XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny

JA
MY
ONI?

podmiotowość
tożsamość
przynależność

PROGRAM
» PROGRAMME

Wrocław, 11-14.09.2019

Wrocław, 11-14.09.2019
XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny » 17th Polish Sociological Congress
Ja, My, Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność » Me, Us, Them? Subjectivity, Identity, Belonging
www.17zjazdpts.uni.wroc.pl

Organizatorzy » Organizers
PTS — Polskie Towarzystwo Socjologiczne
UWr — Uniwersytet Wrocławski

Książeczka programowa » Programme book
ISBN 978-83-63322-36-6

Ja My Oni? Podmiotowość tożsamość przynależność

Me Us Them? Subjectivity Identity Belonging

XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny

17th Polish Sociological Congress

Wrocław, 11-14 września 2019

Wroclaw, September 11-14, 2019

TEMAT PRZEWODNI ZJAZDU

» THE CONGRESS THEME

Ja, My, Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność

Kolejne zjazdy polskich socjologów, z coraz liczniejszym udziałem gości zagranicznych, mają bogatą tradycję sięgającą lat trzydziestych XX wieku. Tradycją też stało się przyjęcie hasła przewodniego, do którego usiłują nawiązać uczestnicy zjazdu w swoich prezentacjach, co następuje w ramach sesji plenarnych, sympozjów i grup tematycznych – skupiających najlepszych znawców problematyki i zainteresowaną publiczność. Zwyczajem stało się, że ogólnopolskie zjazdy socjologiczne w swym haśle i przebiegu podejmują ważne wydarzenia i procesy, z uwzględnieniem polskiego społeczeństwa, zmieniającej się Europy i świata.

Hasło „Ja. My. Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność" ma duży potencjał, bo jest kierowane wprost, do każdego i to na wielu poziomach. Dotyczy jednostki, która w świetle codziennych relacji nie pozostaje sama i wraz z innymi stanowi „My", przy czym podkreślić należy, że istnienie „Ja" i „My" jest możliwe dzięki wyróżnieniu rzeczywistych lub jedynie wyobrażonych, na potrzeby rozumienia rzeczywistości, „onych", bez których opis społecznego świata jest niemożliwy. Ponadto „Oni" są konieczni, żeby za sprawą podmiotowości kształtować własną tożsamość i określić swoją przynależność. Personalnie nacechowane „Ja. My. Oni?" posiada uniwersalny charakter, ustanawia szansę na refleksję nad własnym położeniem w ramach wspólnoty, w strukturze podziałów społecznych, w procesach o lokalnym i globalnym charakterze, w życiu politycznym, w konsumpcji i w preferencjach dla wybranych wartości. Podmiotowość, tożsamość, przynależność to zarazem podstawowe kategorie socjologiczne bez których trudno wyobrazić sobie dziś prowadzenie badań i analiz.

Hasło Zjazdu umożliwia nowe spojrzenie na integrację i konflikty, na kapitały i wartości, na różne oblicza wielokulturowości i konsekwencje współczesnych migracji, na boje o ład społeczny i style życia, na tożsamość i stan polskiej socjologii, na rolę socjologów we współczesnym świecie, na stare i nowe problemy społeczne, na uchylanie bądź stanowienie granic we wszystkich obszarach zainteresowań i poznania, wreszcie – na złożoności współczesnego świata z socjologicznej perspektywy.

Me, Us, Them? Subjectivity, Identity, Belonging

The congresses of the Polish sociologists have a rich tradition that dates back to 1930s. Customarily, there has also been a leading theme accepted. It is referred to by the Congress participants during plenary sessions, symposia and thematic groups which gather the best experts on the issue and the public interested in it. Traditionally, Polish Sociological Congresses have related to contemporary challenges and sought for the answers to the weighty questions, taking into account, among others, the Polish society as well as Europe and the world in the process of change.

This theme has a huge potential and its power derives from it being addressed directly to everyone and on many levels. It refers to individuals who are not alone in their everyday relations, and along with others constitute 'Us' – yet it should be underlined that the existence of „Me" and „Us" is possible due to distinguishing – real or only imagined – 'Them' without whom description of the social world would be incomplete. Moreover, „Them" is necessary to shape, by means of subjectivity, one's own identity and determine one's belonging. „Me. Us. Them?" offers a chance for reflection on one's own position within the community, within social divisions, in the processes of local as well as a global character, in public life, in consumption and preferences for certain values. At the same time, subjectivity, identity, affiliation constitute basic sociological categories without which it is hard to imagine carrying out research and analyses today.

Thus the Congress slogan allows a new approach – to integration and conflicts, to capitals and values, to diverse faces of multiculturalism and the consequences of contemporary migrations, to struggle for social order and lifestyles, to the identity and condition of the Polish sociology, to the role played by sociologists in the contemporary world, to old and new social problems, to debordering and rebordering of various kinds, to the complexity of the contemporary world. The organizers are convinced that the Congress participants and institutions engaged in supporting the events essentially and organizationally will put forward some other proposals exceeding the scope mentioned above. It will confirm the slogan's inspiring function and contribute to the success of the seventeenth Polish Sociological Congress in Wrocław.

ORGANIZATORZY
» ORGANIZERS

Rada Programowa » Programme Committee

Przewodniczący » Chairperson	Tomasz Zarycki
Wiceprzewodniczący » Vice-chairpersons	Grażyna Skąpska, Zbigniew Kurcz

Ewa Banaszak, Mikołaj Cześnik, Danuta Duch-Krzystoszek, Krzysztof Frysztacki, Małgorzata Fuszara, Mateusz Galica, Mirosława Grabowska, Jolanta Grotowska-Leder, Anna Horolets, ks. Witold Jedynak, Anna Kacperczyk, Katarzyna Kajdanek, Kaja Kaźmierska, Agnieszka Kolasa-Nowak, Krzysztof T. Konecki, Jadwiga Koralewicz, Oxana Kozlova, Anna Krajewska, Marcin Lubaś, Magdalena Łukasiuk, Adam Mrozowicki, Tomasz Nawrocki, Olga Nowaczyk, Mikołaj Pawlak, Jan Poleszczuk, Dorota Rancew-Sikora, Andrzej Rychard, Agnieszka Sora, Tomasz Szlendak, Wioletta Szymczak, Anna Śliz, Beata Trzop, Andrzej Waśkiewicz, Krzysztof Wielecki, Grażyna Woroniecka, Joanna Wyleżałek, Aldona Żurek

Komitet Honorowy » Honorary Committee

JM Rektor Uniwersytetu Wrocławskiego » His Magnificence, vice-chancellor of University of Wrocław	Adam Jezierski
Dziekan WNS » Dean of the Faculty of Social Sciences	Robert Wiszniowski
Marszałek Województwa Dolnośląskiego » Marshal of the Dolnośląskie Voivodship	Cezary Przybylski
Wojewoda Dolnośląski » Lower Silesian Province Governor	Paweł Hreniak
Prezydent Miasta Wrocławia » President of Wrocław	Jacek Sutryk
Przewodniczący Polskiego Towarzystwa Socjologicznego » President of the Polish Sociological Association	Krzysztof Konecki
Dyrektor Narodowego Centrum Kultury » Director of National Centre for Culture	Rafał Wiśniewski

Komitet Organizacyjny » Organizing Committee

Przewodnicząca » Chairperson	Ewa Banaszak
Wiceprzewodnicząca » Vice-chairperson	Katarzyna Kajdanek

Zespół Koordynacyjny » Coordinating Team

Ewa Banaszak, Katarzyna Kajdanek, Zbigniew Kurcz, Adam Mrozowicki, Julita Makaro, Olga Nowaczyk, Elżbieta Opiłowska, Mikołaj Pawlak, Iwona Zielińska

Członkowie Komitetu Organizacyjnego » Members of the Organizing Committee

Ziad Abou Saleh, Agnieszka Bielewska, Iwona Borowik, Michał Cebula, Paweł Czajkowski, Marcin Dębicki, Kamilla Dolińska, Wojciech Doliński, Aleksandra Drabina-Różewicz, Robert Florkowski, Marta Idkowiak, Justyna Kajta, Mateusz Karolak, Jolanta Kluba, Agata Krasowska, Dawid Krysiński, Irena Kurasz, Jan Maciejewski, Michał Lubicz-Miszewski, Natalia Niedźwiecka-Iwańczak, Aleksandra Perchla-Włosik, Piotr Pieńkowski, Jacek Pluta, Marcin Starnawski, Iwona Taranowicz, Joanna Wardzała, Monika Wiktorowicz-Sosnowska, Barbara Wiśniewska-Paź, Jan Wojtaś, Irena Wolska-Zogata

Więcej informacji » More information:
www.17zjazdpts.uni.wroc.pl

PTS ODDZIAŁ WROCŁAWSKI

PTS

Uniwersytet Wrocławski

PARTNERZY I INSTYTUCJE WSPIERAJĄCE

» PARTNERS AND SUPPORTING INSTITUTIONS

Patronat Honorowy
Prezydenta Rzeczpospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy

Strefa Kultury Wrocław

Wrocław miasto spotkań

Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

CENTRUM PROJEKTÓW EUROPEJSKICH

Interreg Polska-Sachsen
European Regional Development Fund
EUROPEAN UNION

NARODOWE CENTRUM KULTURY

Freistaat SACHSEN

Ośrodek Pamięć i Przyszłość

centrum historii zajezdnia

DCF DOLNOŚLĄSKIE CENTRUM FILMOWE

DIVERSJA

ŻYWA BIBLIOTEKA

Dolnośląska Szkoła Wyższa
www.dsw.edu.pl

UNIWERSYTET SWPS WROCŁAW

OFBOR Organizacja Firm Badania Opinii i Rynku

ptbrio Polskie Towarzystwo Badaczy Rynku i Opinii

RADIO WROCŁAW

stadion CATERING

ORIGINAL TASTE Coca-Cola

XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny — zadanie finansowane w ramach umowy 823/P-DUN/2019 ze środków Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego przeznaczonych na działalność upowszechniającą naukę.

SPIS TREŚCI
» TABLE OF CONTENT

TEMAT PRZEWODNI ZJAZDU » THE CONGRESS THEME 2

ORGANIZATORZY » ORGANIZERS 4

PARTNERZY I INSTYTUCJE WSPIERAJĄCE » PARTNERS AND SUPPORTING INSTITUTIONS 6

MIEJSCA ZJAZDOWE » CONGRESS VENUES 22

INFORMACJE PRAKTYCZNE » USEFUL INFORMATION 24

MAPY » MAPS 31

PROGRAM » PROGRAMME 39

WYKŁAD INAUGURACYJNY » OPENING LECTURE 43

SESJA PREZYDENCKA » PRESIDENTIAL SESSION 45

SYMPOZJA » SYMPOSIA 51

S01. SOCJOLOGIA I SOCJOLOGOWIE A ODZYSKANIE NIEPODLEGŁOŚCI I BUDOWA INSTYTUCJI NAUKOWYCH W II RZECZYPOSPOLITEJ
» SOCIOLOGY, SOCIOLOGISTS, THE REGAINING OF INDEPENDENCE AND THE CREATION OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC 51

S02. POLSKA JAKO KRAJ IMIGRACJI
» POLAND AS A COUNTRY OF IMMIGRATION 57

S03. CZŁOWIEK PODMIOT DZIAŁAJĄCY — KONCEPCJE DZIAŁANIA PODMIOTOWEGO W SOCJOLOGII
» HUMANS AS AGENTS — THE NOTIONS OF AGENCY IN SOCIOLOGY 64

S04. GREAT CHANGE OF THE YEAR 1989
» **WIELKA ZMIANA 1989 ROKU** 72

S05. POLSKA SOCJALNA: SUKCESY, KRYZYSY I PORAŻKI OKRESU PRZEMIAN
» SOCIAL POLAND: SUCCESSES, CRISES AND FAILURES OF THE TRANSFORMATION PERIOD 77

S06. LATA 60. JAKO APOGEUM POLSKIEJ NOWOCZESNOŚCI? MODERNIZACJA KOMUNISTYCZNA I NAUKI SPOŁECZNE W OKRESIE PRL
» THE '60S AS AN APOGEE OF POLISH MODERNITY? COMMUNIST MODERNIZATION AND SOCIAL SCIENCES IN THE PERIOD OF THE POLISH PEOPLE'S REPUBLIC 84

S07. KOMENTATORZY CZY WSPÓŁKREATORZY ŻYCIA SPOŁECZNEGO. ZAANGAŻOWANIE PUBLICZNE I MEDIALNE POLSKICH SOCJOLOGÓW
» INTERPRETERS OR CO-CREATORS OF SOCIAL LIFE? PUBLIC AND MEDIA ENGAGEMENT OF POLISH SOCIOLOGISTS 90

S08. SOCJOLOGIA WOBEC WYZWAŃ ŚRODOWISKOWYCH. CZY MOŻLIWA JEST ZMIANA?
» SOCIOLOGY AND ENVIRONMENTAL CHALLENGES: THE POSSIBILITY OF CHANGE? 95

S09. ZIEMIE ZACHODNIE I PÓŁNOCNE — NOWE KONTEKSTY I WYZWANIA
» WESTERN AND NORTHERN TERRITORIES — NEW CONTEXTS AND CHALLENGES 99

S10. Z WARSZTATÓW BADACZY
» FROM THE RESEARCHERS' WORKSHOPS 109

S11. (DE/RE-)CONSTRUCTING EUROPEAN BORDERS IN TIMES OF CRISIS — VOICES OF RESEARCHERS AND PRACTITIONERS
» **(DE/RE-)KONSTRUOWANIE GRANIC W EUROPIE W DOBIE KRYZYSÓW — GŁOSY BADACZY I PRAKTYKÓW** 114

S12. THE SOCIOLOGY IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE
» **SOCJOLOGIA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ** 120

KOŃCOWA SESJA PLENARNA » CLOSING PLENARY SESSION 125

GRUPY TEMATYCZNE » THEMATIC SESSIONS 132

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE » ADDITIONAL EVENTS 891

ZEBRANIA SEKCJI PTS » THE MEETINGS OF THE PSA SECTIONS 895

Szanowni Państwo, Drogie Koleżanki i Koledzy,

Po raz siedemnasty Polskie Towarzystwo Socjologiczne jest inicjatorem i współorganizatorem Zjazdu Socjologicznego. Jesteśmy zaszczyceni, że możemy gościć Państwa na prezentacjach i debatach socjologicznych, które pokażą diagnozy i interpretacje wielu zjawisk z którymi borykają się współczesne społeczeństwa. Temat Zjazdu „Ja. My. Oni. Podmiotowość, tożsamość, przynależność" wskazuje, że problemy auto-definicji, identyfikacji grupowej i relacji do „innego" są niezwykle ważne dla trwałości oraz rozwoju społeczeństw.

Społeczeństwo polskie doświadcza nowych wyzwań, którym trzeba sprostać na poziomie jednostkowym, społeczności lokalnych oraz w obszarze instytucjonalnej przynależności i lojalności. Złożoność obecnej sytuacji polega na tym, że decyzje indywidualne dotyczące naszych przynależności i lojalności grupowych wpływają nie tylko na najbliższe otoczenie czy nawet na całe społeczeństwo polskie, ale są to decyzje o znaczeniu ponadkrajowym i ponadnarodowym. Problemy integracji i dezintegracji społeczeństw, powrót do plemiennych dystynkcji społecznych, problemy wpływu technologii na komunikację społeczną oraz problemy destrukcji ekologicznej świata dotyczą wszystkich społeczeństw w realnym czasie tu i teraz. Wzajemne powiązanie społeczeństw w skali globalnej nie było nigdy tak silne jak obecnie. Rola socjologii staje się jeszcze bardziej istotna dla zrozumienia zachodzących procesów, niż miało to miejsce w przeszłości. Dokonań socjologii nie można pomijać podejmując decyzje polityczne i gospodarcze. Stawką jest obecnie przetrwanie społeczeństw.

Jestem przekonany, że socjologowie staną na wysokości zadania i w czasie Zjazdu poddadzą żywej dyskusji wyniki swoich badań, diagnoz oraz teoretycznych interpretacji tradycyjnych problemów badawczych oraz nowych zjawisk i procesów społecznych.

Zapraszam zatem wszystkich przybyłych na Zjazd do aktywnego uczestnictwa w debatach i dzieleniu się wiedzą, a także życzę spędzenia przyjemnych chwil w niezwykle przychylnym dla socjologii i socjologów mieście jakim jest Wrocław.

Krzysztof T. Konecki

Przewodniczący Polskiego Towarzystwa Socjologicznego

Ladies and Gentlemen, Dear Colleagues,

For the seventeenth time, the Polish Sociological Association has been the initiator and co-organizer of the Sociological Congress. We are honored we can host you during numerous presentations and sociological debates, hoping that these meetings will disclose diagnosis and interpretation of many phenomena faced by modern societies.

The theme, of the Congress „Me. Us. Them. Subjectivity, identity, belonging", indicates that the problems of self-definition, group identification, and relationship to „Other" are extremely important for the sustainability and development of societies.

Polish society is experiencing new challenges that need to be addressed at many levels: individual, one of the local communities and in the area of institutional belonging and loyalty. The complexity of the current situation lies in the fact that individual decisions regarding our membership and group loyalties affect not only the immediate surroundings or even the entire Polish society, but they are decisions of supranational importance. The problems of integration and disintegration of societies, the return to tribal social distinctions, the problems of technology impact on social communication and problems of ecological destruction of the world apply to all societies in real time, here and now. The interconnectedness of societies on a global scale has never been as strong as it is today. The role of sociology in understanding the ongoing processes becomes even more important than it used to be. The achievements of sociology cannot be ignored when making political and economic decisions. At present, the stake is not only the survival of societies but the possibility of further life in the ecosystem of our planet.

I am convinced that sociologists will discuss vividly during the Congress the results of their research, diagnoses and theoretical interpretations of traditional research problems as well as new social phenomena and processes.

I invite hereby everyone who has come to the Congress to actively participate in debates and share knowledge, and I wish you to spend pleasant moments in a city that is extremely favorable to sociology and sociologists – the city is Wrocław.

Krzysztof T. Konecki

President of Polish Sociological Association

Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny ma miejsce we Wrocławiu po raz drugi. Wrocław siódmego w kolejności Zjazdu to zupełnie inne miasto niż Wrocław siedemnastego spotkania socjologów. Choćby dlatego, że w 1986 roku nie było w tym mieście zinstytucjonalizowanej socjologii, choć byli socjologowie, którzy marzyli o Instytucie Socjologii i o kształceniu socjologów. To właśnie wraz z tamtym wydarzeniem ich pragnienia zaczęły nabierać realnych kształtów, a ich wychowankowie zorganizowali obecne. Sama co prawda do nich nie należę, jednakże jestem związana z Instytutem Socjologii w Uniwersytecie Wrocławskim niemal od momentu jego powstania, a to sprawia, że mocno identyfikuję z tym miejscem, z tą grupą i jej marzeniami. Trzydzieści trzy lata temu nie było w tym mieście studentów socjologii. Ponad trzy dekady później absolwenci wrocławskiej socjologii pracują w wielu uczelniach i wykładają dla studentów różnych kierunków.

Pierwszy wrocławski zjazd odbył się w przełomowym momencie. Władze komunistyczne wygaszały skutki stanu wojennego i rewidowały prowadzoną przez siebie politykę. A i tak jego zaistnienie wymagało wielu długich zachodów i podchodów. Obrady toczyły się w pomieszczeniach Wydziału Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego. Rozpoczynając organizację tegorocznych wydarzeń również skierowaliśmy kroki na ten wydział. Tylko że wszystkie jego budynki – a przybyło ich od końca lat 80. XX wieku – okazały się nie zaspakajać naszych potrzeb. Zjazdy się ogromnie rozrosły. A jest to przede wszystkim wynik wzrostu naszego środowiska. Lata 90. ubiegłego wieku były bardzo turbulentne, ale też otwierały wiele drzwi, kreowały szanse dotąd niedostępne. Skorzystaliśmy z nich i zdołaliśmy wytworzyć całe zastępy socjologów.

Wszystko wskazuje na to, że kontekstem drugiego wrocławskiego zjazdu będą – pytanie tylko czy zdołamy podjąć wyzwanie – napięcia i pęknięcia o charakterze politycznym, odgórna reforma pola nauki w Polsce oraz konieczność znalezienia nowej formuły dla pracy naszego stowarzyszenia oraz dla gromadzącego co jakiś czas socjologów zdarzenia, które obecnie jest ogromnym wysiłkiem organizacyjnym przekraczającym możliwości nieprofesjonalistów.

Ewa Banaszak

Przewodnicząca Komitetu Organizacyjnego XVII OZS we Wrocławiu

It is the second time that the Polish Sociological Congress has taken place in Wrocław. The Wrocław of the 7th Congress is a totally different city than the Wrocław of the 17th meeting of sociologists. At least because in 1986 there was no institutionalized sociology in our city, although there were sociologists here who had dreamt of the Institute of Sociology and of educating sociologists. It is along with the event of that time that their desire started to come true – and their pupils have come to organize the present Congress. Although I do not belong to this group myself, yet I have been tied to the Institute of Sociology at the University of Wrocław almost from its very beginnings, which makes me identify strongly with this place, with this group and their dreams. Thirty-three years ago there were not students of sociology in this city. More than three decades later the graduates of the Wrocław sociology work at different schools and teach students of different specialties.

The first Wrocław Congress took place at a breakthrough moment. The communist authorities were extinguishing the consequences of the martial law and revising the policy they had carried out themselves. And still, organization of that Congress required a lot of effort and stealthy approach. The proceedings took place at the Faculty of Law, University of Wrocław. And this time, as we started preparations for the Congress, we also took steps towards this Faculty. But all its buildings – and there have been a good deal of new ones since the late 1980s – have turned out to be insufficient to satisfy our needs. Congresses have expanded a lot. And this is mainly the effect of the growth of our environment. The 1990s was a turbulent time, but it also used to open up a lot of possibilities, create chances previously unavailable. We took this opportunity and have managed to generate a bunch of sociologists.

The chances are that the context of the second Wrocław Congress will be established by – shall we be able to face them up? – tensions and cracks of a political character, top-down reform of the field of science in Poland and the necessity to find a new formula for the work of our association. As well as for this very event, gathering sociologists from time to time, which now can happen at the cost of a big organizing effort exceeding the potential of non-professionalists.

Ewa Banaszak

Chairperson of the Organizing Committee of the 17th Polish

Z wielką przyjemnością pragnę powitać Wszystkich uczestników XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego. To, że Zjazd odbywa się we Wrocławiu nie jest przypadkiem. Wrocław ma w polskim dyskursie o otwartości szczególne miejsce – jest największym miastem postmigracyjnym Polski, gdzie wszyscy, nieważne skąd przybyli – z dawnych ziem Rzeczypospolitej, z miast i wsi w granicach Polski powojennej, z państw emigracyjnego pobytu – tu w krótkim czasie utwierdzili się w przekonaniu, że są u siebie. Szczególna pozycja Wrocławia ma też potwierdzenie w uwodzicielskiej promocji, że jest to „Miasto Spotkań", co zaświadczają swoim udziałem liczni turyści oraz uczestnicy międzynarodowych i ogólnopolskich wydarzeń.

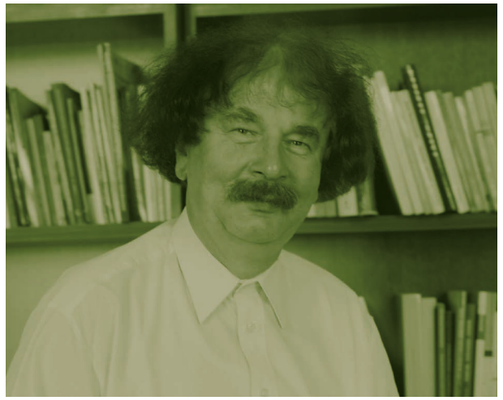

W ten kontekst należy wpisać organizację XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, bo mimo istnienia instytucjonalnej socjologii i obecności socjologów wielu ośrodkach, Zjazd we Wrocławiu właśnie odbywa się już po raz drugi, a takim osiągnięciem za ostatnie pół wieku może wykazać się jedynie królewski Kraków. Poprzedni Zjazd we Wrocławiu odbył się ostatecznie w 1986 r. za sprawą determinacji kadry ówczesnej Katedry Socjologii, bo z przyczyn politycznych (brzemienny w myśli Zjazd Łódzki z 1981 r.), kolejne ogólnopolskie spotkanie socjologów było kilkakrotnie przesuwane w czasie. Nie mniejszą wolę dokonania czegoś ważnego wykazali organizatorzy obecnego Zjazdu. Kiedy przed kilku laty w gronie współpracowników zawsze zaangażowanych w życie Instytutu Socjologii zasygnalizowałem, że Białystok jako kandydat do organizacji XVII Zjazdu „waha się" i może to stanowić okazję do inicjatywy dla nas, odzew mógł być tylko jeden – zabiegamy o organizacje Zjazdu, a uczestnicy tego spotkania podjęli z czasem najbardziej odpowiedzialne role w Komitecie Organizacyjnym obecnego Zjazdu.

Organizacja poprzedniego VI Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego we Wrocławiu było jednym z atutów przy staraniach o uruchomienie przez Katedrę Socjologii studiów socjologicznych. Katedra stała się Instytutem Socjologii, który skupia dziś 51 pracowników, przy czym połowa z nich posiada już status samodzielnego lub ich postępowania awansowe są w toku. Instytut prowadzi cztery kierunki studiów: socjologię, socjologię ekonomiczną, socjologię grup dyspozycyjnych, pracę socjalną i studia magisterskie INTERCULTURAL MEDIATION w synergii z elitarnym programem ERASMUS MUNDUS MITRA. Instytut ma swoje mocne strony, które najlepiej poznać na miejscu – przy Koszarowej 3 we Wrocławiu. Co przyniesie dla Instytutu Socjologii jako współorganizatora XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny? Na pewno będzie ważnym impulsem dla dalszego i dynamicznego rozwoju.

Zbigniew Kurcz
Dyrektor Instytutu Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego

It is a great pleasure to greet all the participants in the 17th Polish Sociological Congress. The fact that the Congress is held in Wrocław is no coincidence. Wrocław occupies a special place in the Polish discourse of openness – it is Poland's biggest postmigration city where everyone, no matter where they had come from – from Poland's former territories, from villages and cities of the postwar Poland, from the states of their emigration – here they could soon make sure they were at home. Wrocław's special position is also reflected in its alluring promotion of a 'Meeting Place', which is testified by numerous tourists and participants in domestic and international events.

It is into this context that the organization of the 17th Polish Sociological Congress should be written. For although institutional sociology and sociologists have functioned in many academic centres, it is Wrocław that has hosted the Congress for the second time, which is the status that has been achieved only by the Royal Cracow for half a centrury now. The previous Congress took place in Wrocław eventually in 1986 owing to the determination of the staff of the then Department of Sociology, since for political reasons (fraught with thought the Łódź Congress of 1981) the next all-Polish meeting of sociologists had kept on being put off several times. The organizers of the present Congress showed at least equally big will of achieving something extraordinary. A few years ago, when I signalled to a circle of co-workers always involved in the life of the Institute, that there had been a chance opening for us to organize the Congress, the reaction could be just one: we are applying for it, and the participants in this meeting, with time, took upon themselves the most responsible roles in the Organizing Committee of the present Congress.

Organization of the previous, 6th Polish Sociological Congress in Wrocław was one of the advantages to the Department of Sociology in its aspiration to launch the studies in sociology. The Department turned into the Institute of Sociology which gathers 51 workers now, half of whom either have already achieved the status of senior academic staff members (assistant professors with habilitation) or their procedure is underway. The Institute offers four programmes: in Sociology, Sociology of Economy, Sociology of Dispositional Groups, Social Work and MA studies INTERCULTURAL MEDIATION in synergy with the prestigious ERASMUS MUNDUS MITRA programme. The Institute has its serious advantages that can be best recognized on spot – in Wrocław, Koszarowa street 3. What shall the Congress bring along to the Institute of Sociology as its co-organizer? Surely, it will be a strong impulse for its further dynamic development.

Zbigniew Kurcz
The Head of the Institute of Sociology, University of Wrocław

Szanowni Państwo,

Kiedy grupa moich przyjaciół socjologów zwróciła się do mnie z prośbą o wsparcie idei XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego i okazanie przez miasto pomocy w jego organizacji, nie wahałem się ani chwili.

Organizowanie Zjazdu tu we Wrocławiu przez moją macierzystą uczelnię oraz Instytut Socjologii, którego jestem absolwentem, z którego pracownikami łączą mnie w dalszym ciągu serdeczne kontakty, z których doświadczenia i wiedzy niejednokrotnie korzystałem, pełniąc funkcje najpierw Dyrektora Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej a następnie Dyrektora Departamentu Spraw Społecznych, jest dla mnie powodem osobistej satysfakcji i dowodem na rolę naszego miasta jako ważnego ośrodka nauki.

Wrocław od lat szczyci się statusem miasta akademickiego – miasta młodzieży. Zapisana w Strategii Wrocław 2030 misja „Wrocław miastem mądrym, pięknym, zasobnym – miastem, które jednoczy i inspiruje" – wskazuje, że potencjał intelektualny mieszkańców oraz rola instytucji akademickich są ważnymi składnikami jego rozwoju. Wrocław to także miasto, które podobnie jak inne duże miasta w Polsce, jest miejscem nieustannej zmiany. Możemy próbować zakreślić wyzwania jakie jej towarzyszą: groźba depopulacji, ryzyko klimatyczne, warunki dla zrównoważonego rozwoju. Wszystko to generuje ważne pytania, na które musimy znajdować coraz lepsze odpowiedzi sięgając do wiedzy ekspertów.

Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny organizowany pod hasłem „Ja. My. Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność" – pokazuje inny ważny kontekst wyzwań współczesności. Podmiotowość i tożsamość, to kwestie, których nie można pominąć w kontekście dyskutowania o przyszłości naszych lokalnych i regionalnych wspólnot, zasad ich funkcjonowania w świecie, w którym idea regionalizmów, transgraniczności oraz samorządnej podmiotowości stają się kluczem do tworzenia silnych i gotowych na zmiany organizmów społecznych.

Jestem przekonany o wadze tego rodzaju dyskusji, dlatego wspólnie z organizatorami Zjazdu – Polskim Towarzystwem Socjologicznym i Uniwersytetem Wrocławskim zapraszam do wzięcia udziału w tym ważnym dla Wrocławia wydarzeniu i życzę Państwu owocnych obrad.

Jacek Sutryk
Prezydent Wrocławia

Ladies and Gentlemen,

When a group of my friends sociologists addressed me to support the idea of the 17th Polish Sociological Congress and the city to help to organize this event, I did not hesitate for a moment.

It is my personal satisfaction and a proof of our city to be an important academic centre that the Congress is organized here in Wrocław, by my home University and the Institute of Sociology of which I am a graduate, with the workers of whom I have still been in warm relations, and of whose experience and knowledge I used to take advantage more than once as the Head of the Municipal Centre for Social Assistance and then the Head of the Social Department.

Wrocław has for years taken pride in being an academic centre – the youth city. The mission of "Wrocław – the smart, beautiful, wealthy city, the city that unites and inspires," written down in the Wrocław 2030 Strategy, indicates that the intellectual potential of the city inhabitants and the role of academic institutions count as important components of its development. Wrocław, the same as other Polish big cities, is also a place of constant change. We may try to outline the challenges that it is accompanied with: the thread of depopulation, climate risk, conditions for the sustainable development. It all generates crucial questions that we need to find better and better answers to by means of the expert knowledge.

The Polish Sociological Congress, held under the theme "Me, Us, Them? Subjectivity, Identity, Belonging," shows another important context for the present challenges. Subjectivity and identity are the questions that cannot be ignored while discussing the future of our local and regional communities, the principles of their functioning in the world in which the idea of regionalisms, transborderness and self-governance subjectivity become the keys to create social organisms that are strong and ready for changing.

I am convinced of the rank of the discussions of that kind, and therefore, together with the organizers of the Congress – the Polish Sociological Association – I invite you all to participate in this event, so important for Wrocław. I wish you a fruitful debate.

Jacek Sutryk
The President of Wrocław

Uniwersytet Wrocławski i ja osobiście, jesteśmy dumny z tego, że możemy gościć w swoich murach uczestników kolejnego, siedemnastego już Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego.

Jesteśmy dumni, bo Wrocław po raz kolejny będzie gospodarzem ważnego wydarzenia naukowego, które swoją piękną, ale i złożoną historią sięga roku 1931 i inicjatywy profesora Floriana Znanieckiego - zwołania I Konferencji Socjologów Polskich.

Ale jako społeczność uniwersytecka jesteśmy dumni nie tylko z historii, podziwiamy także obecny kształt XVII Zjazdu Socjologicznego – ponad 800 zgłoszonych referatów, w tym 80 w języku angielskim; udział w Zjeździe biorą nie tylko reprezentanci polskiej szkoły socjologicznej, ale i przedstawiciele nauki z wielu krajów świata, w tym przewodniczących najważniejszych naukowych towarzystw światowych: American Sociological Association i International Sociological Association a także przewodniczących towarzystw naukowych z państw bliskich nam geograficznie i historycznie: Czech, Niemiec, Ukrainy i Węgier.

Wszystkich Państwa witam na Uniwersytecie Wrocławskim!

XVII Zjazd Socjologiczny zorganizowany został pod hasłem „Ja, My, Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność". Temat ten, wybrany kilka lat temu, ukazuje dziś swoją – bolesną wręcz niekiedy – aktualność.

Wydaje się przy tym, że Wrocław i Uniwersytet Wrocławski ze swoim genius loci, to miejsca szczególnie predestynowane do tego, aby rozważać kwestie tożsamości, migracji, integracji i wielokulturowości.

Przygotowując Zjazd postawiliście Państwo przed sobą ważne cele. Wśród nich również tak istotne jak umożliwienie krytycznej diagnozy aktualnego stanu społeczeństwa czy też budowa przestrzeni dla możliwości wypowiedzenia głosu na rzecz obrony miejsca socjologii w społeczeństwie, zarówno w indywidualnym wymiarze profesjonalnym (standardy zawodowe), jak i w wymiarze publicznym (udział socjologów w toczącej się debacie publicznej, kształcenie krytycznych obywateli). Jednak, z uwagi na charakter Zjazdu, szczególnego znaczenia nabiera chęć integracji środowiska socjologicznego oraz stworzenie bezpiecznego i inkluzyjnego forum wymiany idei i poglądów.

Jestem przekonany, że jest to możliwe właśnie teraz i właśnie tutaj. Życzę Państwu owocnych obrad.

Adam Jezierski

Jego Magnificencja Rektor UWr

University of Wrocław, and me personally, are proud of the fact that we can host the participants in the 17th Polish Sociological Congress.

We are proud because this is another time when Wrocław has hosted an important scientific event, whose beautiful and complex history dates back to 1931 and the initiative by professor Florian Znaniecki to have held the 1st Polish Sociologists' Conference.

But as a University community we are not only proud of the history but we also admire the present shape of the 17th Sociological Congress – more than 800 papers proposed, including 80 in English; the participants in the Congress are not only representatives of the Polish sociological school, but also scholars from many countries in the world, including the heads of the most respected global scientific associations: American Sociological Association and International Sociological Association, as well as the heads of the scientific associations from the states close to us in terms of geography and history: the Czech Republic, Germany, Ukraine and Hungary.

You are all welcome at the University of Wrocław!

The 17th Sociological Congress is convened under the theme "Me, Us, Them? Subjectivity, Identity, Belonging". This message, picked up a couple of years ago, discloses today its – at times simply painful – topicality.

At the same time, it seems that Wrocław and University of Wrocław, with their genius loci, are particularly predestined to be the places at which to consider the issues of identity, migration, integration and multiculturalism.

While preparing the Congress you aimed at important goals. Among others, such crucial ones as making it possible for the critical diagnosis of the contemporary condition of the society to arise as well as creating a space for speaking out for the defence of sociology's place in the society, both in an individual professional dimension (professional standards), and in the public one (participation of sociologists in the present public debate, educating critical citizens). However, bearing in mind the nature of the Congress, the will to integrate sociological circle and create a safe and inclusive forum for idea and opinion exchange becomes of a special importance.

I am convinced it is possible just here and just now. I wish you all fruitful debates.

Adam Jezierski

His Magnificence Rector of University of Wrocław

XVII
Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny

JA MY ONI ?

podmiotowość
tożsamość
przynależność

Wrocław, 11-14.09.2019

OGÓLNE INFORMACJE ZJAZDOWE

» GENERAL CONGRESS INFORMATION

MIEJSCA ZJAZDOWE
» CONGRESS VENUES

Miejsce Obrad Zjazdowych (11-14.09) » Main Congress Venue

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Aleja Śląska 1	Stadion Wrocław (Lotnicza): 3, 10, 20 Stadion Wrocław (Królewiecka): 31, 33

Bankiet (12.09, start 20:00) » Banquet

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Wrocławskie Centrum Kongresowe » Wrocław Congress Center Wystawowa 1	ZOO: 1, 2, 4, 10, 16

Sympozja (13.09) » Symposia

S09. Ziemie Zachodnie i Północne — nowe konteksty i wyzwania » Western and Northern territories — new contexts and challenges

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Center Grabiszyńska 184	Bzowa (Centrum Zajezdnia): (trams) 4, 5, 11, 14, 24 and (buses) A, 126, 134

S10. Z warsztatów badaczy » From the researchers' workshops

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Center Grabiszyńska 184	Bzowa (Centrum Zajezdnia): (trams) 4, 5, 11, 14, 24 and (buses) A, 126, 134

S11. (De/Re)konstruowanie granic w Europie w dobie kryzysów — głosy socjologów i praktyków » (De/Re)-constructing European borders in times of crises — voices of researchers and practitioners

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Dolnośląskie Centrum Filmowe » Lower Silesian Film Centre Piłsudskiego 64a	Arkady (Capitol): 0, 2, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 20, 31, 32

S12. Socjologia w Europie Środkowo-Wschodniej » The Sociology in Central and Eastern Europe

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Oratorium Marianum, gmach główny UWr » Oratorium Marianum,University of Wrocław Main Building pl. Uniwersytecki 1	Uniwersytet: 6, 7

Klub Zjazdowy (13.09, start: 20:00) » Congress Club

miejsce » Venue	przystanek » Tram/Bus station
Mleczarnia Włodkowica 5	Narodowe Forum Muzyki: 4, 6, 7, 14, 15, 20, 24 Rynek: 2, 3, 7, 10, 14, 15, 20, 23, 24, 33

INFORMACJE PRAKTYCZNE
» USEFUL INFORMATION

Komunikacja miejska » Public Transport

Podczas Zjazdu warto poruszać się po Wrocławiu komunikacją publiczną. Bilety na autobusy i tramwaje można kupić w automatach na przystankach (bilety papierowe, możliwość płacenia kartą i gotówką) lub w automatach w autobusach (płatność wyłącznie kartą, bilet elektroniczny zapisuje się automatycznie na karcie płatniczej – karta jest biletem).

» It is worth to use the public transport in Wrocław during the Congress. Bus and tram tickets can be bought at ticket machines at bus/tram stops (you can pay by card or cash) and electronic ticket validators in buses and trams (you can pay only by card – the ticket is coded on your debit card).

Rodzaj biletu » Ticket type		**Cena biletu normalnego** » Normal ticket price	**Cena biletu ze zniżką** » Reduced ticket price
Bilet jednorazowy » Single ticket		3,40 zł	1,70 zł
Bilet nocny » Night ticket		3,60 zł	1,80 zł
Bilety czasowe (przesiadkowe) » Short-term tickets (transfers available)			
	15 min	2,40 zł	1,20 zł
	30 min	3,00 zł	1,50 zł
	60 min	4,40 zł	2,20 zł
	90 min	6,00 zł	3,00 zł
	24 h	11,00 zł	5,50 zł
	48 h	20,00 zł	10,00 zł
	72 h	26,00 zł	13,00 zł
	168 h	46,00 zł	23,00 zł

W celu zaplanowania podróży polecamy korzystanie z aplikacji: https://jakdojade.pl/wroclaw/trasa/

» In order to plan the route you can use the app: https://jakdojade.pl/wroclaw/trasa/

Taksówki » Taxi

Taxi company	**Taxi fare**	**Initial fee for entering the taxi**	**Contact**
WICAR Firma współpracuje z nami i udostępnia specjalną linię dla uczestników(-czek) Zjazdu » The company cooperates with us and runs a special infoline for the Congress participants	2,40 zł/km (dzień i noc/day and night)	6,00 zł	tel. 795 717 181
ZTP 10% zniżki dla uczestników(-czek) Zjazdu » 10% discount for the Congress participants	2,70 zł/km (dzień/day), 4,05 zł/km (noc/night)	5,40 zł	tel. 196-22

Dojazd na stadion » Access to the Stadium

Stadion Wrocław: przystanek Stadion Wrocław (Lotnicza) lub Stadion Wrocław (Królewiecka).

Transport publiczny — tramwaje: 3,10, 20, 31, 33; autobusy: 103, 128. Średni czas dojazdu do stadionu z centrum i pl. Grunwaldzkiego to około 25-30 min.

Samochód — dojazd od strony ul. Legnickiej/ Lotniczej i Autostradowej Obwodnicy Wrocławia (AOW).

Parking na Stadionie jest darmowy dla uczestników(-czek) Zjazdu.

» Wrocław Stadium: tram station Stadion Wrocław (Lotnicza) or Stadion Wrocław (Królewiecka).

Public transport — tram no.: 3, 10, 20, 31, 33, bus no.: 103, 128. Approximate travel time from the city centre and Grunwaldzki square is 25-30 min.

Car — access from the Legnicka/Lotnicza street and from the motorway ring road of Wrocław (AOW).

Parking is free for participants of the Congress.

Rejestracja uczestników(-czek) » Registration

Rejestracja będzie czynna codziennie w godzinach 9-17 (w sobotę: 9:00-12:00) przy głównym wejściu na Stadion.

Uczestnicy(-czki) są proszeni(-one) o noszenie identyfikatorów w trakcie Zjazdu.

W innych sprawach formalnych (np. delegacje i opłaty za uczestnictwo w Zjeździe) prosimy zgłaszać się do Biura Organizatorów (sala Z3.15).

» Registration desk will be open in the Stadium hall everyday at 9 a.m. till 5 p.m. (on Saturday from 9:00-12:00).

Please, wear your name badge visibly at all times during the Congress.

Other formal issues, including participation fee payment, will be managed in the Organizers' Office (room Z3.15).

Przerwy kawowe i obiadowe » Coffee and lunch breaks

W trakcie Zjazdu będą ciągłe przerwy kawowe i słodki bufet. W przerwach obiadowych będą serwowane posiłki w formie szwedzkich stołów w strefach wyznaczonych na Stadionie.

» Coffee breaks and sweet buffet will be provided every day during the Congress. Lunches will be provided during the breaks in a Swedisch way in designated areas at the Stadium.

Bankiet » Banquet

Wrocławskie Centrum Kongresowe,
ul. Wystawowa 1

Zapraszamy od godziny 20:00, dojazd tramwajami nr: 1, 2, 4, 10, 16 (przystanek Hala Stulecia lub następny: ZOO). Po wyjściu z tramwaju proszę kierować się w lewą stronę w kierunku obiektów Hali Stulecia. Wrocławskie Centrum Kongresowe jest ulokowane na tyłach Hali Stulecia, przy Fontannie Multimedialnej.

W trakcie bankietu przewidziano posiłki i napoje, muzykę i inne atrakcje.

» Wrocław Congress Center, Wystawowa 1 Str.

We invite you starting at 8.00 p.m. You can take the tram no.: 1, 2, 4, 10 (tram station: Centennial Hall or ZOO). After you leave the tram please go to the left, direction of the Centennial Hall. Wrocław Congress Center is located at the back of Centennial Hall — close to Multimedia Fountain.

Meals, drinks, music and other amusements will be provided during the banquet.

Klub Zjazdowy Mleczarnia » Congress Club Mleczarnia

ul. Włodkowica 5

W piątek, 13 września, zapraszamy do odwiedzenia Mleczarni – Klubu Zjazdowego, miejsca spotkań i rozmów towarzyskich w luźnej atmosferze i pięknym otoczeniu na dziedzińcu starej synagogi. Klub będzie czynny od 20:00. Organizatorzy zapewniają drobne przekąski.

» Włodkowica 5 Str.

On Friday, September 13th we kindly invite everyone to visit Mleczarnia – Congress club located in old Jewish quarter in Włodkowica street. Congress Club is a place dedicated for congress informal meetings and chats in a lovely ambience at the courtyard of the old synagogue. The Club welcomes participants from 8 p.m. Snacks will be provided.

Internet

Na Stadionie jest dostępna sieć WIFI » WIFI is available at the Stadium

Telefony alarmowe i ratunkowe we Wrocławiu » Emergency and rescue phone numbers in Wrocław

Numer ratunkowy » Emergency number	112
Pogotowie Ratunkowe » Ambulance	999
Policja » Police	997
Straż Pożarna » Fire Service	998
Straż Miejska » Municipal Guards	986
Stały dyżur Centrum Zarządzania Kryzysowego » Crisis Management Centre	71 770 22 22

Nocna i świąteczna opieka zdrowotna » Night and holiday medical care

SOR Wojewódzki Szpital Specjalistyczny we Wrocławiu ul. Kamieńskiego 73a, 51-124 Wrocław	rejestracja » registration 71 32 70 100 (czynne » open 24 h)
SOR Dolnośląski Szpital Specjalistyczny im. T. Marciniaka ul. Gen. A. E. Fieldorfa 2, 50-996 Wrocław	kontakt » contact 71 306 44 19 (czynny » open 24 h) 71 306 43 04
SOR dla dzieci we Wrocławiu Chirurgiczny 24 h — Klinika Chirurgii i Urologii Dziecięcej w SPSK1 ul. M. Curie-Skłodowskiej 50/52, 50-369 Wrocław	Ambulatorium 71 770 30 15 (czynne » open 24 h)

Infolinie we Wrocławiu » Infolines in Wrocław

Centrum Informacji Turystycznej » Tourist Information Centre	71 3443 111 poniedziałek – piątek » Monday – Friday 9.00–19.00
Dolnośląska Informacja Turystyczna » Lower Silesia Tourist Information	71 342 01 85
Infolinia MPK » MUNICIPAL TRANSPORT COMPANY (MPK) Infoline	71 321 72 71 71 321 72 70 71 325 08 89 poniedziałek – piątek » Monday – Friday 7.00–20.00
Infolinia PKP » Polish Railways (PKP) Infoline	19 757

Palenie tytoniu i papierosów elektronicznych jest możliwe wyłącznie poza budynkiem Stadionu, w miejscach do tego przeznaczonych
» Smoking (including e-cigarettes) is allowed only outdside the building, in designated areas.

MAPY

» MAPS

Zjazd odbywa się w dwóch częściach Stadionu: zachodniej (Z) i wschodniej (W). Wszystkie aule znajdują się w części zachodniej (Z). Przykładowe oznaczenia sal: W3.20 (wschodnia część stadionu, piętro 3, sala 20), Z0.1 (zachodnia część stadionu, parter, sala 1).

The Congress takes place in two parts of the Stadium: the Western side (Z) and the Eastern side (W). All auditoria (aule) are located in the Western side (Z). The room numbers should be read as follows: W3.20 (the Eastern side of the Stadium, 3rd floor, room no. 20), Z0.1 (the Western side of the Stadium, the ground floor, room no. 1).

Stadion Wrocław

POZIOM 3
POZIOM 2
POZIOM 1
POZIOM 0 ZACHÓD » WEST

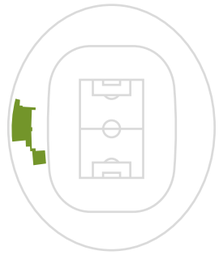

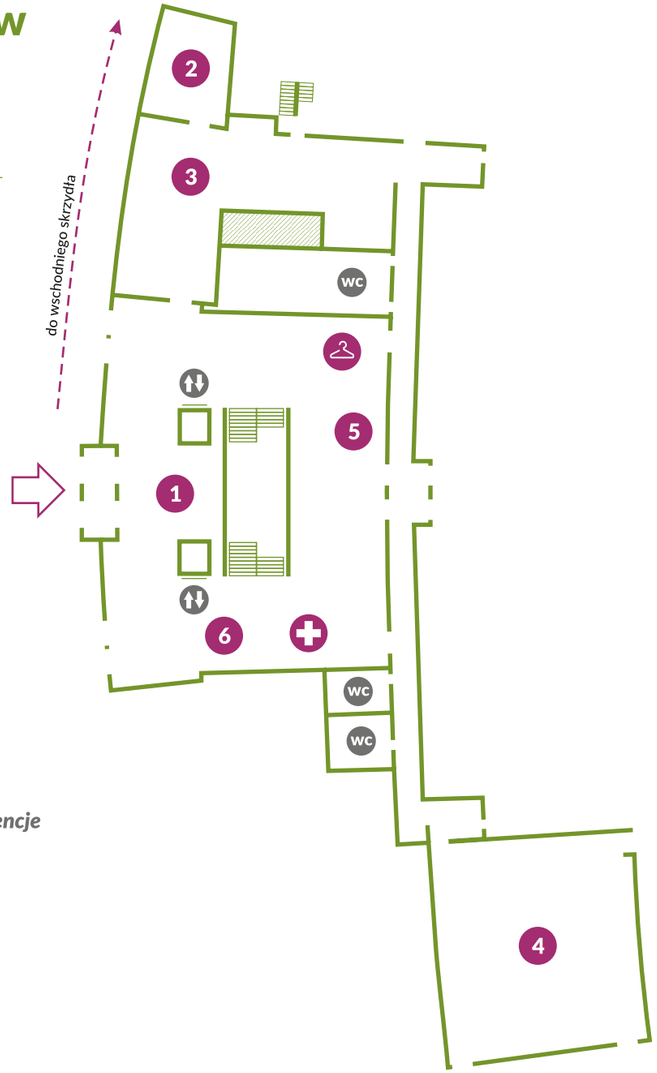

- **Punkt pomocy medycznej**
  » Medical Point
- 1 **Recepcja 00**
  » Registration Point 00
- 2 **Z0.1**
- 3 **Aula 0.2**
- 4 **Aula 0.3**
- 5 **Wystawa *Socjologiczne reminiscencje***
  » Exhibition *Sociological Reminiscences*
- 6 **Strefa Malucha**
  » Kids' Space
- **Szatnia**
  » Cloakroom
- wc **Toalety**
  » Toilets
- **Windy**
  » Elevators

Stadion Wrocław

POZIOM 3
POZIOM 2
POZIOM 1 ZACHÓD » WEST
POZIOM 0

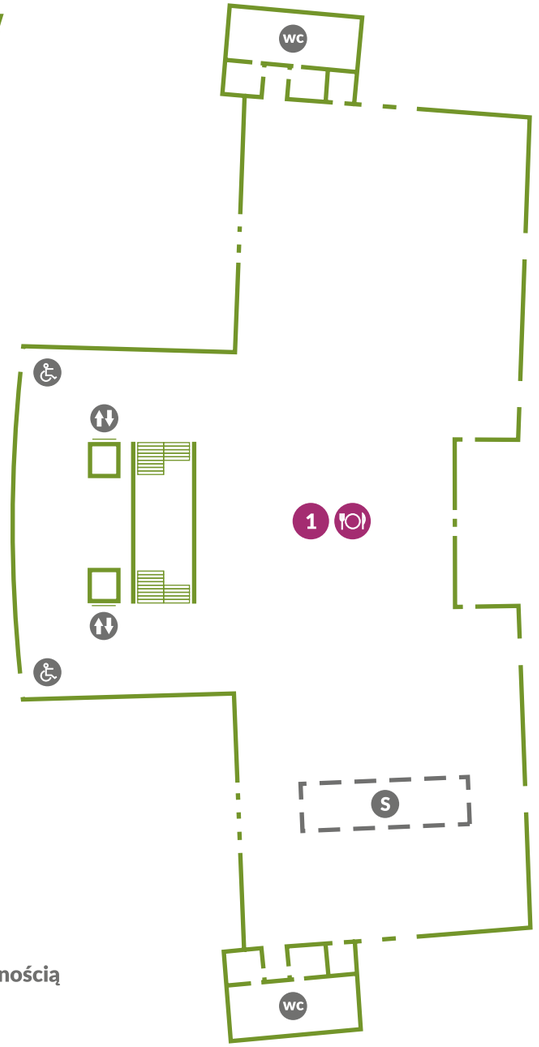

1 **Aula 1.1**

Lunch (12-13.09)

WC **Toalety**
» Toilets

Windy
» Elevators

Wejście dla osób z niepełnosprawnością
» Entrance for people with disabilities

S **Scena**
» Stage

Stadion Wrocław

POZIOM 3
POZIOM 2 ZACHÓD » WEST
POZIOM 1
POZIOM 0

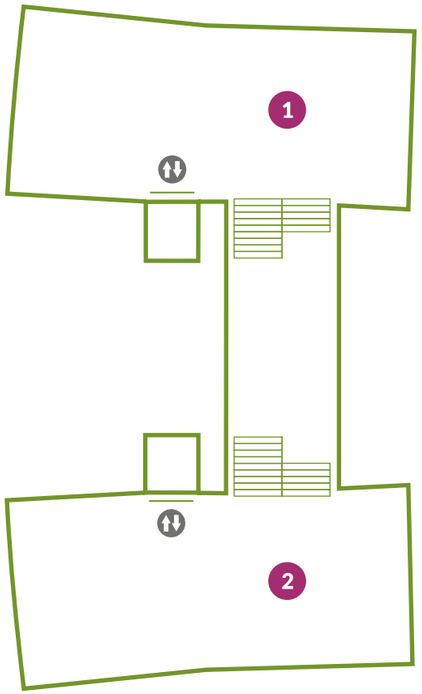

1 **Antresola Z2.1 — stoiska wystawców**
» Mezzanine — Exhibitors' Stands

2 **Antresola Z2.2 — stoiska wystawców**
» Mezzanine — Exhibitors' Stands

Windy
» Elevators

Stadion Wrocław

POZIOM 3 ZACHÓD » WEST
POZIOM 2
POZIOM 1
POZIOM 0

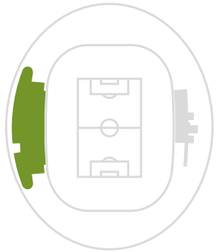

1 Z3.1
2 Z3.2
3 Z3.3
4 Z3.4
5 Z3.5
6 Aula 3.6
7 Z3.7
8 Z3.8
9 Z3.9
10 Z3.10
11 Z3.11
12 Aula 3.12
13 Z3.13
14 Z3.14
15 Z3.15 — Biuro Organizatorów
» Organizers' Office
16 Z3.16
17 Z3.17
Koktajl powitalny
» Welcome Coctail
Serwis kawowy
» Coffee Break
WC Toalety
» Toilets
Windy
» Elevators

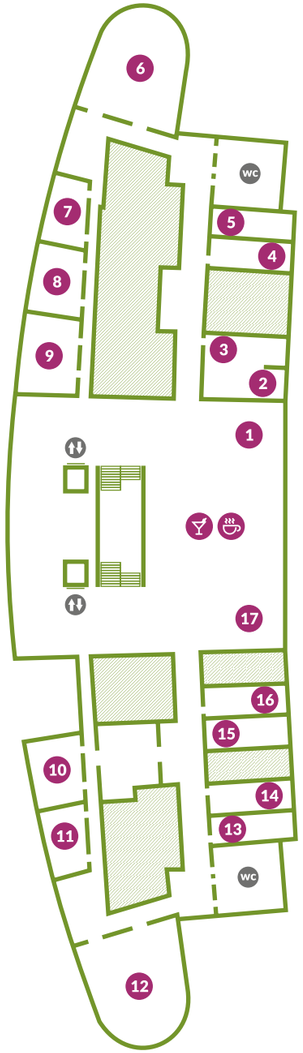

Stadion Wrocław

POZIOM 3 WSCHÓD » EAST
POZIOM 2
POZIOM 1
POZIOM 0

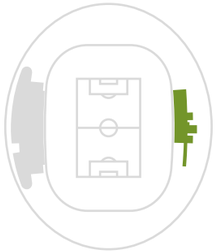

1 W3.19
2 W3.20
3 W3.21
4 W3.22
5 W3.23
6 W3.24
7 W3.25
8 W3.26
9 W3.27
10 W3.28
Serwis kawowy
» Coffee Break
WC Toalety
» Toilets
Windy
» Elevators

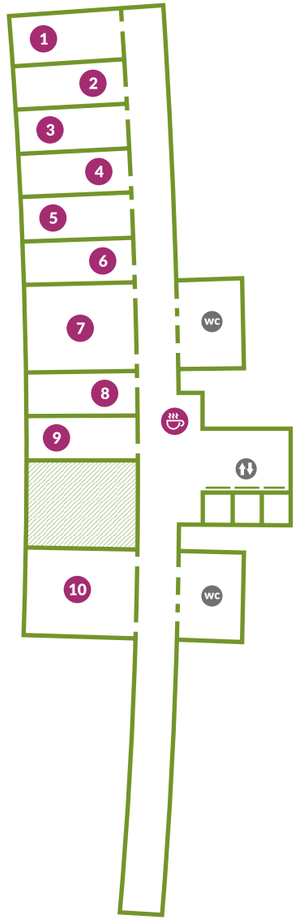

XVII
Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny

JA
MY
ONI?

podmiotowość
tożsamość
przynależność

Wrocław, 11-14.09.2019

PROGRAM
» PROGRAMME

11.09.2019, środa, Stadion Wrocław » Wednesday, Wrocław Stadium

9:00–11:00	**Rejestracja** » Registration
11:00–12:00	**Otwarcie zjazdu** » Congress Opening
12:00–13:30	**Koktajl** » Welcome Coctail
13:30–15:00 Aula 1.1	**Wykład otwierający** » Keynote Lecture **Margaret Archer** (University of Warwick): *Subjectivity, Identity and Belongingness: How Reflexivity Links Them* » *Podmiotowość, tożsamość i przynależność. W jaki sposób łączy je refleksyjność*
15:00–15:30	**Przerwa kawowa** » Coffee Break
15:30–17:45	**Grupy tematyczne I** » Thematic Sessions I
17:45–20:00	**Wydarzenia towarzyszące** » Additional Events
18:00–20:00 Aula 0.3	*Role of Sociology in the Changing World* — Presidential session » *Rola socjologii w zmieniającym się świecie* — **sesja prezydencka** z udziałem przewodniczących towarzystw socjologicznych

12.09.2019, czwartek, Stadion Wrocław » Thursday, Wrocław Stadium

9:15–11:30	**Sympozja** 1. *Socjologia i socjologowie a odzyskanie niepodległości i budowa instytucji naukowych w II Rzeczpospolitej*, Aula 0.3 2. *Polska jako kraj imigracji*, Aula 3.12 3. *Człowiek podmiot działający — koncepcje działania podmiotowego w socjologii*, Aula 3.6 4. *Wielka zmiana 1989 r.*, Aula 0.2 Symposia 1. *Sociology, sociologists, the regaining of independence and the creation of scientific institutions in the Second Polish Republic*, Aula 0.3 2. *Poland as country of immigration*, Aula 3.12 3. *Human as an agent — concepts of agency in sociology*, Aula 3.6 4. *The Great Change of 1989*, Aula 0.2
11:30–12:00	**Przerwa kawowa** » Coffee Break
12:00–14:15	**Grupy tematyczne II** » Thematic Sessions II
14:15–15:30	**Przerwa obiadowa** » Lunch Break
15:30–17:45	**Sympozja** 1. *Polska socjalna: sukcesy, kryzysy i porażki okresu przemian*, Aula 3.12 2. *Lata 60. jako apogeum polskiej nowoczesności? Modernizacja komunistyczna i nauki społeczne w okresie PRL*, Aula 3.6 3. *Komentatorzy czy współkreatorzy życia społecznego? Zaangażowanie publiczne i medialne polskich socjologów*, Aula 0.2 4. *Socjologia wobec wyzwań środowiskowych. Czy możliwa jest zmiana?* Aula 0.3 Symposia 1. *Social Poland: Successes, Crises and Failures of the Transformation Period*, Aula 3.12 2. *Were the '60s an Apogee of Polish Modernity? Communist Modernization and Social Sciences in the Period of the Polish People's Republic*, Aula 3.6 3. *Interpreters or Co-Creators of Social Life? Public and Media Engagement of Polish Sociologists*, Aula 0.2 4. *Sociology and Environmental Challenges. The Possibility of Change?* Aula 0.3
17:45–20:00	**Wydarzenia towarzyszące** » Additional Events
18:00-19:00 Aula 0.3	**Spotkanie Zarządu Głównego PTS z Zarządami Sekcji PTS** » The PSA Board Meeting with the Boards of the PSA Sections
20:30–…	**Bankiet — Centrum Kongresowe Hali Stulecia** » Banquet — Wrocław Congress Center

13.09.2019, piątek, Stadion Wrocław i lokalizacje specjalne w mieście » Friday, Wrocław Stadium and special venues in the city

9:15–11:30	**Grupy tematyczne III** » Thematic Sessions III
11:30–12:00	**Przerwa kawowa** » Coffee Break
12:00–14:15	**Grupy tematyczne IV** » Thematic Sessions IV
14:15–15:30	**Przerwa obiadowa** » Lunch Break

15:30–16:30	**Spotkania sekcji PTS** » Sections' Board Meetings
17:30–19:45	**Sympozja** 1. *Ziemie Zachodnie i Północne — nowe konteksty i wyzwania* Lokalizacja: Centrum Historii Zajezdnia, ul. Grabiszyńska 184 2. *Z warsztatów badaczy* Lokalizacja: Centrum Historii Zajezdnia, ul. Grabiszyńska 184 3. *(De/Re)konstruowanie granic w Europie w dobie kryzysów — głosy socjologów i praktyków* Lokalizacja: Dolnośląskie Centrum Filmowe, ul. Piłsudskiego 64a 4. *Socjologia w Europie Środkowo-Wschodniej* Lokalizacja: Oratorium Marianum, gmach główny UWr, pl. Uniwersytecki 1 Symposia 1. *Western and Northern Territories — New Contexts and Challenges* Venue: Depot History Centre, Grabiszyńska Street 184 2. *From the Researchers' Workshops* Venue: Depot History Centre, Grabiszyńska Street 184 3. *De/Re-Constructing European Borders in Times of Crises — Voices of Researchers and Practicioners* Venue: Lower Silesian Film Centre, Piłsudskiego Street 64a 4. *The Sociology in Central and Eastern Europe* Venue: Oratorium Marianum, University of Wrocław main building, Uniwersytecki Square 1
20:00–…	**Klub Zjazdowy Mleczarnia** » Congress Club Mleczarnia

14.09. 2019, sobota, Stadion Wrocław » Saturday, Wrocław Stadium

9:15–11:30	**Grupy tematyczne V** » Thematic Sessions V
11:30–12:00	**Przerwa kawowa** » Coffee Break
12:00–14:15	*Rewolucja czy reprodukcja. Ciągłość i zmiana w hierarchiach społecznych w Polsce i na świecie* (panel dyskusyjny) » *Revolution or Reproduction. Continuity and Change in Social Hierarchies in Poland and Beyond* (Discussion Panel) **Końcowa sesja plenarna** » Closing Plenary Session
14:15–…	**Wydarzenia towarzyszące** » Additional Events

WYKŁAD INAUGURACYJNY
» OPENING LECTURE

środa » Wednesday 11.09, 13:30-15:00

AULA 1.1

English-Polish translation » **Tłumaczenie angielsko-polskie**

Live streaming » **Transmisja online**

Margaret Archer (University of Warwick)

SUBJECTIVITY, IDENTITY AND BELONGINGNESS: HOW REFLEXIVITY LINKS THEM » PODMIOTOWOŚĆ, TOŻSAMOŚĆ I PRZYNALEŻNOŚĆ. W JAKI SPOSÓB ŁĄCZY JE REFLEKSYJNOŚĆ

I maintain that any adequate explanation in the social sciences must incorporate 'Structure'. 'Agency' and Culture'; in short, they come in a SAC. None of the three concepts in the title stands alone, despite often being treated as such in the literature. Reflexivity – the capacity of all normal people to reflect upon themselves in relation to their (social) circumstances and vice versa – is presented as the 'missing link', joining structure and agency, culture and agency and accounting for what agents actually do, as opposed to empiricist generalizations that 'most people in situation X do Y most of the time'. Thus, both determinism, which presumes that objective social circumstances automatically govern subjective identification, or notions of 'social conditioning', where dominant (or natal) cultural discourses are held to orchestrate the subjects' normativity and aspirations, turn agents into the trager of habitual belonging. The two have the same effect of depriving subjects of their agential

powers that lead them reflexively to pursue different courses of action in the attempt to realize their own subjectively defined concerns.

Stoję na stanowisku, że każdy właściwy sposób wyjaśniania w naukach społecznych musi uwzględniać „strukturę", „sprawstwo" i „kulturę". Żadne z trzech pojęć zawartych w tytule wystąpienia nie istnieje oddzielnie od pozostałych, mimo że tak się je często traktuje. Refleksyjność, czyli zdolność wszystkich normalnych ludzi do rozważań nad sobą w odniesieniu do kontekstu społecznego i odwrotnie, przedstawiam jako „brakujące ogniwo", które łączy strukturę i sprawstwo oraz kulturę i sprawstwo, a także tłumaczy działania podmiotów, inaczej niż ma to miejsce w przypadku empirycystycznych generalizacji, głoszących, że „większość ludzi w sytuacji X zachowuje się na ogół w sposób Y". A zatem, zarówno determinizm z jego założeniem o automatycznym wpływie obiektywnych warunków społecznych na subiektywną identyfikację, jak i koncepcje „warunkowania społecznego", przypisujące dominującym (lub pierwotnym) dyskursom kulturowym rolę regulatora ludzkich norm i aspiracji, czynią z podmiotu nośnik (Träger) typowych form przynależności. Oba podejścia prowadzą do pozbawienia podmiotu jego mocy sprawczej, dzięki której możliwe jest refleksyjne podejmowanie różnych działań zorientowanych na realizację subiektywnie określonych celów.

PRESIDENTIAL SESSION

» SESJA PREZYDENCKA

THE ROLE OF SOCIOLOGY IN A CHANGING WORLD »
ROLA SOCJOLOGII W ZMIENIAJĄCYM SIĘ ŚWIECIE

środa » Wednesday 11.09, 18:00-20:00
AULA 0.3

English-Polish translation » **Tłumaczenie angielsko-polskie**

Live streaming » **Transmisja online**

The intensiveness, scope and complexity of the political, social and economic changes of recent years, on a global and local scale, result in the need for in-depth reflection on the place and role of sociology and sociologists in the contemporary world. The consequences that these transformations bring for social relations and for the functioning of key institutions of social life call for sociological reflection. The aim of the session is to discuss the challenges facing sociology in connection with transformations in the public and private spheres, global economic changes, including the crisis of the neoliberal model, increased populist tendencies, political polarization, demographic changes and mass migration, threats to the natural environment, as well as the information revolution. In this context, the significance of sociological knowledge and the role of sociologists in the public debate will be discussed. Shall sociologists now assume greater responsibility for identifying social processes, explaining their nature and possible consequences? If so, how sociologists can effectively communicate the results of their research to the public.

Intensywność, zakres i złożoność zachodzących w ostatnich latach zmian politycznych, społecznych i gospodarczych, zarówno o zasięgu globalnym, jak i lokalnym, powodują konieczność pogłębionego

namysłu nad miejscem i rolą socjologii i socjologów we współczesnym świecie. Konsekwencje, jakie owe przeobrażenia niosą dla relacji społecznych oraz funkcjonowania kluczowych dla życia społecznego instytucji, wymagają refleksji socjologicznej. Celem sesji jest dyskusja na temat wyzwań, jakie stoją przed socjologią w związku z zachodzącymi przemianami w sferze publicznej i prywatnej, globalnymi zmianami w gospodarce, w tym kryzysem modelu neoliberalnego, nasileniem tendencji populistycznych, polaryzacją polityczną, zmianami demograficznymi i masowymi migracjami, zagrożeniami dla środowiska naturalnego, a także rewolucją informacyjną. W tym kontekście refleksji poddana zostanie kwestia znaczenia wiedzy socjologicznej i roli socjologów w debacie publicznej. Czy zatem obecnie na socjologach spoczywa większa niż do tej pory odpowiedzialność za identyfikowanie zachodzących procesów społecznych, wyjaśnienie ich istoty i możliwych konsekwencji? Jeśli tak, to w jaki sposób socjologowie mogą skutecznie przekazać wyniki swoich badań społeczeństwu.

Chair » Moderacja: **Kaja Gadowska** (Jagiellonian University)

Sari Hanafi (American University of Beirut, President of the International Sociological Association): *Knowledge Produced but Not Used: Predicaments of Engaged Research » Wiedza wytwarzana lecz nieużywana. Dylematy badań zaangażowanych*

In recent years, bibliometric indicators illustrate a tremendous growth on the scientific publication in many regions in the world. Yet, this good news has not been translated into process of using this production in public policy and societal debates. Based on Burawoy's typology of knowledge: professional, critical, public and policy, I argue that professional and critical social research activities have many problems in knowledge translation beyond the university confines. Thus, the salient stake is how the social research is in the same time universalistic and internationalized endeavor but also relevant to needy community and to the society at large. Three profiles of researchers in social science will be overserved: those who publish globally and perish locally; those who publish locally and perish globally; but also, those who perish locally and globally. In this talk, I am more interested in research that could bridge between the local and the global. Through three examples of knowledge translation into public policy, many reasons will be unfolded for the difficulty for the social research to negotiate its place in the public sphere.

Wskaźniki bibliometryczne z ostatnich lat pokazują ogromny wzrost liczby publikacji naukowych w wielu regionach świata. Ta pozytywna tendencja nie przekłada się jednak na proces wykorzystywania wytworów wiedzy naukowej w politykach publicznych i debatach społecznych. Opierając się na typologii wiedzy Burawoya – wiedza akademicka, krytyczna, publiczna i praktyczna – twierdzę, że akademickie i krytyczne badania społeczne napotykają wiele problemów w przenoszeniu wiedzy poza mury uniwersytetu. Najistotniejszą kwestią jest zatem to, jak sprawić, by badania społeczne miały uniwersalistyczny i umiędzynarodowiony charakter, a jednocześnie były istotne dla określonej społeczności oraz ogółu społeczeństwa.

W naukach społecznych w niekorzystnej sytuacji znajdą się trzy profile badaczy: ci, którzy publikują w obiegu globalnym, ale pozostają niezauważeni lokalnie; ci, którzy publikują lokalnie, ale pozostają niezauważeni w obiegu globalnym; a także ci, którzy pozostają niezauważeni zarówno lokalnie, jak i globalnie. W wystąpieniu skupię się na badaniach, które mogą stanowić pomost między wymiarem lokalnym i globalnym. Na podstawie trzech przykładów wykorzystania wiedzy w politykach publicznych zostaną wskazane liczne przyczyny trudności, na które napotykają badania społeczne negocjując swoje miejsce w sferze publicznej.

Marta Soler-Gallart (University of Barcelona, Vice-President of the European Sociological Association [2017–2019]): *The Social Impact of Sociological Research » Społeczny wpływ badań socjologicznych*

In a world of rapid transformations, new challenges and threats, humanity needs sociological knowledge to understand these, but especially to overcome inequalities and have better-flourishing existences. Today citizens are asking us, for instance, how poverty research has contributed to have fewer poor people, or how migration studies have contributed to improving cultural and religious coexistence. Many researchers are already collecting evidence and showing the impact of their sociology research, engaging thus with public and increasing public support to social sciences. Sociology scholars are actually leading new forms of social impact assessment in Europe.

W świecie gwałtownych przemian, nowych wyzwań i zagrożeń ludzkość potrzebuje wiedzy socjologicznej po to, by je zrozumieć, ale przede wszystkim po to, by przezwyciężyć nierówności i zapewnić sobie lepsze warunki życia. Współcześni obywatele na przykład pytają nas, w jaki sposób badania nad ubóstwem przyczyniły się do zmniejszenia liczby biednych bądź w jaki sposób badania nad migracją przyczyniły się do poprawy kulturowej i religijnej koegzystencji. Wielu naukowców przedstawia przykłady oddziaływania społecznego prowadzonych przez siebie badań socjologicznych, nawiązując dialog z opinią publiczną i zwiększając w ten sposób publiczne poparcie dla nauk społecznych. Socjologowie zajmują się obecnie nowymi formami oceny wpływu społecznego badań socjologicznych w Europie.

Anna Wessely (Eötvös Loránd University, Budapest, President of the Hungarian Sociological Association): *Who Needs Sociology? » Komu potrzebna jest socjologia?*

The talk proposes to define the social role of sociology along the lines suggested by role theory, i.e., not with the useful social functions sociologists claim to be able to fulfil but by what certain social groups, public collective actors expect sociology to deliver and sociologists' affirmative or consciously evasive attitudes toward such expectations. I will support my argument by reference to classic formulations by Max Weber and Karl Mannheim concerning the relationship of social science and politics as well as to the more recent experiences of sociologists in a postsocialist country, Hungary.

W wystąpieniu proponuję zdefiniowanie społecznej roli socjologii zgodnie z teorią roli, tj. nie poprzez użyteczne funkcje społeczne, których pełnienie deklarują socjologowie, ale poprzez to, czego określone grupy społeczne, publiczni aktorzy zbiorowi oczekują od socjologii oraz poprzez afirmatywne lub świadomie uchylające się postawy socjologów wobec owych oczekiwań. Na poparcie swojego stanowiska odwołam się zarówno do klasycznych koncepcji Maxa Webera i Karla Mannheima dotyczących relacji między naukami społecznymi a polityką, jak i do najnowszych doświadczeń socjologów w kraju postsocjalistycznym, tj. na Węgrzech.

Christine L. Williams (University of Texas at Austin, President of the American Sociological Association): *Sociology's Role in the Global Fight against Sexual Harassment » Rola socjologii w globalnej walce z molestowaniem seksualnym*

Sociology has a crucial role in the changing world. We are society's skeptics, mistrustful of official laws and rules, and attentive to the possibilities of social movement activism. Our willingness to ask unpopular questions and to view social order from the margins is sorely needed. Using the example of the #MeToo movement against sexual harassment, I will discuss how sociologists can contribute to this public debate around the world.

Socjologia odgrywa kluczową rolę w zmieniającym się świecie. Jesteśmy krytykami społeczeństwa, nieufnymi wobec oficjalnych praw i reguł, i wyczulonymi na możliwości aktywizmu ruchów społecznych. Nasza chęć zadawania niepopularnych pytań i przyglądania się porządkowi społecznemu z perspektywy obrzeży jest niezwykle potrzebna. Na przykładzie ruchu #MeToo, występującego przeciwko molestowaniu seksualnemu, omówię, w jaki sposób socjologowie mogą włączyć się w tę toczącą się na całym świecie publiczną debatę.

Krzysztof T. Konecki (University of Lodz, President of the Polish Sociological Association): *Sociology of Lifeworld and Deathworld: How to Protect Lifeworld? » Socjologia świata życia a świat śmierci. Jak chronić świat życia?*

According to Husserl, we treat the objects and the living creatures that we are conscious of as our world. We live together and we have a world that is pre-given to us. The lifeworld is the paramount reality that we live in. We are supposed to be free to choose between projects for our individual acts. The lifeworld is a source of rules, and here we can experience happiness and suffering. The suffering arises suddenly and unexpectedly, as does happiness. The deathworld is connected with the colonization of the lifeworld and with technocratic systems and technology that always seem to be on the horizon of our everyday life. However, technocratic systems and technology are not perceived as agents of the deathworld (Valerie Bentz's concept), which consists of fragmented consciousness, a lack of free choice, the destruction of the we-relationship, and the destruction of nature. The expansion of the deathworld is connected with redefining or shadowing existing typifications and systems of relevances of the lifeworld by using the 'wrong speech.' The hidden assumptions of the deathworld are usually not recognized. The living experiences of suffering come from unknown sources. Sociologists follow commonsense rules when researching the commonsense concepts of the deathworld. They follow a distinctive way of thinking and a distancing attitude to objects / participants of research; they take commonsense typifications as analytical categories (self, ego, identity) and create their own homunculi. There is now need and time for uncovering the assumptions and categories that caught us in the deathworld. The living experiences that create the livingworld turn us to contemplate the basic assumptions, rules and the way we act in the deathworld and maybe give us hope. I hope.

Zgodnie z teorią Edmunda Husserla traktujemy przedmioty nieożywione i żywe istoty, których jesteśmy świadomi, jako nasz świat. Żyjemy razem w zastanym świecie. Świat życia stanowi dla nas rzeczywistość podstawową. Przyjmuje się, że mamy swobodę wyboru projektów naszych indywidualnych działań. Świat życia jest źródłem reguł i w nim możemy doświadczyć szczęścia i cierpienia. Cierpienie, podobnie jak szczęście, pojawia się nagle i niespodziewanie. Świat śmierci wiąże się z kolonizacją świata życia oraz systemami technokratycznymi i technologiami, zawsze obecnymi na horyzoncie naszego życia codziennego. Jednak systemy technokratyczne i technologie nie są postrzegane jako czynniki wytwarzania świata śmierci (koncepcja Valerie Bentz), który składa się z fragmentarycznej świadomości, braku wolnego wyboru, destrukcji relacji „my" i niszczenia natury. Ekspansja świata śmierci wiąże się z przedefiniowaniem lub przesłanianiem istniejących typifikacji i systemów znaczeń świata życia poprzez użycie „złej mowy". Ukryte założenia świata śmierci zazwyczaj nie są rozpoznawane. Żywe doświadczenia cierpienia pochodzą z nieznanych źródeł.

Badając zdroworozsądkowe koncepcje świata śmierci, socjologowie kierują się zdroworozsądkowymi zasadami. Trzymają się specyficznego sposobu myślenia, zachowują dystans wobec przedmiotów/uczestników badań, biorą zdroworozsądkowe typifikacje za kategorie analityczne i tworzą własne homunculusy i typifikacje (jaźń, ego, tożsamość). Pojawiła się potrzeba i nadszedł czas na ujawnienie założeń i kategorii, które zatrzymują nas w świecie śmierci. Żywe doświadczenia, składające się na świat życia, skłaniają nas do refleksji nad podstawowymi założeniami, zasadami i sposobami naszego działania w świecie śmierci, dając nam jakąś nadzieję. Mam nadzieję.

SYMPOZJA
» SYMPOSIA

S01. SOCJOLOGIA I SOCJOLOGOWIE A ODZYSKANIE NIEPODLEGŁOŚCI I BUDOWA INSTYTUCJI NAUKOWYCH W II RZECZYPOSPOLITEJ » SOCIOLOGY, SOCIOLOGISTS, THE REGAINING OF INDEPENDENCE AND THE CREATION OF SCIENTIFIC INSTITUTIONS IN THE SECOND POLISH REPUBLIC

czwartek » Thursday 12.09, 9:15-11:30
AULA 0.3

Tłumaczenie polsko-angielskie » Polish-English translation

Transmisja online » Live streaming

Celem sesji jest zaznaczenie i podkreślenie udziału socjologów w działaniach na rzecz odzyskania niepodległości i budowy instytucji naukowych, dzięki którym socjologia i pokrewne nauki społeczne i humanistyczne mogły się rozwijać w II Rzeczypospolitej. Jest to także okazja do przypomnienia okresu instytucjonalizacji dyscypliny, m.in. zawiązania przedwojennego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i dwóch zjazdów socjologicznych (1931, 1935). Niezwykle ważną rolę odegrali tutaj F. Znaniecki, L. Krzywicki i B. Limanowski. Ważne jest także podkreślenie roli, jaką pamiętnikarstwo, propagowane przez ośrodki socjologiczne, odegrało w budowie świadomości i tożsamości Polaków i Polek z trzech byłych zaborów w zjednoczonej i niepodległej już Polsce. Również to, że rozwój metodologii związanej z analizą pamiętników był niezwykle nowatorski w skali światowej. Rozwój badań socjologicznych w tym okresie pomagał rejestrować i diagnozować stan świadomości

i położenie społeczno-ekonomiczne wielu warstw społecznych oraz problem nierówności społecznych. Socjologia polska z okresu przedwojennego miała również istotny udział w rozwoju socjologii światowej, a kontakty z ośrodkami zagranicznymi były wówczas intensywne. Zaczęto kształcić socjologów, z których wielu zdobyło stopnie naukowe. Miało to z kolei olbrzymie znaczenie dla odbudowy socjologii po II wojnie światowej. Znaczenie zatem dorobku socjologii z okresu II Rzeczypospolitej jest nie do przecenienia.

The aim of the session is to emphasize the role of sociologists who were active in promoting the idea of an independent Poland and the creation of scientific institutions which would enable sociology and related social and human sciences to develop in the Second Polish Republic. It is an opportunity to recall the period of institutionalization of the discipline, among others: the establishment of the Polish Sociological Association and two sociological conventions (1931, 1935). Florian Znaniecki, Ludwik Krzywicki and Bolesław Limanowski played a particularly important role there. It is also important to stress the significance of memoir-writing promoted by Polish sociological centres. The memoirs played a priceless role in shaping of the national identity of Poles from all parts of the partitioned Poland. The methodology of analyzing the memoirs was groundbreaking, also on an international level. Moreover, the development of social research in that period helped to record and analyze the awareness and socio-economic situation of many social strata, as well as the problem of inequalities. It is also worth mentioning that Polish pre-war sociology made an important contribution to world sociology and that contacts with foreign institutes were intensive. Many sociologists were educated and received their scientific degrees in that period. That, in turn, was of cardinal importance after World War II, when institution needed to be rebuilt. The legacy of Polish interwar sociology is therefore invaluable.

Moderacja » Chair: **Rafał Wiśniewski** (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Narodowe Centrum Kultury)

Włodzimierz Kazimierz Wincławski, Łukasz Dominiak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika): *Polska socjologia przed i po roku 1918. W stronę syntezy i rekapitulacji » Polish Sociology before and after 1918: Towards Synthesis and Recapitulation*

Jeśli spojrzymy na polską socjologię sprzed roku 1918 i po tej dacie, zauważymy sporo zasadniczych różnic. Różnice te zarysowują się w trzech głównych kategoriach: (1) zmniejszająca się dominacja postaw pozytywistycznych na rzecz humanistycznych, (2) odchodzenie od „socjologii kanapowej" i zwiększająca się rola badań empirycznych oraz (3) zanik badań rozproszonych na rzecz badań zinstytucjonalizowanych, co niosło ze sobą powstanie nowej dziedziny wiedzy socjologicznej. W prezentacji jest ukazana próba odpowiedzi na pytania o stopień zaawansowania i o kierunek, w jakim zmierzała polska socjologia w pierwszej połowie XX wieku na tle innych wybranych nauk humanistycznych i społecznych.

Looking at Polish sociology before and after 1918, we see a number of significant differences. The transformations that led to them progressed in three directions: (1) weakening domination of the positivist stance in favor of the humanistic one; (2) the shift from armchair sociology to empirically-based studies; and (3) the replacement of scattered studies with institutionalized research, which led to the formation of a particular type of scholarship. In our presentation, we will try to answer questions about the degree of advancement recognized and their direction assessed against the background of selected other fields of Polish humanities and social sciences in the first half of the 20th century.

Tomasz Kukołowicz (Narodowe Centrum Kultury): *Narodziny socjologii w odradzającej się Polsce (1918–1939) » The Birth of Sociology in Resurgent Poland (1918–1939)*

Narodziny socjologii jako samodzielnej dyscypliny akademickiej przypadły na okres odradzania się Polski jako samodzielnego organizmu państwowego. Losy kraju powstającego na terenach należących wcześniej do trzech zaborów stały się udziałem ojców polskiej socjologii, w tym Floriana Znanieckiego, Leona Petrażyckiego, Ludwika Krzywickiego, Stefana Czarnowskiego, Jana Stanisława Bystronia. W ich biografiach skupiają się niczym w soczewce problemy, z jakimi twórcy niepodległej Polski musieli zmagać się na wielu polach. Należały do nich trudności towarzyszące powrotowi z emigracji, brak zaplecza instytucjonalnego, zmagania o uznanie na arenie międzynarodowej. Pomimo wymienionych przeszkód zdołali położyć podwaliny pod rozwój istotnych koncepcji naukowych oraz stworzyć przestrzeń dla socjologii jako dyscypliny akademickiej. Twórców polskiej socjologii wyróżniały nadzwyczajna energia oraz zaangażowanie w sprawy społeczne. Nie ograniczali swojej aktywności do świata nauki, lecz uczestniczyli w budowie państwa przy różnych nadarzających się okazjach. 100. rocznica odzyskania niepodległości przez Polskę, którą obchodziliśmy w 2018 roku, stanowi dobrą okazję do przypomnienia mniej znanych epizodów z życia ojców polskiej socjologii. Do takich wydarzeń można zaliczyć m.in. udział Stefana Czarnowskiego w wojnie polsko-bolszewickiej w 1920 roku, wkład Ludwika Krzywickiego w utworzenie Głównego Urzędu Statystycznego oraz wkład Leona Petrażyckiego w powstanie Ustawy z dnia 13 lipca 1920 r. o szkołach akademickich określającej status uczelni wyższych w II RP.

The birth of sociology as an independent academic discipline took place in the time of Poland's regaining its political independence. The fate of the country that was to be built from lands that

had previously been part of three invader countries (Habsburg Austria, the Kingdom of Prussia, the Russian Empire) was part of life of fathers of Polish sociology, including Florian Znaniecki, Leon Petrażycki, Ludwik Krzywicki, Stefan Czarnowski and Jan Stanisław Bystroń. The various problems that Polish independent state's founding fathers struggled with after WWI were also clearly seen in their lives. Among them were the problems of returning from emigration, the lack of institutional facilities and struggles for international acknowledgement. Albeit all these obstacles, they managed to lay the ground for the inception and development of significant theoretical concepts and to create the space necessary for sociology to develop as an academic discipline. The founding fathers of Polish sociology were extraordinarily vigorous and extremely engaged in Poland's social affairs. In their daily lives, they were not constrained to merely scientific activities. They also took part in rebuilding the newly regained Polish statehood as often as they could. The 100th anniversary of Poland's regaining of independence, that we were celebrating in 2018, is a good moment to bring back some less known episodes from the lives of founding fathers of Polish sociology. Among such episodes was the participation of Stefan Czarnowski in the Polish – Soviet war of 1920, the contribution of Ludwik Krzywicki in creation of the Polish Central Statistical Office as well as Leon Petrażycki's contribution in creation of the 1920 Parliament Act regarding Poland's higher educational system.

Małgorzata Bogunia-Borowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Koncepcja społeczeństwa polskiego w pracach polskich socjologów II Rzeczypospolitej » The Concept of Polish Society in the Works of Polish Sociologists of the Second Republic of Poland*

Myśl polskich socjologów okresu II Rzeczypospolitej, takich jak Bolesław Limanowski, Ludwik Krzywicki lub Florian Znaniecki, stanowi cenny materiał badawczy dla współczesnych badaczy ze względu na dwojaki charakter ich twórczości. Ich prace mają bowiem wymiar zarówno naukowy, jak i wspomnieniowy. Z jednej strony zajmują się analizą narodu, teorią rozwoju społecznego, ideą wspólnoty, demokracją, procesami ewolucji, wartościami społecznymi i kulturą. Z drugiej zaś pozostawiają liczne wspomnienia i pamiętniki, w których opisują zdarzenia i kolekcjonują refleksje dotyczące czasów, w których żyją. O społeczeństwie polskim myślą często w kategoriach historycznych i dziejowych. Są to postacie zaangażowane w życie społeczne i kulturalne, które dzięki wysokiemu kapitałowi kulturowemu i wiedzy aktywnie wspierają. Celem prezentacji jest próba zrekonstruowania i odtworzenia wizji społeczeństwa polskiego, jaką wyłożyli w swoich tekstach i opracowaniach socjologowie II Rzeczypospolitej. Atmosfera czasów, w których przyszło im żyć i tworzyć, sprzyjała myśleniu o tym, jak powinno być zorganizowane państwo, jaką wartość ma wolność i niepodległość, czym jest tożsamość ludzi, którzy przez wiele lat żyli pod różnymi zaborami, czym jest polskość, czym są więzi społeczne i zmiana społeczna. Na poglądy socjologów II Rzeczypospolitej niebagatelny wpływ miały ich własne doświadczenia, aktywność konspiracyjna, pochodzenie inteligenckie oraz wychowanie patriotyczne. Wszystko to powodowało, że były to postacie świadomie koncentrujące swoją uwagę na niezbędnych dla społecznego istnienia kategoriach związanych z rozumieniem niepodległości i suwerenności państwa. Prezentacja ukazuje główne wątki pojawiające się w pracach socjologów II Rzeczypospolitej, a tym samym rekonstruuje koncepcję społeczeństwa polskiego jako idei wyobrażonego dobrego państwa.

The thought of Polish sociologists of the Second Republic, such as Bolesław Limanowski, Ludwik Krzywicki and Florian Znaniecki, constitutes a valuable research resource for contemporary researchers because of its twofold nature. Their writings are namely both scientific and they show characteristics of a memoir. On the one hand, the above mentioned sociologists devoted their works to the analysis of the nation, theories of social development, ideas of community, democracy, processes of evolution, social values and culture. On the other hand, they wrote numerous memoirs and diaries, where they collected their reflections on the times in which they lived. These scholars were often committed to social and cultural life, which they enriched with their knowledge and high cultural capital. The aim of the presentation is to reconstruct the vision of society laid out in the works of the Polish sociologists of the interwar period. The atmosphere of the times in which they lived encouraged a deep reflection on the organization of societies, the value of freedom and independence and the identity of people who lived in different parts of the partitioned Poland. Their attitudes were influenced by their life experiences, their underground activity, their intellectual traditions and patriotic education. All this made them aware of the necessity of concentrating on the categories of independence and sovereignty. The presentation will show the main themes of the works of the Polish sociologists of the Second Republic, and at the same time it will reconstruct the concept of the Polish society as an imagined good state.

Tadeusz Popławski (Politechnika Białostocka): *Przemiany form wiejskości a niepodległość » Rusticity and Independence in Current Social, Economic and Political Perspective*

Prezentacja przedstawia specyfikę i genezę polskiej kultury ludycznej i rustykalizmu jako immanentnych składowych procesów niepodległościowych. Współczesną wiejskość polską (rustykalizm) ukazuje przez pryzmat jej roli w ugruntowaniu niepodległości Polski i formowaniu idei narodu. Definiując ją jako kategorię poznawczą socjologii, uwzględnia wymiary: klasowy, terytorialny, regionalny, ale i wspólnotowy – parafialny, sąsiedzki i rodzinny. Wymiary prezentowane są z punktu widzenia kulturowych strategii modelu centrum-peryferyjność, z akcentowaniem wpływu postaw

zaradnościowych opartych na familiaryzmie klienckim i sąsiedzkiej rywalizacji w obrębie wspólnoty wiejskiej. Zaradność, w tym ujęciu określająca sukces strategii rodzinnej (możliwości konsumpcyjne), przemienia się obecnie w przedsiębiorczość (gospodarstwo jako firma). Pojawiają się nowe sposoby życia i nowe role – mężczyzn jako farmerów–przedsiębiorców czy usługodawców oraz kobiet jako pasywnych „rewolucjonistek". Kultura ludyczna i wiejskość polska włączają się w procesy demokratyzacji i budowy społeczeństwa obywatelskiego, polskiego i unijnego. Dominująca produkcja postfordystowska, farmerska, masowej produkcji do sieci handlowych zostaje dopełniona bogactwem produktów z nisz regionalnych, owoców „polikultur" wiejskich społeczności lokalnych czy mnogości umiejętności i sposobów życia lub dziedzictw historycznie ukształtowanych polskich małych ojczyzn. Zrównoważony, niszowy rozwój rolnictwa wsparty przez promocję polskiej żywności (polskiej kuchni regionalnej, ludowości, dziedzictwa kulturowego) stworzy perspektywę regionalnej tożsamości zbiorowej i kultury ludowej.

This presentation will show the characteristics and origins of the Polish ludic culture and rusticity as immanent elements of processes leading to independence. The analysis of contemporary Polish rural life (rusticity) takes into account its role in establishing of Polish independence and forming of the idea of the nation. While defining rusticity as a cognitive sociological category, its three dimensions are considered: class, territorial and regional, but also its community-related aspects: parish, neighborhood and family. These dimensions are presented from the perspective of the cultural strategies of the centre-periphery model. The significance of attitudes of resourcefulness is also emphasized. These attitudes are based upon a specific understanding of family and neighborhood rivalry within rural communities. Resourcefulness, which from this standpoint defines the success of a family strategy (consumption capacities), is nowadays turned into entrepreneurship (household as a business). New ways of life and roles emerge: men as farmers-businessmen or service providers and women as passive 'revolutionaries.' Polish ludic culture and rusticity take part in processes of democratization and formation of the civil society on both Polish and EU-levels. The dominating post-Fordist, agricultural model of mass production is supplemented by a variety of products from regional niches – the fruit of the 'policulture' of rural societies. It is also enriched by a multitude of skills and ways of life, as well as the heritage of historically shaped 'little homelands.' Sustainable and region-oriented development of agriculture, supported by the promotion of Polish food (regional cuisines, folklore, cultural heritage), will form a perspective for the regional collective identity and folk culture.

Antoni Sułek (Uniwersytet Łódzki): *Socjologia II Rzeczypospolitej jako tradycja » Sociology in the Second Republic of Poland as a Tradition*

Prezentacja dotyczy socjologii w II RP jako tradycji – do niej włączona jest pozytywnie wartościowana i przekazywana w czasie część dorobku tej formacji. Tradycja ta zaczęła się kształtować w okresie zaborów, rozwinęła się w Polsce odrodzonej, a została poddana testowi wojny i komunizmu. Tematem są podstawowe składniki tej tradycji, zilustrowane ideami i życiem wybitnych socjologów, z uwzględnieniem czynników, które ją utrzymały i powodów, dla których warto je kultywować.

Sociology of the Second Polish Republic will be presented as a tradition – a part of the heritage which is positively evaluated and transmitted from generation to generation. This tradition dates back to the period of partitions of Poland, developed in independent Poland and was tested during the Second World War and subsequently in the times of communism. The basic elements of this tradition will be identified and illustrated with the life and work of leading Polish sociologists of the pre-war period.

S02. POLSKA JAKO KRAJ IMIGRACJI » POLAND AS A COUNTRY OF IMMIGRATION

czwartek » Thursday 12.09, 9:15-11:30
AULA 3.12

Polska tradycyjnie traktowana jest jako kraj emigracji. Jednak znaczenie imigracji do Polski rośnie, a zgodnie z przewidywaniami demografów napływ cudzoziemców będzie niezbędny dla zachowania stabilności systemu emerytalnego. Imigracja do Polski nie jest zjawiskiem nowym, jednak do 2015 roku było ono niezauważone w debacie publicznej. W trakcie tzw. kryzysu uchodźczego temat potencjalnego relokowania do Polski osób ubiegających się o status uchodźcy w Grecji i we Włoszech został spolityzowany, a imigracja do Polski skonstruowana jako problem społeczny. Przedstawiciele nauk społecznych oraz poszczególne instytucje naszego państwa zagadnieniem imigracji do Polski zajmowali się już wcześniej, więc dysponujemy na temat tego zjawiska niemałą wiedzą. Podczas sesji poświęconej imigracji do Polski proponujemy dyskusję na kilka powiązanych tematów: konstrukcja imigracji jako problemu społecznego na przykładzie tzw. kryzysu uchodźczego; polityka imigracyjna państwa; polityka wobec migracji na poziomie lokalnym; sytuacja różnych kategorii imigrantów w Polsce. Głównym celem sesji będzie udzielenie odpowiedzi na pytanie: Jak społeczeństwo polskie zmienia się przez to, że Polska staje się krajem imigracji? Wydarzenia z lata 2015

roku, podczas których migranci przemieszczali się szlakiem od Turcji do Niemiec, skupiły olbrzymią uwagę mediów, zostały wykorzystane przez polityków w kampanii wyborczej oraz ujawniły postawy niechętne innym w polskim społeczeństwie. Wydarzenia te można analizować z różnych perspektyw, np. z użyciem koncepcji paniki moralnej lub badań nad ignorancją. Zainteresowanie publiczne kwestią imigracji nakazuje postawić pytania dotyczące polityki imigracyjnej prowadzonej przez Polskę. Jaka jest wizja odpowiedzi na rosnący popyt na rynku pracy? Jak polityka imigracyjna jest powiązana z innymi politykami publicznymi? Na ile oparta jest na dowodach naukowych, a na ile odpowiada na rozpowszechnione obawy i społeczne mity? Jaka koncepcja uczestnictwa imigrantów w życiu społecznym brana jest pod uwagę? W studiach nad migracjami silnie zaznacza się zwrot ku lokalności – badacze interesują się obecnością imigrantów nie tyle w poszczególnych państwach, co w poszczególnych społecznościach lokalnych. Migrantów przyciągają przede wszystkim duże miasta i ich chłonne rynki pracy. Metropolie prowadzą politykę w zakresie integracji, szkolnictwa, rynku pracy czy mieszkalnictwa, która często jest niezależna (lub stoi w kontrze) wobec polityki państwa. Jak polskie miasta prowadzą politykę integracyjną? Z jakich doświadczeń czerpią? Jaka jest rola społeczeństwa obywatelskiego w realizacji polityki wobec imigrantów? Jakimi uczestnikami życia społecznego w Polsce są imigranci? Czy pozostają na jego marginesie? Czy polityka wobec imigrantów prowadzi do integracji społecznej czy odwrotnie, do wykluczenia? Jak doświadczenia migrantów weryfikują lub falsyfikują teoretyczne scenariusze oparte na koncepcjach adaptacji, asymilacji, integracji, zainstalowania się, wielokulturowości etc. Czy z doświadczeń tych w powiązaniu z doktryną państwa wyłania się jakiś nowy scenariusz, adekwatny do natury współczesnych migracji? Na ile dyskursy konfliktu i polityka uniewidocznienia utrudniają teoretyczne sprecyzowanie charakteru zjawiska?

Traditionally, Poland is considered a country of emigration. Yet, the significance of immigration to Poland is increasing and according to the demographers' forecasts inflow of foreigners will be indispensable for sustaining the pension system stability. Immigration to Poland is not a new phenomenon, yet until 2015 it was not noticed in the public debate. During the so-called 'refugee crisis' the issue of potential relocation of asylum seekers from Greece and Italy became politicized and immigration to Poland became constructed as a social problem. Yet, social scientists and specialized public agencies before that already were paying much attention to the issue of immigration to Poland, so we have at our disposal quite a lot of knowledge. During the semi-plenary session, we plan to discuss several interconnected topics: the construction of immigration as a social problem exemplified with the so-called 'refugee crisis'; state's immigration policy; local policies towards immigration; the situation of various categories of immigrants in Poland. The main objective of the session is to answer the question: How is Polish society being transformed by the fact that Poland is becoming a country of immigration? The events of 2015, when migrants were travelling the route from Turkey to Germany focused a huge media attention, were used by politicians in the electoral campaign, and revealed the negative attitudes towards the others in Polish society. This could be studied from various angles, i.e. by applying the concept of moral panics or from the ignorance studies perspective. The public attention to the issue of immigration raises a need to ask questions regarding the immigration policy. What is the vision of reacting to the increasing demand on the labor market? How immigration policy is interlinked with other public policies? To what extent it is an evidence-based policy and to what extent it just answers circulating fears and myths? Which conceptions of immigrants' participation in social life are taken into account?

In migration studies there is a strong local turn – researchers are not so much interested in the presence of migrants in various states but in various local communities. Migrants are mostly attracted by large cities and their absorptive labor markets. Metropoles run their own policies of integration, education, labor market and housing, which are often independent (or even contrary) from the state policies. What are the integration policies of Polish cities? To what experiences their turn for inspiration? What is the role of a civil society in the implementation of policies towards immigrants? What kind of participants of social life in Poland are immigrants? Are they located on its margins? Is the immigration policy leading to social integration or to social exclusion? How immigrants' experiences verify the theoretical scenarios coming from the conceptions of adaptation, assimilation, integration, installing, multiculturality etc. Or maybe the experiences of immigrants together with the state doctrine help to emerge a new scenario relevant to the nature of current migrations? How the theoretical clarification of migration is blurred by the discourses of conflict and the policies suppressing it to the sphere of invisible?

Moderacja » Chair: **Anna Horolets** (Uniwersytet Warszawski)

Michał Krzyżanowski (Örebro University & University of Liverpool): *Dyskurs publiczny o imigracji w Polsce: 'Kryzys uchodźczy' a trajektorie zmiany dyskursywnej po roku 2015 » Immigration in Polish Public Discourse: The 'Refugee Crisis' and Trajectories of Discursive Shifts after 2015*

Wystąpienie skupia się na dynamice rozwoju dyskursu publicznego dot. imigracji w Polsce w latach 2015-18. Podejmując próbę analizy oraz interpretacji zarówno politycznych, jak i medialnych dyskursów dotyczących imigracji w ww. okresie, referat bazuje na badaniach dotyczących szerszych zmian dyskursów o imigracji, zwłaszcza w kontekście rozwoju populizmu prawicowego i jego wpływu na europejskie, narodowe sfery publiczne (Krzyżanowski, Wodak 2009; Krzyżanowski 2012, 2014,

2019; Krzyżanowski, Ledin 2017; Wodak, Krzyżanowski 2017). Bazując na szeregu kluczowych pojęć z obrębu tzw. Krytycznej Analizy Dyskursu takich, jak m.in. wielopoziomowa (Fairclough 1992) czy wielostopniowa 'zmiana dyskursywna' (Krzyżanowski 2013, 2018a) czy 'rekontekstualizacja' (Bernstein 1990, Krzyżanowski 2016), analiza obejmuje zwłaszcza dyskursy dotyczące bezpośrednio i pośrednio tzw. europejskiego 'Kryzysu Uchodźczego'. Za punkt wyjścia uznaje się rok 2015, kiedy kryzys ów znajdował się w szczytowej fazie i kiedy w odniesieniu do niego dyskursy publiczne dotyczące imigracji w szeregu krajów europejskich uległy mniej lub bardziej negatywnej i radykalnej zmianie (Krzyżanowski 2018b; Krzyżanowski, Triandafyllidou, Wodak 2018). Przykład polski skupia się zwłaszcza na drugiej połowie 2015 r. przypadającej nie tylko na szczytową fazę ww. kryzysu, ale także na kampanie przed wyborami parlamentarnymi w Polsce oraz na pierwsze miesiące aktualnych rządów PiS. Obejmująca okres do końca 2018 r. dalsza analiza ukazuje szereg dyskursywnych strategii 'wprowadzenia', 'utrwalenia' oraz 'normalizacji' (Krzyżanowski 2018a, 2020) w analizowanych kontekstach politycznych i medialnych. Ukazuje ona szerokie spektrum wzorców rekontekstualizacji, obejmujących synchroniczne 'zapożyczenia' kluczowych tematów czy toposów/argumentów, jak również m.in. odniesienia do elementów międzynarodowych dyskursów antyimigranckich, w tym islamofobicznych, czy diachroniczną bądź historyczną rekontekstualizację np. dyskursów antysemickich.

My presentation focuses on the development of immigration-related public discourse in Poland between 2015 and 2018. Looking analytically at both media and political discourses of the said period, the paper draws on the explorations of wider dynamics of immigration-related discourse in Europe and its change induced by right-wing populism as well as its impact on European national public spheres (Krzyżanowski & Wodak 2009; Krzyżanowski 2012, 2014, 2019; Krzyżanowski & Ledin 2017; Wodak & Krzyżanowski 2017). Utilising a number of key critical-analytic notions such as 'discursive change' (Fairclough 1992), 'discursive shifts' (Krzyżanowski 2013, 2018a) or 'recontextualisation' (Bernstein 1990, Krzyżanowski 2016), the analysis covers discourses either directly or indirectly related to the so-called 'Refugee Crisis' in Europe. The point of departure for the analysis is, specifically, the year of 2015 when the said crisis peaked as well as becoming the nodal point in the radicalisation and wider negative change of immigration-related discourse in a number of European countries (Krzyżanowski 2018b; Krzyżanowski, Triandafyllidou & Wodak 2018). The Polish case looks at first at the second half of 2015 not only coinciding with the highpoint of the 'Refugee Crisis' but also with the national-parliamentary pre-election campaign in Poland as well as the first months of the current PiS (Law and Justice) government. Covering the period until 2018, the analysis highlights a number of discursive strategies of 'enactment', 'perpetuation' and 'normalisation' (Krzyżanowski 2018a, 2020) in the analysed political and media contexts. The examination points to the wide spectrum of patterns of recontextualisation that are both synchronic in nature and enabling cross-national borrowing of e.g. Islamophobic arguments and themes. It also highlights patterns of historical or diachronic recontextualisation of e.g. Polish anti-Semitic discourses into contemporary narratives of anti-immigration.

Karolina Łukasiewicz (New York University): *Czeczeńscy Warszawiacy, Łomżanie i inne grupy uchodźców mieszkających w Polsce » Chechens from Warsaw and Łomża, and Other Groups of Refugees Living in Poland*

Chociaż Polska od ponad 28 lat przyjmuje uchodźców w ramach systemu ochrony międzynarodowej utworzonego po ratyfikowaniu Konwencji genewskiej, tematyka ta nie była przedmiotem dyskursu publicznego aż do 2015 roku. Wówczas to, w dyskursie tym zaczęły pojawiać się przekazy konstruujące negatywne postawy wobec Obcych i uchodźców w szczególności. Pomimo tego, że wkrótce pojawiło się też wiele inicjatyw łagodzących te przekazy, nadal niewiele uwagi poświęcano rzeczywistej sytuacji uchodźców przebywających w Polsce. Moja prezentacja ma na celu przedstawienie podstawowych danych na temat sytuacji osób, które uzyskały w Polsce ochronę międzynarodową i żyją tu w różnych społecznościach lokalnych, czasem od dziesięcioleci. Prezentacja ta przedstawi także ich doświadczenia w zakresie polityk azylowych i integracyjnych, które nie zawsze integrują, a czasem przeciwnie, wykluczają. Prezentacja ta opiera się na pierwotnych danych pochodzących z kilku projektów badawczych prowadzonych przeze mnie na przestrzeni 15 lat w społecznościach uchodźców.

Although Poland since 28 years accepts refugees in the framework of the international protection system created by the Geneva Convention, this issue until 2015 has not become a subject of the public debate. Since this date in the discourse started the presence of media messages constructing the negative attitudes towards Aliens and refugees in particular. Despite that quickly emerged the initiatives mitigating the negative media messages, still not so much attention was paid to the actual situation of refugees present in Poland. My presentation's objective is to describe the basic data on the situation of persons, who were granted international protection in Poland and who live here in the various local communities, sometimes since decades. There will be also presented their experiences as a target group of asylum and integration policy, which not always lead to integration but often contrary to exclusion. The presentation combines primary data from several research projects conducted for the last 15 years in the refugee communities.

Myroslava Keryk (Fundacja "Nasz Wybór"): *Społeczność ukraińska w Polsce » The Ukrainian Community in Poland*

Ukraińcy stanowią największą grupę migrantów w Polsce, lecz społeczność ukraińska w Polsce to też mniejszość zamieszkująca północne i zachodnie tereny kraju. W ostatnich pięciu latach istotnie zwiększył się napływ do Polski migrantów z Ukrainy, ale też zmienił się skład społeczny, wiek oraz tereny, z których przyjeżdżają do Polski. Wraz z migracją zmieniają się stare stereotypy lub pojawiają się nowe dotyczące zarówno wyobrażeń o Ukraińcach, jak i rynku pracy, mówiące np. że Ukraińcy zabierają Polakom pracę lub powstrzymują wzrost wynagrodzeń. W wystąpieniu zamierzam zaprezentować zróżnicowanie społeczności ukraińskiej w Polsce; relacje pomiędzy mniejszością, starą migracją i nową migracją; odpowiedzieć na pytanie czy zagranicę przenoszone są wewnętrzne ukraińskie relacje i konflikty oraz jak to wpływa na tworzenie się wspólnoty ukraińskiej w Polsce. Omówię też z jakimi barierami i problemami stykają się Ukraińcy w Polsce oraz jak to się ma do istniejących stereotypów na ich temat.

Ukrainians are the largest migrant group in Poland, yet the Ukrainian community in Poland consists also of the national minority located in the northern and western parts of the country. In the last five years, the inflow of Ukrainians to Poland has significantly increased but the social composition of this group and age also have changed, and migrants come to Poland form other regions. Along with migration also stereotypes change. New stereotypes emerge regarding Ukrainians themselves and the labor market, i.e. that Ukrainians take jobs from Poles or that they stop the increase of wages. In my talk, I will present the diversity of Ukrainian community in Poland; relations between Ukrainian minority, old migration, and new migration; answer the question whether internal Ukrainian relations and conflicts are exported and how they influence the emerging Ukrainian community in Poland. I will also discuss the barriers and problems encountered by Ukrainians in Poland and how these issues are related to the stereotypes about them.

Maciej Duszczyk (Uniwersytet Warszawski): *Tworzenie się polskiej polityki imigracyjnej – pomiędzy chaosem a wyrachowaniem » Creating of Polish Immigration Policy – between Chaos and Calculation*

Polska jest obecnie krajem emigracyjno-imigracyjnym, czyli z jednej strony nadal odnotowuje znaczącą emigracje, ale z drugiej staje się celem coraz liczniejszej imigracji, szczególnie z krajów Europy Wschodniej. Nie jest to na świecie sytuacja nowa, ale jednak w historii Polski tak duży napływ cudzoziemców w bardzo krótkim czasie odbywa się po raz pierwszy. Należy jednak wskazać, że odbywa się to bez jasno zdefiniowanej polityki imigracyjnej. Polska od 2016 roku, kiedy to rząd Prawa i Sprawiedliwości zrezygnował z dokumentu przygotowanego przez koalicję PO-PSL, nie ma żadnego oficjalnego dokumentu, w którym znalazłyby się założenia czy wytyczne dla polityki imigracyjnej. Ostatnia próba skończyła się dymisją odpowiedzialnego za ten obszar wiceministra. Można zatem stwierdzić, że w obszarze migracji w Polsce panuje chaos. Ale przecież tak nie jest. Może zatem brak dokumentu konstytuującego politykę migracyjną jest elementem wyrachowania? Wskazywałoby na to z jednej strony nieustępliwe stanowisko odnoszące się do udzielania schronienia uchodźcom, ale z drugiej otwarcie szeroko drzwi na migracje ekonomiczną.

Poland is at this moment an emigration-immigration country, so there is, on the one hand, a significant emigration, but on the other hand, it becomes a target of the increasing immigration – mostly from the states of Eastern Europe. Globally, this is not a new situation, yet in Polish history it is the first so big inflow of foreigners in such a short period of time. It has to be pointed out that it happens without clearly defined immigration policy. In Poland since 2016, when the Law and Justice cabinet abandoned the document created by the PO-PSL coalition, there is no official document consisting of the framework and directions for the immigration policy. The last attempt at creating such a framework has ultimately led to the dismissal of the vice-minister responsible for this domain. It can be claimed that in the domain of migration in Poland there is a domination of chaos. But it is not like this. So maybe the lack of the document constituting the migration policy is an element of calculation? Stubborn stance on not providing protection to refugees on the one hand and the very open approach to labor migration on the other hand point to this conclusion.

Patrycja Matusz (Uniwersytet Wrocławski): *Miasta wobec migrantów. Czy władze lokalne stają się liderem polityki integracyjnej w Polsce? » Cities Towards Migrants: Are Local Authorities Becoming Leaders of Integration Policy in Poland?*

W badaniach migracyjnych obserwuje się zwrot ku lokalności, zainteresowanie rolą władz miejskich w wielopoziomowym zarządzaniu migracjami. Władze miejskie wdrażają własne strategie integracji migrantów, często w opozycji do działań prowadzonych na poziomie krajowym. W wypracowywaniu lokalnych strategii uczestniczą zarówno aktorzy publiczni, jak i prywatni, aktywni w procesie tworzenia celów i narzędzi działań integracyjnych. Mimo braku polityki integracyjnej na poziomie krajowym, polskie miasta rozpoczęły budowanie własnych rozwiązań w tym obszarze. Porównanie pierwszych lokalnych strategii integracyjnych wykazuje dużą konwergencję w definiowaniu zadań związanych z integracją migrantów w miastach. Warto zastanowić się nad pytaniem czy miasta wdrażając lokalne strategie migracyjne mogą stać się liderem polityki integracji w Polsce?

In the migration studies, there is a visible local turn and growing interest in the role played by municipal authorities in the multi-level governance of migration. Municipal authorities implement their own strategies of migrants' integration, often opposing the actions taken on the state level. In the creation of the local strategies both public and private actors participate, active in the process of setting the integration objectives and tools. Despite the lack of the national level integration policy, Polish cities started building their own policy solutions in this domain. Comparison of the first local integration strategies reveals the large convergence in defining the tasks concerning the integration of migrants in the cities. It is worth asking the question: are the cities by implementing the local migration strategies capable of becoming the leaders of integration policy in Poland?

S03. CZŁOWIEK PODMIOT DZIAŁAJĄCY – KONCEPCJE DZIAŁANIA PODMIOTOWEGO W SOCJOLOGII »

HUMANS AS AGENTS – THE NOTIONS OF AGENCY IN SOCIOLOGY

czwartek » Thursday 12.09, 9:15-11:30

AULA 3.6

Socjologia jako dyscyplina naukowa znajduje się na etapie poszukiwania nowych paradygmatów. Pozytywistyczny „kompleks" socjologii związany z traktowaniem nauk empirycznych jako jedynego właściwego źródła ludzkiego poznania spowodował istotny kryzys w naukowym podejściu do życia społecznego. Z drugiej strony, znajdujący swoje odzwierciedlenie w socjologii, racjonalizm filozoficzny głoszący, iż źródłem poznania są idee, zaś bodźce zmysłowe mają znaczenie drugorzędne, również nie oddaje istoty procesów społecznych w świecie, w którym współwystępuje determinacja morfogenetyczna i strukturalna. Działania podmiotowe i ich uwarunkowania stają się kluczowe dla zrozumienia dynamiki życia społecznego i podstawowych mechanizmów kształtowania struktur społecznych przez ludzi, którzy potrafią przekładać na praktykę swoją z konieczności ustrukturyzowaną wiedzę. W sytuacji, gdy dostatecznie wielu ludzi posiadających wystarczająca władzę (w systemowym rozumieniu) działa w sposób innowacyjny, ich działanie może w konsekwencji przekształcić struktury, które dały im możliwość działania. Struktury są, zatem potencjalnie zmienne, a problemem pozostają uwarunkowania, które mają wpływ na działających ludzi. W odkrywanie wzajemnych zależności pomiędzy morfogenezą a determinacją strukturalną swój znakomity wkład wnieśli Pierre Bourdieu, Anthony Giddens, Margaret Archer. Chociaż każda z tych wybitnych postaci tworzy własną koncepcję teoretyczną, to wszyscy oni wnoszą istotny wkład w rozwój teorii socjologicznej. Nie bez znaczenia dla podjęcia w socjologii poszukiwań wzajemnych zależności pomiędzy morfogenezą a determinacją strukturalną miało zapewne rozpoczęcie w psychologii badań nad świadomością człowieka. Podobnie świadomość społeczna stała się w socjologii i psychologii społecznej przedmiotem zainteresowania badaczy. W rezultacie przeciwstawne sobie perspektywy stają się w dużej mierze komplementarne, umożliwiając próbę całościowego spojrzenia na życie społeczne, a odniesienia do osiągnięć innych dyscyplin naukowych pozwala ten obraz dodatkowo wzbogacić (fizyka, neurobiologia, kognitywistyka etc.).

As a scientific discipline, sociology is in search of new paradigms. The positivist 'complex' of sociology, that is, treating empirical sciences as the only proper source of human knowledge, resulted in a major crisis in scholarly approach to social life. At the same time, philosophical rationalism reflected in sociology, which claims ideas to be the source of knowledge and minimises sensual cognition, also does not capture the nature of social processes in the social world where both morphogenetic and structural determinations occur. Agency and its conditions become crucial for understanding dynamics of social life and of basic mechanisms of shaping the social structures by people who are able to translate their inevitably structured knowledge to practice. When a sufficiently large number of people holding sufficient power (in a systemic sense) act innovatively, their action might result in reshaping of those very structures that provided them with agency. Thus structures are potentially changeable. What remains an issue are the conditions affecting agents. Discoveries in the study of interrelationship between morphogenesis and structural determination include works by Pierre Bourdieu, Anthony Giddens and Margaret Archer. While each of these prominent authors created a unique theoretical perspective, all of them made important contributions to sociological theory. What might have stimulated sociological explorations of links between morphogenesis and structural determination was the initiation of psychological research on individual consciousness. Likewise, social consciousness has emerged as an area of interest for researchers in both sociology and psychology. As a result, two opposing perspectives have become largely complementary. This enables a comprehensive view of social life, while references to other disciplines (physics, neurobiology, cognitive science etc.) add even more to this picture.

Moderacja » Chair: **Joanna Wyleżałek** (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego)

Ewa Bogalska-Martin (Uniwersytet w Grenoble): *Narodziny człowieka postnowoczesnego – o kluczowej roli świadków » The birth of a Post-Modern Man – the Key Role of Witnesses*

Wystąpienie podejmuje analizę roli, jaką odegrali świadkowie w procesach przekształcania „racjonalnych społeczeństw nowoczesnych" w „płynne społeczeństwa postnowoczesne". Jego celem jest próba zrozumienia „uniwersalizacji" doświadczeń świadków, którzy poddają krytyce ważność istniejących systemów wartości oraz cechy procesu uznania społecznego opartego na „heroizacji śmierci i cierpienia". Od początku lat 1980 wykorzystanie świadectw stało się materią naukową, artystyczną i polityczną, która podlega interpretacjom, przedmiotem kontrowersji i konfliktów, z których część jest formą konkurencji o uzyskanie statusu „ofiary" i prawa do uznania społecznego w sensie nadanym temu pojęciu przez A. Honneth'a. Przekraczając granice doświadczenia osobistego, narracja świadków stała się elementem doświadczenia społecznego, składową procesów przekształcania „pamięci zbiorowej", tworzenia zrębów nowej wersji historii, pisanej nie jako narracja polityczna typu hegemonicznego, ale jako wielowątkowy i wewnętrznie społeczny, czyli nie teologiczny proces złożony z całokształtu przeżyć i doświadczeń wielu podmiotów i zwykłych ludzi. Podejmowana w prezentacji problematyka sytuuje się na pograniczu paradygmatu rozwijanego przez „socjologię doświadczenia" (G. Bataille, F. Dubet,) i analizy mechanizmów pamięci zbiorowej (M. Halbwachs, P. Nora, P. Ricœur) oraz odwołuje się do założeń socjologii wiedzy (Szkoła frankfurcka i M. Foucault).

The paper analyses the social role played by witnesses in the processes of transforming 'rational modern societies' into 'liquid post-modern societies.' Its aim is to try to understand the 'universalisation' of the experiences of witnesses who criticise the importance of existing value systems and the characteristics of social recognition processes based on the 'heroisation of death and suffering.' Since the early 1980s, the use of testimonies has become a scientific, artistic and political matter that is subject to interpretation, controversy and conflict, some of which are a form of competition for the status of 'victim' and the right to social recognition in the sense given to this concept by A. Honneth. Crossing the boundaries of personal experience, the narration of witnesses became an element of social experience as a component of the processes of transforming 'collective memory,' creating the foundations of a new version of history, written not as a hegemonic political narrative, but as a multithreaded and internally social, non-theological process composed of the plurality of experiences of many social subjects and ordinary people. The issues discussed in the paper are situated on the borderline of the paradigm developed by the 'sociology of experience' (G. Bataille, F. Dubet,) and analysis of collective memory mechanisms (M. Halbwachs, P. Nora, P. Ricœur). The paper also draws on sociology of knowledge (Frankfurt School and M. Foucault).

Grażyna Skąpska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *„Siła bezsilnych"? Refleksje na temat obywatelskiej podmiotowości na tle protestów w obronie konstytucji oraz sędziów w Polsce » 'The Power of the Powerless'? Debate on the Civic Subjectivity in the Perspective of Protests in Defense of the Constitution and Judiciary in Poland*

Wystąpienie to analizuje obywatelską podmiotowość w aspekcie trzech przeciwstawnych reakcji społecznych na łamanie konstytucji oraz ostatnich reform, niszczących niezależne sądownictwo w Polsce. Pierwsza z nich wyraża „negatywny konsensus konstytucyjny". Jest to reakcja społeczeństwa konsumpcyjnego. Polega ona na braku zainteresowania funkcjonowaniem sfery publicznej z jednej strony, z drugiej natomiast na wysokim poczuciu roszczeniowości w odniesieniu do materialnych warunków życia oraz uczestnictwa w konsumpcji. Negatywny konsensus konstytucyjny był charakterystyczną podstawą legitymizacji ustrojowej w systemie komunistycznym, jego elementem konstytutywnym były wówczas roszczenia socjalne. Obecnie jego istotnym i nowym elementem jest wspomniany konsumpcjonizm. Reakcja kolejna wyraża się w postaci „pozytywnego konsensusu konstytucyjnego", którego treścią jest fundamentalna krytyka konstytucjonalizmu liberalno-demokratycznego, rządów prawa, trójpodziału władz, kontrolnej wobec rządu funkcji niezawisłego sądownictwa, wolności słowa, rozdziału Kościoła od państwa. W zamian proponowany jest powrót do wartości wspólnotowych, istotnych dla ochrony kulturowej i etnicznej tożsamości społeczeństwa (rozumianego jako Gemeinschaft) jako podstawy ustrojowej, wyrażony między innymi w sloganie „naród ponad prawem" czy koncepcjach nieliberalnej demokracji. Podmiotowość jest tu podmiotowością kulturowo-etnicznej, a także religijnej, wspólnoty. Reakcja trzecia wyraża pozytywny konsensus konstytucyjny charakterystyczny dla społeczeństwa obywatelskiego, jako społeczeństwa zróżnicowanego, otwartego na zmiany, nieraz rozdzieranego przez konflikty, społeczeństwa, dla którego żywotną wartością są rządy prawa, ochrona indywidualnych praw obywatelskich, niezawisłe sądownictwo i wreszcie liberalno-demokratyczna konstytucja. W wystąpieniu będę opierać się na danych statystycznych oraz wynikach badań sondażowych, a wnioski dotyczyć będą kontekstów cywilizacyjnych analizowanych typów reakcji. Szczególna uwaga będzie poświęcona protestom sędziów oraz kwestii ich zawodowej dumy jako istotnego składnika zarówno społeczeństwa obywatelskiego, jak i liberalno-demokratycznego konstytucjonalizmu.

Civic subjectivity is debated here against the background of the three, typical and contrasting reactions to the violation of the constitution, and the recent reforms of judiciary in Poland. First of

these reactions reflects the 'negative constitutional consensus.' It is a reaction of consumer society. It consists in the lack of the interest in the functioning of the public sphere on the one hand, and the high expectations for social protection, as well as participation in consumption on the other. The contemporary negative constitutional consensus reminds the consensus characteristic of the communist society. However, if the most important constitutive component of the former was social protection, and fulfillment of the primary social needs, for the contemporary one equally important is participation in consumption. The positive constitutional consensus, characteristic of the next reaction to violation of the existing Polish constitution, and to the judiciary reform, consists in the fundamental criticism of liberal democratic constitutionalism, the rule of law, the checks and balances principle, independent judiciary, freedom of speech, separation of the church and the state. Instead the return to 'Gemenischaft' it is proposed, to values important for protection of the cultural, ethnic and religious identity of the nation, as the foundation of polity. That was expressed in the slogan ''Nation above the law'', and the concept of illiberal democracy. Subjectivity is here equaled with the ethnic-cultural one. The third reaction reflects the positive constitutional consensus of civic society, composed of multitude different groups and individuals, ridden by conflicts, open for change. For such a society of vital importance is the rule of law, protection of civic rights, independent judiciary, and therefore the liberal-democratic constitution. This presentation will be based on the statistical data and the data from the survey, and the conclusions will address the civilizational contexts of the debated types of reactions. Particular attention will be paid to the protests of judges and to their professional pride as an important component of both: civil society and liberal-democratic constitutionalism.

Andrzej Wójtowicz (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Osoba i naród w perspektywie realizmu krytycznego » Person and Nation in the Perspective of Critical Realism*

Krytyczny realizm to koncepcja realistycznego bytu jako pewnej całości. Wedle wielu socjologów, reprezentujących perspektywy realizmu krytycznego, skupia się on na ontologii, a przede wszystkim dotyczy rzeczywistości bytów, mechanizmów generatywnych, głębokich struktur i siły związków przyczynowych. W zastosowaniach krytycznego realizmu w badaniu wzajemnych relacji osoba–naród, istnieje możliwość pokazania krótkiego zarysu niektórych założeń, które są istotne dla realistycznej analizy narodu jako nowej formy kolektywów. Osoba jako wcielona osobowość lub samoświadoma jednostka i naród jako wcielone społeczeństwo lub wspólnota kulturowa, lub nowa forma kolektywu przedstawiają dwa aksjomaty: powszechną solidarność i osiową racjonalność. Pierwszy mówi, że każdy może zrozumieć kogokolwiek innego. Drugi mówi, że zawsze istnieje optymalne rozwiązanie, do którego można dotrzeć w związku z jakimkolwiek konfliktem międzyludzkim. Ruch od osoby do narodu ma szczególną naturę: od całości do części, od zewnętrz do wewnątrz, od komunikacji do wyobraźni, od subiektywności do zbiorowości.

Critical realism is the concept of a realistic being as a whole. According to many sociologists representing the perspective of critical realism, it focuses on ontology, and above all concerns the reality of beings, generative mechanisms, deep structures and the force of causation. In the applications of critical realism in studying the relationship of the nation and person, it is possible to show a brief outline of some assumptions that are relevant to the realistic analysis of the nation as a new form of collectives. Person as incarnate personality or self-conscious individual and nation as embodied society or cultural community or a new form the collective presents two axioms: universal solidarity and axial rationality. The first says that everyone can understand anyone else. The second says that there is always an optimal solution that can be reached in relation to any interpersonal conflict. Movement from person to nation has a special nature: from whole to part, from outside to inside, from communication to imagination, from subjectivity to the community.

Agnieszka Kolasa-Nowak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej): *Sprawczość i przeszłość. Socjologia historyczna polskiego społeczeństwa » History and Agency: Historical Sociology of Polish Society*

Przeszłość odgrywa ważną rolę w zrozumieniu polskiego społeczeństwa. Procesy społeczne są często interpretowane jako lokalny wariant modernizacji, która w polskiej historii miała specyficzny przebieg. Dlatego w polskiej socjologii częste są odniesienia do bliższej i dalszej historii. Rosnące uznanie roli przeszłości wydaje się mieć związek z urealnieniem refleksji nad kierunkiem i perspektywami zmian społecznych w Polsce. Pojawia się w nich problem czynników zmiany, a szczególnie podmiotowego sprawstwa ludzi. W kontekście polskim istotne jest wyraźne napięcie pomiędzy oporem historycznych uwarunkowań a działaniami ludzi, próbujących przezwyciężyć jego siłę. Ograniczenia i trudności wynikające z historycznego zacofania, peryferyjnego położenia, problemów gospodarczych i skutków braku państwa były w przeszłości wielokrotnie przedmiotem projektów modernizacyjnych. Zarówno projekt unowocześnienia w epoce PRL, jak i wizje transformacji po 1989 miały na celu przełamanie determinizmu historycznego. Dziś odwołania do przeszłości służą zwykle podkreśleniu ograniczonej możliwości zmiany. Interesuje mnie jak kwestia podmiotowości została przemyślana w tych analizach i interpretacjach. Jaką rolę pełnią ludzie i ich indywidualna sprawczość w zmianach społecznych? Czy sprawstwo polega jedynie na tworzeniu nowych reguł, ram instytucjonalnych i typów praktyk, czy jest także dostrzegane w ciągłości i trwałości postaw? Jakie mechanizmy sprawcze mogą tworzyć ścieżkę łączącą przeszłość z teraźniejszością? Historia nie tylko pełni

rolę balastu, ale jest także postrzegana jako źródło użytecznego dziedzictwa, ważny składnik polityk lokalnych i afirmatywnych narracji tożsamościowych. Jak więc znaczenie przypisywane przeszłości może wpływać na poczucie sprawstwa i możliwości „stanowienia społeczeństwa"?

The past plays an important role in understanding Polish society. The modernization process had a specific course in Polish history. That is why references to the past are frequent in Polish sociology. Growing recognition of the role of the past is related to the realignment of reflection on the direction and perspectives of social change in Poland. One of the main problems concerns factors of change, especially the role of agency. In the Polish context, there has always been a tension between historical conditions and individual actions attempting to overcome them. Problems and difficulties resulting from the historical backwardness, peripheral location, economic problems and the lack of state were to be resolved by modernization projects. Both the developmental project in the communist era and the visions of transformation after 1989 were aimed at breaking the historical determinism. However, current references to the past usually stress limited possibility of change. I am interested in how the question of individual agency has been located in analyzes and interpretations referring to the past. What is the role of individual agency in the social changes through which Polish society has passed? What kind of social practices and actions create a path connecting the past with the present? History is not only interpreted as a burden, but it is also perceived as a source of important assets in local policy-making and in creating affirmative identity narratives. How does the awareness of the role of the past affect the sense of agency and the idea of 'making society'?

Katarzyna Iwińska (Collegium Civitas w Warszawie): *Kobiety jako podmioty zmiany: późno-nowoczesne podmiotowe sprawstwo a dylemat zrównoważonego rozwoju » Women as Agents of Change: Late Modernist Human Agency and a Sustainability Dilemma in the Case of Low Carbon Energy Transition*

Podmiotowe sprawstwo charakteryzuje się możliwością wyboru działania (w przeszłości) oraz niezależnością przyszłych działań (brakiem zdeterminowania przyszłości). Według Giddensa oznacza ono „zdolności jednostki do «powodowania różnicy» w makro- lub w mikroskali". Z kolei w rozważaniach Archer zwraca się uwagę na proces stawania się zarówno działającymi podmiotami (agents), jak i uspołecznionymi aktorami społecznymi, gdzie tworzy się relacja między tożsamością indywidualną a tożsamością społeczną. Te dwa teoretyczne wątki są podstawą do rozważań nad podmiotowym sprawstwem i działaniami kobiet – mieszkanek Górnego Śląska. Celem referatu jest przedstawienie zderzenia późno-nowoczesności z nowoczesnością w ramach przemian, które dotyczą regionu Górnego Śląska, szczególnego ze względu na jego tradycję, historię, jak i wieloletnie uprzemysłowienie. Przedstawię założenia i wybrane rezultaty badań empirycznych, gdzie podmiotami badań były kobiety zamieszkujące tereny Górnego Śląska. Interesowały nas ich działania na rzecz szeroko rozumianego dobra wspólnego, ale też spontaniczne aktywności w procesie poszukiwania skutecznych rozwiązań dla zdiagnozowanych problemów społecznych. Rozważania te odnoszą się na poziomie empirycznym z ideą zrównoważonego rozwoju – jako globalnego procesu przemian w myśleniu o środowisku (ekologii, energetyki), wspólnocie (tradycji, rytuałów i norm) i gospodarki (pracy). Badania podmiotowych działań kobiet w kierunku przemian ich życia i regionu ukazuję w ramach ram teoretycznych, które w socjologii określamy jako napięcie między „agency-structure".

The agency is characterized by the possibility (in the past) to have chosen an action and the independence in taking future actions (lack of determination of the future). Anthony Giddens defines it as 'a stream of actual or intentional causative interventions performed by living beings in the course of events-in-the-world.' Specifically, agency means the 'individual's ability to "make a difference" in the macro- or micro-scale. 'In turn, Margaret Archer's attention is paid on the process of becoming both acting agents (social agents) and social actors, where a relationship between individual identity and social identity is created. These two theoretical threads are the basis for reflection on the agency and women's actions in the context of changes that affect the Upper Silesia, region which is special due to its tradition, history and many years of industrialization. I will present the theoretical paradigms and some results of study which aim was to analyze the women's perception of changes in the Upper Silesia region. We were interested in their descriptions of activities for the common good, but also spontaneous activities in the process of seeking effective solutions for diagnosed social problems. These considerations relate to the idea of sustainability – as a global process of change in thinking about the environment (ecology, energy), community (tradition, rituals and norms) and economy (work). The research study on 'women as agents of change' in Silesia region can be an exemplification of what is defined as the 'agency-structure' tension.

S04. GREAT CHANGE OF THE YEAR 1989 » WIELKA ZMIANA 1989 ROKU

czwartek » Thursday 12.09, 9:15-11:30
AULA 0.2

English-Polish translation » **Tłumaczenie angielsko-polskie**

The year 1989 was termed annus mirabilis, since it was the year marking the beginning of the spectacular collapse of communism. In January 1990, Timothy Garthon Ash said: 'In Poland it took ten years, in Hungary ten months, in East Germany ten weeks: perhaps in Czechoslovakia it will take ten days!' Thirty years have passed since, and this temporal distance and the changes that took place within it demand reflection, including theoretical reflection, on the scope of the changes, diagnosing the changes in particular spheres of social life, and even evaluating them. Have longue durée processes and historical development paths (diverse across Central Europe) revealed themselves, and if so, in what manner? Or was it rather the triumphant transitions to market economy and democracy that dominated the period? Traditional cultural patterns or new institutions? Are new general processes of socio-economical character being observed (the problem of social inequalities)? Or perhaps processes of a socio-political character (acceptance of democracy, emergence of populism)? Of socio-cultural character (secularization or religious revival, or e-culture)? A single session is insufficient to even mention all the possible aspects of this multifaceted process, which began in 1989. The invited guests are free to present their own analysis of the past three decades.

Rok 1989 był określany mianem annus mirabilis, bo oto rozpoczął się spektakularny upadek komunizmu. W styczniu 1990 roku Timothy Garthon Ash mówił, że „W Polsce zajęło to dziesięć lat, na Węgrzech dziesięć miesięcy, w NRD dziesięć tygodni. Może zatem w Czechosłowacji wystarczy dziesięć dni!". Od tamtej pory mija 30 lat – zarówno sam dystans czasowy, jak i dokonane w nim zmiany domagają się refleksji, także teoretycznej, dotyczącej zakresu zmian, zdiagnozowania zmian w poszczególnych sferach życia społecznego, a nawet ich oceny. Czy i w jakim stopniu w czasie tych 30 lat ujawniły się procesy longue durée i historyczna ścieżka rozwoju (niejednakowa dla krajów Europy Środkowej), czy raczej zdominowały ten okres zwycięskie transformacje do gospodarki rynkowej i demokracji? Tradycyjne wzory kulturowe czy nowe instytucje? Czy obserwujemy jakieś bardziej ogólne procesy o charakterze społeczno–ekonomicznym (kwestia nierówności społecznych), społeczno–politycznym (akceptacja demokracji, pojawienie się populizmu), społeczno–kulturowym (sekularyzacja czy może ożywienie religijne, a może e-kultura)? W jednej sesji nie sposób nawet napomknąć o wszystkich możliwych aspektach tego wieloaspektowego procesu, który rozpoczął się w 1989 roku. Zaproszeni goście mają dużą swobodę w przedstawieniu swojego „bilansu" tych trzech minionych dekad.

Chair » Moderacja: **Klaus Bachmann** (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny)

Tomáš Kostelecký (The Czech Academy of Sciences): *Relations between Czechs and the European Union 1989-2019, Or There and Back Again? » Stosunki między Czechami a Unią Europejską w latach 1989–2019. Albo tam i znowu z powrotem?*

The recent public opinion surveys show that Czechs are one of the most euro-sceptical nations within the European Union. Referendum in Czechia about whether to remain or to leave the EU (if any) could lead to Czexit, despite generally positive macro-economic indicators (GDP growth, low unemployment, low inflation). The paper seeks to examine potential reasons for scepticism of Czechs towards the European Union. Several potential underlying factors of euro-scepticism are examined: 1) the discrepancy between the optimistic expectations of early 1990s and reality of the convergence process, 2) the specific reactions of Czech politicians, media and general public to the Great Recession, the European debt crisis, the Eurozone sovereign debt crisis, and the European refugee crisis, 3) the long-term specific features of public opinion of Czechs on their position in the international arena. The basic (macro)economic indicators and the data from public opinion surveys are used as the main source of information.

Niedawne badania opinii publicznej pokazują, że Czesi są jednym z najbardziej eurosceptycznych narodów w Unii Europejskiej. Hipotetyczne referendum w Czechach – pozostać, czy opuścić UE – mogłoby doprowadzić do Czexitu, pomimo ogólnie pozytywnych wskaźników makroekonomicznych (wzrost PKB, niskie bezrobocie, niska inflacja). Ta prezentacja ma na celu zbadanie potencjalnych powodów sceptycyzmu Czechów wobec Unii Europejskiej. Zbadano kilka potencjalnych czynników leżących u podstaw euro-sceptycyzmu: 1) rozbieżność między optymistycznymi oczekiwaniami z początku lat 90. a rzeczywistością procesu konwergencji, 2) specyficzne reakcje czeskich polityków, mediów i opinii publicznej na Wielką Recesję, europejski kryzys zadłużenia, kryzys zadłużeniowy w strefie euro i europejski kryzys uchodźczy, 3) długoterminowe specyficzne cechy opinii publicznej Czech na temat ich pozycji na arenie międzynarodowej. Podstawowe (makro)ekonomiczne wskaźniki i dane z badań opinii publicznej są wykorzystywane jako główne źródło informacji.

Zenonas Norkus (Vilnius University): *Rethinking 1989: Belated 1789 or Better 1815? Post-Communist Transformation from the Viewpoint of the Comparative Historical Sociology of Modern Restorations » Rok 1989 do przemyślenia: spóźniony rok 1789, a może lepiej 1815? Postkomunistyczna transformacja z punktu widzenia porównawczej socjologii historycznej współczesnych restauracji*

'The revolutions of 1989' remains the standard term used to describe the momentous events which took place in Central and Eastern Europe thirty years ago. They were so conceived by participants and contemporary observers, who perceived them as belated realization in the European periphery of the ideas, which were established in the 'core West' during 1789 French revolution. Using advantages of longer retrospective, allowing to analyse post-communist transformation in terms of the longue durée, this contribution suggests to theorize 1989 and subsequent social change in new way – as subset of larger set of modern restorations. Neglect of restorations in sociology reflects the implicit assumption (despite the professed commitment to the value neutrality of social research) that revolutions are progressive while restorations are reactionary, short-lived and futile, accepting the self-perception of revolutionaries of all sorts since 1789. But in fact, French 1789 revolution ended in restorations by 1815, encompassing all those countries where it was exported by the force of arms. The ultimate fate of Russian revolution of 1917 was not different, although it took more time for allied world-systemic powers to defeat it. Both revolutions and restorations can fail, while to evaluate success of restoration we need to cross-time comparison of the duration and performance of the restoration regimes with both revolutionary regimes and pre-revolutionary regimes. This idea is tentatively applied to evaluation of post-communist restorations of national states, capitalism and democracy in countries with pre-communist record of these institutions.

„Rewolucje 1989 r." pozostają standardowym terminem opisującym doniosłe wydarzenia, które miały miejsce w Europie Środkowej i Wschodniej trzydzieści lat temu. Tak pojmowali je uczestnicy i współcześni obserwatorzy, którzy postrzegali je jako spóźnioną realizację na europejskich peryferiach idei, które powstały w „rdzeniu Zachodu" podczas rewolucji francuskiej w 1789 roku. Wykorzystując zalety dłuższej retrospektywy, pozwalającej na analizę postkomunistycznej transformacji w kategoriach longue durée, prezentacja ta proponuje nowe teoretyczne podejście do roku 1989 i późniejszej zmiany społecznej – jako do podzbioru większego zbioru współczesnych restauracji. Zaniedbywanie zjawiska restauracji w socjologii odzwierciedla ukryte założenie (pomimo rzekomego zobowiązania się do badań społecznych wolnych od wartościowania), że rewolucje są postępowe, podczas gdy restauracje są reakcyjne, krótkotrwałe i daremne, akceptując postrzeganie rewolucjonistów wszelkiego sortu od 1789 roku. W rzeczywistości francuska rewolucja 1789 r. zakończyła się restauracją 1815 r., obejmując wszystkie kraje, do których została wyeksportowana przy użyciu sił zbrojnych. Ostateczny los rewolucji rosyjskiej 1917 r. nie był inny, choć pokonanie jej zajęło więcej czasu sprzymierzonym siłom systemu światowego. Zarówno rewolucje, jak i restauracje, mogą się nie powieść, podczas gdy dla oceny powodzenia restauracji musimy porównywać czas trwania i skuteczność reżimów restauracji zarówno z reżimami rewolucyjnymi, jak i z reżimami przedrewolucyjnymi. Ta idea jest – na próbę – zastosowana do oceny postkomunistycznych restauracji państw narodowych, kapitalizmu i demokracji w krajach, w których te instytucje istniały przed komunizmem.

Kaja Kaźmierska (University of Łodz): *Winners and Losers of the Process of Transformation from the Biographical Perspective » Wygrani i przegrani transformacji – perspektywa biograficzna*

One of the common and schematic descriptions in the perspective of the 1989 breakthrough are two ways of dealing with it by people who are respectively called winners or losers of transformation. These stereotypical characteristics are not only the tool to draw the general image of effects of the transition but are also based on the specific way of interpretation deeply rooted e.g. in neoliberal thinking. Yet from the perspective of an individual – so called Schütz's man on the street – the categorization of winners and losers not only simplifies the description of social reality but also it is difficult to be easily biographically justified because the etic categorization not always is relevant to the emic perspective. In other words: life history of an individual – showing the main phases and events of biography and life story – the way that one interprets his/her biographical experiences – may not correspond to each other. The analysis of these two aspects of biography (what is lived through and how it is interpreted) shows how people have dealt with the process of transformation. The background of my presentation will be the findings of two projects: *Biographical experience in PPR and GDR and its discussion in the post-war generation of 1945-1955. Sociological comparison based on biographical analysis* and *Experience of the Process of Transformation in Poland in Biographical Perspective. Sociological Comparative Analysis* (based on autobiographical narrative interviews with people born in three decades: 1960s, 1970s and 1980s).

Wygrani i przegrani transformacji – to jedno z często używanych w dyskursie publicznym, a niekiedy i naukowym, określeń dla sposobu radzenia sobie przez jednostki ze zmianami społecznymi po 1989 roku. Te stereotypowe określenia stały się nie tylko poręcznym, a zarazem mocno upraszczającym, narzędziem dla opisu procesów i skutków transformacji, ale niekiedy zyskiwały też walor ocenny w kontekście różnych sposobów interpretacji tych zmian np. w myśleniu neoliberalnym. Tymczasem z perspektywy doświadczeń jednostki – tzw. Schützowskiego człowieka z ulicy – kategoryzacja na

wygranych i przegranych nie tylko jest upraszczająca, ale również często trudna do obronienia, jeśli weźmiemy pod uwagę zarysowujące się różnice między emiczną (emic) a etyczną (etic) interpretacją rzeczywistości. Ujawnia się to wyraźnie na poziomie różnic między zrekonstruowaną na podstawie wydarzeń i faz biografii historią życia (life history) i opowieścią jednostki o doświadczeniach biograficznych (life story). Nie muszą one być kompatybilne i pokazują, że to, co na jednym poziomie można byłoby przyporządkować wygranym – w innej konfiguracji postrzegane jest jako porażka. Analiza tych dwóch aspektów biografii pokazuje, w jaki sposób ludzie doświadczali/ją transformacji. Nie bez znaczenia są tu również różnice generacyjne oraz globalne zmiany kulturowe ostatnich dwóch dekad związane np. z rozwojem świata wirtualnej komunikacji. Punktem odniesienia dla tych rozważań będą wyniki badań dwóch projektów: *Doświadczenie biograficzne w PRL i NRD oraz jego przepracowanie w powojennym pokoleniu 1945–1955. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* oraz *Doświadczenie procesu transformacji w Polsce. Porównanie socjologiczne na podstawie analizy biograficznej* (gdzie autobiograficzne wywiady narracyjne przeprowadzono z osobami urodzonym w dekadach lat 60., 70. i 80.).

Joanna Wawrzyniak (University of Warsaw): *Deindustrialization, moral economy and vernacular memory: The case of post-socialist Poland » Deindustrializacja, ekonomia moralna i pamięć potoczna. Przypadek postsocjalistycznej Polski*

The politics of memory concerning the post-socialist breakthrough in Central and Eastern Europe is a topical aspect of the present academic debate on the so-called populism. One of the questions concerns whether populism, associated with the rejection of the liberal narrative that shaped the post-1989 horizons of expectations, is a delayed articulation of popular discontent of the type and pace of changes introduced in the 1990s. In my talk, I would like to refer to this question by discussing selected results of the research project exploring vernacular memory of post-socialist transformation, which coincided with accelerated globalization and deindustrialization. On this basis, I will show a relationship between the vernacular memory and the hidden moral economy of transformation, and I will argue that the universe of popular memory of transformation related to work and economy is much more complex than the liberal-populist divide imposed by the current debate.

Polityka pamięci dotycząca przełomu postsocjalistycznego w Europie Środkowo-Wschodniej to ważny wątek współczesnej debaty akademickiej, która analizuje zjawisko tak zwanego populizmu. Jedno z pytań dotyczy tego, czy populizm, powiązany z odrzuceniem liberalnej narracji, która kształtowała horyzonty oczekiwań o transformacji po 1989 roku, to opóźniona artykulacja potocznej niezgody na rodzaj i tempo zmian wprowadzanych w latach 90. XX wieku. W moim wystąpieniu chciałabym nawiązać do tego pytania poprzez omówienie wybranych wyników projektu, których badał potoczną pamięć o ekonomicznych aspektach transformacji, na którą nałoży się konsekwencje przyspieszonej deindustrializacji i globalizacji. Na tej podstawie, pokażę związek pomiędzy pamięcią potoczną i ukrytą ekonomią moralną transformacji, jak i będę twierdzić, że uniwersum potocznej pamięci o przemianach związanych ze sferą pracy i gospodarki jest znaczenie bardziej złożone niż podział liberalno-populistyczny narzucony przez współczesną debatę.

S05. POLSKA SOCJALNA: SUKCESY, KRYZYSY I PORAŻKI OKRESU PRZEMIAN » SOCIAL POLAND: SUCCESSES, CRISES AND FAILURES OF THE TRANSFORMATION PERIOD

czwartek » Thursday 12.09, 15:30-17:45
AULA 3.12

Dynamika, zakres i złożoność zachodzących w ostatnich trzech dekadach zmian społeczno-gospodarczych i politycznych w naszym kraju w powiązaniu z transformacjami w skali europejskiej i globalnej, powodują konieczność pogłębionego, interdyscyplinarnego namysłu nad konsekwencjami, jakie one niosą dla społeczeństwa polskiego: kondycji jego członków oraz funkcjonowania kluczowych instytucji publicznych i innych struktur dla zabezpieczenia szeroko rozumianych potrzeb obywateli, w tym szczególnie potrzeb socjalnych. Ramy analiz wyznacza dyskusja na temat roli państwa w gospodarce i w zaspokojeniu potrzeb Polaków oraz modelu państwa realizowanego z tego punktu widzenia w Polsce, tzn. czy i w jakim zakresie jest to model (neo)liberalny, tzn. taki, w którym państwo w ograniczonym stopniu bierze na siebie odpowiedzialność za zaspokojenie potrzeb socjalnych obywateli, czy też model państwa opiekuńczego, w którym państwo dokonuje redystrybucji dochodów i dba o ich bezpieczeństwo socjalne. Innymi słowy, ustalenie granic zaangażowania państwa w sprawy obywateli, tego jakie sprawy obywateli są i powinny być regulowane przez państwo, a jakie powinny pozostawać poza jego kompetencjami. Proponowany dyskurs dotyczy także podstawowych wartości i zasad, które określają zaangażowanie państwa w proces realizacji oczekiwań i potrzeb jego członków, tzn. w jakim stopniu układem odniesienia dla realizowanej polityki społecznej w Polsce w okresie potransformacyjnym są takie wartości, jak: bezpieczeństwo ekonomiczne,

równouprawnienie, sprawiedliwość, wolność, solidarność, a także formułowanych celów i uruchamianych instrumentów dla ich realizacji. Sympozjum ukierunkowane jest na diagnozę i ocenę relacji pomiędzy oczekiwaniami wobec państwa różnych grup i kategorii społecznych w zakresie zaspokajania ich potrzeb a możliwościami i sposobami ich realizacji poprzez profesjonalne i obywatelskie działania. Ponieważ analizowane zjawiska i procesy mają charakter interdyscyplinarny zaproszono przedstawicieli socjologii, polityki społecznej oraz ekonomii do wymiany wiedzy oraz dyskusji na temat sukcesów, porażek i konfliktów, które towarzyszą ideom, programom, rozwiązaniom mającym na celu poprawę warunków i jakości życia Polaków, gwarantujących im pełnoprawne funkcjonowanie w społeczeństwie.

The dynamics, the scope and complexity of socio-economic and political changes taking place in the last three decades in Poland, in connection with transformations on European and global scale, necessitate a deeper, interdisciplinary reflection on the consequences they bring for Polish society: the condition of its members and functioning of the key public institutions and other structures to secure broadly understood needs of citizens, especially their social needs. The frames of analyses are determined by the discussion on the role of the state in the economy and in meeting the needs of Polish society, as well as the model of the state implemented from this point of view in Poland, i.e. whether and to what extent it is a (neo)liberal model, i.e. one in which the state takes a limited extent of responsibility for providing the social needs of citizens, or the model of a welfare state, in which the state redistributes income and cares for their social security. In other words, establishing the boundaries of state involvement in citizens' matters and which of these matters are and should be regulated by the state, and which should remain beyond its competences. The discourse also concerns the basic values and principles that determine the state's involvement in the process of realizing the expectations and needs of its members, i.e. to what extent social policy in Poland in the post-transformation period is constructed on such values as: economic security, equality, justice, freedom, solidarity, as well as formulated goals and instruments launched for their implementation. The symposium is focused on diagnosis and assessment of the relationship between the expectations of different groups and social categories towards the state, in terms of satisfying their needs and possibilities and ways of their implementation through professional and civic activities. As the analyzed phenomena and processes are interdisciplinary, we invited representatives of sociology, social policy and economy to exchange knowledge and discussions on successes, failures and conflicts that accompany ideas, programs and solutions aimed at improving the conditions and quality of life of the Polish people, guaranteeing their full-fledged functioning in society.

Moderacja » Chair: **Krzysztof Frysztacki** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Jolanta Grotowska-Leder** (Uniwersytet Łódzki)

Stanisława Golinowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Stan i transformacja ubóstwa w Polsce » The Condition and Transformation of Poverty in Poland*

Zjawisko ubóstwa, badane w Polsce od wielu dekad, w latach 90-tych stało się przedmiotem systematycznych analiz wielu ośrodków naukowych (IPiSS, UW, UŁ) i ustaleń metodologicznych, pozwalających na monitorowanie zjawiska przez GUS oraz włączenie do badań europejskich, pozwalających na ujęcia porównawcze. Okres transformacji ku gospodarce rynkowej powodował początkowo nasilenie ubóstwa dochodowego (materialnego) związanego z dramatyczną sytuacją na rynku pracy, nasilonego w ośrodkach upadku jedynych zakładów pracy, PGR-ów i wielu gospodarstw rolnych. Gdy restrukturyzacja gospodarki zaczęła przynosić więcej nowych miejsc pracy niż upadało dotychczasowych, ubóstwo w Polsce nabierało powoli cech, które Jeremy Seabrook nazwał modernizacją ubóstwa. Mimo wzrostu przeciętnych dochodów oraz przeciętnej poprawy warunków życia ludzi oraz dostępu do masowej konsumpcji, pojawiły się zjawiska prowadzące do nierówności i wykluczenia społecznego związane z prekaryjnym zatrudnieniem, wahadłową migracją zarobkową, a także wysoką konsumpcją dóbr podstawowych z jednej strony i brakiem dostępu do komercyjnie rozwijanych dóbr wyższego rzędu (także edukacji, zdrowia publicznego i kultury) – z drugiej. „Nowoczesne" ubóstwo wymaga innej polityki społecznej niż dotychczas jest w Polsce prowadzona. To nowe i pilne wyzwanie.

The phenomenon of poverty has been studied in Poland for many decades. In the 1990s it became the subject of systematic analyses in many research centers (the Institute of Labor and Social Studies, the University of Warsaw, the University of Lodz) and of methodological investigations that allowed the Central Statistical Office to monitor this phenomenon and include it in European comparative research. The period of systemic transformation towards a market economy initially caused an increase in income poverty (material) that resulted from the dramatic labor market situation, especially visible in areas where single enterprises, state collective farms, and individual farms were dominant. When the restructuring of the economy began to create more new jobs, poverty in Poland slowly transformed into, following Jeremy Seabrook's concept, modernized poverty. Despite the increase in average incomes, the improvement of living conditions and the growing access to mass consumption, the new conditions have led to growing inequality and social exclusion related to precarious employment and circular labor migration as well as, on the hand, high consumption of basic goods and, on the other hand, lack of access to commercially-driven higher level goods (including education, public

health, and culture). 'Modern' poverty requires a different approach to social policy than that currently in use. This is a new and urgent challenge for Poland.

Kazimierz Frieske (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie):
Rola polityki społecznej w przeobrażeniach struktury społecznej w Polsce » Social Policy Impact on Structural Changes of Contemporary Polish Society

Generalnie rzecz biorąc, doraźny wpływ polityki społecznej i — szerzej — polityki społeczno-gospodarczej na kształt struktury społecznej wydaje się niewielki, ale… ale, pogląd w tej kwestii jest w znacznej mierze zależny od tego, jak rozumie się strukturę społeczną, co myśli się o rezultatach celowych zmian społecznych, jakim warsztatem analitycznym posługują się badacze usiłujący odpowiedzieć na pytania dotyczące tej kwestii, wreszcie od wyborów teoretycznych, które mogą rozciągać się od skrajnego determinizmu do skrajnego indeterminizmu. Proste schematy analityczne, w których mówi się o hipotetycznych skutkach wpływu jednej zmiennej niezależnej na przekształcenia struktury społecznej — cokolwiek by się przez ten termin rozumiało — wypada uznać za albo za wyraz publicystycznej naiwności, albo za zabiegi o charakterze perswazyjnym. Tym sposobem dochodzimy do kwestii zgoła zasadniczej, tj. do pytania o zwodniczość rozmaitych instrumentów polityki społecznej: czy lepsze są bezpośrednie transfery socjalne przechodzące przez system pomocy społecznej, czy może podniesienie kwoty wolnej od podatku dochodowego i zastanowienie się nad funkcjami obowiązującego rozwiązania, które mówi, że zwolnienie od podatku dotyczy tylko tych, którzy zarabiają nie więcej niż 8 tys. PLN rocznie? Czy obniżanie składki ZUS dla małych firm dotyczące tylko tych spośród nich, w których miesięczny przychód nie jest większy aniżeli 5 tys. PLN etc. Tu akurat pytań jest więcej, aniżeli niekontrowersyjnych czy nie-zideologizowanych odpowiedzi, niektóre z nich zostaną przedstawione w trakcie panelu.

In general, direct impact of social policy on long lasting structural changes seems to be, at best, very moderate. However, any reasonable answer to such question depends on number of preconceptions, i.e. the ways, accepted meaning of social structure, opinion concerning purposeful social change, analytical tool employed to answer the very question, theoretical choices within the range of radical determinism and radical indeterminism, etc. Simple analytical schemes of one independent variable impact on such complex dependent variable like dynamics of social structure seem to be either naïve or deeply embedded in one or another ideological credo. In that way we are approaching one of the major issues namely illusions concerning particular tools of social policy as well as set of practical question such as: what is better, (more effective): direct social transfers coming from social assistance system or variety of tax breaks addressed to the poor or nearly poor? How variety of public support measures for small companies or self-employed should operate. There is much more questions than reasonable answers that are non- ideological or non-controversial. Some of them will be addressed in the panel debate.

Tomasz Szlendak, Arkadiusz Karwacki (Uniwersytet im. Mikołaja Kopernika w Toruniu):
Niwelowanie nierówności społecznych czy tworzenie nowych podziałów? Program „Rodzina 500+" w perspektywie strukturalnej i koncepcji układu odniesienia statusowego » To Reduce Social Inequalities or to Create New Divisions? The Polish '500+ Family' Program in the Structural Perspective and the Concept of a Status Reference System

W wystąpieniu podjęta zostanie krytyczna analiza Programu „Rodzina 500+" z perspektywy wywoływania podziałów społecznych w warunkach m.in. braku powszechnych usług publicznych wysokiej jakości. Program „Rodzina 500+", który oficjalnie służy zachęceniu do rodzenia drugiego i kolejnych dzieci, jest w rzeczywistości narzędziem polityki społecznej o szerokim spektrum pozytywnego, ale i negatywnego oddziaływania w obszarach nierówności dochodowych, rynku pracy, zdrowia psychicznego oraz upodmiotowienia obywateli. W wystąpieniu porządkujemy obecne w publicznej dyskusji efekty zmian wywołanych przez Program „Rodzina 500+", który oddziałuje nie tylko na jego beneficjentów, ale i na tych, którzy z niego nie korzystają (np. dlatego, że transfer pozostaje bez znaczenia dla realizacji przez nich celów programu). Niekorzystający ze środków Programu to m.in. reprezentanci klasy średniej. Klasa średnia to ten segment struktury społecznej, który był dotąd pomijany w analizach negatywnych konsekwencji narzędzi polityki społecznej zaprojektowanych do niwelowania nierówności dochodowych. Dla wskazania tych konsekwencji zastosowano oryginalną koncepcję układu odniesienia statusowego jako dynamicznie konstruowanej oceny szans życiowych przedstawicieli różnych kategorii społecznych w odniesieniu do zasobów i szans innych (istotnych w tej indywidualnej ocenie). Wskazujemy zatem, że oczekiwania wobec państwa i jego polityki społecznej były dotychczas bezrefleksyjnie wiązane z klasą ludową i grupami ryzyka socjalnego. Prezentacja zarysowuje potrzeby innych kategorii społecznych w odniesieniu do aktualnej oferty państwa w perspektywie dyskusji o socjalnym i społecznym obliczu polityki oraz dociekań nad sprawiedliwością (różne odczytania egalitaryzmu) i solidaryzmem.

The paper offers a critical analysis of the '500+ Family' Program with emphasis on the implications of this redistribution program and the processes of creating social divisions in the conditions of, among other things, lack of universal high quality social services. The '500+ Family' Program, officially supposed to be an incentive to have the second and next children, is actually a social policy instrument

of a broad spectrum of positive as well as negative influence in the dimensions of income gap, labour market, mental health and citizen empowerment. The paper provides a systematization of the publicly discussed effects of changes caused by the '500+ Family' Program which impacts not only its beneficiaries but also those who do not benefit from it (e.g. since the transfer has no significance for their achieving of the program's objectives). Those who do not benefit from the program are for example the Polish middle class representatives. The middle class is the segment of the social structure which has so far been omitted in the analyses of the negative consequences of social policy instruments designed to reduce income inequalities. For the purposes of indicating these consequences, the original concept of a status reference system was introduced, defined as dynamically constructed assessment of life opportunities of different social categories representatives in relation to the resources and opportunities of others (significant for this individual assessment). Therefore, we intend to point out that so far the expectations of the state and its social policy have been unreflectively linked with the popular class and groups of social risk. Our paper outlines the needs of other social categories in reference to the current public offer in the light of the discussion on the welfare and social face of politics and the exploration of justice (various readings of egalitarianism) and solidarism.

Marek Rymsza (Uniwersytet Warszawski): *Zawody pomocowe – ich zróżnicowanie i wewnętrzna dynamika w zmieniającym się społeczeństwie » Helping Professions – Differentiation and Dynamics of Change in a Changing Society*

Prace socjologów amerykańskich, utrzymane w nurcie funkcjonalizmu, dobitnie wykazały, jak ważnym elementem kształtowania się XX wiecznego welfare state w Stanach Zjednoczonych było wyodrębnienie zawodu pracownika socjalnego, a także innych helping professions. Socjologiczne studia nad transformacją ustrojową Polski przełomu wieków i kształtowaniem się nowej sfery społecznej, czy szerzej – po-transformacyjnego państwa dobrobytu, dosyć marginalnie traktowały problematykę rozwoju i ewolucji zawodów pomocowych. Zdecydowanie większą wagę przykładano do przebiegu reform strukturalnych, w tym analiz budowania i funkcjonowania instytucji pomocy społecznej jako nowego segmentu systemu zabezpieczenia społecznego. Pracowników socjalnych traktowano zaś w dużej mierze jako profesjonalną kadrę placówek pomocy społecznej. Tymczasem instytucjonalizacja jest tylko jedną, i bynajmniej nie najważniejszą, ścieżką profesjonalizacji służb społecznych. Ważne są tu także inne aspekty jak: (i) profesjonalizacja przez edukację, (ii) tworzenie środowiska zawodowego, (iii) uzgadnianie zasad deontologii zawodowej, (iv) agregacja metodyki profesjonalnego pomagania, w tym wyodrębnianie się nowych specjalności w ramach zawodu (a następnie także nowych zawodów), (v) dążenie do monopolizacji określonych usług itp.

Referat jest próbą kompleksowego przedstawienia kolejnych faz rozwoju zawodu pracownika socjalnego oraz innych zawodów pomocowych w Polsce po 1989 roku, z uwzględnieniem różnych wspomnianych powyżej aspektów i nurtów profesjonalizacji (i de-profesjonalizacji).

Classical sociological studies undertaken in the functional paradigm have clearly shown that the establishment of social work as a separate profession as well as the appearance of other helping professions were one of the key elements of welfare state development in the 20th century United States of America. Sociological studies on the systemic transformation of Poland and the process of shaping social sphere in the post-communist welfare state took only a minor interest in the development and evaluation of helping professions. Much more reflection was focused on structural reforms, including building social welfare institutions as a new segment of the social welfare system. As a consequence, social workers were defined merely as administrative staff of social welfare agencies. Therefore, institutionalization is only one and not the most important path of professionalization of social work and social services. Other aspects, such as (i) professionalization through education, (ii) creation of a common representation of social workers, (iii) negotiations on deontological standards of social work, (iv) aggregation of knowledge of methods and techniques of professional social work and (v) the tendency to monopolize specific services, also have to be considered. The aim of the paper is to analyze subsequent phases of the development of social work as a separate profession (as well as other helping professions) in Poland after 1989, taking into account all above-mentioned aspects and paths of the process of professionalization (and de-professionalization).

Marcjanna Nóżka (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Oczekiwania społeczne wobec państwa opiekuńczego – bariery i szanse ich realizacji » Social Expectations Towards the Welfare State – Barriers and Opportunities for their Fulfilment*

Z badań ogólnopolskich wynika, że oczekiwania społeczne – w tym te dotyczące praw socjalnych – wobec Państwa od końca lat 90. rosną z równoczesną tendencją do zmniejszania się przekonania o własnych powinnościach obywatelskich. Za kluczowe w tym kontekście uznano zatem omówienie takich kwestii, jak stosunek Polaków do własnego państwa oraz relacje między oczekiwaniami i sposobami reagowania na nie, które oscylują pomiędzy obojętnością, opiekuńczością i pomocniczością. Oczekiwania społeczne realizowane są przez państwo w zróżnicowanych modelach i z zastosowaniem różnych narzędzi, przez co mogą nie tylko przyczyniać się do ich zaspokojenia, ale sprzyjać także ich kreowaniu i rozbudzaniu vs. mogą rozbudzać do działania oczekujących. Celem wystąpienia będzie zatem zwrócenie uwagi nie tylko – czy też nie tyle – na to, czy i w jakim zakresie socjalne oczekiwania społeczne mogą być spełnione, ale także na to, co potencjalnie może sprzyjać ich

wyłanianiu się, reprodukowaniu, eskalowaniu lub wygaszaniu, a także w jakim zakresie ich zaspokojenie jest szansą, a w jakim może stać się barierą – np. w integracji czy też partycypacji społecznej.

According to national research, social expectations – including those concerning social rights – towards the State have been growing since the end of the 1990s, with a simultaneous tendency to reduce the belief in one's own civic duties. It was therefore considered crucial to discuss, in this context, issues such as the attitude of Poles towards their own state and the relationship between expectations and ways of responding to them, which oscillate between indifference, caring and subsidiarity. Social expectations are met by the state in various models and with the use of different tools, thus they may not only contribute to their fulfilment, but may also favour their creation and rising vs. they stimulate to action the people having them. Therefore, the aim of the presentation will be to draw attention not only – or not so much – to whether and to what extent social expectations can be met, but also to what may potentially contribute to their emergence, reproduction, escalation or extinction, as well as to what extent meeting them is an opportunity and when it may become a barrier, e.g. in integration or social participation.

S06. LATA 60. JAKO APOGEUM POLSKIEJ NOWOCZESNOŚCI? MODERNIZACJA KOMUNISTYCZNA I NAUKI SPOŁECZNE W OKRESIE PRL » THE '60S AS AN APOGEE OF POLISH MODERNITY? COMMUNIST MODERNIZATION AND SOCIAL SCIENCES IN THE PERIOD OF THE POLISH PEOPLE'S REPUBLIC

czwartek » Thursday 12.09, 15:30-17:45
AULA 3.6

SYMPOZJUM Z WYSTĄPIENIEM ANGIELSKIM – BEZ TŁUMACZENIA

Panel został pomyślany jako próba reasumpcji kluczowych wątków debat na temat okresu komunistycznego w historii Polski oraz zaprezentowania możliwych sposobów wpisania ich w międzynarodowe dyskusje intelektualne, w szczególności te dotyczące sensów i definicji nowoczesności, spuścizny komunizmu oraz miejsca krajów Europy Środkowej, a w szczególności ich nauk społecznych, w systemie światowym. Jest to więc próba wprowadzenia do szerszej debaty akademickiej pewnych uniwersalizacji polskiej historii najnowszej poprzez wpisanie jej w toczące się obecnie na globalnych forach spory o interpretacje projektu komunistycznego i rozumienie jego relacji do idei nowoczesności. To też próba wskazania nowych dróg włączenia w te istotne debaty socjologii, której głos w dyskusjach na temat przeszłości nie wydaje się obecnie zbyt silny. Jego ważnym elementem mogłoby być odniesienie się do licznych ambiwalencji możliwych do wskazania w komunistycznym etapie historii kraju w sposób uwzględniający wymiary procesów społecznych i symbolicznych często niedoceniane w dyskursach historiograficznych. W założeniu, przedstawione w panelu propozycje interpretacyjne nie muszą być prostym powieleniem dominujących w dyskursach politycznych i medialnych sporów o PRL, mających zwykle dość normatywny charakter. Wśród kwestii do debaty mogą pojawić się pytania o nowoczesność projektu komunistycznego, w szczególności w kontekście sporów o sposoby rozumienia nowoczesności i globalne przemiany, jakie zachodziły w tym zakresie na przełomie lat 60. i 70. Innym wątkiem mogą być źródła porażek i skuteczności projektu komunistycznego, w szczególności w zakresie reform społecznych i kulturowych wdrażanych w Polsce, jego popularności oraz z drugiej strony stopniowego odrzucenia oraz ich szerszych geopolitycznych uwarunkowań tegoż. Za szczególnie ciekawy moment w historii PRL uważać można lata 60., które proponuję uczynić tytułowym i głównym, choć oczywiście nie wyłącznym, punktem odniesienia panelu. Ich siłę inspiracyjną wywodzić można w szczególności ze szczególnego bogactwa sprzecznych ocen i wizji dotyczących tego okresu. Obrazy negatywne zestawiać można z licznymi pozytywnymi oglądami względnych sukcesów komunistycznej Polski w tym okresie m.in. w zakresie rozwoju kultury (literatura, film, sztuki piękne) i nauki zdolnych do względnie szerokiego oddziaływania międzynarodowego. Wielu ciekawych przykładów w tym zakresie dostarczyć może historia samej socjologii, dla której, jak określają to niektórzy wprost, lata 60. były „latami złotymi". Sesja ma więc też istotny aspekt socjologicznej auto-refleksji nad miejscem naszej dyscypliny w życiu społecznym i związkami jej ewolucji z historią kraju.

The proposed panel is intended as an attempt to combine key threads of debates on the communist period in the history of Poland and to present possible ways of relating them to international intellectual discussions, in particular those concerning the meanings and definitions of modernity, the legacy of communism and the place of Central European countries, and in particular their social sciences, in the world system. The panel will, therefore, be an attempt to start a broader academic debate on universalization of Polish modern history by relating it to the current global discussions on the interpretation of the communist project and understanding its relation to the idea of modernity. The panel is also designed as an attempt to identify new ways of including sociology in these important debates

in the discussions about the communist past. Its essential value might be in pointing to numerous ambivalences of the communist period of Poland's history, in a way that takes into account diverse dimensions of social and symbolic processes, which are often underestimated in historiographic discourses. Interpretations presented in the panel do not have to be simple reproductions of disputes about communist Poland, especially those which are usually entirely normative, closely related to political and media discourses. Among the issues which speakers are invited to discuss are the questions of modernity of the communist project, in particular in the context of disputes about ways of understanding modernity and global changes in understanding of that notion in the turn of the 1960s and 1970s. Another topic may be sources of failures and on the other hand effectiveness of some of the communist projects, in particular in the field of social sciences and humanities in Poland. The gradual rejection of communism and the broader geopolitical conditions of that process are also interesting in this context. A particularly exciting moment in the history of communist Poland can be seen in the 1960s, which we propose to make the critical point of reference of the panel. Their inspirational power can be derived in particular from the different assessments and visions concerning this period. Negative images can be contrasted with numerous positive evaluations of the relative successes of communist Poland in this period, including in the field of cultural development (literature, film, fine arts) and science achieving a relatively broad international impact. Many interesting examples in this area can be provided by the history of sociology itself, for which some call the sixties its 'golden years.' The session will also have an essential aspect of the sociological self-reflection on the place of our discipline in social life and the relations between its evolution and the history of the country.

Moderacja » Chair: **Maksymilian Cegielski**

Małgorzata Fidelis (University of Illinois at Chicago): *Młodzież jako uosobienie nowoczesności: Polscy socjolodzy patrzą na lata sześćdziesiąte » Youth as Modernity: Polish Sociologists Make Sense of the Sixties*

Wystąpienie będzie poświęcone analizie wybranych prac polskich socjologów dotyczących szeroko rozumianej problematyki młodzieżowej w latach sześćdziesiątych. Na bazie dużej próby materiału empirycznego, dotyczącego przede wszystkim obiegu młodzieżowego (przede wszystkim pism młodzieżowych), autorka zaproponuje szereg propozycji interpretacji dominujących w ówczesnym okresie wizji młodego pokolenia. Jak będzie pokazywać, młodzież interpretowana była jako kluczowe, żywe ucieleśnienie nowoczesności, której szczególne rozumienia w danej dekadzie analizowane będą w wystąpieniu. Pokaże ono również jak ówczesne tendencje waloryzacji młodości jako aspektu ideologii modernizacyjnej wpisują się w ówczesne globalne trendy, zarówno rozwoju nauk społecznych, jak i szersze tendencje redefinicji wizji nowoczesności w warunkach narastających napięć społecznych i globalnych powiązań.

The presentation will be devoted to the analysis of selected works of Polish sociologists concerning broadly understood youth issues in the 1960s. On the basis of a large sample of empirical material pertaining to primarily the youth circulation (primarily youth magazines), the author will propose a number of schemes of interpretation of the young generation that prevailed at that time. As will be shown, the youth was interpreted as a key, living embodiment of modernity, whose specific understanding in a given decade will be analyzed in the speech. It will also show how the contemporary trends of valorization of youth as an aspect of modernization ideology fits into the contemporary global trend on this type, both in the development of social sciences and broader tendencies to redefine the vision of modernity in the conditions of growing social tensions and global connections.

Tomasz Warczok (Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie): *„Efekt 1968 roku" a pole socjologii polskiej. Trwanie i zmiana » 'The 1968 Effect' and the Field of Polish Sociology: Continuity and Change*

„1968 rok" jest tu potraktowany hasłowo – jako znaczące przekształcenia społeczne, mające miejsce na wielu polach i w różnych, choć powiązanych ze sobą, regionach świata. Przede wszystkim odnosi się do kolosalnych zmian morfologicznych, dotyczących wejścia w dorosłość pokolenia powojennego baby boomu, czego efektem była inflacja dyplomów szkół wyższych i związane z tym konflikty społeczne (we Francji, USA, Niemczech, ale także w Polsce). W samej socjologii odniosło to podwójny skutek w postaci rozbicia paradygmatu funkcjonalistycznego (i częściowego unieważnienia metodologii pozytywistycznej) oraz podważenia hegemonii socjologii amerykańskiej w świecie. Zmiana morfologiczna miała także niemały wpływ na przekształcenia w poszczególnych, narodowych polach władzy. W Polsce efekt ten był szczególnie wyraźny, choć jego przyczyny do dzisiaj są błędnie odczytywane – „polski marzec 68" widziany jest w historiografii li tylko jako starcie typowo ideologiczne bądź „pokoleniowe". Referat skoncentrowany jest na polu socjologii polskiej, gdzie, ze względu bliskość wobec pola politycznego oraz relatywnie duże umiędzynarodowienie opisane transformacje znalazły szczególny, choć do pewnego stopnia paradoksalny wyraz. Szczegółowa, relacyjna analiza polskiego pola socjologicznego przełomu lat 60. i 70. pozwoli więc na zaprezentowanie nieoczywistych, ale istotnych czynników praktykowania socjologii jako takiej w warunkach peryferyjnych oraz naświetlenie ukrytych mechanizmów władzy w reżimie PRL.

'1968' is seen here as a set of significant social transformations taking place in many fields and in different, though related, regions of the world. First of all, it refers to crucial morphological changes concerning the baby boom generation entry into universities, which resulted in the credential inflation and the related social conflicts (in France, the USA, Germany, but also in Poland). In the global space of sociology, it has had the double effect: breaking the functionalist paradigm (and partially abolishing the neo-positivist methodology) and undermining the hegemony of American sociology in the world. The morphological change also had considerable impact on transformations in national fields of power. In Poland, this effect was particularly profound, although its causes are incorrectly seen – 'the Polish March 1968' is still treated in historiography only as a strictly political clash or 'generational' conflict. The paper focuses on the field of Polish sociology, where, due to the closeness to the political field and the relatively high internationalization the abovementioned transformations have found a special but paradoxical expression. A detailed, relational analysis of the Polish sociological field in the late 1960s makes it possible to reveal non-obvious but important factors in the practice of sociology as such in peripheral settings and to shed light on the hidden mechanisms of power in the Polish state socialist regime.

József Böröcz (Rutgers University): *Poland's Global Trajectories: Possibilities and Obstacles to Socialist Modernities » Globalne Trajektorie Polski: Perspektywy i przeszkody socjalistycznych nowoczesności*

This paper reconstructs Poland's trajectory in the global system of economic inequalities. The data for this exercise come from Angus Maddison's magisterial work presenting very longue-durée estimates for population, economic output and per capita GDP for all societies of the world. I trace Poland's course in a two-dimensional space: global economic weight (as percent of the Gross World Product) and relative wealth (as percent of the world mean GDP/cap). Temporally, I propose to view the Polish sixties in the broader history of the state socialist period (1950-1989), with a glance at the subsequent two decades. Comparatively, we contrast Poland's trajectory not only—as it is conventionally done—to western Europe, but also to the other societies of the erstwhile socialist "camp" as well as the Global South. This approach allows us to perceive Poland's unique position in the world (as the second "heaviest" state socialist economy). The data suggest that, at the early sixties, there were two additional societies that occupied global structural positions in the above two-dimensional space that were almost identical to that of Poland: Spain and Mexico. Closer scrutiny of this tripartite comparison reveals three entirely distinct trajectories during the sixties. An understanding of the dynamics and their broader implications will help us paint a material background to the possibilities and the obstacles to a Polish socialist project of modernities.

Dane wystąpienie zrekonstruuje trajektorię Polski w globalnym systemie nierówności ekonomicznych. Opierać się będzie nad danych pochodzących ze słynnego zbioru Angusa Maddisona zawierającego długookresowe szacunki dotyczące ludności, wskaźników gospodarczych i PKB na mieszkańca dla znacznej części krajów świata. Na ich podstawie omówiona zostanie zmiana pozycji Polski w przestrzeni dwuwymiarowej: globalnej wagi jej gospodarki (jako procent produktu światowego brutto) i względnego bogactwa (mierzonego procentem PKB na mieszkańca). Zaproponuję więc by spojrzeć na polskie lata sześćdziesiąte w szerszym kontekście historii okresu socjalizmu państwowego (1950-1989), rzucając okiem na kolejne dwie dekady. Jak pokażę, możliwe jest porównanie trajektorii Polski nie tylko — jak to się zwykle się robi — z Europą Zachodnią, ale także z innymi krajami niegdysiejszego „obozu" socjalistycznego, a także Globalnego Południa. Takie podejście pozwala nam dostrzec wyjątkową pozycję Polski na świecie (jako drugiej najpoteżniejszej państwowej gospodarki socjalistycznej). Dane sugerują, że na początku lat sześćdziesiątych istniały dwa inne kraje, które zajmowały niemal identytczną do polskiej pozycję strukturalną w powyższej dwuwymiarowej przestrzeni globalnej. Były to Hiszpania i Meksyk. Bliższa analiza tego trójstronnego porównania ujawnia trzy całkowicie odmienne trajektorie w latach sześćdziesiątych. Zrozumienie danej dynamiki i jej szerszych implikacji pomoże nam stworzyć tło dla analizy możliwości i przeszkód dla rozwoju polskiego socjalistycznego projektu nowoczesności.

Agata Zysiak (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Łódzki): *Masowa kultura socjalistyczna i wiedza ekspercka w długich latach 1960 » Mass Socialist Culture and Expert Knowledge in the Long 1960s*

W trakcie tzw. długich lat 60-tych kulturę popularną kształtowało masowe i oddolne włączenie licznych nowych grup obywateli, wzrost socjalistycznego konsumeryzmu i rozwój akademickiej wiedzy eksperckiej. Rozluźnienie polityk kulturalnych oznaczało decentralizację, ale i demokratyzację, koniec monopolu socjalistycznego realizmu oraz rozluźnienie relacji kultury i oficjalnych polityk. Po raz pierwszy od okresu stalinizmu, badacze społeczni mieli diagnozować rezultaty wcześniejszych polityk kulturalnych: udostępnianie edukacji, upowszechnienie kultury związane z socjalistycznym projektem modernizacyjnym. Rozwój nauk społecznych, zwłaszcza socjologii, odsłonił także napięcie między ambicjami upowszechniania a elitarnym potępieniem umasowienia. Czy można więc mówić o drugim dnie fiaska polityk kulturalnych lat 50-tych, który oznaczał też powrót bardziej elitarnych wzorów kultury?

During the long 1960s, popular culture was re-imagined at the intersection of mass participation from below, the growth of socialist consumerism, and academic expertise. The liberalization of cultural policies included various degrees of decentralization and democratization; an end to the absolute monopoly of socialist realism; and a more flexible understanding of the relationship between culture and official politics. For the first time after the Stalinization period, social scientists were supported to diagnose the results of previous cultural policies: the democratization of education and mass culturalization efforts connected to modernization. The development of the social sciences, and most spectacularly sociology, also revealed a tension between dissemination ambitions and elitist criticism of mass culture. Can we speak then of a hidden agenda to revive more elitist patterns of culture when the efforts of cultural politics of the 1950s had failed?

S07. KOMENTATORZY CZY WSPÓŁKREATORZY ŻYCIA SPOŁECZNEGO. ZAANGAŻOWANIE PUBLICZNE I MEDIALNE POLSKICH SOCJOLOGÓW » INTERPRETERS OR CO-CREATORS OF SOCIAL LIFE? PUBLIC AND MEDIA ENGAGEMENT OF POLISH SOCIOLOGISTS

czwartek » Thursday 12.09, 15:30-17:45
AULA 0.2

Zasadniczy problem sympozjum dotyczy tego, czy i na ile oficjalne stanowiska gremiów socjologicznych oraz funkcja socjologa komentatora życia społecznego i politycznego wiąże się pośrednio z legitymizacją lub delegitymizacją określonych wartości, środowisk, grup, interesów, postaw. W ostatnim czasie zarząd główny PTS i poszczególni socjologowie angażują się na różne sposoby – oświadczenia, funkcje polityczne, komentarze, ekspertyzy – w bieżące problemy społeczno-polityczne. Socjologia zaangażowana i krytyczna uważa to za naturalną, a wręcz konieczną, formę uprawiania tego rodzaju wiedzy. Za uprawnione uznaje się w socjologii występowanie w imieniu osób i grup marginalizowanych, stawanie się rzecznikiem ich interesów i tłumaczenie rzeczywistości z ich perspektywy np. ruchów LGTB, ruchów feministycznych czy emigrantów. Istnieje także socjologia ukierunkowana aksjologicznie występująca w obronie określonych wartości i praw moralnych traktowanych jako formalne podstawy jedności społeczeństwa. Wydaje się jednak, że podobne empatyczne występowanie w imieniu pewnych grup i osób jest traktowane jako sprzeniewierzenie się misji socjologa, np. tłumaczenie perspektywy ruchów narodowych, ruchów antyaborcyjnych czy Rodzin Radia Maryja. Powstaje pytanie o równowagę między tymi formami zaangażowania, na ile są one warunkowane światopoglądowo, a na ile opierają się na różnych podstawach metodologicznych i teoretycznych. Na to nakładają się kwestie związane z funkcjonowaniem sceny politycznej, gdzie sprzeciwowi gremiów socjologicznych w sprawie polityki władz RP wobec emigrantów czy reformy sądownictwa nie towarzyszył przykładowo sprzeciw odnośnie podnoszenia wieku emerytalnego wbrew opinii większości Polaków czy nadużyć władz administracyjnych w ramach reprywatyzacji. Dodatkowo w mediach polskich zauważa się polaryzację motywowaną politycznie, gdzie każda nawet najbardziej obiektywna treść warunkowana jest kontekstem jej prezentowania. Na ile zatem socjolog ma prawo przedstawiać swoje poglądy na dane sprawy, które w mediach są wykorzystywane jako treści popierające lub krytykujące dane rozwiązania problemów, postawy czy poglądy społeczne i polityczne. Na ile kryterium kompetencji i profesjonalizmu ogranicza wypowiedzi i zaangażowanie socjologów w sprawy społeczno-polityczne? Czy i jak należy wyznaczać granicę między zaangażowaniem socjologa jako człowieka i obywatela a zaangażowaniem jako znawcy i eksperta?

The key issue addressed by the symposium concerns the question whether (and if so, to what extent) the official position of sociological organizations and the function of a sociologist as an interpreter of social and political life are indirectly connected to the legitimization or delegitimization of certain values, circles, groups, interests, or attitudes. Recently, both the board of the Polish Sociological Association and individual sociologists, through statements, political functions, comments, or expert opinions, have been engaging in current socio-political discussions. This is a natural, and even necessary, form of practicing engaged and critical sociology. Sociology considers it natural to speak for the marginalized, defend their interests, and explain reality from their point of view (i.e. LGBT movements, feminist movements, or immigrants). There is also axiological sociology that defends certain values and moral rights that constitute the formal basis of societal unity. It seems, however, that when applied to such groups as national movements, anti-abortion movements, or the Radio Maryja Family, similar empathy is treated as a betrayal of a sociologist's mission. Therefore, a question arises: to what extent do these forms of engagement depend on ideology and to what extent are they theoretically and methodologically grounded based on theoretical and methodological grounds? Another aspect that further complicates the matter is the Polish political scene. Whereas sociological organizations strongly opposed the Polish government's policy regarding immigration and the judiciary reform, they did not object to the government raising retirement age (in spite of the objection of the majority of the Polish society) or the administrative abuses accompanying reprivatization.

Additionally, Polish media exhibit a discernible politically-motivated polarity, which results in even the most objective information being relativized by the context of the presentation. Does a sociologist have the right to express his or her views on a given issue when the media may use these views to support or criticize a particular solution, attitude, or social or political view? To what extent do competence and professionalism limit sociologists' engagement in socio-political issues? Is it necessary (and if so, then to what extent) to draw a line between two types of sociological engagement: of a citizen and of an expert?

Moderacja » Chair: **Tomasz Peciakowski** (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II)

Krzysztof Łęcki (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Socjolog — widz i uczestnik » Sociologist — Spectator and Participant*

Tytuł wystąpienia nawiązuje do wywiadu-rzeki z wybitnym socjologiem Raymondem Aronem. Polskie tłumaczenie tytułu książki to „widz i uczestnik", literalne tłumaczenie z francuskiego to „zaangażowany obserwator". Socjologowie mogą wybierać pomiędzy trzema rolami społecznymi – biernych widzów skupionych wyłącznie na badaniach w swej wąskiej specjalizacji, rolą aktywnych uczestników/graczy życia politycznego, mogą wreszcie zdecydować się rolę obserwatora zaangażowanego. Choć granice pomiędzy wskazanymi polami wyboru mogą się wydawać, przynajmniej w niektórych sytuacjach, nieco zatarte – to na pewno warto je od siebie oddzielić i bliżej każdą z nich scharakteryzować. To pierwsze zadanie, jakie stawia przed sobą autor tego wystąpienia. Drugie zadanie jest z pierwszym powiązane – to rozróżnienie ról socjologa-badacza i socjologa-analityka. Zarówno badacz, jak i analityk, przedstawiają wyniki swoich dociekań bądź jako niezależni eksperci, bądź też jasno określając swoje stanowisko czy to w konkretnej sprawie, czy też przedstawiając bardziej ogólne podstawy swoich politycznych wyborów. Za pierwszym stoją wyniki oryginalnych badań (jego bądź zespołu, którym kierował), za drugim mniej czy bardziej rozległa wiedza z zakresu teorii społecznej oraz znajomość historii i współczesności socjologicznych badań. Rozważanie kwestii pierwszej (widz, uczestnik czy zaangażowany obserwator) i drugiej (badacz czy analityk) stanowi podstawę dla zarysowania mapy funkcjonowania socjologa we współczesnym społeczeństwie.

The title of the presentation refers to the extended interview with the outstanding sociologist, Raymond Aron. The Polish translation of the book's title is 'spectator and participant,' a literal translation from French is 'an engaged spectator.' Sociologists can choose between three social roles – passive viewers focused exclusively on research in their narrow specialization, the role of active participants / players of political life, and they can finally decide on the role of an engaged spectator. Although the boundaries between the indicated fields may seem, at least in some situations, somewhat blurred – it is definitely worth separating them from each other and characterize each one more closely. This is the first task of the author of this speech. The second task is connected with the first – it is the distinction between the roles of a sociologist-researcher and a sociologist-analyst. Both the researcher and the analyst present the results of their investigations either as independent experts or by clearly defining their position either in a specific case or by presenting more general grounds for their political choices. The first one presents the results of the original, conducted by him (or the team he was in charge of) research, the second the more or less extensive knowledge of social theory and knowledge of history and contemporary sociological research. Addressing the first question (spectator, participant, or engaged spectator) and the second (researcher or analyst) form the basis for drawing a map of the sociologist's functioning within the contemporary society.

Wojciech Misztal (Uniwersytet Warszawski): *Dialog obywatelski: socjolog pomiędzy teorią a praktyką » Civil Dialogue: a Sociologist between Theory and Practice*

Tytuł wystąpienia jest próbą odpowiedzi na pytanie o relację między formami zaangażowania badacza i uczestnika dialogu obywatelskiego. W zarysowanej skrótowo wypowiedzi podejmę się opisu podejmowanych przez siebie prób implementowania pomysłów metodologicznych i teoretycznych dotyczących dialogu obywatelskiego w wymiarze lokalnym i centralnym. Rola badacza zjawisk społecznych w demokracji lokalnej w konfrontacji z rolą działacza zaangażowanego w realizację określonych rozwiązań w praktyce może doprowadzić do rozczarowań i zniechęcenia, a przez to przewartościowania założeń i postaw badawczych. Celem głównym będzie tu refleksja dotycząca stosowalności rozwiązań teoretycznych w zderzeniu ze specyfiką kultury politycznej społeczeństw lokalnych.

The title of the presentation is an attempt to answer the question about the relationship between the forms of involvement of researcher and the participant of civil dialogue. In a brief outline, I will try to describe my attempts to implement methodological and theoretical ideas concerning civil dialogue in the local and central aspect. The role of the researcher of social phenomena in local democracy confronted with the role of an activist involved in the implementation of specific solutions, in fact may lead to disappointments and discouragement, and thus to re-evaluation of assumptions and research attitudes. The main objective is to reflect on the applicability of theoretical solutions in confrontation with the specificity of the political culture of local communities.

Krzysztof Wielecki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Trzy strategie uczestnictwa socjologa w mediach » Three Strategies for Sociological Participation in the Media*

W dyskusji o udziale socjologa w mediach, zwłaszcza z tytułem naukowym, wiążą się dość zażarte spory. Frankfurtczycy byli przekonani, iż nauki społeczne zawsze są zaangażowane: jedne usłużnie spieszą na pomoc „zwycięzcom", czyli legitymizują władzę, mówiąc innym językiem; inne opowiadają się po stronie pokrzywdzonych przez władzę, empatyzują z „wyzyskiwanymi" i poświęcają się reprezentowaniu ich interesów. Rzecz nie jest tak prosta, jak by się zrazu wydawało. Inny wątek, osobnej dyskusji, dotyczy obiektywizmu nauki. Ma ona służyć prawdzie jako takiej. Od Maxa Webera przestrzega się adeptów socjologii, aby nie wartościowali i unikali ideologizowania oraz, jak to Weber, nie bez osobistego czaru, określił, spełniania roli „czarownika dla dzikich". I w tym sporze, o hermetyczny i olimpijski neutralizm socjologii, sprawy nie są tak oczywiste, jak – być może – na pierwszym roku studiów sądziliśmy. Te wątpliwości muszą być rozstrzygnięte, zanim socjolog zdecyduje czy, ewentualnie, jak i po co podjąć się występów w mediach.

The discussion whether sociologists associated with the academia should appear in the media raises many questions. The Frankfurt School believes that social sciences are always engaged: some rush to the 'victors'' aid, or, to put it another way, legitimize the power; other side with the disadvantaged, empathize with the 'exploited,' and represent their interests. But it is not as simple as it seems. Another issue is the objectivity of science. Science should serve the truth. Since Max Weber, adepts of sociology have been warned against passing value judgments and yielding to ideology, and, as eloquently put by Weber, playing 'witch doctors for the savages'. This argument over the hermetic and Olympian neutrality of sociology is not as simple as we used to think as first-year students of sociology. These doubts must be dispelled before a sociologist decides to appear in the media.

Andrzej Zybertowicz (Akademia Sztuki Wojennej): *Dylematy intelektualisty publicznego (wgląd osobisty) » Dilemmas of a Polish Public Intellectual (a Personal Insight)*

Intelektualista publiczny (rozumiany tutaj jako badacz, który decyduje się na głębokie zaangażowanie się w otwartą działalność społeczną lub polityczną) często staje w obliczu w potrzeby niełatwego kompromisu między konkurującymi konformizmami. Z jednej strony działa pod presją swego osobistego, naukowego habitusu poznawczego oraz oczekiwań środowiska naukowego, aby prezentować zniuansowane podejście do analizowanych informacji/problemów, a z drugiej strony podlega wymogom skuteczności komunikacji politycznej. Autor prezentacji zagłębi się w zawiłości konfrontacji tych dwóch rodzajów ról społecznych w perspektywie trajektorii swego życia zawodowego.

Public intellectual (understood here as an academician which decides to deeply engage in open social or political activities) often finds herself in a need of a difficult tradeoff between competing conformisms. On the one hand, there is a pressure of one's cognitive habitus and scholarly environment to pursue a balanced approach to information/problems, and, on the other, there are demands of efficacy of political communication. The author of the presentation will delve into intricacies of confronting those two kinds of social roles in the perspective of his professional life.

S08. SOCIOLOGIA WOBEC WYZWAŃ ŚRODOWISKOWYCH. CZY MOŻLIWA JEST ZMIANA? » SOCIOLOGY AND ENVIRONMENTAL CHALLENGES: THE POSSIBILITY OF CHANGE?

czwartek » Thursday 12.09, 15:30-17:45
AULA 0.3

Tłumaczenie polsko-angielskie » Polish-English translation

Zmiany klimatu, zagrożenia i katastrofy ekologiczne coraz silniej zmieniają życie społeczne i w ciemnych barwach rysują przyszłość ludzi na Ziemi. Dotychczasowe sposoby działania i instytucje nie są w stanie im się przeciwstawić. Mechanizmy polityczne raczej blokują niż wspomagają rozwiązywanie zaistniałych problemów. Sprzyja to poczuciu bezradności oraz irracjonalnym reakcjom obserwowalnym na poziomie indywidualnym i zbiorowym, takim jak zaprzeczanie istnieniu problemu, wzrost atrakcyjności ideologii populistycznych, zwracanie się w stronę nienaukowych źródeł wiedzy, rozpowszechnianie się egoistycznych postaw dbania jedynie o własne bezpieczeństwo, definiowanie problemu w skali prywatnej i szukanie rozwiązań na tym tylko poziomie. Ignorancja z wyboru i świadome, kierowane interesem zaprzeczanie wiedzy jest stosunkowo nowym zjawiskiem społecznym, które powinno zostać rozpoznane i wyjaśnione. Chcemy zadać pytanie na gruncie wiedzy socjologicznej, co i jak możemy z tym zrobić. W jakich warunkach wyzwania środowiskowe mogą stać się mechanizmem społecznych innowacji, mobilizacji i zaangażowania? Kiedy działania społeczne mogą stać się skuteczne w odpowiednim czasie i skali? Jak można je przyspieszyć i wzmocnić?

Climate change, risks and ecological catastrophes have an increasing impact on the social life. They also picture in a negative light the future of people on the Earth. Current ways of acting and institutions

are however unable to oppose these. Political mechanisms are blocking rather than helping to solve the existing problems. This situation favors a feeling of helplessness and irrational reactions observable at the individual and collective levels. For instance, the denying of the existence of the problem, the increase of the attractiveness of populist ideologies, the turn towards unscientific sources of knowledge, the spread of selfish attitudes of caring only about one's safety, the definition of the problem on a private scale and the search for solutions on this level solely. Strategic and conscious ignorance, interest-driven denial of knowledge is a relatively new social phenomenon that should be recognized and explained. We would like to inquire in reference to sociological knowledge, about what and how can we do about this state of affairs. In what conditions can the ecological challenges become mechanisms of social innovation, mobilization and engagement? When can the social actions become effective at the right time and scale? How can we accelerate and strengthen these?

Moderacja » Chair: **Dorota Rancew-Sikora** (University of Gdańsk)

Michał Kaczmarczyk (University of Gdańsk): *Księga Maszyny. Strategie aktywizmu środowiskowego » The Book of the Machine: Strategies of Environmental Activism*

W nawiązaniu do tytułu pochodzącego ze słynnego opowiadania Edwarda Morgana Forstera przedstawi katalog mechanizmów zmian społecznych, które mogą się okazać przydatne w obliczu wyzwań ekologicznych, w odniesieniu do praktyk, instytucji i wartości. Omawiając konkretne działania mające na celu uruchomienie zmian pokaże, że przybierają one zupełnie inny charakter w zależności od tego, czy ukierunkowane są na zmiany w skali mikro, mezo i makro. Powiązanie zmian na tych trzech poziomach przedstawi jako główne wyzwanie socjologów zajmujących się ryzykiem środowiskowym.

In reference to the title of a famous story by Edward Morgan Forster, he will present a catalog of mechanisms of social change that may prove useful in the face of ecological challenges and will be explored in relation to practices, institutions and values. While discussing specific actions aimed at launching changes, he will show that they take on a completely different character depending on whether they are focused on changes in the micro, mezzo and macro scales. The linking of changes at these three levels will be presented as the main challenge for sociologists dealing with the environmental risks.

Adriana Mica (University of Warsaw): *Problem ignorancji a możliwości w perspektywie socjologii środowiskowej » Ignorance and Possibility in Environmental Sociology*

Autorka podejmuje dyskusje na temat relacji problemu ignorancji oraz problemu „tego co możliwe" w ramach socjologii środowiskowej. Istotne kwestie dotyczące teorii „tego co możliwe" ostatnio stały się tematem debaty w relacji do zagadnień takich jak etyka nadziei, alternatywne formy integracji czy emancypacji. Socjologia środowiskowa, z drugiej strony, jest kojarzona z rozwinięciem intrygujących analiz niezamierzonych konsekwencji, nieoczkiwanych zdarzeń, niespodzianek oraz ignorancji. W tym wypadku, ignorancja może prowadzić do katastrofalnych skutków i efektów odwrócenia. Jednak również może być kojarzona ze szczęśliwymi przypadkami [serendipity], niespodziankami oraz niepewnością jako okazją do innowacji. Autorka analizuje, w jakim stopniu dyskusja o „tym co możliwe" w naukach społecznych, i w socjologii środowiskowej w szczególności, zależy od wewnętrznych zmian w obrębie tych dyscyplin.

The author discusses the manner in which the problem of ignorance intersects with the one of possibility in selected writings in environmental sociology. The substantive issue of possibility is a topic that has recently became explicit in social sciences, rather in relation with an ethics of hope, alternative forms of integration and emancipation. The environmental sociology, on the other hand, is known to have advanced challenging analysis of unintended consequences, unexpected occurrences, surprises as well as ignorance. Herein, ignorance may lead to disastrous outcomes and rebound effects. But it might also be related with serendipity, surprises and uncertainty as occasions for innovation. The presentation explores these potential scenarios and brings in illustrations. The author analysis to what extent the projection of what is possible within social sciences and environmental sociology in particular is contingent on internal developments in the framework of these disciplines.

Matthias Gross (University of Jena, Helmholtz Centre for Environmental Research — UFZ): *Transformacje energetyczne jako eksperymenty » Energy Transitions as Experimental Avenues*

Współczesne działania i strategie polityczne zmierzające do wprowadzania bardziej zrównoważonych form wytwarzania energii są przez niektórych socjologów oraz badaczy nauki określane jako procesy eksperymentalne. Jednakże, podczas gdy eksperymenty są procesami otwartymi, zaprojektowanymi specjalnie w celu wywołania niespodzianek, bieżące debaty dotyczące Celów Zrównoważonego Rozwoju (SDGs), podążają w kierunku jasno i normatywnie określonych punktów docelowych. Autor prezentacji przedstawi koncepcyjne propozycje ujmowania nieuniknionych napięć między eksperymentalną nieokreślonością i koniecznymi korektami czy redefiniowaniem celów i zasad postępowania w obrębie procesu zmian o ustalonym kierunku. Autor wykaże, że wbrew retoryce definiowania

celów, wdrażanie procesu zmian np. w czasie odwiertów w poszukiwaniu źródeł ciepła geotermalnego, zmienia to, co konieczne, w to, co pożądane, ponieważ w kontekście dużej niepewności i złożoności niespodzianki są mile widziane. Jeśli transformację energetyczną ujmiemy w takich ramach, sytuacja staje się bardziej otwarta na zmiany.

Current operations and political strategies towards more sustainable forms of energy production have been characterized as experimental processes by some sociologists and science studies scholars. However, whereas experiments are open-ended processes set up explicitly to foster surprises, by contrast current debates on, for instance, Sustainable Development Goals (SDGs) follow clearly defined, normative ends. This presentation will deliver some conceptual pointers on how to frame the unavoidable tension between the experimental indeterminacy and the necessary amendment and redefinition of goals and rules during the process. It can be shown that despite rhetorics of goal definition actual implementation processes such as drilling for geothermal heat make a virtue out of necessities since in contexts of great uncertainty and complexity, surprises are now welcome. Thus understood, the energy transition becomes more open-ended.

Krzysztof Niedziałkowski (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Wiedza jako oręż w konfliktach przyrodniczych. Koalicje epistemiczne i koalicje przekonań w sporach o ochronę przyrody w Polsce » Knowledge as a Weapon in Environmental Conflicts: Epistemic Coalitions and Advocacy Coalitions in Disputes about Nature Conservation in Poland*

W ciągu ostatnich lat wystąpiło w Polsce kilka istotnych konfliktów przyrodniczych, które wywołały duże zainteresowanie i gwałtowne reakcje społeczne. Spory te są odsłonami szerszego procesu negocjacji władztwa nad sferą decydowania o tym, czym jest przyroda, jakie są mechanizmy jej funkcjonowania oraz w jaki sposób należy ją chronić. Konflikty wokół Puszczy Białowieskiej, ochrony wilków i żubrów ujawniają istotne różnice w naukowym konstruowaniu rzeczywistości przyrodniczej przez badaczy różnych specjalności o odmiennych wartościach i przekonaniach. Można tu mówić o wyodrębnieniu się różnych koalicji epistemicznych (Haas 1992), będących elementem szerszych koalicji przekonań (Sabatier, 1999) lub koalicji dyskursu (Hajer and Versteeg 2005). Na wybranych przykładach autor wskaże główne punkty sporne, grupy aktorów zaangażowanych w spory oraz wpływ czynników zewnętrznych na dynamikę sporów. Skupi się przede wszystkim na roli wiedzy naukowej w podejmowaniu decyzji dotyczących ochrony przyrody i w walce o władzę nad tym obszarem polityki państwa.

Within the last few years several major environmental conflicts have occurred in Poland, which involved various social actors and which involved considerable public interest. These disputes were symptoms of a broader process of negotiating power over the definition of nature, its mechanisms, and preferred methods of its protection. Conflicts over the Białowieża Forest, wolf and bison conservation have revealed significant differences in the scientific construction of the natural reality by researchers of various specialties, with different organizational involvements, and with different values and beliefs. The author will demonstrate how all these phenomena can be explored in reference to various epistemic communities (Haas, 1992), advocacy coalitions (Sabatier, 1999), or discourse coalitions (Hajer and Versteeg, 2005). Based on the selected empirical cases, the author will indicate the main points of disagreement, the actors involved and the influence of the external factors on disputes' dynamics. He will particularly focus on the role of scientific knowledge in making decisions about nature and discuss its role as a political tool in the struggle for power over nature conservation policy.

S09. ZIEMIE ZACHODNIE I PÓŁNOCNE – NOWE KONTEKSTY I WYZWANIA » WESTERN AND NORTHERN TERRITORIES – NEW CONTEXTS AND CHALLENGES

piątek » Friday 13.09, 17:30-19:45

Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Centre, Grabiszyńska 184

Zainteresowanie i twórczość poświęcona Ziemiom Zachodnim i Północnym koncentruje się wokół trzech zagadnień, które na potrzeby tej prezentacji można by kolejno nazwać paradygmatami: powrotu, integracji, pogranicza. Początki paradygmatu powrotu sięgają jeszcze czasów zaborów. Ludwik Popławski był skłonny zrzec się ziem litewskich, białoruskich i ukraińskich, jeśli miałoby to stanowić warunek do sięgnięcia po ziemie polskie znajdujące się w granicach Prus. Paradygmat powrotu pojawiał się ze zmienną częstotliwością w okresie międzywojennym, wprost za sprawą polityków i publicystów, pośrednio – co interesuje nas najbardziej – za sprawą socjologów, z Florianem Znanieckim, Józefem Chałasińskim i Tadeuszem Szczurkiewiczem na czele. Rozkwit twórczości związanej z paradygmatem powrotu nastał wraz z wybuchem II wojny światowej. Poszczególne środowiska, zgodne co do konieczności rewindykacji, spierały się o jej terytorialny zasięg i zgłaszały konkurencyjne nazwy dla Polski na zachodzie: ziemie postulowane, ziemie rewindykowane, ziemie zachodnie i Ziemie Zachodnie, Ziemie Nowe. Z kolei paradygmat integracji koncentrował uwagę na

następujących elementach: przebiegającym na dwa sposoby procesie autochtonizacji przybyszów; awansie społeczno-kulturowym osadników związanym z industrializacją i urbanizacją, gdyż w nowych miejscach wiedli oni, w większości, życie w bardziej korzystnej infrastrukturze technicznej; marynizacji nowych społeczności w związku z wykonywaniem przez znaczną część ludności zawodów związanych z morzem – stocznie, połowy, żegluga; nasileniu postaw roszczeniowych wynikających z partykularnie pojmowanych zasług dla Polski i pełniejszej internalizacji aksjologii socjalistycznej – bunty przeciw realnemu socjalizmowi. Wraz z następowaniem transformacji na znaczeniu zyskał nowy zakres problematyki, a tym samym w życiu codziennym i badaniach ujawnił się paradygmat pogranicza skupiający takie elementy, jak: mniejszości narodowe i etniczne; niemieckie dziedzictwo kulturowe – od wyposażenia mieszkań, przez cmentarze i świątynie, po twórców o regionalnym, ogólnoniemieckim i światowym znaczeniu; poszukiwanie tożsamości – niby zintegrowani nowi autochtoni, ale powracający do pytań o swoje pochodzenie, co przebiega według odmiennych wzorów; transgraniczność – otwarta i przepuszczalna granica, możliwość zaspokajania wielu potrzeb w kraju sąsiada, nowe ramy dla styczności – euromiasta, euroszkoły, euroregiony. Ziemie Zachodnie i Północne mogą stanowić istotny obszar dla debaty, co ilustrują zgłoszone poniżej zagadnienia:

- Co zostało przejęte z programów i inspiracji polskich socjologów dla Ziem Zachodnich i Północnych – próba bilansu po siedemdziesięciu latach.
- Od Ziem Odzyskanych do ziem rozprzedanych. Konteksty i kontrowersje w dyskusji wokół intytulacji: Ziemie Odzyskane, tzw. Ziemie Odzyskane, „ziemie odzyskane", ziemie uzyskane, ziemie wyzyskane, ziemie rozprzedane.
- Od piastowskiego do niemieckiego dziedzictwa kulturowego. Wyzwania edukacyjne i obywatelskie. Poprawność polityczna a racja stanu.
- Kondycja polskiego dziedzictwa na Wschodzie a niemieckie dziedzictwo kulturowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych.
- Społeczeństwo Ziem Zachodnich i Północnych czy społeczeństwa regionalne na Ziemiach Zachodnich i Północnych.
- System wartości ludności Ziem Zachodnich i Północnych oraz jego osobliwości moralno-kulturowe na przykładzie małżeństw i rodzin, preferencji wyborczych, przyzwolenia dla zachowań moralnie nagannych, poziomu religijności, stosunku do egalitaryzmu i sprzedaży ziemi obywatelom państw trzecich.
- Człowiek Ziem Zachodnich i Północnych: między zachodnimi Europejczykami a mieszkańcami Polski wschodniej.
- Repatrianci z trzeciej fali powrotów na Ziemiach Zachodnich i Północnych. Rodzinne, społeczne i gospodarcze podstawy procesu.
- Konstrukcja i dekonstrukcja tożsamości mieszkańców Ziem Zachodnich i Północnych za sprawą zmieniających się narracji i onomastyki w terenie na przykładzie Wrocławia i Szczecina: Muzeum Etnograficzne versus Pałac Skwer Friedricha Ackermanna.

The interest in and writings on Western and Northern Territories are focused on three issues which in this presentation could be called paradigms of return, integration and borderland. The paradigm of return began at the time of partitions. Ludwik Popławski was prone to sign away Lithuanian, Belarusian and Ukrainian territories if it was to be the condition to reach Polish lands located within the borders of Prussia. The paradigm of return appeared with various frequency in the period between wars directly because of politicians and publicists and indirectly, what interests us the most, due to sociologists with Florian Znaniecki, Józef Chałasiński and Tadeusz Szczurkiewicz as leaders. The period when creativity connected with the paradigm of return flourished when the Second World War broke out. Certain environments, which agreed that revindication was necessary, argued about the area of revindication as well as invented and reported competitive names for Poland in the west: postulated territories, revindicated territories, Western Territories as well as New Territories. Whilst the paradigm of integration focused on the following elements: the process of autochthonization of newcomers which underwent in two ways and on social and cultural advancement of settlers connected with industrialization and urbanization, due to the fact that in new places they mainly led the life in more favorable technical infrastructure; marinization of the community in connection with pursuing professions connected with the sea by most inhabitants – shipyards, fishery, shipping; the intensification of demanding attitudes resulting from particularly understood services for Poland and more full internalization of the socialist axiology – rebellion against real socialism. Together with the progress of transformation, a new scope of issues became significant. At the same time, a paradigm of borderland emerged in everyday life and research, which focused on national and ethnic minorities; German cultural heritage – from the equipment of apartments, through cemeteries and temples, to artists of regional, German and worldwide importance; looking for identity – quasi-integrated new autochthones, but returning to questions about their origin, what is pursued according to different patterns; cross-border character – open and permeable borderline, the possibility of satisfying many needs in the neighboring country, new frames of contact for Eurocities, Euroschools and Euroregions.

Western and Northern Territories can be an important area for debate, which is illustrated by the following issues:

- What has been adopted from programs and inspirations of Polish sociologists for Western and Northern Territories – an attempt at making a 'balance sheet' after seventy years.
- From Recovered Territories to sold territories. Contexts and controversies concerning naming: Recovered Territories, so called Recovered territories, 'recovered territories,' obtained territories, exploited territories, sold territories.
- From Piast to German cultural heritage. Educational and citizen challenges. Political correctness vs. national interest.
- State of Polish heritage in the East vs. German cultural heritage on Western and Northern Territories.
- The community of Western and Northern Territories or regional communities on Western and Northern Territories.
- Value system of Western and Northern Territories' inhabitants and its moral and cultural peculiarities on the example of married couples and families, voting preferences, consents to morally reprehensible behaviors, level of religiousness, relation to egalitarianism and selling land to third-country nationals.
- People of western and Northern Territories: between western Europeans and inhabitants of Eastern Poland.
- Repatriates from the Third Wave of returns on Western and Northern Territories. Family, social and economic basis of the process.
- The construction and deconstruction of identity of inhabitants of Western and Northern Territories due to changing narration and onomastics in the area on the example of Wroclaw and Szczecin: Ethnographic Museum versus Royal Palace; People's Hall (Hala Ludowa) versus Centennial Hall (Hala Stulecia); the Hermann Haken's Roundabout (Rondo Hermanna Hakena) and the Friedrich Ackermann's Square (Skwer Friedricha Ackermanna).

Moderacja » Chair: **Zbigniew Kurcz** (Uniwersytet Wrocławski)**, Anna Śliz** (Uniwersytet Opolski)

Andrzej Sakson (Instytut Zachodni w Poznaniu): *Rola dziedzictwa kulturowego w kształtowaniu tożsamości mieszkańców Ziem Zachodnich i Północnych » The Role of Cultural Heritage in Shaping the Identity of the Inhabitants of the Western and Northern Territories*

Istotnym elementem tożsamości mieszkańców Ziem Zachodnich i Północnych (ZZiP) jest stosunek do dziedzictwa kulturowego tych ziem. Cechą charakterystyczną ZZiP jest ich postmigracyjny charakter, wynikający z masowej wymiany ludności, jaki się tu dokonał po 1945 roku. Ważnym elementem zakorzenienia kolejnych pokoleń przybyłych i urodzonych nad Odrą i Łyną jest stosunek do dziedzictwa przodków, którzy przybyli z różnych stron, ale także do niemieckiego dziedzictwa kulturowego oraz uporanie się z poradzieckością i spuścizną Polski Ludowej. Problemy te nie występują z taką intensywnością w innych regionach Polski.

Dla dawnych mieszkańców ZZiP: ludności rodzimej (autochtonicznej) – Ślązaków, Kaszubów, Mazurów i Warmiaków oraz niemieckiej i polskiej, zmiany dokonujące się po 1945 roku stanowią nowy element ich tożsamości. Wraz z młodymi pokoleniami urodzonymi na ZZiP uległ zmianie stosunek do przeszłości (dziedzictwa kulturowego). Pierwsze pokolenie osadników (pionierów) żyło w poczuciu tymczasowości. Występował wśród nich silny związek z dawnym miejscem pochodzenia, zarówno wśród osadników z Polski Centralnej, jak i z Kresów Wschodnich. Drugie pokolenie żyjące w cieniu wojny, charakteryzowało się poczuciem stabilizacji i zakorzenienia. Dla kolejnych pokoleń tu żyjących ZZiP są naturalnym „konkretem egzystencjalnym". Na tożsamość ludności ZZiP wpływa historia i tradycje miejsca zamieszkania i regionu, kultura materialna i duchowa dawnych i nowych mieszkańców. Jest ona kształtowana przez różne instytucje: samorządy, ruchy regionalne, ośrodki kultury, muzea, szkoły czy lokalne media.

An important element of the identity of the inhabitants of the western and northern territories is the attitude to the cultural heritage of these lands. A characteristic feature of the lands is their post-migratory character resulting from the mass exchange of population after 1945. An important element of the rooting of the next generations her is the attitude to the heritage of their ancestors and the German, soviet and communist past. The problems do not occur with such intensity in other regions of Poland.

For the former inhabitants of these lands: indigenous peoples – Silesians, Kashubians, Masurians and Warmians as well as Germans and Poles, the changes taking place after 1945 constituted a new element of their identity. Together with the new generations born in the western and northern territories, the attitude to the past, including cultural heritage, has changed. The first generation of settlers

(pioneers) lived in a sense of temporariness. There was a strong connection with the former residence of both the inhabitants of Central Poland and the areas that were attached to the Soviet Union. The second generation, still alive in the shadow of the war, was characterized by a sense of stability and rooting. For subsequent generations living here, the western and northern territories are a natural environment and the only 'existential concrete.' The history and tradition of the place of residence and region, the material and spiritual culture of the old and new inhabitants influence the identity of the population of the western and northern territories. The influence of territorial identity on the activities of various institutions: local government, regional movement, cultural centers, museums, schools and local media.

Maria Zielińska (Uniwersytet Zielonogórski): *Migracyjno-osiedleńcza przeszłość jako element zbiorowej pamięci i tożsamości współczesnych Lubuszan » Migration and Resettlement-based History as an Element of the Collective Memory and Identity of Contemporary Inhabitants of Lubuskie Region*

Zbiorowości tworzące na Ziemiach Zachodnich Polski nową, społeczną rzeczywistość po drugiej wojnie światowej dały początek kreowanej zasadniczo od nowa społecznej tożsamości. Jej składnikami były zachowane w pamięci zbiorowej fakty z odmiennej i zróżnicowanej dla poszczególnych grup kulturowych przeszłości oraz pojawiające się wraz z rozwojem społecznym nowe elementy. Podstawowym celem wystąpienia jest wskazanie związku między nimi. Przyjęto wstępne założenie, że długotrwałe oddziaływanie zakorzenionych w danej zbiorowości sposobów działania buduje określone trwałe wzory zachowań, które szczególnie uwidaczniają się w warunkach radykalnych zmian społecznych. Taki pogląd pozwolił na postawienie pytania: jakie cechy zbiorowe wykształciły się podczas procesów „oswajania rzeczywistości" w zbiorowości „wysadzonej" ze swojego dotychczasowego życia, wykorzenionej, przesiedlonej na tereny obce i nieznane (między innymi z byłych Kresów Wschodnich, Podhala, Małopolski na tzw. Ziemie Odzyskane)? Czy zbiorowość województwa lubuskiego (części ziem zachodnich Polski) przez 70. lat budowy ładu społecznego wytworzyła (w latach 40. i 50. i kolejnych), a następnie utrzymała odmienne od zbiorowości innych regionów Polski wzorce zachowań m.in. wobec mniejszości narodowych, obcokrajowców, uchodźców? Czy potomkowie osadników są bardziej proeuropejscy i tolerancyjni niż mieszkańcy innych regionów Polski i czy może to być następstwem ich przeszłości? Podstawowym źródłem danych stanowiących w wystąpieniu empiryczną bazę jest Lubuski Sondaż Społeczny, realizowany w latach 2005, 2009, 2015 na terenie województwa lubuskiego przez zespół badaczy z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Zielonogórskiego.

The communities, which had formed a new social order after the Second World War in the Western Territories of Poland, gave birth to a social identity created from scratch. Its components were the facts stored in the collective memory of a different and diverse past for individual cultural groups and new elements emerging along with social development. The primary purpose of the speech is to indicate the relationship between them. The initial assumption indicates that the long-term influence of the rooted collective actions builds certain and permanent patterns of behavior, which are particularly visible in the conditions of radical social changes. Such a view allowed to formulate a question: what collective features have developed during the processes of 'taming reality' in the 'blown up' community from its existing life, community uprooted, displaced to foreign and unknown areas (among others from the former Eastern Borderlands, Podhale, Małopolska on the so-called Regained Territories)? Has the collectivity of the Lubuskie province (part of the western territories of Poland), building a social order (in the 1940s and 1950s) for 70 years, created and then maintained different behavioral patterns from the other regions of Poland, for example towards national minorities, foreigners, refugees? Are the settlers' descendants more pro-European than inhabitants of other regions of Poland and whether this may be a consequence of their past? The main source of data constituting the empirical basis of the speech is the Lubuski Social Survey, conducted in 2005, 2009, 2015 in the Lubuskie region by a team of researchers from the Institute of Sociology of the University of Zielona Góra.

Karolina Ciechorska-Kulesza (Uniwersytet Gdański): *Każdy chce mieć swoją „postmigracyjność". Procesy regionotwórcze na Ziemiach Północnych » Everyone Wants to Have Their Own 'Postmigration': Region-Forming Processes in the Northern Territories*

Współczesne sposoby ujmowania i badania Ziem Zachodnich i Północnych w dużej mierze krążą wokół pojęcia „społeczności postmigracyjnej", czy szerzej – „postmigracyjności". Hasła te są obecne nie tylko w dyskursie naukowym, ale i przenikają do lokalnych debat tożsamościowych, zastępując m.in. określenie Ziemie Zachodnie i Północne. Kwestia „postmigracyjności", w zależności od miejsca i sytuacji, jest ujmowana w kategorii potencjału lub bariery. Współczesne procesy tożsamościowe na Ziemiach Zachodnich i Północnych są bowiem złożone oraz niedookreślone, co wiąże się z poczuciem niepewności mieszkańców, ale może też sprzyjać kreatywności czy postawom prorozwojowym. W referacie przedstawię rolę i znaczenie społeczne „postmigracyjności" w kształtowaniu procesów tożsamościowych oraz budowaniu regionów i społeczności lokalnych. Na podstawie badań empirycznych prowadzonych na wybranych obszarach Ziem Północnych (od Słupska po Elbląg) opiszę zróżnicowane postawy wobec przerwania ciągłości historycznej, kulturowej i społecznej oraz znaczenia, jakie są temu nadawane. „Postmigracyjność" jest współcześnie znaczącym elementem

symbolicznym kształtowanych regionów opisywanej części Ziem Północnych (Żuław czy Powiśla), a także, częściej pojawiających się, „kurczących się" regionów i wzmacnianych tożsamościowo społeczności lokalnych. Odrębne zbiorowości postmigracyjne z jednej strony odczuwają więź z innymi społecznościami tego typu, a z drugiej starają się dbać o swoją specyfikę i wyjątkowość, co wzmacnia w nich konieczność zajmowania się „swoją robotą tożsamościową". Cechą wspólną jest podkreślanie różnorodności (w różnych kontekstach) czy nawet wielokulturowości, które jednak są różnie i z różną intensywnością wykorzystywane w projektach tożsamościowych. Niemniej, znaczące jest poszukiwanie swojej, czyli miejscowości, gminy czy regionu, odrębności i oryginalności, a tym samym i „postmigracyjności".

Contemporary ways of understanding and researching the Western and Northern Territories revolve around the concept of 'postmigration communities' or, more broadly, 'postmigration.' These ideas are present not only in the academic discourse, but also enter local identity debates. Depending on the place and situation, the issue of 'postmigration' is seen as potential or as a barrier. Identity processes in these territories are complex and underspecified, which is associated with a sense of uncertainty of residents, but it can also be conducive to creativity or pro-development attitudes. In my presentation, I will describe a role and social meanings of 'postmigration' in identity processes and building of regions and local communities. Based on my empirical research conducted in selected areas of the Northern Territories (from Słupsk to Elbląg), I will describe various attitudes towards the interruption of historical, cultural and social continuity and the meanings that are given to this. 'Postmigration' is a significant symbolic element of regions (Żuławy or Powiśle), as well as 'shrinking' ones and the local communities. Postmigration communities on the one hand feel the bond with other communities of this type, and on the other, they try to care for their own specificity and uniqueness. Emphasizing the diversity (in various contexts) or multiculturalism is a common feature of these communities. They are, however, used differently in identity projects. Nevertheless, it is significant to look for distinctness and originality, and thus also own 'postmigration.'

Włodzimierz Durka (Uniwersytet Szczeciński): *Autochtonizacja, marynizacja i transgraniczność: trzy koncepcje teoretyczne a rzeczywistość społeczna Szczecina i Pomorza Zachodniego. Próba weryfikacji z perspektywy 2019 roku » Autochthonization, Marinization and Cross-Border: Three Theoretical Concepts and the Social reality of Szczecin and Western Pomerania. An Attempt to Verify from the Perspective of 2019*

Ziemie Zachodnie i Północne Polski wciąż wykazują pewną odrębność. Owa odrębność po części wynika z procesów demograficznych, ekonomicznych i kulturowych o charakterze uniwersalnym dla całego obszaru Ziem Zachodnich, ale też specyficznych dla określonych regionów. W referacie zostaną poddane weryfikacji trzy koncepcje teoretyczne w kontekście przemian społecznych w Szczecinie i na Pomorzu Zachodnim. Pierwszą z koncepcji jest proces autochtonizacji. Jego autorem był w latach sześćdziesiątych Zygmunt Dulczewski, który proces adaptacji osadników wzbogacił o kolejne stadium – autochtonizacji, czyli znalezienie swej prywatnej ojczyzny w miejscu nowego zamieszkania. Czy proces taki rzeczywiście się zakończył, czy też wciąż się toczy, z różną siłą i kierunkiem? Druga z omawianych koncepcji wiąże się całkowicie ze specyfiką miasta portowego, jakim jest np. Szczecin. Dla Ludwika Janiszewskiego zmiana społeczno-kulturowa oraz stratyfikacyjna wynikająca z pracy znacznej części ludzi na morzu lub na jego rzecz stwarzała warunki do powstania nowej jakości życia społecznego. Czy jednak zmiany te są trwałe, zwłaszcza wobec upadku szeregu gałęzi gospodarki morskiej?

Wreszcie trzecia koncepcja, która kładzie nacisk na otwartość i wymianę różnorakich wartości w obrębie społeczności wielokulturowych. Czy rzeczywiście otwartość i wielokulturowość jest wynikiem procesów transgranicznych? A może lokalna różnorodność skłania do poszukiwania tożsamości narodowych zamiast poszukiwania wspólnego uniwersum zbiorowości?

The western and northern lands of Poland still show certain separateness. This separation in part is result of demographic, economic and cultural processes. These processes are universal for the whole area of the Western Territories, but also specific to regions. The paper verifies three theoretical concepts in the context of social change in Szczecin and West Pomerania.

The first concept is the process of indigenization. In the sixties Zygmunt Dulczewski enriched the adaptation process of settlers with another stage – autochtonization, that is finding a private homeland in a new place of residence. Has the process really ended or is it still rolling with different strength and direction? The second discussed concept is entirely related to the specificity of the port city, such as Szczecin. For Ludwik Janiszewski, the socio-cultural change and stratification resulting from large part of the people working at sea or for it created conditions for new quality of social life. However,

are these changes permanent, especially after fall in many areas of maritime economy? Finally, the third concept emphasizes the openness and exchange of various values within multicultural communities. Is openness and multiculturalism really the result of cross-border processes? Or maybe local diversity leads to the search for national identity instead of searching for a common universe of the community?

Andrzej Michalak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *Post nowoczesny nacjonalizm niemiecki: od nadodrzańskiej małomiasteczkowości po płynną rzeczywistość społeczną » Postmodern German Nationalism: between Oder River Area Small Cities Roots and Unstable Life of Social Reality*

Niemiecki nacjonalizm ma ponad stuletnią tradycję. Jego korzenie sięgają końca XVIII wieku zwanego okresem Burzy i Naporu (Sturm und Drang Periode). Jednak dopiero wiek XIX miał dla rozwoju tej idei decydujące znaczenie. Przełomowe znaczenie dla narodzin niemieckiej myśli narodowej miał okres Romantyzmu. W okresie wojen napoleońskich został zapoczątkowany proces społeczny kształtowania się narodu niemieckiego w jego nowoczesnej postaci. To studenci uniwersytetu wrocławskiego jako pierwsi stworzyli organizację Freikorps protestując w ten sposób przeciwko okupacji francuskiej. Ich kolory mundurów stały się barwami narodowymi. Proces tworzenia się tożsamości narodowej rozwijał się w trzech wymiarach: ludowości, języku niemieckim oraz symbolicznej lokalności (Heimat). Ponadto zjawiska te miały swoje odniesienia geograficzne związane z dorzeczami dwóch rzek: Renu i Odry. O ile Ren ma charakter głównie mitologiczny w kulturze niemieckiej, o tyle Nadodrze miało znaczenie terytorialne dla społecznego ucieleśnienia idei narodowych, czyli powstania nacjonalizmu niemieckiego. Tradycyjny nacjonalizm niemiecki ma zatem trzy wymiary kulturowe, czynnik geograficzny oraz aspekt polityczny wywodzący się z konserwatyzmu mentalnego mieszkańców. Obecnie możemy zaobserwować przemiany społeczne na obszarze Nadodrza. Głównymi cechami tego zjawiska jest hybrydalny związek idei narodowych z przestrzenią społeczną tego obszaru. Procesy społeczne i towarzyszące im przejawy świadomości społecznej nie są spójnymi kulturowo zjawiskami. Relacje te są raczej płynnym obrazem kolaży sytuacji życiowych mieszkańców wraz z deficytami tradycji lokalnych.

German nationalism has more than a century of tradition. Its roots go back to the end of the eighteenth century called the period of Burza and Naporu (Sturm und Drang Periode). However, it was only the 19th century that was decisive for development. The period of Romanticism had a breakthrough in the birth of German national thought. At the same time, a social process of the formation of the German nation in its modern form was initiated during the Napoleonic Wars. It was the students of the Wrocław University who first created the organization Freikorps, protesting against the French occupation. Their color of uniforms became national colors. The process of creating a national identity developed in three dimensions: folk, German and symbolic locality (Heimat). In addition, these phenomena had their geographical references related to the basins of two rivers: the Rhine and the Oder. While Ren is mainly mythological in German culture, Nadodrze had a territorial meaning for the social embodiment of national ideas, that is, the rise of German nationalism. Traditional German nationalism therefore has three cultural dimensions, a geographical factor and a political aspect derived from the mental conservatism of the inhabitants. At present, we can observe social changes in the Nadodrze area. The main feature of this phenomenon is the hybrid relationship of national ideas with the social space of this area. Social processes and accompanying manifestations of social awareness are not culturally coherent phenomena. These relations are rather a fluid image of collages of life situations of residents along with deficits of local traditions.

S10. Z WARSZTATÓW BADACZY » FROM THE RESEARCHERS' WORKSHOPS

piątek » Friday 13.09, 17:30-19:45

Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Centre, Grabiszyńska 184

Sympozjum „Z warsztatów badaczy" stanowi prezentację różnorodnych badań marketingowych opracowanych i prezentowanych na Kongresach Badaczy w roku 2018, 2017 i 2016. Publiczność tych kongresów (każdorazowo ponad 600 uczestników) wskazuje w głosowaniu trzy najlepsze prezentacje – badacze zaproszeni na XVII Ogólnopolski Zjazd Socjologiczny to właśnie laureaci tych kongresów. Badania marketingowe w porównaniu z badaniami akademickimi są – by sprostać wymaganiom zleceniodawcy – konkretne, szybkie i zwykle bardzo pomysłowe. Przynoszą też cenną, atrakcyjnie przedstawioną wiedzę o zjawiskach i procesach nowych lub nieprzebadanych.

The symposium 'From the researchers' workshops' is a presentation of varied marketing research projects compiled for and presented at the 2018, 2017, and 2016 Researchers' Congresses. The audience (over 600 participants every year) voted to determine the three best presentations – researchers invited to the XVII Polish Sociological Congress are the winners of these congresses. Marketing research, in comparison to academic research, is – to meet the customer's expectations – concrete,

quick, and very innovative. It also brings valuable, attractively presented knowledge about new or neglected phenomena and processes.

Moderacja » Chair: **Janusz Durlik** (Centrum Badania Opinii Społecznej)

Barbara Zajączkowska, Igor Widawski (laureaci Kongresu Badaczy 2018): *Trać punkty, zdobywaj wiedzę – czyli jak skorzystać z mocy gier symulacyjnych? » Lose Points, Gain Knowledge: How to Harness the Power of Simulation Games?*

Efektywność nowych rozwiązań prawnych zależy od tego, w jaki sposób obywatele i interesariusze na nie zareagują. Twórcy nowych regulacji potrzebują metody analitycznej, która pozwalałaby im przewidywać wpływ projektowanych rozwiązań, biorąc jednocześnie pod uwagę ograniczoną racjonalność interesariuszy oraz złożoność sytuacji społeczno-politycznej. Podczas prezentacji przedstawimy, w jaki sposób można skorzystać z gier symulacyjnych na etapie tworzenia prawa tak, aby przetestować architekturę danej regulacji w bezpiecznych warunkach. Zastosowanie tej metody zostanie przedstawione na przykładzie gry stworzonej na potrzeby testowania polskiej ustawy o transporcie zbiorowym. Wskażemy na trzy zalety zastosowania metody gier: (1) ujawnienie mechanizmów wyzwolonych przez nową regulację, założeń i decyzji podejmowanych przez poszczególnych aktorów oraz wzajemnego wpływu pomiędzy działaniami poszczególnych grup, (2) pokazanie konsekwencji długoterminowych, które w realnym życiu ujawniłyby się ze znacznym opóźnieniem, (3) tworzenie środowiska, w którym bez istotnego ryzyka możliwe jest zweryfikowanie założeń oraz przetestowanie różnych sposobów interpretowania i reagowania na nową regulację. W podsumowaniu prezentacji wskażemy, że gry symulacyjne są obiecującą metodą antycypowania rezultatów złożonych regulacji.

Successful policy solutions rely on policy addressees responding in certain ways. Policy designers need an analytical method that allows them to anticipate impact of a new intervention, while taking into account bounded rationality of policy actors and sociopolitical complexity. The presentation proposes using serious games at the stage of policy formulation to test the architecture of a new regulation in a safe environment. The application is illustrated with an example of a draft regulation on rural transport in Poland. The case study points out three advantages of game method: (1) revealing mechanisms triggered by the architecture of regulation, meaning actors' initial assumptions, decisions, and feedback loops created by actors' responses, (2) demonstrating the consequences of mechanisms over time, that in real life would occur with a long delay, and (3) creating a risk-free environment where policy actors can verify their assumptions and experiment with ways of interpreting and responding to new regulation. The presentation concludes that serious games are a promising method for anticipating impact of complex policy regulation.

Krzysztof Szczerbacz (Kongres Badaczy 2018): *Ukraińcy w Polsce: epizod czy początek wieloetnicznego państwa? » Ukrainians in Poland: An Episode or the Beginning of a Multiethnic State?*

Liczba legalnie pracujących w Polsce mieszkańców Ukrainy wzrasta z roku na rok. W tej chwili jest ich około 2-3 mln. To więcej niż liczba Polaków przebywających na terenie Wielkiej Brytanii. Celem wystąpienia będzie wskazanie strategii konsumenckich Ukraińców mieszkających w Polsce oraz określenie potencjału jaki tworzy ta grupa:

1. Najpierw zostaną zaprezentowane segmenty oparte na planach Ukraińców związanych z Polską (pobyt na stałe, czasowy). Poznamy powody takich decyzji (np. niestabilna sytuacja na Ukrainie, wyższe zarobki, orientacja na Zachód, bliskość kulturowa), aktualną sytuację rodzinną oraz przepływ pieniędzy (konsumpcja dóbr w Polsce, pieniądze przesyłane do rodziny na Ukrainie). Pokażemy jak Ukraińcy mieszkający w Polsce widzą tu przyszłość (status, potrzeba integracji, Polska jako Zachód).
2. Na tej podstawie pokażemy strumienie zakupowe respondentów z poszczególnych segmentów: jakie produkty kupują, z jakich kategorii (FMCG, dobra trwałe) i z jakich usług korzystają (finanse, telekomunikacja). Pokażemy analogie i różnice z danymi dla Polaków mieszkających w Wielkiej Brytanii i Irlandii.
3. Na koniec zaprezentujemy przykłady produktów (np. produkty ukraińskie, sklepy ukraińskie) i działań marketingowych na terenie Polski skierowanych do Ukraińców oraz ocenimy, w jakim stopniu potrzeby Ukraińców są obecnie zaspokojone.

The number of Ukrainian citizens who are legally working in Poland increases year by year. At the moment there are about 2-3 million. This is more than the number of Poles staying in Great Britain. The aim of the speech will be to indicate the consumer strategies of Ukrainians living in Poland and to identify the potential created by this group:

› First part of the presentation will show segments based on plans of Ukrainians connected with Poland (permanent stay, temporary stay). We will learn the reasons for such decisions (eg unstable situation in Ukraine, higher salary, orientation towards the West, cultural proximity), current family situation and the flow of money (consumption of goods in Poland, money sent to a family in Ukraine). We will show how Ukrainians living in Poland see the future here (status, need for integration, Poland as the West).

- On this basis, we will show the shopping streams of respondents from particular segments: what products they buy, which categories (FMCG, durable goods) and what services they use (finance, telecommunications). We will show analogies and differences with Poles living in Great Britain and Ireland.
- At the end, we will present examples of products (e.g. Ukrainian products, Ukrainian stores) and marketing activities in Poland directed to Ukrainians, and assess to what extent the needs of Ukrainians are currently met.

Anna Gorączka (laureatka Kongresu Badaczy 2017): *Czy badania są WOOW? Marketing badań » Is the Research WOOW? The Marketing of Research*

W branży badawczej tak samo jak dobry warsztat badawczy liczą się umiejętności i kreatywność w komunikowaniu wyników badań. Przez ponad 25 lat nauczyliśmy się wykonywać dobre, rzetelne badania. Jednak jeśli chcemy aktywnie uczestniczyć w podejmowaniu decyzji biznesowych, musimy nabyć nowe kompetencje i zwrócić większą uwagę na komunikację wyników. Jak zatem docierać do serc i umysłów odbiorców badań? Czy badania mogą być WOOW (Wciągającą Opowieścią o Wnioskach)? Aby to zrobić kluczowe jest przedefiniowanie priorytetów w procesie badawczym i zwrócenie znacznie większej uwagi na komunikacji wyników. Niezbędne jest pozyskanie nowych kompetencji znanych ze świata marketingu.

Stwórz historię, czyli jak zaangażować odbiorców.

W komunikacji wyników badań ważny jest storytelling czyli tworzenie historii z wyników. To nic nie kosztuje, a często może zaoszczędzić pracy agencjom badawczym na wykonywaniu kilkudziesięciu niepotrzebnych slajdów. Dodatkowo zwiększa zaangażowanie odbiorców podczas prezentacji, bowiem wprost odpowiada na pytania zleceniodawcy badania.

Włącz emocje, czyli jak poruszać serca konsumentów badań.

Obraz jest wart więcej niż tysiąc słów – to prawdziwe stare chińskie przysłowie. W coraz bardziej wizualnym świecie marketingu obrazy odgrywają kluczową rolę. Jak zatem zakomunikować wyniki badań za pomocą obrazów? Z pomocą przychodzi Infografika używana przez niektóre agencje badawcze w komunikacji badań w Internecie. Emocjonująca może być także prezentacja wyników badań. Zamiast standardowej prezentacji wiedzy można zaprosić uczestników spotkania do emocjonującej gry quiz. Dzięki temu prezentowane informacje mają szanse dotrzeć do serc zleceniodawców – zgodnie z powiedzeniem Konfucjusza „To, co słyszę – zapominam. To, co widzę – rozumiem. To, co robię – pamiętam".

Over 25 years we have learned how to carry out reliable research. However, if we want to actively participate in making business decisions we need to acquire new competencies well known in marketing. and pay more attention to presenting the research findings. How can we get to the hearts and minds of the research recipients? Can research be WOOW? To do so, the key thing is to redefine the priorities in the research process and pay more attention to presenting the results.

#Create a story so how we can get the recipients involved.

In presenting the research findings storytelling is an important aspect. It doesn't cost a penny, but can save the research agencies time by not having to create several dozen unnecessary presentation slides. Additionally, it boosts engagement during a presentation, because it answers directly to the questions asked by research orderer.

#Engage your emotions so how you can get to the hearts of the research orderer.

„One picture is worth more than a thousand words" says a Chinese proverb. How can the research findings be presented with the aid of images? Infographics could be of assistance; The presentation of findings may be emotional, too. Instead of delivering a standard presentation the meeting participants could be invited to a quiz. Thanks to this, the information is likely to reach the the orderers' hearts – in accordance with the Confucius saying: 'I hear, I forget, I see, I understand, I do, I remember.'

Paweł Pawiński (laureat Kongresu Badaczy 2016): *Failcore: about how the failure meets success and recognition » Failcore: o tym jak porażka spotyka się z sukcesem i uznaniem*

Wystąpienie ukaże, jak doświadczanie porażek oraz codziennych błędów i trudności redefiniuje to, czym jest dla młodych ludzi sukces oraz doprowadza ich do wspólnego kultywowania porażki. Ustalenia zostaną wzmocnione rynkowymi case studies, w których marki kapitalizują redefinicje sukcesu i kult przegrywania.

The speech will show how the experience of failures, everyday mistakes and difficulties redefines what is success for young people and lead them to cultivate failure together. The findings will be strengthened by market case studies in which brands capitalize on failcore.

S11. (DE/RE-)CONSTRUCTING EUROPEAN BORDERS IN TIMES OF CRISIS — VOICES OF RESEARCHERS AND PRACTITIONERS » (DE/RE-)KONSTRUOWANIE GRANIC W EUROPIE W DOBIE KRYZYSÓW — GŁOSY BADACZY I PRAKTYKÓW

piątek » Friday 13.09, 17:30-19:45

Dolnośląskie Centrum Filmowe » Lower Silesian Film Centre, Piłsudskiego 64A

English-Polish translation

Kryzysy europejskie, w szczególności kryzys migracyjny, wzrost zagrożenia terroryzmem, Brexit, a także wzrost nacjonalistycznych tendencji w wielu państwach europejskich spowodowały, że granice stały się na nowo gorącym tematem w debacie publicznej. Kto jest „swój", a kto „obcy"? Kto jest gościem, a kto intruzem? Granice przynależności wyznaczane są coraz częściej przez różnych aktorów debaty publicznej, a ich narracyjny wymiar zaczyna przybierać fizyczne kontury w postaci murów i płotów granicznych. Celem sympozjum jest dyskusja nad przemianami na pograniczach w dobie dysput wokół odtwarzania granic (re-bordering) i sekurytyzacji. Minęło już ponad 25 lat upadku żelaznej kurtyny, jest to więc dobry czas, aby dokonać bilansu współpracy transgranicznej na polskich i europejskich pograniczach – co udało się osiągnąć, a jakie wyzwania stoją wciąż przed praktykami i badaczami? Czy pogranicza europejskie zgodnie z ideą integracji europejskiej stały się transgraniczami? Jakie są osiągnięcia polskiej i europejskiej socjologii pogranicza? Jaki pożytek z socjologii pogranicza płynie dla praktyków? Te i inne pytania będą przedmiotem debaty, do której zostaną zaproszeni badacze granic i pograniczy oraz praktycy współpracy transgranicznej.

European crises, in particular the migration crisis, the growing threat of terrorism and Brexit as well as renationalization tendencies in many European countries have again made borders a burning issue in public debate. Who belongs to "us" and who is "a stranger"? Who is a guest and who is an intruder? The boundaries of belonging are increasingly shaped by various actors of public debate, and their narrative dimension takes on physical contours in the form of walls and border fences.The aim of the symposium is to discuss the changes of borders in times of re-bordering and securitization debates in Europe. More than 25 years have passed since the fall of the Iron Curtain. Thus, this is a good time to take stock of cross-border cooperation on Polish and European borders. What has been achieved so far and what challenges are still to be faced by practitioners and researchers? Have European borders become real cross-border spaces as it was the aim of the European integration process? What are the achievements of the Polish and European sociology of borderland? What lessons can practitioners draw from the sociology of borderland? These and other questions will be discussed with academics and practitioners of the cross-border cooperation.

Chair » Moderacja: **Elżbieta Opiłowska** (University of Wrocław), **Jarosław Perduta** (Dolnośląskie Centrum Filmowe)

Katarzyna Stokłosa (University of Southern Denmark): *Conflicts and Co-operation in European Border Regions » Konflikty i współpraca w europejskich regionach granicznych*

Borders and border regions are shaped by many phenomena connected with both co-operation and conflict. Until recently, scholars tended to differentiate between developments in Western and Northern European border regions, on the one hand, and Eastern, Central Eastern and Southern-Eastern European border regions, on the other hand. While the former were viewed as being better developed and more active regarding cross-border co-operation, the latter were characterized as being more problematic and still in the transformation process. Under the influence of recent challenges, above all the refugee crisis, this concept of differentiation has largely disappeared. Nowadays, it is reasonable to say that almost all European border regions, as well as border regions outside Europe, are shaped by and come under the considerable influence of recent crises.In the presentation and discussion, inhabitants' perceptions of borders and their lives under the influence of the recent crisis in a range of Eastern and Western European border regions will be presented and discussed.

Granice i regiony przygraniczne są kształtowane przez wiele zjawisk związanych zarówno ze współpracą, jak i konfliktami. Do niedawna naukowcy różnicowali między rozwojem sytuacji w zachodnich i północnoeuropejskich regionach granicznych z jednej strony, a wschodnimi, środkowo-wschodnimi i południowo-wschodnimi regionami granicznymi z drugiej strony. Podczas gdy te pierwsze postrzegane były jako lepiej rozwinięte i bardziej aktywne w zakresie współpracy transgranicznej, te drugie charakteryzowano jako bardziej problematyczne i znajdujące się wciąż w procesie transformacji. Pod wpływem ostatnich wydarzeń, przede wszystkim kryzysu uchodźczego, koncepcja zróżnicowania w dużej mierze zniknęła. Obecnie można powiedzieć, że prawie wszystkie europejskie regiony przygraniczne, jak również regiony przygraniczne poza Europą, są kształtowane i znajdują się pod znacznym wpływem ostatnich kryzysów. Podczas prezentacji i dyskusji zostanie przedstawione i omówione postrzeganie przez mieszkańców regionów granicznych Europy Wschodniej i Zachodniej granic i życia przy granicy w kontekście ostatniego kryzysu.

Dariusz Wojakowski (University of Science and Technology): *From Soviet Systiema to the External Border of the European Union: The Polish-Ukrainian Border in the Anthropological Perspective » Od radzieckiej systiemy do zewnętrznej granicy Unii Europejskiej: Granica polsko--ukraińska w perspektywie antropologicznej*

The presentation demonstrates how the political and global processes have changed the nature of the Polish-Ukrainian border since 1989. Those changes are described from the perspective of everyday experiences of people and local communities. Character of the border influenced the range and directions of migrations and flows of goods. Those flows firstly changed the attitudes toward neighbours who live on the other side of the border. Such attitudes were especially flexible in the Polish side of the border. It was connected with the fast social changes in Poland during that period. In the last 5 years the intensification of the Ukrainian migration to Poland is observed. In border region it is connected with the changes of Ukrainian minority structures. Earlier they were based on local inhabitants (Polish citizens) and now they open to newcomers as the potential members.

Prezentacja pokazuje, w jaki sposób procesy polityczne i globalne zmieniły charakter granicy polsko--ukraińskiej od 1989 roku. Zmiany te są opisane z perspektywy codziennych doświadczeń ludzi i społeczności lokalnych. Charakter granicy wpłynął na zasięg i kierunki migracji i przepływu towarów. Przepływy te w pierwszej kolejności zmieniły nastawienie do sąsiadów mieszkających po drugiej stronie granicy. Takie postawy były szczególnie elastyczne po polskiej stronie granicy. Było to związane z szybkimi zmianami społecznymi w Polsce w tym okresie. W ciągu ostatnich 5 lat obserwuje się nasilenie ukraińskiej migracji do Polski. W regionie przygranicznym wiąże się to ze zmianami struktur mniejszości ukraińskiej. Wcześniej opierały się one na lokalnych mieszkańcach (Polakach), a teraz otwarte są na przybyszów jako potencjalnych członków.

Monika Eigmüller (Europa-Universität Flensburg): *Narratives of Europe: Identity Building in the German-Danish Border Region » Narracje o Europie: budowanie tożsamości w niemiecko-duńskim regionie przygranicznym*

In my presentation I will introduce a research project on the German-Danish border region, which concentrates on the question how people who live in a border region do construct their identities. Referring to the idea of trans-border or borderland identities, we set ourselves apart from the idea of homogeneous border-identities as Germans, Danish or Danish and German minorities. Instead we assume a multiplicity of different identity constructions within the border region, including a specific form of borderland identity. For this purpose, we propose a narrative-oriented research approach which analyses master-narratives, counter-narratives and small stories on identity and belonging. The presentation will ask, how those narratives in the border region are politically harnessed, how do they contribute to the construction of “the other” or give rise to new social and symbolic cleavages within this European region.

W mojej prezentacji przedstawię projekt badawczy dotyczący niemiecko-duńskiego regionu przygranicznego, który koncentruje się na pytaniu, jak ludzie mieszkający w regionie przygranicznym budują swoją tożsamość. Odwołując się do idei tożsamości transgranicznych lub pogranicznych, należy odróżnić je od idei homogenicznych tożsamości przygranicznych mniejszości niemieckiej, duńskiej lub duńskiej i niemieckiej. Zamiast tego zakładamy wielość różnych konstrukcji tożsamości w obrębie regionu przygranicznego, w tym specyficzną formę tożsamości pogranicza. W tym celu proponujemy narracyjne podejście badawcze, w ramach którego analizowane są wielkie narracje, kontra-narracje i małe historie o tożsamości i przynależności. Podczas prezentacji spróbuję odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób te narracje w regionie przygranicznym są wykorzystywane politycznie, w jaki sposób przyczyniają się do konstruowania „innego” lub powodują nowe społeczne i symboliczne podziały w tym europejskim regionie.

Andreas Hoff (Zittau/Görlitz University of Applied Sciences): *Cross-Border Collaboration between Lower Silesia, Northern Bohemia and Upper Lusatia – Common Historical Ancestry or Success Story of EU integration? » Współpraca transgraniczna między Dolnym Śląskiem, północnymi Czechami a Górnymi Łużycami — wspólne historyczne korzenie czy historia sukcesu integracji europejskiej?*

Increasing polarization identifying winners and losers of accelerated social change has resulted in growing alienation from traditional political parties. As a consequence, popularity of nationalist movements has been growing all across Europe. National borders have become the focus of media attention in the wake of the so-called ‘migrant crisis’ in 2015. The present paper will focus on a different theme of living with cross-national borders, which has not enjoyed mass media attention in recent years: Cross-border collaboration following EU accession of Central and Central Eastern European member states in 2004. Using the example of the cross-regional triangle Lower Silesia (in today’s Poland and Germany), Northern Bohemia (in today’s Czech Republic on the border with Germany and Poland) and Upper Lusatia (in today’s Germany and Poland), this paper shows how historical cross-regional ties are increasingly being re-discovered. Facing similar social challenges, such as population ageing, degenerating public infrastructure, or difficulties in sustaining economic growth in remote rural areas far away from the economic hubs of their respective countries local and regional

governments are beginning to forge cross-border collaborations to confront similar social challenges. The paper begins with conceptualizing historical cross-regional identities in the light of current debates on national borders before spelling out social challenges faced by all three regions based on statistical data. The paper argues that regional identities cut across contemporary national boundaries and sets out a pathway for developing successful cross-border collaboration.

Wzrastająca polaryzacja, identyfikująca zwycięzców i przegranych przyspieszonych zmian społecznych, zaowocowała rosnącą alienacją od tradycyjnych partii politycznych. W konsekwencji rośnie w całej Europie popularność ruchów nacjonalistycznych. Granice państwowe stały się przedmiotem zainteresowania mediów w następstwie tak zwanego „kryzysu migracyjnego" w 2015 roku. W moim wystąpieniu skoncentruję się jednak na temacie życia przy granicach, który to w ostatnich latach nie był przedmiotem zainteresowania mediów: współpracy transgranicznej po przystąpieniu do UE państw członkowskich z Europy Środkowej i Środkowo-Wschodniej w 2004 roku. Na przykładzie trójkąta ponadregionalnego – Dolny Śląsk (w dzisiejszej Polsce i Niemczech), północne Czechy (w dzisiejszej Republice Czeskiej na granicy z Niemcami i Polską) oraz Górne Łużyce (w dzisiejszych Niemczech i Polsce) – pokażę, w jaki sposób historyczne więzi międzyregionalne są odkrywane na nowo. W obliczu podobnych wyzwań społecznych, takich jak starzenie się społeczeństwa, degenerująca się infrastruktura publiczna czy też trudności w utrzymaniu wzrostu gospodarczego w odległych obszarach wiejskich, położonych z dala od centrów gospodarczych swoich krajów, władze lokalne i regionalne zaczynają nawiązywać współpracę transgraniczną, aby sprostać owym wyzwaniom. Moje wystąpienie rozpocznie się od konceptualizacji historycznych tożsamości ponadregionalnych w świetle toczących się obecnie debat na temat granic państwowych, a następnie na podstawie danych statystycznych przedstawię wyzwania społeczne, przed którymi stoją wszystkie trzy regiony. Postawię tezę, że tożsamość regionalna przekracza współczesne granice państwowe i wytycza ścieżkę rozwoju dla udanej współpracy transgranicznej.

Leszek Buller (Center of European Projects / Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw): *Cross-Border Cooperation on the Example of EU-funded Cross-Border Programmes Implemented within the Center of European Projects » Współpraca transgraniczna na przykładzie transgranicznych programów finansowanych przez UE realizowanych przez Centrum Projektów Europejskich*

My presentation will scrutinise the role of the Centre for European Projects in running joint technical secretariats in cross-border programmes. The structure of the Centre includes the following joint technical secretariats: of the South Baltic Programme (countries participating in the programme are Poland, Germany, Denmark, Sweden and Lithuania), the Poland-Saxony Programme, the Poland-Slovakia Programme, the Poland-Belarus-Ukraine Programme and the Poland-Russia Programme. In cross-border contacts, differences and similarities in cooperation at the internal and external borders of the European Union can be observed, resulting, among others, from cultural differences, language barriers, differences in mentality, but also from the existing needs in given border regions. Thematic objectives of the implemented programmes are applied to meet some of those needs. The execution of the projects is evaluated on the basis of various indicators. Thus, cross-border effects which contribute to the development of particular border regions can be identified. The outcomes are different on the internal and external borders of the European Union. The results of implemented projects in the financial perspective 2007-2013 and 2014-2020 will be presented in an analytical perspective, indicating specific measurable effects in the form of e.g. built or modernised roads or the amount of financial resources allocated for the implementation of the projects. In conclusion, an outlook for the cross-border cooperation under the new financial framework 2021-2027 will be discussed.

W wystąpieniu zostanie omówiona rola Centrum Projektów Europejskich w prowadzeniu wspólnych sekretariatów technicznych w programach transgranicznych. W strukturach Centrum znajdują się następujące wspólne sekretariaty techniczne: Programu Południowy Bałtyk (państwa uczestniczące w programie: Polska, Niemcy, Dania, Szwecja, Litwa), Programu Polska – Saksonia, Programu Polska – Słowacja oraz Programu Polska – Białoruś – Ukraina i Programu Polska – Rosja. W kontaktach transgranicznych można zauważyć różnice i podobieństwa we współpracy na granicach wewnętrznych i zewnętrznych Unii Europejskiej, wynikające m.in. z różnic kulturowych, barier językowych, różnic mentalnościowych, ale także z istniejących potrzeb w danych regionach przygranicznych. Na te potrzeby starają się odpowiadać cele tematyczne realizowanych programów. Implementacja konkretnych projektów ewaluowana jest na podstawie różnych wskaźników, dzięki którym można zidentyfikować efekty transgraniczne, które przyczyniają się do rozwoju poszczególnych regionów przygranicznych. Są one inne na wewnętrznych i zewnętrznych granicach Unii Europejskiej. Wyniki realizowanych projektów w perspektywie finansowania 2007 – 2013 oraz 2014 – 2020 można przedstawić w ujęciu analitycznym, ukazując konkretne wymierne efekty w postaci na przykład wybudowanych i zmodernizowanych dróg czy wysokości środków finansowych przeznaczonych na realizację projektów. W podsumowaniu wystąpienia zaprezentowane zostaną perspektywy współpracy transgranicznej w nowych ramach finansowych 2021- 2027.

S12. THE SOCIOLOGY IN CENTRAL AND EASTERN EUROPE » SOCJOLOGIA W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

piątek » Friday 13.09, 17:30-19:45

Oratorium Marianum, Gmach główny UWr » Oratorium Marianum, University of Wrocław, Main Building, pl. Uniwersytecki 1

English-Polish translation » Tłumaczenie angielskie-polskie

Live streaming » Transmisja online

Podstawowym celem sympozjum jest zebranie przedstawicieli towarzystw socjologicznych z Europy Środkowo-Wschodniej (przede wszystkim z państw – sąsiadów Polski) i umożliwienie im podzielenia się wiedzą i doświadczeniem dotyczącymi praktykowania socjologii w ich krajach. W szczególności chodzi o zarysowanie najistotniejszych kwestii podejmowanych przez tamtejsze środowiska, wskazanie na najchętniej obierane perspektywy teoretyczne oraz procedury badawcze. Sympozjum obejmie prezentację referatów, a także poświęconą im dyskusję. Zakładamy, że będzie to okazja do szerszego, syntetycznego spojrzenia na kondycję socjologii w Europie Środkowo–Wschodniej, być może również do próby określenia specyfiki dyscypliny, a także usytuowania polskiej socjologii w owym kontekście.

The basic aim of the symposium is to gather representatives of the sociological associations from Central and Eastern Europe (especially from Poland's neighbouring states) and to make it possible for them to share their knowledge and experience concerning the ways sociology is practised in their home contexts. In particular, it is about outlining the most important issues taken up as well as pointing at theoretical perspectives and empirical procedures that are most willingly employed therein. The symposium is expected to include both presentation of the papers as well as the subsequent discussion devoted to them. We assume that this may offer an opportunity to have a broader, synthetic look at the condition of the sociologies in Central and Eastern Europe along with an attempt at determining the specifics of the discipline as well as locating the Polish sociology within this context.

Chairs » Moderacja: **Marcin Dębicki, Irena Wolska-Zogata** (University of Wrocław)

Elena Danilova (International College of Economics and Finance in Moscow): *Sociological Turns in the Studies of Russian Transformations: Discourses and Reality » Socjologiczne zwroty w studiach nad rosyjską transformacją: dyskursy i rzeczywistość*

The presentation focuses on the role sociology and its studies as well as transformation of the sociology itself in particular periods during the post-socialist time in Russia. This transformation has involved new and quite radical, in some cases, redefinition of economic and political ideas and imaginaries that have been constructed and reflected in sociological studies and expertise. I analyze the changes in leading discourses and conceptualisations in the mainstream sociology around the social transformation in Russia.

Wystąpienie koncentruje się na roli socjologii, studiów socjologicznych, jak również na transformacji samej socjologii w poszczególnych okresach doby postsocjalistycznej w Rosji. Transformacja ta pociągnęła za sobą nową i – w niektórych przypadkach – radykalną redefinicję politycznych i ekonomicznych idei oraz wyobrażeń, które są konstruowane i mają swoje odzwierciedlenie w socjologicznych studiach i kompetencjach. Przeanalizuję zmiany odnoszące się do wiodących dyskursów i konceptualizacji w socjologii głównego nurtu w odniesieniu do transformacji społecznej w Rosji.

Liutauras Kraniauskas (Klaipeda Univeresity, board member of the Lithuanian Sociological Association): *Lithuanian Sociology as Production of Contested Knowledge: National Hobbits, Global Wizards, and Administrative Orcs » Litewska socjologia jako wytwór wiedzy kontestowanej: Narodowi Hobbici, Globalni Czarodzieje i Administracyjne Orki*

In 2013 Dainius Pavalkis, the Minister of Education and Science of the Republic of Lithuania, publicly criticized social sciences and humanities in general and sociology in particular. On many occasions he said that only engineers, technicians, industry, high-tech and scientific research will bring prosperous society, not scholars of humanities or sociologists.

Why did the minister, who as an official should care about any scholarship and scientific discipline as a loving father about his children, denounce sociology? Someone might consider such statements as an old tension between social sciences and natural sciences (C.P.Snow's two cultures) or ideological revenge on sociology for its critical approach to power and authorities. Sociologist would be happy to reproduce such grand discourses, which are crucial to its own identity, but the main reason of the criticism were administrative anxieties about organisational arrangements of educational field and

research. Sociological Lebenswelt has been stripped down by administrative system. In my presentation, using a fantasy metaphor of J.R.R.Tolkien's Middle Earth, I would like to map the field of current Lithuanian sociology by showing its institutional agents, research interests, structural environment of knowledge production, and main tensions within the field in terms of global and local scholarship. I will also give a short overview of project proposals submitted to Polish-Lithuanian research program DAINA in 2018, which clearly display cooperative potentials of two neighbouring countries.

W 2013 roku Dainius Pavalkis, Minister Edukacji i Nauki Republiki Litwy, publicznie skrytykował nauki społeczne i humanistyczne w ogóle, a socjologię w szczególności. Przy wielu okazjach twierdził on, że jedynie inżynierowie, technicy oraz badania przemysłowe, high-tech i z zakresu nauk ścisłych, nie zaś przedstawiciele nauk społecznych lub humanistycznych, przyniosą społeczeństwu prosperitę. Dlaczego minister, który jako urzędnik powinien dbać o każdą dyscyplinę naukową jak kochający ojciec o dzieci, potępił socjologię? Takie oświadczenia można by uznać za wynik starych napięć pomiędzy naukami społecznymi i przyrodniczymi (dwie kultury wg C.P. Snowa) lub za ideologiczną zemstę na socjologii za jej krytyczne podejście do władzy i autorytetów. Socjolog byłby szczęśliwy, gdyby mógł odtworzyć takie wielkie dyskursy, które są kluczowe dla jego własnej tożsamości, jednak głównym powodem krytyki były obawy natury administracyjnej – o porządek dotyczący obszaru edukacji i badań. Socjologiczny Lebenswelt został obnażony przez system administracyjny. W mojej prezentacji, posługując się metaforą Śródziemia ze świata fantazy J.R.R. Tolkiena, chciałbym zidentyfikować obszar współczesnej socjologii litewskiej, pokazując jej instytucjonalnych aktorów, zainteresowania badawcze, strukturalne środowisko wytwarzania wiedzy oraz główne napięcia w obrębie dyscypliny w kategoriach szkolnictwa globalnego i lokalnego. Dokonam także krótkiego przeglądu propozycji projektowych zgłoszonych w 2018 roku do polsko–litewskiego programu badawczego DAINA, które jasno ukazują potencjał współpracy dla dwóch sąsiednich państw.

Vil' Bakirov (National Academy of Sciences of Ukraine, President of the Ukrainian Sociological Association): *Sociology in Ukraine: Current Research Agenda » Socjologia na Ukrainie: bieżący program badawczy*

The speech will be dedicated to the sociological reflection on the contemporary crisis in the Ukrainian society, which could be interesting to a wide circle of researchers. The modern Ukrainian sociology focuses its attention primarily on the problems of sociological theory, methodology and tendencies of the post-soviet fundamental social transformation, as well as political, economic, social, and cultural aspects of the modern Ukrainian society. For the past several years, the agenda of the Ukrainian sociology has been supplemented with such problems as external and internal migration (problem of IDPs); modern war conflicts; occupied territories and their reintegration, etc. Ethnic, cultural, economic and educational aspects of the modern society have also been in the spotlight of the modern Ukrainian sociology, and has made a significant contribution to the sociological knowledge.

Referat będzie poświęcony refleksji socjologicznej dotyczącej współczesnego kryzysu w społeczeństwie ukraińskim, co mogłoby być interesujące dla szerokiego kręgu badaczy. Współczesna socjologia ukraińska koncentruje swą uwagę głównie na zagadnieniach teorii socjologicznej, metodologii i tendencjach głębokiej, poradzieckiej transformacji społecznej, jak również politycznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych aspektach nowoczesnego społeczeństwa ukraińskiego. Przez kilka ostatnich lat agenda socjologii ukraińskiej została uzupełniona o takie problemy, jak migracja zewnętrzna i wewnętrzna (problem uchodźctwa wewnętrznego), nowoczesne konflikty wojenne, terytoria okupowane i ich reintegracja itd. Etniczne, kulturowe, ekonomiczne i oświatowe aspekty nowoczesnego społeczeństwa również znalazły się w centrum zainteresowania nowoczesnej socjologii ukraińskiej i wniosły znaczący wkład do wiedzy socjologicznej.

Zuzana Kusá (Slovak Academy of Sciences, Bratislava): *Sociology without Successors: Sociological Institutions, Publications and People in Slovakia » Socjologia bez następców: socjologiczne instytucje, wydawnictwa oraz ludzie na Słowacji*

The presentation provides with a brief outline of the institutional and personal development of the Slovak sociology during the last three decades. It will suggest that there are many ways of portraying the state of the art of the Slovak sociology; its bright or gloomy portrait depends substantially on the selection of indicators, and several possible images of the Slovak sociology will be presented. However a robust brain drain of university students and university graduates from Slovakia in combination with a demographic decline and unattractive wages in the public education and research puts the Slovak academic sociology in a risk of remaining without successors.

Prezentacja zawiera krótki zarys instytucjonalnego i kadrowego rozwoju słowackiej socjologii w ciągu ostatnich trzech dekad. Zostanie w nim zawarta sugestia, że istnieje wiele sposobów przedstawienia słowackiej socjologii zgodnie z aktualną wiedzą; jej jasny i ciemny portret zasadniczo zależą od doboru wskaźników, tak więc w artykule zostanie zaprezentowanych kilka możliwych obrazów słowackiej socjologii. Niemniej, zdecydowany odpływ studentów oraz absolwentów uniwersyteckich ze Słowacji, w połączeniu z zapaścią demograficzną oraz nieatrakcyjnymi płacami w sektorze

edukacji publicznej i badań czyni słowacką socjologię akademicką podatną na ryzyko pozostania bez następców.

Hans-Peter Müller (Humboldt University in Berlin): *Unity and Diversity. The Present State of Sociology in Germany » Jedność i różnorodność. Obecny stan socjologii w Niemczech*

From the outset, there was the dream of *unity*. In order to become a scientific discipline, sociologists should speak with one voice and follow in the paradigmatic footsteps of the natural sciences: The unification of sociology, therefore, as the necessary precondition for the unity of the sciences. In German sociology, however, from the very beginning until today there were fierce debates as to the theoretical and methodical foundation for sociology as a social science showing the paradigmatic *diversity* of approaches and schools. In short: unity in diversity. Today, this eternal rift becomes visible again, since the newly founded *Academy of Sociology* claims to be *the* professional sociology outside its standard professional organization, the *German Sociological Association*. This struggle will be reconstructed by looking back to the beginnings of sociology (Simmel and Weber) and the situation today. In conclusion, a third way is delineated how sociology may become more scientific *and* raise more interest in its findings.

Marzenie o jedności istniało od początku. Aby stać się dyscypliną naukową, socjolodzy powinni mówić jednym głosem i podążać ścieżką paradygmatu wyznaczoną przez nauki przyrodnicze: stąd unifikacja socjologii jako warunek niezbędny dla jedności nauk. Jednak w socjologii niemieckiej, od samego początku po dziś toczono zawzięte debaty dotyczące teoretycznych i metodologicznych założeń socjologii jako nauki społecznej ujawniającej paradygmatyczną różnorodność podejść i szkół. W skrócie: jedność w różnorodności. Dziś to odwieczne pęknięcie jest ponownie zauważalne, jako że nowo założona Akademia Socjologii twierdzi, że jest tą profesjonalną socjologią poza jej standardową profesjonalną organizacją – Niemieckim Towarzystwem Socjologicznym. To zmaganie zostanie zrekonstruowane poprzez spojrzenie wstecz do początków socjologii (Simmel i Weber) oraz na bieżącą sytuację. Podsumowując, w ramach trzeciej drogi socjologia może stać się bardziej naukowa oraz wywołać większe zainteresowanie swymi wynikami.

KOŃCOWA SESJA PLENARNA

» CLOSING PLENARY SESSION

REVOLUTION OR REPRODUCTION. CONTINUITY AND CHANGE IN SOCIAL HIERARCHIES IN POLAND AND BEYOND » REWOLUCJA CZY REPRODUKCJA. CIĄGŁOŚĆ I ZMIANA W HIERARCHIACH SPOŁECZNYCH W POLSCE I NA ŚWIECIE

sobota » Saturday 14.09, 12:00-14:15
AULA 1.1

English-Polish translation » Tłumaczenie angielsko-polskie

Live streaming » Transmisja online

The present session is envisaged as a plenary debate consisting of four short presentations and a discussion. It is based on an idea of confrontation of two fundamentally opposed visions or paradigms of the description of contemporary Western social societies, including the Polish one. On the one hand, there are numerous visions of an unprecedented change that we supposedly experience, even turning into images or announcements of an imminent revolution, which can be perceived by various authors in various dimensions and dynamics, among them in globalization and information revolution, the fall of communism and its consequences, the dynamic diffusion of the neo-liberal model of socio-economic development leading to a critical rise in the contradictions of the capitalist system, and radicalization of the dynamics of political scenes, including increasing popularity and influence of movements and parties, referred to as populist, conservative or nationalistic, and also in the emergence of

new radical left-wing movements. The second vision in question is a vision of the stability of most hierarchies and structures of the social. It can be seen as paradoxical in the context outlined above. The aspects of this vision include, first and foremost, the polarization of social inequalities, but mainly along the old social hierarchies. Their aspect is the reproduction, often multigenerational, of 'old' elites in Western societies, or the economic elite accumulating more and more capital resources, then also cultural or political elites, in the countries in which they are dominant. Political divisions (in particular the deep structure of electoral orientations), identity or regional divisions may also be perceived as relatively permanent. In this context, the international economic hierarchies relating in particular to the so-called international division of labor are also worth mentioning as they turn out to be quite stable in the long-term perspective.

In such a context, the panelists will be invited to confront their views of the social world, both in a national and international scale, with the suggestion that they may refer directly to the question whether they see any revolutionary changes or stability of social structures in which we live? The idea of the panel is also an attempt to analyze dynamics in the national and global scale of various dimensions of social life, in particular those in which individual speakers are experts, including studies of social inequalities, studies on elites, cultural and religious identities, political orientations, interests, and last but not least reforms of the social welfare system.

Sesja plenarna, kończąca zjazd, to debata składająca się z krótkich prezentacji połączonych z dyskusją. Jej główną ideą jest konfrontacja dwóch typów fundamentalnie odmiennych oglądów, wizji czy też nawet paradygmatów opisu współczesnych społeczeństw szeroko rozumianego świata zachodniego, w tym również Polski. Chodzi tu z jednej strony o liczne wizje bezprecedensowej jakoby zmiany jakiej doświadczamy, przechodzące nawet w obrazy czy też zapowiedzi rychłej tytułowej rewolucji, która postrzegana może być przez różnych autorów w rozmaitych wymiarach i dynamikach, wśród których wymienić można globalizację i rewolucję informacyjną, upadek komunizmu i jego konsekwencje, dynamiczną dyfuzję neoliberalnego modelu rozwoju społeczno–gospodarczego prowadzącą ku krytycznemu narastaniu sprzeczności systemu kapitalistycznego, a wreszcie radykalizację dynamiki scen politycznych, w tym wzrastająca popularność i wpływy na działanie państw ruchów i partii określanych jako populistyczne, konserwatywne czy nacjonalistyczne, a także pojawienie się nowych radykalnych ruchów lewicowych. Druga wizja, o której tu mowa, to paradoksalnej, w zarysowanym powyżej kontekście, stabilności większości hierarchii i struktur świata społecznego, w którym żyjemy. Aspektami tej wizji są przede wszystkim wskazania na polaryzację nierówności społecznych, następującą jednak głównie w osiach od dawna istniejących różnic strukturalnych. Ich aspektem jest reprodukcja, często wielopokoleniowa, „starych" elit w społeczeństwach Zachodu, czy to elit ekonomicznych kumulujących coraz większe zasoby kapitałowe, czy to elit kulturowych lub politycznych, w krajach, w których są to elity dominujące. Jako względnie stałe postrzegane mogą być też podziały polityczne (w szczególności głęboka struktura orientacji wyborczych), tożsamościowe czy też regionalne. Warte wzmiankowania są w tym kontekście również wskazywane przez analityków „reprodukcji" międzynarodowe hierarchie gospodarcze odnoszące się w szczególności do tzw. podziału pracy i dochodów wymiarze międzynarodowym, a także międzyregionalnym, które okazują się dość niezmienne w perspektywie długiego trwania.

W tak zarysowanym kontekście paneliści będą zaproszeni do skonfrontowania swoich oglądów świata społecznego, zarówno w skali narodowej, jak i międzynarodowej, z sugestią by odnieśli się wprost do pytania o ich stosunek do zarysowanej powyżej opozycji. Czy widzą raczej rewolucyjność zmian czy też stabilność struktur społecznych, w których przyszło nam żyć? Ideą panelu będzie też próba powiązania dynamik w wymiarze krajowym i globalnym oraz odniesienie się do różnych wymiarów życia społecznego, w szczególności tych, w których ekspertami są poszczególni mówcy, a więc między innymi badania nierówności społecznych, studiów nad elitami, tożsamościami kulturowymi i religijnymi, orientacjami politycznymi, interesami, i nie mniej ważnymi reformami systemu opieki.

Chair » Moderacja: **Tomasz Zarycki** (University of Warsaw)

Mikołaj Cześnik (SWPS University): *O nierównościach w Polsce – perspektywa jednostek » On Inequalities in Poland – Individuals' Perspectives*

The aim of the paper is to discuss inequalities in Poland. In a nutshell, I am interested in their subjective perception by Polish citizens. I analyse them in a longer perspective, diachronically, I use data from the nineties and current times (second decade of the XXI century). I focus on five key (according to sociological theory) resources, i.e. wealth, power, prestige, education and health, and unequal access to them. They are allegedly the crucial factors generating inequalities in modern societies. My main research question concerns the dynamics of perceived inequalities, and their changes over time. I hypothesize that in the post-communist period perceived inequalities have steadily petrified. I also hypothesise that they have gradually 'anchored' in social structure, and correlations between particular inequalities have strengthened (individuals perceiving themselves as disadvantaged in access to one resource see increasing deficits, shortages and inequalities in access to others resources). The analyses are of a diachronic nature, I use survey data, primarily the Polish National Election Study data. The preliminary results confirm my hypotheses, suggesting that perceived inequalities in the last 30 years in Poland have increased, petrified and embedded within social structure.

Celem referatu jest dyskusja o nierównościach w Polsce. Mówiąc szczegółowiej, interesuje mnie subiektywne ich spostrzeganie przez polskich obywateli. Analizuję je w dłuższej perspektywie, sięgam do danych z lat dziewięćdziesiątych i współczesnych. Skupiam się na pięciu kluczowych z punktu widzenia teorii socjologicznej dobrach (bogactwo, władza, prestiż, wykształcenie i zdrowie) i nierównym do nich dostępie. To one dzielą jednostki w najistotniejszy sposób i mają największe znaczenie przy generowaniu nierówności społecznych. Główne pytanie badawcze dotyczy dynamiki spostrzeganych nierówności, ich zmian w czasie. Stawiam hipotezę, że w pokomunistycznym trzydziestoleciu doszło i dochodzi do stopniowego wzmocnienia spostrzeganych nierówności, a także do „uspójnienia" ich spostrzegania w klasach społecznych (osoby spostrzegające siebie jako upośledzone pod względem dostępu do jednego dobra dostrzegają rosnące deficyty, niedobory i nierówności w dostępie do innych dóbr). Przeprowadzone analizy mają charakter diachroniczny, używam w nich danych sondażowych, przede wszystkim danych projektu PGSW. Ich wstępne wyniki potwierdzają oczekiwania wyrażone w głównej hipotezie referatu.

Mirosława Grabowska (University of Warsaw, CBOS): *Post-Communist Cleavage Revisited » Podział postkomunistyczny, nowe spojrzenie*

There is no theory of post-communism as there is no theory of communism (although there are thorough historical elaborations of the communist system functioning in various countries). My goal is more modest than the general theory of post-communism. I begin with the assumption (empirically well justified) that at least in some countries, such as Poland (and Hungary), the post-communist cleavage developed after the fall of communism. The post-communist cleavage will be understood (after Lipset and Rokkan) as a division generated by the fall of communism – at the level of social structure and social attitudes, values and identities and institutions i.e. political parties representing social groups. The post-communist cleavage defines two sides: the post-communist side and the side of anti- or non-communist opposition (in Poland – the post-communist Democratic Left Alliance and "Solidarity" and post-solidarity parties, respectively). This cleavage was and will be analyzed drawing primarily on the Polish example. However, the cleavage should arise also in other countries emerging from communism. And indeed it did in some countries (in Hungary the post-communist Hungarian Socialist Party and the anti-communist Fidesz). I demonstrated that in Poland until the 2001–2005 parliamentary term the post-communist cleavage and its two sides – post-communist and "Solidarity" (followed by post-solidarity parties) – existed and functioned as expected. However, there is a problem of durability — cleavage should be long-lasting. Meanwhile it seems that in Poland the post-communist cleavage has disappeared. What happened during the 2001–2005 term and after the 2005 election? And what does this mean for the concept of the post-communist cleavage and for a possible theory of post-communism? I will try to answer these questions in my speech.

Nie istnieje teoria postkomunizmu, tak jak nie ma też teorii komunizmu (chociaż istnieją gruntowne opracowania historii systemu komunistycznego funkcjonującego w różnych krajach). Cel mojej prezentacji jest skromniejszy niż ogólna teoria postkomunizmu. Zacznę od założenia (dobrze uzasadnionego empirycznie), że przynajmniej w niektórych krajach, takich jak Polska (i Węgry), po upadku komunizmu pojawił się podział postkomunistyczny. Podział postkomunistyczny będzie tu zdefiniowany (za Lipsetem i Rokkanem) jako podział wywołany upadkiem komunizmu – na poziomie struktury społecznej, postaw społecznych, wartości i tożsamości oraz instytucji, tj. partii politycznych reprezentujących grupy społeczne. Podział postkomunistyczny definiuje jego dwie strony: postkomunistyczną oraz stronę opozycji antykomunistycznej lub niekomunistycznej (w Polsce tworzyły go odpowiednio – postkomunistyczny Sojusz Lewicy Demokratycznej i „Solidarność" oraz partie postsolidarnościowe). Podział ten będzie przeze mnie analizowany przede wszystkim na przykładzie Polski. Jednakże można było oczekiwać pojawienia się podobnego podziału społeczno-politycznego także w innych krajach wychodzących z komunizmu. I rzeczywiście podobny podział wyłonił się przede wszystkim na Węgrzech (postkomunistyczna Węgierska Partia Socjalistyczna i antykomunistyczna Fidesz). Pokażę w moim wystąpieniu, że w Polsce aż do kadencji parlamentarnej w lat 2001–2005 podział postkomunistyczny i jego dwie strony – postkomunistyczna i „Solidarnościowa" (a następnie partie postsolidarnościowe) – funkcjonowały zgodnie z oczekiwaniami opisywanej logiki. Pojawił się jednak problem trwałości – klasyczny podział polityczny (cleavage) powinien być długotrwały. Tymczasem wydaje się, że w Polsce podział postkomunistyczny zaniknął. Co wydarzyło się w okresie 2001–2005 i po wyborach w 2005 r.? I co to oznacza dla koncepcji postkomunistycznego podziału i możliwej teorii postkomunizmu? Na pytania te postaram się odpowiedzieć w moim wystąpieniu.

Mitchel A. Orenstein (University of Pennsylvania): *Social Impacts of Post-Socialist Transition: Economy, Mortality, Migration » Społeczne skutki post-socjalistycznej transformacji: gospodarka, śmiertelność, migracja*

Depending on what disciplinary perspectives and what data and metrics he or she employs, a researcher might reasonably conclude that the post-socialist transitions were a qualified success or a socio-economic catastrophe of epic proportions. This bifurcated debate on the social impacts of transition have led my colleague Kristen Ghodsee and I to prepare a book manuscript that seeks to bridge deeply divided disciplinary perspectives about the social impacts of transition. We week to deploy a wide variety of social science data, methods, and approaches to provide a holistic account that

relies on, but also transcends, findings in economics, demography, public opinion research, and ethnography. In this particular presentation, based on one chapter of the project, we combine economic and demographic data to show the existence of three distinct post-socialist crises: an economic crisis, a mortality crisis, and a migration crisis. Interestingly, these crises have affected different countries differently, mediated by cultural factors and distance from the European Union. While the Visegrad countries suffered less from all three, other countries experienced a deep economic crisis accompanied by a demographic boom, while still others experienced average economic results, but a massive mortality crisis. Some countries whose life expectancies did not decline by much or at all experienced massive out-migration and population decline. We demonstrate that combining economic and demographic data in this way allows us to transcend the findings of any one discipline alone, to ask important questions about why some countries were affected more than others by specific post-socialist transition crises, and to reconsider policy approaches at the national and international levels.

W zależności od stosowanych perspektyw dyscyplinarnych, rodzaju danych, jak i metryk, można dojść zarówno do racjonalnego wniosku, że przemiany postsocjalistyczne były spektakularnym sukcesem lub katastrofą społeczno-ekonomiczną o niespotykanych rozmiarach. Ta wielość nierzadko sprzecznych wizji na temat społecznych skutków transformacji skłoniła moją koleżankę Kristen Ghodsee i mnie do przygotowania książki, która ma na celu połączenie głęboko podzielonych perspektyw dyscyplinarnych dotyczących społecznych skutków transformacji. Mieliśmy ambicję użycia szerokiej gamy danych, metod i podejść z dziedziny nauk społecznych, aby uzyskać holistyczny ogląd, opierający się zarówno na badaniach ekonomicznych, demograficznych, badaniach opinii publicznej, jak i studiach etnograficznych. W tej naszej prezentacji, opartej na części naszego projektu, łączymy dane ekonomiczne i demograficzne, aby pokazać istnienie trzech odrębnych kryzysów postsocjalistycznych: kryzysu gospodarczego, kryzysu śmiertelności i kryzysu migracyjnego. Co ciekawe, kryzysy te dotknęły różne kraje w różny sposób, na co wpływ miały zarówno czynniki kulturowe, jak i odległości od krajów Unii Europejskiej. Podczas gdy kraje wyszehradzkie ucierpiały najmniej ze wszystkich państw regionu, inne kraje doświadczyły głębokiego kryzysu gospodarczego, któremu towarzyszył boom demograficzny, podczas gdy jeszcze inne osiągały przeciętne wyniki gospodarcze, ale dotykał je ogromny kryzys śmiertelności. Niektóre kraje, w których długość życia spadła niewiele lub w ogóle, doświadczyły masowej migracji i spadku liczby ludności. Wykazujemy, że łączne użycie danych ekonomicznych i demograficznych pozwala nam wykroczyć poza perspektywę pojedynczej dyscypliny i postawić ważne pytania o to, dlaczego niektóre kraje zostały dotknięte bardziej niż inne przez specyficzne kryzysy transformacji postsocjalistycznej. Wreszcie analizy te pozwalają ponownie rozważyć adekwatność polityk publicznych na poziomie krajowym i międzynarodowym.

Mike Savage (London School of Economics and Political Science): *What about 'the Geopolitics of Global Inequality'? » Co z „geopolityką globalnych nierówności"?*

Since the 1980s inequality has been rising in Europe, North America and the largest Asian economies. I will reflect on how our understanding of global inequality dynamics change if coverage is extended to the entire world, including the developing world? At the global level there are signs of inequality convergence, as inequality has been falling in countries with high inequality in the 1990s (particularly Latin America), and rising in historically low-inequality countries. I reflect on these issues by considering the forces which may be affecting global inequality trends — examining both political and economic issues, including democratization, the rise of new social movements, the expansion of higher education, social safety nets and favourable commodity prices. I will argue that these complex trends can be seen as associated with the revival of imperial forms of territorial governance (notably associated with the American dominated 'Anglosphere'), China and other Asian territories, but that were national forms of solidarity persist, there have been more constraints on the rise of inequality.

Od lat 80. rosną nierówności w Europie, Ameryce Północnej i największych gospodarkach azjatyckich. Zastanowię się nad tym, jak zmienia się nasze rozumienie dynamiki globalnych nierówności, jeśli zasięg ich obejmuje cały świat, w tym kraje rozwijające się? Na poziomie globalnym pojawiają się oznaki konwergencji nierówności, ponieważ nierówności zmniejszają się w krajach, które doświadczyły dużych nierówności w latach 90. (zwłaszcza w Ameryce Łacińskiej) i rosną w krajach, które historycznie miały dość niskie poziomy nierówności. Zastanowię się nad tymi kwestiami rozważając siły, które mogą mieć wpływ na globalne tendencje nierównościowe i analizując zarówno kwestie polityczne, jak i gospodarcze, w tym demokratyzację, powstanie nowych ruchów społecznych, rozwój szkolnictwa wyższego, sieci bezpieczeństwa socjalnego i konkurencję cen towarów. Będę argumentował, że te złożone trendy można postrzegać jako związane z odrodzeniem imperialnych form zarządzania terytorialnego (w szczególności związanych z amerykańską „Anglosferą"), wzmacnianiem się roli Chin i innych krajów azjatyckich, które objęte były krajowymi formami solidarności i nadal mają więcej mechanizmów ograniczających w zwiększanie się nierówności.

GRUPY TEMATYCZNE
» THEMATIC SESSIONS

G01. JA-MY-ONI W PERSPEKTYWIE ANTROPOLOGII CODZIENNOŚCI

Organizatorki: Dorota Rancew-Sikora (Uniwersytet Gdański), **Anna Horolets** (Uniwersytet Warszawski)
Sekcja PTS: Sekcja Antropologii Społecznej

Język obrad: polski

Antropologia życia codziennego obejmuje wszystkie główne obszary zainteresowań antropologii społecznej, ujmując je ze szczególnej, mikroskopowej perspektywy. Dokładna obserwacja i szczegółowy zapis codzienności stają się drogą dostępu do interpretacji i rozumienia zjawisk społecznych i kulturowych w szerszej skali, w tym także globalnego świata. Jest to obszar, w którym badanie i wnioskowanie są ściśle ze sobą powiązane, a zapoznając się z ich wynikami można krytycznie prześledzić, jak jedno wynika z drugiego oraz pokusić się o własne, nowe interpretacje. Przy proponowaniu tematu obrad kierowało nami przekonanie o teoretycznej ważności badania codziennego życia, gdyż teoria podpowiada i wyjaśnia, które szczegóły codzienności są znaczące, w jaki sposób i dlaczego? W proponowanej grupie interesują nas studia przypadków, wyniki badań terenowych prowadzonych w Polsce lub zagranicą. Zapraszamy do przedstawienia szczególnie takich doniesień z badań, które prowadzą do zaskakujących, odkrywczych wniosków o charakterze teoretycznym na temat relacji ja-my-oni w różnych obszarach codzienności. Zakres tematyczny obrad naszej grupy obejmuje między innymi następujące zagadnienia: 1) codzienność, jej granice i przeciwieństwa, dziedziny i sfery życia codziennego; 2) Ja-Ty: intymność i konfliktowe napięcia codzienności; 3) Ja-My: przynależność wyrażona w życiu codziennym, różne przynależności; 4) My-Oni/One: kultury codzienności w perspektywie różnic klasowych i genderowych oraz spotkań międzykulturowych i migracji; 4) czas w życiu codziennym; 5) materialne i przestrzenne aspekty życia codziennego; 6) tożsamość, przeszłość i pamięć w codzienności; 7) przemożne struktury codzienności a podmiotowość i sprawczość: nawyk, rutyna, innowacja, zmiana; 8) codzienność przywileju i defaworyzacji.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
AULA 0.2

Referaty wygłaszane:

Ariel Modrzyk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Normy średniego zasięgu — nieesencjalizujęce obszary wspólnotowości*

Rezultatem moich kilkuletnich badań dotyczących reguły niemarnowania żywności jest pojęcie norm średniego zasięgu. Współcześnie mamy do czynienia z wyrzucaniem dużej ilości odpadków żywnościowych, które zazwyczaj określa się mianem „marnotrawstwa". W świadomości społecznej istnieje jednoczesne przekonanie o dużej ilości wyrzucanej żywności i powszechny sprzeciw wobec takich praktyk. Nie oznacza to, że norma niemarnowania żywności nie jest dzisiaj respektowana. Nadal ma to miejsce, ale zmienił się jej status. W obecnych warunkach, dla większości konsumentów, restrykcyjne podchodzenie do tematyki marnotrawstwa żywności mija się z celem. Z zakazem niemarnowania żywności można na różne sposoby polemizować, negocjować, uzgadniać go z innymi wartościami i zobowiązaniami (np. dbaniem o własne zdrowie). Uznałem, że norma niemarnowania żywności jest normą średniego zasięgu o powszechnym obowiązywaniu. Taki typ normy jest czymś „mniej istotnym" od ważnych tożsamościowo kwestii sumienia takich jak stosunek do aborcji, seksualności, religii, historii, które przez to, że wywołują duże emocje, prowadzą nieuchronnie do podziałów i konfliktów. Jest ona równocześnie czymś „więcej" niż normy związane z rytuałami codziennymi (na przykład sposoby witania się, zachowanie się przy stole), które, pomimo że w niektórych przypadkach są podzielane powszechnie, nie mogą stanowić silnego spoidła społecznego. Norma niemarnowania żywności wzbudza pewne emocje, ale nie tworzy podziałów społecznych. Normy takie jak zakaz marnowania żywności mogą być jednym z ważniejszych czynników integracji społecznej.

W świecie pluralistycznym, w którym obowiązują różne wizje dobrego życia, tego typu normy potencjalnie stanowią główne kulturowe źródło solidarności. Założenie takie jest niezbędne, jeżeli chcemy wyjść poza wizję społeczeństwa jako agregatu jednostek, które integrują się poprzez mechanizmy systemowe takie jak rynek, media, technologie; lub wizję społeczeństwa jako wspólnoty agonistycznej, którą łączy tylko wzajemna niezgoda i konflikt. Powinniśmy uznać, że oprócz spajającej siły mechanizmów systemowych i konfliktu, istnieje jakieś małe pole wspólnego wszystkim świata życia. Wychodząc od zasady niemarnowania żywności, przedstawię przykłady kilku innych norm zakorzenionych w życiu codziennym, które mają podobne cechy. Za Haroldem Garfinkelem należy podkreślić, że każda zbiorowość wymaga pewnego kulturowego podłoża pozwalającego na podtrzymywanie poczucia wspólnej rzeczywistości. Wypełniające tę funkcję, normy integrujące nie mogą być normami fasadowymi, czyli takimi które formalnie się uznaje, ale które są obojętne i zazwyczaj nierealizowane. Nie mogą jednak one prowadzić do przekraczania progu pobudzania emocji do takiego stanu, który powoduje silne, wyraźne, niedające się rozwiązać konflikty społeczne. Wypada rozważyć czy takie drugoplanowe i średnio ważne normy w sposób wystarczający pozwalają zapobiec dezintegracji społecznej. Zwolennicy powrotu do silnych wspólnot, między innymi opartych na nardzie i religii, odpowiedzą że to za mało. Jeżeli jednak nie chcemy siłowo i odgórnie upraszczać złożonego świata oraz narzucać projekty tradycyjnie rozumianych wspólnot, być może pozostają nam takie nieantagonizujące i nieesencjalizujące obszary współobecności. Być może przykład normy niemarnowania oraz inne przykłady norm średniego zasięgu pozwolą spojrzeć na współczesne społeczeństwo polskie w inny sposób niż to zazwyczaj robi się w dyskursie naukowym. Wspomina się w nim często o zjawisku „braku zaufania i kapitału społecznego", które powoduje zacofanie kraju i kłopot z integracją społeczną. Poza problematycznym uwikłaniem tego dyskursu w tematykę postkolonialną, nie pozwala on dostrzec wielu obszarów, które stwarzają oparty na wspólnym świecie życia potencjał do współpracy w sferze niepublicznej.

Anna Kacperczyk (Uniwersytet Łódzki): *Śmieci: metodologiczne problemy badań nad marginalizowanymi aspektami życia codziennego*

Referat prezentuje wstępną fazę badania empirycznego dotyczącego śmieci jako produktu ludzkich praktyk społecznych. Raporty na temat stanu środowiska naturalnego nie pozostawiają wątpliwości, że masowa produkcja śmieci stanowi obecnie jedno z największych wyzwań ekologicznych we współczesnym świecie. Te globalne problemy analizowane są przeze mnie w perspektywie ludzkich działań i praktyk oraz społecznie podzielanych przekonań. Celem badania jest opisanie i zrozumienie tego, co ludzie robią ze śmieciami w życiu codziennym. Interesują mnie nie tylko materialne i proksemiczne aspekty praktyk wytwarzania, przetwarzania i obróbki odpadów oraz ich obecności w przestrzeniach życia i działania człowieka, ale przede wszystkim to, w jaki sposób przetwarza się je poznawczo i symbolicznie. W jakie znaczenia i praktyki społeczne uwikłana jest problematyka śmieci? W badaniu tej właśnie sfery dostrzegam szansę oraz potencjał umożliwiający zrozumienie złożoności problematycznej sytuacji, w jakiej znalazł się gatunek ludzki.

Barbara Tołłoczko-Suchańska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Przemiany zagraniczności. Rzeczy „obce" kiedyś i dziś*

Skutki zmian transformacyjnych w Polsce stanowią wciąż niewyczerpane źródło problemów badawczych dla nauk społecznych. Wielowymiarowe przemiany zasadniczo wpłynęły na biografię człowieka, ale także całkowicie przedefiniowały otaczający go świat materialny. W swoim referacie zaproponuję przyjrzenie się społeczno-kulturowym przemianom z perspektywy socjologii i antropologii rzeczy. Skupię się przede wszystkim na tym, jak zmieniało się na przestrzeni ostatnich dekad funkcjonowanie rzeczy z zagranicy: ich znaczenia, przypisywane im cechy, praktyki z nimi związane. Prześledzę, jak zmieniało się postrzeganie „obcości" w kontekście praktyk konsumpcyjnych. Referat będzie oparty o materiał z własnych badań prowadzonych w Trójmieście. Odwołując się do socjologii i antropologii rzeczy, można założyć, że obcowanie ludzi z przedmiotami rodzi znaczenia, które zakorzenione są w określonej rzeczywistości społeczno-kulturowej i w związku z tym są czułe na zmiany. Kształtowana społecznie relacja ludzi i przedmiotów wpływa na ich postrzeganie – z kolei kultura materialna oddziałuje na zachowanie człowieka. Jak pisał Marek Krajewski, rzeczy przenoszą znaczenia oraz mogą je chronić; mogą wyrażać tożsamości indywidualne i zbiorowe. Z kolei Tomasz Rakowski zaznaczał, że przedmioty mają „własną żywotność" i „potrafią opowiadać", dzięki wpisaniu w ich istnienie określonych historii i emocji. W referacie odwołam się również do takich koncepcji jak „rekontekstualizacja przedmiotów" Arjuna Appaduraia, „biografia rzeczy" Igora Kopytoffa czy „sprawczość przedmiotów" Tima Danta. W czasach socjalizmu produkty przywiezione z zagranicy nacechowane były dużym ładunkiem znaczeniowym i emocjonalnym. „Zagraniczność" rzeczy posiadała w myśleniu potocznym znaczniej bardziej rozbudowaną strukturę znaczeń niż sam fakt bycia wyprodukowanym czy stworzonym poza granicami kraju. Aby pokazać, jak funkcjonowały tego rodzaju przedmioty w rzeczywistości lat 70. i 80. przedstawię zakres znaczeniowych opozycji „zagranicznego", wyrażający się w takich sformułowaniach jak: nasze, lokalne, państwowe, polskie, tutejsze, socjalistyczne itp. Prześledzę praktyki związane z nabywaniem, „załatwianiem" i cyrkulacją przedmiotów zagranicznych w PRL. Następnie skupię się na okresie przemian transformacyjnych, które dały możliwość bliskiego poznania „obcego", a także rozpoczęły proces globalizacji rynku i ujednolicania wzorów konsumpcji. Przechodząc do czasów współczesnych, zastanowię się

nad motywacjami wyboru produktów, rozpiętymi pomiędzy domową ekonomią, modą, wygodą, sentymentem, ale też niemożnością czy brakiem potrzeby zlokalizowania źródeł pochodzenia rzeczy. Rozważę, czy „zagraniczność" jest dziś istotną cechą i w jakich praktykach się przejawia. Opowiem o takich fenomenach jak „chemia z Niemiec" czy „tygodnie zagranicznych kuchni" w supermarketach.

Kamilla Biskupska (Uniwersytet Opolski): *Zmysłowa pamięć miasta. Analiza dyskursu potocznego wrocławian*

Tematem proponowanego referatu jest pamięć społeczna intersubiektywna, negocjowana w dyskursach prywatnych, obecna w codzienności jednostek w tym przypadku mieszkańców Wrocławia. Temat ten jest propozycją szerszego spojrzenia na społecznie konstruowaną pamięć aniżeli tylko przez pryzmat pamięci zbiorowej podtrzymującej/legitymizującej tożsamość danej zbiorowości. Pamięć społeczna wrocławian jest od kilku przedmiotem mojej refleksji badawczej. Od ponad roku prowadzę badania terenowe (wywiady pogłębione), których wyniki będą podstawą empiryczną mojego wystąpienia. W referacie przedstawię dyskursywne obrazy przeszłości przeżywanej podzielanych narracji o przeszłości, które z jednej strony są istotne (choć często pozostają pozarefleksyjne) dla narratorów, a z drugiej, których "banalność" i "nieistotność" z perspektywy tożsamości zbiorowej sprawia, że są (najczęściej) niewidzialne dla badaczy społecznych. W referacie zaprezentuję wątek relacji wrocławian z architekturą Wrocławia – miasta pozbawionego w 1945 roku tożsamościowego oblicza, w konsekwencji czego kolejne pokolenia mieszkańców mierzą się z problemem trudnego dziedzictwa (*dissonant heritage*). Na wskazaną tematykę spojrzę przez pryzmat obecnej w narracjach wrocławian pamięci ciała i zmysłów – tworzących ramę doświadczania i przeżywania przestrzeni.

Piotr Wnuk (Uniwersytet Warszawski): *Remontowanie jako działanie połączone — wykorzystanie inwentarzy ja-my-oni w badaniu remontowania*

Doświadczenie domu wiąże się głęboko z doświadczeniem samego siebie, granica pomiędzy domem i nie-domem jest jednocześnie granicą pomiędzy „ja" i „nie-ja". Aranżowanie i remontowanie mieszkania, rozumiane tu jako przekształcenie nałożonej na przestrzeń siatki aksjosemiotycznej, są więc jednym z elementów procesu konstruowania tożsamości w późnej nowoczesności. Właśnie dlatego badanie działań remontowych tworzy przestrzeń dla badania indywidualnych (ja) i zbiorowych (my) tożsamości oraz ich wpływu na wyżej wspomniane procesy. Celem badania, które jest podstawą mojego referatu, była eksploracja terenu badawczego jakim jest remontowanie. Celem referatu, oprócz prezentacji wyników, jest refleksja metodologiczna nad sposobami badania remontowania oraz wskazanie kluczowych kategorii porządkujących to zjawisko (wśród nich m.in. styl życia, posiadane zasoby materialne i społeczne, przyczyny podjęcia działania). Badanie zostało przeprowadzone w duchu metodologii teorii ugruntowanej, w oparciu o założenia interakcjonizmu symbolicznego, w formie pojedynczego studium przypadku. Materiał do analizy został zgromadzony podczas dwóch pogłębionych wywiadów tematycznych, pierwszym przeprowadzonym na początkowym etapie działań remontowych, drugi po ich zakończeniu. W analizie wykorzystano techniki kodowania oraz inwentarzy Ja-My-Oni. Z przeprowadzonego badania wynika, że na remont, ujęty jako działanie, składają się dwie fazy: praca wyobraźni (przejście od marzeń do projektów) oraz właściwa realizacja. Procesowi działania towarzyszy proces ewaluacji, które jest narzędziem pozwalającym jak najlepiej dostosować działania jednostki do warunków zewnętrznych i wewnętrznych. Podczas remontu wykorzystuje się posiadane zasoby społeczne, dzięki wykorzystaniu których uzyskuje się dobra materialne, usługi oraz informacje. Ocena uczestników działania wiąże się z dystansem dzielącym ją od pozostałych kategorii (badanie ujawniło wyraźną tendencję do negatywnej oceny aktorów zewnętrznych). Przedstawione wyżej twierdzenia są jednak hipotezami teoretycznymi, których potwierdzenie wymaga przeprowadzenia wielokrotnego studium przypadku, którego projekt jest nieodłączną częścią niniejszego referatu. W ramach omówienia projektu przedstawia się refleksję nad wykorzystanymi narzędziami analitycznymi, przede wszystkim nad pracą z inwentarzami Ja-My-Oni (równowaga pomiędzy podejściem ilościowym oraz jakościowym). Ostatecznie przedstawia się ramę teoretyczną, mogącą służyć jako podstawa do dalszych badań nad tematyką remontowania.

Referaty wyłożone:

Szymon Pilch (Uniwersytet Wrocławski): *Typologia doświadczeń metropolizacji Wrocławia w narracjach pracowników branży kreatywnej — analiza socjologiczna*

Celem wystąpienia będzie zaprezentowanie typologii sposobów doświadczania Wrocławia zrekonstruowanych na podstawie autorskich badań przeprowadzonych w ramach pracy magisterskiej. Problem badawczy, który został poddany analizie, dotyczył sposobu doświadczania miejskości przez przedstawicieli zawodów kreatywnych. Na podstawie problemu, starano się odpowiedzieć na następujące pytanie badawcze, w jaki sposób pracownicy branży kreatywnej doświadczają społecznego procesu metropolizacji Wrocławia? Postawiono tezę, iż przejawiają oni dwa typy sposobu doświadczania miasta „praktyczny" oraz „intelektualny". Dodatkowo, typologię uzupełnić należy jeszcze o trzeci rodzaj będący kombinacją właściwości wcześniej wymienionych. Co więcej, zbadano, jaka jest relacja wiążąca usytuowanie strukturalne (klasowe) badanych ze sposobami doświadczania

miasta i nadawania mu społecznych znaczeń? Tym, co wiąże usytuowanie w strukturze społecznej badanych ze sposobem ich doświadczania i nadawania znaczeń Wrocławiowi, jest m.in. kapitał kulturowy w rozumieniu Bourdieu (2001). Rama teoretyczna badań obejmowała fenomenologię życia codziennego w ujęciu Schütz'a (2008) oraz analizę klasową (Wright, 1997; Florida, 2010). W badaniu wykorzystano procedury analityczne metodologii teorii ugruntowanej w klasycznej wersji zastosowanej przez Glasera i Straussa (1967, 2009). Technikami użytymi w trakcie analizy danych było kodowanie wstępne, skoncentrowane i tematyczne, a następnie sortowanie i pisanie not teoretycznych (Charmaz, 2009; Gibbs, 2011); natomiast techniką badawczą był wywiad epizodyczny (Flick, 1997). Zastosowano dobór teoretyczny (Glaser, Strauss 2009). Badaniem objęto dwie grupy społeczno-zawodowe – producentów miejskich festiwali kulturalnych oraz pracowników segmentu produkcji gier wideo i aplikacji mobilnych wrocławskiej branży kreatywnej. Grupa pierwsza, w swoich narracjach, kładzie nacisk na doświadczenia związane m. in. ze sferą ekonomiczną miasta (ceny mieszkań lub ich wynajmu) oraz względami pragmatycznymi – funkcjonowanie MPK, miejska oferta rozrywkowa; grupa druga akcentuje doświadczenia wiążące się z sferą kulturalną, m.in. z odgórnym oraz oddolnym uczestniczeniem i inicjowaniem przez nich wydarzeń kulturalnych. Graficy 3D, natomiast, w swoich doświadczeniach podkreślali, z jednej strony kategorie „praktyczne", a z drugiej „intelektualne".

Urszula Kusio (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Co komu pachnie, co komu śmierdzi — o roli nosa w naszym życiu*

Wprowadzony przez Arystotelesa klasyczny już podział na pięć zmysłów: wzrok, słuch, dotyk, smak i węch na dobre zadomowił się w myśleniu naukowym i potocznym. Jednakże wiele argumentów przemawia za tym, że to wzrok i słuch odgrywają wyróżnioną rolę w naszym doświadczaniu świata. Ekspozycja wzroku i słuchu sprawiła, iż zapachowi, który byłby głównym przedmiotem wystąpienia, nie przypisuje się pierwszorzędnej rangi. Zapach jako zbyt ulotny i nieokreślony, niedający się mierzyć w takim stopniu jak dźwięk czy obraz, ustępował pola zmysłom bardziej trwałym i jednoznacznym. Czy słusznie? Mimo iż zapachy są ważne dla ludzi, zmysł węchu w swoistej hierarchii zmysłów nie zajmuje jednak wysokiej pozycji. Anthony Smith zauważa, że „ludzie na ogół współczują niewidomym i głuchym. Rzadko kiedy roni się łzę nad dotkniętymi anosmią, rzadko kto w ogóle zna to słowo". W 2017 i 2018 roku przeprowadziłam wywiady pogłębione z mieszkańcami Lublina na temat funkcji, znaczenia, wagi zapachów w ich życiu. Rozmowy jednoznacznie dowiodły, że świat zapachów był i jest ważkim elementem naszego życia, że wywołuje znacznie głębsze i silniejsze wspomnienia i skojarzenia niż np. obraz. Zapachowe wspomnienia i skojarzenia Lublinian były dla mnie, jako badaczki, zaskakujące i ciekawe poznawczo. Oto zapach zatęchłej piwnicy przywodzi na myśl radość ze Świąt Bożego Narodzenia. Smród moczu i niemytego ciała przywołuje lata beztroski i bezwzględnego bezpieczeństwo. A w odległej Afryce można odnaleźć zapachy dzieciństwa, chociaż spędzało się je w małym miasteczku pod Łodzią. Badania dowiodły, że świat zapachów jest przebogaty, a jego ważność w życiu jednostki niemożliwa do przecenienia.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
AULA 0.2

Referaty wygłaszane:

Dorota Mroczkowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *W kieracie codzienności — dynamika obszarów granicznych wśród osób zatrudnionych na etat i samozatrudniających się*

Celem tekstu jest podjęcie tematu pracy wokół granic (*boundarywork*) czy zarządzania granicami (*boundary management*) z uwzględnieniem trybu zatrudnienia oraz statusu rodzinnego badanych osób. Proponowana perspektywa krytycznie podchodzi do dominujących koncepcji *work-life-balance*, podkreślając dynamiczny i niekończący się proces wzajemnych oddziaływań w ramach, którego granice między pracą a życiem codziennym i rodziną są, na co dzień przez jednostki wytwarzane, podtrzymywane, negocjowane oraz przekraczane. Odwołując się metodologii badań jakościowych chcemy zobaczyć, jak respondenci rozumieją i definiują obszary graniczne oraz jak wygląda proces codziennego zarządzania granicami w zależności od trybu pracy. W tekście dyskutujemy realizowane strategie zarządzania granicami: strategię racjonalnego regulowania granicy i różne strategie kontestowania i zacierania granicy przez badane osoby. W niniejszym artykule odwołuję się do wybranych fragmentów projektu badawczego realizowanego w okresie wrzesień 2017 – grudzień 2018 roku, pt: *W kieracie codzienności: dynamika granic praca-życie w trzech typach organizacji w Polsce*. Do badania wybrane zostały cztery przypadki maksymalnie zróżnicowane (*maximum variationcases*; Flyvbjerg 2006) ze względu na typ organizacji: osoby samozatrudniające się(w tym prowadzące firmę rodzinną i mikroprzedsiębiorstwo) i pracujące w korporacji, przy czym nacisk kładziemy przede wszystkim na tryby zatrudnienia a mniej na uprawiana profesję oraz typ gospodarstwa domowego: małżeństwa z dziećmi, małżeństwa bezdzietne, single i samotni rodzice. W badaniu udział brali: (1)

singielka zatrudniona w korporacji, jako szeregowy pracownik; (2) bezdzietna kobieta, mikroprzedsiębiorca, prowadząca kawiarnię wraz z partnerem; (3) samozatrudniony mężczyzna posiadający czwórkę dzieci oraz (4) mężczyzna pracujący w korporacji na stanowisku średniego szczebla, samotnie wychowujący córkę. Badania oparte zostały o podejście etnograficzno-interpretacyjne w socjologii (Angrosino 2010; Kostera, Krzyworzeka 2012), podkreślające istotę obserwacji oraz dostępu do naturalnego środowiska codziennych aktywności respondentów. Kontakt z badanymi trwał cztery tygodnie. Pierwszy etap stanowił nieustrukturyzowany wywiad wstępny (Kvale2012; Gubrium 2012; Seidman 2015), którego celem było lepsze poznanie badanych, ich codziennych rutyn, sposobu myślenia o pracy i czasie poza pracą oraz wstępna identyfikacja obszarów granicznych. Drugi etap bazował na pamiętnikach czasowo-przestrzennych, uzupełnianych przez siedem dni przez każdego respondenta. Konstrukcja pamiętników czasowo-przestrzennych uzupełniona została przez „Pomocnik Emocjonalny", a inspirowana była metodą pobierania próbek ESM (*Experience Sampling Method*) Csikszentmihalyi'ego (Hektner, Schmidt, Csikszentmihalyi 2007) oraz metodą rekonstrukcji dnia DRM (*Day Reconstrucion Method*) Kahnemana (2007:520). Trzecim etapem badania był częściowo ustrukturyzowany wywiad pogłębiony (Kvale 2012). W trakcie tego wywiadu starano się uzyskać informacje o cechach i znaczeniu obszarów granicznych, sposobach ich codziennego wytwarzania, podtrzymywania i negocjowania. Wywiad oparty był na określonym wcześniej zbiorze tematów, pogłębianych przez interlokutorów o wydarzenia, opisy, emocje z pamiętnika czasowo-przestrzennego oraz „Pomocnika Emocjonalnego".

Maja Sawicka (Uniwersytet Warszawski): *„My się żadnej pracy nie boimy". Procesy kategoryzacji symbolicznej i moralna wartość pracy*

Celem mojej prezentacji będzie analiza kategorii symbolicznych, które uczestniczą w mentalnym mapowaniu świata społecznego i określaniu relacji pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi współistniejącymi w obrębie współczesnego polskiego społeczeństwa. Identyfikacja tych kategorii umożliwi mi rekonstrukcję zróżnicowanych hierarchii wartości, za pomocą których ludzie uważający się za „przeciętnych, pracujących zawodowo Polaków" określają własne położenie społeczne i porównują je z pozycjami zajmowanymi przez osoby postrzegane jako nienależące do grupy „my". Dane wykorzystane w badaniu zostały zgromadzone podczas dwunastu grupowych wywiadów zogniskowanych przeprowadzonych w trzech wybranych miastach Polski w ramach badania „Wartości w dobie (globalnego) kryzysu" [2016/21/B/HS6/03199]. W wywiadach uczestniczyły osoby zróżnicowane ze względu na wiek i wykształcenie, ale przy tym aktywne zawodowo. Dlatego też treścią wystąpienia będzie rekonstrukcja procesu kategoryzowania symbolicznego (por. Harrits, Pedersen 2019) i „wytwarzania granic" [*boundary making*] (por. Lamont 1992, 2000) kategorii „my" z punktu widzenia osób, których codzienne aktywności obracają się przede wszystkim wokół spraw związanych z pracą zawodową. Wykażę, że w przypadku badanej grupy osią mentalnego obrazu „ja" i stojącego za nim „my" jest wyobrażenie „zdyscyplinowanego ja" (por. Lamont 2000) – pojęcie „siebie" budowane jest w odniesieniu do neoliberalnego etosu pracy, wysiłku i indywidualnej odpowiedzialności. Granicę, za pomocą której badana grupa oddziela się od innych kategorii lokowanych niżej niż grupa własna, wyznacza przede wszystkim wartości samodzielności i odpowiedzialności życiowej definiowanej w kategoriach chęci i zdolności do pracy. W tym wypadku hierarchia oparta na wartościach moralnych jest zbieżna z hierarchią pozycji wyróżnionych ze względu na kryterium socjoekonomiczne. Kategoria „zdyscyplinowanego ja" uczestniczy jednak również w konstruowaniu granicy oddzielającej badaną grupę od „innych" o wyższym statusie socjoekonomicznym. W tym wypadku kategorie moralne – wartość wysiłku, znoju życia codziennego, niepoddawania się w obliczu codziennych trudności – umożliwiają stworzenie alternatywnej hierarchii i zachowanie wysokiego poczucia własnej wartości. Tak rozrysowanej mentalnej mapie (przeżywanego) świata społecznego towarzyszą dwie kluczowe emocje: z jednej strony, pogarda wobec tych, którzy nie realizują modelu „zdyscyplinowanego ja", w szczególności –osób korzystających z zasiłków i rządowych programów wsparcia na czele z emblematyczną figurą „beneficjenta (beneficjentki) programu 500+". Z drugiej – specyficzny wariant „lęku o status" (por. de Botton 2004), czyli o reguły dystrybucji społecznej godności i o rozpoznanie ze strony partnerów codziennych interakcji, szczególnie osób o wyższym statusie socjoekonomicznym.

Małgorzata Sikorska (Uniwersytet Warszawski): *Empatyczny samolub i posłuszny indywidualista — normatywne wzory postrzegania dzieci vs codzienne praktyki*

Celem wystąpienia jest prezentacja sposobów postrzegania dzieci przez rodziców oraz analiza codziennych relacji między dziećmi i rodzicami. W pierwszej części wystąpienia zrekonstruuję normatywne sposoby postrzegania dzieci, a w szczególności trzy zestawy cech i zachowań dziecka „idealnego" („dziecko empatyczne", „dziecko dobrze wychowane", „dziecko-maverick"). W drugiej części prezentacji, bazując na analizie doświadczeń respondentów, codziennych praktyk i interakcji rodziców z dziećmi opiszę pięć zestawów cech i zachowań dziecka „rzeczywistego" (dziecko jako „bestyjka", „dyktator", „maminsynek", „słodziak" oraz dziecko jak „osoba"). Stwierdzenie, że doświadczenia rodziców w relacjach z dziećmi odbiegają od ich wyobrażeń na temat tego, jakie dzieci powinny być i jak powinny się zachowywać nie jest szczególnie zaskakujące. Znacznie ciekawsza wydają się natomiast po pierwsze – analiza wymiarów, na których rzeczywiste doświadczenia rodziców rozchodzą się z normatywnym postrzeganiem dzieci oraz po drugie – analiza konsekwencji istnienia tych

niespójności. Te dwa zagadnienia zostaną opisane w podsumowaniu. W tym sensie, prezentowane wyniki badań bezpośrednio odnoszą się do tematu wpisanego w obszar zainteresowań grupy badawczej („intymność i konfliktowe napięcia codzienności"). W prezentacji zostaną wykorzystane wyniki badań (o charakterze socjologicznym) uzyskanych podczas realizacji grantu finansowanego przez NCN pt. „Praktyki rodzinne i rodzicielskie w rodzinach tradycyjnych i ponowoczesnych – rekonstrukcja codzienności". Projekt badawczy bazował na metodologii jakościowej: zrealizowano dwie fale pogłębionych wywiadów z 24 parami rodziców oraz z 6 samotnymi rodzicami. Wywiady były uzupełniane zadaniami domowymi wykonywanymi przez respondentów indywidualnie na platformie internetowej oraz obserwacją etnograficzną. Inspiracją teoretyczną (i w pewnym sensie metodologiczną) do badań były tzw. teorie praktyk i publikacje takich autorów jak: Theodore Schatzki (1996, 2001, 2016, 2017), Andreas Reckwitz (2002, 2017), Davide Nicolini (2012, 2017) oraz Elisabeth Shove, Mika Pantzar i Matt Watson (2012).

Bogumiła Mateja-Jaworska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Gościnność z perspektywy kobiet*

Problematyka gościny, odnosząc się m.in. do kwestii granic my-oni, od lat stanowi przedmiot zainteresowania badaczy, przede wszystkim antropologów, etnografów czy socjologów. Gościnność, to także jeden z autostereotypów, do których chętnie odwołują się Polacy. Przywoływane przy tej okazji staropolskie przysłowia, takie jak „Gość w dom, Bóg w dom" czy zwyczaj goszczenia „czym chata bogata", skłaniają do tego, by zadać pytanie jak rzeczywiście owa gościnność funkcjonuje współcześnie. W ramach kierowanego przez prof. Marka Krajewskiego grantu „Archiwum Badań nad Życiem Codziennym" (grant NPRH, nr 0065/NPRH3/H11/82/20, realizowany w latach 2014-2019), zespół socjologów do którego należę, przeprowadził na przełomie 2017 i 2018 roku badania podejmujące ten temat. Nawiązując do tradycji badań na Ziemiach Zachodnich oraz analiz dokumentów osobistych, w trzech miastach województwa lubuskiego ogłoszono konkursy pamiętnikarskie i przeprowadzono sześćdziesiąt wywiadów pogłębionych. Zachęcano do dzielenia się opowieściami i wspomnieniami o sytuacjach goszczenia i bycia goszczonym, poruszano przy tym m.in. kwestie dotyczące praktyk i rytuałów, norm oraz odczuwanych emocji. W swoim wystąpieniu chciałabym wykorzystać zgromadzone w projekcie materiały po to, by przeanalizować w jaki sposób nasi badani wplatali w swoje narracje o gościnności wątki dotyczące kobiet i mężczyzn jako gospodarzy/gospodyń i gości. Szczególną uwagę zwrócę na rolę cyklu życia w kontekście kobiecej gościny oraz znaczenie, jakie w świetle naszych badań mają kobiety dla przekazywania tradycji i praktyk goszczenia. Zaprezentuję też jaki obraz „dobrej gospodyni" funkcjonował w świadomości naszych respondentów.

Maciej Brosz (Uniwersytet Gdański): *Ja — my — oni. Podmiotowość i wyznaczanie obszaru kontroli w społeczności wiejskiej*

Jakie wymiary sprawstwa – definicyjne ujmowanego w kategoriach podmiotowości i sprawowania kontroli – uwidaczniają się w codziennej aktywności mieszkańców wsi. Odpowiedzi na postawione pytanie będę szukał poprzez zidentyfikowanie zasobów symbolicznych, do których odnoszą się rdzenni mieszkańcy wsi, doświadczając swojej codzienności lub raczej – opowiadając swoją codzienność. Analizując drogi awansu społecznego robotnika, Józef Chałasiński zwrócił uwagę na klasyczną triadę odniesień wyznaczających porządek definiowania świata przez pryzmat podmiotów zewnętrznych. Triadę tę tworzyły: dwór – parafia – sąsiedztwo. Podążając tropem Chałasińskiego podejmuję próbę rekonstrukcji zespołu odniesień, jakim posługują się ludzie zamieszkujący na terenach wiejskich. W prowadzonych badaniach posługuję się metodologicznym aparatem teorii ugruntowanej. Referat opierał się będzie na materiale empirycznym gromadzonym od połowy 2017 roku na terenach Roztocza i okolic Zamościa oraz na Kaszubach i Suwalszczyźnie.

Referaty wyłożone:

Anna Dietl (Uniwersytet Warszawski): *Starość zwierząt domowych (pets) w przekazie medialnym i doświadczeniu właścicieli*

Powszechność i głębokość kreacji jakiej podlega podporządkowany człowiekowi świat zwierząt możemy uświadomić sobie patrząc jak odmiennie postrzegane i traktowane były i są te same gatunki w różnych rejonach świata. Szczególnie interesująca jest sytuacja zwierząt domowych, pełniących wyłącznie funkcje towarzyszące, które pozostając biologicznie zdecydowanie różne od ludzi, a bliższe zwierzętom żyjącym na wolności, mieszkają w gospodarstwach domowych. Często traktowane są jako członkowie rodziny, a interakcje z nimi funkcjonują analogicznie do ludzkich (Konecki 2005, Mamzer 2015, Pręgowski 2014). W społeczeństwach cywilizowanych, także w Polsce, rośnie liczba starych zwierząt domowych. Jako gatunek dominujący wykreowaliśmy zjawisko przedłużonej starości zwierząt (nam) towarzyszących, niemożliwej bez udziału człowieka. Przyniosło to złożone konsekwencje zarówno dla samych zwierząt, jak i dla ich właścicieli/opiekunów. Współcześnie można mówić o pewnej rodzącej się, czy też potęgującej modzie na mówienie, pisanie i studiowanie starości (Jean Pierre Bois, 1996). W pierwszym rzędzie dotyczy to ludzi, ale też rozciągane jest na zwierzęta pozostające w bezpośredniej zależności od człowieka. W moim referacie koncentruję się na zjawisku społecznego konstruowania starości zwierząt domowych zarówno w przekazie medialnym, jak i w doświadczeniu właścicieli/opiekunów. Zwierzęca starość, do tej pory językowo i wizualnie

obecna jedynie w formie szczątkowej, wyraźnie zaznacza swoją obecność. Pojawiają się przykłady oswajania i dowartościowania wizerunku starego zwierzęcia oraz postrzegania go na poziomie emocji jako niezwykle bliskiego człowiekowi. Starość zwierzęcia domowego niejednokrotnie przejmuje konteksty i wyrażenia starości ludzkiej, co widoczne jest w mediach, ale także w sposobie traktowania zwierząt oraz mówienia o nich przez ich właścicieli/opiekunów. Odpowiedź na pytanie czym jest, i kiedy zaczyna się starość nie jest oczywista. W przypadku ludzi starość nie posiada ani jednoznacznej definicji słownikowej ani jednoznacznie określonego momentu rozpoczynającego, i najogólniej mówiąc jest to czas następujący po dojrzałości. Początki określania wieku starego u ludzi oscylują gdzieś wokół 60-65r.ż. i w odbiorze społecznym nie są jednoznacznie związane z biologią i fizjologią człowieka. W zależności od kontekstu odwołują się m.in. do prawodawstwa emerytalnego i obecności na rynku pracy, zdrowia i kondycji psychiczno-emocjonalnej, w tym m.in. samodzielności. W przypadku starych zwierząt domowych część tych kategorii nie jest adekwatna. Można zatem zapytać jak jest przedstawiana starość zwierząt domowych w mediach, a czym jest w doświadczeniu opiekunów? Czy jest wyraźnie wydzielonym okresem życia? Kiedy, i w jaki sposób starość jest rozpoznawana? Czy, i w jaki sposób wpływa na życie opiekunów? Czy, i jak zmienia relacje? W kontekście etycznym (a dla właściciela bardzo praktycznym) pojawia się pytanie o najwłaściwsze podejście do zwierzęcia domowego w jego starości, czyli o to, jak najlepiej dbać o jego dobrostan (dobro, szczęście). Odpowiedź na to pytanie może być różna w zależności od tego, czym/kim to zwierzę domowe się jawi, i na ile punktem odniesienia w myśleniu o nim są ludzie, a na ile zwierzęta żyjące niezależnie od człowieka.

Piotr Szejnach (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Zainfekowanie dyskursem, inkubacja i maligna w opowieściach o stawaniu się uznanym artystą*

Modernistyczne dekoracje uliczne festiwalu młodzieży podczas odbudowy Warszawy lat 50-tych, performans Salvadora Dali'ego w PRL-owskiej telewizji lat 70-tych czy album o hiperrealizmie z półki starszej siostry, która ze „zmywaka" w Anglii lat 80-tych wróciła z „punkowym bakcylem". To kilka przykładów „piorunującego uderzenia" sztuką współczesną we wczesnym dzieciństwie, wciąż żywo pamiętanego i budzącego emocje, rekonstruowanego dziś jako ważny punkt zwroty historii życia. Napotkałem je w opowieściach o życiu moich rozmówców – najbardziej rozpoznawalnych przedstawicieli polskiej sztuki współczesnej. Efektem mojego projektu, na pograniczu antropologii społecznej i socjologii sztuki, jest socjografia stawania się uznanym artystą oparta na materiale autobiograficznych wywiadów narracyjnych. Tytułowe wirologiczne metafory są propozycjami teoretycznymi ugruntowanymi w materiale, opisującymi powtarzające się w nim narracyjne struktury procesowe. Pierwsze spotkanie ze sztuką wywiera silny wpływ, przeorientowuje w stronę nowych zainteresowań, praktyk i wzorców osobowych. Proces ten prowadzi do rozpoczęcia artystycznej edukacji i intensywnej produkcji kulturowej. Wczesne fazy zaplatania się biograficznej drogi z dyskursem sztuki nowoczesnej wydają się szczególnie interesujące w przypadku rozmówców z rodzin robotniczych, wiejskich lub drobnomieszczańskich. Nie pozyskali oni na stracie mieszaniny kapitałów kojarzonej z wyborem artystycznej kariery. Takich przypadków spektakularnego, wielowymiarowego awansu społecznego było wśród moich rozmówców kilka. „Zainfekowanie dyskursem" i „inkubacja dyskursu" zostaną opisane jako etapy rekonfiguracji zalążkowych procesów upodmiotowienia. Interpretacja ta zainspirowana jest kłączowatą ontologią Deleuze'a i Guattari'ego oraz teorii aktora-sieci, a także debatą o „wcieleniu" – od Foucaulta, Bourdieu i Butler aż po feminizm korporalny i nowy materializm.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
AULA 0.2

Referaty wygłaszane:

Marta Skowrońska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Ja-gospodarz, Ty-gość. Wymiary asymetrii sytuacji gościny*

W badaniach nad gościnnością podkreśla się, że łaciński źródłosłów angielskiego słowa *„host"* (gospodarz) i *„guest"* (gość) jest identyczny („hospes"); a co więcej, ten sam źródłosłów ma też słowo *„hostility"* (wrogość). Etymologię słowa „gość" można interpretować na dwa sposoby. Po pierwsze, gość i gospodarz to awers i rewers tej samej monety – bez siebie nie mogliby istnieć. Po drugie, gościna jest procesem gwałtownej, radykalnej transformacji wroga w gościa – obcego w swojego. Osoba, której intencje mogą być wrogie, która może być zagrożeniem, zostaje w tym procesie przemieniona w przyjaciela (Selwyn 2000:19). Rytuał transformacji, na przykład znane z wielu dawnych opowieści spożycie soli pod jednym dachem, jest rodzajem wzajemnej umowy. Gospodarz jest tym, który obdarowuje – karmi, poi, daje ochronę przed zewnętrznym niebezpieczeństwem i obiecuje nie wyrządzić krzywdy, gość przyjmuje – z wdzięcznością i szacunkiem. Sytuacja gościny wyznacza dwóm stronom role, które na czas tej sytuacji nie mogą być zamienne. Julian Pitt-Revers, autor klasycznej już dziś

pracy *„The Law of Hospitality”* (2012) pisze, że w kontekście jednego spotkania gość i gospodarz nie mogą być równi, gdyż równość oznaczałaby rywalizację. Dlatego ich wzajemność nie tkwi w tożsamości ról, lecz ich odmienności (Pitt-Revers 2012:509). Zaciekawiło mnie, na ile kwestia odrębności ról gościa i gospodarza jest wciąż postrzegana jako definiująca sytuację gościny. Antropologia na ogół przygląda się sytuacjom włączania do społeczności obcego w bardzo dosłownym sensie tego słowa – osoby zupełnie nieznanej, spoza lokalnej społeczności czy nawet kręgu kulturowego. Rozmowy o gościnie we współczesnej Polsce dotyczą wpuszczania za próg osób znajomych, a najczęściej bardzo bliskich: rodziny i przyjaciół. Gościnność wobec osób z własnej grupy, jak pisze Anna Horolets (2016:56), jest raczej odtwarzaniem wspólnoty, jej spajaniem niż włączaniem obcego. Ale nawet w obrębie własnej grupy, zauważa badaczka, gościnność nie musi oznaczać równości. W jakim stopniu zatem współczesna gościna opiera się na asymetrii ról? Aby odpowiedzieć na to pytanie, przyjrzałam się sześćdziesięciu rozmowom z mieszkańcami małych miast w województwie lubuskim, analizując je przez pryzmat kilku teorii, przede wszystkim teorii uprzejmości czy grzeczności (*„positive and negative politeness”*), zaczerpniętej z językoznawstwa (Brown, Levinson 2004) a wykorzystywanej na gruncie socjologicznych analiz gościny przez Magdalenę Żadkowską i Dorotę Rancew Sikorę (2017), a także dramaturgicznej teorii życia społecznego Ervinga Goffmanna (2006), częściowo również analizy transakcyjnej (Berne 2011). Sięgnęłam także po antropologiczne analizy gościny: zarówno wspomnianego Juliana Pitt-Reversa (2012) jak i klasycznej pracy Marcela Maussa o darze (2001) oraz tekstów Toma Selwyna (2000) oraz Matei Candea i Giovanniego da Col (2012).

Marta Kindler (Uniwersytet Warszawski): *Codzienne interakcje migrantów i migrantek: studium przypadku Ukraińców w Polsce*

Mario Luis Small w swojej książce *„Unanticipated Gains. Origins of Network Inequality in Everyday Life”* (2009) odnosząc się do bogatej literatury na temat charakteru sieci społecznych i kapitału społecznego zauważa, że brakuje w niej odpowiedzi na podstawowe pytanie: „Jak ludzie tworzą więzi społeczne?”. Zastanawiając się jakie mechanizmy stoją za tym procesem, analizuję codzienne interakcje migrantów i migrantek ukraińskich w Polsce, opierając się na danych z wywiadów pogłębionych przeprowadzonych w 2017 roku i z narysowanych przez rozmówców więzi społecznych z osobami, z którymi utrzymują regularny kontakt. Interesuje mnie jak kontekst instytucjonalny (zarówno formalny jak i nieformalny) i rutynowe interakcje wpływają na powstawanie więzi społecznych (Small 2017) podczas migracji i jakie granice symboliczne (językowe) i społeczne (klasowe, genderowe) tworzenia więzi zaznaczają migranci i migrantki (Dahinden 2012). Nie zakładam, że osoby wchodzą w interakcje społeczne kierują się jedynie racjonalnymi przesłankami. Więzi społeczne powstają też bez określonego celu lub gdy celem jest sama więź – tak jak Georg Simmel pisał o *„sociability”* (uspołecznieniu). Pokazuje na ile sposób tworzenia i podtrzymywania więzi społecznych na co dzień może przekładać się na dostęp danej osoby do kapitału społecznego. Analizując doświadczenia moich rozmówców usiłuję dekonstruować takie pojęcia jak „bliskość kulturowa” (często przypisywana migrantom z Ukrainy w Polsce), „integracja społeczno-kulturowa”, w tym postrzeganie kontaktu z osobami będącymi przedstawicielami „społeczeństwa przyjmującego” i znajomość języka polskiego jako „sprzyjające integracji”.

Katarzyna Andrejuk (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Percepcja różnic kulturowych w procesie adaptacji na rynku pracy: imigranci tureccy w Polsce*

Proces kontaktu międzykulturowego wymaga co najmniej dwóch stron, z których każda na swój własny sposób doświadcza i przeżywa spotkanie z innością. Dlatego postrzeganie różnic kulturowych może być odmienne w przypadku imigrantów i społeczeństwa przyjmującego. Prezentacja skupia się na perspektywie cudzoziemców, analizując na przykładzie społeczności tureckiej w Polsce, jak definiują oni różnice kulturowe i nastawienie społeczeństwa przyjmującego. Dyskursy różnorodności i różnicy stanowią bogate źródło wiedzy o wyzwaniach procesu integracji, szansach i problemach dotyczących funkcjonowania grup odmiennych etnicznie i religijnie w coraz bardziej zróżnicowanym kulturowo społeczeństwie polskim. Celem prezentacji jest analiza postrzegania społeczeństwa przyjmującego oraz różnic kulturowych przez imigrantów z Turcji pracujących w Polsce. Analiza narracji imigrantów z kraju muzułmańskiego mieszkających w Polsce będzie okazją do zbadania, jak przynależności kulturowe są artykułowane w życiu codziennym. Respondenci wskazują na zauważane pogorszenie nastawienia Polaków wobec cudzoziemców ogółem, które przekłada się również na postawy wobec Turków. Z kolei najczęściej deklarowane różnice kulturowe dotyczą kultury pracy i warunków pracy. Chociaż dość duża jednolitość etniczna Polski jest deklarowana jako utrudnienie w procesie adaptacji, to niekiedy imigranci postrzegają ją jako wzmacniającą spójność społeczną i ułatwiającą przystosowanie się do życia w nowym kraju. W procesie codziennych spotkań międzykulturowych cudzoziemcy określają różnice kulturowe oraz oczekiwania społeczeństwa przyjmującego i dokonują redefinicji własnej tożsamości. Analiza bazuje na dwudziestu wywiadach pogłębionych przeprowadzonych z cudzoziemcami z Turcji w 2018 roku.

Yasuko Shibata (Polsko-Japońska Akademia Technik Komputerowych w Warszawie): *Tożsamość kulturowa japońskich rezydentów w Polsce*

Celem niniejszego referatu jest rozpatrzenie tożsamości kulturowej japońskich rezydentów w Polsce – ze szczególnym uwzględnieniem ich obserwacji, jak współcześni Polacy odbierają japońską kulturę globalną, a także postaw tych rezydentów wobec relacji między obywatelami obu krajów. Od lat 90. XX w. motywacje Japończyków, by przyjechać do Polski i wybrać ten kraj jako miejsce zamieszkania (i ewentualnie życia), stawały się bardziej urozmaicone. W dobie globalizacji nie tylko muzycy i artyści stanowią większość japońskiej populacji w Polsce. Coraz więcej Japończyków szuka w Polsce możliwości założenia własnego biznesu i działalności kulturowych, mając przekonanie, że tutaj są w stanie zrealizować zakładane cele, których nie osiągnęliby w społeczeństwie japońskim. „Inność japońska" (reprezentowana przez takie globalne produkty kulturowe jak sushi, komiksy, anime, ceremonia herbaciana i zen) zaraz po ustrojowej transformacji zaczęła interesować Polaków i do dziś oferuje różne idee i wartości, które przyciągają polskich odbiorców i rozszerzają ich tożsamość kulturową, poza tradycyjne rozumienie polskości. Rezydenci japońscy, którzy obserwują, jak „japońskość" jest przedstawiana i omawiana w społeczeństwie polskim, przeżywają proces rekonstrukcji swojej tożsamości kulturowej. W tym procesie znaczna grupa japońskich rezydentów zaczęła pozytywnie odnosić się do powstałego w Japonii narodowego dyskursu o Polsce jako kraju, który „kocha Japonię". Jakie są postawy rezydentów japońskich w Polsce wobec polskiej recepcji globalnych produktów japońskich, w tym kuchni reprezentującej „świętą" japońskość? Jakie wartości kultury japońskiej są ich zdaniem „prawidłowo", „nieodpowiednio" czy „ciekawie" odbierane przez Polaków? Czy według nich istnieją (jeśli tak, to jakie) „użyteczne" kulturowe wartości japońskie, które ich zdaniem przyczyniłyby się do „pozytywnej zmiany" społeczeństwa polskiego i które sami chcieliby przekazać Polakom? Jak oni widzą możliwość popularyzowania „autentycznej" japońskości w Polsce? Te i inne pytania, które dotyczą „polskich wariantów" japońskich tożsamości kulturowych, zostaną rozpatrywane za pomocą analizy narracji japońskich rezydentów w Polsce (zbieranej przez autorkę w postaci pogłębionych wywiadów w latach 2016-2019) oraz uzupełnione o krytyczną analizę dyskursu o „miłości" Polaków do Japonii.

Maciej Witkowski (Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej): *Etnograficzna codzienność relacji z Romami a dorobek polskich studiów romologicznych*

W obszarze badań antropologicznych nad relacjami Romów z nie-Romami (nie tylko w środowisku polskich badaczy) obserwujemy ostre i zasadnicze spory. Badacze stosują odmienne strategie badawcze rozwijając własne – jak ujmuje to Karin Knorr Cetina – kultury epistemiczne. Rozbieżności dotyczą nie tylko samej treści interpretacji, ale także elementarnych sposobów pozyskiwania danych empirycznych. Nie istnieje ani jasna teoria wyjaśniająca czym są „dane empiryczne", ani nawet pogłębiona refleksja w tym zakresie. Problem ten znacząco ogranicza rozwój dziedziny mimo coraz większej liczby badań i badaczy. Co zatem robią na co dzień antropolodzy wśród Romów? Na podstawie własnych długoletnich badań etnograficznych w środowisku romskim pokazuję w jaki sposób etnograficzna codzienność kształtuje „dane empiryczne" gromadzone w trakcie badań. Są one uwikłane są w różne formy zaangażowania antropologa w świat: jego wewnętrzne doświadczenia i oczekiwania, zależności od badanych, okoliczności historyczne. Zdecydowana większość wywiadów etnograficznych, w których uczestniczyłem w ostatnich latach została nagrana, a wiele zdecydowałem się poddać transkrypcji na użytek dalszej pogłębionej analizy. W ten sposób uwiecznione zostały nie tylko wypowiedzi informatorów, ale także badaczy (mnie i innych etnografów, którzy mi towarzyszyli). Liczne fragmenty z poddanych transkrypcji wywiadów, odczytywane i interpretowane po miesiącach lub latach pokazują problem niejednoznaczności kategorii „danych empirycznych" pochodzących z badań terenowych. Odwołując się do analizy tych zapisów poddaję refleksji zjawisko empirycznej niejednoznaczność współczesnej akademickiej wiedzy o relacjach między Romami i nie-Romami. Rozważania zamierzam ograniczyć do sytuacji we współczesnej Polsce, gdzie zrealizowałem większość badań własnych. Istotne znaczenie dla antropologicznej interpretacji ma również zanurzenie badacza w dyskursie akademickiej romologii. Na przykład: gdy etnograf korzysta z wcześniej zdobytej wiedzy (w formie klasycznych interpretacji antropologicznych) o znaczeniu jakie w społeczności Romów ma nazwanie kogoś „gadziem", cały sposób doświadczania tej rozmowy z konkretnymi badanymi (o tym co mają na myśli tak go nazywając) wygląda zupełnie inaczej. Etnograf nie jest tylko biernym obserwatorem, ale i aktywnym uczestnikiem wydarzeń. W toku zazwyczaj gwałtownej interakcji wypowiedzi i zachowania badacza mieszają się i wpływają na wypowiedzi i zachowania badanych. W tej sytuacji trudno jest jednoznacznie stwierdzić jaki charakter mają zgromadzone w terenie „dane". Jakim kryterium należy się posłużyć by odróżnić etnograficzną wiedzę empiryczną od stereotypu bądź wiedzy zaczerpniętej z istniejących wcześniej zasobów? Innymi słowy: czy w ogóle warto jeździć w teren? Odwołując się do dorobku studiów romologicznych argumentuję, że potrzebny jest program badawczy pozwalający określić i usystematyzować różnorodność sensów kategorii „danych empirycznych" we współczesnej antropologii relacji społeczeństwa większościowego

z Romami. Pokazuję, w jaki sposób interpretacje te są uzależnione od bardziej podstawowych (często funkcjonujących w formie ukrytych założeń) teorii poznania: produktów konkretnego miejsca i czasu. Przede wszystkim zwracam zatem uwagę na tzw. codzienne aspekty badań, które są zwyczajowo pomijane, jako „prozaiczne", „nieistotne", „osobiste", „zbyt oczywiste".

Referaty wyłożone:

Anna Barska (Uniwersytet Opolski): *Życie codzienne kobiet w kontekście różnych przynależności na przykładzie Tunezji*

Począwszy od odzyskania przez Tunezję niepodległości (marzec 1956) i zatwierdzenia przez parlament dokumentów (Kodeks prawa rodzinnego 1956; konstytucja 1959) życie codzienne kobiet powolnie ulega zmienia. Znaczące okazały się m.in. zasada równości płci, prawo do edukacji i prawo do wynagradzanej pracy, które stworzyły możliwość zaistnienia poza sferą domową, tym samym poszarzenie obszarów przynależności kobiet. Współcześnie ich nie ogranicza się do związków krewniaczych, ale obejmuje też przestrzenie zawodowe, związkowe itp. Życie codzienne kobiety w Tunezji wyznaczają z jednej strony tradycja, a z drugiej strony upowszechniana od momentu odzyskania niepodległości nowoczesność.

Mustafa Switat (Uniwersytet Warszawski): *Specyfika transferu kulturowego w naukach społecznych na przykładzie kultury polskiej i arabskiej*

Celem referatu jest prezentacja specyfiki transferu kulturowego w naukach społecznych na przykładzie kultury polskiej i arabskiej. Przedmiotem rozważań będzie kwestia czy transfer kulturowy jako kategoria stosowana głownie w humanistyce może być zastosowany w naukach społecznych. Proces zapożyczeń kulturowych kojarzony był dotąd w socjologii z procesem dyfuzji i akulturacji, jednak rozwój metod inter- i transdyscyplinarnych umożliwia prowadzenie badań nad dynamiką inkluzji elementów kulturowych z wykorzystaniem metodologii innych dziedzin. Postaram się wskazać ten nowy kierunek na podstawie badań wpływów kultury arabskiej w kulturze polskiej. Analizie podlegał m.in. zakres, przedmiot, okres, uwarunkowania wybranych elementów kulturowych (materialnych, niematerialnych i żywotnych) w kontekście arabsko-polskich stosunków międzykulturowych oraz kanał ich przepływu do Polski w kontekście teorii socjologii. Wybrane elementy kulturowe poddano analizie krytycznej w celu zbadania mechanizmów transferu kulturowego (wpływów kultury obcej na kulturę rodzimą na przykładzie kultury arabskiej). W efekcie transfer w naukach społecznych to proces przeniesienia elementu kulturowego z jednej kultury do drugiej, uwzględniający postawy i percepcję obcej kultury, koniunkturę na nowy element kulturowy respektując ogólne uwarunkowania oraz ogólny dyskurs (kontekst) historyczny tego procesu. Transfer kulturowy jest zatem analizą historii dyskursu obcej kultury – jej elementów i przedstawicieli. Jest też swoistym studium percepcji obcości w kulturze polskiej, umożliwiającym poznanie kulturowych źródeł postaw wobec obcokrajowców we współczesnej polskiej codzienności.

Marek Berezowski (Uniwersytet Warszawski): *My i oni. Wojna w Donbasie. Narracje*

Wojna na Ukrainie rozpoczęła się wiosną 2014 roku. Od tego momentu obie strony konfliktu oprócz działań stricte militarnych, rozpoczęły walkę na „argumenty", które miały legitymizować słuszność prowadzonej wojny na terenie Donbasu. Podstawowym zadaniem polityków, PR-owców i propagandzistów stało się narysowanie jasnej granicy pomiędzy „nami" i „nimi". Czytelny podział, w sytuacji gdy właściwie kryteria różnicujące nie były ostre, wymagał sięgnięcia po szereg argumentów. Pierwszą kategorią stanowią odwołania do historii. Na Ukrainie obecne były dwie tradycje historyczne, dotyczące II Wojny światowej. W okresie Związku Radzieckiego oficjalna i jedyna dopuszczalna narracja historyczna gloryfikowała Armię Czerwiową i Wielką Wojnę Ojczyźnianą. Natomiast przede wszystkim na zachodniej Ukrainie istniała również pamięć o Ukraińskiej Armii Powstańczej (UPA) walczącej głownie przeciw sowietom. Protesty na Majdanie na przełomie 2013 i 2014 roku ujawniły rosnący kult tej tradycji historycznej i mitologicznej. W momencie wybuchu wojny, walka z separatystami powiązanymi z Rosją, stała się formą odtworzenia historii, współczesną „antyradziecką krucjatą". We wschodniej części Ukrainy, gdzie armia hitlerowska popełniła wiele zbrodni, żywa jest natomiast pamięć o bohaterach walczących przeciw III Rzeszy (wzmocniona dekadami propagandy sowieckiej). Dość prostym zabiegiem, było więc przywołanie mitu Wielkiej Wojny Ojczyźnianej i walki z faszystami, których współczesnym obliczem, zgodnie z tą narracją miała być ukraińska armia, a zwłaszcza odziały ochotnicze często złożone ze skrajnie prawicowych aktywistów. Ciekawym przykładem o dużym potencjale symbolicznym jest bitwa o wzgórze Sawur-Mohyła, na wchód od Doniecka. Wierzchołek ten został zdobyty przy wielkich stratach, w sierpniu 1943 roku przez żołnierzy Armii Czerwonej. Po wojnie na szczycie wzgórza został zbudowany duży obelisk upamiętniający walki. W 2014 roku doszło do ciężkich walk o wzgórza pomiędzy armią ukraińska a separatystami wspieranymi przez siły rosyjskie, a podczas tych zmagań monument został doszczętnie zniszczony. Władze Donieckiej Republiki Ludowej, na obszarze której znajduje się obecnie wzgórze, co roku oficjalne uroczystości związane z upamiętnieniem Dnia Zwycięstwa, rozpoczynają właśnie na Sawur-Mohyle. Podczas tych uroczystości stałym elementem jest symbolika związana z Armią Czerwoną,

tymczasem na postmajdanowej Ukrainie, w ramach dekomunizacji, ustawowo zakazano używania wszelkiej symboliki komunistycznej (i nazistowskiej). Inną formą rozróżnienia jest wykorzystanie różnic regionalnych i nadanie im politycznego charakteru. Bardzo często mieszkańcom Donbasu przypisuje się swoisty upadek moralny, natomiast region postrzega jako zdemoralizowany i kryminalny. Natomiast sami donbascy, często równie nieprzychylnie postrzegają mieszkańców zachodniej Ukrainy, a zwłaszcza Galicji. Region ten postrzegany jest w ich oczach jako prowincjonalny i wiejski, w odróżnieniu o przemysłowego i miejskiego krajobrazu Donbasu. Kolejną kategorią narracji są te odnoszące się do współczesności i „globalnych" zjawisk. Po ukraińskiej stronie bardzo popularnym terminem określającym separatystów z Donbasu jest nazywanie ich terrorystami. Kiedy w ostrzale rakietowym pod Wołnowachą po stronie ukraińskiej zginęło kilkunastu pasażerów autobusu, na Ukrainie popularna stała się akcja wzorowana na *„Je suis charlie"*, pod nazwą *„Je Suis Volnovaha"*. Natomiast po stronie separatystów popularną formą „oczerniania" drugiej strony, jest podobnie jak w putinowskiej Rosji, snucie opowieści o zdemoralizowanej „Gej Europie", do której ciąży obecna władza w Kijowie. W czasie wystąpienia postaram się pokazać jak płaszczyzna tożsamości, narracji, rozróżniania staje się we współczesnym konflikcie bronią, równie skuteczną jak siła militarna. Referat powstał w oparciu o prace terenową w Donbasie.

G02. ANTROPOLOGIA ZAANGAŻOWANA – ROLA REFLEKSJI NAD KULTURĄ I DZIAŁAŃ PLURALIZUJĄCYCH W CZASIE NACJONALISTYCZNEGO WZMOŻENIA

Organizatorki: Grażyna Kubica-Heller (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Ewa Michna** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Hana Červinkova** (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu)

Sekcja PTS: Sekcja Antropologii Społecznej

Język obrad: polski

Klasyczna antropologia odgrywała ważną rolę w życiu intelektualnym Zachodu. Ojcowie założyciele dyscypliny: Lewis Henry Morgan, Edward Burnett Tylor i James George Frazer, brali żywy udział w debatach swojego czasu. Przedstawiciele tego pierwszego pokolenia antropologów stanowili część szerokiej i różnorodnej intelektualnej sfery publicznej, w której uczestniczyli przyrodnicy, historycy, archeologowie, filozofowie i inni uczeni. Starali się zrozumieć przeszłość i teraźniejszość ludzkości na szerokiej platformie teoretycznej, jaką był ewolucjonizm. W pewnych kwestiach następna generacja poszła ich drogą: uczestniczyła aktywnie, podobnie jak poprzednicy, w debacie publicznej. Bronisław Malinowski pisał do popularnych magazynów i wygłaszał publiczne odczyty na tematy, które interesowały szerszą publiczność, jak życie seksualne. Franz Boas aktywnie występował przeciwko rasizmowi. Ruth Benedict i Margaret Mead pokazały antropologię jako świeże i ciekawe podejście do ludzkiej różnorodności. Podobnie było we Francji, a także w Polsce, gdzie można by znaleźć przykłady takiej zaangażowanej postawy: Jan Stanisław Bystroń piszący o megalomanii narodowej, czy Józef Obrębski o polskim kolonializmie na Polesiu. Zatem to nie angażowanie się w debatę publiczną trzeba uznać za nieuprawnione, jak twierdzą niektórzy, ale raczej nieuprawnione jest nie angażowanie się w nią. Wielu i wiele z nas ma silne poczucie, że poważne problemy w polskim życiu publicznym nie są świeżej daty, choć ostatnio uległy intensyfikacji. Dostrzegamy, że często za dyskursem o różnicach kulturowych kryją się społeczne hierarchie. Dlaczego nasz głos nie był słyszany wcześniej? Co robić by stać się aktywną stroną debaty publicznej? Jakie problemy możemy ujawnić bazując na naszej wiedzy? Jaka refleksja o kulturze jest teraz najbardziej potrzebna? Jak bronić idei wielokulturowości i pluralizmu, znaczenia obywatelskości i otwartości? Jakie są etyczne i epistemologiczne konsekwencje zaangażowania/braku zaangażowania się w dyskusje na temat współczesnych problemów? Czy antropologowie i antropolożki prócz refleksji, mogą i powinni angażować się w działania na rzecz grup wykluczonych? Jak to robić?

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
AULA 0.2

BLOK I

Referaty wygłaszane:

Maria Flis (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Pojęcie ludzkiej natury a dominujące w kulturze strategie tożsamościowe*

W wystąpieniu podejmuję próbę pokazania związku między koncepcją ludzkiej natury a dominującymi w kulturze strategiami konstruowania „Innego" i wynikającymi z tej zależności nowymi wyzwaniami dla antropologa społecznego. Zwłaszcza w kontekście przezwyciężania „rozumu potocznego" poprzez ukazywanie rzeczywistej struktury procesu społecznego. A to jest zadanie socjologii, w ramach której istotną rolę do odegrania ma „zaangażowany antropolog społeczny". Antropologia

społeczna okazała się być „hermeneutyką strony przeciwnej" a jej celem było jak najwszechstronniejsze zrozumienie, które człowiek może osiągnąć uczestnicząc w różnych kulturach. Podejmując wyzwanie zrozumienia Innego, wpływamy na badaną rzeczywistość i tym samym ponosimy odpowiedzialność. Moralność ufundowana w asymetrycznej relacji z Innym, zakłada podporządkowanie się wobec Innego.. W ponowoczesności dobrze socjalizowana jednostka musi nauczyć się „Inności" innych ludzi po to, aby móc trafnie zdiagnozować własną „Inność". Tak ujęta „Inność" koreluje z nową ekonomią inkluzji społecznej, która polega na strukturalnym wymogu innowacyjności i adaptacji do zmiany społecznej. Trening doświadczania „Inności" uczy nas wszystkich satysfakcji bycia „Innym". Zdaniem B. Russella – idea dobra i zła wiąże się z naszymi pragnieniami a nasze pragnienia bywają wzajem niezgodne. Etyka jest próbą przezwyciężania tej subiektywności. Nasze postępowanie będzie służyło interesowi społecznemu w tej mierze, w jakiej harmonizuje z interesami indywidualnymi. „Zadaniem mądrych instytucji życia społecznego jest maksymalizacja tej harmonii; (…). Każdy system etyki jest artykulacją pragnień ludzi, którzy go akceptują" (Russell B., „Religia i nauka", Warszawa 2006, Instytut Wyd. Książka i Wiedza).

Katarzyna Majbroda (Uniwersytet Wrocławski): *W stronę forum. Antropologia ‚publicznego' w procesie mobilizowania społeczeństw do otwartości*

Celem mojego referatu jest próba sproblematyzowania statusu antropologii jako dyscypliny lokowanej w przestrzeni i kulturze publicznej, w kontekście pytań o to, w jakim stopniu i przy pomocy jakich strategii angażuje się w to, co publiczne – powstające na przecięciu społeczno-kulturowego, politycznego, lokalnego z globalnym w kontekście wzmożonych nacjonalizmów, ksenofobii, homofobii oraz innych praktyk i postaw wykluczających. Osadzanie antropologii w nurcie nauk społecznych w działaniu skłania do refleksji wokół praktyk dyscyplinowych, które wiążą się z oddziaływaniem na społeczne procesy symboliczno-kulturowe w celu zwiększania ich otwartości i inkluzyjności. Jest to także wyraźne pytanie o sprawczość antropologii oraz formy jej uczestnictwa w publicznej kulturze. Postawione tu pytanie można zadać w szerszym kontekście dyskusji o roli, miejscu i znaczeniu antropologii w procesie tworzenia społeczeństwa otwartego. Wątki, które podejmuję w referacie biorą swój początek z rozpoznania pewnej, coraz wyraźniejszej, zmiany, którą można zaobserwować w antropologii społeczno-kulturowej, polegającej na przekraczaniu „dark anthropology" w rozumieniu zaproponowanym m.in. przez Sherry Ortner. Punktem wyjścia jest wsparta przykładami obserwacja nowych dróg i strategii dyskursywnego przekraczania negatywnych narracji o nadużyciach i politycznych uwikłaniach dyscypliny na rzecz wydobywania jej potencjału krytycznej troski i afirmacji wobec aktualnych procesów i zjawisk. Wiąże się z tym przesunięciem uwagi zmiana w prezentowaniu tzw. wykluczanych, podporządkowywanych, marginalizowanych grup i społeczności, która odbywa się coraz częściej w trybie afirmatywnym, akcentującym ich godność, samostanowienie i sprawstwo. Postawa afirmatywna stanowi zatem określony projekt etyczny i olityczny, który w toku różnych strategii konceptualnych, badawczych i dyskursywnych sprzyja współtworzeniu wyobraźni społecznej opartej na poczuciu równości, inkluzyjności, akceptacji i sprawiedliwości, niosąc w sobie tzw. nadzieję na zmianę określonych porządków rzeczywistości. W referacie przekonuję, że perspektywa afirmatywna (post-krytyczna) ma szansę na zaistnienie w przestrzeni i kulturze publicznej, jeśli antropologia społeczno-kulturowa odzyska konceptualnie instytucję forum – wbrew zasadom neoliberalnie zarządzanego rynku – by odbudowywać swoją obecność w kulturze publicznej i jednocześnie przemodelowywać dyskursywnie i działaniowo (performatywnie) wyobraźnię społeczną, relacje i porządki społeczne, tworząc ideę wspólnego życia (z uwzględnieniem wartości wyznaczających etos antropologiczny). W referacie podejmuję również wątek dotyczący partycypacji' i możliwości wyzyskania tej kategorii dla przedsięwzięcia antropologicznego. Czy i w jaki sposób uprawiana w modusie forum antropologia publicznego może oferować strategie budowania porozumienia wokół sfery wartości i humanistycznych idei równości (Martha Nussbaum), demokracji liberalnej (Chantal Mouffe, Ernesto Laclau).

Katarzyna Kaniowska (Uniwersytet Łódzki): *Społeczne role antropologa*

Spośród zagadnień, które – w zamierzeniu organizatorów debaty – mają określać pole tematyczne dyskusji, chcę się skupić na kwestii etycznych i epistemologicznych konsekwencji zaangażowania/braku zaangażowania w dyskusje na temat współczesnych problemów społecznych. Zaproponuję rozważenie postulatu powinności, który wprost lub między wierszami pojawia się w debatach antropologów od lat 90-tych XX wieku i towarzyszy refleksji etycznej. Powinność rozumiem tu szeroko, nie tylko jako zobowiązanie badacza wobec badanych, ale jako element społecznej roli antropologa. Rozważając kwestię powinności odwołam się do klasycznego tekstu z polskiej literatury z zakresu nauk społecznych – do rozprawy Stanisława Ossowskiego o społecznych rolach uczonych, poglądów Klemensa Szaniawskiego, a także do tekstów współczesnej antropologii, w których dyskutowane są postulaty stawiane postawom badacza, jego społecznym zobowiązaniom czy funkcjom, wynikającym ze społecznego odbioru wiedzy naukowej lub z aktualnych, doraźnych społecznych potrzeb.

Dariusz Brzeziński (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Kultura dialogu w dobie nacjonalistycznego wzmożenia. Wokół zaangażowanego charakteru ostatnich prac Zygmunta Baumana*

Kwestia zaangażowania intelektualisty w sytuacji nacjonalistycznego wzmożenia była jednym z najważniejszych wątków podejmowanych przez Zygmunta Baumana w jego ostatnich pracach. Z jednej strony analizował on przyczyny współczesnego dowartościowania „mocnych tożsamości", upatrując ich między innymi w kolejnych kryzysach mających miejsce w XXI wieku (ekonomicznym, migracyjnym, związanym z zagrożeniem terrorystycznym etc.). Wskazywał także na rolę rządów niektórych państw w umacnianiu przekonania o istnieniu stanu zagrożenia, dowodząc tego, że działania te mają na celu legitymizację sprawowanej przez nie władzy. Z drugiej strony Bauman rozwijał dyskurs krytyczny względem wzmiankowanych procesów, dowodził konieczności podejmowania działań w obronie pluralizmu, a także stawał w obronie grup wykluczonych. Kwestie te najsilniej zaakcentował w książkach „Obcy u naszych drzwi" oraz „Retrotopia", aczkolwiek są one wyraźnie obecne w wielu innych jego pracach z ostatnich lat życia. Płynnie poruszając się między denotatywną i konatywną funkcją języka – co zresztą było charakterystyczne dla niemal całej jego twórczości – Bauman apelował o podjęcie działań na rzecz dialogu, jako potencjalnego remedium na sytuację nacjonalistycznego wzmożenia, mającego miejsce w drugiej dekadzie XXI wieku. W swoim referacie dokonam analizy i krytyki zarówno jego wizji „kultury dialogu", jak i postulowanej przez niego krytycznej postawy intelektualisty. Uczynię to w perspektywie orientacji w antropologii i socjologii zaangażowanej, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które są związane ze współczesnym promowaniem postaw i działań pluralizacyjnych.

Marta Songin-Mokrzan (Uniwersytet Łódzki), **Michał Mokrzan** (Uniwersytet Wrocławski): *Efekt ślepej plamki: aporie antropologii krytycznej w dobie późnego kapitalizmu*

Czyniąc punktem wyjścia twierdzenie Stephena Tylera, że „dyskurs krytyki jest już nierozerwalnie związany z tym, co krytykuje" (Tyler 1999: 84), w naszym wystąpieniu argumentujemy, że antropologia polska stoi współcześnie przed koniecznością rozpoznania w sobie aporii, którą opisujemy za pomocą metafory ślepej plamki. Metafora ta, wypracowana na gruncie nauk społecznych i humanistycznych, stosowana jest w celu wskazania błędu poznawczego polegającego na skłonności do projektowania własnej obiektywności i neutralności przy jednoczesnym niedostrzeganiu bycia uwikłanym w przedmiot krytyki. Chcąc zobrazować ów efekt ślepej plamki w wystąpieniu odwołujemy się do debaty dotyczącej procesu neoliberalizacji uniwersytetu (Songin-Mokrzan 2016, Mokrzan 2017) i pokazujemy jak my sami reprodukujemy krytykowane przez nas reżimy przedsiębiorczości.

Referaty wyłożone:

Grażyna Kubica-Heller (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Antropologia zaangażowana po polsku — w perspektywie historycznej*

Kwestia obecności antropologów w sferze publicznej ma swoją długą historię i zmienne koleje. Na początku była stałym elementem aktywności teoretyków, później także badaczy terenowych. Antropologowie często zabierali głos w debacie publicznej na temat ważnych kwestii współczesności. Czy podobnie było w polskiej nauce? W swoim wystąpieniu zaprezentuję przegląd sposobów zaangażowania, które realizowali tacy uczeni i uczone jak: Regina Lilientalowa, która w swojej publicystyce zajmowała się kwestią edukacji i emancypacji Żydów; Maria Czaplicka, była ekspertką od spraw rosyjskich w brytyjskiej prasie; Jan Stanisław Bystroń, krytykował megalomanie narodową; Józef Obrębski, diagnozował i krytykował polski kolonializm na Polesiu; Kazimiera Zawistowicz-Adamska – pragnęła unarodowić polską wieś; Feliks Gross prowadził Seminarium Socjologiczne dla robotników.

BLOK II

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
AULA 0.2

Referaty wygłaszane:

Monika Baer (Uniwersytet Wrocławski): *Antropologia krytyczna w polu ‚politycznego'. Strategie i dylematy*

Odnosząc się do osobistych doświadczeń związanych z funkcjonowaniem na przecięciach antropologii społeczno-kulturowej i zorientowanych aktywistycznie studiów gender i queer, w swoim wystąpieniu chciałabym zastanowić się nad możliwymi strategiami włączania perspektyw antropologicznych w przestrzenie debat w polu ‚politycznego' (Mouffe 2005). W tym kontekście przyglądam się różnym koncepcjom antropologii krytycznej. Pojęcie to może wiązać się z inspiracjami płynącymi z myśli neomarksowskiej i postmodernistycznej, które służą demaskowaniu ‚ideologii w działaniu' (Marcus, Fischer 1999). Tu celem osadzonej w detalu etnograficznym analizy jest ujawnianie, że to, co zdaje

się oczywiste, zwykle oczywiste nie jest, a jest jedynie efektem maskujących funkcji przekonań naturalizujących rozmaite wersje rzeczywistości. Jako narzędzie destabilizacji tak znaturalizowanych dyskursów czy praktyk, ten typ analizy ma niewątpliwie wymiar emancypacyjny. Jednocześnie czyni trudnym jakiekolwiek działania w polu ‚politycznego', ponieważ próbując realizować utopijny ideał pluralizmu, podważa przesłanki i narzędzia większości z nich. Inny projekt antropologii krytycznej nawiązuje do idei krytycznego humanizmu i szeroko rozumianej teorii praktyki. Wychodząc z założenia, że praktyka badawcza powinna służyć emancypacji podmiotów badań, analizuje ona przyczyny różnych form dyskryminacji i koncentruje się na sposobach przeciwdziałania niesprawiedliwościom społecznym (Scheper-Hughes 1995). Jednak często uprzywilejowanie praktyk emancypacyjnych w polu ‚politycznego' uniemożliwia krytyczny ogląd własnego stanowiska etycznego. Alternatywę wobec powyższych form stanowi perspektywa złożona z elementów zaczerpniętych z ‚antropologii współczesnego' Paula Rabinowa (2003), ‚para-etnografii' George'a E. Marcusa (2007) oraz ‚etnografii w późnym industrializmie' Kim Fortun (2012). Zakłada ona konieczność problematyzacji wszelkich konstytuujących pole badawcze dyskursów, praktyk i zjawisk (w tym również tych związanych z samą antropologią krytyczną); traktuje aktorów i aktorki działających w tym polu jako epistemicznych partnerów; i przyznaje prawo wypowiedzi wszystkim w celu ‚pracowania różnicą'. Wyłaniająca się z tak rozumianej antropologii krytycznej przestrzeń dynamicznego agonizmu pozwala zerwać z teleologicznymi przesłankami konwencjonalnie rozumianego aktywizmu. Jednocześnie uznaje, że jakiekolwiek działania w polu ‚politycznego' i zaangażowanie na rzecz zmiany skazują antropolożkę na nieustanne zmagania z napięciami i wątpliwościami.

Natalia Bloch (Uniwersytet Warszawski): *Uchodźcy, migranci, turyści i antropolodzy — jak robić zaangażowaną antropologię?*

Zgadzam się z tezą postawioną przez Autorki grupy tematycznej, że „to nie angażowanie się w debatę publiczną trzeba uznać za nieuprawnione, jak twierdzą niektórzy, ale raczej nieuprawnione jest nie angażowanie się w nią". Dlatego w moim wystąpieniu nie zamierzam – co robiłam już wielokrotnie – dowodzić teoretycznie słuszności tej tezy, ale skupić się na odpowiedzi na ostatnie z pytań postawionych przez Autorki, czyli „jak to robić?". Jako antropolożka zajmująca się mobilnością, od samego początku zjawiska, które w debacie publicznej określono mianem „kryzysu uchodźczego/migracyjnego", wielokrotnie występowałam w mediach i w różnego rodzaju debatach, starając się ukazać inną – antropologiczną, niesedentarystyczną, postkolonialną – perspektywę na te procesy. Szybko jednak popadłam we frustrację: telewizyjne „setki" czy komentarze do prasy nie dawały przestrzeni, a na debaty przychodzili zwykle i tak już zainteresowani i zaangażowani. Czułam potrzebę zaangażowania się w aktywistyczne działania interwencyjne, które miałyby potencjał podnoszenia społecznej świadomości i budowania wrażliwości w odniesieniu do tematyki uchodźczej, migracyjnej i turystycznej. W referacie chciałabym zaprezentować kilka takich działań, które miałam okazję współtworzyć lub w których uczestniczyłam, poddając je jednocześnie krytycznej refleksji. Te działania to: 1) autorski projekt interwencyjny „Wszyscy jesteśmy migrantami. (Od)zyskiwanie pamięci migracyjnej", na który złożyła się wystawa, program edukacyjny i badania terenowe z udziałem studentów i doktorantów etnologii i antropologii kulturowej, poprzez który chciałam odejść od redukowaniem figury migranta/uchodźcy do kategorii Innego i opowiedzieć o nas jako migrantach, przywrócić pamięć o naszej własnej, długiej i burzliwej, historii migracyjnej; 2) kampania społeczna „Zaadoptuj kamizelkę", zrealizowana przez Centrum Badań Migracyjnych UAM, Migrant Info Point i Oxfam International, która polegała na umieszczeniu w publicznej przestrzeni miasta kamizelek ratunkowych, jakie mieli na sobie uchodźcy podczas przeprawy przez morze, w celu wywołania dyskusji o nieobecności samych uchodźców wśród nas; 3/ przeprowadzona przez te same instytucje kampania „Galeria bez domu", skierowana do uczniów szkół podstawowych, którzy w ramach cyklu warsztatów o uchodźcach przygotowali rysunkowe i dźwiękowe pocztówki dla dzieci przebywających w obozach uchodźców we Włoszech, Grecji i Serbii (pocztówki złożyły się następnie na wirtualną oraz mobilną galerię podróżującą po Polsce i Europie); 4/ projekt edukacyjny z zakresu migracji dla nauczycieli szkolnych pt. „Edukacja międzykulturowa w krajach V4 w dobie kryzysu migracyjnego", w którym miałam przyjemność być wykładowczynią; oraz 5/ portal internetowy post-turysta.pl promujący świadomą i odpowiedzialną turystykę, dla którego pisałam eseje.

Renata Hryciuk (Uniwersytet Warszawski): *O (nie) możności uprawiania antropologii feministycznej. Przykład etnograficznych badań nowych elit kulinarnych w Oaxace (Południowy Meksyk)*

W latach 2011-17 przeprowadziłam wielostanowiskowe badania etnograficzne turystyki kulinarnej w meksykańskim stanie Oaxaca. Długotrwała obecność w terenie i obserwacja uczestnicząca oraz wywiady pogłębione z różnymi aktorami społecznymi zaangażowanymi w tworzenie dziedzictwa gastronomicznego na potrzeby turystyki dostarczyły materiału do sporządzenia gęstego opisu rozwoju lokalnego przemysłu gastro-turystyki i procesu patrymonializacji miejscowych kultur kulinarnych. Badanie zostało skonstruowane zgodnie z postulatami metodologicznymi antropologii feministycznej czyli (współ)badania – w tym tych, którzy/re znajdują się na dole drabiny społecznej i klasowo-rasowej w Meksyku, czyli podporządkowanych (subalterns) grup indiańskich, w tym przede wszystkim oddawanie głosu kobietom i studiowanie ich doświadczenia. W niniejszej prezentacji analizuję przyczyny fiaska feministycznego projektu wydawniczego (collaborative project), który zainicjowałam w 2016 roku we współpracy z meksykańską fotografką Judith Romero. Miał on za zadanie oddanie

łam książki-albumu kobietom (Metyskom i Indiankom) współuczestniczkom mojego badania, należącym do wyłaniającej się grupy „nowych elit kulinarnych" (kucharkom z targów i fiest, szefowym kuchni, instruktorkom kulinarnym, właścicielkom restauracji etc.). Zaproszone do współpracy kobiety same mogły wybrać formę w jakiej przedstawią swoje gastro-biografie (esej, wywiad, historia życia, etnograficzny reportaż, foto-reportaż etc.) czyli opowiedzą o drodze jaką pokonały by zaistnieć w silnie zmaskulinizowanym, klasowo i rasowo zdeterminowanym świecie meksykańskiej i transnarodowej gastronomii. Antropologiczne odczytanie tej nieudanej współpracy wskazuje na trudności i ograniczenia dla stosowania metodologii antropologii feministycznej opartej na wzajemności, szacunku, negocjowaniu relacji władzy etc. w sytuacji gwałtownego utowarowienia kultury i wiedzy etnograficznej na potrzeby przemysłu turystycznego. Działania z zakresu antropologii zaangażowanej mające na celu wzmocnienie widoczności kobiet i oddanie im głosu może zostać odczytane przez najbardziej społecznie mobilną grupę – etnicznych ekspertek kulinarnych – jako próba zawłaszczania wiedzy lokalnej przez cudzoziemską antropolożkę, która w zależności od okoliczności funkcjonuje w lokalnym przemyśle dziedzictwa kulturowego (z jego konfliktami i rywalizacjami) jako ekspertka, sojuszniczka lub coraz częściej potencjalna rywalka w dostępie do globalnego rynku turystyki kulinarnej.

Cezary Obracht-Prondzyński (Uniwersytet Gdański): *Antropolog na pograniczu — dylematy publicznego zaangażowania*

Referat zostanie oparty o doświadczenie badacza, żyjącego w pogranicznym, wielokulturowym środowisku, angażującego się w sprawy publiczne jako animator, działacz kaszubski, komentator i publicysta, inspirator etc. Godzenie różnych ról społecznych z rolą badacza i aktywnością naukową oraz dydaktyczną otwiera wiele możliwości: pozyskiwania informacji, budowania sieci relacji, wzmacniania wrażliwości i wyczulenia na problematyczne sytuacje – innymi słowy buduje ważną dla antropologa kompetencję społeczną i poznawczą. Ale jednocześnie rodzi różnego rodzaju dylematy i pokusy: korzystania z przewagi kompetencyjnej i sprawności retorycznej, wywierania wpływu, forsowania własnych przekonań etc. Doświadczenie ponad 30 lat aktywności naukowej i społecznej pozwala na wyciąganie wniosków dotyczących potrzeby i ograniczeń zaangażowania, publicznej roli nauki, możliwości realizacji badań, wykorzystania wiedzy.

Tymoteusz Król (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Justyna Majerska-Sznajder** (Uniwersytet Warszawski): *„Brońcie nas zanim jesteście". Wilamowianie zaangażowani*

Wilamowianie na przestrzeni lat byli wykorzystywani przez osoby różnych narodowości dla osiągnięcia swoich politycznych celów. Szczególnie ruch badania wysp językowych Sprachinselforschung (Kuhn, Karasek-Langer, Steller, Strzygowski, Haiding) zakładał zamknięcie Wilamowian w pojęciu niemieckiego reliktu i odrzucenie wszystkich elementów ich kultury i języka, które do tych ciasnych ram nie pasowały. Polscy naukowcy usiłowali za to udowodnić odwieczną polskość tych ziem i podobnie jak Niemcy, nie dopuszczali możliwości istnienia innej, lokalnej, wilamowskiej perspektywy. Również współcześnie osoby z zewnątrz wykorzystują Wilamowian dla swoich potrzeb, wybierając pasujące do swoich teorii elementy ich kultury i historii. Nieraz nie kończy się to na samych słowach, lecz ma bezpośredni wpływ na życie Wilamowian: współczesna polityka i nieraz zaangażowani w nią naukowcy utrudniają Wilamowianom otrzymanie statusu języka regionalnego dla języka wilamowskiego. Justyna Majerska-Sznajder i Tymoteusz Król to lokalni działacze, którzy zaczynali od tworzenia dokumentacji etnograficznej, językowej oraz tworzenia zbiorów kultury materialnej Wilamowian. Rozmawiając z najstarszymi Wilamowianami rosło w nich poczucie niesprawiedliwości, które sprawiło, że zaangażowali się w publiczną debatę na temat Wilamowian, ich języka i historii. Tak przeszli od etnografii ratującej i dokumentacji językowej w antropologię zaangażowaną. Z jednej strony aktywnie działają na rzecz rewitalizacji językowej, nauczając języka, tworząc materiały do nauki oraz wpływając na niekorzystne dla żywotności języka Wymysiöeryś ideologie językowe. Z drugiej, starają się wpłynąć na los osób wykluczonych i prześladowanych. Uświadamiają Wilamowianom, że nie tylko sami są obiektem prześladowań ze strony przedstawicieli większych narodów, ale że także wokół nich żyją lub żyły inne dyskryminowane grupy: wilamowscy służący, Żydzi, uchodźcy czy homoseksualiści. Działania te mają również swoje odbicie w spektaklach granych przez wilamowską młodzież w ramach wilamowskojęzycznej grupy teatralnej Ufa Fisa oraz w spotkaniach organizowanych przez Stowarzyszenie „Wilamowianie", warsztatach walki z ksenofobią, homofobią, antysemityzmem a także zachęcających do adoptowania zwierząt ze schronisk. W ten sposób walczą oni z niesłusznym według nich stereotypem Wilamowian jako zamkniętej, hermetycznej społeczności, który w kolejnych tekstach powielany jest przez dziennikarzy a także naukowców, niezależnie od dyscypliny. Według nich wilamowskość znaczy otwartość na świat i tolerancja i w propagowanie takiej wilamowskości się angażują.

G03. METODA I PRAKTYKA BADAWCZA

Organizatorki: Kaja Kaźmierska (Uniwersytet Łódzki), **Katarzyna Waniek** (Uniwersytet Łódzki)
Sekcja PTS: Sekcja Badań Biograficznych

Język obrad: polski

Przedmiotem sesji będzie namysł nad kwestią tego czym jest dzisiaj podejście biograficzne w odniesieniu do: 1) kwestii metodologii i wspierających ją teorii oraz 2) etycznych dylematów uprawiania nauk społecznych. Uczestników zachęcamy do podjęcia następujących tematów: czy możemy mówić o jednej metodzie i różnych technikach czy wręcz o odmiennych podejściach metodologicznych, na czym polega dzisiaj etyczna odpowiedzialność badacza, czym jest anonimizacja danych w dobie nowych mediów, jak tworzyć kodeksy etyki badawczej aby nie doprowadzić do nadmiernej instytucjonalizacji działań badawczych, jakie wyzwania stawia przed badaczami biografii archiwizacja.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.10

Referaty wygłaszane:

Maria Buko (Uniwersytet Warszawski): *Etyczne i metodologiczne wyzwania w badaniach nad drugim pokoleniem — dziećmi więźniów obozów koncentracyjnych*

W referacie przedstawię wyzwania etyczne i metodologiczne, jakie były moim doświadczeniem w trakcie prowadzenia badań nad dziećmi więźniów nazistowskich obozów koncentracyjnych, tj. osobami urodzonymi w latach 1945-1957, których przynajmniej jeden rodzic był w czasie wojny więźniem politycznym kacetu. Omówione zostaną następujące zagadnienia:1) biograficzny „potencjał" narracyjny generacji powojennej 2) wątpliwości etyczne na kolejnych etapach badań nad doświadczeniem i pamięcią traumy: poszukiwanie rozmówców, prowadzenie wywiadu (poszanowanie granic rozmówcy, świadomość własnych – kompetencyjnych i emocjonalnych – ograniczeń), anonimizacja i archiwizacja 3/ czy socjolog wie lepiej? Rozbieżności w interpretacjach badacza i badanego w studiach nad doświadczeniem i pamięcią traumy.

Daniela Hekiert (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny), **Agnieszka Trąbka** (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Łączenie synchronicznych i asynchronicznych wywiadów w badaniu biografii młodych migrantów w kontekście Brexitu*

Tematem niniejszego wystąpienia będzie metodologiczna refleksja nad sposobami łączenia wywiadów synchronicznych (klasycznych wywiadów pogłębionych) z wywiadami asynchronicznymi w podłużnym badaniu biografii migrantów. Opieramy się na wstępnych wynikach badań z projektu „CEEYouth: Badanie porównawcze młodych migrantów z Polski i Litwy w kontekście Brexitu". Po pierwsze spróbujemy pokazać, jakie możliwości stwarzają asynchroniczne metody prowadzenia badań, zwłaszcza wśród młodych, mobilnych osób i szczególnie, gdy przedmiotem zainteresowania badaczy są aktualne wydarzenia. W tym konkretnym przypadku pozwalają one na bieżąco śledzić reakcje uczestników badania na nowe doniesienia związane z Brexitem i wpływ, jaki mogą mieć na biografie migrantów w krajach UE mieszkających w Wielkiej Brytanii. Równocześnie jest to metoda, która pozwala osobom badanym przemyśleć swoje odpowiedzi i udzielić ich w dogodnych okolicznościach, tzn. bez potrzeby natychmiastowej reakcji na zadawane pytania (O'Connor et al., 2008; Ratislavová & Ratislav, 2014). Wywiady asynchroniczne mają jednak pewne ograniczenia i pułapki, których przedstawienie będzie drugim celem naszego wystąpienia. Należy do nich m. in. trudność z nawiązaniem głębszego kontaktu z osobą badaną i zbudowania relacji opartej na zaufaniu, brak niewerbalnych komunikatów, jak również możliwe trudności osób badanych z formułowaniem swoich odpowiedzi pisemnie. Trzecim celem prezentacji będzie wskazanie, w jaki sposób łącząc klasyczne, synchroniczne metody prowadzenia wywiadów z metodami asynchronicznymi w planie podłużnym (QLS; Neale, 2019; Saldana, 2003) możemy nie tylko uzyskać pełniejszy obraz biografii osób badanych, ale także przezwyciężyć ograniczenia poszczególnych metod.

Andrzej Czyżewski (Uniwersytet Łódzki): *Instytut Historii, Pamięć komunikacyjna vs pamięć zbiorowa — wyzwania metody biograficznej*

W swoim wystąpieniu chciałbym skupić się na kwestii wyzwań jakie stawia przed metodą biograficzną sytuacja, w której dochodzi do próby odgórnego przeformatowania dotychczasowego kanonu pamięci zbiorowej (A. Assmann), przy wykorzystaniu pamięci komunikacyjnej jednostki pokoleniowej (K. Mannheima), której doświadczenie biograficzne w opinii jej członków nie mogło wcześniej zaistnieć w przestrzeni publicznej. Innymi słowy chodzi mi o próbę poszukiwania możliwych rozwiązań

jednego z ważniejszych dylematów metodologicznych w ramach metody biograficznej (F. Schutze), czyli napięcia między indywidualnymi strukturami interpretacyjnymi własnych biografii (pamięcią komunikacyjną) osób z którymi przeprowadzamy wywiady, a tymi narzucanymi im (ale także nam jako badaczom) np. przez media, władze, film czy książki (pamięcią zbiorową). W swoich poszukiwaniach chciałbym w szczególności skupić się na opowieściach przedstawicieli pokolenia Marca ‘68 oraz potencjalnym wpływie, jaki na ich kształt może mieć specyficzna gra wokół pamięci zbiorowej roku 1968, która uległa szczególnej intensyfikacji przy okazji zeszłorocznego jubileuszu tzw. wydarzeń marcowych. W warstwie empirycznej podstawą mojego wystąpienia będzie przekaz medialny z marca 2018 r. oraz wybrane wywiady z uczestnikami Marca ‘68 z Łodzi. Poza wymienionymi wcześniej inspiracjami teoretycznymi chciałbym także odnieść się do takich kategorii analitycznych, jak np. pamięć wędrująca (A. Erll), czy polityka pamięci (M. Bernhard & J. Kubik, L. Nijakowski, M. Łuczewski).

Rozalia Ligus (Uniwersytet Wrocławski): *Czy narracje „badaczy tubylczych” i wywiady w triadzie wymagają nowego podejścia analitycznego?*

Inspiracją do podjęcia niniejszych rozważań stała się z jednej strony 1) polemika toczona pomiędzy M. Hammersleyem, P. Atkinsonem i S. Delamont (2009), a Y.S.Lincoln i N. Denzinem (2009), na temat dynamiki rozwoju metodologii jakościowej w tym, jej poszczególnych faz (Lincoln, Denzin 2009), 2)wskazywany przez P. Atkinsona i S. Delamont (2009) niepokojący redukcjonizm i towarzysząca mu fragmentaryzacja analiz, 3) a moim osobistym doświadczeniem badacza gromadzonym w ostatnim dwudziestoleciu w badaniach narracyjnych prowadzonych (w) małych społecznościach lokalnych. Celem będzie próba opisania zmiany w zakresie „nowych” (?) typów narratorów, którzy w małych społecznościach lokalnych ujawniają się coraz częściej, oddolnie organizując się w (nie akademickie) „zespoły badawcze”, stając się zbiorowymi aktorami działań społecznych. Czy „nowa wrażliwość społeczna/badawcza” (Lincoln, Denzin 2009) zarówno aktorów lokalnych jak i towarzyszących im badaczy akademickich, powszechna dostępność źródeł, transnarodowość, wyższy poziom edukacji ogólnej nie uruchamia oddolnego potencjału działań społecznych, wielopoziomowej, uświadamianej i nieuświadamianej, partycypacji w życiu społecznym, która z kolei wymaga zmodyfikowanej perspektywy analitycznej? Stawiam tezę, iż zmiany społeczno-kulturowe ostatniego trzydziestolecia (wy)generowały i nadal generują nowy typ narratora, który jest jednocześnie „badaczem tubylczym” (Lincoln, Denzin 2009, s. 667), twórczym źródłem nowych form badań dotyczących codzienności wspólnot i problemów (badawczych) oddolnie wymyślonych przez tychże uczestników/aktorów/badaczy. Roli „badaczy tubylczych” nie przypisuję wyłącznie liderom lokalnym, ale właśnie słabo widocznym w przestrzeni publicznej „działaczom”/pasjonatom/inspiratorom, którzy z kolei wchodząc w sytuację wywiadu zmieniają, moderują, „wpływają” na jakość i sposób gromadzenia materiału empirycznego. Zdarza się, że spontanicznie wprowadzają do rozmowy osoby trzecie, co natychmiast zmienia autobiograficzny wywiad narracyjny w rozmowę o charakterze triady komunikacyjnej. Atkinson i Delamont zwracają uwagę na potrzebę uważności i powrót do systemowych relacji pomiędzy porządkiem interakcyjnym, porządkiem rozmowy, porządkami przedstawiania i uporządkowanymi własnościami kultury materialnej” (2009, s. 277) i uważają, iż badania jakościowe powinny pozostać wierne autochtonicznemu (tubylczemu) sposobowi organizacji (Atkinson, Delamont 258).

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.10

Referaty wygłaszane:

Jacek Burski (Uniwersytet Łódzki): *Porażka edukacyjna i jej znaczenie w kontekście doświadczania prekaryjności przez młodych Polaków — wątpliwości badacza*

W niniejszym referacie chciałbym skupić się na biograficznych aspektach kariery edukacyjnej w kontekście doświadczenia prekaryjności wśród młodych Polaków. Przed wszystkim interesuje mnie kategoria porażki edukacyjnej, którą rozumiem jako: „problemy w trakcie edukacji, których konsekwencją jest etykieta „złego ucznia”; „zatrzymanie” w edukacji ze względu na problemy z ukończeniem szkoły bądź kierunku studiów, przejściem z klasy do klasy, jak również przerwa w karierze edukacyjnej, po której następuje (bądź nie) powrót do pierwotnego kierunku edukacji; „argumentacja o źle poprowadzonej karierze edukacyjnej np.: poprzez nietrafiony wybór szkoły średniej bądź kierunku studiów. Referat opiera się na projekcie PREWORK, w ramach którego przeprowadzono ponad 60 biograficznych wywiadów narracyjnych z młodymi Polakami, którzy zatrudnieni byli w tymczasowych, niskopłatnych pracach, byli czasowo bezrobotni lub odbywali niskopłatne/nieodpłatne staże zawodowe. Interesuje mnie biograficzne znaczenie doświadczania porażki w ramach systemu edukacyjnego (na jego wszystkich poziomach) i jej ewentualne powiązania ze strategiami radzenia sobie z prekaryjnością.

Marta Kluszczyńska (Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Adrianna Drozdowska** (Uniwersytet Warszawski): *Wywiady jakościowe przeprowadzane przez Internet: korzyści i wyzwania, które stoją przed badaczami i badaczkami*

W prezentacji bazującej na wnioskach z pierwszej fali pogłębionych wywiadów online przeprowadzanych z polskimi migrantami omówimy szanse, wyzwania oraz ich implikacje, które wynikają ze specyficznie wyznaczonej granicy metodologicznej przestrzeni fizycznej (Deakin and Wakefield 2014). W ramach projektu prowadzonego przez Ośrodek Badań nad Migracjami (UW) W poszukiwaniu teorii migracji wielokrotnych: Ilościowe i jakościowe badanie polskich migrantów po 1989 roku zaplanowano wywiady indywidualne z wysoce mobilną grupę migrantów wielokrotnych inspirowane techniką wywiadu biograficznego. W ramach pierwszej z trzech fal badania panelowego udało nam się dotrzeć do około 70 polskich migrantów i migrantek. Wykorzystanie aplikacji internetowych podczas przeprowadzania pogłębionych wywiadów online pozwoliło nam dotrzeć do ponad 20 krajów i poznać zróżnicowane biografie migracyjne. Prowadzenie wywiadów przez różnego rodzaju komunikatory wywołuje metodologiczne wątpliwości związane m.in. z jakością relacji, która tworzy się pomiędzy badającymi a informatorami. Mimo iż metoda wywiadów on-line pozwala dotrzeć do populacji rozproszonych geograficznie, przy zaoszczędzeniu zarówno czasu jak i środków, co jest uzasadnione praktycznie oraz teoretycznie, w dyskusji nad metodologią pojawia się ważne pytanie o zbudowanie i podtrzymanie relacji pomiędzy badającymi a informatorami, zwłaszcza w badaniach poruszających wątki osobiste i/lub drażliwe. Na podstawie pierwszej fali badania zauważyć możemy, że zmiana przestrzeni spotkania z fizycznej na wirtualną może wiązać się ze zmianą hierarchii w relacji badacz(ka)-badana/y. Wskazujemy, że badacz(ka) ma mniejszy wpływ nad temporalnym przebiegiem wywiadu oraz miejscem przebywania rozmówcy/rozmówczyni. Takie zmienne, jak osoby towarzyszące, różnego rodzaju dystraktory czy problemy techniczne w większym stopniu wymykają się kontroli badaczki/badacza. Rozmówcy w większym stopniu mogą ukrywać mimikę, emocje czy intencje niż w klasycznym wywiadzie pogłębionym ‚twarzą w twarz'. W niejednoznaczny sposób może to wpływać na proces budowania bezpieczniejszej, intymnej przestrzeni konwersacji i, w konsekwencji, na jakość danych.

Malwina Krajewska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Nie zapomnijmy o badaczu! Rozważania nad trudnościami i potencjalnymi zagrożeniami związanymi z realizacją badań biograficznych*

Współczesne rozważania nad etycznymi problemami warsztatu badawczego w metodzie biograficznej zdają się być mocno nakierowane na badanych, ich prywatność, dobrostan i komfort życia codziennego. Zdają się balansować pomiędzy inwazyjnym charakterem metody biograficznej a jej potencjałem terapeutycznym. Przyłączając się do powyższych rozważań i dyskusji w wystąpieniu pragnę zwrócić uwagę na badacza, jego percepcję procesu badawczego oraz trudności jakich może doświadczyć podczas realizacji autobiograficznych wywiadów narracyjnych. Prezentowane przemyślenia są bezpośrednim efektem przeżyć nagromadzonych w trakcie realizacji czterech studiów przypadku w ramach projektu „Pamiętniki bezrobotnych. Doświadczenie bezrobocia i trajektorie wykluczenia z perspektywy polityki społecznej i socjologii". Odwołując się do własnych doświadczeń pragnę poruszyć temat empatii, granic zaangażowania, sposobów komunikacji i pracy z respondentami dotkniętymi problemami społecznymi. Pragnę również zwrócić uwagę na potencjalne zagrożenia, nadużycia i trudności które mogą wystąpić w trakcie realizacji badań. Prezentując własne wypracowane praktyki chciałabym zachęcić do dyskusji nad metodami radzenia sobie ze stresem i regeneracji po przeprowadzonych badaniach.

G04. NASI OBCY — JAKO PRZEDMIOT I PODMIOT DOŚWIADCZEŃ BIOGRAFICZNYCH

Organizatorki: **Sylwia Urbańska** (Uniwersytet Warszawski), **Justyna Kijonka** (Uniwersytet Śląski w Katowicach)
Sekcja PTS: Sekcja Badań Biograficznych

Język obrad: polski

Jednym z elementów procesu kształtowania poczucia wspólnoty jest budowanie poczucia odrębności wobec Innego, który niejednokrotnie jest definiowany/postrzegany jako Obcy. Konteksty tworzenia tej relacji mogą być bardzo różne, podlegają też zmianie, która nieustannie przekształca i przemieszcza „utarte" linie i zasady podziałów. Zapraszamy badaczy, którzy prowadząc badania biograficzne spróbują odpowiedzieć na pytanie, jakie doświadczenia biograficzne i korespondujące z nimi dyskursy są źródłem konstytuowania się linii demarkacyjnych kreujących swoich, wewnętrznych Obcych? Jakie grupy są współcześnie definiowane w kategoriach obcości, kiedy się nimi stają i wobec kogo? Jak przebiega proces wykluczania w relacji większości do mniejszości, ale też przy tworzeniu się

wykluczonych wśród wykluczonych? Czy współcześnie mamy do czynienia z nowymi zjawiskami w obrębie wytwarzania Obcych? Jak z tym, co lokalne i wewnętrzne przenikają się ponadnarodowe tendencje wytwarzania globalnych Obcych, np. uchodźców, migracyjnych pracowników, ale też obcości zbudowanej wokół napięć politycznych, religijnych, podziałów klasowych, terytorialnych, płciowych i innych. I wreszcie, jakie praktyki i dyskursy pozwalają przepracować, wyjść poza — oparte na obcości — podziały?

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.10

Referaty wygłaszane:

Agnieszka Stamm (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Motywy przewodnie narracji o autoidentyfikacji prawicowej w kontekście relacji „my”-”oni”*

Referat poświęcony jest prezentacji części wyników pozyskanych w ramach projektu badawczego będącego podstawą dla powstającej pracy doktorskiej, które dotyczą motywów przewodnich narracji młodych dorosłych o prawicowej autoidentyfikacji. Projekt badawczy realizowany był za pomocą jakościowych metod badawczych (dwa indywidualne wywiady pogłębione o charakterze narracyjnym) na próbie 29 respondentów w wieku 17-ok. 30 lat zamieszkujących aglomerację poznańską. Głównymi założeniami badania było sportretowanie wybranej kategorii pod względem wartości i interesów, które są podstawą poglądów na temat tego jak powinno funkcjonować państwo, jakie kompetencje powinna posiadać władza i jaki kształt powinny przyjmować relacje w społeczeństwie oraz pomiędzy ludźmi a przyrodą, a także próba określenia czy sfera opinii ma związek ze sferą codziennych praktyk, a więc czy można mówić o „prawicowym stylu życia”). Próba dobrana została w sposób celowy, za główne kryterium przyjęłam autoidentyfikację, zaś analiza wypowiedzi wskazała na duży dystans do konkretnych, funkcjonujących ugrupowań politycznych (szczególnie tych głównego nurtu, co związane jest z cechą politycznych sympatii osób młodych, jaką jest antysystemowość) przy jednoczesnym występowaniu w odpowiedziach poszczególnych osób motywów przewodnich narracji. Na podstawie danych pozyskanych w badaniu wyodrębniłam następujące przewodnie motywy obecne w narracjach respondentów: rodzina, wiara, poczucie bezpieczeństwa, poukładany świat, nacjonalizm i miłość do ojczyzny oraz poczucie inności od otoczenia. Należy zauważyć, że część tych wartości mogłaby pojawić się w analogicznych badaniach poświęconych osobom o identyfikacji lewicowej, jednak różni je charakterystyczne dla kategorii rozumienie tych terminów. Ze względu na występowanie kolejnej, charakterystycznej dla polskiej sceny politycznej cechy, jaką jest silna polaryzacja w badaniu pojawiły się również wątki świadczące o tym, że identyfikacja prawicowa i główne motywy narracji budowane są na zasadzie opozycji do „innego”. Relacje pomiędzy tym co, w sferze przekonań i codziennych praktyk „swoje”, a tym co „inne”, a także podobieństwa i różnice w wypowiedziach poszczególnych badanych prezentujących własną wizję, „prawicowego” stanowią źródło informacji co decyduje o tożsamości i poczuciu przynależności do kategorii osób o przekonaniach prawicowych. W referacie zostaną, więc zaprezentowane motywy przewodnie narracji wraz z opisem ich znaczenia oraz wyłaniające się z tych narracji relacje pomiędzy tym co „swoje” a tym co „inne”.

Przemysław Szczygieł (Uniwersytet Gdański): *Społeczno-kulturowe aspekty konstruowania wspólnoty buntowników*

W niniejszym referacie zostanie poruszona kwestia konstruowania wspólnoty buntowników. Jest to fragment szerszych badań nad potencjałem uczącym (learning potential) buntu. Jednym z celów badawczych we wspomnianym projekcie jest opis i zrozumienie mechanizmów uczenia się osób dorosłych uczestniczących w różnych formach buntu (protesty, marsze, ruchy miejskie). Autor badania korzysta z perspektywy biograficznej, która umożliwia „zaobserwowanie” procesualności konstruowania tożsamości aktorów społecznych. Metoda biograficzna koncentruje się na subiektywnym poziomie doświadczenia w jego społeczno-kulturowych kontekstach. Jedną z kategorii wyłonionych podczas analizy materiału biograficznego jest „wspólnota buntu” traktowana jako rama uczenia się buntowników. W analizowanym materiale badawczym pojawiły się wątki dotyczące społeczno-kulturowego konstruowania tej wspólnoty między innymi w opozycji do Innego (kontrmanifestantów, „wrogów” politycznych, biernej wspólnoty polskiej, etc.) i do wizerunków osób buntujących się obecnych w przekazach medialnych. Zaobserwowane mechanizmy konstruowania tożsamości autor wpisuje w problematykę uczenia się społeczno-kulturowego.

Sylwia Urbańska (Uniwersytet Warszawski): *Ponowoczesne wzorce życia rodzinnego a problem przynależności i obcości w społecznościach wiejskich w Polsce po 1989 roku*

W debatach na temat współczesnego zróżnicowania i związanych z nim problemów przynależności, inności i obcości rzadko kiedy pojawiają się społeczności wiejskie. Ich obraz konstruowany w publicznych i politycznych reprezentacjach ukazuje z reguły jednorodne pod względem aksjormatywności, tradycyjnie zorientowane wspólnoty, którym daleko do heterogeniczności ponowoczesnych wzorców z metropolii. Warto jednak spojrzeć na społeczności wiejskie jako laboratoria interesujących przemian relacji w coraz bardziej różnicującym się świecie. Jednym z ich kluczowych wymiarów są doświadczenia rodzinne oraz napięcia z nimi związane, które tworzą się wokół negocjowania po/nowoczesnych wzorców życia rodzinnego po 1989 roku w Polsce i na świecie. Warto zatem spytać, czy i w jaki sposób w odniesieniu do tych przemian, redefiniowane są przynależności w wiejskich światach społecznych oraz relacje na kontinuum swoi-obcy? Aby odpowiedzieć na te pytania, w pierwszej kolejności przeanalizuję procesy (od)stawania się żoną/partnerką i matką w relacji do porządków moralnych funkcjonujących w wiejskich światach społecznych. Po drugie, spróbuje pokazać, w jaki sposób te codzienne/biograficzne doświadczenia rodzinne są mediowane przez kręgi homosocjalne? Innymi słowy, czy i w jaki sposób realizuje się solidarność siostrzana oraz hierarchie płci na wsi? Powyższa analiza pozwoli mi rozpoznać procesy wykluczania, które są odtwarzane wokół tradycyjnych i postmodernistycznych wzorów, a także strategie pozycjonowania swoich i obcych w praktykach i dyskursach społeczności wiejskich. Prezentowane analizy powstały w oparciu o wywiady biograficzne i obserwacje terenowe realizowane od roku 2018 we wsiach woj. mazowieckiego i podlaskiego, gdzie badam jak rozwiązywane są napięcia między tradycyjnymi normami, a postmodernistycznymi wzorami. Istotnym kontekstem jest wielowymiarowa transformacja obszarów wiejskich i rodziny po przemianach politycznych 1989 r. w Polsce.

Katarzyna Dębska (Uniwersytet Warszawski): *Obce/obcy w domu rodzinnym. Intensywna bliskość i obcość jako sposoby kształtowania się relacji między dorosłym rodzeństwem w kontekście doświadczania przemocy w rodzinie*

Tematyka relacji między dorosłym rodzeństwem stosunkowo rzadko bywa podejmowana w naukach społecznych. Relacje między rodzeństwem, których wagę często podkreśla się w kontekście dzieciństwa, zdają się -z punktu widzenia badaczy społecznych — tracić swoje znaczenie w dorosłości. Tymczasem, jak chcę pokazać w swoim referacie, są one bardzo istotne z punktu widzenia rozumienia społecznego fenomenu współczesnej rodziny, a także odgrywają one istotną rolę w doświadczeniach aktorów społecznych, co stanowi dodatkowe uzasadnienie dla rozwoju badań nad tym zagadnieniem. W badaniu, na którym opieram się w swojej prezentacji, odrzucam założenie o rodzinie jako podstawowej komórce społecznej, generującej solidarność i łączącej jej członków ponad różnorakimi podziałami społecznymi. Wskazuję, że w wyniku oddziaływania na rodzinę i przejawiania się w niej różnych społecznych systemów władzy i dominacji rodzina jest przestrzenią tak tworzenia więzi, jak i generowania pęknięć w relacjach. Analiza relacji między rodzeństwem pozwala spojrzeć na rodzinę jako sferę kształtującą się na przecięciu różnorakich wymiarów zróżnicowania takich jak płeć, klasa społeczna czy wiek. Relacje między rodzeństwem kształtują się w toku życia jednostek, dlatego metoda autobiograficznego wywiadu narracyjnego (z elementami wywiadu pogłębionego) jawi się tu jako narzędzie o dużym potencjale. Uczestnicy/uczestniczki badania proszeni byli o opowiedzenie o swoim życiu i o życiu swojego rodzeństwa. Temat badania w pewnym stopniu wymuszał zakorzenienie narracji biograficznej w kontekście relacji rodzinnych, ponadto wiązał się z koniecznością dopytywania przez badaczkę o różne kwestie związane z życiem braci/sióstr, a także te dotyczące rodziców i szerszej rodziny. Każdy zawiera zatem wiele historii życia opowiadanych z perspektyw różnych pozycji, jakie zajmuje narrator/ka w rodzinie. W swoim referacie skoncentruję się na dwóch — skrajnych z punktu widzenia wypracowanego przeze mnie kontinuum relacji — wzorcach relacji wyróżnionych przeze mnie w toku badań nad dorosłym rodzeństwem. To, co łączy przypadki mieszczące się w tych dwóch wyróżnionych kategoriach, jest doświadczanie przez jednostki w dzieciństwie różnych form przemocy i zaniedbania. Intensywna bliskość w dzieciństwie pojawia się w sytuacjach, gdy dzieci pozbawione są wsparcia dorosłych i wspólnie doświadczają z ich strony różnych form przemocy czy zaniedbania. Rodzeństwo tworzy wspólnotę „my" w opozycji do rodziców, którzy jawią się jako obcy, „oni". Rodzeństwo czuje się obce w pełnym przemocy domu, ale staje się wspólnotą, której trwanie przekracza czas dorastania w rodzinie dochodu. Intensywna bliskość przejawia się zarówno w sposobie tworzenia narracji, jak i praktykach podejmowanych przez rodzeństwo (np. wspólne spędzanie czasu, codzienny kontakt telefoniczny, wykazywanie żywego zainteresowania życiem rodzeństwa). Obcość między dorosłym rodzeństwem wynika natomiast z przemocy występującej między rodzeństwem (w dzieciństwie lub w dorosłości) lub ze strony rodziców czy obciążeniem jednego z dzieci niemal wyłączną odpowiedzialnością za rodzeństwo przez rodziców. Brat lub siostra postrzegają swoje rodzeństwo jako obce sobie osoby. Obcość jest tą formą relacji, w której jednostka ma poczucie, że różnice między nią a rodzeństwem są nieprzekraczalne. Badani doświadczający obcości w relacjach ze starszym rodzeństwem deklarowali brak czy też niewielką wiedzę na temat swojego rodzeństwa. Nie odczuwali też przyjemności ze spędzania wspólnego czasu razem czy potrzeby interesowania się życiem rodzeństwa. Podczas wystąpienia zaprezentuję szczegółową konceptualizację kategorii intensywnej bliskości oraz obcości, a także przywołam przypadki je ilustrujące.

Katarzyna Waniek (Uniwersytet Łódzki): *Europa Wschodnia jako przestrzeń ucieczki i realizacji siebie*

Odwołując się do dwóch autobiograficznych wywiadów narracyjnych z młodymi mieszkańcami Europy Zachodniej — Cecile (Francja) i Matthias (Szwajcaria), którzy znudzeni określonym stylem życia i fasadową moralnością swoich rodziców, rówieśników, a nawet całych społeczeństw udają się do krajów Europy Wschodniej (Polska, Estonia), by w nich realizować siebie — pokażę szczególne zmagania z nadal żywym problemem „wewnętrznego obcego" i z rzekomą przepaścią między Wschodem a Zachodem. Oboje próbują przeciwdziałać pogardliwym czy dyskredytującym wyobrażeniom swoich rodaków o Europie Wschodniej stając się niejako alter ego kultury przyjmującej. Oznacza to nie tylko uwzględnianie i rozważanie punktu widzenia kulturowo odmiennego Innego, ale też niezgodę na fałszowanie jego wizerunku i obniżanie jego moralnego statusu (Goffman 2005). Owa nieustannie ożywiana aktywowana w interakcjach figuracja my-oni staje się przedmiotem ich pracy biograficznej i, co ważne, wymusza obrachunek z własną tożsamością zbiorową czy obiektywne spojrzenie na kulturę pochodzenia (Park 1961). Lecz, co intrygujące, nie baczą oni, że w ich fascynacjach wybrzmiewa oświeceniowy dyskurs lokujący Zachód i Wschód Europy na swoistym kontinuum rozciągającym się między cywilizacją a barbarzyństwem (Wolff 1994). I choć ta druga nie stanowi antypodów tej pierwszej, a co za tym idzie, nie oznacza obszarów kompletnego zdziczania (ibid.), to jednak przez swoją znaczącą odmienność odraża i/lub pociąga, przeraża i/lub ekscytuje. Ów powstały między innymi za sprawą Rousseau i Voltaire'a orientalizujący konstrukt intelektualny Europy Wschodniej „stanowił przez cały XIX i XX w. dominujący model narracji zachodnioeuropejskiej". (Skórczewski 2009), a jego ślady widać i dziś. W obu wywiadach mamy zatem do czynienia ze swoistym rodzajem międzykulturowej pracy pośredniczącej, której celem jest poszerzenia i przekształcenie zasobów wiedzy podręcznej, schematów interpretacji, ram odniesienia, systemów istotności (w sensie Alfreda Schütza) oraz sposobu definiowania rzeczywistości i codziennych praktyk lecz, co ciekawe, praca ta ma nadal — w sposób nie w pełni uświadamiany przez narratorów hegemonialno-paternalistyczny charakter. Ma to swoje konsekwencji w tworzeniu i rozwijaniu europejskiej przestrzeni mentalnej, w której — mimo odgórnych dyrektyw czynienia Europy wspólną — nadal odnawiane są odwieczne podziały.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.10

Referaty wygłaszane:

Agnieszka Kulesa (CASE, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Ja, brytyjski Polak. Doświadczenia obcości polskich migrantów w Londynie w kontekście brexitu*

Referat przyczyni się do lepszego zrozumienia tych doświadczeń polskich migrantów mieszkających w Londynie, które związane są z brexitem. Szczególny nacisk położony zostanie na doświadczenie obcości i stawania się obcym — oraz „swoim" — w perspektywie wygenerowanego w 2016 r. w wyniku referendum kontekstu tworzenia relacji swój-obcy w Wielkiej Brytanii. Referat opiera się przede wszystkim na 12 indywidualnych wywiadach pogłębionych (IDI) przeprowadzonych z polskimi migrantami o wyższych kwalifikacjach (absolwentami szkół wyższych) w wielu 25-40 lat, którzy w okresie poprzedzającym referendum w sprawie wyjścia z Unii Europejskiej, które odbyło się w 2016 r., mieszkali w Londynie (Greater London). Autorka referatu przeprowadziła dwie tury rozmów: pierwszą w 2016 r., a drugą w 2019 r., w którym Wielka Brytania miała planowo opuścić UE. Przeprowadzone rozmowy odnoszą się do doświadczeń migracyjnych i skupiają się głównie na takich pojęciach jak „dom", „tożsamość" i „polskość". Ujawniły one, że wśród uczuć, które najczęściej towarzyszyły rozmówcom zaraz po referendum były rozczarowanie, szok i niepewność. Ponieważ jednak większość z nich włożyła wiele wysiłku w osiedlenie się w Wielkiej Brytanii, nie byli skłonni łatwo porzucić swojej nowej „brytyjskiej" tożsamości, pomimo potencjalnych negatywnych zmian w brytyjskiej polityce imigracyjnej. Ci, którzy deklarowali „globalną tożsamość" i mniej powiązań z Wielką Brytanią, rozważali poszukiwanie nowych możliwości w innych państwach UE lub nawet poza Europą. Ostatecznie rozmówcy wybrali różne drogi poradzenia sobie z sytuacją niepewności, w tym uzyskanie obywatelstwa, a z drugiej strony — powrót do Polski.

Marcin Gońda (Uniwersytet Łódzki): *Konstruowanie Obcego w diasporze: przypadek Polonii w Cleveland*

Wśród konstytutywnych cech diaspory badacze wymieniają najczęściej zorientowanie jej członków na rzeczywistą lub wyobrażoną ojczyznę jako źródło zbiorowej pamięci, tożsamości i lojalności oraz — z drugiej strony — rozmaite praktyki służące podtrzymywaniu własnej odrębności w społeczeństwie przyjmującym (por. Safran 1991; Brubaker 2005). Określenie granic kulturowych pomiędzy Naszymi (grupą mniejszościową) i Obcymi (grupą większościową) pozwala imigrantom zachować poczucie wspólnoty i przekonanie o własnej swoistości (por. Barth 2004). Jak owe praktyki wyznaczania pozycji grupowych wyglądają w przypadku silnie rozproszonej przestrzennie i licznej polskiej diaspory w USA? Którędy przebiegają linie między- i wewnątrzgrupowych podziałów? Jakie są implikacje tych procesów dla negocjowania tożsamości członków Polonii? Próbą odpowiedzi na te pytania było pilotażowe badanie polskiej społeczności w amerykańskim Cleveland, które przeprowadziłem jesienią 2019 r. w ramach stypendium naukowego Fundacji Kościuszkowskiej. Jego celem było odtworzenie sposobów konstruowania tożsamości wśród tamtejszej Polonii w dwóch wymiarach: indywidualnym (biograficznych doświadczeń jednostek) i instytucjonalnym (praktyk polskich organizacji mniejszościowych). W tym celu przeprowadziłem 16 autobiograficznych wywiadów narracyjnych (por. Schütze 1983) z dwoma pokoleniami Polaków w Cleveland: osób urodzonych w Polsce, które osobiście doświadczyły ojczyzny i pokolenia osób urodzonych już w Ameryce, które dysponują jedynie wyobrażeniami na temat kraju przodków. Pozwoliło to odtworzyć kanały międzypokoleniowej i transnarodowej transmisji polskości. Przeprowadziłem też 8 wywiadów eksperckich z przedstawicielami organizacji polonijnych celem zrekonstruowania wpływu dominujących dyskursów narodowych i zmian w polityce diasporycznej państwa polskiego na procesy tożsamościowe w łonie Polonii. Działaniom tym towarzyszyła też intensywna obserwacja uczestnicząca w polskiej dzielnicy w Cleveland. Celem wystąpienia będzie przedstawienie wstępnych wyników badania. Ujawniło ono złożone sposoby wyznaczania granic kulturowych (a zatem i konstruowania tożsamości) przez Polonię w sytuacji nierównych relacji władzy wobec społeczeństwa przyjmującego, ale i w łonie samej diaspory. Praktyki te realizowane są nie tylko w kontrze do społeczeństwa amerykańskiego, ale i członków własnej grupy etnicznej, wskutek czego zachodzą jednoczesne procesy wzmacniania i osłabiania więzi diasporycznych, włączania i wykluczania poszczególnych jednostek i grup. Owo wytwarzanie wewnętrznych Obcych zdaje się wynikać z wielopłaszczyznowych podziałów wewnątrz tej społeczności, które kształtują jej kondycję i wzorce uczestnictwa członków: pokoleniowe, klasowe, przestrzenne czy polityczne (por. Garapich 2014).

Karolina Dobosz (Uniwersytet Łódzki): *Zerwane poczucie wspólnoty i nowe więzy solidarności — doświadczenie biograficzne osób pochodzenia żydowskiego przyłączających się do walki o prawa Palestyńczyków w Izraelu*

W pierwszej kolejności prezentacji propozycji mojego wystąpienia nakreślę tło wybranego przeze mnie wątku szerszego badania. W europejskim dyskursie na temat konfliktu izraelsko-palestyńskiego wyznaczanie „Innego" odgrywa ważną rolę — także jako punkt odniesienia dla innych dyskursów (np. o zagrożeniu, jaki stwarza wewnętrzny Obcy). Gil Anidjar zauważył na przykład, że wyznaczanie symbolicznego uniwersum Zachodu odbywa się w odniesieniu do kategorii Żyda i Araba (Anidjar 2003), a Monika Bobako w swoim antropologiczno-filozoficznym studium europejskiej islamofobii odnosi tą diagnozę bezpośrednio do konfliktu palestyńskiego (Bobako 2017). W swoim badaniu kwestię tę włączam w szersze pola badań nad różnymi formami solidarności (skupiając się głównie na zagadnieniu solidarności politycznej), w którym analityka dyskursu, polityka afektu i teoria krytyczna łączyć się będzie z analizą tekstów kultury (nie tylko tych będących polityczną artykulacją idei solidarności) i badaniem biografii. Jest to dość rzadkie w pracach badawczych połączenie, podejmuję jednak próbę koherentnego powiązania tych dwóch tradycji teoretyczno-metodologicznych. Uznaję, że ważnym odniesieniem dla pola badawczego wyznaczonego przez splot pytań o współczesne formy solidarności ponadnarodowej i wyodrębnianie „Innego" — ale nie w ujęciu antagonistycznego przeciwstawienia go „Swojemu", ale zniuansowania tej wyjściowej kategorii w odniesieniu do „bliskich" i „odległych" [kategorie te wymagają szerszego objaśnienia, zauważę tu tylko, że inspiracją do takiego spojrzenia były prace Luca Boltanskiego (Boltanski 2009) i Lilie Chouliaraki (Chouliaraki 2006)]. Interesują mnie przypadki osób pochodzenia żydowskiego, które w wyniku wizyty w Izraelu doświadczyły przemiany swojego stosunku do tego państwa (z którym przecież wcześniej łączyła ich swego rodzaju mityczna więź). Ciekawi mnie, jak wygląda relacja tych narracji o dotychczasowym „Innym", z którym narratorzy zaczynają się w pewnym momencie swojego życia solidaryzować i poczuciem wyobcowania w kraju, z którym łączy ich pochodzenie. Pierwsze pytanie brzmi: kim stają się dla nich Izraelczycy? Drugie: czy Palestyńczycy również stają się kimś innym (np. bliższym, ale nadal obcym)? Co więcej osoby te mieszkając w Polsce manifestują swoje poparcie dla Palestyńczyków i sprzeciw wobec polityki Izraela, często też angażują się w różnego rodzaju działania na ich rzecz. Wchodzą więc w dialog z powszechnymi w społeczeństwie polskim obrazami Izraela i Palestyńczyków (celowo w pierwszym przypadku odnoszę się do państwa, a w drugim do grupy narodowej). Zestawiając analizę języka tych narracji biograficznych z dyskursem krytycznym wobec poparcia dla Palestyńczyków (często pojawia się bowiem zarzut o antysemityzm lewicy) możliwe będzie moim zdaniem empiryczne rozpoznanie granic pomiędzy językiem antagonizmu politycznego a językiem rasistowskiego odpodmiotowienia, które ma miejsce w sytuacji, gdy konflikt

przesuwany jest ze sfery politycznej do sfery „antropologii moralnej" (Bobako 2017), jak również próby wskazania na formy przezwyciężania takiego sposobu widzenia świata konfliktu. Jest to zagadnienie warte analizy szczególnie w czasie, gdy konflikty i kryzysy poza granicami zamieszkiwanych przez nas krajów stają się sprawą globalnej dyskusji, a pewne wzory opowiadania o kwestiach demograficznych nabierają siły symbolicznej, nierzadko cynicznie wykorzystywanych w politycznych rozgrywkach.

Natalia Mamul (Uniwersytet Łódzki): *Obraz własnej grupy etnicznej oraz obrazy innych grup etnicznych na Białorusi*

Celem wystąpienia jest przedstawienie własnego obrazu grupy białoruskiej, jak również obrazów trzech grup etnicznych — Rosjan, Polaków i Żydów — pojawiających się w wywiadach narracyjnych, przeprowadzonych na Białorusi. Obrazy innych etnicznych oraz obraz własnej grupy etnicznej określają granice między grupami etnicznymi funkcjonującymi jako grupy referencyjne. Zakładamy, że autostereotypy oraz obrazy innych etnicznych są istotne dla określenia własnej tożsamości danej grupy etnicznej. Wystąpienie ma na celu, między innymi, pokazanie, że mimo często podkreślanej słabości świadomości narodowej Białorusinów, istnieje możliwość nakreślenia obrazu własnej grupy białoruskiej i historycznie powiązanych z nią grup. Ponadto, obrazy te odzwierciedlają historycznie ukształtowane relacje, jak na przykład relacje centrum-peryferie między grupami białoruską, rosyjską i polską w różnych okresach dziejów białoruskich. Badanie obejmuje ponad 30 wywiadów narracyjnych przeprowadzonych z białoruskojęzycznymi mieszkańcami Białorusi. Zakłada się, że wspomnienia autobiograficzne ujawniają społecznie ukształtowane sposoby wyrażania własnych doświadczeń życiowych za pomocą emicznych (wewnętrznych) kategorii narratora. Przyjęta perspektywa badawcza nie odnosi się do konkretnego paradygmatu lub teorii, ale opiera się na spuściźnie socjologii interpretatywnej, w szczególności interakcjonizmu, etnometodologii i analizy konwersacyjnej, a także psychologii społecznej, antropologii kulturowej, badań biograficznych i szeroko rozumianej analizy dyskursu.

Magdalena Arczewska, Magdalena Dudkiewicz (Uniwersytet Warszawski): *Nasi i obcy w polskim sektorze pozarządowym po 2015 roku. Strategie czy strategie przetrwania*

Celem referatu jest prezentacja wyników badań przeprowadzonych przez Badaczki w 2018 i 2019 roku. Ich celem była analiza ilościowa i jakościowa strategii podejmowanych przez organizacje pozarządowe w Polsce po 2015 roku. Zmiany zachodzące na płaszczyźnie legislacyjnej (w tym np. utworzenie Narodowego Instytutu Wolności — Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego) oraz w praktyce współpracy międzysektorowej (wstrzymanie finansowania organizacji cudzoziemskich przez MSZ, niewywiązywanie się przez resorty z przyjmowania programów współpracy, likwidacja ciał opiniodawczo-doradczych) sprawiły, że w ramach sektora pozarządowego ujawnił się podział, analogiczny do podziału sceny politycznej. Obserwować można próby przyporządkowywania organizacji poszczególnym opcjom politycznym i stosowanie narracji konfliktu. Zaistniała sytuacja, znajdująca swoje oparcie w zmianach prawnych i organizacyjnych sprawia, że organizacje podejmują próby dostosowania się do obowiązujących warunków. Badania miały na celu zdiagnozować czy a jeśli tak, to w jaki sposób, działania podejmowane przez organizacje w sferze współpracy, budowania sieci kontaktów, zasobów ludzkich i finansowania aktywności stanowią wyraz ich długofalowej strategii działania czy też wynikają z konieczności przetrwania w aktualnych warunkach. W toku referatu podejmiemy próbę odpowiedzi na następujące pytania: Jakie grupy organizacji czują się obecnie wykluczone i jakie mogą być tego przyczyny? Czy organizacje pozycjonują się wobec siebie? Jakie postawy charakteryzują pozycjonujące się wobec siebie grupy organizacji? Jakie działania podejmują aby wyjść ze schematu podziału?

Referaty wyłożone:

Ewelina Zalewska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Adaptacja i integracja uchodźców z bliskiego wschodu w Polsce*

Celem mojego wystąpienia jest prezentacja koncepcji prowadzonych obecnie badań dotyczących adaptacji i integracji uchodźców z Bliskiego Wschodu w Polsce. Kryzys migracyjny, a także nasilające się poczucie zagrożenia związane z zamachami terrorystycznymi w Paryżu (2015), Brukseli (2016), Nicei (2016), Berlinie (2016), Londynie (2017) i Manchesterze (2017) wpłynęły na negatywny obraz uchodźców i imigrantów w Polsce. Ugruntowały go jednak medialna panika moralna i polityczna instrumentalizacja. Sceptyczny stosunek Polaków do uchodźców spowodowany jest obawami o bezpieczeństwo społeczne (zagrożenie terroryzmem, zagrożenia dla polskich kobiet), bezpieczeństwo kulturowe (tożsamość kulturowa: konflikt islamu z chrześcijaństwem) oraz bezpieczeństwo ekonomiczne (rywalizacja na rynku pracy i rynku świadczeń socjalnych). Poczucie zagrożenia ze strony uchodźców oraz jednocześnie wrogi stosunek do nich spowodował nasilenie się nastrojów ksenofobicznych w Polsce i stygmatyzację wszystkich imigrantów o pochodzeniu bliskowschodnim. Celem prowadzonych przeze mnie badań jest konfrontacja polskich lęków z w stosunku do uchodźców z rzeczywistym postępem adaptacji i integracji uchodźców z Bliskiego Wschodu w Polsce. Interesuje

mnie również wpływ negatywnych postaw Polaków wobec imigrantów na procesy adaptacji i integracji uchodźców w Polsce. Technikami gromadzenia danych są: obserwacja nieustrukturyzowana, wywiady etnograficzne narracyjno-biograficzne. wywiady indywidualne pogłębione oraz wywiady nieustrukturyzowane. W swoich analizach procesu adaptacji wykorzystuję koncepcję społecznego zakotwiczenia A. Grzymały-Kazłowskiej oraz koncepcję transnarodowości S. Vertovec'a. W badaniu procesu integracji uchodźców uwzględniam wszystkie jest wymiary zgodnie z założeniami teorii M. Bierath — wymiar strukturalny, społeczny, ekonomiczny, kulturowy, przestrzenny i tożsamościowy. Szczególnie ważny jest dla mnie wymiar tożsamościowy. Tożsamościowy wymiar integracji postrzegam jako najważniejszy spośród wszystkich, ponieważ łączy zewnętrzne postrzeganie osoby z jej autopercepcją — procesy identyfikacji i samoidentyfikacji. Poczucie własnej wartości jest ważnym czynnikiem samoidentyfikacji wpływającym na „sukces migracyjny" uchodźców, który zamierzam uwzględnić w badaniach obu grup uchodźców. Tematyka prowadzonych przeze mnie badań jest szczególnie ważna w czasie kryzysu migracyjnego w Europie, któremu towarzyszy upowszechnianie się negatywnych stereotypów i uprzedzeń w stosunku do cudzoziemców. Wyniki planowanych badań będą mogły poskutkować udoskonaleniem lub stworzeniem nowych programów integracyjnych dla uchodźców w Polsce, a także będą mogły posłużyć wypracowaniu kampanii społecznych propagujących tolerancyjne postawy obywateli.

Blanka Rzewuska (Uniwersytet Warszawski): *Obce u siebie, obce u nas. Trudne losy uchodźczyń w Polsce*

Polska w latach 2015-2019 jest miejscem, w którym zmienia nastawienie wobec obcości i kształtują się nowe jej definicje. Mimo braku zmian w zakresie regulacji prawnych zmieniło się także podejście instytucjonalne wobec uchodźców. Od 1991 roku, czyli od momentu Polska ratyfikowała Konwencję Genewską i Protokół Nowojorski jest to kraj, który przyjmuje uchodźców. Polska przyznała status uchodźcy ponad 4 tys. Cudzoziemców, czyli około 2% starających się. Procedura przez którą przechodziły osoby ubiegające się o azyl nigdy nie była prosta, jednak od 2015 obserwujemy wzrost odmów zarówno na etapie przekraczania granicy (zwłaszcza przez przejście graniczne Brześć-Terespol) jak i przy decyzjach szczególnie dotyczących przyznania pobytu tolerowanego. W 2018 roku inicjatywa Dom Otwarty zdecydowała się na badanie życia uchodźczyń w Polsce mając na celu zarówno poszerzenie wiedzy jak i prezentację tematu szerszej publiczności. Zapadła decyzja o przeprowadzeniu kilku wywiadów biograficznych z uchodźczyniami, a właściwie z osobami, które znajdują się w trakcie procedury ubiegania się o status uchodźcy i inne formy ochrony lub niedawno ją otrzymały. Zawężenie grupy do prawnej definicji było w naszym mniemaniu niesłuszne z wielu przyczyn takich jak niewielka liczebność grupy o przyznanym statusie uchodźcy, ale i to, że sytuacja osób z przyznanym pobytem tolerowanym lub humanitarnym nie wydaje się być w praktyce różna. Założyłyśmy, że sytuację uchodźczyń zrozumieć można tylko patrząc na ich życie całościowo. Rozmówczynie zostały poproszone o przedstawienie swojego życia od dzieciństwa także po to, aby nie skupiać się tylko na samym przymusowym wyjeździe. Osoby te o bezpośrednie przyczyny i okoliczności ucieczki są pytane wielokrotnie czy to w ramach procedury czy to na wszelkich spotkania z uchodźcami, które często odbywają się według podobnego schematu pytań o prześladowania i ucieczkę. Miałyśmy też iluzoryczną nadzieję, że w przywołanym obrazie dzieciństwa będą pozytywne akcenty, do których będzie można się odwołać w sytuacji, gdy opowiadania tych niezwykle trudne historie staną się przytłaczające dla rozmówczyń. Wywiady były też uzupełnione obserwacjami życia w ośrodku i poza zarówno tych pan które się zgodziły na wywiad jak i tych które odmówiły. Wątkami wszechobecnymi w biografiach uchodźczyń okazały się, co nie jest zaskakujące, obcość, samotność i wykluczenie, które towarzyszyły im na wielu etapach ich życia zarówno w kraju urodzenia czy pobytu przed wyjazdem do Polski jak w trakcie procedury a także po jej zakończeniu. Odbieganie od większościowej normy społecznej w zakresie religii, ubioru, modelu rodziny pojawiało się w tych biografiach na bardzo wczesnym etapie życia naszych rozmówczyń. Po przyjeździe do Polski ośrodki dla ubiegających o azyl w oczach badanych jawią się jako miejsca podwójnego wykluczenia : ze względu na izolację przestrzenną i niechęć polskich sąsiadów, ale i wykluczenia wewnętrznego spowodowanego podziałami w społecznościach samych ośrodków. Otrzymanie decyzji kończącej procedurę wcale niekoniecznie stanowi kres zmagań. Negatywna decyzja grozi deportacją, ale pozytywna może odciąć środki na utrzymanie. Dodatkowo niedostateczne wsparcie integracji podczas często wieloletniej procedury pozostawia osoby w trudnej sytuacji nawet, jeśli pobyt został przyznany.

Katarzyna Gajek (Uniwersytet Łódzki): *Doświadczenie Inności. Perspektywa rodziców osób LGBT*

Inność wyznaczana granicami akceptowanej normy może być doświadczeniem, które przydarza się człowiekowi w pewnym momencie jego życia i wiąże się z nabyciem przez niego nowego atrybutu. Sytuacja taka dotyczy rodziców, którzy najczęściej w okresie wczesnej dorosłości swoich dzieci dowiadują się, że są one Inne, nieheteronormatywne, transpłciowe czy aseksualne. Wówczas rodzice, poprzez sam związek z własnymi dziećmi, nabywają wyróżniającą ich cechę świadczącą o pewnej odmienności. Osoby, które wcześniej wpisywały się w społecznie aprobowaną normę, oddalają się od tego, co im znane. Coming out dziecka może być trudny z uwagi na potrzebę ponownego samookreślenia się rodzica, który staje się Innym dla siebie samego. Niekiedy powoduje również uruchomienie rozmaitych strategii out'owania się samego rodzica, zarządzania jego własną tożsamością społeczną,

co chroni przed uznaniem za Innego, a w konsekwencji wykluczeniem społecznym. Inność może też być źródłem siły płynącej z włączenia się do nowych grup Swoich.

G05. SOCJOLOGIA WROCŁAWSKA NA PRZESTRZENI WIEKÓW

Organizatorzy: Mirosław Chałubiński (Uniwersytet Zielonogórski), **Jarosław Kilias** (Uniwersytet Warszawski)
Sekcja PTS: Sekcja Historii Socjologii

Język obrad: polski

Tematyka organizowanej przez Sekcję grupy dotyczy dziejów wrocławskiej socjologii. Nauka ta ma na Uniwersytecie Wrocławskim tradycję dłuższą niż wiek. Niemiecki Uniwersytet Wrocławski był miejscem pracy prywatnego docenta Wernera Sombarta, który w czasie swego pobytu w tym mieście napisał swoje kluczowe dzieło, *Der moderne Kapitalismus*. To bodaj najważniejsza, choć szczególna postać tutejszej nauki: był gwiazdą niemieckich nauk społecznych, choć podejmował wątpliwe wybory polityczne i intelektualne i szybko popadł w zapomnienie, przy czym wiele z jego idei przypisano kolegom i konkurentom. Choć nie był wówczas jeszcze socjologiem, na Uniwersytecie Wrocławskim pobierał nauki i spędził początek kariery naukowej także Norbert Elias. Historia socjologii wrocławskiej pozbawiona jest ciągłości, ale i w polskim Wrocławiu działały postacie o znacznej randze naukowej, na czele z Pawłem Rybickiem, którego zresztą łączyły intelektualne więzi z nauką niemiecką, na czele z jego nauczycielem, Leopoldem von Wiesem. Na sesję grupy składać się będą dwa bloki o odmiennej tematyce. Pierwszy poświęcony będzie twórczości Wernera Sombarta. Zapraszamy na nią wszystkich zainteresowanych jego twórczością, w tym w szczególności Sombartowską wizją kapitalizmu i jego narodzin. Mile widziane będą także wystąpienia na temat znaczenia i losów jego dziedzictwa intelektualnego, jego recepcji i przemilczeń, w tym także współczesnych (i w miarę możności — polskich) c ech twórczości tego wrocławskiego autora**.** Drugi blok dotyczyć będzie socjologii wrocławskiej po – i poza Sombartem, zarówno niemieckiej, jak i polskiej. Czekamy na wystąpienia odnoszące się do niej w różnorodny sposób: podejmujące tematykę powstałej w tym mieście twórczości naukowej, ale także też społecznych i instytucjonalnych dziejów dyscypliny. *Last but not least*, interesować nas będą także wrocławskie wątki i tematy w socjologicznej twórczości autorów niekoniecznie osobiście związanych z Wrocławiem.

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z0.1

Referaty wygłaszane:

Borys Cymbrowski (Uniwersytet Opolski): *Kapitał i ruch społeczny. Marksowskie inspiracje Wernera Sombarta i ich wpływ na rozwój socjologii*

Myślenie krytyczne, wywodzące się z założeń filozofii społecznej Karola Marksa stanowi obecnie jedno z klasycznych podejść współczesnych nauk społecznych i humanistycznych. Jednak do lat dziewięćdziesiątych XIX wieku materializm historyczny i dialektyczny traktowano ją jako myśl wywrotową i odmawiano mu statusu podejścia naukowego. Przełom dokonał się w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku, między innymi, a może przede wszystkim za sprawą Wernera Sombarta. Opublikował on mianowicie obszerną recenzję III tomu „Kapitału" („Archiv für Gesetzgebung und Statistik", tom VII, 1894, ss. 555-594), co nie tylko zapoczątkowało szerszą recepcję Marksa w rozwijających się wówczas naukach społecznych, ale również znacząco wpłynęło na toczący się w tym czasie „spór o metodę". Myślenie w kategoriach marksowskich przyczyniło się do krytyki historyzmu w ekonomii politycznej i historii gospodarczej. W tym samym czasie spod pióra Sombarta wychodzi także „Socyalizm i ruch społeczny" (pierwsze wydanie 1896, wyd. pol. 1907), za sprawą której do języka nauk społecznych weszło pojęcie „ruchów społecznych", wyprowadzone z Marksowskiej teorii klas i empirycznie przedstawione na przykładzie europejskich ruchów robotniczych. Publikacje te na dobre zmieniły kształt dyskusji o teorii społecznej, dzięki czemu Karol Marks stał się jednym z klasyków socjologii. W wystąpieniu przedstawię rozwój myśli Sombarta w okresie „wrocławskim", zanim w jego myśli nastąpił zwrot ku konserwatyzmowi. Skupię się na inspiracjach Marksowskich oraz ich wpływie na socjologię powstającą w schyłkowym okresie Drugiej Rzeszy i Republiki Weimarskiej, przedstawiając wybrane aspekty sporów a także na wybranych wątkach, które obecne są w myśli socjologicznej do dziś, szczególnie obecne we współczesnej socjologii historycznej.

Marta Bucholc (Uniwersität Bonn): *Wojna, kapitalizm i pamięć: Werner Sombart*

Referat stanowi próbę krytycznej interpretacji teorii najbardziej niewątpliwie znanego wrocławskiego socjologa, Wernera Sombarta, ze szczególnym uwzględnieniem jego poglądów na związki wojny i kapitalizmu. Postać Sombarta i rozwój jego teorii kapitalizmu poddane zostaną analizie

z perspektywy Mannheimowskiej teorii ideologii, co pozwoli rzucić nowe światło na przebieg recepcji Sombarta w Polsce i w Niemczech.

Jarosław Kilias (Uniwersytet Warszawski): *Socjalizmy Wernera Sombarta, ich ciągłość i zmiana*

Werner Sombart znany jest jako autor kategorii „kapitalizm", ale żywo interesował go także socjalizm jako idea i ruch społeczny (którego był w pewnym okresie nie tylko badaczem, ale sympatykiem). Referat stanowić będzie próbę opisania owej zmieniającej się relacji, która zaczęła się od życzliwego zainteresowania marksizmem i związkami z niemiecką socjaldemokracją, zmieniając przez przewartościowanie stosunku do marksizmu w okresie konserwatywnego zwrotu, kiedy to zachował jednak sporą dozę uznania dla tego nurtu intelektualnego, aż po po konserwatywną (choć nie radykalną i nie narodowo-socjalistyczną w sensie związków ideologicznych z partią nazistowską, w szczególności zaś nieopartą na nazistowskiej idei rasy koncepcję „niemieckiego socjalizmu", sformułowaną u progu lat 30). Jako materiał do analizy posłużą głównie prace mu poświęcone, na czele z kolejnymi wydaniami „Socjalizmu i ruchu społecznego" i z pochodzącą z roku 1934 pracą „Deutcher Sozializmus".

Jan i Elżbieta Wojtasiowie (Oddział Wrocławski PTS): *Wrocławskie przestrzenie Polskiego Towarzystwa Socjologicznego*

W wystąpieniu przedstawiona zostanie, w ujęciu chronologicznym działalność Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Socjologicznego w latach 1963-2019. Uwzględnione zostaną wątki: związane z powstaniem Wrocławskiego Oddziału PTS (1963r.), z organizacją Oddziału, z działalnością naukową i popularyzatorską…Ważne wydają się też powiązania instytucjonalne w środowisku akademickim jak i poza nim.

Jan Maciejewski (Uniwersytet Wrocławski): *Szkoła wrocławska — socjologia grup dyspozycyjnych*

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat wraz z przemianami cywilizacyjnymi i transformacyjnymi zachodzącymi w społeczeństwie, socjologowie zaczęli dostrzegać i badać istotne dla bezpieczeństwa i obronności państwa swoistego rodzaju grupy społeczne oraz zawodowe. Ze względu na ich dyspozycyjność względem państwa przyjęto określać te grupy mianem – grup dyspozycyjnych. Funkcjonują one w systemie militarnym, paramilitarnym i cywilnym bezpieczeństwa państwa, a ich tożsamość, wiedza, kompetencje oraz uprawnienia kształtują się oraz są dostosowywane do wymagań jakie stawiają przed nimi współczesne procesy transformacyjne, zarówno w sferze polityki, bezpieczeństwa, jak i gospodarki. Rosnące, w ostatnich latach, zapotrzebowanie na dyskusje, analizy oraz wyniki badań z zakresu socjologii grup dyspozycyjnych jest dowodem na ważność tej problematyki w kontekście głębokiej i zasadniczej ewolucji grup dyspozycyjnych, której świadkami byliśmy (i wciąż jesteśmy) po roku 1989. Socjologia grup dyspozycyjnych jako subdyscyplina socjologii, jest odpowiedzią na rosnące zapotrzebowanie teoretycznego, metodologicznego i empirycznego wyjaśniania oraz opisywania swoistego rodzaju grup społecznych jakimi są grupy dyspozycyjne. Jak również wyznaczaniu i nadawaniu nowego znaczenia terminowi dyspozycyjność oraz powiązanych z nim takimi zagadnieniami jak obronność i bezpieczeństwo. To podejście badawcze eksplorujące role, funkcje i znaczenie formacji systemu bezpieczeństwa publicznego określanych mianem grup dyspozycyjnych zapoczątkowane zostało staraniem zaangażowanych socjologów dostrzegających nieuchronne zmiany w tej sferze organizacji społecznej. Dostrzegli oni konieczność takiej kreacji kultury bezpieczeństwa państwa w zinstytucjonalizowanych formach, zapewniający optymalny poziom bezpieczeństwa jego członkom w coraz to bardziej rozwiniętych cywilizacyjnie systemach społecznych. Tożsamość socjologii grup dyspozycyjnych określona została jako dziedzina wiedzy naukowej „o zorganizowanych strukturach przygotowanych do szybkiego reagowania, które są tworzone w militarnych, paramilitarnych lub cywilnych systemach w celu wykonywania szczególnych funkcji związanych z zapobieganiem rozmaitym niebezpieczeństwom zagrażającym rozmaitym społecznościom lub społeczeństwu i zasobom danego kraju wraz z przezwyciężaniem tych niebezpieczeństw". Dlatego też socjologiczna refleksja nad fenomenem owej dyspozycyjności koncentruje się nad stanowieniem praktyk społecznych, nad stanowieniem bezpieczeństwa oraz przywracaniu porządku społecznego w obliczu ujawniania się coraz to nowych zagrożeń społecznych o podłożu konfliktogennym, ekologicznych czy technogennych. Bowiem zagrożenia pozostają immanentnym elementem struktur społecznych i ulegają zmianom wraz z coraz głębszą transformacją cywilizacyjną. Badania w sferze analitycznej socjologii grup dyspozycyjnych odpowiadają na pytania praktycznego kształtowania dynamicznych relacji podmiotów stanowiących o zabezpieczaniu społecznej przestrzeni naszego życia. Przedmiotem interdyscyplinarnych badań są podmioty ustanawiane w strukturach administracyjnych tworzące odpowiednie siły wyposażone w stosowne środki, których nadrzędnym celem jest przeciwdziałanie prewencyjne, jak i interwencyjne w trybie alarmowym w odpowiedzi na destrukcyjne zakłócenia dla tkanki społecznej. Formacje te stanowią swoiste narzędzie czy instrument dominacji nad zagrożeniami, a czynią to podlegając swoistej dyscyplinie dyspozycyjności w systemie bezpieczeństwa publicznego na rzecz władzy. Owa dyspozycyjność w zakresie usług w obszarze bezpieczeństwa publicznego przeciwdziała destrukcyjnym siłom

zagrożeń, destabilizującym struktury społeczne oraz stanowi znaczący kapitał społeczny rozpatrywany w kontekście zmienności natury zagrożeń.

G06. DOŚWIADCZENIE BADACZA I BADANIE DOŚWIADCZENIA: TEKST, OBRAZ, DZIAŁANIE W BADANIACH SPOŁECZNYCH

Organizatorzy: Wojciech Doliński (Uniwersytet Wrocławski), **Dariusz Wojakowski** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Metodologii Badań Społecznych

Język obrad: polski

Kategoria doświadczenia (doświadczania), choć nieszczególnie lubiana w kontekście naukowych analiz, jest niezwykle istotna w opisie i wyjaśnianiu procesów społecznych (np. tożsamościowych, socjalizacyjnych, transmisji wartości, dotyczących twórczości artystycznej lub naukowej). Procedury badawcze nie mogą pomijać tego, że obszary doświadczenia są jedynym źródłem wiedzy o ludzkiej działalności (F. Znaniecki). Będąca w ścisłym związku z tymi obszarami refleksja naukowa jak i potoczna niejako z definicji i z powodów praktycznych jest zmuszona dokonywać różnego rodzaju syntez, opartych na „grze" wieloźródłowości i wielozmysłowości (m.in. porządek mowy a porządek pisma; problem wzajemnej przekładalności „danych" dźwiękowych, wizualnych i tekstowych). W tych „grach" najważniejszą rolę odgrywa podejście fenomenologiczne w jego licznych, również społecznych odmianach (np. A. Schütz). Kryzys legitymizacji badań społecznych z przełomu lat 1980-90 zwrócił uwagę badaczy na kategorię doświadczenia jako cechy, która istotnie „zakłóca" uzyskiwanie danych, same dane, a także możliwość opisu i wyjaśniania, a zwłaszcza przewidywania działań społecznych. Ówczesne próby otworzenia postępowania badawczego na doświadczenie, to np. antropologia doświadczenia (V.W.Turner) i feministyczna koncepcja *living discourse*. Współcześnie – dzięki wspomnianym nurtom badawczym – nauki społeczne, a szczególnie socjologia, są bardziej uwrażliwione na obecność doświadczenia w zbieranych i używanych przez nas „danych". Podstawowym zatem celem grupy zjazdowej jest to, aby prelegenci w odwołaniu do wybranych koncepcji teoretycznych podkreślili to uwrażliwienie przez prezentację własnych podejść badawczych. Naszym zdaniem pomocne w opisie owego uwrażliwienia będą następujące hasła: wieloźródłowość, wielozmysłowość, living discourse, performatywność, intertekstualność, narracyjność obrazu, obrazowość tekstu, melodyjność tekstu, polisemantyczność doświadczenia, transdyscyplinarność, analiza, opis, interpretacja, praktyka, teoria, działanie, komparatystyka, triangulacja, Lebenswelt/Lebensumwelt, auto/biografia.

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15

Sala: Z3.4

Referaty wygłaszane:

Marek Pieniążek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Poza zasięgiem tekstu: technologia poetyckiego wydarzenia*

W wystąpieniu stawiam pytanie o współczesny sposób pozyskiwania a następnie udostępniania poetyckiego doświadczenia. Czy jego ostateczną i najpełniejszą formą musi być tekst? A może raczej powinna to być forma performatywnego i transmedialnego wyjścia poza wiersz? Czy takie performatywne działanie poetyckie ma szansę zapisu w formie eseju wizualno-dźwiękowego? Jeśli tak, czy transmedialna narracja jest w stanie unieść semiotyczny ciężar takiego wydarzenia? Czy może być odpowiednio opublikowana przez redakcje czasopism lub portale medialne? Jeśli nie, czy w ogóle warto inwestować w takie przedsięwzięcie twórczą energię, wiedząc, że niewielka zaledwie część doświadczenia zostanie w transmedialnej publikacji zachowana? Na wybranych przykładach autobiograficznych medialnych rejestracji doświadczeń poetyckich wskazuję na gatunkową graniczność powstającej w ten sposób poezji. Omawiam jej jakości niepodlegające redukcji do tekstu, zwracam uwagę na polisensoryczny, afordatywny (J.J. Gibson), głosowy, przestrzenny, relacyjny i afektywny sposób istnienia oraz doświadczania momentów twórczych. Zamiast Geertzowskiej techniki „gęstego opisu" prezentuję autorską praktykę performatywnego uczestnictwa, łączonego z ultramobilnością performera tworzącego tzw. „wiersze bez tekstu" (2007-2019). Demonstrowane (w koniecznym wyborze) rozległe multimedialne cyfrowe archiwum zapisów tych afordancji poetyckich, jest dowodem powstawania nowej formy autobiograficznej „księgi 4D". Są to zapisy sytuujące się na pograniczu semiotycznej notacji i ucieleśnionego transmedialnego recordingu, zbliżone do improwizacji, ale wykraczające poza wypowiedź typu storytelling. Przeprowadzone eksperymenty artystyczne pozwalają mi stwierdzić, że zaprezentowane polisensoryczne sytuacje poetyckie odsłaniają nowe przestrzenie dla ontologizowania poezji. Zapisy głosowe tej poezji nazywam „wierszami bez tekstu". W autobiograficznym doświadczeniu deponowanym w „wierszach bez tekstu" pokazuję istnienie szczególnej przestrzeni niezależności, a zarazem specyfiki miejsca kreowanego przez poetyckiego

performera. Omawiam także różnice pomiędzy powstawaniem poetyckich afordancji („wierszy bez tekstu") i tradycyjnych poetyckich tekstów. Świadome i krytyczne zderzenie tych dwóch technik prowadzi do inspirujących wniosków na temat percepcji poetyckiej i jej związku (lub jego brakiem) z tekstowo wypracowaną dykcją poetycką, kompozycją i stylem zdania, a pośrednio tradycją literacką. Wskażę przy tym na odmienne ontologiczne ugruntowanie tradycyjnego zapisu wiersza i poetyckiej afordancji. Powołuję się także na przykłady afektywnie pobudzonej aktywności twórczej w toku przemieszczania się poetyckiego performera w krajobrazie. Aktywizowanie dodatkowych możliwości przez podmiot połączony z technologią (motocykl, telefon, kamera, zapis audio-wideo, prędkość, możliwość przekraczania systemowych/nowoczesnych i przestrzennych granic) wskazują na obszar zupełnie nowych doświadczeń post-ludzkiego/transhumanistycznego pomiotu. Omawiam także sytuacje, w których przestrzennie uaktywniona energia poetyckiego pragnienia całkowicie zagarnia horyzont istnienia twórcy. W tym celu powołuję się na poetyckie wyprawy z okolic Krakowa na Ukrainę (połonina Równa) sygnalizuję afektywne konsekwencje i decyzyjne podłoże wyprawy przez Alpy do zamku Duino we Włoszech, gdzie Elegie duinejskie tworzył R. M. Rilke. Konkluzją wystąpienia jest wskazanie na potrzebę stworzenia poetyckiego interfejsu w technologiach rzeczywistości rozszerzonej (AR). Taka platforma poetycka, operująca technologiami wykraczającymi poza piśmienność i głosowość, umożliwi odzyskiwanie energii poetyckiej i jednostkowego doświadczenia w miejscu, w którym doświadczenie zostało performatywnie wyeksponowane.

Anna Fiń (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Społeczne role pisarzy i funkcjonowanie środowiska literackiego w warunkach zmian społeczno-kulturowych. Uwagi na marginesie badania doświadczeń aktorów krakowskiego pola literackiego*

Problematyka wystąpienia osadzona jest w nurcie socjologii literatury i podejmuje temat funkcjonowania twórców literatury jako zbiorowości o specyficznych cechach w warunkach zmian społecznych i kulturowych. W ramach wystąpienia zaprezentowane zostaną wybrane wyniki badań, przeprowadzonych w ramach projektu: Badanie krakowskiego pola literackiego. Badania w całości oparte były na analizie doświadczeń poszczególnych aktorów krakowskiego pola literackiego i ich rekcji na otaczającą rzeczywistość społeczną, a narzędziem służącym zebraniu materiału empirycznego był specjalny typ wywiadu – wywiad epizodyczny, który stanowi swoiste połączenie wywiadu pogłębionego oraz wywiadu narracyjnego (zostanie on zaprezentowany w trakcie wystąpienia). Zastosowanie tego typu wywiadu pozwoliło na uchwycenie specyficznych doświadczeń aktorów. Analiza doświadczeń badanych umożliwiła nie tylko opis struktury pola i jego dynamikę (co było kluczowe z punktu widzenia szczegółowych celów badania), ale też dała możliwość stworzenia typologii społecznych ról pisarzy, wyszczególnienia obszarów autonomii i heteronomii działających w polu literackim aktorów oraz opisanie tego co zmiennie, a co trwałe w twórczym środowisku. Tym też zagadnieniom poświęcona zostanie szczególna uwaga. Co więcej, skupienie uwagi na analizie doświadczeń badanych ma też swoje ważne konsekwencje teoretyczne i pozwala na wyjście poza dominujący w socjologii literatury paradygmat strukturalistyczny i swoistą redefinicję pola literackiego, zmierzającą do wskazania na procesualny charakter pola literackiego, które jest własnym osiągnięciem jego aktorów. Postawienie w centrum analizy doświadczeń badanego pozwala na przyjęcie postulatu W. Griswald, iż „socjologowie powinni ponownie odkryć autora, tę zagubioną duszę, która została zdekonstruowana aż do zatracenia. Przypomnienie sobie, że to ludzie tworzą obiekty literackie, może być oznaką teoretycznej naiwności, ale stanowi przecież oznakę zdrowego rozsądku".

Albert Terelak, **Sebastian Kołodziejczak** (Uniwersytet Szczeciński): *Problemy w posługiwaniu się kartą wyborczą w symulowanej sytuacji uczestnictwa w wyborach. Performans socjologiczny jako metoda realizująca postulat metodologii syntetycznej i socjologii eksperymentalnej*

W dobie wyzwań przed jakimi w ostatnich latach stoją nauki społeczne – w obszarze których coraz częściej goszczą przedstawiciele nowych subdyscyplin nauk przyrodniczych i matematyki – stawiający zagadnienia mieszczące się tradycyjnie w obszarach badawczych nauk socjologicznych, praktyka badań empirycznych wymaga przyjęcia nowych perspektyw metodologicznych. Aby nie oddać pola coraz intensywniej rozwijającym się naukom o poznaniu i zachować tożsamość dyscypliny, a zarazem utrzymać wiodąca pozycję w obszarze badania zjawisk społecznych, niezbędnym wydaje się przynajmniej uzupełnienie tradycyjnego sposobu oglądu rzeczywistości społecznej o eksperymentalną kreację jej elementów, zjawisk, procesów, a także swoistych światów społecznych.W okresie od września 2017 do końca stycznia 2018 Pracownia Diagnoz Społecznych i Badań Ewaluacyjnych Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Szczecińskiego we współpracy z Pracownią Badań Wyborczych Uniwersytetu Szczecińskiego, przeprowadziły cykl badań nad problemami percepcji kart wyborczych, a także nad problemami w posługiwaniu się nimi przez wyborców, w zależności od formy karty (broszura lub płachta), wieku wyborcy oraz zasobu doświadczeń z udziału w różnego rodzaju wyborach. Badania zrealizowane zostały w trzech kategoriach elektoratu: (1) osób uprawnionych do udziału w pierwszych w życiu wyborach, a zatem nieposiadających żadnych doświadczeń wyborczych; (2) osób posiadających w swym życiu doświadczenia z udziału w różnego rodzaju wyborach politycznych; (3) osób z bardzo bogatym zasobem doświadczeń wyborczych. Badanie przeprowadzono metodą performansu socjologicznego, przy zastosowaniu trzech technik gromadzenia danych: obserwacji ukrytej, ankiety indywidualnej oraz zogniskowanego wywiadu grupowego. Zastosowanie performansie socjologicznego polegającego na symulowaniu warunków lokalu

wyborczego i sytuacji uczestnictwa w wyborach, pozwala badaczowi „kombinować" elementy rzeczywistości społecznej w ich dowolną postać, co wymaga zastosowania takiej perspektywy metodologicznej, która syntetyzuje wiedzę socjologiczną, a tym samym pozwala na wielowymiarową rejestrację zachowań i działań aktorów społecznych, w zasadzie niedostępną dla obserwacji w warunkach naturalnych. Wyniki analizy zgromadzonego materiału empirycznego odsłaniają interesujące aspekty percepcji, posługiwania się „płachtą" oraz „broszurą" wyborczą, a także działania wyborców w akcie uczestnictwa w wyborach.

Anna Kopczak-Wirga (Uniwersytet Opolski): *Ciekawe, piękne, wartościowe vs nudne, brzydkie, niepotrzebne. Społeczne konstruowanie granic sposobów definiowania świata*

Kaplica Czaszek w Kudowie Zdroju od lat stanowi jedną z bardziej popularnych atrakcji turystycznych regionu. Zbiorowa mogiła, w której można zobaczyć czaszki przestrzelone pociskiem, kości zepsute lub zdeformowane na skutek przebytych za życia chorób. Wszystkie skrzętnie gromadzone i układane przez księdza Wacława Tomaszka na przełomie XVIII i XIX wieku w zbudowanej na ten cel kaplicy. Kaplicę chętnie odwiedzają wycieczki szkolne, bez ograniczeń wiekowych. Wystawa kości poddana została procesowi Maccannellowskiej mechanicznej reprodukcji obiektu, co oznacza, że w sezonie nie trudno tu o zakup breloczka z podobizną szkieletu czy otwieracza do butelek w kształcie czaszki. To typowy, tanatoturystyczny obiekt, w którym śmierć przeplata się z rozrywką. W moim wystąpieniu chciałabym poddać refleksji proces społecznego konstruowania granic między tym, co doświadczane jest jako pozytywne, budzące podziw, szacunek, radość a tym, co przeżywane bywa jako odrażające, wstrętne, niechciane a czasem po prostu neutralne i nieciekawe. Korzystając m.in. z fenomenologii Alfreda Schutza, założeń konstrukcjonizmu czy koncepcji doświadczania, będę chciała prześledzić pytania m.in. o to czy można wskazać pewien intersubiektywnie istniejący czas, po upływie którego zmienia się sposób społecznego definiowania obiektów kultury? (np. z budzących lęk, odrazę, wstręt szczątków ludzkich przez neutralnie odbierane przedmioty po chętnie oglądane atrakcje turystyczne; ze zużytych i bezwartościowych przedmiotów – śmieci w dobra dziedzictwa narodowego itp.). Ważne jest także pytanie o to czy instytucjonalizacja tych granic ma bezpośrednie przełożenie na to, jak są one konstruowane w świadomości odbiorców.

Grzegorz Bryda (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Od doświadczenia do wysłowienia. Język, obraz i znaczenie w praktyce badań jakościowych*

Znaczenie doświadczenia, jak i sama filozoficzna koncepcja znaczenia stanowi wspólną podstawę dla różnych wariantów jakościowej praktyki badawczej. Istnieje jednak rosnąca tendencja do banalizowania stosowania tych pojęć w badaniach jakościowych. W konsekwencji pojawia się często mechanistyczne użycie tych terminów, co powoduje utratę oryginalnego bogactwa semantycznego wynikającego z teoretycznych korzeni tych pojęć. Wyzwaniem jest znalezienie takiego podejścia metodologicznego, które pozwoli lepiej zrozumieć doświadczenie, a przede wszystkim znaleźć sposób jakościowego badania doświadczenia i znaczenia jako części większej całości: świata życia codziennego. Gdy myślimy o doświadczeniu „posługujemy się" słowami, a więc językiem. Doświadczenie jest więc zawsze powiązane z myśleniem w języku. Myśląc w języku, w naszym umyśle nie pojawiają się prócz wyrazu językowego jakieś „znaczenia", bowiem sam język jest nośnikiem myśli tak, jak doświadczenie jest nośnikiem znaczenia. Z metodologicznego punktu widzenia wszystko co nas otacza i sposób, w jaki postrzegamy świat, ma swoje odbicie w języku. Każda rzeczy posiada nazwę, a my mamy do dyspozycji cały repertuar określeń, którymi dany przedmiot opisujemy. Język jest wytworem kultury, a kultura efektem języka. Są więc to pojęcia nierozerwalnie ze sobą powiązane. Podobnie jak doświadczenie nie ma znaczenia poza językiem. Tak więc badając praktyki językowe i używanie języka w opisie doświadczenia odkrywamy kontekst kulturowy, jaki mu towarzyszy i na odwrót. Z takim sposobem myślenia o doświadczeniu łączy się pojęcie językowego obrazu świata (JOŚ). Celem wystąpienia jest ukazanie w odniesieniu do koncepcji JOŚ, jak możliwe jest badanie, analizowanie doświadczenia i znaczenia w paradygmacie socjologii kognitywnej, semiotyki, współczesnej kogniwistyki i lingwistyki.

Referaty wyłożone:

Tomasz Marcysiak (Wyższa Szkoła Bankowa w Toruniu): *Kulisy badań terenowych nad tożsamością społeczności postmigracyjnych*

Ostatnimi czasy księgarnie wypełniły się publikacjami wspomnień i biografii nawiązujących do okresu końca II Wojny Światowej, w tym przesiedleń, wypędzeń i migracji powojennych (Zaremba 2012, Grzebałkowska 2015, Adamczewski 2013). Im bardziej czytelnik zagłębia się w lekturę, tym częściej może mieć wątpliwość w ocenie tego, kto był ofiarą, kto katem, kto zdobywał, a kto odbierał tylko to „co jego". Różne narracje i odmienne perspektywy (Dorow 2010, Röger 2016, Sołżenicyn 2018, Jastrzębski 2016) dają niezwykle cenny obraz rzeczywistości społecznej, która w żaden sposób

w moim przekonaniu nie jest możliwa do jednoznacznej oceny w kategoriach moralnych i etycznych, nawet nie wiem, w jakich by mogła. W swoich badaniach chciałem początkowo zestawić spisywane wspomnienia (Krzyżanowski 2010, Kwilecki 2012, Szwankowski 2015) i ustalenia historyków (Szwankowski 2013) z pamięcią tych, którzy mogliby cokolwiek jeszcze o tamtych czasach opowiedzieć. Tylko jak odróżnić wspomnienie faktów, od konfabulacji, czy marzeń sennych? Halbwachs uważa, że rzeczywiste wspomnienie jest jak mury budynku zbudowanego na solidnych fundamentach i podtrzymywanego przez sąsiednie budynki. Marzenie senne to natomiast bezładnie i chwiejnie ułożony stos cegieł, który opiera się jedynie na sobie samym, „podczas gdy wspomnienia opierają się na wspomnieniach innych ludzi, na wielkich ramach pamięci społecznej" (Halbwachs 2008). Zestawienie kilku opowieści dawałoby zatem pewien punkt odniesienia, gdyby udało się znaleźć co najmniej dwóch rozmówców. Niestety z uwagi na odległy w czasie temat moich dociekań udaje mi się spotkać w jednej wsi nie rzadko tylko jedną osobę, która jeszcze żyje i co ważniejsze jeszcze chce poświecić mi swój czas, by podzielić się swoją wiedzą. Kapitalne znaczenie dla moich obserwacji są wspomnienia opowiadane w miejscu wspominanych zdarzeń. Czasem udaje się też niczym w wizji lokalnej wysłuchać historii jednocześnie spacerując po okolicy, jak to miało miejsce na przykład w Bielawie Dolnej. Początkowo sadziłem, że posługiwanie się technikami autoentograficznymi daje mi możliwość opisania własnych myśli, przeżyć, fascynacji i uczuć niemal, jak u Bronisława Malinowskiego (Malinowski 2007). Z czasem jednak (po krytycznych uwagach recenzentów) odstąpiłem od myśli, że uprawiam autoetnografię i skupiłem się na niepowtarzalnej okazji doświadczania interakcji badacza z rozmówcą, gdzie najważniejszą (jak sądzę) rolą badacza jest nie tylko opisanie historii, ale i taki opis przebiegu badań, po lekturze których czytelnik odczuwałby choć cząstkę emocji towarzyszących badaczowi. Krótko mówiąc mój referat dotyczy moich doświadczeń z poszukiwania rozmówców i w efekcie spotkań z nimi, gdzie przewodnim tematem (pretekstem) było osadnictwo po II WŚ, kierunki migracji, warunki osiedlania się i odtwarzania instytucji społecznych. Jak pisała Susan Sontag od niepamiętnych czasów rzeczywistość zawsze interpretowano za pomocą obrazów (Sontag 2009), dlatego moim badaniom towarzyszył zawsze fotograf, któremu mam nadzieję udało się uchwycić czasem znacznie więcej niż mi w trakcie długiej rozmowy. Jestem przy tym przekonany, że stworzyliśmy duet, który w nowy sposób ilustruje doświadczenia badacza, czego dowodem są niezwykłe, czarno-białe fotografie nadające opowieści swój niepowtarzalny charakter, począwszy od dokumentacji mojej pracy, a skończywszy na portretach moich rozmówców.

Dagmara Staniszewska (Uniwersytet Łódzki): *Doświadczanie metody, czyli jak przestałam się martwić i pokochałam fenomenologię*

W referacie chciałabym przedstawić drogę, jaką przechodzę jako początkujący badacz fenomenolog. Poznając nieznaną mi wcześniej metodę chcę opisać i zrozumieć, czym jest fenomen i co znaczy doświadczać. Czy konieczne jest jego bezpośrednie doświadczenie, czy wystarczy codzienne doświadczanie świata w ogóle aby móc dotrzeć do fenomenów, których sami wcześniej nie doświadczaliśmy. Przedmiotem refleksji będzie rozwiązywanie i pokonywanie wątpliwości odnośnie metody a także kwestia intuicji w badaniach fenomenologicznych oraz samoświadomość badacza (świadomość ciała, pracy umysłu i doświadczanych emocji). Opis doświadczania procesu stawania się fenomenolożką będzie możliwy dzięki uczestniczeniu w projekcie *From Strangers to Collaborators: Building a Community-of-Practise Through Transformative Phenomenology and Contemplative Research Across Cultures* realizowanego przez badaczy z Fielding Graduate University, the University of the Virgin Islands, California International University i Uniwersytetu Łódzkiego. Projekt ma na celu rozwinąć i wzmocnić kompetencje badaczy w zakresie metody fenomenologicznej.

G07. MIĘDZY RUTYNĄ A INNOWACJĄ — PRACA SOCJALNA WOBEC ZMIAN SPOŁECZNYCH

Organizatorzy: Krystyna Faliszek (Uniwersytet Śląski w Katowicach), **Krzysztof Piątek** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), **Dobroniega Trawkowska** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Sekcja PTS: Sekcja Pracy Socjalnej

Język obrad: polski

Rozliczne tendencje przeobrażeń pracy socjalnej stawiają, w kontekście tytułu Zjazdu 2019, pytania o jej tożsamość, o jej rolę w kreowaniu tożsamości indywidualnych i kolektywnych, ale również o napięcia między ochronnymi, kontrolnymi i więziotwórczymi jej celami, w ostatnich trzech dekadach zmian demograficznych, kulturowo-społecznych, gospodarczych i politycznych w naszym kraju. Patrząc na historyczne uwarunkowania rozwoju pracy socjalnej, w perspektywie długiej i krótkiej historii naszej dyscypliny oraz towarzyszącej jej praktyce społecznej, proponujemy skupić uwagę na charakterze i kształcie relacji, między szeroko, interdyscyplinarnie rozumianą rutyną, a innowacją, w proponowanym rozumieniu pracy socjalnej jako dyscypliny nauki oraz praktyki społecznej. Do dyskusji w ramach grupy regularnej proponujemy następujące kwestie: Jakie zmiany społeczne mają wpływ/mogą mieć wpływ na rozwój i kształt pracy socjalnej, jako dyscypliny nauki oraz praktyki

społecznej w Polsce? Na czym polegają zmiany w pracy socjalnej, w odniesieniu do wiedzy, systemu kształcenia, aksjologii, praktyk społecznych? W jaki sposób i jaka praca socjalna zmienia realnie tożsamości jednostkowe i grupowe, oddziałując na sprawczość, zaradność, podmiotowość osób i grup? Czy są grupy i kategorie społeczne, z którymi praca nad ich tożsamością (jako indywiduum, albo jako reprezentanta grupy) jest rzeczywistym projektem refleksyjnym ze strony pracowników socjalnych? Jak praca socjalna wpływa na przemiany kolektywnych tożsamości zawodowych pomagaczy? Jakie wizje pracy socjalnej wyłaniają się/będą się wyłaniały w następstwie czynionych wysiłków zbudowania reprezentacji przez środowiska zawodowe: pracowników socjalnych, asystentów rodzin i innych przedstawicieli zawodów pomocowych? W jakich teoretycznych ramach i modelach ujmuje się/powinno się ujmować zagadnienie innowacji w pracy socjalnej? Jak badać innowacyjność jako postawę środowiska zawodowych pomagaczy? Jakie, zamierzone i niezamierzone konsekwencje innowacji w sferze postaw i praktyk społecznych obserwujemy w wyodrębnionych/ wyłaniających się obszarach problemowych (starość, niepełnosprawność, opieka, pomoc, i inne pola), w instytucjach wsparcia społecznego (pomoc instytucjonalna, środowiskowa)? Jakie są funkcje innowacji w pracy socjalnej, w odniesieniu do różnorodności jej celów, wyrażonych w tytule przygotowywanego Zjazdu? Jakie zmiany społeczne mają wpływ/mogą mieć wpływ na trwałość wzorów, struktur, instytucji i praktyk we wskazanych obszarach, polach problemowych pracy socjalnej i w instytucjach wsparcia społecznego w Polsce? Czy jest miejsce dla innowacji w pracy socjalnej, czy pracownicy socjalni są otwarci na innowacje (praktyki, postawy, oczekiwania), jak innowacje wpływają na treści pracy socjalnej; czy je integrują, dezintegrują, modyfikują? W ramach grupy nieregularnej nasza propozycja dotyczy podjęcia dyskusji panelowej nt. powiązań tradycyjnej aktywności naukowo-badawczej pracowników akademickich z często wykonywanymi przez nich zadaniami eksperckimi oraz podejmowanymi przez nich czasami bezpośrednimi działaniami w środowisku osób potrzebujących pomocy. Wydaje się, że łączenie roli naukowca-badacza z rolami eksperta i *helpera*, pomagacza, zawiera w sobie istotny potencjał innowacyjny. Uczestnicy panelu będą próbowali zweryfikować tę hipotezę odpowiadając na następujące pytania: 1) Jakie są nasze doświadczenia w wykonywaniu roli eksperta i *helpera*, pomagacza ? (przyczyny, działania, problemy)? 2) Jakich sukcesach w wykonywaniu roli eksperta i pomagacza możemy mówić? 3) Jak można byłoby scharakteryzować porażki (błędy) naszych działań w wykonywaniu powyższych ról, uwzględniając ich treść, przyczynę i konsekwencje? 4) Co wynika z naszych doświadczeń w łączeniu ról naukowca, eksperta i pomagacza? (wskazówki dla innowatorów).

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.16

Referaty wygłaszane:

Agnieszka Golczyńska-Grondas (Uniwersytet Łódzki): *Społeczne innowacje w świecie helping professions — ramy instytucjonalne i „czynnik ludzki”*

Społeczne innowacje w świecie helping professions-ramy instytucjonalne i „czynnik ludzki”Innowacje funkcjonują od wielu lat w polu zainteresowań socjologii w powiązaniu z problematyką ewolucji, dynamiki, zmiany społecznej, jak również anomii społecznej. Innowacje społeczne definiowane jako nowatorskie rozwiązania nakierowane na rozwiązywanie problemów społecznych oraz zaspokajanie potrzeb jednostek i zbiorowości stały się w ostatnich latach jednym z kluczowych pojęć polityki społecznej w krajach Unii Europejskiej. Wystąpienie opiera się na tezie, że instytucjonalne ramy polskiej publicznej pomocy społecznej stwarzają przede wszystkim bariery blokujące potencjał innowacyjny, zarówno instytucji, jak i samych innowatorów, utrudniając tym samym procesy innowacyjne. Kwestia ram instytucjonalnych omówiona zostanie w odniesieniu do porównania uwarunkowań publicznych instytucji pomocy społecznej (relatywnie stabilnych w wymiarze ekonomicznym, lecz znacznie zbiurokratyzowanych, opartych o hierarchiczne systemy zarządzania) oraz organizacji pozarządowych (relatywnie elastycznych, odwołujących się do znaczenia zarządzania opartego na zasadach demokracji, bardziej skłonnych do eksperymentowania, lecz o nieustabilizowanej sytuacji ekonomicznej). W drugiej części wystąpienia refleksji poddane zostanie znaczenie „czynnika ludzkiego” (Alden Rivers et al. 2014) jako podstawowego dla procesów innowacyjnych – tożsamości, postaw i kompetencji reformatorów społecznych. Poruszona zostanie kwestia zarówno szans, jak i barier w obu układach instytucjonalnych oraz paradoksów i napięć towarzyszących innowacyjnej pracy profesjonalnej. Podstawą wystąpienia są wnioski z wieloletnich doświadczeń badawczych w obszarze biedy i wykluczenia społecznego, w tym funkcjonowania instytucji pomocowych, uwagi wynikające z obserwacji prób wprowadzania innowacyjnych rozwiązań w łódzkich instytucjach pomocy społecznej oraz pierwsze ustalenia z realizowanego obecnie projektu badań biograficznych w zbiorowości reformatorów społecznych związanych z helping professions.

Krzysztof Piątek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Laboratorium społeczne jako sposób na testowanie rozwiązań problemów pomocy postpenitencjarnej w Polsce — w ramach działalności Stowarzyszenia Profilaktyki i Resocjalizacji „Mateusz”*

1. Podstawowe dysfunkcje publicznej pomocy postpenitencjarnej, wymagające likwidacji lub daleko idącego ograniczenia: zbytnia formalizacja i biurokratyzacja działań, chroniczne niedofinansowanie, mała elastyczność działań, miska jakość współpracy międzysektorowej i międzyinstytucjonalnej, mała skuteczność systemu pomocy postpenitencjarnej.

2. Działania zmierzające do zwiększenia skuteczności systemu pomocy postpenitencjarnej w Polsce: stopniowe odchodzenie od rutynowego repertuaru działań w ramach systemu pomocy postpenitencjarnej, zmiana sposobu finansowania tego systemu w kierunku jego większej elastyczności, systematyczne przygotowywanie kadr do prowadzenia tego typu działań, większa otwartość i zachęta (prawna, finansowa, organizacyjna, itd.) na rzecz bardziej specyficznych, innowacyjnych działań.

3. Traktowanie Waldemara Dąbrowskiego jako prekursora nowych form pomocy postpenitencjarnej w Polsce, a Ośrodka Readaptacyjnego „Mateusz” jako zwiastuna brakującego ogniwa pomocy społecznej w naszym kraju.

CZĘŚĆ PIERWSZA Ośrodek Readaptacyjny „Mateusz” — jako przykład innowacji w polskim systemie pomocy postpenitencjarnej

1. Geneza ośrodka
2. Funkcjonowanie ośrodka w latach 2009 - 2019
3. Rola Waldemara Dąbrowskiego

CZĘŚĆ DRUGA Moja rola eksperta i pomagacza (helpera)

1. Doświadczenia w zakresie wykonywania roli eksperta i pomagacza (przyczyny, działania, napotkane problemy).
2. Sukcesy i porażki (błędy) w wykonywaniu tych ról.
3. Co wynika z moich doświadczeń w wykonywaniu roli naukowca, eksperta i pomagacza w stosunku do działań Ośrodka Readaptacyjnego „Mateusz”.

Barbara Szatur-Jaworska (Uniwersytet Warszawski), **Natalia Jaworska** (badaczka niezależna): *Service design a praca socjalna*

Cel badawczy: określenie możliwości, ograniczeń oraz funkcji metody service design w polskiej pracy socjalnej. Metody: analiza literatury przedmiotu, analiza doświadczeń związanych z propagowaniem i stosowaniem service design. Tezy: Service design jest metodą projektowania usług, w tym usług społecznych, która może być stosowana w różnych obszarach usług, w tym w osobistych usługach społecznych świadczonych, m.in. przez instytucje pomocy społecznej.Praca socjalna wymaga godzenia dwóch ról zawodowych: 1) kreatywnego profesjonalisty i 2) uczestnika sformalizowanych, hierarchicznych struktur – „urzędnika ds. socjalnych”. Service design jest sposobem działania w pełni mieszczącym się w pierwszej z ww. ról pracownika socjalnego, ale może także być pomocne w lepszej, bardziej dostosowanej do lokalnych potrzeb i uwarunkowań realizacji roli „urzędnika”. Przykłady zastosowania service design w powiązaniu z pracą socjalną.Kształcenie w zakresie *service design* powinno stać się elementem procesu kształcenia pracowników socjalnych w Polsce.

Mariola Racław (Uniwersytet Warszawski): *Co zakrywa rutyna w pracy socjalnej? Praktyka pracy socjalnej wobec wyzwań modelu społecznego w Polsce (na przykładzie kontaktów rodziców z niepełnosprawnością z pomocą społeczną)*

Zmiana paradygmatu definiowania i postrzegania niepełnosprawności staje się prawnym, politycznym i społecznym faktem w wielu krajach UE, w tym – bardzo powoli – w Polsce. Neguje się założenia modelu medycznego, indywidualnego, akcentującego deficyty zdrowia i sprawności na rzecz odkrywania funkcji społecznych procesów konstruowania niepełnosprawności (model społeczny). Uchwalenie Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych w 2006 r. i przyjęcie jej przez poszczególne państwa (w Polsce 2012 r.) zdynamizowało krajowe systemy wsparcia osób z niepełnosprawnością do wprowadzania zmian, odpowiadających założeniom modelu społecznego. Wiele z istniejących rozwiązań wynikało lub było kompatybilnych z założeniem leczenia, rehabilitacji, czyli przywraca do sprawnego społeczeństwa, ale też z postulatem izolacji osób niepełnoprawnych od reszty społeczeństwa. W Polsce zmiany w kierunku włączania osób z niepełnosprawnością do głównych instytucji życia społecznego, wymuszone częściowo przepisami KPON dopiero zaczynają być widoczne. Czasami bywają markowane. Powstaje zatem pytanie o „otwarcie” pracy socjalnej na nową definicję niepełnosprawności i wyzwania, które niesie – zwłaszcza w obliczu powstawania coraz liczniejszych prac krytycznych w tym zakresie (por. rozwój disability studies). Jednocześnie interesującym zagadnieniem jest pytanie o emancypacyjny potencjał pracy socjalnej – na ile działania mieszczące się w ramach definicji pracy socjalnej są w stanie podtrzymać dążenia i żądania

określonych grup o ich społeczne uznanie. Moje refleksje znajdą swoje empiryczne ugruntowanie w wynikach badań dotyczących rodziców z niepełnosprawnością, którzy kontaktowali się z jednostkami pomocy społecznej (por. Wierzbicka-Wiszejko, Racław, Ruszkowska-Wołowicz 2018). Rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością wymaga intersekcyjnego ujęcia w teorii i praktyce, co generuje trudności z klasyfikowaniem zjawiska. W praktyce wsparcia bywa tzw. „gubionym statusem", gdy pierwszoplanową rolę odegra stygma, czyli deficyt sprawności wokół którego organizuje się zadania pracy socjalnej.

Elżbieta Subocz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *„JOBFIRMA" — jako innowacyjne narzędzie inkluzji społecznej*

Zmiany demograficzne, które zachodzą obecnie w Europie spowodowane niskim wskaźnikiem dzietności, zjawiskiem starzenia się społeczeństw oraz przesuwaniem się średniej długości życia, stanowią olbrzymie wyzwanie dla instytucji rynku pracy, pracodawców oraz samych pracowników. W Polsce zmiany te dodatkowo są potęgowane migracją ludzi młodych i wykształconych do lepiej rozwiniętych krajów Europy Zachodniej, które oferują większe możliwości płacowe i, co się z tym wiąże, lepszy standard życia. Niska stopa bezrobocia w Polsce (która według danych GUS, na koniec stycznia 2019 roku wyniosła 6,1%) sprawia, że pracodawcy mają problem ze znalezieniem odpowiednich pracowników. Pojawia się kwestia aktywizacji zawodowej tych osób, które najgorzej radzą sobie na rynku pracy, a więc słabo wykształconych i/lub w wieku 50+. Z danych GUS (2018) wynika, iż współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 55-64 lata jest najniższy spośród wszystkich kategorii wiekowych i wynosi 50,4%. Tymczasem osoby w wieku 50+ mogłyby zasilić podaż zasobów siły roboczej na rynku pracy. Dodatkowo, popyt na pracę osób w tej kategorii wiekowej wynosi zaledwie 49% i jest najniższy porównując inne kategorie wiekowe. Te same dane GUS (2018) pokazują też, iż współczynnik aktywności zawodowej wśród osób legitymujących się wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym jest bardzo niski i wynosi 16,2%, zaś popyt na pracę wśród osób legitymujących się niskim poziomem wykształcenia, to zaledwie 14,5%. Innowacyjnym rozwiązaniem dla osób bezrobotnych w wieku 50+, w tym zwłaszcza o niskim poziomie wykształcenia, jest tzw. JOBfirma. Jest to swego rodzaju przedsiębiorstwo treningowe, w ramach którego beneficjenci znajdujący się w bardzo trudniej sytuacji życiowej i zawodowej, powołują do życia fikcyjną firmę, w której nabywają umiejętność poruszania się po rynku pracy i rozbudowują swoje kompetencje społeczne. Edukacja beneficjentów w JOBfirmie odbywa się w ciągu kilku tygodni na różnych poziomach, m.in. życiowym, zawodowym i społecznym. Następnie uczestnicy zajęć kierowani są na staże, kursy zawodowe i do szkół, w których mogą uzupełnić swoje wykształcenie. Mogą liczyć także na fachową pomoc prawną bądź psychologiczną. Projekt JOBfirma to pomysł niemiecki, który został zaadoptowany na gruncie polskim i jest realizowany m.in. przez Federację Organizacji Socjalnych FOSa z Olsztyna w partnerstwie z 6 gminami z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, a finansowany ze środków funduszy europejskich.

Referaty wyłożone:

Monika Wiktorowicz-Sosnowska (Uniwersytet Wrocławski): *Doświadczenia w pracy z pełnoletnimi wychowankami rodzinnej pieczy zastępczej — perspektywa badacza i helpera*

Praca socjalna z wychowankami rodzinnej pieczy zastępczej jest „partycypacją" partnerów w relacji pomocowej, we wspólnie tworzonym świecie. Jej celem nadrzędnym jest usamodzielnienie wychowanka. Problematyka usamodzielnienia została uregulowana w Ustawie o Wspieraniu Rodziny i Systemie Pieczy Zastępczej z dn. 09 czerwca 2011r., która obok innych aktów normatywnych jest prawną podstawą działań pracowników socjalnych w pracy z wspomnianą młodzieżą. Istotą wsparcia jest relacją pomocową, która wymaga szerszego spojrzenia na biografię jednostki. Nie sprowadzając jej analizy jedynie do aktów normatywnych. Fundamentem tej relacji jest podejście podmiotowe, a więc takie, które pozwala koncentrować się na człowieku, nie na problemie. Pozwala dostrzec podmiot – wychowanka funkcjonującego w różnych światach społecznych. Jest to wreszcie prawo młodego człowieka do życia w „normalności", czyli tworzenia naturalnych i optymalnych dla własnego rozwoju warunków. Uczestniczenie w tworzeniu biografii jednostki staje się fenomenalnym doświadczaniem sensu życia we wspólnie budowanej przestrzeni. Ta przestrzeń zwana szerzej pracą socjalną nie jest wolna od „przysłowiowych kłód", ale stwarza możliwości do poszukiwania innowacyjnych rozwiązań. Jest to przestrzeń dla badacza – pomagacza, co wskazuje na rolę partycypacyjnych badań w działaniu, jednocześnie wymaga analizowania rzeczywistości z wielu perspektyw, w tym perspektywy metodologii. Posiłkując się własnym doświadczeniem pracy z pełnoletnimi wychowankami rodzinnej pieczy zastępczej przybliżę proces kształtowania młodego człowieka w dwóch perspektywach: jak jest i do czego należy dążyć!

Michał Przybylski (Uniwersytet Łódzki): *Innowacja, która odniosła porażkę? Asysta rodzinna w opiniach osób zaangażowanych w proces powstawania nowej formy wsparcia środowisk przeżywających trudności*

Zmiany demograficzne, które zachodzą obecnie w Europie spowodowane niskim wskaźnikiem dzietności, zjawiskiem starzenia się społeczeństw oraz przesuwaniem się średniej długości życia, stanowią olbrzymie wyzwanie dla instytucji rynku pracy, pracodawców oraz samych pracowników. W Polsce zmiany te dodatkowo są potęgowane migracją ludzi młodych i wykształconych do lepiej rozwiniętych krajów Europy Zachodniej, które oferują większe możliwości płacowe i, co się z tym wiąże, lepszy standard życia. Niska stopa bezrobocia w Polsce (która według danych GUS, na koniec stycznia 2019 roku wyniosła 6,1%) sprawia, że pracodawcy mają problem ze znalezieniem odpowiednich pracowników. Pojawia się kwestia aktywizacji zawodowej tych osób, które najgorzej radzą sobie na rynku pracy, a więc słabo wykształconych i/lub w wieku 50+. Z danych GUS (2018) wynika, iż współczynnik aktywności zawodowej osób w wieku 55-64 lata jest najniższy spośród wszystkich kategorii wiekowych i wynosi 50,4%. Tymczasem osoby w wieku 50+ mogłyby zasilić podaż zasobów siły roboczej na rynku pracy. Dodatkowo, popyt na pracę osób w tej kategorii wiekowej wynosi zaledwie 49% i jest najniższy porównując inne kategorie wiekowe. Te same dane GUS (2018) pokazują też, iż współczynnik aktywności zawodowej wśród osób legitymujących się wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym jest bardzo niski i wynosi 16,2%, zaś popyt na pracę wśród osób legitymujących się niskim poziomem wykształcenia, to zaledwie 14,5%. Innowacyjnym rozwiązaniem dla osób bezrobotnych w wieku 50+, w tym zwłaszcza o niskim poziomie wykształcenia, jest tzw. JOBfirma. Jest to swego rodzaju przedsiębiorstwo treningowe, w ramach którego beneficjenci znajdujący się w bardzo trudniej sytuacji życiowej i zawodowej, powołują do życia fikcyjną firmę, w której nabywają umiejętność poruszania się po rynku pracy i rozbudowują swoje kompetencje społeczne. Edukacja beneficjentów w JOBfirmie odbywa się w ciągu kilku tygodni na różnych poziomach, m.in. życiowym, zawodowym i społecznym. Następnie uczestnicy zajęć kierowani są na staże, kursy zawodowe i do szkół, w których mogą uzupełnić swoje wykształcenie. Mogą liczyć także na fachową pomoc prawną bądź psychologiczną. Projekt JOBfirma to pomysł niemiecki, który został zaadoptowany na gruncie polskim i jest realizowany m.in. przez Federację Organizacji Socjalnych FOSa z Olsztyna w partnerstwie z 6 gminami z terenu województwa warmińsko-mazurskiego, a finansowany ze środków funduszy europejskich.

Radomir Miński (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Srebrna gospodarka jako instrument polityki senioralnej na przykładzie Leszna*

Leszno w województwie Wielkopolskim należy do najszybciej starzejących się gmin. Celem referatu jest refleksja nad tym w jakim stopniu srebrna gospodarka może przyczynić się do realizacji Założeń Długofalowej Polityki Senioralnej na poziomie miast i gmin. W celu weryfikacji tezy o roli srebrnej gospodarki w realizacji polityki senioralnej przeprowadzono w Lesznie diagnozę stanu gminnych strategii w oparciu o analizę treści dokumentów strategicznych. W wyniku analizy Desk Research ustalono, że Władze Leszna przyjęły właściwą – „nieapokaliptyczną" postawę wobec zjawiska starzenia się populacji i potraktowały je – z perspektywy foresightu – jako wyzwanie, do którego należy się przygotować. Ustalono również, że wielu działaniom podjętym na rzecz leszczyńskich seniorów towarzyszy nikłe zainteresowanie i wykorzystanie srebrnej gospodarki, jako instrumentu realizacji założeń polityki senioralnej. Deficyt wiedzy i niska świadomość na temat potencjału srebrnej gospodarki powodują, że władze Leszna nie traktują jej jako narzędzia realizacji polityki senioralnej w gminie. W związku z powyższym w referacie zasugerowano, w formie rekomendacji, kilka rozwiązań, które mogłyby zostać zrealizowane w Lesznie.

G08. JAK RADZIMY SOBIE Z PROBLEMAMI SPOŁECZNYMI? AKTUALNE I PRZEWIDYWANE WYZWANIA W ZAKRESIE TEORII I BADAŃ ORAZ REKOMENDACJI DLA PRAKTYKI

Organizatorki: Joanna Zamecka (Uniwersytet Warszawski), **Elżbieta Michałowska** (Uniwersytet Łódzki)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej

Język obrad: polski

Na wstępie warto podkreślić, że niniejsza propozycja grupy tematycznej na XVI Zjazd PTS we Wrocławiu wpisuje się w kilkunastoletnią już tradycję organizowania zjazdowych grup tematycznych Sekcji Socjologii Dewiacji i Kontroli Społecznej, zainicjowaną opracowaniem i pro-wadzeniem przez członków Sekcji dwóch grup: *Kontrola społeczna dewiacji, patologii i problemów społecznych* oraz *Lokalne strategie rozwiązywania problemów społecznych* na XII Zjeździe w Poznaniu w 2004 r., a następnie grup tematycznych na kolejnych zjazdach: *Kontrola w programach interwencji społecznej* (Zielona Góra, 2007), *Identyfikacja i zarządzanie problemami społecznymi. Doktrynalne założenia*

i ich realizacja (Kraków, 2010), *Socjologia a strategie rozwiązywania problemów społecznych* (Szczecin, 2013) oraz *Współczesne oblicza problemów społecznych w Polsce: dyskurs – diagnoza – regulacja – rozwiązywanie* (Gdańsk, 2016). Jesteśmy przekonani, że wszystkie wyżej wymienione kwestie, o których dyskutowaliśmy na ostatnich Zjazdach nie straciły swojego znaczenia i aktualności. Tym razem, z uwagi na szczególną tematykę Zjazdu zapraszamy uczestników do udziału w dyskusji, w której zagadnienia podmiotowości, tożsamości i przynależności zajmują kluczowe miejsce. Proponujemy debatę o tym, czy i jak, my – jako społeczeństwo, państwo radzimy sobie z problemami społecznymi oraz o tym jak my – socjolożki/socjologowie odczytujemy współczesne wyzwania, zarówno dla nauk społecznych badających problemy społeczne, jak i dla praktyki trafnego i skutecznego rozwiązywania takich problemów, czy potrafimy antycypować zadania w obu tych obszarach? Po pierwsze, procesy identyfikowania zjawisk problemowych, w tym przejawów „dewiacji", „patologii" społecznej. Liczymy na prezentację wyników studiów poświęconych krytycznej analizie założeń takich, często konkurencyjnych, diagnoz formułowanych współcześnie, a także ujawnianych w stanowiskach różnych środowisk, czy kategorii społecznych. Poszukujemy odpowiedzi na pytania o to, jak kształtują się opinie i postawy wobec rozmaitych zjawisk rozpoznawanych jako dewiacyjne/problemowe, czy te opinie i postawy, w odniesieniu do jakich zjawisk i w jakim stopniu są w naszym społeczeństwie zgodne czy zróżnicowane, jakie czynniki determinują obserwowane współcześnie w Polsce społeczne kontrowersje wokół kwestii dewiacyjności/problematyczności niektórych zjawisk oraz sposobów traktowania zaangażowanych w nie osób. Po drugie – krytyczne analizy, w tym ewaluacje wdrożeń (przebiegu i rezultatów) rozmaitych, często skrajnie konkurencyjnych wzorów i strategii rozwiązywania zidentyfikowanych problemów społecznych, czy przeciwdziałania zidentyfikowanym „dewiacjom"/"patologiom" społecznym. Proponujemy rozważania dotyczące nie tylko poznawczej, ale też aplikacyjnej funkcji wiedzy naukowej o różnorodnych i różnie pojmowanych problemach społecznej, w tym dyskusję o możliwościach (szansach, a także barierach) formułowania oraz zastosowania jej rekomendacji w kształtowaniu programów polityk publicznych.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.3

Referaty wygłaszane:

Lucjan Miś (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Problemy społeczne Grupy Wyszehradzkiej*

Grupa Wyszehradzka jest bytem politycznym od prawie trzech dekad. W tym okresie jej znaczenie wzrastało, szczególnie zaś w ostatnich czterech latach. Rządy krajów Grupy Wyszehradzkiej prezentowały swoje stanowisko w okresie kryzysu imigracyjnego, które było odrębne od opinii głównych sił politycznych Unii Europejskiej. Sytuacje konfliktowe i kryzysowe przyczyniają się do krystalizacji tożsamości grupowej i dlatego warto przyjrzeć się Grupie Wyszehradzkiej jako odrębnemu podmiotowi. W referacie kwestie polityczne będą miały znaczenie drugorzędne. Natomiast głównym przedmiotem analizy będą trudności życia zbiorowego Czech, Polski, Słowacji i Węgier. Zostaną przedstawione wybrane, najważniejsze kwestie społeczne mieszkańców tych krajów oraz ich kulturowe i gospodarcze konteksty. Kraje Grupy Wyszehradzkiej mają wiele podobieństw na poziomie kulturowym, mają ponad tysiącletnia tradycję historyczną i rozliczne wspólne interesy gospodarcze i polityczne. Istnieją między nimi również zasadnicze różnice na przykład językowe (język węgierski) czy religijne (katolicyzm, agnostycyzm, ateizm). Są to jednak konteksty zjawisk społecznych. Przedmiotem referatu będzie prezentacja wydarzeń i procesów społecznych, które są uważane lub etykietowane jako problemowe w krajach Grupy Wyszehradzkiej. W szczególności zostaną zaprezentowane opinie na temat takich problemów, jak bezrobocie, przestępczość i sytuacja gospodarcza. Porównanie problemów Grupy Wyszehradzkiej pozwala na wyciągnięcie wniosków co do uprawomocnienia i samostanowienia tych społeczeństw w przestrzeni Europy Środkowej oraz Unii Europejskiej.

Paweł Tomanek (Uniwersytet Warszawski): *Osadzenie problemu społecznego: grupowe, ideowe i retoryczne*

Socjologowie od dawna starają się odpowiedzieć na pytanie, dlaczego pewne zjawiska zostają uznane za problemy społeczne, podczas gdy inne, niekoniecznie mniej widoczne, nie zyskują takiego statusu. Z perspektywy konstrukcjonistycznej rozpropagowanie i instytucjonalizacja nowego problemu zależą w dużej mierze od konfiguracji czynników społecznych i kulturowych, którą można nazwać osadzeniem problemu społecznego. W swoim wystąpieniu wyróżnię i pokrótce omówię trzy rodzaje tak rozumianego osadzenia. 1) Osadzenie grupowe dotyczy relacji między ideą nowego problemu a interesami grupy jego (potencjalnych) rzeczników. Relacja ta nie musi polegać na prostej odpowiedniości, może bowiem przybierać postać etykietowania, zrozumiałego dopiero na tle układu stosunków międzygrupowych (Flis, Kapralski 1987). 2) Osadzenie ideowe oznacza korzystną relację między ideą nowego problemu a ideami już przyjętymi w danym społeczeństwie, którą Margaret Archer (2019) nazywa „komplementarnością kulturową". 3) Osadzenie retoryczne dotyczy możliwości przedstawienia nowego problemu w jednej z powszechnie akceptowanych form dyskursywnych i wizualnych, takich jak „opowieść grozy" czy „wymowne świadectwo" (Ibarra, Kitsuse 1993). Wspomniane rodzaje osadzenia zilustruję przykładami zaczerpniętymi z literatury przedmiotu oraz własnych badań, dotyczących konstruowania problemu przemocy wobec dzieci.

Paweł Poławski (Uniwersytet Warszawski): *Wytwarzanie niepewności w pomocy społecznej*

Jednym z celów pomocy społecznej jako elementu systemu zabezpieczenia socjalnego jest reagowanie na manifestacje ryzyk socjalnych. Realizując ten cel w ramach nieustannie reformowanych, instytucjonalnych struktur państwa opiekuńczego, pracownicy socjalni są zmuszeni działać w podwójnej roli – z jednej strony chodzi o pomoc osobom i rodzinom, a z drugiej o zarządzanie problemami społecznymi jako przejawami ‚ryzyk' występujących na poziomie lokalnym. Ostatecznie, ośrodki pomocy społecznej odpowiadają nie tylko za dystrybucję środków, pomoc materialną i rozmaite formy wsparcia i terapii dla potrzebujących, ale także za planowanie i tworzenie rozmaitych strategii – choćby lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych. Problem w tym, że ‚ryzyka socjalne' mają dynamiczny charakter; coraz częściej mówi się o ‚nowych ryzykach' (będących konsekwencją zmian demograficznych, luźniejszych związków między sytuacja materialną gospodarstw domowych a faktem posiadania zatrudnienia czy zmian w strukturze rodziny) których pojawienie się wymusza zmiany w regułach funkcjonowania instytucji wsparcia socjalnego. Problem i w tym, że pomoc społeczna musi radzić sobie nie tylko z ‚nowymi ryzykami', ale także z tym, co U. Beck określał jako *manufactured uncertainties* – obszarami niepewności, które mają to do siebie, że okazują się pochodną rozmaitych decyzji, wytworem polityk i działań a niekoniecznie skutkiem działania rozmaitych zewnętrznych procesów i sił. Celem referatu jest – obok charakterystyki reakcji pracowników socjalnych na ‚nowe ryzyka' identyfikacja i analiza tych mechanizmów, które wzmacniają wytwarzanie niepewności w realiach funkcjonowania polskiej pomocy społecznej. Mechanizmy te – pokażę – są związane przede wszystkim z menedżeryzmem i presją na efektywność obecną w reformach systemu wsparcia socjalnego. Celem jest także wskazanie na to, czy i w jaki sposób swoista ‚moda na ryzyko' kształtująca sposoby interpretowania i diagnozowania problemów społecznych, wpływa na sposób funkcjonowania pomocy społecznej, do jakiego stopnia paradygmat zarządzania ryzykiem wpływa na działania pracowników socjalnych, jakie są konsekwencje stosowania rozwiązań związanych z tym paradygmatem i jakie reakcje konieczność implementacji ‚polityki ryzyka' wywołuje. Referat będzie oparty na danych ilościowych (dane sprawozdawcze systemu informacyjnego pomocy społecznej MRPiPS) i jakościowych (wywiady pogłębione z pracownikami socjalnymi).

Martyna Hoffman (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Podmiotowość obywatelska osób zagrożonych wykluczeniem społecznym w ujęciu fizycznym, strukturalnym i normatywnym — wyzwania teoretyczne, metodologiczne i etyczne dla socjologa zaangażowanego*

Wykluczenie społeczne odnosi się do sytuacji, w której jednostki zostają pozbawione możliwości pełnego uczestnictwa w społeczeństwie. Zjawisko to przybierać może różne formy, przy czym w kontekście poruszanej w proponowanym referacie problematyki, niezwykle istotną z nich stanowi wykluczenie polityczne. Partycypacja polityczna (pod postacią udziału w wyborach powszechnych, czy innej aktywności obywatelskiej) stanowi podstawę systemów demokratycznych. Dzięki możliwości uczestnictwa w życiu politycznym na szczeblu krajowym, czy lokalnym, obywatele oddziaływać mogą chociażby na kształt ustawodawstwa, czy promować ważne dla siebie sprawy w świadomości społecznej. Osoby nie uczestniczące w procedurach demokratycznego sprawowania władzy, nie mają takiej możliwości, co w jeszcze większym stopniu zwiększa poziom ich wykluczenia, a ich potrzeby nie stają się przedmiotem politycznej debaty. Ustawa zasadnicza, w której wolę ustawodawcy określono mianem „pragnienia wieczystej gwarancji praw obywatelskich" definiuje w preambule naród jako wszystkich obywateli Rzeczypospolitej, bez względu na jakiekolwiek ich charakterystyki. Zgodnie z artykułem 32 Konstytucji wszyscy są równi, a także mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne. Niedozwolona jest dyskryminacja jakiejkolwiek osoby (i z jakiejkolwiek przyczyny) w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym. Choć w zeszłym roku państwo polskie obchodziło 100 lecie uzyskania praw wyborczych przez kobiety, to nadal wskazać można pewne grupy osób, które – wprawdzie nie ze względu na obowiązujące przepisy prawa (bądź przynajmniej

nie tylko przez nie) – mogą mieć trudności z zaangażowaniem się w sprawy swojej dużej, czy małej ojczyzny. Z problemami i wyzwaniami w tym zakresie mogą mierzyć się osoby dotknięte wykluczeniem społecznym w różnym ujęciu tego terminu – fizycznym, strukturalnym, czy normatywnym. Pod każdą z tych perspektyw kryć się może wiele szans z punktu widzenia zarówno badanych, jak i zainteresowanego tematem badacza. W trakcie stawiania pytań w tym obszarze i próby udzielenia na nie odpowiedzi pojawić może się jednak również wiele wyzwań i dylematów natury teoretycznej, metodologicznej, a nawet etycznej. W wystąpieniu przedstawiony zostanie projekt badań związanych z powyższym obszarem, które prowadzone będą przez referentkę w ramach pisanej rozprawy doktorskiej. W prezentowanym referacie omówione zostaną wyzwania z jakimi w trakcie realizacji projektu o takiej tematyce spotkać może się socjolog zaangażowany. Także wyzwania mające swoje źródło w jego osobie.

Marzena Kordaczuk-Wąs (European Union Agency for Law Enforcement Training, Hungary):
Typ idealny współczesnego działania profilaktycznego — pomiędzy teorią i praktyką społeczną

Referat opisuje proces zbliżania współczesnego praktycznego działania policji w zakresie zapobiegania zagrożeniom bezpieczeństwa do ugruntowanego naukowo modelu idealnego działania profilaktycznego. Proaktywny aspekt aktywności policji jest dziś szczególnie interesujący z dwóch perspektyw: z punktu widzenia interesu społeczności lokalnych dążących do zapewniania swym członkom możliwie najlepszych warunków życia wolnych od zagrożeń bezpieczeństwa, a także z punktu widzenia policji odpowiedzialnej za utrzymanie ładu społecznego na jak najwyższym poziomie. Tymczasem w złożonej i nieustannie zmieniającej się rzeczywistości społecznej skuteczne zapobieganie zagrożeniom tego ładu staje się pewnym wyzwaniem. Zależy bowiem od wielu różnych czynników, które wpływają na poziom profesjonalizmu, a przede wszystkim na jakość podejmowanych działań. Dlatego istotne staje się zarówno wyodrębnianie ze struktury działania społecznego najistotniejszych uwarunkowań społecznych opisywanych działań, jak i rzetelne naukowe poznanie i wyjaśnienie stopnia uwzględniania tych predyktorów w procesie ich organizacji przez policję. Referat prezentuje model społecznych uwarunkowań działań profilaktycznych ujętych jako typ idealny działania profilaktycznego, a także konstatacje i uogólnienia wyników badania naukowego w zakresie diagnozowania czynników racjonalnych i irracjonalnych występujących w procesie organizacji przez policję wspomnianych działań społecznych. Opisuje on w jaki sposób wypracowany model stosowany jest w praktyce społecznej, w jaki sposób sprzyja minimalizowaniu błędów oraz ograniczeń występujących we wspomnianym procesie. Wyjaśnia dlaczego wykorzystanie tego modelu w praktyce wpływa zarówno na profesjonalizację, jak i na podniesienie skuteczności działań policji podejmowanych w obszarze utrzymania ładu społecznego i bezpieczeństwa wewnętrznego poprzez zapobieganie przestępczości oraz innym negatywnym zjawiskom społecznym. Referat wyjaśnia także w jaki sposób zbliżanie teorii społecznej do społecznej praktyki umożliwia formułowanie naukowo ugruntowanych wskazówek skutecznego policyjnego działania profilaktycznego.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.3

Referaty wygłaszane:

Iwona Zielińska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie):
Przemoc domowa w polskich rodzinach w Anglii z perspektywy brytyjskich praktyków

W 2017 roku w Wielkiej Brytanii mieszkało 922 tys. Polaków (Office for National Statistics 2017), tworząc tym samym najliczniejszą mniejszość narodową. Badania wskazują, że migracja, ksenofobia i rasizm są jednymi z wielu czynników, które mogą pogłębiać podatność na różne formy przemocy w rodzinie – przemoc ekonomiczną, fizyczną i emocjonalną (Burman E., Chantler K. 2005). Dodatkowo ograniczenia językowe, kulturowe i religijne, a ostatnio także polityczne (Brexit), mogą wpływać na trudności zarówno w poszukiwaniu, jak i uzyskiwaniu wsparcia dla ofiar przemocy. Jedyna fundacja prowadzona przez Polaków i dedykowana Polakom w Anglii (Polish Domestic Violence Helpline) została zamknięta w zeszłym roku ze względu wycofanie dotacji przyznawanej wcześniej przez rząd brytyjski. W trakcie prezentacji przedstawione zostaną wyniki badania zrealizowanego we współpracy z badaczami z University of Lincoln, przeprowadzonego wśród 16. brytyjskich praktyków (wywiady pogłębione) zajmujących się bezpośrednio udzielaniem pomocy i wsparcia ofiarom przemocy w rodzinie. Są nimi przedstawiciele opieki społecznej, policji, służby zdrowia oraz fundacji działających na rzecz pomocy ofiarom, głównie w regionie Lincolnshire. Region ten zamieszkuje wysoki odsetek imigrantów z Polski, którzy pracują w rolnictwie i produkcji żywności (zwłaszcza obszar Boston). Ponadto, 66% Brytyjczyków zamieszkujących Lincolnshire głosowało za wyjściem z UE w 2016, co może podsycać nastroje anty-emigranckie i wpływać pośrednio na problem przemocy w rodzinie (Burman E., Chantler K. 2005). Celem badania była próba określenia zakresu poszukiwania pomocy i wsparcia przez Polaków mieszkających w Anglii, oraz rozpoznanie

barier w poszukiwaniu i uzyskiwaniu pomocy przez ofiary i sprawców przemocy domowej. Zebrane informacje pozwolą odpowiedzieć na pytanie jak system angielski radzi sobie z problemem przemocy domowej wśród polskich emigrantów, nawiązując w ten sposób bezpośrednio do tytułu grupy zjazdowej Sekcji socjologii dewiacji i kontroli społecznej.

Sebastian Kołodziejczak, Albert Terelak (Uniwersytet Szczeciński): *Przemoc domowa wobec dzieci i młodzieży szkolnej na obszarach wiejskich, wiejsko-miejskich i w mieście*

2017 roku, w ramach działającego na Pomorzu Zachodnim Systemu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, zrealizowano trzecie w cyklu badanie nad skalą zjawiska przemocy domowej wobec dzieci i młodzieży szkolnej w jednej z wiejskich gmin regionu. W badaniu wzięto pod uwagę pięć form przemocy: psychiczną, fizyczną, zaniedbania, ekonomiczną i seksualną. Wcześniej badaniem objęto obszary: jednej z gmin miejsko-wiejskich (2016) i gminy miejskiej (2015), również w województwie zachodniopomorskim. Koncepcja badawcza zrealizowana została przy zastosowaniu metody badań reprezentatywnych, techniką audytoryjnego wywiadu kwestionariuszowego, w oparciu o narzędzie badawcze opracowane (na podstawie szeregu wcześniejszych badań jakościowych oraz testów ilościowych) do pomiaru społecznej skali zjawiska przemocy domowej, której doświadczają dzieci i młodzież szkolna W badaniu stwierdzono, iż zjawisko przemocy domowej wobec małoletnich osiąga – na obszarze wiejskim poddanym badaniu – poziom 48,2%; na obszarze miejsko-wiejskim –51,8%; na obszarze miejskim – 65,5%. Na wszystkich rodzajach obszarów najczęściej występująca formą przemocy jest przemoc psychiczna, przy czym w zależności od typu obszaru charakteryzuje się ona innym udziałem: gmina wiejska – 42,4%, gmina miejsko-wiejska – 51,3% oraz gmina miejska –60,5%. W zakresie pozostałych, rzadziej występujących form przemocy, również ujawnia się zróżnicowanie skali ze względu na obszar. Przemoc domowa na obszarach wiejskich objętych badaniem dotyczy niemal połowy (48,2%) dzieci młodzieży szkolnej. Najczęściej doznawana jest tylko jedna z form przemocy, dominują tu akty przemocy psychicznej. Częściej od przemocy fizycznej występują nadużycia kwalifikowane jako zaniedbania. 13,6% dzieci i młodzieży szkolnej doznaje trzech lub więcej form przemocy, co – ze względu na fakt, iż w takiej sytuacji ofiara jest praktycznie kompleksowo krzywdzona – każe postawić pytanie o to, czy ten udział stanowi miarę patologii życia rodzinnego, przy zastrzeżeniu że w przypadku rodzin, gdzie ktoś doznaje przemocy ze strony swych bliskich nie można mówić, że to jeszcze nie świadczy o patologii. Udział doznających jednej, a także udział doznających dwóch form przemocy, same w sobie obrazując zło, także odzwierciedlają kondycję instytucji rodziny w danej społeczności. Uzyskane w tym wymiarze wyniki mają nade wszystko walor porównawczy, pozwalający analizować różne rodzaje zbiorowości ze względu na skalę badanego zjawiska. Dla przykładu, udziały liczby form doznawanej przemocy w społecznościach wiejskich i miejskich.

Dorota Anna Zielińska (Uniwersytet Warszawski): *System z (nie)pełnosprawnością — spojrzenie z perspektywy lokalnej*

12% polskiej populacji to osoby niepełnosprawne prawnie, tj. posiadające orzeczenie potwierdzające ten status. Zarówno w Unii Europejskiej jak i krajach pozaeuropejskich (np. Kanadzie), sytuacja niepełnosprawnych obywateli jest zauważalnie gorsza jeśli chodzi o poziom wykształcenia, sytuację zawodową, dostęp do kultury i szeroko rozumiane wskaźniki opisujące ich dobrostan. Ważnym uwarunkowaniem niepełnosprawności jest złożoność. Wkrada się ona w samo zjawisko niepełnosprawności ze względu na różnorodność problemów zdrowotnych, psychologicznych i prawnych z nią związanych. Jako skomplikowany – nieprzejrzysty i nie w pełni uzupełniający się w zakresie wybranych zadań opisywany jest także polski system wsparcia dla tej grupy. Polscy socjologowie od lat `50 XX wieku śledzą zjawisko niepełnosprawności. W ostatnich latach refleksja socjologiczna skupia się na poziomie makro – ogólnopolskich, uniwersalnych kwestiach, które ich dotyczą takich jak np. realny dostęp do rynku pracy, czy dyskusja na temat warunków bytowych niepełnosprawnych i ich opiekunów. Widoczna jest jednak luka w badaniach z poziomu lokalnego. Pokazuje to, że mimo, iż dość dobrze opisano już kwestie funkcjonowania systemu wsparcia osób niepełnosprawnych, stosunkowo niewiele wiemy na temat tego, w jaki sposób w warunkach, które śmiało możemy określić jako niesprzyjające, prowadzi się codzienne działania na rzecz osób niepełnosprawnych. Mnie interesuje tworzenie i realizacja polityki społecznej adresowanej do tej grupy na poziomie lokalnym i peryferyjnym w stosunku do dużych miast – tam gdzie, zachodzi zjawisko opisywane jako podwójne wykluczenie – ponieważ zarówno wiedza, jak i dostępność wsparcia są ograniczone, a z drugiej strony postrzeganie odmienności sprzyjają wykluczeniu. Zawęziłam zakres prowadzonych od trzech lat badań do poziomu powiatowego, ponieważ to w powiecie podejmowane są decyzje i delegowane działania dotyczące sposobu realizacji prawa, w tym także w interesującym mnie obszarze. Wydaje się, że na skuteczność i trwałość działań na rzecz niepełnosprawnych mieszkańców w istotny sposób oddziałują lokalne tradycje samopomocowe zakorzenione w wartościach, które kształtują i spajają lub nie więzi społeczne. W referacie przedstawię przykłady takich działań i ich odniesień do lokalnych tradycji w powiecie wadowickim województwa małopolskie.

Referaty wyłożone:

Wojciech Mincewicz (Uniwersytet Warszawski): *Cyberdewiacje czyli o dewiacjach społecznych w Internecie*

W realiach XXI wieku świat społeczny rozwija się w dotąd niespotykanym tempie. Wiele obszarów życia codziennego przenosi się do przestrzeni wirtualnej, która stanowi szansę na rozwój, jak również stwarza potencjalną płaszczyznę do powstania nowych, nieznanych 10-15 lat temu. Jednym z najpoważniejszych w wymiarze społecznym jest problem przestępczości internetowej, która wraz z rozwojem technologii przybiera bardziej wysublimowane formy. W swoim wystąpieniu autor, opierając się na klasycznych teoriach dewiacji społecznych, dokonuje egzemplifikacji pojęcia cyberdewiacji społecznych. Przedmiotem zainteresowania badacza są dwa najpopularniejsze typy ataków internetowych przestępców: distributed denial of service oraz ransomware. W czasie wystąpienia przedstawione zostanie modus operandi działania sprawców, a także na podstawie case study zostanie zobrazowany wpływ tych działań na życie zwykłych obywateli.

Joanna Wojcieszek (Uniwersytet Warszawski): *Badanie przejawów dewiacji pozytywnej jako ważny element strategii rozwiązywania problemów społecznych: na przykładzie analizy zjawiska dobrowolnej abstynencji alkoholowej*

Niniejsze wystąpienie porusza problematykę analizy zjawisk, które – posługując się nomenklaturą Floriana Znanieckiego – można określić jako „pozytywnie nadnormalne". Głównym celem prezentowanego referatu będzie wskazanie na kluczowe znaczenie badania przejawów pozytywnej dewiacji społecznej nie tylko z punktu widzenia rozwoju subdyscypliny jaką jest socjologia dewiacji, ale także ze względu na stosowalność tego rodzaju wiedzy w obszarze rozwiązywania problemów społecznych. Podkreślanie znaczenia badań wpisujących się w nurt wirtuologiczny w socjologii wydaje się szczególnie istotne w obliczu zauważalnej marginalizacji owych zagadnień wśród badaczy patologii społecznej. Powyższy pogląd wyrażają w swoich dziełach wybitni polscy i zagraniczni socjologowie. Na potrzebę podjęcia gruntownych badań nad „zaniedbanymi dotąd naukowo zboczeńcami uważanymi za nadnormalnych" wskazał Florian Znaniecki w swoim dziele „Ludzie teraźniejsi a cywilizacja przyszłości". Wagę podejmowania naukowych poszukiwań wirtuologicznych podkreślał także Pitirim A. Sorokin – twórca teorii działań pozytywnie nadnormalnych. Na gruncie polskim jednym z kontynuatorów myśli F. Znanieckiego był Jerzy Kwaśniewski, który zauważył, iż badanie zjawisk związanych z dewiacją pozytywną i „nadnormalnością" jest niezwykle istotne, także ze względu na podejmowanie różnego rodzaju programów walki z dewiacjami negatywnymi. Wspomniany badacz wskazał na bardzo małe zainteresowanie naukowców, jak również opinii publicznej, problematyką pozytywnej dewiacji społecznej, która stanowi odrębny, interdyscyplinarny problem teoretyczny w obszarze nauk społecznych. Rozważania poświęcone roli badań wirtuologicznych stanowić będą przyczynek do zaprezentowania koncepcji projektu badawczego, którego celem jest analiza zjawiska abstynencji alkoholowej podejmowanej w sposób dobrowolny przez młodych dorosłych należących do ruchów społecznych, zawierających w swoim programie ideowym zasadę powstrzymania się od spożywania napojów alkoholowych. Zastanawiający zdaje się być fakt, iż istnieje grupa młodych ludzi, mających możliwość picia alkoholu, a także społeczne przyzwolenie na kulturalne korzystanie z owej używki, decydująca się jednak świadomie i dobrowolnie podjąć abstynencję alkoholową. W społecznym odbiorze dobrowolne powstrzymanie się od picia alkoholu uznawane jest czasem za zachowanie nonkonformistyczne, odbiegające od kulturowo przyjętych norm, do jakich należy korzystanie ze wspomnianej używki w sposób umiarkowany, a niekiedy nawet za postępowanie buntownicze, będące wyrazem niezgody na panujący status quo. Postawa dobrowolnej wstrzemięźliwości alkoholowej podjętej w ruchu społecznym ją promującym przybiera znamiona pozytywnej dewiacji społecznej. Przegląd literatury socjologicznej poświęconej zagadnieniu obecności substancji psychoaktywnych w ludzkim życiu, normom oraz wzorom społecznym związanym z używaniem wspomnianych środków pozwala wysnuć wniosek, iż najczęściej socjologowie skupiają się na opisywaniu „funkcjonalnej" roli alkoholu w złożonych współczesnych społeczeństwach bądź analizują zjawisko korzystania z alkoholu w świetle teorii socjologii problemów społecznych. Jednym z celów podjęcia refleksji socjologicznej nad zagadnieniem wstrzemięźliwości alkoholowej jest wywołanie dyskusji nad kwestią istotną nie tylko dla badaczy – z racji walorów poznawczych, ale także dla całego społeczeństwa – jako elementu strategii rozwiązywania problemów alkoholowych. Postawa względem korzystania z substancji psychoaktywnych posiada bardzo znaczące konsekwencje zarówno w wymiarze indywidualnym, jak i wspólnotowym. Zaprezentowana w niniejszym referacie działalność badawcza bliska jest zatem ideom socjologii stosowanej.

G09. PODMIOTOWOŚĆ I TOŻSAMOŚĆ WSPÓŁCZESNEJ SOCJOLOGII EKONOMICZNEJ

Organizatorki: Maria Nawojczyk (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), **Elżbieta Kolasińska** (Uniwersytet Gdański)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Ekonomicznej

Język obrad: polski

Celem grupy tematycznej jest refleksja nad subdyscypliną z punktu widzenia, tradycji, współczesności i perspektyw na przyszłość. Kluczowego znaczenia nabierają porównawcze, międzynarodowe badania dotyczące podmiotowości i tożsamości współczesnej subdyscypliny. Chcemy się skoncentrować na budowaniu tożsamości socjologii ekonomicznej w odniesieniu do tradycji i klasyki subdyscypliny, tak w kontekście jej rozwoju na świecie w różnych tradycjach kulturowych, jak i ze szczególnym uwzględnieniem Polski. Chcemy pokazać w jakim kierunku podążają różne nurty rozwoju tej subdyscypliny oraz jak również pobudzić dyskusję na temat jej rozwoju w Polsce. Proponujemy następujące zagadnienia do dyskusji: 1) instytucjonalizacja socjologii ekonomicznej w świecie akademickim i jej powiązania z innymi naukami i subdyscyplinami; 2) zakorzenienie subdyscypliny, jej tożsamość i perspektywy rozwoju w ramach współczesnych trendów badawczych i metodologicznych w socjologii; 3) rola socjologów ekonomicznych we współczesnym świecie; 4) siła eksplanacyjna socjologii ekonomicznej w odniesieniu do zachodzących realnie procesów gospodarczych.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.2

Referaty wygłaszane:

Mariusz Baranowski (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): Nieobecna *subdyscyplina? Socjologia ekonomiczna a główne nurty ekonomii heterodoksyjnej*

Instytucjonalne konfiguracje, konflikty i zawirowania wokół naukowych podejść do współczesnej rzeczywistości społeczno-gospodarczej nie działają na korzyść socjologicznej refleksji nad kapitalistycznym systemem rynkowym. Krytyczna dyskusja nad ekonomią głównego nurtu – szczególnie od czasu ostatniego kryzysu gospodarczego, którego szczyt przypadł na lata 2007-2009 – przyczyniła się do wzrostu znaczenia heterodoksyjnych szkół ekonomicznych, lecz nie podejścia socjologii ekonomicznej, niejako predestynowanej do wyjaśniania społecznego kontekstu zjawisk ekonomicznych. Celem referatu będzie próba określenia zakresu stosowalności orientacji teoretyczno-metodologicznej socjologii ekonomicznej w ramach głównych podejść ekonomii heterodoksyjnych (m.in. ekonomii postkeynesowskiej, marksistowskiej, instytucjonalnej, feministycznej, behawioralnej, spółdzielczości). W tym celu wyartykułowane będą nie tylko fundamentalne różnice pomiędzy socjologią ekonomiczną a ekonomią neoklasyczną, ale przede wszystkim wyeksponowane zostaną słabości idiograficznych podejść heterodoksyjnych, budowanych na zasadzie opozycji wobec ekonomicznej ortodoksji. Perspektywy współczesnych wyzwań gospodarczych i ich społecznych następstw w postaci m.in. kapitalizmu kognitywnego, pracy afektywnej, sharing oraz gig economy, będą stanowiły dodatkowy czynnik służący „testowaniu" teoretycznej przydatności perspektywy socjologii ekonomicznej w wyjaśnianiu potencjalnych skutków ów fenomenów.

Robert Geisler (Uniwersytet Opolski): *Antropologia gospodarki i etnografia biznesu — wyzwania metodologiczne*

Celem przeglądowego referatu będzie ukazanie współczesnych form zastosowania i wykorzystania antropologii społeczno-kulturowej w badaniach z zakresu zarządzania i organizacji. Powiązanie socjologii i nauk o zarządzaniu będzie stanowiło oś rozważań o charakterze teoretycznym opartych na wieloletnim doświadczeniu badawczym autora. Antropologia gospodarki od początku rozwoju antropologii społeczno-kulturowej stanowiła subdyscyplinę analizującą świat tradycyjnych gospodarek. W ramach poszczególnych paradygmatów: od strukturalno-funkcjonalnego, poprzez ewolucjonizm, psychokulturalizm, strukturalizm, po antropologię interpretatywną i postmodernistyczną badacze obierali za przedmiot świat produkcji, wymiany i konsumpcji społeczności plemiennych. W wyniku ich pracy powstały liczne analizy funkcjonowania gospodarek społeczności azjatyckich, afrykańskich czy latynoamerykańskich. Globalizacja, migracje i mobilności i związany z tym zwrot postkolonialny w naukach społecznych w II połowie XX wieku z jednej strony zlikwidowały tradycyjny przedmiot badań, jakim były tradycyjne społeczności i ich gospodarki. Odtąd badacze zaczęli koncentrować swoją uwagę na powiązaniach tychże gospodarek z gospodarką światową i globalnym kapitalizmem. Z drugiej strony podejście metodologiczne antropologii oparte na badaniach terenowych znalazło zastosowanie w analizach współczesnych zagadnień gospodarczych jak: organizacje, przedsiębiorczość czy konsumpcja świata współczesnego kapitalizmu. Szczególnego znaczenia nabrało wykorzystanie metodologii badań etnograficznych w świecie współczesnego biznesu, gdzie badania nad zachowaniami konsumentów, zarządzaniem czy przedsiębiorczością zaczęto wykorzystywać do celów praktycznych/utylitarnych, związanych z zarządzaniem. W związku z powyższym można mówić o „przesunięciu" przedmiotowym współczesnej i przyszłej antropologii gospodarki oraz o kolonizacji nauk o zarządzaniu przez socjologię bądź „zawłaszczeniu" przez nauki o zarządzaniu paradygmatu etnograficznego. Uprawniona jest również interpretacja i pogranicznym charakterze etnografii i nauk o zarządzaniu.

Łukasz Pyfel (Uniwersytet Łódzki): *Ekonomia tożsamości — zaproszenie dla socjologów?*

Celem wystąpienia jest poddanie pod dyskusję tematu możliwego pola współpracy pomiędzy socjologią ekonomiczną i ekonomią. W 2009 Robert Shiller i George Akerlof wydali książkę „Zwierzęce instynkty", w której wskazywali na wpływ czynników psychologicznych i społecznych na zachowania ekonomiczne. Jednym z kluczowych czynników wyjaśniających była tożsamość. Rok później Akerlof z Rachel Kranton wydali książkę „Ekonomia tożsamości", w której podkreślali rolę tożsamości w wyjaśnianiu zjawisk ekonomicznych oraz bronili etnografii jako metody poznania naukowego. Wydawało się, że było to zaproszenie dla socjologów ekonomicznych do większego wkładu w teorię ekonomiczną. Bazując na rezultatach analiz własnych i innych badaczy społecznych, chciałbym pokazać, w jaki sposób wyniki badań z socjologii ekonomicznej mogą wesprzeć ekonomistów w poszukiwaniu odpowiedzi na ważne dla nich pytania.W pierwszej części wystąpienia przedstawione zostaną krótko najważniejsze założenia ekonomii tożsamości, rezultaty wybranych badań z tego nurtu oraz rozwój tego podejścia na przestrzeni ostatnich lat. W części drugiej zaprezentowane zostaną wybrane wyniki dotyczące roli tożsamości w sferze, której uczestnikom powinno być najbliżej do modelu homo oeconomicus, czyli w sferze rynków finansowych. Przytoczę przykłady badań zarówno amatorskich, jak i profesjonalnych uczestników tych rynków. Na przykładach omówione pokrótce zostanie, w jaki sposób tożsamość jednostki wpływa na decyzję o rozpoczęciu inwestowania lub podjęciu pracy w tym sektorze oraz na podejmowane decyzji inwestycyjnych.

Wiesław Gumuła (Narodowy Bank Polski, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Finansjalizacja w dyskursie medialnym na przykładzie wybranych filmów: przyczynek do krytyki socjologii ekonomicznej*

W miarę jak pierwsze pokolenia postsocjalistycznych klas średnich idą na swoje, zainteresowanie stylem życia, konsumpcją czy awansem edukacyjnym zaczyna ustępować nowej pasji – nieruchomościom. To w nich upatruje się źródeł nierówności, przywileju, zysków czy zabezpieczenia na przyszłość. Globalne trendy rosnących nierówności majątkowych, finansjalizacja mieszkalnictwa oraz wysokie ceny nieruchomości sprawiają, że kupienie mieszkania w Warszawie staje się wyzwaniem. Na podstawie badań etnograficznych referat ten analizuje praktyki gospodarowania i podejmowania decyzji mieszkaniowych wśród nowych kredytobiorców na tle wyłaniających się w postsocjalistycznym mieście społecznych imaginariów, które wiążą własność z moralnymi wizjami obecnego i przyszłego dobrego życia. Mieszkanie na kredyt niesie ze sobą znaczenie nie tylko schronienia, lecz również obiektu statusowego, inwestycji w dochód pasywny, prywatnego ubezpieczenia społecznego opartego na zasobach (asset-based welfare) czy antycypowanego daru lub spadku dla dzieci. O ile wydawać by się mogło, że w dobie finansjalizacji kontrakty hipoteczne indywidualizują dłużników, badania przedstawione w referacie pokażą, w jaki sposób dług hipoteczny młodych kredytobiorców jest w rzeczywistości uwikłany w praktyki kalkulacji i troski w szerszych sieciach pokrewieństwa, zwłaszcza wśród rodziców i dziadków. Analiza pokaże, że międzypokoleniowe kategorie moralne i praktyki relacyjnego księgowania w transferach od rodziców do ich dorosłych dzieci są centralnym i stosunkowo niezbadanym wymiarem bankowości hipotecznej. Koncentrując się na relacjach między hipotekami, rodzinami a praktykami finansjalizacji, referat pokaże również, w jaki sposób klasowe doświadczenie nierówności w trajektoriach mieszkaniowych w przeszłości i teraźniejszości kształtuje oczekiwania i decyzje związane z przyszłością. Referat oparty jest na badaniach etnograficznych w 28 młodych gospodarstwach domowych, na 18 wywiadach z rodzicami wspierającymi finansowo wydatki i zobowiązania mieszkaniowe swoich dorosłych dzieci oraz na analizie dyskursu publicznego wokół własności, nieruchomości i form zabezpieczenia bytu rodziny w przyszłości.

Elżbieta Kolasińska (Uniwersytet Gdański): *Role socjologów ekonomicznych we współczesnym świecie*

Socjologia ekonomiczna to subdyscyplina naukowa, która rozwija się dynamicznie na świecie, jak również w Polsce. Jest dyscypliną, która korzysta z analiz socjologicznych do analizy zjawisk ekonomicznych" (Morawski 2001, s.12). Socjologowie ekonomiczni są zakorzenieni w strukturze społecznej (Granovetter 1992), regułach i wzorach instytucjonalnych, wyborach indywidualnych i zachowaniach (Morawski 2001) oraz matrycach mentalnych (North 1994) Role socjologów ekonomicznych stanowią mozaikę ról, które się zazębiają i dopełniają. Celem referatu jest przedstawienie ról socjologów ekonomicznych, które mogą pełnić dla współczesnego świata. Jedną z nich jest rola naukowo-badawcza, której celem jest generowanie wiedzy i prowadzenie badań różnych zjawisk ekonomicznych w oglądzie socjologicznym. Kolejnym typem jest rola niezależnego eksperta, który objaśnia złożone zjawiska społeczno-gospodarcze i w ten sposób legitymizuje swoje kompetencje. Nie może zabraknąć również roli propagatora socjologii ekonomicznej wśród społeczeństwa i dla różnych gremiów publicznych. Istotną jest także rola mediatora w celu rozwiązywania różnych konfliktów i sprzeczności interesów, które są immanentną składową współczesnego świata. Nie można pominąć roli trenera w stosunku do aktorów społecznych indywidualnych i instytucjonalnych, a także dla rożnych społeczeństw poprzez dzielenie się swoją wiedzą oraz umiejętnościami metodologicznymi. Role socjologów ekonomicznych są tym bardziej kluczowe, im bardziej złożone zjawiska ekonomiczne i nieoszacowane skutki ludzkich działań w niepewnym, heterogenicznym świecie. Analizowanie zjawisk i procesów ekonomicznych przez pryzmat socjologii ekonomicznej zapobiega

redukowaniu ich do ekonomicznej pespektywy racjonalno-kalkulacyjnej. „Znając te odmienności, można szukać punktów zbieżnych, bo zadaniem socjologii ekonomicznej jako dyscypliny pogranicza jest przełamywanie wzajemnej izolacji obu dyscyplin" (Morawski 2003, s. 12).

Referaty wyłożone:

Renata Wojciechowska (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Zakorzenienie społeczne ekonomii*

Socjologia oraz ekonomia interesują się sobą od niedawna. Dopiero od lat 70. XX wieku, gdy ekonomia zaczęła szukać nowych obszarów badawczych, za sprawą Gary'ego Beckera i Olivera Williamsona wzrosło zainteresowanie dorobkiem socjologii. W ten sposób powstała socjologia ekonomiczna, która jako subdyscyplina jest umiejscowiona na pograniczu socjologii i ekonomii. Pokazuje ona zastosowanie wyjaśnień socjologicznych do problemów ekonomicznych, które dotyczą ludzkiego działania, zarówno w sferze wymiany i konsumpcji dóbr i usług, jak i produkcji oraz sprzedaży. Później zaś w wyniku licznych modyfikacji pojawiła się nowa socjologia ekonomiczna, która opierała się na założeniach, że podmioty gospodarcze działają na podstawie uwikłania społecznego, zakorzenionego w sieci społecznych stosunków, prowadzące do realizacji celów ekonomicznych i pozaekonomicznych. Celem referatu będzie pokazanie możliwości i ograniczeń wynikających z badań jakie podejmują ekonomiści i socjolodzy otwarci na interdyscyplinarne (w ujęciu szerokim) wyjaśnianie problemów społecznych i ekonomicznych.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.2

Referaty wygłaszane:

Magdalena Zdun (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie): *Perspektywa aksjologiczna w socjologii ekonomicznej*

W referacie zostaną przedstawione charakterystyczne cechy współczesnego niemieckiego katolicyzmu, z uwzględnieniem takich jego aspektów jak stosunek do dogmatów, sakramentów i instytucji, poglądy na niektóre kwestie natury etycznej oraz współczesne formy praktykowania wiary. Omówione zostaną formy komunikacji współczesnego Kościoła katolickiego w Niemczech z wiernymi, jego sytuacja w warunkach religijnego i światopoglądowego pluralizmu, dylematy etyczno-prawne związane z formalną przynależnością do Kościoła, formy zaangażowania niemieckich katolików w działalność społeczną. Wyodrębnienie specyficznych cech niemieckiego katolicyzmu pozwoli na sformułowanie kilku tez dotyczących podobieństw i różnic w jego praktykowaniu w Polsce i w Niemczech.

Łukasz Trembaczowski (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Autonomizacja i heteronomizacja pola ekonomicznego. Rozważania nad potencjałem eksplanacyjnym teorii Pierre'a Bourdieu w analizie transformacji społeczno-gospodarczej Polski*

W swoim referacie pragnę wykorzystać teorię P. Bourdieu do analizy transformacji społeczno-gospodarczej w Polsce po 1989 roku oraz analizy sytuacji obecnej. Założeniem wywodu jest koncepcja autonomizacji (początki autonomicznej zasady hierarchizacji) pola ekonomicznego od pola polityki w okresie poprzedzającym rok 1989 w ramach toczących się w nomenklaturze (klasie dominującej w tamtym czasie) walk o dominującą zasadę hierarchizacji. Systematyczna autonomizacja pola ekonomicznego wobec pola polityki doprowadziła do przełomu roku 1989 r., a co za tym idzie inflacji kapitału politycznego oraz zdynamizowania procesów autonomizacji. Stanowisko takie pozwala na dyskusję z koncepcją kapitalizmu bez kapitalistów. Zastosowanie perspektywy teoretycznej P. Bourdieu pozwala również na odejście od prostej periodyzacji: PRL-transformacja-sytuacja dzisiejsza, bowiem autonomizacja pola ekonomicznego (pojęcia pozwalającego na przekroczenie

opozycji gospodarki rynkowej i centralnie sterowanej) była w swej istocie procesem rozpoczętym znacznie wcześniej niż ustawy Wilczka. Jednocześnie była też procesem niedokończonym w okresie transformacji, co szczególnie dobrze uwidoczniało się w Spółkach Skarbu Państwa (szczególnie w energetyce i górnictwie). Takie podejście teoretyczne pozwala również na analizę bieżącej sytuacji w polu ekonomicznym w kategoriach zatrzymania procesu autonomizacji czy wręcz heteronomizacji pola ekonomicznego (heteronomiczna zasada hierarchizacji). Referat chciałbym zakończyć analizą warunków heteronomizacji pola ekonomicznego w kontekście odmienności aktorów działających w polu (przedsiębiorstwa państwowe, małe, średnie i duże przedsiębiorstwa prywatne, przedsiębiorstwa i koncerny międzynarodowe) oraz zasobów będących w ich dyspozycji oraz ograniczeń pola polityki (członkostwo w UE, WTO). W swoim wystąpieniu szczególną uwagę chciałbym poświęcić narodzinom klasy przedsiębiorców i wpływie jaki wywarli na przekształcenia pola ekonomicznego. Wątek ten jednak chciałbym wpleść w szerszą analizę teoretyczną. Zastosowanie teorii P. Bourdieu pozwala na ściśle socjologiczne spojrzenie na ekonomię i przekształcenia gospodarcze, stanowiąc narzędzie eksplanacyjne, którego potencjał przekraczania opozycji wydaje się być interesujący w perspektywie socjologii ekonomicznej.

Roland Zarzycki (Collegium Civitas w Warszawie): *Kapitał moralny w polu gry. Szkic z ekonomii moralności*

W swoich badaniach zajmuję się analizą rozbieżności pomiędzy warstwą realną/praktyczną a warstwą wyimaginowaną/deklarowaną społecznego funkcjonowania moralności. W tym celu wprowadzam i rozwijam teorię kapitału moralnego – zgodnie z ogólnymi założeniami socjologii kapitałów P. Bourdieu – która z jednej strony dostarcza mi terminologii pozwalającej mówić o analizowanych zjawiskach z dostateczną precyzją, z drugiej zaś umożliwia rekonstrukcję ważnych mechanizmów leżących u podłoża funkcjonowania sfery zjawisk moralnych. W tym kontekście konstruuję także model opisujący ekonomię zachowań moralnych jednostek w oparciu o trzy wektory: analizę konsekwencjalną, kręgi lojalności oraz rachunek uznania. Ten trzeci element poddaję bardziej szczegółowej analizie, rozpoznając i wskazując konkretne mechanizmy konwersji kapitałów właściwe wybranym grom społecznym, co z kolei przekłada się na objaśnienie procesu komodyfikacji moralności, jaki obserwujemy we współczesnym świecie. W swoim wystąpieniu na początku chciałbym w sposób zwięzły przedstawić powyżej zarysowaną teorię. Następnie zaś wnioski – przedstawiające strukturę relacji pomiędzy kapitałem moralnym a innymi typami kapitału – wykorzystałbym dla opisu dwóch wysoce praktycznych ilustracji: funkcjonowania koncepcji społecznej odpowiedzialności biznesu (CSR) oraz programu Celów Zrównoważonego Rozwoju (CSR). W końcowej fazie swojego wystąpienia chciałbym sformułować ważne w mojej ocenie otwarte pytania badawcze z pogranicza ekonomii i etyki. Wystąpienie obejmowałoby zarówno opublikowane, jak i jeszcze nieopublikowane wyniki moich badań.

Joanna Szalacha-Jarmużek (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *„A choice-within-constrains" — neoinstytucjonalna perspektywa w badaniach postaw MŚP wobec zjawiska bezgotówkowości*

Koncepcje neoinstytucjonalne znajdują częste zastosowanie w socjologii ekonomicznej. W udany sposób łącząc poziom mikrosocjologiczny z makro-perspektywą, pokazują związki pomiędzy indywidualnymi wyborami a zbiorowymi rozwiązaniami i procesami. Sednem tych koncepcji jest pokazanie, że jednostki działając, kierują się szeroko pojmowaną racjonalnością oraz własnym interesem, ale jednocześnie pozostają wyraźnie ograniczone w zakresie możliwych ścieżek działania. Ścieżki te są bowiem wyznaczone przez rozwiązania instytucjonalne, które łączą indywidualne motywy z kolektywnymi celami (Ingram i Clay 2000; por. diMaggio 1998), a opis tego procesu stanowi jedno z ważniejszych wyzwań dla socjologów. Zjawiska gospodarcze są szczególnie interesujące dla neoinstytucjonalizmu, ponieważ działania podmiotów gospodarczych wyjątkowo wyraźnie łączą w sobie aspekty interesów i indywidualnych potrzeb z ograniczeniami w postaci prawa, regulacji podatkowych, ale także szeroko pojmowanej kultury prowadzenia biznesu w danym kraju. Widoczne wzory działania w życiu gospodarczym są zatem efektem ukształtowania się swoistego ładu instytucjonalnego. W procesie tym firmy obserwując innych aktorów, szacując koszty transakcyjne (Willimson i Masten 1999; por. Memili i inni 2011), określając co uprawomocnia ich działania, wytwarzają ostatecznie „masę krytyczną" określonych zachowań, które stają się dla pewnych sfer życia gospodarczego normą. Przyjmując powyższą perspektywę, referat będzie przedstawiał wyniki badań postaw właścicieli MŚP w Polsce wobec zjawiska płatności bezgotówkowych. Bazując na wynikach indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) przeprowadzonych w III, IV kw. 2018 i I kw.2019 roku (łącznie 33 wywiady), zostaną pokazane czynniki instytucjonalne kształtujące decyzje właścicieli małych firm o wprowadzeniu w przedsiębiorstwach terminali płatniczych. W wywiadach poruszano m.in. kwestie takie jak motywacje do włączenia się w nurt płatności bezgotówkowych, obawy przed nowymi technologiami płatniczymi, zaufanie do kontrahentów i instytucji bankowych. Pole badawcze – rozumiane jako instytucje gospodarcze – jest tu jednak kształtowane przez działania i interesy wielu aktorów – przedsiębiorców, konsumentów, banków, wystawców kart i operatorów terminali. Przecinają się tu aspekty technologiczne i wielkie narracje dotyczące innowacyjności, nowoczesności i przedsiębiorczości. Dlatego też celem wystąpienia będzie także pokazanie przez pryzmat wywiadów i uchwyconych w nich postaw, jak postępuje w Polsce instytucjonalizacja zjawiska

bezgotówkowości, jakie są podmioty zmiany społecznych w tym zakresie oraz jakie czynniki konstruują racjonalność aktorów gospodarczych.

Jacek Bieliński (Ośrodek Przetwarzania Informacji Państwowy Instytut Badawczy): *Mentalność urynkowiona w Polsce*

Jedną ze współczesnych propozycji teoretycznych opisu współczesnych społeczeństw kapitalistycznych w kategoriach destrukcyjnych konsekwencji rynku (por. Hirschman 1982) jest teoria anomii instytucjonalnej (IAT) (Messner and Rosenfeld 1997; Messner and Rosenfeld 2001; Messner 2003; Messner and Rosenfeld 2006; Messner et al. 2008; Messner 2012).IAT wskazuje na 3 procesy dominacji rynku nad innymi instytucjami społecznymi: 1) penetracji poza-ekonomicznych instytucji społecznych przez wartości i normy typowe dla rynku (indywidualizm, uniwersalizm, fetyszyzm pieniądza, nastawienie na osiągnięcia); 2) akomodacji do oczekiwań partnerów interakcji w ramach instytucji ekonomicznych w sytuacji konfliktu ról; 3) dewaluacji pozaekonomicznych ról społecznych (por. Messner and Rosenfeld 1997: 213; 2001: 68-76; Messner et al. 2008: 168). Messner i Roselfeld (2003) wskazują, że w warunkach dominacji rynku nad innymi sferami instytucjonalnymi pieniądz staje się uniwersalnym miernikiem nie tylko sukcesu i społecznego prestiżu jednostki, ale również jej moralnych predyspozycji. Celem prezentowanych analiz jest opis współczesnego społeczeństwa polskiego w kategoriach proponowanych przez teorię anomii instytucjonalnej. Przedstawiona zostanie oryginalna operacjonalizacja teorii IAT na poziomie mikro odwołująca się do koncepcji Marketized Mentality (Hövermann et al. 2015a; Hövermann et al. 2015b), model SEM odwzorowujący postulaty teoretyczne na poziomie empirycznym oraz wskazane zostaną korelaty mentalności urynkowionej. Podstawę empiryczną stanowią dane z reprezentatywnego dla populacji Polski 15+ badania sondażowego

G10. MORALNE ZNACZENIA PIENIĘDZY I KONSUMPCJI » THE MORAL MEANINGS OF MONEY AND CONSUMPTION

Organizatorki » Organizers: Marta Olcoń-Kubicka (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Joanna Zalewska** (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Ekonomicznej » Economic Sociology Section

Język obrad: polski i angielski **» Language:** Polish and English

W ciągu ostatnich dwóch dekad w równolegle rozwijających się polach socjologii nastąpił swoisty zwrot przejawiający się w dostrzeżeniu powiązania wymiaru ekonomicznego i moralnego ludzkich działań. Powiązanie to stało się przedmiotem zainteresowania kulturowo zorientowanej socjologii pieniądza, wskazującej na pieniądz jako medium relacji społecznych, któremu ludzie przypisują znaczenia i kształtują go tak, by osiągać wartościowe i dobre w danej kulturze skutki; socjologii ekonomicznej koncentrującej się na relacji między rynkami a moralnym porządkiem, a także socjologii konsumpcji. Moralna powaga konsumpcji wynika z tego, że jest to obszar, w ramach którego ludzie formułują podstawowe pytania dotyczące tego kim są i kim chcieliby być, na czym polega idea „dobrego życia" w odniesieniu do nich samych i ich bliskich. Coraz częściej indywidualne praktyki konsumpcji traktowane są też jako narzędzie zmiany szerszej rzeczywistości społecznej (konsumpcja ekologiczna i zrównoważona, anty-konsumpcjonizm, minimalizm, etc.). Ponieważ kwestie te dotyczą fundamentalnych wartości i celów w życiu, posługiwanie się pieniędzmi oraz konsumpcja stają się domeną intensywnej praktycznej moralności. Skierowanie uwagi ku różnym wymiarom „gospodarki moralnej" (*moral economy*) pozwala badaczom analizować relacje i napięcia między przekonaniami moralnymi a działaniami rynkowymi. Zapraszamy do zgłaszania wystąpień dotyczących moralnych wymiarów życia gospodarczego, skoncentrowanych wokół pieniędzy i konsumpcji, zarówno podejmujących rozważania teoretyczne, jak i opartych na badaniach empirycznych. Wystąpienia mogą być prezentowane w języku polskim lub angielskim.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.2

BLOK I

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Alicja Bobek (Trinity College Dublin): *'Subordinated Financialisation'? The Role of Credit and Debt in Everyday Lives of Households in East and Central Europe*

The issue of household financialisation, and financialisation of everyday life, has gained increased academic and institutional interest over the past few decades. This is especially the case in the context of the recent global economic crisis. It has been argued that financialisation of everyday life is part of broader socio-economic transition, which involves a growing importance of financial institutions

and logics. At the core of this shift is the withdrawal of the state provision of welfare, especially in relation to housing. This consequently results in the financialisation of home ownership and expansion of mortgage markets. Furthermore, according to some of the classic theoretical accounts, debt has become an inevitable part of the life-cycle (e.g. Modigliani, 1963) and access to credit constitutes a crucial aspect of the optimization of cash flows and well-being of households (e.g. Beck and Brown, 2012). Thus, for example, accessing mortgage can be perceive as part of the transition towards adulthood. However, it has also been argued that over-indebtedness can have negative effects on individuals, households and communities (e.g. Montgomerie and Tepe-Belfrage, 2017). Form that point of view, households are a subject to a growing power of financial institutions. Moreover, increasing reliance on the access to credit and debt often results in psychological distress, relationship breakdowns, and overall disruption to societal order. Quite importantly, while the impact of these processes on individuals and households is relatively well documented in 'Western' societies, literature on financialisation of households in East-Central Europe (ECE) remains rather limited. Nevertheless, as the literature suggests, households in this region are now a subject of 'subordinated financialisation', which has a significant impact on everyday lives, especially in relation to commodification of services previously provided by the state. In this paper we further explore the issue of the financialisation of everyday life in ECE countries. The presentation is based on preliminary research conducted as part of the 'Western Banks in Eastern Europe: New Geographies of Financialisation' (GEOFIN) research project, funded by the European Union's Horizon 2020 research and innovation programme. While the financialisation of households in this region is often viewed as part of the 'catching up' process, we argue that such view is over simplistic. As part of this paper, we aim to problematize the role of financial institutions and the so-called 'financial literacy' in everyday lives of individuals across social structure.

Marta Olcoń-Kubicka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Gospodarowanie między pokoleniami i finansjalizacja: transfery rodzinne i kredyty hipoteczne w Warszawie*

W miarę jak pierwsze pokolenia postsocjalistycznych klas średnich idą na swoje, zainteresowanie stylem życia, konsumpcją czy awansem edukacyjnym zaczyna ustępować nowej pasji – nieruchomościom. To w nich upatruje się źródeł nierówności, przywileju, zysków czy zabezpieczenia na przyszłość. Globalne trendy rosnących nierówności majątkowych, finansjalizacja mieszkalnictwa oraz wysokie ceny nieruchomości sprawiają, że kupienie mieszkania w Warszawie staje się wyzwaniem. Na podstawie badań etnograficznych referat ten analizuje praktyki gospodarowania i podejmowania decyzji mieszkaniowych wśród nowych kredytobiorców na tle wyłaniających się w postsocjalistycznym mieście społecznych imaginariów, które wiążą własność z moralnymi wizjami obecnego i przyszłego dobrego życia. Mieszkanie na kredyt niesie ze sobą znaczenie nie tylko schronienia, lecz również obiektu statusowego, inwestycji w dochód pasywny, prywatnego ubezpieczenia społecznego opartego na zasobach (asset-based welfare) czy antycypowanego daru lub spadku dla dzieci. O ile wydawać by się mogło, że w dobie finansjalizacji kontrakty hipoteczne indywidualizują dłużników, badania przedstawione w referacie pokażą, w jaki sposób dług hipoteczny młodych kredytobiorców jest w rzeczywistości uwikłany w praktyki kalkulacji i troski w szerszych sieciach pokrewieństwa, zwłaszcza wśród rodziców i dziadków. Analiza pokaże, że międzypokoleniowe kategorie moralne i praktyki relacyjnego księgowania w transferach od rodziców do ich dorosłych dzieci są centralnym i stosunkowo niezbadanym wymiarem bankowości hipotecznej. Koncentrując się na relacjach między hipotekami, rodzinami a praktykami finansjalizacji, referat pokaże również, w jaki sposób klasowe doświadczenie nierówności w trajektoriach mieszkaniowych w przeszłości i teraźniejszości kształtuje oczekiwania i decyzje związane z przyszłością. Referat oparty jest na badaniach etnograficznych w 28 młodych gospodarstwach domowych, na 18 wywiadach z rodzicami wspierającymi finansowo wydatki i zobowiązania mieszkaniowe swoich dorosłych dzieci oraz na analizie dyskursu publicznego wokół własności, nieruchomości i form zabezpieczenia bytu rodziny w przyszłości.

Feliks Tuszko (Uniwersytet Warszawski): *Inżynieria relacji: Jak eksperci układają procesy sukcesji w polskich firmach rodzinnych?*

W Europie Środkowo-Wschodniej pierwsze pokolenie kapitalistów staje przed historycznie bezprecedensowym wyzwaniem: przekazania zdobytego w pierwszym pokoleniu majątku, wiedzy i władzy nad firmami rodzinnymi następnemu pokoleniu. Firmy rodzinne w zależności od definicji mogą stanowić nawet do 92 proc. wszystkich przedsiębiorstw w Polsce. Z kolei 19 proc. przedsiębiorstw jest u progu sukcesji. Tylko 8 proc. sukcesorów chce przejmować firmę rodziców. Według statystyk tylko 30 proc. sukcesji kończy się sukcesem. Firmy rodzinne są odpowiedzialne za wytwarzanie do 67 proc. PKB, co sprawia, że kwestia sukcesji, jest istotna nie tylko dla poszczególnych rodzin, ale również dla gospodarki narodowej. Dlatego rodzinne transakcje są przedmiotem zainteresowania państwa: np. w 2018 roku wprowadzono przepisy pozwalające na przejmowanie jednoosobowych działalności po śmierci przedsiębiorcy. Z perspektywy socjologii ekonomicznej problem sukcesji jest znaczący, ponieważ firma rodzinna musi godzić odmienne logiki działania i działa wbrew konwencjonalnie stosowanym podziałom (albo coś jest firmą, albo rodziną), Ponadto badanie sukcesji daje wgląd w mikropodstawy wytwarzania i reprodukowania nierówności majątkowych, w których pokrewieństwo jest silniejsze niż merytokracja (Thomas Pikkety). W wystąpieniu zjawisko sukcesji

w polskich firmach rodzinnych zostanie przeanalizowane z perspektywy zaproponowanych przez Vivianę A. Zelizer kategoriach pracy relacyjnej i relacyjnego księgowania (Frederick Wherry), koncentrujących się na tym, w jaki sposób negocjowane są decyzje na przecięciu osobistych/intymnych i ekonomicznych relacji. Bezpośrednim przedmiotem analizy będzie sprofesjonalizowany i stechnicyzowany dyskurs wytwarzany przez „inżynierów sukcesji" –ekspertów, doradców, coachów, adwokatów czy menadżerów. Osoby te zawodowo (za pieniądze samych rodzin, z dotacji państwa lub Unii Europejskiej) zajmują urefleksyjnianiem, przekształcaniem i zarządzaniem relacjami międzypokoleniowymi i wewnątrzpokoleniowymi w rodzinach prowadzących firmy. W tym dyskursie istotną funkcję pełnią zawarte moralne kategorie, rozróżnienia i uzasadnienia. Pojawiają się tam m.in. sukcesorzy zasługujący bądź nie na przejęcie firmy, stwierdzenia, że „sprawiedliwie, nie zawsze znaczy równo", czy figura przyczłapków (partnerów sukcesorów), których rola w sukcesji musi zostać określona. W ramach badania analizowana była treść branżowego magazynu „Relacje", quasi-terapeutyczne narzędzia wspierające proces sukcesji „Kody wartości" oraz publicznie dostępne historie udanych sukcesji w polskich firmach rodzinnych. Wykonana została także obserwacja uczestnicząca w czasie Kongresu Firm Rodzinnych w Poznaniu oraz Zlocie Sukcesorów w Elgiszewie. Wystąpienie prezentuje wyniki wstępnych badań wykonanych przed realizacją szerszego projektu badawczego poświęconego sukcesji.

Przemysław Nosal (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Coś za nic? Pieniądze i (nie)moralność hazardu*

Jackson Lears w popularnej książce „Something for nothing. Luck in America" (2003) zwracał uwagę na ważny paradoks. Choć szczęście czy los są negowane jako mechanizmy bogacenia się w ramach dominującej etyki protestanckiej i kultu self-made mana, to właśnie one w dużej ukształtowały tamtejszą gospodarkę. To kulturowe napięcie stanowi również punkt wyjścia do analizy hazardu i moralnego kontekstu pieniędzy z nim związanych. Z jednej bowiem strony praktyka ta zakorzeniona jest w sferze zabawy, rozrywki i czasu wolnego. Z drugiej jednak liczne badania wskazują, że jednostki upatrują w niej bardzo ważne źródło pozyskiwania środków do życia. Uprawianie hazardu może być uzależnieniem i powodem finansowych problemów, ale i może w jednej chwili pozytywnie odmienić kondycję ekonomiczną jednostki. Złożoność tej praktyki prowadzi także do złożoności moralnej hazardowych pieniędzy. Lokuje się ona między nieuzasadnionym trwonieniem pieniędzy a ich deprecjonowanym społecznie uzyskiwaniem; między brakiem kontroli w wydatkowaniu środków a ich sprawczym inwestowaniem; między bazowaniem na intuicji albo uproszczonych sympatiach a racjonalną kalkulacją ekonomiczną itd. Mając na uwadze powyższe ustalenia prezentacja stara się odpowiedzieć na trzy główne pytania: (1) Czy pieniądze są ważne w hazardzie? (Jak bardzo są ważne?) (2) Czy pieniądze uzyskane dzięki hazardowej wygranej mają inne przeznaczenie niż pieniądze zarobione w tradycyjny sposób? (3) Jakie strategie inwestowania pieniędzy w hazard stosują jednostki? Proponowane wystąpienie składa się z dwóch części. Pierwsza ma charakter teoretyczny i wskazuje na najważniejsze aspekty moralnego kontekstu relacji hazardu oraz pieniędzy. Jej fundament stanowi analiza literatury przedmiotu oraz desk research wybranych badań sondażowych przeprowadzonych przez CBOS w XXI wieku. Druga część opiera się natomiast na danych empirycznych pozyskanych w ramach badania zrealizowanego przy użyciu wywiadu kwestionariuszowego (PAPI) wśród osób uprawiających hazard w ramach zakładów bukmacherskich (N=200) oraz go nieuprawiających (N=200).

Mikołaj Lewicki (Uniwersytet Warszawski): *Moralność pieniądza, status majątku i interes ekonomiczny: pojęcia z różnych porządków czy też komplementarne wymiary analizy współczesnych rynków?*

Teorie i badania, prowadzone przez socjologów i antropologów proponują coraz bardziej złożoną i wielowymiarową perspektywę opisu i wyjaśniania tego, co z pieniądzem się robi lub jak pieniądz (się) klasyfikuje (Zelizer 1997 i 2017, Olcoń-Kubicka 2017). W tym sensie staje się on obiektem analizy kulturowej, proponującej między innymi powrót do pojęć moralności czy relacyjności oraz implikującej twórczą pracę podmiotów nad przedmiotami oraz znaczeniami, które mają wyznaczać domenę gospodarki (Fourcade Healy 2007, Dodd 2016). Badania systemów oraz sposobów klasyfikacji, dokonywanych przez instytucje finansowe sugerują z kolei, że procesy (z)różnicowania społecznego są dużo bardziej złożone aniżeli zakładają to teorie klasowe (Fourcade Healy 2013 i 2016). Nie są wyłącznie pochodną zasobów (np. kapitałów) oraz strategii ich wykorzystywania. Obraz rynku jako mechanizmu wiążącego stronę popytową z podażową, usługodawców z konsumentami, pożyczkodawców z pożyczkobiorcami nabiera tym samym nowych wymiarów. Czy unieważniają one klasyczną analizę socjologiczną w kategoriach interesów, statusów oraz zasobów? Odwołując się do analiz autora, dotyczących rynku kredytów hipotecznych oraz gospodarstw domowych (kredytobiorców), referat wskaże na teoretyczne oraz empiryczne interpretacje zarysowanej problematyki.

Referat wyłożony » Distributed paper:

Jarosław Rokicki (Krakowska Akademia im. Frycza-Modrzewskiego): *Symbolizm pieniądza*

W czasach współczesnych opisem i wyjaśnieniem tego, czym jest pieniądz, skąd się bierze, jakie pełni funkcje, jego obiegiem, emisją, sposobami wydawania, tezauryzacji, właściwie wszystkim, co się z pojęciem PIENIĄDZ łączy, władają ekonomiści, a zwłaszcza finansiści. Często zapominają o tym, że ekonomia jest nauką społeczną zajmującą się jednym z wielu aspektów ludzkich działań –procesami produkcji i dystrybucji dóbr. W ich interpretacjach pieniądz jest przede wszystkim środkiem wymiany gospodarczej, znakiem i standardem pomiaru wartości, które są kwantyfikowane w cenach wyrażanych w jednostkach pieniężnych. Hegemoniczny status tego podejścia prowadzi do marginalizacji innych interpretacji roli pieniądza w społeczeństwie, w tym socjologicznych, semiotycznych, kulturoznawczych itp. Co prawda trudno nie zgodzić się z poglądem, wyrażonym w roku 1900 przez (socjologa i bankiera) Georga Simmela, że „pieniądz mierzy świat", ale także pamiętać o drugiej stronie tej relacji – o tym, że ludzie i ich instytucje tworzą, oznaczają i mierzą pieniądz, niejako w nim odtwarzając swój świat. Opis i analiza niektórych aspektów tej drugiej strony relacji jest przedmiotem mojego referatu. Zamierzam skoncentrować się na dwóch zagadnieniach: po pierwsze na tym, jak pieniądz wyraża władzę, potęgę, majestat, hegemoniczną ideologię, zmitologizowaną bądź nienarrację historyczną emitenta, czyli najczęściej władcy lub państwa, a po drugie na tym, jak ludzie w życiu codziennym porządkują, oznaczają i nazywają różne rodzaje pieniądza, nie tylko ze względu na funkcje, ale i na ich wartość moralną. Wiemy np., że „pieniądze na życie" były czymś innym niż „pieniądze-prezenty" czy pieniądze na przyjemności i nawet przechowywano je w osobnych skrytkach. „Brudne pieniądze" należało „wyprać", czyli zalegalizować, a brud moralny schodził z nich np. poprzez fundowanie kościołów bądź darowizny na cele charytatywne. „Wdowi grosz" moralnie różni się od darowizny dla uniknięcia podatku, chociaż wyrażany jest w tych samych jednostkach, za które można nabyć identyczne dobra. Punktem odniesienia będzie pieniądz istniejący w postaci materialnej, tzn. będący rzeczą (monetą, bonem, banknotem, a nawet kartą płatniczą), ale już nie wyłącznie elektronicznym zapisem cyfrowym. Zwracając jednak uwagę na współczesne procesy wirtualizacji i „tranascendentalizacji" pieniądza zamierzam zainicjować dyskusję o tym, czy pieniądz wirtualny może, podobnie jak materialny" podlegać społecznym procesom symbolizacji, czy też jego – jak się wydaje – nieunikniona wirtualizacja oznaczać będzie rewolucyjna zmianę w dotychczas znanych ludzkości postawach i zachowaniach wobec pieniądza.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.2

Referaty wygłaszane:

Mateusz Trochymiak (Uniwersytet Warszawski): *Jak obchodzić się z pieniędzmi będąc ubogim? Edukacja finansowa w polskim systemie pomocy społecznej*

Pod hasłem edukacji finansowej, która ma być uzupełnieniem dla transferów socjalnych kierowanych do beneficjentów pomocy społecznej, kryją się takie praktyki jak treningi budżetowe, warsztaty zakupowe, budżety-personalne, poradnictwo, czy tzw. praca socjalna „na budżecie" gospodarstwa domowego prowadzona przez pracowników socjalnych czy asystentów rodziny. Ta ostatnia metoda jest najpowszechniej stosowana w polskim systemie pomocy społecznej. Metody prowadzenia pracy „na budżecie" gospodarstwa nie są jednak wyznaczone procedurami, czy wytycznymi, które narzucałyby pracownikom ośrodków pomocy społecznej metody postępowania. W rzeczywistości, zarówno pracownicy socjalni jak i asystenci rodziny mają całkowitą dowolność w zakresie planowania, kontrolowania i realizowania pracy „na budżecie" z beneficjentem wsparcia. Co ważniejsze, to od oceny pracowników ośrodka w dużej mierzy zależy to, czy beneficjent będzie otrzymywał dalej wsparcie i w jakiej postaci. Na przykład, to pracownicy socjalni decydują o tym, czy w gospodarstwie środki są marnotrawione i czy wsparcie w postaci gotówki należy zamienić na wsparcie niepieniężne. W ramach projektu „Rola transferów socjalnych w budżetach gospodarstw domowych klientów pomocy społecznej w Polsce" (NCN 2017/25/N/HS5/01623) postanowiono dokładnie scharakteryzować praktyki edukacji finansowej realizowane przez pracowników systemu pomocy społecznej w Polsce. Jednym z postawionych pytań badawczych było to, na jakich założeniach opierają się realizowane praktyki w kontekście pracy socjalnej „na budżecie"? Czym dla pracowników pomocy społecznej jest „dobre zarządzanie" lub „racjonalne budżetowanie" w gospodarstwie domowym? W projekcie testowano kilka hipotez. Pierwsza dotyczy tego, że przekonanie pracowników pomocy społecznej o tym, jakie zachowania w zakresie decyzji finansowych uznawane są za „dobre" lub „złe" wynika w większym stopniu ze zinternalizowanych przez nich wartości, doświadczenia prywatnego i wiedzy „zdroworozsądkowej", niż z wiedzy „fachowej", przekazywanej w procesie edukacji. Druga hipoteza dotyczy tego, że wiedza fachowa, która obejmuje zagadnienia związane z pracą „na budżecie"

konstruowana jest w odniesieniu do wartości i norm społecznych, a nie na podstawie wniosków z badań naukowych (tzw. zjawisko profesjonalizacji wiedzy zdroworozsądkowej). Wstępne wyniki badań w projekcie wskazują na to, że ocena „dobrego" czy „racjonalnego" zarządzania budżetem domowym odbywa się w odniesieniu do powszechnie akceptowanych i uznawanych za słuszne zasad, np. nadawanie priorytetu rachunkom, „łapanie" okazji, tworzenie listy zakupów itp., a gospodarstwo „dobrze budżetujące" to takie, w którym dba się o czystość, odmawia wszelkich używek i przyjemności, przekłada potrzeby dzieci nad swoje itd. Jednocześnie zasady te nie są weryfikowane przez pracowników pomocy społecznej – nie liczą się efekty ich stosowania w kontekście sytuacji ekonomicznej gospodarstwa, a jedynie fakt stosowania się do nich. Można więc stwierdzić, że kierunek edukacji finansowej klientów pomocy społecznej wyznaczany jest pewnym rodzajem moralności podpowiadającej w jaki sposób należy gospodarować pieniędzmi w sytuacji, kiedy jest ich deficyt.

Renata Dopierała (Uniwersytet Łódzki): *Upraszczanie życia w kulturze kapitalizmu*

Tematyka wystąpienia dotyczy dobrowolnej prostoty (voluntary simplicity), jako przykładu stylu życia proponującego anty-konsumpcjonizm oraz reorientację na wartości postmaterialistyczne. W pierwszej części wystąpienia omówię założenia dobrowolnej prostoty (w tym oferowane przez nią propozycje dotyczące jednostkowej tożsamości oraz wizji „dobrego życia"). W części drugiej podejmę próbę ich krytycznego zinterpretowania sytuując idee dobrowolnego upraszczania w kontekście kultury kapitalizmu (m.in. dyskursy poradnictwa i samorealizacji) oraz zestawiając je z twierdzeniami formułowanymi w obszarze ekonomii doznań (experience economy). Pozwoli to wskazać potencjalne napięcia i sprzeczności między wymiarem normatywnych – antykonsumpcjonistycznych – przekonań a poziomem praktyki społecznej („wpisanie" postaw upraszczania życia w logikę systemu kapitalistycznego). Podstawą analiz i interpretacji będą materiały zastane (teksty wytwarzane przez zwolenników dobrowolnej prostoty z jednej strony i jej omówienia naukowe z drugiej).

Łukasz Kiszkiel (Uniwersytet w Białymstoku): *Moralne aspekty konsumpcji dóbr luksusowych w dobie postępujących nierówności ekonomicznych*

Rozliczne badania wskazują, że konsumpcję dóbr luksusowych napędza rywalizacja o status, a ta przybiera na sile wraz ze wzrostem nierówności dochodowych. Całościowo, proces ten bardzo niekorzystnie oddziałuje na rozmaite sfery życia: kapitał społeczny, ogólne zadowolenie z życia, edukację, stosunek do egalitaryzmu itp. (A. De Botton, 2004; R. Wilkinson i K. Pickett, 2011; J.E Stiglitz, 2014). Istotnie przybywa wtedy w społeczeństwie „poszukiwaczy statusu" – osób silnie rywalizujących o pozycję w hierarchii, praktykujących ostentacyjną konsumpcję dóbr z wyraźnie uwydatnionym aspektem prestiżu (marki/logotypy). Wytwarza to w pozostałych aspiracyjną chęć naśladownictwa, a także powoduje niezadowolenie z własnego stanu posiadania oraz rodzi resentymenty. Według T. Veblena, a następnie A. De Bottona, lęk o status zmusza ludzi do ciągłego poświadczania przynależności do odpowiedniej klasy społecznej (grupy), a wyrażenie tej przynależności odbywa się współcześnie poprzez publiczne konsumowanie określonych luksusowych/ statusowych przedmiotów posiadających właściwy logotyp – rozpoznawalny i ceniony przez grupę do której aspiruje jednostka. Jawna konsumpcja luksusu (jako zjawiska ekonomicznego) jest istotnym społecznym (socjologicznym) mechanizmem strukturotwórczym – tworzenia i podtrzymywania podziałów, warstw i kręgów społecznych, różnic między „naszymi" i „obcymi". Mechanizm ten uwidacznia się tym bardziej, im większe są nierówności dochodowe w społeczeństwie. Prezentacja będzie próbą odpowiedzi na zagadnienie poruszone w tytule. Dane Eurpejskiego Sondażu Społecznego oraz wyniki własnych badań ilościowych i jakościowych dotyczących społecznego aspektu konsumpcji dóbr luksusowych zostaną włączone do argumentacji.

Marta Makowska (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *Lek jako specyficzne dobro konsumpcyjne — pomiędzy misją niesienia pomocy a pragnieniem zysku*

Foucault już czterdzieści lat temu napisał: „Zdrowie staje się przedmiotem konsumpcyjnym, który może być wytwarzany przez laboratoria farmaceutyczne, lekarzy itp. Jako takie uzyskało wartość gospodarczą i rynkową" (Foucault, 1976/2004, str. 16). Jego zdaniem to przemysł farmaceutyczny, stanowi główne koło napędowe, które zmieniło zdrowie w przedmiot konsumpcji, bowiem on czerpie z tego największe zyski (Foucault, 1976/2004, str. 18). Pod koniec XX wieku w literaturze naukowej zaczęto szeroko dyskutować problem konfliktu, który pojawia się między misją firm farmaceutycznych – by dostarczać potrzebne leki i dbać o zdrowie ludzi, a tym, że są to przedsiębiorstwa działające dla zysku i często to nie interes chorych lecz pieniądze są dla niego najważniejsze. Problematyka ta zaczęła interesować badaczy ze względu na rozmaite naruszenia etyki w działalności międzynarodowych korporacji farmaceutycznych, związane m.in. z prowadzonym przez nie agresywnym marketingiem prowadzącym do wzrostu konsumpcji leków. Lekarze pod wpływem firm przepisywać zaczęli leki niepotrzebne i w nadmiarze, nie zważali również na interes finansowy pacjenta (Wazana, 2000, str. 375; Austad, Avorn i Kesselheim, 2011, str. 2). Ludzie zaś zaczęli zażywać leki z powodów niemedycznych np. po to by usprawnić funkcjonalność swojego organizmu (Fox i Ward 2008, str. 857; Williams, Martin, Gabe 2011, str. 711). W swoim wystąpieniu wskażę na specyfikę produktu jakim jest lek i jego wysoki priorytet w koszyku dóbr konsumpcyjnych. Pokażę jak procesy medykalizacji i farmaceutykalizacji oraz inne czynniki (np. wzrost świadomości zdrowotnej,

marketing) wpływają na wciąż rosnącą konsumpcję produktów leczniczych. Rozważę, czy możemy mówić o konsumpcjonizmie i anty-konsumpcjonizmie w odniesieniu do leków? Pokażę również jak rozwija się konsumeryzm, rozumiany jako aktywność podejmowana na rzecz pacjentów, obrony ich interesów związanych z lekami.

Paulina Olszanka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Eating Our Way to Authenticity*

The proposed paper will focus on the contemporary phenomenon of food culture, which has become increasingly prevalent in societies which could be described as late capitalist. Food culture has therefore become a point of focus for the social sciences in recent years, as it touches on a number of contemporary phenomena: lifestyle cultures, the abstractions of consumption and identity-formation in late modernity. In many ways, it could be argued that food culture has become an index for mapping out other sociological concerns. This paper, however, will pay particular attention to the different aspects of authenticity food culture participants identify in food – and why. Based on interviews with Polish food bloggers, who already often have clear narratives around their experiences with food, the research attempts to map out the different ways in which food culture participants identify authenticity. Often, these shifts to a food-orientated lifestyle are coupled with other lifestyle changes – for example for health, philosophical or psychological reasons – and food here appears to be a medium that lends authenticity to the change. Likewise, some food blogger narratives make qualifications around better or worse types of food – some foods appear to be more authentic (truer) than other foods. These different abstractions around authenticity naturally throw up the question: the ontological quality to food that makes it such a compelling medium in the first place? Historically and cross-culturally, food has always taken pride of place in terms of shaping cosmologies and personhooods – is something going on that we are seeing a return to food as a place for securing a truer way of being? Have other logics and identifications in late modernity, such as consumption, failed to secure the necessary 'authenticity' to be a person?

Referaty wyłożone:

Agnieszka Kalbarczyk (ekspertka niezależna): *„Z odzysku", „na oddaż", „mało śmigane" — praktyki wtórnej konsumpcji w świetle grup sharingowych na portalach społecznościowych*

Głęboko ugruntowane społeczne funkcje konsumowania, jako symbolu przynależności grupowej i awansu społecznego oraz zajmowania określonej pozycji w strukturze społecznej i zawodowej, polegają też na domyślnym wskazywaniu na wielkość wynagrodzenia (wciąż w znacznej części) pieniężnego związanego z wykonywaną pracą. W świecie ostentacyjnej konsumpcji i nabywania dóbr wyłącznie jako rekwizytów prestiżu, nie zaś dla ich użytkowania, mają miejsce także praktyki dzielenia się różnorakimi dobrami zaspakającymi potrzeby konsumpcyjne, ale niezwiązane z pieniędzmi. Wtórny rynek konsumpcji obserwować można m.in. na Facebooku, gdzie powstają coraz to nowe grupy o charakterze sharingowym, których celem jest oddawanie dóbr uznanych przez ich właścicieli za zbędne, a także pozyskiwanie ich do renowacji, przetworzenia i wtórnego użytku. Towarzyszy temu z jednej strony uzasadnianie intencji bezpieniężnego przekazania danego dobra, z drugiej – chęci otrzymania go, a czasami – konkurowania o nie w swoistej rywalizacji. W obrębie grup prowadzone są nieraz ożywione dyskusje dotyczące nie tylko wartości poszczególnych dóbr, ale także motywacji jej członków. Pojawiające się komentarze często naznaczone są etycznie, co niezależnie od tego, na ile są szczerymi deklaracjami poglądów, na ile zaś metodą autoprezentacji, świadczą o zmianie stosunku do moralnego aspektu posiadania i konsumowania.

G11. TOŻSAMOŚCI ZBIOROWE NARODÓW EUROPY ŚRODKOWO WSCHODNIEJ

Organizatorzy: Ryszard Radzik (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie), **Artur Wysocki** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Etniczności

Język obrad: polski

Interesuje nas ewolucja tożsamości zbiorowych narodów Europy Środkowo-Wschodniej zwłaszcza w ciągu ostatnich trzech dziesięcioleci, aczkolwiek świadomi jesteśmy tego, że niejednokrotnie wymaga to odwołań historycznych. Znaczną uwagę chcemy poświęcić – oprócz oczywiście Polski – społeczeństwom, z którym Polska była związana w przeszłości: ukraińskiemu, białoruskiemu

i litewskiemu; w tym kontekście także – niejako z konieczności – rosyjskiemu. W ich przypadku zainteresowani jesteśmy nakładaniem się tożsamości na poziomie makro: ogólnoruskiej (skupiającej Rosjan, Ukraińców i Białorusinów), sowieckiej (postsowieckiej) i narodowej. Ich zderzanie się powoduje konflikt na Ukrainie (brak akceptacji Rosjan myślących wciąż w kategoriach narodu ogólnoruskiego i nieakceptujących narodowych emancypacji Ukraińców i – potencjalnie – Białorusinów). Wyjątkowo interesująca jest w tym przypadku tożsamość sowiecka, wciąż silna, choć ulegająca ewolucji. Ważne – jak sądzimy – jest pytanie o to, jakie czynniki, z reguły uwarunkowane historycznie, wpływają na ewolucję tożsamości tych społeczeństw, ograniczają możliwości przemian lub dynamizują je. Na ile ewolucja tożsamości Ukraińców i Białorusinów w ostatnich dziesięcioleciach w ich wymiarze emancypacyjnym dokonuje się pod wpływem zetknięcia z ideami napływającymi z Zachodu, a na ile – ewentualnie – z obecności kultury rosyjskiej i idei kreowanych w Moskwie (*russkogo mira*). Interesuje nas, jak ewolucja tożsamości zbiorowych społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej wyraża się na poziomie wartości, postaw, ideologii, orientacji geopolitycznych itp. Organizatorzy grupy sugerują tematykę obrad wykraczającą poza lokalizmy w ramach poszczególnych społeczeństw oraz badania przyczynkarskie. W przypadku Polski liczymy na analizę ewolucji tożsamości narodowej Polaków zwłaszcza po upadku PRL-u (co oczywiste, z odwołaniami do historii); jak sądzimy jej słabnięcia (przeformułowania) przez znaczną część ostatnich trzech dziesięcioleci. Zaistniały w społeczeństwie polskim, widoczny zwłaszcza w ostatnich kilku latach, konflikt ma też wyraźny wymiar tożsamościowy i wynika – jak można sądzić – ze zderzenia wartości tradycyjnych z liberalnymi napływającymi po 1989 roku z Zachodu. Istotne jest pytanie: jakie elementy tożsamości Polaków, ukształtowanej przecież w znacznym stopniu w specyficznych epokach: zaborów i PRL-u, uległy osłabieniu oraz jakie warstwy społeczeństwa polskiego sprzeciwiają się temu, jakie im sprzyjają, i dlaczego tak jest? Chętnie widzielibyśmy również wystąpienia dotyczące ewolucji tożsamości dotyczące naszych południowych sąsiadów: Czechów, Słowaków, także Węgrów, Rumunów, zwłaszcza referat uogólniający ewolucję tożsamości zbiorowych w naszej części Europy, wystąpienia komparatystyczne oraz wpisujące się w tę ewolucję występowanie takich kategorii społecznych (i ich treści), jak: swój, inny, obcy, wróg.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.11

Referaty wygłaszane:

Ewa Nowicka-Rusek (Uniwersytet Warszawski, Collegium Civitas w Warszawie): *Współczesny kształt polskości — granice etniczne i deklarowany inkluzywizm społeczeństwa polskiego*

We wszystkich klasycznych tekstach socjologicznych poświęconych opozycji swój-obcy obecne było niezmiennie założenie, że koncepcja swojskości w społeczeństwie konstruuje koncepcję obcego i że od tej pierwszej zależy druga. W czerwcu 2018 r. przeprowadziliśmy ogólnopolskie badanie sondażowe Polacy a inni trzydzieści lat później, które było trzecią edycją badania pierwszy raz przeprowadzonego w 1988 r. a drugi w 1998 r. Podjęliśmy w nim pytanie o związek samookreślenia ze stosunkiem do innego. W ciągu ostatnich trzydziestu lat społeczeństwo polskie uległo istotnym przemianom ekonomicznym, strukturalnym i kulturowym: nastąpiła transformacja ustrojowa, wydatnie wzrosła stopa życiowa i zasobność ludzi, dokonało się otwarcie społeczeństwa na kontakt ze światem, dokonały się poważne zmiany migracyjne, Polska znalazła się w strukturach NATO oraz w Unii Europejskiej ze wszystkimi tego efektami. Nasuwa się pytanie: a co się zdarzyło w konstrukcji granicy między swojskością i obcością światem etnicznie bliskim i odległym, ludźmi, których do wspólnoty polskiej zaliczamy i tymi, którzy na taką inkluzję muszą sobie jakoś zarobić. W referacie skupię się na porównawczej analizie wyników wymienionych trzech odległych w czasie badań. Okaże się, że przy zdumiewająco powtarzalnej konstrukcji etnicznej swojskości, obrazy obcych zmieniły się bardzo głęboko. Za przykład może posłużyć obecnie funkcjonujący w społeczeństwie polskim wizerunek Anglika. Zjawisko powtarzalności konstrukcji etnicznej swojskości i zmieniająca się treść obcości to podstawowa myśl planowanego wystąpienia. Badanie nosi ten sam tytuł co 30 lat temu: Polacy a inni 30 lat później, poprzedzają je badania przeprowadzane wcześniej w 1988 i 1998 roku na bardzo podobnym kwestionariuszu (wprowadzano niewielkie przekształcenia ze względu na zmianę realiów).

Jerzy Bartkowski (Uniwersytet Warszawski): *Tożsamość a status mniejszościowy*

Europa Wschodnia jest rejonem mniejszości o różnej genezie. Burzliwa przeszłość polityczna i społeczna pozostawiła na tym obszarze sporo pozostałości. Są to pozostałości po dawnych projektach politycznych jak mniejszość Polska lub dominacji Rosji – mniejszość rosyjska. Są też i bardziej klasyczne mniejszości narodowe i religijne, jak i kraje wieloetniczne. Mniejszości mają różny status. Niekiedy ich obecność, co rodzi duże trudności przy identyfikacji respondentów z mniejszości. Jest to także cecha stopniowalna. Ma szereg form, od bezpośredniej przynależności, po mniejszościowe korzenie w różnym stopniu: rodzinne, językowe lub rodzinne. Wystąpienie stara się pokazać, jak oba te czynniki, status mniejszościowy i siła powiązań z mniejszością, wpływają na tożsamości – lokalne, regionalne, narodowe i ponad narodowe. Hipoteza robocza to, że status mniejszościowy sprzyja częstszemu wyborowi tożsamości lokalnych i regionalnych, albo ponad narodowych. Podstawą empiryczną są badania Europejskiego Sondażu Wartości z 2010 r. W tych badaniach zastosowano bardziej rozbudowaną metryczkę. Są także dane o rodzicach respondentów. Daje to większe identyfikacji przedstawicieli mniejszości w badaniach, Pozwala on na skonfrontowanie odpowiedzi o poczucie tożsamości z przynależnością do mniejszości.

Juliusz Gardawski (Szkoła Główna-Handlowa w Warszawie): *Tożsamości ekonomiczno-społeczne*

Osiami tożsamości stają się wzory wartości ekonomiczno-społecznych, które wyznaczają relacje swojskości-obcości. Wieloletnie sondaże, prowadzone przy wykorzystaniu odpowiedniego wskaźnika, pozwoliły zidentyfikować konfiguracje wartości trwale obecne w świadomości społecznej. Są one wzmacniane przez podziały polityczne: lojalność wobec obozów politycznych jest – do pewnego stopnia – korelowana z normatywnymi wizjami gospodarki (gospodarki „dobrze urządzonej"). Empiryczny wymiar referatu wiąże się z sondażami prowadzonymi w ramach różnych grup respondentów, w tym z badaniami młodzieży polskiej prowadzonymi na przełomie 2016 i 2017 roku. Ważnym układem odniesienia są badania młodzieży niemieckiej przeprowadzone w 2017 roku. Badania były realizowane przez zespół socjo-ekonomistów z SGH oraz socjologów w Uniwersytetu Wrocławskiego i z kilku ośrodków zachodnioeuropejskich (Niemcy i Wielka Brytania).

Jakub Wysmułek (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Dekomunizacja przestrzeni publicznej w Polsce jako narzędzie przebudowy tożsamości narodowej Polaków*

Jednym z podstawowych składników tożsamości zbiorowej jest stosunek członków danej grupy społecznej do jej przeszłości. Relacja ta zbudowana jest zarówno na indywidualnych doświadczeniach jednostek, jak i nadających im sens zinternalizowanych narracjach historycznych. Pamięć historyczna danej grupy pełni w niej funkcję sensotwórczą, ponieważ to w relacji do danej wizji przeszłości budowana jest ocena obecnej sytuacji oraz formułowane są postulaty na przyszłość. Wynikająca z tego polityczność pamięci zbiorowej wyraża się m.in. w jej kultywowaniu, modelowaniu bądź podważaniu przez rywalizujących na polu politycznym aktorów. Referat ma na celu przedstawienie procesu dekomunizacji przestrzeni publicznej w Polsce jako próby przebudowy i ujednolicenia tożsamości narodowej Polaków. W prezentacji omówiona zostanie dynamika sporu społeczno-politycznego wywołanego poprzez wprowadzenie w życie tzw. ustawy dekomunizacyjnej z 1 kwietnia 2016 r. Ponadto przedstawione zostaną także charakterystyki jego najważniejszych aktorów oraz dyskursów, którymi się oni posługują przy ocenie tego procesu oraz uzasadnianiu podejmowanych przez siebie działań. W wyniku tzw. ustawy dekomunizacyjnej, do tej pory w całej Polsce nazwę zmieniło blisko dwa tysiące ulic i placów. Zniszczonych, przeniesionych lub zmienionych zostało także kilkaset zbudowanych w okresie powojennym pomników. Skala tych zmian, moment ich wprowadzenia oraz sposób ich realizacji doprowadziły do zaktywizowania się wielu oddolnych środowisk sprzeciwiających się tym działaniom w wymiarze lokalnym. Głos w debacie o pamięć historyczną zabrały nie tylko środowiska inteligenckie z Warszawy i innych dużych ośrodków miejskich, ale także społecznicy często z mniejszych, peryferyjnie położonych miast i miasteczek. Ponadto, opór przeciwko poszczególnym dekomunizacyjnym zmianom przebiegał często w poprzek dominującego podziału politycznego na linii wyznaczonej przez Platformę Obywatelską i Prawo i Sprawiedliwość. Prezentowane w referacie wnioski są efektem projektu badawczego prowadzonego w Instytucie Studiów Politycznych w 2018-2019, w ramach którego – oprócz informacji prasowych i urzędowych – zebranych zostało także 70 nagrań i wywiadów z osobami zaangażowanymi w różnym stopniu w spór wokół dekomunizacji. Zostali oni podzieleni na cztery główne kategorie: 1) społecznicy, angażujący się w obronę określonych patronów, 2) samorządowcy, występujący w imieniu głosu mieszkańców, 3) pracownicy Instytutu Pamięci Narodowej, koordynujący proces dekomunizacji oraz 4) eksperci, tj. badacze pamięci społecznej i polityki historycznej w Polsce. Wstępne wyniki analiz zebranych danych wskazują, że tocząca się na wielu poziomach walka o ocenę przeszłości ujawniła znaczące różnice regionalne w stosunku do polskiej przeszłości. Umocniła ona lokalne środowiska społeczników oraz samorządowców w poczuciu świadomości odrębności lokalnej tożsamości i jej moralnej legitymizacji. Przeprowadzana szeroko rozumiana dekomunizacja przestrzeni publicznej pozwoliła także

środowiskom młodej lewicy na wydobycie z zapomnienia i wzięcie w obronę dawnych lewicowych patronów. Zebrany materiał badawczy sugeruje, że w reakcji na projekt przebudowy i ujednolicenia narodowej tożsamości Polaków, forsowany przez środowiska konserwatywno-narodowe, wzmocnione zostały jednocześnie narracje historyczne i tożsamości lokalne będące do niego w opozycji.

Ludmila Wladyniak (Uniwersytet Karola w Pradze): *Emancypacja i przynależność. Studium porównawcze funkcji lokalnej pamięci zbiorowej w pogranicznych regionach Europy Środkowej*

Pogranicza Europy Środkowej doświadczają procesu, który można określić jako „regionalne odrodzenie". Wydarzenia polityczne ostatnich dekad takie jak: upadek komunizmu, wstąpienie państw Europy Środkowej do Unii Europejskiej w 2004 r., a co za tym idzie do strefy Schengen w 2008 r., wszystko to zmieniło pozostawione same sobie i zapomniane peryferie państw, w transgraniczne regiony, aktywnie poszukujące swojej przeszłości i tożsamości. Pojawienie się cyfrowych technologii oraz Internetu zrewolucjonizowało dostęp do archiwów i innych źródeł dotyczących złożonej historii i tradycji pogranicznych regionów. Referat prezentuje wyniki porównawczych badań nad procesem tworzenia się lokalnej pamięci zbiorowej oraz funkcji jakie pełni ona w życiu lokalnej społeczności w dwóch pogranicznych regionach Europy Środkowej: na Warmii i Mazurach w Polsce oraz w tzw. dawnych Sudetach w Czechach. Głównym założeniem badania jest to, że pamięć komunikacyjna w regionie pogranicza ma charakter interakcyjny i jest procesem, który angażuje nie tylko członków grupy pogranicza, ale obejmuje również teksty pamięci, w tym przypadku głównie wizualne teksty pamięci (najczęściej w cyfrowej formie). Wyniki badań, przeprowadzonych na pograniczu czesko-niemieckim oraz byłym pograniczu polsko-niemieckim w Polsce, dowodzą, że mechanizmy interakcyjnej pamięci zbiorowej w miejscu kulturowego i etnicznego pogranicza mają wspólne punkty styczne, właściwe peryferyjnym regionom Europy Środkowej, o złożonej społeczno-historycznej przeszłości i teraźniejszości.

Referaty wyłożone:

Marta Cobel-Tokarska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Emocjonalne podstawy nowej tożsamości środkowoeuropejskiej — na przykładzie utworów Andrzeja Stasiuka i Ziemowita Szczerka*

Tematem wystąpienia jest przemiana tożsamości mieszkańca Europy Środkowej czasów transformacji, przedstawiona na przykładzie opisów podróży Polaków na tereny krajów tej części kontynentu na przełomie XX i XXI w. oraz w początkach XXI w. Problem ten analizuję na podstawie dzieł literackich, które wpisują się w dyskusję na ten temat, proponując kolejne, aktualizowane i rekonceptualizowane definicje „środkowoeuropejskości". Głównym materiałem źródłowym są dwa utwory współczesnej polskiej literatury: „Jadąc do Babadag" Andrzeja Stasiuka (2004) i „Przyjdzie Mordor i nas zje" (2013) Szczerka.. W swoim wystąpieniu chciałabym przeanalizować następujący problem – na ile owa tożsamość, przedstawiania przez narratorów obu książek, jest tożsamością płynną, in statu nascendi, oraz jaki wpływ na jej kształtowanie mają emocje.

Martyna Niećko (Uniwersytet Gdański): *Przejawy nacjonalizmu w Polsce na wybranych przykładach — marszu niepodległości w Warszawie oraz marszu równości w Szczecinie*

W ciągu ostatnich kilku lat zauważyć można konflikt niewątpliwie rozwijający się na tle, nie tyle różnic poglądowych, lecz na tle różnic wobec wartości przyjmowanych przez antagonistyczne środowiska – tradycyjne oraz liberalne, za fundamentalne dla współczesnego społeczeństwa. W debacie publicznej coraz częściej podejmowany zostaje temat wpływu przejawów nacjonalizmu, mającego podstawy w wymiarze tożsamościowym na obecny kształt sfery społecznej. W związku z coraz bardziej widocznymi skrajnymi zachowaniami, przedefiniowaniu uległo również pojęcie patriotyzmu, który nierzadko próbuje pod sobą ukryć poglądy bliskie nacjonalizmowi, tj. rasizm, antysemityzm, uwidaczniające się na ulicach polskich miast. Słowo to nabrało również nowego znaczenia, a utożsamianie się z nim nie przejawia się dzisiaj poprzez służący społeczeństwu wzajemny szacunek i odpowiednią postawę obywatelską, lecz agresywne, widowiskowe zachowania, zaczepne hasła, a także próby wykluczenia innych obywateli Polski. Mimo incydentalnych zdarzeń, w których uczestniczy stosunkowo niewielka na tle społeczeństwa liczba osób utożsamiająca się z radykalnymi przekonaniami, przenikający do świadomości nacjonalizm ma zauważalny wpływ na destabilizacje kondycji współczesnego społeczeństwa, generowanie konfliktów oraz przeobrażania poczucia tożsamości narodowej, szczególnie podczas ostatnich kilku lat. Wspomniany sposób rozumienia pojęcia patriotyzmu oraz zachowania, wyrażające nacjonalistyczne postawy zostały ukazane podczas Marszu

Niepodległości 11 listopada w Warszawie oraz Marszu Równości w Szczecinie. W obu przypadkach doszło do agresji słownej, agresywnych zachowań, uzewnętrznienia przekonań poprzez wykrzykiwane hasła, wzniesione flagi, widniejące na nich symbole oraz atrybuty, zwane „patriotycznymi".

Artur Wysocki (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Poczucie tożsamości narodowej Polaków w przekroju generacyjnym*

W referacie zaprezentowana zostanie analiza wybranych ogólnopolskich sondaży dotyczących różnych wymiarów poczucia tożsamości narodowej Polaków ze szczególnym odniesieniem do wieku badanych jako zmiennej niezależnej. Reprezentatywne badania opinii społeczeństwa polskiego przeprowadzone przez CBOS i KantarPublic (wcześniej OBOP, TNS, Pentor) w latach 1993-2018 pozwalają odpowiedzieć między innymi na pytania o to, jakie są podstawowe różnice i podobieństwa między pokoleniami w definiowaniu społecznych kryteriów polskości, treściach autostereotypu i postrzeganiu sąsiadów, rozumienia patriotyzmu czy poczucia dumy i wstydu narodowego oraz jak poglądy na te tematy zmieniały się (tam, gdzie jest to możliwe do ustalenia) w ostatnich kilkudziesięciu latach. W opisie i analizie omawianych zjawisk użyte zostaną takie określenia pokoleń społecznych jak „Baby Boomers", „X", „Y", „Z". Posiadają one przede wszystkim charakter kategorii opisowych (identyfikują poszczególne kategorie wiekowe), aniżeli wyjaśniających (odwołanie się istotnych cech generacyjnych jako eksplikacja poszczególnych obserwacji). Analiza w warstwie teoretycznej oparta zostanie na modelu opinii publicznej rozumienia i badania tożsamości narodowej w ujęciu Zbigniewa Bokszańskiego.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.11

Referaty wygłaszane:

Piotr Binder (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Przemiany tożsamości zbiorowej we współczesnej Rosji na przykładzie kultury popularnej*

Rosja jest często postrzegana, również przez badaczy, jako oderwany od świata zachodniego monolit, a jej kultura jako homogeniczna i podatna na instrumentalne wykorzystanie w tym w celach politycznych, czego przykładem mogą być próby ekspansji kulturowej poprzez odwołanie do koncepcji russkogo mira. Na gruncie polskim ten daleko uproszczony obraz wyjaśnia w znacznej mierze szczątkowa obecność rosyjskiej kultury współczesnej, która pozostaje przez to nieznana. Jest więc przede wszystkim kojarzona z kulturą oficjalną, sankcjonowaną przez władze, odgrywającą rolę służebną wobec państwa, czego z kolei doskonałym przykładem jest wdrażany na wielu poziomach program kształtowania postaw patriotycznych.

W tym kontekście pomijane są często zarówno przemiany w polu kultury, jako jednego z kluczowych wymiarów życia społecznego, jak i dokonujące się nieprzerwanie stopniowe przemiany pokoleniowe. Niezagrożona jak dotąd, choć często kwestionowana, dominacja władzy państwowej w najróżniejszych obszarach życia nawet w Rosji nie jest wolna od tarć, które skutkują wytwarzaniem nowych wymiarów tożsamości i nowymi strukturami oporu. W proponowanym wystąpieniu proponuję próbę refleksji nad różnorodnością kulturową w perspektywie pokoleniowej, ze szczególnym uwzględnieniem pokolenia pieriestrojki oraz wchodzącego w dorosłość pokolenia millenialsów, które doświadczały jednocześnie globalizacji i ekspansji kultury popularnej, osłabienia tożsamości narodowej, ale odradzających się nacjonalizmów i patriotycznego wzmożenia.

Andrzej Jekaterynczuk (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Identyfikacje religijne w społeczeństwie ukraińskim i ich wpływ na identyfikacje narodowe*

Społeczeństwo ukraińskie jest przykładem polikonfesyjnej wspólnoty etnicznej. Poza Galicją na Ukrainie dominuje prawosławie, z którym utożsamia się większość obywateli. Od początku ukraińskiej niepodległości jest ono jednak wewnętrznie instytucjonalnie podzielone i zróżnicowane. Do końca 2018 r. obok siebie funkcjonowały różne struktury prawosławne, spośród których największymi były: Ukraiński Kościół Prawosławny (UKP), Ukraiński Kościół Prawosławny Patriarchatu Kijowskiego (UKP-KP) oraz Ukraiński Autokefaliczny Kościół Prawosławny (UAKP). Efektem prób zjednoczeniowych prawosławia na Ukrainie było utworzenie pod koniec 2018 r. Kościoła Prawosławnego Ukrainy (KPU). Poza strukturami prawosławnymi kilkumilionową rzeszę wiernych posiada także Ukraiński Kościół Greko-Katolicki (UKGK). Wierni identyfikujący się z poszczególnymi podmiotami życia religijnego na Ukrainie reprezentują odmienne orientacje geopolityczne i tożsamościowe. Celem wystąpienia jest zatem opis najważniejszych identyfikacji religijnych w społeczeństwie ukraińskim oraz ich wpływ na identyfikacje narodowe. Analizy opierać się będą na badaniach sondażowych realizowanych na Ukrainie nie tylko po wybuchu wojny rosyjsko-ukraińskiej w 2014 roku, która doprowadziła do przewartościowania w sferze tożsamości zbiorowych Ukraińców, ale także badań wcześniejszych. Umożliwią one uchwycenie dynamiki zmian identyfikacji religijnych w społeczeństwie ukraińskim w kontekście przemian tożsamości narodowej obywateli Ukrainy.

Andrzej Nikitorowicz (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Siedlcach): *Kształtowanie się tożsamości transnarodowej na przykładzie „Ukraińców Podlasia”*

Autor stara się ukazać dynamiczny rozwój i przemiany tożsamości narodowej wśród przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w województwie podlaskim. Prezentuje różne kierunki rozwoju oraz przechodzenie kolejnych „granic” tożsamości narodowej i etnicznej jakiej podlegali przedstawiciele „Ukraińców Podlasia” przez ostatnie czterdzieści lat oraz kształtowanie tożsamości transnarodowej. Autor stara się odpowiedzieć na pytanie czy wśród przedstawicieli mniejszości ukraińskiej w województwie podlaskim funkcjonuje tożsamość transnarodowa oraz jakie są jej wskaźniki? Referat opiera się na trzech turach badania jakościowego (pierwsza tura miała miejsce w 2011 a ostatnia w 2019 roku) oraz odniesień do biografii przedstawicieli badanej zbiorowości. „Ukraińcy Podlasia” w ciągu ostatnich czterdziestu lat przeszli fascynującą drogę ewolucji i przemian tożsamościowych, najczęściej nie podlegając pełnej identyfikacji z daną grupą narodową. Od bycia „tutejszymi”, Białorusinami, Polakami, wyjątkowymi pod wieloma względami „Ukraińcami Podlasia”, aż po coraz silniejsze związki z Ukrainą i traktowanie jej jako ojczyzny ideologicznej.

Aleksandra Synowiec (Politechnika Śląska w Gliwicach): *Trwanie i zmiana w przestrzeni społeczno-kulturowej współczesnej ukraińskiej wsi: syndrom mentalności (post)sowieckiej*

Zmiany zachodzące na Ukrainie w okresie dwudziestu siedmiu lat jej niepodległości nie pozostają bez wpływu na przekształcenia wsi i obszarów wiejskich, a transformacja ta nie dotyczy jedynie rolnictwa, ale dotyka również wielu form życia społecznego, kwestii związanych z ekologią, tożsamością regionalną, a także poszukiwaniem alternatyw dla rozwoju wsi. Dla społeczności potransformacyjnych charakterystyczne są nowe wzory zachować, których główne przejawy to poczucie przegranej, indyferentyzm, brak zaufania. Według Tomasza Rakowskiego „są to mianowicie wszelkie praktyki wewnątrzgrupowych narzekań zrzędzeń, skarg i deklarowanej rezygnacji, coś co na przykład w wiejskich środowiskach zostało nazwane chłopskim biadoleniem) czy też gdzie indziej językiem społecznego biadolenia” (Rakowski, 2009, s. 14). Im wyższa wiara w odpowiedzialność i opiekę państwa, tym silniejszy resentyment i niezadowolenie z kierunku przemian. Doświadczenie komunizmu jest barierą spowalniającą proces odzyskiwania czy też kształtowania podmiotowości. Zwłaszcza wśród mieszkańców wsi widoczny jest brak wiary w posiadanie wpływu na rzeczywistość. Źródłem tego zjawiska jest rozczarowanie tempem i charakterem przemian oraz tęsknota za dobrym i sprawiedliwym gospodarzem. Pozytywny stosunek do radzieckiej przeszłości oznacza de facto tęsknotę za „lepszymi czasami” i utraconym statusem społecznym. Obecność oznak postsowieckości uwarunkowana jest strukturalnie – po pierwsze w zdecydowanej mierze dotyczy osób w określonym przedziale wiekowym, po drugie zaś manifestowana jest częściej przez mieszkańców regionów peryferyjnych i zdegradowanych. Skutki transformacji ekonomicznej w wymiarze społeczno-kulturowym zauważalne m.in. na obszarach wiejskich demitologizują iluzoryczny uniwersalizm tranzytologii, który zakładał „prostą i krótką drogę do demokracji i rozwiniętej gospodarki rynkowej (…) w bezpiecznej (wreszcie) odległości od Wschodu” (Mokrzycki 2001, s. 9). Trwałość syndromu mentalności postradzieckiej stanowi ważny kontekst dla problematyki rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, m.in. na Ukrainie. Warto zatem przyjrzeć się orientacjom i postawom życiowym wykształconym na terenach wiejskich, jako symptomatycznych dla społeczeństw post-socjalistycznych. Antropologiczne spojrzenie na procesy zmiany społecznej dostarcza wielu spostrzeżeń na temat skutków socjalizmu w sferze mentalności, postaw i orientacji życiowych. Celem wystąpienia jest omówienie przejawów mentalności homo sovieticus oraz homo post-sovieticus jako przeszkody dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego na obszarach wiejskich na Ukrainie, w odniesieniu do materiału empirycznego uzyskanego w ramach badań terenowych w obwodzie chmielnickim (NCN,

MINIATURA1, „Trwanie i zmiana w przestrzeni społeczno-kulturowej współczesnej ukraińskiej wsi w perspektywie antropologii postsocjalizmu", DEC-2017/01/X/HS3/00641). Z badań terenowych prowadzonych w trzech gminach wiejskich i wiejsko-miejskich w obwodzie chmielnickim wynika, że mentalność jest ważnym wymiarem identyfikacji zależności pomiędzy przejawami trwania i zmiany. Zagadnienie mentalności postradzieckiej stanowi niewątpliwie jeden z ważniejszych obszarów problemowych w refleksji nad rozwojem społeczeństwa obywatelskiego w krajach dawnego bloku wschodniego.

Referaty wyłożone:

Aleksander Łomiak (Uniwersytet Gdański): *Proces kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej*

Celem referatu jest przybliżenie tematyki związanej z procesem kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej. Projekt badawczy zawierał następujące pytania: Jakie jednostki i jakie instytucje pełnią kluczowe role podczas procesu kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej? Na czym polega działalność aktorów społecznych zaangażowanych w kształtowanie kurpiowskiej tożsamości regionalnej ? W jaki sposób następuje kształtowanie kurpiowskiej tożsamości regionalnej? Jaką rolę podczas procesu kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej pełni kulturalizacja? Jaką rolę podczas kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej pełni tradycja? Czy powtarzające się wydarzenia mające znamiona tradycji to „tradycje wynalezione"? Badania zostały przeprowadzone metodą indywidualnych wywiadów pogłębionych i obserwacji. Próbę badawczą stanowili twórcy ludowi zaangażowani w działalność artystyczną. Wywiady przeprowadzone zostały w miejscu zamieszkania badanych. Prowadzona była również obserwacja w warsztatach rzemieślniczych. Jej zakres obejmował działalność warsztatu oraz efekty pracy w postaci wytworów sztuki ludowej. Umiejętności twórców ludowych przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Nabywają Oni również nowe umiejętności, które wykorzystują do urozmaicania swoich wyrobów. Proces nabywania wartości kulturowych, które stanowią fundament dla poczucia tożsamości regionalnej zaczyna się już w dzieciństwie. Kontakt z niematerialnymi i materialnymi treściami kultury uświadamia członkom grupy ich odmienność względem innych zbiorowości. Poprzez działalność artystyczną i kontakt z członkami własnej zbiorowości następuje przekazywanie wartości kultury regionalnej. Twórcy ludowi dzięki współpracy z fundacjami i jednostkami samorządu terytorialnego mają możliwość przekazania swojej wiedzy i umiejętności nowym pokoleniom. Odbiorcami są często, choć nie tylko młodzi ludzie. Wydarzenia regionalne, spotkania warsztatowe, lekcje o tematyce regionalnej dają możliwość przekazywania wiedzy o regionie i jego wartościach. Cyklicznie organizowane wydarzenia o charakterze regionalnym zyskały w społecznej świadomości miano tradycji. W istocie są to „tradycje wynalezione". Proces kształtowania kurpiowskiej tożsamości regionalnej następuje poprzez kontakt z lokalnymi treściami kultury. Jest to możliwe dzięki pracy i społecznemu zaangażowaniu twórców ludowych i innych środowisk dbających o lokalną kulturę.

Agnieszka Nowakowska (Uniwersytet Warszawski): *Szkoła, historia i tożsamość — przypadek polskojęzycznej szkoły w Wilnie*

Podzielana przez członków grupy pamięć przeszłości wskazywana jest jako ważny element budowania tożsamości grupowej (por. np. Szacka 2006). W grupach narodowych rozumianych jako konstrukt i twór ideologii nacjonalistycznych (por. Gellner, 1983; Anderson, 1997 oraz Hobsbawm i Ranger, 2008) funkcję taką pełni narracja narodowej historii. Medium „pamięci kulturowej" (por. Assmann 2008) są m.in. szkolne lekcje historii, oraz narracje o przeszłości przekazywane młodzieży przez podręczniki, materiały pomocnicze do nauki historii oraz nauczycieli. Należy zwrócić uwagę na wzajemne powiązania pomiędzy rządami państwa narodowych a systemem edukacji i lekcjami historii. Władze dążą do kontroli nad narracjami o przeszłości grupy, dążąc do kontroli nad treściami przekazywanymi kolejnym pokoleniom wspólnoty narodowej i kontroli nad procesem socjalizacji młodzieży.W definicyjnej kontrze do takich zapędów władz państwa narodowego stoją szkoły dla mniejszości narodowych. Stawiane są przed nimi skomplikowane zadania. Z jednej strony mają bowiem wychować lojalnego członka wspólnoty obywatelskiej zaś z drugiej – członka wspólnoty narodowej. Zadanie robi się jeszcze trudniejsze, jeśli grupę dominującą i grupę mniejszościową dzieli „konflikt o pamięć" (Kapralski, 2010). Spór o interpretację przeszłości dzieli litewską i polską grupę narodową. Przedmiotem sporu jest ocena całej właściwie wspólnej przeszłości obydwu grup i jej dziedzictwa. W moim wystąpieniu zastanowię się, jak litewsko-polski spór o pamięć jest obecny na lekcjach historii prowadzonych w jednej z polskojęzycznych szkół działających w Wilnie. Pokażę, jak pracujący w niej nauczyciele ustosunkowują się do niego oraz jaką historię opowiadają swoim uczniom. Zwrócę też uwagę czy i w jaki sposób wykorzystują przeszłość do kształtowania tożsamości narodowej swoich uczniów. Referat zostanie wygłoszony na podstawie badań, które przeprowadziłam w jednej z wileńskich szkół z polskim językiem nauczania. Obserwowałam tam lekcje historii, rozmawiałam prowadzącymi je nauczycielami oraz dyrekcją placówki. Wspólnie zastanawialiśmy się, do czego służy historia.

Tomasz Rawski (Uniwersytet Warszawski): *Schyłek antyfaszyzmu? Walka o pamięć o dniu zwycięstwa w polskim parlamencie (1995-2015)*

Referat stanowi wkład w naukową dyskusję nad źródłami radykalizacji polskiej polityki pamięci o II wojnie światowej i okresie powojennym, jaka dokonała się po 2015 roku.W referacie omówię ewolucję dominującego paradygmatu strukturyzującego polską oficjalną pamięć o wyżej wymienionych okresach, jaka zaszła po 1989 roku. Na przykładzie walki o pamięć o 8 maja 1945 roku (czyli o tzw. Dniu Zwycięstwa), jaką toczyły w polskim parlamencie dwa obozy polityczne: post-Solidarnościowy i postkomunistyczny przy okazji trzech kolejnych „okrągłych" rocznic tego wydarzenia: pięćdziesiątej, sześćdziesiątej i siedemdziesiątej, pokażę, jak doszło do stopniowej zmiany paradygmatu antyfaszystowskiego na antykomunistyczny. W ramach nowego paradygmatu Dzień Zwycięstwa stracił swoją siłę symboliczną i stał się czysto formalnym punktem odniesienia na mapie polskiej pamięci.

G12. HETEROGENICZNOŚĆ POSTAW WOBEC MIGRANTÓW I MNIEJSZOŚCI ETNICZNYCH

Organizatorki: Zuzanna Brunarska (Uniwersytet Warszawski), **Aneta Piekut** (University of Sheffield)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Etniczności

Język obrad: polski i angielski

W badaniach opinii publicznej postawy wobec migrantów oraz grup o odmiennym pochodzeniu etnicznym są zwykle agregowane, tj. mierzone w stosunku do ogólnej kategorii i/migrantów lub mniejszości etnicznych, traktując ich tym samym jako homogeniczną całość. Migranci/przedstawiciele mniejszości etnicznych nie stanowią jednak jednorodnej grupy. Różnią się między sobą pod względem szeregu cech społeczno-demograficznych, np. wieku, płci, kraju czy regionu pochodzenia, pochodzenia etnicznego, wyznawanej religii, statusu społeczno-ekonomicznego czy kwalifikacji zawodowych. Poszczególne grupy emigranckie i mniejszościowe, a także ich podgrupy wyszczególnione na podstawie określonych cech, mogą być odmiennie postrzegane i w rożnym stopniu akceptowane przez grupę większościową w danym społeczeństwie. Pytając respondentów o ich postawy wobec ogólnej kategorii i/migrantów/mniejszości, badacz nie wie, czy badany rzeczywiście dokonuje generalizacji i uśrednienia swoje postawy wobec różnych grup. Być może, udzielając odpowiedzi na pytanie o stosunek do i/migrantów/mniejszości, respondent koncentruje się na określonej podgrupie lub podgrupach. Tymczasem, różne grupy migrantów i mniejszości aktywują postawy motywowane odmiennymi typami zagrożeń (symbolicznym bądź realistycznym zgodnie ze zintegrowaną teorią zagrożenia). Stąd pojawia się pytanie, czy determinanty uprzedzeń wobec różnych grup mniejszościowych są takie same? A dalej, czy związki między negatywnymi postawami wobec ogólnej kategorii i/migrantów/mniejszości etnicznych a różnorodnymi predykatorami tych postaw – stwierdzone w literaturze przedmiotu obejmującej migrantów/ mniejszości ogółem – utrzymują się dla wszystkich grup migranckich i mniejszościowych oraz ich podgrup. W ramach grupy tematycznej proponujemy wyjście poza ogólność w pomiarze postaw wobec migrantów i mniejszości etnicznych, by spojrzeć na różnorodność opinii wobec różnych grup i czynników je kształtujących. Zakładamy, że wzięcie pod uwagę heterogeniczności populacji migrantów/mniejszości etnicznych może pozwolić na lepsze zrozumienie mechanizmów kształtujących postawy. Dlatego szczególnie interesują nas teoretyczne uzasadnienia obserwowanych różnic w postawach i próby weryfikacji istniejących teorii uprzedzeń dla różnych podgrup. Innymi słowy, interesują nas badania poszukujące odpowiedzi na pytanie, dlaczego dana koncepcja wyjaśniająca postawy wobec migrantów lub mniejszości etnicznych działa tylko w odniesieniu do podgrupy o określonych cechach, natomiast traci zastosowanie w przypadku innych podgrup.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.11

Referaty wygłaszane:

Sławomir Łodziński (Uniwersytet Warszawski): *„Swoi i obcy" w społeczeństwie polskim na przestrzeni trzech dekad (2019-1998-1988)*

Celem referatu jest przedstawienie wyników sondażu dotyczącego stosunku Polaków do cudzoziemców pt. „Polacy i inni" wykonanego w czerwcu 2018 r. przez zespól badawczy pod kierunkiem prof. Ewy Nowickiej oraz porównanie ich z wynikami badań wykonanych na podstawie tego samego kwestionariusza po raz pierwszy w czerwcu 1988 r. i powtórzonego w czerwcu 1998 r. Ich wyniki były prezentowane w książce „Swoi i obcy" (Ewa Nowicka red. 1990) oraz w 2001 roku (Ewa Nowicka i Sławomir Łodziński, „U progu otwartego świata"). Trzy fale tego samego badania pozwalają prześledzić długofalowe przeobrażenia świadomości naszego społeczeństwa w myślenia o globalnym

świecie rozumianego jako zmieniające się dystanse społeczne wobec innych. W tym czasie poszerzyło się znacznie „pole świadomościowe" naszego społeczeństwa na temat cudzoziemców i pojawiły się takie postawy, które przedtem w ogóle nie istniały. Stosunek do poszczególnych ich kategorii różnicował się oraz nabierał konkretnych treści, co nie znaczy, że zawsze stawał się on bardziej przychylny wobec nich. Ostatnia dekada oznacza także zetknięcia się polskiej opinii publicznej ze zjawiskiem terroryzmu oraz konfliktów na tle religijnym (związane z tym zjawisko islamofobii), co mogło zmieniać i różnicować te postawy. W referacie zwracam uwagę na zjawisko „konkretyzacji obcego" i „gradualizacji obcości". Zwiększenie kontaktów ze światem umożliwiło konkretyzację obrazu cudzoziemców i wzbogacanie go o szczegóły wynikające już z bezpośredniej styczności. Następuje przeobrażanie się „obcego" w „innego", a także „innego" (czyli „obcego znanego") w „swojego". Obok tego procesu jest zauważalny równoległy (i nie przeczący poprzedniemu) proces zmniejszania się psychologicznego dystansu wobec osób o innej narodowości i pochodzeniu rasowym. Otrzymane wyniki sugerują, że postawy Polaków zmierzają ku uznaniu cudzoziemców odmiennych kulturowo (a czasem także fizycznie) za „innych" niż za „obcych". Mamy do czynienia z różnym stosunkiem wobec różnych ich grup. Na podstawie dotychczasowych wyników badań możemy mówić o „cudzoziemcach centralnych" pochodzących z krajów Europy Zachodniej i USA oraz o „cudzoziemcach peryferyjnych", pochodzących z krajów Europy Wschodniej, w tym głównie krajów byłego ZSRR. Odbiór kryzysu migracyjnego z 2015-2016 spowodował, że szczególną kategorię zainteresowania stali się również cudzoziemcy pochodzący z krajów Bliskiego Wschodu i Afryki. Wobec na ogół zupełnie bezkonfliktowej migracji do Polski z Ukrainy i Białorusi należy zwrócić uwagę na proces ich społecznego odbioru, który sprawia, że stopniowo wchodzą oni skład kategorii „obcego bliskiego" (czyli „cudzoziemca centralnego"). Podstawowe pojęcia użyte w referacie to kategorie „swój" i „obcy" oraz „dystans społeczny", które stanowią część klasycznej tradycji socjologicznej. W referacie nawiązuję także do kategorii związanych z analizą uprzedzeń i stereotypów etnicznych, obecnych w badaniach prowadzonych przez Centrum Badań nad Uprzedzeniami Uniwersytetu Warszawskiego (Stefaniak, Bilewicz, Winiewski 2015), a także innych badaczy pracujących nad problemami uprzedzeń i stereotypów (Andrejuk 2016; Wiśniewski 2011), jak i porównawczych badań nad narastaniem różnych form postaw wobec innych i przejawami ksenofobii w różnych krajach europejskich (Bachman 2016; Markaki Yvonni, Longhi Simonetta 2012).

Zuzanna Brunarska, **Wiktor Soral** (Uniwersytet Warszawski): *Pozycja grupy etnicznej a postawy wobec imigrantów w Rosji: perspektywa zróżnicowanych zagrożeń*

W badaniu analizujemy związek pomiędzy relatywną pozycją grupy własnej w etnicznie stratyfikowanym porządku społecznym w Rosji a postawami wobec imigrantów, w zależności od pochodzenia grupy migranckiej. Wcześniejsze badania sugerują, że etniczni Rosjanie częściej reprezentują postawy antyimigranckie, gdy są grupą większościową w danym regionie niż gdy stanowią mniejszość jego populacji. Natomiast w przypadku przedstawicieli narodów tytularnych status większościowy na poziomie regionu przekłada się na mniej negatywne postawy wobec imigrantów. Taki wynik sugeruje, że w przypadku grup mniejszościowych, liczebnie dominująca pozycja na poziomie regionu łagodzi poczucie alienacji, które wynika z ich podrzędnej pozycji względem etnicznych Rosjan na poziomie krajowym. To z kolei przekłada się na bardziej pozytywne postawy wobec imigrantów niż wśród przedstawicieli grup będących w podwójnie podrzędnej pozycji (tj. zarówno na poziomie kraju jak i regionu). Tym samym, postawy etnicznych Rosjan pozostają w zgodzie z teorią dominacji społecznej, podczas gdy postawy członków narodów tytularnych kształtują się zgodnie z opartym na alienacji rozszerzeniem modelu pozycji grupy (ang. group position model).Ponieważ obecność różnych grup imigranckich aktywuje poczucie różnych typów (np. symbolicznego i realistycznego) i poziomu zagrożenia, pojawia się pytanie, czy związki pomiędzy pozycją grupy etnicznej a negatywnymi postawami wobec imigrantów w Rosji odnotowane w poprzednich badaniach utrzymują się dla wszystkich grup migranckich. Innymi słowy, pytanie brzmi: czy da się za pomocą jednego ogólnego modelu wyjaśnić związek pomiędzy relatywną pozycją grupy etnicznej a negatywnymi postawami jej członków wobec migrantów o różnym pochodzeniu? Odwołując się do podejścia zróżnicowanych zagrożeń (ang. differentiated threat approach), badanie bierze pod uwagę kontekst etniczny, w którym osadzone są relacje międzygrupowe. Za pomocą hierarchicznego podejścia bayesowskiego do modelowania równań strukturalnych (ang. Bayesian hierarchical structural equation modelling), bazując na danych pochodzących z Russia Longitudinal Monitoring Survey of the Higher School of Economics (RLMS-HSE), w badaniu weryfikujemy rolę statusu większościowego grupy etnicznej, dla różnych krajów bądź regionów pochodzenia migrantów. Wyniki pokazują, że mechanizmy rządzące związkami między pozycją grupy etnicznej badanego a jego postawami wobec imigrantów różnią się w zależności od regionu lub kraju ich pochodzenia. Wyniki sugerują, że na różnice te wpływa typ i poziom zagrożenia przypisywanego danej grupie migranckiej. Mechanizmy rządzące uprzedzeniami wobec imigrantów wśród etnicznych Rosjan i przedstawicieli narodów tytularnych bazujące na teoriach wywodzących się z modelu pozycji grupy działają tylko w przypadku grup imigranckich, które są postrzegane negatywnie, jako potencjalnie zagrażające w wymiarze symbolicznym.

Piotr Cichocki (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Kto może być jednym z nas: otwartość Polaków z punktu widzenia sondaży międzykrajowych*

Otwartość tożsamości narodowej na imigrantów jest silnie zróżnicowana w perspektywie międzykrajowej. Sondaże dotykające tematyki tożsamości i obywatelstwa zawierają przeważnie skale mające na celu pomiar otwartości ogółem, jak również diagnozę społecznej hierarchii oczekiwań dotyczących pożądanych charakterystyk imigrantów. Szerokim echem odbił się raport PEW Research -Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs", gdzie w oparciu o indeks stworzony w oparciu o ocenę ważności czterech cech dla przynależności narodowej (religia, urodzenie, język, obyczaje) Polska znalazła się wraz z Węgrami i Grecję wśród trzech krajów o zdecydowanie najbardziej ekskluzywnym podejściu do tożsamości. Podobne, lecz niestety nie tożsame skale pomiarowe stosuje ESS (kwalifikacje do migracji: 6 pytań w module rotacyjnym Imigracja), ISSP (10 pytań w module Tożsamość narodowa) oraz EVS (5 pytań bazowych). Przedmiotem analizy będzie porównawcza analiza wyników czterech sondaży międzykrajowych (ESS 2002, 2014; ISSP 2003, 2013; EVS 2008, 2018; PEW 2016) zarówno w perspektywie wzdłużczasowej, jak też i międzyprojektowej. Analiza skupiona będzie na odpowiedzi na pytanie, co prowadzone na przestrzeni ostatnich dwóch dekad sondaże międzykrajowe pozwalają powiedzieć o otwartości Polaków relatywnie do innych krajów europejskich.

Barbara Pasamonik (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Postawy wobec migrantów i uchodźców wśród młodych Europejczyków z krajów grupy wyszehradzkiej*

Niechęć mieszkańców Europy Środkowo-Wschodniej do migrantów, a szczególnie do uchodźców z Bliskiego Wschodu podczas kryzysu migracyjnego w 2015 roku była często łączona z syndromem homo sovieticus. Jak jednak wytłumaczyć bardziej negatywne postawy w stosunku do migrantów u młodych Polaków, Węgrów, Czechów i Słowaków, urodzonych po transformacji ustrojowej, w porównaniu do ich rówieśników z Europy Zachodniej? W niniejszym wystąpieniu, wykorzystujemy dane z Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS), Instytutu Pew Research Center, CBOS oraz dane z badań przeprowadzonych przez polski i słowacki Instytut Spraw Publicznych, Fundację Bertelsmanna (Niemcy), Instytut Nauk o Człowieku (Austria), STEM (Czechy) i Political Capital (Wegry), aby porównać i przeanalizować wartości i postawy w stosunku do migrantów wśród młodych Europejczyków z krajów Grupy Wyszehradzkiej. Stwierdzamy, że negatywne postawy wobec imigrantów obserwowane w najmłodszych pokoleniach Wschodnich Europejczyków należy rozpatrywać w szerszej i dłuższej perspektywie historycznej. Z jednej strony, negatywne postawy są wynikiem resentymentu kolonialnego. W przeciwieństwie do Zachodu, prawie wszystkie kraje Europy Środkowo-Wschodniej doświadczyły jakiejś formy kolonializmu ze strony Rosji, Turcji, Prus czy Austrii. W rezultacie młodzi ludzie z krajów Grupy Wyszehradzkiej, świeżo ukształtowani przez szkołę, postrzegają cudzoziemców głównie jako zagrożenie gospodarcze i kulturowe. Z drugiej strony, młode pokolenia w tej części Europy są bardziej konserwatywne i homogeniczne kulturowo w porównaniu do rówieśników z Europy Zachodniej, a co za tym idzie, bardziej podatne na antymigracyjną retorykę prawicowych polityków i mediów.

Dariusz Niedźwiedzki (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Relacje międzykulturowe. Analiza zjawiska na przykładzie strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców w Polsce*

Autor w referacie przedstawi typy postaw i zachowań poszczególnych kategorii personelu Strzeżonych Ośrodków dla Cudzoziemców (SOC) wobec osadzonych w nim zróżnicowanych etnicznie, religijnie i kulturowo cudzoziemców. Jednym z kluczowych czynników określających te postawy i zachowania jest miejsce w strukturze zatrudnienia w SOC. Określa ono bowiem zakres kontaktów poszczególnych członków personelu z osadzonymi. W konsekwencji mamy do czynienia z pojawieniem się różnych typów ich postaw i zachowań wobec cudzoziemców, a w konsekwencji nawiązywania różnorodnych relacji i więzi w sytuacji międzykulturowej. Rozważania autora oparte są na przeprowadzonych w SOC-ach badaniach terenowych.

Referaty wyłożone:

Małgorzata Kułakowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Postawy wobec migrantów i mniejszości etnicznych w społeczeństwie brytyjskim w kontekście brexitu*

Kwestia migracji jest bez wątpienia ważną kwestią społeczną w społeczeństwie brytyjskim. Zagadnienie to oraz dyskusja o polityce migracyjnej wpłynęły na debatę na temat przyszłości relacji brytyjsko-unijnych. Jednak zwłaszcza w kontekście procesów związanych z Brexitem konieczne jest rozróżnienie pomiędzy migrantami z krajów członkowskich Unii Europejskiej, a migrantami spoza tego obszaru. Co więcej, nierzadko postawy czy uprzedzenia mogą być kierowane również w stronę mniejszości etnicznych. Przy analizie migracji warto rozróżnić nie tylko kraj pochodzenia, ale i sytuację rodzinną, i poziom wykształcenia. Referat obejmie analizę głównych kategorii obecnych w brytyjskiej debacie dotyczącej polityki migracyjnej oraz badań opinii publicznej odnoszącej

się do tych kategorii. Uwzględnione zostaną również dokumenty rządowe oraz raporty Migration Advisory Committee. Analiza zostanie uzupełnione o podstawowe dane statystyczne przedstawiające zjawisko migracji międzynarodowych w przeciągu ostatnich pięciu lat na terytorium Zjednoczonego Królestwa. Niezależnie od formy przyszłych relacji brytyjsko-unijnych, a nawet w przypadku rezygnacji z Brexitu, obecna debata nie pozostaje bez wpływu na strategie integracyjne migrantów.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.11

Referaty wygłaszane:

Michał Bilewicz, Wiktor Soral, Aleksandra Świderska, Olga Kamińska, Mikołaj Winiewski (Uniwersytet Warszawski): *Mowa nienawiści czy pogardy? Emocjonalna strona niechęci wobec grup mniejszościowych i imigranckich*

Współcześni ludzie są w ogromnym stopniu zanurzeni w rzeczywistości komunikacji internetowej. Portale informacyjne oraz społecznościowe dostarczają informacji o polityce, społeczeństwie i o życiu codziennym. Przenoszą one jednak również szereg zjawisk negatywnych. Jako użytkownicy mediów internetowych, ludzie wielokrotnie mają do czynienia z tzw. „mową nienawiści" – nienawistnymi komentarzami dotyczącymi imigrantów, mniejszości etnicznych czy religijnych. Dotychczasowe badania nad tym zagadnieniem były ograniczone przez niezrozumienie specyfiki emocji wywoływanych przez obraźliwy język o imigrantach i mniejszościach: sam termin „mowa nienawiści" utrudniał zrozumienie faktycznych emocjonalnych procesów wywoływanych przez obraźliwy język na temat tych grup. W ramach niniejszego wystąpienia próbujemy uzupełnić tą lukę w rozumieniu tego problemu. W wystąpieniu chcielibyśmy zanalizować rolę procesów emocjonalnych w percepcji grup mniejszościowych i imigranckich – koncentrując się na emocji nienawiści oraz emocji pogardy. Literatura z zakresu socjologii emocji (Flam, 2007; Kemper, 1981) oraz psychologii stosunków międzygrupowych (Fiske, et al., 2002) wskazują na zdecydowane różnice pomiędzy tymi emocjami oraz sugerowałyby, że emocje te powinny różnicować stosunek do grup, które znajdują się w różnych relacjach z grupą własną. Emocja nienawiści powinna cechować stosunek do grup o wysokim statusie, zagrażającym realistycznie grupie własnej – zaś emocja pogardy powinna kształtować stosunek do grup o niskim statusie, które zagrażają głównie w sposób symboliczny (poprzez odmienność wartości). Przedstawiane w referacie badania (badanie sondażowe na reprezentatywnej próbie ogólnopolskiej oraz seria badań psychofizjologicznych) wskazują jednak na relatywną zbieżność tych emocji oraz sugerują centralną rolę pogardy w kształtowaniu się negatywnego stosunku do imigrantów w wyniku ekspozycji na obraźliwy język na ich temat. Pogarda jest jedną z podstawowych emocji pojawiających się w momencie kontaktu z innymi, postrzeganymi jako gorsi lub nie w pełni ludzcy. Postulujemy, że spotykając się wielokrotnie z przykładami mowy pogardy skierowanej przeciwko mniejszościom etnicznym i imigrantom, ludzie kształtują w sobie pogardliwe stereotypy dotyczące tych grup, co w konsekwencji prowadzi do ich dehumanizacji i niechęci kontaktu z ich przedstawicielami. Wydaje się jednak, że mechanizm ten ma charakter ogólny i nie pozwala na różnicowanie konkretnych grup mniejszościowych czy imigranckich.

Marek Troszyński (Collegium Civitas w Warszawie): *Atrybuty mniejszości. Zastosowanie analizy ramowania (framing analysis) dla dyskursu o migrantach w polskich mediach społecznościowych*

Głównym celem prezentowanego referatu jest omówienie atrybutów przypisywanych poszczególnym mniejszościom etnicznym na podstawie analizy dyskursu polskich mediów społecznościowych. Do badania wybrano 20 mniejszości, wykorzystując dane Urzędu do Spraw Cudzoziemców, przy uwzględnieniu popularności danej grupy w tekstach mediów społecznościowych.Na potrzeby projektu zebrano 160 tysięcy tekstów opublikowanych w mediach społecznościowych w 2018, w których pojawiły się słowa migracja, (i)migranci/tki, w tym ponad 30 tysięcy tekstów, w których wystąpiło określenie narodowości. Cały korpus poddano w pierwszej kolejności prostej analizie ilościowej – oznaczono i zestawiono frekwencje słów oraz wydźwięk poszczególnych tekstów. Efektem tych działań jest „mapa dyskursu o migrantach", która pokazuje miejsce w tym dyskursie poszczególnych narodów.Zasadnicza część planowanego wystąpienia dotyczy zastosowania analizy ramowania (framing analysis) (por. np. D'Angelo, Kuypers 2010, Scheufele 1999) do interpretacji wypowiedzi dotyczących migrantów. Przygotowanie dużego korpusu tekstów pozwoliło nam rozbić analizę na fragmenty dotyczące poszczególnych nacji i wymusiło podejście wspomagane komputerowo (*computer-assisted approach* (Matthes, Kohring 2008). Takie podejście pozwala na uniknięcie zarzutu arbitralności w przypisywaniu ram. Ponieważ analiza dotyczyła tekstów z mediów społecznościowych, to uzyskaliśmy możliwość: (1) równoczesnego uwzględnienia w analizie ram w komunikacji publicznej i ram indywidualnych – próba zastosowania analizy ramowania do quasi-publicznej sfery mediów społecznościowych, (2) wyjścia poza typowe spolaryzowanie sporu (zwolennicy vs. przeciwnicy migrantów) i odnalezienie ram alternatywnych (Franczak 2017). Tak zrealizowany schemat

badawczy pozwala nie tylko na odtworzenie atrybutów przypisywanych mniejszościom w dyskursie publicznym, ale również na przeanalizowanie schematów wytwarzania i podtrzymywania znaczeń, czyli konstruowania dyskursu dla poszczególnych grup migrantów. Prezentowany referat powstał w ramach projektu: Migrants. Analysis of media discourse on migrants in Poland, the United Kingdom, Ukraine, Albania and the Czech Republic, finansowanego przez NAWA.

Irena Kurasz (Uniwersytet Wrocławski): *Determinanty zmiany zachowań społecznych wobec mniejszości narodowych w Polsce w latach 1945-2019 na przykładzie Niemców Dolnego Śląska*

W wystąpieniu przedstawione zostaną losy Niemców w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem Dolnego Śląska w latach 1945-2019 w aspekcie relacji stosunków społecznych większość-mniejszość. Ukazane zostaną determinanty zachowań społecznych Polaków wobec Niemców w poszczególnych dekadach powojennej historii aż do dnia dzisiejszego. Determinanty tych zachowań przeanalizowane zostaną nie tylko z perspektywy krajowej, ale z uwzględnieniem szerszej sytuacji geopolitycznej, np. wpływ ZSRR na stosunek władz polskich, a następnie społeczeństwa polskiego do Niemców, rola utworzenia NRD, a w późniejszym czasie Zjednoczenia Niemiec i procesów demokratyzacji Polski na zmianę wizerunku Niemca w Polsce i stosunku Polaków do tej ludności. Analizie poddane zostanie także znaczenie kryzysu migracyjnego w Europie i wzrostu nastrojów nacjonalistycznych na ponowną zmianę stosunku (niektórych) Polaków do Niemców. W wystąpieniu wykorzystane zostaną oryginalne wspomnienia i wypowiedzi Niemców, stanowiące źródła wytworzone w ostatnich latach przez autorkę w badaniach własnych o charakterze jakościowym.

Joanna Bielecka-Prus, Anna Heleniak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Dewanagari na skwerku. Nepalczycy w małych społecznościach lokalnych*

Imigranci zarobkowi z Nepalu to coraz liczniejsza zbiorowość w Polsce. Statystyki Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej wskazują, że tylko w pierwszej połowie 2018 roku wydano Nepalczykom 9243 pozwoleń na pracę, co stanowiło ponad 6% wszystkich pozwoleń na pracę. Ze względu na to, że Nepalczycy głównie zatrudniani są w przemyśle, zamieszkują oni nie tylko duże miasta, ale i małe miejscowości, w których coraz częściej organizuje się tego typu działalność gospodarczą. Podczas wystąpienia chciałybyśmy przedstawić wyniki badań dotyczące funkcjonowania Nepalczyków w obu tych przestrzeniach społecznych, z uwzględnieniem problemów tj. stereotypizacja, marginalizacja, kompetencje kulturowe (znajomość języków obcych, różnice kulturowe). Badaniem objęto zarówno pracowników zakładów przemysłowych, w których zatrudnieni są Nepalczycy, jak i osoby z ich najbliższego otoczenia np. sąsiadów, sprzedawców sklepów itd. Zbadani zostali również sami Nepalczycy, ich opinie na temat relacji z lokalną ludnością, strategiami radzenia sobie ze stereotypami i dystansem społecznym. Wyniki badań przedstawione zostaną w analizie porównawczej w kontekście badań postaw Polaków wobec innych grup imigrantów, szczególnie z krajów poza Europy, „dalekich obcych". Dane zostały zebrane kilkoma metodami: ilościowymi (kwestionariusze ankiety), jakościowymi (wywiady indywidualne) oraz etnografia (obserwacje i rozmowy przeprowadzone z mieszkańcami).

Agnieszka Bielewska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Stosunek do imigrantów w mieście i kraju — skala miejsca a otwartość wobec obcych*

Niniejszy referat koncentruje się na problemie otwartości wobec obcych. Na przykładzie badań przeprowadzonych na mieszkańcach Wrocławia pokazuję, jak aktywna w danym momencie tożsamość jednostki wpływa na jej większą lub mniejszą otwartości wobec cudzoziemców. Badania opinii publicznej dotyczące stosunku wobec obcych prowadzone są w założeniu, że stosunek ten może się zmieniać w czasie, zwłaszcza w odpowiedzi na pewne wydarzenia (np. zamachy terrorystyczne, kryzys migracyjny, wypowiedzi polityków), jednak jest względnie trwały. Mój referat pokazuje, że stosunek do obcych zmienia się w zależności od aktualnej autodefinicji jednostki, czyli aktywnej w danym momencie tożsamości. Na podstawie badań jakościowych przeprowadzonych w 2018 roku we Wrocławiu pokazuję, że ci sami Wrocławianie wykazywali się różną otwartością wobec cudzoziemców w czasie trwania wywiadu w zależności od tego, czy mówili o ich obcości w mieście czy w kraju. Ci sami badani, którzy zaprzeczali możliwości włączenia cudzoziemców do grupy własnej rozumianej jako naród, byli gotowi uznać ich za swoich, gdy mówili o mieszkaniu w tym samym mieście. Może wynikać to z różnicy między tożsamością polską i wrocławską. Badani postrzegali Polskę jako miejsce o stabilnej homogenicznej tożsamości i pragnęli, by taka pozostała. Natomiast Wrocław był dla nich miastem, które postrzegali jako wielokulturowe. Choć badacze podkreślają, że wielokulturowość Wrocławia jest wyłącznie mitem, część badanych traktowała ją jako fakt. Jednak zaobserwowana różnica otwartości tożsamości narodowej i lokalnej polskich mieszkańców Wrocławia może być także przykładem szerszego zjawiska. Tożsamość lokalna zgodnie z hipotezą Lewickiej (2012) i intuicją Tuan (1977) jest budowana w inny sposób niż tożsamość narodowa i jest bardziej inkluzywna. Można założyć, że tożsamość narodowa jest budowana w oparciu o tradycyjną definicję miejsca, w myśl której miejsce ma stałą tożsamość, tożsamość lokalna dopuszcza istnienie miejsc otwartych, o tożsamości hybrydowej (Massey, 1992). Możliwość aktywowania i wzmacniania tożsamości lokalnej kosztem tożsamości narodowej, a także inkluzywność obu tożsamości stanowią ciekawy temat dla dalszych badań.

Referaty wyłożone:

Marta Pietrusińska (Uniwersytet Warszawski): *Narracje w polskim dyskursie prouchodźczym*

W referacie przedstawię wyniki moich badań dotyczących polskiego dyskursu prouchodźczego, który stanowi odpowiedź na panikę moralną wokół tzw. kryzysu migracyjnego oraz dyskurs antyuchodźczy. W ramach badań skupiłam się na analizie dyskursu prouchodźczych działań i wytworów edukacyjnych takich jak: warsztaty, wystawy, materiały merytorycznei metodyczne (np. poradniki dla nauczycieli scenariusze zajęć; pomoce dydaktyczne (również materiały wizualne i multimedialne, m.in. zdjęcia, filmy, ale także gry komputerowe, aplikacje na urządzenia cyfrowe) oraz książki dla dzieci. Z przeprowadzonej analizy wynika, że nie tylko dyskurs antyuchodźczy, ale także prouchodźczy posługuje się narracjami opartymi na stereotypach oraz przemocy symbolicznej. Z tej drugiej narracji wyłaniają się dwie główne formacje dyskursywne wielokulturowości; oraz solidarności i współczucia. Najważniejsze figury retoryczne budujące je to Inny-Potrzebujący, Inny-(taki sam jak) Ja, Inny-Wyjątkowy. Wnioski płynące z analizy zebranego materiału pokazują, że dyskurs prouchodźczy, podobnie jak antyuchodźczy posługuje się stereotypami i uogólnieniami odbierającymi uchodźcom podmiotowość.

Nsemba Lenshie (Taraba State University): *Migration, autochthony and conflicts in Nigeria: politics of place, space and identity on Mambilla Plateau*

Migration and autochthony are some of the major factors responsible for the conflicts across the world, and specifically in Africa. In Nigeria, conflicts occurring around issues of migration and autochthony are evident manifestations of the politics of place, space and identity among the various ethnic groups inhabiting the country. From this context, this study aims to examine the how ethnic identity is framed to include and exclude other people on the basis of autochthony and allochthony and how such framing has given rise to ethnic conflicts on the Mambilla Plateau among ethnic groups competing for place, space and recognition of their identities within the Nigeria's geographical boundaries as denizens and citizens of the Mambilla Plateau.

G13. INTERAKCJONIZM SYMBOLICZNY W POLSCE. BADANIA, TEORIA, INSPIRACJE

Organizatorzy: Anna Kacperczyk (Uniwersytet Łódzki), **Marek Gorzko** (Akademia Pomorska w Słupsku)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu

Język obrad: polski

Tradycja socjologiczna zapoczątkowana przez wielkich teoretyków i badaczy ze szkoły chicagowskiej oraz później przez Georga Herberta Meada, Herberta Blumera a także Carla Coucha, Ervinga Goffmana, Anselma Straussa, Roberta Prusa i wielu innych cieszy się nadal dużym zainteresowaniem współczesnych badaczy, o czym świadczy instytucjonalizacja tego typu zainteresowań. Istnieją stowarzyszenia takie jak: Society for Study of Symbolic Interaction, European Society for the Study of Symbolic Interaction. Aktywne są czasopisma: „Symbolic Interaction", „Study in Symbolic Interaction". W Polsce działa Sekcja Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu PTS oraz pisma propagujące idee interakcjonizmu symbolicznego: „Przegląd Socjologii Jakościowej" oraz „Qualitative Sociology Review". Wychodzimy zatem jako Sekcja PTS wobec zapotrzebowania na dalszy rozwój i integrację środowiska interakcjonistów symbolicznych w Polsce. Nadal istotne są dyskusje wywodzące się z inspiracji interakcjonizmu symbolicznego a dotyczące problematyki jaźni i tożsamości, umysłu i definicji sytuacji, podejmowania roli innego i socjalizacji, dewiacji i konstruowania ładu społecznego, procesów interakcyjnych, komunikacji i języka, procesów stawania się i wykluczania społecznego. Pojawiają się także nowe obszary badań nad interakcjami, takie jak tematyka cielesności i ucieleśnienia a także świadomości ciała. Rozwijane są także nowe metody badań nad przeżywaniem i doświadczaniem świata życia codziennego. Zadaniem uczestników grupy będzie przedstawienie dorobku badawczego i teoretycznego polskich socjologów, pedagogów, specjalistów od pracy społecznej i etnologów inspirowanych interakcjonizmem symbolicznym. W Polsce istnieje grupa osób zainteresowanych badaniami w konwencji interakcjonistycznej i inspirowanych dorobkiem interakcjonizmu symbolicznego i szkoły chicagowskiej. Przedstawienie i przedyskutowanie tego dorobku byłoby ważnym wydarzeniem dla polskich badaczy społecznych i teoretyków oraz wzmocnieniem dla ich wysiłku badawczego i analitycznego. Zgłoszenia referatów będą dotyczyć problematyki teoretycznej oraz badawczej, w tym także w wymiarze metodologicznym, opisanej na przykładach konkretnych teoretyków lub/i konkretnych badań prowadzonych przez zgłaszających lub też będących analizami eksploracji innych badaczy. Ponadto celem grupy jest przygotowanie tekstów do publikacji monografii i artykułów w wysoko punktowanym piśmie specjalistycznym.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.9

Referaty wygłaszane:

Piotr Pawliszak (Uniwersytet Gdański): *Semiotyka Charlesa S. Pierce'a jako narzędzie metaanalizy i wzbogacenia pola teoretycznych i metodologicznych praktyk interakcjonizmu symbolicznego*

Interakcjonizm symboliczny (IS), nawet w swych początkach, nie był spójną teorią socjologiczną ani nawet paradygmatem o wspólnych ontologiczno-epistemologicznych podstawach. Interakcjonizm Cooleya odwołującego się do pragmatyzmu Jamesa, różnił się znacznie od teoretycznych koncepcji Blumera rozwijającego głównie pragmatyczno-behawioralną filozofię i psychologię Meada. Sam Blumer był wewnętrznie rozdarty między dążeniem do interpretacji podzielanych przez aktorów intersubiektywnych znaczeń działań, sytuacji i obiektów a poszukiwaniem ogólnych regularności indywidualnych i zbiorowych zachowań przypominających obiektywne prawa odkrywane przez nauki przyrodnicze. Te różnice powiązane są z głębokim i trwałym, ontologicznym oraz metodologicznym zróżnicowaniem w ramach pragmatyzmu. Spektakularnym symptomem tego stamu rzeczy jest postawa Peirce'a, który w ostatnim okresie swej twórczości wymyślił nową nazwę – pragmatycyzm" aby odróżnić swój antydualistyczny pragmatyzm od subiektywistycznego pragmatyzmu Jamesa, który z kolei uważał Peirce za założyciela i lidera pragmatyzmu, a siebie za kontynuatora jego idei. Czołowy pragmatysta, Mead, nie cytował Peirce'a, a Peirce całkowicie ignorował koncepcje Meada. Kolejne pokolenia interakcjonistów dobierały różne idee pragmatyzmu i łączyły je coraz śmielej z koncepcjami zaczerpniętymi z fenomenologii, hermeneutyki, feminizmu, różnych nurtów konstrukcjonizmu i paradygmatów krytycznych, jednocześnie eksperymentując z kolejnymi technikami badań jakościowych. J.I. (Hans) Bakker zauważył, że jedną z nielicznych trwałych cech w dynamicznie fluktuującym interakcjonizmie jest niechęć do użycia semiotycznych koncepcji Peirce'a, które jego zdaniem mogą pomóc rozwinąć krytyczny wymiar IS i przezwyciężyć problem jego fragmentacji. W tym celu przedstawił zarys koncepcji „interakcjonizmu semiotycznego".Zgadzam się z Bakkerem, że IS generalnie posługuje się słabo uteoretyzowaną, często zdroworozsądkową koncepcją symbolu i jego znaczenia. Użycie semiotyki, w szczególności semiotyki Peirce'a jest użytecznym posunięciem. Uważam jednak, że Bakker zbytnio upraszcza, a nawet wypacza koncepcję semiozy Peirce'a sytuując w jej centrum podział znaków na ikoniczne, indeksykalne i symboliczne i utożsamiając interpretanta z siecią interpretujących podmiotów. Moim zdaniem, konsekwentnie antydualistyczna koncepcja nieskończonej semiozy Peirce'a, oparta na jego specyficznej fenomenologii (phaneroscopy), pozwala na pogodzenie obecnych już u Blumera, zdawałoby się przeciwstawnych, tendencji do badań interpretatywnych i obiektywistycznego wyjaśniania przez prawa, które teoria Peirce'a ujmuje jako modyfikowalne reguły oddziaływania (habit). Szanse na przekroczenie tego kartezjańskiego dualizmu umysł/materia daje koncepcja przebiegającego w czasie „determinowania" znaczenia triadycznego symbolu zarówno przez jego przedmiot (referent) jak i przez znak będący elementem uniwersum symbolicznego działających jednocześnie za pośrednictwem interpretanta. Typologia dzieląca interpretanty na emocjonalne, energetyczne i logiczne jest podstawą dla zintegrowania różnorodnych interpretatywnych praktyk badawczych IS jako ujmujących subiektywny (emocja = pobudzenie + wyuczona interpretacja), behawioralny i intersubiektywny (obiektywny?) aspekt znaczeń znajdujących się w czasie i przestrzeni obiektów i wydarzeń.

Krzysztof Czekaj (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Mapy badawcze wsocjologii pierwszej i drugiej szkoły chicagowskiej: ekologia, symboliczny interakcjonizm i polskie studia problemów społecznych Silesian Cities Series 1997-2012*

Wystąpienie poświęcone jest miejscu i roli map badawczych w socjologii światowej i polskiej. Przygotowana analiza wskazuje jak użyteczna jest metoda mapowania zjawisk, sytuacji i problemów społecznych w prowadzeniu studiów terenowych w miastach. Przedstawiana propozycja jest analizą rozwoju metody/ techniki mapowania w USA od czasów Jane Addams w Chicago (1895) i Europy studium samobójstwa Durkheima (1897), poprzez jej pełny rozkwit w szkole chicagowskiej Parka Burgessa, Wirtha, Ogburna, Shawa i McCay'a, a następnie dostrzeganej w drugiej szkole chicagowskiej(symboliczny interakcjonizm Blumera) aż do prac Adele E. Clarke odnośnie teorii ugruntowanej. Wystąpienie kończy przegląd aplikacji tej techniki do analizy miejc i sytuacji w serii badań w woj. śląskim w latach 1997-2012.

Ireneusz Krzemiński (Uniwersytet Warszawski): *Teoria jako źródło metody. Symboliczny interakcjonizm Meada a socjologiczna empiria*

W referacie zajmę się wskazaniem, w jaki sposób tezy teoretyczne G.H. Meada mogą być użyte dla konceptualizacji problemów badania i konstruowania faktów czy obiektów badawczych. Niewątpliwie, była pewna tradycja badań, opartych na symbolicznym interakcjonizmie, ale – teza

referatu – wcale nie jest jedynym sposobem empirycznego „użycia” teorii. Chciałbym wskazać na przykładzie własnych badań sprzed laty, jak perspektywa teorii wyznaczyła problemy, kategorie i zastosowaną metodologię badawczą. Zarysuję przy okazji metodę wieloperspektywicznego badania działania społecznego. Jeśli się uda, uzupełnieniem będzie analiza inspirowanych symbolicznym interakcjonizmem badań polskich.

Izabela Bukalska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Meandry tożsamości — wątki interakcjonistyczne w pracach Antoniny Kłoskowskiej*

W wystąpieniu podjęta zostanie kwestia kształtowania i modyfikacji narodowej identyfikacji w ujęciu Antoniny Kloskowskiej. Autorka negowała zasadność określenia „tożsamość narodowa” w odniesieniu do jednostki, wskazując raczej na pojęcia właśnie narodowej identyfikacji i przyswojenia kultury w całokształcie tożsamości jednostki. Materię tożsamościową traktowała delikatnie i analizowała wielowymiarowo, stwierdzając, że „powinna być [tożsamość] traktowana procesualnie, podobnie jak osobowość i jaźń w ujęciu Meada”. Liczne wątki interakcjonistyczne w publikacjach autorki odniosę do badań własnych nad mniejszościami narodowymi, które wykazały wieloaspektowość i zróżnicowanie we wspomnianym temacie.

Bogna Kietlińska (Uniwersytet Warszawski): *Niepewność ruchomych granic — społeczne znaczenia przestrzeni teatralnych*

Od ponad roku, w swoich poszukiwaniach badawczych zajmuję się społecznym znaczeniem przestrzeni teatralnych, zarówno z perspektywy twórców, jak i widzów. Współczesny teatr redefiniuje relację pomiędzy sceną i widownią. Coraz częściej podział ten okazuje się być iluzoryczny a publiczność, w trakcie przedstawienia, jest na różne sposoby angażowana w jego przebieg. Interakcje te nie zawsze są przyjemne i w niektórych widzach budzą emocje, takie jak np. lęk, niepewność, wstyd, które jeszcze przed kilkoma laty nie kojarzyły się z wizytą w teatrze. Co więcej, opisywanie doświadczania teatru jedynie w kategoriach wizualnych i słuchowych okazuje się niewystarczające. Wizyta w teatrze ma dziś wymiar polisensoryczny i na różne sposoby angażuje ciała nie tylko twórców, ale także widzów. Widz z roli „oglądającego” i „słuchającego” staje się „oglądanym” i „słuchanym”, ale także „dotykającym” i „dotykanym”. Jest zarówno odbiorcą, jak i współtwórcą i tworzywem spektaklu, choć nie zawsze dzieje się to za jego przyzwoleniem i budzi w nim dobre odczucia. W efekcie tych zmian, wyjście do teatru coraz częściej jest równoznaczne z aktem odwagi i przesuwaniem granic zaufania do twórców teatralnych oraz innych widzów, co pozwala stawiać pytania o relacje władzy w teatrze i ich przemocowy charakter. Na podstawie obserwacji uczestniczących oraz wywiadów z twórcami teatralnymi i widzami staram się uchwycić, w jaki sposób zmiana relacji pomiędzy twórcami i widzami oraz sceną i widownią wpływa na definiowanie przestrzeni teatralnych przez obie te strony. Interesuje mnie co w tym kontekście oznacza teatralizacja przestrzeni i czy każda przestrzeń może być takiemu zabiegowi poddana. W trakcie swojego wystąpienia chciałabym przedstawić wyniki pilotażu badań poświęconych opisanemu tu zagadnieniu.

Referaty wyłożone:

Tomasz Dusiewicz (Politechnika Warszawska): *Socjologiczna perspektywa dramaturgiczna Ervinga Goffmana w świetle filozofii dramatu ks. Józefa Tischnera*

Każda interakcja społeczna, każde spotkanie to szczególna międzyludzka rzeczywistość. W ujęciu Ervinga Goffmana, ma ona charakter dramaturgiczny, który zaczyna się od obecności i spojrzenia drugiego człowieka. Ta obecność innego uruchamia proces prezentacji siebie, swoisty występ za pomocą gestów, pozycji ciała i wypowiedzi. Poprzez to przedstawienie, pełne zewnętrznych aktów ekspresji, dochodzimy do świadectwa o tym kim jesteśmy, jaka jest nasza tożsamość. Poznajemy siebie odbijając się w oczach widza, jak w lustrze. Zasadniczym celem referatu będzie próba spojrzenia na powszechnie znaną Goffmanowską metaforę teatru życia codziennego z perspektywy filozofii dramatu w ujęciu ks. Józefa Tischnera. Istotą tego podejścia jest założenie, że ludzka egzystencja to dramat, który rozgrywa się podczas spotkania z drugim człowiekiem i urzeczywistnia się w doświadczeniu epifanii jego twarzy. Zarówno dla Goffmana i Tischnera człowiek jest istotą dramatyczną, ponieważ przeżywając określony czas otwiera się na innych i na świat, na scenę swojego życia. Wydaje się zatem, że warto skonfrontować poglądy tych obu autorów.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.9

Referaty wygłaszane:

Andrzej Słaboń (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie): *Reguły zachowania kierowców w polu interakcyjnym*

Problem podejmowany w referacie dotyczy możliwości wykorzystania prawidłowości odnoszących się do przebiegu interakcji symbolicznych, wypracowanych w ramach paradygmatu interpretatywnego, w celu analizy zachowań kierowców. Komunikacja niewerbalna dokonywana za pośrednictwem samochodu podlega procesowi interpretacyjnemu przez użytkowników ruchu drogowego. Zachowania kierowców wyznaczane przez formalne reguły kodeksu drogowego są często naruszane, a także wytwarzane są „niepisane" reguły dotyczące sposobów interpretacji kontekstu sytuacyjnego. Dla rozpoznania i zrozumienia tych zachowań przedstawiony zostanie model dynamicznego pola interakcyjnego wytwarzanego między kierowcami. Próba rozpoznania zasad komunikacji między kierowcami oraz ukształtowanie się nieformalnych reguł zachowania wiąże się z przyjmowaną przez kierujących definicją sytuacji, a tym samym sposobem interpretacji zachowania partnerów interakcji i założeń przyjmowanych milcząco na ich temat. Szczególnie doniosłe są procesy antycypowania zachowań partnera i dostosowania własnego zachowania do tych przewidywań. W przypadku kierowców procesy te dokonują się w sposób niewerbalny, co jest istotnym dopełnieniem perspektywy interakcjonistycznej. Przyjmuje się, że wskazywane przez A. Schutza zasady interpretacji zachowań dotyczące komunikacji typu *face-to-face* (zasada przekładalności perspektyw, poszukiwania normalnej formy i zasada etc.) mają zastosowanie także w komunikacji między kierowcami w sytuacjach życia codziennego. Materiałem empirycznym będą obserwacje zachowania uczestników ruchu drogowego oraz różne typy sytuacji zaistniałe na polskich drogach, gromadzone systematycznie przez okres 6 miesięcy w formie „dziennika podróży". Innym rodzajem danych będzie analiza materiałów filmowych realizowanych w programie „Uwaga pirat!" w stacji TVN turbo, pozwalająca rozpoznać stosowane przez kierujących „techniki neutralizacji" kształtujące trajektorię pirata drogowego. Podejmowany temat posiada istotny wymiar poznawczy, a także dotyczy doniosłych kwestii praktycznych wiążących się z problemem bezpieczeństwa w ruchu drogowym, może stanowić istotne rozwinięcie tego nurtu badań jakościowych.

Dominika Byczkowska-Owczarek (Uniwersytet Łódzki): *Niezdecydowanie w profesjach neurochirurga i dyrygenta orkiestrowego*

W referacie przedstawione zostaną wyniki badań jakościowych prowadzonych zgodnie z procedurami metodologii teorii ugruntowanej w dwóch środowiskach profesjonalnych: neurochirurgów i dyrygentów orkiestrowych. W pracy przedstawicieli obu tych zawodów podejmowanie decyzji ma kluczowe znaczenie dla realizacji zadania. Jednak, z uwagi na inny charakter pracy i przygotowania do pracy, akceptacja dla niezdecydowania oraz jego konsekwencje społeczne są w obu przypadkach odmienne. W referacie przedstawione zostaną uwarunkowania sytuacyjne, interakcyjne oraz organizacyjne wahania przed podjęciem decyzji oraz ich konsekwencje dla sposobu pracy poprzez ciało oraz konstruowania roli przywódcy-lidera.

Emilia Rekosz-Cebula (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Interakcjonizm symboliczny w badaniach nad znaczeniem płci w sądowym wymiarze kary*

Celem referatu jest przedstawienie możliwości ujmowania interakcjonizmu symbolicznego w badaniach nad znaczeniem płci w sądowym wymiarem kary. Jego kluczową kwestią jest definicja znaczenia, która w przypadku sądowego wymiaru kary oraz w powiązaniu z perspektywą feministyczną, jest przeze mnie postrzegana jako sposób użycia argumentów płci przez sędziów orzekających w sprawach karnych. Jest to propozycja, która wychodzi z pragmatycznego rozumienia znaczenia oraz definicji płci społeczno-kulturowej a także uwzględnia socjologiczne możliwości badania sądowego wymiaru kary. Wynika więc z interakcjonistycznych i feministycznych założeń teoretycznych oraz związanych z nimi założeń metodologicznych. W myśl interakcjonizmu symbolicznego, znaczenia, którymi posługują się ludzie nie powinny być traktowane jako abstrakcyjne wartości, ale jako sposoby działania. I dlatego też, badanie znaczeń w interakcjonizmie symbolicznym nie powinno się koncentrować tylko na analizie treści znaczeniowych, ale przede wszystkim na działaniach wobec podmiotów/obiektów, których znaczenie dotyczy. Przy czym, interakcjonizm symboliczny pozwala badać nie tylko to, jak znaczenia powstają w ramach niepowtarzalnych interakcji, ale również jak znaczenia te są potwierdzane w języku. Sądowy wymiar kary jest tu potraktowany jako przykład obszaru ludzkich działań zapisanych w języku, który może być badany za pomocą interakcjonistycznie rozumianego znaczenia. Przełożenie znaczenia płci na sądowy wymiar kary pomaga podkreślić jego symboliczny, relacyjny i pragmatyczny charakter. Dlatego też w referacie przedstawię teoretyczne

rozważania dotyczące interakcjonistycznej definicji znaczenia oraz empiryczne możliwości jego zastosowania na przykładzie badań własnych nad płcią w sądowym wymiarze kary postrzeganym jako przejaw dyskursu społecznego.

Magdalena Wojciechowska (Uniwersytet Łódzki): *Czy mamy prawo, by zostać matkami? Myślenie o powiększeniu rodziny w doświadczeniu par kobiet*

Celem wystąpienia jest przyjrzenie się temu, jakie zjawiska i procesy wpływają – na poziomie interpretacyjnym – na decydowanie się nieheteronormatywnej pary kobiet na powiększenie rodziny o dziecko, które jedna z nich wyda na świat w następstwie sztucznego zapłodnienia nasieniem anonimowego dawcy. W tym kontekście myślenie zarówno o (moralnym) prawie, jak i możliwości macierzyństwa nieheteronormatywnego wyznacza trajektorię procesu, w toku którego kobiety, negocjując alternatywne znaczenia chęci zostania matkami (w kontrze do pojęcia posiadania dziecka), i w tym sensie prowadząc intensywną pracę tożsamościową, stają się swego rodzaju arbitrami, którzy – na podstawie subiektywnie przyjętego kryterium spełnienia określonych warunków – decydują, czy decyzja o powiększeniu rodziny jest w istocie odpowiedzialna i w tym sensie (moralnie) uzasadniona. Zarysowany powyżej proces zdaje się być ramowany ograniczeniami zinternalizowanego założenia – wytworzonego na kanwie heteronormy – o tym, że dziecko może mieć tylko jedną prawdziwą matkę, co wskazuje z kolei na potencjalne dysproporcje w kwestii możliwości społecznego odczytania roli każdej z dwóch – w tym przypadku – matek, z czego kobiety – oczywiście – zdają sobie sprawę. Horyzont ich działań – w wymiarze tak materialnym, jak i symbolicznym – wyznaczany jest ponadto świadomością badanych, że ich chęć powiększenia rodziny może zostać poczytana (choćby z tego względu, iż same kobiety niejednokrotnie tak właśnie ją interpretują) w kategoriach egoizmu czy – mało fortunnej – próby wpisania się w heteronormę. Zasygnalizowana powyżej społeczna marginalizacja macierzyństwa jednopłciowego, w następstwie której zdaje się ono wpisywać w obszar zjawisk słabo skonceptualizowanych i w tym sensie – społecznie niewidzialnych, sprawia, że dwie (potencjalne) matki jednego dziecka stają przed – złożonym – zdaniem uzgodnienia obrazu siebie, opierając się przy tym na wykluczających się elementach roli matki-lesbijki (które to pojęcie, szczególnie w relacji do tej z kobiet, która nie wydała swojego dziecka na świat, zdaje się stanowić w pewnych kręgach społeczno-kulturowych jedynie figurę retoryczną – oksymoron). Tym samym na analizowaną sytuację kobiet spojrzeć można w relacji do działania w ramach licznych przejawów kontroli społecznej, której pewna skuteczność manifestuje się właśnie za pośrednictwem procesu zadawania sobie przez badane pytania o to, czy w ogóle mają prawo do tego, by zostać matkami. Zasygnalizowane powyżej problemy wyłaniają się z badań jakościowych, jakie realizowałam w trzech miastach wojewódzkich na przestrzeni sześciu lat.

Piotr Miller (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Skierniewicach): *„Wolni strzelcy": kariera zawodowa poza organizacją. Analiza symboliczno-interakcjonistyczna*

Pojawienie się „wolnych strzelców" jako specyficznej kategorii „pracowników" na współczesnym rynku pracy najczęściej wiązane bywa z jego głębokimi przemianami, będącymi konsekwencjami m.in.: (1) szybkiego postępu technologicznego (szczególnie na płaszczyźnie technologii komunikacyjnych i teleinformatycznych), znacząco zwiększającego możliwości wykonywania tzw. „pracy zdalnej", (2) tendencji do redukowania kosztów pracy poprzez różne formy jej „kontraktowania" i outsourcingu oraz (3) procesów o podłożu socjo-kulturowym, prowadzących do indywidualizacji różnych obszarów codziennego życia (w tym: życia zawodowego). Specyfika karier zawodowych „wolnych strzelców" polega na ich realizacji „na własną rękę", w pewnym oderwaniu od tradycyjnie pojmowanych struktur organizacyjnych, formalnych procedur awansu, szkolenia, rozwoju zawodowego, ścieżek kariery itp. Praca „wolnego strzelca", zarówno na płaszczyźnie sposobu jej organizacji, kształtu, jak i znaczeń przypisywanych jej przez aktorów zaangażowanych w jej realizację, bywa dość często postrzegana jako swoista antyteza stereotypowo pojmowanej „pracy w korporacji". Dla „wolnego strzelca" organizacja jest najczęściej traktowana nie tyle jako „pracodawca", co raczej „klient", „zleceniodawca" bądź „partner w projekcie"; kierownicy organizacji nie są jego „formalnymi przełożonymi", zaś pracownicy organizacji – "kolegami z pracy". Również fizyczną przestrzenią codziennej pracy „wolnego strzelca" niekoniecznie musi być siedziba firmy, a na przykład: prywatna przestrzeń własnego mieszkania. Tym samym, wiele spośród najbardziej „powszechnych" zewnętrznych granic, w obrębie których zazwyczaj osadzone jest życie zawodowe, w przypadku „wolnych strzelców" w ogóle nie występuje. Wszystko to sprawia, że zjawisko to może budzić pewną ciekawość poznawczą, szczególnie wśród socjologów zainteresowanych analizami współczesnych modeli karier zawodowych. Wystąpienie opierać się będzie o wyniki projektu badawczego, realizowanego w oparciu o założenia paradygmatu interpretatywnego i interakcjonizmu symbolicznego, prowadzonego z wykorzystaniem teorii ugruntowanej jako strategii badawczej i analitycznej. W referacie nakreślone zostaną główne inspiracje teoretyczne, stanowiące tło projektu oraz scharakteryzowane będą wykorzystane w projekcie, jakościowe metody i techniki badawcze. Główna część wystąpienia dotyczyć będzie, zaobserwowanych w trakcie badania, wymiarów doświadczania kariery zawodowej „wolnego strzelca", w tym m.in.: motywów zostawania „wolnym strzelcem", autodefiniowania i objaśniania specyfiki własnej pracy zawodowej przez „wolnych strzelców", możliwych etapów rozwoju takiej kariery, sposobów wytwarzania czasowych i przestrzennych ram dla pracy wykonywanej

poza organizacją oraz poczucia ciągłości życia zawodowego, prowadzonego poza organizacją a także sposobów radzenia sobie ze stałą niepewnością towarzyszącą takiemu modelowi kariery zawodowej.

Referaty wyłożone:

Mateusz Andrzej Wajda (Uniwersytet Rzeszowski): *Gościnność w perspektywie interakcjonistycznej na przykładzie przedsiębiorstwa hotelowego*

Celem referatu jest zaprezentowanie teoretycznej analizy aplikacji interakcjonizmu symbolicznego do badań nad gościnnością komercyjną w przestrzeni przedsiębiorstwa hotelowego. W zamyśle referat jest częścią szerszego projektu badawczego, pt. „Hotel jako instytucja społeczna", prowadzonego metodologią teorii ugruntowanej przez autora, na potrzeby rozprawy doktorskiej.Gościnność to jeden z najstarszych i najbardziej utrwalonych wzorów kulturowych. Nie jest jednak rozważana w aspekcie komercyjnym, co ogranicza możliwość pełnego poznania zjawiska. Dotychczasowe nieliczne badania rozpatrują gościnność w perspektywie antropologicznej lub jako element turystyki. Nie dotykają jednak sedna potencjalnego problemu badawczego, jaki upatrywać należy w rzeczywistości zachowań gościnnych wynikających z ekonomicznej wymiany rynkowej.Hotel jest przede wszystkim przedsiębiorstwem komercyjnym, jednak transakcja kupna-sprzedaży (wymiana rynkowa) dotyczy usługi opartej o wzór kultury. Oba aspekty realizacji usługi – gościnność i transakcja wymiany, nie są jednak wzajemnie interpretowane we wskazanych rozszerzonych znaczeniach. Interakcjonizm symboliczny jest właściwym polem interpretacyjnym dla analizy nakładania się tychże zjawisk. Kluczowe pojęcia teorii IS (interakcja, definicja sytuacji, znaczenie, symbol, rola, zmiana) i oparcie jej w procesach komunikacji, dostarczają niezbędną siatkę pojęciową i perspektywę badawczą. Celowo wśród pojęć pominięto jaźń, jako immanentny element teorii IS i w analizach jej istotność domyślnie jest zakładana. Tym samym na tym etapie rozważań, koncentracja się na niej nie jest konieczna. Wstępnie można nakreślić trzy szczegółowe pola analizy, wynikające z trzech konstytutywnych wskazań Herberta Blumera, nt. interakcjonizmu symbolicznego:1) Ludzie działają względem rzeczy na podstawie znaczeń jakie rzeczy mają dla nich. W przełożeniu na badaną tematykę, rozpatrywani będą aktorzy w przestrzeniach infrastrukturalnej i instytucjonalnej hotelu oraz proces interpretacji znaczeń. 2) Znaczenia rzeczy pochodzą z interakcji społecznych. W hotelu mamy wzajemne interakcje aktorów (w tym przyjmowanie ról), które rozpatrywać należy jako bazę interpretacyjną przestrzeni infrastrukturalnej i społecznej hotelu. 3) Znaczenia te są zależne i modyfikowane przez proces interpretacji ludzi, którzy wchodzą ze sobą w interakcje. W hotelu obserwujemy wielowymiarowy proces interakcyjny i interpretowanie znaczeń wynikających ze specyfiki i złożoności usług gościnnych. Np. gość jest częścią usługi-produktu. Należąca do IS perspektywa dramaturgiczna Ervinga Goffmana jest jeszcze celniejszym polem interpretacyjnym, gdyż analogię teatru, właściwie jeden do jednego można przełożyć na przestrzeń infrastrukturalno-instytucjonalną hotelu. Koniecznym jest dodać, iż interakcje kreujące gościnność w hotelu należy rozpatrywać w formie rozszerzonej, opartej na korzystaniu z technologii informacyjno-komunikacyjnych. Gdyż praktyka realizacji usługi hotelowej na każdym jej etapie, w znacznym stopniu wykorzystuje nowe technologie automatyzujące ten proces. Tym samym TI-K są ważnym czynnikiem kształtującym owe interakcje. Dlatego w zakresie teoretycznych rozważań, znajdzie się analiza zarówno relacji bezpośrednich (twarzą w twarz) oraz komunikacji wspieranej komputerowo (za pomocą sieci Internet lub innych TI-K). Wartość analizy teoretycznej proponowanego tematu i ewentualne wnioski z przyszłych badań, dotykają trzech aspektów: społecznego, kulturowego i ekonomicznego. Doniosłość aspektu społecznego dotyczyć może: analizy jakości kontaktów międzyludzkich w sytuacjach relacji rynkowych; sposobów komunikacji w rzeczywistości zaawansowanych TI-K oraz sposobów konsumpcji przestrzeni hotelu wynikających z jego standardu oraz pozycji gościa. W aspekcie kulturowym natomiast będzie to próba przedstawienia obowiązującego wzoru kulturowego gościnności oraz wzajemnego oddziaływania wzorów gościnności tradycyjnej i komercyjnej. Najbardziej praktyczny jawi się aspekt ekonomiczny z analizą wpływu interakcji bezpośrednich i zapośredniczonych na funkcjonowanie hotelu jako przedsiębiorstwa oraz jego wynik finansowy.

G14. NIEFORMALNE MIASTA – NOWE TOŻSAMOŚCI

Organizatorzy: Maciej Kowalewski (Uniwersytet Szczeciński), **Robert Bartłomiejski** (Uniwersytet Szczeciński), **Krzysztof Bierwiaczonek** (Uniwersytet Śląski w Katowicach)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Miasta

Język obrad: polski

We wczesnych badaniach nad miejską nieformalnością (*urban informality*), autorstwa m.in. Roya Ananya i Nezara Al. Sayyada, wiązano ten fenomen z miastami krajów rozwijających się. W teorii studiów miejskich i socjologii miasta relacja pomiędzy systemami formalnymi i nieformalnymi nie jest niczym nowym, proponujemy jednak odejście od perspektywy łączącej nieformalność z ubóstwem, zapóźnieniem cywilizacyjnym i przestępczością. Podążamy tu za sugestią Ann Varley, wskazującą na postkolonialny charakter pojęcia „nieformalne miasto", sugerujący totalną wyższość miast Zachodu nad miastami Globalnego Południa. Dostrzegamy uniwersalną powszechność nieformalnych

systemów, pozostających nie na marginesie, ale w centrum funkcjonowania miast. Mówiąc o nieformalności mamy na myśli instytucje i zorganizowaną aktywność, będące odpowiedzią na dysfunkcje lub deficyty formalnego systemu miejskiego. Zauważamy, że wraz z nimi pojawiają się nowe tożsamości – wytwarzane i reprezentowane przez grupy związane z nieformalnym miastem. Powszechność nieformalnej warstwy miasta nie oznacza unifikacji: w mieście postsocjalistycznym miejskie systemy nieformalne posiadają swoją specyfikę. Wymieńmy kilka cech tej odrębności: nieformalny obieg dóbr i usług, w wielu przypadkach mających swoje źródła w gospodarce niedoborów przed 1989 rokiem, dzika prywatyzacja, nieformalne struktury zarządzania, rozkwit ulicznej przedsiębiorczości i szarej strefy w pierwszych latach transformacji. Mimo intensywnych przemian miast w Polsce w ostatnich 15 latach (a może dzięki nim) istnieją stare i wciąż powstają w obszarach miejskich nowe struktury nieformalne. Uważamy, że istotne tożsamości miejskie są z tymi strukturami związane – z nowych zjawisk wskażmy tu chociażby intensywną migrację pracowników z Ukrainy do ośrodków miejskich, uruchamiającą struktury nieformalne, począwszy od struktur pośrednictwa pracy i zatrudnienia, przez siatkę wynajmu mieszkań, a na nieformalnych grupach skończywszy. Procesy takie mogą powodować powstawanie symbolicznych granic (w rozumieniu Barthowskim) podziałów „my-oni" pomiędzy ustabilizowanymi a nieformalnymi grupami mieszkańców, co prowadzić może do wzmacniania się istniejących lub pojawiania się nowych tożsamości miejskich. W ramach sesji chcemy przedstawić stan badań nad zjawiskami nieformalnymi, lecz legalnymi lub pozostającymi na granicy prawa oraz towarzyszące im nowe tożsamości miejskie. W kręgu naszych zainteresowań pozostają zarówno praktyki reprezentujące „dzikość w centrum", tj. pozostające poza uznanymi za cywilizowane sposobami doświadczania miejskości, jak i nieformalne struktury społeczno-przestrzenne, takie jak obszary nieformalnego mieszkalnictwa np. na terenach ogrodów działkowych. Zachęcamy zatem do udziału badaczy pochylających się nad tematami takimi jak: 1) grupy i tożsamości związane z nieformalnym „życiem po miejsku": nieudokumentowany aktywizm (*undocumented activism*, o którym pisał Thomas Swerts), sztuka, czas wolny, alternatywna turystyka; 2) tożsamości powiązane z nieformalnymi systemami miejskimi: handlu (handel uliczny, recykling rzeczy używanych, kooperatywy spożywcze), transportu (np. nielegalne taksówki), edukacji (np. system korepetycji), pomoc społeczna (nieformalne sieci wsparcia); 3) mieszkalnictwo nieformalne (nieformalne siatki wynajmu, squatting, nielegalne osadnictwo, samowole budowlane); 4) władza w mieście w obiegu nieformalnym (nieformalne kręgi, grupy i środowiska, zjawisko miejskiego lobbyingu); 5) nieformalne systemy miejskich usprawnień: *city-hacking*, obywatelskie usprawniania, oddolne innowacje. Formalizacja jako element zarządzania miastem.

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
AULA 3.12

Referaty wygłaszane:

Marta Klekotko (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Wspólnoty nieformalnego miasta — głos z trzech polskich miast*

Referat podejmuje problem procesów powstawania i reprodukowania nieformalnych wspólnot we współczesnych miastach oraz kulturowych mechanizmów i uwarunkowań tych procesów. Odrzucając zarówno środowiskowy determinizm, jak i kulturowy redukcjonizm, proponuje postrzegać miasto jako przestrzeń strukturacji różnorodnych wspólnot miejskich, które wykraczają poza tradycyjne struktury sąsiedzkie, formalne instytucje, jak i poza sieci osobiste i kulturowe wspólnoty wyobrażone. Przyjmuje, że w procesach strukturacji wspólnot lokalnych ważną rolę odgrywają struktury możliwości społeczno-kulturowych przestrzeni miejskiej, w tym przede wszystkim jej znaczenia symboliczne, a sam proces strukturowania się wspólnot miejskich przebiega w sferze kulturowej świadomości zbiorowej i realizuje się poprzez osadzone na danym terytorium wspólnotowe praktyki kulturowe jednostek. Wykorzystując teorię praktyk oraz teorię scen miejskich, referat analizuje nieformalne praktyki wspólnotowe w Krakowie, Warszawie i Katowicach i wskazuje na mechanizmy strukturacji miejskich wspólnot i kształtowania się wspólnotowych tożsamości miejskich w tych ośrodkach.

Konrad Kuźma (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Eksploratorzy bezludnych wytworów cywilizacji*

Eksploratorzy bezludnych wytworów cywilizacji zwani również urbexersami lub – nieprawidłowo – eksploratorami miejsc opuszczonych są wykształconym około 20 lat temu ruchem miejskim. W początkowej fazie działalności nie chwalili się swoimi dokonaniami. Obecnie są dostępni niemal wszędzie. Nowe grupy na Facebooku rodzą się jak grzyby po deszczu. Nie ma dnia, aby nie pojawiła się jakaś nowa. Ruch eksploratorów jest jednym z kilku ruchów społecznych, które można rozmieścić na macierzy w której jedną osią jest czas, a drugą rozwój cywilizacji. Ruch eksploracji miejskiej (urban exploration) jest ściśle związany z cywilizacją, dąży do pogłębienia tego związku, zaś na osi czasu można go znaleźć tu i teraz. W ramach wystąpienia chciałbym określić czym jest (i czym nie jest) eksploracja miejska, kim jest eksplorator, jakie czynniki decydują o tym kto zostaje eksploratorem

oraz w jaki sposób dokumentowane są obecnie wyprawy eksploratorów. Wystąpienie omawiać będzie fragment większych badań, które obecnie prowadzę na potrzeby dysertacji.

Kamilla Dolińska, Natalia Niedźwiecka-Iwańczak, Elżbieta Opiłowska (Uniwersytet Wrocławski): *Narracje i imaginacje w badaniu krajobrazów przygranicznych (borderscapes). Na przykładzie miast podzielonych*

Tożsamość przestrzeni – w naszym przypadku miasta (ale również regionu lub państwa i jego mieszkańców) zależy m.in. od treści i sposobu, w jaki się o nich opowiada. Powstające w ten sposób narracje mają wpływ na konstruowanie przestrzeni, ale także na zachowanie społeczności i jej lokalną tożsamość. Są tworzone przez wielu aktorów – władze polityczne, elity i mieszkańców, ulegają ciągłym przemianom, dekonstrukcjom i rekonstrukcjom. Jednakże, aby obrazy i wiedza o przestrzeni miasta mogły utrwalić się w pamięci odbiorców narracji, wymagają powtarzalności i sięgania do rozpoznawalnych środków. Analiza narracji dostarcza zatem wiedzy o danej przestrzeni, ale też o intencji narratorów i sposobie konstruowania przestrzeni poprzez sięganie do określonych pojęć, wydarzeń, miejsc czy bohaterów. Z kolei imaginacje można postrzegać jako część narracji, zbudowaną ze spójnych zestawów idei, obrazów, symboli, emocji, przekonań, które są wykorzystywane, by legitymizować projekty polityczne i codzienne praktyki podejmowane przez aktorów indywidualnych (Bürkner 2014). Społeczne imaginacje odsyłają do sposobów, na które wyobrażane są relacje społeczne, kondycja społeczeństwa, stosunek do państwa narodowego lub Europy. Mogą odnosić się do formy terytorium, relacji między społeczeństwami lub narodami i terytorium, sposobów wytyczania granic (włączając te o charakterze społeczno-kulturowym), procesów regionalizacji i transnacjonalizacji (tamże). Interesują nas miasta podzielone, usytuowane na granicy państwowej: polsko-niemieckiej (Słubice-Frankfurt nad Odrą) i polsko-czeskiej (Cieszyn-Ceský Tesín), których nie sposób opisać wedle jednego wzorca – reprezentują bowiem różne typy pogranicza (nowe vs stare) z „dookreślającymi" je odmiennościami w zakresie doświadczeń historycznych, sąsiedzkich, potencjałów ekonomicznych i społeczno-kulturowych.Nasza propozycja ma na celu zarysowanie ram teoretyczno-metodologicznych na potrzeby badania złożonej rzeczywistości granic (z uwzględnieniem granic społeczno-kulturowych) w tychże ośrodkach. Kluczową kategorią analityczną uczyniłyśmy koncepcję krajobrazów przygranicznych – borderescapes, która pozwala ująć etyczne i normatywne zagadnienia inkluzji/ekskluzji i uchwycić kompleksowość granic jako przestrzeni (Brambilla 2015: 18). Owa przestrzeń pozostaje w ruchu – jest płynna, stanowi efekt dyskursów i praktyk wielu aktorów (znajdujących swój wyraz także w narracjach). Zagadnienia bycia wewnątrz i na zewnątrz, bycia obywatelem i obcym podlegają ciągłym dyskusjom i negocjowaniu. W tym ujęciu granice nie są liniami oddzielającymi państwa narodowe, ale wciąż na nowo definiują członkostwo i wyłączanie (ibidem: 19). Mając na uwadze miejskie procesy, i znaczący dlań (w miastach podzielonych) czynnik etniczny, poszukujemy odpowiedzi na następujące pytania: jak widziane jest miasto? czyje jest miasto? dla kogo jest miasto? kto ma prawo do miasta?, przy uwzględnieniu perspektywy głównych aktorów, którzy je tworzą i przeżywają. Konkludując, nasze wystąpienie ma na celu refleksję nad możliwościami implementacji do badań miast podzielonych pogranicza polsko-niemieckiego i polsko-czeskiego koncepcji krajobrazów przygranicznych (borderescapes) i wykorzystania do ich eksploracji narracji i imaginacji.

Dobrosława Wiktor-Mach (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie): *Idee i praktyki ekologów w miastach globalnych. Przykład Turcji*

Agenda Zrównoważonego Rozwoju 2030 przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ we wrześniu 2015 r. stawia miasto w centrum problematyki rozwojowej. Problemy środowiskowe są w miastach szczególnie widoczne i to w miastach pokładana jest nadzieja na sprostanie tym wyzwaniom. Cele Rozwoju Zrównoważonego, promowane obecnie przez ONZ, adresowane są do różnorodnych aktorów, wśród których najważniejszym cały czas pozostają władze państwowe i lokalne. Saskia Sassen (2009) zwracała uwagę na wyzwania stojące przed miastami Globalnego Południa w implementacji polityk proekologicznych ze względu na ograniczone zasoby. Można oczekiwać, że właśnie w tych miastach ruchy ekologiczne będą starały się wypełnić tę lukę i oddolnie pracować nad rozwiązaniami problemów uzupełniając działania władz miejskich. Jednak, jak pokazuje turecki przykład, oddolna mobilizacja i działania kolektywne pojawiają się również jako nieformalne przestrzenie debaty nad alternatywnymi modelami rozwoju miast, będącymi w opozycji do modelów promowanych przez władze zarówno państwowe jak i lokalne. W Turcji ruchy ekologiczne zaczęły działać w latach 80. XX w. i obecnie są dynamicznym i heterogenicznym aktorem. Zaprezentowane zostaną wybrane inicjatywy i ruchy, takie jak Zieloni (Ye&Filler) i „antykapitalistyczni muzułmanie" (Antikapitalist Müslümanlar), którzy reprezentują różne światopoglądy i mają odmienne strategie działania, Intencją proponowanego wystąpienia jest pokazanie miejskiej nieformalności nie tylko jako odpowiedzi na brak instytucji, usług, polityk, czy strategii, ale również jako przestrzeni kreatywności, poszukiwań, debat ideologicznych i nowych praktyk. Te inicjatywy nie wpisują się w prosty podział na miasta globalnego Południa i Północy. Są raczej protestem różnych środowisk wobec oficjalnej polityki i neoliberalnego modelu rozwojowego i próbą oddolnego wprowadzania i promowania ekologicznych stylów życia. Protestem, który łączy dyskursy globalnego Południa i globalnej Północy.

Zuzanna Neuve-Eglise (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Tożsamość metropolitalna jako nowa kategoria na przykładzie górnośląsko-zagłębiowskiej metropolii*

W obliczu zachodzących obecnie procesów globalizacji jesteśmy świadkami przeobrażeń przestrzeni, których rezultatem w skali miejskiej jest poszerzanie się granic terytorialnych miast i powstawanie metropolii. Kształtowanie się obszarów metropolitalnych sprawia, że kwestia nowego rodzaju tożsamości – metropolitalnej – nabiera znaczenia zarówno w wymiarze życia codziennego, jak również w dyskursie naukowym. W referacie Autorka podejmuje próbę ujęcia typologicznego kategorii tożsamości metropolitalnej, nawiązując do istniejących rozróżnień na tożsamość terytorialną oraz regionalną i lokalną, a także podkreślając znaczenie nowego poziomu identyfikacji terytorialnej jako ważnego zasobu, mającego znaczenie dla rozwoju obszaru metropolitalnego. Bez wspomnianego poziomu identyfikacji obszar ten nie będzie bowiem stanowił przestrzeni społecznie przeżywanej, odwołując się do pojęcia „l'espace vécu" Armanda Frémonta, a jego instytucjonalizacja nie wyjdzie poza poziom technokratycznego projektu. Jednocześnie Autorka zwraca uwagę, iż w nawiązaniu do pojęcia tożsamości prospektywnej Michela Bassanda tożsamość metropolitalna może być postrzegana jako konstrukt wyobrażeniowy tworzony przez określoną narrację metropolitalną. Michel Bassand wydziela ten typ tożsamości, traktując go jako odzwierciedlenie wizji przyszłości regionu. W tym znaczeniu tożsamość można także łączyć z pojęciem reprezentacji społecznej, co sugeruje, że mieszkańcy, akceptujący określone rozwiązania, podzielający wizje rozwojowe, są skłonni do identyfikacji, do odczuwania więzi z danym obszarem. Proces metropolizacji realizowany w sferze materialnej może być wzmacniany poprzez określony dyskurs publiczny, w który angażują się różni aktorzy – politycy, lokalni aktywiści, naukowcy, przedstawiciele mediów i mieszkańcy. Metropolia jawi się zatem jako pewnego rodzaju wizja lub projekt, który podlega dyskusji i nabiera charakteru narracyjnego. Tożsamość jest zatem efektem komunikacji i współpracy w ramach pewnej wspólnoty politycznej, a jej budowanie odbywa się w interakcji z innymi. Tak pojmowana tożsamość, także lokalna czy regionalna, przyjmuje postać spoiwa spajającego politykę z kulturą. Dominującym paradygmatem tej kultury jest paradygmat komunikacyjny, a przede wszystkim medialny. Interesującym przykładem przestrzeni potencjalnego kształtowania tożsamości metropolitalnej stał się obszar metropolitalny w województwie śląskim. Obserwując przypadek powstałej 1 lipca 2017 r. Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii, zwrócono uwagę, iż konstrukcja tej nowej jednostki polityczno-administracyjnej i związana z nią instytucjonalizacja pociąga za sobą wytwarzanie różnego rodzaju dyskursów czy też narracji, które mają na celu nadanie przestrzeni metropolitalnej określonych znaczeń w świadomości społecznej. Autorka przedstawi w referacie wstępne wyniki pierwszego etapu analizy danych odnośnie obrazu metropolii wyłaniającego się z dyskursu elit symbolicznych, który może stanowić podbudowę dla nowego rodzaju tożsamości.

G15. METODOLOGICZNE PROBLEMY BADANIA MIASTA

Organizatorki: Katarzyna Kajdanek (Uniwersytet Wrocławski), **Magdalena Łukasiuk** (Uniwersytet Warszawski)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Miasta

Język obrad: polski

Rozkwit społecznego zainteresowania tematyką miejską, z jakim obecnie mamy do czynienia, odzwierciedla się także w intensyfikacji socjologicznych badań i analiz nad obszarami zurbanizowanymi i urbanizującymi się. Jednocześnie jest to czas, w którym coraz silniej eksplorowane są nietradycyjne aspekty miejskości, takie jak: specyficzne odczucia sensualne (przestrzeń staje się multisensoryczna – angażuje i zachęca do wykorzystywania wielu zmysłów do poznawania, doświadczania przestrzeni); niestabilne i nietrwałe relacje społeczne (M. Krajewski nazywa próbę systematycznego badania tych emergentnych, trudnych do katalogowania i przewidywania zjawisk incydentologią. W naszym odczuciu można ją odnieść także do współczesnych zasad funkcjonowania w przestrzeni); dyskursy publiczne wokół miast tworzone i publikowane w różnego rodzaju mediach – przekaźnikach; wykorzystanie różnych środków artystycznych, performensu dla wyrażenia miejskiego protestu; problem ponowoczesnego mieszczaństwa itd. Te zjawiska niejednokrotnie wymykają się klasycznym metodom badawczym, rodząc tym samym potrzebę wynalazczości metodologicznej oraz szereg pytań o prawomocność uzyskanych wyników. Proponowana grupa tematyczna ma na celu przegląd i przedyskutowanie metod, technik i narzędzi współczesnych badań nad miastem. Organizatorki przewidują dyskusję nad zagadnieniami: metod werbalnych, dyskursywnych; metod wizualnych; metod sensualnych; metod interwencyjnych; metod ilościowych; metod socjograficznych; nowych zjawisk w miastach i wymaganych w związku z nimi nowych podejść metodologicznych; prawomocności wniosków i możliwości generalizacji; dopasowania metodologii do rozmiaru, położenia, znaczenia i innych parametrów samych miast; (zmieniającej się) roli podstaw teoretycznych ustawiających pytania i procedury badawcze; uchwytności doświadczeń indywidualnych i zbiorowych; w badaniach nad miastem. Lista ta jest indykatywna i niezamknięta. Grupa pomyślana jest jako forum wymiany inspiracji i doświadczeń wśród badaczy zajmujących się tematyką miejską, jednak głównym jej zamierzeniem jest przedyskutowanie socjologicznych podejść do miasta, które z metodologicznego

punktu widzenia obroniłyby się jako odpowiednie, rzetelne i trafne i które dobrze chwytają zarówno nowe zjawiska w samych miastach, jak i nowe tendencje metodologiczne w socjologii.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
AULA 3.12

Referaty wygłaszane:

Andrzej Bukowski, Marta Smagacz-Poziemska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Praktyki zamieszkiwania na wielkomiejskim osiedlu. Metodologiczne wyzwania i konsekwencje zastosowania teorii praktyk społecznych w badaniach miejskich*

Teoria praktyk społecznych jest rozwijającym się dynamicznie paradygmatem, kojarzonym przede wszystkim z propozycjami T.Schatzkiego, A. Reckwitza, E. Shove, A. Warde'a, a wcześniej A. Giddensa i P. Bourdieu. Obecnie jest intensywnie aplikowana w badaniach nad konsumpcją, procesami badawczymi i innowacyjnością, energetyką i zrównoważonym rozwojem, organizacjami i strategiami organizacyjnymi oraz szeroko rozumianym życiem codziennym. Jako ogólna teoria socjologiczna znajduje coraz częściej zastosowanie w badaniach miejskich Jej potencjał wyjaśniający i krytyczny wymaga ciągłego testowania oraz doskonalenia pojęciowego i metodologicznego, zwłaszcza w odniesieniu do praktyk o dużym stopniu złożoności (np. społeczno-przestrzennych układów praktyk społecznych). Takim złożonym kompleksem praktyk jest „zamieszkiwanie na wielkomiejskim osiedlu". W prezentacji przedstawimy metodologiczne wyzwania i konsekwencje zastosowania teorii praktyk społecznych w badaniach miejskich. Podstawą naszych refleksji są doświadczenia z projektu badawczego [projekt „Różnice i granice w procesie tworzenia wielkomiejskich społeczności sąsiedzkich. Studium społeczno-przestrzenne", realizowany w latach 2015-2018, finansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki, nr UMO-2014/15/B/HS6/01949. Zespół badawczy w składzie: Marta Smagacz-Poziemska (kierownik projektu), Andrzej Bukowski, Marcjanna Nóżka, Karol Kurnicki, Krzysztof Bierwiaczonek, Natalia Martiniktórego] część terenowa była prowadzona na osiedlach mieszkaniowych w Krakowie, Tychach i Lublinie. Najpierw powiemy o motywacjach, jakie skłoniły nas do zastąpienia klasycznych koncepcji „sąsiedztwa" czy „więzi sąsiedzkich" – teorią praktyk społecznych. W części zasadniczej wystąpienia podejmiemy kwestię praktyki społecznej jako narzędzia heurystycznego, a jednocześnie jednostki badania i analizy, w tym kwestię jej analitycznego wyodrębniania, „rozciągliwości" w czasie i przestrzeni, kompleksowości oraz wyzwań związanych z wewnętrznym (w ramach zespołu) wystardaryzowaniem badań w tym nurcie. W części podsumowującej poddamy refleksji wpływ zastosowanego ujęcia na nasz sposób teoretyzowania i postrzegania zbiorowości osiedlowych, w tym zmiany w naszym myśleniu o skalach i kontekście zjawisk i procesów miejskich.

Justyna Kościńska (Uniwersytet Warszawski): *Metodologiczne aspekty badania dostępności przestrzennej usług publicznych*

Rozwój i przemiany terenów zurbanizowanych i związane z nimi zjawisko rozlewania się miasta powoduje ograniczenie dostępu do usług publicznych zarówno w nowych, jak i starych dzielnicach miast. W związku z intensyfikacją powyższych procesów na gruncie różnych dziedzin coraz częściej podejmowane są badania dostępności usług publicznych. W mojej prezentacji chciałabym poddać refleksji metodologię wykorzystywaną w badaniach dostępności przestrzennej usług publicznych. Dotychczas analizowano przeważnie statystyczne dane makro dla miasta i regionu, które nie uwzględniają wizji mieszkańców korzystających z powyższych usług. Opierając się na wynikach badania empirycznego, postaram się wykazać, że współcześnie istnieją zjawiska, które wymykają się ilościowym metodom badawczym tradycyjnie wykorzystywanym na tym gruncie. Istnieje bogata literatura z różnych dziedzin nauki podejmująca problematykę dostępności usług publicznych w skali makro. Badania nad dostępnością przestrzenną często skupiają się na analizie wyposażenia miast w usługi publiczne i mają w dużej mierze charakter diagnostyczny (zob. np. Bagheri i in., 2005; Bajerski, 2011; Kłoskowski, 2011; Walaszek, 2013). O ile wyniki badań są wartościowym źródłem danych na temat dostępności usług publicznych w wybranych ośrodkach miejskich, o tyle nie dowiadujemy się z nich, jak w tej określonej rzeczywistości funkcjonują mieszkańcy miast. W analizach często wykorzystywany jest system informacji geograficznych (ang. geographic information system – GIS) umożliwiający wizualizację danych o wybranym terenie. Wykorzystanie GIS umożliwia prześledzenie schematów mobilności, a także wizualne przedstawienie strukturalnych nierówności, które występują w poszczególnych częściach miasta. Niemniej jednak zastosowania systemu GIS ograniczone są do przedstawiania ilościowych danych demograficznych, nie pretendują zaś do wyjaśniania przedstawianych przez nie schematów zachowań (Lubienski, 2018; Yoon, Lubienski, 2018). W swojej prezentacji chciałabym wykazać, jakie aspekty ujawniają się podczas badań dostępności usług publicznych w przestrzeni miejskiej z wykorzystaniem badań jakościowych. Prezentację opieram na wynikach badań z wykorzystaniem dwóch metod: analizy danych zastanych oraz pogłębionego

wywiadu ukierunkowanego. Badanie zrealizowane zostało w trzech dzielnicach m.st. Warszawy (Wawer, Ochota, Wilanów). Podczas badania eksploracyjnego przeprowadziłam analizę dostępnych placówek usługowych z zakresu oświaty (szkoły podstawowe) oraz ochrony zdrowia (przychodnie podstawowej opieki zdrowotnej) w powyższych dzielnicach. Podstawowym elementem mojego badania zaś były rozmowy z mieszkańcami każdej z wskazanych dzielnic. Zrealizowałam około dziewięćdziesiąt wywiadów; trzydzieści w każdym z obszarów. Wywiady realizowane były z osobami posiadającymi dzieci w wieku przedszkolnym, bądź uczęszczające do szkoły podstawowej, oraz z seniorami. W badaniu uwzględniłam również pozycję społeczno-ekonomiczną respondentów. Dostępna literatura w dużym stopniu analizuje makro procesy wynikające z nierównomiernego dostępu do usług publicznych. Autorzy nie podejmują analiz codziennych praktyk i funkcjonowania mieszkańców w przestrzeni miejskiej. Tymczasem ważnym zagadnieniem jest również motywacja mieszkańców do zamieszkiwania w danym obszarze miasta, a także decyzje i działania przez nich podejmowane w celu minimalizacji negatywnych skutków nierównego dostępu do usług publicznych. By uzupełnić istniejącą lukę badawczą, należy przeprowadzić pogłębione badanie, które będzie odnosić się do postrzegania przez mieszkańców miast sytuacji nierównomiernego dostępu do usług publicznych w przestrzeni miejskiej. Włączenie perspektywy mikrosocjologicznej jest istotne, ponieważ pozwala na przekroczenie ograniczeń, którym podlegają badania ilościowe. Jedynie podczas rozmów z mieszkańcami miast możliwe jest poznanie kontekstu sytuacji, a także uwarunkowań społecznych, jakim podlegają.

Adam Sielatycki (Uniwersytet Warszawski): *Biografie miast, biografie mieszkańców: metoda biograficzna w socjologii miasta*

Przedmiotem referatu są dylematy związane z zastosowaniem metody biograficznej w badaniach przestrzeni miejskiej oraz miejskiego społeczeństwa. Pierwsze próby wykorzystania jej do analizy środowiska miejskiego zostały przeprowadzone przez badaczy z kręgu szkoły chicagowskiej (przede wszystkim W. I. Thomasa). Silnie zakorzeniona w tradycji tzw. socjologii humanistycznej, metoda biograficzna od początku traktowana była jako narzędzie poznania społecznych światów jednostek, zgodnie z postulatem F. Znanieckiego, by rzeczywistość społeczną badać z wykorzystaniem współczynnika humanistycznego. Modelowym przykładem zastosowania metody dokumentów osobistych w socjologii miasta pozostają badania Znanieckiego nad postrzeganiem przestrzeni Poznania przez jego mieszkańców (opisane w pracy „Miasto w świadomości jego obywateli", Poznań 1931). Obecnie tradycyjne przedmioty analizy takie jak listy i pamiętniki, mogą być z powodzeniem uzupełnione lub zastąpione zapisem „żywego słowa": nagraniami dźwiękowymi oraz filmami. Wykorzystanie tego rodzaju materiałów jest rozpowszechnione w interdyscyplinarnej metodzie badawczej zwanej historią mówioną. Inne metody stosowane w badaniach biograficznych, takie jak wywiad autobiograficzno-narracyjny F. Schützego, stawiają sobie taki sam cel jak tradycyjna analiza dokumentów: zrekonstruowanie jednostkowych światów złożonych z doświadczeń, wartości i wyobrażeń. Kwestią, którą pragnę poruszyć, jest przydatność metody biograficznej do badania współczesnych miast (pojmowanych w kategoriach przestrzeni społecznej i kulturowej). Spojrzenie na miasto z perspektywy jednostek – tak, jak postulował Znaniecki – jest z konieczności związane z wymiarem czasowym, innymi słowy jest rekonstruowaniem (licznych) historii miasta. Ma to szczególne znaczenie w miastach takich jak Warszawa lub Wrocław, które mają za sobą historię zniszczenia (a więc przerwania pewnej społeczno-kulturowej ciągłości) oraz odbudowy. Zastosowanie metody biograficznej pozwala w tym kontekście nie tylko na uzupełnienie zbiorowej pamięci indywidualnymi historiami, co jest celem wspomnianej historii mówionej, ale również zbadanie kulturowego i aksjologicznego wymiaru przestrzeni miejskiej oraz jego przemian. Jednostkowa perspektywa, „uwięziona" między osobistymi przeżyciami a społecznymi i historycznymi procesami postrzeganymi jako obiektywne, umożliwia tworzenie biografii miast (a więc „pisanie" ich życia) oraz (re)konstruowanie symbolicznej przestrzeni miejskiej w oparciu o indywidualne doświadczenia.

Natalia Martini (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Zastosowanie spaceru badawczego w socjologicznych badaniach nad miastem*

Referat omawia założenia i praktyczne aspekty stosowania spaceru w roli metody badania miasta jako zjawiska społeczno-materialnego, realizującego się w codziennych praktykach zamieszkiwania. Spacer badawczy łączy w sobie zalety indywidualnego wywiadu pogłębionego i obserwacji uczestniczącej. Polega na towarzyszeniu osobie badanej w typowych dla niej aktach mobilności, uczestniczeniu w i rozmawianiu o jej rutynach przestrzennych. Spacerowanie sprzyja poznawaniu miasta przez pryzmat codziennych doświadczeń. Pozwala na generowanie materiału narracyjnego stymulowanego bezpośrednią obecnością środowiska społeczno-materialnego, w którym toczy się życie codzienne osoby biorącej udział w badaniu. Spacer badawczy może stanowić również bogate źródło informacji przestrzennej, gdy jego przebieg rejestrowany jest za pomocą odbiornika GPS lub geotagowanej fotografii. Referat omawia sposób wykorzystania tak rozumianego spaceru badawczego w projekcie pt. Miasto doświadczane w sytuacji bezdomności. Studium społeczno-przestrzenne, finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki. Projekt, osadzony w prakseologicznym nurcie współczesnych badań nad miastem, traktuje sytuację bezdomności i charakterystyczne dla niej praktyki zamieszkiwania jako specyficzną perspektywę poznania miasta. Rozwija praktykę spacerowania z bezdomnymi mieszkańcami i mieszkankami miasta w kierunku kompleksowej metody badawczej, obejmującej

strategie generowania, wizualizowania i analizowania materiału empirycznego o charakterze jakościowym (narracyjnym, wizualnym) i przestrzennym. Na przykładzie doświadczeń projektowych omówiony zostanie wkład metod mobilnych i geolokalizacyjnych w rozwój socjologicznych badań nad miastem.

Referaty wyłożone:

Maciej Kowalewski, Robert Bartłomiejski (Uniwersytet Szczeciński): *Tylko spacer? Problem zastosowania techniki spaceru badawczego w celach nienaukowych*

Niniejszy artykuł porusza problem naukowości (a ściślej od-naukowienia, descjentyfikacji) niektórych technik stosowanych m. in. w socjologii miasta. Koncentrujemy się na stosunkowo „łatwym" narzędziu, jakim jest spacer badawczy. W oparciu o dwa różne przykłady projektów wskazujemy, że narzędzia z grupy walking research methods mogą być traktowane jako jedna z technik ułatwiających współpracę ze społecznością lokalną, ale nie jako pojedyncze i autonomiczne narzędzie badań naukowych. Wskazujemy na korzyści zastosowania spaceru badawczego (m. in. na aktywizację lokalnej społeczności i zwrócenie uwagi na relacje między zamieszkaną przestrzenią a jej mieszkańcami.), jednocześnie zwracając uwagę na proces od-naukowienia. Proces ten zachodzi, gdy osoba, instytucja lub organizacja wykorzystuje metodę badawczą do celów nienaukowych, przy spełnieniu dwóch warunków: (1) zastosowana metoda naukowa ma niski próg dostępności, tzn. poziom dostępności danych nie wymaga specjalistycznej wiedzy, zaangażowania dużej liczby pracowników i kosztów lub znacznego doświadczenia naukowców oraz (2) zastosowanie metody naukowej ma wartość dodatkową i nienaukową, co jest związane z profilem prowadzonej działalności (edukacyjnej, artystycznej lub politycznej.

Agata Rozalska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie), **Małgorzata Jakiel** (badaczka niezależna): *Plac Szembeka — metodologiczny czas teraźniejszy*

Paul Rabinow pisał, że nie istnieje żadna absolutna perspektywa, która umożliwiałaby badaczom i badaczkom wyeliminowanie własnej świadomości z przedmiotu badania. Tytułowy Plac Szembeka to obszar w obrębie Warszawy, wytyczony w 1919 roku, a znajdujący się u zbiegu ulic Zamienieckiej, Grochowskiej, Kordeckiego, Zaliwskiego, Chłopickiego oraz Sztuki. W latach 30-tych XX wieku przy placu wzniesiono pierwsze kamienice. Przeprowadzona w latach 2011-2012 rewitalizacja z założenia była przykładem podręcznikowego placu o powierzchni i ścianach budynków w odpowiednich proporcjach, z założenia mającego dobrze zdefiniowane granice architektoniczne i czytelną dominantę w postaci sylwetki modernistycznego kościoła. W tym wszystkim nie mogło zabraknąć specjalnie zaprojektowanego oświetlenia, mebli miejskich i fontanny. Pomimo tego Plac ten okazuje się być dziś przestrzenią martwą. Dlatego w ramach projektu realizowanego w ramach studiów podyplomowych Miasta i Metropolie. Studia Miejskie, grupa składająca się m.in. z socjologów, antropologów i architektów postanowiła przyjrzeć się temu, jak zmieniały się kompetencje przestrzenne mieszkańców wobec zmian wprowadzonych w obrębie Placu Szembeka. Założono, że istniała pewna korelacja pomiędzy odgórnie narzuconą Strategią planistyczną, a oddolnymi ludzkimi Taktykami, które dekonstruują te założone zadania zaprojektowanej przestrzeni. Porównano to, jak te taktyki kształtowały się przed i po przebudowie placu, która nastąpiła w latach 2011-2012. Kiedy były one mocniej zaakcentowane, w jaki sposób się urzeczywistniały i wobec kogo były skierowane? Tak pomyślane badanie dało nam dwie osie relacji: Strategie vs Taktyki oraz Przed i Po. Do tak rozrysowanego problemu dobrano niemal klasyczne metody badawcze: wywiady strukturyzowane oraz karty obserwacyjne Whyte'a, ponieważ dążono do zatarcia granicy pomiędzy badanymi i badaczami. Punktem wyjścia była analiza fotografii Placu „sprzed" i „po" rewitalizacji. Czy okazało się, że metodologicznie poszerzane przez nas ramy doświadczeń mogą być modyfikowane wyłącznie w konstrukcji wiecznego teraźniejszego czasu dokonanego?

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
AULA 3.12

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Bierwiaczonek, Robert Pyka (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Implementacja założeń miejskiego rozwoju zrównoważonego z perspektywy środowisk kreatywnych „Krakowic". Metodologiczne wyzwanie a badawcza satysfakcja*

W 2018 roku odbywały się w Katowicach dwa wydarzenia. Pierwszym z nich był organizowany wspólnie z Krakowem kongres Zgromadzenia Generalnego Miast Kreatywnych UNSECO (Annual Meeteing UNESCO) w czerwcu 2018 roku. Drugim Szczyt Klimatyczny ONZ (COP 24) goszczący

w stolicy województwa śląskiego w grudniu 2018 roku. Te dwa wydarzenia zainspirowały do postawienia pytania, w jaki sposób kultura i działania z nią związane są w stanie wpłynąć na realizację celów Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030 lub przynajmniej promować działania sprzyjające ich implementacji. Tak postawiony problem stanowił podstawę blisko 100 debat zorganizowanych przez Instytucję Kultury Katowice – Miasto Ogrodów oraz Krakowskie Biuro Festiwalowe, a prowadzonych przez powołanych w tym celu moderatorów. W debatach uczestniczyli przedstawiciele sektorów twórczych Katowic i Krakowa z siedmiu obszarów kreatywności UNESCO, tj.: literatury, muzyki, filmu, designu, nowych mediów, gastronomii oraz sztuki ludowej/rzemiosła. Do udziału w tym projekcie zaproszono socjologów, aby z jednej strony obserwowali i rejestrowali proces wypracowywania w toku debat rozwiązań i rekomendacji, ale także by poprzez rodzaj socjologicznej interwencji wspierali uczestników dyskusji w jej strukturyzacji, nadaniu jej odpowiedniego wymiaru teoretycznego oraz ulokowaniu jej we kontekście wyzwań rozwojowych współczesnych miast. Debaty te zostały zatem ujęte jako przedmiot obserwacji, analizy wypowiadanych treści, a także, w sytuacjach tego wymagających, interwencji socjologów realizujących projekt pt. „Creative Crossroads: Kraków-Katowice 2030. Rola kultury i sektorów kreatywnych w osiągnięciu Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju do 2030 roku". Punktem wyjścia do realizacji socjologicznej części projektu było założenie, że kultura jest jednym z czynników warunkujących rozwój miasta. Projekt miał dwa zasadnicze cele: poznawczy i aplikacyjny. Cel poznawczy odnosił się do zbadania, w jaki sposób środowiska kreatywne związane ze zróżnicowanymi sektorami kultury widzą swoją rolę w implementacji założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego do 2030 roku. Podstawą teoretyczną stanowiły tu między innymi koncepcje sformułowane przez Charlesa Landry'ego i Amartya'ę Sena. Cel aplikacyjny odnosił się do poszukiwania pomysłów i idei, które mogą stanowić podstawę działań strategicznych miast w sferze rozwoju kultury. W referacie zaprezentowane zostaną metodologiczne założenia projektu, których podstawę stanowiły trzy sposoby badania rzeczywistości społecznej: analiza treści, obserwacja uczestnicząca oraz interwencja socjologiczna. W prezentacji omówione zostaną problemy metodologiczne, z jakimi zmagano się podczas realizacji projektu. Dotyczyły one m. in. znalezienie adekwatnego klucza kategoryzacyjnego, warunków podejmowania wpływu na debatujące grupy, analizy struktur komunikacyjnych debatujących grup oraz porównywalności wniosków w nich wypracowanych. Wskazane zostaną ponadto zalety i wady zastosowania wymienionych technik badawczych w niekonwencjonalnym projekcie. Zaprezentowane zostaną także najważniejsze jego rezultaty przynoszące badawczą satysfakcję. Projekt realizowany był przez socjologów z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego działających w Obserwatorium Procesów Miejskich i Metropolitalnych. Zleceniodawcą projektu była Instytucja Kultury Katowice – Miasto Ogrodów działająca we współpracy z Krakowskim Biuro Festiwalowym.

Jacek Gądecki, Łukasz Afeltowicz (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)**, Ilona Morawska** (Instytut Rozwoju Miast i Regionów), **Karolina Anielska** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Dzielnice innowacji: od hipotezy do mapowania*

W ramach naszych badań zajmujemy się skupiskami określanymi jako dzielnice innowacji. Jak pokazują badania prowadzone m.in. w ramach geografii ekonomicznej oraz studiów nad nauka i technologią, innowacja rodzi się w bliskości i jest często procesem osadzonym terytorialnie. Dlatego przedsiębiorstwa innowacyjne mają silniejszą tendencję do przestrzennego skupiania się niż podmioty innych branż. Jak sugerują dotychczasowe badania, najważniejszych czynniki wpływających na lokowanie się firm w określonych lokalizacjach to: dostęp do gęstego rynku pracy, usług komplementarnych oraz infrastruktury transportowej, bliskość uniwersytetów i innych innowacyjnych podmiotów sprzyjająca rozlewaniu wiedzy (spillover effect), efekty urbanizacji i efekty aglomeracji.

W Polsce od kilku lat można zaobserwować oddolne i odgórne skupianie się firm innowacyjnych w szeroko pojętym obszarze centralnej aktywności w mieście. Procesy te analizujemy w ramach projektu badawczego pt. „Dzielnice innowacji?". Wytypowanie i przebadanie skupisk podmiotów branż innowacyjnych w Polskich miastach wymaga uporania się z trzema głównymi wyzwaniami metodologicznymi, których omówieniu poświęcone jest nasze wystąpienie. Wyzwanie 1. Brak jest ontologii pojęciowej odnoszącej się do przemysłów kreatywnych i innowacyjnych. Jak wynika z naszego wstępnego rozpoznania, branża kreatywna i innowacyjna funkcjonują w odmienny sposób (wiele biznesów kreatywnych, w przeciwieństwie do innowacyjnych, nie oferuje usług lub produktów łatwych w skalowaniu; firmy kreatywne często stanowią podmioty komplementarne względem firm innowacyjnych, a nie generatory wzrostu), mają różne potrzeby, w związku z czym nie mogą być analizowane łącznie. Istnieją również różnice wewnątrz branży innowacyjnej, czego najlepszym przykładem jest podział na podmioty „softwarowe" i „hardwarowe", które mają różne potrzeby i preferencje dotyczące lokalizacji. Wyzwanie 2. Istniejące bazy danych są słabo dostępne i mało użyteczne. W Polsce nie dysponujemy standardowymi rozwiązaniami umożliwiającymi szybkie generowanie map skupisk analogicznych do inicjatywy U.S. Cluster Mapping. Generowanie map wymaga dużych nakładów „manualnej" pracy polegającej na pobieraniu danych ze źródeł internetowych (np. Crossweb), czyszczeniu ich i integrowaniu. Wyzwanie 3. Badania terenowe związane z przestrzenno-społecznym aspektem funkcjonowania innowacji niosą problemy natury metodologicznej i praktycznej. Problematyczne jest m.in. prowadzenie badań w biurach firm zajmujących się nowymi

rozwiązaniami technologicznymi oraz pozyskiwanie i utrzymanie respondentów, którzy nie tylko reprezentują branże oferujące bardzo dobre wynagrodzenie i prestiż, ale także zarabiające poprzez sprzedawanie czasu swoich pracowników/c (study-up).

Mariusz Piotrowski (Uniwersytet Warszawski): *Społecznie wytwarzane dane przestrzenne w badaniach kultury*

Proces zbierania danych w badaniach zjawisk kulturowych najczęściej zahacza o kontakt ze statystykami publicznymi. W badaniach nad uwarunkowaniami przestrzennymi zjawisk społecznych dane infrastrukturalne zbierane są najcześciej w formie zestawień, opracowań, czy map. Rzadziej mają one charakter surowych, szczegółowych danych, które można dowolnie przetwarzać i analizować. Wśród typów danych przestrzennych powszechnie używane są informacje o punktach (które odpowiadają obiektom w przestrzeni), rzadziej o powierzchniach (granice administracyjne, historyczne, rekonstruowane przez badaczy obszary), czy wreszcie informacje o liniach (drogi, rzeki). Skutkuje to sytuacją, że prezentowane dane to najczęściej mapa obiektów (w postaci punktów), czy kartogram, relatywizujący zliczoną cechę na jakiś wymiar socjodemograficzny (najczęściej liczbę ludności). Polityka centralnej administracji, w tym obszarze, jest niechętna publikowaniu danych przestrzennych jako dostępnych i otwartych. Dostęp do danych dotyczących obiektów kartograficznych zebranych na poziomie ogólnopolskim podlega dużym ograniczeniom. Przechodząc na szczebel gminny, polityka administracyjna w sprawie dostępu do informacji przestrzennej jest różna i zależna od stopnia otwartości urzędników. Choć coraz częstsze jest stosowanie systemów informacji przestrzennych jako elementu informacji publicznej, to rzadkością jest publikacja surowych danych. Przeprowadzanie badań porównawczych na poziomie dwóch sąsiadujących gmin wymagać może działań harmonizujących dane, rozważań nad semantyką obiektów, które zostały zmapowane. Najłatwiej można to zaprezentować zadając takie pytanie: Czy gmina mapuje wszystkie obiekty znajdujące się na terytorium, czy tylko te, które są w zarządzaniu gminnym? Kolejna sprawa to określenie minimalnego poziomu, do którego warto redukować dane, może doprowadzić do sytuacji, że nie dysponujemy danymi dla przeprowadzenia badań. Taka sytuacja prowadzi do poszukiwania alternatywnych źródeł danych. Takim źródłem może być crowdsourcing i najpopularniejszy serwis typu Volunteered Geographic Information – OpenStreetMaps. (OSM), w którym to użytkownicy stają sie sensorami mapującymi przestrzeń. Referat podejmie trzy wątki dotyczące OSM jako źródła danych w badaniach społecznych. Pierwszy będzie dotyczył ontologii systemów, statystyk publicznych, OSM i żywej kultury (zrealizowanych w ramach projektu GIS Kultura). Drugi – zgodności i komplementarności danych publicznych i OSM. Trzeci zaprezentuje dane OSM jako źródło analiz dostępności przestrzennej. Budowa ontologii systemu, który ma być globalną mapą, budowaną przez opisywanie otoczenia, napotyka na wiele problemów z uzgadnianiem znaczeń. Z jednej strony są więc to próby opisania lokalnej specyfiki, z drugiej zaś standaryzacja, która oznacza najczęściej redukcję złożoności. Proces społecznego tagowania, sam w sobie stanowi wymiar analityczny, ale jego efekty traktować można jako element oceny jakości danych. Zgodność i komplementarność dotyczy kwestii, jakiego typu źródła są wykorzystywane przez użytkowników systemu OSM. Ile w nim jest samodzielnych pomiarów, a ile jest przepisywania danych z innych źródeł. Podczas wystąpienia zaprezentowane zostaną przykłady analiz opartych o dane OSM, dotyczące badań dostępności przestrzennej obiektów żywej kultury. Ze szczególnym określeniem, w których obszarach warto stosować takie analizy, a gdzie należy szukać innych źródeł.

Barbara Rożałowska (Politechnika Śląska w Gliwicach): *Smart citizen — o problemach pomiaru inteligencji mieszkańców miast*

Rozwój technologii informacyjno-komunikacyjnych w miastach przyczynił się do powstania responsywnego systemu, w którym miejskie systemy reagują na zachowania użytkowników przestrzeni miejskiej w czasie rzeczywistym. Mieszkańcy mogą koncentrować się w przestrzeni wirtualnej w celu zaspokajania aktualnych potrzeb lub rozwijania swoich zainteresowań. Tworząca się płynna sieć powiązań społecznych jest odpowiedzią na usieciowienie przedmiotów i urządzeń. Nasuwa to problemy metodologiczne w badaniu kreatywności i „inteligencji" mieszkańców podlegających ciągłym zmianom. Koncepcja miast kreatywnych i zaproponowane przez R. Floridę mierniki kreatywności miast nie są już wystarczające do zrozumienia społecznych procesów zachodzących w miastach. Dyskusja prowadzona na ten temat na seminariach i konferencjach, najczęściej odbywa się w gronie przedstawicieli władz miast, firm informatycznych, urbanistów i ekonomistów, z pominięciem socjologów. Oznacza to, iż modele matematyczne i algorytmy, które są stosowane m.in. w badaniach bakterii i wirusów, mogą posłużyć także do symulacji tworzonych dla mieszkańców miast. Zjawiska społeczne zachodzące w miastach pod wpływem rozwoju nowoczesnych technologii są na tyle złożone, że aby poznać istotne procesy, należy łączyć metody zarówno ilościowe, jak i jakościowe. Obok pomiaru digital literacy proponowanego przez brytyjskich badaczy, należy więc uwzględnić także inne dane, m.in. aktywności podejmowane spontanicznie przez grupy mieszkańców w celu poprawy jakości zamieszkania, działalność miejskich aktywistów, sposoby wykorzystywania nowych technologii przez użytkowników fablabów, udział w imprezach typu hackathon. Badanie tak rozumianej inteligencji miasta może wykazać, czy społeczności miejskie są w stanie konkurować ze scenariuszem rozwoju miejskich systemów zaproponowanym przez wielkie firmy informatyczne. Zakładam przy tym, że aktywność i inteligencja obywateli ma duży wpływ na jakość środowiska miejskiego,

gdyż odpowiada na realne, a nie sztucznie wykreowane potrzeby mieszkańców. Celem referatu jest zatem krytyczna analiza wybranych modeli służących ocenie społecznych aspektów inteligentnego miasta oraz próba zdefiniowania czym jest dla miasta kategoria smart citizen i jakie wskaźniki można stosować do jej pomiaru.

Referaty wyłożone:

Małgorzata Osowska (Uniwersytet Warszawski): *Jak rozumieć inteligencję miasta? Analiza przypadków innowacyjnych narzędzi włączania mieszkańców w rozwój miasta*

Przedmiotem referatu będzie analiza projektów uznawanych za sprzyjające budowaniu smart społeczności w dwóch miastach uznawanych za inteligentne (Warszawa, Poznań i/lub Wrocław). Celem jest prześledzenie, w jaki sposób idea smart city popularyzowana i upowszechniana w światowym dyskursie nad rozwojem miast jest interpretowana oraz przekładana na ogólne cele i strategie rozwoju, a następnie konkretne narzędzia i projekty realizowane przez przedstawicieli władzy administracyjnej oraz przeanalizowaniu, na ile prowadzone działania sprzyjają wyłaniania się inteligentnych społeczności.Wizja miasta inteligentnego staje się dziś obietnicą przestrzeni do życia, która nie tylko zapewnia warunki do rozwoju, samorealizacji i satysfakcji w wielu obszarach, ale także miejsca, które chroni przed wyzwaniami przyszłości. To miasto opisywane jako posiadające cechy właściwe dla istot inteligentnych – uczące się, komunikujące z otoczeniem, przewidujące, zapobiegające. Na uwagę zasługuje jednak fakt, iż sposobów definiowania oraz interpretowania tej wizji rozwoju jest mniej więcej tyle, co badaczy problematyki, a każdy z nich w odmienny sposób operacjonalizuje właściwości i tkankę miasta smart. Dyskusja na temat miejskiej inteligencji staje się więc dyskusją o przyszłości, gdzie stawiane są pytania o kluczowe wartości, w oparciu o które miasto powinno być rozwijane oraz rolę, jaką może pełnić wspólnota lokalna. Koncepcje inteligentnego miasta i inteligentnych społeczności stały się pretekstem do przeprowadzenia studiów przypadku nad przeobrażeniami kultur organizacyjnych miejskiej administracji publicznej w Polsce. Badania rozpoczęto od wyłonienia w strukturach administracyjnych miast osób zajmujących stanowiska reprezentacyjne, odpowiedzialnych za oficjalną politykę miasta, opracowujących dokumenty strategiczne oraz podejmujących decyzje nadające miastu kierunek rozwoju. Prowadzone wywiady indywidualne pogłębione oscylowały wokół tego, jak reprezentanci miast rozumieją hasło inteligentne miasto: jak się w nim żyje, co je wyróżnia, jak może przejawiać się inteligencja w praktyce zarządzania. Celem było przejście z poziomu interpretacji idei na poziom wdrożenia: planowania, realizowania, koordynowania działań. Rozmowy służyły zidentyfikowaniu kroków, jakie stawiają decydenci chcąc rozwijać miasto w pożądanym kierunku. Drugim istotnym celem było wyłonienie konkretnych przejawów inteligencji danego miasta, czyli innowacyjnych inicjatyw, projektów, pomysłów czy metodyk działania, których ważnym celem było włączenie mieszkańców w miejskie procesy. Wiedza zdobyta w pierwszym etapie dotycząca identyfikacji inteligentnych rozwiązań była wykorzystana w drugim rzucie badania, gdzie do rozmów rekrutowano urzędników na niższych szczeblach, odpowiedzialnych za wdrażanie konkretnych projektów. Tutaj prowadzone rozmowy krążyły wokół szukania odpowiedzi na pytanie, jak od początku do końca dochodzi do wyłaniania i wdrażania innowacji i innych przejawów działań sprytnych w mieście. Ostatnia część badań obejmowała mieszkańców, odbiorców projektów. Przeprowadzone z nimi wywiady oraz ankiety służyły ocenie kampanii informacyjnych dotyczących prowadzonych projektów, osobistych motywacji do uczestnictwa oraz ocenie przyjazności i intuicyjności prowadzonych przez miasto działań. Przedstawiony materiał badawczy będzie służył refleksji nad przeobrażeniami kultury organizacyjnej miejskiej administracji, która ukazana będzie z trzech perspektyw: odgórnej strategicznej, oddolnej, projektowej i zewnętrznej.

Kamil Brzeziński, Agnieszka Michalska-Żyła (Uniwersytet Łódzki): *Budżety partycypacyjne jako alternatywny sposób badania miasta i źródło informacji o potrzebach w zakresie wytwarzania miejskiej przestrzeni*

Budżety partycypacyjne, w Polsce często nazywane obywatelskimi, postrzegane są w ostatnim czasie jako jeden ze skuteczniejszych instrumentów partycypacyjnych. Od 2011 roku coraz więcej mieszkańców polskich miast również zyskuje możliwość skorzystania z tego narzędzia i współdecyduje o sposobie wydatkowania określonej puli środków publicznych na realizację zgłaszanych przez siebie projektów. Budżety obywatelskie jako swoisty mechanizm współzarządzania lokalnego i forma partycypacji mieszkańców są też szeroko komentowane. Zwykle wraca się uwagę na ich pozytywne oddziaływanie na proces aktywizowania społeczności miejskich i włączania obywateli we współdecydowanie o mieście, ale także krytykuje za formę swego rodzaju plebiscytu, który de facto prowadzi do drobnej, kosmetycznej zmiany i złagodzenia nieprzyjemnych konsekwencji obecnego sposobu zarządzania miastem. Nie zważając na głosy krytyczne coraz więcej miast organizuje budżety partycypacyjne a mieszkańcy chętnie przygotowują własne propozycje zadań i uczestniczą w wyborze, tych które wydają się dla nich atrakcyjne. Analiza budżetów obywatelskich interesująca jest, w naszym przekonaniu, nie tylko z perspektywy oceny samej procedury czy ich roli w rozbudzaniu obywatelskiej partycypacji, ale także z uwagi na cele i oczekiwania zawarte w zgłaszanych propozycjach działań. Zgłaszane projekty stanowić mogą bowiem cenne źródło informacji o mieście, jakości życia jego mieszkańców oraz potrzebach i oczekiwaniach, co do kierunków zmian miejskiej przestrzeni. Jak

pokazują przeprowadzone już analizy, zdecydowana większość propozycji dotyczy zmian już istniejącego i proponowania nowego sposobu organizacji przestrzeni miejskiej. Celem przygotowywanego wystąpienia jest prezentacja efektów analizy treści zgłaszanych przez mieszkańców Łodzi i Poznania propozycji zadań (zarówno wybranych, jak i niewybranych) do realizacji w ramach kolejnych edycji budżetu obywatelskiego i potraktowanie ich jako swego rodzaju wskaźnika potrzeb i oczekiwań mieszkańców w zakresie wytwarzania przestrzeni. Analizie poddane zostaną pierwsze i ostatnie edycje obu budżetów, co umożliwi również wstępną ocenę wpływu tego narzędzia na poprawę jakości miejskiej przestrzeni. Rezultatem badania będzie ukazanie kierunków w zakresie wytwarzania przestrzeni miejskiej (w tym przestrzeni najbliższego środowiska zamieszkania) proponowanych przez mieszkańców i zgodnych z ich potrzebami, jak również największych deficytów w zakresie funkcjonalności; czytelności, jasności układu, estetyki oraz dostosowania przestrzeni miasta do wzorów zachowań mieszkańców.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
AULA 3.12

Referaty wygłaszane:

Wojciech Łukowski (Uniwersytet Warszawski): *Wielostanowiskowe badania mobilności mieszkańców małego/średniego miasta*

Wielostanowiskowe badania etnograficzne (można też mówić o takim podejściu w odniesieniu do badań o nachyleniu socjologicznym i antropologicznym) stanowią próbę pożądanej zmiany metodologicznej wymuszanej przez przemiany społeczne, w tym coraz większą skłonność do mobilności jako intencjonalnie postrzeganej skutecznej formy radzenia sobie w życiu. Takie propozycje jak transnarodowa czy translokalna przestrzeń społeczna są próbą wskazania na to, że także o mieście nie da się dziś adekwatnie mówić jako o tworze, które by nie był współtworzony przez wieloobecność jego mieszkańców. Wielostanowiskowość badań jest wtedy przede wszystkim rozumiana jako konieczność prowadzenia badań „Tu" i „Tam". Umieszczenie w centrum uwagi doświadczenia biograficznego i pokoleniowego mieszkańców danego miasta pozwala się otworzyć także na inne wymiary mobilności i jej konsekwencje, pozwala się otworzyć na inne stanowiska, które umieszczone są w mniej lub bardziej odległej przeszłości czy w miejscach, których powiązanie z mobilnością musi być dopiero sprawdzone (np. aktywność lokalnych elit samorządowych czy kulturalnych). Może też dostrzec, że małe i średnie miasta w Polsce są poddawane globalnej logice kulturalizacyjnej, które rozpina tkankę społeczną na ambiwalencji między kulturowym zamykaniem się a otwieraniem się. Zderzają się ze sobą dwa łady kulturalizacyjne. Jednym jest ład oparty na esencjonalizmie kulturowym, w którym wzorem życia jest moralna, homogeniczna wspólnota wyobrażona, wykluczającym przygodność. Drugim ład oparte jest na hiperkulturze, gdzie style życia dostępne są na globalnym rynku dóbr kulturowych i gdzie stale rośnie przygodność. Mieszkańcy są zaś w coraz większym stopniu w obrębie tych dwóch ładów. Jak dobierać lokalizacje stanowisk badawczych? Jak uniknąć ich przypadkowości? Jak ograniczać ich ilość, jak konstruować próbki do badań? Jak dzięki tym stanowiskom „zawieszać" skłonność do wtłaczania obserwowanych zjawisk w dostępne kategorie (np. mobilność przestrzenna i społeczna)? Jak wiązać ze sobą obserwacje i analizy zróżnicowanych źródeł? Wielostanowiskowe badania przeprowadzane w niespełna trzydziestotysięcznym mieście w Polsce północno-wschodniej pozwalają na formułowanie ostrożnych odpowiedzi na te pytania. Pomagają zdiagnozować społeczno-kulturową kondycję takiego miasta w zglobalizowanym świecie.

Marek Nowak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Pieszość (ang. walkability) w perspektywie socjologii empirycznej. Rekonstrukcja badania zrealizowanego w Poznaniu w 2018 roku*

Angielskie pojęcie walkability najczęściej wykorzystywane bywa w geografii i geografii społecznej oraz w refleksji poświęconej planowaniu przestrzennemu (por. Vojnowic, Kotval-k, Lee, Ye, Ledoux, Vernakovida, Messina 2013) w istocie niezależnie od kręgu kulturowego (Rafiemanzelat, Emadi, Kamali 2016, Singh 2015). Pojęcie to oznacza tam „zdatność" przestrzeni do wykorzystywania jej przez pieszych, w kontekście zrównoważonej wizji miasta. W socjologii pojęcie to niemal nie istnieje, podobnie jak zdominowane przez kwestie techniczne zagadnienia komunikacji w przestrzeni. Ten intrygujący aspekt socjologii, w tym socjologii miasta jako dyscypliny, wskazuje na jej paradygmatyczne sprofilowanie, gdzie tzw. zwrot przestrzenny i ujmowanie zjawisk w ich przestrzennej dynamice dokonuje się z opóźnieniem, niemniej odbywa się na naszych oczach. Pojęcie pieszości, które posłużyło do propozycji konceptualizacji problematyki badawczej, stało się inspiracją do zaproponowania wielonarzędziowego badania, które obejmowało trzy cele: z jednej strony uchwycenia złożonych uwarunkowań decydujących specyfice pieszego poruszania się w przestrzeni miasta, z drugiej strony uchwycenia prawidłowości zachowaniowych (i wyłaniających się w analizie typów pieszych, a na ich tle interpretacji wspomnianych uwarunkowań) oraz zweryfikowaniu hipotezy o istnieniu

„pieszego światopoglądu" (w odniesieniu do tradycji badan stylów życia). Badanie, jakkolwiek odwołujące się do dużej literatury spoza socjologii, miało charakter eksploracyjny, korzystającą z triangulacji technik, używało z jednej strony założenia metodologii ilościowej (badania sondażowego), obserwacji opartej o stacjonarną rejestrację, z drugiej strony badania posługującego się kamerami w ruchu (tzw.: GoPro) i analizą zachowań w zakresie poruszania się pieszo (przy użyciu aplikacji w telefonie komórkowym). Zaproponowany referat, z jednej strony, będzie rekonstruował ustalenia badawcze, z drugiej zaproponuje wyznaczenie pola refleksji socjologicznej inspirowanej „pieszością" (jako socjologiczną interpretacją ang. walkability). Wystąpienie postawi sobie za cel uruchomienie dyskusji na temat wyłaniającej się (nowej) socjologii i zweryfikuje tezę o wyodrębnieniu się „pieszości" jako fenomenu społecznego.

Filip Schmidt (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Spór o miasto: automobilność i parkowanie w świetle analiz zawartości mediów społecznościowych*

Jednym z tematów silnie ogniskujących dziś zarówno uwagę studiów miejskich, jak i dyskusje publicystyczne i te mające miejsce w życiu codziennym, jest spór o to, w jakim stopniu i w jaki sposób przestrzeń ulic powinna być podporządkowana potrzebom różnych rodzajów jej użytkowników: ruchowi pieszemu, samochodowemu, rowerowemu i transportowi publicznemu. Tego typu dyskusje nie są zjawiskiem nowym, lecz trwają od międzywojnia. Raczej mamy więc dziś do czynienia z ich kolejnym etapem i korespondującymi z nim trendami w przekształcaniu centrów miast, natomiast po raz pierwszy spór przybiera tak ogromne rozmiary w Polsce, wywierając duży wpływ na politykę lokalną i miejską codzienność. Długotrwały i nadal mający miejsce wzrost średniej liczby pojazdów przypadających w naszym kraju na jednego mieszkańca doprowadził do sytuacji, że polskie miasta stają się coraz częściej ilustracją tego, że „głównym problemem automobilnych społeczeństw jest to, że brakuje miejsc, w których można się zatrzymać" (Marek Krajewski) oraz przestrzenią walk o różnego typu regulacje dotyczące poruszania się, zatrzymywania i parkowania. W referacie chciałbym przedstawić metodę badania tych procesów polegającą na gromadzeniu oraz analizie treści i form dyskusji toczonych w Poznaniu za pośrednictwem portalu Facebook. Omówione zostanie zagadnienie masowego pobierania dużej ilości treści z mediów społecznościowych, porządkowania ich i poddawania analizom ilościowym i jakościowym, a także przykładowe wyniki takich analiz dla Poznania: dominujące dyskursy, formy argumentowania, schematy interakcji między zwolennikami i przeciwnikami różnego typu użytkowania miejskich przestrzeni i osób różniących się stosunkiem do automobilności. Tego typu analizy pozwalają wskazać na ciekawe różnice i relacje między perspektywą obecną w tych pracach, które traktują automobilność i jej przemiany jako element szerokiej sieci czynników ludzkich i nieludzkich, politycznych i technicznych, element globalnych procesów splatających ze sobą codzienne mikropraktyki z przemianami klimatu czy globalnymi wojnami o ropę a analizami skupiającymi się na horyzoncie działań działań i uzasadnień dla działań reprezentowanych przez jednostki i gospodarstwa domowe, adaptujących się do przemian miejskiej przestrzeni. Jest to jednocześnie dobry punkt wyjścia do dyskusji nad potencjałem i ograniczeniami narzędzi służących do masowego pobierania z Internetu danych zastanych o charakterze tekstowym i wizualnym oraz szukania w nich wzorów i zależności.

Anna Pokrzywa (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Od e-sąsiada do e-aktywisty. O metodologicznych wyzwaniach badania wirtualnych grup lokalnych*

Internetowe grupy dzielnic i osiedli zrzeszają tysiące ich mieszkańców. Te wirtualne przestrzenie na portalu społecznościowym Facebook są nie tylko miejscem „spotkań" sąsiadów, nie tylko okazją do podejmowania wspólnych działań i kształtowania obywatelskich postaw, ale także kopalnią danych i metodologicznych wyzwań dla społecznych badaczy miasta. Wirtualne grupy lokalne wymykają się definicji wspólnot organicznych i wspólnot wirtualnych, a także redefiniują dotychczasowe postrzeganie relacji sąsiedzkich. Społeczność rzeczywista przenika mocno do społeczności wirtualnej, a społeczność wirtualna staje się komponentem społeczności lokalnej w realu. W sieci tętni „drugie życie" dzielnic czy osiedli, które ma wpływ na różne aspekty społecznego i politycznego życia na danym obszarze, a nawet na lokalny biznes. Lokalne grupy wirtualne można również traktować jako jedno z obliczy miejskiego aktywizmu, czyli postawy reprezentowanej przez jednostki dążące do wywołania zmiany społecznej w obrębie miasta. W wirtualnych grupach ludzie inspirują się do działań charytatywnych i obywatelskich, dyskutują o pożądanych i nagannych cechach mieszkańców dzielnic, biorą udział w internetowych plebiscytach np. na najlepszy dom kultury w mieście, czy najładniej ukwiecony balkon (coraz częściej nazywa się ich kliktywistami), namawiają innych do troszczenia się o wspólne dobro. Z bytu internetowego ludzie zaczynają tworzyć silną społeczność lokalną zaangażowaną w działania na rzecz zmian. W wystąpieniu opowiem o zjawisku, które nazwałam e-sąsiedztwem i o moich próbach jego badania. Zastosowanie triangulacji technik badawczych (analiza treści, obserwacja socjologiczna, wywiady konwersacyjne, badanie ilościowe) przyniosło wiele ciekawych wniosków, ale także wiele metodologicznych pytań i wątpliwości, którymi chciałabym się podzielić licząc na dyskusję w gronie innych badaczy miasta.

Referaty wyłożone:

Maciej Folta (Uniwersytet Warszawski): *Poszukiwanie informatorów w jakościowych badaniach miejskich. Potrzeby, przestrogi, inspiracje*

Każde badanie wymaga zebrania wstępnych informacji o jego terenie i zamieszkujących go ludziach. Pierwszym krokiem jest, oczywiście, desk research. Ale co jest kolejnym? Badacze pracujący w paradygmacie ilościowym wydają się być w o tyle lepszym położeniu, że o ile dostęp do danych może być utrudniony, to dane te zostały przez kogoś zebrane, bądź stworzone: miasta prowadzą spisy i rejestry, należy „tylko" zdobyć do nich dostęp. Co jednak z badaczami pracującymi w ujęciu jakościowym? Wiele jest wartościowych prac o pracy w terenie, także o doborze próby, mam jednak wrażenie, że niewiele napisano o tym, jak się w terenie zorientować: jak szybko go poznać, gdzie szukać informatorów, osób, które mogą dużo o nim wiedzieć. Może to wynikać z faktu, że wiele starszych podręczników zakładało znacznie dłuższy okres przebywania w terenie – autorzy nie przewidywali, że obecnie badacz – ze względu na projektowo – grantowy system uprawiania nauki, a także ze względu na krótkie terminy realizacji – może mieć mniej czasu na zanurzenie się w teren. Bądź autorzy ci zakładali teren mniejszy, niż całe dzielnice i osiedla – badania ograniczone do konkretnych miejsc i instytucji (szkoły, zakłady pracy, szpitale, etc.). Czym innym jest zdobyć dostęp do takiej instytucji przez osobę odźwiernego (gatekeepera), a czym innym jest badanie całego obszaru miasta, który – zazwyczaj – nie ma swojego naczelnika, bądź dyrektora. Jak zorientować się szybko w mieście? Czyjej pomocy potrzebuje wtedy badacz? W moim referacie chciałbym podzielić się przemyśleniami i doświadczeniami w zakresie znajdowania i prowadzenia rozmów z potencjalnymi informatorami w badaniu jakościowym. Ideą wystąpienia jest przedstawienie kategorii osób, które mogą skierować badacza dalej w teren, jednocześnie niebędących odźwiernymi w rozumieniu najczęściej używanym w naukach społecznych, tj. osobami strzegącymi dostępu do konkretnego miejsca, czy instytucji. Osoby takie, niekoniecznie będąc same badane, mogą podsunąć badaczowi trop już w kierunku właściwych badanych, a także poszerzyć wiedzę o samym terenie. Chciałbym także rozpocząć dyskusję o możliwych problemach, na jakie może natknąć się badacz w toku poszukiwania takich przewodników po terenie, zarówno natury metodologicznej, jak i osobistej.

Hubert Kotarski, Krzysztof Piróg (Uniwersytet Rzeszowski): *Badanie jakości życia w mieście — metodologiczne dylematy związane z określeniem populacji mieszkańców miasta oraz doborem próby*

Podczas wystąpienia będziemy chcieli podzielić się doświadczeniami dotyczącymi określenia populacji mieszkańców miasta, doboru próby oraz na etapie dotarcia do respondentów zdobytymi w ramach dwóch edycji Rzeszowskiej Diagnozy Społecznej (Kotarski, Malicki, Palak, Piróg. 2016. Rzeszowska Diagnoza Społeczna 2015. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego; Piróg, Kotarski. 2018. Rzeszowska Diagnoza Społeczna 2017. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar). Będziemy chcieli przedstawić mocne a zarazem słabe strony przyjętych rozwiązań, a także rozważyć dylematy metodologiczne w tym zakresie.

G16. JA, MY, ONI – POKOLENIOWE KONSTRUOWANIE SIEBIE I SPOŁECZNEGO ŚWIATA

Organizatorki: Krystyna Szafraniec (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), **Maria Zielińska** (Uniwersytet Zielonogórski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Młodzieży i Edukacji

Język obrad: polski

W Polsce sporo wiemy o ludziach młodych, o ryzykach i wyzwaniach, jakim muszą stawić czoła. Jako socjologowie skupialiśmy się w ostatnich latach głównie na rozpoznawaniu społeczno-kulturowego kontekstu i społecznego usytuowania młodzieży, jej aspiracji, dążeń i strategii życiowych. Z diagnoz, jakimi dysponujemy, wyłania się obraz pokolenia skoncentrowanych na sobie, nieco zagubionych, zdystansowanych do polityki indywidualistów, niezainteresowanych pytaniem o własne Ja czy – zwłaszcza – o Ja zbiorowe. Ostatnie lata dostarczają przesłanek nakazujących zadawać pytania wcześniej pomijane w analizach, również z uwagi na ich emocjonalną nieobecność w świadomości młodzieży, a mających rangę podstawowych: Kim są i jacy są dziś ludzie młodzi – jako jednostki i jako społeczni aktorzy? Co naprawdę się w ich życiu liczy i dlaczego? Czym wypełniony jest ich świat przeżywany – jak postrzegają siebie, życie społeczne, swoje szanse i perspektywy życiowe? Czy szukają wyrazistych identyfikacji i zwracają się w kierunku własnego wnętrza bardziej aniżeli miało to miejsce w latach minionych? Co bardziej organizuje ich przestrzeń życia i ich myślenie o świecie – umiłowanie wolności, potrzeba ekspresji czy bezpieczeństwo? Chciałybyśmy stworzyć platformę dyskusji dla tych badaczy młodzieży (i pokoleń), którzy mają na swoich warsztatach studia

(wyniki badań) pozwalające odtworzyć – pod kątem stawianych wyżej pytań – portrety współczesnej młodzieży. Zapraszamy również tych, którzy mieliby do zaproponowania ciekawe, obiecujące poznawczo teorie i hipotezy (socjologiczne, antropologiczne, psychologiczne) pozwalające trafniej opisać fenomen młodzieży i kształtowania się pokoleń. Proponujemy spojrzenie na młodzież jako kategorię zróżnicowaną wiekowo i – być może – również pokoleniowo. Wydłużenie tej fazy życia, powodujące, że w okresie „między" (dzieciństwem i dorosłością) znaleźli się nie tylko adolescenci, lecz również długo dorastający do samodzielności dorośli młodzi ludzie (J. Arnett), nakazuje z równą uwagą przyglądać się i jednym, i drugim. Przemawia za tym również dynamika zmian cywilizacyjnych i społeczno-historycznego kontekstu dorastania młodzieży, sprawiająca, że oto obok siebie, w jednym społeczeństwie, mogą żyć nie tylko odmienne plemiona, lecz również różne pokolenia młodzieży. Najważniejszym celem grupy będzie poddanie socjologicznej refleksji różnych wyników badań dotyczących współczesnej młodzieży (różnych kohort wiekowych) wraz z próbą ich bardziej całościowej interpretacji wykorzystującej odniesienia do teorii. Jednocześnie chciałybyśmy doprowadzić do sformułowania bardziej generalnych wniosków wskazujących na specyfikę polskiej młodzieży w porównaniach europejskich, regionalnych, światowych.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.8

Referaty wygłaszane:

Edyta Umańska (Uniwersytet Warszawski): *Pokolenie kciuka — życie społeczne młodych ludzi ze smartfonem w dłoni*

Społeczeństwo w XXI wieku żyje w ciągłym pędzie, a najbardziej mobilnym i wielofunkcyjnym urządzeniem jest smartfon, który towarzyszy już ponad połowie Polaków praktycznie przez 24 godziny na dobę. Zgodnie z danymi statystycznymi kategorię wiekową, w której jest najwięcej użytkowników smartfonów stanowią osoby najmłodsze 16-20 lat. Celem referatu „Pokolenie kciuka – życie społeczne młodych ludzi ze smartfonem w dłoni" jest przedstawienie wstępnej analizy danych ilościowych i jakościowych autorskiego badania dotyczącego bardzo istotnej roli smartfonów w życiu codziennym warszawskiej młodzieży w wieku 18-19 lat. Ponadto ważną kwestię stanowi podjęcie próby charakterystyki pokolenia kciuka zarówno pod kątem umiejscowienia w czasie, jak i opisu charakterystycznych cech tej grupy. Pokolenie kciuka od urodzenia wychowuje się w towarzystwie telefonów komórkowych, a z czasem smartfonów, tabletów i całego mnóstwa technologicznych gadżetów. Ten urodzaj urządzeń nie pozostaje bez wpływu na dojrzewanie, dorastanie i dalszą egzystencję tych młodych ludzi. W wieku 18-19 lat stoją przed ważnymi życiowymi wyborami (matura, studia, praca itd.). Czy ich relacje są zapośredniczone przez nowoczesne technologie? Czy wyobrażają sobie życie bez smartfonów, a zwłaszcza bez Internetu, do którego dzięki nim mają dostęp w każdej chwili? W jaki sposób wykorzystują te urządzenia w swoim życiu? Czy służą im tylko do rozrywki, czy może wykorzystują je do zawierania i utrzymywania kontaktów społecznych? Ile czasu w ciągu doby młodzi ludzie poświęcają na używanie smartfonów? W jakich miejscach korzystają z tych urządzeń? Czy pokolenie kciuka woli kontakty realne czy zapośredniczone? Na te pytania i wiele innych związanych z tematem postaram się udzielić odpowiedzi podczas swojego wystąpienia przytaczając wyniki badań własnych, dane statystyczne oraz tezy światowej sławy naukowców. Niniejszy referat stanowi fragment przygotowywanej pracy doktorskiej na temat społecznego życia smartfonów.

Beata Trzop, Dorota Szaban (Uniwersytet Zielonogórski): *Pomiędzy światami? Kondycja emocjonalna młodzieży licealnej a ich aktywność w sieci*

Wyzwania współczesnego społeczeństwa i tempo dokonujących się zmian cywilizacyjnych stawiają przed młodzieżą wiele trudnych zadań adaptacyjnych. Coraz częściej przekłada się to na pogorszenie kondycji emocjonalnej i stanów psychicznych tej kategorii społecznej. Młode, nowe pokolenie doświadcza symptomów depresji i często poszukuje skutecznych instrumentów radzenia sobie z problemami życia codziennego. Jednym ze sposobów jest wycofywanie się z funkcjonowania w realnym świecie w cyberprzestrzeń. Internet znacznie zredukował znaczenie przestrzeni i odległości w interakcjach społecznych. Pozwolił też na przekraczanie granic temporalnych, zapewnił anonimowość kontaktów, pozwolił na korzystanie z trudno dostępnych uprzednio informacji, na sięganie do otwartych zasobów edukacyjnych oraz źródeł kultur odmiennych od własnej. Chociaż dla młodego pokolenia korzystanie z Internetu stało się normą społeczną, to warto postawić sobie pytanie o to, w jaki sposób i w jakim stopniu można mówi o powiązaniu uwarunkowań kondycji psychicznej i emocjonalnej z typami aktywności podejmowanej w Internecie, szczególnie w aspekcie kształtowania i wzmacniania relacji społecznych. Można przyjąć założenie, że osłabienie więzi emocjonalnych, budujących wsparcie dla młodzieży na co dzień przekłada się na wzmocnienie sieci kontaktów i interakcji w sieci. Aktywność internetowa tym samym pozwala nawiązywać i utrzymywać znajomości w formie, która, w przeciwieństwie do spotkań w świecie rzeczywistym jest polem do pozornie

łatwego zaspokajania potrzeby aprobaty społecznej, jest także normą i elementem grupowej identyfikacji. Problematyka wystąpienia lokuje się w krytyce nurtu myślenia o funkcjonowaniu młodych ludzi online jako uzupełnienia od ich funkcjonowania offline – stawiamy pytanie czy odwrócenie tej zależności nie jest obecnie zasadne. Uznaje się tu Internet jako odrębne środowisko czyniące funkcjonowanie w tym obszarze jakościowo odrębnym. Znajduje to zresztą swoje odzwierciedlenie we wciąż spotykanej, zarówno w dyskursie naukowym jak i potocznym, terminologii dychotomizującej i wartościującej obszary funkcjonowania młodych ludzi jako wirtualny i realny. W naszym założeniu Internet jest raczej obszarem przejawiania się różnych postaw i tendencji młodego człowieka, a nie ich przyczyną. Podstawowe pytanie, które sobie stawiamy dotyczy funkcjonowania w tych dwóch światach, traktowanych raczej uzupełniająco w kontekście potrzeb emocjonalnych młodych ludzi. Podstawą empiryczną dokonanych ustaleń są wyniki badania „W drodze ku dorosłości. Lubuska młodzież 2018" realizowanego wśród młodzieży licealnej z województwa lubuskiego wiosną 2018 roku.

Zofia Zasacka (Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie): *Bohaterowie współczesnej młodzieży*

W referacie będzie ukazany portret polskiej dorastającej młodzieży wyłaniający się z badań społecznych postaw czytelniczych. Poprzez analizę najpoczytniejszych i najbardziej cenionych lektur spontanicznych i szkolnych zostanie wyróżnione wspólne pole symboliczne, które może łączyć młodzież i te jego obszary, które mogą ją różnić. Podjęte zostaną kwestie: jacy bohaterowie literaccy są atrakcyjni dla współczesnych nastolatków; jak sposoby czytania nastoletnich czytelników i poszukiwane w literaturze przesłania aksjologiczne świadczą o preferowanych przez młodych wartościach. Poddany dyskusji zostanie problem: co, jako konstrukt teoretyczny, oznacza współcześnie adolescencja. Referat będzie oparty na analizach wyników czterech edycji ogólnopolskiego badania czytelnictwa młodzieży szkolnej, kończącej obowiązkowy etap edukacji, realizowanych w latach 2003, 2010, 2013, 2017.

Agata Żbikowska (Uniwersytet Warszawski): *Społeczne uwarunkowania sposobów spędzania czasu wolnego przez nastolatki*

Nastolatki to kategoria wiekowa, która ma opinię trudnej. Wynika to z wielu czynników. Jak zauważa Ostrowicka (2011), młodość jest często stereotypizowana i mitologizowana. Niedojrzałość stanowi odchylenie od normy, którą przedstawia człowiek dorosły. Młodzież to również potencjalne zagrożenie dla przyszłości społeczeństwa, dlatego powinna być kontrolowana przez rodziców, szkoły oraz inne instytucje. System wartości młodych ludzi zwykle różni się od tego wyznawanego przez osoby dorosłe (Fatyga 2008, Szafraniec 2011). Jedną z istotnych przyczyn postrzegania obecnie młodzieży w negatywny sposób jest fakt, że należą oni do kategorii cyfrowych tubylców (Prensky 2001), podczas gdy ich rodzice i osoby z nimi pracujące już nie, co rodzi problemy z komunikacją między tymi grupami. Cyfrowi tubylcy według definicji Prensky'ego to osoby, które dorastały w otoczeniu technologii. Komputery, gry wideo, telefony komórkowe, aparaty w telefonach – wszystkie te gadżety stanowią ich codzienność (Prensky 2001). Dorośli nie mają nad czasem spędzonym przez młodzież w sieci kontroli, co przy jednoczesnym braku wiedzy na temat, co właściwie młodzi ludzie tam robią (Fundacja Orange 2013), powoduje liczne konflikty. Badanie codziennego życia młodzieży wydaje się być istotne z kilku przyczyn. Badania skupiające się na zajęciach czasu wolnego nastolatków pozwalają na nadanie tej grupie podmiotowości oraz odzyskanie przez nią poczucia sprawstwa (agency, Archer 2013). Jednocześnie są one również istotne z punktu widzenia społecznego. Przyczyny ciągłego rozwarstwiania się współczesnego społeczeństwa są rozpoznane tylko do pewnego stopnia. Lareau (2003) wskazuje na rolę zajęć czasu wolnego w prognozowaniu przyszłych sukcesów edukacyjnych i zawodowych dzieci i młodzieży w USA. Opierając się na podobnych badaniach prowadzonych w innych krajach, możemy podejrzewać, że jednym z istotnych elementów jest edukacja pozaszkolna. Dlatego ważne jest, aby spoglądać na młodzież całościowo, a nie tylko przez pryzmat konkretnych problemów. Należy również pamiętać, że choć sposoby spędzania wolnego czasu bywają zróżnicowane, nie są one de facto dobrowolne, ponieważ muszą mieścić się w pewnych społecznych ramach (Rojek 1995). Dlatego czas wolny młodych ludzi, inaczej niż w klasycznych teoriach, nie jest „nieprodukcyjny" (Veblen 1899), „bezinteresowny" ani „dobrowolny" (Dumazedier 1960). Staje się odbiciem pozycji w społeczeństwie, wieku, płci, pochodzenia, poziomu wykształcenia i wreszcie stanu zdrowia (Rojek 2009). Badając tę grupę, należy brać pod uwagę jej specyficzne potrzeby, związane m.in. z kryzysem tożsamości, poszukiwaniem nowych obszarów, które umożliwią kreowanie własnego „ja", a także z kwestionowaniem autorytetów (Szymański 2015). W latach 2014-2019 przeprowadzono badanie jakościowe, którego celem jest pokazanie zajęć czasu wolnego nastolatków w kontekście uwarunkowań społecznych. Bierze ono pod uwagę takie czynniki jak dom rodzinny, status społeczny oraz płeć, a także ofertę gminnych instytucji kultury: szkół, bibliotek, centrum kultury. Wywiady prowadzone są zarówno z nastolatkami, jak i z ich rodzicami oraz przedstawicielami lokalnych instytucji kultury. Badani pochodzą przede wszystkim z klasy średniej, uczęszczają do szkół publicznych i niepublicznych. Realizowane jest ono na terenie jednej gminy. Z rozmów z młodzieżą i ich rodzicami wynika, że rodzice kładą nacisk na rozwój umiejętności i indywidualnych talentów dzieci, nastolatki zaś szukają sposobów na zaspokojenie potrzeb związanych z odpoczynkiem. Jednocześnie część potrzeb społecznych i emocjonalnych, zwłaszcza w obrębie kontaktów rówieśniczych, pozostaje zaniedbywana.

Krystyna Siellawa-Kolbowska (Instytut Badań nad Podstawami Demokracji w Warszawie): *Młode pokolenie i uciekający świat. Przypadek Polski*

W referacie zaprezentuję wyniki analizy empirycznej celów i planów życiowych polskiej młodzieży w okresie 1992-2018, odwołując się jednocześnie do współczesnych koncepcji pokoleń (m.in. amerykańskiej typologii pokoleń; od Greatest Generation do Gen Z). Moim głównym źródłem polskich danych empirycznych jest powtarzane, co trzy – cztery lata, reprezentatywne badanie młodzieży w wieku 18-19 lat, realizowane w Polsce przez CBOS od 1992 r. (ostatni pomiar z grudnia 2018 r.). Pojęcie pokolenia, jako „kolektywne" ze swej natury, pozostaje nadal atrakcyjne dla opisu współczesnych społeczeństw (Bauman, Carlson, Inglehart, Szafraniec, Twenge). Ma również swoje ograniczenia, zdaniem D. Hildebrandt-Wypych; „Sięgnięcie po holistyczne pojęcie pokolenia oferuje możliwość odtworzenia jedynie pewnej generalnej odpowiedzi jednostek na procesy makrospołeczne; odpowiedzi uproszczonej, a jakże – dzięki swej schematyczności – kuszącej". Mannheimowskie Generationslagerung czyli osadzenie określonej grupy wiekowej w jej kontekście warunków społecznych, ekonomicznych, politycznych i kulturowych, ma stanowić owo najprostsze powiązanie ludzi tej samej generacji: związane z ich wiekiem oraz społeczno-historyczną przestrzenią życia. Według Mannheima pokolenie, składając się z jednostek urodzonych w podobnym czasie, poprzez społeczne i kulturowe warunki ich dzieciństwa i młodości, buduje gotowość do „określonych sposobów zachowania, odczuwania i myślenia" (Laggewie, 1995, s. 64). Ważny jest, nie tyle sam rok urodzenia, lecz bardziej „wspólne uczestnictwo w określonej fazie zbiorowego procesu historycznego". Czy i na ile zatem polska transformacja społeczno-historycznej przestrzeni życia po 1989r. zmieniła u polskiej młodzieży ową „skłonność do określonych sposobów zachowania, odczuwania i myślenia" w zakresie wartości i planów życiowych? Na ile tożsamość pokoleniowa polskiej młodzieży zmieniła się po 1989 roku, w tym wymiarze jakim są osobiste wartości i plany życiowe? Czy rok urodzenia młodego Polaka, stwarzając mu szansę na „uczestnictwo w określonej fazie polskiego, zbiorowego procesu historycznego", definiuje go jako członka określonej pokoleniowej grupy silniej niż jego miejsce urodzenia (w strukturze społecznej)? Do tych „polskich" pytań dorzucam jeszcze jedno, związane z globalną transformacją przestrzeni życiowej. Czy współcześni młodzi Polacy są częścią młodego pokolenia „globalnych kumpli" (określenie B. Fatygi)? Inspiracją dla postawienia tego pytania był raport z badań Generation Z 2025: The Final Generation (Sparks and Honey, 2015). Uważne oko amerykańskich badaczy, za pomocą ankiet i danych statystycznych, szukało i znalazło kolejne pokolenie amerykańskiej młodzieży. Autorzy raportu piszą o nim tak: „Growing up in the shadow of global meltdowns, generation Z are used to instability. Drawn to perpetual reinvention Gen Z will explore non-linear overlapping paths of education and work. The majority of Gen Z expect to have multiple careers before they hit 30. (…) They will live in their own algorithm, becoming experts in the obscure with carefully curated digital personas." (report Generation Z 2025 : The Final Generation (Sparks and Honey, 2015) Czy można mówić o polskim odpowiedniku Gen Z?Na te pytania spróbuję w referacie dać odpowiedź.

Referaty wyłożone:

Katarzyna Garwol (Uniwersytet Rzeszowski): *Influencerzy — współczesne autorytety młodych ludzi?*

Na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat komputery i smartfony podłączone do Internetu stały się ogólnodostępne, co spowodowało, że stanowią obecnie nieodłączny element życia ludzi niemal w każdym wieku, a zwłaszcza ludzi młodych, którzy nie pamiętają czasów, gdy ich się nie używało. Znane jest powiedzenie, że współczesna młodzież „urodziła się ze smartfonem w ręku". W sieci prowadzą swoje życie towarzyskie, poszukują informacji na różne tematy, a także oglądają portale społecznościowe, takie jak m.in. YouTube, Facebook, Instagram czy Snapchat, gdzie działają tzw. influencerzy, czyli celebryci sieciowi, którzy prowadzą na nich tematyczne profile. Treści zamieszczane przez influecerów nie zawsze są wartościowe, a zdarza się, że przekraczają wręcz niekiedy granice prawa oraz dobrego smaku. Przykładem są tu popularne obecnie patostreamy, czyli prowadzone na żywo transmisje, w trakcie których prezentowane są zachowania uznawane za społeczne dewiacje, takie jak np. przemoc domowa, libacje alkoholowe czy wulgarne dyskusje. Celem influencerów jest wzbudzenie zainteresowania swoim profilem w mediach społecznościowych, co przekłada się na liczbę tzw. followersów i ma w założeniu wpływać na ich decyzje (np. zakupowe) oraz opinie na prezentowane tematy. Osoby młode, którym brak jest doświadczenia i krytycznego oglądu, a ich dojrzałość dopiero się kształtuje, często spędzają wiele godzin tygodniowo w wirtualnej przestrzeni, oglądając przekazy influecnerów. Nasuwają się więc pytania, czy bezkrytycznie podchodzą do prezentowanych treści, czy wpływają one na ich postrzeganie świata, a także czy internetowi celebryci stanowią dla nich autorytety, które naśladują i liczą się z ich opinią?Artykuł będzie stanowił próbę odpowiedzi na tak postawione pytania wraz z perspektywą zagrożeń jakie mogą przynieść ze sobą twierdzące odpowiedzi na nie.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.8

Referaty wygłaszane:

Rafał Boguszewski (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Fundacja CBOS): *Polska młodzież w procesie budowania społeczeństwa obywatelskiego*

Wraz z kolejnymi reformami systemu edukacji w Polsce modyfikowany jest także program nauczania w szkołach. Wprowadzane są do niego m.in. elementy edukacji obywatelskiej oraz kształtowania kompetencji sprzyjających społecznemu zaangażowaniu. Jednakże poziom partycypacji obywatelskiej Polaków, w tym szczególnie młodych obywateli, jest niezmiennie niesatysfakcjonujący i w zasadzie się nie zmienia. Wyniki badań empirycznych sugerują ciągle ograniczoną aktywność społeczno-polityczną młodych ludzi, co znajduje przełożenie na ich relatywnie niskie poczucie wpływu na sprawy publiczne. Wszystko to koresponduje z dość wysokim poziomem indywidualizmu połączonym z brakiem zaufania do innych. W swoim wystąpieniu chciałbym, w oparciu o wyniki badań ilościowych, przedstawić szerszą diagnozę kapitału społecznego oraz poziomu zaangażowania obywatelskiego młodzieży w kontekście możliwości i ograniczeń rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Porównanie wyników badań młodzieży z wynikami badań zrealizowanych na próbach ogólnopolskich, jak również analiza trendów w kohortach wiekowych, pozwolą wykazać ewentualną specyfikę pokolenia obecnie młodych na tle ogółu społeczeństwa, jak również w odniesieniu do poprzednich pokoleń młodzieży.

Marcin Sińczuch (Uniwersytet Warszawski): *Przebieg biografii a aktywność społeczna i obywatelska młodzieży*

Aktywność społeczna i obywatelska młodych ludzi może być rezultatem rozmaitych okoliczności. Podjęcie decyzji o rozpoczęciu tej kategorii działań jest związane z określoną konfiguracją cech socjo-demograficznych (aspiracje edukacyjne, kapitał kulturowy i społeczny, identyfikacje grupowe), ale również wynika z czynników indywidualnych takich jak doświadczenia biograficzne, socjalizacja, bunt, osobiste doznanie krzywdy lub znaczącego dyskomfortu. W przedstawionym referacie planuję ukazać czynniki determinujące aktywność społeczną i polityczną młodzieży z dwóch perspektyw. W pierwszej przedstawiona zostanie analiza ilościowa, którejcelem jest ukazanie zależności między różnymi formami zaangażowania w życie społeczne i obywatelskie a zmiennymi społeczno-demograficznymi. W drugiej części przedstawię analizę biografii młodych ludzi aktywnych w różnych typach organizacji (ekologiczne, LGBT, młodzieżowe, nieformalne, polityczne), której celem jest ukazanie momentów zwrotnych biografii orazczynników determinujących „wejście w aktywność" (dane pochodzą z 28 wywiadów indywidualnych zrealizowanych w ramach projektu EURYKA realizowanego w ramach programu Horyzont 2020). Teorią porządkującą przedstawione wyniki analiz jest koncepcja rozwoju tożsamości JamesaMarcii, kładąca nacisk na bunt i zaangażowanie jako elementy tworzenia dojrzałej tożsamości.

Maja Brzozowska-Brywczyńska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Problem z tęczą: młodzi ludzie między homopropagandą, heteroterrorem i społeczeństwem obywatelskim*

26 października 2018 roku miała miejsce trzecia edycja Tęczowego Piątku, wydarzenia zorganizowanego przez organizację pozarządową zajmującą się ochroną praw człowieka i przeciwdziałaniu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, Kampanię Przeciwko Homofocbii. Tęczowy Piątek jest akcją skupioną na wyrażaniu solidarności z dziećmi, młodzieżą, uczniami LGBT+, poprzez działania edukacyjne. Ma na celu pokazanie młodym ludziom, że szkoła stanowi miejsce, w którym każda osoba może czuć się sobą, bezpieczna i akceptowana. Są to założenia, które korespondują z nową podstawą programową. Jako jeden z fundamentalnych celów edukacji, bazujący na potrzebie wzmacniania wśród uczniów kompetencji społecznych i postaw obywatelskich, wskazuje ona bowiem formowanie poczucia własnej godności i tożsamości indywidualnej oraz szacunku dla godności innych osób oraz kształtowanie postawy otwartej wobec świata i innych ludzi. W październikowej akcji wzięło udział ponad 200 szkół w całej Polsce. Gorąca debata medialna, jaka towarzyszyła wydarzeniu, objęła nie tylko dobrze znane kwestie niebezpiecznej ideologii gender, ale także szersze kwestie niedyskryminacyjnej edukacji, jak również religii, polityki i patriotyzmu. Generalna logika medialnych dyskusji polegała na pozycjonowaniu dzieci i młodych ludzi jako ofiar – czy to homopropagandy czy – z drugiej strony – opresyjnej heteronormy. A z uwagi na fakt, że znacząca część dyskusji toczyła się w przestrzeniach zasadniczo niedostępnych dla dziecięcych i młodzieżowych głosów, opinie młodych ludzi właściwie nie wybrzmiały w całej historii. Te narracje da się jednak wyłuskać – głównie z rozmów, wywiadów z uczniami szkół (które wzięły udział w akcji i które z różnych powodów się do niej nie przyłączyły), dyskusji na forach i komentarzach pod artykułami. Ich głosy nie mieszczą się gładko w zarysowanym powyżej binarnym obrazie, opowiadają inne

historie, w których do ważnych identyfikacji, kreślących zarówno jednostkowe, jak i kolektywne doświadczenia i tożsamości, dochodzi identyfikacja związana z orientacją płciową i stosunkiem do niej. Chciałabym potraktować medialny dyskurs wokół Tęczowego Piątku jako pretekst i punkt wyjścia do dyskusji nad widzialnością i rolą dzieci oraz – w tym wypadku szczególnie – młodzieży, zwłaszcza LGBT+, w polskich debatach publicznych dotyczących wartości społeczeństwa obywatelskiego, praw człowieka, praw obywatela i praw dziecka. Tęczowy Piątek widziany z perspektywy młodych ludzi pokazuje, jak ważne jest branie na serio ich głosów, ich społecznej partycypacji i obywatelskich kompetencji, jeśli faktycznie chcemy zrozumieć „tę dzisiejszą młodzież".

Piotr Długosz (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Pokolenie porewolucyjnej traumy na Ukrainie*

Kategoria pokolenia jest ściśle związana z doniosłymi wydarzeniami historycznymi i traumami przezeń wywołanymi. Pierwsze analizy pokoleniowe pojawiły się po wybuchu I Wojny Światowej i pokazywały piętno odciśnięte na młodzieży przez przeżycia walki na froncie. Od tego momentu minęło wiele czasu jednakże paradygmat pokolenia nadal funkcjonuje w studiach nad zmianą społeczną, młodzieżą. Dzisiaj badacze podejmują min. problematykę postkomunistycznego pokolenia poszukując jego specyfiki w kontekście transformującego się społeczeństwa i zdarzenia z wyzwaniami nowoczesności. Nader sporo wiedzy posiadamy o młodzieży z zachodniej części globu a mniej rozpoznany jest świat młodzieży za naszymi wschodnimi granicami. W związku z tym celem zaprezentowanego referatu będzie próba opisu i wyjaśnienia specyfiki młodzieży ukraińskiej, która to została poddana w ostatnich latach nader licznym doświadczeniom traumatycznym związanym z rewolucją i toczącą się wojną na wschodzie Ukrainy. Czy traumatyczne wydarzenia doprowadziły do uformowania się pokolenia, w jaki sposób przejawia się jego specyfika, czy w wyniku wewnętrznych napięć i konfliktów doszło do pojawienia się jednostek pokoleniowych wśród młodzieży dorastającej w cieniu porewolucyjnych wydarzeń ? To pytania na które będą poszukiwane odpowiedzi. Do poszukiwania odpowiedzi na powyższe pytania zostanie wykorzystana triangulacja metod. Materiał empiryczny stanowić będą źródła zastane w postaci baz danych, raportów oraz badania wywołane przez autora mające charakter ilościowy i jakościowy. Ten ostatni materiał pochodzi z wywiadów realizowanych w ramach grantów NCN i NAWY. Analiza zgromadzonych danych pozwoli na weryfikację postawionych problemów badawczych.

Wiesław Wątroba (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu): *Pokolenia postkapitalistyczne. Krytyka klasycznej koncepcji pokolenia*

Referat zawiera charakterystykę pokoleń rezydujących w obrębie społeczeństw późnokapitalistycznych, opartą na nowym ujęciu socjologicznej kategorii pokolenia, odrzucającym ścisła periodyzację generacji w historii społecznej tychże społeczeństw. Nowe ujęcie kwestionuje kluczową rolę czynnika demograficznego, przyznając takową: tożsamości pokoleniowej jednostki, stymulowanej rosnącą jej podmiotowością; wymiarowi behawioralnemu, opartemu na wysoce symbolicznych interakcjach jednostek, transgresywnych w stosunku do innych pokoleń, oraz konstytutywnej dla pokolenia, roli tzw. awangardy pokoleniowej, wyznaczającej systemy wartości i wzorce zachowań nowych generacji.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.8

Referaty wygłaszane:

Maciej Kokociński (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Moratorium na dorosłość — geneza zjawiska*

Socjalizacja młodzieży do uczestnictwa w rolach społecznych osób dorosłych jest powiązana ze zmianami społeczeństwa na poziomie globalnym jak również mezo- i mikrospołecznym. Moment wejścia w role dorosłych członków społeczeństwa zależy od przebiegu owego procesu. Socjalizacja przebiega poprzez ciągłe interakcje z osobami, grupami i instytucjami, którym młodzież przypisuje w mniejszym lub większym stopniu ważność. Pojawia się więc pytanie o to, jakie zmiany spowodowały wydłużanie się okresu dorastania w generacji współczesnej młodzieży. W celu udzielenia odpowiedzi na tak postawione pytanie warto zaobserwować przemiany procesu socjalizacji w środowisku nastolatków. Wówczas krystalizują się postawy wobec warunków, w których za kilka lub kilkanaście lat młodzież zdefiniuje siebie jako osoby dorosłe. Najważniejszymi determinantami kształtującymi proces dorastania wśród nastolatków jest środowisko rodzinne, rówieśnicze oraz szkoła. Warto poddać oglądowi empirycznemu sposób kształtowania relacji nastolatków zarówno ze światem dorosłych jak i w ich własnym środowisku rówieśniczym. Podbudową empiryczną wykorzystaną do udzielenia odpowiedzi na postawione pytanie badawcze są wyniki badań sondażowych realizowanych wśród

wielkopolskich nastolatków w okresie od 1989 do 2015 roku. Pomiary przeprowadzane są w procedurze powtórzeniowej a okres czasu pomiędzy nimi wynosi pięć lat. Zebrane wyniki pozwalają dostrzec symptomy zmian postaw i wartości, które w konsekwencji doprowadzają do opóźniania momentu wejścia w dorosłość przez współczesną młodzież we wszystkich poddanych analizie sferach społecznego życia nastolatków. Przekształcenia sposobu społecznego uczestnictwa w ramach wyróżnionych powyżej agend socjalizacji, choć z pozoru niewielkie, w konsekwencji przyczyniają się do zmian traktowania przez dorastającą młodzież poszczególnych etapów wejścia w dorosłość w sposób sekwencyjny, silnie powiązany z ich aktualnym wiekiem.

Dorota Wiszejko-Wierzbicka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Polki wkraczające w dorosłość — pomiędzy presją a troską*

Obecnie zauważa się coraz późniejsze wchodzenie w dorosłość przez młodych ludzi (Arnett 2000), zwłaszcza mężczyzn. W przypadku kobiet natomiast, jak pokazują dane statystyczne, średni wiek wkraczania w dorosłość również jest wyższy, aniżeli dwadzieścia lat temu, jednak nadal w obszarach takich jak posiadanie dziecka oraz wyprowadzka z domu rodzinnego, jest to średnio dwa lata wcześniej w stosunku do mężczyzn (27 lat). Pokazuje to, że specyfika wchodzenia w dorosłość ze względu na płeć jest nieco inna w przypadku mężczyzn i kobiet. Mało jest natomiast badań, które ukazywałyby ową specyfikę, skąpe są informacje na temat wchodzenia w dorosłość przez kobiety i w ogóle na temat różnic, jeśli chodzi o płeć. Na powyższe zmiany, nakładają się procesy indywidualizacyjne, umożliwiające dywersyfikację ścieżek wchodzenia w dorosłość i kreowania skrojonego na własną miarę projektu-ja (Giddens 2006). Zmiany te, które otwierają nowe możliwości, wraz z możliwościami biologicznego dookreślania siebie i własnej tożsamości, w tym tożsamości płciowej (seksualizacja kobiet kreowana przez media vs androgyniczność aż po wybór płci, np. transseksualizm, transsgenderyzm), wywierają swego rodzaju potrzebę czy nawet presję wyboru, takiej czy innej ekspresji siebie. W tym sensie tradycyjna presja społeczna, znajdująca swoje odzwierciedlenie w społecznych markerach wchodzenia dorosłość, typu: ukończenie edukacji, wyprowadzka z domu i podjęcie pracy, posiadanie dziecka i założenie rodziny/ własnego gospodarstwa domowego, dzisiaj poszerzone są o presje mniej poddające się definicji, rozmyte i zindywidualizowane, odnoszące się do potrzeby ekspresji własnego Ja. Celem prezentacji jest przedstawienie wyników badań jakościowych (24 IDI) oraz ilościowych (ogólnopolskie badanie CAWI) przeprowadzonego z udziałem Polek w wieku 18-29 lat, ukazujących typologię strategii wkraczania w dorosłość. W ramach prezentacji zostaną udzielone odpowiedzi na pytania o to: z jakiego rodzaju presjami (w obszarze społecznym, kulturowym czy psychobiologicznym) mierzą młode Polki mieszkające na wsi i w mieście na progu dorosłości; jak sobie radzą z tymi presjami i jak te presje wpływają na tworzone przez nie indywidualne trajektorie wchodzenia w dorosłość, wynikające z układanej w mniej lub bardziej refleksyjny sposób hierarchii wartości („trosk ostatecznych" wg Margaret Archer).

Iwona Kudlińska-Chróścicka (Uniwersytet Łódzki): *Tranzycja w dorosłość młodych wychowanków pieczy zastępczej*

Młodzi dorośli, którzy wzrastali w pieczy zastępczej często wychowywali się w środowiskach niestabilnych, chaotycznych, z wieloma problemami. Doświadczanie wielowymiarowej deprywacji w dzieciństwie i adolescencji z ograniczonym dostępem do sieci wsparcia ogranicza możliwość wyboru i pomyślnego podążania ścieżką życia. Dlatego też młodzi wychowankowie pieczy zastępczej podczas wchodzenia w dorosłość, mimo że formalnie wspierani przez instytucjonalne formy wsparcia i pomocy, są zagrożeni wykluczeniem społecznym. Dorosłość w doświadczeniach wychowanków jest procesem jednocześnie skróconym i przyspieszonym, o dużym potencjale trajektoryjnym i kryzysogennym. Tranzycja w dorosłość, rozumiana jako wielowymiarowy zinstytucjonalizowany proces zmiany statusu, nabywania ról społecznych (wchodzenia na rynek pracy, samodzielnego zamieszkania oraz założenia rodziny) oraz indywidualnego rozwoju jednostki w kierunku nabycia statusu osoby dorosłej (por. Jones & Wallace 1992; Elder & O'Rand 1995; Hogan & Astone 1986), jest kluczowy dla pomyślnego realizowania „dorosłych" ról społecznych. Jednakże, wychowankowie pieczy zastępczej, przeżywają tę fazę życia nieco inaczej niż ich rówieśnicy wzrastający w rodzinach biologicznych. Dla nich, etap ten jawi się jako czas pełen przyspieszonego dorastania, poczucia wolności i samodzielności z jednej strony, z drugiej zaś jak czas trudnych emocji, lęku, niepewności i samotności. Celem referatu jest zaprezentowanie wyników badań prowadzonych w ramach projektu Polityki publiczne na rzecz pełnej dorosłości w Polsce poświęconych tematyce stawania się człowiekiem w pełni dorosłym, koncepcjom i wchodzenia w dorosłość i doświadczeniom osiągania dorosłości, tak w wymiarze społecznych oczekiwań, wyzwań i ryzyk, jak i w wymiarze świadomościowo-tożsamościowym oraz indywidualnych strategii podejmowanych wobec projektu własnej dojrzałości. W kontekście wyselekcjonowanego materiału empirycznego zebranego z 3 zogniskowanych wywiadów grupowych oraz 15 indywidualnych wywiadów pogłębionych quasibiograficznych przeprowadzonych z byłymi wychowankami pieczy zastępczej zostanie podjęcia próba interpretacji następujących zagadnień: 1. Jak przebiega proces stawania się dorosłym w wymiarze obiektywnych markerów dorosłości (ról społecznych) oraz w wymiarze świadomościowo-tożsamościowym byłych wychowanków pieczy zastępczej? 2. Czy wchodzenie w dorosłość z pieczy zastępczej jest indywidualnym projektem młodych ludzi czy realizacją normatywnego modelu wchodzenia w dorosłość? 3. Jakie strategie wobec własnej dorosłości podejmują młodzi wychowankowie pieczy zastępczej?

W referacie zostaną podjęte próby odpowiedzi na te pytania w kontekście teoretycznych analiz w nurcie badań nad procesem stawania się dorosłym oraz tranzycji w dorosłość z pieczy zastępczej w polskiej i zachodniej literaturze. Referat powstanie w ramach projektu Polityki publiczne na rzecz pełnej dorosłości w Polsce finansowanego ze środków NCN (Nr UMO-2014/2015/B/HS5/03284), który realizowany jest w latach 2005-2019 w Katedrze Socjologii Stosowanej i Pracy Socjalnej UŁ przez zespół w składzie dr hab. Jolanta Grotowska-Leder (kierownik), dr hab. Agnieszka Dziedziczak-Foltyn, dr Marcin Gońda, dr Marcin Kotras i mgr Iwona Kudlińska-Chróścicka

Agata Krasowska (Uniwersytet Wrocławski): *Prekaryjność i prekarność a doświadczenie kryzysu psychicznego w badaniach biograficznych nad młodymi ludźmi w Polsce*

Głównym i istotnym problemem psychicznym późnego kapitalizmu jest depresja jako zjawisko rozpatrywane w sensie wpływu czynników biologicznych, ale i społecznych (Rancew-Sikora 2012). Jest to obraz niedostosowania się do biegu wydarzeń życia codziennego, które skutkuje kryzysem psychicznym. Jest stanem permanentnego cierpienia, które same w sobie jest silnym potencjałem trajektoryjnym. Według prognoz Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), w 2030 roku depresja będzie pierwszą chorobą na liście Globalnego Obciążenia Chorobami (Global Burden of Disease). W związku z tym będzie to jedna z najpowszechniej występujących przyczyn utraty zdrowia, co ma związek z niezdolnością do funkcjonowania w różnych sferach życia, między innymi takich jak rynek pracy i osiąganie dorosłości (J. Arnett). Jest to też przyczyna przedefiniowywania i konstruowania własnej tożsamości, co widać między innymi wśród ludzi młodych (18-30) wchodzących na rynek pracy. Taką sytuację potwierdzają badania, które zostaną zaprezentowane w trakcie wystąpienia. Badania te stanowią część projektu NCN PREWORK „Młodzi pracownicy prekaryjni w Polsce i w Niemczech: socjologiczne studium porównawcze warunków pracy i życia, świadomości społecznej i aktywności obywatelskiej". Wnioski opracowane będą na podstawie siedemdziesięciu biograficznych wywiadów narracyjnych. W wystąpieniu odnosić się będę także do kwestii prekaryjności i prekarności. Prekaryjność (precarity) jest konsekwencją procesu prekaryzowania i obejmuje szczególne warunki i sytuacje życiowe, które wpływają na poziom indywidualnego ryzyka wpisanego w prekarność. Prekarność (precariousness) jest zaś przyrodzoną cechą ludzkiej kondycji i nie zależy tylko od rynku pracy, ale od sytuacji, w jakiej znajduje się jednostka. To ryzyko i ograniczenia ludzkiej cielesności, które powodowane mogą być na przykład chorobą, śmiercią, niepełnosprawnością (Butler 2006, 2009). W niniejszej analizie prekariat będzie traktowany w szerokim znaczeniu, nie tylko w kontekście rynku pracy, gdzie mamy do czynienia z byciem wyzyskiwanymi pracownikami, bez bezpieczeństwa zatrudnienia, gdzie tymczasowe formy pracy stają się normą dla ludzi młodych (Kania 2013: 34, por. Czarzasty, Trappmann, Mrozowicki, Andrejczuk 2018: 398), ale także z chaotycznymi procesami trajektorii życiowej.

Marcin Kotras (Uniwersytet Łódzki): *Młodzi dorośli jako przedmiot i podmiot polityki społecznej*

W referacie zaprezentowana zostanie część wyników badań zrealizowanych w ramach projektu NCN: Polityki publiczne na rzecz pełnej dorosłości w Polsce (UMO-2014/2015/B/HS5/032840) realizowanego pod kierownictwem prof. Jolanty Grotowskiej-Leder. Wyniki obejmują, przed wszystkim, analizę trzech zogniskowanych wywiadów grupowych, których uczestnikami byli celowo dobrani młodzi dorośli aktywni w sferze publicznej (radni, członkowie partii politycznych i organizacji pozarządowych, pracownicy instytucji samorządowych). Wnioski z wywiadów grupowych zostały uzupełnione: analizą zwartości dokumentów programowych głównych polskich partii politycznych, analizą retoryczną sporu medialnego dotyczącego zaangażowania młodych dorosłych w protesty przeciwko reformie sądownictwa i analizą sześćdziesięciu wywiadów swobodnych z młodymi dorosłymi urodzonymi w 1986 roku. Badania były prowadzone na terenie Łodzi i powiatu zduńskowolskiego. Prezentacja wyników i wniosków dotyczyć będzie przed wszystkim młodych dorosłych jako przedmiotu i podmiotu polityki społecznej, czyli z jednej strony dotyczyć będzie tego czy kategoria ta występuje w dyskursie publicznym jako adresat różnego rodzaju programów ułatwiających im osiąganie pełnej dorosłości, a z drugiej strony tego czy młodzi dorośli jako aktywni aktorzy w sferze polityki angażują się w kreowanie i implementowanie politycznych, prawnych i instytucjonalnych rozwiązań wspierających proces wchodzenia w pełną dorosłość. Ramę teoretyczną badania wyznaczały, po pierwsze, koncepcja zinstytucjonalizowanego przebiegu życia, zgodnie z którą indywidualne ścieżki życia odzwierciedlają zmiany społeczne, ekonomiczne i polityczne, a przebieg życia należy analizować jako samodzielną instytucję społeczną, rozumianą jako zestaw reguł, które czynią indywidualne biografie przewidywalnymi. Zgodnie z tą perspektywą dorosłość jest konstruktem społecznym, czyli zestawem reguł i nakazów normatywnych regulujących funkcjonowanie jednostek w rolach społecznych. Po drugie, koncepcja polityki przebiegu życia, zgodnie z którą polityka przebiegu życia definiowana jest jako celowe działania polityczno-instytujonalne kształtujące poszczególne fazy życia obywateli. Po trzecie konstrukcjonistyczne podejście do polityki społecznej, zgodnie z którym tworzenie i wdrażanie rozwiązań instytucjonalnych w polskiej polityce społecznej zależy w dużej mierze od społecznego definiowania grup i kategorii uznawanych za zasługujące na wsparcie lub wymagające kontroli.

G17. POKOLENIOWE DOŚWIADCZENIE MOBILNOŚCI SPOŁECZNEJ I PRZESTRZENNEJ

Organizatorki: Justyna Sarnowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny), **Beata Trzop** (Uniwersytet Zielonogórski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Młodzieży i Edukacji

Język obrad: polski

Wraz ze wzrostem aspiracji edukacyjnych kolejnych kohort, na znaczeniu zyskały migracje wewnętrzne (regionalne), związane głównie z wyjazdami do dużych ośrodków akademickich. Po 2004 roku z kolei, przemieszczanie się między granicami państw stało się powszechnym doświadczeniem towarzyszącym kolejnym kohortom Polaków wchodzących w dorosłość. Choć mobilność przestrzenna od kilkunastu lat jest cechą wyróżniającą osoby młode, to badania nad nią do niedawna zupełnie nie nawiązywały do literatury poświęconej młodości jako fazie cyklu życia. Dopiero ostatnie miesiące pokazują, że nastąpiła integracja obu tych obszarów, której wyrazem jest tworząca się subdyscyplina studiów nad mobilnością młodych (*youth mobility studies*), przypisująca kohortom wchodzącym w dorosłość w drugiej dekadzie XXI wieku generacyjne doświadczenie przemieszczania się (por. Robertson i in. 2017). Mobilność przestrzenna nie jest jednak jedynym odcieniem mobilności, której doświadczają współczesne młode pokolenia. Wzrost aspiracji edukacyjnych młodzieży od lat wiązał się z nadzieją na osiągnięcie wyższej pozycji społecznej, niż pozycja ich rodziców. Jak pokazuje CBOS (2016), większość nastolatków wierzy, że stoi przed taką właśnie szansą. Dyskutując o sytuacji pokoleniowej współczesnych 20-30-latków, mówimy zatem o byciu i dorastaniu w ruchu. Z jednej strony jest to ciągła zmienność miejsca (edukacji, pracy, zamieszkania), a z drugiej ciągła zmiana pozycji związana zarówno z awansem, jak i degradacją, a także destabilizacją na rynku pracy. Chcemy stworzyć platformę do wymiany doświadczeń empiryczno-teoretycznych dla badaczy młodych oraz badaczy mobilności, zarówno przestrzennej, jak i społecznej. Z jednej strony, chcemy przyjrzeć się zjawiskom charakterystycznym dla etapu osiągania dorosłości, gdzie mobilność przestrzenna i/lub mobilność społeczna pojawiają się naturalnie i w sposób niezamierzony. Z drugiej strony, interesują nas badania migracyjne, które dotyczą młodych dorosłych. Zapraszamy osoby zainteresowane zarówno mobilnością międzypokoleniową, migracjami międzynarodowymi, jak i regionalnymi (wyjazdami edukacyjnymi i zarobkowymi do innych miast w Polsce). Pytaniem, na które chcemy udzielić odpowiedzi, to: jak jest kształtowana dorosłość „w ruchu" i jakie strategie towarzyszą przemieszczającym się (społeczne i/lub przestrzennie) jednostkom w podejmowaniu kolejnych dorosłych ról społecznych?

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.8

Referaty wygłaszane:

Izabela Grabowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Konstruowanie siebie i społecznego świata w ruchu. Ukryte efekty migracji Polaków w kohortach urodzeniowych 1968-1993*

O migracjach międzynarodowych Polaków powiedziano już wiele. Głównie w odniesieniu do exodusu ludności i drenażu mózgów. Mówiono o wyjazdach zagranicznych młodego pokolenia, zwłaszcza po wejściu Polski do UE w 2004 roku, ale nie mówiono o efektach migracyjnych w kohortach urodzeniowych na przestrzeni dziesięcioleci, które w tym referacie zostały określone jako: Roczniki Zmiany i Ryzyka (1968-1982) oraz Roczniki Migracji i Możliwości (1983-1993). Szczególna uwaga w tym referacie zostanie zwrócona na osoby urodzone w ww. rocznikach, które w 1989 roku miały 18-20 lat (przez Macha 2003 zostały określone jako Pokolenie Historycznej Nadziei i Codziennego Ryzyka) oraz na tych, którzy mieli 18-20 lat w czasie wejścia Polski do UE w maju 2004 roku (przez Września 2009 zostali określeni jako Europejscy Poszukiwacze). Celem tego referatu jest pokazanie ukrytych wymiarów migracji w odniesieniu do konstruowania siebie i świata społecznego w ruchu poprzez kompetencje społeczne jako relacyjne konstrukty socjologiczne (Donati i Archer 2015). W referacie tym pokażę, jak co najmniej trzymiesięczne doświadczenia pracy i życia zagranicą oddziałują na wymiary: indywidualne („ja") i relacyjne („my" i „oni") człowieka w ww. kohortach urodzeniowych. Referat będzie oparty na danych mieszanych (mix-method), ilościowych i jakościowych, pochodzących z trzech projektów badawczych (zastanych i własnych): (1) Bilansu Kapitału Ludzkiego 2010-2014 PARP i UJ (n= ok. 70 tys., w tym ok. 4 tys. migrantów); (2) NCN Harmonii 2012-2015, pt. Dyfuzja kulturowa poprzez migracyjne przekazy społeczne (dwie fale n=121 IDI); i NCN Sonaty Bis 2016-2020, pt. Paczki przyjaciół i migracje (dwie fale n = 166 IDI). Dane ilościowe pozwolą pokazać ukryte efekty migracji w kohortach urodzeniowych i skalę zjawiska w polskim społeczeństwie, a dane jakościowe głębię oddziaływania migracji międzynarodowych na kompetencje życiowe

powiązane z „ja". Tytułowe określenie „w ruchu" odnosi się zarówno do mobilności geograficznej, społecznej i mentalnej, jak i do zmieniającego się kontekstu społeczno-kulturowego, w którym ww. rocznikom przyszło wchodzić w dorosłość.

Ewa Krzaklewska, Karolina Czerska-Shaw (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Socjalizacja do mobilności. Tworzenie się transnarodowego habitusu w kontekście wchodzenia w dorosłość*

Intensywny udział w międzynarodowej mobilności i migracjach to coraz częstszy temat studiów nad doświadczeniami młodych ludzi w Europie. Z jednej strony warunki strukturalne, dostępność coraz szerszej puli możliwości międzynarodowej mobilności, czy też otwarcie międzynarodowych rynków pracy powodują, że rośnie łatwość udziału w europejskim czy globalnym „ruchu transnarodowym". Z drugiej strony nabierają znaczenia kulturowe oczekiwania w stosunku do młodych ludzi i ich udziału w mobilności, nazywane „przymusem mobilności" (mobility imperative, Farrugia). W efekcie, możemy mówić o zjawisku, które nazwałyśmy „prześciganiem się w mobilności" (chasing mobility). W kontekście powszechnienia wyjazdów zagranicznych, jedno doświadczenie mobilności nie wystarcza. Poprzez kilkukrotny udział w różnych typach zagranicznych wyjazdów tj. wymiany studenckie, staże, podróże, młodzi ludzie kumulują symboliczny kapitał do wykorzystania na rynku pracy, ale również kształtują swoją tożsamość, z wyboru transnarodową. Nasz referat koncentruje się na analizie procesów socjalizacji do mobilności w kontekście umiędzynarodowienia edukacji wyższej. Analizowanym przypadkiem jest program Erasmus Mundus, któremu przypatrzymy się z jednej strony z perspektywy badań nad wchodzeniem w dorosłość (youth studies), z drugiej strony badań nad transnarodowością. Przyjrzymy się jak w badanej super-mobilnej grupie kształtowany jest transnarodowy habitus i jak jego nabywanie w efekcie warunkuje praktyki danej grupy w kontekście samego doświadczenia mobilności (np. tworzenia więzi społecznych). Dodatkowo, zastanowimy się w jakim stopniu socjalizacja do mobilności ma wpływ na związane z dorosłością przejścia (zawodowe, mieszkaniowe czy rodzinne). Uczestniczący w badaniach to osoby, które znajdują się między młodością a dorosłością, negocjując swoje miejsce w przestrzeni geograficznej (spatial reflexivity, Cairns), w relacji do aspiracji zawodowych jak i intymnych/rodzinnych. Będąc zamknięci w zinstytucjonalizowanej „kapsule mobilności" tworzą zindywidualizowane odpowiedzi na dylematy związane z nabywaniem transnarodowego habitusu, negocjując przynależność, więzi, tożsamość. Wykorzystujemy dane z badań fokusowych prowadzonych w latach 2018-2019. Przeprowadziłyśmy 7 grup fokusowych ze studentami i studentkami I i II roku studiów magisterskich w ramach programu Erasmus Mundus, podczas którego realizują zazwyczaj 3-4 mobilności. Badaniami objęto łącznie ok. 50 osób, pochodzących zarówno z krajów Unii Europejskiej jako i spoza Europy. Ta mała, lecz symbolicznie znacząca kategoria w obrębie młodego europejskiego pokolenia, prototypy tzw. Eurostars (Favell 2009), to potencjalnie – symboliczna wspólnota Europejskich kosmopolitów, szybko adaptujących się do nowych przestrzeni, „wszędzie w domu" w zglobalizowanej Europie. Intensywne zaangażowanie w mobilność w naszych badaniach ma jednak także skutki uboczne (tj. stres, depresja, samoizolacja), w jakimś stopniu zaprzeczające kulturowemu obrazowi „lekkości" mobilności i po części związane ze zmaganiami czy dylematami związanymi z wchodzeniem w dorosłość.

Paula Pustułka, Dominika Winogrodzka, Marta Buler (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Jak migrują kobiety z pokolenia millenialsów? Mobilność międzynarodowa a płeć i role rodzinne*

Chociaż migracje Polek cieszyły się dużym zainteresowaniem badaczy i badaczek, szczyt rozwoju badań genderowych dotyczących wyjazdów zagranicznych obejmował przede wszystkim opisy doświadczeń kobiet migrujących w latach 80, 90. oraz w pierwszym pięcioleciu poakcesyjnym (2004-2009). W praktyce pokazują one zatem przede wszystkim doświadczenia migrujących Polek z pokolenia X. Dekadę później procesy migracyjne są kluczowe w biografiach szeroko rozumianego pokolenia Y, czyli millenialsów, ale istniejące analizy trajektorii migrantek z tego pokolenia dotyczą przede wszystkim rynku pracy. W niniejszym artykule nakreślono powiązania między mobilnością międzynarodową a płcią w kontekście ról, które młode kobiety pełnią i podejmują w życiu rodzinnym i osobistym (tj. żona/partnerka, matka, córka, przyjaciółka), w tym także w odniesieniu do markerów tranzycji w sferze rodzinnej. Analiz dokonano na podstawie materiału empirycznego zgromadzonego w ramach projektu – Paczki przyjaciół i migracje" (2016-2020), realizowanego w metodologii jakościowego badania podłużnego (QLS).

Andrzej Jarynowski, Michał B. Paradowski, Karolina Czopek, Magdalena Jelińska (Uniwersytet Warszawski): *Sieci społeczne interakcji rówieśniczych w przyswajaniu języka obcego*

Wstęp. Międzynarodowa mobilność w wymianach studentów/młodzieży wiąże się z procesem przyswajania języków obcych (J2). Rola komunikacji oraz kontaktów społecznych w ramach zorganizowanego systemu nauczania osób wchodzących w dorosłość była rozważna teoretycznie i empirycznie (np. w ramach teorii kapitału społecznego Colemana, teorii działania społecznego Leontiewa, racjonalności komunikacyjnej Habermasa, analizy transakcyjnej Berne'a, czy transmisji kulturowej Bourdieu). Nie przeprowadzono jednak analiz, które by rygorystycznie sprawdziły wpływ struktury bezpośredniej komunikacji rówieśniczej na postęp w nauce J2. W celu zweryfikowania istniejących teorii zastosowaliśmy metodę analizy sieci społecznych (SNA), co umożliwiło prześledzenie

relacji powstałych w obrębie badanych sieci i czynników je warunkujących: (i) nauka języka (zmienna wyjaśniana), (ii) sieć społeczna (zmienna pośrednicząca), (iii) kultura (zmienna wyjaśniająca). Metodyka. Badaniem objęto 181 uczestników letniego kursu języka polskiego oraz grupę studentów skandynawistyki na Uniwersytecie Warszawskim. Wykorzystaliśmy szereg niezależnych pomiarów: (i) ankietę badającą wpływ cech indywidualnych i czynników grupowych na osiągnięcia w nauce; (ii) sprawdziany porównujące kompetencję językową uczestników przed i po zakończeniu procesu nauki; (iii) wywiady półotwarte spostrzeżeń samych uczestników i ich postępów przez lektorów; (iv) obserwację uczestniczącą oraz badania fokusowe; (v) kwestionariusz sieci ego poszczególnych uczestników kursu. Zebrane dane zostały przekształcone w sieci ważone, aby odkryć różnice indywidualne pod względem kryteriów towarzyskości i popularności w grupie, czyli miary centralności. Wyniki. Stwierdzono istotny statystycznie pozytywny związek między postępem w J2 a centralnością wierzchołkową (degree) oraz bliskościową (closeness), czego nie zaobserwowano dla centralności pośredniej (betweenness) czy PageRank. Oznaczać to może, że w procesie przyswajania J2 struktura topologiczna sieci ma większe znaczenie niż przepływ informacji. Co ciekawe, wysoka centralność wierzchołkowa wchodząca (in-degree) wiąże się ze małym postępem w J2. Może to wynikać z konkurencji procesów społecznych w czasie pobytu zagranicznego młodzieży uczącej się i tak zdaniem Colemana powodem zwrócenia się dorastających w stronę swych rówieśników jest ich próba wyalienowania od celów związanych z nauką. Wnioski. Powtórzenie badania na innych uczelniach pozwoli na zweryfikowanie wyżej postawionych, a dotychczas w dużej mierze empirycznie niezbadanych hipotez. Uzyskane rezultaty pozwolą w przyszłości nakreślić schematy zachowań zarówno indywidualnych, jak i na poziomie grupy, które mają przełożenie na wyniki w nauce J2, a tym samym zwiększyć mobilność międzynarodową, co było jednym z celów Procesu Bolońskiego.

Remigiusz Szauer (Uniwersytet Szczeciński): *Autostopowicze i uciekinierzy? — patriotyzm lokalny wśród młodzieży szkół średnich na przykładzie województwa zachodniopomorskiego*

Problem badawczy mojego wystąpienia da się sprecyzować w następującym pytaniu: Jakie przejawy patriotyzmu lokalnego odnaleźć można wśród młodzieży szkół średnich mieszkającej w województwie zachodniopomorskim? Postawienie problemu badawczego w tym kontekście geograficzno-administracyjnym ma swoje znaczące odniesienie, gdyż ziemie Pomorza wchodzące w skład województwa zachodniopomorskiego, historycznie naznaczone są migracjami ludności i notowanym w badaniach etnograficznych znikomym poczuciem więzi lokalnej osiedleńców z tym terenem. Często brak zakorzenienia i poczucie obcości skutkowało brakiem tendencji wspólnototwórczych zorientowanych wokół lokalnych społeczności. W badaniach nad obecnością poczucia tożsamości regionalnej wśród ludności napływowej na terenach Pomorza wykazane zostało, że osiedleńcy w dużej mierze zapomnieli o tradycji i niechętnie angażowali się w życie społeczne. Wiąże się to z faktem, że często nierdzenni mieszkańcy odcinali się od wszystkiego, czym żyli wcześniej. Tym czasem badana młodzież oraz ich rodzice od urodzenia mieszkają na tych ziemiach i są ludnością rdzenną. Czy zatem te same problemy w nowym kontekście życia dotyczą rdzennych już mieszkańców tych terenów? Czy towarzyszy im syndrom – autostopowicza, którego postawę życiową i tożsamość charakteryzuje okazjonalność i przygodność? Czy jest to typ uciekiniera, który z powodów ekonomicznych i braku perspektyw rozwoju chce z tych ziem uciec jak najszybciej? A może właśnie młodych mieszkańców tych ziem cechuje przywiązanie do miejsca zamieszkania i postawa patriotyzmu lokalnego? Na powyższe pytania będę próbował odpowiedzieć w oparciu o przedstawiony materiał empiryczny uzyskany z przeprowadzonych ankiet i wywiadów jakościowych wśród młodzieży, odwołując się przy tym do innych badań socjologicznych, obejmujących analizę więzi lokalnej i patriotyzmu (m.in. S.Ossowskiego, M. Malikowskiego, J. Kurczewskiej, C. Trutkowskiego i S. Mandesa), a także badań nad młodzieżą (m.in. K. Szafraniec, M. Zielińskiej, W. Września).

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.8

Referaty wygłaszane:

Krystyna Szafraniec (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Desperacko mobilni. Wędrówki po drabinie społecznej pokolenia historycznej zmiany*

Gdy w krajach zachodnich dyskurs o merytokracji wkraczał w kolejną krytyczną fazę, w Polsce, rozstającej się z realnym socjalizmem, wiara w indywidualny sukces rozkwitała w pełni. Pokolenie startujące w dorosłość w okresie przełomu ustrojowego całą swoją energię skierowało na działania mające na celu zajęcie jak najlepszych pozycji w społecznej strukturze. Rozbudzone w okresie młodości aspiracje konsumpcyjne i statusowe, blokowane strukturalnie w społeczeństwie „równych w biedzie", w realiach postkomunistycznej Polski, programowo przestawiającej zasady systemowe na inne tory, dostrzegało nie tylko szansę na spełnienie aspiracji życiowych, lecz również moralne zobowiązanie do pięcia się po społecznej drabinie. Co osiągnęli, dokąd doszli w kolejnych etapach

życia? Kto przemieścił się w dół, kto w górę, kto nie zmienił swojego usytuowania w społecznej przestrzeni? Jak ważny był/jest dla nich życiowy sukces? Chcę w swoim wystąpieniu przedstawić podstawowe wymiary mobilności społecznej pokolenia ludzi urodzonych w 1957 roku, którego losy są obserwowane w toruńskich badaniach longitudinalnych od lat siedemdziesiątych XX wieku do chwili obecnej. Dane gromadzone w kolejnych falach badania (lata 70., 80., 90. i – ostatnio – w 2016 roku) rejestrują zarówno „twarde" wskaźniki mobilności społecznej (kariery edukacyjne, zawodowe, standard życia, migracje), jak i ich „miękkie" korelaty. W wystąpieniu wykorzystane zostaną wyniki analizy panelowej pozwalającej odtwarzać wewnętrzną strukturę mobilności (przepływy).

Karolina Messyasz (Uniwersytet Łódzki): *Młodzi i kreatywni? Indywidualne strategie zawodowe w (nie)pewnym mieście*

Celem referatu jest prezentacja wyników badań dotyczących postrzegania przez młodych Łodzian pracy i przedsiębiorczości. Tłem dla badań było przyjęcie przez miasto „Strategii promocji i komunikacji marketingowej Marki Łódź na lata 2010-2016". Jej głównym zadaniem była promocja Łodzi jako miasta kreatywnego. Za ważne uznano promowanie przedsięwzięć kulturalnych, obiektów kultury oraz jej wytworów, jak również szerzenie przedsiębiorczości na bazie inicjatyw biznesowych oraz łączenie biznesu z sektorem kreatywnym i kulturą. Obecnie władze miejskie zdają się odchodzić od tego konceptu (podobnie jak wcześniej od projektów Łodzi jako miasta filmowego, czy miasta mody). Łódź to miasto, które od 1989 r. przeszło wiele bolesnych zmian związanych z jednej strony z zapaścią ekonomiczną, z drugiej z próbami wizerunkowego ratowania miasta. Pomysły na funkcjonowanie miasta i jego mieszkańców zmieniały się niemalże z każdą kadencją władz samorządowych. W tak niepewnych warunkach przyszło dorosnąć kilku kohortom młodych ludzi, którzy przyjmowali rozmaite strategie adaptacyjne (od migracji po próbę tworzenia własnych nisz). W swoim wystąpieniu będę chciała zaprezentować opinie, oceny, konsekwencje takiego stanu rzeczy dla karier zawodowych młodych Łodzian. W jaki sposób przyczynią się do sukcesu lub porażki zawodowej? Kiedy są funkcjonalne, a kiedy dysfunkcyjne? Czy przyczyniają się do rozwoju klasy kreatywnej czy prekariatu? Co przedsiębiorczość oznacza dla młodych? Jakie strategie zawodowe i życiowe obierają młodzi ludzie? Jak przedstawiają się indywidualne i instytucjonalne strategie kształtowania karier, tożsamości, stylów życia? Jak konstruuje siebie i swój świat młode pokolenie w (nie)pewnym mieście.

Barbara Worek, Marcin Kocór (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Młodzi z wielkiego miasta — krakowska młodzież 2017*

Głównym celem proponowanego wystąpienia jest przedstawienie portretu krakowskiej młodzieży, jaki sporządzono w ramach badań przeprowadzonych w 2017 roku w związku z przygotowywaniem programu Młody Kraków 2.0. Choć badania te miały przede wszystkim zdiagnozować potrzeby młodych ludzi i wesprzeć kierowane do niej działania, dostarczyły także wielu informacji kontekstowych, pozwalających zrekonstruować złożony i wielowymiarowy świat życia krakowskiej młodzieży. Pokazały zarówno obraz młodzieży jako takiej – z jej wartościami, oczekiwaniami, aspiracjami i obawami, jak i relacje z kluczowymi dla niej grupami i środowiskami –takim jak rodzina, rówieśnicy czy szkoła. Pozwoliły scharakteryzować zakotwiczenie młodych ludzi w przestrzeni Krakowa – warunkach życia, jakie oferuje, możliwościach działania i wyzwaniach, jakie stwarza. Uwzględniły też tak istotny dla młodzieży obszar funkcjonowania, jakim jest Internet i jego liczne, szeroko przez młodzież wykorzystywane, możliwości prezentacji, komunikacji, rozrywki i nauki. Przeprowadzone badania ukazują młodego krakowianina jako osobę, dla której istotnymi deklarowanymi wartościami są miłość i przyjaźń, która silnie potrzebuje uznania i docenienia, od dorosłych – rodziców i nauczycieli – oczekuje zrozumienia, wsparcia i sprawiedliwego traktowania. Kierunkami, na które orientuje się w myśleniu o przyszłości są przede wszystkim praca i sukces zawodowy, w mniejszym stopniu rodzina. Ten młody człowiek kształtuje dopiero swoją tożsamość –jest bardziej zorientowany na siebie niż na innych i przejawia charakterystyczne dla współczesnej kultury cechy narcystyczne. Widoczne jest też jego zagubienie w otaczającym świecie – nie deklaruje posiadania autorytetów, ich rolę pełnią czasem szybko zmieniający się youtuberzy. Od miasta oczekuje on, by stwarzało mu obecnie możliwości rozwoju, a w przyszłości dawało perspektywę dobrej pracy. W tle wypowiedzi tych bardzo młodych ludzi pojawia się alternatywa wyjazdu za granicę w poszukiwaniu lepszej pracy i wyższej jakości życia. Obecne oczekiwania młodych Krakowian wobec miasta nie są jednak wygórowane – oczekują, by oferowało im możliwość miłego spędzenia czasu poza swoim domem bez konieczności wydawania pieniędzy. Niepokojącym wynikiem przedstawianych badań jest niskie poczucie sprawstwa młodych ludzi i przekonanie i braku wpływu nie tylko na to, co dzieje się w mieście, ale także w szkole. Portret młodych krakowian, jaki chcemy przedstawić, sporządzono głównie w oparciu o wyniki badań jakościowych – jakościowej analizy treści profili młodych ludzi na Facebooku, zogniskowanych wywiadów grupowych, spotkań warsztatowych. Dodatkowym źródłem danych były wyniki badań sondażowych przeprowadzonych w wybranych typach szkół.

Jowita Bartczak (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Aspiracje edukacyjne i życiowe młodzieży gimnazjalnej na przykładzie powiatu wołomińskiego i pułtuskiego*

Przedmiotem referatu będą aspiracje życiowe i edukacyjne młodzieży gimnazjalnej z województwa mazowieckiego. W ramach projektów badawczych realizowanych w latach 2016-2019 w Instytucie Filozofii i Socjologii Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie oraz praktyk studenckich na kierunku Socjologia w APS, zostały przeprowadzone badania w powiecie wołomińskim oraz pułtuskim. Przedmiotem zainteresowań badawczych stały się min. aspiracje edukacyjne i życiowe uczniów ostatnich klas gimnazjów zarówno w ośrodkach miejskich (Wołomin, Radzymin, Pułtusk), jak i w szkołach wiejskich (Duczki, Ossów, Czarna, Słupno, Załubice Stare). W ankiecie audytoryjnej uczniowie odpowiadali na pytania dotyczące ich przyszłości edukacyjnej, planów życiowych, wartości, migracji. Dzięki uzyskanym odpowiedziom udało się uzyskać portret młodzieży z terenów położonych w pobliżu Warszawy, wkraczającej w okres dojrzałości, który wiąże się z podejmowaniem ważnych decyzji i wyborów życiowych. Badania uzupełnione zostały o wypowiedzi przedstawicieli szkół (dyrekcji, nauczycieli, pedagogów) na temat młodzieży, jej planów i podejścia do swojej edukacji i przyszłości. Analiza wywiadów i ankiet pozwoliła na wysunięcie następujących wniosków: ankietowani zgadzali się, że wykształcenie jest ważne i pomaga osiągnąć sukces, chociaż coraz częściej pojawiały się głosy o wyższości konkretnego wykształcenia technicznego, czy zawodowego – szczególnie dla chłopców. Młodzi ludzie podejmują decyzję wyboru szkoły ponad gimnazjalnej zgodnie ze swoimi zainteresowaniami. Decyzję konsultują najczęściej z członkami rodziny. Prawie połowa badanej młodzieży zadeklarowała chęć pójścia do liceum ogólnokształcącego, niewiele mniej – do technikum. Najmniejszy odsetek był zainteresowany zasadniczą szkołą zawodową/ branżową. Plany większości młodzieży wiążą się ze studiami i pracą. Ponad 20% badanych chce wyjechać za granicę po ukończeniu szkoły średniej. Prawie połowa badanych uczniów wyraziła chęć opuszczenia swojego miejsca zamieszkania zdając sobie sprawę, że nie jest to miejsce, w którym mogą realizować swoje plany życiowe i zawodowe. Bliskość Warszawy sprawia, że młodzi ludzie o wyższych aspiracjach edukacyjnych chętniej myślą nie tylko o edukacji w stolicy ale także o przeprowadzeniu się do niej na stałe. Traci na tym lokalna społeczność, ponieważ takie migracje zubażają jej kapitał społeczny i szanse na rozwój. Wypowiedzi przedstawicieli władz jasno pokazują, że jest to dla nich duży problem i starają się różnymi sposobami skłonić młodych ludzi do pozostania w miejscu swojego pochodzenia.

Stanisław Lachowski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Polska młodzież w wieku 14-15 lat wobec aktywności ekonomicznej*

Praca osób nieletnich, przynosząca zarobek lub dochód, wywołuje wiele kontrowersji. Z jednej strony dostrzega się wartość ekonomiczną pracy. Podkreśla się również duże znaczenie pracy w procesie wychowania i socjalizacji, przygotowania zawodowego, czy też edukacji ekonomicznej dzieci i młodzieży. Z drugiej jednak strony zwraca się uwagę na negatywne aspekty pracy, z którymi wiążą się zagrożenia dla rozwoju, a nawet życia młodego człowieka, utrudnienia procesu edukacji, brak możliwości rozwoju zainteresowań, czy pozbawienie radości z przeżywania dzieciństwa i młodości. Celem prezentacji jest charakterystyka zjawiska aktywności ekonomicznej polskiej młodzieży oraz wskazanie na czynniki warunkujące skale tego zjawiska. Podstawą opracowania podjętej problematyki są badania ankietowe przeprowadzone w ramach grantu NCN (nr: UMO-2014/15/B/HS6/03534) w grupie 4568 osób w wieku od 14 do 15 lat. Badana próba jest reprezentatywną wobec populacji młodzieży polskiej w tym wieku. Badania wykazały, że znacząca część polskiej młodzieży w wieku 14-15 lat podejmuje różnego typu prace, które wykazują cechy aktywności ekonomicznej: około 40% młodzieży wykonuje prace na rzecz rodzinnej działalności gospodarczej, około 30% wykonuje prace odpłatne w charakterze pracownika najemnego, około 30% podejmuje samodzielną działalność gospodarczą. Zjawisko to ma istotny związek ze stopniem zaspokojenia potrzeb materialnych młodzieży i potrzeb jej rodzin, z sytuacją społeczno-ekonomiczną regionu zamieszkania – zapotrzebowanie na pracownika, a także z cechami demograficznymi i właściwościami młodzieży.

G18. SOCJOLOGIA POZA AKADEMIĄ

Organizatorki: Agnieszka Kolasa-Nowak (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), **Grażyna Woroniecka** (Uniwersytet Warszawski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Nauki

Język obrad: polski

Tworzenie wiedzy socjologicznej odbywa się coraz częściej w nowych, pozaakademickich środowiskach. Ta aktywność jest skierowana do różnorodnych odbiorców, co z pewnością ma wpływ na jej charakter i proces tworzenia. Rozwija się zaplecze badawcze i analityczne dla projektów komercyjnych, w obszarze polityki publicznej oraz w działaniach na rzecz dobra publicznego. Chcielibyśmy zastanowić się w jakich miejscach i okolicznościach powstaje dziś w Polsce wiedza socjologiczna, jakie cele przyświecają jej tworzeniu i jak kształtuje się jej relacja z nauką akademicką. Ważną

kwestią dla polskiej socjologii jest pytanie czy powstaje alternatywne źródło interpretacji procesów społecznych i jaki jest jego status? Proponujemy refleksję nad wpływem tego zjawiska na produkcję wiedzy o społeczeństwie i nad nowymi stylami uprawiania naszej nauki.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.22

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Pietrowicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Wiedza socjologiczna poza akademią w państwie półperyferyjnym*

W skali globalnej, od początku XXI wieku mamy z pewnością do czynienia z wyraźnym trendem powstawania ośrodków tworzenia wiedzy socjologicznej poza akademią. Dobitnym, ale nie jedynym przykładem tego trendu jest funkcjonowanie zespołów badaczy społecznych, pracujących dla rozmaitych gigantów cyfrowych (takich jak Facebook czy Microsoft). Co istotne, wiedza wytwarzana w tych miejscach wydaje się w sposób znaczący wpływać nie tylko na postrzeganie, ale też na kształt otaczającej nas rzeczywistości. Jest to związane z opisanym przez Evgeny Morozova zjawiskiem technologicznego solucjonizmu, czyli przekonania, że do rozwiązania rozmaitych ważnych problemów ludzkości wystarczą odpowiednie narzędzia informatyczne. Pytanie, które należy w tym kontekście zadać brzmi: Czy jest to zjawisko powszechnie występujące w różnego rodzaju społeczeństwach? Jak się wydaje, ważną ramą interpretacji wspomnianego powyżej trendu jest podział państw na: centra, półperyferia i peryferia. Celem wystąpienia jest pokazanie, w których obszarach usytuowanych poza akademią powstaje wiedza socjologiczna w państwach centrum (na przykładzie Stanów Zjednoczonych), a następnie odniesienie tego do sytuacji Polski. Porównanie centrum z półperyferiami pozwala bowiem na artykulację kluczowej kwestii: w którym momencie alternatywne źródło interpretacji procesów społecznych może stać się źródłem istotnym, czy wręcz dominującym. Postaram się pokazać, że między państwami centrum a państwami półperyferyjnymi istnieje w tym aspekcie fundamentalna różnica, która sprawia, że znaczna część pozaakademickiej wiedzy socjologicznej powstającej w Polsce pozostaje czymś marginalnym. Dodatkowym kontekstem uwzględnionym w wystąpieniu będzie odróżnienie wiedzy socjologicznej powstającej w Polsce od wiedzy socjologicznej dotyczącej Polski.

Mirosław Chałubiński (Uniwersytet Zielonogórski): *Marksizm w socjologii polskiej w II RP*

Celem mojego referatu jest prezentacja form obecności marksizmów (świadomie używam tu liczby mnogiej) w socjologii okresu II RP. Składa się on z trzech części. Pierwsza ma w pewnym stopniu charakter terminologiczno-pojęciowy i prezentuję tam również te formy marksizmu, które były obecne w polskiej socjologii przed 1918 r. (m.in. twórczość K. Kelles-Krauza). W drugiej (najobszerniejszej) części zajmuję się marksizmem w socjologii na tle rozwijającego się życia akademickiego II RP i kultury polskiej w ogóle. Daje to możliwość prezentacji twórczości L. Krzywickiego i innych badaczy. W konkluzjach stawiam pytanie (i próbuję na nie odpowiedzieć) na ile marksizm po II wojnie światowej stanowił kontynuację a na ile dyskontynuację tego okresu II RP. Prowizoryczny wniosek jest następujący: tzw. marksizm-leninizm był głównie ideologią państwową, oficjalną, mającą niewiele wspólnego z nauką. Inne warianty marksizmu były tępione ponieważ były formą krytyki komunizmu. Na koniec stawiam pytanie na ile marksizm (marksizmy) mogą w wartościowy sposób zaistnieć w nauce polskiej jako ogólna teoria, teorie średniego zasięgu lub też dyrektywy badawcze.

Jakub Motrenko (Uniwersytet Warszawski): *Akademickie i pozaakademickie style retoryczne polskiej socjologii. Polemiki marksistów z kręgiem Ossowskiego*

Idee naukowe powstają jako dialektyczne odpowiedzi, zgodnie z logiką tezy i antytezy. Ta uniwersalna prawda staje się szczególnie widoczna, gdy dochodzi do bezpośredniej polemiki przedstawicieli różnych nurtów, szkół czy środowisk. Polemiści z jednej strony korzystają z szeregu typowych technik perswazji, a z drugiej strony, przestrzegają historycznych reguł dyskursu naukowego, co racjonalnie uprawomocnia ich tezy. Kluczowe polemiki konstytuują – niekiedy na długo – dopuszczalny repertuar środków przekonywania i argumentacji. W swoim referacie przedstawię, co się dzieje, gdy zmianie ulegają konteksty toczonych polemik: gdy zmienia się nośnik (czasopismo społeczno-kulturowe vs. naukowe), przeciwnik (działacz vs. uczony), odbiorca (inteligenci vs. socjologowie), cel (polityczny vs epistemiczny), okoliczności polityczne (radykalizacja vs. liberalizacja), itd. Efektem za każdym razem jest wiedza socjologiczna, tworzona jednak zgodnie z różnymi regułami i spełniająca odmienne standardy. Ilustracją moich tez będą polemik toczone od 1945 roku do początku lat 60. między, z jednej strony, Stanisławem Ossowskim i jego uczniami (Andrzej Malewski, Stefan Nowak), i polskimi marksistami (Adam Schaff, Julian Hochfeld, Zygmunt Bauman, Jerzy Wiatr), z drugiej. Przejścia między kontekstami akademickim i pozaakademickim miały charakter

zarówno diachroniczny (profesjonalizacja socjologii po 1956 roku), jak i synchroniczny (polemiki toczone na łamach tygodników i miesięczników społecznych oraz czasopism socjologicznych). Historyczny przykład będzie punktem wyjścia konstrukcji modelu różnych stylów retoryki socjologicznej. Rozważona zostanie również hipoteza „długiego trwania" reguł ustanowionych w trakcie polemik z lat 40. i 50.

Kateryna Novikova (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *O społeczeństwie cyfrowym. Technologie cyfrowe źródłem socjologicznych problemów badawczych*

W referacie chciałabym przedstawić refleksje dotyczące nie tyle wiedzy socjologicznej powstającej poza socjologią akademicką, ile pytań i problemów badawczych, które są niejako przemycane w badaniach nad społeczeństwem cyfrowym. Przedmiot badań w tym przypadku jest niezwykle silnym czynnikiem czy wyznacznikiem konstytuującym zarówno podejmować w badaniach socjologicznych problemów, jak i wybieranych metod. Jak stwierdziła Noortje Marres w swojej analizie socjologii cyfrowej nowe metody cyfrowe, dane i techniki tworzą nową naukę o społeczeństwie, dodałabym o społeczeństwie cyfrowym (choć możliwość zastosowania wspomnianych metod w badaniach nad społeczeństwami historycznymi również są olbrzymie). Już zauważyliśmy, że technologie cyfrowe są czymś więcej niż wsparciem procesów społecznych i realizacji ludzkich potrzeb. Tylko leniwy obserwator nie stwierdzi ich wszechobecności, i leniwy analityk społeczny nie zauważy narastającej krytyki. Warto bliżej i bardziej krytycznie się przyjrzeć technologiom cyfrowym zarówno jako czynnikom powstania społeczeństwa cyfrowego, jak i jako innowacyjnym narzędziom do badania owegoż społeczeństwa. Technologie cyfrowe – lub trafniej techniki cyfrowe – wydają się czymś więcej niż drogą ku innowacjom w badaniach społecznych socjologicznych. One sprzyjają sformułowaniu na nowo podstawowych problemów badawczych, nie tylko ukierunkowując uwagę na wybrane kwestie, ale również dając realne możliwości wywnioskowania pewnych reguł i trendów na podstawie analizy wielkich zbiorów danych dotyczących zachowań ludzi w społeczeństwie cyfrowym. Technologie cyfrowe umożliwiły wykorzystanie wielkich zbiorów danych nie tylko w celu znalezienia odpowiedzi na pytania badawcze postawione niejako w sposób analogowy, ale również w celu sformułowania pytań bardziej aktualnych, odzwierciedlających tendencje istniejące lub wyłaniające się, ale pozostające poza wyobraźnią i intuicją socjologów. Czy wobec tego nowe technologie cyfrowe zdominują refleksję nad społeczeństwem (w ramach tzw. dataism albo complexity science)? Jak socjologia cyfrowa powinna radzić sobie z tymi wyzwaniami i możliwościami? W refleksjach odniosę się do problematyki, podejmowanej w badaniach własnych, dotyczącej sprawczości podmiotowej użytkownika technologii cyfrowych w kontekście relacji rozwoju technologicznego (w tym sztucznej inteligencji i algorytmów) a przyszłości pracy.

Grażyna Woroniecka (Uniwersytet Warszawski): *O czym mówi krytyka naukowa?*

W wystąpieniu przedstawię wyniki analizy zbioru recenzji prac doktorskich i habilitacyjnych z socjologii, przeprowadzonej pod kątem obecności struktur wiedzy pozanaukowej w argumentach krytyki naukowej oraz pobocznych uwagach i ocenach recenzentów. Powstałe dzięki badaniu tych tekstów zręby typologii procedur naukowego ewaluowania prac teoretycznych i empirycznych zostaną usytuowane w kontekście koncepcji milieu Richarda Grathoffa; na potrzeby prezentacji podzielam stanowisko Grathoffa i Schuetza, iż wiedza naukowa powstaje w obrębie struktur świata przeżywanego, a nie poza nim (jak twierdzi np. Gurwitsch), zatem sensowne jest fenomenologiczne badanie i systematyzacja jej różnych przejawów w procesach krytyki naukowej.

Referat wyłożony:

Edyta Barańska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Wiedza socjologiczna jako wiedza lokalna. Propozycja Clliforda Geertza*

Zamiany, jakie dokonały się w ostatnich latach, zarówno w przestrzeni społeczno-kulturowo-politycznej, jak i w dziedzinie nauki – mam tu na myśli oczywiście zwrot antypozytywistyczny, doprowadziły ostatecznie do kryzysu tożsamości wielu dyscyplin nauk społecznych i humanistycznych. Powstają coraz to nowe pytania o nasze możliwości poznawcze, bo skoro wiedza obiektywna nie jest już możliwa (co jest dziś oczywiste), to co jest w takim razie przedmiotem naszego poznania, i jak to „coś" badać? Te same pytania dotyczą wiedzy o społeczeństwie. Interesuje mnie przede wszystkim wiedza o kulturze, jako wiedza socjologiczna. Odpowiedzi o możliwość „zdobycia"/poznania tej wiedzy szukam w koncepcji Clifforda Geertza, który uznaje „badanie" kultury za przedmiot dociekań socjologii. Interesuje mnie lokalny charakter tej wiedzy. W swoim wystąpieniu chcę pokazać – idąc śladem Geertza, że dziś możemy jedynie i musimy – jeśli interesuje nas sposób funkcjonowania społeczeństwa – badać kulturę w sposób lokalny: skupiać się na szczególe, na tym co często pojawia się w przestrzeni publicznej mimochodem i przypadkowo, ale co jest nośnikiem sensu i znaczeń kultury. Dlatego – mawia Geertz – trzeba mieć oczy szeroko otwarte. „Program wiedzy lokalnej to postulat sprowadzenia metodologii etnografii do minimum: wiedz skupionej na szczególe (zależnym i zmiennym. Uznałem – pisze dalej Geertz, że moim zadaniem, jest przyjęcie kultury, tak aby stało się mniej

obszerną sprawą (…) Palącą kwestią okazało się uczynienie z kultury pojęcia o lepiej wytyczonych granicach, o dokładnie określonym zastosowaniu, lepiej zdefiniowanym sensie".

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.22

Referaty wygłaszane:

Stanisław Burdziej (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Opinie biegłych i organizacji pozarządowych na potrzeby postępowań sądowych jako źródło eksperckiej wiedzy o zjawiskach społecznych*

Sądy – zarówno w Polsce, jak i za granicą – jedynie incydentalnie powołują biegłych z zakresu nauk społecznych. Jednocześnie, sądy coraz częściej stają wobec konieczności dokonywania precedensowych rozstrzygnięć w sporach, w których wiedza socjologiczna może – i powinna być przydatna. Lukę tę coraz aktywniej starają się zagospodarować w Polsce organizacje pozarządowe, które – w obszarach swego zainteresowania – korzystają z przysługującej im możliwości przystąpienia do postępowania na prawach strony lub składają opinie tzw. przyjaciela sądu (amicus curiae). W referacie relacjonuję wyniki systematycznego przeglądu orzecznictwa polskich sądów wszystkich instancji pod kątem liczby i zakresu spraw, w których aktywny udział brały NGO-sy oraz biegli z nauk społecznych. Polską praktykę omawiam w kontekście amerykańskim, wskazując zarówno na przypadki, gdy wiedza socjologiczna miała istotny wpływ na przełomowe (i niekwestionowanie pozytywne) decyzje Sądu Najwyższego USA, jak i na te, gdy przedstawiane im opinie socjologów sądy uznawały za nierzetelne i skrzywione ideologicznie.

Ewelina Nowakowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Jak wiedza empiryczna dziennikarzy może wpływać na tworzenie naukowych uzasadnień rzeczywistości społecznej? Refleksja nad doświadczeniem i badaniem doświadczenia*

We współczesnym świecie tworzenie się wiedzy socjologicznej odbywa się w wielu miejscach i w różnych okolicznościach. Coraz częściej dzieje się to w nowych, pozaakademickich warunkach. Tak tworzonej się wiedzy naukowej sprzyja kategoria doświadczenia, która okazuje się istotna w opisie społecznego świata i wyjaśnianiu procesów społecznych (np. tożsamościowych, socjalizacyjnych, integracyjnych). W obszarze badań socjologicznych – przedmiot teoretycznej refleksji mogą dostarczać dziennikarze – w oparciu o ich empiryczne doświadczenia. Takie poznanie rozwija się w stałym iunctim ze środowiskiem społecznym. Wystąpienie dotyczy kwestii wiedzy w aspekcie empirycznych doświadczeń dziennikarza w pracy dziennikarskiej. Zasadniczy cel stanowi określenie czy i w jaki sposób można uchwycić możliwości metody pracy naukowej oraz sposobów jej realizacji w oparciu o empiryczne doświadczenia dziennikarza. Wystąpienie jest próbą odpowiedzi na pytanie, kiedy dziennikarz może stać się badaczem rozwijającym znacząco nauki społeczne, a uzyskane przez niego dane empiryczne okazać się elementem szerszej koncepcji teoretycznej.Podczas wystąpienia omówiony zostanie społeczny kontekst poznania i wiedzy. Przedstawione zostaną kluczowe zagadnienia wiążące się z poznaniem na poziomie teoretycznym i empirycznym. Przedyskutowane zostaną dylematy z czym utożsamiać wiedzę socjologiczną, jakie prezentować podejście wobec aktualnie stawianych problemów na temat tworzenia tej wiedzy naukowej – tak by nie narzucać innym określonych wizji, paradygmatów, teorii czy metodologii – ale dążyć do różnorodności w opisie, ujawnienia głębszej prawdy o rzeczywistości, zrozumienia obecnych czasów i dostrzeżenia złożoności współczesnego świata. Następnie prelegent (przed rozpoczęciem prac nad rozprawą doktorską – aktywny dziennikarz) w oparciu o osobiste doświadczenie dokona prezentacji własnych podejść badawczych. Tym samym odpowie na pytanie, jak doświadczenie empiryczne dziennikarza, specjalizującego się w reportażu lub wywiadzie prasowym oraz jego obserwacje, analizy, interpretacje i diagnozy poczynione w trakcie pracy dziennikarskiej, i w świetle codziennych relacji ze społeczeństwem mogą przysłużyć się do tworzenia naukowych uzasadnień rzeczywistości społecznej. W konkluzji zostaną zaproponowane podejścia, które będą tłumaczyć w jaki sposób tak zdobytej wiedzy nadać charakter teoretyczno-empiryczny.

Dariusz Szklarczyk, Roksana Ulatowska (Fundacja RBS): *Socjologia poza akademią jako nauka obywatelska. Refleksje na podstawie działalności Fundacji Rozwoju Badań Społecznych*

Fundacja Rozwoju Badań Społecznych jest przykładem organizacji pozarządowej, wykorzystującej i tworzącej wiedzę socjologiczną w działalności badawczej i usługowej na styku uczelni, sektora pozarządowego, sektora prywatnego i sektora publicznego. Należy do stosunkowo nielicznej grupy organizacji tego typu (Kondycja organizacji obywatelskich w Polsce, 2018). Opierając się na własnym przykładzie i ponad trzech latach doświadczeń, chcemy przybliżyć specyfikę i refleksje z tego typu działalności. W tym celu zaprezentowane zostanie studium (własnego) przypadku z uwzględnieniem następujących zagadnień: 1) zespół działający poza akademią 2) współpraca z akademią i innymi podmiotami 3) specyfika wytwarzanej i wykorzystywanej wiedzy 4) naukowość procesu badawczego poza akademią. Pierwsze zagadnienie poruszać będzie problem budowy, wartości i trwałości zespołów badawczych budowanych poza akademią. Drugie zagadnienie rozwijać będzie wątek współpracy z akademią na poziomie indywidualnym (co wiąże się również z tworzeniem zespołu) oraz instytucjonalnym, przy czym podkreślone zostanie znaczenie potrzeb akademii zaspokajanych dzięki takiej współpracy. Na tym tle omówiona zostanie charakterystyka współpracy z innymi podmiotami. Trzecie zagadnienie opisywać będzie uwarunkowania związane z procesem wytwarzania wiedzy z perspektywy praw własności intelektualnej, interesów i oczekiwań aktorów biorących udział w procesie oraz obiektywnych uwarunkowań związanych z budżetem czasu i finansów. Wreszcie, ostatnie zagadnienie dotyczyć będzie kontinuum pomiędzy „naukowym" a „użytkowym" walorem tworzonej i wykorzystywanej w działalności wiedzy z dziedziny nauk społecznych, w tym socjologii. W sposób typowy dla instrumentalnego (instrumental case study, por. Stake, 1995), zastanowimy się nad możliwością sformułowania ogólniejszych tez, opisujących prezentowane w studium przypadku zagadnienia. Zaprezentowane zostaną również wnioski dotyczące obecnego stanu współpracy międzysektorowej w obszarze badań społecznych i pomysły na jej usprawnienie. W świetle omawianych zagadnień zastanowimy się nad przydatnością pojęć obywatelskiej nauki (citizen science) czy podejścia „nauki w społeczeństwie" – science in society (Heiss&Matthes, 2017) – do opisu omawianego rodzaju aktywności naukowej i badawczej. W ten sposób, z perspektywy socjologii nauki, referat nawiąże do hasła przewodniego XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego: Ja. My. Oni? Podmiotowość, tożsamość, przynależność.

Seweryn Rudnicki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Wiedzieć i projektować. Wytwarzanie wiedzy o tym co społeczne w badaniach użytkownika*

Badania użytkownika są zazwyczaj rozumiane jako obszar badań mających na celu poznanie ludzkich zachowań, reakcji, nawyków i potrzeb w celu projektowania doskonalszych produktów i usług. Ten rodzaj badań cieszy się coraz większym, rosnącym szczególnie w ostatnich kilku latach, zainteresowaniem – w ślad za popularnością takich pojęć jak „user experience", „design thinking", „service design" i „interaction design". Świadome włączanie perspektywy użytkownika w projektowanie różnorodnych produktów i usług jest już zjawiskiem o globalnym charakterze („user-centered design", „human centered-design"). Powstaje coraz więcej stanowisk pracy o tym charakterze, wydawane są podręczniki i materiały eksperckie, odbywają się specjalistyczne spotkania i konferencje. Przede wszystkim jednak na rosnącą skalę wytwarzana, analizowana i przetwarzana jest przez wiele organizacji pewna szczególna wiedza o tym, co społeczne. Tymczasem obszar ten jest jak dotąd słabo zauważany w ramach akademickiej socjologii, która chętniej koncentruje się na społecznych konsekwencjach np. takich zjawisk „big data". Podstawą teoretyczną wystąpienia jest rozumienie badań jako praktyki społecznej, w której powstaje wiedza polegającej nie tylko na (trafnym lub nie) reprezentowaniu rzeczywistości, ale także na jej wytwarzaniu i podtrzymywaniu (np. Law 2004; Law, Savage, Ruppert 2011). Pierwszym celem tej prezentacji jest pokazanie, jakiego typu wiedza o rzeczywistości społecznej jest wytwarzana w ramach badań użytkownika, jak powstaje i jak jest wykorzystywana. Po drugie badania użytkownika zostaną scharakteryzowane jako mające znaczące konsekwencje dla społecznej dystrybucji władzy i wiedzy, w szczególności związanej ze współczesnymi formami „knowing capitalism" (Thrift 2005). Po trzecie, sproblematyzowana zostanie także scharakteryzowana pozycja akademickiej socjologii, której metody ulegają twórczej adaptacji i przetworzeniu w obszarze „user research", a jednocześnie rozwija się kolejny konkurencyjny wobec akademii obszar wytwarzania wiedzy o rzeczywistości społecznej. Bazą empiryczną wystąpienia będą materiały zabrane w trakcie trwającego projektu na temat badań użytkownika jako praktyki społecznej (wywiady z badaczami i badaczkami, analiza materiałów eksperckich, obserwacje spotkań branżowych).

Piotr Luczys (Public Profits Sp. z o.o.): *Adaptatywne kształtowanie relacyjnych baz danych w oparciu o metodologię nauk społecznych*

Współcześnie, realizacja większości projektów badawczych w obszarze nauk społecznych, za pośrednictwem sieci cyfrowych (począwszy od procesów rekrutacji, projektowania narzędzi badawczych, planowania realizacji i kontroli jej efektów, aż po analizę danych i przygotowywanie

raportów) odbywa się, w mniejszym lub większym zakresie, za pośrednictwem wyspecjalizowanego oprogramowania. Wielość dostępnych na rynku rozwiązań nie idzie jednak w parze z integracją narzędzi, formatów plików, reguł interpretacji danych pomiędzy różnymi środowiskami pracy, co rodzi liczne problemy zarówno natury technicznej (kompatybilnościowe, wydajnościowe, czasowe, interoperacyjne, etc.), jak i metodologicznej (jakość uzyskanych danych, parowanie danych zastanych i wywołanych, problemy z rzetelnością i trafnością danych, prymat gromadzenia danych nad formułowaniem eksplanacji, brak możliwości eksplikowania i operacjonalizowania pojęć bazowych, etc.). Dużo wydajniejszym, ale i procesualnie bardziej złożonym, rozwiązaniem jest przygotowanie elektronicznej bazy danych, tzn. usystematyzowanego według określonych zasad (tzw. relacji) sposobu gromadzenia i przetwarzania danych, które mogą się pojawić na wszystkich etapach postępowania badawczego, jako podstawy dla rozwijania dalszych aplikacji. Standardowo, do prowadzenia operacji na danych, w ramach bazy danych, wykorzystywany jest wewnętrzny język programowania (SQL) o sprecyzowanej składni. Interesującym przypadkiem jest natomiast łączenie skodyfikowanych form zapytań do bazy danych z możliwością ręcznej manipulacji jej zawartością oraz formułowania zapytań mających swoje ugruntowanie w idiomatyce socjologicznej i charakterystycznych dla nauk społecznych procedurach empirycznych. Dzięki temu, otrzymujemy nie tylko możliwość formułowania nowych sposobów przechowywania, kategoryzowania i przetwarzania danych, ale i tworzenia baz o unikatowym systemie relacji, odzwierciedlających logikę procesu empirycznego. Referat jest próbą przybliżenia procesu powstawania, rozwijania i zarządzania taką strukturą, na przykładzie bazy danych wypracowanej przez zespół informatyków, socjologów, psychologów, ekonomistów, marketingowców i specjalistów od zarządzania projektami, w ramach projektu badawczo-rozwojowego pn. ApCoR (Apollo Combine Research) multiplatformowy panel badawczy (POIR.01.01.01-00-0555/17-01), realizowanego od końca 2017r. przez firmę Public Profits Sp. z o.o. z Poznania. Projekt był dofinansowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju, w ramach Działania 1.1. Programu Operacyjnego Inteligentny Rozwój 2014-2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, pn. Projekty B+R przedsiębiorstw, Poddziałanie 1.1.1 Badania przemysłowe i prace rozwojowe realizowane przez przedsiębiorstwa. Omawiana baza stanowi serce cyfrowej platformy, służącej projektowaniu oraz prowadzeniu badań społecznych, rynkowych i marketingowych (na urządzeniach mobilnych oraz desktop). W jej ramach możliwe jest odwzorowanie powszechnie stosowanych technik i narzędzi badawczych, rekrutowanie respondentów z mediów społecznościowych, analiza danych wywołanych i zastanych, przetwarzanie danych z urządzeń Internetu Rzeczy, a także zarządzanie informacjami wymienianymi pomiędzy uczestnikami badań i ich operatorami (realizatorzy, projektanci, koordynatorzy badań oraz klienci biznesowi). Baza danych imituje stopień uporządkowania danych na każdym etapie procesu badawczego, dokonując zestawień i poszukując zależności po każdym wykonanym kroku, po każdej wprowadzonej zmianie (wspiera intuicyjne procesowanie danych, formułuje podpowiedzi, umożliwia szeregowanie danych z różnych źródeł). Tym samym, zmianie ulega nie tylko sam proces dyfrakcji informacji z danych, ale i rola badacza-analityka oraz zestaw zadań, przed jakimi zostaje postawiony (współdziałanie z uczącym się algorytmem, nowe formy porządkowania i korelowania danych, kumulacja alternatyw, zarządzanie hurtowniami danych, analizy big data, itd.). Nadrzędnym kontekstem refleksji jest zastanowienie nad przewartościowaniem klasycznego (linearnego i stadialnego) podejścia do prowadzenia procesu badawczego oraz próba wskazania nowych szans i wyzwań metodologicznych w badaniach via Sieć wspieranych relacyjnymi bazami danych.

Referat wyłożony:

Agnieszka Karpińska (Uniwersytet w Białymstoku): *Post-normal science. The escape of science: From truth to quality?*

The aim of the article is to analyze the paradigm of post-normal science, by. S. Funtowicz and J. R. Ravetz. Since modern society is characterized as post-normal, the attribute seems to relate to many aspects of social life: politics, religion, communication and finally to knowledge and science. Although the idea of post-normal science is not novel, S. Funtowicz and J. R. Ravetz proposed it almost 30 years ago, now it is gaining the peak of its popularity. Since post-normal science is the scientific model on how to deal with policy driven issues, e.g. global warming, it tries to bring together the world of academia and the realities of public policies. Consequently, the problem occurs of how to combine democratic mechanisms of negotiating consensus with the credibility of scientific cognition. Funtowicz and Ravetz try to overtake these conflicts by reformulating the aim of the knowledge from the truth to the quality of the epistemic process. They suggest expanding the research community to extended peer communities. However, the attitude of Funtowicz and Ravetz can be compared to players who join an ongoing game and are convinced they established the rules of the game. As is stands, the socially relevant issues, are by no means determined only by scientists and the democratization of the cognitive process is also regulated by political rules of the game. In the article, the theroretical background, methodology and critique of post-normal science will be presented.

G19. SOCJOLOGIA PRACY I JEJ PERSPEKTYWY ROZWOJU W SPOŁECZEŃSTWACH PÓŹNEGO KAPITALIZMU » SOCIOLOGY OF WORK AND THE PERSPECTIVES OF ITS DEVELOPMENT IN THE SOCIETIES OF LATE CAPITALISM

Organizatorzy » Organizers: Ewa Giermanowska (Uniwersytet Warszawski), **Adam Mrozowicki** (Uniwersytet Wrocławski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Pracy » Sociology of Work Section

Język obrad: angielski i polski » **Language:** English and Polish

Socjologia pracy w rozwiniętych społeczeństwach przemysłowych należała do wiodących subdyscyplin socjologii. W Polsce w okresie realnego socjalizmu, przyspieszonej industrializacji i zmian struktury społecznej, problemy warunków pracy i kształtowania się klasy robotniczej, humanizacji pracy i partycypacji pracowniczej, wpływu procesów uprzemysłowienia na społeczeństwo stanowiły trzon refleksji socjologicznej. Zaowocowało to opracowaniem polskich podręczników socjologii pracy, socjologii przemysłu i socjologii zakładu pracy. Przyczyniło się do ekspansji socjologów do zakładów pracy i rozwoju nowej profesji – socjologów zakładowych. Po zmianie ustroju (1989), polska socjologia pracy znalazła się w fazie kryzysu, a jej obecność w refleksji socjologicznej i programach kształcenia akademickiego zmalała. Z podobnym kryzysem socjologii pracy, m.in. w związku z deindustrializacją, wypieraniem socjologii przez nauki o zarządzaniu oraz neoliberalnymi przemianami uniwersytetu, mamy do czynienia w wielu krajach zachodnich. Równolegle do zjawisk kryzysowych, we współczesnych społeczeństwach późnego kapitalizmu obserwujemy rosnące zainteresowanie opinii publicznej kwestiami pracy i zatrudnienia. Coraz większego znaczenia nabierają systematyczne badania dotyczące znaczenia pracy w okresie zmian gospodarczych i kulturowych związanych z procesami globalizacji, europeizacji i ekspansji neoliberalnych form kapitalistycznej gospodarki. Refleksja ta jest istotna w kontekście zmian definicji pracy i przesuwania się granic między zatrudnieniem: formalnym i nieformalnym, pewnym i niepewnym, standardowym i niestandardowym. Podejmowane od kilku lat przez Sekcję Socjologii Pracy PTS działania mają na celu przywrócić rangę „zapomnianej" subdyscypliny i zaangażować środowisko w szeroką debatę nad współczesnymi problemami pracy i zatrudnienia. Tematem grupy będzie pogłębiona re-fleksja nad rozwojem socjologii pracy w Polsce i w innych krajach. Głównymi obszarami dyskusji będą: uwarunkowania ekonomiczne, polityczne, społeczne i kierunki rozwoju socjologii pracy, główne cele i obszary socjologicznej analizy oraz od- niesienia do teorii socjologicznych, inter- i transdyscyplinarność badań, samoidentyfikacja badaczy i role socjologów pracy, instytucjonalizacja w ośrodkach akademickich i badawczych, formy upowszechniania wyników badań. W kontekście tematyki XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, zachęcamy do zgłaszania wystąpień, których problematyka dotyczyć będzie podmiotowości, tożsamości i społecznej przynależności zarówno samych socjologów i socjolożek pracy, jak i badanych przez nich, zróżnicowanych wewnętrznie środowisk pracowniczych. W jakim stopniu tradycyjne kategorie pojęciowe, obszary zainteresowania i metodologia badań socjologicznych mogą być utrzymane, w jakim zaś wymagają zmiany ze względu na przekształcenia współczesnego zatrudnienia, w tym procesy prekaryzacji, cyfryzacji, dematerializacji i deformalizacji pracy? Jakie są perspektywy rozwoju socjologii pracy w wymiarze krajowym i globalnym w XXI wieku? Zapraszamy do zgłaszania wystąpień zawierających doniesienia z prowadzonych badań empirycznych w kluczowych obszarach zainteresowań współczesnej socjologii pracy (z uwzględnieniem wkładu w dyskusję nad nowymi jej polami zainteresowań/metodologią badań), jak i referatów teoretycznych, z zakresu historii myśli socjologicznej.

The sociology of work in the advanced industrial societies belonged to the leading subdisciplines of sociology. In Poland, in the period of real socialism, accelerated industrialisation and changes in social structure, the problems working conditions and the development of working class, humanisation of work and workers' participation, and the influence of industrialisation on the society belonged to the core problems of sociological thought. It resulted in the development of the Polish textbooks on the sociology of work, sociology of industry and the workplace sociology. It also contributed to the expansion of sociologists to companies and the development of new profession – plant sociologists. After the system change (1989), the Polish sociology of work found itself in the crisis and its presence in the sociological reflection and academic curricula decreased. A similar crisis of sociology of work, among other things in relation to deinstrialisation, the shift from the sociology of work to management studies and the neoliberal changes of universities can be observed in many Western countries. Parallel to these crisis developments, we also observe increasing interests in the problems of work and employment in contemporary capitalist societies. The research on the meaning of work in the periods of economic and cultural changes connected with globalisation, Europeanisation and the expansion of neoliberal forms of capitalist economy gains in importance. It is particularly important in the context of changes in the definition of work and shifting boundaries between formal and informal, secure and insecure, standard and non-standard employment. The efforts undertaken in the recent years by the Sociology of Work Section of the Polish Sociological Association aimed at reviving this "forgotten"

subdiscipline and engage sociological milieu in broad debate on the contemporary problems of work and employment. The topic of this thematic group is an in-depth reflection on the development of the sociology of work in Poland and other countries in the last. The main areas of discussion include: the economic, political and social conditions and the developments in the sociology of work, the main goals and areas of the sociological analysis of work and their anchoring in sociological theories, the self-identity of researchers and the roles of sociologists of work, the institutionalisation of the subdiscipline in academic and research centres, and the ways of disseminating knowledge. In the context of the leading theme of 17th Polish Sociological Congress, we encourage all interested to submit paper proposals addressing the problems of subjectivity, identity and social belonging of both sociologists of work themselves and the workers' milieus they study. To which extent the traditional concepts, areas of interests and methodology of sociological research can be maintained and to which extent do they need to be changed due to the transformations of contemporary employment involving precarisation, digitalisation, dematerialisation and deformalistion of work? What are the perspectives for the development of the sociology of work at the national and global levels in 21st century? We invite paper proposals including the reports from the ongoing empirical research on the core areas of interests of the contemporary sociology of work (with a particular focus on its new research fields and methodologies) and theoretical papers dealing with the history of sociological thought.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala » Room: Z3.7

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Piotr Górski (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Badania procesów industrializacji i załóg przedsiębiorstw przemysłowych w kręgu Kazimierza Dobrowolskiego*

Kazimierz Dobrowolski jest uważany za twórcę socjologicznego ośrodka krakowskiego. W okresie międzywojennym prowadził badania zakresu historii społeczno-gospodarczej, historii nauki i kultury, oraz etnografii. Pozwoliło mu to na połączenie wymiaru funkcjonalnego z historycznym i wypracowanie koncepcji metodologicznej określanej jako metoda integralna stanowiąca podstawę do badań terenowych. W okresie powojennym po reaktywacji socjologii po 1956 roku podjął wraz z zespołem badania nad jakże istotnymi procesami przebiegającymi w polskim społeczeństwie tego okresu. Były to migracje i procesy industrializacji. W referacie skupię się na badaniach związanych z nurtem badań powojennej industrializacji. Spróbuję ukazać je na tle badań prowadzonych w tym czasie w Polsce a dotyczących socjologii przemysłu. Badania te nie były przedmiotem dotąd prowadzonych analiz czy omówień. Nie wspomina o nich ani Piotr Bohdziewicz (Próba zinwentaryzowania i analizy zasadniczych nurtów socjologii pracy, przemysłu i organizacji w badaniach polskich do 1989 roku, ZZl 2014 3-4, s. 103-118), ani Adam Mrozowicki (Socjologia pracy w Polsce – perspektywy odbudowy subdyscypliny, Humanizacja pracy 2015, 1(279): 13-29). Na badania te można spojrzeć zarówno z perspektywy rozwoju dyscypliny jaką była socjologia, szczególnie w okresie środkowego PRL (lata `60 i `70), jak i dokonujących się w tym czasie procesów społecznych związanych z industrializacją. W konkretnym przypadku badań prowadzonych |w środowisku skupionym wokół Dobrowolskiego interesujące jest również wykorzystanie perspektywy etnograficznej i badań terenowych właściwych dla badania środowisk wiejskich do badań środowisk i problematyki załóg przedsiębiorstw przemysłowych.

Dominika Polkowska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Praca platformowa a prekaryzacja — jako nowe pole badawcze socjologii pracy. Na przykładzie kierowców Ubera*

Rozwój platformowych modeli biznesowych, wykorzystujących mechanizmy dzielenia się, np. BlaBlaCar, AirBnB (szerzej gospodarki platformowej Forde 2017) wpłynął na relacje między pracodawcami i pracownikami (Degryse 2017; Gillespie 2010; McKee 2017; Srnicek 2017; Gomez-Herrera i inni 2017). Niewątpliwym pionierem w obszarze gospodarki platformowej jest Uber. Z jednej strony model biznesowy Ubera jest krytykowany za obchodzenie prawa pracy w celu obniżania kosztów, niespełnianie standardów firm transportowych, nieuczciwą konkurencję (Malin i Chandler 2017) i nieetyczne manipulowanie danymi. Z drugiej jednak strony, jego zwolennicy podkreślają innowacyjny charakter platformy, relatywnie niższe ceny przejazdów, wycenę kosztu usługi przed jej realizacją oraz system płatności on-line (Peticca-Harris 2018). Socjologia pracy nie może pozostawać obojętna na zmiany technologiczne. Wraz z rozwojem pracy platformowej pojawia się również nowe pole badawcze, które powinno być szczególnie interesujące dla socjologów pracy. Zmiany zachodzące w stosunkach pracy, wywołane ekspansją platform wiążą się m.in. z możliwością zdalnego świadczenia usług, rozwojem elastycznych form zatrudnienia (Drahokoupil, Fabo 2016), wzrostem globalnej podaży i popytu na siłę roboczą, zmianami organizacji pracy (praca zadaniowa, struktury sieciowe) (Hua, Ray 2018), jednak przy zaistnieniu określonych warunków mogą prowadzić do prekaryzacji pracy (Adriaanse 2016).Socjologowie powinni więc bacznie przyglądać się temu, jak

technologia wpływa na stosunki pracy i samą pracę, ponieważ z jednej strony otwierają się przed pracownikami zupełnie nowe możliwości zarobkowania, ale z drugiej strony mogą prowadzić do ich prekaryzacji. Spośród wielu różnych i często wykluczających się definicji prekariatu i pracy prekarnej (Rodgers 1989; Pałęcka, Płucienniczak 2018; Eurofund 2015; Dorre 2006; Barbier 2002; Butler 2004; Vosco 2000; 2006), na uwagę zasługuje propozycja Arne Kalleberga (2009, 2014), który definiuje pracę prekarną jako niepewną (duże ryzyko jej utraty, nieregularny rozkład czasu pracy), niestabilną (ograniczone socjalne i finansowe przywileje) i pozbawioną bezpieczeństwa (małe szanse awansu do lepszych miejsc pracy). Na potrzeby realizowanego badania przyjęłam definicję pracy prekarnej, która cechuje się: subiektywnym poczuciem niepewności (definiowane na podstawie znaczenia, jakie nadaje mu sam pracownik), brakiem bezpieczeństwa pracy, długim czasem pracy, odczuciem niskich dochodów i brakiem praw pracowniczych (opieka socjalna i ochrona związków zawodowych) (Bosmans 2016; Lorey 2015).Biorąc pod uwagę, że w dotychczasowych badaniach w Polsce brakuje pogłębionej analizy sytuacji osób pracujących w gospodarce platformowej z perspektywy koncepcji prekaria tu – to w listopadzie i grudniu 2018 roku przeprowadzone zostały badania jakościowe (IDI) z 20 kierowcami (10 Ubera i 10 licencjonowanego taxi). Celem badania był opis indywidualnych doświadczeń pracy kierowców Ubera i korporacyjnego taxi (grupa kontrolna) w kontekście prekaryzacji ich pracy, a także zbadanie wpływu platformy internetowej na pracę kierowców Ubera w porównaniu z licencjonowanymi taksówkarzami. Problem badawczy dotyczył więc tego czy sposób organizacji pracy wyznaczany przez platformę internetową ma związek z subiektywnym odczuwaniem prekaryzacji pracy kierowców. Okazało się, że praca za pośrednictwem aplikacji prowadzi do prekaryzacji pracy wśród kierowców Ubera. Jednak, co warto podkreślić, to nie sama aplikacja przyczynia się do tego, tylko cały system, który za pracą platformową stoi. Z drugiej strony badania pokazały, że sami kierowcy Ubera pozytywnie oceniają wykonywaną pracę, co czyni z nich swoistych „zadowolonych prekariuszy".

Justyna Zielińska (Uniwersytet Warszawski): *Od bezrobocia do pracy niskopłatnej. Warunki życia i strategie podejmowane przez pracowników znajdujących się na peryferyjnych rynkach pracy*

Celem referatu jest przedstawienie wyników jakościowych badań z lat 2013-2016 dotyczących warunków życiowych oraz strategii podejmowanych przez trzy wybrane grupy osób, które pracują na peryferyjnych rynkach pracy w Polsce. Są to (1) osoby bezrobotne (które jak się okazuje wykonują prace w ramach różnych kursów i staży oferowanych przez urzędy pracy oraz ośrodki pomocy społecznej, a także niejednokrotnie podejmują pracę na nieformalnym rynku pracy), (2) osoby, które można zaliczyć do kategorii pracujących ubogich oraz (3) pracownicy wykonujący niskopłatne prace w sektorze usługowym (w branży call center). Powyższe grupy pracowników uważam za charakterystyczne dla późnej fazy kapitalizmu, której wyróżnikiem jest masowe bezrobocie, wzrost ryzyka wpadnięcia w ubóstwo wśród osób pracujących oraz ekspansja sektora usługowego. Jednocześnie celem referatu jest zastanowienie się na ile przydatny do badania położenia współczesnych pracowników jest paradygmat marksistowski (który stosuję do analizy powyżej przedstawionych grup pracowników). Marksizm obecnie nie jest popularny w polskiej socjologii pracy, a może być pomocny w badaniu zjawisk dotyczących pracy, zaczynając od kwestii stosunków pracy, poprzez studiowanie kryzysów gospodarczych, kwestii migracyjnych, podziałów klasowych oraz wykluczania z dostępu do władzy i zasobów materialnych.

Aleksandra Piekarska (Uniwersytet Łódzki): *Praktyka wsparcia kariery w Zarządzaniu Zasobami Ludzkimi*

Problematyka karier należy do takiej sfery ludzkiego działania, która wymaga zainteresowań wielu dyscyplin naukowych. Pojawia się w perspektywach psychologicznych, nauk o zarządzaniu, pedagogiki, andragogiki. Także poradnictwo w zakresie karier korzysta coraz częściej z różnych dyscyplin, ponieważ uważa się, że wymaga ono podejścia interdyscyplinarnego. Socjologia ma ogromny dorobek związany z zagadnieniami karier, a jego znaczenie jest związane z możliwością obrazowania struktury społecznej, jak i zmiany społecznej nie tylko w obszarze zawodowej działalności człowieka. Jednak aby dostarczyć bardziej całościowych obrazów działań człowieka, również na gruncie socjologii, należy sięgnąć do wiedzy i dorobku innych dziedzin. Jednym z takich obszarów wymagający interdyscyplinarnego podejścia jest analiza procesów mających wpływ na kreowanie pewnego wspólnego modelu współczesnej kariery. Poza doradcami zawodowymi swój udział ma w tym środowisko związane z Zarządzaniem Zasobami Ludzkimi. Jest to specjalizacja zadań wspierająca organizacje w celu zwiększenia efektywności działania i maksymalizacji wyników pracy ludzkiej, ale jest to również praca z ludźmi i dla ludzi, wiąże się z kompetencjami miękkimi, społecznymi, komunikacyjnymi. W pracy specjalistów ZZL zbiegają się dwa obszary wpływów: biznesowy, związany z realizacją celów organizacyjnych oraz indywidualnych potrzeb pracowniczych. W procesie doradczym prowadzonym w organizacji lub dla organizacji spotykają się wszystkie elementy determinujące jej działalność, tak więc struktura, kultura organizacyjna, cele strategiczne i bieżące potrzeby i polityki z aspiracjami, możliwościami, oczekiwaniami i kompetencjami, ale także dylematami, niepewnością i lukami kompetencyjnymi pracowników. Celem wystąpienia jest charakterystyka kreowanego modelu kariery w praktyce wsparcia rozwoju kariery przez ekspertów ZZL na podstawie materiałów przez nich wykorzystywanych. Zakładając, że poradnictwo w organizacji działa pod silnym wpływem neoliberalnego rynku, ale także korzysta z osiągnięć i wiedzy na temat współczesnej sytuacji

pracy wielu dyscyplin, interesujący jest produkt powstający na zbiegu tych wpływów w postaci treści poradniczych.

Adriana Bartnik (Politechnika Warszawska): *Co po mobbingu? Ofiary szykan i wyzysku jako nowa kategoria osób wykluczanych z rynku pracy*

Współczesny rynek pracy w społeczeństwach późnego kapitalizmu nadal wyróżnia podział grup zawodowych. Wśród nich dość specyficzną grupę stanowią pracownicy wiedzy definiowani za Thomasem H. Davenportem jako pracownicy, którzy w dużej mierze są bardzo dobrze wykształceni –wykształcenie to może być dość szerokie, ale już wykonywany zawód wymaga posiadania wiedzy specjalistycznej, zaś ich zadania zawodowe polegają na strategicznym wykorzystywaniu wiedzy, inspirowaniu czy też rozwijaniu innych. Tak jak w społeczeństwie możemy zaobserwować zbiorową inteligencję, tak i w ramach każdego zakładu pracy część pracowników buduje bardziej lub mniej świadomie jego kapitał wiedzy. Tak jak z punktu widzenia interesu pracodawcy zasadne jest właściwe zarządzanie zespołem wytwarzającym wiedzę, ponieważ to właśnie ta wiedza jest majątkiem zakładu pracy tak z pkt widzenia społeczeństwa wykluczanie z rynku pracy osób, w które wiele zainwestowano staje się szkodliwe. Autorka wykaże jakie skutki społeczne wywołuje dziś mobbing nie tyle w wymiarze indywidualnym co właśnie dla budżetu państwa i całego społeczeństwa. Wystąpienie zogniskowane będzie wokół zjawiska mobbingu. Autorka stawia hipotezę, iż ofiary mobbingu są nową kategorią osób wykluczanych z rynku pracy. W zgłaszanym wystąpieniu wykaże różnice pomiędzy mobbingiem w różnych sektorach (z uwzględnieniem podstawowych kategorii socjologicznych takich jak płeć i wiek) oraz style adaptacyjne i prób powrotu do pełnej sprawności zawodowej podejmowane przez ofiary mobbingu. Autorka w swoich badaniach skupia się na analizie przeradzania się konfliktu w mobbing i wskazuje, że konflikt – choć nieuchronny i nie zawsze szkodliwy – to jednak przy towarzyszącym mu wyzysku, wynikającym często właśnie z elastyczności nieuchronnie przeradza się w mobbing. Kluczowym zagadnieniem związanym z mobbingiem jest elastyczność w pracy. Współcześnie w środowisku pracowników wiedzy elastyczne formy zatrudnienia przeplatają się z elastycznym czy raczej zmiennymi/niedookreślonymi zadaniami/obowiązkami, przysługującymi prawami, „rozmywalnym" systemem rozliczania występującym w przypadku pracowników wiedzy zatrudnianych na podstawie umów o pracę. Zaprezentowane wyniki i cytaty pochodzą z 40 wywiadów pogłębionych przeprowadzonych przez autorkę. Przedstawiając zbiorczo należy jednak wskazać, że wyniki zaprezentowane pochodzą z wywiadów z pracownikami wiedzy oraz innych sektorów. W gronie respondentów znalazły się osoby, które same zgłosiły się do autorki lub takie, z którymi autorka przeprowadzała wywiady z polecenia. Część z odpytywanych piastowała stanowiska kierownicze, a inni byli podwładnymi. Jako ofiary mobbingu definiowali siebie zarówno przebadani przełożeni, jak i podwładni. Część z badanych to osoby, którym środowiskowo zarzucało mobbing. Niektórzy z badanych z kolei sami przyznawali, że ich zachowania mogą być odbierane jako mobbing. Wywiady przeprowadzone zostały pomiędzy 2012 a 2018 rokiem. Są to wywiady o rożnym stopniu nasycenia treścią – część z nich uzupełniona została o fragmenty pamiętników, korespondencji mailowych oraz dokumentacji zawodowej i medycznej. Z kolei pod pojęciem mobbingu autorka rozumie wszelkie zachowania niepożądane występujące w miejscu pracy, na które pracodawca ma lub może mieć wpływ i które są krzywdzące dla pracownika, bowiem w ich wyniku pracownik traci lub może stracić swoje kompetencje zawodowe lub społeczne. Jego atrakcyjność na rynku pracy spada lub może spaść. Zachowania te skodyfikowane są w art. 943 kodeksu pracy.

Referata wyłożony » Distributed paper:

Michał Dobrołowicz (Uniwersytet Warszawski): *Strategie wobec pracy wśród młodego pokolenia polskich pracowników — Generacji Y*

Referat będzie skoncentrowany wokół opisu strategii zawodowych młodych polskich pracowników (przedstawicieli tzw. Pokolenia Y, urodzonych między 1985 a 2000 rokiem). Punktem wyjścia będzie teoria anomii Roberta K. Mertona oraz rozdźwięk, jaki młodzi pracownicy zastają na rynku pracy między pożądanymi społecznie celami (atrakcyjna, dobrze płatna praca; usamodzielnienie się) a zinstytucjonalizowanymi sposobami ich realizacji (np. regularna edukacja). Strategie młodych pracowników zaprezentowane będą dzięki przykładom zaczerpniętym z teorii anomii Roberta K. Mertona takich jak konformizm, bunt, innowacja, rytualizm czy wycofanie. Wnioski sformułowane w trakcie referatu pochodzą z 6 wywiadów fokusowych-grupowych z przedstawicielami Pokolenia Y oraz 5 wywiadów eksperckich z reprezentantami firm, które posiadają specjalne ścieżki rekrutacji i adaptacji pracowników z Generacji Y.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala » Room: Z3.7

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Paul Stewart (HOS, Grenoble Ecole de Management): *The Local and Global Origins of Sociology of Work in Europe*

The sociology of work in Europe and the sociology of work in general is considered, as with other sub categories in the discipline, to be subject to developments either sui generis or specific to particular national cultural configurations. While this is for the most part realistic it overlooks other influences which impact on the discipline more widely. These are influences of national determinants, state formation and capitalist trajectories with local specificities. This presentation will bring together the perspective presented in the book -the Development of the Sociology of Work in Europe published in January 2019.

Florin Faje, Norbert Petrovici (Babes-Bolyai University): *Sociological Approaches to Work in Romania since 1945*

Our presentation traces the postwar development of sociological approaches to work, labor and industrial relations in the Romanian case. We follow the major conceptual transformations and cycles of research that engaged these topics. Somewhat surprisingly, in the early decades of Romanian socialism, between 1948 and 1965, there were hardly any texts addressing these topics. Between 1966 and 1977 there is frenzy of research and publications concerning work. From 1977 to 1989 sociology was banned in Romania, although previous preoccupations were now found under the aegis of human resources management and future management. Since the 1990s we witness a collapse of interest in the topic, with a few analyses published on the issue often in a neoliberal key. Over the last decade, sociological and historical analyses of work started getting traction courtesy of Central European University alumni and the emerging Marxist networks in Cluj and Bucharest. Beyond periodization, two major issues stand out. First, the ambiguous relation between the fields of sociology of work and human resource management (HRM). The latter appeared in the 1970s, nurtured by the sociologist and prominent Politburo member Miron Constantinescu (1917-1974), and was geared to produce the data and analysis much needed by socialist planners. While HRM deployed sociological methods, it also contributed to the erosion of the sociological profession. Second, there is a sizable literature on rural sociology addressing work in the state owned cooperatives or performed by independent farmers. In 1948 Romania's population was 80% rural, and the country still has the largest contingent of peasants in Europe, about 4 million people. However, this goes well beyond the scope of our current presentation.

Peter Robinson (Swinburne University of Technology): *Principal Work Narratives of Gay Men, 1940-2010*

Drawing on interviews with 82 men from Australia, England, New Zealand, and the USA, this paper examines the principal work narratives and their changes over time of gay men aged 18 to 87. The men were recruited in Auckland, London, Los Angeles, Manchester, Melbourne, New York and Sydney, and asked the same question about their working lives, which is, 'Please tell me the story of your working life and what you enjoyed or enjoy about work'. To assist with analysis, the sample was divided into three age cohorts: an old cohort, comprising those aged 60 and older; a middle cohort of men aged 45-60; and a young cohort comprising those aged 45 and younger.Among principal work narratives that were identified in the men's accounts of their working lives were not only the (possibly predictable) 'creative' narrative but also (the less predictable) 'work-as-work' narrative, which referred to the matter-of-fact, everyday jobs that men both straight and gay have sought in factories, shops, workshops, and department stores in order to earn a living. Other narratives included work for 'social and political change' and another (possibly predictable) one concerning 'care'. This paper investigates the change over time of the dominant principal narratives by age cohort 1940Ź2010, that is, why, for example, the 'creative' narrative becomes more important for young gay men than it was for those from the old cohort and why slowly over time the 'work-as-work' narrative ceases to explain gay men's principal engagement with the world of work.

Jacqueline Kacprzak (Collegium Civitas w Warszawie): *Business and Human Rights — A New Direction of Research in the Sociology of Work*

In the second decade of the 21st century, we experienced intense changes resulting from globalization and technology development. Although in business environments it is increasingly said that the future of work belongs to artificial intelligence, deepening socio-economic inequalities are very

disproportionate and less predictable. Contemporary changes in work include also changes in the employers' approach to employees and other stakeholders affected by the companies activity i.e. suppliers and subcontractors, as well as local communities. At present, companies are expected to meet certain standards and rules of conduct. For investors and shareholders in addition to financial results information about implementation of specific policies are also important. One of the areas in which companies should create their policies is respect for human rights. This area has been indicated by the international community mainly to draw attention to improper practices used by multinational enterprises in relation to employees and the organization of production. The fundamental dilemma of late capitalism in this regard is the disproportion between economic reality and the modern way of functioning of enterprises and the political principle of state sovereignty. Since 2011, international intergovernmental organizations have made recommendations regarding the need for respect for human rights by enterprises. In reference to them, there are also coming national regulations and new standards of responsible business. In this paper, I will present a review of these regulations and recommendations as well as the latest research on the practice in this regard. I will also present the preliminary results of my research in the field of disclosure information on human rights by selected Polish enterprises. The aim of this research is to determine the level of knowledge about human rights by analyzing the content regarding respect for human rights in non-financial reports of selected Polish listed companies for the years 2017-2018. Activities undertaken by enterprises to respect human rights and the manner of presenting information related to these behaviors, will intensively develop in the coming years, mainly due to the emergence of subsequent regulations and recommendations in this area, as well as due to the growing level of expectations of social groups such as clients, consumers, employees, shareholders, investors and others. Therefore, I think that sociology of work should follow this new trend and examine how companies present in their non-financial reports their approach to respect for human rights, and also how these activities and behaviors of companies function in practice.

G20. PRACA I PŁEĆ – WYZWANIA I DOŚWIADCZENIA PO 100 LATACH OD UZYSKANIA PRAW WYBORCZYCH KOBIET W POLSCE

Organizatorki: Sławomira Kamińska-Berezowska (Uniwersytet Śląski w Katowicach), **Dominika Polkowska** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Pracy

Język obrad: polski

W kręgu zainteresowań polskiej socjologii pracy od jej początków znajdują się kwestie podziału pracy, a te bezpośrednio wiążą się z jej podziałem na zajęcia kobiet i mężczyzn, a także z problemami nierówności praw pracowniczych i szans życiowych obu płci. Współcześnie specyfika pracy zawodowej kobiet, nie tylko w Polsce, wiąże się z ich wyższymi stopami bezrobocia, większymi trudnościami znalezienia i utrzymania zatrudnienia, mniejszymi zarobkami za tą samą pracę czy ze zmaganiem się ze zjawiskiem szklanego sufitu. Przyjrzenie się z genderową wrażliwością rynkowemu funkcjonowaniu pracowników obu płci oraz płciowej segmentacji współczesnego rynku pracy może być pomocne w ujęciu wieloaspektowości i złożoności pracy jako kategorii socjologicznej. Ta wielość form pracy dotyczy zatem jej charakteru odpłatnego i nieodpłatnego, zawodowego i świadczonego w ramach wolontariatu, a także tego związanego z zatrudnieniem na pierwszym drugim i kolejnym etacie, czy jeszcze innych. Każdorazowo te różne typy pracy wiążą się z kwestiami nierównych praw i szans jednostek w drodze do własnego sukcesu życiowego, z odmiennym bilansem czasu wolnego, z posiadanymi prawami pracowniczymi i możliwościami ich artykułowania czy reprezentowania. Dodatkowo, zwłaszcza na sytuację i pracę kobiet, wpływają problemy dotyczące kodeksowych rozwiązań w zakresie urlopów macierzyńskich i rodzicielskich, prawa reprodukcyjne, dostępność żłobków, przeszkoli czy świadczeń socjalnych, w tym typu 500 plus. Celem grupy tematycznej będzie zatem skoncentrowanie się na pracy w aspekcie płci i związanych z nią wyzwań oraz doświadczeń po mijających właśnie 100 latach od uzyskania praw wyborczych kobiet w Polsce. Wśród tematów podawanych refleksji przewidujemy zatem przede wszystkim, te które dotyczą kwestii: genderowych uwarunkowań funkcjonowania kobiet i/lub mężczyzn na współczesnym rynku pracy, problemów zarządzania czasem i konfliktu ról (związanych z funkcjonowaniem w sferze zawodowej i prywatnej), barier rozwoju i rynkowej aktywności kobiet (zarówno wchodzących w role menedżerek, przedsiębiorczyń czy podejmujących prace prekarne), feminizacji i maskulinizacji zawodów, problemów mobbingu i molestowania seksualnego, nowych typów zatrudnienia i szans związanych z rozwojem

branż IT i kwestiami dematerializacji pracy czy świadczenia pracy przez Internet, a także z możliwościami artykulacji i reprezentacji dyskryminowanych ze względu na płeć kategorii pracowników (czy przeciwnie analiz związanych z przedstawieniem dobrych praktyk w zakresie zapobiegania i monitorowania nierówności płci, typu Gender Index).

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.7

Referaty wygłaszane:

Krystyna Janicka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Segregacja zawodowa ze względu na płeć w kontekście przekształceń rynku pracy*

Problem, który podejmuję w referacie dotyczy odrębności w usytuowaniu kobiet i mężczyzn w strukturze społeczno-zawodowej. Wyrazem odmienności pozycji osiąganej przez respondentów obu płci na rynku pracy jest segregacja zawodowa. Segregacja owa jest faktem. Jej przejawem jest nadreprezentacja lub też nieproporcjonalny niedobór osób danej płci w pewnych grupach zawodowych. W literaturze przedmiotu proponowane są różne miary stopnia segregacji zawodowej ze względu na płeć. W konstruowaniu wszelkich indeksów rozbieżności reprezentacji porównywanych grup (kobiety/mężczyźni) kluczowym elementem są dane na temat składu analizowanej struktury społeczno-zawodowej, tj. liczby kategorii społeczno-zawodowych oraz faktycznego udziału w nich kobiet i mężczyzn. Chodzi bowiem o to, aby pomiar segregacji zawodowej uwzględniał warunki strukturalne rzeczywiście towarzyszące badanej alokacji (por. Charles i Grusky 1992). W związku z rozwojem technologii oraz organizacyjnymi zmianami dokonującymi się na rynku pracy niektórzy badacze przewidywali, że nastąpi polaryzacja w poziomie wymaganych kwalifikacji, a polem aktywności zawodowej coraz częściej będą zajęcia o znacznym stopniu podległości, wykonywane zazwyczaj w niepełnym wymiarze czasu. Miałoby to przynieść w efekcie pogłębienie się różnic w usytuowaniu kobiet i mężczyzn na rynku pracy (Gallie 1988; Horell i in. 1988). Korzystając z danych badania POLPAN 2018 i stosując odpowiedni sposób pomiaru (indeks segregacji zawodowej), w referacie zamierzam przedstawić aktualny obraz segregacji zawodowej w Polsce. Odniesienie uzyskanych wyników do analiz sprzed trzech dekad (1987) pozwoli określić, w jakim kierunku ewoluują procesy odpowiedzialne za dysproporcje w położeniu kobiet i mężczyzn na rynku pracy: czy segregacja ze względu na płeć osłabia się, czy jest wręcz przeciwnie –ulega wzmocnieniu ?

Julia Kubisa (Uniwersytet Warszawski): *Wielość światów męskiej pracy — w kierunku typologii*

Pozioma segregacja zawodowa ze względu na płeć jest zjawiskiem utrzymującym się na rynku pracy. Ogranicza możliwości wyboru karier i mobilności zawodowej pracowników i pracownic. Statystyki wskazują, że wciąż istnieje zauważalna grupa zawodów sfeminizowanych lub zmaskulinizowanych. „Męskość' zawodów zmaskulinizowanych jest wymiarem, który zwykle umyka w badaniach mężczyzn na rynku pracy. Segregacja zawodowa badana jest zazwyczaj z perspektywy kobiet napotykających różnego rodzaju bariery na rynku pracy lub mężczyzn podejmujących pracę w zawodach sfeminizowanych. Zaprezentowane w niniejszym wystąpieniu badanie podjęto z innej perspektywy, skupiającej się na powiązaniu pomiędzy męską płcią a pracą w zawodach zdominowanych przez mężczyzn -strażaków, kurierów, kierowców autobusów, elektromechaników, ratowników medycznych i żołnierzy zawodowych. Staram się w nim uwypuklić mechanizmy upłciowienia poszczególnych zawodów, które dopasowane są do męskich potrzeb, co stanowi o utrzymywaniu się zjawiska segregacji zawodowej, oraz wskazać czynniki, które mogą wzmacniać upłciowienie lub je osłabiać. Wystąpienie opiera się na wynikach badania jakościowego, w którym skupiono się na doświadczeniu pracy ze szczególnym uwzględnieniem charakterystyki pracy, koniecznych umiejętności i wyzwań, a następnie prześledzono na ile wymogi pracy wykluczają kobiety. W warunkach i treści pracy poszukiwano powiązań z męskością. Przyjęłam założenie, że w samej konstrukcji danego zawodu istnieje wyobrażenie odpowiedniej osoby, która może go wykonywać – i w przypadku zawodów zmaskulinizowanych jest to mężczyzna. W szczególności podejmuję dwa zagadnienia: (1) na ile wzorce męskości oraz powiązanie między męskością a pracą są istotne dla pracujących w danym zawodzie mężczyzn, oraz (2) jakiego rodzaju czynniki wspierają lub osłabiają utrzymywanie się męskich wzorców w tych miejscach pracy i grupach zawodowych. Efektem jest robocza typologia trzech światów męskiej pracy: grupa zawodowa broniącą męskości, grupa zawodowa wyzyskiwana za pomocą męskości oraz grupa zawodowa nieprzywiązana do męskości.

Olga Czeranowska (Uniwersytet Warszawski): *Biografie zawodowe polskich migrantek wielokrotnych*

W epoce elastycznego rynku pracy i odejścia od tradycyjnego modelu kariery realizowanej w ramach jednego przedsiębiorstwa, mobilność geograficzna może być traktowana jako kolejny wymiar mobilności na rynku pracy. Polska ma długie tradycje migracji ekonomicznych, zaś akcesja do Unii Europejskiej otworzyła Polkom i Polakom nowe możliwości legalnej pracy w Państwach członkowskich. Migracja może być postrzegana jako strategia budowania kariery, ale również jako ostatnia szansa na przezwyciężenie trudności na rynku pracy w miejscu pochodzenia (bezrobocie, niskie zarobki). Bardzo ważną kwestią jest transferowalność umiejętności, która nawet w kontekście UE, nie jest pełna – nawet jeśli zapewniona będzie uznawalność formalnych kwalifikacji, nowoprzybyłym brakować może znajomość lokalnego rynku pracy czy języka specjalistycznego. Jest to szczególnie problematyczne dla najbardziej wykształconych migrantów/ek (Dietz et al. 2015). Osoby wykształcone są narażone na pracę poniżej kwalifikacji (Trevena 2011, Lofters et al. 2014). Chiswick et.al (2005) stwierdzają, że ta degradacja zawodowa ma miejsce szczególnie na początku pobytu. Z czasem jednak, dzięki np. inwestycjom w dodatkowe kwalifikacje, migranci/ki mogą uzyskać podobną pozycję zawodową jak w kraju pochodzenia. Ukształtna trajektoria zawodowa migrantów zaproponowana przez Chiswick et.al (2005) wyjaśnia jednak tylko sytuację osób, których zakres mobilności geograficznej obejmuje dwa kraje (pochodzenia i docelowy). W rzeczywistości jednak, trajektorie migracyjne mogą być bardziej złożone. Migranci wielokrotni to osoby, które mają doświadczenie co najmniej dwóch migracji do różnych krajów docelowych (Salamońska 2017). Niestety nie istnieją dane umożlwiające oszacowanie jaki odsetek polskich migrantów stanowią migranci wielokrotni, jednak swobodny przepływ osób i dostęp do rynków pracy państw UE tworzą sytuację w której wielokrotna mobilność może być dla niektórych osób optymalną opcją budowania kariery zawodowej.W moim referacie chciałabym dodatkowo uwzględnić perspektywę płci kulturowej. Pomimo przemian społeczno-kulturowych oraz legislacji antydyskryminacyjnych, kobiety nadal narażone są na gorsze traktowanie w wielu wymiarach życia zawodowego jak luka płacowa, ograniczony dostęp do lepiej płatnych i bardziej prestiżowych zawodów/pozycji czy większe zagrożenie bezrobociem (ILO 2017). Dodatkową trudnością, z którą spotykają się przede wszystkim kobiety jest godzenie życia rodzinnego oraz zawodowego. Migracja może być związana ze zwiększonym ryzykiem dyskryminacji na rynku pracy. Nawet wykształcone migrantki są narażone na „zamknięcie" w nisko płatnych i prekarnych sektorach, często związanych z tradycyjnie kobiecymi rolami jak opieka nad osobami starszymi czy prace domowe (UN WOMEN 2016). Badania przeprowadzane wśród polskich migrantek potwierdzają te światowe trendy: wykształcone Polki są narażone na pracę poniżej kwalifikacji, w sektorach zdominowanych przez migrantów (Napierała Wojtyńska 2016). Równocześnie, migracja może stanowić wyraz emancypacji, umożliwiając rozwój kariery zawodowej w warunkach bardziej sprzyjającym kobietom niż te na rodzimym rynku pracy (Pustułka 2015). Działania podejmowane w celu uzyskania awansu zawodowego, mogą być więc odczytywane jako próby przełamywania narzuconych ról płciowych (Aziz 2015).Referat oparty będzie na danych ilościowych pozyskanych w ramach projektu „W poszukiwaniu teorii migracji wielokrotnych. Ilościowe i jakościowe badanie polskich migrantów po 1989 roku" (NCN Sonata BIS, czas trwania: 2016-2021, ID: 2015/18/E/HS4/00497). Nasz ankieta internetowa została wypełniona przez ponad 500 dorosłych osób urodzonych w Polsce, które obecnie mieszkają za granicą i spełniają operacyjną definicję migranta/ki wielokrotnego/ej, to znaczy mieszkały w co najmniej dwóch krajach poza polską (min. 3 miesiące w każdym z nich).

Halina Kulik, **Józefa Dąbek** (Śląski Uniwersytet Medyczny): *Kobiety w „męskim" świecie medycyny*

Medycyna jest jedną z najstarszych dziedzin wiedzy i umiejętności człowieka, w której kobiety od niepamiętnych czasów odgrywały doniosłą rolę. Podniesienie jej do godności nauki w V wieku p.n.e. spowodowało, że podobnie jak cała nauka, stała się ona niedostępna dla kobiet. Pomimo, że ślady indywidualnych dążeń kobiet do studiowania i praktykowania medycyny odnajdujemy w każdej epoce historycznej, to jednak dopiero w drugiej połowie XIX wieku, na fali emancypacji, kobiety pokonały dyskryminujące bariery i uzyskały prawo do studiowania medycyny i praktykowania w zawodzie lekarza. Cel i metoda: Celem pracy była analiza historycznych uwarunkowań walki kobiet o prawo do medycyny oraz niektórych czynników warunkujących proces feminizowania się zawodu lekarza. Wykorzystano materiały źródłowe obrazujące historię kobiet w medycynie i wyniki badań sondażowych dotyczących aktualnej sytuacji zawodowej lekarek. Wyniki: M. Lipińska (1865-1933), lekarka i autorka pierwszej monografii poświęconej kobietom w medycynie ustaliła, że w społeczeństwach pierwotnych, utożsamiających sztukę lekarską z kapłańską i magiczną lub ograniczających się do stosowania czysto empirycznych leków, kobieta-lekarka odgrywała niezaprzeczalnie doniosłą rolę, a zakres jej praw i obowiązków był różnorodny. W każdej kolejnej epoce historycznej dążenia kobiet do studiowania medycyny i praktykowania w zawodzie lekarza spotykały się z ostrym sprzeciwem ze strony mężczyzn. Rzymski pisarz Hygenius podał przypowieść o „lekarce" Agnodike, która przebrana za młodzieńca pobierała nauki u mistrza ówczesnej sztuki lekarskiej Herofilosa i udzielała pomocy rodzącym, ciesząc się wielkim uznaniem. Zawistni lekarze oskarżyli ją jednak o nieudolność i bałamucenie pacjentek, domagając się surowej kary. W XI wieku wielką sławą i uznaniem cieszyła się Trotula – lekarka i wykładowczyni szkoły w Salerno. W XII wieku w Niemczech sławę lekarki zdobyła

św. Hildegarda z Bingen (1098-1179). Znaną i szanowaną w XIV wieku we Włoszech uzdrowicielką była Jacqueline Félicie de Almania, która za bezprawną praktykę lekarską została w 1322 roku postawiona przed sądem. W XVIII wieku w Stambule miano „doktorki i okulistki" zyskała Polka Salomea Pilsztynowa z Rusieckich (1718-po1760). Pierwszą w historii powszechnej dyplomowaną lekarką była Amerykanka Elizabeth Blackwell (1821-1910), która pracę w zawodzie lekarza podjęła w 1851 roku w Nowym Jorku. Na kontynencie europejskim pierwszym krajem, który w 1864 roku umożliwił kobietom studia lekarskie, była Szwajcaria. Tam też studia lekarskie ukończyła pierwsza Polka Anna Tomaszewiczówna (1854-1918). Pierwszą lekarką, absolwentką Uniwersytetu Jagiellońskiego, była Helena Donhaiser-Sikorska (1873-1945), która doktorat z medycyny uzyskała w czerwcu 1906 roku. Na przełomie XIX i XX wieku, wraz z uzyskaniem prawnego i społecznego równouprawnienia kobiet w medycynie, zapoczątkowany został proces feminizacji zawodu lekarza. Warto dodać, że proces ten w Polsce uwarunkowana była specyficzną sytuacją społeczno-gospodarczą i panującą ideologią. Pomimo, że udziałem kobiet stały się wielkie odkrycia i prestiżowe nagrody, to z przeprowadzonych badań wynika, że nadal funkcjonuje wiele barier w drodze kobiet do kariery w medycynie. Pokonanie bariery dyskryminacji w możliwości studiowania medycyny i praktykowania w zawodzie lekarza nie zakończyło dziejów walki kobiet o równe prawa. Pomimo feminizacji zawodu lekarza, nadal w nim funkcjonuje wiele krzywdzących stereotypów i praktyk dyskryminujących kobiety.

Małgorzata Kozioł (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Sponsoring seksualny — forma zarobkowania czy alternatywa dla związku tradycyjnego?*

Pierwotnie pojęcie sponsoringu wywodzi się z nauk ekonomicznych i w perspektywie marketingowo-społecznej zakłada aktywność dwóch stron, które posiadając określone potrzeby, poszukują możliwości ich zaspokojenia. Z tego względu, wykazują one chęci do nawiązania współpracy, tak aby w jej wyniku mogły wynieść obustronne korzyści. Odnosząc natomiast termin sponsoring do seksbiznesu, używany jest on do określenia nowoczesnej, ekskluzywnej formy prostytucji. Dokonując analizy dostępnych materiałów na temat zjawiska relacji opartych na sponsoringu seksualnym, jego autorzy operacjonalizują je jako proste układy o przedmiotowym i transakcyjnym charakterze. Podkreślając przy tym brak istnienia więzi emocjonalnych i uczuciowych pomiędzy partnerami. Układy sponsorowane polegają na wspólnym spędzaniu czasu, którego nieodłącznym elementem jest odbycie stosunku seksualnego, za co osoba sponsorowana otrzymuje odpowiednią gratyfikację w postaci finansowej, materialnej bądź usługowej. Zdaniem większości badaczy, proceder płatnych usług towarzysko-seksualnych szczególną popularność zyskał w środowisku studenckim, któremu to przypisuje się największą liczbę jego oferentów (przede wszystkim kobietom). Natomiast za zasadniczy czynnik, wpływający na decyzję o podjęciu tej formy aktywności, uważany jest aspekt zapłaty. Nieco odmienny obraz zjawiska, w tym specyfikę relacji sponsorowanych, przedstawiają osoby wchodzące w owe układy. W toku przeprowadzonych przez autorkę niniejszego referatu badań, polegających na indywidualnych wywiadach pogłębionych ze sponsorowanymi kobietami oraz sponsorującymi je mężczyznami, uzyskano opis relacji w dużej mierze opartych na przyjaźni, zrozumieniu, zaufaniu. Nawiązanie których, z perspektywy kobiet, nie zawsze determinowane było pobudkami ekonomicznymi. Ponadto, niejednokrotnie owe relacje przekształcały się, jak podkreślali sami respondenci, w coś więcej, niż tylko prosty układ handlowy. Niemniej, w dalszym ciągu pozostawały budowane na jasnych, wspólnie ustalonych zasadach, których jedną z naczelnych było zachowanie i wzajemne nieprzekraczanie granic prywatności. Czym zatem jest zjawisko sponsoringu seksualnego? Kolejną formą najstarszego zawodu świata, jak przyjęło się określać prostytucję, niestandardową relacją seksualną, czy też alternatywą dla związku tradycyjnego, jednocześnie spełniającego wymogi współczesnej kultury indywidualizmu i stylu życia typu instant? Celem referatu jest danie asumptu do refleksji oraz dyskusji nad postawionym pytaniem. W związku z powyższym, autorka wyjdzie od analizy porównawczej zjawiska sponsoringu i prostytucji. Następnie zostanie dokonana prezentacja wyników przeprowadzonych badań własnych w postaci opinii respondentów na temat uznawania sponsoringu jako formy nierządu oraz ich subiektywnego obrazu relacji. Nadmienić należy, iż jak zostało już zaznaczone, podstawą materiału badawczego stanowić będą przeprowadzone wywiady bezpośrednie oraz internetowe z osobami nawiązującymi relacje oparte na sponsoringu seksualnym.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.7

Referaty wygłaszane:

Urszula Swadźba (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Praca i przedsiębiorczość w świadomości młodych kobiet — studium porównawcze studentek państw grupy wyszehradzkiej*

Celem referatu jest zdiagnozowanie pracy i przedsiębiorczości w świadomości młodych kobiet – studentek, mieszkanek krajów Grupy Wyszehradzkiej. W części teoretycznej rozważana jest praca i przedsiębiorczość jako dwa elementy świadomości ekonomicznej. Analiza została przeprowadzona

na podstawie badań empirycznych, metodą ankiety audytoryjnej, zrealizowanych w ramach Visegrad Standard Grant: The economic awareness of the young generation of Visegrad countries". Badania przeprowadzono w uczelniach wyższych czterech krajów V4: w Polsce w Katowicach, na Słowacji w Nitrze, w Czechach w Ołomuńcu, na Węgrzech w Godollo. Do analizy w części empirycznej wybrane zostały tylko studentki, aby pokazać rolę płci w wyborze określonych cech pracy i przedsiębiorczości. Analizie zostaną poddane takie elementy pracy jak: doświadczanie pracy przez studentki, miejsce pracy w systemie wartości, twierdzenia dotyczące pracy. Pokazana zostaną te elementy przedsiębiorczości, które wyróżniają młode kobiety – studentki. W Zakończeniu referatu podjęta została próba skonstruowania typów studentek w zależności od doświadczania i wartościowania pracy i przedsiębiorczości.

Łukasz Posłuszny (Uniwersytet Wrocławski), **Paweł Kubicki** (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Bez pracy? Sytuacja kobiet w pamiętnikach bezrobotnych*

W oparciu o materiały biograficzne zebrane w ramach trzech edycji konkursów pamiętnikarskich w Polsce (lata 30-te XX w, przełom XX/XXI w. oraz lata 2017/2018) przedstawimy zmagania kobiet sytuujących się na pograniczu bezrobocia i zatrudnienia, przyglądając się sposobom, w jaki usiłują one zmienić swoją sytuację życiową na rynku pracy i radzić sobie z prekarnością w wymiarze życia codziennego. Analizami objęliśmy do tej pory pamiętniki z pierwszej edycji konkursu – 30 z 57 wydanych (Krzywicki 1933; Andrzejewski i in. 1967a), 27 z łącznej liczby 142 pamiętników opublikowanych w drugim konkursie (spośród 1635 zgłoszeń; Budzyński 2003) oraz 29 (nagrodzone i wyróżnione oraz dolosowane) spośród 380 prac zgłoszonych na najnowszy konkurs. W materiałach zidentyfikowaliśmy i zanalizowaliśmy praktyki oraz strategie działań podejmowanych przez pamiętnikarki w prekarnej sytuacji bezrobocia – zarówno w kontekście poszukiwania i wykonywania pracy, jak i radzenia sobie w życiu codziennym i prywatnym. Prezentację rozpocznie krótka charakterystyka trzech edycji konkursu oraz odpowiadająca im demograficzna specyfika pamiętnikarzy. Następnie przejdziemy do głównych obszarów zainteresowania, które wyróżniliśmy w analizach: pracy i jej poszukiwania oraz codzienności i przemian relacji z bliskimi. Z uwagi na obfitość i bogactwo materiałów będziemy skupiali się przede wszystkim na ostatnim, najaktualniejszym konkursie na pamiętniki. Relacje z dwóch wcześniejszych edycji będziemy się starali w stopniu na jaki pozwoli czas zestawiać z naszymi wynikami, aby wskazywać na podobieństwa, ale i nieciągłość sytuacji kobiet pozostających bez pracy.

Aleksandra Piłat (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Wyzwania stojące przed współczesnym rynkiem pracy: dwa komplementarne podejścia do przedwczesnego zakończenia działalności zawodowej*

Współczesne trendy demograficzne, takie jak starzenia się społeczeństwa, ale także rosnąca liczba osób chorujących przewlekle, prowadzą do kurczących się zasobów siły roboczej. W najbliższym czasie kwestia ta będzie stanowiła jedno z głównych wyzwań dla rynku pracy. W wystąpieniu zostaną przytoczone indywidualne oraz instytucjonalne przyczyny przedwczesnego zaprzestania działalności zawodowej oraz perspektywa polskich interesariuszy na temat istniejących strategii reintegracji zawodowej osób z chorobami przewlekłymi. Jak pokazują badania decyzja o przedwczesnym zaprzestaniu pracy jest wynikiem wielu różnych czynników, takich jak cechy indywidualne, charakterystyka miejsca pracy, osobiste przekonania czy istniejące rozwiązania systemowe. Analizy wykazały, że pomimo świadomości kurczących się zasobów siły roboczej, przedwczesne odchodzenie z pracy zawodowej nie doczekało się skutecznych rozwiązań.

Monika Malesza (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Kobiety w IT jako świnka morska — czy stereotypy są wciąż żywe?*

Obszar technologii informacyjnych i komunikacyjnych jest jedną z najszybciej rozwijających się gałęzi gospodarki na całym świecie, w tym także w Polsce. Sektor ten kojarzony jest również jako zdominowany przez mężczyzn. Pomimo równego stopnia zainteresowania nowoczesnymi technologiami wśród chłopców i dziewczynek w liceach, niewiele uczennic rozważa możliwość podjęcia dalszych studiów w tym zakresie (Gras-Valazquez, Joyce, Derby 2009). Obecnie tylko 14,6% wszystkich studentów na kierunkach informatycznych stanowią kobiety (raport „Kobiety na Politechnikach 2019", Fundacja Edukacyjna Perspektywy 2019). Wśród przyczyn braku zainteresowania kobiet studiami i pracą w IT wskazuje się głównie stereotypowe postrzeganie płci oraz społeczno-kulturowy kontekst, w którym kobiety mają nierówny dostęp do różnego rodzaju zasobów (Hafkin 2002). Jednak od kilku lat następuje wzrost zainteresowania tą branżą przez płeć przeciwną (raport „Kobiety w IT", Hays 2016). Czy w związku z tym stereotyp kobiety programistki jako świnki morskiej jest wciąż żywy? Celem wystąpienia będzie ukazanie odpowiedzi na następujące pytania: (1) Jaki jest profil społeczno-demograficzny kobiet pracujących w sektorze ICT? (2) Jak kobiety wchodzące do branży IT postrzegają same siebie w nowym zawodzie? oraz (3) Z jakimi sytuacjami/zachowaniami w miejscu pracy spotykają się kobiety z obszaru technologii informacyjnych i komunikacyjnych? Wystąpienie zostanie oparte na wynikach analizy danych zastanych oraz wynikach analizy I fali badania własnego – wywiadach pogłębionych częściowo-ustrukturyzowanych przeprowadzonych

z młodymi kobietami do 35 roku życia, posiadającymi wykształcenie humanistyczne z doświadczeniem zawodowym (bądź też nie) programującymi (maksymalne 1 rok) bądź uczącymi się programowania (minimum 3 miesiące nauki).

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.7

Referaty wygłaszane:

Jolanta Gładys-Jakóbik (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Przedsiębiorczość kobiet — pomiędzy przymusem a świadomym wyborem*

Prowadzone na początku okresu transformacji badania (A.Giza-Poleszczuk, 2004), pokazywały, że obserwowane w naszym kraju trendy demograficzne, nie były jedynie rezultatem ogólnego kryzysu wartości czy też prostego kopiowania wzorów zachodnich, jak można było się spodziewać. Należało je raczej rozpatrywać w kategoriach przystosowania indywidualnych działań oraz decyzji do nowych warunków w jakich znalazła się Polska po 1989 roku. W opracowaniach poświęconych problematyce kobiet i rodziny, zwracano uwagę, że weszła ona w systemową transformację z „familijnymi" strategiami postępowania, oscylując pomiędzy tradycyjnym a nowoczesnym modelem reprodukcji. Ten pierwszy, wynikał z konieczności, drugi – był obiektem aspiracji. Tymczasem obecność kobiet na rynku pracy, niezdolność mężczyzn do samodzielnego utrzymania rodziny, „niedoinwestowanie" sfery publicznej, itp., wszystkie te czynniki sprawiły, że tradycyjny model rodziny nie mógł być w pełni realizowany. Model rodziny nowoczesnej, stał się zatem niejako życiową koniecznością. Jego wyznacznikami były: spadek skłonności do zawierania małżeństw, wzrost wieku ich zawierania, coraz późniejszy okres rodzenia pierwszego dziecka czy wręcz odraczanie dzietności. Czy opisywane strategie uległy zmianom w ostatnich latach? I w jaki sposób, wpływają one na zachowania kobiet na rynku pracy ? To pytania na które szukam odpowiedzi. Do analizy została wykorzystana teoria racjonalnego wyboru. Pozwala ona na powiązanie ze sobą zjawisk z różnych sfer: ekonomicznej, socjologicznej, psychologicznej czy politologicznej. Przy takim założeniu, rodzina nie jest jedynie biernym odbiorcą zewnętrznych wpływów, ale jest traktowana jako aktywny podmiot procesów przemian społecznych.

Beata Goworko-Składanek (Uniwersytet w Białymstoku)*: Ewolucja zasady równości kobiet i mężczyzn aktywnych zawodowo — ujęcie prawne*

Generalna zasada równości jest jedną z podstawowych zasad nie tylko prawa unijnego ale również polskiego. Nabiera ona jednak szczególnego znaczenia w aspekcie znoszenia nierówności między kobietami i mężczyznami aktywnymi zawodowo. Kwestia równouprawnia w sferze zawodowej jest jednym z najważniejszych celów prowadzonej polityki społecznej w kontekście wyrównywania szans oraz równego traktowania w dziedzinie zatrudnienia, pracy, wynagradzania, rozwoju zawodowego, prowadzenia działalności na własny rachunek. Historycznie, rozwój zasady równości kobiet i mężczyzn przebiegał odmiennie w prawie unii europejskiej i prawie polskim. W Polsce, po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. ustawodawstwo z zakresu prawa pracy było bardzo ważnym elementem w budowaniu państwowości. Na mocy umów były ustalane warunki pracy i płacy w odniesieniu do grup zawodowych. Co do zasady nakładały one na pracodawców obowiązek równego traktowania pracowników. Szczególne jednak miejsce zajmowała podówczas ustawa z dnia 2 lipca 1924 r. w przedmiocie pracy młodocianych i kobiet (Dz.U. 1924 nr 65 poz. 636), w ramach której przewidziano odmienne traktowanie pracowników młodocianych, czyli osoby w wieku 15-18 lat oraz kobiet po ukończeniu osiemnastego roku życia. Ustawa ta obowiązywała do czasu wejścia w życie ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz.U. 1974 nr 24 poz. 141), który wprowadził w preambule zasadę równości wszystkich ludzi pracy. Nakazując równe traktowanie wszystkich pracujących, przyznając im takie same uprawnienia z tytułu pełnienia takich samych obowiązków. Dopiero nowela z dnia 2 lutego 1996 r. (Dz.U. 1996 nr 24 poz. 110) wprowadziła do kodeksu pracy art. 11(2), w którym pojawił się nakaz równego traktowania mężczyzn i kobiet w dziedzinie pracy oraz art. 11(3) zakazujący jakiekolwiek dyskryminacji, także z uwagi na płeć. Przepis art. 11(3) uległ zmianie w 2003 r. (ustawa z dnia 14 listopada 2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. 2003 nr 213 poz. 2081). W celu wdrożenia dyrektywy Rady 76/207/EWG z dnia 9 lutego 1976 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania kobiet i mężczyzn w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy (Dz. Urz. WE L 39 z 14.02.1976), dyrektywy Rady 2000/78/WE z dnia27 listopada 2000 r. ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy (Dz. Urz.WE L 303 z 02.12.2000), dyrektywy 2002/73/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 września 2002 r. zmieniającej dyrektywę Rady 76/207/EWG w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu

zawodowego oraz warunków pracy (Dz. Urz. WE L 269 z 05.10.2002) oraz dyrektywy 2006/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie wprowadzenia w życie zasady równości szans oraz równego traktowania kobiet i mężczyzn w dziedzinie zatrudnienia i pracy (wersja przeredagowana) (Dz. Urz. UE L 204 z 26.07.2006), nowelą z 2008 r. (Dz.U. 2008 nr 223 poz. 1460) zostały wprowadzone zapisy odnoszące się do pojęcia dyskryminacji, także z uwagi na płeć oraz molestowania.

Marta Mikołajczyk (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Macierzyństwo i aktywność zawodowa. Powody powrotu do pracy po urlopie macierzyńskim/ wychowawczym i związane z nim ograniczenia i ułatwienia*

Bezdyskusyjnym jest, że urodzenie dziecka wpływa na funkcjonowanie rodziny. Przekształceniu ulegają m.in.: hierarchia potrzeb i wartości, zakres obowiązków, organizacja dnia, w tym organizacja pracy. Bezdyskusyjnym jest także, że zmiany te w największym stopniu dotyczą kobiet. Choć, jak pokazują badania opracowane przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, z roku na rok rośnie liczba ojców, którzy korzystają z urlopu ojcowskiego (w roku 2016 było ich o blisko 30 tysięcy więcej niż w 2015), pomimo tego sytuacja kobiet, matek, nadal wymaga podkreślenia. Zwykle to one modyfikują dotychczasowe życie zawodowe: przechodzą na urlop wychowawczy, decydują się na pracę w obniżonym wymiarze czasu, wybierają pracę zdalną albo pozostają przy dotychczasowej, ale przebudowując pozostałe aktywności. Celem referatu jest ukazanie motywów powrotu do pracy po urlopie macierzyńskim/ wychowawczym i związane z nim ograniczenia i ułatwienia. Prezentowane treści będą oparte na wynikach projektu badawczego „Kobieta, matka, pracownik. Polki o macierzyństwie i pracy zawodowej" realizowanego przez dr Magdalenę Stankowską i dr Martę Mikołajczyk od września 2017 do lutego 2018.Respondentkami było 55 kobiet, które spełniały jednocześnie dwa kryteria: posiadały co najmniej jedno dziecko nie uczęszczające jeszcze do pierwszej klasy szkoły podstawowej (czyli: chodzące do żłobka, dziennego opiekuna, przedszkola, zerówki, pozostające pod opieką niani lub któregoś z członków rodziny); po zakończonym urlopie macierzyńskim/ wychowawczym pracowały nieprzerwanie przynajmniej przez sześć miesięcy. Badania realizowano metodą wywiadu (indywidualne wywiady pogłębione), w oparciu o autorski kwestionariusz składający się z sześciu bloków merytorycznych (powody powrotu do pracy, organizacja dnia, otrzymywana pomoc, więzi z członkami rodziny po powrocie do pracy, bilans zysków i strat powrotu do pracy) oraz metryki.Jak wynika z zebranego materiału empirycznego, główną przyczyną rozpoczęcia pracy po urodzeniu dziecka był przymus (rzadziej chęć) wzmocnienia budżetu domowego. Co ciekawe, gdyby nie motyw finansowy, część badanych kobiet albo w ogóle nie wróciłaby do pracy albo zrobiłaby to później lub wybrałaby zatrudnienie na część etatu. W pozostałej kolejności wymieniano: konieczność zachowania stanowiska/ utrzymania klientów, chęć rozwoju, potrzebę zmiany otoczenia społecznego i zmęczenie macierzyństwem. Niewiele kobiet przyznało, że wróciło do pracy, ponieważ ją lubi i czuje, że robi w niej coś ważnego. Respondentki zapytane o największą trudność w godzeniu aktywności zawodowej z macierzyństwem zwracały uwagę przede wszystkim na brak czasu i „rodzinną logistykę". Utyskiwały na długie dojazdy do pracy i pracę do późna, które wymuszały przeorganizowanie funkcjonowania rodziny, proszenia o pomoc krewnych czy zatrudniania kogoś do pomocy. Podkreślano nierówności w podziale obowiązków: kobieta pracowała poza domem (praca zawodowa) i dla domu (sprzątając, gotując itp.), mężczyzna zaś głównie na dom – jego rola sprowadzała się do zapewnienia rodzinie bytu. Respondentki przyznawały, że mąż/ partner głównie bawi się z dzieckiem, czasem tylko „pomoże badanej". O ile mówienie o trudnościach przychodziło kobietom bardzo łatwo, o tyle pytanie o zalety bycia aktywną matką wymagało ich namysłu. Wymieniały m.in.: lepszą organizację swojej pracy, zyski finansowe, poczucie spełnienia i świadomość, że daje się dziecku dobry przykład. Wykonane badania ukazują nie tylko szereg trudności, zmian, wreszcie zalet bycia pracującą matką. Ukazują także silnie zarysowaną kwestię płci, tj. nierówności w podziale obowiązków w organizacji pracy i czasu kobiet i mężczyzn.

Justyna Sarnowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Praktyki rodziców-pracowników jako soczewka zmian na poziomie makro, mezo i mikro w obszarze łączenia pracy i rodzicielstwa.*

Choć soczewka równowagi praca-dom (work-life balance) jest powszechnie przywoływana, wyniki badań o łączeniu roli rodzica i pracownika zwykle dotyczą albo poziomu systemowo-instytucjonalnego, czyli analizy rozwiązań polityczno-prawnych dostępnych dla rodziców-pracowników albo poziomu mikrospołecznego, tj. badaniu podziału obowiązków między partnerami. Brakuje natomiast opracowań, które przezwyciężając ten dychotomiczny podział, brałyby na warsztat relacje między różnymi (mikro-mezo-makro) poziomami życia społecznego. Wykorzystany materiał empiryczny pochodzi z badania jakościowego (wywiadów fokusowych) z: (1) matkami-pracownicami, (2) ojcami-pracownikami oraz (3) pracodawcami zatrudniającymi pracowników-rodziców, a celem prezentacji jest połączenie różnych perspektyw i analiza powiązań, jakie występują pomiędzy makro, mezo i mikro obszarami work-life balance. Przyjrzymy się zależnościom między działaniami państwa (polityką rodzinną, regulacjami rynku pracy) i kondycją przedsiębiorstwa (koniunkturą gospodarczą) na poziomie makro a zjawiskami na niższych poziomach. Wskazujemy także na niewystarczająco podnoszoną w badaniach sferę mezo-, zoperacjonalizowaną tu jako kultura organizacyjna miejsca pracy i sieci społeczne rodziców. Co więcej, zastanawiamy się, czy (i jak) oczekiwania pracodawcy

i współpracowników (czyli kontrola społeczna w miejscu pracy, poziomy mezo-mikro) wpływają na praktyki godzenia obowiązków rodzinnych i zawodowych przez jednostki (mikro). Przyjmujemy, że indywidualne wybory rodziców-pracowników są lustrem, w którym nie tylko odbijają się zmiany zachodzące na wyżej wymienionych poziomach, ale są przede wszystkim rezultatem powiązań między systemem społecznym, charakterem organizacji oraz kontrolą społeczną w miejscu pracy i poza nim.

Magdalena Pokrzywa (Uniwersytet Rzeszowski): *Kobiety w organizacji — proces zatrudnienia (selekcja i rekrutacja)*

Wystąpienie ma na celu diagnozę postrzegania sytuacji kobiet (i mężczyzn) przez osoby odpowiedzialne za pozyskiwanie pracowników oraz przekładania tej percepcji na praktykę działania związanego z procesem zatrudnienia/naborowym, obejmującym na ogół rekrutację i selekcję. Owa percepcja kobiet jako potencjalnych pracowników wiąże się bardzo często z problemem nierówności płci na rynku pracy (wyższe bezrobocie kobiet, ich mniejsze szanse na znalezienie zatrudnienia, traktowanie kobiet w kategoriach „gorszych pracowników", niższe zarobki kobiet, itp.). Istotną kwestią jest więc przedstawienie uwarunkowań procesu zatrudnienia ze względu na płeć uczestników. Celem wystąpienia jest przybliżenie (w oparciu o własne badania empiryczne autorki) postrzegania kobiet jako potencjalnych pracowników i funkcjonowania stereotypów płci w procesie zatrudnienia. Nie bez znaczenia, w procesie rekrutacji, pozostają opinie potencjalnych pracodawców lub ich przedstawicieli na temat obciążenia kobiet obowiązkami domowymi, urlopów macierzyńskich, sytuacji rodzinnej i ich wpływu na decyzje w procesie zatrudnienia. Ważnym elementem jest także przedstawienie aktywności przeciwdziałających dyskryminacji ze względu na płeć podejmowanych przez organizacje oraz określenie ważności takich działań w funkcjonowaniu badanych instytucji. W wystąpieniu zostaną także omówione reakcje kobiet na ich własną sytuację w obrębie procesu naborowego i ich doświadczenia w tym zakresie (ze szczególnym uwzględnieniem równości płci i dyskryminacji). W referacie zostaną przedstawione wyniki badań autorki zrealizowane za pomocą metody jakościowej (technika indywidualnego wywiadu pogłębionego) z osobami odpowiedzialnymi za proces zatrudnienia/naboru pracowników do organizacji (m.in. z przedstawicielami: agencji odpowiedzialnych za rekrutację w organizacji, pracodawców, przedstawicieli działów personalnych) oraz z kobietami, które przeszły proces naborowy i odbyły przynajmniej trzy rozmowy rekrutacyjne w swojej karierze zawodowej.

Referaty wyłożone:

Józefa Dąbek, **Magdalena Szynal**, **Ewelina Łebek**, **Halina Kulik** (Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach): *Przyczyny zgonów kobiet w Polsce*

Wstęp: Choroby układu krążenia i nowotwory są chorobami cywilizacyjnymi. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn, schorzenia wymienione powyżej stanowiły dwie najczęstsze przyczyny zgonów w Polsce w 2016 roku. W wielu rozwijających się krajach świata problem zachorowań na nowotwory i choroby układu krążenia pozostaje głównym problemem zdrowia publicznego. Przewiduje się, że na całym świecie do 2020 roku nastąpi prawie 100-procentowe zwiększenie liczby zgonów z przyczyn kardiologicznych. Cel: Celem pracy była analiza przyczyn zgonów kobiet w Polsce na podstawie ostatnich danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS).Omówienie: W Polsce, według danych Głównego Urzędu Statystycznego z 2016 roku, najczęstszymi przyczynami zgonów kobiet były choroby układu krążenia (457,2 na 100 tys. ludności) i nowotwory (240,0 na 100 tys. ludności). Kobiety w obecnych czasach prowadzą stresujący i niezdrowy tryb życia często związany z pracą zawodową podejmowaną znacznie częściej niż w przeszłości. Prowadząc dodatkowo dom, kobiety XXI wieku pracują „podwójnie". Może to wpływać na ich zdrowie i problemy z nim związane. Według danych GUS z roku 2016 w Polsce kobiety, częściej od mężczyzn, umierały z powodu chorób układu krążenia, natomiast rzadziej z powodu nowotworów. Natomiast w Europie w roku 2015 kobiety najczęściej umierały z przyczyn nowotworowych (nowotwór piersi), a mężczyźni z przyczyn kardiologicznych. Zgony ogółem, kobiet i mężczyzn, z przyczyn chorób układu krążenia w porównaniu do roku poprzedniego, tj. 2015, zmniejszyły się, natomiast z powodu nowotworów – zwiększyły. Istnieją przypuszczenia, że w roku 2030 umieralność z przyczyn sercowo-naczyniowych i nowotworów może się zwiększyć. Wnioski: 1. Najczęstszymi przyczynami zgonów kobiet w Polsce w 2016 roku były choroby układu krążenia i nowotwory.2. W Polsce istnieje tendencja wzrostowa w liczbie zgonów z przyczyn nowotworowych, natomiast spadkowa z przyczyn sercowo-naczyniowych. 3. W celu zmniejszenia umieralności zasadnym jest prowadzenie programów edukacyjnych mających na celu zwiększenie świadomości społeczeństwa w zakresie profilaktyki chorób układu krążenia i chorób nowotworowych oraz prowadzenie badań przesiewowych skierowanych na wczesną diagnostykę, identyfikację osób wysokiego ryzyka i ich leczenie.

Renata Bawolska, **Halina Kulik**, **Ewelina Łebek**, **Magdalena Szynal**, **Józefa Dąbek** (Śląski Uniwersytet Medyczny w Katowicach): *Bóle kręgosłupa młodych kobiet aglomeracji śląskiej — wyniki wstępne*

Dolegliwości bólowe kręgosłupa stanowią poważny problem zdrowotny i zyskały już miano choroby cywilizacyjnej. Najczęściej problem ten dotyczy osób w wieku 35-55 lat, i występuje częściej u kobiet, niż u mężczyzn. Zjawiskiem szczególnie niepokojącym jest fakt obniżania się granicy wiekowej osób u których wspomniane dolegliwości występują. Zasadnym wydaje się więc analiza przyczyn występowania bólów kręgosłupa u kobiet w wieku produkcyjnym. Cel: Celem pracy była analiza przyczyn występowania bólów kręgosłupa u kobiet w wieku produkcyjnym. Materiał i metody: Materiał badany stanowiła grupa 107 (100%) kobiet w wieku od 25 do 40 lat, mieszkających w aglomeracji śląskiej. Narzędzie badawcze stanowił autorski kwestionariusz ankiety składający się z 26 pytań. Udział w badaniu był całkowicie anonimowy i dobrowolny. Wyniki: W badanej grupie kobiet (107; 100%) aż 91 (85%) doświadczyło bólu kręgosłupa. Wśród nich było 22 (24%) kobiety z nadwagą i 2 z otyłością (2,20%) oraz aż 41 (45%) kobiet z wadami postawy. Aktywne spędzanie wolnego czasu zadeklarowały 44 (48%) kobiety z dolegliwościami bólowymi kręgosłupa, a bierne – 47 (52%). Najliczniejszą grupę stanowiły kobiety z dolegliwościami odcinka lędźwiowego kręgosłupa (20; 22%) oraz z bólami kręgosłupa lędźwiowego i szyjnego (13; 14%). Grupy kobiet z bólami pozostałych odcinków kręgosłupa były mniej liczne. Aż 78 (73%) kobietom z bólami osi szkieletu często towarzyszył stres. Tylko 8 (9%) badanych kobiet nie znało zasad zapobiegania dolegliwościom bólowym ze strony kręgosłupa, natomiast 52 (57%) znały, ale nie stosowały, a 31 (34%) znało i stosowało. Wnioski: 1. W badanej grupie kobiet aglomeracji śląskiej dolegliwości bólowe kręgosłupa dotyczyły zwłaszcza tych obciążonych nadwagą i otyłością oraz wadami postawy ciała.2. Dolegliwości bólowe kręgosłupa częściej obserwowano u kobiet, którym towarzyszył stres.3. Zasadnym byłoby prowadzenie programów edukacyjnych w zakresie profilaktyki bólów kręgosłupa.

G21. SFERA PUBLICZNA: FUNKCJE I DYSFUNKCJE

Organizatorki: Jolanta Arcimowicz (Uniwersytet Warszawski), **Kaja Gadowska** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Prawa

Język obrad: polski

Intensywność, zakres i złożoność zachodzących w ostatnich latach zmian politycznych, społecznych i gospodarczych, zarówno o zasięgu globalnym, europejskim, jak i w skali kraju, wskazują na konieczność podjęcia pogłębionej refleksji nad stanem sfery publicznej w Polsce. Jurgen Habermas już w latach 60. ubiegłego wieku przekonywał, że choć podłoże społeczne sfery publicznej „jest od jakichś stu lat niewątpliwie w sferze rozkładu, to nadal pozostaje ona organizacyjną zasadą naszego ładu politycznego". Podkreślał przy tym potrzebę wzmocnienia refleksyjności życia publicznego w celu odbudowania sfery publicznej w nowym kształcie. Opisywana przez Leszka Kołakowskiego niepewność epoki demokracji, której egzemplifikacją jest m.in. sytuacja państw odchodzących od pryncypiów liberalnej demokracji w stronę autorytaryzmu, rosnąca niechęć wobec ograniczenia suwerenności narodowej na rzecz instytucji unijnych czy w końcu zagrożenie peryferyjnością Polski w Unii Europejskiej, będącej wciąż dla wielu emanacją demokracji w jej nowożytnej formie, pogląd Habermasa czyni nadal aktualnym, zwłaszcza gdy zastanawiamy się nad konsekwencjami, jakie niosą owe zmiany dla funkcjonowania kluczowych dla życia społecznego instytucji, w tym prawa. Sfera publiczna, ujmowana jako przestrzeń dyskusji i namysłu nad sprawami publicznymi, a także obszar uzgodnień i decyzji podejmowanych w poczuciu odpowiedzialności za wspólnotę polityczną, przeżywa w Polsce długotrwały kryzys. Problemy natury kulturowo-historycznej, manifestujące się m.in. niską partycypacją obywatelską, niedostatkiem zaufania społecznego, skłonnością do anarchicznego indywidualizmu i słabością społeczeństwa obywatelskiego, są wzmacniane przez próby marginalizacji i wykluczenia niektórych grup społecznych. Dysfunkcje są widoczne w sposobie sprawowania władzy politycznej, erozji etosu służby publicznej, a także w pogłębiającym się kryzysie konstytucyjnym stwarzającym zagrożenie dla praworządności i demokratycznego państwa prawnego. Trwający proces delegitymizacji działań władzy politycznej, zarówno wewnętrzny, czego przejawem jest m.in. obywatelska apatia i wycofanie się dużej części społeczeństwa z życia publicznego, jak i zewnętrzny wskazujący na marginalizację Polski na arenie międzynarodowej, atrofię sfery publicznej pogłębia. Z drugiej strony, odpowiedzią na załamanie się konsensusu normatywnego stają się m.in. nowe oddolne inicjatywy samoorganizującego się społeczeństwa tworzone poza sektorem NGO. Konstytucja i wartości konstytucyjne, podobnie jak kwestia praw reprodukcyjnych oraz reforma sądownictwa,

stały się w ostatnim czasie przedmiotem intensywnej debaty społecznej. Zachodzące zmiany wymagają nie tylko rozpoznania, ale także namysłu nad czynnikami, które prawomocność instytucji państwa i systemu społecznego mogą wzmocnić. Istotną rolę w strukturyzacji dyskursu politycznego i publicznego odgrywa prawo, które jak podkreślał Habermas stanowi swoisty pomost między światem życia a instytucjonalną polityką. Obserwowane zjawisko nasilającej się instrumentalizacji prawa wykorzystywanego do osiągania doraźnych celów politycznych, masowy charakter „produkcji" przepisów i coraz gorsza jakość legislacji połączone z negatywną społeczną oceną funkcjonowania instytucji wymiaru sprawiedliwości, prowadzą do pytań o rzeczywistą rolę prawa jako czynnika chroniącego wartości istotne ze społecznego punktu widzenia, a także głównego regulatora procesów społecznej integracji i stabilizacji. Refleksja nad stanem sfery publicznej w Polsce to także poszukiwanie odpowiedzi na pytania o zagrożenia i możliwe konsekwencje postępującej polaryzacji sceny politycznej, o nasilające się tendencje populistyczne, zmiany demograficzne i masowe migracje wraz z przemianami wzorów praktyk rodzinnych przez nie generowanych. To również pytania o gwałtowne zmiany technologiczne, w tym rewolucję informatyczną z nowymi kanałami dostępu do informacji i nowymi formami agregacji społecznej. Zapraszamy do udziału w sesji wszystkich zainteresowanych problematyką sfery publicznej. Organizatorzy grupy tematycznej liczą na propozycje wystąpień zarówno o charakterze teoretycznym, jak i odwołujących się do wyników badań empirycznych nad kondycją i przemianami sfery publicznej w Polsce i na świecie.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.21

Referaty wygłaszane:

Michał Dudek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *O implikacjach płaskich ontologii dla problematyki funkcji/dysfunkcji prawa*

Każda dyskusja na temat funkcji czy dysfunkcji prawa, jego konkretnych norm bądź całych instytucji, oparta jest na dorozumianych bądź wyraźnie wysłowionych założeniach dotyczących samego prawa, a przede wszystkim tego, czym ono jest. Refleksja ontologiczno-prawna jest zatem uniwersalnie ważna, nie tylko dla dociekań filozoficzno-prawnych, ale także socjologiczno-prawnych, mających wyraźne implikacje praktyczne. We współczesnej humanistyce, filozofii, a także naukach społecznych obserwuje się wzmożone zainteresowanie problematyką ontologiczną, czego wyraźnym przykładem są dyskusje na temat tak zwanych płaskich ontologii. Są to ontologie nie zakładające priorytetyzacji jakiegokolwiek bytu, zwłaszcza człowieka, nad inne. Zamiast tego, proponują one by wszystko traktować równie poważnie, niezależnie od tego, jak bardzo dany byt może się wydawać banalny i nieistotny z antropocentrycznej perspektywy. Oczywiście, przykładem płaskiej ontologii, która z powodzeniem znalazła zastosowanie w analizach socjologiczno-prawnych jest teoria aktora-sieci, kojarzona głównie z Bruno Latourem. Do płaskich ontologii można jednak także zaliczyć monadologię Gabriela Tarde'a, ontologię zorientowaną na przedmioty Grahama Harmana, teorię asemblaży Manuela DeLandy czy realizm sprawczy Karen Barad. Jakkolwiek te ramy teoretyczne i inne, które można z nimi wiązać, na przykład szeroko pojęty nowy materializm czy nawet spekulatywny realizm, wielokrotnie i znacząco różnią się od siebie, to wszystkie zdają się proponować zdecydowanie szersze spojrzenie na to, czym jest prawo, z czego się dokładnie składa, jakie są relacje między jego częściami składowymi a prawem jako większą całością, bądź czy prawo ma jakąś esencję czy też jest całkowicie relacyjne. W porównaniu do bardziej klasycznych sposobów ujmowania ontologii prawa, płaskie ontologie sugerują by nie skupiać się na typowo ludzkich składowych prawa jak intencje, konwencje społeczne czy instytucje, ale także zwracać uwagę na elementy nieożywione, pozaludzkie, od których też prawo jako byt zależy. Jakkolwiek tego typu myślenie może prowadzić do problematycznych konsekwencji, jak np. zacieranie się granicy między samym bytem danego rodzaju a tym, co warunkuje jego właściwości, działania, czy efekty (czym jest samo prawo a czym jest to, co wpływa na jego funkcjonowanie), to płaskie ontologie są interesującym i wartym uwagi kierunkiem również dla socjologów prawa. Oferują nie tylko zajmujące problemy konceptualne, teoretyczne (np. kolejne sposoby podważania dystynkcji prawo-społeczeństwo, czy Sein-Sollen), ale także inspirują do przemyślenia pewnych bardziej praktycznych kwestii. Przykładowo, skoro można argumentować, iż prawo składa się z zdecydowanie większej ilości komponentów, niż zwykło się to ujmować w bardziej klasycznych ontologiach prawa, a także jego składowymi są różnorodne przedmioty nieożywione, które nie są jednak bierne, ale same mają specyficzną sprawczość również w odniesieniu do prawa, to wręcz trzeba szerzej ujmować czynniki warunkujące (nie)skuteczność prawa, jego funkcjonalność jak i dysfunkcjonalność. W wystąpieniu przedyskutowane zostaną implikacje wybranych płaskich ontologii dla problematyki funkcji/dysfunkcji prawa, a także ograniczenia, czy kontrowersyjne konsekwencje praktycznie zorientowanej aplikacji tych ontologii do prawa.

Witold Betkiewicz (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Empiryczna rekonstrukcja procesu legislacyjnego. Propozycja analizy parametrycznej na etapie rządowym i parlamentarnym*

Tworzenie norm prawnych (reguł) jest jednym z głównych zadań stojących przed kluczowymi uczestnikami sfery publicznej. Na kształt reguł mają wpływ nie tylko intencje (cele) twórców, lecz także złożony proces, podczas którego reguły powstają. Uczestniczą w nim aktorzy (koalicje aktorów) o zróżnicowanych zasobach i odmiennym wpływie na przebieg poszczególnych etapów procesu legislacyjnego. Jego przebieg jest intensywnie badany na etapie parlamentarnym (np. Dudzińska 2015, Pękała 2016) a wyniki takich analiz mogą mieć także zastosowania praktyczne na przykład jako istotne wsparcie w stosowaniu prawa (Bielska-Brodziak 2017). W przypadku naszego kraju istnieją istotne deficyty empirycznej wiedzy o działaniach egzekutywy w procesach tworzenia reguł. Co prawda, wielokrotnie analizowany i opisywany był formalny aspekt rządowego etapu procesu legislacyjnego, mniej znany jest jednak jego rzeczywisty przebieg (na etapie uzgodnień międzyresortowych i konsultacji społecznych), a także związek między przebiegiem procesu a zmianami projektów (por. Kopińska i inni 2014). Przyczyny takiego stanu rzeczy leżały między innymi w utrudnionym dostępie do danych dotyczących etapu rządowego, zmieniło to upublicznienie dokumentów wytwarzanych podczas rządowej fazy procesu legislacyjnego. Pozwoliło to na prowadzenie parametrycznych analiz procesu tworzenia reguł zarówno na etapie rządowym jak i parlamentarnym. Zaproponowany referat będzie prezentował jedno z możliwych ujęć procesu i efektów administracyjnego (rządowego) procesu tworzenia prawa. Przedstawione zostaną wyniki analizy procesu tworzenia reguł (dynamiki reguł w trakcie procesu), obejmującego rządową prelegislację oraz etap parlamentarny. W analizie wykorzystane zostaną narzędzia oparte na gramatyce instytucji Sue Crawford i Elinor Ostrom (1995) dostosowane (zoperacjonalizowane) dla reguł formalnych z wykorzystaniem prac późniejszych (Basurto i inni 2010), oraz typologii reguł zaczerpniętej ze schematu Institutional Analysis and Development (Ostrom i Ostrom 2004).

Hanna Dębska, Tomasz Warczok (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Zmienna geometria legitymizacji prawnej Trybunał Konstytucyjny i "populistyczna" rewolucja konserwatywna*

W ostatnich latach mamy do czynienia ze wzrastającą falą populizmu zarówno w „młodych", jak i „starych" demokracjach. Toczy się przy tym intensywna debata intelektualna na temat przyczyn, konsekwencji i znaczenia tego zjawiska. Sytuacja w takich krajach jak Polska, gdzie „autorytarni populiści" przejęli władzę, daje unikatową szansę na wgląd w praktykę populizmu, rzeczywiste znaczenie tego typu rządów oraz rezultaty jako rodzą one dla polityki jako takiej i całej sfery publicznej. Przedmiotem referatu jest polski Trybunał Konstytucyjny (TK), pierwsza z fundamentalnych instytucji prawnych, o które toczyła się polityczna gra po przejęciu władzy przez Prawo i Sprawiedliwość, a w konsekwencji kluczowy kontekst instytucjonalny, pozwalający na obserwację autorytarnego populizmu „w działaniu". Pełne zrozumienie tego fenomenu wymaga szerszego spojrzenia, dlatego ukazana zostanie cała, szczegółowa trajektoria Trybunału od jego utworzenia w 1985 roku aż po dzień dzisiejszy. Jednakowoż, inaczej niż w przypadku spekulatywnych ujęć prawnych czy politologicznych, przedstawiających instytucje władzy substancjalnie („Sąd zdecydował", „rząd stoi na stanowisku"), Trybunał Konstytucyjny ukazany zostanie topologicznie, jako przestrzeń rywalizacji różne rodzaju kapitałów (prawnych, politycznych, profesjonalnych etc.), którymi nośnikami są poszczególni sędziowie. Dzięki temu, przeprowadzając geometryczną analizę danych (opartą na prozopografii sędziów) możliwe będzie ujawnienie zmian zasobów legitymizacyjnych Trybunału w czasie, zwłaszcza zaś unaocznienie specyfiki obecnego społecznego składu TK na tle składów wcześniejszych. Taka ściśle relacyjna analiza przypadku pokaże szersze, ukryte relacje między polityką i instytucjami prawnymi w warunkach rządów „populistycznych", dalekich od prostego, zdroworozsądkowego „upolitycznienia" prawa czy „przejęcia" sądów przez polityków.

Michał Główczewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Wiedza polskich sędziów i prokuratorów na temat psychologii zeznań naocznych świadków w świetle badań własnych*

Znajomość psychologii jest niezbędna w stosowaniu prawa, jednakże klasyczne badania R. Wise'a i M. Safera (2004, 2009 i 2010), przeprowadzone na próbie amerykańskich sędziów, prokuratorów i adwokatów, pokazały, że przedstawiciele zawodów prawniczych dysponują niewielką wiedzą psychologiczną, szczególnie z zakresu psychologii zeznań. Dalsze badania, prowadzone w Norwegii, Kanadzie i Chinach, przyniosły podobne wnioski. Problem ten nie był jednak analizowany w Polsce, gdzie status sędziów i prokuratorów, ich uprawnienia i rola w procesie karnym różnią się w istotnym stopniu od wzorów amerykańskich. W ramach przeprowadzonego przeze mnie badania empirycznego podjąłem próbę analizy tego problemu w realiach polskiego wymiaru sprawiedliwości. W badaniu wzięło udział 545 osób, w tym sędziowie, prokuratorzy oraz studenci V roku prawa oraz grupa studentów kierunków całkowicie niezwiązanych z psychologią ani prawem – biotechnologii, geografii oraz finansów i rachunkowości. Badani wypełniali kwestionariusz wiedzy z zakresu psychologii sądowej, stworzony na podstawie kwestionariuszy użytych w oryginalnych badaniach amerykańskich i norweskich. Przeprowadzone przeze mnie badanie wykazało m.in., że polscy prawnicy również dysponują relatywnie niską wiedzą z zakresu psychologii zeznań naocznych świadków. Sugeruje to, że samo doświadczenie zawodowe sędziów i prokuratorów nie zawsze gwarantuje posiadania

aktualnej wiedzy z zakresu psychologii sądowej. Jednocześnie badani prawnicy, proszeni o ocenę wiedzy sędziów i prokuratorów z zakresu psychologii zeznań, zdecydowanie przeceniali poziom wiedzy własnej grupy zawodowej. Braki w wiedzy psychologicznej prawników lub błędne jej stosowanie może być poważnym problemem społecznym nie tylko dla nich samych, ale i dla wszystkich, którzy kiedykolwiek zetkną się z wymiarem sprawiedliwości. Wyniki moich badań są tym bardziej niepokojące, że prawnicy, z powodu słabej znajomości psychologii, mogą zadecydować o czyimś losie, wydając orzeczenie niezgodne ze stanem faktycznym. W istocie badania aktowe prowadzone przez Elizabeth Loftus, amerykańską psycholog występującą m.in. w sprawach niesłusznie skazanych jako biegły, wykazały, że spośród 300 przeanalizowanych przez nią spraw, w których skazani okazali się niewinni, aż w 75% skazanie nastąpiło w oparciu tylko o dowód z zeznań naocznego świadka. Również seria badan Rattnera (1988), Schecka i in. (2000) oraz Saksa i Koehlera (2005) wykazała, że w sprawach, które kończą się skazaniem osoby niewinnej, w około 50% przypadków wyrok skazujący jest wynikiem błędu w zeznaniach naocznego świadka, niezauważonego przez niekompetentnego sędziego.Należy ponadto pamiętać, że należyte traktowanie uczestnika postępowania sądowego (oskarżonego) przez sędziego, uważne wysłuchanie go, danie szansy na przedstawienie swojego stanowiska i swojej wersji wydarzeń, czy brak negatywnego nastawienia, a więc postępowanie zgodne z podstawowymi zasadami psychologii na sali sądowej, są elementami sprawiedliwości proceduralnej (Burdziej i in., 2018). Sprawiedliwość proceduralna jest pozytywnie skorelowana z postrzeganą przez oskarżonego legitymizacją władzy sądów, co może zwiększyć w nim skłonność do podporządkowania się decyzjom przez nie wydawanym (Burdziej, 2016). Można więc podejrzewać, że posiadanie dobrej wiedzy psychologicznej przez prawników oraz wykorzystanie jej w praktyce, może wpłynąć na większe podporządkowywanie się wyrokom oraz lepsze ocenianie funkcjonowania sądów.

Karol Muszyński, Jan Winczorek (Uniwersytet Warszawski) *Co mali i średni przedsiębiorcy myślą o prawie i urzędnikach?*

Referat ma na celu przybliżenie wstępnych wyników badania empirycznego zrealizowanego w I poł. 2018 r., dotyczącego dostępu do prawa wśród małych i średnich przedsiębiorców (badanie ilościowe z użyciem ankiety kwestionariuszowej na ponad 7200 właścicielach i menadżerach firm oraz badanie jakościowe — 101 wywiadów pogłębionych). Badanie skoncentrowane było na posiadanych przez przedsiębiorców problemach, przede wszystkim — problemach prawnych, oraz strategiach radzenia sobie z nimi. Referat zaprezentuje część badania w zakresie dotyczącym powszechnie obowiązujących regulacji oraz kontaktów z administracją państwową. Podstawę teoretyczną analizy stanowi teoria systemów, socjologia ryzyka i niepewności oraz paradygmat paths to justice w badaniach nad dostępem do prawa. Posiadane przez nas dane pozwalają na wyodrębnienie różnych strategii przyjmowanych przez MSP zarówno względem prawa, jak i kontaktów z administracją – od bardziej proaktywnych i kreatywnych, przez buntownicze strategie odrzucenia i walki, aż po postawy pasywne i fatalistyczne. Badanie zdaje się potwierdzać tezę o zasadniczo fatalistycznym podejściu do prawa i kontaktów z administracją wśród MSP. Zdecydowana większość MSP traktuje prawo i kontakty z urzędnikami jako element inherentnie niepoddający się kontroli oraz generujący trudności (nie zaś – pomagający w ich rozwiązywaniu). Interpretacja roli regulacji oraz poczucie własnej sprawczości względem regulacji oraz urzędników zależy jednak od licznych czynników, przede wszystkim posiadanych zasobów (wiedzy, zasobów materialnych, doświadczeń). Referat odniesie się także do zjawiska antyprawnego i antybiurokratycznego „populizmu" wśród małych i średnich przedsiębiorców, które szeroko ujawniło się w jakościowej części badania.

Referaty wyłożone:

Kaja Gadowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Proces otwierania zawodów prawniczych w Polsce po 1989 roku. Uwarunkowania i konsekwencje*

Referat przedstawia zasady wykonywania zawodu przez prawników kwalifikowanych, tj. adwokatów, radców prawnych i notariuszy, w okresie zmian ustrojowych w Polsce od 1989 do 2018 roku, w szczególności zmiany zasad naboru nowych członków samorządów zawodowych prawników kwalifikowanych w kontekście, po pierwsze, dostępności usług prawnych dla obrotu komercyjnego i niekomercyjnego, a po drugie, dostępności zawodu prawnika kwalifikowanego dla absolwentów wydziałów prawa. Przez „otwarcie zawodów prawniczych" rozumiany jest trwający ponad 15 lat proces negocjacji społecznych oraz zmian ustawowych, który z założenia miał doprowadzić do zasadniczego zwiększenia dostępu do zawodu adwokata, radcy prawnego i notariusza, jak i do usług prawnych. W tym kontekście podejmuję próbę zidentyfikowania kluczowych uwarunkowań tego procesu oraz oceny skutków otwarcia zawodów prawniczych dla funkcjonowania rynku usług prawnych w Polsce.

Ewa Radomska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Dyskursy publiczne prawa autorskiego jako narzędzie wywierania wpływu*

Głównym powodem, dla którego prawo autorskie stanowi przedmiot publicznych debat jest leżący u podłoża tego prawa konflikt społeczny dotyczący własności intelektualnej oraz dóbr kultury. Konflikt ten traktowany bywa przez jednych jako przejaw braku ekonomicznej równowagi pomiędzy twórcami, ich odbiorcami oraz pośredniczącymi między nimi podmiotami, takimi jak producenci, wydawcy, organizacje zbiorowego zarządzania prawa autorskimi czy przedsiębiorstwa świadczące usługi w ramach tzw. przemysłu kreatywnego. Na drugim biegunie plasują się wyjaśnienia skupiające się na wykazywaniu sprzeczności w obszarze normatywnym prawa autorskiego, w tym przede wszystkim na ujawnianiu braku spójności między społecznymi i prawnymi normami regulującymi dzielenie się treściami kultury. Wreszcie, nie można zapominać o przemianach w obszarze nowych technologii komunikacyjnych, które, z jednej strony zmieniając całkowicie sposoby rozpowszechniania dzieł kultury, a z drugiej dynamizując procesy komunikacyjne za pośrednictwem których dochodzi do negocjowania samej treści prawa autorskiego, bez wątpienia przyczyniają się do zaostrzania wspomnianego konfliktu.W Polsce współczesne dyskursy publiczne dotyczące prawa autorskiego ukształtowane zostały, poza ogólnym konfliktem o własność intelektualną, również przez polskie doświadczenia z czasów komunizmu, w tym przede wszystkim przez udział nieformalnego obiegu kultury w jego obaleniu (tzw. trzeci obieg). Doświadczenia te wpłynęły przede wszystkim na negatywny stosunek Polaków do ograniczeń w rozpowszechnianiu kultury związanych z prawami autorskimi, co zaobserwować można było wyraźnie podczas polskich protestów przeciwko międzynarodowej umowie handlowej ACTA w 2012 roku, jak również przy okazji społecznej reakcji polskich obywateli na wprowadzaną obecnie przez Unię Europejską Dyrektywę w sprawie praw autorskich na jednolitym rynku cyfrowym, określaną przez nich mianem „ACTA2". W rezultacie Polska stała się krajem, w którym prawo autorskie jest tematem powszechnie dyskutowanym, a co za tym idzie widocznym w sferze publicznej. Jednak, jak wykazują przedstawiciele organizacji i stowarzyszeń dążących do liberalizacji prawa autorskiego, w publicznej debacie poświęconej własności intelektualnej brak jest głosu tzw. zwykłych odbiorców kultury, w których interesie leży posiadanie jak najszerszego i najlepiej bezpłatnego dostępu do szeroko rozumianej kultury. Pytanie, czy tak jest rzeczywistości. Chcąc na to odpowiedzieć, w trakcie wystąpienia zaprezentowane zostaną wyniki ogólnopolskiego sondażu dotyczącego prawa autorskiego, jaki przeprowadzony został w lutym 2019 roku przez firmę CBOS. Przedstawione zostaną również wnioski z pogłębionej analizy polskiego dyskursu prasowego na temat prawa autorskiego z lat 2010-2018. Oba badania zostały sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki. Na ich podstawie dokonane zostanie porównanie ogólnego społecznego obrazu prawa autorskiego posiadanego przez Polaków z wykreowaną przez przedstawicieli organizacji i stowarzyszeń działających na rzecz zmiany prawa autorskiego wizją tego jak prawo autorskie jest postrzegane przez obywateli. W szczególności, zwrócona zostanie uwaga na rozdźwięk pomiędzy realnym społecznym zainteresowaniem i zaangażowaniem w kwestie prawnoautorskie, a tym, w jaki sposób potrzeba uwzględnienia interesów zwykłych użytkowników kultury jest prezentowana, a być może również wykorzystywana, przez ich domniemanych „rzeczników".

Sylwia Męcfal (Uniwersytet Łódzki): *Media lokalne w relacjach z aktorami politycznymi: typy zaangażowania, konflikt interesów i inne typy relacji. Porównawcze studia przypadków z województwa łódzkiego*

Przez trzydzieści lat od rozpoczęcia transformacji systemowej w Polsce liczba tytułów prasy lokalnej wzrosła z około 400 do ponad 3000. Jaki wpływ mają te media na kształt lokalnej sfery publicznej? Jak funkcjonują one w lokalnym kontekście i jaką rolę wypełniają? (na ile wypełniają przypisywane im liczne funkcje: m.in. dostarczanie wszechstronniej i bieżącej informacji, kontrolowanie władz lokalnych, promowanie inicjatyw lokalnych, integracja środowiska lokalnego, kształtowanie lokalnej opinii społecznej, wspieranie lokalnej kultury, integracja społeczności lokalnej z innymi społecznościami, promowanie lokalnej społeczności, edukacja gospodarcza członków społeczności, zamieszczanie ogłoszeń i reklam lokalnych [Dziki, Chorązki 2000]; a na ile pretendują do spełniania innych funkcji, np. politycznej). Jedną z głównych inspiracji do zajęcia się problemem relacji pomiędzy sferą medialną na poziomie lokalnym a pozostałymi sferami życia społecznego (szczególnie ze sferą polityczną) była koncepcja konfliktu interesów i jej szczególne zastosowanie w zawodzie dziennikarskim (Borden, Pritchard 2001). Pojęcie konfliktu interesów bardzo często występuje, kiedy badacze analizują niedociągnięcia i niedostatki przedstawicieli władzy politycznej: krajowej czy lokalnej. Zwykle pojęcie to zestawiane jest z terminami „interesu publicznego" czy „dobra publicznego" (lub też naruszenia tychże). W moich badaniach między innymi to pojęcie pozwoliło na analizę relacji pomiędzy dziennikarzami/redaktorami naczelnymi/właścicielami mediów a lokalnymi aktorami politycznymi w czterech studiach przypadków.W każdym z przypadków został zidentyfikowany przynajmniej jeden z typów konfliktu interesów (Borden, Pritchard 2001) – indywidualny (kiedy dziennikarz stawia swoje interesy prywatne ponad interes odbiorców) lub/i instytucjonalny (kiedy dziennikarz postawiony jest w sytuacji konfliktu interesów ze względu na pracę w określonej instytucji medialnej). Najbardziej powszechnie występującym okazał się jednak indywidualny konflikt interesów, co może być efektem „bliskości" członków społeczności lokalnej, częstszych relacji nieformalnych (np. uczeń-nauczyciel; znajomi z pracy, relacje rodzinne, relacje sąsiedzkie), a także trudności w zdystansowaniu się dziennikarzy wobec takich relacji (ze względu na bliskość zamieszkania czy też

ograniczone możliwości zmiany pracodawcy). Instytucjonalny konflikt interesów był wyraźniej obserwowalny w tych redakcjach, gdzie redaktor naczelny/właściciel gazety lokalnej był także wpływowym członkiem społeczności lokalnej (Męcfal 2017, 2019). Jednym z głównych celów projektu badawczego była próba odtworzenia specyficznego „układu lokalnego" (local social setting, Lofland, Snow, Anderson, & Lofland, 2009) i zinterpretowanie zaobserwowanych powiązań pomiędzy kluczowymi aktorami społecznymi. Rola gazety lokalnej w danym układzie społecznym okazała się być związana ze znaczeniem i prestiżem gazety w społeczności lokalnej oraz znaczeniem właściciela/redaktora naczelnego gazety w kręgach lokalnych. W dwóch studiach przypadków (Tygodnika B oraz Tygodnika C), gdzie pozycja tygodników była silna, można było zaobserwować znaczącą ich rolę w „układach lokalnych". Badane przypadki pozwoliły także na zidentyfikowanie znaczącej roli relacji nieformalnych pomiędzy kluczowymi aktorami społecznymi, co często wpływało na to, jak dany tygodnik lokalny funkcjonował w społeczności oraz jak był postrzegany. Stworzona została też klasyfikacja przypadków na kontinuum od otwartego zaangażowania politycznego danego tygodnika lokalnego, poprzez pozorne niezaangażowanie, „zależne niezaangażowanie", „aspirujący do zaangażowania", do braku zaangażowania.

BLOK II

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.21

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Świrek (Uniwersytet Warszawski): *Wymiary erozji sfery publicznej w późnym kapitalizmie*

Referat ma na celu osadzenie współczesnej debaty o kryzysie sfery publicznej w szerszym kontekście długotrwałych procesów erozji sfery publicznej i ładu prawnego. Punktem wyjścia jest konstatacja, że współczesnego kryzysu sfery publicznej nie sposób zrozumieć bez procesów, które mają globalny i długotrwały charakter i które w znacznej mierze wpływają na horyzont oczekiwań obywateli wobec sfery publicznej. Zaakcentowane zostaną w szczególności te procesy, które przyczyniły się do zaniżenia tych oczekiwań i wykształcenia w części publiczności postawy cynicznej, wedle której po sferze publicznej nie należy spodziewać się „niczego dobrego". Wśród ważniejszych wymiarów tego długotrwałego procesu erozji wymienione zostaną: 1) zastępowanie statusu obywatelskiego przez konsumencki (logika „podmiotu praw" zastąpiona przez logikę „klienta" i konsumenta usług publicznych); 2) erozja praw obywatelskich dokonująca się w efekcie tzw. „polityki strachu" (terroryzm jako pojemna kategoria pozwalająca na wywoływanie poczucia zagrożenia); 3) mechanizmy arbitrażu i rozpuszczanie suwerenności (nowi, pozapaństwowi aktorzy, wprowadzający logikę prawa prywatnego w sfery wcześniej zarezerwowane dla decyzji prawodawczych suwerennych państw narodowych); 4) strukturalny wymiar obchodzenia prawa – przykład optymalizacja podatkowej jako publicznego sekretu i jego znaczenie, tzn. sugestia wyłączenia całych sektorów populacji z wymogu przestrzegania prawa; 5) długotrwały proces tabloidyzacji mediów i erozja języka debaty publicznej (utrudnienie w artykulacji sensownych pojęć dobra wspólnego; „podwójny obieg" polityczny: tabloidyzacja mowy publicznej i ukrycie faktycznej pracy prawodawczej poza obszarem zainteresowania mediów). Przedstawiona lista zagadnień obejmuje kwestie uznane przez autora za najważniejsze, ale nie jest wyczerpująca. Ma natomiast na celu naszkicowanie szerokiego tła, dzięki któremu bardziej zrozumiałe stają się współczesne fenomeny: popularność populizmu, akceptacja dla rozmontowywania praworządności, wzrost nastrojów skrajnych i zniechęcenie wobec języka debaty publicznej.

Magdalena Nowicka-Franczak (Uniwersytet Łódzki): *Od zszywania do rozprucia i z powrotem. Trzy wzory debaty publicznej we współczesnej Polsce*

Debata publiczna nieprzypadkowo jest uważana na papierek lakmusowy albo wizytówkę sfery publicznej. To w jej polu ścierają się najbardziej postępowe idee i najgorsze strategie dyskryminacyjne, a jej paliwem są ucywilizowane, zgodnie z duchem epoki, wariacje myślenia potocznego wymieszane z ekspansywnymi elementami dyskursów intelektualnych i naukowych. Hannah Arendt wskazuje protodemokratyczny charakter publicznego rozprawiania, Jürgen Habermas widzi tu przestrzeń dla racjonalności komunikacyjnej, John Rawls, Nancy Fraser i Axel Honneth wiążą debatę z konfliktowym polem respektowania różnic społecznych i wymierzania sprawiedliwości. Także badacze aktualnego stanu demokracji liberalnych i nowych form populizmu, jak Jan-Werner Müller, Jan Zielonka, Ivan Krastev, podkreślają rolę, jaką odgrywa ona w przesileniach politycznych i społecznych. Jej jakość (na którą składają się pluralizm prezentowanych opinii, intersubiektywne kryteria racjonalnej oceny głoszonych treści, powszechny dostęp do kanałów komunikowania zbiorowego, wolność słowa i brak cenzury prewencyjnej, ale też poszanowanie godności różnych aktorów społecznych) od trzech dekad jest miarą demokratyzacji i uzachodnienia krajów postsocjalistycznych, w tym Polski. W ostatnich latach dominuje wśród badaczy, publicystów i komentatorów diagnoza kryzysu czy wręcz upadku polskiej debaty publicznej. Celem wystąpienia jest polemika z tą diagnozą poprzez

wskazanie prefiguracji lub minionych nasileń dysfunkcyjnych zjawisk komunikacyjnych, które dziś są wymieniane jako typowe dla „upadłej" debaty publicznej, jak np. polaryzacja i etnizacja sporu, strategie dyskredytacji i dehumanizacji przeciwnika politycznego, mowa nienawiści, hejting, w tym retoryka antysemicka i rasistowska. Autorka proponuje diagnozować kondycję polskiej debaty publicznej po 1989 roku w kategoriach „dynamicznej ciągłości" i „ciągłej niestabilności". Terminy te akcentują, z jednej strony, przemiany struktur komunikacji publicznej pod wpływem takich procesów jak demokratyzacja kultury, multiplikacja kanałów komunikowania, fragmentacja treści i oderwanie ich wiarygodności od kryterium prawdziwości; a z drugiej, trwałość tych struktur pomimo wymienionych procesów i pomimo fluktuacji politycznych oraz wbrew ramom prawnym, które najczęściej nie nadążają za rosnącymi możliwościami rozprzestrzeniania się problematycznych treści. Podstawą empiryczną powyższych ustaleń są badania własne prowadzone metodą analizy dyskursu, a dotyczące trzech sporów publicznych w XXI-wiecznej Polsce: a) zakończona analiza sporu o książki Jana Tomasza Grossa z lat 2000-2011 i pokłosia tej dyskusji; b) aktualnie prowadzona analiza sporu o transformację ustrojową i neoliberalny charakter przemian społeczno-ekonomicznych, koncentrująca się na latach 2013-2019; oraz c) planowana analiza dyskusji in statu nascendi o pedofilii w Kościele katolickim. W oparciu o materiały empiryczne i refleksję nad metakomunikacyjnymi właściwościami analizowanych sporów Autorka wyróżnia trzy wzory debaty publicznej we współczesnej Polsce: 1) ekskluzywną debatę prowadzoną w imieniu wyobrażonej wspólnoty, b) ekskluzywną debatę prowadzoną w imieniu rozproszonych grup interesu, c) inkluzywną debatę prowadzoną w imieniu potencjalnej wspólnoty – zaznaczając ich sekwencyjną dynamikę, ale również podatność na heterodoksyjne przeobrażenia. Zadaniem wystąpienia jest także metaanalityczna refleksja nad wpływem omawianej dynamiki debaty publicznej, w kontekście warunkujących ją procesów kulturowych i politycznych, na pytania badawcze, jakie powinny być dziś stawiane przez socjologów komunikacji publicznej: na ile mamy się koncentrować na figurze symbolicznego i obiektywnego wykluczenia z partycypacji w debacie publicznej i oceniać en bloc jakość cyrkulujących w niej treści, a na ile należałoby pytać o efemeryczne ogniska sporu i rozproszenie publicznej widzialności „trudnych" tematów, rozgrywanych (zwykle instrumentalnie) w dyskursach politycznych i sporach światopoglądowych.

Andrzej Meler, Beata Królicka, Radowsław Sojak (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Aktywność posłów w starych i nowych mediach (kampania samorządowa 2018 i kampania do PE 2019)*

Nowe media jak każde „nowe" pojawiają się w rzeczywistości społecznej, w której istnieje już jakieś „stare". W takiej sytuacji nasuwa się pytanie o to, czy nowe jest w stanie całkowicie zastąpić stare. Rozwój motoryzacji sprawił, że z dróg zniknęły dorożki, ale pojawienie się telewizji nie zabiło radia. W naszych badaniach przyjrzeliśmy się, jak media społecznościowe wchodzą w sferę komunikowania się polityków ze społeczeństwem. Sięgamy tu do źródeł założeń demokracji i sfery publicznej, sprawdzając, jak nasi konstytucyjni przedstawiciele (posłowie VIII kadencji) nawiązują kontakt z wyborcami. Przyjmujemy założenie, że komunikowanie się polityków ze społeczeństwem jest warunkiem niezbędnym funkcjonalnej sfery publicznej. Zbadaliśmy aktywność posłów w starych mediach (audycje publicystyczne radia i telewizji – ok. 3,5 tys. indywidualnych obecności) oraz nowych (Twitter – ok. 1,5 mln tweetów), w trakcie dwóch kampanii wyborczych (wybory samorządowe 2018 i wybory do Parlamentu Europejskiego 2019). Porównując te dwa obszary aktywności, dążymy do odpowiedzi na pytanie, co różnicuje strukturę komunikacyjną starych i nowych mediów. Aktywność posłów w nowych mediach analizujemy ze względu na: płeć, wiek, przynależność partyjną oraz ich aktywność w starych mediach jako zmienną niezależną. We wszystkich tych wymiarach testujemy hipotezę kompensacji ograniczonych możliwości komunikacyjnych w starych mediach przez aktywność w mediach społecznościowych. Wstępne wyniki badań sugerują jedynie fragmentaryczne zmiany struktury komunikacyjnej. Tym samym stanowią one argument na rzecz tezy, że nowe media jedynie w ograniczonym stopniu są w stanie zniwelować dysfunkcje sfery publicznej zdominowanej przez media tradycyjne.

Krystyna Faliszek (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Ewaluacja w sferze publicznej na przykładzie procesu profesjonalizacji służb społecznych*

Problemem polskiej sfery publicznej jest między innymi kwestia procedur i standardów związanych z profesjonalnym podejściem do wykonywanego zawodu. W pracy pracowników służb społecznych kwestia ta wydaje się szczególnie istotna ze względu na specyfikę pracy socjalnej, rozumianej zarówno jako zawód, jak i jako ważna usługa świadczona w ramach systemu pomocy i integracji społecznej. Od długiego czasu toczy się w Polsce dyskusja nad skutecznością i efektywnością funkcjonowania tego systemu. Przemiany, jakie od lat dokonują się w nim zarówno w związku z możliwościami korzystania z funduszy unijnych, jak i w wyniku prób jego reformowania i racjonalizacji pokazują, że problem profesjonalizacji zawodu pracownika socjalnego mało kogo tak naprawdę zajmuje

– mimo tego, że jest to zawód regulowany i dość mocno obecny w aktualnym dyskursie naukowym. Profesjonalnie prowadzona metodyczna praca socjalna jest bardzo ważnym narzędziem, mogącym znacząco przyczynić się do podniesienia skuteczności i efektywności interwencji społecznych, a tym samym do poprawy jakości sfery publicznej w tym segmencie. Wystąpienie ma pokazać, jaką rolę w tym procesie może spełnić ewaluacja rozumiana jako badanie wartości określonego działania – w odniesieniu do projektów i programów socjalnych. Pragnę zwrócić uwagę na kwestię standaryzacji usług społecznych, której nie należy utożsamiać ze standardami pracy socjalnej realizowanej przez pracowników socjalnych, a także na potencjalne i rzeczywiste funkcje (dysfunkcje) ewaluacji w procesie profesjonalizacji pracy socjalnej, tak, aby można było wyeliminować – albo przynajmniej maksymalnie ograniczyć – obecność działań pozornych w systemie pomocy społecznej. Szczególne znaczenie ma tu ewaluacja najnowszej generacji, wykorzystująca na swoje potrzeby badania w działaniu (action research), a przez to zwiększająca szanse na podniesienie poziomu partycypacji społecznej. Wiele wskazuje na to, że nie tylko w systemie pomocy społecznej, ale i w wielu innych sferach życia publicznego, efekty wykorzystania bezprecedensowo dużych środków unijnych są o wiele mniejsze, niż mogłyby być, gdyby ewaluacja (obowiązująca przecież we wszystkich przedsięwzięciach realizowanych z udziałem funduszy europejskich) częściej była traktowana zgodnie ze swoimi funkcjami normatywnymi.

Ryszard Necel (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Prawa społeczne i ich adwokaci — wzory działań obywatelskich na rzecz osób marginalizowanych*

Celem wystąpienia będzie próba zdefiniowania istoty rzecznictwa praw społecznych odwołując się do wniosków z własnych badań empirycznych na temat rzecznictwa jako praktyki pomocowej zrealizowanych wśród pracowników socjalnych i przedstawicieli organizacji pozarządowych. Punktem wyjścia będzie próba konceptualizacji rzecznictwa jako praktyki obywatelskiej rozumianej w kontekście klasycznego podziału działań na taktyki i strategie (de Certeau 1999) realizowane zarówno na mikro i makro poziomie. Tytułem wstępu wskaże również na wielość rozumienia istoty praw socjalnych odwołując się do post-Marshallowskiej wizji praw (Dean 2010, 2013, 2015). Powyższe ramy teoretyczne traktuję jako punkt wyjścia do przedstawienia wyników badań własnych, który celem będzie próba odpowiedzi na następujące pytania badawcze. Po pierwsze, jak przedstawia się agenda praw socjalnych, które wymagają rzecznictwa we współczesnej Polsce? Odpowiedzi udzielę na podstawie: wyników analizy treści petycji wnoszonych przez obywateli w interesie publicznym zgodnie z ustawą o petycjach (ilościowa analiza treści dotyczyła 169 petycji) oraz wystąpień generalnych rzecznika Praw Obywatelskich w latach 2015-2018 (ilościowa analiza treści dotyczyła około 200 wystąpień). W tym kontekście interesujące jest nie tylko to, w imię jakich praw występują rzecznicy, ale również jaka jest odpowiedź przedstawicieli władzy wykonawczej, co również było przedmiotem empirycznej eksploracji. Po drugie, interesować mnie będą postawy wobec rzecznictwa oraz wzory praktyk rzecznictwa. Jakie formy rzecznictwa uznają oni za najbardziej skuteczne, jak oceniają swoje poczucie wpływu i skuteczności w roli rzeczników praw, etc. Przyjęta konceptualizacja rzecznictwa jako strategii i taktyk w połączeniu z podziałem na mikro i makro interwencje pozwala spojrzeć na rzecznictwo jako na zespół działań, których wzory przebiegają w zależności od tego, kto przyjmuje rolę podmiotu zmiany społecznej (jednostka czy instytucja) oraz czy podmiot posiada instytucjonalną władzę. Badania były zatem realizowane zarówno wśród nieformalnych rzeczników – działaczy społecznych, przedstawicieli organizacji pozarządowych (30 indywidualnych wywiadów pogłębionych) oraz wśród pracowników socjalnych pracujących w ośrodkach pomocy społecznej jako formalnych, „instytucjonalnych" rzeczników osób marginalizowanych (badania ankietowe w ponad 200 ośrodkach pomocy społecznej w województwie wielkopolskim).

Referaty wyłożone:

Natalia Ryabinska (Collegium Civitas w Warszawie): *Funny engagement in politics? The case of VolodymyrZelensky's comedy show in Ukraine*

This paper deals with the media, the main institution of the public sphere, and their impact on political engagement in contemporary societies. It particularly focuses on TV entertainment, specifically the humor and comedy programs. The case considered in this study is that of Ukrainian TV comedy show – Vecherniy Kvartal" produced and co-designed by Volodymyr Zelensky, a comedian turned politician. In 2019 he became one of the leaders of Ukraine's presidential race, not least due to popularity of his show, making fun of politics and politicians. The specificity of Zelensky's campaign was that it mobilized the categories of voters who previously either never took part in elections or voted-against all". The purpose of the study was to explore how does the show frame politics and politicians, from the perspective of its potential impact on political engagement. We analyzed eleven episodes of the show (each around 80-minutes long) aired before the start of electoral campaign in 2018, to avoid the impact of pre-electoral-media wars" on the content of the show. The results showed that, on the one hand, the show used the frames, which usually rather engender political cynicism than give the people the sense of being politically powerful and able to hold politicians to account. On the other, the jokes recurrently emphasized the us/them divisions between politicians and the rest of the society, at the same time stressing that Ukrainian people deserve -true" and -adequate" political leaders.

Paweł Nowak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Usługi publiczne utraconą szansą renesansu sfery publicznej*

Przestrzeń publiczna traktowana jako nieożywiona część cywilizacyjnego krajobrazu jest miejscem, które może, a właściwie powinno stanowić scenę dla sfery publicznej, która w odróżnieniu od infrastruktury posiada już wymiar społeczny, niematerialny – duchowy. Odwołując się zarówno do filozofii J. Habermasa, H. Arendt czy Z. Bauman można wykazać, że sfera publiczna staje się agorą dopiero wówczas, gdy skupia się na wspólnocie, odtrącając wartości utylitarne. Owa wspólnotowość natomiast sprowadza się w zasadzie do pojęcia dobra. Tym samym dochodzimy do punktu styku sfery publicznej z sektorem usługowym. Świadczyć (usługę) w domyśle znaczy bowiem czynić dobro – co podkreśla K. Rogoziński. Zatem służenie, szczególnie w wersji publicznej miało olbrzymi potencjał uratować zanikającą sferę publiczną. Niestety okazuje się, że obecna epoka, oficjalnie zwana postindustrialną jest w zasadzie reindustrializacją a nawet hiperindustrializacją. Wzorce przemysłowe są masowo adaptowane na grunt usługowy. Postępująca transformacja cyfrowa sektora usług zabiera przestrzeń do spotkania i dialogu. Zatomizowane społeczeństwo egzystuje w wirtualnym świecie. Sfera publiczna umiera, zostaje tylko pusta przestrzeń. W nawiązaniu do tematu przewodniego wybranej grupy tematycznej (Sfera publiczna: funkcje i dysfunkcje) chciałbym zainteresować słuchaczy tematem usług publicznych, które są integralną częścią sfery. Przedstawię warunki dla aktu służenia w usługach i odniosę je następnie do przemysłowego przewartościowania i wynikających z tego tytułu skutków społeczno-kulturowych. Całość zaś planuję zaprezentować w odniesieniu do megatrendu digital transformation.

Piotr Weryński (Politechnika Śląska w Gliwicach): *Polska sfera publiczna jako kontekst i efekt resentymentalny. Założenia ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne badań*

Autor zamierza, po pierwsze, odpowiedzieć na pytanie teoretyczne: jaki jest status ontologiczny i podstawy epistemologiczne badań nad resentymentami grupowymi i wynikającymi z nich działaniami społecznymi w sferze publicznej, w stosunku do relacji między elementami struktury i sprawstwa, rozumianymi zgodnie z teorią morfogenetyczną Margaret Archer; po drugie, wskazać i zoperacjonalizować podstawowe parametry charakteryzujące resentymentalne konteksty strukturalne i kulturowe oraz ich efekty kumulujące się w sferze publicznej; po trzecie, przedstawić triangulacyjną procedurę badawczą, która połączy podejścia ilościowe, jakościowe oraz analizy dokumentów zastanych, aby diagnozować potencjał strukturalnych i kulturowych kontekstów resentymentalnych oraz wyjaśniać genezę i działanie grupowych mechanizmów resentymentalnych w sferze publicznej, w oparciu o morfogenetyczną analizę przyczynową. Status teoretyczny badań nad kontekstami i efektami resentymentalnymi trafnie określa schelerowskie rozumienie resentymentu grupowego, ontologia Archeriańskiego dualizmu struktury i sprawstwa oraz powiązane z nią postulaty epistemologiczne realizmu krytycznego. Jeżeli odwołamy się do konceptualizacji resentymentów grupowych Maxa Schelera to można przyjąć, że sytuacja występowania trwałej niespójności struktury społecznej (np. napięć klasowo-warstwowych czy między grupami interesu), specyficznych systemów myślowych (ideologii uzasadniających nierówności społeczne, ekonomiczne) oraz pochodnych im typów interakcji (wywyższenia jednych kosztem innych, przy obowiązujących regulacjach prawnych zrównujących wszystkich) skutkuje tym, że wywołane przez nie resentymenty grupowe ograniczają działania prowadzące do zmiany strukturalno- kulturowej, w tym organizacyjnej. Uwarunkowania te tworzą resentymentalne konteksty strukturalne i kulturowe. Zgodnie z założeniami cyklu morfogenetycznego mechanizmy resentymentalne należy identyfikować jako elementy interakcji społeczno-kulturowych, warunkowane resentymentalnym kontekstem strukturalnym i kulturowym (napięć strukturalnych i idei je uzasadniających). Natomiast efekty resentymentalne stanowią skutek przepracowania strukturalnego i kulturowego, odzwierciedlane w sferze publicznej. Interakcje między resentymentalnie obciążonymi właściwościami systemowymi a indywidualnymi i zbiorowymi podmiotami działania, przyczyniają się do powstawania i utrwalania efektów resentymentalnych, przejawiających się na przykład syndromem braku zaufania do osób i instytucji, niskim poziomem partycypacji obywatelskiej, deficytami kapitału społecznego, szczególnie typu pomostowego, postawami autorytarnymi, etnocentrycznymi oraz retrospektywnymi. Stan resentymentalnych kontekstów i działanie efektów resentymentalnych można badać jeżeli względni się ich złożony ontologicznie status, jako elementy wielopoziomowej i dualistycznej, bo obiektywistyczno (struktury) -subiektywistycznej (sprawstwo), rzeczywistości oraz przy wykorzystaniu wielowymiarowej procedury badawczej. Badania kontekstów i efektów resentymentalnych powinny charakteryzować się podejściem diachronicznym, uwzględniać porządek czasowy oraz morfogenetyczne związki przyczynowe, łączące elementy właściwości strukturalnych, kulturowych oraz możliwości sprawcze jednostek i grup obciążonych resentymentalnie. Bezpośrednie, jednowymiarowe, synchroniczne badania empiryczne nie dostarczają wystarczających dowodów na realność sił sprawczych. Mechanizmy działania resentymentów grupowych dotyczący głównych polskich zbiorowych podmiotów społecznych można diagnozować i wyjaśniać ich genezę poprzez odwołanie się do ich społecznych efektów: a) przeniesionej nienawiści, b) negatywnej akceptacji, c) podwójnej świadomości aksjologicznej, d) gorzkich winogron, e) ucieczki od wolności, f) przeregulowania normatywnego (pełzającej jurydyzacji), g) zaburzenia percepcji czasu, h) efektu postkolonialnego. Wyzwaniem pozostaje problem poszukiwania kolejnych efektów resentymentalnych, które ułatwić mogą pełniejszą diagnozę morfostatycznych

uwarunkowań (spolaryzowanego trwania napięć między strukturą i kulturą a sprawstwem) w polskiej sferze publicznej.

G22. SOCIETY & THE UNEXPECTED: NEW CHALLENGES IN THE STUDY OF ACTION AND CONSEQUENCES

Organizers: Adriana Mica (University of Warsaw), **Iwona Zielińska** (The Maria Grzegorzewska University)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Prawa » Sociology of Law Section

Language: English

This panel aims to contribute to the recently revigorated sociological field of unintended and unanticipated outcomes of social actions. It builds on the assumption that the interest in the surprising out- comes has undergone a semantic shift wherein the analysis of the unintended became replaced with a focus on the unexpected. This is an analysis that is more counterfactual, possibilistic, speculative and open to explore the op-portunities related to the emergence of counterintuitive outcomes than the "unintended" used to be. This speaks more about surprises, serendipity, unrevealed potential of change, possible scenarios and windows of opportunity than about unanticipated and undesirable outcomes, perverse effects, counterintuitive and ironic twists of purposes. The panel sets as its scope to articulate this shift as well as to reveal the manner in which this has any-thing to do with other paradigmatic changes taking place in sociology and social sciences in general now. The relevance of the theoretical framework notwithstanding, the organizers also wish to explore the manner in which the unexpected emerges and is coped with in society. To this end, they invite and encourage case studies from a broad range of strategic research fields. The unintended, in general, is a topic linked with public policy developments, game theory models, religion and education studies, organization studies paradoxes, risk theory case studies, figurational sociology long-term processes, functionalist theory illustrations etc. The scope of the panel is to continue this tradition, whilst also pointing to new directions of investigations. The organizers hope the panel will contribute to the conceptual and theoretical enrichment of the studies of action, processes and consequences in sociology, and related social sciences. That it will create an apt platform for revisiting well established assumptions and paradigms, and help opening new research sites.

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Room: W3.21

Oral presentations:

Joshua Garba Mbave (Taraba State University): *Identity Question: A Bane of Ethno-religious Conflicts in Taraba State Nigeria*

This study examined the relationship between ethnic and religious identity and ethno-religious conflicts in Taraba State of Nigeria. This development is studied within the context of incessant ethno-religious conflicts in Taraba State. Nigeria is characterised as a deeply divided state in which major (even trivial) issues such as political, economic, or social positions, are usually contested along the complex lines of ethnic, religious, and regional divisions in the state and the country as a whole. The intergroup relations is heavily characterised by exclusion, winner-take-all strategies, completion for the control of state power, resource allocation, and citizenship among others. This singular act has perpetually left the state in a fragile and unstable manner. From the lens of primodialism, the paper looked at how the construction of group identities and boundaries has continuously be passed from generation to generation. The study sought to understand why despite the level of education, globalisation, westernization and development, the question of identity had remain a major issue in Nigeria and Taraba State to be precise.

Jitka Cirklova (University of Finance and Administration): *Processes of Commodification in Contemporary Consumer Culture from the Perspective of Alternative Hedonism*

As mass consumerism is dominating our culture, I investigate processes through which young gain access to certain social relations and positions – by accepting or rejecting mass consumer identity being imposed on them. I investigate processes through which the consumer gains access to certain social relations and positions. In the consumer society, consumption is perceived as one of the main sources of personal satisfaction, fulfillment, and identity. The key concept of the study is the commodification of self and personal identity. That is, the self is created and maintained through commodity relations. The paradox of increasing connectivity and diversification of local and global markets enable us to monitor the impact of socio-demographic identities and their associated value models not only on new forms of lifestyles but also on consumer behavior and consumer culture of a young generation. The project is part of a broader framework of research devoted to concepts of so-called alternative

hedonism in consumer culture. The sources of alternative hedonism are anchored in the self-reflexive consumer practices, their daily experience and decision-making, therefore, is possible to combine the sociological and psychological approaches to the research topic. Advertising requires active participation in order to create meaning and value, the product presents a specific set of attributes, values, and lifestyle the consumer accepts or rejects. The aim of the project is to shed some light on the problematic of the selected commodity relations: commodification of self-esteem and commodification of aesthetic related to advertising. The aim of our part of project is to introduce the results of our research we completed among the Czech young adults in order to understand the processes related to the development of the individual's confidence, self-esteem and identity under the influence of the contemporary consumer culture. Do the market created ideals of aesthethics, beauty, achievements, expected roles undermind or underline our capacity for independet judgment and decision making? Research is not limited to the Czech scene but it helps to understand new forms of commodification processes in modern societies.

Paul Khiatani (City University of Hong Kong): *'A (Moral) Logic of Protest?' Integrating the Bourdieusian Perspective and Moral Identity in Hong Kong Student Protests*

In recent decades, street protests have captivated attention on a global-scale. Young adults in society, especially those in universities, have been increasingly portrayed as the face behind the waves of mass protests and other forms of collective actions. Available models of collective action have, by and large, been able to account for various mechanisms that predict participation in such movements. However, as this study argues, the attention has largely neglected the role of moral selfhood and its place in the 'identity-action' framework of protest studies. The present study attempts to address this void in the context of Hong Kong. In the post-handover territory, recent protests characterized by contentious political actions have brought today's young adults to the forefront of public scrutiny, where the question of moral selfhood is eclipsed by an almost exclusive focus on the 'student' identity and affiliation with radical politics (i.e. localism) as the factors responsible for any outburst of protest. Integrating moral psychology with a Bourdieusian framework, this mixed-methods study aims to address two questions: (1) How are distinct groups of protest activity participants (or non-participants) similar or different from one another in terms of capital possession, issue-based attitudes and moral convictions, and party identification? (2) In hypothetical political and general dilemmas, in what ways do the different groups differ in their moral emotions, moral evaluation, feeling rules, moral identity discrepancies, and normative or non-normative behaviours? Research results from survey analysis and in-depth interviews with university students in Hong Kong will be presented in my talk.

Ana Paula Cordeiro (Universidade Aberta): *Us and Them Through Virtual Space: Facebook as a Tool for Migrants Identity Affirmation and Social Integration*

The creation and progressive use of digital social networks linked to the migratory phenomenon, shows an increasing and more direct relationship between migratory movements and information and communication technologies, leading some authors to claim that today the migrants have incorporated their use as part of the migration process itself (Brignol & Costa, 2016). In this sequence, the connection to the digital network communication begins to be presented as a characteristic of the contemporary migrant. The digital spaces created and appropriated by migrants seem to be based on an attitude of identity claim around the migrant condition, in order to contribute to the maintenance and reinforcement of the sense of belonging. However, among the many functions allegedly carried out by virtual social networks linked to migration, also comes up: support for the creation transnational relations and communities, contribution for maintaining ties with the country of origin and for the construction of migratory projects; consumption and cultural production; company and leisure; organization of entities associated with the feeling of belonging to a national or ethnic identity; assistance in the integration process in host country and communities (Faist, 2013; Brignol & Costa, 2016). The work we suggest to present intends to highlight the growing importance that facebook has been acquiring in the communication and interaction of Portuguese migrants. It seeks to show the purposes of users participation in this digital platform, in a given period of time, and through them to assess the role that this virtual social network plays in the maintenance of national identity, in the preservation of different kind of ties with Portugal, as well in the integration of Portuguese emigrants in the host. The methodological strategy chosen to develop this exploratory study is based on non-participating observation and in content analysis technique, operationalized by a systematic reading of the messages exchanged between various groups of Portuguese emigrants on Facebook, their thematic categorical registration and subsequent analysis and interpretation. The data gathered in this research allow us to affirm that these virtual communities have assumed a prominent role in the support of their members in the phases of installation and integration in the host societies, in fields as diverse as the legal framework, housing, work, education, health and the practices of daily life. In this sense, facebook reveals to be an instrument of significant relevance in the constitution of virtual social networks that play an important role in the integration of Portuguese emigrants and in the promotion of a sense of belonging.

Susana Costa (University of Coimbra): *A Wolf in a Sheep Skin. Situated Knowledge as a Contribution to Turn Visible the Fragilities of Police Work*

The documents police officers produce mediate the understanding between the crime scene and the court. The police give visibility to the narrative and assigns legitimacy to its performance. The decision to give to „see" certain aspects of the narrative, leaving others invisible may have repercussions in the production of robust evidence or a verdict. Situated knowledge is a concept brought by Donna Haraway and it is understood as knowledge that emerges from a particular space in society. This situated knowledge is also shaped by its context. This presentation is based in a qualitative analysis of a homicide case occurred in 2012, judged in a Portuguese court. Exploring this case, whose main suspect was Ana — a police officer, charged of murdering her husband grandmother, I will try to show how the situated knowledge was used by the defense and by the prosecution in different manners. On the one hand, the Public Attorney and the criminal investigation police constructed their narrative based on their confidence that Ana – the wolf, was the main and unique suspect of the murderer of the older woman, justifying some of the contours of the crime with Ana's knowledge and forensic awareness of how do not leave traces. On the other hand, Ana's defense used her inner knowledge as a police professional to turn visible the fragilities of the police activity, deconstructing all the evidence collected, trying to dress the sheep skin and make the police in the wolf. Who is the wolf? Who is the sheep?

G23. RELIGIA I WŁADZA

Organizatorki: Dorota Hall (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Stella Grotowska** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Religii

Język obrad: polski

W proponowanej grupie przyjmiemy perspektywę tych teoretyków i teoretyczek życia społecznego, którzy uznają, że nierówna dystrybucja władzy jest istotą tego, co społeczne; uruchamia ona tarcia między dyskursami, ale też jednostkowymi i zbiorowymi doświadczeniami, wytwarza tożsamości, powołuje do życia struktury dominacji i oporu. W tę perspektywę wpiszemy religię, związane z nią instytucje oraz religijność. Interesować nas zatem będą religia i jej instytucje jako aktorzy gry o hegemonię, a także religia i religijność jako repozytoria specyficznych form kapitału i elementy znaczące w szerokiej sieci społecznych relacji angażujących rozmaite dyskursy, struktury instytucjonalne, kategorie tożsamościowe i społeczno-ekonomiczne usytuowania. Chodzi tu na przykład o związki religii z różnymi dyskursami o silniejszej lub słabszej pozycji w polu władzy (np. psychologizacja, dyskursy emancypacyjne), z tworzeniem nierówności i wykluczeń oraz przeciwdziałaniem im, z codzienną presją odczuwaną przez jednostki oraz z otwieraniem obszarów indywidualnej wolności. Zapraszamy do zgłaszania referatów, które mieszczą się w tak szeroko wyznaczonym polu refleksji na temat religii i władzy i naświetlają napięcia angażujące religię w rozmaitych sferach życia społecznego i jednostkowego, a zatem zarówno w obrębie ogólnokrajowych publicznych debat i performansów, jak i w środowiskach lokalnych, w rodzinie, czy też na poziomie indywidualnego, ucieleśnionego doświadczenia. Przykładowe tematy dotyczyć mogą relacji religii z biopolityką i innymi politykami publicznymi, ze stanowieniem prawa i orzecznictwem, z ochroną praw człowieka, z tworzeniem środowisk opierających się rozmaitym formom opresji, w tym opresji ekonomicznej. Dotyczyć one mogą także napięć na linii religia większościowa–mniejszościowa oraz religijność–areligijność, presji instytucjonalnej związanej z uczestnictwem w życiu społecznym (np. organizacja nauczania religii w szkołach), presji wewnątrzrodzinnej, rówieśniczej i innej związanej z obrzędowością (uczestnictwo w niedzielnych mszach św., święta, śluby, chrzty, pierwsze komunie, pogrzeby), brania pod uwagę religijnych wskazań przy dokonywaniu indywidualnych wyborów moralnych, dyscyplinującej funkcji spowiedzi, możliwości, jakie daje religia, i ograniczeń, jakie ona nakłada, w sferze samorozumienia, indywidualnej ekspresji, przeżywania emocji. Zależy nam na wystąpieniach, które wyraźnie wpisują się w perspektywę krytyczną w naukach społecznych i skupiają się na dekonstruowaniu rozmaitych relacji władzy i zależności z uwzględnieniem religii. W grupie będzie również miejsce na referaty, które dostrzegają niedostatki ujmowania religii w kategoriach relacji władzy i wchodzą w dyskusję z takim ujęciem.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.28

Referaty wygłaszane:

Katarzyna Zielińska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Religia w polskiej sferze publicznej na przykładzie sejmowych debat wokół tematów biopolitycznych*

Pytanie o publiczną obecność religii stanowi współcześnie ważny wątek dyskusji oraz przedmiot badań w różnych obszarach nauk społecznych, zarówno w europejskim, jak i pozaeuropejskich kontekstach. To zainteresowanie publiczną, ale też polityczną rolą religii jest niewątpliwie reakcją na jej „widoczność" w wielu społeczeństwach, obserwowaną od kilku dekad. Jedną z pierwszym ram teoretycznych, które pozwalały na interpretację tego zjawiska była niewątpliwie teoria deprywatyzacji zaproponowana przez José Casanovę (2005). Jego praca, ustanawiając nowy sposób konceptualizowania relacji pomiędzy religią a nowoczesnością, stała się inspiracją dla wielu badań nad rolą i miejscem religii w sferze publicznej. Jednak z czasem, założenia i twierdzenia jego koncepcji stały się również przedmiotem systematycznej krytyki. Taka refleksja, wskazując ograniczenia koncepcji Casanovy, otworzyła na nowo pytanie o sposób teoretyzowania, operacjonalizowania oraz badania publicznej obecności religii. Celem mojej prezentacji będzie pokazanie w jaki sposób podejście dyskursywne do badania religii umożliwia nowe spojrzenie i nową interpretację publicznej obecności religii. Dyskursy jako pewne publicznie dostępne, ale z założenia niepełne, ramy znaczeniowe są niezbędne dla życia społecznego. W sferze publicznej (po)nowoczesnych społeczeństw mamy do czynienia z różnorodnymi dyskursami, które oferują alternatywne znaczenia. Każdy dyskurs dąży do uzyskania dominującej, hegemonicznej pozycji oraz narzucenia obowiązującego/dominującego/traktowanego za oczywistość systemu znaczeń i interpretacji (Laclau i Mouffe 2007). Jednocześnie każdy system dominacji, każdy dyskurs buduje swoją własną wiarygodność poprzez produkowanie legitymizacji, które go zwrotnie podtrzymują, ale też służą uzyskaniu przez daną definicję rzeczywistości statusu oczywistości (hegemonii) (Beetham 2013). W tradycyjnych, monokulturowych społeczeństwach religia pełniła kluczową rolę w legitymizowaniu rzeczywistości społecznej (Luckmann i Berger 2010). W społeczeństwach (po)nowoczesnych jej rola nie jest tak wszechogarniająca. Stąd jej wykorzystanie do legitymizowania lub delegitymizowania pewnych ram znaczeniowych może być traktowane jako wskaźnik publicznej obecności religii. Takie rozumienie publicznej obecności religii testuję wykorzystując jako materiał empiryczny debaty sejmowe dotyczące aborcji, in-vitro oraz związków partnerskich z lat 2004-2018. Moim głównym zamierzeniem jest pokazanie w jakim kontekście i w jakiej funkcji religijne (de-)legitymizacje pojawiają się w tych debatach. Interesują mnie również potencjalne różnice pomiędzy „wykorzystaniem" religii w poszczególnych obszarach biopolitycznych. Takie analizy posłużą refleksji nie tylko nad publiczną rolą religii w Sejmie, ale również – poprzez pokazanie w jaki sposób religijne (de-)legitymizacje tworzą hybrydowe konstrukcje z innymi typami legitymizacji – również nad samą kategorią religii oraz jej statusem w sferze publicznej (po)nowoczesnych społeczeństw.

Sławomir Mandes (Uniwersytet Warszawski): *Religijność a postawy populistyczne w społeczeństwie polskim*

Autorytarny populizm zmienia dyskurs publiczny i wpływa na politykę instytucjonalną lub publiczną w wielu krajach europejskich. Intelektualiści i naukowcy obawiają się tego, co nazywają „wielkim regresem" demokracji lub „deeuropeizacją" (np. Geiselberger 2017, Nachtwey 2016). Rola religii w tym procesie w kontekście krajów Europy Zachodniej jest szeroko dyskutowana. W dość zgodnej opinii „rola religii w populizmie wydaje się niemal całkowicie tożsamościowa (identitarian) i negatywna: chodzi o to, aby odróżnić cywilizowane zachodnie społeczeństwa od barbarzyńskich muzułmanów" (DeHanas, Shterin 2018: 178). Tezy tej nie da się jednak wprost odnieść do krajów, takich jak Polska, w których nie ma dużych grup wyznawców islamu, a mamy do czynienia z wyraźnymi trendami populistycznymi. W wystąpieniu przeanalizuję specyficzne cechy napędzanego religijnie populizmu w Europie Wschodniej na przykładzie Polski. Jako punkt wyjścia przyjmę definicję populizmu jako „thin-centered ideology", która dzieli społeczeństwo na dwa jednorodne i antagonistyczne obozy, „czystego ludu" i „skorumpowanej elity" (Mudde, Kaltwasser 2017: 6). Następnie zweryfikuję czy religia odgrywa istotną rolę w konstruowaniu tego podziału: jest źródłem symbolicznych reprezentacji używanych do tworzenia wyobrażonej tożsamości? Wystąpienie będzie się składało z trzech części: 1) krótko opiszę historyczne korzenie splątania dyskursu politycznego i religijnego; 2) zrekonstruuję użycie religii przez główne partie i ruchy prawicowe jako narzędzia wykorzystywanego do rozdzielenia społeczeństwa na dwa jednorodne i antagonistyczne obozy, aby w ten sposób zakreślić mapę wartości identyfikowanych z ideologią „czystego ludu"; 3) na podstawie danych Europejskiego Sondażu Wartości (EVS), zweryfikuję, czy i w jakim stopniu ideologia „czystego ludu" znajduje odzwierciedlenie w świadomości społecznej oraz w jaki sposób jest związana z religijnością. W analizie oprę się na operacjonalizacji populizmu zaproponowanej przez A. Akkerman et al. (2013).

Marta Kołodziejska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Części wspólne. Dyskursywne konstruowanie tożsamości Kościoła Adwentystów Dnia Siódmego w prasie adwentystycznej*

W referacie omówione zostaną wyniki wstępnych analiz dyskursu w dwóch polskich czasopismach wydawanych przez Kościół Adwentystów Dnia Siódmego (KADS), „Głos Adwentu" oraz „Znaki Czasu". Badania prowadzone są w ramach trwającego projektu „Minorities and the media…". Celem wystąpienia jest udzielenie odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób w polskiej adwentystycznej prasie konstruowana jest tożsamość wyznawców, szczególnie w relacji do Kościoła rzymskokatolickiego (Kościoła większościowego) oraz innych Kościołów mniejszościowych. Formalizacja stosunków między KADS a państwem oraz między KADS a Kościołem rzymskokatolickim poprzez stosowne uchwały, oświadczenia oraz takie instytucje jak Polska Rada Ekumeniczna, służy legitymizacji statusu KADS jako Kościoła i gwarantuje mu swobodę i autonomię działań. Jednocześnie, analiza dyskursu wykazała, że korzystanie z tej autonomii, rozumianej przez KADS jako wolność sumienia i wyznania, w tym wolność głoszenia swoich przekonań oraz życia wedle zasad wiary, wiąże się z nieustannymi negocjacjami, konstruowaniem symbolicznych granic wspólnoty, a także zawiązywaniem sojuszy z innymi wyznaniami mniejszościowymi w opozycji do pewnych działań Kościoła rzymskokatolickiego i państwa. W negocjacjach tych istotną strategią jest podkreślanie współuczestniczenia Kościoła Adwentystów we wspólnocie narodowej i egzekwowania praw obywatelskich. Procesy te omówione zostaną na przykładach pracy i nauki w sobotę, wprowadzenia zakazu handlu w niedziele oraz uboju rytualnego. Na tle powyższych zagadnień wskazana zostanie kluczowa funkcja dyskursywnej walki o możliwości realizacji wolności religijnej w procesie konstruowania tożsamości religijnej KADS w Polsce.

Rafał Cekiera (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Między retoryką mostów a polityką murów. Kościół katolicki, władze państwowe i kryzys migracyjny*

Wydarzenia określane pojęciem kryzysu migracyjnego miały w Polsce charakter, który nazwać możemy mianem fantomowego. Zjawisko to nie miało bowiem konsekwencji związanych ze zwiększoną liczbą przybywających do Polski osób, poszukujących schronienia czy godnych warunków życia – lecz sprokurowało poważne społeczne reperkusje i stało się jednym z kluczowych zagadnień politycznej agendy. Fatalne nałożenie się apogeum kryzysu migracyjnego na kampanie wyborcze przed elekcją prezydencką i (przede wszystkim) wyborami parlamentarnymi w 2015 roku przyczyniło się wytworzenia specyficznych cech polskiego dyskursu o problemie. Wymiernym tego pokłosiem jest gwałtowna zmiana stosunku Polaków do uchodźców, zarejestrowana w badaniach opinii publicznej w krótkim okresie maj-październik 2017 roku (CBOS, 2017). W państwie, które w zupełnie śladowym stopniu zamieszkiwane jest przez uchodźców czy budzących fantomowy lęk muzułmanów, uprawnione wydaje się postawienie zasadniczej tezy: to nie uchodźcy czy imigranci zmienili postawy Polaków, lecz dyskusje nad problemem oraz sugerowane przez polityków i media jego interpretacje. Niezależnie od oceny stopnia zaangażowania przedstawicieli Kościoła katolickiego w Polsce w debatę nad kryzysem migracyjnym, z wielu oficjalnych dokumentów i wypowiedzi hierarchów wyłania się próba budowania alternatywnego – względem dominującego antyuchodźczego – dyskursu. Działania te trudno uznać jednak za skuteczne, czego świadomość wyrażali publicznie także kościelni dostojnicy. W noworocznej homilii wygłoszonej na progu 2018 roku prymas Polski abp Wojciech Polak gorzko konstatował: „rozpowszechniła się retoryka, która wyolbrzymia zagrożenia dla bezpieczeństwa narodowego lub koszty przyjęcia nowych przybyszów, lekceważąc w ten sposób godność ludzką, którą należy uznać we wszystkich, bo są synami i córkami Boga" (Prymas Polski, 2018). Na poziomie retoryki to klasie politycznej, a nie kościelnej hierarchii udało się narzucić sposób postrzegania uchodźców czy migrantów oraz formę publicznej debaty o zjawisku. W referacie podjęta zostanie próba rozpoznania głównych elementów dyskursu dotyczącego uchodźców i migrantów kreowanego przez Kościół katolicki w Polsce oraz identyfikacji strategii reakcji sprawujących władzę decydentów (odwołujących się często do katolickiej doktryny) na kościelne apele. W sposób szczególny analizie poddane zostaną zabiegi wokół uruchomienia wspieranego przez Episkopat Polski projektu korytarzy humanitarnych oraz przyjmowane przez przedstawicieli władz państwowych rozmaite techniki mające na celu deprecjonowanie i ignorowanie tej inicjatywy. Zjawisko to może być interesującym markerem politycznej sprawczości, zdolności kreowania dyskursu i możliwości wpływu na opinię publiczną przez instytucję Kościoła katolickiego w Polsce.

Barbara Ober-Domagalska (Uniwersytet Łódzki): *Problem, którego nie ma? Dyskurs nad pedofilią w Kościele katolickim na przykładzie „Niedzieli" i „Tygodnika Powszechnego"*

W 2018 roku na ekrany polskich kin wszedł film Wojciecha Smarzowskiego pt. „Kler". Film ten ponownie rozpoczął dyskusję wokół problemu rozliczenia Kościoła katolickiego i jego hierarchów z nadużyć seksualnych wobec dzieci. Problem ten jest szeroko komentowany w dyskursie publicznym, również tym katolickim. Celem badań przedstawianych w wystąpieniu jest sprawdzenie, jak w polskim – katolickim dyskursie prasowym przedstawiana jest problematyka pedofilii w Kościele katolickim. Obszarem analizy zostaną poddane artykuły prasowe dwóch najczęściej czytanych tygodników katolickich: „Niedzieli" oraz „Tygodnika Powszechnego". Wybranym przedziałem czasowym jest okres ostatnich 10 lat. Choć przeprowadzone analizy nie wyczerpują w pełni możliwych analiz dyskursu, to niewątpliwie pomogą przybliżyć odpowiedź na pytanie, jak w prasie katolickiej

prezentowany jest problem pedofilii oraz czy dyskurs ten jest wewnętrznie spójny oraz zgodny z oficjalnym stanowiskiem Kościoła katolickiego wobec problemu pedofilii.

Referaty wyłożone:

Stella Grotowska (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Religia i władza w dyskursie polskojęzycznych portali konserwatywnych*

Religia – podobnie jak inne podsystemy społeczne stała się elementem zmediatyzowanego świata: występuje w środkach masowego przekazu w wielu kontekstach – instytucjonalnym, edukacyjnym, pastoralnym, duchowym, politycznym, rytualistycznym, etc. Zakładam, że komunikacja za pomocą mediów oddziałuje na formowanie i zmiany opinii publicznej przez podejmowanie określonych tematów, przypisywanie znaczenia obiektom, postaciom czy wydarzeniom, przenoszenie kwestii z jednego porządku (agenda) do innego, np. z obszaru polityki do religii. Niniejsze wystąpienie jest studium przypadku agenda setting prowadzonego przez polskojęzyczne portale prawicowe. Przedmiotem badań są podstawowe toposy organizujące narracje na temat religii i władzy w najrozmaitszych aspektach. Na gruncie agenda setting theory przyjmuje się, że agenda występuje w każdym systemie społecznym i pełni istotne funkcje – określa rzeczy ważne oraz cele, na które powinny być przeznaczone posiadane zasoby. Wyróżnić można dwa poziomy agenda setting. Pierwszy poziom koncentruje się na identyfikacji przedmiotów (problemów, tematów) w przekazie medialnym, drugi obejmuje badania właściwości obiektów, które mogą być prezentowane lub przemilczana, ich ważność może być podkreślana lub kwestionowana. Właściwości te poddawane są analizie w dwóch wymiarach – poznawczym i afektywnym (pozytywne/neutralne/negatywne). Perspektywa agenda setting podkreśla gatekeeping prowadzony przez media, który nie jest jednak zdeterminowany przez subiektywne upodobania autorów tekstów czy redaktorów, ale zależy od preferencji redakcji i oczekiwań publiczności. Celem wystąpienia jest jakościowa analiza polskich internetowych serwisów informacyjnych o orientacji konserwatywnej pod kątem pojawiających się tam związków władzy i religii w wybranych instytucjach społecznych.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.28

Referaty wygłaszane:

Józef Baniak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Kościół rzymskokatolicki i formy jego władzy w świadomości polskiej młodzieży*

W wykładzie zaprezentuję wyobrażenia i oceny młodzieży licealnej i akademickiej dotyczące specyfiki Kościoła rzymskokatolickiego i form jego „władzy" w Polsce na podstawie wyników moich własnych i innych autorów badań socjologicznych, zrealizowanych w minionym i obecnym wieku. Zwrócę tu uwagę na zmiany, jakie dokonały się w świadomości młodzieży polskiej w tej kwestii. Czy zmiany, jakie następowały w Polsce w tym okresie, miały wpływ na postawy i oceny młodzieży dotyczące Kościoła i jego funkcjonowania w społeczeństwie? Czy narracje w mediach publicznych dotyczące Kościoła i jego władzy oddziaływały na wyobrażenia i oceny młodzieży dotyczące tej kwestii? Czy władzę Kościoła w społeczeństwie młodzież postrzega jako fakt niewątpliwy czy jaki mit? Na te pytania odpowiem we własnym wykładzie podczas Zjazdu Socjologicznego w sekcji „Religia i władza".

Elżbieta Firlit (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Władza świecka i religijna w lokalnych społecznościach*

Przedmiotem referatu jest analiza relacji zachodzących między przedstawicielami lokalnych władz samorządowych i reprezentantami lokalnych instytucji religijnych w kontekście współczesnej Polski. Uwzględnione zostaną normatywne, formalne uwarunkowania tych relacji oraz nieformalne, zwyczajowe i sytuacyjne. Przeanalizowane będą główne płaszczyzny, na których zachodzą relacje pomiędzy władzą świecką i religijna oraz ich formy. Podjęta zostanie również próba określenia jak często w badaniach socjologicznych obecne jest zagadnienie relacji podmiotów samorządowych i kościelnych w lokalnych społecznościach.

Maria Staszyńska (Uniwersytet Warszawski): *Zróżnicowanie zwyczajów pogrzebowych i relacje między podmiotami zaangażowanymi w organizację pogrzebu*

Przedmiotem referatu będzie rekonstrukcja zwyczajów pogrzebowych w pięciu regionach Polski – na Pomorzu Zachodnim, Podkarpaciu, na Podlasiu, Podhalu, oraz w Warszawie i jej okolicach pod kątem zróżnicowań regionalnych i społeczno-demograficznych. Uwaga poświęcona będzie również relacji pomiędzy osobami zaangażowanymi w ceremonię pogrzebową. Opisana będzie rola „strażników wiary" i „strażników tradycji", którzy wydają się mieć istotny wpływ na kultywowanie tradycji pogrzebowych związanych zarówno z wiarą katolicką, jak i zwyczajami regionalnymi, szczególnie w środowiskach wiejskich i małomiasteczkowych. Źródłem prezentowanych analiz są wywiady swobodne przeprowadzone z przedsiębiorcami pogrzebowymi i pracownikami zakładów pogrzebowych, którzy pełnią coraz większą rolę w chowaniu zmarłych. Analiza ceremonii pogrzebowych dotyczy też relacji między głównymi aktorami ceremonii pogrzebowej – przedsiębiorcą pogrzebowym, księdzem i bliskimi zmarłego. Na szczególną uwagę zasługują relacje między duchownymi Kościoła Katolickiego a innymi osobami zaangażowanymi w ceremonię pogrzebową.

Kamila Fiałkowska, Michał P. Garapich, Elżbieta Mirga-Wójtowicz (Uniwersytet Warszawski): *„Jest szeroka ścieżka i jest wąska ścieżka. My wybraliśmy wąską". Rola religii w negocjowaniu przynależności i kontestacji władzy wśród polskich Romów — świadków Jehowy w Wielkiej Brytanii*

Po 1989 r., migracja z Polski do krajów Unii Europejskiej, a zwłaszcza Wielkiej Brytanii po 2004 r. niezmiennie stanowi przedmiot zainteresowania badaczy. Wśród licznych opracowań dotyczących różnorodnych aspektów migracji, uderzający jest brak badań i publikacji dotyczących emigracji polskich Romów, co stanowi przyczynek do rozważań na temat ciszy nad emigracją tej grupy etnicznej z Polski. Podobnie, w literaturze dotyczącej migracji Romów istnieje duża koncentracja uwagi na migracjach Romów z innych krajów Europy Środkowej i Wschodniej, ale nie z Polski. Jeżeli chodzi o kwestie religijnego zaangażowania społeczności romskich, wiele wiadomo o pentekostalizmie, który był intensywnie badany, nie wiemy nic o zaangażowaniu Romów w inne ruchy religijne (pod względem doświadczenia religijnego i rytualności). W tym tekście koncentrujemy się na romskich świadkach Jehowy. Niniejszy artykuł jest wynikiem badań nad emigracją Romów z Polski i koncentruje się na dwóch odrębnych grupach, Polska Roma i Bergitka. Rzuca światło na zmiany religijne i konwersje migrantów romskich z Polski do Wielkiej Brytanii oraz ich rolę w utrzymaniu lub tworzeniu poczucia przynależności, negocjowaniu marginalizacji i oporu wobec tradycyjnego przywództwa. Pytamy i staramy się odpowiedzieć na kluczowe pytanie – co przyciąga Romów do polskojęzycznych zborów świadków Jehowy i jak negocjują oni relacje z krewnymi, Romami z innych grup, nieromskimi przyjaciółmi i szerszym społeczeństwem, niekoniecznie będącymi członkami zborów. Na podstawie badań antropologicznych przeprowadzonych przez miesiące obserwacji uczestniczącej i wywiadów z Romami z Polski, badanie pokazuje, z jednej strony, jak konwersja religijna jest powiązana z procesem migracyjnym, z drugiej strony, jak konwersje powodują napięcie wewnątrz społeczności w czasach zmian i jak tymi napięciami radzi sobie grupa, która tradycyjnie była raczej wyizolowana. Romscy świadkowie Jehowy określają te napięcia jako typowe romskie dylematy związane z nowoczesnością i przemianami pokoleniowymi. Wskazują jednocześnie na edukacyjny wymiar zaangażowania religijnego, który przenosi ich na wyższy poziom zrozumienia romskich tradycji, przyszłości i negocjowania zmarginalizowanej relacji ze światem Gadziów (nie-Romów), członków zborów i tych poza nimi. Konwersje, sesje czytania Biblii i ich znaczenie dla naszych rozmówców i rozmówczyń analizujemy z uwzględnieniem kontekstu romskich tradycji rytualnej czystości, uczciwości, pobożności i patriarchalnej struktury rodziny oraz doświadczenia marginalizacji w społeczeństwie większościowym (świadkowie Jehowy, obok Romów, są jedną z najbardziej nielubianych grup w Polsce). Dla bardziej konserwatywnych grup konwersja niesie konsekwencje społeczne, ponieważ odrzucane jest tradycyjne przywództwo, co powoduje napięcia wewnątrz transnarodowych społeczności i rodzin. Mają one m.in. wymiar genderowy. Romskie świadkinie Jehowy mogą użyć religii jako tarczy przeciwko patriarchalnemu tradycyjnemu reżimowi i dyskryminującym praktykom wobec kobiet, co obrazuje opór wobec władzy i tradycyjnego konserwatywnego przywództwa. Paradoksalnie można argumentować zatem, że dla naszych romskich rozmówców droga do nowoczesności prowadzi przez sesje czytania Biblii i wiarę w dogmaty świadków Jehowy.

Jakub Barszczewski (Uniwersytet w Białymstoku): *Indiańskie tradycje religijne jako narzędzie oporu ludności rdzennej w Ameryce Łacińskiej*

Szczególne położenie ludności rdzennej polega na tym, że wymaga twórczego pogodzenia ze sobą uwarunkowań społeczeństwa nowoczesnego z tradycyjną organizacją życia. W ostatnich dekadach doszło do wyraźnego odrodzenia społeczności południowoamerykańskich Indian, czego oznaką jest ich polityczne i kulturowe upodmiotowienie w ramach nowoczesnych państw. Jedną z konsekwencji ekspansji kolonialnej było zderzenie zachodniego chrześcijaństwa z lokalnymi formami życia religijnego. Te specyficzne uwarunkowania sprawiły, że religia odgrywała dwojaką rolę. Z jednej strony służyła jawnej dominacji zachodnich wzorców, dokonując przymusowej chrystianizacji ludności rdzennej. Z drugiej strony uczyniła z rdzennych form duchowości ośrodek oporu wobec odgórnie narzucanych modeli życia społecznego, tworząc również warunki dla międzyreligijnego dialogu na pograniczu rdzennej duchowości i chrześcijaństwa. Współcześnie indiańskie tradycje religijne

stanowią ważne oparcie dla ludności rdzennej w walce z przejawami ekonomicznej, politycznej i kulturowej dominacji. W przeciwieństwie do zsekularyzowanych społeczeństw zachodnich, w których religia stała się sprawą prywatną, w społecznościach indiańskich duchowość pozostaje zakorzeniona w codziennych praktykach i doświadczaniu świata na poziomie całej zbiorowości. Przybiera ona wymiar polityczny, łącząc religijną refleksję, odwołującą się do indiańskiej kosmogonii i ontologii, z politycznym zaangażowaniem w tworzenie sprawiedliwego społeczeństwa. Rdzenna duchowość staje się podstawą odrodzenia indiańskiej tożsamości. Wykraczając poza indywidualny wymiar doświadczenia religijnego, pozwala na wyłonienie się duchowej wspólnoty i solidarności w obliczu konkretnych przejawów dominacji. Wystąpienie ma na celu ukazanie specyficznej roli indiańskich tradycji religijnych w organizacji życia społecznego ludności rdzennej. Służy przedstawieniu, w jaki sposób praktyki religijne wykraczają poza kontekst jednostkowy a doświadczenia religijne angażowane są w aktywność publiczną i polityczną. Zwraca uwagę na możliwość przekroczenia fałszywego podziału tradycyjne/nowoczesne, wskazując na emancypacyjną funkcję religii jako źródła twórczych praktyk społecznych i oporu w obliczu grup dominujących.

G24. RELIGIA W PROCESACH KONSTRUOWANIA, DEKONSTRUOWANIA I REKONSTRUOWANIA WSPÓŁCZESNYCH TOŻSAMOŚCI

Organizatorki: Elżbieta Firlit (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), **Maria Sroczyńska** (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Religii

Język obrad: polski

W proponowanej tematyce wychodzimy naprzeciw − uobecnianej w wielu dyskursach – problematyce roli religii w procesach kształtowania i przemianach współczesnych tożsamości społecznych, zarówno jednostkowych, jak i kolektywnych. Procesy te zachodzą w warunkach dynamicznych i zróżnicowanych zmian cywilizacyjnych, kulturowych, strukturalnych we współczesnym świecie, w którym ścierają się różnorodne, często przeciwstawne tendencje i zjawiska (np. globalizacja i lokalizacja). Nie sposób nie zauważyć, że kategorie „kryzysu tożsamości" czy „płynnej tożsamości" mają charakter kontekstualny, zaś obok tożsamości dryfujących i rozproszonych występują inne, które posiadają względnie trwałe zakorzenienie w kulturze i strukturze społecznej. W studiach teoretycznych i empirycznych zwraca się uwagę na relatywnie duże znaczenie religii i etniczności w procesach transmisji kulturowej (Znaniecki, Elias, Bourdieu, Bernstein, Brubaker, Bisin, Verdier), a zarazem w konstruowaniu (a także dekonstruowaniu i rekonstruowaniu) tożsamości społecznych (Giddens, Bokszański, Castells, Golka, Bauman, Joppke, Ross). Fenomen religii może być interpretowany zarówno w sposób substancjalny (ekskluzywny), w odniesieniu do kategorii „tego co pozaempiryczne", jak i funkcjonalny (inkluzywny) – co zakłada odwołanie się do wartości i znaczeń o charakterze nadrzędnym, ultymatywnym (tzw. sacrum świeckiego). Religię można odnieść do procesów nadawania sensu i identyczności jednostkowej tożsamości, integracji wewnątrzgrupowej, potwierdzania celów-wartości wyznaczanych przez system kulturowy oraz wskazywania pożądanych dla ich osiągania sposobów zachowań. Można także rozpatrywać ją w kontekście tożsamościowej dysfunkcjonalności tych, którzy się z nią identyfikują (petryfikacja lub dezintegracja, wynikająca z podejmowania działań niespójnych z zamierzonymi celami), osłabienia więzi grupowych i konfliktogenności, instrumentalizacji wartości wyższego rzędu w porządku kulturowym. Zapraszamy do zgłaszania referatów podejmujących problematykę związków między religią a współczesnymi procesami kształtowania i przemian tożsamości społecznych, kontekstualnych uwarunkowań tych związków oraz konsekwencji dla podtrzymywania, przekształcania, dekonstruowania i rekonstruowania ładu na różnych poziomach życia społecznego. Interesujące byłoby ukazanie dynamiki relacji między strukturą i formą współczesnych religii (zwłaszcza chrześcijaństwa) a rodzajami tożsamości w świecie współczesnym (m.in. etnicznych, pokoleniowych, religijnych). Szczególnie cenne byłyby propozycje wystąpień odwołujące się do zróżnicowanych paradygmatów socjologicznych i kontekstów kulturowych (lokalnych, międzykulturowych, globalnych), mające zarówno charakter analiz teoretycznych, jak i egzemplifikacji empirycznych.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.28

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Koseła (Uniwersytet Warszawski): *Ważność postaw religijnych — pomiary samoidentyfikacji zbiorowych 1998-2018*

Na podstawie 6 pomiarów identyfikacji społecznych na losowych próbach dorosłych mieszkańców Polski (1998, 2002, 2006, 2010, 2014 i 2018) zostanie przedstawiona specyfika postaw wobec różnych obiektów religijnych (ang. issues). Wśród ponad 40 autoidentyfikacji społecznych przedstawionych respondentom w procedurze I-sort znalazły się określenia: moją ważną cechą jest, że jestem „osobą wierzącą", „osobą niewierzącą" (obiektem postawy jest Bóg), „osobą związaną z Kościołem", „osobą krytyczną wobec Kościoła" (obiektem postawy jest instytucja wyznaniowa), „osobą przywiązaną do wartości katolickich", „przedstawicielem pokolenia Jana Pawła II" (obiektem postawy są wartości, praktyki). Badaczy postaw interesuje przede wszystkim siła postaw (attitude strength) rozumiana jako trwałość (durability) i oddziaływanie (impactfulness), jednak uwaga będzie skierowana na inny parametr, mianowicie na ważność postaw (attitude importance) wobec obiektów religijnych, przez porównanie jej z ważnością postaw rodzinnych, narodowych, politycznych, zawodowych i in. Postawa rozumiana jest jako całościowa ocena obiektu postawy w jego otoczeniu, zaś ważność postawy jest to własność subiektywnego osądu własnej postawy wobec obiektu postawy. W badaniach mierzona jest ocena ważności obiektu postawy zamiast oceny ważności postawy – krok dopuszczalny, bowiem oba czynniki są współliniowe. W literaturze ważność postawy wiązana jest ze źródłami w osobie, grupach i wartościach, jest bowiem opisywana jako skutek: 1. stopnia, w jakim obiekt postawy określa interesy osoby (one's self-interests), tj. prawa, przywileje, efekty działań, styl życia osoby; 2. stopnia identyfikacji z grupami odniesienia lub innymi osobami uznającymi postawę za ważną (social identification); 3. stopnia związku postawy lub obiektu postawy z kluczowymi wartościami osoby (value relevance). Dane empiryczne ujawniając ważność obiektów religijnych pokazują łączny wpływ tych trzech czynników. Pomiar pozwala także wypowiadać się na temat konsekwencji ważności postaw wobec religijnych obiektów, czyli pokazuje ich funkcje: 1. utylitarne tj. jak religia określa samoocenę, osobistą integralność i in.;2. funkcje przystosowawcze do grup i innych osób (social adjustive f.), tj. jak postawa podtrzymuje i stwarza społeczne granice; 3. wreszcie funkcje ekspresji wartości (value expresive f.), tj. wyrażania wartości, samoekspresji in. Relatywna ważność obiektów religijnych względem obiektów rodzinnych, narodowych, politycznych, zawodowych pozwala także przewidywać: 1. takie zachowaniowe skutki ważności postaw jak motywacja do wyrażania/poświadczania postaw i szukania informacji istotnych dla postawy, 2. poznawcze skutki ważności postaw, takie jak motywacja do lepszego opracowania wiedzy (attitude elaboration) i większa poznawcza dostępność (attitude accessibility), wreszcie 3. afektywne skutki ważności postaw – intensywność emocji związanych z obiektem postaw i ich ekstremalność (attitude extremity). Pokażę jak pojęciowy aparat psychologii społecznej zastosowany do danych kwestionariuszowych z badań polskiego społeczeństwa wzbogaca wiedzę socjologii religii o obiektach religijnych w funkcji motywatorów.

Ewa Stachowska (Uniwersytet Warszawski): *Religijność młodzieży w wybranych krajach katolickich — marketing, reklama i anestetyzacja*

Dokonujące się współcześnie zmiany w sferze religijnej związane z dystansowaniem od instytucjonalnych form religii dość znacząco zarysowują się w przypadku młodych ludzi, którzy poddawani są oddziaływaniu tendencjom związanym z konsumpcją, indywidualizmem, hedonizmem i orientacją rozrywkową. Celem niemniejszego referatu jest ukazanie zmian religijności młodych ludzi w krajach katolickich na przestrzeni półtorej dekady. Jednocześnie ukazane zostaną działania Kościoła katolickiego o charakterze stymulującym ich zainteresowanie. Całość zaś ukazana zostanie w kontekście procesów anestetyzacji, które identyfikowane są – wedle ujęcia W. Welscha – jako obojętność i niewrażliwość na doznania. Współczesna kultura przeniknięta jest wymogami estetycznymi, a także ukierunkowaniem na doznania i przeżycia, ale jednocześnie coraz wyraźniej zaznacza się tendencja anestetyzacyjna.

Marcin Lisak (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC): *Dylematy tożsamości religijnej polskich imigrantów w Irlandii*

Badania empiryczne przeprowadzone zostały w 2018 roku metodą ilościową za pomocą ankiety do samodzielnego wypełnienia wśród respondentów z pierwszego pokolenia polskich imigrantów, dobranych techniką respondent-driven sampling (RDS) [Heckathorn, Salganik 2004]. Dane sprokurowane na próbie 512 dorosłych imigrantów dostarczają reprezentatywnych wyników dla całej subpopulacji polskich migrantów zamieszkujących Irlandię [Tyldom, Johnston 2014] i wskazują na spadek

parametrów religijności. Imigranci podlegają procesowi sekularyzacji, szczególnie w wymiarze deinstytucjonalizacji, choć w zdecydowanej większości utożsamiają się ze swoją afiliacją religijną. Polscy imigranci to w 86% katolicy, podobnie jak cała społeczność Republiki Irlandii. Mimo podobieństw religijnych oraz szerokiego i łatwego dostępu do ‚usług religijnych' zarówno w irlandzkim jak i w polskojęzycznym duszpasterstwie irlandzka społeczność przyjmująca i społeczność polskich imigrantów ulegają narastającym procesom sekularyzacji. Dzięki triangulacji z metodami jakościowymi, w postaci wywiadów fokusowych oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych, analiza uzyskanych wyników [Silverman 2007] prowadzi do następujących wniosków. Tożsamość religijna polskich imigrantów ulega prywatyzacji, indywidualizacji i rozproszeniu. Integracyjna a zarazem dezintegracyjna funkcja religii [Yinger 2003] tracą na znaczeniu a tożsamość religijna imigrantów traci swe społeczne zakotwiczenie [Grzymala-Kazłowska 2013]. Dodatkowo ‚płynność' życia na emigracji, intencjonalna nieprzewidywalność dalszych planów migracyjnych, poczucie życia w zawieszeniu oraz poczucie ‚bezdomności' w świecie instytucjonalnej religii prowadzą ku kształtowaniu religijnej tożsamości na własną rękę [Bokszański 2006].

Dorota Czakon-Tralska (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Podmioty oddziaływania religijnego. Socjalizacja religijna na przykładzie polskich i białoruskich studentów*

Polska i Białoruś przez wiele lat pozostawały w tej samej strefie wpływów. Te dwa kraje dalej wiele łączy, ale też od upadku komunizmu w krajach Europy Środkowo-Wschodniej wiele dzieli. Na kształt życia społecznego składają się między innymi system wartości i sfera wiary. Formowanie religijności i systemu wartości jest istotną kwestią w procesie wychowania młodego pokolenia. Pytanie o to co w życiu ważne jest szczególnie istotne u progu dorosłości, decyduje o podstawowych wyborach dokonywanych przez młodych dorosłych. W wystąpieniu chciałabym nie tylko dokonać porównania religijności polskich i białoruskich studentów, pokazać to, co dla nich ważne a co ważne nie jest, ale przede wszystkim chciałabym wskazać, jakie agendy socjalizacyjne uczestniczyły w przekazie religijności (i innych wartości). Wnioski pochodzą z badań porównawczych, wykonanych w 2017 i 2018 r. w Polsce i na Białorusi. Badania wykonano metodą sondażową, techniką ankiety audytoryjnej. Wyłaniają się z nich podobieństwa, ale i znaczące różnice pomiędzy polskimi i białoruskimi studentami.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.28

Referaty wygłaszane:

Irena Borowik (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Oni. Religia w konstruowaniu tożsamości na przykładzie dyskursu prasowego wokół aborcji, in vitro i homoseksualności w tygodnikach opinii*

Celem referatu jest przedstawienie roli religii w sposobach konstruowania tożsamości w sporach wokół tematów biopolitycznych (aborcji, in vitro, homoseksualności) w dyskursie na te tematy, toczącym się w tygodnikach opinii w latach 2004-2015. Wyrażanie swego stanowiska w dyskursie wymaga określenia własnej pozycji, a co szczególnie ważne, wymaga także określenia stanowisk przeciwnych wobec własnego. Jest to kluczowy moment konstruowania tożsamości –własną tożsamość konstruuje się w odniesieniu do tego, co zajmowane stanowisko odróżnia od innych. W literaturze przedmiotu dotyczącej tożsamości mówi się w tym kontekście o tożsamości dyferencyjnej. W tej perspektywie granica między „mną" i „nami" a „nimi" jest kluczowym momentem formowania tożsamości. Jakie elementy składają się na konstrukcję „My", jako podmiotu proponującego określone stanowiska dyskursywne, i co się składa na konstrukcję „Oni" w sporze dotyczącym tak kluczowych z punktu widzenia religijnej argumentacji tematów jak aborcja, in vitro i homoseksualność? Referat ma na celu dyskusję materiału opartego na analizie wypowiedzi prasowych z tygodników opinii (Polityka, Przegląd, W Sieci, Do Rzeczy, Gość Niedzielny, Tygodnik Powszechny) pod kątem religijnej argumentacji w konstruowaniu tożsamości dyferencyjnej.

Anna Szwed (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Być katoliczką w Polsce. Płeć i religia w tożsamościach jednostkowych i grupowych*

Ilościowe badania religijności prowadzone w Polsce od lat m.in. przez CBOS czy ISKK pokazują, że luka w religijności kobiet i mężczyzn jest stabilna w czasie. Choć długofalowe badania pokazują, że kobiety są bardziej religijne, niż mężczyźni, to jednak dostrzegalne są pewne zmiany w religijności młodszych i lepiej wykształconych kobiet (np. w regularności praktyk). O ile badania ilościowe dają nam ogólne pojęcie o religijności kobiet, to nie pozwalają na pogłębioną analizę dotyczącą tego, jak

współczesne kobiety „żyją religią", jakie znaczenie przypisują jej w codziennym życiu, jak konstruują to, co religijne, oraz w jaki sposób wytwarzają swoje religijne i płciowe tożsamości. Zakładam bowiem, że procesy konstruowania tożsamości religijnych i płciowych należy ujmować jako połączone, a zatem, że „doing religion" (Avishai, 2008) oznacza jednocześnie „doing gender" (Acker, 1992) i na odwrót (Darwin, 2018). W swoim wystąpieniu odnosić się będę do wyników badań jakościowych prowadzonych w jednej z katolickich społeczności kobiecych w Polsce. Moim celem jest wskazanie na złożoność procesów wytwarzania upłciowionej religijności, która pozwala przełamać typowe przeciwstawienia: kościelności i wiary sprywatyzowanej, orientacji indywidualistycznych i kolektywnych, konserwatyzmu i liberalizmu itp. W szczególności interesować mnie będzie odpowiedź na następujące pytania: w jaki sposób rozumieją religię i gdzie ją umiejscawiają kobiety skupione w tej społeczności? Jak religia i płeć „spotykają się" w tożsamościach jednostkowych i kolektywnych? Jaką rolę w kształtowaniu upłciowionych tożsamości religijnych może pełnić grupa? W jaki sposób rozumieć sprawczość religijną i płciową religijnych kobiet?

Wojciech Sadłoń (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC): *Polacy w Irlandii. Pomiędzy tożsamością kulturową a religijnością*

Definiując migrację jako pozostawanie przynajmniej przez rok poza krajem urodzenia, Polska w przybliżeniu z 2,9 milionami migrantów jest siódmym krajem co do liczby migrantów –chrześcijan (Pew 2012). Wg danych Głównego Urzędu Statystycznego pod koniec 2016 r. 2, 5 miliona polskich obywateli przebywało ponad 3 miesiące poza Polską, z tego większość (2, 1 miliona) w Europie i 2 miliony w Unii Europejskiej. Obywatele polscy wyemigrowali przede wszystkim ze wschodnich oraz północnych regionów kraju oraz z województwa opolskiego (Śleszyński 2014). Według irlandzkiego spisu powszechnego z 2016 r. w Irlandii mieszka ponad 160 000 obywateli polskich. Emigrujący szczególnie po wejściu Polski do Unii Europejskiej Polacy – głównie osoby młode – socjalizowane były w społeczeństwie, które z pewnym uproszczeniem można określić jako kultura tradycyjnie katolicka. Charakteryzując tę kulturę kategoriami ontologii społecznej realizmu krytycznego (np. Archer 2004) można uznać, że Polscy emigranci wychowywali się w kulturze, w której porządek transcendentalny był głęboko spleciony z porządkiem społecznym (Koseła 2003, Sadłoń 2019). Jednocześnie przyszli emigranci podlegali intensywnym procesom społecznej i religijnej indywidualizacji (EVS 2017). Poakcesyjna migracja stanowi w pewnym stopniu przejaw społecznej i ekonomicznej transformacji naszego kraju (White w 2018 r.). Z takiej perspektywy w swoim wystąpieniu scharakteryzuję religijności Polaków w Irlandii, przyjmując za teoretyczną perspektywę wspomniany wyżej realizm krytyczny oraz kategorię refleksyjności zaproponowaną przez Margaret Archer. Wykażę, że religijność Polaków przyjmuje formę 'religijnej konsumpcji' opartej na religijnych troskach oderwanych od porządku społecznego. Troski te kształtowane były poprzez powiązanie tożsamości i religijności, jednak noszą głębokie znamiona alienacji a nawet zerwania ze tradycyjnym polskim katolicyzmem oraz reprezentowanym przez nie porządkiem społecznym. Wyrażając to w kategoriach refleksyjności, religijność nie ma charakteru sprawczego w kształtowaniu decyzji migracyjnych i biografii Polaków. Migracja stanowi 'katalizator' religijnych przemian Polaków, ponieważ wzmacnia proces kształtowania się nowego modus vivendi, w którym integracja porządku społecznego i transcendentnego słabnie i większe znaczenie odrywać zaczyna porządek performatywny ale bez odniesienia do porządku społecznego. Zachodzących w ten sposób przemian religijnych, nie należy rozumieć jedynie w kategoriach jednostronnej indywidualizacji czy subiektywizacji, ale jako wypadkowej głębokich przemian kształtowania się tożsamości Polaków. Moja prezentacja obejmuje wyniki ilościowych (przeprowadzonych za pomocą doboru próby techniką Random Driven Sampling) oraz jakościowych badań religijności wśród Polaków w Irlandii odniesionych do przekrojowego studium polskiego katolicyzmu w społeczeństwie tradycyjnym oraz na początku XX wieku.

Dariusz Tułowiecki (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Tożsamość religijna młodzieży bierzmowanej*

Bierzmowanie jest definiowane, jako sakrament wprowadzający w życie religijne. Jednak obserwacja pozwala wnioskować, że w wielu przypadkach jest to nie tyle wprowadzenie w religijność, ale początek jej spadku a nawet zaniku. Tendencji tych nie zmienia rozbudowany cykl przygotowań, a złe przygotowanie tę tendencje spadku intensyfikuje. Przygotowanie do bierzmowania odbywa się w parafiach i jest powiązane z lekcjami religii w szkole, domem rodzinnym, klimatem panującym w grupie rówieśniczej, jakością relacji duchownych z młodzieżą, klimatem parafii, jakością religijności w środowisku miejsca zamieszkania oraz emocjami wokół Kościoła i religii w dyskursie publicznym. Pośród tak zdiagnozowanych uwarunkowań podjęto się próby uchwycenia momentu religijnego nastolatków, którzy w 2019 roku przed kilkunastoma dniami (kilku tygodniami) przyjęli bierzmowanie. W ramach badań usiłowano uzyskać odpowiedzi na następujące pytania badawcze: W jaki sposób definiują swoją religijność nastolatkowe po bierzmowaniu? Czy bierzmowanie zwiększa czy też zmniejsza religijność nastolatków? Od jakich czynników zależą kierunki tej dynamiki? Czy ma nią wpływ samo przygotowanie w parafiach? Czy jest zależna od klimatu religijnego domu rodzinnego? Czy zależy od emocji skupionych wokół Kościoła i duchownych w dyskursie publicznym? Czy też wpływają na nią silnie inne czynniki? Jeżeli tak, to, jakie i z jaką siłą? W uchwyceniu momentu religijnego bierzmowanych nastolatków ważne są odpowiedzi na kolejne pytania: Czym jest dla nich bierzmowanie? Jak je definiują? Czy przygotowanie do bierzmowania zmieniło ich religijność? Jakie

emocje wywołuje w nić świat religijny i instytucja Kościoła? Jak oceniają czas przygotowania do bierzmowania? Jakie elementy przygotowania uważają za najlepsze, a jakie na najgorsze? Jak z perspektywy kilkunastu dni oceniają całą ceremonie bierzmowania? Czy będzie miała ona znaczenie w najbliższym czasie? Czy zmieniła ich wiedzę o religii i zapatrywanie na Kościół? Czy pogłębi zaangażowanie religijne lub zwiększy dystans do religii, Kościoła i duchownych? Uchwycenie tożsamości religijnej nastolatków objęło zarówno wybrane wskaźniki siedmiu parametrów religijności (Glocka i Starka), jak i samo odniesienie do bierzmowania: czasu i form przygotowania, wymiaru kościelnego, szkolnego, rówieśniczego i kulturowego. Zbadane sposób definiowania bierzmowania, postrzeganie samej ceremonii, jak i deklaracje ewentualnych zmian religijności pod wpływem podjętych przez nastolatków działań. Badań dokonano na wybranej próbie ok 900 nastolatków w regionie łomżyńsko-ostrołęckim, w północno-wschodniej Polsce.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30,
Sala: W3.28

Referaty wygłaszane:

Sławomir Nowotny (Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego SAC): *Kapłan oficer: ksiądz w mundurze czy żołnierz w koloratce — społeczna tożsamość kapelanów Wojska Polskiego*

Funkcja kapelana wojskowego to połączenie dwóch ról społecznych, które pod wieloma względami są bardzo od siebie odległe, lecz zarazem pod innymi – bardzo podobne. Od czasów, gdy Juan Donoso Cortés w połowie XIX wieku formułował tezę o daleko idącej symetrii i komplementarności tych dwóch ról (i obu instytucji: kościoła i armii) w chrześcijańskiej Europie, wiele w tym zakresie zaszło zmian. Przede wszystkim zasadniczo zmienił się społeczny i kulturowy kontekst, w którym obie te instytucje i związane z nimi role społeczne funkcjonują. Tymczasem wewnątrz-instytucjonalny wymiar roli żołnierza w armii i kapłana w Kościele zachował wiele z tradycyjnego charakteru (hierarchiczne podporządkowanie, zasada posłuszeństwa, rola rytuału itp.) Obie te instytucje należą też do kategorii określanej za Lewisem Coserem jako „chciwe", czyli wymagające od swych uczestników wyłącznej lojalności. I o ile istnieje spora literatura badawcza o relacjach służby wojskowej z uczestnictwem w innej „chciwej" instytucji, za jaką uważa się rodzinę, o tyle relacja ról żołnierza i kapłana nie budziła dotychczas takiego zainteresowania badaczy. A tu sytuacja jest bodaj bardziej skomplikowana, gdyż kościół – inaczej niż rodzina, podobnie zaś do wojska – jest instytucją o formalnym charakterze obowiązków i posłuszeństwa. Przedmiotem przeprowadzonego wśród kapelanów badania, którego wyniki zostaną przedstawione w referacie, jest diagnoza sposobów jednoczesnego pełnienia obu tych ról – oficera oraz kapłana – przez kapelanów wojskowych we współczesnych Siłach Zbrojnych RP. Analiza zostanie przeprowadzona z użyciem pojęć „trosk zawodowych" i „tożsamości zawodowej" opartych na koncepcjach realizmu społecznego w ujęciu Margaret Archer, wg której „jesteśmy tym, o co się troszczymy" (who we are is what we care about).

Luiza Organek (Uniwersytet Warszawski): *Między religijnością a kaszubskością. Przemiany tradycyjnej kultury religijnej na poziomie lokalnym*

Refleksja nad ogólnymi przemianami religijności czy też trafnością różnych teorii sekularyzacji jest często podejmowana w naukach społecznych. Warto jednak zwrócić uwagę, jak elementy „tradycyjnego typu pobożności" wpływają na charakter i przemiany religijności w społecznościach, które charakteryzują się silnym poczuciem odrębności etnicznej. Referat będzie poruszać problem relacji tradycyjnej religijności z kulturą i etnicznością Kaszubów. Skomplikowana historia regionu, w tym bliskie sąsiedztwo ewangelików czy konieczność redefiniowania tożsamości narodowej spajanej z deklaracją wyznaniową, wpłynęły na obraz religijności kaszubskiej i traktowanie jej jako ostoi lokalnych wartości. Omówione zostaną wybrane obszary, w których można badać wzajemne związki między religijnością a kaszubską tożsamością, m.in. edukacja regionalna, władza lokalna, wspólnotowe formy religijne (nabożeństwa, pielgrzymki) czy też dziedzictwo materialne. Podstawą referatu będą wyniki jakościowych badań terenowych, prowadzonych w siedmiu kaszubskich gminach.

Agata Rejowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Katolicyzm jako "tło kulturowe" i „kontrapunkt" dla humanistycznych ceremonii ślubnych w Polsce*

W Polsce obserwować można wzrost popularności humanistycznych (zindywidualizowanych i w większości świeckich) rytuałów przejścia. Najliczniejszą grupą humanistycznych ceremonii w Polsce są śluby. Według propagatorów tego typu rytuałów, są one alternatywą nie tylko dla ich religijnych, ale także cywilnych odpowiedników (które zdaniem zwolenników ślubów humanistycznych są „szablonowe" i „wyprane z ideowych treści"). Jak podkreślają organizatorzy humanistycznych ceremonii ślubnych, skierowane są one między innymi do osób pozostających w Kościele wyłącznie ze względu na rytuał zaślubin, mimo że jest on dla nich obcy światopoglądowo. Pojawienie

się alternatywy dla religijnych ślubów może być potraktowane jako zwiastun kulturowej zmiany dokonującej się w Polsce, a także przejaw indywidualizacji, rozumianej jako uwalnianie się różnych sfer życia spod władzy tradycji, która traci swój wpływ na tożsamość jednostek (Beck 1994). Konstruowanie humanistycznego rytuału może być zatem traktowane jako „refleksyjny eksperyment" i proces kształtowania własnej tożsamości. Analizowane śluby stanowić mogą próbę negocjacji dominujących kulturowo treści. Jednocześnie jednak, nie powstają one w historyczno-kulturowej „próżni", a co za tym idzie, chrześcijaństwo (a w Polskim kontekście przede wszystkim katolicyzm) z jednej strony stanowi jedno z głównych źródeł inspiracji, a z drugiej staje się także przedmiotem kontestacji. Celem referatu jest analiza roli, jaką w procesie kształtowania humanistycznego rytuału ślubnego odgrywa katolicyzm, który będąc w Polsce „religią kulturową" (Demerath 2000), stanowi główny punkt odniesienia, a zarazem kontrapunkt dla humanistycznych rytuałów przejścia. Jak zauważył Matthew Engelke, badający społeczność humanistów w Wielkiej Brytanii, humanizm jest zawsze artykułowany w relacji do zachodniej, judeochrześcijańskiej tradycji (Engelke 2014). Wydaje się, że podobną sytuację można obserwować w Polsce. Humanistyczne śluby mają stanowić pewien „kontrapunkt" dla ich religijnych odpowiedników. Stąd właśnie afirmowanie wartości i poglądów, które w przekonaniu humanistów są „przeciwstawne" do wartości religijnych (np. wolność i autonomia) – „znak lub symbol nabiera znaczenia, tylko wtedy, gdy odróżniony jest od jakiegoś innego przeciwstawnego znaku lub symbolu" (Leach 1989). Warto też zauważyć, że propagatorzy humanistycznych rytuałów właśnie w ten sposób wyobrażają sobie to przeciwieństwo, a co za tym idzie, aranżowane przez nich ceremonie są odbiciem przekonań dotyczących katolicyzmu czy szerzej, chrześcijaństwa. Zwolennicy i główni aktorzy humanistycznych ślubów często chcą przerwać „więzy z przeszłością", w tym przypadku z tym, co traktują jako elementy katolicyzmu, czy też szerzej chrześcijaństwa. Jednocześnie chcą zachować te aspekty chrześcijaństwa, które pojmują jako humanistyczne, a nie religijne (Engelke 2014). Być może stąd taka popularność „Pieśni nad Pieśniami" na humanistycznych ceremoniach ślubnych w Polsce. Można ją bowiem dekodować i interpretować w kategoriach religijnych (Oblubieniec – Jezus i Oblubienica – Kościół), ale także świeckich (opowieść o miłości). Referat oparty jest na badaniach prowadzonych od 2015 roku. Składają się na nie częściowo ustrukturyzowane wywiady z mistrzami humanistycznych ceremonii, wywiady narracyjne z głównymi aktorami ceremonii ślubnych (parami młodymi), obserwacje uczestniczące ślubów oraz jakościowa analiza treści materiałów otrzymanych od mistrzów ceremonii i zebranych w trakcie obserwacji (scenariusze ceremonii, przemówienia, teksty przysiąg).

Anna Sobczyk-Gąsiorek (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Świętowanie Bożego Narodzenia i sposoby spędzania świątecznego czasu w rodzinie na podstawie rysunków dzieci w młodszym wieku szkolnym — studium porównawcze na przykładzie Polski, Austrii i Włoch*

Referat dotyczy specyfiki sposobów świętowania Bożego Narodzenia ilustrowanej w pracach plastycznych dzieci w Polsce, Włoszech i Austrii. Święta Bożego Narodzenia to jedne z najważniejszych świąt nie tylko dla chrześcijan, ale i osób niezwiązanych z tym wyznaniem. Dla jednych jest to czas święty, odnoszący się do sfery sacrum, dla drugich okres spotkań rodzinnych lub w gronie przyjaciół, dla innych po prostu czas wolny. Jest on jednak przeżywany w kontekście zdarzeń i znaków, których pochodzenie ma charakter chrześcijański. Znakom tym i wydarzeniom nadawane są dziś różne znaczenia, często daleko odmienne od kultury, z której wyrosły. Przy analizie przedstawień wizualnych przyjęto obszar samego obrazu czyli treści i formy rysunków dzieci w młodszym wieku szkolnym. Szczególnie podjęto próbę odczytania dominujących w pracach plastycznych symboli, obecności i sposobu obrazowania motywów religijnych oraz scen rodzajowych obrazujących świąteczne życie rodzin polskich, austriackich i włoskich. Kraje te zostały wybrane nieprzypadkowo. Kultura każdego z nich wyrasta z tradycji katolickiej, a jednocześnie trajektoria zmian społecznych, kulturowych i religijnych nadała tej tradycji wyznaniowej inne znaczenia i funkcje społeczne. Polska to kraj stosunkowo kulturowo i wyznaniowo monolityczny. Z badań CBOS z 2017 r. wynika, że niezależnie od deklaracji wiary i religijności zdecydowana większość Polaków w tradycyjny sposób świętuje Boże Narodzenie. Społeczeństwo włoskie, choć silnie przywiązane do tradycji katolickiej, jest dziś nie tylko mocno zlaicyzowane, ale także zaznaczają swoją obecność kultury i religie licznie przybyłych emigrantów. Austria jest z kolei krajem najbardziej zlaicyzowanym. Religia katolicka utraciła już społecznie integrującą i polityczną funkcję, jaką pełniła w okresie monarchii, a liczne symbole religijne w przestrzeni publicznej nie mają znaczącej funkcji kulturotwórczej. Rysunek dziecka w wieku 7-10 lat jako szczera wypowiedź plastyczna stanowi bogaty materiał poznawczy ukazujący specyfikę świętowania. Analiza obrazów na temat świętowania Bożego Narodzenia pozwala na wychwycenie wybranych elementów religijności, rytuałów oraz charakterystycznych cech kultury religijnej i świątecznej. Ukazuje też niektóre formy rodzinnego spędzania świątecznego czasu wolnego w rodzinach, rodzinnych zwyczajów i tradycji.

Wojciech Połeć (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *Rola szamanizmu w procesach kształtowania tożsamości społecznych Buriatów*

W warunkach społecznych Syberii szamanizm funkcjonuje jako etykieta określająca system wierzeń rdzennych ludów syberyjskich obok prawosławia, lamaizmu (buddyzmu) czy też innych wyznań takich jak katolicyzm, judaizm, islam czy protestantyzm. W epoce postsocjalistycznej mamy do czynienia z dużym stopniem ateizacji czy też indyferentyzmu religijnego, co nie przeszkadza, by w dyskursie publicznym osobę obojętną religijnie przypisywać do takiego lub innego wyznania tylko ze względu na deklarowaną przynależność etniczną. Najczęściej związek etniczności z wyznaniem jawi się jako stały bez względu na rzeczywiste przekonania religijne (bądź ich brak) osób deklarujących daną przynależność etniczną i stanowi część określeń tożsamościowych na tym poziomie. Szamanizm stanowi z pewnością część dziedzictwa kulturowego Buriatów. Nie oznacza to jednak, że istnieje wśród Buriatów zgoda co do miejsca szamanizmu w ich kulturze. Wręcz przeciwnie, wydaje się, że kwestia ta stanowi jeden z gorących tematów dyskusji Buriatów. Wśród Buriatów przynależność religijna postrzegana była i w dużym stopniu postrzegana jest nadal jako cecha przypisana, dziedziczona wraz z przynależnością etniczną, a nie kwestia wyboru, choć nie wyklucza to indywidualnych, a nawet zbiorowych zmian wyznania. W przypadku szamanizmu takie powiązane z przynależnością etniczną wydaje się tym łatwiejsze, im bardziej będziemy w nim widzieć nie tyle odrębny system religijny, co część wierzeń właściwych danej kulturze, zwłaszcza że nie istnieją formalne rejestry, spisy czy też odrębne rytuały, które włączałyby jednostkę do wspólnoty szamanistycznej. Takie rytuały przejścia pojawiają się tradycyjnie dopiero na etapie stawania się szamanem czy szamanką. Buriaci mogą być dobrym przykładem zmian na poziomie zbiorowym, o których wspomniałem powyżej, ze względu na rozpowszechnienie się wśród nich buddyzmu. Zmiana jest na tyle dawna, że buddyzm stał się częścią tradycyjnej przynależności religijnej Buriatów. Przekłada się to na przeświadczenie o istnieniu dwóch tradycyjnych religii Buriatów: szamanizmu i buddyzmu w wersji lamaistycznej. Nie zakłada się jednak u Buriatów indywidualnych wyborów między szamanizmem a buddyzmem. Tutaj również mamy do czynienia z traktowaniem wyznania jako cechy przypisanej, jedynie zrelatywizowanej do poszczególnych grup czy też terytoriów zamieszkiwanych przez Buriatów. W miarę skrystalizowane jest przeświadczenie mówiące o tym, że szamanizm jest wspólnym, dawnym dziedzictwem Buriatów, a więc jest systemem wierzeń związanym z ich kulturą, z tym że „współcześnie" jest on charakterystyczny jedynie dla Buriatów z terenów na zachód od Bajkału, zaś Buriaci z terenów wschodnich są tradycyjnie buddystami, a wyznanie to w równym stopniu co szamanizm zrosło się z kulturą buriacką. Zróżnicowanie tego typu stanowi jedną z kluczowych, wewnętrznych linii podziałów w obrębie narodu buriackiego, choć przebieg dyskusji na temat szamanizmu i buddyzmu zdaje się wskazywać na to, że istnieje silna potrzeba umieszczenia w odpowiednie ramy zauważalnej różnicy przy jednoczesnym poczuciu wspólnoty i dążeniu do umocnienia tej wspólnoty. Proponowane wystąpienie oparte jest na materiałach z badań terenowych prowadzonych zgodnie z metodologią antropologii społecznej w latach 2000, 2010, 2013 i 2014 na terenie Republiki Buriacja, Obwodu Irkuckiego oraz Kraju Zabajkalskiego w Federacji Rosyjskiej.

G25. JA – TY – RODZINA. OBRAZ WSPÓŁCZESNEJ RODZINY W UJĘCIU TEORETYCZNYM I BADAWCZYM

Organizatorki: Beata Szluz (Uniwersytet Rzeszowski), **Iwona Przybył** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Rodziny

Język obrad: polski

Traktowanie rodziny jako niezmiennej wartości można oprzeć na koncepcji R. Ingleharta. Nie ma zgodności w opisywaniu samych zmian, jakich doświadcza współczesna rodzina, a przede wszystkim w interpretacji ich przyczyn i konsekwencji. E. Beck-Gernsheim wyróżnia trzy kierunki postrzegania sytuacji i kondycji współczesnej rodziny: koniec rodziny tradycyjnej; podkreślanie kryzysu rodziny, choć ze wskazaniem jej trwania w przyszłości; trzeci kierunek ukazuje tendencje pluralistyczne („pomiędzy wskazanymi"). Dwie pierwsze z wymienionych interpretacji wizerunku i doświadczeń współczesnej rodziny, wskazują że: nastąpiła transformacja rodziny, której konsekwencją jest jej kryzys, a w rezultacie nawet zanikanie, a zmiany we współczesnej rodzinie świadczą o jej nowym wizerunku, adekwatnym do zmian społecznych i cech społeczeństwa ponowoczesnego. Współczesne rodziny opierają się na zdecydowanie różnych zasadach funkcjo-nowania w porównaniu z przeszłością. Charakterystyczną cechą jest dzisiaj płynność form życia rodzinnego – nawet samym socjologom trudno określić, kiedy zaczyna a kiedy kończy się rodzina, gdyż bycie jej członkiem jest kwestią umowną. Reguły funkcjonowania w związkach intymnych uległy głębokiej redefinicji. Więzi rodzinne mają dziś nieprzejrzysty charakter, są uwikłane w wielość kontekstów oraz odniesień. Co więcej, sami uczestnicy indywidualnie określają to, co należy się krewnym i powinowatym w poszczególnych dziedzinach życia. Zmiany w obrębie życia rodzinnego przynoszą między innymi negatywne konsekwencje, np. rozluźnienie więzi, rozpad rodziny. Przemian rodziny nie należy utożsamiać z jej schyłkiem. To nie rodzina dobiegła kresu, ale jej historycznie uformowana postać. Jednak pomimo głębokich przeobrażeń nadal dostrzegana jest potrzeba inwestowania w związki rodzinne, a wyrażeniem

tych dążeń jest teoria inwestowania w kapitał społeczny (zasoby, które powstają poprzez istnienie więzi; J. Coleman 1990). Młodzi ludzie nadal orientują się na rodzinę, gdyż dzięki niej rosną zasoby społeczne, których nie otrzymają od innych. Do zgłaszania referatów zapraszamy autorki i autorów zainteresowane/-nych zarówno teoretyczną refleksją, jak i osoby chcące zaprezentować wyniki badań dotyczących obrazu współczesnej rodziny. Mamy nadzieję, że uczestnicy grupy odnajdą przestrzeń do dyskusji w proponowanych obszarach: 1) konstruowanie vs. rozwiązywanie konfiguracji relacji z krewnymi i powinowatymi; 2) zasięg i „granice" rodziny – współczesne desygnaty pojęcia rodzina; 3) przepływ zasobów społecznych w ramach rodziny – zależność czy zrównoważona wymiana?; 4) strategie inwestowania w rodzinę i ich przeobrażenia

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.24

Referaty wygłaszane:

Grzegorz Wójcik, Beata Tobiasz-Adamczyk (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Postawy wobec opieki nad bliskimi osobami starszymi prezentowane przez opiekunów i kandydatów na opiekunów. Porównawcza analiza genderowa*

W wyniku procesu starzenia się polskiego społeczeństwa, coraz więcej Polaków staje przed koniecznością podjęcia roli opiekuna nieformalnego nad bliską osobą w starszym wieku, która niekoniecznie musi być ich krewną lub powinowatą. Współczesne przeobrażenia pozwalają na uznanie za członków rodziny także przyjaciół, którzy stają się de facto rodziną dzięki przejęciu obowiązków opiekuńczych, które niegdyś były domeną najbliższych krewnych. Zapotrzebowanie na opiekę nieformalną nad osobami starszymi wydaje się szczególnie istotne w polskim kontekście kulturowym ze względu na, po pierwsze, niewystarczające rozwiązania systemowe umożliwiające opiekę odpłatną, a po drugie, silne społeczne oczekiwania wynikające wprost z rodzimej tradycji i kultury narodowej, wskazujące na bliskich jako podstawowe źródło opieki. Zasadniczym celem niniejszego badania jest ukazanie różnic genderowych w sposobach sprawowania opieki oraz przyjmowanych postawach względem czynności opiekuńczych zarówno wśród tych, którzy obecnie są opiekunami nieformalnymi bliskich osób starszych (zarówno z kręgu rodziny jak i spoza niej), jak i tych, którzy spodziewają się, że podejmą tę rolę w niedalekiej przyszłości. Porównanie obu kategorii umożliwi pokazanie dynamiki procesu kształtowania tożsamości genderowej opiekunów, która nie jest statyczna, ale procesualna, bo ulega zmianom w czasie pod wpływem zmieniających się warunków i okoliczności życiowych. W badaniu uwzględniono pięć wymiarów, które w odmienny sposób mogą wpływać na tożsamość opiekunek i opiekunów, mianowicie: 1. sieć relacji społecznych (możliwość udzielenia wsparcia ze strony bliskich osób, częstość kontaktów z rodziną i przyjaciółmi), 2. poziom niepełnosprawności podopiecznego i stopień zażyłości z nim, 3. sposoby sprawowania opieki (wykonywane czynności opiekuńcze), 4. znaczenie roli opiekuna dla respondenta/respondentki, 5. jakość życia i subiektywny dobrostan opiekunów i kandydatów na opiekunów. Badanie o charakterze ilościowym, w formie ankiety, objęło w sumie 306 respondentów pochodzących z województwa małopolskiego, w tym w większości z Krakowa. W kategorii aktualnie sprawujących opiekę znalazło się 121 kobiet i 23 mężczyzn, natomiast do grupy potencjalnych opiekunów zostało zrekrutowanych 139 kobiet i 23 mężczyzn.

Magdalena Rosochacka-Gmitrzak (Uniwersytet Warszawski): *Ja, opiekun żony. Nowa tożsamość i zobowiązania mężczyzn 60+ — ujęcie badawcze*

Przeobrażenia społeczno-kulturowe oraz ekonomiczne doprowadzają w wielu miejscach na świecie do rekonceptualizacji ról płciowych w rodzinach oraz przypisywanych im zadań. Zwiększa się ilość czasu, jaki mężczyźni poświęcają na prace związane z funkcjonowaniem domu i rodziny. Dotyczy to jednak w większości mężczyzn z młodszych i średnich generacji. Dla obecnych starszych pokoleń jest to temat nowy. Rola opiekuna dla starszych mężczyzn często oznacza wejście w nieznany świat, zaś adaptacja do roli opiekuna bywa postrzegana jako wysiłek. Prace związane z prowadzeniem domu postrzegane z perspektywy tradycyjnego podziału ról płciowych, przypisujące kobiety do czynności związanych z gotowaniem, praniem, sprzątaniem, sprawunkami, etc., zaś mężczyzn do czynności związanych z naprawami sprzętu domowego, prac ogrodowych czy konserwacji samochodu, stanowią ważne źródło produkcji przypisywanej konkretnej płci. Czynią one podstawę, na której mężczyźni wytwarzają poczucie męskości. To poczucie męskości wydaje się być tworem podatnym na przeobrażenia, na nową autopercepcję i niejako nowy poziom tożsamości dla mężczyzn podejmujących się opieki, który polega na przesunięciu z „bycia mężczyzną" na „bycie mężczyzną opiekuńczym". Zawarty w tytule problem zamierzam przedstawić w kontekście ogólnopolskich badań jakościowych, które prowadziłam w 2017 i 2018 roku wśród mężczyzn w wieku 60-94 lata (dwie generacje: III i IV wiek), będących głównymi opiekunami chorych żon. Zgromadzony materiał wskazuje, iż sama opieka jako czynność, ale także rola opiekuna i zadania z niej wynikające niejako

„wymykają się" popularnemu dychotomicznemu ujęciu, który osadza kobiecą opiekę na gruncie etyki, męską zaś – na płaszczyźnie sprawiedliwości. Wypowiedzi badanych mężczyzn ukazują proces opiekowania się chorą bliską osobą jako wolny od wskazanej dychotomii, ani „męski", ani „kobiecy", lecz jako specyficzną, ludzką zdolność do reakcji na cierpienie drugiego człowieka, zdolność/reaktywność niezależną od płci. Celem referatu jest ukazanie nowych, ważnych cech i obszarów zobowiązań mężczyzn podejmujących się ról opiekuńczych. Dyskutuję w nim nad tytułową nową tożsamością mężczyzn, osadzając ją w problematyce zarówno współczesnych desygnatów rodziny, jak i swoistych odsłon niebadanych wcześniej zasobów społecznych w rodzinie. Przedstawione wnioski mają charakter naukowy, ich istota próbuje dopisywać nieujęte wcześniej elementy obrazu współczesnej rodziny. Znajduje też (a raczej może znaleźć) odzwierciedlenie w praktyce pracy z osobami starszymi i dla osób starszych w Polsce.

Beata Szluz (Uniwersytet Rzeszowski): *„Uwikłani w chorobę" — obraz rodziny z doświadczeniem choroby Alzheimera*

Problem związany z opieką nad osobami z chorobą Alzheimera nabiera szczególnego znaczenia wobec zjawiska starzenia się jednostek i społeczeństw. Wraz z wydłużonym trwaniem ludzkiego życia zwiększa się liczba osób starszych, cierpiących z powodu chorób towarzyszących starości, m.in. związanych z występowaniem demencji. W Polsce opieka nad chorymi z demencją odbywa się przede wszystkim w domach rodzinnych, a także w: zakładach opiekuńczo-leczniczych, zakładach pielęgnacyjno-opiekuńczych, domach pomocy społecznej, dziennych i całodobowych oddziałach psychogeriatrycznych, domach dziennego pobytu, a także w hospicjach. Pomocą w sprawowaniu opieki nad chorym służą poradnie i stowarzyszenia alzheimerowskie oraz grupy wsparcia. Propozycję mogą stanowić rodzinne domy pomocy, które są nowoczesną formą całodobowych usług opiekuńczych i bytowych, świadczonych przez osoby lub rodziny w ich miejscu zamieszkania. Ich zadaniem jest zapewnienie całodobowej opieki nie mniej niż trzem i nie więcej niż ośmiu osobom, które wymagają wzmożonej opieki ze względu na znaczne ograniczenie w codziennym funkcjonowaniu, wynikające z podeszłego wieku i niepełnosprawności. Wsparcie ze strony instytucji jest wiąż niewystarczające. W Polsce niezinstytucjonalizowane formy pomocy, oparte na wciąż tradycyjnych więziach rodzinnych, odgrywają najważniejszą rolę w funkcjonowaniu gospodarstw domowych. Z badań wynika, że najliczniejszą grupę opiekunów stanowią współmałżonkowie, przede wszystkim żony chorych, kolejne miejsce zajmują ich dzieci. Opieka nad osobami z chorobą Alzheimera wiąże się z występowaniem u opiekuna rodzinnego stresu, który wynika z braku właściwego przygotowania, a także emocjonalnego stosunku do chorego. W referacie podejmę próbę ukazania oraz interpretacji subiektywnych doświadczeń respondentów, w których biografię została wpisana samoorganizacja troski związana z opieką nad osobą z chorobą Alzheimera (uwikłanie w chorobę – obraz rodziny z doświadczeniem choroby neurodegeneracyjnej). Opieka nad osobą z chorobą Alzheimera jest nie tylko wyczerpująca fizycznie i psychicznie, ale także kosztowna. Problem ten nabiera szczególnego znaczenia wobec wspomnianego procesu starzenia się jednostek, społeczeństw i zwiększającej się liczby osób chorych. Zastosowanie metody biograficznej, techniki wywiadu narracyjnego, pozwoliło na dokonanie opisu oraz interpretacji subiektywnych doświadczeń respondentów, w których biografię wpisane jest pełnienie roli opiekuna rodzinnego. Podejmę próbę ukazania indywidualnych doświadczeń, relacji z innymi oraz znaczenia przypisywanego dla obecnych postaw i zmiany zachowań ukierunkowanych na podejmowanie działań życiowych.

Małgorzata Herudzińska, Anna Wachowiak (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *Osoby stare w rodzinie i dla rodziny — role rodzinne współczesnych dziadków*

Doświadczane przez dzisiejsze społeczeństwa przemiany życia rodzinnego i małżeńskiego mogą być i są źródłem wielu obaw. Obserwuje się nową arytmetykę rodzinną, wskazuje się na inkluzywny charakter definicji rodziny, deinstytucjonalizację małżeństwa, konieczność konstruowania ról rodzinnych, ich „rozmywanie się", czy zagubienie w realizowaniu nowych scenariuszy ról żeńskich i męskich… Jak pisze I. Przybył oraz A. Żurek: „zasadna staje się teza, która mówi o współwystępowaniu dwóch procesów, konstytuujących relacje między członkami rodziny: kreacją ról rodzinnych i przystosowaniem starych wzorów rodzinności do nowych wyzwań, wobec których staje rodzina (Przybył, Żurek, 2016, s. 11). Źródłem obaw i wielu dyskusji jest także obserwowany proces starzenia się społeczeństwa polskiego. Dla osoby starej, która żyje w społeczeństwie opanowanym przez stereotypowe myślenie o starości, starość to etap zmian, to kolejna faza rozwoju, w której musi ona zmierzyć się oraz rozwiązać określony wewnętrzny kryzys, każdy z nas musi wypracować własny, nowy, adekwatny, do ponowoczesnej cywilizacji, model starości (Erikson, 1997, s. 257-287; Stopińska-Pająk 2009, s. 7). W tym kontekście stawia się wiele pytań, w tym m.in. o to, jaką rolę w społeczeństwie, w sytuacji wydłużania się fazy postreprodukcyjnej, przygotuje dla ludzi starszych ewolucja, która dotychczas nagradzała ich za to, że byli w stanie monitorować los przyszłych pokoleń? Zwraca się uwagę na to, niejednokrotnie role odgrywane przez współczesnych seniorów są nie tylko rolami narzuconymi seniorom przez inne osoby, ale także nie stanowiącymi źródła ich osobistej satysfakcji i umniejszającymi ich pozycję w rodzinie oraz w społeczeństwie (Kotlarska, 2018, s. 31-56). W związku z powyższym skupiono się na zagadnieniu ról rodzinnych pełnionych przez współczesnych dziadków w opiniach dorosłych wnuków: Jakie przeżycia i oczekiwania wiążą ze swoimi

dziadkami współcześni wnukowie? Jaką rolę odgrywają dziadkowie w ich życiu? Jak postrzegają rolę dziadków w rodzinie? Źródłem odpowiedzi na powyższe pytania będą dane zastane oraz wywołane.

Marta Zaręba (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Nowa opiekuńczość — jak wspierać opiekuńczo rodzinę. Czy istnieje opiekuńcza alternatywa wobec rodziny?*

Aktualny kontekst społeczny realizowania funkcji opiekuńczej wobec niesamodzielnych seniorów w Wielkopolsce przedstawia się następująco: W skali województwa niecałe 2% tej populacji korzystało z pomocy publicznych instytucji oraz usług wsparcia (Badanie Pogłębione studium usług opiekuńczych skierowanych do osób starszych. Środowiskowa opieka formalna i nieformalna zrealizowane na zlecenie Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Poznaniu, w 2017 roku). To najbliższa rodzina stanowi najważniejsze źródło wsparcia (Potwierdzają to m.in. wyniki badania PolSenior oraz niewielka skala opieki formalnej świadczonej w ramach systemu pomocy społecznej, czy opieki zdrowotnej). Zaledwie 4,7% z opiekunów otrzymywało wsparcie ze strony jakiejkolwiek instytucji, a tylko 8 ze 188 gmin zapewniało jakiekolwiek formy wsparcia dedykowane dla tej kategorii. Większość przestrzeni opiekuńczej zdominowana jest właśnie przez opiekunów rodzinnych, co wynik m.in. z niskiej dostępności instytucjonalnego wsparcia. Zbyt mała podaż usług w stosunku do popytu na nie, wymusza na członkach najbliższej rodziny bycie jednostką zaradną.

Opieka coraz częściej postrzegana jest jako praca, a nie naturalny zasób rodziny. Opieka nieformalna dla opiekuna staje się ryzykiem, a relacje międzypokoleniowe coraz częściej mają charakter ambiwalentny (ambiwalencja rozumiana jest tutaj jako uczucie niepewności, napięcia i sprzeczności, doświadczane przez ludzi w sytuacji konkurujących napięć, np. u przedstawicieli pokolenia sandwich generation). Na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat obserwujemy zmiany kultury opiekuńczej pod wpływem np. migracji, spadku potencjału opiekuńczego rodziny.W swoim wystąpieniu chcę omówić wyniki badania zrealizowanego przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Poznaniu – Pogłębione studium usług opiekuńczych skierowanych do osób starszych. Środowiskowa opieka formalna i nieformalna, w szczególności: sytuację społeczną opiekunów nieformalnych i system wsparcia instytucjonalnego oraz poddać refleksji to, czy potrzebne nam są nowe formy opiekuńczości i w jaki sposób należy wspierać opiekunów rodzinnych.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.24

Referaty wygłaszane:

Iwona Taranowicz (Uniwersytet Wrocławski): *Rodzinność — konstruowanie wspólnoty w rodzinach z dorastającymi dziećmi*

Etap dorastania i usamodzielniania się dzieci jest współcześnie podwójnie trudny dla rodziców. Jest to naturalny proces przekształcania relacji zależności i podporządkowania dzieci na relację zbliżoną do relacji dorosły-dorosły. Współcześni rodzice nie mogą jednak korzystać z wypracowanych przez poprzednie pokolenia skryptów podpowiadających im jak tę relację budować. Rzeczywistość bardzo się zmieniła, rodziców i dzieci dzieli, prócz wieku, też dystans kulturowy, pojawiają się nowe zagrożenia, a presja na przejęcie kontroli nad swym życiem obecna w ponowoczesnym społeczeństwo wymaga wyposażenia dziecka w inne umiejętności związane z zarządzaniem emocjami, kontrolowaniem zasobów, selekcją informacji, budowaniem związków. Jak w tej zmieniającej się rzeczywistości konstruowana jest rodzinna wspólnota? To pytanie stało u podstaw przeprowadzonych w 2018 roku badań z osobami będącymi w wieku 45-59 lat i mającymi przynajmniej jedno dziecko. Przeprowadzono 30 wywiadów swobodnych z 24 kobietami i 6 mężczyznami. Z zebranego w ich wyniku materiału wynika, że niezależnie od wieku dziecka i miejsca jego zamieszkania utrzymywane są z nim bardzo intensywne kontakty, bardzo często z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Ich podstawą jest przede wszystkim więź emocjonalna. Dzieci mają dużą autonomię w podejmowaniu decyzji w zakresie spraw ich bezpośrednio dotyczących ale rodzice starają się monitorować co się z nimi dzieje poprzez stały dopływ informacji. Wprawdzie dzieci nie są obciążane wieloma domowymi obowiązkami ale aktywnie uczestniczą w życiu rodzinnym. Podstawowym czasem dla przejawiania się i budowania rodzinnej wspólnoty są wakacje i wszelkiego typu rodzinne święta. Badania wykazały też znaczenie sytuacji wymagających uruchomienia rodzinnej solidarności dla wzmacniania poczucia wspólnoty. Rodzinność jest, tak jak dawniej, konstruowana w toku codziennego życia ale w znacznie większym stopniu opiera się ona na bliskości emocjonalnej i wzajemnym zaangażowaniu przy jednoczesnej jednostkowej autonomii decyzyjnej. Rodzice starają się być dla dzieci nie tyle autorytetami co doradcami i przewodnikami.

Martyna Kawińska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego): *Współczesne rodzicielstwo w teorii i praktyce*

Współczesna rodzina doświadcza istotnych przemian o charakterze społecznym i kulturowym. Zmiany te dotyczą nie tylko funkcjonowania rodziny, ale także definiowania rodzicielstwa i wynikających z niego ról rodzicielskich. Przejście od modelu z tradycyjnym podziałem ról w rodzinie do modelu partnerskiego, egalitarnego, spowodowało istotną reorganizację władzy rodzinnej, na rzecz umocnienia się pozycji kobiety – matki – żony. Wzrost aktywności zawodowej kobiet przyczynił się do wyższej samodzielności życiowej kobiet w przestrzeni zawodowej, społecznej i rodzinnej. Istotnej modyfikacji uległy także role rodzicielskie, ich specyfika i zakres. Obecnie coraz większą wagę zwraca się na rozwój psychospołeczny dziecka i jego dobrostan, nie tylko w wymiarze materialnym, a silna więź łącząca ojca z dzieckiem, dziś jest tak samo ważna jak więź matki i dziecka. Nastąpiło przejście od rodzicielstwa biernego do aktywnego, w którym uczestniczy zarówno matka, jak i ojciec dziecka. Rozważania teoretyczne zostaną uzupełnione analizą empiryczną badań Polskiego Pomiaru Postaw i Wartości odnoszące się do etosu zawodowego wybranych kategorii zawodów, których celem była również eksploracja postaw wobec rodziny. Badania przeprowadzono na reprezentatywnej próbie trzech niezależnych kategorii zawodowych: przedsiębiorców, urzędników i pielęgniarek w latach 2015-2018. Autorka opracowania jest członkiem zespołu badawczego PPPiW i współautorem badań.

Patrycja Prochera (Uniwersytet Warszawski): *„Nie chcę być jak…”, czyli o wpływie modelu rodziny pochodzenia na relację matka-córka*

Matka i córka – dwie kobiety, które przez wiele lat funkcjonują w obrębie jednego ogniska domowego, mają na siebie ogromny wpływ. Mimo że niewygodnie jest o tym mówić, ich kontakty nie są wolne od niechęci, żalu czy zazdrości. Trudno o przykład bardziej specyficznej diady – to często balansowanie pomiędzy miłością a nienawiścią, oddaniem a buntem. Obraz matki jest kluczowym punktem odniesienia w narracji dorosłości córek. Odwołują się do niego spontanicznie tłumacząc swoje wybory życiowe. Pytanie jednak czy tę relację należy zawsze mierzyć jedną miarą? A co jeśli przyjmuje inne kształty w zależności od tego, jakie „atrybuty” udostępnia im model rodziny, w jakiej funkcjonują? Generyczna – jak mogłoby się wydawać – konfliktowość w relacji matka-córka nie jest uniwersalnym zjawiskiem. Model rodziny determinuje charakter tych kontaktów, ponieważ udostępnia aktorom inny zasób skryptów zachowań i komunikacji. W grudni 2017 roku przeprowadziłam ogólnopolskie badanie ilościowe (CAWI) na próbie 516 kobiet. Wyniki pozwalają dostrzec zasadnicze różnice w budowie stosunków wewnątrzrodzinnych usytuowanych na osi: tradycja-egalitaryzm. Uzyskałam pogłębione dane na temat tego, jak zróżnicowany jest wizerunek matki w oczach dorosłych Polek, wychowanych w modelach: tradycyjnym, partnerskim i nieproporcjonalnie żeńskim. Zastosowanie metody ilościowej w zetknięciu z tzw. „sensitive issues” pozwoliło na przeprowadzenie analizy porównawczej wyjątkowo miękkiej tkanki – intymnej relacji z matką. Analiza materiału prowadzi do wniosku, że wiele z obecnych w polskim społeczeństwie stereotypów na temat relacji matka-córka nie ma dziś realnego przełożenia. Podczas swojego wystąpienia chciałabym odczarować wyobrażenie o wyższości rodziny tradycyjnej w stanowieniu dobrostanu psychicznego dzieci nad modelami, w których kobiety są aktywne zawodowo. Okazuje się, że wbrew pozorom to właśnie w tym modelu najczęściej dochodzi do niezdrowych napięć. Odpowiedzi respondentek zaskakująco otwarcie odzierają z lukru obraz Matki Polki. Analiza modeli rodziny z perspektywy dorosłych córek jest cenna, ponieważ rzuca światło na wpływy międzygeneracyjne. Pozwala również jednoznacznie stwierdzić, które konstrukcje rodzinne przynoszą więcej, a które mniej korzyści dla wszystkich członków rodziny oraz jaki mają bezpośredni wpływ na narracje dorosłości wychowanych w nich osób.

Magdalena Stankowska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Relacje rodziców po narodzeniu dziecka. Kryzys czy zbliżenie?*

Narodziny dziecka są momentem przełomowym w życiu rodziny. Poza tym, że kobieta i mężczyzna debiutują w roli matki i ojca, zmianie ulegają też relacje pomiędzy nimi (E. Gurba 2014, s. 220). Dziecko, które często jest źródłem radości i satysfakcji, wymaga również ciągłej opieki, środków finansowych potrzebnych na jego utrzymanie, troski, uwagi. Wspólny potomek może łączyć parę, sprawić, że kobieta i mężczyzna mogą patrzeć na istotę, która jest owocem ich uczuć, mają też więcej kwestii do omówienia, spraw do załatwienia. Ale też w czasach, kiedy tak ważną rolę przypisuje się jakości relacji w związku, dziecko może stanowić pewną przeszkodę dla budowania bliskości i intymności, zabierając rodzicom czas, pieniądze, energię, niekiedy przestrzeń w małżeńskim łożu (śpiąc z rodzicami bądź z jednym z rodziców). Jak zauważa E. Badinter (2013, s. 118) „nic w istocie bardziej nie różni się od zakochanej pary niż para rodziców”. Jakie zmiany w relacjach z mężami/partnerami zauważają matki małych dzieci? Czy pojawienie się dziecka w rodzinie ma pozytywny wpływ na relacje pomiędzy jego rodzicami czy wręcz przeciwnie – jest przyczyną, mniejszego, bądź większego kryzysu w związku? Na podstawie przeprowadzonych badań (53 pogłębione wywiady z pracującymi matkami małych dzieci) postaram się odpowiedzieć na tak po stawione pytania. Badania realizowane były w ramach projektu badawczego „Kobieta, matka,pracownik. Polki o macierzyństwie i pracy zawodowej” przez dr Magdalenę Stankowską i dr Martę Mikołajczyk od września 2017 do lutego 2018.

Mariola Piszczatowska-Oleksiewicz (niezależna badaczka): *Zależność czy zrównoważona wymiana? O przepływach zasobów społecznych w polskich rodzinach w układzie „crowded nest" (przepełnionego gniazda)*

W teoriach cyklu życia jednostki i rodziny niezwykle ważnym wydarzeniem jest wyprowadzka dorosłego dziecka z domu opiekunów. We współczesnych społeczeństwach obserwowane są przemiany, które w istotnym stopniu wpływają na czas i naturę tego typu wydarzeń przełomowych. Jednym z obserwowanych efektów są przesuniecia, przedłużenia i opóźnienia, również w zakresie separacji od rodzinnych pochodzenia, co ostatecznie prowadzi do funkcjonowania członków rodziny w układzie przepełnionego gniazda („crowded nest"). Z roku na rok rośnie odsetek młodych dorosłych w wieku miedzy 25 a 34 rokiem życia mieszkających z rodzicami pod jednym dachem, a co za tym idzie rodzin funkcjonujących w układzie „crowded nest". Czy model polskiej rodziny, w którym dorosłe dzieci mieszkają z rodzicami pod jednym dachem, wynika z konieczności, czy może strategii dzieci lub ich rodziców? Czy w rodzinie typu „crowded nest" możliwe jest określenie beneficjentów i ponoszących koszty tej koegzystencji? Odpowiedź na tak postawione pytania postaram się znaleźć w oparciu o wyniki ogólnopolskich badań sondażowych* (realizowanych przeze mnie do celów naukowych w TNS OBOP i CBOS) oraz badań jakościowych (wywiadów pogłębionych z gniazdownikami i ich rodzicami). Jak wynika z badań funkcjonowanie w układzie „crowded nest" nie jest decyzją jednej tylko ze stron – dzieci lub rodziców. To wypadkowa sił i wektorów występujących w rodzinnym ekosystemie. Dorosłe dzieci w układzie przepełnionego gniazda realizują swoje największe potrzeby (stabilizacji, bezpieczeństwa, beztroski, akceptacji, bycia z kimś jako alternatywy dla samotności, oszczędzenia pieniędzy, utrzymania poziomu konsumpcji). Potrzeby te, jakkolwiek odnoszą się do ich marzeń, aspiracji i oczekiwań na przyszłość, realizowane są tu i teraz, w układzie „zatłoczonego gniazda". Realizują je, co prawda, nie w idealnej, wymarzonej postaci, ale za to bez ryzyka. Niechęć czy nawet awersja do podejmowania ryzyka, strach przed tym co nieznane, to znamienne cechy środowiska (choć nie całego). Rodzice natomiast dzięki pozostającym w gnieździe dzieciom zaspokajają głównie swoje potrzeby psychiczne (choć nie tylko!): bezpieczeństwa, niechęci przed zmianą, strachu przed samotnością, używania dzieci jako panaceum na nieudane relacje małżeńskie lub z potrzeby posiadania dzieci blisko siebie na stare lata. Wymienione korzyści nie świadczą o pozytywnym tylko charakterze gniazdowania. Należy pamiętać o olbrzymich kosztach, ponoszonych przez obie strony. Gniazdownicy m.in. rezygnują ze swojej prywatności, kontaktów towarzyskich, doświadczają kontroli, nadmiernej opiekuńczości a niejednokrotnie również naciskom otoczenia w podejmowaniu decyzji. Rodzice z kolei mają na głowie obowiązki, a często też koszty, związane z funkcjonowaniem gospodarstwa w rozszerzonym składzie. To tylko wybrane przykłady solidarności w rodzinie typu „crowded nest". Bez wątpienia „crowdeed nest" to jedna z form solidarności we współczesnych czasach, ale też stojąca za tą formą gra urzeczeń z bogatym systemem przepływów społecznych. A wszystko w ramach jednej rodziny.

Referaty wyłożone:

Ewa Cichocka (Max Planck Institute for Social Anthropology): *Jaki obraz rodziny wyłania się z biografii drugiego pokolenia polskich emigrantów w Berlinie?*

Pomiędzy majem a listopadem 2019 roku prowadzę badania terenowe w Berlinie do mojej pracy doktorskiej zatytułowanej: Strategie życiowe drugiego pokolenia imigrantów a przekaz międzypokoleniowy, na przykładzie polskich rodzin imigranckich w Berlinie. Do tej pory przeprowadziłam krótkie badanie pilotażowe, które składa się z 7 pogłębionych wywiadów indywidualnych. Badania te opierają się w dużej mierze na wywiadach autobiograficzno-narracyjnych przeprowadzonych z Polakami, którzy wyemigrowali do Niemiec w latach 80. i 90. oraz z ich dorosłymi potomkami. Jednocześnie prowadzona jest obserwacja uczestnicząca polegająca na spędzaniu czasu i pomieszkiwaniu z przedstawicielami drugiego pokolenia. Przeprowadzone wywiady to bogaty materiał do analizy relacji panujących w polskich rodzinach migracyjnych. W tle rozmów z migrantami pozostaje specyfika wielokulturowego Berlina. Charakter i kultura tego miasta, zdają się odgrywać ważną rolę w kształtowaniu relacji w badanych rodzinach. Pierwsze przeprowadzone w badaniu pilotażowym wywiady pokazują duże rozbieżności w tym jak dorastanie w rodzinie imigranckiej relacjonują kobiety i mężczyźni. W zdecydowanej większości relacji, obie grupy przedstawiają to jako trudne, czasem traumatyczne doświadczenie. Także relacje pierwszego i drugiego pokolenia znacznie się różnią. Pomimo trudnych wspomnień z dzieciństwa, potomkowie pierwszego pokolenia znajdują dużo wyrozumiałości dla potyczek w wychowaniu przez swoich rodziców. Z wywiadów wynika również, że pierwsze pokolenie nie jest świadome trudnych doświadczeń swoich potomków. O tych i innych wynikach prowadzonych badań będę mówiła w referacie.

Marzena Mamak-Zdanecka (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *O ikigai — sensie istnienia firm rodzinnych. Porównawcze studium przypadku firm rodzinnych Małopolski, Toskanii i Andaluzji*

Tak jak dla starszych Okinawczyków ikigai, sensem życia jest cel, nadając wartość aktywności, narzucając codzienną dyscyplinę, dając poczucie przynależności i bycia potrzebnym, tak w przypadku firm rodzinnych i ich założycieli, celem jest prowadzenie firmy rodzinnej i jej przetrwanie. Właściciele firm rodzinnych zazwyczaj wyrażają to słowami „moja firma to moja rodzina, moja rodzina to moja firma". Rodzinny biznes nie jest tylko środkiem do osiągania celów finansowych, ale sensem życia (ikigai). To instytucja wielopokoleniowa, zatem od zysków ważniejsze są relacje, wartości, emocje i inwestowanie we wzmacnianie więzi rodzinnej oraz więzi wspólnotowych. Utrata celu jakim jest prowadzenie firmy rodzinnej lub partycypacji przez nestorów w jej funkcjonowaniu, nie tracąc pasji i zaangażowania – jest niejednokrotnie utratą sensu życia. Przygotowywane wystąpienia ma na celu poddać analizie i deskrypcji relacyjność pomiędzy wartościami rodzinnymi i firmowymi. Firmy rodzinne możemy definiować jako jednostki gospodarcze, w których zespolony został kapitał założycielski z więzami pokrewieństwa i powinowactwa. Codzienna rzeczywistość firm rodzinnych to przeplatanie się relacji biznesowych i zawodowych z relacjami rodzinnym. Zjawisko firm rodzinnych jest przynależne środowiskom biznesowym wielu krajów, jednakże prawdopodobnie jego geneza sięga tradycji biznesowej Włoch, a dokładniej Toskanii. Jako Polska doświadczamy po raz pierwszy (w przeciwieństwie do krajów europejskich mających tradycje sukcesyjne i uregulowania prawne zabezpieczające dziedziczenie firm) zmiany pokoleniowej w firmach rodzinnych, wymuszonej przez starzenie się dotychczasowych właścicieli. Oczywiście sukcesorem może być członek rodziny lub sukcesor zewnętrzny. Wielu jednak założycieli firm, jako „rację stanu" widzi jako sukcesora swoje dzieci i wnuki. Sukcesja jest trudnym procesem kilkunastoletnim i wieloaspektowym, chociaż wydaje się naturalnym. Cechą charakterystyczną, dla polskich i europejskich firm jest trudność w znalezieniu jako sukcesora spośród dzieci i wnuków. Wyniki badań Instytutu Biznesu Rodzinnego, pokazują, że w przypadku polskich sukcesji, jedynie tylko 8,1 proc. potencjalnych sukcesorów wewnętrznych zechce przejąć rodzinny biznes. Istotnym problemem jaki wynika z analizy struktury sektora MŚP w Polsce, gdzie udział firm rodzinnych jest szacowany aktualnie na około 828 tys., jest zapewnienie transferu międzypokoleniowego wewnątrz rodziny. Kontekstem dla rozważań są rzeczywiste studia przypadków wybranych spośród 30 badanych firm niefinansowych sektora MŚP w Małopolsce przebadanych w badaniach jakościowych nad przedsiębiorczością trzeciego wieku w 2017 i 2018 roku. Jako porównawcze studium przypadku zostały wybrane wyniki następujących projektów badawczych: badania firm rodzinnych w Toskanii i ich modelu rodzinnego na tle całokształtu przedsiębiorczości regionu (w oparciu o publikację L. Anselmi i N. Lattanzi (Il Family Business Made in Tuscany, 2016) oraz badania firm rodzinnych w Andaluzji (na podstawie projektu badawczego „Firmy rodzinne w Polsce i Hiszpanii"). Jakkolwiek w literaturze przedmiotu poświęconej polskiej i włoskiej przedsiębiorczości definiowanie firmy jako rodzinnej nie powoduje trudności, tak w przypadku firm rodzinnych w Hiszpanii jest trudno jednoznacznie zdefiniować, jaka działalność gospodarcza jest firmą rodzinną, a jaka nią nie jest. Jak podkreślają badacze toskańskich firm rodzinnych, związki krwi pozwalają na dziedziczenie prawa własności firmy ale nie są naturalnym gwarantem przejęcia roli, stylu i umiejętności przedsiębiorcy. Dla firm andaluzyjskich cechą charakterystyczną jest przyznawanie prawa do udziału w biznesie w znaczącym stopniu najbliższym członkom rodziny w następującej kolejności: rodzeństwo, rodzice i dzieci, współmałżonka. Konsekwencją jest podejmowanie decyzji dotyczących działania firmy zdecydowaniu częściej na forum rodzinnym.

Bogdan Więckiewicz (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II): *Pomiędzy wiernością a zdradą. Młodzi Polacy o małżeństwie*

Małżeństwo i rodzina stanowi przedmiot rozważań wielu dyscyplin naukowych, jak chociażby historii, psychologii, pedagogiki czy socjologii. Zagadnienie dotyczące tej grupy społecznej nabiera szczególnego znaczenia zwłaszcza pod koniec drugiej dekady XXI wieku, kiedy to obserwuje się wiele istotnych zmian związanych zarówno z systemem wartości rodzinnych, małżeńskich, jak również przemian dotyczących dotychczasowego modelu tej podstawowej grupy społecznej. Zmiany te w sposób istotny dostrzegane są również w Polsce. Z tego też względu współcześnie za ważne i interesujące wydaje się poświęcenie miejsca na dyskusję i analizę socjologiczną właśnie małżeństwa. Szczególnie, jeżeli opinia na temat tego związku dotyczy osób młodych, którzy w najbliższych latach będą decydowali jaką formą związku i czy w ogóle chcą stworzyć, a także jak sobie wyobrażają własne małżeństwo. Interesujące jest to, czy w opinii studentów ma być to związek trwały, nierozerwalny, oparty na wierności czy może będzie stanowił bardziej luźne relację a jego trwałość nie będzie stanowiła większej wartości. Referat prezentuje opinie studentów polskich na temat ich współczesnej wizji małżeństwa. Ma on charakter empiryczny. Przedstawia wyniki badań socjologicznych przeprowadzonych metodą sondażową. Badania mają charakter dynamiczny-trendów. W artykule zastosowano analizę ilościowo-jakościową. Artykuł stanowi porównanie opinii studentów na temat małżeństwa i rodziny w ciągu prawie 10 lat. Badania były przeprowadzone na kilku polskich uczelniach w latach – 2010, 2014 oraz 2018. W referacie skonfrontowano własne badania socjologiczne z dotychczasowymi analizami teoretycznymi oraz badaniami empirycznymi przeprowadzonymi w Polsce. Szczególną uwagę zwrócono między innymi na zagadnienie rozwodu w opinii polskich studentów jak i nierozerwalności małżeństwa. Współcześnie nierozerwalność małżeńska jest coraz

częściej kontestowana. Z tego względu wymienia się coraz więcej sytuacji życiowych, które usprawiedliwiają rozstanie małżonków. Małżeństwo jest coraz częściej postrzegane, jako instytucja oparta na umowie, która może być rozwiązana w przypadku konfliktu niemalże bez żadnych konsekwencji. Artykuł prezentuje również najczęstsze przyczyny rozwodów, nieporozumień, a także konfliktów wewnątrzmałżeńkich. Możliwość samorealizacji oraz podjęcia pracy zawodowej przez żonę, matkę powoduje, że wiele zadań w gospodarstwie domowym jest negocjowanych, nie zawsze udaje osiągnąć w tym zakresie kompromis, co w konsekwencji może prowadzić do konfliktów pomiędzy małżonkami. Poza tym indywidualizm związany z nastawieniem przede wszystkim na własny sukces, karierę zawodową i samorealizację powoduje, że współmałżonek nie zawsze jest w stanie dostrzec problemy drugiej osoby, a takie zachowanie nie sprzyja budowaniu więzi małżeńskiej a wręcz przeciwnie może prowadzić to jej osłabienia lub nawet rozpadu. Konsekwencją takiego stanu może być rozpad związku małżeńskiego, który kończy się najczęściej separacją lub rozwodem. Przedstawiono również pogląd studentów na temat wierności jak i zdrady małżeńskiej. Zachowanie wierności małżeńskiej z pewnością uzależnione jest od właściwych relacji współmałżonków. Jest czymś oczywistym, że zarówno kobieta jak i mężczyzna decydując się na związek małżeński wnoszą do niego własną wizję małżeństwa, która w pewnym stopniu często jest odmienna od współmałżonka. Z tego też względu różnice zdań, a nawet konflikty w tym związku wydają się niemalże czymś naturalnym, czymś czego nie da się w ciągu wielu lat wspólnego życia uniknąć. Ważne jest, jak one będą rozwiązywane, czy skończą się chwilową separacją, zdradą, a być może w konsekwencji rozwodem, lub też w ostateczności mogą wzmocnić związek.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.24

Referaty wygłaszane:

Hana Šlechtová (Uniwersytet Palackiego w Ołomuńcu): *Tożsamość brata/siostry i kwestia przynależności rodzinnej w okresie późnej dojrzałości i starości*

Więź między rodzeństwem to z punktu widzenia biegu życia najdłuższa z więzi rodzinnych. W ciągu dorosłego życia relacje między rodzeństwem mogą, ale nie muszą być utrzymywane, skoro więź rodzeństwa nie zakłada obowiązków danych prawem (w odróżnieniu od więzi między rodzicem i dzieckiem lub między małżonkami); utrzymywanie relacji wydaje się być dobrowolne, podobnie jak relacje przyjacielskie. Jednak, w odróżnieniu od przyjaciół, brat lub siostra wywodzi się z tej samej rodziny, z której – zwłaszcza w kontekście starości – często poza rodzeństwem już nikt nie żyje. To okazuje się być argumentem dla chęci do utrzymywania, a nawet odtwarzania relacji, a także do wzajemnego świadczenia usług i różnego rodzaju wsparcia. To wynika z badań zrealizowanych w Czechach, opartych o indywidualne wywiady narratywne oraz o grupy fokusowe z osobami w wieku 50+ posiadającymi co najmniej jednego żyjącego brata/ siostrę (w obecnej chwili blisko 100 osób zostało włączonych w te badania). W wywiadach jednostki akcentowały własną tożsamość brata lub siostry w różnych wymiarach: ja jako brat/ siostra konkretnej osoby; — ja jako część rodzeństwa w sensie wspólnoty; — ja jako część rodzeństwa w sensie osób tego samego pochodzenia, osób spokrewnionych. Przynależność do rodziny pochodzenia może (ale nie musi) wchodzić w konflikt z przynależnością do własnej rodziny (prokreacyjnej), co wiąże się z oddziaływaniem partnerki/ partnera jednostki, a więc szwagierki/ szwagra rodzeństwa partnera, wynikającym nie tylko z sympatii bądź antypatii osobistych, ale także z tego, czy (i na ile) on/ ona uważa grupę rodzeństwa (i ewentualnie linię genealogiczną swojego partnera) za swoją grupę odniesienia.

Dorota Majka-Rostek (Uniwersytet Wrocławski): *Rodzina w narracjach biograficznych starszych gejów*

Referat ma na celu prezentację rodzajów obecności kontekstów rodzinnych w narracjach biograficznych gejów w wieku 50 plus. Z kilkunastu wywiadów wyodrębniono te wątki biograficzne, które związane są m.in. z: rodziną pochodzenia w okresie dzieciństwa i młodości, procesami rekonstrukcji relacji rodzinnych w wieku dojrzałym, formułowaniem relacji typu „friends as family", konstruowaniem oraz definiowaniem obecnych relacji rodzinnych – zarówno opartych na pokrewieństwie jak i na modelu „rodziny z wyboru".

Monika Frąckowiak-Sochańska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Obraz współczesnych relacji rodzinnych w narracjach psychoterapeutów prowadzących terapię indywidualną, par i rodzinną*

Bliskie relacje interpersonalne, do których niewątpliwie należą relacje rodzinne stanowią istotne tło problemów emocjonalnych (spośród których część traktowana jest jako problemy zdrowia psychicznego) stanowiących podstawę poszukiwania pomocy psychoterapeutycznej. Rodzina jako mikrostruktura wyznaczająca kontekst najbliższych doświadczeń może osłabiać bądź wzmacniać działanie stresorów pochodzenia makrospołecznego. System rodzinny może być przestrzenią tworzenia więzi będących podstawą wsparcia oraz wytwarzania zasobów niezbędnych do rozwiązywania problemów, bądź też może stanowić źródło obciążeń psychicznych. Wizja rodziny jako źródła wsparcia i źródła obciążenia nie jest jednak zero-jedynkowa. Współczesne tendencje społecznokulturowe związane z separacją doświadczeń zagrażających ustalonemu porządkowi interakcji (Giddens 2001) oraz medykalizacją społeczeństwa (Illich 1974, 1975, Lane 2007, Maturo 2009, Nowakowski 2013, Scott 2006) znajdującą wyraz m.in. w rozwoju kultury terapeutycznej (Kociuba 2009, Jacyno 2007), sprawiają, że konsekwencje kryzysogennych mechanizmów makrospołecznych oddziałujących na rodzinę i jednostkę są interpretowane przez pryzmat zaburzeń emocjonalnych oraz zakłóceń zdrowia psychicznego. Zaburzenia te stanowią osobiste doświadczenie jednostki, jednak ich powtarzalność pozwala założyć, że są one pochodną pewnych cech systemu społecznego oraz norm kulturowych funkcjonujących w wymiarze makro- i mikrospołecznym. W referacie zostaną zaprezentowane dane empiryczne pochodzące z badań jakościowych – wywiadów pogłębionych z psychoterapeutami prowadzącymi terapię indywidualną, par oraz rodzinną. Ich socjologiczna analiza i interpretacja pozwoli na powiązanie pewnych uogólnionych doświadczeń jednostek zgłaszających się po pomoc psychoterapeutyczną z uwarunkowaniami strukturalnymi i kulturowymi charakterystycznymi dla współczesnego społeczeństwa, określanego mianem późnej, bądź refleksyjnej nowoczesności (Giddens 2001, 2009, Lash 2009).

Małgorzata Szyszka (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II): *Chcę czy muszę? Powody zawierania małżeństw i zakładania rodziny*

Celem wystąpienia jest próba zidentyfikowania determinant zawierania małżeństwa i zakładania rodziny. Dlaczego młodzi ludzie opowiadają się za formalnym związkiem? Czy wejście w małżeństwo i założenie rodziny jest wyborem czy koniecznością? Czy rodzina ma nadal znaczenie? W oparciu o literaturę i badania socjologiczne wytypowano czynniki i uzasadnienia zawierania formalnych związków i posiadania rodziny. Z analizy wynika, iż powody te koncentrują się wokół sfery emocji – miłości i zaufania, także poczucia bezpieczeństwa i stabilizacji, poczucia wspólnoty i chęci posiadania dzieci jako podstawy rodziny, a także z wysoko cenionej wartości życia rodzinnego. Nie bez znaczenia są ponadto kwestie wsparcia i pomocy wewnątrzrodzinnej (solidarność rodzinna), zwłaszcza w kontekście opieki i gniazdowania dorosłych dzieci z rodzicami. Jednakże zakwalifikowanie poszczególnych motywacji do kategorii wyboru lub konieczności nastręcza trudności, ponieważ mają one w większości przypadków dwojaki charakter. Wniosek, jaki się nasuwa to stwierdzenie, że fundamentem małżeństwa i rodziny jest wybór, zaś jej trwanie i funkcjonowanie – jednocześnie wyborem i koniecznością wynikającą z wyboru.

Referaty wyłożone:

Agnieszka Rychłowska-Niesporek (Kolegium Pracowników Służb Społecznych w Czeladzi): *Rodzina ale jaka? Oczekiwania młodych dorosłych*

Młodzi, wykształceni i pracujący mieszkańcy dużych miast deklarują chęć założenia rodziny. Jednak ich oczekiwania co do jej kształtu i funkcji różnią się od tradycyjnego modelu. Szeroko rozumiana indywidualizacja, konsumpcjonizm, brak nacisków społecznych, powodują, że młodzi dorośli podjęcie decyzji o założeniu rodziny uzależniają od indywidualnych korzyści wynikających z jej posiadania. Poszukiwanie i wybór partnera są z jednej strony determinowane indywidualną postawą, z drugiej natomiast zmieniającymi się możliwościami i warunkami dokonywania wyboru. Współcześni indywidualiści do założenia rodziny podchodzą jak do projektu, pewnego rodzaju zadania, starając się przeanalizować jak najwięcej aspektów relacji, szacując potencjalne szanse i zagrożenia, minimalizując straty. Wystąpienie oparte jest na badaniach singli z wyższym wykształceniem w wieku 27-40 lat,

mieszkańców dużych miast, Badania przeprowadzono w latach 2016-2018 w oparciu o pogłębione wywiady indywidualne oraz ogólnopolską ankietę internetową.

Joanna Śmigielska (Uniwersytet Warszawski): *Zwyczajne jutro*

Współczesna rodzina będąca w procesie wielorakich przemian różni się od tej z przeszłości. Bardzo interesujące są przemiany form życia w rodzinie zwłaszcza tam gdzie mamy do czynienia z bardzo tradycyjnymi środowiskami wiejskimi. Obraz współczesnej rodziny wiejskiej jej relacji i więzi stanowi kompromis pomiędzy sięganiem po nowe wzory życia i pozostawaniem w utartych tradycyjnych rolach i zwyczajach. Taki model życia jest udziałem mieszkańców badanych przeze mnie wsi regionu łowickiego.

Maria Sroczyńska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Rodzina jako młodzieżowe sacrum (przyczynek do badań jakościowych)*

W kontekście zdominowania życia społecznego przez kryteria ekonomiczne (rynek, efektywność, konsumpcja) istotne są pytania o zdolność wyróżniania przez młodzież tego co jest „świętością", a także o jej przejawy w życiu rodzinnym, uwarunkowania oraz przemiany. W ponowoczesnym świecie sacrum i profanum wzajemnie się przenikają. W szerokim znaczeniu, sacrum może być rozumiane jako wszystko to, co w danej kulturze ma wartość nadrzędną, a kategoria rodziny przynależy do systemu interpretacyjnego porządkującego rzeczywistość. W znaczeniu węższym, rodzina pojawia się w kontekście systemu wierzeń religijnych, odwołujących się do rzeczywistości pozaempirycznej. Najbardziej wąski sposób interpretacji rodziny, jako formy sacrum, przywołuje te wyobrażenia i przekonania jednostkowe, które nadają sens indywidualnej egzystencji, a na poziomie teoretycznym łączą się z Luckmannowską koncepcją „niewidzialnej" religii. Postrzeganie rodziny przez młodzież może być interpretowane w odniesieniu do rodzaju sacrum i typu orientacji: przekazanej, moratoryjnej, dyfuzyjnej i osiąganej (J. Marcia, S. Krzychała), zarówno w kontekście substancjalnym jak i funkcjonalnym. Ten ostatni otwiera się na prywatno-osobowy styl życia w świecie, absorbuje wzory hedonistyczne przejawiające się w kodzie konsumpcji, co stanowi zarówno jeden z wymiarów odrębności pokoleniowej, jak i jego relacyjności wobec starszych członków społeczeństwa (rodziców, dziadków). W referacie odniesiono się do rezultatów badań jakościowych, opartych na analizie materiałów o charakterze biograficznym. Czy młodym, doświadczającym banalizacji i rozproszenia sacrum, towarzyszy lęk przed realnym zaangażowaniem w sprawy Drugiego, w rekonstruowanie staro-nowej, prymarnej formy wspólnotowości jaką stanowi rodzina? Jeśli tak, to wydaje się, że od tego zaangażowania nie ma ucieczki, gdyż „tylko zmieniając wyobraźnię, człowiek zmienia egzystencję" (Z. Bauman). W tej perspektywie los rodzinnego sacrum nie wydaje się być zagrożony.

G26. PRAKTYKI CODZIENNOŚCI W RODZINACH I BLISKICH ZWIĄZKACH – PERSPEKTYWA TEORETYCZNA I BADAWCZA

Organizatorki: Mariola Bieńko (Uniwersytet Warszawski), **Małgorzata Sikorska** (Uniwersytet Warszawski), **Iwona Taranowicz** (Uniwersytet Wrocławski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Rodziny

Język obrad: polski

Rodzina, podobnie jak różne rodzaje bliskich związków interpersonalnych są generatorami praktyk. Tworzą uniwersalne układy osobowe, wyznaczające obszar relacji, rytuałów, które dokonują się zarówno w przestrzeni prywatnej, jak i przenikają do sfery publicznej. Teorie praktyk społecznych, paradygmat socjologii codzienności oraz związana z nimi perspektywa *doing families* tworzą obiecującą alternatywę dla prowadzenia badań dotyczących rodzin i bliskich związków. Wspólne założenia – dotyczące sfery życia rodzinnego – dla tych podejść to m.in.: 1) „szeroka" i inkluzywna definicja rodziny; 2) przekonanie, że rodzina nie tyle jest instytucją społeczną (i nie jako taka powinna być badana), lecz przede wszystkim jest strumieniem zdarzeń i codziennych działań podejmowanych przez osoby tworzące rodziny oraz przez ich „otoczenie" (znajomych, sąsiadów, obserwatorów, instytucje publiczne itd.); 3) koncentracja na analizach dotyczących praktyk, działań codziennych z pozoru trywialnych jednak przez swoją powtarzalność „wytwarzających" rodzinę; 4) przekonanie, że „praktyki (…) <<konstytuują światy>> w tym sensie, że podczas nich dochodzi do wyartykułowania zrozumiałości układów jednostek (obiektów, ludzi i wydarzeń), określenia ich znormatywizowanych, połączonych znaczeń". Szczególnie obiecujące wydaje się łączenie analizy codziennych praktyk z analizą dyskursu, w którym wytwarzane i powielane są normy oraz wzory rozmaitych aspektów życia rodzinnego. Do zgłaszania referatów zapraszamy autorki i autorów zainteresowane/nych zarówno teoretyczną refleksją nad teoriami praktyk, socjologią codzienności i perspektywą *doing families*, jak i osoby chcące zaprezentować wyniki badań dotyczących praktyk codzienności w rodzinach i bliskich związkach. Mamy nadzieję, że uczestnicy grupy odnajdą przestrzeń do dyskusji w proponowanych obszarach: 1) praktyki rodzicielskie, w tym: praktyki macierzyńskie, ojcowskie oraz wychowawcze; 2) praktyki dotyczące sfery intymności i seksualności w obszarze relacji rodzinnych, małżeńskich

oraz w związkach nieformalnych; 3) „nowe" i „stare" rytuały życia rodzinnego i małżeńskiego; 4) praktyki „wytwarzające" rodzinę w odwołaniu do koncepcji Jeanet Finch *displaying families*); 5) praktyki genderowe w życiu rodzinnym i bliskich związkach; 6) ciało i cielesność jako fenomen praktyk intymności w rodzinach i związkach; 7) praktyki codzienności w rodzinach i bliskich związkach nieheteronormatywnych.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.23

Referaty wygłaszane:

Małgorzata Poznańska (Uniwersytet Warszawski): *Macierzyństwo z laktatorem i smartfonem — analiza codziennych praktyk i doświadczeń matek karmiących piersią inaczej*

Celem wystąpienia jest analiza codziennych praktyk matek Karmiących piersią inaczej, tj. odciągających pokarm laktatorem i podających go dzieciom z butelki. Zaprezentowane zostaną wyniki przeprowadzonych w ubiegłym roku wywiadów pogłębionych z matkami Karmiącymi piersią inaczej i dzielącymi się mlekiem za pośrednictwem grupy na portalu Facebook. W próbie badawczej znalazło się 10 mam w wieku od 21 do 36 lat, a wśród poruszanych w wywiadach zagadnień pojawiły się między innymi kwestie związane z doświadczaniem presji społecznych dotyczących wybranego modelu karmienia, źródłami informacji i wzorców związanych z macierzyństwem, trudnościami laktacyjnymi, aksjologią mleka kobiecego, funkcjami grup internetowych, reakcjami otoczenia na dzielenie się mlekiem, a także wiążącymi się z tą praktyką zagrożeniami i korzyściami. Podczas wystąpienia przedstawiony zostanie wpływ praktyk związanych z odciąganiem pokarmu na percepcję mleka oraz ich znaczenie dla wykształcenia się tożsamości matki Karmiącej piersią inaczej i zaufania do innych kobiet, od których przyjmowane jest mleko. Zasygnalizowane zostanie także emocjonalne znaczenie laktatora jako przedmiotu, wokół którego organizowany jest dzień respondentek badania, oraz kwestie konstruowania tożsamości w oparciu o wybrany model karmienia dziecka. W tym kontekście doświadczenie trudności laktacyjnych opisane zostanie jako punkt załamania dotychczasowych planów i wyobrażeń, wymagający ich redefinicji, która odbywa się właśnie na polu codziennych praktyk związanych z karmieniem dziecka. Jako teoretyczne inspiracje dla analizy zebranego materiału empirycznego wykorzystane zostaną koncepcja displaying families autorstwa Janet Finch oraz perspektywa Davida Morgana doing-families, które referentka będzie się starała odnieść do konstruowania macierzyństwa w oparciu o deklarowane publicznie przekonania i praktyki oraz redefinicję utrwalonych w społeczeństwie wzorów w odniesieniu do karmienia niemowląt.

Monika Helak (Uniwersytet Warszawski): *Jak samotne matki tworzą i ukazują rodziny? Performatywne wzorce rodzinności a klasy społeczne według teorii Pierre'a Bourdieu*

W swoim artykule „Displaying Families" Janet Finch stwierdza, że rodzina jest dynamicznym procesem, który ujawnia się w bieżącym działaniu i świadomym wysiłku uczestników i uczestniczek życia rodzinnego, uchwytnym jedynie w dłuższej perspektywie. Finch dokonuje rozróżnienia na same praktyki życia rodzinnego [doing families], które mają konstytuować współczesną procesualną rodzinność, oraz ich performatywny aspekt, nazywany ukazywaniem [displaying]. Rozróżnienie ukazuje, że choć życie rodzinne przestało być strukturą o jednoznacznie identyfikowalnych cechach, to jednocześnie staje się rodzajem społecznej twórczości, generującej intersubiektywnie rozpoznawalne znaczenia. Jednostki tworzące współczesne rodziny mogą to robić w rozmaitych konfiguracjach, nieraz odległych od normy rodziny nuklearnej, jednak muszą się jednocześnie ukazać jako rodzina: zarówno poprzez swoją tożsamość, jak i codzienne praktyki. Perspektywa ta może być szczególnie owocna poznawczo w przypadku nienormatywnych rodzin. W Polsce należą do nich rodziny monoparentalne. Matki, które je współtworzą, borykają się z poczuciem niepełności i bycia niewystarczająco dobrym rodzicem. Podejmują one jednak wysiłek samodzielnego życia, tworzą rodziny i ukazują je w przestrzeniach prywatnych i publicznych. Z jednej strony z sukcesami – według badań CBOS-u ponad 90% Polaków uważa matkę samodzielnie wychowującą dzieci za rodzinę, a rodzin monoparentalnych przybywa. Z drugiej brak odpowiednich praw pracowniczych, niedostępność opieki dla dzieci czy nieskuteczna egzekucja świadczeń alimentacyjnych stawia wiele samotnych matek w obiektywnie trudniejszej pozycji niż tzw. „pełne" rodziny. Zasadne staje się pytanie: jak samotne matki performują rodzinność (zarówno w znaczeniu praktyk, jak i tożsamości) i jak ją podtrzymują? I czy dla wszystkich strategie te wyglądają tak samo? Aby się tego dowiedzieć, należy przyjrzeć się praktykom życia rodzinnego w Polsce w kontekście istotnych czynników zróżnicowania. W ślad za Pierre'em Bourdieu uważam za taki czynnik podziały klasowe. Warty odniesienia opis polskiej struktury klasowej proponują autorzy książki „Style życia i porządek klasowy w Polsce" pod redakcją Macieja Gduli i Przemysława Sadury. Publikacja ta stanowi adaptację teorii klas Bourdieu i jego terminologii, np. kapitału kulturowego czy habitusu, do opisu polskiej stratyfikacji społecznej. Gdula i Sadura wyróżniają trzy klasy: ludową, średnią i wyższą i wskazują na różnice w wyznawanych

przez nie tożsamościach i praktykach życia codziennego. Jedną z metod badawczych wyróżnionych przez autorów, którą można „zaprząc" do eksplorowania klasowej perspektywy w życiu rodzinnym, jest narracyjny wywiad biograficzny. Zdecydowałam się jej użyć w swoim badaniu eksploracyjnym zróżnicowania praktyki życia rodzinnego polskich samotnych matek. W 2017 r. przeprowadziłam 5 narracyjnych wywiadów biograficznych (oraz wykorzystałam jeden dodatkowy, zastany) z samotnymi matkami z klasy ludowej, średniej i wyższej. W toku wywiady badane spontanicznie poruszały takie tematy jak tożsamość, życie intymne, organizacja życia codziennego, podział obowiązków domowych czy przyjmowane strategie na rynku pracy. W tych obszarach ujawniły się klasowe wzorce performowania rodzinności, które komplikują obraz samotnego macierzyństwa jako nienormatywnego monolitu. W toku analizy udało się częściowo zarysować zróżnicowanie w obrębie życia codziennego rodzin monoparentalnych i wskazać kierunki dalszych badań.

Joanna Mizielińska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *„To jest rodzina teoretyczna, a to jest rodzina praktyczna". Definiowanie i praktykowanie rodziny w narracjach rodzin z wyboru w Polsce*

W proponowanym wystąpieniu odwołam się do wyników projektu badawczego zatytułowanego „Rodziny z wyboru w Polsce" dotyczącego życia rodzin nieheteroseksualnych, którym kierowałam w latach 2013-2016 oraz do publikacji podsumowujących owe wyniki. Przyjąwszy perspektywę „nowych studiów nad rodziną" (Bernardes 1997, Levin 1993, Morgan 1996) w czasie trwania projektu interesowało mnie, jak wygląda codzienne życie rodzinne osób nieheteroseksualnych w różnych jego obszarach (intymność, rodzicielstwo, jawność i dyskryminacja, relacje rodzinne i sieci wsparcia, trajektorie życiowe, etc.) oraz jakie praktyki rodzinne są istotne dla poszczególnych obszarów, jakie strategie prezentowania własnej rodzinności w nich dominują. Podczas wystąpienie zaprezentuję szereg zagadnień związanych z tym, w jaki sposób osoby nieheteroseksualne prezentują własną rodzinę (Finch 2007), w jaki sposób ją definiują i wytwarzają w stosunku do bardziej lub mniej znaczących innych oraz z jakim odbiorem się spotykają. Zwrócę przy tym szczególną uwagę na szereg istotnych wymiarów organizujących przynależności rodzinne. Analizując mapy rodzinne rysowane przez uczestników badań oraz ich narracje na temat rodziny zbadam relacje między poziomem wyobrażonym a praktycznym. Ukażę ich odchodzenie od formalno-strukturalnych wyznaczników bycia rodziną na rzecz praktyk, które ową rodzinność tworzą. Tym samym rodzina jawi się tu jako zestaw relacyjnych praktyk różnego rodzaju, od tych związanych z tworzeniem wspólnego domostw poprzez te związane z rodzinnymi rytuałami po praktyki troski i intymności. Wyniki przedstawionych analiz pozwalają naświetlić kilka interesujących kwestii na temat mechanizmów wytwarzania rodzin i ich autoprezentacji. Dzięki wielowymiarowej dekonstrukcji pojęcia rodzina tak, jak jest ona praktykowana, przeżywana i urefleksyjniana przez samych nieheteroseksualnych badanych w interakcjach społecznych, wyjaśniam, jakiego odbioru/odczytania własnej relacji badani oczekują a z jakim się spotykają.

Małgorzata Bieńkowska (Uniwersytet w Białymstoku): *Praktyki konstruowania rodzicielstwa adopcyjnego*

Celem proponowanego wystąpienia jest analiza praktyk jakie podejmują kandydaci na rodziców adopcyjnych/ rodzice adopcyjni w kreowaniu bycia rodzicem. W oparciu o prowadzone badania z rodzicami adopcyjnymi chcę pokazać jak dokonuje się wejście w rolę rodzica a także „negocjowanie" tej roli z otoczeniem. Chcę także ukazać procesualność, refleksyjność rodzicielstwa adopcyjnego. Adopcja w Polsce wciąż jest tematem tabu, sporadycznie się o niej mówi otwarcie, a wiedza społeczeństwa o adopcji jest dość nikła. Powoduje to różne postawy rodziców adopcyjnych związane z ujawnianiem faktu adopcji bądź wręcz ukrywaniem tego przed otoczeniem, czy w skrajnych sytuacjach, przed dzieckiem. Rodzice adopcyjni w swoją rolę wchodzą poprzez szereg procedur, szkoleń, spraw sądowych – gdy adopcja już jest „dokonana", dalej w przestrzeni społecznej spotykają się z różnymi sposobami mówienia, pisania o adopcji. Niestety czasem są to treści raniące ich wrażliwość (tak jak podręcznik do nauczania początkowego, w którym mamę adopcyjną określono jako drugą mamę".

Anna Witeska-Młynarczyk, Anna Krawczak (Uniwersytet Warszawski): *Zinstytucjonalizowane praktyki budowania więzi. O dziecięcych podróżach z rodzin zastępczych do adopcyjnych*

Celem mojego wystąpienia jest analiza procesów retradycjonalizacji i militaryzacji męskości w środowiskach polskich migrantów, aktywnych w organizacjach religijnych Polskiej Misji Katolickiej w Anglii. W prezentacji przedstawiam wyniki badań przeprowadzonych w projekcie badawczym w latach 2017-2019 (finansowanie Narodowe Centrum Nauki w Polsce), szczególnie zaś wywiadów pogłębionych z religijnymi polskimi mężczyznami oraz kobietami migrującymi do Anglii, oraz obserwacji uczestniczących. Gender rozumiem w kategoriach instytucji społecznej, konstytuowanej przez rekursywne relacje między praktykami społecznymi i społecznymi regułami. Męskość, w tym ujęciu, jako zinstytucjonalizowane praktyki społeczne, może być reprodukowana zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Polskie Misje Katolickie to organizacje religijno-migracyjne działające w transnarodowych kontekstach krajów wysyłających i przyjmujących. PMK działają w społeczeństwach migracyjnych i pełnią wobec Polek i Polaków funkcje religijne, społeczne i kulturowe. Transnarodowe środowisko wpływa na sposoby działania w obrębie PMK, w tym na praktykowane

wzory płci w przestrzeniach organizacji PMK. Jednym z wzorów płciowych, który jest powszechnie praktykowany i reprodukowany w obrębie organizacji PMK jest wzór hegemonicznej męskości. Wzór ten realizuje się różnorodnych praktykach społecznych. Jedne z kluczowych praktyk, które służą podtrzymywaniu oraz mobilizowaniu tego wzoru, to retradycjonalizacja męskości oraz militaryzacja. Retradycjonalizacja oznacza przywoływanie i odtwarzanie w działaniach (zbiorowych i indywidualnych) mitycznej, przeszłej i utraconej męskości, militaryzacja natomiast osadza działania społeczne w ramach kulturowej wojny, walki, konfrontacji. Praktyki te, jak pokazują badania, odnoszą się do kontekstu kulturowo-społecznego społeczeństwa angielskiego, w którym żyją polscy migranci. Szczególnie ważne są tu cztery wymiary kontekstu, wobec których mężczyźni podejmują praktyki konfrontacyjne. Pierwszym z nich jest islam i wielokulturowość; jak pokazują badania, konfrontacja polskich religijnych mężczyzn z islamem staje się symboliczną areną, w której dochodzi do próby męskich sił i zmagań o dominację nad kontrolą społecznego porządku. Pozostałe konteksty, do których przede wszystkim odwołują się moi badani w praktykach hegemonicznej męskości to: naród polski i tożsamość narodowa, sekularyzacja oraz lokalne Kościoły (katolicki w Anglii i anglikański), które są krytykowane i dezawuowane.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.23

Referaty wygłaszane:

Beata Małecka-Tepicht (Uniwersytet Warszawski): *Rodziny wielodzietne — praktyki życia codziennego*

Referat ma na celu zaprezentowanie wyników badań prowadzonych we współczesnych rodzinach wielodzietnych. Badania prowadzone były w 2018 roku za pomocą wywiadów pogłębionych oraz obserwacji rodzin wielodzietnych. Miały na celu sprawdzenie, jak funkcjonują w dzisiejszej Polsce rodziny z trójką lub większą liczbą dzieci, jak wygląda ich codzienne życie i w jaki sposób zmieniło się na przestrzeni kilku lat. Zaprezentuję w jaki sposób rodzice wielodzietni postrzegają swoją sytuację dzisiaj i jak zmieniało się to od momentu założenia rodziny. Wyniki badań będę chciała skonfrontować z teoriami związanymi z przepływem zasobów, rozumianych szeroko jako wszystko co ludzie cenią. W związku z tym badania dotyczyły takich dziedzin życia jak sytuacja materialna, zdrowotna, usługi publiczne i prywatne, edukacja dzieci, czas wolny, relacje w rodzinie (między rodzeństwem, między małżonkami i z szerszą rodziną). Będę się odwoływała do teorii zachowania zasobów Stevana E. Hobfolla, teorii wymiany Georga Homansa, teorii Karen S. Cook i teorii Lindy D. Molm. Wyniki badań pokazują, jaki jest wpływ choroby w rodzinie na system jej pozostałych zasobów. Rodziny opowiadają też o tym, w jaki sposób wzorce z rodzin pochodzenia wpływają na ich obecne życie. Podczas prezentowania wyników badań, odwołam się również do teorii związanych z socjologią emocji, żeby pokazać jak kształtuje się w rodzinach wielodzietnych poczucie dumy czy bezpieczeństwa. Będą to teoria wstydu Thomasa Scheffa oraz teoria Theodore Kemper. Badania prowadzone były też w określonej sytuacji polityczno-gospodarczej (2018 rok), po wprowadzeniu świadczenia 500+. Dlatego będę chciała zaprezentować, w jaki sposób zmieniła się sytuacja rodzin wielodzietnych po uzyskaniu tego świadczenia. Będę starała się pokazać wpływ tego świadczenia nie tylko na sytuację materialną, ale również na sferę emocjonalną czy społeczną np. postrzeganie rodzin wielodzietnych w społeczeństwie. W wywiadach pytałam też rodziny o to, w jaki sposób postrzegają obecną sytuację polityczną i gospodarczą. Kolejnym aspektem badania była próba określenia czynników, które mają wpływ na decyzję rodziców o powiększeniu rodziny. W dobieraniu rodzin do badania starałam się uwzględnić różne podejścia do religii od wyboru rodzin bardzo wierzących i żyjących na co dzień zgodnie ze wskazaniami religii, aż po rodziny nieprzywiązujące w ogóle wagi do tego aspektu życia. Różna jest też sytuacja materialna rodzin w chwili wywiadu, ale ona zmienia się też w ciągu ostatnich lat. Rozmawiałam z rodzinami, które były w trudnej sytuacji materialnej, z takimi, które właśnie stanęły na nogi oraz z takimi, których sytuacja jest bardzo dobra. Z sytuacją materialną ściśle wiąże się sytuacja mieszkaniowa oraz zawodowa. Zdarzają się też sytuacje migracji zawodowej jednego z rodziców. Chciałabym zaprezentować, jak ten system zależności różnych aspektów życia funkcjonuje w przebadanych przeze mnie rodzinach.

Urszula Abramowicz (Uniwersytet w Białymstoku): *W oczekiwaniu na narodziny dziecka. Praktyki młodych rodziców*

Referat poświęcony jest parom, które aktywnie oczekują narodzin swego dziecka. Moja uwaga koncentruje się rodzicach biorących udział w kursach organizowanych przez szkoły rodzenia. Analizie poddałam program szkół rodzenia jak również przeprowadziłam badania ankietowe wśród uczestników zajęć, czyli par spodziewających się dziecka. Celem tych badań było wyłonienie wzoru zaangażowanego ojca na etapie życia prenatalnego dziecka oraz oczekiwań przyszłych matek wobec ojca dziecka. W pierwszej części referatu na podstawie literatury przedmiotu przybliżę założenia oraz

historię szkół rodzenia. Natomiast drugą część poświęcę na przedstawienie analizy wyników badań zastanych oraz wyników własnych badań, które przeprowadziłam w szkołach rodzenia znajdujących się na terenie miasta Białegostoku.

Anna Krajewska (Uniwersytet Warszawski): *Codzienne praktyki rodzicielskie a kształtowanie tożsamości płciowej dzieci*

Codzienne życie dzieci – zwłaszcza tych młodszych – jest w znaczącej mierze efektem przyjętych w ich rodzinach praktyk rodzicielskich, obejmujących nie tylko świadome decyzje dotyczące wychowania czy edukacji dzieci, ale także tworzenie ich codzienności poprzez – nierzadko bezrefleksyjne – wybory i działania. Kształtując materialne otoczenie dzieciństwa (przestrzenie dziecięce, ich zabawki, stroje), zachęcając lub zniechęcając dzieci do rozmaitych aktywności, włączając je lub izolując od rozmaitych zajęć czy informacji, rodzice poprzez codzienne praktyki wpływają na formowanie się dziecięcych tożsamości – w tym tożsamości płciowej. Dodatkowo, dzieci w mniejszym lub większym stopniu współtworzą warunki, w których kształtuje się ich „ja" – a stopień dziecięcej partycypacji i ich wpływu na ten proces jest również – przynajmniej częściowo – efektem określonych praktyk rodzicielskich. Jak zatem wyglądają te praktyki we współczesnych polskich rodzinach? Czy istnieją różnice w praktykach codzienności stosowanych przez matki i przez ojców? Czy praktyki angażujące dziewczynki i chłopców różnią się w istotny sposób? I wreszcie – jaki jest wpływ samych dzieci na kształt tych praktyk? W referacie zostaną zaprezentowane wyniki badań jakościowych dotyczących codziennych praktyk rodzicielskich w zakresie kształtowania tożsamości płciowej dzieci w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym, w ramach których poszukiwano odpowiedzi na wymienione pytania.

Łucja Kapralska (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Mama, tata, sieć. Obraz przemian w młodych rodzinach na podstawie blogów parentingowych*

Media, w tym Internet są stałym elementem życia rodzinnego. Jednym z aspektów tej relacji są tworzone przez młodych rodziców blogi parentingowe. W liczącej około 3 mln tytułów polskiej blogosferze blogi rodzicielskie stanowią ok. 5.8%. Autorka, śledząc wpisy w tej formie internetowego piśmiennictwa zauważa, iż przemiany w rodzinie takie jak zmiana realizacji funkcji ekonomicznej, partnerstwo, tzw. nowe macierzyństwo i nowe ojcostwo są skrupulatnie oznajmiane światu za pomocą blogów. Blogujący rodzice chętnie dzielą się narracjami o praktykach rodzicielskich, radami i rekomendacjami z niekiedy bardzo szerokim gronem odbiorców bloga. Celem wystąpienia jest przedstawienie obrazu rodziny, w tym m.in. wzorów życia codziennego, relacji na linii matka – ojciec, rodzice dzieci/dziecko, jaki wyłania się z popularnych blogów parentigowych. Teoretyczne ramy wystąpienia stanowi teoria modernizacji i II przejścia demograficznego. W warstwie empirycznej blogi uznane są za rodzaj danych zastanych – dokumentów osobistych, przy uwzględnieniu różnic między dokumentami osobistymi w postaci analogowej i cyfrowej.

Joanna Wróblewska-Skrzek, Anna Linek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Atrakcyjny tata? O atrakcyjności fizycznej i seksualnej w perspektywie ojcostwa. Analiza empiryczna*

W artykule zaprezentowane zostaną wyniki badania zatytułowanego Współczesny ojciec – na skrzyżowaniu oczekiwań i rzeczywistości. Badania zorientowane były na ustalenie sposobu funkcjonowania ojców w sferze prywatnej jak i publicznej. W proponowanym tekście zaprezentowana zostanie wąska cześć materiału empirycznego odnosząca się do sfery intymności i atrakcyjności fizycznej badanych. Badanie realizowano strategią jakościową, przeanalizowano 29 wywiadów IDI z zastosowaniem metody kuli śnieżnej. Presja związana z atrakcyjnością fizyczną mężczyzn w ostatnich latach zdecydowanie przybiera na sile. Świadczy o tym wzrastająca liczba mężczyzn decydujących się na operacje plastyczne lub – co bardziej powszechne – stosujących wyczerpujące ćwiczenia fizyczne i sięgających po anaboliki, by szybko uzyskać efekt w postaci przyrostu masy mięśniowej (por. Babiker, Arnold). Owa presja wiąże się ze zmianą współczesnego modelu oraz wzoru męskości. Dziś trudno o wskazanie co jest ‚typowo męskie', a co ‚typowo kobiece'. Jak zauważa Zbyszko Melosik, „w kulturze współczesnej mężczyzna przyodziewa się w swoje ciało", co przez długi czas odnosiło się tylko do kobiet. Oczekiwania co do atrakcyjności mężczyzny, dotyczą już nie tylko kwestii jego muskulatury czy sprawności fizycznej, ale także odnoszą się do sfery mody, stylu, pielęgnacji, a więc kosmetyzacji, a co więcej także zaangażowania w relacje interpersonalne. Ponadto kluczowym dla zarysowania wizerunku współczesnego mężczyzny jest problem oceny sfery seksualnej w związku i ewaluowania ewentualnych zmian w tym obszarze. Kwestia atrakcyjności fizycznej mężczyzn oraz ocena ich życia seksualnego była analizowana zwłaszcza w kontekście rodzicielstwa, tj. ewentualnych, subiektywnie postrzeganych zmian jakie zaszły wraz z pojawieniem się pierwszego dziecka. Ojcowie wypowiadali się na temat stawianych im w kwestii wyglądu wymagań, ich stosunku do nich oraz do tego, by dobrze wyglądać. Mówili o budowaniu atrakcyjności w odniesieniu do roli ojca. Wskazywali także na konkretne zmiany w obszarze życia seksualnego po tym, jak zostali rodzicami, i precyzowali postrzegane przez nich ich przyczyny. Prezentowany artykuł pozwala więc wskazać nie tylko zmiany w kontekście sposobu definiowania męskiej atrakcyjności, ale także ukazuje stosunek

mężczyzn – ojców do owej zmiany. Główna cześć artykułu poświęcona jest jakościowej empirycznej analizie doświadczenia atrakcyjności i intymności w związku badanych ojców.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.23

Referaty wygłaszane:

Katarzyna Suwada (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Praca i niepraca. Praktyki opiekuńcze rodziców dzieci z niepełnosprawnościami*

Praktyki opiekuńcze są nieodłącznym elementem rodzicielstwa. Z socjologicznego punktu widzenia często traktujemy jest jako część życia codziennego oddzielną od pracy zawodowej. Dokonujemy podziału na płatną pracę w ramach rynku pracy oraz nieodpłatną pracę w ramach gospodarstwa domowego. Socjologiczne analizy pokazuję, że przy tym podziale obowiązki wynikające z ról płciowych znacznie się od siebie różnią i zwracają uwagę na konieczność wprowadzania rozwiązań niwelujące konflikty wynikające z łączenia tych dwóch prac. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na sytuację rodziców dzieci z niepełnosprawnościami, których sytuacja często znacznie odbiega od sytuacji rodziców sprawnych dzieci. Celem referatu jest analiza doświadczenia praktyk opiekuńczych rodziców z dziećmi z niepełnosprawnościami (RDN). Analiza wywiadów przez pryzmat praktyk pokazuje złożoność doświadczania i realizowania rodzicielstwa przez RDN. Po pierwsze, w doświadczeniach praktyk opiekuńczych RDN zanika podział na płatną pracę w ramach rynku pracy i nieodpłatną pracę opiekuńczą w sferze prywatnej. W wielu sytuacjach, ze względu na brak wsparcia systemowego, rodzice sami uczą się wykonywać rehabilitację swoich dzieci, niektórzy z nich w konsekwencji zaangażują się społecznie tworząc miejsca lub organizacje, które dostarczają opieki również innym dzieciom z niepełnosprawnościami. W takich praktykach zlewa się w jedno opieka rodzicielska nad dzieckiem, profesjonalna opieka świadczona w ramach systemu opieki zdrowotnej czy komercyjnego rynku usług, a czasami nawet praca zawodowa (w sytuacji, kiedy np. prowadzenie fundacji jednocześnie zapewnia pieniądze na utrzymanie całej rodziny). Po drugie, w doświadczeniach RDN praca zawodowa prawie nigdy jest traktowana jako kariera, jak ma to miejsce w przypadków rodziców z dzieci sprawnych. Informacja o niepełnosprawności dziecka wymaga często przewartościowania całego swojego życia i zmiany w jego organizacji, prowadzi to często do zmian w praktykach związanych z pracą zawodową, w tym do rezygnacji z bardziej odpowiedzialnych funkcji, mniejszego nacisku na rozwój zawodowy, zmian godzin pracy, a w przypadkach znacznej niepełnosprawności rezygnacji z pracy w ogóle. Ten ostatni przypadek szczególnie pokazuje brak dowartościowania praktyk opiekuńczych i ich silne ugenderowienie w społeczeństwie polskim. Rezygnacja z pracy zawodowej przede wszystkim dotyczy kobiet. „Niepracujące” matki w swoich narracjach często nie umieją poradzić sobie ze społecznym negatywnym odbiorem ich „siedzenia w domu”, choć de facto swoimi praktykami opiekuńczymi wyręczają państwo z jego obowiązku pomocy najsłabszym. Są przepracowane, zmęczone i często wyizolowane społecznie. Praktyki opiekuńcze są żmudne, nudne, wykańczające i negatywnie odbiją się na relacjach z innymi ludzi, w tym z partnerami i innymi członkami rodziny. Perspektywa praktyk społecznych stawia pod znakiem zapytania sensowność rozdzielania pracy i niepracy w doświadczeniach rodzicielstwa we współczesnych społeczeństwach. Doświadczenia RDZ pokazują, że te dwie sfery często się ze sobą zlewają. Analiza opiera się na indywidualnych wywiadach pogłębionych przeprowadzonych w ramach dwóch projektów badawczych w 2017 i 2018 roku. Pierwszy był poświęcony strategiom łączenia życia zawodowego z rodzicielstwem rodziców dzieci do 8 lat. W próbie znalazło się sześcioro rodziców z dziećmi z niepełnosprawnościami. Drugi projekt jest rozwinięciem pierwszego i skupia się na sytuacji rodziców dzieci z niepełnosprawnościami – w ramach badaniach zostało przeprowadzonych 15 wywiadów z rodzicami dzieci do 18 lat. Porównawczym punktem odniesienia przy analizie sytuacji RDN były doświadczenia rodziców sprawnych dzieci zebrane w ramach pierwszego projektu.

Miłosz Ukleja (Uniwersytet Warszawski): *Strategie zarządzania codziennością wśród członków rodzin jednopłciowych*

Sposób, w jaki rodziny jednopłciowe organizują codzienne czynności skłania do uznania, że ich przebieg opiera się na powtarzalnych schematach, które można określić mianem ‚strategii codzienności’. Pojęcie strategii nawiązuje do teorii Ervinga Goffmana, który szczególny nacisk kładzie na sytuacje w przestrzeni publicznej nakładającej na jednostkę społeczny etos postępowania (Goffman 2005). Strategie te oparte są na indywidualnych predyspozycjach i potrzebach będących wynikiem wspólnych ustaleń pomiędzy partnerami, jak również wynikiem doświadczeń oraz wyobrażeń każdego z partnerów. Kaufmann zauważa, że ‚Niektóre pary ciągle negocjują wszystko od nowa, ale większość czyni szybko sztywne reguły z pochopnie ustalonych zasad. Natura obowiązków domowych sprzyja takiemu rozwojowi rzeczy. Z jednej strony bo tak jest szybciej i łatwiej, z drugiej, bo chętniej każdy robi to, co dla niego jest przyjemniejsze i prostsze’ (Kaufmann 1995: 113). Nie oznacza to

jednak, że strategie są wyłącznie rezultatem partnerskich negocjacji. W dużej mierze opierają się na, często nieuświadomionych, wpływach tradycji, wzorów społecznych i dominujących w społeczeństwie norm, które są adaptowane do życia w rodzinie jednopłciowej. Sposób, w jaki jednostki postępują w rodzinie ma wymiar społecznie określonych ról, obowiązków i zadań przypisywanych poszczególnym członkom rodziny oraz instytucji rodziny. Można do nich zaliczyć obowiązki rodzinne, powtarzalne czynności związane z gospodarstwem domowym, jakie trzeba wykonywać każdego dnia. Strategie mają charakter zinternalizowanych i usystematyzowanych sposobów oddziaływania w zakresie aktywności domowych podejmowanych przez partnerów. Istotny w tym zakresie jest ustalony przez partnerów podział wykonywanych czynności oraz czas poświęcany na ich realizację. Strategie codzienności są zależne od umiejętności, jakie posiadają partnerzy i wiedzy, jaką dzielą się ze sobą. Ich realizacja zależy również od preferowanego przez partnerów modelu podziału obowiązków. W prowadzonych przeze mnie badaniach zakładam, że członkowie rodzin jednopłciowych są pionierami, którzy opierają swoje życie na tradycyjnych strukturach i instytucjach. Jednocześnie odrzucam rozpowszechnione poglądy, do których krytycznie odnosi się m.in. Filip Schmidt (2015), że innowacje wprowadzane przez członków rodzin jednopłciowych są determinowane ich własnym, indywidualnym, niezależnym stylem życia i podmiotowym wyborem, którego immanentnie dokonują. Jak pisze Norbert Elias, ‚społeczeństwo wytwarza nie tylko to, co podobne i typowe, ale także to, co indywidualne' (Elias 1991: 27). Nie zakładam, że o tym, jaki przebieg będzie miało życie rodzinne decyduje wyłącznie para rodziców. Nie zakładam również, że intymność, prywatyzacja strefy rodzinnej i indywidualizacja w ramach życia rodzinnego są na tyle rozwinięte, aby członkowie rodzin jednopłciowych bez wpływu otoczenia decydowali o tym jakie będzie ich życie rodzinne. Głównym celem wystąpienia jest zaprezentowanie części prowadzonych przeze mnie badań nad rodzinami jednopłciowymi, dotyczących wykorzystywania ‚strategii codzienność' oraz zaprezentowania praktyk ‚budowania' (doing) i ‚odtwarzania' (displaying) rodziny. Prezentowany materiał badawczy opiera się na badaniu przeprowadzonym z 10 rodzinami jednopłciowymi w latach 2015-2019 i stanowi element badania jakościowego do przygotowywanej przeze mnie rozprawy doktorskiej.

Anita Brzozowska (Uniwersytet Warszawski): *Praktyki genderowe w życiu rodzinnym małżeństw mieszanych. Przypadek małżeństw polsko-ukraińskich*

Rosnąca mobilność, w tym nasilone migracje międzynarodowe sprzyjają powstawaniu związków mieszanych, w których partnerzy różnią się pochodzeniem etnicznym, narodowością, językiem, kulturą i/lub religią. Jednocześnie w życie małżeńskie i rodzinne pary mieszanej wpisane są różne formy nierówności – od płciowych poprzez rasowe, etniczne i kulturowe, na klasowych i związanych ze statusem pobytowym w danych kraju skończywszy. Spotkanie przyszłych małżonków oznacza nie tylko spotkanie dwóch kultur czy tradycji. Dokonywane nieustannie małżeńskie wybory odzwierciedlają relacje społeczne naznaczone nierównościami między małżonkami, których kultury pochodzenia zazwyczaj nie cieszą się równym prestiżem (Collet 2015). W małżeństwa mieszane wpisane jest zatem negocjowanie nie tylko norm i zachowań dotyczących codzienności współmałżonków (w tym używania języka, uczestnictwa w kulturze dominującej i mniejszościowej, kwestii związanych z religią, zachowaniem obyczajowości i tradycji, w której wyrośli), lecz także ich potomstwa oraz międzygeneracyjnej transmisji kulturowej, w której decydującą rolę odgrywają kobiety (por. Anthias, Yuval-Davis, 1989). Proponowany referat przedstawia ww. procesy negocjowania praktyk codzienności w perspektywie genderowej na przykładzie badania jakościowego obejmującego 46 wywiadów pogłębionych z migrantami i migrantkami z Ukrainy zawierających małżeństwa z obywatelkami i obywatelami Polski.

Iwona Przybył (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Współczesne praktyki ślubno-weselne: bezrefleksyjne odtwarzanie czy kreacja?*

Współczesne trajektorie związkowe i praktyki obyczajowe w sferze ślubnej nie tylko odsłaniają aspiracje młodych ludzi czy odzwierciedlają ich style życia, ale przede wszystkim, jak w soczewce, unaoczniają procesy charakterystyczne dla społeczeństwa ponowoczesnego: sprawczość, autentyczność i poczucie wolności. Bardzo istotnym aspektem wartości symbolicznej małżeństwa jest możliwość publicznego celebrowania faktu, że tworzy się stały, poważny, satysfakcjonujący związek. Zawarcie małżeństwa nie jest prywatną uroczystością. W odróżnieniu od kohabitacji, jest publiczną deklaracją uczuć, demonstracją, że partnerzy są szczęśliwą parą, bez względu na formę ślubu: świecką, wyznaniową czy humanistyczną. Część par wykorzystuje uroczystość ślubno-weselną, by zamanifestować nie tylko swoje przywiązanie do tradycyjnej formy życia rodzinnego, ale także swój status czy poziom zamożności. Odgrywanie i odsłanianie praktyk rodzinnych wobec aktorów społecznych spoza rodziny ma kolosalne znaczenie, gdyż owe praktyki wyrażają to, co odróżnia rodzinę od innych grup, czyli określony typ więzi. W warunkach ponowoczesności jednostki określają się w relacjach rodzinnych właśnie poprzez demonstracje, a podejmując określone wybory dotyczących praktyk i związanych z nimi znaczeń, określają w ten sposób nie tylko, że są rodziną, ale też jaką są rodziną. Celem wystąpienia będzie wskazanie funkcji współczesnych praktyk ślubno-weselnych i próba odpowiedzi na pytanie, w jakim zakresie są one bezrefleksyjnie odtwarzane, na ile zaś są kreacją. Podstawą analiz będą wyniki badań własnych prowadzonych w latach 2007-2015 w województwie wielkopolskim i lubuskim (wywiady kwestionariuszowe i indywidualne wywiady pogłębione) wśród 680 osób, które zawarły małżeństwo w latach 1945-2014.

Julita Czernecka (Uniwersytet Łódzki): *„Czy sama miłość wystarczy?" — filary udanego związku intymnego w opinii kobiet i mężczyzn*

Aktywne tworzenie i utrzymywanie relacji stało się dziś — według Anthonego Giddensa — podstawową „sprawnością", której oczekujemy od partnerów będących w związku. Wzory zachowań „bycia w związku" stały się zmienne, a ludzie zaczęli mieć problem z identyfikacją tego, czym jest miłość, a czym nie jest, kiedy związek jest udany i szczęśliwy, a kiedy nim przestaje być. Mężczyźni i kobiety stojąc wobec własnych wyborów muszą sami sobie odpowiadać na pytania dotyczące swoich potrzeb emocjonalnych w kontekście relacji z partnerem, to w jakich związkach chcą uczestniczyć, a w jakich nie, w jaki sposób mają budować udane relacje intymne („Przemiany intymności Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach", A. Giddens, Warszawa 2007). Wystąpienie będzie bazowało na analizie danych empirycznych pochodzących zarówno z badań jakościowych, jak i ilościowych. Celem referatu będzie próba dokonania rekonstrukcji tego, co dla badanych osób oznacza udany związek z partnerem/partnerką i jaką rolę odgrywa w nim uczucie miłości. W referacie zostaną przedstawione i omówione czynniki wskazywane przez badanych, jako kluczowe dla trwania udanej relacji intymnej między dwojgiem ludzi. Referat będzie się opierał o dane empiryczne pochodzące z 8 wywiadów fokusowych z kobietami i mężczyznami mającymi co najmniej 2 lata stażu w związku heteroseksualnym, mających wykształcenie średnie lub wyższe, w kategoriach wiekowych 19-25 lat, 26-37 lat, 38-55 lat oraz powyżej 55 lat, a także badania fokusowego prowadzonego on-line (BBD=42) na grupie opartej na doborze celowym pod kątem wieku, płci, miejsca zamieszkania, wykształcenia oraz statusu w związku (osoby będące w związku i single, osoby hetero i LGBT). A także w oparciu o badania ilościowe (CAWI=1016) przeprowadzone na reprezentatywnej próbie Polaków.

Referat wyłożony:

Andrzej Górny (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Rodzina w internecie — internet w rodzinie. Technologia a rytmy życia rodzinnego*

Rewolucja technologiczna, której osią stało się upowszechnienie dostępu do Internetu spowodowała głębokie zmiany zachodzące w sferze społecznej. Masowy dostęp do nieograniczonych zasobów wiedzy oraz łatwa szybka, tania i globalna komunikacja reorganizują przebieg interakcji, modele stosunków społecznych oraz całokształt struktur społecznych. Przeobrażenia widoczne są na wszystkich poziomach i we wszystkich kontekstach życia społecznego – na poziomie narodu i kręgów koleżeńskich; w sferze rozrywki, edukacji, pracy zawodowej i innych codziennych obszarach aktywności ludzkiej. Powszechne wykorzystywanie możliwości, jakie otwiera swobodny dostęp do Internetu rzutuje także na życie rodzinnie. Proponowane wystąpienie o charakterze teoretyczno-empirycznym koncentruje się na tym właśnie kontekście życia społecznego. W referacie poruszone zostaną zagadnienia dotyczące oddziaływania technologii na funkcjonowanie struktur rodzinnych. Ramą teoretyczną są koncepcje społeczeństwa sieciowego i społeczeństwa informatycznego. W wystąpieniu przedstawione zostaną uwarunkowania i konsekwencje wykorzystywania Internetu i narzędzi opartych o technologie internetowe dla funkcjonowania struktur rodzinnych (tj. rodzin i ich alternatywnych funkcjonalno-strukturalnych ekwiwalentów). W szczególności w wystąpieniu podjęte zostaną problemy dotyczące wpływu technologii internetowej na przebieg interakcji wewnątrzrodzinnych, realizację zróżnicowanych funkcji, kształtowanie się zróżnicowanych form życia rodzinnego oraz stabilność struktur rodzinnych.

G27. SPOŁECZNE KONTEKSTY SPORTU

Organizatorzy: Przemysław Nosal (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Jakub Ryszard Stempień** (Uniwersytet Łódzki)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Sportu

Język obrad: polski

Sport od dawna znajduje się w polu zainteresowań socjologii, choć nigdy nie stał się centralnym przedmiotem dociekań w obrębie tej dyscypliny. Już Florian Znaniecki podkreślał znaczenie wychowania fizycznego dzieci i młodzieży dla kształtowania postaw uczciwości i przestrzegania ustalonych reguł działania w życiu dorosłym. Klasycy socjologii doceniali znaczenie analiz poświęconych fenomenowi sportu, widząc w sporcie ważny obszar realizowania się szerszych zjawisk i procesów społecznych. Można przywołać tutaj nazwiska Pierre'a Bourdieu (definiującego sport jako jedno z pól, w którym zaznaczana jest dystynkcja klasowa) czy Norberta Eliasa (wykorzystującego przykład sportu w analizach procesu cywilizowania się społeczeństw). Sport bywa więc swoistym wskaźnikiem, wykorzystywanym w analizach społecznych, aby opisywać i wyjaśniać szersze fenomeny. Jednocześnie, sam jest zjawiskiem społecznie doniosłym i z tej również racji zasługującym na uwagę badaczy. O owej doniosłości świadczy oczywiście masowe zainteresowanie publiczności, manifestujące się w postaci wielopłaszczyznowej aktywności kibiców sportowych. Świadczą także o tym, pochodzące ze środków publicznych i prywatnych, znaczne sumy przeznaczane na organizację mistrzostw, igrzysk olimpijskich i innych zawodów, a także zarobki uzyskiwane przez samych sportowców. Społeczna ranga sportu jest też widoczna, jeśli bierze się pod uwagę funkcjonowanie

sportowców w sferze publicznej (sportowcy jako idole, próbujący swych sił w polityce, będący „twarzami" rozmaitych kampanii reklamowych i społecznych). Sport ma wreszcie swoją doniosłość polityczną: bywa wykorzystywany w działaniach propagandowych, a sukcesy i porażki sportowe są używane w procesie politycznym (za przykłady niech posłużą Igrzyska Olimpijskie w Berlinie 1936, wojna futbolowa 1969, mecz Fischer-Spasski o mistrzostwo świata w szachach 1972 czy wreszcie bojkoty Igrzysk Olimpijskich w Moskwie 1980 i Los Angeles 1984). Do udziału w obradach grupy tematycznej zapraszamy Koleżanki i Kolegów zainteresowanych analizami i badaniami społecznych kontekstów sportu oraz społecznego znaczenia sportu, w tym w szczególności w następujących obszarach: 1) sport jako wskaźnik w analizach i badaniach socjologicznych; 2) *modern sport* jako przedmiot analiz socjologicznych; 3) sport jako przedmiot badań użyteczny w opracowywaniu, rozbudowywaniu i modyfikowaniu teorii socjologicznych (sport a teoria socjologiczna); 4) wyjątkowość sportu jako przedmiotu badań socjologicznych; 5) społeczne funkcje sportu (jawne, ukryte, pozytywne, negatywne); 6) sport w krytycznej refleksji socjologicznej; zmienność pola sportu wobec przemian życia społecznego; 7) sport i przestrzeń – miasto jako arena sportowa;8) poszczególne domeny kultury fizycznej (sport, wychowanie fizyczne i rekreacja ruchowa) w refleksji socjologicznej; 9) kondycja socjologii sportu jako subdyscypliny.

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.1

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Olechnicki (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Socjologiczny paradoks szachów: ponadklasowa dystynkcja „królewskiej gry"*

Szachy należą do tych form aktywności sportowej, które cieszą się niemalże powszechnym uznaniem i szacunkiem. Granie w „królewską grę" jest postrzegane jako pozytywnie wyróżniające, rozwijające umiejętności matematyczne i naukę myślenia abstrakcyjnego, kojarzone z inteligencją, sprawnością myślenia taktycznego i strategicznego, cierpliwością i konsekwencją. Jednocześnie szachy stają się w Polsce coraz bardziej modne: co rusz powstają nowe szkoły szachowe dla dzieci, do których rodzice posyłają swoje latorośle na odpłatne zajęcia, grupy dziecięce na turniejach szachowych pękają w szwach, a Ministerstwo Edukacji Narodowej wprowadza w wybranych szkołach naukę szachów jako zajęcia obowiązkowe (program „Edukacja przez szachy w szkole"). Wydawałoby się zatem, że w praktyce szachy będą elitarne, snobistyczne i potencjalnie wykluczające, jednak ich szczególna aura, nadająca graczom uznanie ze strony innych, wydaje się nie mieć nic wspólnego z dystynkcją klasową. Dodajmy jeszcze do tego, że metaforyczne odwołania do szachów są w kręgu kultury zachodniej liczne i mają długą historię. Najczęstsze wśród nich są te traktujące je jako miniaturę jednostkowego (albo grupowego) życia i powiązane z pojęciami walki, bitwy, wojny. Jednak mottem Międzynarodowej Federacji Szachowej FIDE jest hasło Gens una sumus (łac. Jesteśmy jedną rodziną), co wprowadza zupełnie inną symbolikę i konotacje. W środowisku szachistów-amatorów w Polsce, któremu poświęcone jest wystąpienie, odnajdziemy pełną skalę statusu ekonomicznego, edukacyjnego i zawodowego (a przy okazji również wiekowego). Przy szachownicy spotykają się osoby z dołu i góry drabiny społecznego prestiżu, władzy czy zamożności: profesor gra z uczniem szkoły podstawowej, bezrobotny z prywatnym przedsiębiorcą, lekarz z robotnikiem budowlanym, 10-latek z 80-latkiem, osoba z niepełnosprawnościami z czempionem dowolnego sportu. Wysoki status nie jest żadnym prognostykiem wyniku partii, ale też, co już mniej oczywiste, nie koreluje z samym zainteresowaniem szachami. Czego zatem wskaźnikiem jest aktywność szachowa? Jakie społeczne funkcje pełni gra w szachy? Czy wśród szachistów rzeczywiście nie ma podziałów? Dlaczego w praktyce szachy są egalitarne i demokratyczne, choć wydają się znakomitym tworzywem do powiększania przewagi klasowej? Próba zmierzenia się z powyższymi pytaniami opiera się na kilkuletnich doświadczeniach autora jako czynnego uczestnika turniejów szachowych i organizatora takich wydarzeń. Prowadzone w duchu socjologii codzienności obserwacje i pogłębione wywiady z graczami, trenerami i działaczami organizacji szachowych miały za zadanie zmierzyć się z powyższymi pytaniami i zrekonstruować samoświadomość i subiektywne sensy nadawane tym praktykom przez uczestników społecznego świata szachistów.

Michał Jasny (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie): *Perspektywy dopingu w e-sporcie w opinii polskich graczy*

Pierwsze wzmianki na temat zawodów w e-sporcie pojawiły się w 1972 roku. Od tej pory współzawodnictwo w grach komputerowych rozwija się nieprzerwanie. Organizowane są kolejne turnieje z nagrodami i systemy rozgrywek. Obecnie komercjalizacja e-sportu pozwala wygrywać miliony dolarów, choć przyczynia się też do wzrostu liczby uzależnień od gier komputerowych. W niektórych krajach „e-heroina" rozpatrywana jest w kategorii problemów zdrowia publicznego. Celem przeprowadzonych badań, będących podstawą wystąpienia, było poznanie obecnej sytuacji dopingu w e-sporcie i przyszłości działań antydopingowych w tej dziedzinie. Od strony metodologicznej badania oparto o technikę wywiadu formie CAWI. Kwestionariusz podzielono na trzy części: metryczka, obecna sytuacja dopingu i przyszłość kontroli antydopingowych w e-sporcie. Ankietę rozpowszechniono

poprzez portal społecznościowy, w grupie stworzonej dla polskich sympatyków i osób związanych z e-sportem. Przebadano 241 osób. Średni wiek badanych wyniósł 18 lat. W przypadku zdecydowanej większości odpowiedzi nie było różnic między graczami-amatorami i profesjonalistami. Mniej członków organizacji e-sportowych (26%) niż amatorów (48%) jest skłonnych wesprzeć bardziej restrykcyjne działania antydopingowe. Poza tym więcej graczy zarabiających na e-sporcie (21%) niż amatorów (9%) było świadkami używania zabronionych substancji podczas turniejów. Szybki rozwój e-sportu powoduje, że kwestia dopingu staje się coraz bardziej paląca. Problem ten nie ogranicza się do stosowania legalnych substancji, takich jak kofeina. Ponad połowa badanych słyszała o stosowaniu podczas turniejów substancji zabronionych przez Światową Agencję Antydopingową lub nielegalnych.

Zuzanna Mazur, Natalia Organista (Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie): *„Nie mogę znieść sportu kobiet": postrzeganie sportu kobiet i mężczyzn przez polskich dziennikarzy sportowych*

Sport i media sportowe stanowią istotną przestrzeń, w której odtwarzane są bądź kontestowane przekonania na temat męskości i kobiecości. Feministyczni badacze mediów wskazują, że media sportowe od lat podtrzymują narrację o mniejszej istotności sportu kobiet, odmawiając należytego przekazu medialnego na jego temat. Utrzymujące się nierówności w ilości przekazu to jedna kwestia, sposób konstruowania informacji na temat sportu kobiet to kolejna (Schmidt, 2018; Billing, &Young, 2015; Cooky Messner & Musto, 2015; Dziubiński, Organista & Mazur, 2018; Jakubowska, 2015). Badacze wskazali na powtarzające się w mediach sposoby opisu i relacjonowania sportu kobiet, które podtrzymują jego podrzędny status. Jako jedną z możliwych przyczyn nierównego traktowania ze względu na płeć zawodniczek w sportowym przekazie medialnym wskazano obserwowaną męską hegemonię w redakcjach sportowych. Choć w przypadku proporcji zawodowych sportowców i sportowczyń nastąpiły daleko idące zmiany na korzyść tej drugiej grupy, dziennikarstwo sportowe pozostaje nadal zawodem wyraźnie zdominowanym przez mężczyzn. W związku z powyższym postanowiono zanalizować przekonania dziennikarzy i dziennikarek sportowych w Polsce na temat zakładanego niedoreprezentowania sportu kobiet. Sprawdzano, czy opinie badanych dziennikarek sportowych na temat medialnego przekazu dotyczącego sportu kobiet różnią się od opinii badanych dziennikarzy, i czy istnieją różnice w przekonaniach na temat potrzeby dodatkowego wspierania przekazów dotyczących sportu kobiet w mediach. Prezentacja dotyczy opinii polskich dziennikarzy (n=18) i dziennikarek sportowych (n=18) na temat niedoreprezentowania przekazów medialnych o sporcie kobiet. Wypowiedzi z 36 częściowo ustrukturyzowanych indywidualnych wywiadów pogłębionych pokazały ogólną jednomyślność przekonań dziennikarek, jak i dziennikarzy sportowych o mniejszym prestiżu sportu kobiet, negowanie potrzeby wyrównywania niesprawiedliwego przekazu o sporcie kobiet i postrzeganie sportu jako instytucji neutralnej ze względu na płeć. Badane dziennikarki sportowe niejednokrotnie w bardziej negatywnych słowach wypowiadały się o sporcie kobiet niż dziennikarze sportowi. Badanie wskazuje na mniejszościowy status dziennikarek sportowych, przebieg socjalizacji do zawodu oraz pierwszych agentów socjalizujących dziennikarki do sportu jako czynniki, które mogą odpowiadać za ich przekonania o podrzędności sportu kobiet.

Piotr Trzepacz (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Futbolowe graffiti jako marker terytorialny w ocenie mieszkańców Krakowa i Łodzi*

W 2006 i 2016 roku przeprowadzono kartowanie terenowe futbolowego graffiti w granicach administracyjnych Krakowa (zlokalizowano odpowiednio ok. 5,5 tys. oraz 6,2 tys. graffiti). W 2018 roku pełne kartowanie wykonano również w Łodzi. Oba miasta należą do ośrodków derbowych. Są miejscem rywalizacji drużyn reprezentujących zazwyczaj podobny poziom sportowy (często w historii rywalizowały bezpośrednio w najwyższej lidze piłkarskiej). Rywalizacja kibiców powiązana ze stadionową przenosi się na mury miast. Wykorzystują oni napisy i znaki graficzne mające na celu wykazanie swoich preferencji w przestrzeni. W przypadku Krakowa podział miasta na obszary zdominowane przez kibiców Cracovii, Wisły i Hutnika przyjmuje układ mozaikowy. W przypadku Łodzi przez miasto przebiega wyraźna dzieląca je na dwie części granica między obszarem dominacji ŁKS-u i Widzewa. Jednocześnie w obu miastach w kontekście graffiti odwołującego się do konfliktów na tle preferencji piłkarskich występują treści antysemickie czy groźby karalne. Przeprowadzono wywiady z mieszkańcami. Głównym celem badania było określenie znaczenia futbolowego graffiti jako komunikatora, którego treść może wpływać na postrzeganie przestrzeni w jakiej ono występuje. Zwrócono uwagę zarówno na miejsca zdominowane przez graffiti odwołujące się do jednej drużyny jak i na takie gdzie niszczenie tych znaków stanowi formę walki o przestrzeń miasta. Referat jest próbą przedstawienia wyników badań w obszarze reakcji respondentów na futbolowe graffiti różnej treści oraz wyjaśnienia jakie są źródła tych reakcji.

Jakub Ryszard Stempień (Uniwersytet Łódzki): *Socjologia sportu i socjologia medycyny w Polsce. Bliźniaczki niepodobne*

(1) Cel. W referacie podjęta zostanie próba opisania różnic, na przestrzeni ostatniego półwiecza, w ścieżkach rozwoju socjologii medycyny i socjologii sportu w Polsce (socjologia medycyny w ścisłym związku z dyscypliną macierzystą, rozwijana na uniwersytetach i w IFiS PAN versus socjologia

sportu rozwijana głównie na AWF-ach, z luźnymi związkami z dyscypliną macierzystą). Powinno to stanowić istotny przyczynek do dyskusji o aktualnej różnej kondycji tych dwóch subdyscyplin na gruncie socjologii krajowej. (2) Materiał i metoda. Analiza zostanie przeprowadzona z wykorzystaniem dostępnej literatury przedmiotu. Dane faktograficzne będą rekonstruowane w oparciu o liczne teksty wspomnieniowe prezentujące historię obu subdyscyplin. (3) Wyniki. Jak przypomina Witold Rekowski (1995), zarówno socjologia medycyny, jak i socjologia kultury fizycznej (tu nazywana wzorem zachodnim: socjologią sportu) rozwinęły się w odpowiedzi na realne problemy, których rozwiązania oczekiwały konkretne grupy społeczne. Rozwój tych subdyscyplin był więc specyficzny i podyktowany kwestiami pragmatycznymi, nie wynikał zaś z postępów samej ogólnej teorii socjologicznej, wskazującej kolejne (bardziej już szczegółowe) kierunki badań i analiz. W Polsce zarówno socjologia medycyny, jak i socjologia sportu miały swoich fundatorów, którzy nakreślili paradygmaty ich uprawiania, wyznaczyli kierunki (obszary) badań, reprezentowali w międzynarodowych gremiach naukowych, a także stworzyli im organizacyjne ramy dla instytucjonalizacji na polskich uczelniach. W przypadku socjologii sportu „ojcami założycielami" byli Andrzej Wohl i Zbigniew Krawczyk, zaś inicjatorką i nestorką socjologii medycyny była Magdalena Sokołowska, lekarka, pielęgniarka i socjolożka. Obie subdyscypliny zaczęły się w Polsce rozwijać w podobnym czasie, tj. w latach 60. XX wieku, w powiązaniu z innymi, niehumanistycznymi gałęziami wiedzy naukowej (medycyna, nauki o kulturze fizycznej). Na tym podobieństwa się jednak kończą i uwagę poświęcić trzeba znaczącym różnicom w historii tych dwóch subdyscyplin, skutkującym, jak się zdaje, ich aktualną odmienną kondycją w naszym kraju. Przede wszystkim socjologia medycyny od początku rozwijała się w samym środowisku socjologicznym (IFiS PAN, potem też UMCS), nie wyłącznie zaś na akademiach medycznych. Szybko (1964 r.) powołano Sekcję Socjologii Medycyny przy PTS, a Sokołowska reprezentowała Polskę nie tylko we władzach European Society of Medical Sociology, ale była też wiceprzewodniczącą International Sociological Association. Losy socjologii sportu kształtowały się odmiennie: rozwijała się ona w znacznym stopniu poza murami uniwersytetów, głównie na akademiach wychowania fizycznego. Wohl został pierwszym prezydentem International Sociology of Sport Association, zaś Sekcja Socjologii Sportu przy PTS powstała dopiero w 2016 r. Socjolodzy pracujący na AWF-ach do dziś stowarzyszają się przede wszystkim w Polskim Tow. Nauk Społecznych o Sporcie. Wszystko to skutkowało poluzowaniem więzów z dyscypliną macierzystą (ze złymi skutkami dla jakości prowadzonych studiów), słabym rozpoznawaniem subdyscypliny wśród ogółu socjologów oraz częstym deprecjonowaniem przez nich zarówno jej dorobku, jak i samego przedmiotu badań i analiz. W efekcie rozwój polskiej socjologii sportu wydaje się opóźniony w stosunku do krajów zachodnich, gdzie ten obszar dociekań stanowi ważny i niekwestionowany element składowy „korpusu wiedzy" socjologicznej. Opóźnienie takie – w relacji do zachodniej odpowiedniczki – nie wydaje się być natomiast udziałem polskiej socjologii medycyny. (4) Wnioski. Próby rozwijania subdyscypliny socjologicznej poza strukturami uniwersyteckimi i socjologicznymi towarzystwami naukowymi prowadzą (prowadzić muszą?!) do jej marginalizacji, niepełnego rozwoju oraz deprecjacji.

G28. SPORT AMATORSKI, MASOWY I REKREACJA FIZYCZNA. WZORY AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ POLEK I POLAKÓW

Organizatorzy: Wojciech Woźniak (Uniwersytet Łódzki), **Dobrosław Mańkowski** (Uniwersytet Gdański)
Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Sportu

Język obrad: polski

Uprawiany przez amatorów sport masowy oraz rozmaite formy rekreacji fizycznej należą do najważniejszych tematów podejmowanych w socjologicznej refleksji teoretycznej oraz empirycznych poszukiwaniach. Badania porównawcze wskazują, że Polacy i Polki nie poddają się promowanej w mass mediach modzie na uprawianie sportu i zdrowy styl życia i należą do najrzadziej uprawiających aktywność fizyczną nacji w Europie, a także że – podobnie jak w wielu innych krajach – częstotliwość i intensywność tej aktywności jest uwarunkowana klasowo. Nie są to wnioski optymistyczne, rosnąca liczba danych wskazuje, że często, chociaż niekoniecznie intensywnie, uprawiana rekreacja ruchowa, ma korzystne znaczenie dla jakości i długości trwania życia. Z drugiej strony, niewiele wiadomo na temat motywacji rodziców posyłających potomstwo do coraz liczniejszych szkół i szkółek sportowych i klubów. Badania tego zjawiska pozwoliłyby odpowiedzieć na pytanie o to jakie wartości przypisywane są uprawianiu sportu w młodym wieku, czy jest to aktywność mająca przyzwyczaić dzieci do poprawiającej zdrowie i sprawność rekreacji ruchowej, czy raczej wstęp do przyszłej profesjonalnej kariery sportowej. Wśród pewnych segmentów klasy średniej biegi długodystansowe (w tym ultramaratony), wspinaczka, czy sporty ekstremalne stają się coraz popularniejszym elementem stylu życia, czasem istotnym składnikiem tożsamości, niekiedy ważnym elementem budowania wizerunku. Częstotliwość i styl uprawiania sportu przez ludzi w różnym wieku i należących do różnych zbiorowości, sposób promocji sportu, możliwości wykorzystywania sportu jako narzędzia społecznej inkluzji i promocji zdrowego stylu życia, praktyki związane z ciałem, to tylko niektóre z wątków podejmowanych przez badaczy społecznych aspektów aktywności fizycznej. W obszarze tym

zbiegają się zainteresowania dyscyplin takich jak: polityka społeczna, nauki o zdrowiu, pedagogika, psychologia, jak i subdycyplin socjologicznych podejmujących wiele klasycznych socjologicznych tematów związanych z cyklem życia, czasem wolnym, życiem codziennym, stylami życia, dzieciństwem, wzorami socjalizacji, etc. Badaczki i badaczy zainteresowanych zarysowaną w powyższym opisie problematyką zapraszamy do nadsyłania abstraktów. Szczególnie zachęcamy do podzielenia się rezultatami badań empirycznych, ale bardziej teoretyczne opracowania, krytyczne wobec obecnych w polu teorii lub konceptualizujące na nowo istniejące podejścia, są również mile widziane.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.1

Referaty wygłaszane:

Kaja Rożdżyńska (Uniwersytet Warszawski): *Szczęście wśród sportowców amatorów — perspektywa etyczna*

Sport amatorski ze swoją ludyczną genezą, dobrowolnością praktyki, uniezależnieniem od czynników zewnętrznych (np. obecnej w sporcie zawodowym presji materialnej) może być źródłem przyjemności, euforii oraz szczęścia. Szczęście można natomiast ujmować nie tylko z perspektywy emocji, ale także etyki. W niniejszej prezentacji proponuję refleksję nad sportem amatorskim w świetle filozoficznych kategorii eudajomonizmu i hedonizmu. Jak zauważa Julia Annas (Annas 2004) szczęście, eudajmonia, jest traktowane nie jako chwilowe uniesienie, „uśmiech na twarzy", ale jako cel do osiągnięcia (telos). Dążenie do niego wymaga określonego planu, zamiaru organizującego doczesność i bieżących działań mu podporządkowanych. Staje się tym samym punktem odniesienia, wobec którego codzienne działania nabierają sensu i określonej logiki podporządkowanej wyższemu zadaniu. Hedonizm, często rozpatrywany jako dążenie do przyjemności doraźnej, zmysłowej (jak u cyraników), znajduje w tradycji filozoficznej również bardziej subtelne, epikurejskie ujęcie. W tej perspektywie szczęście jest związane z rachunkiem kosztów związanych z przyjemnością i jego konsekwencjami. Pożądany stan wiąże się z brakiem cierpienia, rozumianym jako nieobecność bólu i niepokoju duszy, ciało bowiem cierpi wyłącznie na bieżąco. Przyjemności duszy pozbawionej bólu są większe od ciała niecierpiącego. Te dwie perspektywy dają duże pole do interpretacji materiału empirycznego, zbieranego przeze mnie w czasie prac nad rozprawą doktorską. W toku prezentacji wykorzystam przytoczone teorie do analizy biograficznych doświadczeń sportowych amatorów. Zaproponowane ujęcie może się również stać przyczynkiem do szerszej refleksji nad rolą sportu amatorskiego w ponowoczesnym świecie. Spojrzenie na szczęście w kategorii celu do osiągnięcia i wynikających z tego planów życiowych pozwala na interpretację sportu amatorskiego, jako narzędzia do odzyskiwania kontroli i sprawstwa w płynnej rzeczywistości.

Karol Górski (Uniwersytet Warszawski): *Internet, wielozmyslowość, globalizacja: nauka brazylijskiego jiu-jitsu w jednym polskim klubie*

W toku mojego wystąpienia przeanalizuję relację między osobami z Polski, trenującymi brazylijskie jiu-jitsu a globalną wspólnotą, zachodzącą poprzez wirtualną cyrkulację technik poprzez Internet oraz jej konsekwencje dla lokalnego kształtu brazylijskiego jiu-jitsu. Przedstawię również analizę procesu przyswajania technik, konstytuującą enkulturację osób do brazylijskiego jiu-jitsu. Bedę bazować na wynikach dwuletnich badań terenowych, realizowanych w warszawskim klubie brazylijskiego jiu-jitsu. Na podstawie realizowanych badań etnograficznych, wyłania się obraz nauki wzmiankowanego sportu walki jako wielokanałowego procesu z wieloma źródłami technik (trener, Internet, inni ćwiczący). Sieć jednostek przekazujących sobie techniki w wielu wypadkach zazębia się z przestrzenią Internetu, jako źródłem materiałów wideo, budując jedno, lokalno-globalne imaginarium społeczne. Okazuje się, że nauka technik przez Internet oraz nauka technik w trakcie zajęć zachowują analogiczną strukturę: stając się wielozmysłowym procesem, odrzucającym paradygmat ucieleśnienia oraz ewokującym kartezjański dualizm. Dodatkowo, nauka technik przez Internet staje się narzędziem indywidualnego kształtowania progresu umiejętności, stanowiąc odpowiedź na ex cathedra system nauczania w toku zajęć na macie oraz rozszerzając proces nauki poza czas oficjalnych treningów.

Natallia Paulovich (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *„Fajne rozciąganie" czy więcej niż praktyka cielesna: percepcja jogi wśród kobiet w warszawskich suburbiach*

W świecie Zachodnim joga często jest kojarzona albo ze szczupłymi joginami z Indii, którzy robią takie rzeczy ze swoim ciałem, których przeciętny człowiek nie jest w stanie powtórzyć, albo z równie szczupłymi, zamożnymi paniami z filmów i seriali, które najczęściej należą do klasy wyższej i swoim wizerunkiem zachęcają innych do rozpoczęcia praktyki, która jednak, jak może się wydawać poprzez ich wygląd, wymaga posiadania drogich specjalistycznych ubrań i maty. Z drugiej strony w każdym kraju, również w tym należącym do byłego bloku socjalistycznego, możemy coraz częściej zauważyć, że oferta zajęć w miejscach do uprawiania sportów takich jak kluby fitness zaczyna być poszerzana o zajęcia jogi. I dotyczy to nie tylko miejsc w centrach dużych miast, ale również na peryferiach tych miast i mniejszych ośrodków miejskich. To może świadczyć o tak zwanym „schodzeniu jogi

w dół" czyli o tym, że staje się popularna wśród przedstawicieli i przedstawicielek równych klas społecznych. W związku z powyższymi spostrzeżeniami, celem niniejszej prezentacji jest zbadanie znaczeń, które osoby praktykujące jogę na peryferiach dużego miasta, jakim jest Warszawa, przypisują tej praktyce, i jak to się wiąże z ich klasą społeczną i stylem życia. Badania zostaną przeprowadzone wśród kobiet, ponieważ to właśnie one stanowią większość wśród osób uczestniczących w zajęciach jogi, co jest również charakterystyczne dla większości krajów Zachodu. To wprowadza do badania wątek kobiecości i cielesności, które zostaną poddane zbadaniu za pomocą podejścia intersekjonalnego. Podejście to uwzględnia przeplatanie się w życiu osoby całego spektrum tożsamości, takich jak klasa, wiek, płeć społeczno-kulturowa i ich oddziaływaniu na jej codzienne doświadczenie. Jako miejsca badania zostały wybrane dwie lokalizacje, należące do aglomeracji warszawskiej: Ursus i Legionowo. Pomimo ich oddalenia od siebie i odmiennego statusu administracyjno-terytorialnego, obie lokalizacje charakteryzuje podobieństwo ich traktowania wśród zamieszkujących je jednostek, a mianowicie jako „sypialnię Warszawy" ze względu na bliskość stolicy i stosunkowo niskie koszty utrzymania. Badania zostały przeprowadzone za pomocą metod etnograficznych, takich jak obserwacja uczestnicząca i wywiad pogłębiony przeze mnie i drugiego uczestnika projektu. W celu ich realizacji, ja, sama jako nauczycielka jogi, prowadziłam badania wśród kobiet, które uczęszczają na moje zajęcia. Powodem podjęcia tej tematyki jest brak w obrębie takiej stosunkowo młodej dyscypliny jaką są badania nad jogą (yoga studies) naukowego rozpoznania perspektywy osób uprawiających jogę w krajach byłego bloku sowieckiego. Ich głos jest ważny, ponieważ na niego w znacznej mierze oddziałuje dyskurs religijny, w przypadku Polski ze strony kościoła katolickiego, który często uważa jogę za praktykę idącą w sprzeczności z wiarą, ponieważ w jodze widzi trzon hinduistyczny. W związku z tym do zaproponowanej przeze mnie perspektywy intersekjonalnej dodaje się wątek kobiecej duchowości, którego w kontekście badań nad jogą w Polsce nie da się ominąć. Z drugiej strony, wnioski z prezentacji mogą wychodzić poza same badania nad jogą. Narzędzia interpretacyjne, które stworzyłam, pozwolą na lepsze zrozumienie oczekiwań kobiet z określonych klas społecznych, mieszkających w pewnym oddaleniu od wielkiego miasta, a co za tym idzie wzbogacenie nauk społecznych i humanistycznych o refleksję nad przeplataniem się pojęć klasy społecznej z płcią społeczno-kulturową i ich oddziaływanie na ucieleśnione doświadczenie osób.

Piotr Zwarycz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Strzelectwo sportowe w Polsce w kontekście socjologicznym*

Strzelectwo sportowe to nowa i dynamicznie rozwijająca się w Polsce gałąź sportu. Co roku przybywa kilka tysięcy nowych posiadaczy pozwoleń na broń palną w celu uprawiania sportu. Wokół środowiska strzeleckiego powstaje wiele biznesów z sektora usług: sklepy, strzelnice, firmy szkoleniowe, a także kancelarie prawne wyspecjalizowane w uzyskiwaniu pozwoleń na broń palną. Strzelcy sportowi nie tylko współzawodniczą między sobą, ale również wykształcają swoje własne instytucje społeczne oraz praktyki kulturowe. Obecne przepisy prawne dają również duże pole do instrumentalnego traktowania przynależności do środowiska sportowców związanych z dyscyplinami strzeleckimi. W związku z rozwojem strzelectwa sportowego przybywa również broni palnej, w rękach cywili (w szczególności broni krótkiej, do której nie mają obecnie dostępu dominujący wśród posiadaczy broni myśliwi). Ogólnie niewiele wiemy o posiadaczach broni palnej w Polsce, a szczególnie mało na temat sportowców, którzy są środowiskiem osób z szerokim dostępem do różnych rodzajów broni. Zastanawiające są ich cele, motywacje i praktyki. Autor referatu przedstawi swoją koncepcję badań tej grupy społecznej, a także zaprezentuje wstępne wyniki etnograficznych badań terenowych.

Małgorzata Tomecka (Wyższa Szkoła Edukacji w Sporcie): *Szkoły o profilu sportowym a procesy profesjonalizacji w kulturze fizycznej. Studium przypadku*

Procesy profesjonalizacji życia społecznego znajdują odzwierciedlenie w kulturze fizycznej i w jej poszczególnych komponentach. Nieustannie dokonuje się ewolucja modeli kształcenia, czynności pracy, specyfiki rynku pracy i swoistego rodzaju usług w kulturze fizycznej. Procesy te są zależne od społeczno-kulturowego i gospodarczego rozwoju poszczególnych społeczeństw. Sport jest złożonym, wielowymiarowym zjawiskiem społecznym i jednym z przykładów dynamicznych zmian w strukturze społeczno-zawodowej w obrębie kultury fizycznej. Istotnym z punktu widzenia profesjonalizacji w interesującym mnie obszarze jest właściwe zdefiniowanie współczesnego rozumienia terminów „sport" i „sportowiec" z uwzględnieniem e -sportów, jako reprezentantów „sportowych" aktywności intelektualnych. W jednym z opracowań polskiego socjologa, niekwestionowanego znawcy kultury fizycznej i poruszanej tu problematyki Zbigniewa Krawczyka czytamy, że „(…) wiedza naukowa o sporcie jest tyleż odtworzeniem zajmującej nas rzeczywistości, ile jej kreacją. W nauce zatem (…) jesteśmy skazani na nieskończony łańcuch kolejnych interpretacji określonych przedstawień sportu, a nie na jego skończoną eksplikację" [Krawczyk 2000, s. 25]. Wzrost znaczenia sportu w wielu obszarach życia społecznego oraz wielomilionowe zainteresowanie sportem bezpośrednich i pośrednich odbiorców na rynku sportowych dóbr skłania do pogłębionej refleksji nad jego fenomenem.

Natomiast znaczący wzrost liczby szkół sportowych i szkół mistrzostwa sportowego na różnych poziomach edukacji w Polsce, pokazuje nowy i wielce prawdopodobny kierunek „nowej profesjonalizacji". Wiedza na temat motywacji rodziców decydujących o rozpoczęciu edukacji przez ich potomstwo w ww. szkołach jest raczej marginalna. Zatem celem niniejszego opracowania będzie między innymi próba odpowiedzi na pytanie: jakie są powody posyłania dzieci do szkół o profilu sportowym przez ich rodziców na wybranym przykładzie.

G29. POKOLENIOWOŚĆ W SZTUCE – PERSPEKTYWA TWÓRCÓW I ODBIORCÓW

Organizatorzy: Przemysław Kisiel (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), **Dominik Porczyński** (Uniwersytet Rzeszowski)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Sztuki

Język obrad: polski

Podziały pokoleniowe zawsze były ważnym wymiarem zróżnicowania społecznego i kulturowego. Umowny podział na „starych" i „młodych" stawał się często nie tylko źródłem napięć i konfliktów, ale też przydatnym kluczem do wyjaśniania i rozumienia linii podziałów w społeczeństwie. Jednakże w obecnych czasach podziały pokoleniowe zaczynają odgrywać szczególnie doniosłą rolę. Pojawienie się bowiem na scenie społecznej millenialsów i millenialsów młodszych nie oznacza już tylko kolejnego buntu „młodych" w świecie „starych", lecz wskazuje na głęboką transformację, szczególnie w przestrzeni relacji kulturowych. Świat millenialsów, m.in. za sprawą przemian technologicznych, ekonomicznych, społecznych i kulturowych jest bowiem znacząco inny, niż świat pokolenia *baby boomers* czy pokolenia X. A to oznacza to, że hasło zjazdowe „Ja, My, Oni?" sytuowane w kontekście współczesnych przemian pokoleniowych nabiera szczególnego znaczenia. Wychodząc z powyższych przesłanek zapraszamy do refleksji i dyskusji nad znaczeniem współczesnej pokoleniowości w przestrzeni sztuki. W przestrzeni, w której podziały pokoleniowe miały zawsze istotne znaczenie, a ścieranie się „młodych" i „starych" twórców od zawsze było impulsem pojawiania się innowacji. Tyle że, przynależność do „młodych" i „starych" nie zawsze oznaczała przynależność do określonej generacji demograficznej, czasami zdecydowanie istotniejszymi elementami była identyfikacja mentalna. W tej sytuacji warto zastanowić się nad tym, co obecnie oznaczają podziały pokoleniowe we współczesnej przestrzeni sztuki? Czy podział na „młodych" i „starych" twórców ma tu istotne znaczenie? Jeżeli tak, to co te etykiety obecnie oznaczają? Czym obecnie różni się „stary" twórca od „młodego"? Jakie kryteria pozwalają na przypisanie ich do poszczególnych kategorii? Na szczególną uwagę zasługuje również problem relacji międzypokoleniowej. W dziejach sztuki wytworzył się i funkcjonował przez wiele wieków, oparty na autorytecie, model relacji: mistrz – uczeń, który sprzyjał ciągłości, ale też stałej i powolnej ewolucji sztuki. Dlatego też zasadne wydaje się pytanie, czy we współczesnych czasach napięć międzypokoleniowych oraz kryzysu instytucji autorytetu, relacja mistrz – uczeń jest istotnym komponentem procesu tworzenia sztuki? Czy może, podobnie jak to miało miejsce w przeszłości w momentach rewolucyjnych zmian w sztuce, rola relacji mistrz – uczeń uległa zmarginalizowaniu. Z drugiej strony, dostrzegając współczesną ważność figury odbiorcy, warto również, poprzez analogię, zastanowić się nad tym, czy we współczesnej przestrzeni sztuki widoczna jest odrębność „młodego" i „starego" odbiorcy? A jeżeli tak, to czym się oni od siebie różnią? I jak przekłada się ich przynależność do poszczególnych generacji na postawy wobec sztuki oraz instytucji artystycznych. Interesujące jest przy tym również kształtowanie się relacji międzypokoleniowej i to w jakim stopniu przynależność pokoleniowa determinuje sposoby recepcji i ewaluacji sztuki.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.26

Referaty wygłaszane:

Anna Matuchniak-Mystkowska (Uniwersytet Łódzki): *Zanik kompetencji i zmierzch kanonu. Postawy młodzieży wobec sztuki*

Przedmiotem analiz jest poziom kompetencji artystycznej młodzieży na podstawie badań empirycznych prowadzonych w latach 2017-2019. Ankiety audytoryjne przeprowadzono wśród studentów socjologii oraz gimnazjalistów. Przeprowadzone aktualnie badania dostarczają danych porównawczych. Analiza socjologiczna uwzględnia liczne wcześniejsze badania recepcji sztuki prowadzone przez Antoninę Kłoskowską, Alicję Rokuszewską-Pawełek, Bogusława Sułkowskiego, Kazimierza Kowalewicza, Andrzeja Szpocińskiego, Annę Matuchniak-Mystkowską. Hipoteza o braku kompetencji artystycznej (tj. wiedzy o sztuce i umiejętności analizy uniwersum sztuki klasycznej i współczesnej) powodującym zmierzch kanonu, ujęta jest w tytule wystąpienia. Autorka zwraca też uwagę

na społeczne ramy transmisji kultury, w tym osłabienie roli rodziny i szkoły w przekazywaniu kultury prawomocnej.

Jerzy Baradziej (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Perspektywa ethosowa w badaniu czynników ciągłości i zmiany twórczości artystycznej*

Przeżycie estetyczne człowieka obcującego na różne sposoby z dziełem sztuki, szczególnie doznanie autentyczne i głębokie jest zawsze przeżyciem samotnym, indywidualnym, na swój sposób. Jednakże sama sztuka podobnie jak inne formy ludzkiej twórczości, nie istnieje w próżni, lecz mocno zakorzeniona jest w konkretnym otoczeniu. Kontekstem istnienia i funkcjonowania wszelkich form twórczości ludzkiej, a zatem również sztuki, jest antropologicznie pojęta kultura („kultura rzeczywistości, kultura wartości i kultura społeczna"). Ów kulturowy kontekst uprawiania sztuki powoduje, iż, czynności twórcze podejmowane przez artystów kształtowane są nie tylko przez czynniki związane z wewnętrzną logiką funkcjonowania i rozwoju sztuki, lecz również przez czynniki zewnętrzne, pochodzące z kulturowego otoczenia w którym sztuka istnieje i rozwija się. Prezentowaną i rekomendowaną perspektywą poznawczą, umożliwiającą identyfikację czynników egzogennych wpływających na treść i kształtujących formę sztuki, jest perspektywa ethosowa. Jest to podejście do zjawisk i procesów z obszaru kultury i społeczeństwa umożliwiające identyfikację ugrupowań/wspólnot ludzkich, których uczestnicy żyją wedle wartości i norm wybranego ethosu, czyli, potwierdzanego praktykowanym na co dzień stylem życia, aksjologicznie wyznaczonego światopoglądu. Ethos jest zatem czynnikiem tożsamości, tych, których światopogląd i sposób życia wyznaczony jest przez aksjologiczne treści ethosu. Żywotność i trwanie treści ethosowych obserwowane jest w perspektywie „historii długiego trwania", przesądza to o historyzmie perspektywy ethosowej i jej zastosowaniu do badania ugrupowań/wspólnot o charakterze misyjnym, trwale umiejscowionym w „strukturze społecznego świata" – np. artystów czy uczonych.

Emilia Zimnica-Kuzioła (Uniwersytet Łódzki): *Podziały generacyjne w społecznym świecie publicznego teatru dramatycznego w Polsce*

Przełom ustrojowy, jaki stał się udziałem Polaków w 1989 roku określany jest przez socjologów mianem traumy kulturowej. Jej wyznacznikiem jest szybka zmiana, holistyczna, obejmująca zasięgiem kulturę bytu, kulturę socjetalną i symboliczną. Zmiana ustrojowa, mimo, że oczekiwana, zaskoczyła wielu, i jak podkreśla Sztompka, przyjmowana była z entuzjazmem i nadzieją. Teatr jako instytucja nie był wolny od dezorganizacji, stracił bezpieczeństwo finansowe, jakie gwarantował mu mecenat państwowy. Personel teatralny, podobnie jak personel innych instytucji, musiał przejść przez etap dezorientacji kulturowej, zdobyć nowe umiejętności, nowe kompetencje. Sukces, ryzyko, sprawstwo, odpowiedzialność za swój los, kultura uczestnictwa, orientacja prospektywna, kreatywność to pojęcia nowego systemu wyznaczające wzory zachowań i kierunek działań. Wolny rynek wyzwolił inicjatywę artystów (także w zakresie mariażu z popkulturą), stał się katalizatorem ich aktywności. W ramach strategii adaptacyjnych do funkcjonowania w nowych realiach twórcy teatralni zaczęli sprawnie poruszać się w systemie adhokracji, czyli w działaniu spontanicznym, dostosowanym do konkretnej sytuacji w płynnym otoczeniu społecznym. Aktorzy z pokolenia Y, którzy nie znają innej rzeczywistości oprócz wolnorynkowej, zupełnie naturalnie przyjmują konieczność wielokierunkowego działania. Nie poprzestają na realizacji jednej roli, przygotowują monodramy, piszą scenariusze, zajmują się reżyserią. Strategia rynkowa wymusza nieustanny rozwój – aktor multiaktywny musi zdobywać nowe umiejętności, daleko wykraczające poza teatralny warsztat. Młoda aktorka, produkująca spektakle teatralne, mówi np. o własnej biegłości w rozliczaniu projektów, o konieczności zachowania dyscypliny finansowej. Ważnym terminem związanym z aktywnością aktorów działających w realiach gospodarki wolnorynkowej jest autopromocja (niektórzy artyści okazują się mistrzami w dziedzinie impression management). Starsi metrykalnie artyści nie są z reguły ekspansywni, szczególnie jeśli osiągnęli dobrą pozycję zawodową, mogą sobie pozwolić na wolniejsze tempo pracy i selektywne podejście do propozycji, które otrzymują. Aktorzy w wieku emerytalnym są spokojni, oni już nie muszą walczyć o zaistnienie w zawodzie, nie muszą udowadniać własnej wartości. Aktorzy, którzy dobrze pamiętają okres PRL-u, z nostalgią wspominają tamten czas w życiu teatralnym, ponieważ ważne były wtedy relacje interpersonalne, wzajemna pomoc i solidarność. Młodzi aktorzy częściej kwestionują autorytety, w minionej epoce zasłużeni aktorzy darzeni byli wielkim szacunkiem. Starsi artyści sceniczni z sentymentem wspominają familiarne stosunki w zespołach, silne więzi interpersonalne i antyrankizm, włączanie pracowników technicznych i administracyjnych do wspólnoty twórców, bez podkreślania jakiejkolwiek hierarchii. Współcześnie podziały społeczne w zespołach są bardziej widoczne. Dawną homogeniczność postaw zastąpiła wyraźna dyferencjacja stanowisk ideologicznych i politycznych.

Ewelina Wejbert-Wąsiewicz (Uniwersytet Łódzki): *Pokoleniowość w kinie polskim na przykładzie filmów fabularnych kobiet*

W referacie przedstawię sylwetki i dzieła Polek stojących za kamerą od lat 70 XX wieku do współczesności i poddam analizie ich produkcje fabularne. Celem jest refleksja nad kwestią podziałów pokoleniowych we współczesnej przestrzeni sztuki kinematograficznej. Oprócz podziału na „młode" i „starsze" twórczynie istotne znaczenie ma kwestia drogi do podjęcia zawodu, uznawanego

w świecie sztuki za wybitnie męski. Odsłonię także tematyczne i artystyczne stałe inklinacje twórczyń, które pozwolą odpowiedzieć na pytanie o determinanty zjawiska pokoleniowości wśród reżyserek polskich.

Stanisław Krawczyk (Uniwersytet Warszawski): *Prawowierni i heretycy. O guście inteligenckim i popularnym w polskim polu fantastyki*

Podział pokoleniowy odegrał ważną rolę w dziejach polskiego pola prozy fantastycznej. W latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku najważniejsze pozycje w polu zajmowali pisarze, których gust literacki zawierał wiele składników habitusu inteligenckiego. Zgodnie z nim starali się tworzyć zaangażowaną fantastykę naukową, poruszającą istotne zagadnienia życia publicznego – np. codzienny opór przed rządami opresyjnej władzy, społeczną rolę religii, zagrożenia dla suwerenności państwa polskiego po przemianach ustrojowych. Zarazem stopniowo pojawiali się nowi, młodsi autorzy, reprezentujący głównie gust popularny, związany z dyskursywną kategorią rozrywki i zaspokajaniem potrzeb odbiorców, nie zaś ich formowaniem. Wybory literackie tej grupy obejmowały m.in. wydawanie oddalonej od współczesnych realiów twórczości fantasy tudzież zapożyczanie efektownych rekwizytów, scenerii i sekwencji fabularnych z gatunków anglosaskich, takich jak cyberpunk i space opera. Po 2000 roku w polu zapanował gust młodszych autorów, bliższy uwarunkowaniom masowej produkcji kulturowej. Poprzednie dwie dekady były jednak okresem wielu napięć, które prześledzę w wystąpieniu. Tym samym przedstawię jeden ze sposobów funkcjonowania konfliktu pokoleniowego (opartego na rywalizacji społecznej i rozbieżności dyspozycji estetycznych) w przestrzeni kultury popularnej, a nie sztuki awangardowej bądź prawomocnej. Ukażę polskie pole fantastyki jako obszar ścierania się gustu inteligenckiego i popularnego, nakładając ten dwubiegunowy podział na opisywaną przez Pierre'a Bourdieu opozycję praktyk ortodoksyjnych i heterodoksyjnych, tj. prawowiernych i heretyckich. Referat rozpocznę od socjo-demograficznej charakterystyki obu grup twórców, prezentując dane o wykształceniu, wieku i podejmowanej pracy, zaczerpnięte głównie z notek biograficznych publikowanego od 1982 roku miesięcznika „Fantastyka". Potem na podstawie publikacji literaturoznawczych oraz baz danych wydawniczych (m.in. serwisu internetowego Fantasta.pl) zarysuję różnice w działalności artystycznej obydwu pokoleń. Następnie na przykładzie istotnych środowiskowych tekstów krytycznych opiszę sposób rozumienia tych różnic przez każdą z grup, przeciwstawiając sobie dyskurs „Fantastyki" oraz dyskurs mniejszego od niej i młodszego magazynu „Fenix".

Referaty wyłożone:

Monika Gnieciak (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Recepcja „Mojego wieku" Aleksandra Wata w perspektywie pokoleniowej*

Nagrania rozmów Aleksandra Wata i Czesława Miłosza w latach 1964-65 po raz pierwszy ukazały się w Londynie 1977 roku. Trudności z wydaniem (m.in. zablokowanie druku przez Giedroycia w paryskiej „Kulturze") są świadectwem kontrowersji jakich przyczyną był „Mój wiek" od momentu swojego powstania. W „spowiedzi" Aleksandra Wata, pełnej portretów ludzi i zdarzeń z Polski międzywojennej, a zwłaszcza środowisk komunizujących i artystycznych na tle jego późniejszego aresztowania i tułaczki po więzieniach sowieckich, jednych zrażała bezkompromisowością sądów, nieortodoksyjną interpretacją wydarzeń historycznych i wielokroć niepochlebnymi wizerunkami postaci trwale zapisanych w kulturze kraju (Broniewski, Jasieński, Daszyński etc.), innych zachwycała uczciwością, erudycją i szczególnego rodzaju wizją ustroju komunistycznego, na pograniczu etyki i niemal mistycznej wykładni dziejów. Spory i dyskusje na temat pamiętnika mówionego były stałym elementem prasy emigracyjnej. Z tych kontrowersji niewiele przedostało się do kraju, a wydawany od początku lat 80-tych przez wydawnictwa drugiego obiegu wielokrotnie zyskał status bestsellera. „Mój wiek", zakazany przez cenzurę, podpisany przez Czesława Miłosza, wówczas już laureata literackiej nagrody Nobla, owiany legendą poety doprowadzonego przez reżim komunistyczny do śmierci (Wat popełnił samobójstwo w Paryżu w 1967 roku), czytany był jako historyczne świadectwo czasów reżimu i ludzi w niego uwikłanych. „Mój wiek" wszedł do kanonu lektur rozliczeniowych, przez wielu traktowany jako wiarygodne źródło wiedzy o wydarzeniach i ludziach w nim opisanych. Po cezurze 1989 roku „Mój wiek" jako jedna z pierwszych wydanych w wolnej Polsce drugoobiegowych książek (pierwsze wydanie w 1990 w Czytelniku) dotarła do szerokiej publiczności. Wydawany jeszcze dwukrotnie, pod koniec lat 90 także przez Czytelnika a następnie w 2011 roku przez Universitas, „Mój wiek" trafiał do kolejnych pokoleń odbiorców, zaś jego lektura i interpretacja zmieniała się, tak samo jak zmieniały się warunki historyczne i społeczne jego lektury. Dyskusje nad wiarygodnością dzieła Aleksandra Wata rozpoczęły się od listów do redakcji „Polityki" czy „Gazety Wyborczej" pisanych przez osoby współczesne Watowi, a niejednokrotnie obecne na stronach jego wspomnień. Były to sprostowania, których szeroki zakres, od wcale nie tak błahych przekręceń nazwiska, przez przebieg wydarzeń opisanych przez Wata, których czytelnicy byli świadkami, po zgodność faktów historycznych, zaczął, z czasem, wytwarzać wśród kolejnych pokoleń czytelników i badaczy „Mojego wieku" coraz bardziej krytyczne nastawienie wobec świadectwa jakie wystawił on pamięci i bezstronności swojego autora. Proponowany referat jest analizą z zakresu socjologii zinstytucjonalizowanej recepcji autobiografii Aleksandra Wata, w której brane zostaną pod uwagę

świadectwa odbioru „Mojego wieku", a mającej na uwadze ewolucję jego sposobów lektury mających odbicie nie tylko w ich zapisach (recenzje, artykuły naukowe, opracowania krytyczne) ale także w aspektach mniej oczywistych, tj. związanych ze sposobem jego redakcji (np. w wydaniu z 2011 pojawiły się przypisy, niejednokrotnie poddające w wątpliwość fakty przytaczane przez autora), dystrybucji (od wydań wielonakładowych do wydań środowiskowych) a także form rozpowszechniania (w 2011 roku wraz z książką można było nabyć płytę z zapisem fragmentów rozmów). Obrany sposób analizy będzie próbą ukazania nowych metod badań nad kulturą artystyczną i recepcją dzieł literackich w ujęciu diachronicznym.

Katarzyna Roman-Rawska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Stary vs Nowy Realizm. Konflikt pokoleniowy w rosyjskim polu literackim po 1991 roku*

W referacie zaprezentuję najważniejsze mechanizmy i etapy kluczowego konfliktu pokoleniowego w rosyjskiej przestrzeni literackiej po rozpadzie Związku Radzieckiego oraz zastanowię się nad jego znaczeniem i wpływem na obecny kształt pola. O ile w latach 90. spory literackie w Rosji powielały najważniejszy konflikt sfery publicznej między liberałami i konserwatystami, o tyle w latach 2000. wraz z pojawieniem się nowego pokolenia pisarzy i krytyków, którzy identyfikowali się jako „nowi realiści", w debatach literackich zaczęto podejmować kwestie, które modyfikowały, rozszerzały lub wykraczały poza ten konflikt. Nowe pokolenie pisarzy odrzuciło zarówno postpolityczną wizję wspólnoty rosyjskiej, wspieraną przez liberałów, według której miała ona być sumą racjonalnie działających jednostek wycofujących się w prywatność, jak i wizję rosyjskiego monolitu narodowego wspieraną przez konserwatystów. Nowe pokolenie traktowało wspólnotę rosyjską jako heterogeniczne ciało społeczne, które zdolne było wskazywać na różne „pęknięcia i podziały" porządku społecznego. Jego przedstawiciele, mieniący się głosem marginalizowanej większości społeczeństwa, wkroczyli na rosyjską scenę literacką z odważnymi postulatami całkowitej odnowy rzeczywistości społecznej. Występowali jako bezkompromisowi krytycy transformacji ustrojowej z lat 90., głosząc apologię polityczności idącej w poprzek starych podziałów ideologicznych i odcinając się od sporu z poprzedniej dekady. Pomimo usilnych prób zmarginalizowania nowych realistów przez, ówcześnie dominującą, liberalną część pola literackiego, reprezentanci wyjątkowo skonsolidowanego wewnętrznie środowiska drugiej fali stopniowo zdobywali coraz wyższą pozycję, osiągając prymat w polu po roku 2008.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.26

Referaty wygłaszane:

Izabela Franckiewicz-Olczak (Uniwersytet Łódzki): *Moda — sztuka czy biznes? Różnice międzypokoleniowe w świecie projektantów mody w Polsce*

W 2017 i 2018 roku realizowałam z Centralnym Muzeum Włókiennictwa w Łodzi badanie branży modowej w Polsce. Uwidoczniło ono różnice w postrzeganiu mody przez projektantów rozpoczynających swe kariery w latach 90, na początku XXI wieku i obecnie. Referat jest próbą wskazania i analizy czynników mających wpływ na zmiany zarówno branży, jak i sposobów autodefiniowania się projektantów. W analizie ujęte są zarówno czynniki wewnętrzne (związane z branżą), jak i zewnętrzne związane z przekształceniami gospodarczymi, politycznymi i kulturalnymi. Jednocześnie wskazana branża stanowi case obrazujący zmiany w myśleniu o sztuce jej twórców związane ze zmianami pokoleniowymi, jak również ze sposobach ich funkcjonowania w otoczeniu społeczno-kulturalno-ekonomicznym.

Dominik Porczyński (Uniwersytet Rzeszowski): *Muzeum w podwójnych peryferiach jako przestrzeń edukacji artystycznej. Perspektywa „starych" i „młodych"*

Analizując historię muzeów od XVII w., kiedy to pojawiła się koncepcja muzeum publicznego, można zaobserwować dwie ścierające się wizje tejże instytucji. Dla celów analitycznych zamyka się ona w dychotomii muzeum-templum i muzeum-forum, które łączą się z rozwojem instytucji w Europie i w Stanach Zjednoczonych. W myśl pierwszej koncepcji muzea uzyskują element sakralny, koncentrując swą pracę na wartościach wyższych i niekoniecznie widząc cel w podporządkowaniu się zmieniającemu się otoczeniu, z drugiej zaś strony instytucje te widzą swoje posłannictwo nie tylko w zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa, ale również we wchodzeniu z nim w dialog i poprzez to zmienianiu go. W dyskursie muzealniczym pojawia się – zwłaszcza po II wojnie światowej – potrzeba „nadążania" za zmieniającą się rzeczywistością odzwierciedlająca się w idei „nowej muzeologii". Odnoszą się do tego koncepcje Josepha V. Noble'a i Petera Vergo. Badacze ci stawiają pracę

z otoczeniem na równi z tradycyjnymi funkcjami muzeów: budowaniem kolekcji i ich ochroną. Także w krajach bloku wschodniego dostrzegano rolę muzeów w kształtowaniu nowego społeczeństwa i z tym wiąże się polska koncepcja muzeów „uniwersytetów kultury". Należy jednak dodać, że te intencje uwzględniały również transmisję ideologii komunistycznej. Przemiany polityczne i gospodarcze po 1989 r. postawiły instytucje kultury w nowych warunkach konieczności konkurowania o klienta i walki ze stałym niedostatkiem funduszy, czasu i personelu. Muzea zachodnie funkcjonują w takich warunkach od dawna, co sugeruje, że mogą być one punktem odniesienia dla polskich muzealników. Z drugiej strony pojawia się kwestia pewnej tradycji, która wyrosła w ramach gospodarki centralnie sterowanej i różni się od równolegle konstruowanej tradycji zachodniej. Obecnie zatem pojawiają się różne perspektywy: „starych" muzealników, zdobywających doświadczenie jeszcze przed 1989 r. oraz „młodych", rozpoczynających pracę już w kraju demokratycznym. Do tego dołączają różne kategorie gości: tych, którzy pamiętają „dawne" czasy oraz młodzież i dzieci urodzone już po zmianach ustrojowych. Ponadto, kontekst zmieniło przyjęcie Polski do Unii Europejskiej, intensyfikując w ten sposób przepływy symboliczne i jednocześnie stawiając nowe wyzwania. Jak po upływie trzech dekad wygląda edukacyjna funkcja muzeum? Koncentrując się na edukacji artystycznej w muzeach województwa podkarpackiego, podejmę próbę odpowiedzi na to pytanie, sytuując te instytucje kultury w ramach teorii glokalizacji Rolanda Robertsona. Uwzględniam tutaj relacje centrów – krajów Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych jako głównych konstruktorów znaczeń i punktów odniesienia dla muzealnictwa krajów postkomunistycznych oraz relacji między lokalnym „centrum" – Warszawą a województwem podkarpackim. Poruszam kwestię roli muzeów województwa podkarpackiego jako instytucji edukacyjnych uwzględniając wielość czynników kształtujących kontekst ich funkcjonowania. Podkarpacie w nakreślonych ramach traktuję jako podwójne peryferie: gospodarczo gorzej rozwinięty i wykluczony region semi-peryferyjnego kraju. Rysując ten kontekst analizuję funkcjonowanie muzeów w ich edukacyjnej roli kładąc w szczególności nacisk na relacje ze szkołami. Obraz ten opiera się na perspektywie wewnętrznej: „starych" i „młodych" muzealników oraz zewnętrznej – dorosłych i nastoletnich gości. Referat powstał na bazie realizowanego przeze mnie projektu badawczego „Muzea podkarpackie 2004-2014. Globalizacja i europeizacja a przeobrażenia lokalnych instytucji kultury". W wystąpieniu wykorzystuje materiały ilościowe i jakościowe: trzy ankiety przeprowadzane wśród muzealników i gości oraz wywiady pogłębione z pracownikami kilkunastu muzeów.

Natalia Krzyżanowska (Örebro University): *Pokoleniowe negocjowanie znaczenia macierzyństwa w przestrzeni polskiej sztuki krytycznej*

Zmagając się z niewielką słyszalnością postulatów istotnych dla kobiet (zob. Krzyżanowska 2012, 2015), zwłaszcza w pierwszych dwóch dekadach polskiej transformacji, nieocenionym narzędziem ekspresji postulatów i doświadczeń kobiet stała się działalność artystyczna, zwłaszcza w obszarze tzw. sztuki krytycznej, w obrębie której sztuka kobiet należy do jednego z najważniejszych nurtów. Przekonanie o konieczności krytycznego zaangażowania w sprawy społeczne stało się po 1989 r. wyraźnie obecne w sztuce kobiet mieszczącej się w nurcie emancypacyjnym i wydaje się, że jest ono także obecne w tzw. sztuce (post)feministycznej XXI w. choć w innej, bardziej subwersywnej, zabarwionej ironią formie. Uważa się, że w najnowszej historii krytycznej sztuki kobiet w Polsce można wyróżnić trzy zasadnicze pokolenia artystek wizualnych: a) pierwsze pokolenie kobiet tworzących w latach 70. i 80., (m. in.: E. Patrum, Natalia LL, M. Pinińska-Bereś) b) drugie związane z działaniami w ostatniej dekadzie XX wieku takich artystek jak K. Kozyra czy A. Żebrowska oraz c) pokolenie trzecie, debiutujących około roku 2000 (M. Drożyńska, B. Bańda. E, Jabłońska). Celem wystąpienia jest pokazanie, jak współczesna sztuka kobiet de(re)konstruuje kwestie związane z macierzyństwem, rozumianym zarówno jako – często patriarchalna i opresyjna – instytucja społeczna oraz jako doświadczenie, które dla odmiany posiada niekiedy walor emancypacyjny. Trawersując więc pytania, od lat funkcjonujące w refleksji wokół sztuki współczesnej (zob. L. Nochlin, 1971, R. Parker, G, Pollock 2013 czy G. Pollock 2003), jakie znaczenia ma fakt, że artysta jest kobietą można, za sprawą rosnącej świadomości stymulowanej refleksją feministyczną, zadać pytanie czy i jakie znaczenie ma fakt, że artysta jest nie tylko kobietą ale i matką oraz jak owe artystyczne odpowiedzi są formułowane przez różne pokolenia polskich artystek krytycznych. Analizując nie tylko twórczość współczesnych artystek ale też coraz liczniejsze wystawy poświęcone kwestiom macierzyństwa oraz zmienne w czasie sposoby konstruowania relacji międzypokoleniowych, można więc zastanowić się, za J. Brach-Czainą, czy głosy artystek-kobiet, które są także matkami, nie dobiegają głośniej z kulturowej niszy, z getta społecznego w którym umieszcza [sztukę kobiet] tradycyjna polska kultura.

Agata Sulikowska-Dejena (Uniwersytet Rzeszowski): *Trzy pokolenia artystek sztuk wizualnych w województwie podkarpackim wobec feminizmu i problematyki gender*

Referat jest prezentacją wyników badań prowadzonych od listopada 2018 r. do marca 2019 r. w środowisku artystek i artystów sztuk wizualnych województwa podkarpackiego. Celem badań było ustalenie jak kto i w oparciu o jakie wartości i idee konstruuje w środowisku definicje tego, czym jest sztuka i co oznacza bycie artyst(k)ą. W kontekście definicji sztuki dociekano, czy sztuka „ma płeć",

a także jaka jest pozycja kobiet w środowisku. Artystki pytano o ich stosunek do feminizmu i problematyki gender. W badaniach wykorzystano metody jakościowe. Łącznie przeprowadzono 30 wywiadów pogłębionych z artystkami na terenie całego województwa, dodatkowo pozyskano dane z wywiadów publikowanych w wydawnictwach artystycznych oraz z tekstów towarzyszących wystawom. Podczas badań prowadzono obserwację, uczestnicząc w lokalnym życiu artystycznym. Artystki reprezentowały różne dziedziny sztuki oraz należały do różnych pokoleń. Wśród badanych wyróżniono trzy pokolenia: artystki młode (czyli debiutujące, budujące swoją pozycję), artystki w średnim wieku (które już zdobyły uznanie) i „artystki-nestorki". Dane zostały poddane analizie pod kątem różnic pokoleniowych. Starano się uchwycić specyfikę postaw i poglądów każdej z grup pokoleniowych. W trakcie analizy wyłoniły się wnioski o zadziwiającej zgodności międzypokoleniowej, przejawiającej się w niechęci wobec feminizmu i w negacji płci kulturowej. Wyniki ujawniły zatem, że możliwa jest sytuacja gdy socjalizacja do środowiska artystycznego i do określonej wizji artysty jest tak silna, że kolejne pokolenia bezkrytycznie przyjmują poglądy poprzedników za własne, gdy „młodzi" nie ścierają się ze „starymi", a tradycja jest bardziej ceniona niż nowoczesność. W referacie oprócz prezentacji wyników badań podjęta zostanie próba wyjaśnienia przyczyn tego zjawiska.

Jan Michalski (Galeria Zderzak): *Sześć pierdzących zadków. Struktura grup artystycznych od KP do Potencji*

Tytuł wykładu to skrót tytułu rysunku satyrycznego ‚Gruppa, czyli sześć pierdzących zadków wytwarzających ciepło wewnętrzne w kształcie gazowej gwiazdy', którego autorem jest Ryszard Woźniak, malarz, członek warszawskiej GRUPPY. Przedmiotem wykładu jest struktura społeczna, organizacyjna i funkcjonalna ośmiu polskich grup artystycznych, działających na przestrzeni jednego stulecia: Komitet Paryski, II Grupa Krakowska, Neo-Neo-Neo, GRUPPA, Kowalnia, Grupa Ładnie, The Krasnals, Potencja. Omówione zostaną dwie podstawowe cechy grupy artystycznej jako: a) agregatu samopomocowego, b) lobby rynkowego.

STRUKTURA SPOŁECZNA

1. pochodzenie społeczne
2. regionalizmy
3. rozwarstwienie pokoleniowe
4. język

STRUKTURA ORGANIZACYJNA

1. stowarzyszenie rejestrowe
2. spółdzielnia
3. okazjonaliści
4. stowarzyszenie tajne
5. propaganda (manifesty, periodyki, literatura, akcje, Internet)
6. stosunki z władzą i polityką kulturalną

ZAGADNIENIA FUNKCJONALNE

1. lider i reszta
2. sympatycy grupy
3. duża wchłania mniejszą
4. solidaryzm grupowy
5. wydalenia i konflikty personalne

RÓŻNICE HISTORYCZNE

1. najszybszy sukces
2. najdłuższa inkubacja
3. największa żywotność
4. najdłuższe trwanie
5. misyjność i interes doraźny
6. najmocniejsze/najsłabsze więzi
7. oddziaływanie.

Na bazie literatury przedmiotu oraz własnych doświadczeń zawodowych autor zaproponuje typologię grup artystycznych.

Referaty wyłożone:

Barbara Lewicka (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Między akademizmem a awangardą — pole sztuki przełomu wieku XIX i XX w USA. Perspektywa socjologiczna*

Celem wystąpienia jest zarysowanie charakteru przemian zachodzących w polu kultury artystycznej Stanów Zjednoczonych na przełomie XIX i XX wieku (ze szczególnym uwzględnieniem ruchu artystycznego The Ashcan School). Wydarzenia tamtego okresu stanowiły punkt zwrotny dla świata artystycznego USA, będąc jednocześnie bezpośrednią przyczyną wytworzenia nowoczesnego rynku sztuki w Stanach Zjednoczonych. Dla analizy zjawisk przełomu wieków znajduje zastosowanie klasyczna teoria Pierra Bourdieu. Wprowadzona przez niego kategoria pola rozumianego jako fragment społecznej rzeczywistości – obszar działań jednostek i agend o podobnych cechach i aspiracjach, w planowanym wystąpieniu będzie stanowiło podstawową kategorią analityczną. Zgodnie z koncepcją P. Bourdieu pomiędzy różnymi polami jak i wewnątrz nich toczy się gra statusowa. Jej przedmiotem jest przede wszystkim zdobycie dominującej pozycji umożliwiającej chociażby narzucanie obowiązującej wykładni estetycznej. Gra w polu artystycznym toczy się pomiędzy uczestnikami walczącymi o utrzymanie tradycji zwanymi przez P. Bourdieu „kapłanami ortodoksji", a tak zwanymi „heretykami" orędującymi nowy porządek. W Stanach Zjednoczonych przełomu wieków XIX i XX grupę kapłanów – przedstawicieli starszego pokolenia stanowili uznani członkowie nowojorskiej National Academy of Design. W roku 1907 odmówili oni przyjęcia do konkursu prac członków nieformalnej grupy pod przewodnictwem Roberta Henri. Ten ostatni – przedstawiciel młodszego pokolenia akademików, w sprzeciwie wobec decyzji Akademii opuścił jej szeregi i zorganizował własną, niezależną wystawę niechcianych prac. W czasie, gdy w Nowym Jorku działało zaledwie kilka (sic!) niezależnych galerii stanowiło to swoisty przewrót. Wystawa prac ośmiu artystów została otwarta w lutym 1908 roku, a ich grupę zaczęto nazywać The Eight lub nieco częściej The Aschcan School. Z socjologicznego punktu widzenia za kluczowy należy uznać moment odejścia R. Henri z National Academy of Design w akcie sprzeciwu wobec narzucaniu przez nią obowiązującego kanonu sztuki. Z podobnymi praktykami ze strony instytucji – paryskiej Akademii Sztuk Pięknych – zetknęli się wcześniej francuscy preimpresjoniści. Po niedopuszczeniu przez akademików do wystawienia kilkudziesięciu łamiących obowiązujący porządek estetyczny obrazów (w tym „Śniadania na trawie" Edwarda Maneta) zbuntowani twórcy utworzyli w 1863 roku tzw. „Salon odrzuconych". P. Bourdieu określił to zdarzenie mianem „rewolucji symbolicznej" i stworzył aparaturę pojęciową oraz procedury badawcze by ją opisać. Zdaniem francuskiego socjologa w pewnych okolicznościach dochodzi do gwałtownej zmiany w świecie artystycznym, a w konsekwencji do wytworzenia nowego ładu. Na ów przełom wpływ mają zarówno przyczyny zewnętrzne jak i zmiana układu sił pomiędzy podmiotami i instytucjami działającymi w ramach świata sztuki. Koncepcja P. Bourdieu nie ogranicza się wyłącznie do kultury frankońskiej. Sądzę, że za swego rodzaju „rewolucję symboliczną" należy uznać powstanie także The Ashcan School. W ramach wystąpienia zamierzam zarysować socjologiczny kontekst, przebieg i charakter amerykańskiego przełomu oraz wskazać podobieństwa i różnice z wydarzeniami w artystycznych kręgach Europy. Innymi słowy planuję zrekonstruować pole amerykańskiej kultury artystycznej. Chcę jednoznacznie podkreślić, że rezultatem tamtej międzypokoleniowej zmiany są zjawiska obserwowane w polu amerykańskiej sztuki aż do czasów nam współczesnych.

Marcin Choczyński (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Pokoleniowe figuracje muzyczne. Zmienność generacyjna disco-polo*

Tematem wystąpienia będą zmiany pokoleniowe zaobserwowane na przestrzeni lat polskiej transformacji (1989-współcześnie) w nurcie muzyki disco-polo (początkowo zwanej jako muzyka chodnikowa). Generacyjność twórców zostanie ukazana w odniesieniu do ich twórczości, inspiracji, otoczenia instytucjonalnego (firm fonograficznych), ale przede wszystkim do zmian społecznych (modernizacyjnych) rozgrywających się w czasach polskiej transformacji. Nurt disco-polo zostanie dodatkowo opisany w perspektywie teoretycznej figuracjonizmu, odwołującej się do idei Norberta Eliasa. W wystąpieniu zaznaczona zostanie pokoleniowość występująca w tej specyficznej formie sztuki użytkowej, jaką jest polska odmiana muzyki dyskotekowej. Co ważne, disco-polo jest pewną ilustracją towarzyszącą polskiej transformacji, a popularność tej muzyki i jej obecne znaczenie przywołuje na myśl utrwalone w społecznej świadomości wzory kulturowe. Wielka popularność tego gatunku muzycznego z kolei może być poddana procesowi analitycznemu odwołującemu się do kategorii uczestnictwa w kulturze, które można empirycznie zbadać oraz zanalizować. Disco-polo okazuje się być jakby określonym, specyficznym komentarzem do rzeczywistości społecznej, będąc poniekąd wyrazicielem generacyjnych wartości, roszczeń oraz interesów. W wystąpieniu ukazane zostaną również zmiany w samej muzyce (profesjonalizacja, upolitycznienie, odejście od disco w kierunku muzyki dance), które z jednej strony nadążały za modernizującym się społeczeństwem, a z drugiej starały się zachować dla muzyki disco-polo pewną odrębność gatunkową i znaczeniową. Niniejszy referat nawiązywał będzie do klasycznych ustaleń terminologicznych z socjologii muzyki (m.in. podejście socjologiczno-audialne, audiosfera, pasaż dźwiękowy itp.), powiązanych z hasłem przewodnim XVII Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego, koncentrującym się na hasłach podmiotowości, tożsamości i przynależności, czyli wszystkich tych cech, jakie starsi i współcześni fani kojarzą z muzyką disco-polo. Będzie to także dobra okazja, aby ukazać potencjał wspólnotowy disco-polo, porównując ten nurt muzyczny z innymi formami muzyki popularnej w typie biesiady (np. folk, country). Całość

rozważań zostanie podsumowana w kontekście figuracji społecznych, jakimi niewątpliwie są style muzyczne towarzyszące społeczeństwom w określonych epokach historycznych, zasadniczo niepowtarzalnych w odmiennych warunkach strukturalnych. Niewątpliwie niniejszy referat może stanowić pewien przyczynek do dyskusji o współczesnej roli pokoleniowości w muzyce, ale może być również inspiracją badawczą ukierunkowaną na analizę współczesnego znaczenia muzyki popularnej i jej zdolności wspólnotowych.

G30. PRZYRODA, ŻYWNOŚĆ I KONSUMPCJA — WYZWANIA TEORETYCZNE I METODOLOGICZNE SOCJOLOGICZNYCH BADAŃ NAD ŚRODOWISKIEM

Organizatorzy: Piotr Matczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Krzysztof Niedziałkowski** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Joanna Tusznio** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Środowiska

Język obrad: polski

Polskie badania socjologiczne dotyczące środowiska rozwijają się dynamicznie. Sprzyja temu po pierwsze rozwój socjologii środowiska w Europie i Ameryce Północnej, który dostarcza nowych inspiracji teoretycznych, a po drugie rosnąca obecność konfliktów środowiskowych w debacie publicznej. Można tu wymienić spory wokół obszarów chronionych (Puszcza Białowieska, Puszcza Karpacka, Mierzeja Wiślana), ochrony zwierząt dzikich (wilki, łosie, żubry) i udomowionych, jakości powietrza, zanieczyszczenia hałasem, zieleni w mieście oraz zmian klimatycznych i metod produkcji energii. Badania społeczne dotyczące środowiska prowadzone w Polsce koncentrują się na kilku analogicznych obszarach: (a) badania dotyczące ochrony przyrody (obszarowej i gatunkowej), w tym przyrody miejskiej; (b) badania relacji konsumpcja-środowisko, w tym konsumpcji i produkcji żywności (rolnictwo na terenach wiejskich i miejskich); (c) badania dotyczące energii i transformacji energetycznych; (d) badania dotyczące zagrożeń naturalnych. Z punktu widzenia teoretyczno-metodologicznego wydaje się dominować podejście instytucjonalne. Sporo badań bazuje na podejściu dyskursywno-narracyjnym. Znajdziemy też podejście konfliktowe oraz odwołujące się do uczenia się. Wykorzystywana jest również koncepcja świadczeń ekosystemów, koncepcja rozwoju zrównoważonego oraz inne. Grupa tematyczna koncentruje się na dwóch pierwszych z wymienionych obszarów badawczych. Celem grupy jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: 1) Jakie jest podłoże i czynniki wpływające na dynamikę konfliktów środowiskowych wokół środowiska przyrodniczego?; 2) Czy stan środowiska przyrodniczego interesuje Polaków? Jeśli tak, to jakiego środowiska i których Polaków?; 3) Czy wokół elementów przyrody, ich eksploatacji i ochrony budują się społeczne tożsamości?; 4) Jak dochodzi do koncentracji uwagi na niektórych aspektach środowiska przyrodniczego przy ignorowaniu innych?; 5) W jaki sposób są kształtowane wzorce konsumpcji głównego nurtu i alternatywne?; 6) Kto, dlaczego i w jaki sposób stara się dążyć do konsumpcji mniej oddziałującej na środowisko?; 7) Kto i jak definiuje zdrową żywność? Celem grupy tematycznej ma być dokonanie przeglądu istniejących badań, podejść teoretycznych oraz metodologicznych. Wynikiem obrad ma być krytyczna refleksja na temat „białych plam" w badaniach, w perspektywie krajowej i międzynarodowej.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.19

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Mączka (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Krzysztof Niedziałkowski** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Piotr Matczak** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): Środowisko i społeczeństwo — *małżeństwo z długą przeszłością i długą przyszłością? Instytucjonalizacja polskiej socjologii środowiska w kontekście międzynarodowym*

Problematyka relacji człowieka ze środowiskiem przyrodniczym była dostrzegana od początku powstania socjologii. Zdaniem niektórych badaczy, odgrywała ona początkowo rolę marginalną (Redclift i Benton 1994), podczas gdy inni twierdzą z kolei, że była ona znacząca i marginalizowana przez kulturowo zorientowanych tłumaczy i interpretatorów myśli Marksa, Webera czy Durkheima (Hannigan 1995). Badanie punktów stycznych środowiska społecznego i środowiska przyrodniczego nabiera obecnie szczególnego znaczenia. Widać bowiem, że jakość otaczającego nas środowiska ulega pogorszeniu, a skutki tego widoczne są w postaci realnych zagrożeń np. anomaliach pogodowych, niedoborach wody pitnej, zanieczyszczeniu powietrza czy znaczących spadkach plonów. Aby stawić czoła tym zagrożeniom i przyczynić się do poprawy jakości środowiska naturalnego, podejmowane są działania mające stanowić odpowiedź na problemy związane np. z wyczerpywaniem zasobów

naturalnych lub zmianami klimatycznymi. Na przestrzeni lat przyjmują one postać całościowych koncepcji, których celem jest minimalizacja zagrożeń związanych ze zbyt ekspansywnym rozwojem społecznym, a tym samym poprawa relacji społeczeństwa ze środowiskiem naturalnym. Można wśród nich wymienić chociażby koncepcję zrównoważonego rozwoju, która zakłada połączenie rosnącej troski o kwestie środowiskowe z kwestiami społeczno-ekonomicznymi, usług ekosystemowych zakładającą podejście rynkowe, w ramach którego różne ekosystemy świadczą społeczeństwu usługi, stanowiące wkład w jego dobrobyt czy koncepcję Gai, opartą na hipotezie, że Ziemia to super-organizm, czujący tak samo jak każde inne żywe stworzenie. Choć w Polsce można znaleźć sporo badań socjologicznych dotyczących środowiska i odnoszących się do wymienionych koncepcji, badania te wydają się nie mieć wspólnej tożsamości w ramach „polskiej socjologii środowiska". Są one raczej szczególnymi przykładami badań w innych subdyscyplinach socjologicznych lub przejawem zainteresowania poszczególnych naukowców czy ośrodków badawczych. Na powolny proces instytucjonalizacji socjologii środowiska w Polsce wskazuje choćby fakt, że sekcji socjologii środowiska w Polskim Towarzystwie Socjologicznym powstała dopiero w 2017 roku. Głównym celem tego referatu jest historyczne ukazanie związków pomiędzy środowiskiem i socjologią na różnych poziomach, aby przedstawić polską socjologię środowiska w szerszym kontekście. Po pierwsze, przedstawiamy syntetyczne spojrzenie na przeszłość socjologii środowiska odwołując się do tematów poruszanych w najważniejszych podręczników z zakresu tej sub-dyscypliny. Po drugie, przedstawimy pokrótce historię instytucjonalizacji socjologii środowiska na świecie, biorąc pod uwagę tworzenie sekcji dotyczących socjologii środowiska w największych stowarzyszeniach socjologicznych na świecie. Po trzecie, przedstawimy dotychczasowe badania z zakresu socjologii środowiska w Polsce i zastanowimy się nad perspektywami na przyszłość.

Dorota Rancew-Sikora (Uniwersytet Gdański): *Jaka socjologia jest możliwa w socjologii środowiskowej?*

Socjologia środowiskowa nie tylko porusza zagadnienia społeczne powiązane z tematem środowiska przyrodniczego, ale też funkcjonuje jako łącznik między dziedzinami nauk społecznych i przyrodniczych. Tradycja socjologii we wczesnych wersjach rozwinęła nurt zbliżony do nauk przyrodniczych, który przetrwał w ramach socjologii stosowanej – gdzie wykorzystane metodologie i język są czytelne, doceniane i oczekiwane przez przedstawicieli nauk biologicznych i aktorów z otoczenia społecznego (Dyson & Brown 2006). Z drugiej strony rozwinął się w obrębie socjologii silny nurt krytyki pozytywizmu i poszukiwania alternatyw, który zaowocował rozwojem socjologii humanistycznej, rozumiejącej nawiązujący do Wilhelma Diltheya i Floriana Znanieckiego, oraz różne formy konstruktywizmu – skoncentrowane na znaczeniu i naturze komunikacji, specyficznie ludzkim doświadczeniu i relacjach, takie jak interakcjonizm symboliczny, socjologia fenomenologiczna i etnometodologia, analiza dyskursu i konwersacyjna, czy (neo)instytucjonalizm. Interesuje mnie zagadnienie, w jakim zakresie w obrębie tych oddalonych od nauk przyrodniczych nurtów mogą powstawać badania, których wyniki i sposób przedstawienia może być atrakcyjny i czytelny dla przyrodników? W jakim zakresie mogą je zaakceptować czasopisma o tematyce człowiek-środowisko? Gdzie leży granica zrozumienia? Problem ten pośrednio określa możliwość docierania z tematem niepozytywistycznej socjologii środowiskowej do otoczenia pozaakademickiego, która może mieć kluczowe znaczenie wobec nasilającej się presji ekologicznej. Czy słusznie w tej chwili oceniam stan tego docierania jako bliski beznadziejności, krytyczny? Zagadnienie efektywnej komunikacji z socjologami podejmowane jest także czasem przez przedstawicieli nauk przyrodniczych, którym przestają pomału wystarczać niezmienne od lat, tradycyjne sposoby ujmowania zagadnienia społeczne, symbolicznie skumulowane w wyrażeniach „społeczeństwo", „potrzeby społeczne", „edukacja ekologiczna" czy „świadomość ekologiczna", które funkcjonują jak czarne skrzynki, od lat nieotwierane (Steciąg 2012, Rancew-Sikora 2014, Pawliszak & Steciąg 2017). Czym są te pojęcia i jak one funkcjonują w świetle badań nad dyskursem? Co się w nich może ukrywać? Jak można je nieco otworzyć, rozjaśnić, włożyć nową treść, która w większym stopniu uwzględnia socjologiczny dorobek ostatnich kilkudziesięciu lat?

Piotr Matczak, Marcin Mielewczyk, Krzysztof Mączka, Patrycja Przewoźna, Honorata Jakubowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Adam Inglot** (Politechnika Gdańska): *Wpływ miejsca realizacji wywiadu na preferencje dot. usług ekosystemowych dostarczanych przez drzewa*

W referacie analizowana jest kwestia metodologiczna: czy miejsce realizacji wywiadów (w domu/mieszkaniu lub – w pobliżu drzew) dotyczących usług ekosystemowych (ES) zapewnianych przez drzewa, wpływa na postrzeganie usług ekosystemowych. Badanie dotyczy zarządzania drzewami na poziomie lokalnym. Wykorzystuje ono quasi-eksperymentalną metodę do określenia znaczenia kontekstu dla opinii respondentów na temat poszczególnych kategorii ES dostarczanych przez drzewa. Obecność terenów zielonych na obszarach miejskich wpływa na samopoczucie mieszkańców. W szczególności drzewa w miastach zapewniają szereg ES. Zarządzanie drzewami w gminach powinno uwzględniać opinie mieszkańców w procedurach planowania przestrzennego. Istnieje literatura dot. percepcji ES przez mieszkańców (usługi świadczone przez drzewa) (Riechers i in., 2016; Riechers i in., 2018; Ko i Son 2018). Pomijana jest jednak kwestia, która jest ważna z punktu widzenia rozważnego podejmowania decyzji: jak dokładne i wiarygodne są dane zbierane od ludzi.

Wywiady są często stosowanym narzędziem zbierania danych. Miejsce, w którym przeprowadzany jest wywiad, jest zwykle uważane za nieistotne. Można to zaakceptować w wielu badaniach ze względu na wygodę, ale spotyka się w literaturze stanowisko, że wybór lokalizacji wywiadu nie jest tylko kwestią techniczną, ale powinien być traktowany jako kontekst społeczny badania i musi być integralna część interpretacji ustaleń. Ponadto badania nad środowiskiem, np. nad ES dostarczanymi przez drzewa, można uznać za szczególnie wrażliwe na miejsce realizacji wywiadów. W jaki sposób miejsce realizacji wywiadów na temat ES zapewnianych przez drzewa wpływa na postrzeganie tych usług, jest celem badania. Wpływ lokalizacji wywiadu na wyniki został stwierdzony przez kilku naukowców z różnych dyscyplin nauk społecznych, np. w geografii (Elwood i in. 2000; Röhrich i in. 2014), badaniach etnograficznych (Illic 2015), badaniach dot. zdrowia (Gagnon i in. 2015), badaniach dot. transportu (Hanssen i Sandberg 2012), badaniach dot. środowiska (Jones i in. 2014).Rola lokalizacji wywiadu jest analizowana z kilku punktów widzenia. (a) Podkreśla się, że kwestia ta musiała zostać uwzględniona przy projektowaniu fazy badawczej (Grace 2013). Lokalizacja wywiadu może wpływać na wyniki i musi być kontrolowana. (b) Lokalizacja wywiadu może wpłynąć na wyniki, jeśli badanie obejmuje określone tematy. Na przykład, jeśli wywiad opiera się na przywoływaniu doświadczenia, lokalizacja może być znacząca. W badaniu dotyczącym czasu podróży wywiady przeprowadzone na promie oraz innych okolicznościach prowadziły do odmiennych wyników (Hanssen i Sandberg 2012). W badaniu orientacji przestrzennej wywiad zrealizowany bliżej obszaru odniesienia prowadzi do dokładniejszych szacunków (Röhrich i in. 2014). Referowane badanie odnosi się do tego w jaki sposób ES świadczone przez drzewa są postrzegane przez mieszkańców. Koncentruje się ono na percepcji i preferencjach. Projektując procedurę badawczą zmodyfikowaną metodę Jones i in. (2014). Zamiast skupiać się na modelach mentalnych, wzięto pod uwagę „konsumpcję" ES świadczonych przez drzewa przez respondentów. Analizie poddano cztery kategorie ES. Badanie pilotażowe testujące kwestionariusz wykazało niejednoznaczny wpływ lokalizacji wywiadu. W głównej części badania przeprowadzonych zostanie 40 wywiadów, z których połowa zostanie przeprowadzona w pobliżu drzew, a połowa w domach. Ta procedura pozwala na sprawdzenie wpływu obecności drzew w lokalizacji wywiadów. Oczekiwane rezultaty. Wyniki badania dostarczą wglądu w postrzeganie środowiska (ES zapewniane przez drzewa) w mikro-perspektywie. Ma to znaczenie przy partycypacyjnym podejmowaniu decyzji i kształtowaniu polityk publicznych w skali gminy.

Aleksandra Bilewicz (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Społeczne konsekwencje dezagraryzacji: hipotezy wstępne*

Celem niniejszego wystąpienia jest spojrzenie na zjawisko dezagraryzacji polskiej wsi z perspektywy innej niż dominująca perspektywa zdeterminowana przez paradygmat modernizacyjny (van der Ploeg 2018, Bukraba-Rylska 2012), defniujący ramy polskiego dyskursu o rolnictwie. W referacie skupię się na środowiskowych i w szczególności społecznych skutkach dezagraryzacji. Dezagraryzację ujmuje się zazwyczaj jako nieuchronne zjawisko polegające na zmniejszaniu się roli rolnictwa w gospodarce, czego elementem jest także zmniejszenie poziomu zatrudnienia w rolnictwie. Oznacza to daleko idącą transformację społeczności wiejskich, w ramach której większość mieszkańców wsi znajduje zatrudnienie poza rolnictwem bądź migruje do ośrodków wiejskich. Niekiedy poruszany jest temat przestrzennych i środowiskowych konsekwencji dezagraryzacji (por. Musiał 2007). Marginalizacja rolnictwa prowadzi jednaki do głębokiego przekształcenia wiejskiego krajobrazu i lokalnych warunków ekologicznych. Intensywność tego zjawiska w Polsce sugeruje wręcz możliwość zachwiania bezpieczeństwa żywnościowego kraju (Kołodziejczak 2017). Światowe badania nad dezagraryzacją pokazują też, że zjawisko to wpływa na zmianę podejścia do przestrzeni – rozwija się „konsumpcyjne" podejście do ziemi, bez wykorzystania jej produktywnego potencjału (Hebinck, Mtati & Shackleton 2018).W wymiarze struktury społecznej dezagraryzacja wiąże się z utratą miejsc pracy w rolnictwie, co prowadzi do proletaryzacji wsi (większość mieszkańców wsi wykonuje dziś zawody zaliczane do tzw. „bialych kołnierzyków", por Halamska 2013, 2016), a także rozwoju wiejskiej klasy średniej (gentryfikacja, por. Halamska 2016), która w warunkach polskich ma charakter głównie napływowy (pr. np. Wrona 2015). Oznacza to drastyczną transformację wiejskich społeczności, którą można by określić, za Karlem Polanyim (2010), mianem „katastrofy kulturowej". Najnowsze badania studiów przypadków z równych miejsc świata sugerują jednak, że dezagraryzacja nie jest procesem nieodwołalnym – towarzyszy jej kontrproces repezantyzacji, czyli odnawiania się chłopskiego modelu gospodarowania i rolnictwa chłopskiego zarówno w krajach rozwiniętych, jak i peryferyjnych (van der Ploeg 2008, Hebinck 2018). Biorąc pod uwagę wyniki powyższych badań, postawię hipotezę, że gwałtowna dezagraryzacja, która dokonuje się w Polsce od czasów transformacji, jest przyczyną kryzysu społecznego (katastrofy kulturowej) w społecznościach wiejskich, który jest trudny do uchwycenia w badaniach ekonomistów i standardowych badaniach sondażowych, ponieważ kolejne raporty dotyczące stanu polskiej wsi pokazują ogólną poprawę warunków życia społeczności wiejskich (por. Raport o polskiej wsi 2018). Wyjście poza paradygmat modernizacyjny i spojrzenie na polską „zacofaną" strukturę agrarną z perspektywy idei suwerenności żywnościowej czy agroekologii (potraktowanych jednak w sposób krytyczny, biorący pod uwagę konieczność dostosowania tych pojęć do lokalnego kontekstu historycznego, ekonomicznego i społecznego) mogłoby otworzyć

z jednej strony nowe perspektywy badawcze dla badaczy społecznych, także zainteresowanych zrównoważonym rozwojem, a z drugiej strony nowe drogi rozwoju dla polskiej wsi.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.19

Referaty wygłaszane:

Dominik Krzymiński (Uniwersytet Gdański): *Znikające ryby. Analiza społecznych kontrowersji wokół spadku liczebności ryb w Zatoce Puckiej*

Tematem referatu będzie analiza społecznych kontrowersji wokół ustalania przyczyn spadku liczebności ryb w Zatoce Puckiej. Problem spadku liczebności ryb w Zatoce Puckiej podnoszony jest od kilku lat przez miejscowych rybaków, którzy odnotowują spadek ilości poławianych ryb, a tym samym osiągają mniejsze zyski ze swojej działalności. Głos rybaków wspierany jest przez lokalnych działaczy społecznych, zrzeszonych w stowarzyszeniu działającym na rzecz lokalnej społeczności. Ich zdaniem, przyczyn tego stanu rzeczy, nazywanego przez nich katastrofą ekologiczną, należy szukać w zrzutach solanki do morza. W ten sposób, sprawa zmniejszających się zasobów ryb w omawianym akwenie zostaje osadzona w szerszym kontekście konfliktu ekologicznego, jaki się tam toczy wokół podziemnych zbiorników na gaz, tzw. kawern, których budowa polega na wypłukiwaniu do morza podziemnych złóż soli. Firma zajmująca się eksploatacją kawern prowadzi monitoring wód, a wpływ solanki na ekosystem Zatoki Puckiej jest również przedmiotem badań naukowców. Jako eksperci zabierają oni głos w sprawie, wskazując m.in. na brak dowodów, wiążących zrzut solanki ze zmniejszonymi zasobami ryb, co można interpretować jako ścieranie się wiedzy eksperckiej (ekspertyzy) z wiedzą społecznie generowaną (przeciwekspertyzą) (Beck, 2002). Brak jednoznacznej odpowiedzi na pytanie o przyczynę spadku liczebności ryb w Zatoce Puckiej napędza spór i podtrzymuje kontrowersje, jakie ujawniają się w przestrzeni dyskursu publicznego. Przebieg sporu jest relacjonowany na łamach lokalnej i regionalnej prasy, ale pojawia się też w przekazach medialnych o zasięgu ogólnopolskim za sprawą wypowiedzi ekspertów, polityków lub przedstawicieli instytucji państwowych. Lokalny spór o przyczynę zmniejszającej się populacji ryb, może zostać również wykorzystany przez aktorów krajowej sceny politycznej. Materiał empiryczny, poddany analizie, stanowią teksty, zawierające wypowiedzi aktorów zaangażowanych w sprawę, w wersjach elektronicznych, opublikowane przez prasę lokalną i regionalną w latach 2017-2019 z uzupełnieniem o przekazy medialne o zasięgu ogólnopolskim oraz pochodzące z innych źródeł. Na potrzeby badań przyjęto perspektywę teoretyczną i metodologiczną analizy dyskursu w ujęciu socjologicznym (Pawliszak, Rancew-Sikora, 2012) i krytycznym (Duszak, Fairclough, 2008), która pozwala na analizę procesów społecznych poprzez ich językowe manifestacje. Dodatkowo wykorzystując koncepcję koalicji dyskursywnych (Hajer, 1993), zostanie pokazana dynamika sporu pomiędzy aktorami oraz sposób konstruowania argumentacji przez poszczególne strony. Dyskursywne podejście badawcze daje również możliwość rekontekstualizacji analizowanego przypadku, który pomimo swojego lokalnego zasięgu może zostać wpisany w szerszą perspektywę, związaną z konstruowaniem tożsamości społecznych oraz politycznych w kontekście problemów środowiska życia ludzi i nie-ludzi (Latour, 2009).

Bartłomiej Kacper Przybylski (Uniwersytet Łódzki): *O roli terenów zielonych w przestrzeni i polityce miejskiej. Na przykładzie EXPO Horticultural 2024 w Łodzi*

Proponowany referat przybliży problematykę organizacji światowej wystawy ogrodniczej EXPO 2024 Horticultural przez miasto Łódź. Będzie to jednocześnie przyczynek do postawienia pytań o rolę terenów zielonych (parków miejskich, lasów miejskich i tzw. nieużytków zielonych) w przestrzeni miejskiej, procesie zarządzania miastem i polityce miejskiej. EXPO 2024 Horticultural jest kolejnym z serii mega-eventów realizowanych w XXI wieku przez miasto Łódź. Choć fenomen mega-eventów i ich znaczenia w polityce miejskiej sam w sobie jest interesującym zagadnieniem socjologicznym, proponowany referat skupiać będzie się na problematyce oddziaływania tak dużego wydarzenia na tereny zielone w mieście. Wystawy realizowane będą na 75 hektarach przestrzeni znajdującej się na obrzeżach ścisłego centrum miasta Łodzi, stanowiących obecnie tereny dwóch parków miejskich (Park im. 3-go Maja oraz Park im. Roberta Baden-Powella), lasku miejskiego oraz zwartego obszaru zielonych nieużytków. Tereny stanowią zaplecze rekreacyjno-wypoczynkowe dla łodzianek i łodzian (w szczególności mieszkanek dwóch dzielnic: Śródmieścia i Widzewa) i pełnią ważną funkcję dla ekosystemu miasta (tereny stanowiące pozostałości Puszczy Łódzkiej są miejscem bytowania miejskiej fauny i zawierają skupiska unikalnej flory). Tak duża impreza spowoduje nieuchronnie istotne przekształcenie omawianego obszaru i jego funkcji dla miasta oraz jego mieszkańców i mieszanek, tym bardziej że zamiar ten jest wprost deklarowany w materiałach promocyjnych EXPO 2024 Horticultural, jak i w wypowiedziach miejskich urzędników, w których pojawia się cel definiowany jako „poprawa jakości terenów zielonych". Oprócz zagadnienia zmiany roli terenów zielonych, EXPO 2024 Horticultural w Łodzi prowokuje do postawienia pytań o ekonomiczny i polityczny

wymiar działań związanych z organizacją tego mega-eventu. Pierwsze zagadnienie wiąże się z obowiązkiem wyłączenia z użytkowania olbrzymiego obszaru funkcjonalnego dla łodzianek i łodzian – początkowo na czas przygotowań do imprezy, a później na czas jej trwania. Wystawy organizowane pod marką EXPO są wydarzeniami zamkniętymi, a przez swój komercyjny (lub częściowo komercyjny) charakter – również biletowanymi. Każe to więc postawić pytania o problem istotnego obciążenia ekonomicznego dla mieszkańców i mieszkanek korzystających dotychczas z terenów zielonych w bezpośrednim sąsiedztwie swoich miejsc zamieszkania, a także o prawa obywatelek i obywateli miasta do korzystania z jego zasobów (wpisującym się w szerszy problem socjologiczno-polityczny prawa do miasta, Right to the City). Drugie zagadnienie związane jest z procesem komunikowania mieszkańcom i mieszkankom miasta informacji o EXPO 2024 Horticultural. W dyskursie władz i urzędników miejskich omawiana impreza funkcjonuje pod nazwą „Zielone EXPO", co każe postawić pytanie o rozdźwięk pomiędzy piarową wizją mega-eventu, a jego faktycznymi celami. Nieliczne komunikaty kierowane przez lokalnych decydentów do łodzianek i łodzian wskazują, że impreza przyczyni się polepszenie jakości życia w mieście, rozwój zieleni miejskiej i podniesienie świadomości ekologicznej. Tymczasem w rzeczywistości EXPO Horticultural jest branżową imprezą dla przedsiębiorców zajmujących się nowoczesnymi rozwiązaniami w zakresie ogrodnictwa, leśnictwa, rolnictwa, architektury krajobrazu i innych. Podstawą empiryczną proponowanego referatu będzie analiza dokumentów przygotowanych w ramach procesu przygotowań do organizacji EXPO 2024 Horticultural w Łodzi, obserwacja spacerów badawczych dla mieszkańców i mieszkanek po terenach mających być objętymi imprezą, a także materiały z procesu konsultacji społecznych projektu.

Hanna Mamzer (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Kto się martwi środowiskiem naturalnym?*

W dobie antropocenu zainteresowanie stanem środowiska naturalnego zaczyna być ważnym elementem świadomości obywatelskiej – rozumianej w kategoriach Alfreda Schutza świadomej, oświeconej obywatelskości, ale także w kategoriach nieposłuszeństwa obywatelskiego w rozumieniu H.D.Thoreau. Coraz szersze kręgi społeczne wykazując różny poziom zaangażowania, starają się włączać w publiczny dyskurs na temat relacji człowieka z przyrodą. W ramach tego spektaklu, wyróżnić można pewne role społeczne. Jeśli je przeanalizować przy wykorzystaniu teatralnej metafory E.Goffmana, okaże się, że każda z tych ról ma swoją funkcję. Aktorzy odgrywający określone role, muszą zaś przejawiać pewnego rodzaju predyspozycje, umożliwiające im podejmowanie działań w konkretnych zakresach. Ile socjologowie wiedzą o aktywistach pro środowiskowych? Czy są prowadzone socjologiczne analizy aktywizmu i na ile adekwatnie opisują one aktualny stan rzeczy?

Marianna Strzelecka, Małgorzata Grodzińska-Jurczak, Joanna Tusznio, Marcin Rechciński (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Poczucie sprawiedliwości środowiskowej a przywiązanie do przyrody w kontekście natura 2000*

Społeczne aspekty ochrony przyrody są tematem często podejmowanym w badaniach nad zarzadzaniem środowiskiem naturalnym. Z tego, spora ilość publikacji traktuje o konfliktach, które narosły wokół Europejskiej Sieci Ekologicznej – Natura 2000. Pomimo rosnącego zainteresowania badaczy społecznymi aspektami konfliktów Natura 2000, na palcach jednej ręki można policzyć publikacje pokazujące konflikt z perspektywy mieszkańców obszarów wiejskich, bez prób uzasadniania negatywnego nastawienia społeczności lokalnych, brakiem wiedzy, czy nawet edukacji. Subiektywne odczucia i postrzeganie społeczności lokalnej jest ważne w kontekście konfliktów Natura 2000, ponieważ, niezależnie od tego kto 'winny' jest zaistniałej sytuacji, to właśnie odczucia mieszkańców i to jak rekonstruują oni konflikt naokoło Natura 2000 w ramach społeczności lokalnej ma realny wpływ na skuteczność 'zabiegów' mających na celu załagodzenie sporu i efektywność programu Natura 2000. Innymi słowy, ważne powinno być zarówno dla badacza jak i praktyka ochrony przyrody, to jak czuje się społeczność lokalna wobec polityki ochrony środowiska i jak postrzega ona zmiany związane z wprowadzeniem Natura 2000 do kraju. Zgodnie z powyższa myślą, w referacie omówiona zostanie teoria sprawiedliwości środowiskowej jako perspektywa która watro rozważyć w kontekście konfliktów Natura 2000. Konkretnie, przedyskutowane zostaną teoretyczne wymiary sprawiedliwości środowiskowej (redystrybucja, uznanie, reprezentacja) i ich operacjonalizacja. Oznacza to ze podczas referatu, słuchacze dowiedzą się o metodologii i procesie konstrukcji narzędzia ilościowego do badan trzech wymiarów w ramach których społeczność lokalna subiektywnie ocenia poczucie sprawiedliwości i/lub jego brak w wyniku programy Natura 2000, wynikach tego procesu (confirmatory factor analysis), oraz wynikach analizy oceny sprawiedliwości środowiskowej Natura 2000 przez mieszkańców, w relacji do innego konstruktu, popularnego w badaniach socjologii środowiska (structural path analysis): przywiązania do natury (connectedness to nature). W celu przeprowadzenia wyżej wymienionych analiz statystycznych zaproponowanego instrumentu, użyto oprogramowania IBM SPSS AMOS 24. Próby pochodzą z 3 gmin położonych w województwie Pomorskim. Charakterystyki na podstawie których wybrano gminy to: charakter wiejski, powyżej 5000 mieszkańców, powyżej 50% obszarów objętych ochrona Natura 2000, Natura 2000 + Park Narodowy, Natura 2000 + Park Krajobrazowy. W wyniku powyższych kryteriów wybrano następujące gminy: Chojnice – 534 respondentów, Karsin – 413 respondentów; Lipnica – 402 respondentów.

Marcin Rechciński, Joanna Tusznio, Marianna Strzelecka, Małgorzata Grodzińska-Jurczak (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Współczesna rola obszarów chronionych w systemie ochrony przyrody. Perspektywa naukowa, polityczno-instytucjonalna i społeczna*

Spory związane z funkcjonowaniem obszarów chronionych stanowią istotną część konfliktów środowiskowych, silnie zaznaczających się w debacie publicznej ostatnich lat. Konfliktogenność tych obszarów nie wynika jednak wyłącznie z lokalnych uwarunkowań danego systemu społeczno-ekologicznego czy też z immanentnej wielofunkcyjności obszarów chronionych. Równie ważna jest specyfika instytucjonalna tych obszarów. Stanowią one jednocześnie: a) zbiór określonych zasobów środowiska jednoznacznie zamkniętych przestrzennie granicami administracyjnymi, b) instytucję formalną charakteryzującą się zestawem konkretnych reguł sterujących relacjami „człowiek-środowisko" na tym obszarze, c) lokalną emanację prawnego systemu ochrony przyrody danego kraju, charakteryzującą się zazwyczaj zbiorem horyzontalnych i wertykalnych powiązań pomiędzy organami zarządzającymi tym systemem, d) kluczową stroną potencjalnych konfliktów, o zbiorze wartości i interesów nierzadko wykraczających poza delegacje administracyjno-prawne. Pomimo tak dużej złożoności powyższej problematyki, w literaturze naukowej dyscypliny conservation social science zauważalny jest odwrót od zainteresowania badaczy obszarami chronionymi. Postulowane jest podejście systemowe i analiza powiązań pomiędzy systemem społecznym i ekologicznym we wszystkich kontekstach przestrzennych (nie tylko tych objętych ochroną prawną) i na różnych poziomach skali geograficznej. Z drugiej strony, obszary chronione wciąż stanowią istotny element zarówno globalnej (Konwencja o różnorodności biologicznej; cele z Aichi), jak i wspólnotowej (Strategia ochrony różnorodności biologicznej UE) polityki ochrony środowiska. Pozycja ta jest wspierana wynikami badań poświadczających pozytywny wpływ obszarów chronionych na hamowanie trendu utraty globalnej różnorodności biologicznej, co z kolei stanowi silny argument integrujący zwolenników tradycyjnego modelu ochrony przyrody. Celem wystąpienia jest dokonanie prezentacji współczesnej roli obszarów chronionych w światowym systemie ochrony przyrody, na tle tzw. debaty o nową ochronę przyrody oraz międzynarodowej polityki ochrony środowiska. Wyniki zostaną przedstawione w oparciu o analizę artykułów naukowych indeksowanych w bazie Web of Science odnoszących się do tej debaty (oraz o tematyce pokrewnej), a także wybranych dokumentów strategicznych (np. wytyczne Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody) i politycznych o międzynarodowym zasięgu. Na podstawie wstępnych wyników empirycznych projektu „Konflikty społeczne a obszary chronione. Rola formy ochrony przyrody", autorzy odpowiedzą na pytanie czy społeczna świadomość praktyki ochrony przyrody w Polsce sprowadza się do wiedzy respondentów o funkcjonowaniu obszarów chronionych. Docelowo, pełen obraz zjawiska zostanie uzyskany w drodze wywiadów kwestionariuszowych z reprezentatywną próbą (n=1200) mieszkańców systemów społeczno-ekologicznych wszystkich obszarów chronionych województwa małopolskiego. Autorzy spróbują też wykazać zasadność prowadzenia współczesnych badań nad społecznymi aspektami obszarów chronionych, wskazując kierunki badawcze w obrębie tej tematyki, zgodne z najnowszym paradygmatem dyscypliny conservation social science. Szczególny nacisk zostanie położony na wielopoziomowy charakter głównych grup uwarunkowań – instytucjonalnych, społecznych i ekologicznych – kształtujących systemy społeczno-ekologiczne poszczególnych obszarów chronionych. Praca powstała w wyniku realizacji projektu badawczego o nr 2015/19/N/HS4/00359 finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki.

G31. ENERGIA I ZAGROŻENIA NATURALNE W KONTEKŚCIE SPOŁECZNYCH BADAŃ NAD ŚRODOWISKIEM

Organizatorzy: Piotr Matczak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Krzysztof Niedziałkowski** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Joanna Tusznio** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Środowiska

Język obrad: polski

Społeczne kontekst wytwarzania i konsumpcji energii jest jednym z kluczowych obszarów badawczych socjologii środowiska. Badania socjologiczne w tym zakresie były podejmowane już od lat 80. m.in. w związku z protestami przeciwko budowie w Polsce elektrowni jądrowej. W ostatnich latach również podejmowano tę tematykę, tym razem w kontekście zmian klimatycznych oraz wyzwań związanych z postulowanym odejściem od korzystania z paliw kopalnych i zwiększaniem udziału odnawialnych źródeł energii w Polskim miksie energetycznym. Motywacją do podejmowania badań dotyczących energii były również konflikty społeczne dotyczące m.in. nowych sposobów pozyskiwania paliw kopalnych, nowych propozycji budowy elektrowni jądrowej, pozyskiwania energii odnawialnej oraz jakości powietrza na obszarach zurbanizowanych. Badania polskich socjologów w tym zakresie dotyczyły zagadnień dyskursywnych, w tym konstruowania wizji przyszłości energetycznej, partycypacji społecznej w podejmowaniu decyzji związanych z energetyką, teorii konfliktu, ruchów społecznych oraz trajektorii, przeszkód i szans transformacji do czystszych sposobów produkcji energii. Inny obszar badawczy, który podobnie jak badania energii, jest również w dużej mierze powiązany z teorią zmian klimatycznych dotyczy zagrożeń naturalnych, takich jak powodzie, burze, pożary i klęski żywiołowe. Zagrożenia te w oczywisty sposób oddziałują na życie społeczne, wywołując

straty ludzkie i materialne, ale jednocześnie ich pojawienie się jest często związane z działalnością człowieka w skali lokalnej, krajowej i globalnej. Ich istnienie wiąże się z ryzykiem wystąpienia zdarzeń niepożądanych, które to ryzyko może być opisane i ocenione pod kątem prawdopodobieństwa jego wystąpienia, a w następnej kolejności mogą być tworzone strategie ograniczania niebezpieczeństwa jego wystąpienia oraz skutków zrealizowania się ryzyka. Badania społeczne w zakresie zagrożeń naturalnych dotyczą zagadnień konstruowania zagrożeń naturalnych i ryzyka z nimi związanego, uczenia się, instytucjonalnych strategii zapobiegania i łagodzenia efektów zagrożeń, sposobów konstruowania wizji przyszłości. Celem grupy tematycznej będzie dokonanie przeglądu badań, teorii i podejść metodologicznych związanych z energią i zagrożeniami naturalnymi oraz dyskusja wokół następujących pytań: 1) Jakie jest podłoże oraz czynniki wpływające na dynamikę konfliktów wokół energii?; 2) Jak zmienia się zainteresowanie społeczeństwa kwestiami zmian klimatu oraz sposobami pozyskiwania energii w Polsce?; 3) Jakie czynniki wpływają na transformację energetyczną Polski?; 4) Jak konstruowany jest dyskurs wokół energii, w tym przyszłości energetycznej?; 5) Kto i w jaki sposób ocenia ryzyko związane z energetyką oraz zagrożeniami natralnymi?; 6) W jaki sposób następuje ocena przyczyn i wybór strategii zapobiegania zagrożeniom naturalnym?; 7) W jaki sposób polskie badania społeczne mogą wzbogacić międzynarodową literaturę dotyczącą energii i zagrożeń naturalnych?

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.19

Referaty wygłaszane:

Aleksandra Lis, Krzysztof Mączka, Katarzyna Iwińska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Sprawiedliwość energetyczna — teoretyczne uwarunkowania i praktyczne zjawisko ubóstwa energetycznego w Polsce a problem zanieczyszczenia powietrza*

Sprawiedliwość energetyczna jest jednym z głównych podejść normatywnych kształtujących dyskurs energetyczny, coraz powszechniej wykorzystywanym w analizach dotyczących wydobycia zasobów czy realizacji projektów infrastrukturalnych. Jest to koncepcja która odwołuje się do idei sprawiedliwości ekologicznej, ale wprowadza również inne, specyficzna dla obszaru energetyki wymiary np. dystrybucje kosztów i zysków samej inwestycji dla różnych grup społecznych.

Sprawiedliwość energetyczna, w literaturze naukowej była dotychczas opisywana w co najmniej czterech różnych kontekstach: 1) jako narzędzie praktyczne, ponieważ swe początki czerpie raczej w praktycznych działaniach niż w środowisku akademickim; 2) jako koncepcyjna rama dla badań z pogranicza różnych dyscyplin dotyczących produkcji i zużycia energii; 3) jako przekrojowy program badań w dziedzinie nauk społecznych, który ma na celu zastosowanie zasad sprawiedliwości np. w polityce energetycznej; 4) jako normatywny efekt tej właśnie polityki.

Wszystkie te konteksty pokazują sprawiedliwość energetyczną jako kompleksowe i szerokie narzędzie analityczno-praktyczne. W proponowanym referacie pokazujemy jednak na przykładzie realizacji projektu SECURe (Podziemna ewaluacja CCSu oraz niekonwencjonalnych ryzyk, Horyzont 2020), że złożoność tej koncepcji i niejasny jej status mogą prowadzić do nieporozumień i niewykorzystania jej potencjału w pracach interdyscyplinarnych zespołów złożonych z geologów, specjalistów z zakresu energetyki, nauk społecznych, władz publicznych i biznesu. Pewnym rozwiązaniem, może być próba potraktowania sprawiedliwości energetycznej jako tzw. boundary object, czyli mechanizmu pozwalającego na integrację wiedzy z różnych środowisk społecznych i zawodowych, który zapewnia wspólny język dla wprowadzania teorii w działania praktyczne. Podobne próby z pewnymi sukcesami podejmowano dotychczas w kontekście innych koncepcji naukowych np. usług ekosystemowych czy resilience, jednak nie sprawiedliwości energetycznej.

Niniejszy referat ma więc na celu porównanie i syntezę 2 głównych podejść do sprawiedliwości energetycznej: Sovacool et al., 2016 oraz Evensen 2016, aby pokazać w jakim stopniu nakładają się one na siebie i mogą być powszechnie stosowane. Próbie syntezy będzie też towarzyszyć refleksja nad stosowaniem pojęcia sprawiedliwości energetycznej przy realizacji projektu SECURe oraz sprawdzenie na ile można uznać sprawiedliwość energetyczną za boundary object. Nasze główne pytanie brzmi: jakie jest znaczenie i rola sprawiedliwości energetycznej dla badania i zarządzania kwestiami energetycznymi np. związanymi z wydobyciem surowców, rozwojem technologii i włączaniem interesariuszy w procesy decyzyjne.

Agata Stasik (Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie): *Czy projekt transformacji energetycznej potrzebuje socjologii?*

Ze względu na zmiany klimatu, transformacja energetyczna, rozumiana jako planowane odchodzenie od korzystania z paliw kopalnych w sektorze energetyki oraz w innych kluczowych sektorach – takich jak transport czy produkcja żywości – jest niewątpliwie jednym z najważniejszych wyzwań naszych czasów. Wiele eksperckich dyskusji koncentruje się przede wszystkim na kwestii tego,

czy dysponujemy technologiami, które pozwalają na podtrzymaniu i rozwinięciu obecnego systemu produkcji i konsumpcji w oparciu o źródła odnawialne. Inni uczestnicy dyskusji, na przykład przedstawiciele ruchów społecznych, podkreślają że konieczna może być również zmiana porządku społecznego, na przykład w kierunku post-wzrostu. W obydwu przypadkach nawołuje się do przeprowadzanie wielkiej społeczno-technologicznej transformacji. Uważam, że ta sytuacja stanowi interesujące wyzwanie dla socjologii: pozwalaj postawić pytanie, czy zgromadzone w ramach dyscypliny teorie i metody znajdują zastosowanie nie tylko do opisywania, ale też do planowania transformacji energetycznej lub zalecania określonych modeli wprowadzania zmiany? Czy minister ds. energetyki powinien mieć wśród doradców socjologa? Czy inżynier elektroenergetyk potrzebuje socjolożki, żeby zaplanować transformację energetyczną konkretnej gminy? W odniesieniu do tych problemów, w wystąpieniu zamierzam zastanowić się, do jakiego stopnia metody i teorie, jakimi dysponuje socjologia, są w stanie wnieść znaczący wkład w rozumienie i zarządzanie transformacją energetyczną. Skupię się na możliwych sposobach rozumienia relacji pomiędzy zmianą technologiczną a zmianą społeczną zawartych w różnych wizjach transformacji energetycznej, rekonstruując zawarte w nich implicite modele sprawczości i wynikające z nich wskazania dotyczące skutecznego działania. W podsumowaniu przedstawię propozycje dotyczące kierunku rozwoju socjologii, jeśli jedną z jej ambicji jest wniesienie wkładu w dyskusje o transformacji energetycznej, wskazując przede wszystkim na konieczność bliższej współpracy z przedstawicielami innych dziedzin nauki, z innymi zaangażowanymi aktorami w ramach nauki obywatelskiej, oraz z osobami zaangażowanymi na rzeczy zmiany, w tym przedstawicielami ruchów społecznych.

Andrzej Strzałkowski (Uniwersytet Warszawski, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Energii): *Moje pierwsze doświadczenia przy tworzeniu prawa dotyczącego odnawialnych źródeł energii*

W wystąpieniu chciałbym poruszyć kilka istotnych i wzajemnie przenikających się kwestii, które w dużej mierze odzwierciadlają przebieg mojej dotychczasowej pracy naukowej i prób przekładania jej rezultatów na praktykę. Po pierwsze, punktem wyjścia będzie bardzo krótkie zasygnalizowanie pilnej potrzeby lepszej integracji wiedzy pochodzącej z nauk społecznych, w szczególności socjologii i antropologii, ale również psychologii, do procesu tworzenia polityk publicznych i regulacji prawnych nakierowanych na rozwiązywanie takich globalnych, jak i polskich problemów, jak szybko postępujące zmiany klimatyczne, wyczerpywanie się surowców, czy utrata bioróżnorodności. Po drugie, chciałbym krótko przedstawić opracowane przeze mnie podejście tranzycyjnej analizy prawa (ang. transitional legal analysis, TLA), którego głównym założeniem jest podejmowanie prób przekładania, czasem bardzo złożonych i zależnych od kontekstu, rekomendacji pochodzących z nauk społecznych na konkretne przepisy prawne i inne sformalizowane normy. Tutaj chciałbym krótko nawiązać do tego, że lektura najnowszych badań w dziedzinie socjologii zmian klimatu, energii i środowiska, jak również studia prawnicze związane ze zgłębianiem aktualnego prawa, paradoksalnie doprowadziły mnie do znacznej akceptacji podejścia socjotechniki, zaproponowanego przez Adama Podgóreckiego. Jego koncepcja, chociaż chyba często krytykowana, wydaje się zadziwiająco trafnie odpowiadać na aktualne problemy cywilizacyjne, jak globalne zmiany klimatyczne. Po trzecie wreszcie, głównym elementem mojego wystąpienia chciałbym uczynić opis moich (czyli początkującego naukowca społecznego i Uniwersytet Warszawski, Ministerstwo Przedsiębiorczości i Energii): *Naukowiec społeczny w administracji rządowej – czyli* prawnika) doświadczeń z okresu współpracy z Pełnomocnikiem Premiera ds. programu „Czyste Powietrze" – Piotrem Woźnym, a jednocześnie udziału w pracach Ministerstwa Przedsiębiorczości i Technologii oraz Międzyresortowego Zespołu do spraw Ułatwienia Inwestycji w Prosumenckie Instalacje Odnawialnych Źródeł Energii Elektrycznej, które polegały m.in. na uczestnictwie w formułowaniu oraz dyskusji nad nowymi regulacjami dotyczącymi odnawialnych źródeł energii. Chyba zrządzeniem Boskim zdarzyło się bowiem, że otrzymałem możliwość zweryfikowania mojego podejścia tranzycyjnej analizy prawa w praktyce, zanim właściwie je skonkretyzowałem.

Jan Frankowski (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Alarmy smogowe. Ruchy miejskie na rzecz czystego powietrza… i walki z ubóstwem energetycznym?*

Narastający kryzys społeczno-środowiskowy, wzrastająca świadomość dobra wspólnego i rozwój technologii mobilnych obudziły alarmy smogowe w polskich miastach. Spontaniczna i często nieformalna działalność alarmów smogowych została dotychczas słabo zbadana, podobnie jak postawa organizacji ekologicznych wobec ubóstwa energetycznego, które po wprowadzeniu radykalnych rozwiązań niskoemisyjnych może wzrosnąć. Dlatego też celem referatu będzie określenie roli alarmów smogowych w politykach publicznych na rzecz ochrony powietrza oraz walki z ubóstwem energetycznym. W tym celu zastosowano analizę 18.5 tysiąca postów 89 alarmów smogowych w latach 2014-2018 na podstawie aplikacji Netvizz, którą uzupełniono analizą dyskursu medialnego i wywiadami z decydentami polityki regionalnej i lokalnej. Wyniki badania wskazują główną kość niezgody organizacji działających dla poprawy jakości powietrza i mają nadzieję otworzyć dyskusję nad opracowaniem sprawiedliwych rozwiązań miejskiej polityki energetycznej.

Tomasz Herudziński (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *Zjawisko ubóstwa energetycznego w Polsce a problem zanieczyszczenia powietrza*

Referat przedstawia zjawisko ubóstwa energetycznego i jego wpływu na sposoby myślenia i działania społeczeństwa polskiego oraz możliwych polityk publicznych w zakresie dbałości o jakość powietrza. Punktem wyjścia jest zdefiniowanie zjawiska ubóstwa energetycznego i scharakteryzowanie tej grupy osób w warunkach polskich. W nawiązaniu do teorii zrównoważonego rozwoju referat wskazuje na konieczność uwzględnienia opinii publicznej w kształtowaniu konkretnych polityk publicznych w zakresie energetyki i ekologii. Problemy degradacji środowiska naturalnego – zanieczyszczenia powietrza – przeanalizowano z uwzględnieniem racjonalności społeczno-ekonomicznych działań proekologicznych. Zwiększenie czystości powietrza, „walka ze smogiem" jako cel działań nakierowanych na poprawę jakości życia mieszkańców Polski poddany został analizie z perspektywy kosztów indywidualnych jakie, z tego tytułu, byliby skłonni ponosić Polacy. Sprostanie wymogom Unijnym (Trybunał Sprawiedliwości UE w Luksemburgu orzekł, że polskie władze naruszyły unijne przepisy dotyczące norm jakości powietrza w latach 2007-2015), potraktowane zostało jako punktem wyjścia do analizy konkretnych rozwiązań związanych z proekologiczną polityką energetyczną rządu. W referacie zaprezentowane zostaną analizy wyników badań opinii publicznej reprezentatywnych dla społeczeństwa polskiego, w tym kosztów indywidualnych jakie Polacy są skłonni ponieść na rzecz poprawy jakość powietrza, w szczególności, na modyfikację źródeł energii.

G32. MYŚL LOKALNIE, DZIAŁAJ GLOBALNIE: ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH

Organizatorzy: Hanna Podedworna (Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej), **Maria Halamska** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Krzysztof Gorlach** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Wsi i Rolnictwa

Język obrad: polski

Sekcja Socjologii Wsi i Rolnictwa Polskiego Towarzystwa Socjologicznego proponuje grupę tematyczną poświęconą szeroko rozumianym przemianom obszarów wiejskich. Przyjmujemy propozycje referatów obejmujących szeroki zakres problemowy, który jednakże powinien uwzględniać trzy istotne wymiary, które będą zakreślać podstawowe ramy problemowe zgłaszanych wystąpień. Po pierwsze, proponujemy odwrócenie klasycznego sposobu rozumowania, który oparty jest na przesłaniu: „Myśl globalnie, działaj lokalnie". To ostatnie wyraża przeświadczenie, że wszelkie przejawy globalnych tendencji przybierają realny kształt w społecznościach lokalnych. Globalny świat jest zatem obecny w rozmaitych przejawach lokalnych. Innymi słowy, zjawiska i procesy społeczne obserwowane w kontekstach lokalnych czy regionalnych są odbiciem zjawisk na poziomie globalnym. W takim rozumieniu są one swoistą mutacją świata globalnego. Proponujemy spojrzeć na to zagadnienie z perspektywy odwrotnej. Zakładamy, że we współczesnym świecie myślenie o rozwoju w określonej społeczności lokalnej czy regionalnej wymaga odniesienia do szerszych kontekstów i uwarunkowań, do relacji opartych na powiązaniach wykraczających poza układy lokalne czy regionalne, czyli musi uwzględniać relacje globalne. Konkretne przypadki lokalne czy regionalne traktujemy zatem jako wyraz szczególnego sposobu wykorzystania lokalnych zasobów, z jednoczesnym odniesieniem do sił i środków ponadlokalnych (globalnych). W ramach proponowanej grupy roboczej zamierzamy poddać analizie takie przypadki, które są ilustracją i komentarzem do postawionej wyżej tezy. Po drugie, chodzi nam o obszary wiejskie, które we współczesnym świecie schodzą na drugi plan. Wedle współczesnych koncepcji, np. inteligentnego rozwoju (*smart development*) liczą się przede wszystkim centra innowacji, kreatywności, które lokowane są w miastach oraz wynikające z zagęszczenia relacji społecznych obszary rozrastania się kapitału społecznego i kulturowego. Chcielibyśmy poddać to założenie weryfikacji i wykazać, że obszary wiejskie są także przestrzenią innowacyjną, zwłaszcza przestrzenią tworzenia innowacji społecznych. Rozmaite inicjatywy podejmowane w odniesieniu do rozwoju obszarów wiejskich traktujemy jako kreatywne praktyki w zakresie prowadzenia gospodarstw rolnych, poszukiwania innowacyjnych rozwiązań problemów społecznych na obszarach wiejskich, lokowania inicjatyw z zakresu wysoko zaawansowanych technologii i prób włączenia społeczności wiejskich w funkcjonowanie szerszych układów społecznych. W tej perspektywie na obszarach wiejskich także można obserwować procesy tworzenia kapitału społecznego, kulturowego i ekonomicznego. Po trzecie, chodzi nam o uchwycenie rozmaitych odmian i przejawów rozwoju zrównoważonego. W tym kontekście chcielibyśmy pokazać, w jaki sposób na obszarach wiejskich realizowane są takie przejawy koncepcji rozwoju zrównoważonego, jak: wielokierunkowość produkcji rolnej, łączenie produkcji rolnej z działalnością pozarolniczą, konstruowanie rozmaitych strategii działania w oparciu o idee współrządzenia (*governance*), uwzględnianie sprzeczności między efektywnością produkcji rolnej a wymogami ochrony środowiska naturalnego. Jak zachować środowisko społeczne i kulturowe wsi w kontekście przemian ekonomicznych, uwzględniając interesy i potrzeby różnych grup aktorów społecznych: kobiet, mniejszości, osób niepełnosprawnych, seniorów w procesach przeobrażeń obszarów wiejskich?

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: W3.27

Referaty wygłaszane:

Dominika Zwęglińska-Gałecka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Wiejski rozwój „uprojektowiony" — próba charakterystyki*

W ciągu ostatnich trzydziestu lat na polskiej wsi na skutek dezagraryzacji, proletaryzacji i burżuazyjnienia dokonał się proces restratyfikacji. Wieś przestała być miejscem, gdzie rolnictwo – cecha definicyjna dla wsi – dominuje. Analizy wskazują na kurczenie się roli rolnictwa w gospodarce i udziału rolników wśród mieszkańców wsi. Miejsce rolników zajmuje klasa średnia, która wg szacunków stanowi 28% wiejskiego społeczeństwa (Halamska 2018). Jej zasadniczą część (4/5) stanowi nowa klasa średnia, której udział w strukturze społecznej wsi wzrósł ponad dwukrotnie od 1989 roku. Tak wyraźny udział (nowej) klasy średniej nie mógł nie wywrzeć wpływu na lokalny rozwój m. in. ze względu na przypisywane tej klasie cechy takie jak dobre wykształcenie, wysoka pozycja społeczno-zawodowa. Badania pokazują, że to z tej grupy rekrutują się zespoły tworzące strategie i projekty rozwojowe. Jej znaczenie w krajach Unii Europejskiej jest tak istotne, że Imre Kovach i Eva Kucerova (2006, 2009) sformułowali hipotezę o pojawieniu się „klasy projektowej". Jest ona rezultatem nowego typu zarządzania („uprojektowionego") rozwojem przez system projektów, gdzie różne podmioty konkurują o środki z różnych programów rozwoju. Posiadane kapitały ludzkie, społeczne i kulturowe powodują, że to właśnie nowa klasa średnia, a szczególnie rekrutująca się z niej klasa projektowa, może tworzyć projekty innowacyjne, które są kluczem do sukcesu współczesnego rozwoju. Wydaje się zatem, że rozwój innowacyjny zachodzi przede wszystkim tam, gdzie nagromadzenie przedstawicieli nowej klasy średniej jest największe, gdyż jest ona zdolna wyartykułować nowe potrzeby, wymagające zaspokojenia oraz – przez potencjalnie bardziej kompetentną klasę projektową – znaleźć sposoby ich zaspokojenia. Celem wystąpienia jest ukazanie zróżnicowanego – ze względu na typ i siłę – wpływu nowej klasy średniej na przemiany społeczne obszarów wiejskich. Ukazana zostanie rola i znaczenie klasy projektowej w procesach rozwoju wiejskiego w dwóch kontrastowych typach jednostek (gmin) wytypowanych do badania: o dużym udziale nowej klasy średniej oraz o bardzo małym jej udziale. Przedmiotem wielostronnej analizy – będzie sposób wdrożenia nowego programu rozwoju: rewitalizacji. Wskazane zostanie czy działania projektowane w ramach rewitalizacji są innowacyjne w tych gminach, gdzie specyficzna struktura społeczna nasycona jest osobami młodymi, zdolnymi, wykształconymi. Podjęta zostanie także próba odpowiedzi na pytanie o to, co dzieje się z gminami depopulacyjnymi, z których ci młodzi, zdolni, wykształceni emigrują.

Katarzyna Zajda, **Sławomir Pasikowski** (Uniwersytet Łódzki): W*drażanie innowacji społecznych przez wiejskie organizacje pozarządowe*

Problematyka innowacji społecznych w kontekście specyfiki społeczności wiejskich jest podejmowana rzadko, a te często zmagają się z poważnymi problemami społecznymi wynikającymi z ich peryferyzacji, niskiej gęstości zaludnienia czy przemian związanych z malejącym odsetkiem zatrudnionych w rolnictwie. Wdrażanie innowacji społecznych jest jednak trudne w społeczeństwach postsocjalistycznych cechujących się niskim poziomem kapitału społecznego, jako że wymaga nie tylko kreatywności, wykształcenia, przedsiębiorczości, ale również umiejętności współpracy, w tym z podmiotami innymi niż lokalne. Przedmiotem referatu będzie analiza potencjału polskich wiejskich organizacji pozarządowych w zakresie wdrażania oddolnych produktowych innowacji społecznych oraz jego wybranych uwarunkowań, w szczególności specyfiki sieci (lokalnych i ponadlokalnych) powiązań NGOs. Zaprezentowane zostaną wyniki badań przeprowadzonych (w ramach projektu pt.: Lokalne systemy innowacji społecznych na wsi finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki) w 2018 r. na reprezentatywnej dla gmin wiejskich próbie organizacji pozarządowych.

Małgorzata Dziekanowska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Środowiskowe konteksty aktywności społecznej kobiet wiejskich*

Liczne badania wskazują, że kobiety wiejskie są słabo obecne w sferze publicznej i rzadko pełnią funkcje powiązane z najważniejszymi procesami decyzyjnymi. W mniejszym również stopniu niż mężczyźni czy mieszkanki miast wykazują aktywność w sferze przedsiębiorczości ekonomicznej. Podejmowana przez nie działalność gospodarcza w niewielkim stopniu przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy. Można zatem stwierdzić, że ich wkład w rozwój lokalnej sfery publicznej oraz rozwój gospodarczy społeczności są znikome. Aktywność społeczna kobiet jest ukierunkowana na tradycyjnie rozumiane kompetencje, będące efektem pełnionych ról rodzinnych, odnoszących się do funkcji opiekuńczych, wychowawczych i zadań związanych z bieżącą organizacją życia rodzinnego. Skala tej aktywności jest jednak na tyle duża, że możemy je uznać za jedyne animatorki życia kulturalnego wiejskich społeczności lokalnych. Również funkcje kierownicze w wiejskich instytucjach

kultury najczęściej pełnione są przez kobiety. To one wyznaczają kształt i kierunek rozwoju kultury lokalnej, identyfikują potrzeby społeczności lokalnej w tym zakresie podejmują działania mające na celu ich zaspokojenie. W znaczącym stopniu przyczyniają się do kształtowania kapitału kulturowego i społecznego wsi. Działania podejmowane przez kobiety ukierunkowanie są z jednej strony na podtrzymanie ciągłości tradycyjnych systemów kultury lokalnej, z drugiej zaś są otwarte na twórcze modyfikacje. Ponadto przyczyniają się do przełamania indywidualnej konsumpcji kultury masowej na rzecz kulturotwórczych działań wspólnotowych. Ten typ aktywności społecznej kobiet wiejskich zmierzam uczynić przedmiotem moich rozważań.

Małgorzata Marks-Krzyszkowska (Uniwersytet Łódzki): *Wzory zarządzania i ich uwarunkowania w gminach wiejskich*

Obszary wiejskie w Polsce, od lat 50tych XX w. podlegają intensywnym przemianom realizowanym pod hasłami innowacji i modernizacji, dostosowania się do gospodarki rynkowej, zrównoważonego rozwoju. Inicjowanie tych procesów wynikało głównie z zapóźnień cywilizacyjno-rozwojowych wsi w stosunku do miast (por. Halamska,2011, Wilkin 2008). Obecnie sytuacja społeczno-ekonomiczna obszarów wiejskich ulega stopniowej poprawie. Większość gmin rozwija się, choć w zróżnicowanym tempie, co od lat wyjaśniano m.in. wpływem czynników historycznych, lokalizacyjnych (centrum-peryferie), społecznych (np. kapitał społeczny, mobilizacja społeczna), ekonomicznych, infrastrukturalno-środowiskowych, czy organizacyjno-zarządczych. Jednocześnie społeczeństwo polskie stopniowo podlega wpływom (obserwowanej jako trend globalny) transformacji od demokracji przedstawicielskiej w kierunku demokracji deliberatywnej. W lokalnej polityce publicznej jest tzw. proces przechodzenia od rządzenia do współrządzenia, oznaczający powstawanie nowych relacji pomiędzy aktorami. Władze lokalne, tradycyjnie stanowiły fundament samorządności i odgrywały kluczową rolę w tworzeniu demokratycznej legitymizacji działań państwa (Cochrane 1986). W ostatnich dekadach jednak legitymizacja władz została zakwestionowana (por. Dahl 1995). Zaproponowane zostały nowe mechanizmy demokratyczne, dzięki którym poszerzają się możliwości wpływania wspólnot na politykę i usługi świadczone przez lokalne władze. Mimo to, władze gmin nie utraciły kompetencji do kierowania polityką lokalną i wykorzystują w tym celu różne wzory/modele zarządzania. Nasuwa się zatem pytanie czy i w jaki sposób opisane wyżej procesy kształtują zarządzanie w gminach wiejskich i czy wybór modelu zarządzania wiąże się z ich rozwojem? Celem proponowanego wystąpienia jest przedstawienie elementów konstrukcji modeli zarządzania w gminach wiejskich, uwarunkowań ich wyboru, a także relacji między modelem/ami zarządzania a poziomem rozwoju gmin. Model zarządzania gminą wiejską rozumiany jest tu jako zbiór podmiotów, procedur (metod i narzędzi) planowania, decydowania i wdrażania lokalnej polityki publicznej w wiejskiej gminie. Wyniki, wskazujące na dominację modelu menadżerskiego (rynkowego), opierają się na pracach badawczych prowadzonych w 6 gminach wiejskich województwa łódzkiego, w ramach projektu naukowego finansowanego przez NCN pt. „Modele zarządzania i ich uwarunkowania w gminach wiejskich". Analizy potwierdzają także brak gotowości mieszkańców badanych gmin do współzarządzania (model governance) gminą.

Adam Mielczarek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Nowoczesne gospodarstwo rodzinne wobec zmian w polach polskiej wsi*

W referacie przedstawione zostaną wnioski z badań jakościowych przeprowadzonych w dobrze prosperujących gospodarstwach rodzinnych zajmujących się produkcją mleka na terenie Mazowsza. Na podstawie wywiadów z dwoma generacjami rolników i odwołując się do narzędzi teoretycznych wypracowanych przez Pierre'a Bourdieu, zanalizowane zostanie, w jakim stopniu zmiany, jakie zaszły w polskim rolnictwie w ostatnich kilku dekadach, wpłynęły na zmianę habitusów takich gospodarstw. Przedmiotem referatu będą zasadniczo dwa pola aktywności badanych rolników: własne gospodarstwo, jako pole działalności ekonomicznej oraz wieś, jako pole życia społecznego rolników. Pokazane zostanie, że pomimo, dostrzeganych przez samych rolników, ogromnych zmian dotyczących wszelkiego rodzaju uwarunkowań gospodarki rolnej, w polu aktywności rolniczej tradycyjny habitus gospodarstwa rodzinnego z powodzeniem się reprodukuje. Zachodzące zmiany są przez dobrze radzących sobie rolników legitymizowane, a konieczność dostosowywania się do nich jest postrzegana jako zjawisko naturalne, niezakłócające tradycyjnie panujących tu reguł. Gospodarze jednocześnie świadomie potwierdzają swoją wolę kontynuowania określonego tradycją modelu gospodarki rodzinnej. Pokusę przekształcenia swego gospodarstwa w zorientowane na zysk przedsiębiorstwo traktują zaś jako zagrożenie. Zupełnie inny obraz dotyczy pola życia społecznego polskiej wsi. Przeprowadzone badanie pokazuje, że reguły gry obowiązujące w tym polu raptownie się zmieniły czyniąc tradycyjny habitus mieszkańców wsi nieadekwatnym. Zmiana ta jest pochodną tego, że pole kulturowe polskiej wsi przestało być przestrzenią istotną z punktu widzenia znaczącej części jej mieszkańców. Część z nich po prostu wyniosła się do miasta. Część, nie zmieniając nawet miejsca zamieszkania, lecz pracując w mieście przestała interesować się przestrzenią wiejską, a aspiracje swe przeniosła do miasta. Sama wieś stała się miejscem zamieszkania ludzi, których habitus nie jest już oparty na aktywności rolniczej lub wręcz stała się przestrzenią inwazji obcych habitusów, odmawiających uznania tradycyjnym regułom gry życia wiejskiego. Intensywnie gospodarujący rolnicy stanowią dziś mniejszościową grupę, dla której ta przestrzeń była ważna. Wobec jej faktycznego zaniku, poszukują oni nowych przestrzeni, w których mogliby zaspokajać swoje społeczno-kulturowe

potrzeby oraz w których mogliby poszukiwać dla siebie nowych, gwarantujących im uznanie, kapitałów. Badanie nie daje odpowiedzi na pytanie, jak skończą się te poszukiwania. Pokazuje jednak, że zamożni rolnicy nie będą już, jak kiedyś, dominującymi aktorami przestrzeni życia wiejskiego, a swoje potrzeby realizować będą musieli w przestrzeniach bardziej niszowych.

Referaty wyłożone:

Barbara Szczepańska (Uniwersytet Wrocławski): *Rola PDO we wdrażaniu postępu biologicznego w gospodarstwach rolnych — szanse i bariery*

Ogromny postęp, który dokonał się w rolnictwie krajów wysokorozwiniętych w drugiej połowie XX w., obejmował głównie organizację gospodarstw rolnych (koncentracje ziemi, produkcji oraz ich specjalizacje), technologie, nowe odmiany roślin i zwierząt oraz środki produkcji pochodzenia przemysłowego. W wyniku tych zjawisk znacząco zwiększyła się wydajność w rolnictwie. Podstawę tak znacznego wzrostu tworzyły innowacje, które pozwalały przezwyciężyć ograniczenia fizyczne i biologiczne środowiska. Istotne znaczenie miał postęp biologiczny, techniczny i organizacyjny. Postęp biologiczny jest jednym z podstawowych czynników polepszenia konkurencyjnej pozycji krajowego rolnictwa. Na kształtowanie się i dynamikę postępu biologicznego wpływ mają hodowcy oraz producenci materiału siewnego. Porejestrowe Doświadczalnictwo Odmianowe (PDO) jest unikatowym systemem doświadczalnictwa rolniczego w Unii Europejskiej, dzięki któremu wykorzystuje się efekt synergizmu w kontekście organizacyjno-ekonomicznym. PDO jest również wielopodmiotowym systemem doświadczalnym, w którym współpracują ze sobą jednostki i organizacje zainteresowane rozwojem rolnictwa zarówno w skali kraju, jak i regionu (województwa), tj. samorządy terytorialne, samorządy rolnicze, administracja rządowa, służby doradcze, firmy hodowlano-nasienne, jednostki naukowe, związki plantatorów, przemysł przetwórczy oraz inne instytucje i organizacje działające na rzecz rolnictwa. Najważniejszą korzyścią płynącą z programu PDO jest ułatwienie rolnikom podjęcia decyzji o doborze odmian do uprawy, dostosowanych do lokalnych warunków gospodarowania oraz stosowanej technologii uprawy. Program PDO z roku na rok rozwija się: w 2012 na Dolnym Śląsku przeprowadzono 82 doświadczenia, w 2014 – 104. W referacie przedstawione zostaną szanse i bariery w skutecznym wdrażaniu postępu biologicznego w gospodarstwach indywidualnych, na podstawie badań przeprowadzonych w 2013 i 2019 w woj. dolnośląskim i opolskim. Na podstawie wywiadów przeprowadzonych z osobami pracującymi bezpośrednio przy realizacji tego programu można wnioskować, że wyniki plonowania oraz informacje o postępie biologicznym, w zbyt małym stopniu docierają do rolników indywidualnych. Przeprowadzone badania wśród rolników potwierdzają te opinie. Kalkulacje o niewątpliwie pozytywnym wpływie odpowiedniego doboru odmiany są jednoznaczne, pomimo tego upowszechnianie postępu biologicznego nadal napotyka liczne trudności.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: W3.27

Referaty wygłaszane:

Piotr Nowak (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju lokalnym*

Idea gospodarstw opiekuńczych wpisuje się w europejską i krajową politykę rozwoju rolnictwa społecznego, które stanowi połączenie rolnictwa społecznego i świadczenia usług społecznych na poziomie lokalnym. Robocza definicja gospodarstwa opiekuńczego zakłada, że jest ono realizowaną w ramach gospodarstwa wiejskiego/rolnego formą wsparcia w zakresie opieki i integracji społecznej na rzecz osób i rodzin w celu poprawienia ich jakości życia. Usługi w zakresie opieki i integracji społecznej dostosowane są do indywidualnych potrzeb grupy docelowej i świadczone w oparciu o infrastrukturę gospodarstwa oraz w powiązaniu z prowadzoną działalnością rolniczą.Gospodarstwa opiekuńcze są innowacyjną odpowiedzią na trendy demograficzne o bserwowane w naszym kraju. Z punktu widzenia obecnych i przyszłych seniorów ważna jest nie tylko oczekiwania długość życia, ale także jego jakość. Istotne jest, by osoby starsze jak najdłużej mogły pozostawać sprawne i aktywne społecznie. Starzenie się społeczeństwa powoduje zatem wzrost zapotrzebowania na nowoczesne usługi rehabilitacyjne, terapeutyczne, integracyjne i opiekuńcze. Liczne badania naukowe wskazują, że obszary wiejskie i rolnictwo stwarzają ogromne możliwości w zakresie rozwoju tego typu usług. Kontakt z naturą, przebywanie w gospodarstwie rolnym i uczestnictwo w jego codziennym życiu mają dobroczynny wpływ na ludzkie zdrowie i kondycję. Jest to drugi istotny argument przemawiający za zasadnością działań na rzecz powiązania ze sobą działalności rolniczej z usługami dla seniorów. Powstawanie gospodarstw opiekuńczych będzie sprzyjać podnoszeniu jakości życia na obszarach wiejskich. Zwiększająca się liczba seniorów i zarazem brak odpowiedniej opieki, jak również ich dyskryminacja na tle wzorców związanych z „kultem młodości” stwarza realne niebezpieczeństwo

ekskluzji społecznej osób starszych. Aby zapobiec wykluczeniu społecznemu należy zapewnić seniorom poczucie bycia potrzebnym poprzez trwałe sieci społeczne umożliwiające regularne kontakty społeczne i podtrzymywanie relacji z innymi ludźmi. W rezultacie spowoduje to utrzymanie aktywności oraz przedłużenie autonomii osób starszych. Równie ważnym aspektem jest ich kontakt z naturą, który umożliwia szybszą rehabilitację po przebytych chorobach. Wszystkie te działania zmierzają do podnoszenia jakości życia osób starszych na obszarach wiejskich oraz – poprzez dywersyfikację źródeł dochodu gospodarzy – utrzymywanie istniejących oraz tworzenie nowych miejsc pracy, a dzięki temu zapobieganie wyludnianiu się wsi spowodowanej migracją młodych mieszkańców. W wystąpieniu przedstawiony zostanie projekt realizowany ze środków Narodowego Centrum Badań i Rozwoju pn. Gospodarstwa opiekuńcze w rozwoju obszarów wiejskich wobec wyzwań demograficznych (GROWID), którego głównym celem jest zdiagnozowanie sytuacji wyjściowej w zakresie modeli starzenia się na obszarach wiejskich oraz potencjału do tworzenia gospodarstw opiekuńczych oraz wdrożenie wypracowanych rozwiązań do ogólnopolskiego systemu.

Wojciech Goszczyński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Poza wiejską idyllę? Rolnictwo i żywność wysokiej jakości jako narzędzie kształtowania relacji między wsią a miastem*

Literatura poświęcona zrównoważonej produkcji i konsumpcji żywności pełna jest prometejskich obietnic zmiany. Zakorzenione w terytorium, odwołujące się do nowych praktyk konsumenckich, bazujące na niewielkich, rodzinnych gospodarstwach rolnych sieci przedstawiane są niekiedy jako daleko idące innowacje, sposób na zrekonstruowanie braków równowagi charakterystycznych dla przemysłowych systemów żywności. Druga fala studiów nad zrównoważonymi systemami produkcji komplikuje jednak ocenę realnego, transformacyjnego potencjału tego typu inicjatyw. W literaturze przedmiotu pojawiają się pytania o poziom i model innowacyjności, wielowymiarowe wykluczenia, wizję obszarów wiejskich i miasta utrwalane przez praktyki producentów, konsumentów i moderatorów związanych ze zrównoważoną produkcją żywności. Nabiera to znaczenia w przypadku analiz transformacji/utrwalenia relacji pomiędzy obszarami wiejskimi. Żywność, poprzez: zakotwiczenie w hybrydalnej lokalności i szereg ucieleśnionych praktyk może być postrzegana jako istotny aktant, który w zależności od konfiguracji przyspiesza procesy zmiany lub prowadzi do stagnacji. W tym sensie żywność może być postrzegana jako katalizator innowacji (różnego rodzaju) lub separator, narzędzie służące do wzmocnienia podziałów. Te procesy zostaną przedstawione na przykładzie tego jak inicjatywy związane z żywnością wysokiej jakości kształtują relacje między obszarami wiejskimi a miastem. Na ile pozwalają one przekroczyć konceptualne dualizmy zawarte w tym podziale, czy mogą stanowić realny mechanizm synchronizacji rozwoju obszarów wiejskich i miasta. Czy mamy w ich wypadku do czynienia z indywidualną grą, bazującą na multisensorycznym wykorzystaniu symulacji wiejskości, utrwaleniu jej uproszczonych wizji, czy alternatywne systemy produkcji żywności mogą służyć za narzędzie zbliżające do siebie aktorów o wiejskim i miejskim rodowodzie. Referat bazuje na ilościowych oraz jakościowych analizach wyników projektu badawczego ZWROT JAKOŚCIOWY realizowanego wspólnie przez badaczy Instytutu Socjologii UMK oraz Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk. Analizie poddane zostaną wyniki przekrojowych badań sondażowych przeprowadzonych przez zespół z polskimi konsumentami oraz etnograficznych studiów prowadzonych przez zespół w 6 celowo dobranych sieciach.

Anna Wrona (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Nowoosadnicy, suburbanici, sąsiedzi-społecznicy i inne kategorie aktywistów społecznych na wsi oraz ich projekty rozwoju małej ojczyzny*

W swoim referacie chciałabym zaprezentować główne kategorie aktywistów społeczno-kulturalnych działających w wiejskich społecznościach lokalnych, w których zamieszkują migranci z miast. Przedstawię ich stosunek do wartości rdzennych kultury wsi tradycyjnej oraz oddziaływanie głównych globalnych trendów kulturowych ponowoczesności, które znajdują odzwierciedlenie w ich aktywności na rzecz ich małej ojczyzny. Małą ojczyznę definiuję w oparciu o prace Rocha Sulimy, Joanny Kurczewskiej i Marca Auge'a, jako symboliczny obraz miejsca kluczowego z punktu widzenia biografii jednostki, obarczonego silnymi emocjami i komunikowanego w języku. Główne kategorie wiejskich aktywistów społecznych i kulturalnych, które uwzględnię w referacie to: sąsiedzi-społecznicy. W działalności kulturalnej zajmują oni pozycję inicjatywną i partnerską w stosunku do napływowych liderów. Są to głównie kobiety w średnim wieku, w pełni sił, na ogół mają dorosłe lub nastoletnie dzieci. Zróżnicowani pod względem poziomu wykształcenia i źródeł utrzymania –zazwyczaj posiadają gospodarstwa rolne, ale utrzymują się z działalności pozarolniczej, często zajmują się agroturystyką. Część z nich sprawuje funkcje publiczne (sołtys, radny, urzędnik). Przyświecają im przede wszystkim cele integracyjne – o ile aktywność kulturalna nie ma wymiaru religijnego, służy głównie jako pretekst do spotkania mieszkańców, do wyjścia z domu i przerwania rutyny codziennego życia. Bazę dla tego rodzaju działalności stanowią na ogół wcześniejsze relacje sąsiedzkie lub towarzyskie. Ważną rolę odgrywa wsparcie finansowe (a nierzadko i inspiracja) od samorządu terytorialnego, przede wszystkim gminy – jeśli aktywność kulturalna nie przynosi dochodu, to przynajmniej nie powinno się do niej dokładać z własnej kieszeni. Nie bez znaczenia są jednak cele społeczne i chęć podtrzymania tradycji kulturowych wsi, dostrzec można u nich pewną nostalgię do wsi czasów młodości – migranci z miast z kręgu nowoosadników, którzy zajmują się, lub zajmowali się zawodowo aktywnością kulturalną. Sztuka jest dla nich główną pasją i po przeprowadzce na wieś zazwyczaj pozostaje głównym sposobem zarobkowania, nawet jeśli łączona jest z innymi branżami,

np. turystyką. Najliczniejsi są wśród nich aktywiści odwołujący się do kultury ludowej, do archetypów, do kultur etnicznych, do kultury źródeł. Szukają oni w kulturze wsi treści ponadczasowych. W niedochodową aktywność kulturalno-artystyczną angażują się oni zarazem na rzecz dobra społeczności, jak i przede wszystkim w celu rozwijania własnych zainteresowań i relacji społecznych. Duża część migrantów-aktorów życia kulturalnego funkcjonuje bowiem w ramach sieci obejmującej innych zamieszkujących w regionie migrantów z miast o podobnych zainteresowaniach, a także przyjaciół i znajomych z Polski i zagranicy – niektórzy migranci z miast w środowisku przedmieść. Kierują też nimi inne zainteresowania. Oni również wchodzą do tej działalności mniej lub bardziej specjalistyczną wiedzę wynikającą z pracy zawodowej, kierują nimi jednak inne zainteresowania. Referat powstanie na podstawie danych z mojej rozprawy doktorskiej „Migranci z miast do wsi oraz ich sąsiedzi – wymiary kulturowego zróżnicowania wiejskich społeczności lokalnych a sfery i swojskości i obcości w życiu codziennym mieszkańcom. Przypadek trzech wsi z terenu Kielecczyzny", obronionej w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w 2019 roku.

Małgorzata Budyta-Budzyńska (Collegium Civitas w Warszawie): *Procesy modernizacyjne na obszarach peryferyjnych jako konsekwencje migracji zagranicznych i wewnętrznych na przykładzie gminy Stare Juchy na Mazurach Garbatych*

W drugiej dekadzie XXI wieku w gminie Stare Juchy na Mazurach Garbatych mają miejsce dwa równoległe procesy: migracja zagraniczna z Juch, głównie na Islandię oraz migracja osiedleńcza z wielkich miast do Juch. Oba procesy zachodzą w Juchach na stosunkowo dużą skalę w porównaniu do migracji w innych miejscowościach regionu, dlatego można zbadać, czy przekłada się to na rozwój gminy. W referacie przedyskutowana zostanie rola emigrantów, reemigrantów i nowych osiedleńców z wielkich miast jako agentów zmian, na ile przyczyniają się oni do modernizacji gminy, a na ile środki ekonomiczne, jakimi dysponują rodziny emigrantów i nowych osiedleńców stabilizują zastany system. Na ile ta specyficzna wymiana ludności zmienia gminę, jej charakter i czy jest to swoisty przykład gentryfikacji terenów wiejskich. Przedstawione w referacie wnioski są wynikiem badania zrealizowanego w gminie Stare Juchy w latach 2016-2019.

Piotr Wróblewski (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Procesy zmian i trwanie tradycji we wsiach polskich, czeskich i słowackich w Beskidach. Wojna globalizacji z lokalnością*

Przedmiotem referatu będzie fenomen przenikania wzorów globalnych do świata społecznego mieszkańców beskidzkich wsi, które usytuowane są na obszarze pogranicza. Analizowane wsie po zakończeniu I wojny światowej znalazły się na obszarze Polski i Czechosłowacji, będąc wcześniej przez wiele wieków pod berłem Habsburgów. Po podziale federacyjnego państwa Czechów i Słowaków na dwa państwa narodowe w analizowanym obszarze wiejskim zbiegają się granica polska, czeska i słowacka. Procesy zmian w tradycyjnych wzorach życia codziennego, rodzajach upraw i hodowli ukazane zostaną na przykładzie wsi: Istebna, Koniaków i Jaworzynka oraz Herczawa, Bukowiec, Piosek (CZ) i wsi: Czerne, Świerczynowiec (SK). Zanalizowane zostaną wpływy kultur narodowych, transnarodowych/globalnych związanych z wpływami światowych koncernów motoryzacyjnych i branży IT na życie społeczności wiejskich.

Referaty wyłożone

Wioletta Knapik (Uniwersytet Rolniczy w Krakowie): *Wspólnota gospodarstwa społecznego (WGS) — realizacja celów biznesowych poprzez kreowanie popytu i zaspokajanie potrzeb społecznych*

Model Wspólnota Gospodarstwa Społecznego (WGS) jest innowacyjnym projektem autorki artykułu, realizowanym od 2016 roku we współpracy i na terenie Gospodarstwa Społecznego „Oaza pod Lasem" w Daleszynie. Model nawiązuje do idei rolnictwa społecznego. Od europejskich form tego rolnictwa odróżnia go: 1. włączanie wielu usług społecznych go gospodarowania na obszarach wiejskich (w ramach jednego lub kilku połączonych gospodarstw społecznych); 2. idea społeczna i filozoficzna spajająca gospodarzy, ich rodziny oraz grono beneficjentów działań i usług społecznych; 3. połączenie wszystkich zaangażowanych podmiotów (również samorządy terytorialne, organizacje pozarządowe, kooperatywy konsumenckie i inne) w działaniach ukierunkowanych na oddolny rozwój lokalny, wykorzystujący endogeniczne zasoby, połączony ideą zdrowia i szeroko rozumianej edukacji promującej zdrowy styl życia, kulturę, dziedzictwo kulturowe oraz historię lokalną, wzmacniającą lokalną tożsamość oraz patriotyzm. Celem WGS jest tworzenie nowej wspólnoty poprzez integrację międzypokoleniową mieszkańców wsi, których skupia WGS. Stanowią oni trzon tej społeczności, włączając do swojego grona beneficjentów gospodarstwa, zamieszkujących teren WGS, sąsiednie wsi, peryferia oraz pobliskie miasta. Wspólnota Gospodarstwa Społecznego to przykład innowacji społecznej polegającej na wspólnotowym sposobie gospodarowania. Podmiotem, które zainicjowało

działania w tym zakresie i pozostaje liderem wspólnoty jest Społeczne Gospodarstwo Rolne – Oaza Pod Lasem, wchodzące w skład firmy Mutual Credo sp. z o.o. Oprócz podmiotu wiodącego w skład wspólnoty wchodzi gospodarstwo domowe oraz przedsiębiorstwo biznesowe – Stajnia Daleszyn. Połączenie sfery prywatnej z biznesową poprzez włączenie członków rodziny do prowadzenia wspólnej działalności komercyjnej, spaja misja społeczna. Nadrzędnym celem jest prowadzenie działalności biznesowej w sposób zrównoważony i integrujący wszystkie współpracujące z firmą jednostki oraz podmioty (biznesowe i organizacje pozarządowe). Wzajemne relacje współpracujących ze sobą członków rodzin oraz interesariuszy opierają się na zaufaniu społecznym. Podstawowym celem tych działań jest aktywizowanie społeczności lokalnej do podejmowania aktywności na rzecz zdrowia, propagowanie i kształtowanie postaw prozdrowotnych, rozwijanie wiedzy i umiejętności w zakresie dbałości o zdrowie. Wszystkie podmioty są scalone prowadzeniem działalności biznesowej oraz pro publico bono. Odpowiadają solidarnie w zakresie spraw prawnych i podatkowych, publicznoprawnych oraz wspólnie zajmują się obsługą logistyczną oraz finansową związaną z funkcjonowaniem całego przedsięwzięcia. Celem referatu jest wskazanie i podkreślenie realizacji przez WGS celów biznesowych poprzez inicjowanie działań mających na celu kreowanie i rozwój potrzeb społecznych oraz ich zaspokajanie. Celem nadrzędnym jest interes lokalnej społeczności, jej aktywizacja oraz włączanie do zadań spajających tę wspólnotę. Cele biznesowe osiągane są w efekcie realizacji zadań społecznych.

G33. PODMIOTOWOŚĆ SPOŁECZEŃSTWA W SFERZE ZDROWIA I CHOROWANIA A FUNKCJONOWANIE SYSTEMU OCHRONY ZDROWIA. WYZWANIA DLA BADAŃ SOCJOMEDYCZNYCH XXI WIEKU

Organizatorzy: Antonina Ostrowska (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Michał Skrzypek** (Uniwersytet Medyczny w Lublinie)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Zdrowia i Medycyny

Język obrad: polski

Wiodąca problematyka obrad grupy będzie dotyczyć dwukierunkowych relacji pomiędzy podmiotowością społeczeństwa w kwestiach zdrowia i przewlekłego chorowania a funkcjonowaniem systemu ochrony zdrowia w Polsce, z uwzględnieniem medycyny naprawczej oraz systemu zdrowia publicznego ze sferą promocji zdrowia. Podmiotowość w sferze zdrowia i chorowania postrzegamy jako warunek *sine qua non* postaw aktywistycznych i kreatywistycznych zarówno w zdrowiu, jak i w sytuacji przewlekłego chorowania, a zarazem modelujących instytucjonalne ramy i sposoby realizacji potrzeb zdrowotnych. Bierzemy zarazem pod uwagę odwrotny kierunek oddziaływania, przebiegający od systemu ochrony zdrowia do podmiotowości laików. W tym nurcie analitycznym przedmiotem analiz mogą być wyzwania związane z implementacją założeń *The Ottawa Charter for Health Promotion*, które definiują istotę promocji zdrowia w kategoriach budowania podmiotowości społeczeństwa w kwestiach zdrowia na drodze rozwiązań w zakresie polityki zdrowotnej, instytucjonalnych etc. Przedmiotem analiz będą także wielorakie determinanty podmiotowości społeczeństwa w kwestiach zdrowia i chorowania, odnoszące się m.in. do poziomu kompetencji zdrowotnych (*health literacy*), uwarunkowań statusowych, czy szeroko rozumianej demokratyzacji życia w sferach związanych ze zdrowiem i chorobą. W formule sesji obejmującej 10 wystąpień referatowych planujemy 5 referatów plenarnych na indywidualne zaproszenie ze strony organizatorów sesji, a także 5 referatów wygłoszonych oraz 6 referatów wyłożonych, zrekrutowanych w drodze otwartego konkursu ogłoszonego przez zarząd Sekcji, adresowanego do członków Sekcji, a także do osób niebędących członkami Sekcji, ale zainteresowanych problematyką socjologii zdrowia i medycyny. Wyboru prezentowanych prac spośród zgłoszonych propozycji dokona Komitet Naukowy Grupy pod przewodnictwem prof. dr hab. Antoniny Ostrowskiej, w którego skład wchodzi zarząd Sekcji Socjologii Zdrowia i Medycyny działający w kadencji 2015-18. Zarówno program sesji, jak i możliwość udziału w obradach pozostają otwarte dla wszystkich osób zainteresowanych podejmowaną przez nas problematyką.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.14

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Puchalski (Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejscu Pracy), **Elżbieta Korzeniowska** (Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera): *Rozwój promocji zdrowia w przedsiębiorstwach: wsparcie systemu ochrony zdrowia, proces demedykalizacji i upodmiotowienia społeczeństwa, czy pogłębiania społecznych nierówności?*

W oparciu o wyniki wielu badań (ilościowych, jakościowych), dotyczących przemian, uwarunkowań i skutków promocji zdrowia w zakładach pracy, jakie od blisko 20. lat prowadzi Krajowe Centrum Promocji Zdrowia w Miejscu Pracy, Instytut Medycyny Pracy im prof. J. Nofera w Łodzi, omówione zostaną wskazane w tytule trzy funkcje/konsekwencje rozwoju nieobligatoryjnych działań pracodawców na rzecz zdrowia personelu. Ponadto zostanie pokazane, w jakich aspektach i w jakim zakresie generowane są przywołane skutki, jakie są uwarunkowania i mechanizmy ich powstawania, czego jeszcze nie wiemy na ten temat i jakie to rodzi wyzwania dla badań socjomedycznych. Problem stanu zdrowia populacji pracujących staje się ważnym społecznie tematem, choćby z uwagi na procesy starzenia się społeczeństwa i związane z tym wyzwania dla gospodarki oraz systemów zabezpieczeń społecznych. Promocja zdrowia w zakładach pracy w mniejszym lub większym zakresie dotyczy blisko 90% średnich i dużych przedsiębiorstw w Polsce (zatrudniających łącznie ok. 6 mln pracowników). Mimo tego wiele pracujących osób, zwłaszcza o niskiej pozycji społecznej, pozostaje poza zasięgiem oddziaływania tych procesów. Promocja zdrowia w firmach jest też skorelowana z bardzo dynamicznie rozwijającym się rynkiem usług prozdrowotnych (medycznych i lifestylowych) dedykowanych pracodawcom – ich wydatki na tzw. świadczenia pozapłacowe, głównie prywatną opiekę medyczną i karty sportowe, w 2018 r. wyniosły ponad 12 mld zł. Zjawiska te i procesy mają zarówno pozytywne, jak i negatywne następstwa społeczne i zdrowotne, które także będą przedmiotem wystąpienia.

Agnieszka Borowiec (Instytut Kardiologii): *Zdrowy styl życia — efekt mody czy decyzji upodmiotowionych jednostek? Czynniki kulturowe jako kontekst podejmowania pro- lub anty-zdrowotnych wyborów*

Za warunek podmiotowości jednostki uważana jest refleksyjność. Według Becka, Giddensa i Lasha (2009) można mówić o refleksyjność w odniesieniu do społeczeństwa nowoczesnego, podczas gdy zdaniem Archer (Mrozowicki 2000) jest ona cechą każdego społeczeństwa. Według Archer refleksyjność jest mechanizmem mediującym między strukturami społecznymi i kulturowymi a ludzkim sprawstwem, czyli refleksyjny namysł nad kontekstem strukturalnym i kulturowym, jego możliwościami i ograniczeniami, w trakcie którego definiowane są problemy, troski i projekty życiowe w odniesieniu do obiektywnych możliwości działania. Pozwala na wypracowanie jednostkowego sposobu życia, tożsamości osobistej i tożsamości. Z drugiej strony, w koncepcji Bourdieu (2005) większy nacisk położony został na strukturalną determinację stylów życia, co dokonuje się za pośrednictwem struktury zwanej habitusem, który generuje praktyki składające się na styl życia. Teorie te można odnieść do prozdrowotnego stylu życia i zastanowić się na ile wybór praktyk zdrowotnych jest efektem decyzji refleksyjnych jednostek, a na ile efektem determinacji strukturalnej i kulturowej. Może być tak, że prozdrowotny styl życia jest efektem podejmowania przez ludzi podmiotowych decyzji i stanowi spójną całość, na którą składają się praktyki zdrowotne, których wybór został podyktowany wiedzą o związkach między tymi praktykami a zdrowiem mającą swe źródła w eksperckiej wiedzy zaczerpniętej z medycyny. Z drugiej strony, prozdrowotny styl życia lub praktyki prozdrowotne mogą być efektem czynników kulturowych bądź strukturalnych. Jedną z cech charakterystycznych społeczeństwa konsumpcyjnego jest przypisywanie towarom i usługom znaczenia symbolicznego, które jest wynikiem kształtowania i stymulowania potrzeb konsumenckich za pomocą reklamy, marketingu i mody. Konsumpcja, jako lokująca się w sferze gustu i mód, zorientowana na towary i usługi posiadające znaczenie symboliczne, sprawia, że motywem podejmowania takich czy innych zachowań, w tym również prozdrowotnych, może być określona moda czy przypisywanie tym zachowaniom znaczenia symbolicznego (Bylok 2013). Na sposób jedzenia, sposób uprawiania aktywności fizycznej czy picia alkoholu także może mieć wpływ kontekst kulturowy. To co się je, jak się łączy różne produkty, czy jada się z kimś (a jeśli tak, to z kim), czy też samotnie, gdzie spożywa się posiłek i w jakich godzinach, może pełnić funkcje symboliczne. Co więcej, to co się jada i jak, może być związane ze zjawiskami zachodzącymi w społeczeństwach rozwiniętych, takich jak utowarowienie, globalizacja, indywidualizacja, postfordyzm, informalizacja, stylizacja i nowoplemienność (Domański i in. 2015). To, czy, ile i jakich dyscyplin sportowych się uprawia może być ekspresją statusu (Lenartowicz 2013). Np. na refleksyjność w sferze zdrowia wskazuje badanie studentek amerykańskiego college'u, które wykazało, że osoby o większej świadomości zdrowotnej częściej kupowały naturalne

produkty upiększające, były skłonne więcej za nie zapłacić i miały większą umiejętność odróżnienia produktów naturalnych od zwykłych (Kim, Seock 2009), czy analiza Taranowicz (2010), która zauważa umiejętność uzasadniania wyborów korzyściami prozdrowotnymi, co świadczy o refleksyjności. Odmiennych rezultatów dostarczyło badanie przeprowadzone w Czechach, z którego wynika, że na zakup porcji zdrowych ekologicznych warzyw, wpływa reklama, moda, a także potrzeba, by prowadzić zdrowy styl życia, wynikająca jednak z przekonań o charakterze ideologicznym, a nie z autentycznej świadomości zdrowotnej. Celem wystąpienia będzie próba odpowiedzi na pytanie, na ile prozdrowotny styl życia jest efektem podmiotowych decyzji jednostek w oparciu o wtórną analizę badań.

Michał Nowakowski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Upodmiotowienie pacjentów w kontekście komercjalizujących się systemów zdrowia*

Upodmiotowienie pacjentów to idea, której pojawienie się można łączyć z zasadniczym zmniejszeniem się zachorowalności i umieralności z powodu chorób zakaźnych przy jednoczesnym wzroście obciążenia chorobami degeneracyjnymi. Etiologia tych ostatnich jest nieporównanie bardziej złożona, a ich zaistnienie i przebieg zależne są w dużym stopniu od zachowań pacjentów i warunków socjo-ekologicznych, w których żyją. Z tego powodu w coraz większym stopniu akceptuje się konieczność uczestnictwa pacjentów w zarządzaniu swoim zdrowiem w nadziei na zmniejszenie kosztów ponoszonych przez systemy ochrony zdrowia i polepszenie stanu zdrowia populacji. W takiej sytuacji upodmiotowienie pacjentów jest również traktowane jako niezbędne do uprawiania efektywnej promocji zdrowia. W wystąpieniu przedstawię sposób definiowania upodmiotowienia pacjentów (i terminów pokrewnych). Ponadto wskażę możliwości socjologicznej analizy tej koncepcji (np. badanie propagujących ją aktorów, celów jakie im przyświecają, a także jakie mogą być nieoczekiwane konsekwencje rozwijania modelu systemu ochrony zdrowia ukierunkowanego na pacjenta). Przedstawię również niejednoznaczną rolę upodmiotowionych pacjentów w procesach medykalizacji.

Zofia Słońska, Alicja Cicha-Mikołajczyk, Agnieszka Borowiec, Anita Aranowska (Zakład Epidemiologii, Prewencji CHUK i Promocji Zdrowia, Instytut Kardiologii Warszawa-Anin): *Sieci społeczne a kompetencje zdrowotne wśród osób starszych w środowisku miejskim i wiejskim. Badanie SKSPOL*

Jak potwierdzają wyniki licznych badań międzynarodowych kompetencje zdrowotne, utożsamiane z umiejętnością podejmowania przez ludzi, we wszystkich sferach codziennego życia, racjonalnych decyzji dotyczących zdrowia, mają kluczowy wpływ na potęgowanie zasobów zdrowia oraz zapobieganie chorobom. Stąd nieustanne poszukiwanie metod edukacyjnych efektywnie oddziałujących na podnoszenie poziomu kompetencji zdrowotnych jednostek, zbiorowości i społeczeństw. Zwykle zakłada się, że im wyższy poziom wysycenia sieci społecznej tj. im większa liczba więzi społecznych w jej obrębie, wyższa częstotliwość bezpośrednich kontaktów między członkami sieci oraz wyższy poziom ogólnego wsparcia świadczonego przez sieć, tym korzystniejszy jej wpływ na sytuację i cechy należących do niej osób. Mimo że wiele badań potwierdza istnienie powyższej zależności uznano, że w przypadku oddziaływania sieci społecznych na poziom kompetencji zdrowotnych osób starszych możliwe są sytuacje w których występuje brak związku między poziomem wysycenia sieci społecznych i poziomem kompetencji zdrowotnych. Celem badania SKSPOL była ocena wpływu środowiska zamieszkania (miasto-wieś) na charakter związku między sieciami społecznymi a kompetencjami zdrowotnymi osób starszych w Polsce. Dane objęte analizą pochodzą z badania reprezentatywnej próby 750 Polaków w wieku 66-85 lat, przeprowadzonego metodą PAPI na przełomie lat 2016 i 2017, z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety. Badanie potwierdziło wpływ wzrostu wysycenia sieci społecznych na wzrost kompetencji zdrowotnych osób starszych, zamieszkałych w mieście. Natomiast u osób starszych, zamieszkałych na wsi wzrost poziomu wysycenia sieci społecznych nie miał istotnego wpływu na wzrost kompetencji zdrowotnych. W przypadku projektów edukacyjnych, wykorzystujących wpływ sieci społecznych do podnoszenia poziomu kompetencji zdrowotnych osób starszych, stwierdzona różnica zwraca uwagę na konieczność wstępnej oceny poziomu kompetencji zdrowotnych osób wspierających i ich ewentualną edukację.

Paulina Polak, Maria Świątkiewicz-Mośny, Aleksandra Wagner (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *W poszukiwaniu podmiotowości. Strategie dyskursywne wybranych wspólnot epistemicznych, wspólnot praktyk i grup interesów w polskiej służbie zdrowia.*

W polu ochrony zdrowia toczy się nieustanna walka nie tylko o władzę i pozycję, ale i własną podmiotowość. W ostatnich latach dostrzec można było szereg prób emancypacji aktorów zajmujących zdominowane pozycje, tułających się na obrzeżach systemu lub dotychczas zupełnie nie

reprezentowanych i niewidocznych. Aktorzy ci, walcząc o swe własne pozycje, zarazem podważają najbardziej podstawowe zasady rządzące obszarem ochrony zdrowia – takich jak zasada naukowości z medycyną opartą na dowodach, czy też hierarchiczności, z utrwalonymi strukturami władzy i decyzyjności. Nasza prezentacja opiera się na badaniach trzech szczególnych grup w czasie ich najbardziej intensywnej walki i aktywności w zdrowotnej sferze publicznej: lekarzy rezydentów, protestujących w imię polepszenia warunków swej pracy, ale i jakości służby zdrowia dla wszystkich pacjentów; potencjalnych i faktycznych użytkowników oraz wspierających możliwość legalnego korzystania z medycznej marihuany; a także działań ruchu antyszczepionkowego, z ich kulminacją w projekcie ustawy o dobrowolności szczepień. Odwołując się do rozwijanych przez nas koncepcji wspólnot epistemicznych, wspólnot praktyk i grup interesów, spojrzymy na działania powyższych 3 grup przez pryzmat ich zaangażowania w polepszenie swej pozycji i uzyskanie podmiotowości w obszarze dotychczas dla nich niedostępnym. Przyjrzymy się ich strategiom dyskursywnym, widoczności ich dyskursów w sferze publicznej, rodzajom wiedzy, jakie tworzą, wykorzystywanym przez nie zasobom i sposobom uprawomocnienia swych racji i bytu. Opierając się na danych uzyskanych w toku analiz dyskursów, uzupełnionych wywiadami z przedstawicielami tych grup, przyjrzymy się użyteczności pojęć wspólnot epistemicznych, wspólnot praktyk i grup interesów w badaniach nad walką o pozycję i podmiotowość w polu ochrony zdrowia.

Referaty wyłożone:

Agnieszka Choińska (Uniwersytet Medyczny w Białymstoku): *Teoria „praxis" Pierre Bourdieu a praktyka medyczna — zastosowanie konceptualne i badawcze teorii w obszarze podejmowania decyzji o terapii i opiece medycznej*

W sytuacji choroby podejmowanie decyzji o terapii i opiece medycznej niejednokrotnie przebiega dramatycznie i budzi wiele wątpliwości. Proces ten dotyczy zarówno lekarza jak i pacjenta, a związany jest na przykład: z zaskakującą diagnozą, wyborem nowatorskiej terapii lub koniecznością przystosowania się do nowych, zdrowszych praktyk żywieniowych etc.. W dobie coraz bardziej rozwijających się usług medycznych, decydowanie o terapii i leczeniu jest uwarunkowane nie tylko czynnikami psychologicznymi, ale coraz bardziej instytucjonalno-społecznymi. W jaki sposób klienci/pacjenci podejmują decyzje związane z ich sytuacja zdrowotną? Jak postępuje proces społecznego konstruowania i strukturyzowania tych decyzji? Które z czynników środowiska społecznego i instytucji medycznych odgrywają największą rolę w procesie decydowania o terapii i leczeniu? Czy samo podjęcie decyzji może klasyfikować pacjentów na bardziej lub mniej rokujących poprawę stanu zdrowia? Szukając odpowiedzi na postawione pytania odwołano się do teorii „praxis" P. Bourdieu w celu zbadania, jak może być ona przydatna w opisie oraz interpretacji badań dotyczących decyzji, jakie podejmują pacjenci i ich lekarze w okresie choroby, przy wyborze terapii i opieki medycznej. Zastosowana przez Bourdieu dynamiczna triada pojęciowa: habitus, kapitał oraz pole, stała się kluczem w klasyfikacji czynników instytucjonalno-społecznych biorących udział w procesie decyzyjnym. Referat stanowi przegląd literatury polskiej i anglojęzycznej. Zaprezentowano wyniki badań i analiz dotyczących wpływu czynników społecznych oraz bezpośredniego środowiska instytucji medycznych (np. centrów medycznych, klinik i szpitali) na kształtowanie się decyzji pacjenta o leczeniu oraz wybieraniu określonych form opieki medycznej. Ponad to, w opracowaniu uwzględniono złożoności pola medycznego, czyli odmienne sposoby definiowania i rozwiązywania problemów w zależności od specjalizacji i profesji medycznej. Zwrócono również uwagę na wpływ jaki wywierają praktyki świadczeniodawców i administratorów zakładów opieki zdrowotnej na formowanie indywidualnych decyzji pacjentów.

Monika Wójta-Kempa (Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu), **Irena Wolska-Zogata** (Uniwersytet Wrocławski): *Charakterystyka i geneza „mitów medycznych" w obszarze zachowań zdrowotnych. Społeczny kontekst edukacji zdrowotnej i wyzwania dla zdrowia publicznego*

W prezentacji zostanie przedstawiona charakterystyka i próba wyjaśnienia genezy wybranych „mitów medycznych" („mitów zdrowotnych") odnoszących się do fałszywych (niepotwierdzonych lub o niskiej jakości naukowej) przekonań społecznych związanych z zachowaniami zdrowotnymi. Autorzy przedstawią definicję mitu medycznego i reguły jego rozpowszechnienia, a także najważniejsze konsekwencje dla zdrowia jednostek, zdrowia publicznego oraz nauki. Celem prezentacji jest także wskazane potencjalnych przyczyn powstawania i rozprzestrzeniania się nieprawdziwych informacji w zakresie diagnostyki oraz (przede wszystkim) sposobów leczenia lub zapobiegania chorobom). Do najważniejszych przyczyn zalicza się tu: m.in. niską jakość badań naukowych, zbyt duża ich ilość i różnorodność, jak również niski poziom kompetencji pacjentów, którzy z uwagi np. na zawiły język nauki i brak profesjonalnej działalności popularyzatorskiej, przyswajają tylko część informacji, zgodnych z nieaktualną już wiedzą bądź stereotypami. Innym powodem jest celowe działanie quasi-autorytetów lub oszustów, żerujących na ludzkim nieszczęściu i chorobie. Niezwykle ważnym uwarunkowaniem rozpowszechniania mitów i fałszywej wiedzy jest niska dostępność do profesjonalistów medycznych, która dodatkowo utrudnia walkę z konsekwencjami zjawiska mitów medycznych. W referacie zostaną krótko omówione najbardziej znane i najbardziej zdaniem Autorów szkodliwe mity oddziałujące na świadomość społeczną w obszarze zdrowia publicznego (ruch antyszczepionkowy,

transplantacje, konserwanty do żywności, stosowanie leków etc.). Ważnym aspektem referatu będzie również omówienie roli mediów społecznościowych w rozpowszechnianiu nieprawdziwych informacji odnoszących się do obszaru zdrowia i przedstawienie przykładowych mechanizmów warunkujących zasięg mitów (np. tzw. marketing szeptany, społeczny dowód słuszności, reguła autorytetu itd.). W kontekście wyzwań badawczych socjologii zdrowia i choroby zostaną zaproponowane pomysły na usuwanie konsekwencji mitów medycznych i zadania dla różnych instytucji medycznych i społecznych (w tym edukacji medialnej). W referacie zostaną również zaprezentowane wyniki badań empirycznych, diagnozujących najpowszechniejsze mity zdrowotne funkcjonujące w obszarze konsumpcji żywności, kosmetyków, suplementów i leków (samoleczenia). Autorzy referatu liczą, iż dyskusja nad metodologicznymi aspektami badania (nie)świadomości zdrowotnej przyniesie propozycje rozwiązań edukacyjnych w zakresie profilaktyki chorób i samoleczenia.

Katarzyna Pawlak-Sobczak, Wojciech Bielecki (Uniwersytet Medyczny w Łodzi)*: Poziom kompetencji zdrowotnych z zakresu profilaktyki cukrzycowej. Czy mamy do czynienia ze zbiorową ignorancją profilaktyczną?*

Dane WHO wskazują, że w 2014 r. na świecie żyło 422 mln dorosłych z cukrzycą (dla porównania w 1980 r. było ich czterokrotnie mniej). Według International Diabetes Federation w 2040 r. ma być już 642 mln chorych. W Polsce liczbę osób z cukrzycą szacuje się na ponad 2 mln, ale doliczyć do tego trzeba najprawdopodobniej kolejny milion Polaków, którzy nie wiedzą, że chorują. Koncepcja promocji zdrowia, oparta na budowaniu kompetencji zdrowotnych (health literacy) przyjmuje, iż jednostka będzie posiadała umiejętności dające jej możliwość wielopłaszczyznowej kontroli zdrowotnej. Związane jest to nie tylko z pozyskiwaniem, ale także z przetwarzaniem i umiejętnym wykorzystaniem informacji, które pozwoliłyby jednostce uchronić się przed chorobą lub przynajmniej odwlec ją w czasie. W sytuacji zaś jej wystąpienia, na prawidłowy sposób samozarządzania chorobą przewlekłą w tym m.in. prawidłowe rozpoznanie jej objawów, rozumienie i stosowanie się do zaleceń lekarskich, radzenie sobie w momencie zaostrzenia się dolegliwości, itp. Niewiedza czy wręcz ignorancja profilaktyczna w zakresie znajomości zasad zapobiegania cukrzycy w Polsce poraża. Dane uzyskanie z survey'u zrealizowanego w Polsce w latach 2013-2014 (N=6170) WOBASZ II, pokazują że prawie co 3-ci mężczyzna i więcej niż co 5-ta kobieta, biorący udział w badaniu, charakteryzowali się brakiem jakiejkolwiek wiedzy na temat sposobów zapobiegania cukrzycy. Natomiast wtedy, gdy punktem odniesienia uczynić zmienną: znajomość chorób i powikłań, które może wywołać nieleczona cukrzyca, owe obszary profilaktycznej ignorancji istotnie rosną. Celem wystąpienia jest wskazanie nie tylko poziomu znajomości profilaktyki cukrzycowej wśród dorosłej populacji Polski, ale także wyodrębnienie najważniejszych zmiennych wpływających na stopień świadomości zagrożenia i tym samym wskazania tych grup społecznych, które w sposób szczególny wymagają podniesienia poziomu posiadanych kompetencji zdrowotnych, nie tylko w myśl idei redukowania społecznych nierówności w zakresie sfery zdrowia, ale i poprawienia jakości życia społeczeństw.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.14

Referaty wygłaszane:

Małgorzata Synowiec-Piłat (Uniwersytet Medyczny we Wrocławiu): *W „spirali fatalizmu". Znaczenie wzmacniania podmiotowości społeczeństwa w walce z chorobami nowotworowymi*

Wysokim wskaźnikom zachorowalności i umieralności na choroby nowotworowe towarzyszy fatalizm nowotworowy, charakteryzujący się pesymizmem, bezsilnością i zagubieniem odnośnie możliwości uniknięcia „raka". Przekonania fatalistyczne są silnie związane z istniejącym w społecznej świadomości obrazem utożsamiającym nowotwory z ogromnym cierpieniem fizycznym i psychicznym oraz z szybką śmiercią. Fatalizm nowotworowy został zoperacjonalizowany na wielu etapach kontinuum nowotworowego, od profilaktyki, poprzez badania przesiewowe, do przeżywalności. W wystąpieniu zaprezentowane zostaną wyniki badań ankietowych, prowadzonych na przestrzeni 6 lat (2012/2018) na populacji dorosłych, zdrowych (bez diagnozy nowotworowej) mieszkańców Wrocławia (N=910/898). Wyróżnione na podstawie analizy czynnikowej skale do badania różnych wymiarów przekonań dotyczących problematyki onkologicznej, pozwoliły na zbadanie poziomu fatalizmu respondentów w następujących obszarach badawczych: funkcjonowanie chorych na nowotwór, etiologia i leczenie chorób nowotworowych, wiedza medyczna dotycząca nowotworów, otwartość na komunikację z chorymi na nowotwór oraz jakość i dostępność do onkologicznych usług medycznych. Analiza danych ukazała istnienie wysokiego poziomu fatalizmu badanej populacji oraz jego zależność od zmiennych społeczno-demograficznych, „rodzinnej historii raka" oraz przekonań dotyczących subiektywnego poczucia zagrożenia chorobami nowotworowymi. Ponadto, wykazano istnienie szeregu korelacji pomiędzy badanymi przekonaniami fatalistycznymi, co określone zostało terminem „spirali fatalizmu nowotworowego". Potwierdzono również negatywny wpływ przekonań

fatalistycznych na uczestnictwo w onkologicznych badaniach profilaktycznych. Uzyskane wyniki badania skłaniają do refleksji, że niezbędnym elementem wdrażanych współcześnie, zarówno przez państwo, jak i z inicjatywy oddolnej, działań na rzecz przełamania bierności społeczeństwa oraz przeciwdziałania zachowaniom antyzdrowotnym, przyczyniającym się do wzrostu zachorowań na nowotwory, powinno być wzmacnianie podmiotowości poszczególnych społeczności w ich dążeniu do utrzymania i pomnażania potencjału zdrowia. Dogłębne poznanie przekonań laików odnośnie problematyki onkologicznej oraz ich wpływu na zachowania i postawy zdrowotne jawi się zatem jako obiecująca droga do wypracowania skutecznych strategii walki z nowotworami.

Jacek Mianowski (Uniwersytet Gdański): *Ramy demokratyzacji życia z chorobą nowotworową. Perspektywa beneficjentów trzech organizacji pacjenckich*

Chorobę nowotworową możemy rozpatrywać w aspekcie uwarunkowań biologicznych (np. zmiany anatomiczne, ból) i społeczno-kulturowych (np. wiedza o chorobie, tworzenie organizacji pacjenckich, formy współpracy osób chorych i zdrowych). Choroba nowotworowa rozgrywa się zatem, m.in., w naturalnych (biologicznych), psychospołecznych i organizacyjnych ramach. Psychospołeczne ramy choroby (intencje i potrzeby chorego, porządek dnia codziennego, relacje społeczne) (Conrad 1988; Corbin, Strauss 1988) dotyczą woli, sprawczości istoty ludzkiej i intelektualnego rozumienia wydarzeń (Goffman 2010). W tej sferze choroby nowotworowej chory może w pewnym zakresie indywidualnie konstruować pole emancypacji i podmiotowości. Jednak nie może „być podmiotem całkowicie samodzielnie" (Taylor 2001), dlatego w rozmowach i poszukiwaniu odpowiedzi na pytania dotyczące, np. tego, co pomaga i/lub przeszkadza w chorobie, jaki jest sens życia z chorobą nowotworową może szukać odpowiedzi wraz z innymi osobami i w obrębie swojej sieci rozmowy (webs of interlocution). Sieć ta określa społeczny kontekst jego podmiotowości, miejsce jego rozmów, to z kim rozmawia i pomaga choremu odpowiedzieć na pytanie: kim jestem (Taylor 2001). Ramy pojęciowe i interakcyjne są jednak problematyczne. Nie ma bowiem ram uniwersalnych, adekwatnych dla wszystkich ludzi. Osoba chora na raka musi więc wypracować indywidualnie lub we współpracy z innymi osobami (np. bliskimi, innymi chorymi, specjalistami) ramy pojęciowe i ramy działania, na podstawie których oceni swoje życie (Taylor 2001). Możemy więc przyjąć, że choroba nowotworowa dzieje się w ramach schematu interpretacji danych zastanych i tworzonych na temat raka oraz schematu interakcji (Czyżewski 2010) z partnerami sieci konwersacyjnej (Taylor 2001, Joas 2009). Celem wystąpienia jest prezentacja strukturalnych i procesualnych aspektów powrotu do zdrowia osób chorych na raka oraz konstruowania pola ich współpracy z osobami zdrowymi w świetle założeń i działań Fundacji OnkoRejs – Wybieram Życie, Akademii Walki z Rakiem i Stowarzyszenia Amazonek. W prezentacji zostaną przedstawione wyniki analizy danych ilościowych i jakościowych zebranych w latach 2016-2019 podczas badań zespołowych i własnych w Toruniu, Gdyni i Gdańsku.

Anna Szafranek (Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży): *Upodmiotowienie komunikacji z pacjentem terminalnie chorym — analiza regulacji prawnych i rekomendacje dla praktyki*

W związku ze starzeniem się społeczeństwa oraz systematycznym wzrostem zachorowalności na choroby nowotworowe, zapotrzebowanie na usługi świadczone przez pracowników ochrony zdrowia będzie stale rosło. Powszechnie wiadomo, że komunikacja z pacjentem terminalnie chorym wymaga szczególnej uwagi, bowiem stan psychiczny odgrywa w chorobie nowotworowej jedną z kluczowych ról. Tym samym rozmowa z pracownikami ochrony zdrowia może wpłynąć zarówno na poprawę, jak i pogorszenie stanu zdrowia pacjenta. Dlatego lekarze powinni przywiązywać szczególną uwagę do sposobów komunikowania się z osobami terminalnie chorymi. Jednocześnie od wielu lat podkreśla się, że umiejętności interpersonalne pracowników ochrony zdrowia (a w sposób szczególny lekarzy) są niewystarczające. To właśnie deficyty w zakresie komunikowania mogą niejednokrotnie prowadzić do upodmiotowienia pacjentów. Ponadto wydaje się również, że regulacje prawne nie zapewniają pacjentom wystarczającej ochrony w tym obszarze. Celem referatu jest odpowiedź na następujące pytanie: w jakim zakresie obowiązujące uregulowania prawne przeciwdziałają upodmiotowieniu pacjentów i zapewniają osobom terminalnie chorym prawo do godnej komunikacji z pracownikami ochrony zdrowia? Dopełnienie wypowiedzi będzie stanowić próba wypracowania rekomendacji dla praktyki w zakresie sposobów właściwej komunikacji z pacjentami terminalnie chorymi.

Rafał Mielczarek (Uniwersytet Medyczny w Łodzi): UŁOMNA PODMIOTOWOŚĆ — *Niezdrowe konsekwencje „zdrowego egoizmu" polskiego ruchu antyszczepionkowego*

Najmocniejszą stroną współczesnych systemów ochrony zdrowia pozostaje wciąż ich systemowy charakter. Kumulacja wiedzy specjalistycznej z dziedziny nauk medycznych nie tylko zwiększa dynamikę samego przyrostu wiedzy ale ogranicza także koszty nieuniknionych porażek w badaniach. Nowoczesna organizacja świadczeń medycznych, mimo licznych wad, pozwala najlepiej optymalizować działania zorientowane na ochronę zdrowia, prowadzone w wielomilionowych populacjach współczesnych społeczeństw. Niemniej wskazanym korzyściom towarzyszyły już od długiego czasu obawy odnoszące się do konsekwencji zamknięta w „żelaznej klatce" racjonalności. Triumfalne zmagania medycyny z chorobami rzucały cień w postaci medykalizacji życia codziennego. Efektywność wprowadzanych terapii musi mierzyć się z rosnącymi oczekiwaniami chorych – czyli konsekwencją

swojego sukcesu. Ottawa Charter for Health Promotion została napisana w okresie, kiedy toczyła się już na dobre dyskusja o konsekwencjach i losach modernizacji, jednak sytuacja była wciąż daleka od aktualnego stanu kolektywnej bezradności wobec nagich faktów. W spolaryzowanym wówczas świecie schyłkowej zimnej wojny, po obu stronach żelaznej kurtyny funkcjonowały wciąż instytucje, które nie tylko umiejętnie oceniały owe fakty, ale także potrafiły utrzymać względną wiarygodność tychże ocen wśród społeczeństwa. Zawarty w Karcie postulat przeniesienia ciężaru promocji zdrowia na barki upodmiotowionej jednostki oraz zmiana kulturowej ramy ujmowania kategorii zdrowia z celu (the objective of living) na zasób (a resource fo everyday life) pokazywał, że autorzy mieli zarówno świadomość ograniczeń możliwości systemowej ochrony zdrowia jak też posiadali nadal zaufanie do racjonalności działania jednostki. Alain Touraine wskazywał w tamtym okresie w swoich rozważaniach o roli podmiotu w nowoczesnych społeczeństwach na problematyczność utożsamiania nowoczesności z indywidualizmem, sugerując jednocześnie, że istotą tej pierwszej jest dialog racjonalizacji z upodmiotowieniem. Bez niego racjonalizacja nie zorientowana na podmiot przeradza się w autorytarny woluntaryzm państwowy, zaś upodmiotowienie pozbawione ram racjonalizacji staje się wyobcowanym indywidualizmem. Rosnąca popularność ruchu antyszczepionkowego w Polsce, a także pojawiające się nierzadko gesty otwartego wsparcia dla postulatów ruchu ze strony polityków, pokazują, jak zideologizowany indywidualizm wzmacniany zadawnionymi acz niebezpodstawnymi lękami przed woluntaryzmem państwowym doprowadziły do sytuacji, w której upodmiotowienie bez racjonalizacji staje się zagrożeniem dla zdrowia jednostek i całego społeczeństwa. Rewolta dokonuje się w ramach procesu, który można roboczo określić „desakralizacją nauki". Jak przed wiekami postępujące zróżnicowanie funkcjonalne i autonomizacja podsystemów społecznych podważyły skutecznie autorytet religii, tak obecnie autonomizacja i wzrost znaczenia elektronicznych mediów społecznościowych stanowią wyzwanie dla autorytetu nauki, w tym medycyny. Referat będzie zawierać charakterystykę układu głównych kategorii używanych przez przedstawicieli ruchu antyszczepionkowego w debatach publicznych oraz próbę analizy kulturowych czynników sprzyjających pojawianiu się i rozwojowi tego rodzaju ruchów.

Justyna Klingemann (Instytut Psychiatrii i Neurologii w Warszawie), **Michał Wróblewski, Łukasz Wieczorek** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Podmiotowość m-pacjenta: aplikacje mobilne z obszaru zdrowia wspomagające proces wychodzenia z uzależnienia — wyzwania i nadzieje*

Rosnące zainteresowanie aplikacjami mobilnymi w obszarze związanym z problemowym używaniem substancji odzwierciedla szerszą zmianę paradygmatu dokonującą się w obszarze opieki zdrowotnej. Zmiany w społecznej definicji zdrowia psychicznego i wynikające z nich nowe potrzeby i oczekiwania pacjentów skutkują rosnącą koncentracją zainteresowania na jednostce, jako coraz bardziej aktywnym i świadomym pacjencie monitorującym swoje wskaźniki zdrowia. Pojęcie mZdrowia dotyczy wszelkich działań wykorzystujących potencjał oprogramowania mobilnego (telefonów oraz smartfonów i mobilnych aplikacji zdrowotnych) w sferze zdrowia i opieki zdrowotnej. Coraz więcej użytkowników Internetu poszukuje informacji o zdrowiu online, aplikacje mobilne są szeroko akceptowanym i użytecznym medium interwencji z zakresu zdrowia, pojawiła się też nowa koncepcja siebie – ‚policzalne ja'. Nadzieje: 1) w obszarze związanym z problemowym używaniem substancji aplikacje monitorujące spożycie alkoholu i korzystające z koncepcji krótkich interwencji mogą zostać wykorzystane do wzmacniania świadomości ryzyka oraz zmiany zachowania nałogowego w populacji generalnej; 2) wykorzystanie aplikacji w kontekście terapeutycznym może oznaczać pomoc w oszacowaniu symptomów uzależnienia, dostarczenie informacji z zakresu psychoedukacji, wzmocnienie zaangażowania, motywacji oraz czasu utrzymywania się w leczeniu. Istotnym elementem jest też poczucie bycia w kontakcie z innymi, możliwość uzyskania wsparcia społecznego, również poprzez zaangażowanie w grupy samopomocowe. Nie bez znaczenia jest tu też wysoka dostępność pomocy terapeutycznej w sytuacjach kryzysu. Tego typu interwencje wydają się szczególnie wartościowe w odniesieniu do uzależnienia od alkoholu – wskaźnik nawrotów po zakończeniu terapii jest wysoki, a proces wychodzenia z uzależnienia od alkoholu wymaga czasu i różnych źródeł wsparcia w procesie jej utrwalania; 3) wydaje się, że rozwiązania z zakresu mZdrowia mogą stać się odpowiedzią na lukę w ofercie lecznictwa dając szansę na utrzymywanie stałego kontaktu z placówką leczniczą w długich okresach czasu oraz na przezwyciężenie barier związanych ze stygmatyzacją, geografią oraz wysokimi kosztami leczenia. Tego typu rozwiązania technologiczne sprawiają, że pacjenci czują silniejszą łączność z placówką leczniczą, dając im poczucie, że ich choroba jest starannie monitorowana a oni sami nie zostali zapomniani przez ich terapeutę. Wyzwania: 1) wykorzystanie nowych technologii nie jest równomiernie rozłożone w różnych obszarach świata i w różnych grupach potencjalnych użytkowników; 2) wyzwaniem mogą okazać się kwestie związane z prywatnością i poufnością. Potencjalnych problemów jest wiele: dane wprowadzone w aplikacji mogą zostać ujawnione osobom do tego nieautoryzowanym poprzez ich kradzież cyfrową lub też utratę telefonu;

zabezpieczenie danych w ramach aplikacji może nie być odpowiednie; użytkownicy aplikacji mogą nie być świadomi, do jakiego typu informacji mają dostęp twórcy aplikacji; 3) aplikacje mogą potencjalnie zawierać cały wachlarz różnych funkcjonalności odpowiadających na różne potrzeby użytkowników, lecz jak jest w praktyce?; 4) wyzwaniem jest również niezwykła dynamika rynku nowych technologii – stale pojawia się wiele nowych rozwiązań, za którymi trudno nadążyć laikom, stąd potrzeba badań analizujących aktualnie dostępne na rynku aplikacje pod kątem możliwości, jakie ze sobą niosą. Kwestie te zilustrowane zostaną konkretnymi przykładami aplikacji mobilnych skierowanych do osób uzależnionych od alkoholu. Zaprezentowane zostaną wyniki przeglądu aplikacji oraz ich oceny ze względu na zawarte w nich treści, atrakcyjność, jakość, zakres oddziaływania, rodzaj dostępnych funkcjonalności oraz troskę o zabezpieczenie prywatności użytkowników.

Referaty wyłożone:

Andrzej Kapusta (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Praktyka oparta na wartościach i procesy decyzyjne w świetle wyników ankiety standardów opieki psychiatrycznej*

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie idei Praktyki Opartej na Wartościach (POW) w kontekście przemian współczesnego systemu opieki psychiatrycznej w Polsce i na świecie. Autor w krytyczny sposób zaprezentuje założenia Praktyki/Psychiatrii Opartej na Wartościach (Values-Based Practice/Psychiatry, VBP) i podaje dotychczasowe przykłady jej aplikacji. Szczególnie podkreślona zostanie zależność między POW a Evidence-Based Medicine (EBM), pluralizm modeli eksperckich w obszarze zdrowia psychicznego oraz możliwość wykorzystania programu POW dla zrozumienia trudności i złożoności procesów decyzyjnych w tym obszarze. Dla przedstawienia elementów POW w Polsce zostaną wykorzystane dotychczasowe wyniki ankiet Standardów Opieki Psychiatrycznej (SOP, K. Parzuchowska i inni 2019: sop.ef.org.pl). Wyniki SOP zostaną przeanalizowane pod kątem wyznawanych przez interesariuszy wartości, postaw, oczekiwań, zasobów, dostrzeganych konfliktów. W podsumowaniu Autor zaprezentuje możliwości zastosowania modelu POW i wyników ankiet SOP dla wdrażania programów poprawy jakości podejmowania procesów decyzyjnych w obszarze zdrowia psychicznego i sposobu funkcjonowania systemu opieki zdrowotnej.

Anna Prokop-Dorner (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Podmiotowość w polskim dyskursie psychiatrycznym*

Postulaty współczesnej psychiatrii, bazujące na założeniach podmiotowości pacjenta i paradygmatu środowiskowego dalekie są od praktyk związanych z procesem diagnozy i leczenia w Polsce opisywanych w badaniach ewaluacyjnych czy pracach dotyczących subiektywnego doświadczenia beneficjentów i ich rodzin. Obserwacja dyskursu publicznego wskazuje ponadto, że znaczenia społeczne przypisywane diagnozie psychiatrycznej w Polsce są niespójne: od tych sugerujących nieuleczalność do tych relatywizujących samą chorobę czy dających nadzieję na pełne wyzdrowienie. W ramach wystąpienia zostanie przedstawiony materiał z dwóch badań przeprowadzonych z wykorzystaniem podejścia Krytycznej Analizy Dyskursu (CDA). Wnioski z badania dokumentacji publicznej wytwarzanej w związku z polską reformą instytucji lecznictwa psychiatrycznego, w tym te dotyczące innowacyjności wdrażanych form wsparcia, sposobów umocnienia pacjentów i zabezpieczania ich praw, zostaną zestawione z wnioskami z analizy przedstawień zaburzeń psychicznych obecnych w dyskursie medialnym. Zestawienie tych wyników pozwoli przedyskutować wyzwania związane z wdrażaniem norm i wartości postulowanych m. in. w Konwencji o Prawach Osób z Niepełnosprawnością czy międzynarodowych inicjatyw na rzecz rozwoju psychiatrii prowadzonymi pod auspicjami Unii Europejskiej i stojące przed polskimi instytucjami opieki psychiatrycznej, a także szanse na ich aplikację w szerszym kontekście społecznym w Polsce.

Radosław Tyrała (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Normalizujący eksperci vs upodmiotowieni amatorzy. Na przykładzie kontrowersji wokół programu szczepień ochronnych w Polsce*

Przez wiele lat Program Szczepień Ochronnych w Polsce funkcjonował w Polsce na zasadzie reprodukowania rutyny i oczywistości. Jednak od kilku lat przypadki odmowy dokonania szczepień dzieci przez rodziców w Polsce są coraz częstsze, przez co temat pojawił się w polskiej debacie publicznej. Szczepienia ochronne coraz częściej traktowane są nie jako dobrodziejstwo, ale jako zbędne ryzyko generowane przez coraz bardziej złożoną sieć otaczających nas systemów abstrakcyjnych. Przyczyny takiego stanu rzeczy są wielorakie. Wzrastający poziom nieufności wobec szczepień wynika z krystalizowana się zaczątków antyszczepionkowego ruchu społecznego, który w wielu krajach, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, od kilku dekad rozwija się intensywnie. Kolejnymi czynnikami są narastający brak zaufania do ekspertów z zakresu biomedycyny, wzrost popularności praktyk „naturalnych" i alternatywnych źródeł wiedzy medycznej (czego idealną egzemplifikacją jest kariera Jerzego Zięby) oraz systemowe problemy polskiej służby zdrowia. Jednak za wzrost przypadków odmowy szczepień odpowiedzialny jest też proces rosnącego upodmiotowienia rodziców, którzy wyposażeni w dostęp

do zdemokratyzowanej wiedzy i nowe narzędzia komunikacyjne roszczą sobie prawo – do niedawna zarezerwowane tylko dla „certyfikowanych" ekspertów normalizujących sferę zachowań zdrowotnych – do wydawania własnych osądów i ekspertyz w dziedzinie medycyny i zdrowia publicznego. Wbrew obiegowym opiniom o ich irracjonalności i zaściankowości intelektualnej, są to często osoby dobrze sytuowane statusowo, dysponujące wysokim poziomem kapitału kulturowego i znacznymi zasobami materialnymi. W dobie procesów wzrastającego upodmiotowienia, demokratyzacji i indywidualizacji życia redefinicji ulega więc kategoria eksperckości. Rodzice, przeprowadzający własne amatorskie „badania", traktują je jako wystarczająco wiarygodne w sensie epistemologicznym, żeby na ich podstawie podejmować decyzje o nieszczepieniu własnych dzieci. Pokazuje to janusowe oblicze procesu upodmiotawiania pacjentów, który może prowadzić do różnorakich nieprzewidzianych konsekwencji. Celem niniejszego referatu jest przedstawienie racji obu stanowisk i pokazanie jak postrzegają się nawzajem i oceniają obie strony sporu – oficjalni eksperci systemu biomedycznego oraz nastawieni krytycznie wobec szczepień rodzice, opierający się na wynikach swoich amatorskich badań. Źródłem danych będą między innymi wyniki planowanego własnego projektu badawczego na temat postrzegania przez przedstawicieli dominującego podejścia eksperckiego Programu Szczepień Ochronnych w Polsce w kategoriach awangardowości/(pół)peryferyjności.

G34. WZORY OBYWATELSKOŚCI W POLSCE: GRY SALONOWE CZY ZWYCZAJE DOMOWE?

Organizatorzy: Wojciech Misztal (Uniwersytet Warszawski), **Artur Kościański** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Sekcja PTS: Sekcja Społeczeństwa Obywatelskiego

Język obrad: polski

Idea społeczeństwa obywatelskiego, która zdobyła popularność w Europie Środkowej i Wschodniej, niewiele ma wspólnego z rozważaniami Locke'a, Fergusona, Smitha, Kanta, Hegla, Tocqueville'a, Marksa czy Gramsciego. Wyrosła z długiej historii powojennego oporu [Smolar]. W Europie Wschodniej rozkładowi uległ paradygmat społeczeństwa obywatelskiego ukształtowany w krajach demokracji zachodniej. Jego podstawą nie było państwo ani rynek – infrastruktura społeczeństwa obywatelskiego na Zachodzie. Po latach Jerzy Szacki z naciskiem podkreślał ekonomiczną podstawę społeczeństwa obywatelskiego. „Na Wschodzie społeczeństwo obywatelskie pojawiło się jako kreacja ideologiczna, w której (…) chodziło o kreację nowego ładu moralno-społecznego, a którego podstawy pozostały w najwyższym stopniu niejasne" [Szacki]. W tej idei społeczeństwo obywatelskie daje się oddzielić zarówno od społeczeństwa politycznego jak i społeczeństwa ekonomicznego. Współcześnie w Polsce, jak i innych krajach, które z sukcesami zmieniły system władzy z komunistycznego na demokratyczny kluczową kwestią jest kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego. Ujęcie tego zagadnienia w powyższy sposób koncentruje uwagę na następujących aspektach zjawiska: kształtowaniu się społeczeństwa obywatelskiego jako proces ewolucji, kształtowaniu się społeczeństwa obywatelskiego w postaci implementacji projektu oraz kształtowaniu się społeczeństwa obywatelskiego traktowanego jako proces dojrzewania. W każdym z tych wymienionych aspektów istotnym staje się jakiś rodzaj „niedokończenia", niedoskonałości lub mówiąc wprost – wady rozwojowej polskiego społeczeństwa obywatelskiego. W Stanach Zjednoczonych i Europie zachodniej społeczeństwo obywatelskie ostatnich trzech dekad to przede wszystkim instytucja zapośredniczająca grupy społeczne w wyrażaniu swych roszczeń wobec państwa oraz negocjowania umów społecznych. W świecie zachodnim, zdaniem Seligmana, społeczeństwo obywatelskie ma zdecydowanie liberalny charakter. W Europie Środkowo-Wschodniej dominuje lewicowość, zaś w Stanach Zjednoczonych charakter obywatelskiego społeczeństwa jest równoważony przez siły lewicowe jak i prawicowe. Ludzie żyjący na Wschodzie, Zachodzie, Północy czy Południu częściej mają przeczucie niż świadomość, że społeczeństwo obywatelskie musi mieć także coś wspólnego z państwem. To przeczucie bardziej jest związane z tym, że społeczeństwo obywatelskie może zapośrednczać „miękki antagonizm" pomiędzy społeczeństwem i państwem (władzą), a niżeli to, że jest ono „odnogą" państwa, swoistą „usługą dla ludności" publicznie świadczoną. Adam Seligman zwraca też uwagę na pewien fakt, o którym bardzo często zapominamy w analizach społeczeństwa obywatelskiego w Polsce, iż republikańskie dążenie do delegowania części państwa do instytucji społeczeństwa obywatelskiego, zakłada, iż jest ono w pełni pozytywne, że formy obywatelskiego zaangażowania mogą mieć inny charakter niż te wspierające państwo i mogą wynikać z różnych motywacji ich uczestników. Odmienność nierzadko ma charakter antypaństwowy, anarchiczny, antysystemowy. Z innej strony liberalne ujęcie, w którym poza państwem mają się formować „prawdziwe ruchy wolontrystyczne" odrzuca kwestię rejestracji i instytucjonalizacji poprzez kanały państwa. Styczność, a raczej stopień styczności państwa i społeczeństwa obywatelskiego, po pierwsze wyznacza intensywność antagonizmu państwo – obywatele oraz po drugie, różnice w uznawaniu wartości (niekiedy sprzecznych ze sobą) definiowanych jako obywatelskie (np. naród, praworządność, społeczna otwartość, pozioma organizacja władzy, zdecentralizowane państwo, itd.). Konflikt ten wykracza poza ramy starcia: liberałowie versus komunitarianie, a jest on organizowany przez wiele wymiarów, tj. sferę prywatności i przestrzeń publiczną, tym co indywidualne i społeczne, publiczną etykę i interes publiczny,

jednostkowymi żądzami i potrzebami ogółu itd. Projektowane społeczeństwo obywatelskie miało być rozwiązaniem dla zachowania z jednej strony jedności ładu społecznego, a zarazem prawnej, moralnej i gospodarczej autonomii jego elementów. W początkach polskiej transformacji 1989 roku, a możliwe, że i nieco wcześniej, dla aktorów zmiany społecznej (opozycji oraz postkomunistów) najważniejsze było stworzenie możliwości przetrwania i kontrolowanego rozwoju jednolitego porządku społecznego (umowy społecznej nowego otwarcia), które równocześnie legitymizowałaby (np. poprzez system prawa) autonomię węzłowych sfer funkcjonowania nowego ustroju (tj. sfery władzy, gospodarki wolnorynkowej i zmodernizowanego społeczeństwa). Wydobycie na światło dzienne idei społeczeństwa obywatelskiego, (która wówczas była połączeniem lewicowego liberalizmu i solidarnościowej samorządności) oraz użycie jej jako klucza do demontażu reżimu socjalizmu realnego, w świadomości wielu postkomunistycznych liberałów służyło także spięciu autonomii władzy, rynku i społeczeństwa w nowej strukturze państwa. O tym, jak silnym wśród liberalnych elit nowej Rzeczypospolitej było to przekonanie, świadczyć może fakt, iż w obecnej sytuacji głęboko spolaryzowanego sporu politycznego pomiędzy frakcją liberalną a frakcją konserwatywną wszystkie wymienione wyżej formy użycia (mobilizacji) społeczeństwa obywatelskiego są na nowo przywoływane. Liberałowie odwołują się do społeczeństwa obywatelskiego jako siły, która ma dokonać zarówno demontażu ładu politycznego powstającego w oparciu o idee konserwatywne (silne państwo, wspólnota narodowa, wartości chrześcijańskie itd.), restytucji ładu tzw. demokracji liberalnej, jak i pogłębieniu kulturowej modernizacji społeczeństwa. Wyabstrahowaną z jej istotnych kulturowych i lokalnych kontekstów obywatelskość zdefiniowano jako apolityczną siłę społeczną zdolną do regulowania procesów politycznych, gospodarczych i społeczno-kulturowych na poziomie całego państwa. Celem zorganizowania naszej grupy tematycznej, pt. *Wzory obywatelskości w Polsce: gry salonowe czy zwyczaje domowe*, jest podjęcie refleksji zarówno nad stanem społeczeństwa obywatelskiego, jak i refleksji nad stanem badań nad społeczeństwem obywatelskim w Polsce. Chcemy dowiedzieć się co istotnego wydarzyło się w ciągu ostatnich trzech lat w obu tych, ważnych obszarach. Istotnym zamierzeniem merytorycznym jest ukazanie dwoistości źródeł wzorów obywatelskich, która istotnie dzieli wszystkich zaangażowanych w życie publiczne praktyków oraz badaczy społeczeństwa obywatelskiego. Wzory, które umownie nazwaliśmy w tytule *grami salonowymi* wytworzone w kręgach elit obecnej Polski (zarówno lewej, jak i prawej strony sceny politycznej) w szerokim konflikcie stoją także na przeciw „obywatelskiej potoczności" wytworzonej, a wręcz zniekształconej poprzez praktykę szczególnego rodzaju *domowych zwyczajów* (np. solidarności, dobroczynności, tolerancji, itd.) wyznaczających przynależność, zaabsorbowanie i zaangażowanie obywateli do pełni uczestnictwa w życiu publicznym, bądź to na sposób liberalny, bądź to na sposób konserwatywny. Grupa tematyczna, jest też pomyślana jako miejsce, gdzie badacze polskiego społeczeństwa obywatelskiego mogą przedstawić dorobek swoich analiz, zweryfikować swoje naukowe wątpliwości, oraz wyznaczyć kierunki nowych badań nad interesującym nas tutaj obszarem życia zbiorowego Polaków.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11.30
AULA 3.6

Referaty wygłaszane:

Aneta Gawkowska (Uniwersytet Warszawski): *Społeczeństwo obywatelskie jako ekstasis*

Koncepcję społeczeństwa obywatelskiego historycznie wiąże się w nowożytności z zachodnią tradycją umowy społecznej i myślą oświeceniową. Osadza się ją zatem w tej tradycji myślenia, która przeciwstawia sobie hipotetyczny stan natury i społeczny stan równie hipotetycznej umowy. (Dla jasności wywodu pomijam różnice miedzy ujęciami stanu natury i stanu umowy społecznej obecne w pracach poszczególnych autorów koncepcji umowy społecznej.) Przeciwstawienie to wyrastało z tej części zachodniej tradycji, która ugruntowana była na nominalizmie i indywidualizmie. Przełom nominalistyczny nie dotknął jednak (przynajmniej równie silnie) tej części zachodniego świata, w której zlokalizowana była i jest kulturowo Polska. Miało to zatem niebagatelny wpływ na rozumienie i kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego w naszym kraju, gdzie po 1989 r. dyskusje na jego temat były bardzo często obecne nie tylko w debatach akademickich. Po trzydziestu latach od tamtego czasu widać coraz wyraźniej, że koncepcje rodem z Oświecenia niezbyt adekwatnie opisują bogatą polską rzeczywistość, a w zasadzie nie przystawały one nigdy do tego, co działo się w tej części Europy, gdzie do końca nie zerwano z przednowożytną tradycją realistyczną, bo przeważający katolicyzm nie ustąpił pola nominalistycznemu protestantyzmowi, a jedynie go tolerował. Co za tym idzie, ciągłość myślenia i działania wspólnotowego została utrzymana wbrew zachodnim wizjom przechodzenia od Gemeinschaft do Gesellschaft i jako taka mogła (i chyba nadal może) stanowić zaplecze dla rodzimego rozwoju alternatywnie rozumianego społeczeństwa obywatelskiego. Wspomniana ciągłość myślenia w kategoriach wspólnotowych (ale niezawężonych do koncepcji Gemeinschaft) nie przeciwstawia też społeczeństwa obywatelskiego państwu, choć na ogół są one sobie przeciwstawiane w dominujących ujęciach traktujących o społeczeństwie obywatelskim. Polską specyfikę w tej

materii wiąże się na ogół z faktem XIX-wiecznego przeciwstawiania się rządom zaborców, podczas gdy na Zachodzie Europy społeczeństwo obywatelskie rodziło się poprzez przeciwstawianie się własnym rządom absolutystycznym. Referat zawierał będzie próby przyjrzenia się pewnym różnicom i polskiej specyfice w tym temacie, prezentując wizję społeczeństwa obywatelskiego jako szeroko pojętego aktywnego wyjścia ku drugiemu (z gr. ekstasis) czy to w wymiarze instytucjonalno-formalnym, czy też nieformalnej aktywności prospołecznej, którą potraktować można teorią G. Simmla o procesualnym charakterze życia społecznego. Analiza wpisze się zatem w próby teoretycznego wyjścia poza dychotomie: natura-społeczeństwo, obywatel-państwo, liberalizm-konserwatyzm, czy też lewica-prawica, ponieważ spory te wydają się być zarówno nieadekwatne dla rodzimych tradycji, jak i niesprzyjające alternatywnej wizji rozwojowej.

Marek Rymsza (Uniwersytet Warszawski): *Jakim społeczeństwem obywatelskim jesteśmy?*

Społeczeństwo obywatelskie ujmowane jest w naukach społecznych na trzy sposoby: (1) jako trzeci – obok państwa i rynku – zasadniczy segment sfery publicznej w demokratycznym ładzie zbiorowym; (2) jako idea / utopia polityczna; (3) jako określony typ społeczeństwa. W trzecim ujęciu społeczeństwa jako konkretne zbiorowości są (bądź nie są) obywatelskie, przy czym obywatelskość jest tu stopniowalna – społeczeństwa stają się obywatelskie lub przestają nimi być. Jednym z ważnych wymiarów są tu wzory i tradycje samoorganizacji zbiorowej, które w referacie traktuje się jako istotne zasoby społeczeństwa obywatelskiego. Celem referatu jest charakterystyka polskich wzorów samoorganizacji społecznej, jakie wykształciły się od przełomu XVIII i XIX wieku do czasów współczesnych, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczeń ruchu pierwszej Solidarności (1980-1981). Wypracowane wzory i ugruntowane tradycje samoorganizacji ujmowane są tu jako zasoby, które można inwestować i konwertować w różne formy kapitału (kapitał ludzki, społeczny, kulturowy, instytucjonalny). Wykazują one przy tym cechy kapitału moralnego, a więc zasobu, który przyrasta w miarę używania, a kurczy się, gdy jest nieużywany, bądź używany „wadliwie". Wnioski z analizy są następujące: polskie społeczeństwo obywatelskie jest silne ze względu na relatywnie duże zasoby kapitału społecznego i kapitału kulturowego, ale słabe z uwagi na stosunkowo niski poziom kapitału instytucjonalnego i kapitału ludzkiego.

Jacek Kurczewski (Uniwersytet Warszawski): *Społeczeństwo obywatelskie a klasy średnie*

Referat nawiązuje do historycznego związku między pojęciami społeczeństw obywatelskiego a stanem trzecim tak jak był obecny w myśli oświeceniowej i filozofii społecznej Hegla. Związek ten jest obecny we wczesnej refleksji Habermasa a następnie w socjologii transformacji postkomunistycznej (Arato). Rewolucja „Solidarności" była interpretowana jako rewolucja „nowych klas średnich" (Kurczewski 1981). Referent dokonuje przeglądu analiz kształtowania się społeczeństwa obywatelskiego w III RP w świetle tej tezy i proponuje reinterpretację strukturalną obywatelskości.

Piotr Dejneka (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Populizm a społeczeństwo obywatelskie. O istotności wspólnej koegzystencji nieprzystawalnych koncepcji społecznych w nowoczesnych systemach demokratycznych*

Społeczeństwo obywatelskie powinno być rozumiane jako autonomiczna sieć grup społecznych, różnych od tych rządzących państwem, które podlegają wspólnej legislacji prawnej i są w stanie wywierać wpływ na politykę rządową. Co więcej stanowi ono istotny czynnik wpływający na sprawne funkcjonowanie społeczeństw demokratycznych. Dzięki swojej autonomicznej pozycji względem państwa pełni istotną rolę mediatora pomiędzy obywatelami a państwem. Składając się z wielu niezależnych organizacji, takich jak małe grupy rodzinne, wspólnoty religijne, prasa, media elektroniczne, szkoły, partie polityczne, grupy interesu, stowarzyszenia, fundacje, organizacje oparte na idei wolontariatu, etc. jest ono w stanie formułować polityczne żądania, w przestrzeni pozbawionej ścisłej kontroli państwa. Dzięki swojej unikalnej pozycji pełni ważną rolę negocjatora pomiędzy obywatelami a państwem wpływając strategicznie na tworzenie demokratycznego konsensusu odnośnie spraw wspólnoty. Społeczeństwo obywatelskie jest zatem mechanizmem, który włącza zarówno państwo jak i poszczególnych obywateli w przestrzeń dyskursu odnośnie dobrych praktyk społecznych jak również obywatelstwa, postrzegając jako jednakowo istotne dla życia społecznego wartości prywatne jak i wspólnotowe. Co jednak stać się może w momencie gdy instytucje społeczeństwa obywatelskiego funkcjonują nieefektywnie lub jego funkcjonowanie jest ściśle ograniczane przez państwo? W takiej sytuacji pojawić się może populistyczny resentyment. W mojej prezentacji będę argumentował, iż taki scenariusz rozwoju sytuacji powinien być postrzegany jako pewnego rodzaju sygnał ostrzegawczy generowany w następstwie nieefektywnego funkcjonowania społeczeństwa obywatelskiego którego celem jest zwrócenie uwagi na konieczność niezbędnych reform. Populizm wyłaniający się w następstwie opisanej sytuacji może być postrzegany jako narzędzie amplifikacji informacji o nieprawidłowościach i sygnałem wysłanym do podjęcia niezbędnych reform. Sygnałem generowanym przez większość, której głos odnośnie spraw wspólnoty nie jest należycie brany pod uwagę lub jest

wręcz marginalizowany. Populizm jako ideologia społeczna ma liberalne korzenie a jego pierwotnym celem była budowa liberalnego systemu społecznego. Celem populizmu jako ideologii społecznej było stworzenie społeczeństwa obywatelskiego. Niestety we współczesnych dyskursach społecznych rola populizmu jako narzędzia kontroli i wpływu na państwo narodowe wydaje się być celowo marginalizowana. Kiedy w debatach publicznych dyskutuje się zagadnienie, prawie intuicyjnie i jednoznacznie alokujemy do niego pejoratywne konotacje, znaczenia i interpretacje. Zwłaszcza popularne jest interpretowanie populizmu jako proponowanych przez manuipulatywnych polityków, łatwych rozwiązań dla trudnych i skomplikowanych spraw życia społecznego tyczących, w celu szybkiego zbicia kapitału politycznego. Wciąż jednak populizm jako idea społeczna nie jest tak nieprzystawalna do koncepcji społeczeństwa obywatelskiego jak by to wyglądało na pierwszy rzut oka. W swoim wystąpieniu będę argumentował, iż obydwie koncepcje stanowią pewnego rodzaju opozycyjne lecz wciąż komplementarne bieguny społecznych narracji wpływających w ostatecznym rozrachunku na stabilność systemów społeczeństw demokratycznych.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14.15
AULA 3.6

Referaty wygłaszane:

Joanna Kurczewska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Stare i nowe słowniki pojęciowe badaczy społeczeństwa obywatelskiego (społeczeństw obywatelskich) w perspektywie studiów narodowych*

Jednym z ważniejszych zadań badaczy zajmujących się badaniami społeczeństwa obywatelskiego w Polsce są także kwestie metodologiczne. Istotne jest tu skupienie się na najbardziej ogólnych typach diagnoz społecznych i kulturowych, a następnie określenie, czy i w jakim zakresie odpowiadają one interpretacjom w kategoriach nowoczesności lub ponowoczesności. Chodzi przede wszystkim o refleksje nad tym, czy instrumentarium badawcze uzasadnia teoretycznie analizy społeczeństwa obywatelskiego i może odpowiadać współczesnemu światu diagnozowanemu w kategoriach nowoczesności lub ponowoczesności, a może w kategoriach zderzeń tych dwóch typów totalizującej interpretacji. Analizom przemian społeczeństwa obywatelskiego w Polsce towarzyszą poszukiwania znamion specyfiki, jak i różnych przejawów tradycji czy nowości. W związku z tym potrzebne staje się określenie, czy wybrany do analizy zbiór pojęć odpowiada „bardziej teoretycznie złożonemu instrumentarium", towarzyszącemu dotąd nowoczesnemu imaginarium społecznemu, czy przeciwnie: jego charakterystyka ujawnia wiele cech czegoś, co odpowiada treściom i formom ponowoczesnego imaginarium społecznego. Chodzi o diagnostykę „uwikłania" wyobraźni badaczy w metafory uwypuklające trendy myślowe, idee sterujące naszymi wyobrażeniami w stronę przyszłości. Innymi słowy, ważne są odsłonięcia fundamentów aksjologicznych tego rodzaju wyobrażeń. Rolę czynnika narodowego uznaję za rolę porządkującą inne czynniki w debatach publicznych. Wymaga to nabudowania w ich obrębie nowych wzorców obywatelskości opartych na nowej wiedzy społecznej. Badacz społeczeństwa obywatelskiego jest co najmniej świadom, że różnorodność i konieczność coraz większej komplikacji dawnej czarnej skrzynki narodowej wzywa i czeka na swoich zwolenników, a nawet bojowników. Można tylko chcieć, aby badacz poszukiwał komplikacji i bardziej zgadzał się na niewiadome aniżeli na uproszczenia, np. w analizach czynnika narodowego, który przez prostotę sformułowań niemal automatycznie kreuje wyobrażenie jednorodności i jednolitości wspólnoty, w której czynnik narodowy byłby sprowadzony do identyfikacji w paszporcie.

Filip Gołębiewski (Instytut Dyskursu i Dialogu): *Socjologia obywatelska jako „trzecia droga" angażująca badaczy nauk społecznych w sprawy społeczne?*

Proponowane wystąpienie jest nawiązaniem do pojawiającego się w socjologii światowej trendu (tzw. trzeciej drogi), który zwiastowany jest przez pojawienie się czasopisma „Socjologia Obywatelska" („Civic Sociology") w jednym z ważnych ośrodków akademickich w USA – University of California Press. Trend ten polega na unikaniu dwóch skrajnych postaw prezentowanych dotychczas przez socjologów w życiu publicznym: — całkowitego braku ich zaangażowania w życie publiczne i ograniczenia przez nich aktywności wyłącznie do publikowania tekstów adekwatnych względem dyskursu naukowego; — wysokiego poziomu zaangażowania socjologów w życie publiczne, przejawiającego się m. in. w uczestniczeniu w różnego rodzaju marszach, pikietach, działaniach o silnym zabarwieniu quasi-lobbystycznym i rzeczniczym na rzecz grup zagrożonych zdaniem danego badacza/grupy badaczy. Instytut Dyskursu i Dialogu, jako aktywna organizacja obywatelska stworzona w większości przez socjologów planuje rozpoczęcie działań badawczo-analitycznych o roboczej nazwie „Laboratorium socjologiczne". Działania te, w ramach trendu związanego z socjologią obywatelską, miałyby mieć charakter wypośrodkowany względem obu powyższych postaw. Badacze biorący udział w przedsięwzięciu zauważaliby konkretne problemy o charakterze lokalnym lub branżowym (przekrojowym), a następnie staraliby się je opisywać uwzględniając możliwie jak najwięcej kontekstów

społecznych i próbując formułować pola problemowe, w ramach których sygnalizowane byłyby potrzeby interwencji/zmiany/naprawy ze strony decydentów bądź innych zaangażowanych podmiotów. Najistotniejszym elementem miałaby być jednak diagnoza, zaprezentowana w formie eseju (jeden esej w odniesieniu do jednego problemu), którego istotnym komponentem byłaby implementacja istniejącej już teorii/podejścia socjologicznego mogącej być przyczynkiem dla głębszego zrozumienia problemu. Istotną wartością dodaną projektu mogłoby być zaprezentowanie nowego podejścia do problemów, co jest rzadkością w obecnej debacie publicznej, charakteryzującego się kompleksowością, uniwersalnością, aplikowalnością teorii socjologicznych, analizą danych i skierowaniem na formułowanie rozwiązań, które miałyby służyć poprawie sytuacji zwykłych ludzi. Zdobywanie materiałów do tworzenia esejów mogłoby mieć charakter mini-badania socjologicznego: wizyty w konkretnym miejscu i dotarcia do głównych aktorów danego problemu społecznego. Wysłuchanie ich głosów – bez wstępnych założeń – ułatwiłoby odzwierciedlenie perspektywy i zwiększenie poczucia podmiotowości wśród członków grup najbardziej pokrzywdzonych ze względu na istniejący problem społeczny. Przykłady problemów, które mogłyby być przedmiotem zainteresowania Laboratorium Socjologicznego: tzw. „dzieci Starówki" z rodzin patologicznych, zamieszkujących w sercu miasta wypełnionego niepowtarzalną gotycką architekturą w Toruniu (lokalny), brak żłobków w miastach (przekrojowy). Autorami esejów miałyby być trzy osoby związane z Instytutem Dyskursu i Dialogu o bogatym doświadczeniu badawczo-analitycznym lub społecznym: dr Wiesława Duży (Polska Akademia Nauk w Warszawie), dr Łukasz Dominiak (UMK w Toruniu) i mgr Filip Gołębiewski (INDID). Formy prezentowania esejów mogłyby także mieć charakter swoistego trójgłosu w formie spisanej rozmowy i publikowaniu jej. W trakcie takiej rozmowy dyskutanci mogliby (a nawet powinni) nie zgadzać się ze sobą, polemizować na argumenty i pokazywać, że można mieć diametralnie odmienne zdanie, a mimo to nie popadać w tzw. „plemienność dyskursywną", używanie argumentów ad personam, itp. Pojęcia „Socjologia obywatelska" po raz pierwszy użył w jednej ze swoich prac ś.p. Edmund Wnuk-Lipiński zarysowując potencjał do zaangażowania – niejednokrotnie wybitnych – umysłów. Pomysł praktycznego wcielenia tych ideałów zostanie poddany pod obrady słuchaczy i ich konstruktywną krytykę. Sekcja Społeczeństwa Obywatelskiego Wzory obywatelskości w Polsce: gry salonowe czy zwyczaje domowe Organizatorzy: Wojciech Misztal APS, UKW; Artur Kościański IFiS PAN regularna.

Bartłomiej Walczak (Uniwersytet Warszawski): *Alius inter pares. Postawy wobec innego a postrzeganie demokracji i jej instytucji*

Zaznaczanie granic swojej grupy jest dobrze opisanym w literaturze zabiegiem integrującym społeczności i ich systemy symboliczne (Douglas, 2007). Jest też niewątpliwie silnym narzędziem politycznym, o oczywistych zastosowaniach propagandowych, pojawiającym się szczególnie w trakcie wybuchów panik moralnych (Good, Ben-Yehuda, 1994). Obcy, niczym soczewka, umożliwia uwypuklenie i wzmocnienie wartości istotnych – dotyczących na przykład moralności czy religijności – dla grupy poprzez ich (symboliczne) zanegowanie. Grupy naznaczane jako Inne swoim domniemanym zachowaniem zagrażają podstawowym normom i tym samym ułatwiają zarządzającym paniką moralną skonsolidowanie i umocnienie przyjmowanych przez nich systemów wartości (Kitsuse, Spector, 1973, s. 409). Procesy te są w istocie zaprzeczeniem idealistycznie pojmowanej tolerancji politycznej (Rawls, 1994), będąc jednocześnie integralną częścią rzeczywistości politycznej liberalno-demokratycznych państw narodowych (Walzer, 2007, s. 38). W referacie chciałbym się przyjrzeć związkom pomiędzy dystansem społecznym wobec Innego a stosunkiem do demokracji i jej instytucji. Jako baza empiryczna posłużą badania prowadzone w ramach European Values Study (edycja 2017) i sondaży PEW. Chciałbym zbadać związki pomiędzy dopuszczalnością Innych do przebywania w najbliższym otoczeniu respondenta – dokładnie trzech grup charakteryzujących się wysokimi wskaźnikami odrzucenia w sferze prywatnej: muzułmanami, homoseksualistami i Romami – a stosunkiem do demokracji jako formy rządów, poszczególnych instytucji demokratycznych (w tym sądownictwa), preferencji co do innych form sprawowania władzy.

Monika Kwiecińska-Zdrenka (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Deficyt obywatelskości jako uniwersalna charakterystyka młodych dorosłych. Wzory obywatelskości w Polsce: młodzi dorośli vs. ich rodzice*

Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników badania podłużnego realizowanego od 1973 roku w Toruniu. W 2017 roku pod kierownictwem prof. Krystyny Szafraniec przeprowadzono pomiary (ostatnie?) z dwiema kohortami wiekowymi. Byli to 60latkowie (badanie dynamiczne) oraz kohorta ich dzieci (badanie pseudodynamiczne) w wieku 35-38 lat. Zgromadzony materiał badawczy pozwala na odwtorzenie wzorów obywatelskości w obu pokoleniach. Pozwala także na poszukiwanie źródeł zachowań obywatelskich starszego pokolenia w ich sposobie (młodzieńczego) doświadczenia życia w społeczeństwie nieobywatelskim lub społeczeństwie obywatelskim drugiego obiegu. Doświadczenia te oraz sposób wejścia i adaptacji do nowego systemu politycznego i społecznego niewątpliwie ukształtowały styl działania, ale także poziom przynależności, zaabsorbowania

i zaangażowania w życie publiczne. Z drugiej strony, przedstawione zostaną także wzory obywatelskie („domowe") obierane przez młodsze pokolenie, socjalizowane do uczestnictwa w sferze publicznej po systemowym przełomie. Zadajemy tu pytania o typy działań (od deliberacji, przez kontrdemokrację po aktywność pozorowaną – „kliktywizm"). Szukamy społecznych, kulturowych i politycznych uwarunkowań tych obywatelskich zachowań, w tym wpływu socjalizacji politycznej w środowisku rodzinnym. Referat jest próbą odpowiedzi na kilka pytań, z których najważniejsze dotyczą tego, czy istotnie deficyt obywatelskości jest wyłączną cechą młodych (którym chętnie w ostatnich 4 latach przypisujemy taką charakterystykę), czy (jakie) są uwarunkowania aktywności niezależnie od wieku, czy w obieranych wzorach aktywności (przez każde z tych pokoleń) tkwi potencjał do wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego lub jakie zagrożenia dla takiej formuły demokracji ze sobą niosą.

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11.30
AULA 3.6

Referaty wygłaszane:

Krystyna Leśniak-Moczuk (Uniwersytet Rzeszowski): *Więziotwórczy charakter ruchów społecznych*

Przejawy aktywności społecznej podejmowane w ramach wszystkich form i typów ruchów społecznych stanowią wyraz inicjatyw oddolnych tworzących esencję społeczeństwa obywatelskiego. Trwałe efekty budowy społeczeństwa obywatelskiego mogą przynieść zharmonizowane działania aktorów społecznych jako liderów, integrujących jednostki we wspólnoty. Tworzenie i podtrzymywanie głębokich więzi społecznych opartych na realnych stycznościach w przestrzeni fizycznej, wzmacnianych kontaktami w przestrzeni wirtualnej, jest szczególnie istotne w społeczeństwie sieciowym.

Arkadiusz Peisert (Uniwersytet Gdański): *Społeczeństwo obywateli? Dzielnicowe gremia obywatelskie w zmaganiach cywilizacyjnych*

Idea cywilizowania była w pojęcie społeczeństwa obywatelskiego wrośnięta przynajmniej od czasów Johna Lockea. Jednakże już Mandeville, Hume, Ferguson czy Adam Smith nie byli naiwnymi wyznawcami idei postępu cywilizacyjnego i pozytywnej ewolucji obyczajów. Obywatelskość była dla nich raczej zadana niż dana.Dla Norberta Eliasa (do którego szeroko nawiązuję) istotą cywilizacji jest pacyfikowanie popędów, prowadzące do procesów psychologicznej racjonalizacji ludzkich działań, które to mogą stanowić podstawę do rozwoju stabilniejszych i rozleglejszych niż w średniowieczu struktur społecznych. Dzięki tym może powstać nie tylko społeczeństwo dworu, ale także mieszczańskie społeczeństwo obywatelskie. Norbert Elias nie zajmował się obywatelskością czy społeczeństwem obywatelskim jak takim, to jednak jego koncepcja procesu cywilizowania, którą rozwinął w oparciu o analizę określonych procesów długiego trwania w Europie Zachodniej oraz analiza relacjia-my-oni, rozwinięta w Społeczeństwie jednostek dotyka najistotniejszych problemów rozwoju obywatelskości. Problemy te wynikają, używając jego metafory, ze stałej przepychanki na krętych schodach cywilizacji, regresów, napięć. O ile jednak samo cywilizowanie z trudem przekłada się na określone zjawiska empiryczne, to można wyróżnić szereg aspektów, w którym to cywilizacyjne napięcie się ujawnia i które stanowią punkty wyjścia do moich badań empirycznych. W Europie Środkowo-Wschodniej nośnikiem idei obywatelskich mogła być pierwotnie tylko tzw. inteligencja. Rozwój obywatelskości w Europie Środkowej w drugiej połowie XX w. dokonywał się (i dokonuje) jako emancypacja względem dominacji ideologii komunistycznej (Havel) i praktyk monopolizacji władzy, które po sobie pozostawiła (postkomunizm versus kolorowe rewolucje). Z drugiej dokonuje się dalej w cieniu współczesnych zagrożeń globalizacyjnych i politycznych, rodzących pokusę ucieczki w mityczną naszość. W tym kontekście nie sposób pominąć znaczenia obywatelskiej rewolucji pierwszej Solidarności. W cieniu wskazanych wyżej przemian historyczno-społecznych rozwijał się pewien ideał etyczny człowieka, przeciwstawny ideałowi komunizmu, ideał demokraty i obywatela, jaki proponuje Maria Ossowska w swoim intelektualnym przesłaniu na trudne czasy z 1946 r. Vaclav Havel, w, Sile bezsilnych Havla czy Tischner w Etyka solidarności. W realizowanych badaniach prześledziłem, czy i jak ww. aspekty ujawniają się we współczesnym funkcjonowaniu lokalnych gremiów obywatelskich. Za takie w badaniu uznałem te, które skupione są wokół problemów najmniejszych jednostek terytorialnych: dzielnic dużych miast. Były to zarówno rady dzielnic (którym w badaniach poświęciłem najwięcej miejsca) jak i stowarzyszenia skupione całościowo na dobrostanie, jakości życia tejże małej jednostki. Analizowałem także, wybrane sołectwa oraz stowarzyszenia wiejskie. Zrealizowane w ramach ww. projektu badanie sondażowe objęło wszystkie funkcjonujące rady dzielnic w miastach powyżej 125 tys. (z wyjątkiem Warszawy) oraz

stowarzyszenia lokalne związane z określonymi dzielnicami. Rozwijająca się działalność gremiów lokalnych wskazuje na dokonujące się przejście od społecznego bezruchu, pasywności, w kierunku aktywnej, indywidualistycznej postawy obywatelskiej. Ich emancypacja wyraża się często także poprzez dążenie do zerwania fasady rytualnych konsultacji społecznych, dążenie do instytucjonalizacji spotkań roboczych, merytorycznych z samorządem i innymi podmiotami. Polska partycypatywność lokalna uzyskuje wewnętrzny napęd najczęściej w obliczu sprzeciwu wobec uznanych za niekorzystne decyzji samorządu. Niewykluczone, że rozwijająca się od lat banalizacja krajowej polityki i spadające nadzieję związane z państwem i rynkiem. Referat nawiązuje do mojej książki Społeczeństwo obywateli? w której jednak zabrakło miejsca na przedstawienie pełnych wyników badań nad radami dzielnic i lokalnymi stowarzyszeniami miejskimi, ku czemu będzie, mam nadzieję, okazja.

Aleksandra Belina (Uniwersytet Warszawski): *Od formalizmu do aktywizmu? Analiza przyczyn odchodzenia pracowników i członków trzeciego sektora do grup nieformalnych i ruchów oddolnych*

W środkowoeuropejskiej literaturze przedmiotu koncentrowano się dotychczas głównie na sformalizowanym zaangażowaniu społecznym na rzecz organizacji pozarządowych (Jacobsson, Saxonberg 2013; Korolczuk 2017; Radiukiewcz 2016). Ideą, która przyświecała autorce badań, była potrzeba przeanalizowania przemian zachodzących w sferze polskiego społeczeństwa obywatelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem oddolnych inicjatyw społecznych. Celem naukowym jest ustalenie przyczyn odchodzenia pracowników i członków z polskich organizacji pozarządowych na rzecz realizacji działań społecznych w ramach ruchów oddolnych, inicjatyw niezinstytucjonalizowanych. Podjęto próbę weryfikacji procesów instrumentalizacji oraz biurokratyzacji sposobów działania badanych podmiotów trzeciego sektora (por. Dudkiewicz 2009; Gliński 2006; Goszczyński, Kamiński, Knieć 2013; Górniak 2014; Krastew 2013; Pestoff 2009; Smith 2005; Załęski 2012), przyczyniających się do decyzji o zmianie obszaru aktywności rozmówców. Powody odejścia byłych pracowników i członków NGO-sów analizowane będą przez pryzmat profesjonalizacji i komercjalizacji trzeciego sektora, a także jednostkowych oczekiwań, wartości, motywacji oraz momentów trudnych współpracy z organizacją pozarządową. W trwającym badaniu autorka analizuje, czy różnice wyobrażeń na temat działalności organizacji społecznych wynikają z szerszych przeobrażeń (percepcji) państw demokratycznych i społeczeństwa obywatelskiego, prowadząc do tworzenia się oraz intensyfikacji tzw. nowych ruchów społecznych – „czwartego sektora", który miałby reprezentować oddolne, niezarejestrowane i spontaniczne inicjatywy obywatelskie (Żuk 2001) lub „protoinstytucji społecznych" (Skrzypczak 2015). Referat stanowi jednocześnie próbę wyjścia poza dominujące do niedawna rozumienie społeczeństwa obywatelskiego, w świetle którego tożsame jest ono z organizacjami pozarządowymi (Radiukiewicz 2016, Kościański 2015). Badanie ma charakter pragmatyczny, kładąc nacisk na praktyczną, realną możliwość rozwiązywania problemów i działania ku temu prowadzące. Analiza działalności aktywistów spoza organizacji pozarządowych może posłużyć jako wytyczne dla środowiska skupionego wokół trzeciego sektora oraz wskazanie możliwych kierunków dążeń, mogących uchronić zaangażowanie społeczne od stricte funkcjonalnego ujmowania, a także pogłębić współpracę i wzajemne zrozumienie przedstawicieli inicjatyw nieformalnych i sformalizowanych. Ponadto, włączono perspektywę konstruktywistyczną, która podkreśla „konieczność odczytania, zrozumienia i skutecznego przekształcania otaczającego nas i zmieniającego się świata" (Theiss 2010: 1). W prowadzonych badaniach zastosowano metodę badań jakościowych. Wywiad stanowi odpowiednie narzędzie umożliwiające badanie sposobu, w jaki jednostki (aktywiści) doświadczają i postrzegają zinstytucjonalizowaną oraz oddolną sferę działalności społecznej. Dla potrzeb prezentowanej pracy wybrano wywiad częściowo ustrukturyzowany, określany w literaturze anglojęzycznej jako semi-structured interview. Na opisaną technikę zdecydowano się ze względu na charakterystykę badań oraz stawiany problem badawczy, bowiem „wywiady tego typu są odpowiednie do pracy z małą próbą badawczą oraz przydatne podczas badania specyficznych sytuacji (…). Ponadto, dzięki temu, iż zapewniają dostęp do percepcji oraz opinii są efektywnym narzędziem do uzyskania wglądu w problemy, które nie są łatwo uchwytne, choć budzą niepokój w konkretnych środowiskach lub segmentach populacji" (Laforest 2009: 1). Miejscem badań jest środowisko byłych działaczy trzeciego sektora i osób zaangażowanych w oddolne, nieformalne inicjatywy społeczne, a także aktywistów tego typu, niemających uprzednich doświadczeń z organizacjami pozarządowymi (brak doświadczeń jako świadomy wybór), mieszkających i działających w Warszawie i we Wrocławiu. Badani aktywiści (mając na uwadze „efekt świeżości") decyzję dotyczącą zaangażowania ruchy oddolne podjęli w okresie krótszym niż trzy lata przed rozpoczęciem opisywanych badań. Wybór rozmówców, a także inicjatyw oddolnych i organizacji pozarządowych, z którymi byli związani, odbywa się według założeń próby różnorodnościowej (heterogeneity sampling).

Andrzej Wróbel (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *„Obywatelska" proskrypcja radnego Kałuży*

Problematyka zmiany barw politycznych jest tak stara jak samo zjawisko polityczności. Zawsze wywołuje skrajne reakcje i poczucie zdrady. Werbalizacja tego uczucia może mieć rozmaite następstwa i nieoczywiste konsekwencje. W polskiej debacie publicznej najbardziej znanym przypadkami była słynna nagrana „korupcja Renaty Beger", która pomimo wprowadzenia na polityczne salony nagrań jako metody walki politycznej nie przyniosła, być może z powodu rozbicia intrygi żadnej ze stron wymiernych skutków. Jednak sytuacja radnego sejmiku śląskiego Wojciecha Kałuży przyniosła

dramatyczne zmiany w rozkładzie sił sejmiku i dała PiS samodzielną kontrolę województwa śląskiego. W związku ze zmianą zwycięzcy wyborów sprawa Kałuży sprowokowała liczne reakcje od nie wymagających silnego zaangażowania internetowych przepychanek po znaczących rozmiarów organizowane jako protest obywatelski wiece i happeningi polityczne zdobywając istotne miejsce w debacie publicznej kilku kolejnych tygodni. Tematem proponowanego wystąpienia jest analiza formuły reakcji na „zdradę/nawrócenie Kałuży" na płaszczyźnie zaangażowania politycznego uczestników, języka, którym się posługiwali oraz próba wyjaśnienia funkcji które owe reakcje pełniły w szerszym planie około wyborczej intensyfikacji podkreślania przynależności grupowej. Kluczowa dla zrozumienia problemu jest tez próba odpowiedzi na pytanie o skutki reakcji na ów transfer w dłuższej perspektywie czasowej oraz zbadanie związku siły tej reakcji do jej pozornego braku konsekwencji. W mojej opinii kategoria wyznaczania granic grupy jest kluczową dla analizy reakcji na zjawisko transfery radnego Kałuży i jego społecznych skutków. Z jednej strony mamy do czynienia z próbą odebrania podmiotowości obywatelskiej i prawa moralnego do reprezentowania wyborców w sejmiku, jest to aspekt sprawy, który posiadać może konsekwencje dla dalszego życia i kariery politycznej Wojciecha Kałuży jako silny czynnik delegitymizujący. Czynnik ten jednak będzie istotny tylko w sytuacji podtrzymania „zdrady śląska" w debacie publicznej. Związany z tym może być drugi aspekt zagadnienia, w mojej opinii najbardziej dla sprawy istotny i odpowiedzialny za siłę wrogich reakcji wobec radnego Kałuży i brak szczególnego zainteresowanie tym wydarzeniem drugiej strony sporu politycznego. Tym aspektem sprawy jest potrzeba silnego podkreślenia przynależności grupowej poprzez wskazanie wroga i wyraźnego pakietu wartości którym się sprzeniewierzył. Rady Kałuża wydaje się idealnym celem dla tego procesu. W mojej opinii sprawa zdrady Kałuży może mieć dalekosiężne skutki dla integracji i formowania się pewnego bloku politycznego i służyć jako forma mitu, a proskrypcyjna w charakterze dehumanizacja i pozbawienie praw przynależności do wspólnoty może być formą symbolicznego mordu założycielskiego.

Iwona Jakubowska-Branicka (Uniwersytet Warszawski): *Klient na rynku firm pożyczkowych. Sytuacja społeczna i prawna czyli o wykluczeniu obywatelskim*

Wystąpienie będzie poświęcone omówieniu sytuacji klienta na polskim rynku pożyczkowym. Z analiz socjologicznych wynika jednoznacznie, że w większości klientami firm pożyczkowych w Polsce są ludzie wykluczeni z bankowego rynku finansowego, nie posiadający zdolności kredytowej z powodu niskich dochodów lub nie spełnienia warunków formalnych wymaganych przez banki. Wykluczenie z systemu bankowego oznacza niemożność korzystania z elatywnie tańszych kredytów i pożyczek a więc upośledzonych skazuje na jeszcze większe upośledzenie w sytuacji konieczności pozyskania funduszy na zaspokojenie podstawowych najczęściej potrzeb. Można więc mówić o podwójnym wykluczeniu. Ponadto wyniki badań prowadzonych przez zespół prawników prowadzą do dalszych konkluzji. Ci, których sytuacja finansowa i prawna nie pozwala na korzystanie z tańszych kredytów bankowych są skazani na instytucje pożyczkowe a korzystając z ich usług oddają się w pełni we władzę tych instytucji, które nie tylko narzucają im jednostronne warunki umowy, ale także mają pełną kontrolę nad procesem ich wykonania i z reguły bardzo łatwego egzekwowania wierzytelności. System kontroli i wsparcia, który powinien zapewnić państwo, funkcjonuje z reguły źle, a sądy w większości wypadków jedynie zatwierdzają to, co przedstawi im pożyczkodawca. W ten sposób pierwotne wykluczenie ekonomiczne przekłada się na wykluczenie z systemu bankowego a to z kolei powoduje częściowe wykluczenie z ram porządku prawnego tworzonego przez państwo. Mamy więc do czynienia z potrójnym, „kaskadowym" wykluczeniem, ostatecznie wykluczeniem obywatelskim, bo o takim można mówić, gdy jednostka przestaje być podmiotem prawa, prawa, które chroni jej interesów. Dla systemu demokratycznego jest to sytuacja katastrofalna w skutkach.

Referaty wyłożone:

Galia Chimiak (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Kobiety na rzecz społeczeństwa obywatelskiego czy społeczeństwo obywatelskie na rzecz kobiet? Przypadek Polski*

Po obaleniu poprzedniego systemu promowanie praw kobiet przez nowopowstające organizacje pozarządowe zostało w znaczny sposób wsparte przez zagranicznych prywatnych oraz publicznych darczyńców. Jednak z czasem polskie społeczeństwo obywatelskie rozwinęło własne zasoby reprezentowania kobiet oraz działania na rzecz ich praw. Niemniej jednak, zinstytucjonalizowany sektor społeczeństwa obywatelskiego reprodukuje niektóre z ograniczeń strukturalnych z którymi borykają się kobiety zarówno w obszarze publicznym jak i prywatnym. Ostatnie przykłady masowej mobilizacji wokół prób dalszego zaostrzenia prawa do przerywania ciąży jednak świadczą o wciąż żywym potencjale do samoorganizowania się jako źródło egzekwowania nadzoru obywatelskiego nad procesami rządzenia w kraju.

Justyna Tomczyk (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Aktywność obywatelska kobiet — wymiar małomiasteczkowy*

Referat przedstawia aktywność obywatelską kobiet w najmniejszych miastach w Polsce. Zamysł niniejszego projektu wywodzi się z założenia, że aktywne obywatelstwo kobiet jest zagadnieniem inspirującym poznawczo oraz wymaga sukcesywnych i poszerzonych analiz. Dotychczasowa wiedza na ten temat traci na aktualności, przede wszystkim dlatego, że pojawiają się nowe formy, typy, wymiary i przestrzenie tej aktywności, natomiast te dawniej praktykowane lub habitualnie przyswojone są wypierane, stygmatyzowane jako anachroniczne, reliktowe. Referat opiera się wynikach badań ilościowych, które zostały zrealizowane przy wykorzystaniu techniki wywiadów kwestionariuszowych (tzw. PAPI). W referacie omawiam skalę, stopień i zakres badanego zjawiska; dokonuję analizy porównawczej form, typów i funkcji aktywności obywatelskiej (przy jednoczesnym określeniu czynników dominujących, które kształtują ten rodzaj aktywizmu); wskazuję na specyfikę modelu teoretycznego obywatelstwa małomiasteczkowego. Małomiasteczkowy wymiar aktywności obywatelskiej kobiet dotychczas nie doczekał się pogłębionych badań – w tym sensie prezentowany projekt ma charakter pionierski.

Filip Leśniewicz (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Ciemnogród a „modernizatorzy", czyli o niekończącym się sporze*

Podział na „ciemnogród" i „modernizatorów" jest sporem opisywanym co jakiś czas czy to w obiegu naukowym czy literackim. Obydwie te grupy różnicuje podejście do kwestii religii, tradycji czy też odmienny stosunek do „centrum" rozumianego jako najbardziej rozwinięte gospodarczo i narzucające niejako swoje wzorce kulturowe państwa tzw. Zachodu. Moje wystąpienie dotyczące tego podziału w polskim życiu społeczno-politycznym będzie oparte o badania, które były podstawą mojej pracy magisterskiej. Podstawą, z której zaczerpnąłem kategorie analityczne, był dramat Stanisława Brzozowskiego pt. „Mocarz". Znamienne są tytuły prasowe występujące w tym dramacie tj. „Przyszłość" i „Ognisko rodzinne". Na podstawie tych kategorii przeprowadziłem analizę treści trzech czasopism („Do Rzeczy", „W Sieci", „Polityka") oraz jednej gazety („Gazeta Wyborcza"). Analizowane materiały ukazały się w dniach od 7 IX 2015r. (dzień po zakończeniu referendum w sprawie Jednomandatowych Okręgów Wyborczych) do 25 X 2015r., czyli do dnia przeprowadzenia wyborów parlamentarnych. Analizę przeprowadziłem przy pomocy programu QDA Miner kodując wybrane artykuły (łącznie 135 tekstów) według kategorii wchodzących w skład czy to perspektywy „ciemnogrodzian" czy też „modernizatorów". Moje wystąpienie będzie zawierało podobną strukturę tj. na początku przedstawię pokrótce dramat „Mocarz" Stanisława Brzozowskiego, pokażę jak wyodrębniałem kategorie analityczne oraz przedstawię metody badań. Następnie przedstawię wyniki oraz zinterpretuje je w oparciu o twórczość polskiego myśliciela i postaram się przedstawić konstruktywne rozwiązanie na wyjście z tego sporu.

Tomasz Krakowiak (Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Skierniewicach): *Postawa ironiczna jako wzór obywatelskości*

W świecie, który odzyskał historię po tym jak nazbyt pospiesznie i optymistycznie ogłoszono jej koniec demokracja traci grunt pod nogami. Przywołując metaforę używaną przez badaczy sztucznej inteligencji można powiedzieć, że demokracja wkroczyła w „dolinę niesamowitości". W indywidualnym doświadczeniu często przejawia się to jako budzące niepokój wrażenie kontaktu z tworem sztucznym, który w dodatku – poprzez swoją destrukcyjną dwuznaczność – wykazuje pewne podobieństwo do Platońskiego farmakonu: tak jak pismo „hipnotyzuje życie pamięci" i przenosi ją poza podmiot by stała się martwym pozorem mądrości, tak demokracja, która miała wyposażać jednostki w poczucie politycznej podmiotowości i sprawczości, zdaje się już tylko oderwanym od życia instytucjonalnym i proceduralnym pozorem. Doświadczamy jeszcze tektonicznej dynamiki uruchomionych w wieku XVIII procesów demokratyzacyjnych, o których Reinhart Koselleck powiadał, że przebiegają jako zjawisko narastające w linearnej progresji, w sposób nieuchronny, na zasadzie szachowego „zugzwangu". Z drugiej zaś strony urzeczywistniają się obawy artykułowane już przez Johna Stuarta Milla i Alexisa de Tocqueville'a, że jest w idei demokracji obecny „gen" samozagłady. Dominujące we współczesnej przestrzeni społecznej wzory komunikowania sprawiają, że – ujmując problem w terminach używanych przez Maxa Schelera –„demokracja rozumu" ustępuje przed „demokracją emocji" zasilanych potężnym ładunkiem strukturalnie warunkowanego resentymentu rozsadzającego konieczną do przetrwania ludzi i społeczeństw iluzję wspólnego świata. Jak zapośredniczyć narastający antagonizm i odbudować wzajemną lojalność między władzą polityczną i jej instytucjami a społeczeństwem, czy może lepiej powiedzieć hoi polloi. Jak odbudować wzajemną lojalność łączącą elity ze społeczeństwem i społeczeństwo z elitami? Intelektualny odruch nakazuje powrót do zasad Rozumu i myśli oświeceniowej. Richard Rorty kwestionuje ten rodzaj zaangażowania, który określa jako „obstawanie przy rozumie", a który reprezentuje Habermas odwołując się w swojej wizji w pełni demokratycznego społeczeństwa do złożonych przesłanek teoretycznych takich jak na przykład „rozum komunikacyjny" czy „racjonalność komunikacyjna". Sądzę, że postawą zapośredniczającą „obstawanie przy rozumie" i „obstawanie przy wolności" jest postawa ironisty. Przy czym ironię rozumieć należy jako (jedyne być może dostępne każdemu) narzędzie obrony przed wpływem totalizujących ujęć lub też obrazów świata poprzez odsłanianie wielorakich punktów widzenia. W referacie

postaram się pokazać, że postawa ironiczna może stać się, paradoksalnie, skutecznym sposobem na „bycie obywatelem". Postawa ironiczna jest co prawda momentem demaskacji i dekonstrukcji iluzji wspólnego świata ale zarazem cechuje ją -zgodnie z opisem Rorty'ego – gotowość do rozmowy, co ma wymiar etyczny, czy raczej moralny. Jeśli uznać, że kryzys demokracji przejawia się najdotkliwiej w bierności społeczeństwa, które zarazem traci więź z elitami, to ironia okazuje się czynnikiem, który łączy na równych prawach ironicznego myślenia w zdemokratyzowaną wspólnotę: mędrca zadającego w debacie publicznej sokratejskie pytania, poetyzującego inteligenta, który wie, że ironia „jest koniecznym bytu cieniem" i zwyczajnego szydercę wytwarzającego wieczorami internetowe memy.

Agnieszka Rymsza (Collegium Civitas w Warszawie): *Trudności we wspieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego przez państwo — refleksje z pracy w Departamencie Społeczeństwa Obywatelskiego KPRM 16 marca*

Tytuł mojego referatu na zjeździe PTS w roku 2016 brzmiał: Najważniejsze wyzwania i szanse stojące przed sektorem pozarządowym w Polsce. Refleksje na koniec roku 2016. Opisywałam w nim najważniejsze wedle moich badań i obserwacji wyzwania i problemy, stojące przed polskim sektorem pozarządowym oraz szanse, wynikające z planów zespołu przy nowoobranym rządzie, którego byłam częścią, co do rozwijania systemu wsparcia dla organizacji pozarządowych i szerzej, społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. W tym roku, w swoim wystąpieniu, chciałabym podzielić się z uczestnikami sesji swoimi doświadczeniami z będącej niejako obserwacją uczestniczącą ponad trzyletniej pracy w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, gdzie zaczynałam jako doradca Pełnomocnika Rządu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego a obecnie jestem dyrektorem Departamentu Społeczeństwa Obywatelskiego. Po wieloletniej pracy w organizacjach pozarządowych, naukowym badaniu sektora to kolejna perspektywa spojrzenia na sektor pozarządowy – tym razem z perspektywy zajmowania się wspieraniem rozwoju społeczeństwa obywatelskiego ze strony administracji publicznej. Chciałabym przedstawić niektóre trudności pracy we wpieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, które sprawiają, że ambitne plany i nadzieje, z którymi przychodziłam do Kancelarii nie mogły być zrealizowane w stopniu jakim zakładałam. Wśród poruszonych zagadnień chciałabym się odnieść do takich wymiarów jak: niski poziom jedności, współpracy i dialogu – elementy per se właściwe społeczeństwu obywatelskiemu. By zakończyć nieco optymistyczniej – powtórnie nawiązując znowu do wystąpienia na poprzednim zjeździe PTS, gdzie przedstawiałam najważniejsze elementy tworzonego w Kancelarii Prezesa Rady Ministrów Narodowego Programu Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – tym razem chciałabym przedstawić pod koniec wystąpienia co się udało dokonać przez ten czas, które elementy owego Programu ujrzało światło dzienne i wzmocniły system wsparcia dla społeczeństwa obywatelskiego w Polsce. Chciałabym też poddać refleksji zagadnienie czy i generalnie w jaki sposób państwo powinno wspierać rozwój społeczeństwa obywatelskiego, zagadnienie, które stanowiło temat moich badań i rozważań od wielu lat. Już bowiem w swojej pracy doktorskiej obronionej w 2007, ukuwając pojęcie governmentalizacji, pisałam o negatywnych skutkach uzależnienia organizacji od wsparcia publicznego (zwłaszcza wsparcia finansowego) a w swojej książce wydanej na jej podstawie przedstawiałam rekomendacje jak takie wsparcie powinno wyglądać. Nie wiedziałam wówczas jeszcze, że kilkanaście lat później sama będę pewnym elementem struktur państwowych wspierających organizacje pozarządowe w Polsce i będę mogła obserwować bezpośrednio efekty takiego wsparcia i procesy jemu towarzyszące. To praktyczne doświadczenie niewątpliwie poszerzyło mój punkt widzenia w tej kwestii.

Małgorzata Kosiorek (Uniwersytet Łódzki): *Partycypacyjny potencjał terenowych rad oświatowych w kreowaniu społeczeństwa obywatelskiego*

Od 1989 roku w polskiej polityce oświatowej miały następować procesy decentralizacji i uspołecznienia szkolnictwa państwowego. Jednym z fundamentalnych warunków demokratyzacji oświaty miała być możliwość tworzenia, na różnych szczeblach samorządności publicznej, organów doradczych, konsultacyjnych i kontrolnych w postaci rad oświatowych. Od lat 90. XX wieku prawodawstwo uwzględnia i opisuje kompetencje oraz zadania rad oświatowych na szczeblu województw, powiatów i gmin. Niestety ostatnie trzy dekady pokazały, że społeczeństwo polskie nie jest gotowe do podejmowania oddolnych inicjatyw służących kreowaniu polityki oświatowej i budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, czego przykładem są rady oświatowe, w dużej mierze, pozostające w sferze teoretycznych założeń i możliwości.

G35. SAMOORGANIZACJA SPOŁECZNA W MIEŚCIE. JEDNOŚĆ W WIELOŚCI? » SOCIAL SELF-ORGANIZATION IN THE CITY. UNITY IN MULTIPLICITY?

Organizatorzy » Organizers: Marek Nowak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Anna Domaradzka** (Uniwersytet Warszawski)

Sekcja PTS: Sekcja Społeczeństwa Obywatelskiego » Civil Society Section

Język obrad: polski i angielski » **Language :** Polish and English

Przedmiotem dyskusji w ramach nieregularnej grupy tematycznej będzie problem elementów wspólnych i relacji pomiędzy formami miejskiej samoorganizacji społecznej, konstruowanej wokół bardzo modnego dziś hasła: prawa do miasta. Odwołując się do pojęcia wykorzystywanego w literaturze przedmiotu choćby przez Piotra Sztompkę, ruchy miejskie tworzą obecnie rozbudowany „przemysł", co implikuje szereg pytań. Po pierwsze, otwiera perspektywę genetyczną ruchów miejskich i pytanie o ich źródła w odniesieniu do doświadczeń samo-organizacyjnych współczesnych Polaków i szerszej perspektywy historycznej zakorzenionej np. w XIX wiecznym ruchu robotniczym. Po drugie, niesie za sobą pytania o treść przekazu, jaki formułują w swojej wielości ruchy miejskie, bądź to przyjmując kształt struktury parasolowej Kongresu Ruchów Miejskich, bądź np. ruchu lokatorskiego, czy plejady stowarzyszeń, fundacji, grup działaniowych, które do tożsamości „prawa do miasta" się odwołują. Trzecia kwestia nawiązuje do narzędzi jakie „przemysł" ruchów miejskich (czy też miejskich ruchów społecznych) wykorzystuje oraz potencjał zmiany jakie ze sobą niesie – jako forma protestu, podlegająca z czasem instytucjonalizacji i postępującej kolonizacji przez głównonurtowy dyskurs polityczny. Wszystkie trzy pytania inspirowane są zagadnieniami podejmowanymi, w być może najbardziej znanym artykule Clausa Offego podejmującego problem przeciwstawienie „nowych" i „starych" ruchów społecznych. Czy zatem ruchy miejskie da się opisać w kategoriach nawiązań do historycznych zjawisk (których rodowód zakorzeniony jest w późnych latach powojennych), czy raczej konstruują nowe zjawisko – fenomen „nowych" nowych ruchów społecznych, paralelnie do wybranych interpretacji miejskiego ruchu „Occupy". Niemniej ważną kwestią pozostaje pytanie o publiczności miejskich ruchów społecznych, co wiemy na jej temat, kim są zwolennicy oferty miejskich aktywistów, także z perspektywy klasycznych osi podziałów/nierówności (własności, władzy, wiedzy i szacunku). Panel oparty o wypowiedzi zarówno badaczy tematu, jak i aktywistów ma umożliwić dyskusję, która rzuci oryginalne światło na problematykę wybraną jako *leitmotiv* najbliższego zjazdu socjologicznego we Wrocławiu.

Grupa ma charakter panelu dyskusyjnego

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala » Room: W3.20

Referaty wygłaszane:

Paweł Kubicki (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Polskie ruchy miejskie. Wnioski z badań*

Referat poświęcony będzie analizie procesów, w ramach których formowały i strukturalizowały się polskie ruchy miejskie. Prezentowane wnioski bazują na projekcie badawczym realizowanym dzięki granowi: Miejskie ruchy społeczne w Polsce, Narodowe Centrum Nauki, konkurs Miniatura 1, panel dyscyplin, numer wniosku: 017/01/X/HS6/01204, w okresie: 12.11.2017- 11.12.2018. W trakcie badań terenowych, realizowanych od wiosny do grudnia 2018 roku, zostało przeprowadzonych 30 wywiadów pogłębiających z liderami i liderkami ruchów miejskich z następujących miast: Białystok, Bytom, Gdańsk, Gdynia, Gorzów Wielkopolski, Lublin, Łódź, Katowice, Kraków, Mielec, Poznań, Sopot, Toruń, Wrocław, Warszawa, Zielona Góra. Ponadto, w trakcie badań zostały poddane analizie dokumenty zastane, głównie witryny internetowe poszczególnych ruchów miejskich oraz materiały publicystyczne na temat działalności ruchów miejskich w poszczególnych miastach. Materiały te zostały wykorzystane do prowadzenia krytycznej analizy dyskursu kształtowanego polskie ruchy miejskie. Specyfika, cele i strategie ruchów miejskich są uwarunkowane zmieniającym się kontekstem: intelektualnym, społeczno-kulturowych, ekonomicznym i politycznym. (Mayer 2011). Dlatego też w oparciu o zebrany materiał empiryczny, analizować będę cechy charakterystyczne polskich ruchów miejskich uformowanych specyfiką kontekstu ostatniej dekady. Zakładam, że w tym przypadku mamy do czynienia z nowym typem ruchów społecznych, których działania wyznaczane są: (1) dialektyczną zależnością postępujących kryzysów miejskich (Mayer 2011, Harvey 2012). (2) Rosnącym znaczeniem miasta jako ramy organizującej działania zbiorowa (Barber 2014, Glaeser 2012, Sennett 2018) oraz (3) zwrotem przestrzennym wyznaczających intelektualny dyskurs współczesnych studiów nad miastem (Foucault 2005, Soja 1996). Skutkiem tych zależności, współczesne ruchy społeczne coraz częściej przybierają formę miejskich ruchów społecznych, a na ich dynamikę wpływają kolejne kryzysy miejskie, zwłaszcza w kontekście obecnego kryzysu miejskiego (Florida 2017), który uderza przede wszystkim w miejską klasę średnią – bazę nowych ruchów społecznych. Przy takich założeniach operacyjnych polskie ruchy miejskie analizować będę w odniesieniu

do trójfazowego modelu kształtowania się tożsamości ruchu społecznego zaproponowanego przez Klausa Edera: (1) faza kształtowania się tożsamości poprzez wyznaczanie granic działań zbiorowych, (2) faza reprodukcji/krystalizacji tożsamości poprzez praktykę poznawczą, „uczenie się" ruchu, (3) przemiany ruchu. (Eder 1993).

Przemysław Pluciński (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Jedność dzięki wielości — ruchy Prawa do miasta we współczesnej Polsce*

Tak zwane miejskie ruchy społeczne (dalej: MRS) mają w Polsce wyraźnie hybrydowy charakter. Choć poprzez kategorię MRS rozumie się najczęściej tak zwane ruchy mieszczańskie, to społecznymi, oddolnymi podmiotami działającymi w polu „gier o miasto" są również ruchy lokatorskie i o proweniencji neoanarchistycznej, rozmaite NGO's i QUANGO's, inicjatywy ad hoc, niezrzeszeni aktywiści, częściowo również (przede wszystkim) pozaparlamentarne partie polityczne. Tym, co łączy tak zróżnicowane ontologicznie (organizacyjnie), programowo i ideologicznie oraz strategicznie podmioty jest doktryna prawa do miasta. To przede wszystkim ona stanowi parasol kategorialny oraz efektywne spoiwo dla nierzadko bardzo odmiennych narracji na temat „dobrze urządzonego miasta". Wskazują na to dotychczasowe badania socjologiczne MRS, w tym badania empiryczne autora. Miały one wieloetapowy charakter i składają się na nie: desk research, obserwacja oparta o peryferyjne uczestnictwo, analiza treści oraz niemal 30 wywiadów pogłębionych o charakterze biograficznym i konceptualnym, przeprowadzonym wśród aktywistów i aktywistek z 6 ośrodków miejskich. Celem wystąpienia jest próba zwartej charakterystyki głównych aktorów w polu gier o miasto oraz zdefiniowanie naczelnych „problemów miejskich", charakterystycznych dla przywoływanych podmiotów.

Ioana Florea (University of Bucharest, EHESS Paris), **Agnes Gagyi**, **Kerstin Jacobsson** (University of Gothenburg): *Housing struggles in Bucharest and Budapest: mapping urban civil society in terms of a field of contention*

In our earlier work, we developed the 'field of contention' notion, proposing to account for the complexity of struggles in the housing sphere by focusing on how structural processes shape actors' positions and mutual relations, in present social struggles over housing. In this paper, we propose to take this approach one step further by applying it to a complex map of actors and relations within two fields of housing contention in East Central Europe: Bucharest and Budapest. Besides local urban processes and struggles, we trace regional and transnational processes that shape the maneuver space of local actors, as well as regional and transnational alliances built by these actors.

Barbara Lewenstein (Uniwersytet Warszawski): *Ruchy miejskie w procesie legitymizacji systemu demokracji liberalnej*

Przyjęta perspektywa wystąpienia poszukiwać będzie związków między aktywnością ruchów miejskich a szeroko pojmowaną polityką. Wystąpienie ma na celu pokazanie jakiego rodzaju politykę uprawiają miejskie grupy i organizacje obywatelskie, jak ich działania i postulaty usytuować wobec tradycyjnej polityki partyjnej. Przywołana zostanie koncepcja Kl. Offego „polityki nieinstytucjonalnej" jako rama pojęciowa dla analizowanego zjawiska. Pokazane zostaną różne formy wyrażania politycznego komunikatu: od zwykłej formy protestu, przez angażowanie się w kampanię wyborcze, do budowania autonomicznych przestrzeni miejskich (kooperatywy, skłoting itp.), które pozwalają na realizację alternatywnych celów i wartości. Na przykładzie badania realizowanego w ramach międzynarodowego grantu badawczego „Living with Hard Times: How European Citizens Deal with Economic Crises and Their Social and Political Consequences" zasugerowane zostaną związki między niesionymi postulatami zmian, wyrażanymi przez polskie organizacje w formie prawa do miasta, a europejskim kryzysem gospodarczym. Ostatecznie postawię pytanie bardziej ogólne, a mianowicie, na ile działania wielu miejskich grup i organizacji społecznych stanowią reakcję na problemy typowo miejskie a na ile można je rozpatrywać – szerzej w kategoriach legitymizacji dla porządku społecznego zbudowanego wokół demokracji liberalnej.

Lech Mergler (Kongres Ruchów Miejskich, Prawo do Miasta, Poznań): *Narzędzia ruchów miejskich*

Ruchy miejskie raczej nie dysponują specyficznym, odrębnym od innych „podobnych" podmiotów życia społecznego, arsenałem narzędzi na rzecz generowania zmian. Natomiast ich specyfiką jest najwyraźniej różnorodność wykorzystywanych narzędzi działania. Bierze się to prawdopodobnie stąd, że formuła „ruchu miejskiego" jest szeroka, niesformalizowana, nie ugruntowana ideologicznie ani instytucjonalnie, więc nie istnieją wywodzące się z takich uwarunkowań bariery (co innego w przypadku partii politycznej lub związku zawodowego). Jednocześnie ruchy miejskie są pragmatyczne (w sensie nawet radykalnego reformizmu ale nie „rewolucji") i elastyczne w ramach „miastopoglądu", stąd dobór narzędzi działania zależy przede wszystkim od ich przewidywanej skuteczności. Ocena tej skuteczności to podstawowe i problematyczne zagadnienie. Wydaje się interesujące przedstawienie pewnej liczby przykładów działań w ramach ruchów miejskich przeprowadzonych z użyciem różnych narzędzi wraz z próbą oceny ich skuteczności z punktu widzenia zakładanej zmiany – na podstawie praktycznych doświadczeń działalności lokalnej i krajowej w ruchach miejskich. Kontekstem może być przejmowanie przez mainstreamowi dyskursy narracji własnej ruchów miejskich.

Marta Bejnar-Bejnarowicz (Kongres Ruchów Miejskich, Radna Miasta Gorzowa): *Ruch miejski w średnim mieście*

Punktem wyjścia jest ustalenie na przykładzie Gorzowa, motywacji społecznego zaangażowania się mieszkańców we wspólne sprawy miejskie, w tym włączanie się w zorganizowane struktury ruchów miejskich, jak np. Stowarzyszenie Ludzie dla Miasta. Następnie – jakie znaczenie dla tego zaangażowania mają różne okoliczności ich życia, problemy na jakie natrafili — wykształcenie, zamożność, rodzaj wykonywanej pracy i inne, związane z miejscem zamieszkania. Należy podkreślić, że ta aktywność nie ma na celu poradzenia sobie z problemami indywidualnymi, osobistymi tylko służy dobru wspólnemu – najbliższego otoczenia, osiedla, dzielnicy, miasta. Gorzów jako najmniejsze miasto wojewódzkie w Polsce, dotknięte z powodu peryferyjnego położenia wykluczeniem komunikacyjnym, ma szczególne cechy miasta znajdującego się „pomiędzy" metropoliami a miastami mniejszymi. Oznacza to szczególne i złożone problemy, z jakimi miasto się musi mierzyć. Stąd też szczególne uwarunkowania i dzieje ruchów miejskich w Gorzowie, wyraźnie odstające od historii miejskiego aktywizmu w innych ośrodkach miejskich. Istotne i godne prezentacji są przełomowe sytuacje w tej historii, które zdecydowały o jej dynamice.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala » Room: W3.20

Dyskusja panelowa pomiędzy uczestnikami(-czkami) z udziałem słuchaczy(-czek).

G36. STUDIA O NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI – SPOŁECZNE I KULTUROWE KONTEKSTY NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Organizatorzy: Mariola Racław (Uniwersytet Warszawski), **Jakub Niedbalski** (Uniwersytet Łódzki), **Marta Sałkowska** (Collegium Civitas w Warszawie), **Elżbieta Zakrzewska-Manterys** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski (tłumaczenie na polski język migowy)

Socjologowie ogłaszają zmianę modelu definiowania niepełnosprawności: odchodzi się od modelu medycznego i indywidualnego w kierunku modelu społecznego, opartego na prawach człowieka oraz założeniach społecznego konstruowania niepełnosprawności. Również w Polsce wzrasta liczba prowadzonych badań, a także powstaje coraz więcej publikacji anonsujących transformację postrzegania niepełnosprawności jako zjawiska społecznego. Językowym odzwierciedleniem proponowanych zmian jest wprowadzenie do publicznego (naukowego i potocznego) obiegu określenia „osoby z niepełnosprawnością". Ma ono, na wzór anglosaski, odzwierciedlić społeczny dystans utworzony pomiędzy osobą a jej niepełnosprawnością, co pozwala jednostce na budowanie tożsamości wokół innych elementów osobowości niż uwidoczniona czy ujawniona dysfunkcja. Jednocześnie niepełnosprawność coraz częściej staje się tematem debaty publicznej. Niejednokrotnie towarzyszy temu zakłopotanie pełnosprawnej większości, ponieważ „biedni niepełnosprawni" i ich matki, ojcowie oraz inni opiekunowie nagle ze sfery prywatnej przenoszą się do publicznej. Swoją obecnością i odgrywaniem prywatnych do tej pory ról w przestrzeni publicznej mogą zmuszać normalsów do zajęcia stanowiska wobec ich sprawy. roponujemy stworzenie grupy łączonej, dla której wspólną ramą jest dyskurs o społecznych i kulturowych determinantach definiowania niepełnosprawności. Szczegółowe dyskusje przenosimy do dwóch sesji tematycznych o odmiennych charakterach (regularna, nieregularna). Pozwoli to zachować ciągłość poruszanej tematyki, zaś uczestnikom daje możliwość zapoznania się z różnymi perspektywami i formami jej ujmowania.

BLOK I i II:

OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE / OSOBY Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ. NOWA TOŻSAMOŚĆ — STARE ROLE CZY STARA TOŻSAMOŚĆ — NOWE ROLE?

Organizatorzy: Jakub Niedbalski (Uniwersytet Łódzki), **Mariola Racław** (Uniwersytet Warszawski)

Przeobrażenia modelu definicyjnego wiążą się z repozycjonowaniem kategorii osób niepełnosprawnych. Idzie za tym żądanie „udostępniania" osobom niepełnosprawnym ról społecznych, na które do tej pory nie było pełnego społecznego przyzwolenia. Osoba niepełnosprawna/z niepełnosprawnością zaczyna uzyskiwać dostęp – jak każdy obywatel – do zatrudnienia na otwartym rynku pracy, podejmuje obowiązki rodzicielskie, czynnie działa na rzecz społeczności miejsca zamieszkania, jest sportowcem, studentem czy uczeniem, odgrywając te role w publicznej przestrzeni, dostępnej dla wszystkich. Pytanie jakie stawiamy sobie oraz które proponujemy uczestnikom naszej grupy brzmi: czy faktycznie współcześnie w Polsce osoby niepełnosprawne „zyskują" nową tożsamość „osób z niepełnosprawnością", która pozwala im na odgrywanie nowych ról społecznych? Być może jednak,

nowa tożsamość anonsowana postulowaną przez aktywistów zmianą etykiety na „osoby z niepełnosprawnością" ma wymiar fasadowy i w dalszym ciągu role społeczne są wydzielone dla osób niepełnosprawnych a niektóre z nich bez społeczno-medycznego uzasadnienia blokowane? A może wspomniana zmiana etykiety nie ma znaczenia, a determinantą jest długi historyczny proces społecznej transformacji w oparciu o wartości demokratyczne, otwierający różnym grupom i kategoriom drogę do przyjmowania nowych ról społecznych. Interesuje też nas wewnętrzne zróżnicowanie samej kategorii osób niepełnosprawnych – w tym zakresie odgrywania ról społecznych – i „włączania" ich do nowej grupowej tożsamości osób z niepełnosprawnościami. Chcielibyśmy również poznać opinie badaczy i praktyków dotyczące akceptacji samych osób niepełnosprawnych dla zachodzących zmian społecznych. Zapraszamy zatem wszystkich zainteresowanych zarówno postawionymi pytaniami jak i zagadnieniami pokrewnymi (czy nie wyrażonymi przez nas wątpliwościami) do dyskusji a przez to do wzmocnienia debaty o społecznym procesie konstruowania niepełnosprawności i jego polityzowaniu w grze o władzę i prestiż.

BLOK III-V:

SPOŁECZNE I KULTUROWE (RE)INTERPRETACJE NIEPEŁNOSPRAWNOŚCI

Organizatorki: Marta Sałkowska (Collegium Civitas w Warszawie), **Elżbieta Zakrzewska-Manterys** (Uniwersytet Warszawski)

Przedmiotem refleksji w grupie są właśnie sposoby „odgrywania" niepełnosprawności, jej kulturowe i społeczne reinterpretacje. Chcemy spojrzeć na niepełnosprawność nie tylko z perspektywy socjologii zdrowia (medycyny), ale również z perspektywy mniejszościowej, kulturowej. Traktujemy niepełnosprawność jako cechę, która przez pełnosprawną większość jest ujmowana jako odmienność, a więc w kategoriach obcości. Warto zauważyć, że obecnie wiele środowisk osób niepełnosprawnych zaczyna spostrzegać swoje funkcjonowanie w kategoriach własnej normy, która jest traktowana jako podstawa do życia według własnych zasad. Zastanawiamy się, w jaki sposób warunki do życia „po swojemu" osobom z niepełnosprawnościami stwarza (lub nie) pełnosprawna większość? Kto i w jaki sposób określa, jak to „życie po swojemu" ma wyglądać? W jaki sposób niepełnosprawność jest „odgrywana" (*performed*)? W jaki sposób niepełnosprawność jest społecznie i kulturowo „przetwarzana" i reinterpretowana? Jaki udział w tych działaniach mają same osoby z niepełnosprawnościami? A w jakich rolach występuje pełnosprawna większość? Założeniem grupy jest jej interdyscyplinarny charakter. Dlatego też zapraszamy przedstawicieli psychologii, socjologii, antropologii kulturowej, kulturoznawstwa oraz innych nauk. Zapraszamy również osoby z niepełnosprawnością, przedstawicieli organizacji pozarządowych i instytucji zajmujących się problemem niepełnosprawności Grupa ma nieregularny charakter, więc, obok referatów, planujemy performance, pokazy i inne działania. Planujemy stworzyć sytuację w której osoby sprawne poczują się jak obcy, niedopasowani, niepełnosprawni. Chcemy pokazać, jak najbardziej jest to możliwe, emiczną perspektywę niepełnosprawności odnosząc się do tradycji dynamicznie rozwijającej się dyscypliny jaka są studia o niepełnosprawności (*disability studies*).

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
AULA 0.3

Referaty wygłaszane:

Jolanta Rzeźnicka-Krupa (Uniwersytet Gdański): *Różnica i tożsamość: rekonstrukcja społecznych ontologii niepełnosprawności w perspektywie teorii dyskursu E. Laclau i Ch. Mouffe*

Czym jest niepełnosprawność? Jak jest rozumiana i postrzegana? Jakie znaczenia ją definiują i jakie wartości są z nimi związane? Co oznacza bycie osobą niepełnosprawną/z niepełnosprawnością? Kto może zabierać głos na temat niepełnosprawności, kiedy i w jakim kontekście? Kto/ co decyduje o tym, jaka wiedza na temat niepełnosprawności jest prawomocna i jakie praktyczne działania oraz społecznie dostępne wzory funkcjonowania są realizowane? Kto/co decyduje o tym, jakie treści/znaczenia/definicje stanowią odpowiedzi na te pytania? W proponowanym wystąpieniu, korzystając z narzędzi analitycznych (pojęć) wywiedzionych z teorii dyskursu E. Laclau i Ch. Mouffe (2007; Laclau 2009), przedstawiam rekonstrukcję głównych założeń kształtujących współczesne teorie niepełnosprawności, które są przeze mnie rozumiane jako społeczne ontologie, wytwarzane w ramach determinujących je językowo-materialnych struktur dyskursywnych. Kategoria dyskursu stanowi istotny wymiar zarówno indywidualnego doświadczania wykluczenia przez osoby z niepełnosprawnością, jak i politycznej walki o społeczną transformację i zmianę opresyjnych praktyk. Przeciwstawianie się marginalizacji i wykluczeniu określonych grup społecznych jest niezwykle istotne, ale korzenie zjawiska społecznego „uniesprawniania" (dis/ablism) sięgają znacznie głębiej – w obszar relacji ustanawiających społeczeństwo jako takie. Ich zrozumienie jest równie ważne jak innych kwestii związanych ze społeczną percepcją „naturalizowanej różnicy biologicznej", takich jak rasizm, seksizm czy

homofobia (Thomas, Corker 2002). Teoria dyskursu Laclau i Mouffe, do której się odwołuję, stanowi właśnie próbę ukazania kluczowych procesów i mechanizmów konstytuujących byty społeczne, tożsamości podmiotów politycznych oraz ich wzajemne relacje. Rekonstrukcja społecznych ontologii niepełnosprawności (ontologii biologicznego braku, ontologii społecznej opresji wraz z ontologią zwyczajnego życia, oraz ontologii kulturowego oporu), uruchamiających różne sposoby jej doświadczania, rozumienia, poznawczego i społecznego „ogarnięcia" i wyznaczania granic wykluczenia, była ukierunkowana następującymi pytaniami: Jak w danym podejściu teoretycznym definiowana jest różnica wiązana z niepełnosprawnością i gdzie jest ona umiejscawiana? W jaki sposób budowane są granice danego pola dyskursywnego, a zarazem granice wykluczenia/włączania podmiotów? Gdzie znajdują się punkty węzłowe i w jaki sposób wytwarzane są łańcuchy ekwiwalencji w ciągu artykulacji konstytuujących pole danego dyskursu niepełnosprawności? Jak wytwarzane i stabilizowane są znaczenia w obszarze dyskursu w powiązaniu z praktykami działania w polu społecznym? Jakie treści wypełniają znaczenia i konstytuują tożsamość podmiotów w obszarze danej ontologii niepełnosprawności? W jaki sposób i w jakim miejscu pola dyskursywnego dochodzi do dyslokacji (rozerwania łańcucha ekwiwalencji) i przemieszczenia granic dyskursu? Wychodząc z założenia, iż niepełnosprawność jest tym, co E. Laclau określał jako puste znaczące, próbuję zrekonstruować jakie partykularne znaczące wypełniają treścią i domykają znaczenia w obszarze wyłonionych ontologii, dążąc tym samym do hegemonii i ustanowienia uniwersalnej podstawy społecznej i kulturowej identyfikacji osób z niepełnosprawnościami.

Monika Struck-Peregończyk, Olga Kurek-Ochmańska (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania): *Nowe etykiety, nowe role? Zmiany w przedstawianiu osób z niepełnosprawnością w polskiej prasie*

Zmiany w postrzeganiu osób niepełnosprawnych i zwrot ku społecznemu modelowi niepełnosprawności powinny znaleźć odzwierciedlenie w debacie medialnej. Media z jednej strony eksponują dominujące postawy społeczeństwa wobec osób z niepełnosprawnością, z drugiej strony spełniają także rolę opiniotwórczą, konstruując pewne sposoby myślenia i mówienia o niepełnosprawności. Celem artykułu jest zbadanie na ile związane ze zmianami modelu postrzegania niepełnosprawności określenie „osoba z niepełnosprawnością" jest używane w debacie medialnej oraz czy towarzyszą temu zmiany w przedstawianiu ról społecznych przyjmowanych przez osoby niepełnosprawne. Analizie poddane zostały artykuły publikowane na temat osób z niepełnosprawnością w wybranych tytułach prasowych w okresie po ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych, która postuluje „zachęcanie wszystkich środków masowego przekazu do przedstawiania wizerunku osób niepełnosprawnych w sposób zgodny z celem konwencji". Głównymi kategoriami wziętymi pod uwagę w analizie były określenia stosowane w odniesieniu do osób z niepełnosprawnością oraz role społeczne osób z niepełnosprawnością będących bohaterami artykułów.

Agnieszka Woynarowska (Uniwersytet Gdański): *Znaczenia doświadczeń pracy w narracjach niepełnosprawnych intelektualnie pracowników — nowa rola i nowa tożsamość(?)*

W referacie chciałabym przestawić fragment wyników badań, swojego projektu badawczego: Niepełnosprawność i praca. Analiza doświadczeń zawodowych osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce, który to koncentruje się na znaczeniach pracy nadawanych przez osoby z niepełnosprawnością intelektualną. Praca jako praktyka znacząca i jeden z podstawowych wyznaczników ludzkiego życia określa status społeczny jednostki, a za tym, determinuje jej szanse życiowe i co się z tym wiąże, kształtuje tożsamość podmiotu, podmiotu pracy (Stańczyk, 2012) Jak w etyce pracy określa ją Bauman, praca to normalny stan wszystkich ludzi, niepracowanie jest czymś nienormalnym (Bauman, 2006:23). Foucault natomiast wśród analizowanych systemów wykluczeń istniejących w społeczeństwie wyróżnił m.in. system związany z pracą i produkcją ekonomiczną. Jak zauważył, zawsze w każdym społeczeństwie istnieją jednostki, które pozostają poza obiegiem produkcji ekonomicznej czy to dlatego, że zostały zwolnione, czy dlatego, iż są niezdolne (Foucault, 2000:83). W ujęciu konstruktywistycznym praca może być ujmowana jako zjawisko społecznie konstruowane, oznacza to, że społeczeństwo musi się do niej koniecznie ustosunkować. Jak zauważa Stańczyk, jeżeli nie odniesiesz się do pracy, to w jakimś sensie praca ustosunkuje się do ciebie, a właściwie odniesie się do ciebie społeczeństwo, spychając na margines swego życia (Stańczyk, 2012: 156). Ukazane z prezentacji znaczenia pracy, będące efektem rekonstrukcji doświadczeń bycia pracownikiem, bycia zatrudnionym czy też doświadczeń prób pracy, odsłaniają również konstruowanie się tożsamości badanych osób z niepełnosprawnością intelektualną- podmiotów pracy, czy też tworzenie się innej/nowej tożsamości w kontekście innej/nowej społecznej roli (?). Ów znak zapytania kieruje w stronę dalszych rozważań, które podejmę w wystąpieniu, dotyczących systemowego/społecznego myślenia o pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną w Polsce, która może być źródłem emancypacji, jak i kolejnym obszarem unieważniania i wykluczeń przez chociażby zwrot ku produktywności rynkowej neoliberalnego reżimu. Osoba niepełnosprawna definiowana w perspektywie medyczno-produktywnej – jako mało wydajna, w społeczeństwie produktywistycznym może być zmarginalizowana i unieważniona.

Tomasz Kamiński (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Walka o utracone ja czy nowy projekt siebie? Współczesne strategie osób z nabytą niepełnosprawnością*

Celem referatu jest ukazanie funkcjonowania osób z nabytą niepełnosprawnością w sferze aktywności zawodowej i społecznej poprzez socjologiczną analizę ich życiowych oczekiwań (jakie są ich cele?), postaw (dlaczego wybrali takie cele?) oraz strategii (jak chcą osiągnąć swoje cele?) w kontekście nowej dla nich sytuacji dotyczącej pełnienia ról społecznych i obecności na rynku pracy. To także próba odpowiedzi na pytanie, czy na ile osoby z nabytą niepełnosprawnością „czują się" częścią zbiorowości osób niepełnosprawnych i dotyczących jej zmian w zakresie przeobrażeń definicyjnych. Dzięki analizie dotychczasowych wyników badań, rozważań naukowych i dyskursu publicznego związanego z problematyką niepełnosprawności można zauważyć, że przeważająca ilość prezentowanych treści odnosi się do ogólnego charakteru tego zjawiska lub osób z niepełnosprawnością wrodzoną. Można z nich wywnioskować, że strategie osób z niepełnosprawnością dotyczące aktywności zawodowej i społecznej w dużej mierze zakładają korzystanie z pomocy społecznej, a nie podjęcie zatrudnienia. Często takim strategiom towarzyszy niepewność i świadomość istniejących barier, które negatywnie wpływają na poczucie własnej wartości i na poczucie sprawczości w życiu. W trakcie referatu zostaną przedstawione wyniki autorskich badań, które powinny dostarczyć cennej wiedzy dotyczącej funkcjonowania w społeczeństwie i na rynku pracy szczególnej grupy osób z niepełnosprawnością nabytą, bowiem w odróżnieniu od osób z niepełnosprawnością wrodzoną przeszli oni inną drogę adaptacji do funkcjonowania w codziennym życiu. Co więcej, w świetle wiedzy i doświadczeń z praktyki orzeczniczej zdobytej w Wojewódzkim Zespole do Spraw Orzekania o Niepełnosprawności w Bydgoszczy można dostrzec, że doświadczenie w funkcjonowaniu z konkretną niepełnosprawnością, które jest zdecydowanie większe w przypadku osób z wrodzoną niepełnosprawnością, może na przykład okazać się bardziej znaczące w radzeniu sobie na rynku pracy od dużego doświadczenia zawodowego, gdyż osoby z nabytą niepełnosprawnością o długim stażu pracy będą wykazywały słabszą efektywność w adaptacji do nowej sytuacji życiowej. Należy również zauważyć, że niepełnosprawność nabyta to swoiste wyzwanie współczesności, które może dotyczyć zarówno ludzi młodych, zdobywających pierwsze doświadczenia na rynku pracy, jak i ludzi starszych, zbliżających się ku końcowi swojej kariery zawodowej. Co więcej utrata pełnej sprawności często wymaga nie tylko akceptacji zaistniałych dysfunkcji, ale również reorientacji w zakresie oczekiwań, postaw i strategii związanych z aktywnością społeczną i zawodową. Takie rozróżnienie nie jest odpowiednio często obecne w opracowaniach socjologicznych czy pedagogicznych poświęconych problematyce osób z niepełnosprawnością, zatem taka wiedza może okazać się istotna przy opisywaniu zbiorowości osób z niepełnosprawnością lub planowaniu działań w ramach polityki społecznej.

Ewa Migaczewska (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Po diagnozie — analiza czynników determinujących jakość i styl życia osób z chorobą onkologiczną w kontekście re(definiowania) własnej tożsamości*

Referat oparty zostanie na wynikach badań dotyczących wyjaśnienia psychospołecznych i kulturowych uwarunkowań choroby nowotworowej jako choroby przewlekłej oraz określeniu jej indywidualnych i społecznych konsekwencji. Kategorie, które będą poddawane szczególnie wnikliwej analizie, to jakość i styl życia, sieć relacji, role społeczne i tożsamość osób zmagających się z chorobą nowotworową stanowiącą źródło niepełnosprawności. Podstawowe pytanie, jakie w tym kontekście zostanie postawione, to pytanie o to, jakie czynniki, poza medycznymi, mogą oddziaływać na stan ich zdrowia, samopoczucie i relacje z innymi ludźmi oraz na czym ten wpływ polega. Celem badań jest ustalenie, w jaki sposób zdiagnozowana choroba wpływa na sposób funkcjonowania pacjentów w różnych wymiarach ich życia rodzinnego, zawodowego, towarzyskiego, społecznego oraz zidentyfikowanie zależności pomiędzy sposobami (re)definiowania własnej tożsamości przez osoby z chorobą nowotworową, ich dobrostanem psychicznym i fizycznym a procesami psychospołecznymi, dzięki którym uzyskują wsparcie. Wyniki badań służyć mają zweryfikowaniu założenia o konieczności kompensowania deficytów dobrostanu fizycznego czynnikami natury społecznej i psychicznej w celu utrzymania jakości życia na satysfakcjonującym poziomie oraz zachowania spójnej definicji własnej tożsamości.

Referaty wyłożone:

Angelika Greniuk (Uniwersytet Warszawski): *Tożsamość osób z niepełnosprawnością i poczucie przynależności do grupy osób niepełnosprawnych*

Osoby z niepełnosprawnością stanowią mniejszość ze względu na swoją odrębność – niepełnosprawność wrodzoną lub nabytą. Obecnie grupa osób z niepełnosprawnością jest wewnętrznie podzielona przez m.in. brak wspólnej wizji i celów, myślenia ponad własny rodzaj niepełnosprawności i brak więzi moralnych, co skutkuje znacznym osłabieniem prób walki o realizację praw człowieka i Konwencji praw osób niepełnosprawnych. Jeśli jednostka przyczynia się do stworzenia grupy, można przyjąć, że tożsamość indywidualna osoby niepełnosprawnej ściśle wpływa na tożsamość grupy (i w drugą stronę) oraz skutek podejmowanych przez grupę działań o charakterze emancypacyjnym. Celem referatu jest zbadanie osób niepełnosprawnych pod kątem tożsamości niepełnosprawności, poczucia przynależności do grupy i tożsamości społecznej oraz próba znalezienia odpowiedzi na pytania: jaka jest tożsamość grupy osób z niepełnosprawnością w Polsce? Jakie powinny być jej

główne działania? Teza badawcza brzmi, że znaczna część osób niepełnosprawnych postrzega siebie przez pryzmat niepełnosprawności o charakterze raczej negatywnym niż neutralnym czy pozytywnym, dodatkowo spora część osób z niepełnosprawnością nie identyfikuje się jako „osoba niepełnosprawna/z niepełnosprawnością" i odrzuca uczestnictwo w grupie – wniosek: grupa dopiero uczy się budować tożsamość, z którą chętnie mogłoby się identyfikować więcej osób z różnymi niepełnosprawnościami. Badania przeprowadzone na potrzeby referatu będą ilościowe, skierowane do osób z różną niepełnosprawnością. Kwestionariusz składa się z trzech części: 1. Tożsamość indywidualna – m.in. własnego definiowania siebie; kim jest „ja – osoba z niepełnosprawnością/niepełnosprawna"; poziomu akceptacji niepełnosprawności; w jakim modelu medycznym czy społecznym osoba badana umieszcza siebie, itd. 2. „Ja" i grupa osób z niepełnosprawnością – m.in. moje „ja" w tej grupie; czy grupa to „my" – czy „oni"; postrzeganie grupy; wskazanie najważniejszych działań; definicja celów grupy; z jaką inną grupą społeczną badany najchętniej się identyfikuje i czy niepełnosprawność ma wtedy znaczenie? 3. „Ja" i społeczeństwo: kim osoba niepełnosprawna jest dla innych – jakie role spełnia; jak jest odbierana; kogo chce, by inni w niej widzieli; jakie role przypisuje osobie badanej społeczeństwo; jakie stereotypy są obecne w życiu osoby z niepełnosprawnością oraz jaką postawę badany przybiera wobec stereotypów – ulega/przeciwstawia się; itd. Badanie będzie dostępne do wypełnienia w formie internetowej. Link do ankiety zostanie opublikowany w mediach społecznościowych, forach internetowych oraz innych źródłach, z których korzystają osoby z niepełnosprawnością.

Dorota Żuchowska-Skiba (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), **Damian Gałuszka** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Obrazy niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnościami w grach cyfrowych*

Obrazy niepełnosprawności obecne w mediach w istotny wpływają na postrzeganie osób z niepełnosprawnościami. W oparciu o nie kształtują się stereotypowe wyobrażenia, które przekładają się na postawy oraz oczekiwania jakie w stosunku do tej kategorii społecznej ma znaczna część społeczeństwa. Dotychczasowe badania koncentrowały się na ukazywaniu obrazów osób z niepełnosprawnościami w tradycyjnych mediach. Tymczasem we współczesnej kulturze popularnej coraz większą rolę odgrywają nowe media, w tym gry cyfrowe, co bywa określane mianem ludyfikacji kultury. W związku z tym istotnego znaczenia nabiera zbadanie sposobów ukazywania zjawiska niepełnosprawności w grach cyfrowych. Zasadniczym celem wystąpienia jest odtworzenie, za pomocą jakościowej analizy treści, budowanych w grach cyfrowych obrazów niepełnosprawności. Zostaną one zrekonstruowane w oparciu o analizę zawartości wybranych produkcji, a w szczególności charakterystyk niepełnosprawnych bohaterów – zarówno niezależnych, jak i sterowanych przez gracza. Umożliwi to pokazanie na ile budowane obrazy utrwalają lub zmieniają istniejące stereotypy. Dobór gier, które zostały poddane badaniu, miał za zadanie ukazanie maksymalnej różnorodności przedstawianych postaci z niepełnosprawnościami oraz najważniejszych sposobów prezentacji niepełnosprawności w omawianym medium. Z tego względu analizę oparto zarówno na przykładach gier popularnych, jak i produkcjach niezależnych często innowacyjnych pod względem formalnym czy fabularnym, ale zwykle produkowanych przez relatywnie niewielkie studia, które nie mają wystarczających środków do wydawania gier przynoszących zyski i statystyki popularności na poziomie największych komercyjnych produkcji (chociaż nie jest to bezwzględna zasada). Takie zestawienie okazało się być przydatne do pokazania potencjału tkwiącego w omawianym medium do ukazywania zjawiska niepełnosprawności. Możliwości te bywają ograniczane przez założenia produkcji wysoko budżetowych – często wtórnych, reprodukujących dobrze znane już mechaniki, ale przy tym docierających do szerokiego grona odbiorców. Inne podejście da się zauważyć w produkcjach niezależnych – często innowacyjnych pod względem formalnym i narracyjnym, chociaż nie aż tak popularnych.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
AULA 0.3

Referaty wygłaszane:

Milena Trojanowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Tożsamość i płeć u kobiet z niepełnosprawnościami. Przypadek kobiet ze stwardnieniem rozsianym*

Temat wchodzenia w role związane z płcią, w tym seksualności u kobiet żyjących z niepełnosprawnościami to temat, na który nie został gruntowanie zbadany. Nieliczne badania, które tylko w ograniczonym zakresie podejmowały kwestię społecznych implikacji przewlekłej choroby jaką jest stwardnienie rozsiane (skrót: SM) i wpływ choroby na tożsamością płciową, prowadzone przez Dom Badawczy Maison na zlecenie fundacji SM Walcz o siebie (2012, 2013, 2014) i agencje Charles River Associates (2017) na zlecenie firmy Merck ukazały znaczący wpływ choroby na postrzeganie możliwości wypełniania przez kobiety żyjące z SM roli matki, żony lub partnerki. Wciąż brakuje jednak wiedzy, w jaki sposób konstruowane są te przekonania i jakie są ich składowe, którą to lukę staram się wypełnić przy pomocy moich badań. Operując stworzonymi przez Ervinga Goffmana

kategoriami piętna oraz figurą osoby dyskredytowalnej i dyskretytowanej będę chciała pokazać, jakie czynniki wpływają na społeczny obraz kobiety z niepełnosprawnością wchodzącej w rolę związaną z płcią: rolę partnerki, kochanki, żony, matki, osoby posiadającej tożsamością seksualną. Wybór badanej grupy podyktowany jest charakterystyką choroby. Stwardnienie rozsiane to choroba układu neurologicznego. Najczęściej przebiega w formie rzutowo-remisyjnej, co oznacza, że po okresie pogorszenia stanu zdrowia następuje powrót do całkowitej lub prawie całkowitej niezależności. Osoby te wielokrotnie doświadczają reinterpretacji swojej tożsamości wraz z przebiegiem choroby w continuum osoba zdrowa-osoba niepełnosprawna, czyli osoba dyskredytowalna – osoba dyskredytowana. Zasadne w tym kontekście jest posłużenie paradygmatem interpretatywnym i teorią symbolicznego interakcjonizmu (Glaser B. i Strauss A.L. 1965, 1967, Blumer H.1984). W nurcie tego paradygmatu chciałabym zbliżyć się do zrozumienia, w jaki sposób stworzone i interpretowane jest zjawisko wchodzenia w role związane z płcią przez kobiety żyjące z niepełnosprawnościami. Metodologia badań to zarówno badanie ilościowe jak i jakościowe. Badanie ilościowe to ankieta przeprowadzona metodą CAWI na reprezentatywnej grupie Polaków z wykorzystaniem pomiarów czasu reakcji, technik projekcyjnych i skal (np. skalę dystansu społecznego Bogartusa). Jakościowa część badania to zogniskowane wywiady grupowe przeprowadzone z kobietami żyjącymi ze stwardnieniem rozsianym, osobami żyjącymi w związku z kobietą chorą na stwardnienie rozsiane oraz zogniskowane wywiady focusowe z osobami, które nie mają w swoim bliskim otoczeniu osoby żyjącej z tą chorobą. Przedstawione wyniki stanowią wstępną analizę zebranych danych. Badanie stanowi element szerzej zakrojonego badania w tym obszarze.

Katarzyna Piątek (Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej): *Redefinicja tożsamości i ról społecznych w kontekście niepełnej sprawności. Przypadek kobiet z niepełnosprawnością nabytą*

Referat poświęcony będzie problemom tożsamościowym i konfliktom ról w jakie popadają kobiety z niepełnosprawnością. Podstawę analizy stanowić będą badania autorskie przeprowadzone w podregionie bielskim, pośród kobiet z orzeczoną niepełnosprawnością w stopniu umiarkowanym i znacznym. Jak wynika z badań pomiędzy rolami pełnionymi w sferze rodzinnej, zawodowej i społecznej a rolą osoby niepełnosprawnej pojawiają się liczne napięcia i dylematy. Kobieta niepełnosprawna staje wobec sprzecznych oczekiwań i standardów, którym nie sposób sprostać równocześnie, wymaga to uruchomienia różnego typu mechanizmów adaptacyjnych i przede wszystkim nowej definicji siebie. Niepełnosprawność wiąże się z niemożnością realizowania wszystkich dotychczasowych ról, rzutując tym samym na obraz siebie, budowany w oparciu o relacje z innymi ludźmi i ich stosunek do osoby z niepełnosprawnością. Przyjmując, że tożsamość osobowa, to posiadane przez podmiot wizje własnej osoby i tego, co dla autocharakterystyk najważniejsze, typowe oraz specyficzne, sytuacja w której jednostka staje się osobą niepełnosprawną (w analizowanych przypadkach mówimy o niepełnosprawności nabytej) to moment krytyczny wymuszający redefinicję <JA> zmianę dotychczasowego stylu życia, realizowanych ról i relacji z innymi ludźmi.

Dorota Krzemińska (Uniwersytet Gdański): *Kim/czym jest(em)? O „pełnosprawnopodobnych" parach z głębszą niepełnosprawnością intelektualną*

W wystąpieniu zaprezentuję wyniki badań własnych zrealizowanych w środowisku dorosłych osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną, których przedmiotem był fenomen bycia parą – relacji pomiędzy kobietami i mężczyznami, którzy są uczestnikami dziennej placówki wsparcia. W badaniach zastosowałam jakościowy model empirii z wykorzystaniem mikroetnografii oraz różnych form wywiadu. Fenomen bycia parą interpretuję w kontekście wybranych kategorii teorii postkolonialnej Homiego K. Bhabhy. Z badań wynika, iż zjawisko bycia parą osób z głębszą niepełnosprawnością intelektualną jawi się dla nich ważnym doświadczeniem biograficznym, manifestowanym w zróżnicowany sposób. Z jednej strony, mimetyczne upodobnienie się/naśladowanie wzorców bycia parą typowych dla kultury dominującej, z drugiej zaś „pozostawanie Innym", które najpewniej może wynikać z niepełnosprawności intelektualnej, przede wszystkim zaś umocowane jest w relacjach podporządkowania/ władzy związanej ze społecznym, kulturowym i instytucjonalnym uwikłaniem dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną czyni parę „prawienormalną"/"pełnosprawnopodobną". A jako taka, doświadcza ona swoistego porzucenia w aktualnym modelu wsparcia: para z głębszą niepełnosprawnością intelektualną pozostaje nierozpoznana i nie jest identyfikowana jako podmiot domagający się dedykowanej im oferty (instytucjonalnej), indywidualnie projektowanej pomocy i wspomagania.

Agnieszka Król (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Niepełnosprawność i sprawiedliwość reprodukcyjna. Analiza perspektyw kobiet z niepełnosprawnościami*

Celem wystąpienia jest analiza doświadczeń kobiet z niepełnosprawnościami w zakresie bezdzietności i macierzyństwa, w tym wsparcia w rodzicielstwie. Ramę dla rozważań stanowi koncepcja sprawiedliwości reprodukcyjnej proponująca krytyczne spojrzenie na to jak w społeczeństwach konstruowane jest to kto może i powinien być rodzicem oraz kto o tym decyduje. Sytuacja kobiet z niepełnosprawnościami w zakresie (nie)macierzyństwa i praw reprodukcyjnych przez lata nie stanowiła znaczącego pola zainteresowania nauk społecznych, niejako uginając się pod ciężarem przymusu

sprawnego ciała. W ostatnich latach w ramach studiów o niepełnosprawności oraz refleksji feministycznej temat rodzicielstwa osób z niepełnosprawnościami podejmowany jest coraz częściej również w Polsce – w perspektywie zarówno praw związanych z Konwencją Praw Osób Niepełnosprawnych jak i codziennych praktyk z nurtu „doing family". W swoim wystąpieniu, przyglądając się spektrum doświadczeń związanych ze sferą reprodukcji, analizuję sposoby na jakie kobiety z niepełnosprawnościami podejmują decyzje reprodukcyjne, praktykują macierzyństwo, ale także urefleksyjniają bezdzietność. Posługując się koncepcją sprawiedliwości reprodukcyjnej, która umiejscawia indywidualne decyzje w szerszym kontekście społecznym wskazuję na czynniki warunkujące doświadczenia tej grupy kobiet (takie jak ableism, uwarunkowania historyczne, dostępność, ograniczenia w prawie małżeńskim). Stawiam również pytanie o rolę przemocy (seksualnej oraz systemowej) oraz o odpowiedzialność za jej przeciwdziałanie. Zastosowana w badaniach perspektywa intersekcjonalna pozwala dostrzec, iż dla kobiet z niepełnosprawnościami możliwość macierzyństwa oraz wsparcie w realizacji praktyk rodzicielskich stanowi centrum walki w zakresie sprawiedliwości reprodukcyjnej, niemniej jednak bezdzietność, możliwość zapobiegania posiadaniu potomstwa oraz dostęp do informacji o stanie zdrowia, wolność od nadmiernej kontroli instytucjonalnej, czy przymusowych procedur są równoważnymi doświadczeniami tej grupy kobiet. Ich sytuacja jednocześnie jest zapośredniczona przez zróżnicowane ze względu np. na rodzaj i stopień niepełnosprawności czynniki związane chociażby z dostępnością (zarówno przestrzenną jak i dostępnością informacji o stanie zdrowia), życiem w segregowanych instytucjach, koniecznością wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, zależnością od rodziny pochodzenia oraz przez postawy i oczekiwania społeczne związane z kobiecością i seksualnością. Moja analiza opiera się o badania empiryczne – pogłębione wywiady indywidualne oraz grupowe z kobietami z niepełnosprawnościami fizycznymi i sensorycznymi, które prowadzone są w ramach projektu „Niepełnosprawność, macierzyństwo, opieka. Autonomia reprodukcyjna i doświadczenia macierzyństwa kobiet z niepełnosprawnościami w Polsce" finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (2016-2019).

Agnieszka Wołowicz (Uniwersytet Warszawski): *Mniejszość w mniejszości. Refleksje na temat praw reprodukcyjnych kobiet z niepełnosprawnością intelektualną*

Celem wystąpienia jest poszerzenie społecznej refleksji na temat dostępu kobiet z niepełnosprawnością intelektualną do praw reprodukcyjnych i prawa do życia rodzinnego. Kobiety z niepełnosprawnością intelektualną są dyskryminowane w dostępie do praw reprodukcyjnych i prawa do życia rodzinnego, zarówno na szczeblu praktyki społecznej, jak i uregulowań prawnych. Przejawia się to między innymi w: 1) podważaniu prawa do podejmowania decyzji prokreacyjnych; 2) konstruowaniu społecznego wizerunku kobiet z niepełnosprawnością intelektualną jako niekompetentnych w wychowywaniu dzieci; 3) reglamentowaniu ich wpływu na wychowanie dziecka. Ochrona autonomii jednostek niesie za sobą potencjał konfliktu. Promowanie autonomii jednych osób może wymagać ograniczenia autonomii innych. W wystąpieniu podejmę również próbę omówienia głównych obszarów potencjalnych konfliktów i ograniczeń autonomii podmiotów zaangażowanych w rodzicielstwo osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Referat wyłożony:

Zuzanna Rokita (Uniwersytet Warszawski): *Kobieta niepełnosprawna, czyli ta, której odebrano możliwość działania*

Celem referatu będzie ukazanie, w jaki sposób społeczeństwo tworzy pojęcie niepełnosprawności, a tym samym odbiera, tak określonym osobom, możliwość działania, samostanowienia o sobie i decydowania o własnej tożsamości. Problem zostanie przedstawiony w perspektywie genderowej i feministycznej, uwzględniając przede wszystkim doświadczenia kobiet z niepełnosprawnościami. Przedmiotem wyjściowej refleksji stanie się kwestia tożsamości, a tym samym próba rozwiązania problemu między określeniami „osoba niepełnosprawna"/"kobieta niepełnosprawna" a osoba z niepełnosprawnościami/"kobieta z niepełnosprawnościami". Pokażę, w jaki sposób dla sojuszników i sojuszniczek osób z niepełnosprawnościami te pojęcia powinny istnieć obok siebie i być używane w zależności od indywidualnych potrzeb osób określających się, jako niepełnosprawne bądź z niepełnosprawnościami, w zależności od ich doświadczeń, doznań oraz potrzeb. Ważną kwestią będzie skupienie się również na społecznym znaczeniu słowa niepełnosprawność. Niepełnosprawność nie musi być czynnikiem determinującym jednostkę, ale zdecydowanie jest wynikiem działań dyskursów społecznych, języka, barier infrastrukturalnych, czy braku widoczności osób w przestrzeni publicznej, które sprawiają, że działanie danej osoby jest utrudnione, praktycznie niemożliwe. Aspekt ten jest szczególnie widoczny w kobiecych historiach dotyczących ich praw seksualnych i reprodukcyjnych. Ich ciało, wizerunek, seksualność czy decyzja odnośnie macierzyństwa są im odbierana, bądź nawet nieprzyznawane w ogóle. System poprzez brak dostosowanej opieki medycznej, w tym ginekologicznej, brak edukacji seksualnej, a przede wszystkim poprzez brak dyskursu, który odnosiłby się do cielesności kobiet z niepełnosprawnościami sprawia, że są one wykluczone z tej sfery życia, choć codziennie jej doświadczają. Na koniec chciałabym odnieść się do konstruktywnej krytyki feministycznej. Kobiety już od dłuższego czasu zajmują się w kwestią dostępu do własnych ciał ich wyglądu, aborcji, antykoncepcji, godnych warunków porodu i opiek około porodowej. Jednak, do

tej pory było to robione z perspektywy ciała sprawnego. Kobiety z niepełnosprawnościami nie miały tego przywileju, hasła i wypracowane strategie, które w tej chwili uznawane są za normy, często nie są ich strategiami. Dlatego też w zakończeniu poruszę potrzebę stworzenia współpracy intersekcjonalna oraz wypracowania nowych narzędzi i mechanizmów działania, które pozwolą uwidocznić problemy kobiet z niepełnosprawnościami oraz pozwolą im działać w taki sposób, w jaki one będą chciały i na takich zasadach, jakie będą chciały wypracować.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
AULA 0.3

Referaty wygłaszane:

Dobroniega Trawkowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *W poszukiwaniu koncepcji pracy socjalnej z osobami z niepełnosprawnością i ich rodzinami*

Nagląca potrzeba wypracowania koncepcji pracy socjalnej z różnymi kategoriami i grupami osób niepełnosprawnych oraz ich rodzin, wynika ze zmian (zamierzonych, i niezamierzonych), spowodowanych wdrażaniem ustawy „Za życiem" oraz z obserwowanego, bardzo powolnego wnikania założeń społecznego modelu niepełnosprawności do praktyki funkcjonowania pomocy społecznej. Dążenie do wdrażania tego modelu, w ramach praktyk opieki i pomocy, dedykowanych osobom z różnymi niepełnosprawnościami oraz ich rodzinom w środowisku zamieszkania, napotyka na szereg barier, częściowo zidentyfikowanych w badaniach empirycznych. Pozornie jawny status polityzowanego oraz upolitycznionego problematu niepełnosprawności staje się coraz mniej czytelną ramą dla pracy socjalnej, prowadzonej przez różne instytucje i systemy społecznego wsparcia (pomocy społecznej, reintegracji społecznej, przedsiębiorczości społecznej, rehabilitacji społecznej) oraz przez przedstawicieli różnych zawodów pomocowych. Przeprowadzona diagnoza pracy socjalnej w poszczególnych systemach wsparcia, ma na celu zarysowanie koncepcji pracy socjalnej, która – uwzględniając przesłanki pozornie jawnego statusu „problematu" niepełnej sprawności – może posłużyć zintegrowaniu praktyki pracy socjalnej, funkcjonującej w zróżnicowanych systemach wsparcia, dedykowanych osobom z niepełnosprawnościami i ich rodzinom.

Jakub Niedbalski (Uniwersytet Łódzki): **Życie układane czy życie poukładane? Sytuacja rodzin** *z dziećmi z niepełnosprawnościami*

Podstawową a zarazem naturalną przestrzenią życiową każdego człowieka jest rodzina, w której jednostka może realizować wszystkie niezbędne potrzeby życiowe dla jej prawidłowego rozwoju. Funkcjonowanie w rodzinie powinno doprowadzić do usamodzielnienia się człowieka oraz założenia swojej własnej rodziny. Jednak część osób z niepełnosprawnością nie dochodzi do etapu autonomii, pozostając do końca życia zależnymi od innych. W znacznej mierze są to osoby na stałe przebywające w rodzinie generacyjnej. Istnieją przy tym niepełnosprawności, które szczególnie „predystynują" do tej formy egzystencji. Pozostanie pod opieką rodziców jest szczególnie widoczne i często spotykane w przypadku osób, które mają niepełnosprawność intelektualną. Wobec tego, w ramach projektowanego przeze mnie badania, chciałem przyjrzeć się sytuacji osób niepełnosprawnych intelektualnie i ich rodzin, przede wszystkim zaś zająć się wątpliwościami i dylematami rodziców, które narastają wraz z osiąganiem dorosłości przez niepełnosprawne dzieci. Z jednej strony interesuje mnie kwestia możliwych płaszczyzn względnej przewidywalności i stabilności, z drugiej zaś niepewności, dynamiki i zmienności życia rodzin ujawniających się w ramach różnych wymiarów i kontekstów społeczno-kulturowej oraz prawno-instytucjonalnej rzeczywistości. Jednocześnie staram się przyjrzeć sytuacji rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi w kontekście ich codziennego funkcjonowania, jako z jednej strony traktowanych w sposób podmiotowy partnerów różnych instytucji, co pozostaje w zgodzie z polityką integracji i społecznej inkluzji, z drugiej zaś, jako „niemych" biorców instytucjonalnego wsparcia, postrzeganych w sposób uprzedmiatawiający i narażonych na marginalizowanie potrzeb. Biorąc pod uwagę powyżej zarysowane kwestie, posługuję się tytułowym „układaniem" życia rozumianym, jako ciągły proces zmian i niepewności warunkowanej przez zewnętrzne i niepodlegające ingerencji czynniki, w przeciwieństwie do życia „poukładanego", gdzie mamy do czynienia z względną przewidywalnością i realną możliwością wpływania na bieg codziennych wydarzeń. Materiał badawczy wykorzystany w prezentowanym opracowaniu stanowią osobiste doświadczenia rodziców (opiekunów) osób niepełnosprawnych. Z przedstawicielami tej kategorii badanych przeprowadzone zostały wywiady swobodne mało ukierunkowane. Analiza materiału badawczego oparta została na zasadach metodologii teorii ugruntowanej.

Rafał Maciąg (Warszawski Uniwersytet Medyczny): *Stygmatyzacja osób niepełnosprawnych w procesie edukacji*

W referacie chciałbym przedstawić swoje obserwacje jako wykładowcy oraz uczestnika zebrań rodzicielskich w szkole podstawowej. Dotyczą one dwóch różnych sytuacji, ale sprowadzają się do pewnych zbieżnych konkluzji o traktowaniu jednostek z niepełnosprawnościami/upośledzeniami i prezentujących zachowania nieco odbiegające od sztywno przyjętych norm interakcji w miejscu publicznym. W istocie tytuł referatu odnosi się nie tylko do szkoły czy uczelni jako instytucji odgrywającej istotne funkcje socjalizacyjne wobec ludzi młodych, lecz także do postaw rodziców i całego społeczeństwa. Pierwsza obserwacja dotyczy ucznia, którego uznano za dewianta w klasie: ma ADHD i groźnie szturchnął prymusa szkolnego. Dlatego rodzice tego ostatniego wszczęli akcję wydalenia tamtego ze szkoły. Cały ten proces poparli prawie wszyscy pozostali rodzice i doszedł on do skutku. Dyrekcja szkoły prowadziła negocjacje w sprawie, lecz na końcu rodzice chłopca wycofali się. Druga obserwacja dotyczy szkoły wyższej, promującej studia dla jednostek z niepełnosprawnościami. Jednakże osoby z większymi upośledzeniami (niewidomi, niedosłyszący, odbiegający od tzw. normalnych interakcji), muszą liczyć się z brakiem akceptacji grupy studenckiej i z jawnym odrzucaniem. W tym przypadku występuje stygmatyzacja nawet w obecności wykładowcy. Innym przejawem sytuacji jest postawa niektórych nauczycieli skarżących się na dewianta, co ma też wpływ na studentów. Wiadomo, że i tak większość jednostek z niepełnosprawnościami po ukończeniu przewidywanych szkół ma trudności ze znalezieniem pracy i funkcjonowaniem w społeczeństwie. Natomiast tutaj dodatkowo dochodzi frustracja i upadek zaufania do autorytetów. Być może w tym przypadku należy dyskutować o zupełnie innych argumentach, jak zmiana systemu rekrutacji na studia wyższe. Oczywiście każda z opisywanych sytuacji jest skomplikowana, posiadam notatki i dokumenty, przeprowadziłem wiele rozmów i znam sprawy z różnych stron. Dlatego mogę uznać je za obserwacje, chociaż nie prowadziłem całościowych badań, lecz raczej analizę materiałów, być może analizę pewnych przeżyć konkretnych osób. Istotne jest, że instytucje edukacyjne nie są w stanie sprostać wymogowi integracji niepełnosprawnych przez pewne postawy społeczne, które tkwią w samym społeczeństwie i jego niewidzialnej strukturze. Zarówno studenci, rodzice jak i nauczyciele stygmatyzują i blokują rozwój osób z upośledzeniami i dają sygnały o istnieniu pewnego porządku, który ustanowiony został dla zdrowych i normalnych. Uważają go za funkcjonalny i mimo że w dalszej rodzinie mają osoby chore, to nie wyobrażają sobie funkcjonowania innego „porządku społecznego", być może do czasu, gdy sami nie doświadczą chorób i niesprawności. Ale nawet wtedy choroba i upośledzenie jest czymś nieakceptowalnym. W szkole, z której wyrzucono ucznia z ADHD, rodzice argumentowali, że nauczycielka traci czas na uspokajanie uczniów zamiast uczyć ich dzieci, a jeśli zostałby on w klasie, to ich zdrowe dzieci nie dostałyby się do dobrych szkół. A. Ostrowska argumentuje w badaniu o postawach wobec osób z niepełnosprawnościami, że w miarę upływu czasu po transformacji i wchodzeniu społeczeństwa w tzw. kulturę indywidualizmu i konsumpcji, coraz mniej osób deklaruje pomoc dla niepełnosprawnych, chociaż coraz więcej wiemy o różnych rodzajach upośledzeń z mediów.

Tomasz Masłyk (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Osoby niepełnosprawne w perspektywie uogólnionego zaufania. Analiza porównawcza wybranych krajów europejskich*

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników analizy porównawczej poziomu uogólnionego zaufania osób niepełnosprawnych w kilkunastu krajach europejskich. Dane wykorzystane w analizie pochodzą z Europejskiego Sondażu Społecznego z lat 2002-2016. U podstaw analizy leżało założenie, że uogólnione zaufanie jest odzwierciedleniem pewnego wzoru kulturowego, oddziałującego w obrębie całego społeczeństwa, który budowany jest w oparciu o ocenę jakości funkcjonowania państwa i jego instytucji. Różnice w tej ocenie ukazują odmienności nie tylko pomiędzy poszczególnymi krajami, ale również pozwalają wskazać dystans, jaki dzieli osoby niepełnosprawne od reszty społeczeństwa. Porównanie wyników pochodzących z kilkunastu krajów Europy, różniących się rozwojem społecznym i gospodarczym pokazało spójne i uniwersalne wzory zależności. Po pierwsze, w krajach o wyższym poziomie rozwoju rejestrowano także większy poziom zaufania w całym społeczeństwie jak również wśród osób niepełnosprawnych. Po drugie, bez względu na odmienności w poziomie rozwoju poszczególnych krajów, różnice w poziomie zaufania ogółu członków społeczeństw i osób niepełnosprawnych w tych krajach były podobne. Po trzecie, w większości badanych krajów niepełnosprawność na poziomie indywidualnym nie była determinantą oceny zaufania, jeśli poddano ją kontroli wpływu cech socjodemograficznych oraz oceny porządku społecznego.

Tomasz Kasprzak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Zastosowanie koncepcji światów społecznych w poznaniu fenomenu głuchoślepoty*

Głuchoślepota – termin ogólny wykorzystywany na określenie poważnego, równocześnie współwystępującego uszkodzenia słuchu i wzroku. Dotychczas nie ma przyjętej na świecie, a także w Polsce jednej, uniwersalnej definicji osoby głuchoniewidomej. Współwystępowanie jednoczesnego uszkodzenia słuchu i wzroku, powoduje, że skutki obu tych niepełnosprawności nakładają się na siebie i wzajemnie potęgują. Głuchoślepota traktowana jest jako „trudny" przedmiot badań naukowych i bez wątpienia takim jest. W swoim wystąpieniu przedstawię wstępne wyniki badań nad światem społecznym osób głuchoniewidomych. Przeprowadzając badania, posłużyłem się epistemologią

fenomenologii Alfreda Schütza. Symboliczny interakcjonizm stanowił perspektywę teoretyczną, natomiast podejście konstruktywistyczne Kathy Charmaz – podstawę metodologiczną. Głuchoślepotę umiejscowiłem w ludzkich biografiach, nie koncentrując się wyłącznie na jej etiologii czy parametrach medycznych – jak to miało miejsce w dotychczas przeprowadzonych badaniach na temat głuchoślepoty. Przekonany jestem, że dopóki nie podejmę zobowiązania, aby zaangażować osoby głuchoniewidome bezpośrednio w badania i wspólną interakcję, nigdy nie zrozumiemy ich życia. W referacie przedstawię wyniki badań w trzech obszarach: mikrokręgu – świat najbliższych osób. Scharakteryzuje mikrospołeczny świat badanych osób głuchoniewidomych w takich obszarach jak: więzi w najbliższej rodzinie, relacje z dalszą rodziną czy rodzaje więzi z kręgiem rówieśniczym. Będę starał się ukazać także świat instytucjonalny i pełnione w nim role przez osoby głuchoniewidome.

BLOK IV

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
AULA 0.3

Referaty wygłaszane:

Iwona Lindyberg (Uniwersytet Gdański): *Warsztat terapii zajęciowej w doświadczeniach osób z niepełnosprawnością intelektualną*

Warsztaty Terapii Zajęciowej funkcjonują w polskim systemie wsparcia dorosłych osób z niepełnosprawnością od 1991 roku. Przez lata ich istnienia nie zmieniały się główne ustawowe cele funkcjonowania tych placówek, to niewątpliwie praktyka rehabilitacyjna „odsłaniała" wiele niespójności w ustawowych zapisach czy też rozbieżności co do możliwości wypełniania misji Warsztatu. Rozbieżność dotyczy w dużej mierze zakładanych celów do realizacji przez Warsztaty i możliwości ich realizacji w stosunku do bardzo zróżnicowanej grupy osób z niepełnosprawnością. Korzystanie ze wsparcia w Warsztatach Terapii Zajęciowej przez osoby z głębszą niepełnosprawnością intelektualną budzi wiele wątpliwości, które głównie dotyczą realizacji celu ustawowego jakim jest aktywizacja zawodowa. Badania jakie podjęłam dotyczą znaczeń nadawanych przez dorosłe osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności intelektualnej miejscu, które w związku z ich biograficznym uwikłaniem stało się dla nich bardzo ważne jako środowisko wsparcia. Warto jednak zauważyć, że pomimo możliwości i szans jaką dają badania biograficzne jeszcze do niedawna nie były one częstą praktyka w badaniu doświadczeń osób z niepełnosprawnością intelektualną. Badania przeprowadziłam z wykorzystaniem indywidualnych wywiadów pogłębionych i wywiadów grupowych.

Ewa Giermanowska (Uniwersytet Warszawski): *Polityki niezależnego życia na przykładzie usług asystenckich wspierających zatrudnienie niepełnosprawnych absolwentów w Polsce i Norwegii*

Analizy polityk publicznych w Polsce i Norwegii odwołujące się do wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych (ratyfikowana w Polsce w 2012 r., w Norwegii w 2007 r.) wskazują na różny poziom zaawansowania polityk niezależnego życia, w tym wspierania aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych. W Polsce utrzymuje się bardzo niskie zatrudnienie osób niepełnosprawnych (pracuje co czwarta osoba w wieku produkcyjnym, w Norwegii ok. 45%), natomiast rośnie ich wykształcenie i powstają liczne inicjatywy i ruchy walczące o prawa osób niepełnosprawnych, w tym prawo do prowadzenia niezależnego życia. Norwegia ma zinstytucjonalizowane rozwiązania w tym zakresie i dobre praktyki, ale także zmaga się z wysoką absencją chorobową i dezaktywizacją zawodową z powodu częstego korzystania z rent inwalidzkich. Badania realizacji koncepcji niezależnego życia (the concept of independent living or integrated living) na świecie, pokazują zmienność koncepcji w różnych kontekstach społeczno-ekonomicznych i kulturowych. W Europie Zachodniej koncepcja niezależnego życia została ściśle powiązana z żądaniami kontroli nad zatrudnieniem pomocy osobistej (ENIL 1989). Celem wystąpienia jest przedstawienie założeń badań i wstępnych wyników analiz. Planowane badania porównawcze polityk publicznych w Polsce i Norwegii są próbą poszukiwania czynników wzmacniających i neutralnych w różnych kontekstach ekonomicznych, społecznych i kulturowych. W analizach chcemy zastosować opracowany model wiązek czynników (E. Giermanowska, M. Racław, D. Szawarska) wykorzystany w analizach dobrych praktyk pracodawców w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych w Polsce i innych krajach Europy. Model oparty jest na trzech poziomach organizacji społecznej, które oddziałują na aktywność zawodową osób niepełnosprawnych. W naszym ujęciu aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych jest warunkowana wielopoziomowo i wieloczynnikowo. Czynniki, należące do różnych poziomów (makro, mezo i mikro), wzajemnie na siebie wpływają, dając rozmaite efekty (w określonych kontekstach historyczno-kulturowych). Prowadzą one do powstania efektów emergentnych, czyli nowych zjawisk będących wynikiem oddziaływania między elementami struktury.

Wojciech Mankowski (Uniwersytet Gdański): *Znaczenie studiowania dla osób z niepełnosprawnością*

Podjęty przeze mnie temat zasługuje na uwagę z kilku powodów. Najistotniejszym z nich jest fakt, że grupa społeczna, jaką tworzą osoby niepełnosprawne, nie jest wystarczająco zbadana w naukach społecznych, a w szczególności – w socjologii. Z osobistej perspektywy niemal równie ważnym powodem są moje wieloletnie zainteresowania badawcze, które oscylują wokół takich zagadnień jak: osoby niepełnosprawne w społeczeństwie, role społeczne osób niepełnosprawnych czy stereotypy na temat osób niepełnosprawnych. Praca dotycząca znaczenia studiowania dla osób niepełnosprawnych umożliwia mi połączenie interesujących mnie tematów. Podjąłem się napisania referatu przede wszystkim ze względu na chęć sprawdzenia się w nowej roli społecznej, jaką jest rola naukowca, badacza, który nie tylko skrzętnie analizuje dany problem badawczy, ale także przekazuje wyniki swoich badań, wygłaszając referaty czy też sporządzając sprawozdania. Wyniki badań, które pragnę zaprezentować, są rezultatem badań wykonanych w ramach pisania pracy magisterskiej. Badania obejmują studentów pełnosprawnych oraz z niepełnosprawnością. Celem badań jest poznanie, jakie role pełnią studenci niepełnosprawni w środowisku akademickim oraz jakie są stereotypy związane z tą grupą społeczną. Zbieranie materiału badawczego polega na przeprowadzeniu wywiadów pogłębionych z studentami z niepełnosprawnością i z osobami pełnosprawnymi. Kolejnym krokiem jest porównanie tych wypowiedzi. Wygłoszenie referatu uwrażliwi słuchaczy na takie zagadnienia jak role społeczne pełnione przez osoby z niepełnosprawnością oraz różnice i podobieństwa pomiędzy tym, jakie znaczenie ma studiowanie dla osób pełnosprawnych i niepełnosprawnych. Ponadto w referacie chciałbym także odnieść się to tego, że w przypadku badań nad niepełnosprawnością warto przenieść punkt ciężkości z badań metodą ilościową na badania jakościowe.

Katarzyna Król (Uniwersytet Łódzki): *Wolontariusz niepełnosprawny. W drodze do aktywności*

Pojawienie się dysfunkcji wpływa w określony sposób na funkcjonowanie człowieka, na środowisko, na relacje z innymi. Osoba z niepełnosprawnością ruchową potrzebuje umiejętności, które pozwolą jej odzyskać czy uzyskać samodzielność, poczucie własnej wartości. Sama jestem osobą poruszającą się na wózku inwalidzkim i problemy, z którymi spotykają się osoby z niepełnosprawnościami są mi w większości znane z autopsji. Wolontariat, jako aktywność społeczna, nabiera we współczesnym świecie coraz większego znaczenia. Istotne miejsce w analizie aktywności społecznej mają kwestie dotyczące osób niepełnosprawnych. Przekaz wizerunkowy osoby z różnymi niepełnosprawnościami pokazuje na ogół jej bezradność, stygmat choroby, roszczeniowość. W percepcji społecznej osoba niepełnosprawna postrzegana jest stereotypowo jako ta, która jest odbiorcą działań pomocowych. Pojawia się więc pytanie, czy może być również dawcą takich działań. We współczesnym społeczeństwie osoby niepełnoŹsprawne podejmują coraz częściej aktywne działania, starając się tym samym zmieniać stereotypowe postrzeganie ich dysfunkcji. Często jest to działanie w formalnych organizacjach pozarządowych, ale niejednokrotnie także uczestnictwo w działaniach i instytucjach nieformalnych. Jak wynika z dotychczasowych badań aktywność społeczna osób niepełnosprawnych jest niższa w porównaniu z osobami sprawnymi. Jak więc zmotywować osoby niepełnosprawne, by podjęły aktywność nie tylko zawodową, ale przede wszystkim społeczną? Jakie czynniki determinują podjęcie lub zaniechanie ich aktywności? Czy zaangażowanie się w działania wolontariackie i zdobyte tam doświadczenie przyczynia się do większej aktywności w innych obszarach życia? Prowadzone przeze mnie badania niepełnosprawnych wolontariuszy są próbą odpowiedzi na powyższe pytania. Celem pracy jest analiza procesu uczestnictwa społecznego, jego obszaru, form i uwarunkowań w ramach podejmowanych przez osoby niepełnosprawne działań wolontariackich. Uczestnictwo społeczne, związane z nim mechanizmy integracji lub wykluczenia są zjawiskami o charakterze procesualnym. Możliwe jest więc zbadanie, jakie czynniki, procedury czy mechanizmy stoją za podjęciem aktywności społecznej lub jej brakiem, czy działalność wolontariacka osób niepełnosprawnych jest pożądaną drogą wyjścia z kręgu osób biernych, wykluczonych. Badanie skoncentrowałam na wolontariuszach z niepełnosprawnością ruchową, ponieważ wyników nie da się uogólnić na inne rodzaje niepełnosprawności. Słowa kluczowe: niepełnosprawność ruchowa, wolontariusze niepełnosprawni, działania wolontariackie, aktywność społeczna.

Małgorzata Halicka (Uniwersytet w Białymstoku): *Osoby starsze niepełnosprawne w przestrzeni życia codziennego*

Ryzyko naruszania podmiotowości osoby w przestrzeni życia codziennego wydaje się być większe w odniesieniu do osób starszych. Stanowi o tym zaawansowany wiek oraz wszelkie nieuchronne przypadłości z nim związane, najczęściej zdrowotne, które czynią człowieka coraz mniej sprawnym fizycznie i psychicznie, bardziej podatnym na zranienie, choć należy zauważyć, że nie każdemu starzeniu towarzyszy pogarszanie się wydolności organizmu. Brunon Synak potwierdził to spostrzeżenie. Sam doświadczając cierpienia w sposób refleksyjny myśl tę rozwinął: „Można być sprawnym i zdrowym nawet w bardzo późnej fazie życia, ale zawsze mamy do czynienia jedynie ze sprawnością i zdrowiem „jak na swój wiek". W ogólnym rozumieniu niepełnosprawność jako brak możności wykonania jakiejś czynności, może mieć związek z wrodzonym upośledzeniem, z przeżytą traumą, chorobą. Celem referatu jest przybliżenie perspektywy osoby starej, chorej, tracącej niezależność w przestrzeni życia codziennego, w kontekście jej tożsamości, podmiotowości. Istotne są pytania:

co przeżywa osoba w starszym wieku dotknięta niepełnosprawnością? Czego potrzebuje, przyjmując perspektywę osoby zależnej? Jak ocenia działania podejmowane z myślą o niepełnosprawnych seniorach przez osoby w pełni sprawne? Czy w relacjach z innymi nie naruszana jest godność osobista? Zasygnalizowanym w streszczeniu problemom poświęcony będzie ów referat.

Referat wyłożony:

Edyta Janus (Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie): *(Nie)pełnosprawność osób uczestniczących w terapii zajęciowej w percepcji terapeutów zajęciowych*

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie w jaki sposób terapeuci zajęciowi postrzegają niepełnosprawność osób, z którymi pracują realizując proces terapii zajęciowej. Osoby te stanowią jedną z grup adresatów do których reprezentanci tego zawodu kierują swoją ofertę terapii. Należy podkreślić, że określone postrzeganie niepełnosprawności wpisuje się w ogólne ramy tej dyscypliny nauki. Tym bardziej ciekawe wydaje się skonfrontowanie osobistych przekonań terapeutów zajęciowych z ujmowaniem niepełnosprawności wpisanym w filozofię wykonywania tego zawodu. Podczas wystąpienia zaprezentowane zostaną wyniki badań własnych, zrealizowanych na próbie aktywnych zawodowo terapeutów zajęciowych zatrudnionych w placówkach, które kierują swoją ofertę do osób z różnego typu niepełnosprawnościami.

BLOK V

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
AULA 0.3

Debata *Prawa człowieka a niepełnosprawność*, moderacja: **Elżbieta Zakrzewska-Manterys** (Uniwersytet Warszawski)

Magdalena Kocejko (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *A co jeśli prawa człowiek nie wystarczą? Refleksje nad niepełnosprawnością w koncepcji włączającej równości*

Koncepcja włączającej równości (inclusive equity) opiera się na założeniu, że prawno-człowieczy model postrzegania niepełnosprawności (Sheakspeare T., 2013) nie zapewni osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnej realizacji praw i opartego na równości z innymi funkcjonowania w społeczeństwie (Degener T., 2018). Sednem postulowanego modelu jest przeświadczenie, że pełne włączenie osób z niepełnosprawnościami w nurt życia społecznego możliwe jest tylko przy założeniu o intersekcjonalności ludzkiego doświadczenia (Crenshaw K., 1991) i płynącej z niego społecznej solidarności (Dhanda A.,2018). Doświadczenia osób z niepełnosprawnościami różnią się nie tylko z powodu czynników wynikających z niepełnosprawności, ale także szeregu innych przesłanek. Interakcja pomiędzy tymi przesłankami prowadzi do nowych typów opresji i wykluczenia zarówno na poziomie społecznym, jak i instytucjonalnym (Hankivsky O., 2012). Takie podejście tworzy możliwość reinterpretacji miejsca osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie i otwiera możliwość zacierania się podziałów pomiędzy tą grupą a nie-niepełnosprawną większością. Podejście takie nie stoi w sprzeczności z postulowanym na gruncie Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych społecznym modelem niepełnosprawności (ONZ, 2006), ani z wypływającym z niego modelem opartym na prawach człowieka (Degener T., 2016). Stanowi jego rozwinięcie na gruncie doświadczeń płynących z wdrażania Konwencji w różnych państwach i różnych warunkach społeczno-kulturowym. W czasie referatu chciałabym się skupić na przedstawieniu włączającej równości i wprowadzeniu tej perspektywy jako nowej kategorii myślenia o miejscu osób z niepełnosprawnościami w społeczeństwie. Umiejscowię ją w szerszym kontekście rozważań o modelach postrzegania niepełnosprawności i osób z niepełnosprawnościami. Wskażę, dlaczego podejście stanowi rozwinięcie modelu opartego na prawach człowieka. Podejmę także próbę refleksji nad konsekwencjami zastosowania tej perspektywy w działaniach na rzecz wdrażania Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych i zapewnienia osobom z niepełnosprawnościami możliwości pełnego korzystania z płynących z niej praw. Referat ma charakter rozważań teoretycznych wynikających zarówno z literatury przedmiotu, jak i osobistych doświadczeń autorki związanych z rzecznictwem na poziomie UE i ONZ na rzecz pełnego wdrożenia w Polsce Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych.

Krzysztof Pezdek (Akademia Wychowania Fizycznego we Wrocławiu): *Pojęcie normy w konstruowaniu modelu biomedycznego i społecznego niepełnosprawności*

Celem wystąpienia jest uzasadnienie tezy, że w konstruowaniu modelu biomedycznego i społecznego niepełnosprawności podstawowe znaczenie odgrywa pojęcie normy (normalności, normalnego). Treść nadawana temu pojęciu w znacznym stopniu przekłada się na klasyfikowanie jednostek w społeczeństwie na sprawne i niepełnosprawne. Jednakże wszelkie normy dotyczące sprawności i zdrowia, mają swe źródło w rozważaniach aksjologicznych, prowadzonych wokół określonych idei ciała i społeczeństwa. Tak rozumiane normy nie oddają zatem stanu faktycznego zjawiska niepełnosprawności, które normalizują, ale co najwyżej oddają, w jaki sposób w danym czasie i na danej przestrzeni zjawisko to jest traktowane przez instytucje społeczne (władzę) i jakie to ma konsekwencje

dla rozwoju jednostek z niepełnosprawnością (emancypacja). Za teoretyczną podstawę rozważań w artykule przyjęto perspektywę filozoficzną, zaproponowaną przez Georgesa Canguilhema, Jürgena Habermasa oraz Michela Foucaulta

Rafał Dziurla (Uniwersytet Warszawski, Fundacja ECHO): *Kierunek dopasowania większości w zakresie praktyk, wartości i identyfikacji, jako proces współtworzący kulturę różnorodności*

Koncepcja kierunku dopasowania kulturowego powstała na gruncie analizy dotychczasowych działań podejmowanych przez sprawną większość wobec niepełnosprawnej mniejszości określanych jako integracja czy tez proces włączania. Współczesne badania pozwalają zauważyć, że procesy te nie przyczyniły się znacząco do poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych w Polsce i w wielu innych krajach na świecie. Na przykład prowadzona od 20 lat w Polsce edukacja integracyjna nie doprowadziła do zapowiadanego wzrostu ingerencji społecznej osób niepełnosprawnych prowadząc zamiast tego do oswojenia się osób niepełnosprawnych z własna niepełnosprawnością (naturalizacja niepełnosprawności) (Dryżałowska, 2005). Odmienny sposób socjalizacji osób niepełnosprawnych prowadzi do innych ścieżek rozwojowych, co prowadzi często do tego, że np. osoby g/Głuche i słabosłyszące charakteryzują się niskimi umiejętnościami społecznymi (Antia i in., 2006), niskim poziomem opanowania języka fonicznego (Marschark, i in., 2002) oraz małą konsekwencją w realizacji celów (Sebald, 2013). W obszarze rozwoju zawodowego opisywana odmienność prowadzi do zmniejszenia poziomu aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (Dziurla, Bargiel-Matusiweicz, 2014). Zastosowanie interpretacji pojęć z zakresu psychologii kulturowej pozwala poszerzyć zakres problematyki relacji pomiędzy osobami sprawnymi i niepełnosprawnym i potratować je jako relacje pomiędzy silniejszą większością a słabszą mniejszością. Niniejsze wystąpienie dotyczy konieczności podjęcia zmian w obszarze wartości oraz praktyk wobec osób niepełnosprawnych, które mogą prowadzić do zamian w obszarze tożsamościowym zarówno przedstawicieli grupy większości jak i mniejszości. Postuluje się, na przykładzie badań z zakresu akulturacji (Berry, 2006; Shwartz i in. 2013) wprowadzenie zmian w zakresie norm kulturowych wobec grup mniejszościowych. Jedną z takich norm może być forma dopasowania kulturowego określna jako kierunek dopasowania większości, którego podstawą są wartości i praktyki określające dopasowanie się sprawnej większości do niepełnosprawnej mniejszości w obszarach: dopasowanie do potrzeb, integracja, akceptacja odmienności oraz wspólne standardy (Dziurla, 2018). Jednym z efektów dopasowania może być otwarcie się osób „sprawnych" na fakt powstawania przestrzeni społecznych tworzonych tylko i wyłącznie z potrzeb osób niepełnosprawnych. W efekcie większość otwiera się na nowe, nieznane a często i obce spojrzenie na rzeczywistość. Przykłady można zobaczyć w działaniach takich grup jak Teatr 21, prowadzony przez Justynę Sobczyk, która stworzyła przestrzeń do wykreowania się zawodowych aktorów z zespołem Downa, czy inicjatywy Downtown – Miasto Downów rozwijaną m.in. przez Justynę Lipko i Ewelinę Godlewską-Byliniak oraz spektakl Jeden Gest – grany w Polskim Języku Migowym. Kolejnym przykładem efektu opisanego dopasowania może być ruch samorzeczników np. osób autystycznych, które rzadko są twórcami oddzielnej narracji, raczej odgrywając w niej z góry założoną rolę osoby „cierpiącej na autyzm" lub „dotkniętej autyzmem", która potrzebuje pomocy i opieki. Nieprzypadkowo prototypem osoby autystycznej jest dziecko – bezradne, smutne i zależne od innych. W ramach prezentowanego wystąpienia będzie możliwość porozmawiania z samorzecznikiem ze spektrum autyzmu, który przedstawi własną, alternatywną opowieść na temat siebie i autyzmu. Wątki samodzielności, sprawności, ale też podmiotowego artykułowania różnic są w niej równie uprawnione, co w każdej innej narracji osobistej, tym samym przyczyniając się do podważenia opozycji „my" i „oni". Jednym z ważnych efektów przyjęcia kierunku dopasowania większości jest rozwój kultury większościowej poprzez dołączenie do niej nowych norm i zasad funkcjonowania. Postuluje się, że zmiana ta wykracza poza dotychczas opisywane i badane formy akulturacji prowadząc do wyjścia poza integrację w stronę kultury różnorodności.

Marta Abramczyk (Polski Związek Głuchych): *Dlaczego głusi i niesłyszący deklarują przynależność do mniejszej grupy kulturalno-tożsamościowym? Studium przypadku na przykładzie głuchych aktorów/ Deaf and hard-of-hearing people identify themselves as members of a separate, smaller culture — Deaf Culture. Case study based on deaf actors-performers*

Some of the deaf and hard-of-hearing people often define their identity as belonging to another culture – Deaf Culture, contrary to various reactions from the able-bodied people. Presented case study based on the actors of the performances „One Gesture" and „Opera for the Deaf" allowing to explain this phenomenon, which also affects deaf and well-spoken hard-of-hearing people. The case study also shows that theater and art can help in creating their own identity and accepting one's own limitations.

Maria Sojkow (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Nieważna niepełnosprawność? — dyskurs publiczny wokół niepełnosprawności muzułmanów pochodzących z terenu konfliktów zbrojnych w polskich mediach*

Konflikty zbrojne w krajach muzułmańskich, ataki terrorystyczne, fala uchodźców z terenów ogarniętych konfliktami sprawia, że ważnym staje się pytanie związane z pomocą i zaopatrzeniem osób wyznających Islam, które w wyniku tych działań stały się niepełnosprawne. Wymaga to spojrzenia na działalność organizacji charytatywnych oraz instytucji krajów przyjmujących pomagających

osobom, które utraciły sprawność. Zasadniczym celem będzie ukazanie dyskursu publicznego w polskich mediach w odniesieniu do niepełnosprawności muzułmanów oraz form i sposobów pomagania im. Analizie treści poddano artykuły oraz materiały wizualne i audiowizualne prezentowane w polskiej telewizji oraz na portalach internetowych w okresie od 2004-2018 roku dotyczące: kwestii niepełnosprawności osób pochodzących z krajów muzułmańskich (uchodźców, imigrantów) mieszkających w Europie i Polsce, problemów ofiar wojen lub ataków terrorystycznych w krajach arabskich, które zostały w ich wyniku okaleczone oraz osób z niepełnosprawnościami mieszkających w krajach, które ucierpiały w wyniku wojen. Dzięki czemu możliwe będzie odtworzenie dyskursu publicznego wobec pomagania muzułmanom z określonymi rodzajami niepełnosprawności oraz ukazanie budowanych w polskich mediach swoistych obrazów problemów osób z niepełnosprawnościami wyznających Islam.

G37. FOOD PRACTICES IN SOCIAL LIFE

Organizers: Ewa Kopczyńska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Wojciech Goszczyński** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), **Ruta Śpiewak** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Language: English

The objective of two integrated groups is to discuss various dimensions of food practices: production, consumption, social relations, stratification mechanisms, the cognitive and axiological eating universe, as well as relationships of food practices with other elements of social life. The first group will be devoted to the description of new phenomena related to the consumption and production of food, their relationships with the identities of consumers, socio-cultural processes of differentiation and mediation. The second group focuses on the role of various types of knowledge and ignorance in food practices: scientific and expert knowledge, but also alternative knowledge, pseudoscience, doubt, distrust, ignoring etc. An additional, framework for the both groups will be the identity of the research area of food studies in local contexts, in particular Eastern European.

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Room: W3.25

Oral presentations:

Ruta Śpiewak (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Local Context in the Governance of Grassroots Institutions and Beyond. Analysis of Alternative Food Networks in Central and Eastern Europe Countries*

My own research (Bilewicz, Śpiewak 2018), and others (e.g Hening, Makovicky 2016) shows that the development of alternative food networks in the Central and Eastern Europe (CEE) has a unique character. Today we can observe elements of the quality turn among consumers, manufacturers and processors – and an increased interest in the sustainable or high quality food systems. The paradox of this shift is the tension between traditional, partially forgotten practices (like traditional, local markets) and the new patterns based on regulations and practices from other cultural, economic and social contexts — very often from USA (like fancy, organic markets). Initiatives that fit into the AFN category, usually operate around new technologies. But they also invoke tradition, authenticity, ”ruralness” and pre-industrial consumer practices in their work (Paddel 2015). Initiatives that are currently referred to as AFN often functioned in a similar forms in Central and Eastern Europe in XX century. Today, in the CEE countries’s are created rather as replications of forms developed in other socio-cultural contexts such as Community Supported Agriculture or Farmers markets. Many of these organizational forms were invented in the USA, in a country with a different agrarian structure, higher level of social capital, a lack of experience of a centrally controlled economy, whose characteristic feature was shortage (Kornai 1985). My research combines two issues: the first refers to natural resources (here understood as farming in sustainable way) and their managements by alternative institutions. The second is the development and governance of grassroots alternative food institutions in different cultural contexts. Base on my (along with Wojciech Goszczynski) qualitative research in six AFN-s (like food cooperatives, local vineyards, farmers markets) I would like to answer following questions: What are the forms the quality turn takes in various cultural contexts? What actions are taken by AFNs in the CEE regarding the governance of natural resources? To what extent

local contexts are considered when AFNs are created and to what extent are they intended to replicate existing organizational forms?

Simone Piras (Social, Economic and Geographical Sciences, The James Hutton Institute): *Homegrown Food and the Benefits of Sharing. Insights from the Republic of Moldova*

The economic, development and public policy literature tends to depict the practices of food self-provisioning and sharing by smallholders in post-socialist countries as driven by necessity, given the hardships generated by the economic transition. Positive, pulling factors are usually neglected. Thus, such practices are meant to disappear as a country achieves economic growth. With a view to test these assumptions, I analyse the practices of food self-provisioning and sharing in today's Republic of Moldova, the country with the highest density of family farms in the European continent. The Moldovan government has fully embraced the modernisation script that promotes land consolidation and farm exit to increase agricultural productivity and foster rural development. I rely on an original qualitative survey carried out on a sample of 126 smallholders in 2015, and on the datasets of the Moldovan National Bureau of Statistics' Household Budget Survey for the years 2007-2013. By comparing the findings of the qualitative survey with the results of econometric analyses, I find that food sharing increases one's subjective well-being and social appraisal, and that there exists a sort of ''intergenerational pact'', with homegrown food flowing mostly from late-adulthood smallholders to urban-based young families, who do not have access to land, and vulnerable elderlies, who lack the power to produce their own food. This confirms the findings of Smith and Jehlicka (2013) and Jehlicka and Danek (2017), who have analysed the practices of food self-provisioning and sharing in post-socialist Poland and Czech Republic, but for a country with very different economic conditions. A counterfactual analysis carried out using propensity score matching shows that even at a twenty-year distance from the start of transition to market economy, poverty and inequality would be higher if people did not have access to the food donated by smallholders, especially in urban areas. Indeed, poorer family receive more food in relative terms. We could thus argue that the promotion of small-scale agriculture in suburban areas, including part-time and hobby farming, may help fight poverty and provide social benefits vis-a-vis agricultural change and growing urbanisation.

Mateusz Halawa (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Fabio Parasecoli** (New York University): *Classing up the Potato: Revaluation of Regional and Traditional Food Among Urban Foodies in Poland*

This paper reports from an ongoing ethnographic fieldwork into the revaluation of regional and traditional Polish food as a way for upwardly mobile and educated urban dwellers to express status distinction through material culture, discourse, and practices in everyday life in contemporary Poland. The paper is concerned with the pragmatics of valuation of food not only in terms of premium pricing, but also of inequalities in and negotiations of social status and cultural capital within a society, as well as in terms of the perceptions of the relative attractiveness of national food in the cosmopolitan foodscape. This is a study of a relatively elite set of practices, which, we argue, are social innovations that powerful cultural intermediaries expect to become broader trends, and thus grow in visibility and influence. By paying attention to those who invest their resources in particular foodstuffs or foodways, we will be able to understand valuation and revaluation of food as dynamic and contested processes. Based on interviews with chefs, producers, and other food professionals, the first section of the paper analyzes the reorganization of experiential geographies of the local, the regional, and the national in new forms of placemaking, while the second section tracks the restructuring of temporal narratives concerning history, tradition, and heritage. Our evidence shows that the cultural production of value of food hinges on successfully connecting the present, the past, and the future: practices observed in the present, with an eye towards and an economic and biographical investment in a good future of Polish food, rely on temporal imaginaries that have not only a cognitive valence but also an affective one.

Aleksandra Gracjasz (Leiden University): *How Collective Ways of Procuring Food Can Become Spaces for Negotiating Identities*

Currently, I am undertaking an ethnographic research in Gdańsk as a part of a larger ERC funded project titled 'Food Citizens'? Collective food procurement in European cities: solidarity and diversity, skills and scale." This comparative research aims to analyse the consequences and premises of collective food acquisition in three European post-industrial cities (Rotterdam, Turin, and Gdańsk). In my research I explore possible relationships between collective food procurement (CFP) networks, identities and sense of belonging on the example of Gdańsk. In the following paper I aim to answer what CFP networks mean in a polish context. How do they become hybrids of various food networks and informal connections based on trust and familiarity? While identifying the variety and hybridization of CFP networks in Gdańsk I am considering them as legitimate forms of alternative economies.

Situated between a strong sense of belonging (enhanced during national celebrations), appreciation of the cultural (including culinary) past and 'tradition' (Starczuk 2016, Łazińscy 1994) and 'western' influences, Poles are constantly negotiating their identities between the local, national and European (Mach 2007). Therefore I ask a specific question: How, through collective food procurement (CFP) networks, do people experience, perform, interpret and negotiate their identity on a local, national and European level? In order to come close to answering this question I am in the process of identifying the CFP networks within a given framework: 1. urban foraging, 2. short food chains, 3. local food governance. Having completed three months of pre-fieldwork (from January till March 2019) I have a basic idea of how such networks work, interact and merge. Taking into account deeply rooted in polish culture informal networks of food provisioning, many of such based on family networks or ways that omit the legal dimension, I am interested to see how structured the CFP networks in Poland are. Being based in Gdańsk as a place of recent economic boom and gentrification I am interested to see how do the new, global food influences merge with the more traditional ones?

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Room: W3.25

Oral presentations:

Michał Cebula (Uniwersytet Wrocławski), **Przemysław Sadura** (Unwiersytet Warszawski): *Class on Plate? Culinary Tastes, Sociability and Social Class Divisions in Contemporary Poland*

According to popular saying, you are what you eat. But although the symbolic aspect of food consumption has been recognized by scholars for a long time, less attention has been paid to food and eating practices in contemporary class analysis. This is striking because food seems to be an arena where strategies of reproduction, recreation and reputation are played out. The aim of our paper is thus to address several debates in the sociology of food and culture concerned with class and identity, including the pursuit of novelty, exoticism and variety, the prevalence of cultural omnivorousness, its function in signaling distinction, the role of social capital and sociability. The bulk of the debate has revolved around the model advanced by Bourdieu (1984) in his seminal account of class differences in French society in the 1960s and 1970s. However, a number of critics has started to question its usefulness to a description of contemporary societies, instead arguing for individualization, massification or blurring clear social distinctions because of mixing genres in omnivorous pattern of consumption. Given this background, we demonstrate that observable omnivorous pattern of food consumption (that is a propensity to enjoy greater variety of experience) do not oppose the main idea of Bourdieu's work as straddling hierarchical divides is in fact a key feature of what Bourdieu has referred as a „taste of freedom" and a „sense of distinction" typical of those rich in cultural capital. What is more, we argue that „omnivorousness" provides a passport to connections with people of different kind thus contributing to building social capital. The latter strand is developed in our research that touches upon the phenomenon of sociability when eating (being a host, a guest and eating out together) and its role in sustaining class privileges. If shared culinary tastes oil social interaction and the practices of eating together are unevenly distributed in society then a mechanism exist for the reproduction of social differentiation over time. The empirical base of our considerations is a large – scale survey carried out on a random sample of the large city adult population (N = 1010), a research project financed by the National Science Centre in Poland — UMO-2016/21/D/HS6/02424). It offers information on culinary experiences (familiarity with food items and ingredients), preferences for meals, practices of eating together as well as social class position, mobility, social networks and many other sociodemographic variables.

Agata Bachórz (Uniwersytet Gdański): *Cooking and Food Manufacturing: An Individual Hobby Transformed into Profession*

Not only food consumption, but also food production has recently become an important area in the transformation of social identities, including redefining individual biographies. The proposed paper aims at analyzing a relatively new phenomenon: food manufacturing, undertaken by people who have made professional turns, shifting from amateurism to professionalizing their passions. The basis for the presentation is the research (in-depth interviews) conducted in Poland (2018-2019, in progress) among people who have abandoned (or are in a process of abandoning) the career path typical for the new middle class in favor of work in gastronomy (as chefs and restaurateurs) or craft food production (in general: manual work with food). On one hand, they may be seen as those who have undergone professional „degradation". On the other, the changing meanings of food together with the discourses about downshifting or the convergence of passion and job allow to redefine such decisions in positive terms. The class identifications and cultural capitals also contribute to shaping the new path in which craft, including food production, becomes a value and a space of self-fulfillment instead of heavy burden and necessity. The presentation is based on interviews with broadly understood food

producers. Therefore, in the following presentation, their perspective will play the main role. Blurring the categories of production and consumption, however, is a visible dimension of the phenomenon described (if only because a specific type of food consumers changes into food producers). Moreover, the relations between recently established food manufacturers and food consumers will also be discussed, along with the sources of inspirations the interviewees refer to. Perceiving food manufacturing as a part of the creative sector may be seen as following the universal path of Western late capitalism, while the references to tradition, home-made food or old-fashioned crafts revives local Eastern European resources. Despite this, the analyzed practices not only draw inspiration from the cultural clichés, but also co-create new discourses on the relationship between food and identity, work, leisure and participation in culture.

Agnieszka Maj (Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie): *Cooking as a Free-Time Activity in Poland: „Productive Leisure"?*

In my presentation I would like to focus on cooking as a hobby and a leisure time activity. Referring to the works of Isabelle de Solier (2005, 2013), who has introduced the concept of „productive leisure", I would like to focus on how important a role such a hobby might play in the process of self-identity formation. One of the de Soliers theses (2013) is that in contemporary societies production has lost its meaning at work: we are no longer considered authors of what we produce in our workplaces every day. Therefore, many people have started searching new meaningful leisure-time activities in which they could express themselves, such as cooking. I would like to investigate, how this thesis refers to the members of the Polish society. I believe, that the recent growing popularity of cooking as a free-time activity in Poland might be interpreted as one of the consequences of the process of globalization which brings shifts in many spheres of everyday lives of the Poles, including changing of eating habits. Among the causes of these shifts there might be a faster pace of life, especially in big cities, shifts in occupational structures, an enhanced access to a greater variety of new, exotic foods together with lowering of their prices as well as the increasing role of mass media in disseminating new culinary trends. I will focus on the results of my in-depth interviews conducted with a group of people who have undertaken cooking as a hobby and soon became experts in such activities as baking bread, producing home-made confectionaries or preserves. I will try to investigate what has triggered them to mastering cooking: was it the „alienation of labour" or the desire to distinguish themselves among others, as de Solier suggests, or were there any other reasons. I will also try to investigate the way they interpret their new hobby and its role in the process of their self-development and the formation of their identities.

Joanna Krukowska (Uniwersytet Gdański): *Between Social Inclusion and Re-Enactment of Social Distinctions in Food Initiatives — 'Social Kitchens' in Poland*

The paper is focused on my research of chosen collective activities connected with preparing and sharing food in Polish cities on specially arranged occasions. Depending on various forms of organization and they are calling their activities „social kitchen" (kuchnia społeczna) or „lunches/brunches". These events are often organized by informal groups (often with auto-identification of „collectives") in a public space of the city and include social events opened for external participants. The distinctive feature of these initiatives is that sharing food goes beyond established social structures and cultural or religious traditions. They are also different from commercial entrepreneurship and does not bring any profit to the organizers. They usually demand private investments of time, work, money and often are based on using private kitchens and its equipment. It can, therefore, be said that they go beyond the known forms of economic organization and are a new social phenomenon linked to new urban lifestyles and could contribute to different dimensions of social and cultural change. The members of food initiatives are mostly young adults with ambiguous class positions, with high cultural and social capital and low economic capital, that is characteristic of Poland due to its political history. Food initiatives are often constructed on the ideas of freedom, equality and social inclusion. At the same time, within the space of the events themselves, distinctions and rules are reproduced (also at the level of taste), which in some cases form a closed circle. This specific perspective of niche social practice shows a hybrid of chosen elements of East and West Europe in food practice itself. The food initiative, as well as the food itself, becomes a tool for expressing political views (often anarchist or left-wing). The events contain a direct component of „proclamation" in the form of lectures, film screenings or charity fundraising. At the same time, at the interactive level, in many cases, not everyone is welcome or invited to eat collectively. My goal is both to recognize detailed forms of such practices and theoretically explain their possible meanings, that can be articulated also in broader axiological, economic and socio-political terms. I will try to reflect on the inclusive-exclusive context of initiatives: in what sense do initiatives concern the privileged or disadvantaged? To what extent is the political manifesto following the word realized during the meetings of sharing food and space? Do food initiatives create a new platform of sharing food and space between previously separated groups or it is just strengthening social distinctions?

BLOK III

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Room: W3.25

Oral presentations:

Wojciech Knieć (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Technohumanism in Agriculture*

Technohumanism is usually defined (Harari 2018) as complex of historiosophical ideas of the next phase of post-industrial and information era. The most general meaning of technohumanism is that it is a slow abandonment of humanism understood as liberal attitude towards state order and economic system (with high valuation of capitalism, free market, democracy) and with central position of human freedom and human rights in axiological universe. Technological development of constantly improved, sophisticated algorithms enables automatization and autonomy of gathering of wide range of data, which excludes humans from processes of management. Based on this phenomenon Technohumanism assumes that present economic systems and social systems are not longer necessary and even possible. Contemporary civilization produces so much information, that is no longer possible to effectively process it and – consequently – it endangers development and economic growth of the world system. Technohumanism comes with the solution, that constant and deep assist of algorithms will be necessary for humans and will lead to radical change of how humans take part in economic development. This will especially change the way the agricultural practices are to be organized and howe the role of the farmer is defined. According to Bertschinger (Bertschinger et al. 2008) the development of agriculture in recent ages is shaped in the form of parabola. Up to modern era permanent deficiencies of food was accompanied by constant excess of resources (land, water, labor force etc.). Modern Western civilization by the end of XX century reached the balance between demand and supply of food, but dangerously reduced available resources. At the moment modern agriculture is facing substantial overproduction of food, but the economy is able to effectively stimulate consumption and diversification of nutrition habits and — at the same time – is able to stabilize the use of resources and even to reproduce the resources. It is possible with wide usage of precise agrotechniques and constant de-humanisation of farming. Autonomous farming is perfect illustration of how technohumanism paradigm works: human factor is treated as weakness, and traditional bond connecting human farmer with farm animals and crops is being disrupted and excluded as inefficient. The paper will examine examples of autonomous farming and cases of exclusion of humans from farming and will discuss social and cultural consequences of these processes.

Cristina Grasseni (Leiden University): *To (Re)Think the Edible. From Technology Fixes to Counter-Epistemologies*

The global food system has reached its limits and yet fails to see them, producing water scarcity on the one hand and floods on the other through climate change and soil erosion, reducing soil fertility while increasing desertification, making overproduction and hunger coexist. Many asks themselves what it takes to rethink how food reaches our plates, in social and cultural terms. Social science scholarship is less interested in formulating universal definitions and solutions then policy or technology-oriented disciplines, and more inclined to observe and voice diverse processes from the bottom up. This means recognizing both limits and potentials of the actual practices and narratives that are emerging. This paper will focus on alternative food procurement, particularly with a collective dimension, providing ethnographic examples of what kind of alternatives are being pursued and how this choice articulates diverse and sometimes conflicting stances, which must be understood in their own context. There is increasing awareness that food production, distribution and consumption has been actively overlooked in our collective thought as a mere matter of economy or technique, and persistently imagined as fundamentally benign. However, documentary and scientific evidence points to the fact that, for example, the cattle and dairy industry is one of the major culprits of climate change. Alternative food networks have been described as ushering change, not only in practices but first of all in mentalities. A sizable body of scholarship debates what kind of alternatives are being implemented and whether they are in fact alternative at all and to what (Whatmore et al. 2003, Kneafsey et al. 2008, Goodman et al. 2012). Many believe that the global food economy is not self-sustainable. However, which evidence is corralled to present which argument is often a matter of contention and of local sensibilities. Recent ethnographic investigation denounces the multiple layers at which concentrated animal feeding operations are a fair if putrid representation of globalized economy: not only are the animals mistreated but the workers themselves are exposed to physical and emotional overload, kept in compounds in and outside the working environment, often in conditions of semislavery, easily blackmailed because for example of illegal immigrant status, kept segregated according to their ethnicity and languages, so that no information easily travels across departments (Blanchette 2015). Visual arts and documentary film are attempting to form an alternative imaginary around food production. This has been achieved for example by diametrically different styles of films such as the documentaries Food, Inc. (2008) or Cowspiracy (2014) and the Sensory Ethnography Lab production Leviathan

(2012). While the former articulate the abominations of intensive farming and animal agriculture, the latter offers a wordless, tantalizing exploration of life at sea on a commercial fishing vessel. With examples from Italy, Scotland, the Netherlands and Ireland, this paper will sketch some of the narrative devices, dilemmas and types of food knowledge systems that become activated in specific attempts at practicing alternative food procurement.

Ewa Kopczyńska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *I Don't Know, I'm Not Sure, I Don't Care. Modes of Ignorance in Food Practices*

Our social condition is nowadays characterised as anxious modernity, risk society, society immersed in liquid fear. Contemporary food systems are definitely part of the picture. Non-transparent food supply chains, mass production, tricky marketing and — last but not least — contradictory, changing recommendations of health and lifestyle experts provide the background of confusion. In my paper I analyse different modes of not knowing as expressed in consumers' narratives about food. Interviewees of various sociocultural backgrounds deal with lack of information, contradictory information, and too much information and struggle to make their own everyday food practices working: habitual, consistent, meaningful and socially rewarding. The presentations is then focused on social categories of consumers' ignorance and the role of not-knowing in everyday food-related networks. Mixed qualitative and lexical analysis of 40 interviews carried out within research Project „Social perception of food risks and its role in food patterns dynamics — qualitative analysis" (K/MNT/000032) provide empirical basis for the presentations. Two main analytical dimensions are applied for the data. First, how not-knowing is expressed by interviewees: as being not sure, following the intuition, speculating, estimating, ignoring, avoiding, fantasising, balancing between different perspectives etc. Another dimension of analysis is based on practice theories to contextualise not-knowing in wider social and socio-natural situation. Therefore I will try to figure out if any nodes of food systems are particularly prone to be the locus of ignorance. The following research question is what are the typical strategies of incorporating not-knowing into everyday food practices: how to make reasonable choices, how to predict the consequences, how to communicate about food and how to frame ignorance within social discourses of food and eating.

Justyna Straczuk, Anna Węgiel (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *The Dietary Model of the 21st century. Healthy Eating in Contemporary Poland*

Today diet is commonly believed to be one of the key factors that influence human health. An increasing number of dietary advice specifically designed to cure certain diseases and improving the condition of human bodies can be observed in contemporary media. The popular images of diet presented in women's magazines are not always compatible with the official recommendations of state nutrition institutions, like the Polish National Center for Dietary Education (Narodowe Centrum Edukacji Żywieniowej). In recent times alternative diets dominated the popular media discourse: low-carb and high-protein diets (for example Dukan's, Atkins', and Ketogenic), gluten-free diet, the „Five Elements" cooking, juice cleansing, herbal detox, and fasting. As was observed in the study, the official institutions make efforts to convince people to the more „rational" way of eating, by introducing holistic dietary models, like for example, the Food Pyramid. Analysis revealed that nutritional advice in women's magazines is strongly individualised, presenting a variety of lifestyles, including different approaches towards body, diseases, nature, and scientific findings. The official institutional discourse, however, is collective, and showing strive for uniformity, trying to maintain a comprehensive view of the human body and find a solution in the form of one universal diet. The primary interest of this study was to examine the actual practices of people, who are the recipients of the dietary advice from both popular printed media and the official nutrition institutions. Are Polish people following collective nutritional guidelines from the Food Pyramid, or, on the contrary – treating diet as something individual? Analysis of discourses and practices of healthy eating and proper nutrition in contemporary Poland (2014 – 2018) was conducted with the use of (1) printed media, which reflected patterns of culture, in which we analyzed the discourse of dietary advice present in women's magazines (popular discourse) and the official discourse of the governmental website of the Polish National Center for Nutrition Education (Narodowe Centrum Edukacji Żywieniowej) run by the Insitute of Food and Nutrition (Instytut Żywności i Żywienia). We then checked if the recommendations present in written sources were reflected in the actual lifestyles of people, by analyzing (2) performances of culture. The analysis of qualitative interviews with people desrcibing their diets showed common knowledge, opinions, and practices of people in their everyday life. By analysing qualitative interviews with Poles collected in 2014 as well as statistical data, it became possible to observe how people are responding to these conflicting dietary recommendations. The findings of this study will be presented at the conference.

Katarzyna Król (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Knowledge and Non-Knowledge in Medical Diets*

Proposed project focuses on sociocultural aspects of rare metabolic disorders, in particular, fatty acid oxidation disorders (FAODs, e.g. LCHAD deficiency, MCAD deficiency, and VLCAD deficiency) and organic acid disorders (OADs, especially Glutaric acidemia type 1 or CGA-1) in Poland. Based on ethnographically gathered data, I examine daily experiences of people with rare metabolic disorders. This particularly applies to dietary treatment and problems with eating that often necessitate usage of biomedical technologies, such as feeding tubes. In these cases the most crucial value when it comes to preparing and judging the meal is its nutritional value. Proteins, carbohydrates, fats - proper amounts of each nutrients and depending on the disorder - suitable replacement. But nutritional value is not the only one that matters in providing care in rare metabolic disorders. Parents care about a lot of more factors - preventing exclusion, feeling cosy etc. It is important to notice that in case of rare metabolic disorders traditional or common knowledge does not apply. Hence, parents in order to provide their children with good care need to un-learn a lot of rules about feeding children, and only then absorb new food preparation techniques, new recipes and search for new products. I will try to show the situation of knowing/not knowing and constant doubts about suitability of each products combined with the desire to sustain ordinary family life.

G38. TRWAŁOŚĆ I PŁYNNOŚĆ MIGRACJI MIĘDZYNARODOWYCH – CYRKULACJA, OSIEDLANIE, INTEGRACJA MIGRANTÓW » DURABILITY AND LIQUIDITY OF INTERNATIONAL MIGRATION – CIRCULATION, SETTLEMENT, INTEGRATION OF MIGRANTS

Organizatorzy(-rki) » Organizers: Katarzyna Andrejuk (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Marcin Gońda** (Uniwersytet Łódzki), **Aleksandra Winiarska** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski i angielski » **Language:** Polish and English

Migracje międzynarodowe stanowią coraz ważniejszy obszar badań i mają fundamentalne znaczenie dla zrozumienia współczesnych wyzwań społecznych, demograficznych, politycznych czy kulturowych. Różnorodność form migracji można badać w odniesieniu do przyczyn mobilności (np. polityczne, zarobkowe, rodzinne), ale też w odniesieniu do ich trwałości: migracje krótkotrwałe i długoterminowe, cyrkulacyjne i osiedleńcze. Częste migracje stają się coraz łatwiejsze z uwagi na rozwój techniki i swobodę przepływu osób w Unii Europejskiej, z drugiej strony rodzą też nowe problemy, np. nasilenie migracji tranzytowych, czy brak stabilności i poczucia bezpieczeństwa. Tematem sesji jest mobilność międzynarodowa w kontekście dynamiki i trwałości procesów migracyjnych. Zapraszamy do zgłaszania referatów dotyczących różnych aspektów migracji długo- i krótkoterminowych, analizujących zjawisko w wymiarze zarówno mikro-, jak i makrospołecznym. Interesują nas też sposoby powstawania, trwania i transformacji społeczności imigranckich (diaspor), zagadnienia powiązań transnarodowych oraz interakcje społeczne wśród migrantów krótkoterminowych i osiedleńczych, a także strategie adaptacji w nowym otoczeniu. Przykładowe tematy:

- migracje Polaków za granicę oraz imigracja do Polski w kontekście tymczasowości lub trwałości pobytu; relacje między przyczynami migracji a ich trwałością;
- migracje cyrkulacyjne, migracje wielokrotne (mobilność jednostki obejmująca kolejno różne kraje), migracje powrotne (pierwszego i kolejnych pokoleń); indywidualne strategie mobilności oraz tworzenie „projektów" migracyjnych;
- procesy integracji cudzoziemców w wymiarze kulturowym, społecznym, politycznym (np. nabywanie obywatelstwa, partycypacja polityczna); wyzwania adaptacji z perspektywy migrantów i państw przyjmujących; proces „zakotwiczania";
- polityki publiczne oraz praktyczne interwencje nakierowane na migracje cyrkulacyjne, wielokrotne i powrotne własnych obywateli oraz – z drugiej strony – integrację cudzoziemców;
- nowe wyzwania migracyjne w Europie (np. Brexit a Polacy w Wielkiej Brytanii, migracje uchodźców) i na świecie;
- praktyki transnarodowe z perspektywy trwałości i tymczasowości migracji;
- dyskursy publiczne, polityczne i medialne dotyczące trwałości migracji (np. zachęty do powrotów do krajów pochodzenia, repatriacje, deportacje);
- aktualność koncepcji dotyczących migracji długotrwałych i krótkoterminowych (np. mobilność niepełna, płynne migracje – „liquid migration") w świetle najnowszych badań empirycznych; nowe konceptualizacje i ujęcia teoretyczne procesów migracyjnych.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala » Room: Z3.1

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Krzysztof Jaskułowski (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Polityka kryzysu migracyjnego w Polsce: między nacjonalizmem, islamofobią, a romofobią*

Przedmiotem mojego wystąpienia jest konstruowanie uchodźców jako niebezpiecznych Innych w czasie tzw. kryzysu migracyjnego 2015-2016 w Polsce. Moim punktem wyjścia jest rekonstrukcja dyskursu publicznego, w którym uchodźca-muzułmanin przybrał postać niebezpiecznego Innego zagrażającego egzystencji narodu polskiego. W tym kontekście, odwołując się do badań jakościowych (wywiady częściowo ustrukturyzowane), analizuję co i jak tzw. zwykli ludzie mówili na temat uchodźców. W wystąpieniu koncentruję się głównie na tych rozmówcach, którzy utożsamiali uchodźców z muzułmanami widząc w nich narodowe zagrożenie. Analizuję różne wymiary tego zagrożenia w kontekście potocznego rozumienia polskości. O ile wcześniejsze badania pokazywały paralele między islamofobią a antysemityzmem, o tyle moje studium wskazuje przede wszystkim na analogie między wrogością do muzułmanów a romofobią. Argumentuję, że negatywne konstrukcje uchodźcy kształtowały się nie tylko pod wpływem dominującego publicznego dyskursu czy funkcjonujących lokalnie stereotypów anty-Romskich, lecz również transnarodowych sieci migracyjnych: społeczne przekazy migracyjne stanowiły ważny nośnik anty-islamskich stereotypów. Sugeruję, że kluczowe znaczenie dla stosunku wobec muzułmańskich uchodźców ma kwestia postrzegania różnic kulturowych, która wydaje się niezależna od statusu społeczno-ekonomicznego. Sposób postrzegania różnic kulturowych wiąże się natomiast ze sposobem rozumienia narodu polskiego i szerszym strukturalnym kontekstem państwa narodowego z jego logiką symbolicznego i materialnego dzielenia ludzi na „nas" i „Innych".

Monika Nowicka (Collegium Civitas w Warszawie): *Bariery w integracji migrantów wewnątrzunijnych w Polsce*

Polska nie jest typowym krajem docelowym dla migrantów wewnątrz UE. W Polsce zarejestrowanych jest około 80000 osób posiadających obywatelstwo UE (UdSC2017). Polska nie ma polityki integracyjnej ani dla obywateli UE, ani dla obywateli państw trzecich przybywających do Polski. Celem artykułu jest zdiagnozowanie barier, z jakimi borykają się migranci wewnątrzunijni mieszkający i pracujący w Polsce. Model integracji Agera i Stranga (2004) został użyty jako rama teoretyczna pozwalająca na wyodrębnienie wymiarów życia społecznego w obrębie których następuje integracja i w obrębie których imigranci mogą napotkać różnego rodzaju bariery. Ager i Strang (2004) wyróżniają cztery grupy czynników wpływających na integrację: 1) sprawcy i zasoby (means and makers), w tym zatrudnienie, mieszkalnictwo, edukacja i zdrowie; 2) znajomości (social connetcions), czyli kapitał społeczny dostępny imigrantowi; 3) ułatwienia (faciliators), w tym znajomość lokalnego języka i kultury, a także bezpieczeństwo i stabilność; 4) fundamenty (foundation), tj. obywatelstwo i prawa. Wyniki pokazują, że główną barierą napotykaną przez imigrantów z UE jest słaba znajomość języka polskiego (ułatwienia), która wpływa na inne wymiary życia społecznego. Inną często wymienianą barierą był problem mieszkaniowy (sprawcy i zasoby). Nie zdiagnozowano problemów prawnych, dotyczących zatrudnienia i zdrowia. Większość rozmówców podkreślała, że Polska jest bardzo bezpiecznym miejscem do życia, a ich polskie życie jest zadowalające. Analiza opiera się na 35 wywiadach IDI i 200 wywiadach CAWI. Badania przeprowadzono od lipca do grudnia 2018 roku.

Ignacy Jóźwiak (Uniwersytet Warszawski): *Migracje z Ukrainy do Polski jako wyzwanie badawcze i metodologiczne*

Tematem referatu jest migracja z Ukrainy do Polski oraz sposób w jaki odzwierciedla ona globalne trendy w migracjach pracowniczych i pozycję migrantów na rynkach pracy krajów docelowych. Punktem wyjścia dla prezentowanych rozważań jest umiejscowienie migracji z Ukrainy do Polski w szerszym kontekście badań nad migracją czasową (Górny 2017; Górny, Kindler 2016) i przechodzeniem od migracji czasowych do osiedleńczych oraz roli jaką migrujący pracownicy pełnią w globalnym łańcuchu produkcji i podaży pracy (Tsing 2009; Leslie 2017). Na gruncie empirycznym wykorzystane zostaną dane z badań prowadzonych w Polsce wśród migrantów ekonomicznych z Ukrainy w latach 2016-2017. Istniejące regulacje na poziomie krajowym i międzynarodowym (ruch bezwizowy, uproszczona procedura zatrudnienia, dyrektywa sezonowa UE) oraz zapotrzebowanie na pracę cudzoziemców w Polsce (niskie bezrobocie, niedobór pracowników w pewnych sektorach gospodarki) tworzą paletę statusów pobytowych i pracowniczych. Przykładowo, praca osoby migrującej

może być nieudokumentowana pomimo posiadania odpowiednich zezwoleń lub w trakcie oczekiwania na nie, zaś sytuacja pracowników migrujących charakteryzuje się czasowością, zależnością od pośredników (formalnych, w postaci agencji i nieformalnych) i uzależnieniem statusu pobytowego od zatrudnienia. Tego rodzaju sytuacja wpisuje się w obserwowane globalnie zjawisko prekarnej kondycji migrujących pracowników w odniesieniu zarówno do ich sytuacji pracowniczej jak i pobytowej (Goldring, Berinstein, Bernhard 2009; Fudge 2011; Lewis, Dwyer, Hodkinson, Waite 2015). Fenomen migracji z Ukrainy do Polski wraz z ich zmieniającą się dynamiką stanowi wyzwanie badawcze i metodologiczne dla badaczy migracji w kraju, który stał się nowym miejscem docelowym na mapie globalnych ruchów migracyjnych.

Maria Strzemieczna (Warszawski Uniwersytet Medyczny), **Mikołaj Pawlak** (Uniwersytet Warszawski), **Jacek Imiela** (Warszawski Unwiersytet Medyczny): *Cudzoziemcy jako pacjenci publicznego systemu opieki zdrowotnej. Studium przypadku województwa mazowieckiego*

Celem badań było opisanie jak system opieki medycznej reaguje na wyzwanie jakim są pacjenci - cudzoziemcy. W badaniu skupiono się na przykładzie województwa mazowieckiego, jako regionu w którym liczba obcokrajowców jest szczególnie wysoka. Metodologia: Badaniem objętych zostało 16 placówek — 8 przychodni oraz 8 szpitali. Placówki zostały wybrane w sposób celowy, aby reprezentowały różne rodzaje zakładów opieki zdrowotnej. W każdej placówce wybranych zostało po trzech pracowników reprezentujących trzy etapy przez które przechodzi każdy pacjent: rejestrację, udzielenie świadczenia oraz rozliczenie świadczenia. W sumie w badaniu wzięło udział 50 pracowników. Badanie przeprowadzone zostało metodą eksperymentu winietowego, w ramach którego badanym przedstawia się hipotetyczny opis przypadku pacjenta a następnie omawia w trakcie pogłębionego wywiadu, jak na podstawie doświadczeń lub wyobrażeń respondenta przebiegałaby opieka nad danym przypadkiem. Wyniki: Większość pracowników rejestracji w badanych placówkach stwierdziła, że cudzoziemcy korzystają ze świadczeń placówek codziennie lub kilka razy w tygodniu. Najczęściej z migrantami mieli kontakt pracownicy szpitali w Warszawie — we wszystkich szpitalach stwierdzono, że codziennie obsługuje się takich pacjentów. Najczęściej są to obywatele Ukrainy, krajów UE oraz migranci z Wietnamu i Chin. W jednej przychodni, która znajduje się w okolicach Wólki Kosowskiej, w przychodni pediatrycznej leczyło się na tyle dużo dzieci osób pochodzących z Wietnamu, że wyznaczono specjalny dzień na szczepienia dla tej grupy pacjentów. Podstawy ubezpieczenia obcokrajowców różnią się od tych obowiązujących obywateli Polski. Brakuje jednak kompletnych i szczegółowych źródeł informacji na temat zasad ubezpieczeń i wymaganych dokumentów. Problemem jest refundacja świadczeń udzielanych w stanie zagrożenia życia i zdrowia osobom nieubezpieczonym. Obecnie koszty te obciążają w całości placówki które przyjmują pacjenta. Nierozwiązaną kwestią pozostaje dostęp do bezpłatnej opieki medycznej dla dzieci i kobiet w ciąży. Barierą najczęściej wskazywaną jako główna trudność w opiece nad cudzoziemcami była komunikacja. Na zauważenie tego problemu wskazują kroki podjęte w celu odpowiedzi na pojawiające się trudności, m.in. wprowadzenie zapisu dotyczącego istnienia procedury porozumienia się w różnych językach wśród standardów akredytacyjnych dla szpitali. Jednak obowiązujące obecnie w placówkach w województwie mazowieckim procedury nie gwarantują skutecznego pokonania bariery językowej. W tej sytuacji często to na pacjencie spoczywa obowiązek organizacji tłumaczenia. Większość tłumaczeń w placówkach medycznych prowadzona jest przez tzw. tłumaczy ad hoc, a więc przez osoby nieprzygotowane do wypełniania tego rodzaju roli. Prowadzone badania własne wskazują, iż pracownicy opieki medycznej mają niewielką świadomość różnic dotyczących potrzeb zdrowotnych cudzoziemców. Problemy, które były wskazywane jako częściej występujące wśród obcokrajowców dotyczyły przede wszystkim częstszego występowania urazów (w szczególności urazów przy pracy) oraz zaburzeń psychicznych związanych przede wszystkim z trudnościami adaptacyjnymi. Podobnie, większość pracowników opieki medycznej nie ma świadomości wpływu kwestii związanych z kulturą na zdrowie i opiekę medyczną. Różnice kulturowe są zauważalne dopiero kiedy pacjenci wyraźnie nie zgadzają się na określony sposób postępowania sprzeczny z ich kulturą — np. rozebranie się do badania.

Ksenia Homel (Uniwersytet Warszawski): *Media społecznościowe jako współczesne narzędzie adaptacji cudzoziemek w Polsce*

Ze względu na wzrost znaczenia procesów migracyjnych na całym świecie, jednym z ważnych obszarów badawczych stanowi analiza mechanizmów adaptacji cudzoziemca w społeczeństwie przyjmującym. Intensywny rozwój technologii komunikacji, zwłaszcza powszechna możliwość korzystania z Internetu, odegrała znaczną rolę w modelu funkcjonowania grup cudzoziemskich. Przede wszystkim, sprzyja to tworzeniu luźnych sieci kontaktów zarówno w fazie poprzedzającej wyjazd do kraju docelowego, jak i organizacji życia po przyjeździe. Możliwość bycia online sprzyja przejmowaniu przez media społecznościowe funkcji podstawowego narzędzia wymiany informacji. Zjawisko to ma odzwierciedlenie w organizacji i w strukturowaniu sieci społeczności imigranckich. Z analizy trendów migracji do Polski wynika, iż największą grupę cudzoziemców stanowią obywatele Ukrainy, Rosji i Białorusi. Analiza funkcjonujących grup imigranckich w mediach społecznościowych, wskazuje na tworzenie grup na podstawie kryterium języka stosowanego przez jej uczestników. Cudzoziemcy z przedstawionych wyżej państw tworzą grupy rosyjskojęzyczne (np. Rosyjskojęzyczni w Polsce, Dziewczyny w Warszawie, Liga aktywnych kobiet). Są to grupy tworzone na Facebooku, stanowiące

platformę nie tylko wymiany informacji (np. dotyczących procedur legalizacyjnych pobytu i pracy, dostępu do instytucji takich jak szkoły, szpitale i inne), ale także organizujące życie społeczności imigranckiej w Polsce (organizacja wydarzeń integracyjnych, spotkań, imprez), kreujące przestrzeń w celu dzielenia się doświadczeniem, przeżyciami i emocjami w ramach luźnych sieci. Służą także do nawiązania relacji przyjacielskich. Takie grupy w mediach społecznościowych cechują się pewnymi regułami funkcjonowania: są moderowane przez jedną lub kilka osób (moderatorów), które dokonują kontroli nad zawartością postów uczestników (m.in. temat, cenzura językowa) lub inicjują organizacje wydarzeń. Zgłoszenie uczestnictwa jest weryfikowane i potwierdzane przez moderatora. W referacie przedstawię wyniki analizy kobiecych grupy w mediach społecznościowych, tworzonych przez imigrantki w celu wymiany informacji i podzielenia się doświadczeniem migracyjnym w Polsce. Analizie zostaną poddane dwie grupy rosyjskojęzyczne: Dziewczyny w Warszawie oraz Liga aktywnych kobiet. Pytania badawcze dotyczą: - roli łączenia przedstawicieli tych narodowości w grupy w organizacji życia cudzoziemek w Warszawie, - wpływu grupy na proces adaptacji cudzoziemek w Warszawie. Na podstawie analizy treści postów dokonana też zostanie rekonstrukcja percepcji procesów lokowania się imigrantek w polskim społeczeństwie (integracja, asymilacja, separacja, izolacja).

Referaty wyłożone » Distributed papers:

Jagoda Przybysz (Uniwersytet Łódzki): *Doświadczenie migracji w przebiegu życia — doświadczenia migrantów u progu dorosłości w Polsce*

Referat stanowić będzie jakościową analizę 25 biografii migrantów mieszkających w Polsce od minimum 3 lat, w teoretycznej ramie „life course studies". Jednostkowe historie cudzoziemców przebywających w Polsce analizowane będą w oparciu o ich życiowe wybory, momenty przekraczania kolejnych faz życia, wpływu kontekstu społecznego i sieci społecznych na podjęcie decyzji o migracji i przeprowadzce do innego kraju (w kraju pochodzenia) oraz o sprzyjających i niesprzyjających czynnikach decydujących o pozostaniu w Polsce, kontynuowaniu edukacji, znalezieniu pracy i założeniu rodziny. Grupa badanych zaliczana do młodych dorosłych (przed ukończeniem 35 roku życia) wskaże na strategie radzenia sobie na rynku pracy oraz momenty decydujące o wchodzeniu w dorosłość w oparciu o ważne życiowo wydarzenia.

Tatiana Kanasz (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Postrzeganie Polski i Polaków w doświadczeniach kobiet-imigrantek z dawnych krajów radzieckich: analiza jakościowa z elementami autoetnografii*

Temat postrzegania różnych grup narodowościowych jest niezwykle atrakcyjny poznawczo. W zderzeniu z przedstawicielami innych kultur przeglądamy się samym sobie, porównujemy nasze doświadczenia, tworzymy wyobrażenia, które przekładają się na nasze działania. Celem badawczym jest przybliżenie tematyki postrzegania Polski i Polaków w doświadczeniach kobiet-imigrantek z krajów poradzieckich w Polsce. Podstawą analizy stanowią dane z długiej obserwacji mediów społecznościowych, dostępne publikacje naukowe, reportaże, a także doświadczenia autorskie. Szczególną uwagę poświęcę spojrzeniu Białorusinek mieszkających w Polsce, także ze względu na własne doświadczenia oraz niewielką ilość tematycznych publikacji naukowych z perspektywy tej grupy społecznej. Inspirację teoretyczną stanowią teorie symbolicznego interakcjonizmu w socjologii emocji. Zastosowane metody badawcze obejmują analizę danych zastanych, obserwację on-line oraz autoetnografię. Autoetnografię traktuję je jako metodę pomocniczą, bazującą na krytycznej autorefleksji stawania się członkiem nowego społeczeństwa, porównuję własne doświadczenia z innymi narracjami biograficznymi. Interesuje mnie autoetnografia bardziej w sensie analitycznym niż performatywnym. Poszukuję odpowiedzi na pytania: Jakie obrazy Polski i Polaków wyłaniają się z doświadczeń kobiet-imigrantek? Co im w Polsce się podoba, a co nie? Co w polskiej kulturze i zachowaniach Polaków zaskakuje? Jakie sytuacje tworzą poczucie bliskości, a jakie dystansu?

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala » Room: Z3.1

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Anne White (University College London): *Interweaving influences of migration to and from a Polish city: the case of Płock*

Poland has a strong identity as a country of emigration, but has recently become a country with net immigration, thanks to the arrival of hundreds of thousands of Ukrainians (many of whom consider themselves to be temporary migrants). At the same time, Poland has acquired an image as a country

hostile to refugees, even though some city governments stress their commitment to openness and diversity. 'Interweaving influences' examines the mobility of Poles side by side with non-Poles, comparing the views and practices of Poles and foreigners (chiefly Ukrainians) living in a medium-sized city in Poland. It discusses how, if at all, the experience of migration promotes empathy (and therefore support for integration) by Poles for foreigners on an individual level, and the swapping of experiences about how to 'do migration' (e.g. opinions about the merits of incomplete migration vis-a-vis family reunification and settlement). It examines intersections between migration networks (such as the circular migration of Ukrainian and Polish female careworkers to western Europe). At city level, I discuss how institutions, organisations and businesses experience and react to immigration and emigration dynamics. The project on which this paper is based consists of 50 interviews with Polish return migrants and foreigners living in Płock, as well as interviews with key informants, conducted from February – July 2019. It aims to shed light on important social trends in contemporary Poland (particularly regarding (a) openness to difference and (b) Polish-Ukrainian relations); and to migration scholarship (especially with regard to social remittances, migration livelihood strategies and cultures, transnational networks, and countries transitioning from being countries of emigration to countries of immigration).

Agnieszka Trąbka (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Iga Wermińska-Wiśnicka** (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Koniec intencjonalnej nieprzewidywalności? Znaczenie Brexitu dla procesu zakotwiczania się polskich migrantów w Wielkiej Brytanii*

W niniejszym wystąpieniu, opartym na dwóch badaniach jakościowych przeprowadzonych w 2018 i 2019 roku wśród polskich migrantów poakcesyjnych mieszkających w Wielkiej Brytanii analizujemy, jakie znaczenie ma Brexit dla procesu ich społecznego zakotwiczania się (social anchoring, Grzymała-Kazłowska 2016). Literatura migracyjna z ostatnich lat wskazywała, że osoby, które przyjechały krótko po akcesji i realizowały strategię „intencjonalnej nieprzewidywalności" (Eade et al. 2007), stopniowo zakotwiczały się w społeczeństwie brytyjskim coraz częściej znajdując pracę zgodną z kwalifikacjami, zakładając rodziny czy kupując nieruchomości. Wynik referendum ws. Brexitu, jak również antyimigrancki dyskurs towarzyszący kampanii za opuszczeniem UE, zachwiał ich poczucie przynależności i zakotwiczenia. Co więcej, w związku z przedłużającymi się negocjacjami na temat warunków opuszczenia Unii przez Wielką Brytanię, narasta poczucie niepewności i zawieszenia. Poza wzrostem zainteresowania formalnym uregulowaniem swojego pobytu (McGhee et al. 2017) w ostatnich latach, migranci zachowują ostrożność w planowaniu przyszłości, a wielu z nich wstrzymuje się z ważnymi decyzjami, takimi jak zmiana pracy, wzięcie kredytu czy zakup nieruchomości. Można więc powiedzieć, że choć w narracjach migrantów bardzo wyraźnie powrócił temat nieprzewidywalności, to tym razem nie jest to nieprzewidywalność intencjonalna, ale wręcz przeciwnie – wymuszona przez polityczne uwarunkowania.

Katarzyna Winiecka (Uniwersytet w Białymstoku): *Polacy w Londynie a Brexit — wyniki badań wstępnych*

Głównym celem prezentacji jest przedstawienie częściowych wyników badań wstępnych dotyczących procesu adaptacji/readaptacji społecznej w kontekście redefinicji i zmiany postrzegania własnego statusu społecznego polskich migrantów mieszkających w Londynie. Za determinantę procesów adaptacyjnych i readaptacyjnych uznaje się decyzję o wystąpieniu Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej, która jest wynikiem referendum z 2016 roku. Polscy migranci poakcesyjni do dnia ogłoszenia wyniku referendum posiadali status obywateli Unii Europejskiej, w której skład wchodzi jeszcze UK. Perspektywa zmiany tej sytuacji prowokuje nowe uwarunkowania polityczno-prawne m.in. dla polskich migrantów oraz, co już jest zauważalne, nowe relacje i nastroje społeczne. Zatem status społeczny polskich migrantów (jak i prawny) w ich własnym odbiorze jest „niepewną" kategorią. W tej sytuacji ważne jest udzielnie odpowiedzi na pytanie dotyczące sposobów, czy strategii (re)adaptacyjnych, które hipotetycznie mają na celu potwierdzenie ich statusu społecznego noszącego znamiona inkluzji lub ekskluzji społecznej. Bazą do rozważań są częściowe wyniki badań jakościowych, które zostały przeprowadzone w 2019 roku, w grupie polskich migrantów mieszkających w Londynie.

Tomasz Leszniewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Strategie adaptacyjne imigrantów w świetle badań Polaków mieszkających w Szkocji*

Celem wystąpienia jest próba zrekonstruowania różnych form przystosowywania się emigrantów z Polski do nowych warunkach społeczeństwa szkockiego, dających możliwość odbudowania własnego świata życia oraz tożsamości. Ustalenie także, w jakim zakresie strategie adaptacyjne wykazują pewne regularności, które możemy określić posługując się społeczno-demograficzną charakterystyką badanych. Podstawą przeprowadzonej analizy będą badania zrealizowane wśród Polaków mieszkających w Szkocji (w Edynburgu, Glasgow, Aberdeen, Dundee, Inverness oraz mniejszych miejscowościach), a przybyłych w okresie poakcesyjnym (wstąpienia Polski do struktur Unii Europejskiej). Migracja tego okresu ma przede wszystkim charakter zarobkowy i wyraża pewien wzór mobilności angażujący ludzi młodych i wykształconych, gotowych na trwałą bądź okresową zmianę własnej przestrzeni życiowej. Rodzi to pytania dotyczące konsekwencji związanych z wymiarem

tożsamościowym emigrantów oraz skłania do próby zdefiniowania czynników wpływających na trwałość decyzji o pozostaniu na emigracji na stałe. W warunkach politycznych zmian dokonujących się w UK, w kontekście zbliżającego się Brexitu, pytania dotyczące powrotu bądź pozostania nabierają szczególnego znaczenia. Ostatnim zagadnieniem poruszonym w wystąpieniu będzie kwestia dotycząca więzi społecznych i charakteru wspólnotowości, które mogą rzutować na fakt zróżnicowania postaw oraz form adaptacji badanych emigrantów. Wyrażają także stosunek i oczekiwania badanych osób względem relacji społecznych zarówno w środowisku pochodzenia, jak i miejscu przybycia.

Małgorzata Dziekońska (Uniwersytet w Białymstoku): *Stabilizing effects of circular labour migration. The case of Polish migrants in Iceland*

In the era of open European Union borders and time-unlimited stays Polish citizens take advantage of new possibilities to move but they also continue well know patterns of migration. Circulation is one among them. The back-and-forth movement is the closest to the well-known Polish post war phenomenon of internal circular migration or its post-wall international equivalent — the incomplete migration. What today's migrants take from the old pattern is pendular movement, the type of work, conditions of living abroad and usually lack of interest in host society. The new components are: legal status of both employment and staying abroad, less temporality and more stability in their employment pattern, availability of social security benefits in the host country, the on demand contact with family in Poland and the remoteness of the destination country. What is more, unlike two or three decades ago, today migrants' decisions are prompted by the omnipresent ICTs that will enable both parts to live day-to-day lives together regardless of the distance. The problem under investigation is circular labour migration of Polish men working on rotation basis in Iceland and its influence on their and their families' lives. It is discussed based on the research results. The research was conducted with Polish labour migrants and with their partners in order to present the circular migration from these two perspectives. The main aim was to depict their lives in two localities as well as in between those localities, and to understand how stability can be achieved in a family temporarily separated by circular migration. Basing upon the type of the research problem qualitative method was applied. It allowed space for respondents' comments, observations, elaborations which helped to understand their decisions and plans. The results show that rotation system of employment offers the most stability to all household members therefore circular migration and its arrangements have slowly become the synonym of normal family life for them. Their lives are paced according to migration cycle and a set of rituals is ascribed to every stage of this cycle; any downsides of this system have already been turned into assets. Staying mobile rather than settled is their major goal now. Key words: circular migration, labour migration, incomplete migration, stayers, mobile livelihood.

Referaty wyłożone » Distributed papers:

Anna Sosnowska (Uniwersytet Warszawski): *Podlasie, północne Mazowsze, Podkarpacie w Nowym Jorku. Mapa imigrantów z Polski na podstawie ksiąg parafialnych polskiego Greenpointu 1975-2005*

Referat przedstawia przybliżoną mapę pochodzenia polskich imigrantów na Greenpoincie w Nowym Jorku oraz dynamikę rozwoju i osadnictwa społeczności polskich imigrantów w regionie metropolitalnym. Analizą objęłam wpisy do ksiąg parafialnych w dwóch polskich parafiach etnicznych z okresu intensywnych zmian w dzielnicy: w okresie kryzysu miejskiego i przed napływem imigrantów, masowego napływu imigrantów „solidarnościowych" i postkomunistycznych, a następnie gentryfikacji, po jednym roczniku z każdej kolejnej dekady: 1975, 1985, 1995 i 2005. Próba objęła wszystkie wpisy z danego roku nt. miejsca urodzenia lub chrztu osób, którzy zawarli związki małżeńskie w tych parafiach. Analiza jest wstępnym elementem badania polskich korzeni „polskiego Greenpointu w Nowym Jorku" i nawiązuje do moich wcześniejszych badań nad nowojorskim doświadczeniem imigrantów, które opublikowałam w Polski Greenpoint a Nowy Jork. Gentryfikacja, stosunki etniczne i imigrancki rynek pracy na przełomie XX i XXI wieku. Scholar 2016. Analiza stwarza podstawy do wytypowania miejscowości w Polsce do dalszego badania wpływu amerykańskich i innych migracji zagranicznych na społeczności lokalne w Polsce wschodniej. Najważniejsze wnioski z analizy to: 1. Analiza potwierdziła powszechne przekonanie liderów, że imigranci z Greenpointu pochodzili z najsłabiej rozwiniętych regionów wschodniej Polski: Podlasia, północnego Mazowsza i Podkarpacia 2. Analiza nie potwierdziła przekonania liderów polskiej społeczności o koncentracji imigrantów z północno-wschodniej wokół jednej z parafii, a tych z południowo-wschodniej – wokół drugiej z nich. 3. Dodatkowo, analiza wpisów dobrze dokumentuje popularne przekonanie liderów polskiego Greenpointu, że lata 80. i 90. to okres masowego napływu nowych imigrantów z Polski. W obliczu danych słabości amerykańskich oficjalnych danych z tego okresu, które notują niewielki napływ (legalnych) imigrantów z Polski do Nowego Jorku oraz braku wcześniejszych szczegółowych badań osadnictwa i społeczności polskich w Nowym Jorku, to jest podstawowe odkrycie dostarczające wymiernych danych na temat dynamiki społeczności polskich imigrantów w dzielnicy Greenpoint i Nowym Jorku. 4. Analiza potwierdza także przekształcenie polskiej społeczności z etnicznej w latach 70. w imigrancką w latach 80. i 90. oraz rozpad Greenpoinckiej enklawy

imigranckiej i przekształcenie parafii i dzielnicy w symboliczne centrum polskości dla imigrantów zamieszkałych w regionie metropolitalnym Nowego Jorku.

Dorota Hall (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Migrants' exploitation on the Polish labour market: workers' perspectives on precarity » Wyzysk na polskim rynku pracy z perspektywy migrantów i migrantek, którzy go doświadczyli*

Referat przedstawia wyniki badań na temat wyzysku migrantów i migrantek na polskim rynku pracy przeprowadzonych przez autorkę na zlecenie Agencji Praw Podstawowych UE (FRA) w 2017 roku. Badania te polegały na pół-ustrukturyzowanych wywiadach z 22 osobami, które pochodziły z ośmiu krajów i doświadczyły wyzysku w miejscu pracy w Polsce. Wywiady uzupełniono o dwie dyskusje w grupach fokusowych z migrantami i migrantkami z Ukrainy pracującymi w sektorach o podwyższonym ryzyku wyzysku (budownictwo i pomoc domowa). Raport relacjonujący badania (proponowany do wyłożenia na Zjeździe Socjologicznym) skupia się na specyficznych doświadczeniach osób przyjezdnych, ściśle powiązanych z systemowymi lukami w ochronie pracowników migranckich. W szczególności stara się on odpowiedzieć na pytania o: (1) typowe formy wyzysku oraz zidentyfikowane przez rozmówców i rozmówczynie czynniki ryzyka; (2) powody, dla których osoby doświadczające wyzysku dochodzą swoich praw, bądź tego nie robią, oraz o doświadczenia następujące po ujawnieniu (władzom, organizacjom pozarządowym) wyzysku; (3) poglądy uczestników i uczestniczek badań na temat tego, co należy zrobić, by zapobiegać wyzyskowi pracowniczemu i zapewnić wyzyskanym osobom ochronę i szacunek.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala » Room: Z3.1

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Justyna Kijonka, Monika Żak (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Polscy reemigranci — przyczyny powrotu i uwarunkowania procesu readaptacji*

Skala i liczebność poakcesyjnej migracji Polaków zwłaszcza na Wyspy Brytyjskie były zaskoczeniem nie tylko dla strony polskiej. Kraje, które otworzyły swoje rynki pracy dla mieszkańców nowych państw członkowskich także nie spodziewały się tak licznego napływu Polaków. Z kolei państwa, które z opóźnieniem otworzyły swoje rynki pracy — jak na przykład Niemcy — zaskoczone były mniej liczną od szacowanej migracją z Polski. Motywy wyjazdów i powroty do kraju można rozpatrywać w kategoriach modeli Push-Pull, migracji łańcuchowej, sieci kontaktów migracyjnych czy wreszcie teorii transnarodowej. Strategie wyjazdowe migrantów poakcesyjnych klasyfikowane są często w oparciu o ich plany — od migracji sezonowych po osiedlenie się na stałe za granicą lub ewentualny powrót do Polski na emeryturze. Powroty do kraju nie są tak nagłaśniane medialnie jak wyjazdy, są także mniej liczne. Decyzja o powrocie jest decyzją trudną, często odkładaną w czasie. Jednak, gdy do powrotu dochodzi następuje zderzenie z polską rzeczywistością, obyczajowością, zmianami, które zaszły podczas pobytu za granicą. Bywa, że trzeba się uczyć kraju pochodzenia na nowo, a to nierzadko skutkuje decyzją o ponownym wyjeździe. Tym samym powrót do ojczyzny może być większym wyzwaniem niż wyjazd na emigrację. Coraz częściej akcentuje się znaczenie „traumy reemigracyjnej", jako istotnego elementu procesów migracyjnych. Problemem staje się znalezienie nowej — równie dobrze płatnej — pracy oraz, co trudniejsze, pogodzenie jej z realizacją funkcji rodzinnych (zapewnienie opieki dzieciom, wykonywanie obowiązków domowych etc). Celem wystąpienia jest socjologiczny opis reemigrantów poprzez odpowiedzenie na pytania o to kim są powracający do Polski, czy należą do „wygranych" czy „przegranych", jakie były motywy wyjazdu i powrotu, jak przebiega proces readaptacji, czy po powrocie funkcjonują nadal sieci migracyjne i czy mają one charakter transnarodowy, jak wyglądają relacje rodzinne i społeczne, jak oceniana jest decyzja o wyjeździe z kraju i o powrocie do kraju, jak adaptują się do warunków polskich dzieci reemigrantów. Wystąpienie oparte jest o przeprowadzone w latach 2016-2017 wywiady swobodne

z osobami, które wyemigrowały z Polski po rozszerzeniu Unii Europejskiej, a po kilku latach zdecydowały się na powrót do kraju. Co istotne, by wychwycić problemy readaptacyjne, respondenci dobierani byli wśród tych reemigrantów, którzy mieszkali już w Polsce (na terenie województwa śląskiego) od roku do trzech lat. Projekt realizowany był w trzyosobowym zespole — Rafał Cekiera, Justyna Kijonka i Monika Żak, co pozwoliło na przyjęcie szerszej perspektywy badawczej oraz głębszą analizę wybranych problemów — od problemów ekonomicznych, poprzez kwestie kulturowe, socjologiczną refleksję nad rodziną i młodzieżą po analizę językową wywiadów.

Paulina Szydłowska, Joanna Durlik, Halina Grzymała-Moszczyńska, Joanna Grzymała-Moszczyńska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Dobre praktyki powrotowe — zestawienie perspektywy dzieci i rodziców*

Powrót do kraju pochodzenia osób dorosłych po kilku lub kilkunastu latach spędzonych za granicą nazywamy migracją powrotną natomiast dla dzieci towarzyszących rodzicom zazwyczaj jest to emigracja do mniej lub bardziej nieznanego kraju (Zuńiga i Hamann, 2014). Doświadczenia zmiany miejsca zamieszkania osób dorosłych różnią się zatem od doświadczeń dzieci. Osoby dorosłe mogą nie być przygotowane ani na zmiany, które w międzyczasie miały miejsce w ich kraju, ani na zmiany, które po powrocie zajdą w ich życiu, np. obniżenie zarobków i statusu ekonomicznego, co może powodować rozczarowanie (Szkudlarek, 2009, za: Grzymała-Moszczyńska, 2015). Czasami efektem zderzenia oczekiwań z rzeczywistością jest pułapka „pętli migracyjnej". Jest to zjawisko, w ramach którego osoby wracają na krótki czas i wyjeżdżają ponownie, co nie prowadzi do rozwoju osobistego lub zawodowego (Iglicka, 2010). Dla dzieci natomiast emigracja do kraju pochodzenia oznacza przerwanie dotychczasowych więzi społecznych, a jednocześnie wyzwania związanego z koniecznością tworzenia nowych relacji społecznych (Hamann i Zúńiga 2011). Ponadto, brak umiejętności językowych jest istotnym czynnikiem wpływającym na społeczne i edukacyjne funkcjonowanie dzieci w nowym środowisku (Vathi and Duhi, 2015). Dane MEN-u (2018) pokazują, że systematycznie zwiększa się liczba uczniów pochodzenia polskiego, którzy przyjeżdżają do Polski i uczestniczą w dodatkowych zajęciach języka polskiego. Od 2012/2013 liczba ta wzrosła z 280 do 1355 w 2016/2017. Dane te są szacunkowe ponieważ nie zawsze rodzice lub dziecko zgłaszają szkole swoje doświadczenie migracyjne i żądają dodatkowej pomocy edukacyjnej. Jednocześnie w Systemie Informacji Oświatowej brak jest kategorii uczniów, którzy część swojego obowiązku szkolnego realizowali za granicą. W celu lepszego zrozumienia sytuacji dzieci migrantów powrotnych — wyzwań, które przed nimi stoją a także zasobów, w które wyposaża je sytuacja mieszkania za granicą Polski, w 2015 roku, zrealizowano projekt pt.: „(Nie)łatwe powroty do domu. Badanie funkcjonowania dzieci i młodzieży powracających. z migracji". Metoda: Osoby rekrutowane były metodą kuli śniegowej, z wykorzystaniem mediów. W badaniach wzięło udział m.in. 27 rodziców (25 K, 2 M) oraz 34 dzieci i nastolatków (20 K, 14 M; wiek: 5-20). 14 z badanych dzieci doświadczyła powrotu do Polski natomiast dla 20 była to emigracja do kraju, w którym nigdy wcześniej nie mieszkały lub wyjechały w bardzo wczesnym wieku. Kraje, z których powracały osoby badane, to m.in.: Wielka Brytania, Niemcy, Włochy, Szwajcaria. Główną metodą zbierania danych był częściowo-ustrukturyzowany wywiad indywidualny. Możliwe było rozbudowywanie go w zależności od wątków wprowadzanych przez osobę badaną (Stemplewska-Żakowicz, 2009). Narzędziem służącym do przeprowadzenia wywiadu był skonstruowany scenariusz wywiadu w trzech wersjach: dla rodzica, dziecka oraz nauczycielki pracującej w polskiej szkole (w tej prezentacji skupimy się na perspektywie dzieci i rodziców). Wnioski dla praktyki społecznej: Zrealizowany projekt badawczy miała charakter aplikacyjny. W ramach niniejszego projektu starałyśmy się m.in. znaleźć odpowiedź na pytanie: Jak osoby powracające do Polski (rodzice i dzieci) oceniają powrót i co poradziłyby osobom w podobnej sytuacji? W niniejszej prezentacji postaramy się przedstawić porównanie wypowiedzi rodziców i dzieci na temat przyjazdu do Polski, a także ich rady dla „przyszłych powracających". Niniejsza analiza wypowiedzi zostanie przedstawiona w kontekście najważniejszych wniosków dotyczących sytuacji dzieci powracających w polskiej szkole.

Mateusz Karolak (Uniwersytet Wrocławski): *Integracja na rynku pracy migrantów powracających z Wielkiej Brytanii do Polski. Analiza jakościowa*

Zawodowa integracja migrantów powrotnych do Polski jest zazwyczaj postrzegana binarnie, w myśl ukrytego założenia, że w przeciwieństwie do bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo osoby posiadające zatrudnienie należą do zintegrowanych na rynku pracy. Wizja ta pomija jednak istotne, zwłaszcza w kontekście postępujacej prekaryzacji pracy, różnice w warunkach zatrudnienia, a także to jak migranci powrotni subiektywnie postrzegają swoją pozycję na rynku pracy. W moim wystąpieniu pragnę przedstawić typologię zawodowych doświadczeń migrantów powrotnych z Wielkiej Brytanii do Polski i skupić się na przyczynach, przebiegu i konsekwencjach czterech zidentyfikowanych typów przejść między brytyjskim a polskim rynkiem pracy. Tj. przejścia: 1) płynnego; 2) problematycznego; 3) nieudanego; 4) odłożonego. Referat opiera się na jakościowej analizie 31 wywiadów biograficznych, które przeprowadzone zostały z polskimi dorosłymi migrantami powrotnymi (19) oraz z ponownymi emigrantami do Wielkiej Brytanii (12) (ang. double return migrants). Wywiady zostały zebrane w ramach pracy nad obronioną przeze mnie w 2018 roku rozprawą doktorską oraz w ramach projektu projektu badawczego PREWORK („Młodzi pracownicy prekaryjni w Polsce i Niemczech: socjologiczne studium porównawcze warunków pracy i życia, świadomości społecznej i aktywności

obywatelskiej") Po odrzuceniu sztywnego utożsamiania integracji na rynku pracy z zatrudnieniem i wykorzystaniu koncepcji wielosegmentowego rynku pracy okazało się, że choć osoby powracające zwykle znajdowały zatrudnienie — a więc formalnie można je było postrzegać jako zintegrowane na rynku pracy — to jakość ich zatrudnienia równie często odbiegała od ich oczekiwań i kwalifikacji. Część migrantów trafiała do peryferyjnego segmentu rynku pracy i nie widziała szans na poprawę swojej sytuacji. Poczucie „permanentnej tymczasowości" podczas pobytu za granicą i „pułapka doświadczenia" po powrocie zostały uznane za istotne mechanizmy przyczyniające się do dezintegracji migrantów powrotnych. Istotne w tej kwestii okazały się również czynniki strukturalne, które skutecznie utrudniały powracającym osobom uzyskania pożądanej pracy. Należy jednak zauważyć, że ograniczenia strukturalne nie dotyczyły osób powracających jako takich, ale raczej pewnych grup społeczno-demograficznych, do których należały (czasami jednocześnie) osoby powracające, czy to osoby młode, kobiety, czy też mieszkańcy małych miejscowości. Tym samym, jednym z podstawowych wniosków, które zostaną zaprezentowane, jest to, że w kontekście instytucjonalizacji migracji (tj. częstego postrzegania jej jako instytucjonalnego wzoru działania) oraz jej biograficznej banalizacji, współczesną migrację należy traktować nie jako bezpośrednią przyczynę określonej pozycji na rynku pracy, co raczej jeden z elementów złożonego mechanizmu generatywnego, w którym migracja działa niczym katalizator lub inhibitor konkretnych trajektorii biograficznych. Te ostatnie, z kolei, są pochodną m.in. klasy, płci, wieku, wykształcenia, ale także sprawczości migranta i strukturalnych ograniczeń, w których przyszło mu działać.

Karolina Podgórska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Technologia jako element transnarodowego habitusu. Komunikacja online w sieciach migracyjnych studentów zagranicznych*

Komunikacja jest podstawowym procesem tworzącym relacje między jednostkami. Komunikacja w sytuacji rozłąki spowodowanej migracją nabiera szczególnego znaczenia – pełni zarówno funkcję podtrzymującą relacje „pozostawione", jak i umożliwia nawiązywanie tych nowych, niezbędnych dla efektywnego działania w nowym miejscu życia. Wykorzystanie do komunikacji nowych technologii upraszcza te działania, wnosząc jednak dodatkowy wymiar „natychmiastowości" i „dostępności" w kontaktach, które stają się nieraz bardziej żywe niż w sytuacji kontaktu tradycyjnego, np. przed wyjazdem. Migracje studentów są ściśle związane z wykorzystaniem technologii – młodzi ludzie po prostą używają ich na co dzień niezależnie od miejsca, w którym się znajdują. Pokolenie digital natives w naturalny sposób komunikuje się online, przywiązując do relacji wirtualnych taką samą wagę, jak do tych tradycyjnych, co pozwala stosować wobec nich określenie connected migrants (Diminescu 2008). Można założyć, że kontakty online sprzyjają zacieśnianiu relacji z bliskimi pozostałymi w państwie pochodzenia. Być może zatem poprzez dostarczanie psychologicznego wsparcia przyczyniają się również do lepszej adaptacji migrantów w nowym środowisku (lub tzw. integracji społeczno-akademickiej, Collin, Karsenti 2012). Wykorzystanie technologii w komunikacji sprzyjać może tworzeniu/podtrzymywaniu relacji z członkami zarówno społeczności pochodzenia, jak i społeczności przyjmującej, stając się elementem transnarodowego, migracyjnego habitusu (Grabowska 2015) młodzieży akademickiej. Ma zatem wpływ na kształtowanie się migracyjnych sieci społecznych, charakteryzowanych wg rozróżnienia w ich strukturze na więzi silne (bonds – spajające) i słabe (bridges – łączące). Więzi silne są intensywne, bliskie, wzajemne i trwałe, podczas gdy więzi słabe są właściwe w przypadku relacji cechujących się mniejszym zaangażowaniem podmiotów, luźniejsze i mniej obligujące do wzajemności (Granovetter 1973). Celem referatu byłoby przedstawienie zagadnienia komunikowania się online studentów zagranicznych w kontekście tworzenia i rozwijania sieci społecznych, które stanowią element kapitału społecznego tychże migrantów edukacyjnych. Najważniejszym pytaniem, na które poszukuje się odpowiedzi, jest to, jak studenci zagraniczni wykorzystują nowe technologie w komunikacji z rodziną i znajomymi pochodzącymi z różnych „kręgów" więzi. Kręgi te mogą być wyodrębniane poprzez przynależność kulturową, emocjonalną czy narodowościową ich członków. Inne warte rozważenia kwestie to: czy intensywne korzystanie z nowych technologii w komunikacji wzmacnia w jakiś sposób więzi i jak wpływa to na poczucie adaptacji u studiujących za granicą młodych ludzi. Wszystko to może prowadzić do refleksji nad pytaniem na ile technologia staje się elementem transnarodowego habitusu edukacyjnych migrantów. Proponowany referat odnosiłby się do wyników badań ilościowych przeprowadzonych przez autorkę w ramach badań własnych w 2018 r. na grupie ponad 180 studentów zagranicznych pochodzących z Ukrainy i studiujących w lubelskich uczelniach wyższych.

Volha Baranchuk (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Chernobyl aid programmes: creation of international ties and a starting point of emigration*

After the Chernobyl explosion in 1986, a vast territory of land and thousands of citizens were affected by radiation. When the Soviet Union fall and the nuclear disaster was widely acknowledged, charities all over the world started a campaign that aimed to support people from the polluted regions. Financial aid, humanitarian support and medical equipment were brought there. In the framework of this campaign, families from Western Europe invited children from Belarus and Ukraine (the countries that were affected by the explosion the worst) to spend vacations at their homes. The children could improve their health not only by being outside of the polluted areas but also by additional health care and better nutrition. Started in 1994, the programme runs till today and gathers new participants

every vacation season. About 500 000 children had a chance to take part in the programme for more than two decades. Aside from the main goal of the programme such as health care, the visitors have the opportunity to learn a new language, expand the pull of their interests and make social contacts. Over the years some of these social contacts wear off but others develop into strong ties between the participants from different countries and Belarusian children. Families who keep contact with their „Chernobyl children" invite them for vacation every summer and support throughout the rest of the year. They also visit them in Belarus, get to know their families, get acquainted with the country. Therefore, this co-operation created a network of micro-level international connections between Belarusian families and families from Western Europe who participated in the programme. This led to another phenomenon: a high willingness of emigration among young people who participated in their childhood in the programme. At the point of making decisions about their study or job, young people who previously spent a couple of summer vacations abroad have additional opportunities outside Belarus and often choose them. Even when the contact with the host family was lost, young people influenced by the experience tend to search for the opportunities of study or work abroad. Thus, the recuperative holidays for Chernobyl children can be seen as a starting point of their future emigration. The main questions of the research are 1. How did the short-term stays abroad affect the participants' willingness to emigrate? To what extent? 2. Did the perception of „Europe" change for them after the trip? How? 3. How can the participants evaluate this experience for themselves in terms of personal growth, additional opportunities and challenges? The methodology includes a qualitative method of an interview with the participants of the programme and a content analysis of the relevant literature (interviews with the experts, data of non-governmental organisations working with Chernobyl children, etc).

G39. SOCJOLOGICZNE ASPEKTY MODY: A) MUNDUR, HIDŻAB I FUTRO Z NOREK. O SPOŁECZNYM KONTEKŚCIE UBIORU; B) JA-MY-ONI: ROLA MODY I UBIORU W TWORZENIU TOŻSAMOŚCI

Organizatorki: Urszula Jarecka (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Kalina Kukiełko-Rogozińska** (Uniwersytet Szczeciński), **Aleksandra Perchla-Włosik** (Uniwersytet Wrocławski), **Alicja Raciniewska** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Język obrad: polski

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15

Sala: W3.19

BLOK I: MUNDUR, HIDŻAB I FUTRO Z NOREK. O SPOŁECZNYM KONTEKŚCIE UBIORU

Na początku ubiegłego wieku Georg Simmel, zauważył, że człowiek nosząc określony ubiór stara się albo naśladować swoją grupę, albo przeciwnie – wyrażać swój indywidualizm. Ta prosta obserwacja odnosząca się w istocie do każdej formy ludzkiej ekspresji, od niemal stu lat towarzyszy rozważaniom nad społecznym znaczeniem ubioru. To co na sobie nosimy nie jest przecież jedynie „opakowaniem" ciała, ale może być również formą eksponowania cech osobowości, istotnym komunikatem dotyczącym płci, tożsamości, statusu, narodowości, wyznawanej religii czy przynależności do określonej społeczności itd. Kontekstem rozważań o modzie jest cielesność i jej konceptualizacja w kulturze popularnej, co sprawia, iż odzież i jej ekwiwalenty (np. tatuaże) są ważnym motywem tych badań. Manipulacje wizerunkiem, płcią w projektowaniu strojów pokazują ideologiczne i realne pęknięcia w kulturowej rzeczywistości XXI wieku. Badania symboliki poszczególnych elementów okrycia/odsłonięcia ciała są jednym z ważnych motywów tej sesji. W nawiązaniu i w dyskusji do Systemu mody Rolanda Barthesa szukamy powiązań między różnymi sferami społeczno-kulturowego funkcjonowania ubioru. Z kolei w sztuce (nie tylko współczesnej) interesują nas przykłady związków obrazu ciała i ubioru oraz odniesień do natury; coraz częściej powstają ekologiczne kolekcje mody, odzież wzorowana na świecie przyrody itd. Poza wrażliwością artystyczną kontekstem jest także luksus – zarówno w odniesieniu do munduru, hidżabu czy futra z norek. Celem proponowanej grupy jest refleksja nad społecznym znaczeniem ubioru. Przede wszystkim zastanowimy się nad tym,

czy „ubieranie się” może i powinno być przedmiotem zainteresowania socjologii. W tym kontekście spróbujemy odpowiedzieć na pytanie czym charakteryzuje się socjologia ubioru, jakie funkcje pełni ubranie, na czym polega status ubioru jako formy komunikacji, a także czym jest moda i jak funkcjonuje jej rynek. Komu potrzebna jest moda? Jakie są konsekwencje przekształceń wizerunku i „dress code” obowiązującego współcześnie.

Referaty wygłaszane:

Emilia Kramkowska (Uniwersytet w Białymstoku): *Ubiór jako „opakowanie” starzejącego się ciała a dress code „młodniejącego” społeczeństwa polskiego. Perspektywa seniorów*

W każdym społeczeństwie obowiązuje tzw. porządek ubioru (dress code), którego przestrzeganie jest ludzką powinnością. Julia Twigg, socjolog z University of Kent, od wielu lat analizująca zagadnienie mody i ubioru w odniesieniu do ludzi starych i faktu starzenia się społeczeństw wyjaśnia, że ów porządek wyznacza także sposób ubierania się seniorów. Ludziom starym nie wypada ubierać się w sposób krzykliwy, zbyt kolorowy czy odważny. Stąd też kolory garderoby seniorów są zwykle stonowane, a wręcz smutne – szare, czarne albo białe. J. Twigg stoi na stanowisku, że społecznie przyjęte normy dotyczące ubioru seniorów gwarantują ich niewidzialność i są dowodem ich społecznej marginalizacji (Twigg, 2007). Jednak kolejne lata i dalsze prace badawcze zweryfikowały nieco wysuwane przez badaczkę wnioski. Autorka pisze, iż rozszerzająca się współcześnie kultura konsumpcyjna przyczynia się do zmiany dotychczasowych zależności między wiekiem a ubiorem. Brytyjscy seniorzy coraz bardziej interesują się modą, chcą wyglądać młodo, a dodatkowo mają wolność w zakresie noszenia stylowych ubrań, co jest postrzegane jako forma upodmiotowienia i odrzucenia tradycyjnej kultury marginalizacji i niewidzialności najstarszych członków społeczeństwa Wielkiej Brytanii. Jednak negatywnym następstwem takiej sytuacji jest podporządkowywanie ciała, wyglądu czy ubioru osób starszych nowym normom, w których udane starzenie się jest coraz bardziej interpretowane jako starzenie się bez pokazywania starości (Twigg 2013: 79-90). Ciało seniorów ma być atrakcyjne, więc nie może być stare. Spostrzeżenia J. Twigg zainspirowały mnie do przeprowadzenia pogłębionej refleksji dotyczącej porządku ubioru w społeczeństwie polskim. Interesowało mnie przede wszystkim zagadnienie społecznej percepcji starzejącego się ciała seniora, a jednym z eksplorowanych wątków jest ubiór jako „opakowanie” starzejącej się cielesności. W proponowanym referacie przedstawię wyniki badań przeprowadzonych wśród seniorów. Skupię się na omówieniu odpowiedzi m.in. na następujące pytania: czym dla osób badanych jest starzejące się ciało seniora? Jakie znaczenie przypisują ubiorowi? Czy w odniesieniu do mody czy dress code seniorów obowiązującego w naszym społeczeństwie, dostrzegają jakieś zmiany? Jeśli tak, jakie są ich przyczyny i konsekwencje? Te i inne zagadnienia będą stanowiły treść proponowanego wystąpienia.

Małgorzata Maryl-Wójcik (Uniwersytet Warszawski): *Do kogo jestem podobna, od kogo się różnię? O społecznym kontekście blogów modowych prowadzonych przez seniorki*

W historii nie było jeszcze okresu, w którym próba społecznego definiowania starości wiązałaby się z taką trudnością. Uwikłana w ramy historii, predefiniowana wiekiem i ludzką biologią, starość ma ogromną trudność w odnalezieniu się w XXI wieku. Przypisane sztywno role społeczne, jak w żadnym innym wieku, zdają się mieć bardzo ograniczoną przestrzeń na zmiany. Z drugiej strony, pędzący neotechnologiczny świat zdaje się mówić „nie podążasz za mną”, to giń. Są przestrzenie zarezerwowane dla młodości „online i są te dla starości świat offline”. Co jednak jeżeli zdarzą się jednostki, które wbrew panującym konwenansom pozycjonują się na styku bądź zupełnie po drugiej stronie, od naturalnie przypisanego im, rozumianego po simmlowsku, statusu? „Jesteś za stara na takie spodnie”, „W tym wieku nie wypada nosić takich rzeczy”, „Przecież nie masz 20 lat”. Seniorki-blogerki zdają się nie zauważać podobnych komentarzy. Redefiniują swoje role i lokalizują siebie społecznie w polu zarezerwowanym dla młodych. Czy jednak zawsze tak samo? Czy obecność online może stanowić remedium na braki konstytuujące starość na wielu płaszczyznach (fizycznej, społecznej, psychicznej)? Jaką rolę pełni tu moda? Tematem prezentacji będzie problematyka twórczego korzystania z nowych technologii przez osoby powyżej 60. roku życia oraz tego, jaki ma to wpływ na pełnione przez nich role oraz kształtowanie się tożsamości. Zagadnienie zostanie przedstawione w ujęciu porównawczym, w odniesieniu do polskich, angielskich i francuskich kobiet 60+ prowadzących blogi internetowe dotyczące mody i stylu życia (ang. lifestyle). Prezentacja stanowić będzie również próbę odpowiedzi na pytanie w jaki sposób blogerki poprzez stylizacje i prezentowane na blogu informują o swoich wyborach tożsamościowych.

Urszula Jarecka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Retoryka luksusu w fotografii mody*

Wielkie kolekcje świata mody zazwyczaj otrzymują luksusową oprawę w trakcie pokazów, a także sesje zdjęciowe pozwalające uchwycić piękno projektów. Fotografia mody jest trudną dziedziną, w przekazywanych w mediach obrazach przejawia się nie tylko kunszt fotografa, ale także konteksty społeczno-kulturowe projektowania zarówno ciała (kobiecego, męskiego, dziecięcego) jak i jego „opakowania”. W niniejszym wystąpieniu omówione zostaną środki retoryczne służące wpisaniu fotografowanych ubiorów w kategorię luksusu. Pisma poświęcone modzie (jak np. „Vogue”), a także

działy mody w czasopismach „stylu życia" („Uroda", „Cosmopolitan") stanowić będą źródło materiału badawczego dla niniejszego referatu. Cele zamieszczania fotografii mody są tu nieco odmienne — w pismach modowych poszczególne kolekcje są głównymi bohaterami narracji wizualnej; natomiast w pismach lifestylowych moda jest jednym z tematów, a zdjęcia, acz udane i profesjonalne, poza funkcją estetyczną pełnią także funkcję informacyjną. Porównanie sposobu pokazywania ubiorów w fotografiach wspomnianych pism pokaże, jakie rozwiązania retoryczne w fotografii mody pozwalają na podkreślenie luksusu fotografowanych ubiorów. Ważnym kontekstem teoretycznym będą tu prace omawiające przekształcenia luksusu w kulturze współczesnej (aż do kategorii „masstige"). Poza tym „System mody" Rolanda Barthesa będzie dobrym punktem odniesienia, a także opracowania dotyczące rozmaitych aspektów cielesności w kulturze (np. seria prac „Ucieleśnienia…" pod red. Joanny Bator i Anny Wieczorkiewicz). Analiza fotografii mody pomoże zrozumieć przekształcenia rozumienia luksusu w odniesieniu do stroju, a także przemiany kulturowe pozwalające na przemiany znaczeń systemu mody w XXI wieku.

BLOK II. JA-MY-ONI: ROLA MODY I UBIORU W TWORZENIU TOŻSAMOŚCI

Moda, ubiór i tożsamość to z jednej strony jeden z istotniejszych aspektów praktyk odzieżowych w życiu codziennym z drugiej – jeden z najobszerniejszych i najlepiej rozpoznanych wątków w ramach zachodnich *fashion studies* i *dress studies*. Od pierwszych socjologicznych i psychologicznych teorii Thorsteina Veblena, Georga Simmla, Louisa Flaccusa, Williama I. Thomasa i Johna C. Flügla, przez późniejsze opracowania powstałe od końca XX wieku po dzień dzisiejszy, relacja między ubiorem, modą i tożsamością zgłębiana była do tego stopnia, że wydaje się, że nic już nic więcej w tym temacie dodać już nie można. W naszym przekonaniu jest on jednak wart podjęcia w ramach zjazdu socjologicznego z kilku względów. Po pierwsze, dostrzegamy, że we współczesnym zglobalizowanym świecie zagadnienie to stało się bardzo złożone i pełnie niuansów wiąż czekających na swoich badaczy. Po drugie, na polskim gruncie wciąż nie zostało ono opracowane w podobnym sposób jak na Zachodzie, zwłaszcza problematyka roli mody w wytwarzaniu kategorii „My" i „Oni". Jednocześnie chciałybyśmy zwrócić uwagę na rolę konsumpcji mody w kreowaniu tożsamości. Badacze są zgodni, iż wiele ludzkich zachowań (w tym konsumpcyjnych) powodowanych jest tym, jak postrzegamy i jak chcielibyśmy postrzegać siebie, a także tym, jak chcielibyśmy być postrzegani przez innych. Konsumpcja wiąże się z tożsamością (koncepcją Ja). Na gruncie symbolicznego interakcjonizmu i społecznego konstruktywizmu dowodzi się, iż ludzie podzielają społecznie przekonanie, że posiadane rzeczy można traktować jako symbole tożsamości i ról. Inni ludzie odnoszą się do danej jednostki, biorąc pod uwagę posiadane przez nią dobra materialne (jednostka jest oceniana przez pryzmat dóbr konsumpcyjnych). W rezultacie, jednostka określa to kim jest, z perspektywy symbolicznego znaczenia posiadanych przez siebie dóbr. Tożsamość innych jest również postrzegana w kategoriach posiadania i konsumpcji. Znaczenie dóbr i aktów konsumpcji jest ustalane i modyfikowane w interakcjach. Symboliczne znaczenie produktów jest ostatecznie definiowane przez społeczeństwo (lub jego część). W związku z powyższym zapraszamy do udziału w sesji wszystkich zainteresowanych zagadnieniem roli mody i ubioru w tworzeniu, odgrywaniu, ekspresji, podtrzymywaniu i przekształcaniu tożsamości tak indywidualnych jak i zbiorowych różnego rodzaju — klasowe, płciowe, etniczne, narodowe, rasowe, seksualne, związane z wiekiem itd. Szczególnie interesować będą nas także kwestie zachowań konsumenckich realizowanych w obszarze mody i wpływ różnych determinant kulturowych na przebieg procesów zaspokajania potrzeb związanych z odzieżą i ubieraniem się jako formą uspołecznienia oraz czy nadal pomimo przemian w zakresie podkreślania prestiżu społecznego, istnieją dobra, marki, usługi związane z modą, które ten prestiż podkreślają oraz wpływają na postrzeganie siebie i innych.

Referaty wygłaszane:

Anna Kubczak (Uniwersytet Łódzki): *„Do tego kozaczki, ale kurczę pamiętaj nie białe…"*

Referat prezentuje wyniki badań jakościowych, wykorzystujących wywiady narracyjne i wywiady swobodne oraz obserwacje praktyk związanych z ubieraniem się. Istotnym wątkiem badań były procesy tożsamościowe towarzyszące nabywaniu i użytkowaniu ubrań, traktowanych z jednej strony jako niezbędne przedmioty codziennego użytku, z drugiej jako symbole statusu, oznaka przynależności grupowej czy narzędzie wyrażania swej autonomii. Badania były inspirowane podejściem interakcjonistycznym i proponowanym w jego ramach pojęciami tożsamości, transformacji tożsamości, kariery, jaźni czy biografii w rozumieniu proponowanym przez Anselma Straussa i Everetta Hughesa. Zebrane dane w postaci wywiadów narracyjnych i swobodnych oraz obserwacji były analizowane z użyciem procedur metodologii teorii ugruntowanej.

Martyna Krogulec (Uniwersytet Łódzki): *Ubiór kobiecy XX i XXI wieku jako przekaźnik treści o charakterze społecznym, kulturowym i tożsamościowym*

Społeczny wizerunek kobiety od początku XX wieku uległ wielkim zmianom. Ponad stuletnia historia kształtowania się wzorca kobiecości, oczekiwań i ról społecznych odcisnęła się również na kobiecym stroju, który ewoluował w niespotykanym dotąd tempie. Co prawda, ubiór kobiety pełnił i nadal

pełni funkcję głównie użytkową, ale stanowi również doskonały przekaźnik treści o charakterze ideowym, kulturowym, tożsamościowym. Chociaż przywykliśmy traktować przemiany w modzie jako zjawisko powierzchowne, to jak pisze Alina Dziekońska-Kozłowska w „Modzie kobiecej XX wieku" (1954): „W formach ubiorów odbijają się prawie zawsze współczesne kierunki sztuki, ważniejsze wydarzenia kulturalne, obyczaje i psychika ówczesnego człowieka, a ponadto kryzysy gospodarcze, rozwój przemysłu, wojny, demokratyzacja życia społecznego itd.".Wiek XX szczególnie zapisał się w historii jako czas emancypacji kobiet na masową skalę. Rezultaty tychże zjawisk doskonale widać również w ich ubiorze — rezygnacja z gorsetów i krępujących ruchy spódnic na rzecz przypisywanych we wcześniejszych wiekach wyłącznie mężczyznom spodni, mówi już sama za siebie. Również pojawienie się damskiej torebki stało się jednym z przełomowych momentów, którego nie sposób przecenić, jeśli chodzi o walkę z utartymi przez wieki konwenansami. Mimo wiedzy na temat tego. jak kształtowały się tendencje modowe na przestrzeni ostatniego wieku, nie zawsze zdajemy sobie sprawę z tego, co wpłynęło na pojawienie się takich, a nie innych form i fasonów. Moda i zmiany jakim ona podlega stanowią interesujący przykład przemiany zarówno w społecznej świadomości, jak i w obrębie kobiecej tożsamości. W niniejszym wystąpieniu autorka postara się wykazać więc związek między damskim ubiorem a przemianami w obrębie ról społeczno-kulturowych kobiet na przestrzeni ostatnich blisko 120 lat.

Aleksandra Perchla-Włosik (Uniwersytet Wrocławski): *Ubranie a tożsamość — społeczne znaczenie konsumowania mody*

W rzeczywistości społecznej konsumpcja i związane z nią zjawiska mogą być postrzegane w różnoraki sposób. Zakup określonego dobra, na przykład odzieży, może być odczytany jako rezultat ulegania modzie, przejaw podkreślania statusu społecznego, albo działania służące konstruowaniu tożsamości człowieka. Wystąpienie odnosi się do kwestii konstruowania własnej tożsamości poprzez konsumowanie mody. Stanowi element wprowadzający do problematyki realizowanych zachowań konsumentów w sferze ubioru. W referacie zwrócono uwagę na fakt, iż jednostki obecnie są zdecydowanie bardziej zaangażowane w tworzenie swojej tożsamości niż dawniej.

G41. BUNT MAS CZY ELIT? W POSZUKIWANIU ODPOWIEDZIALNYCH ZA KRYZYS

Organizatorzy: Tomasz Peciakowski (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), **Jarosław Charchuła SJ** (Akademia Ignatium w Krakowie)

Język obrad: polski

Przeobrażenia cywilizacyjne ostatnich lat generują tak duże stężenie nieznanych dotąd problemów, nowych wyzwań, wielopłaszczyznowych zmian, z którymi jako społeczeństwa trudno nam się zmierzyć, że coraz częściej diagnozuje się narastające kryzysy: wartości, tożsamości, kultury, kapitalizmu czy liberalnej demokracji. Nie trudno też o konkluzje bardziej generalne, mówiące o kryzysie cywilizacji, wynikającym z buntu mas lub buntu elit. Od opublikowania klasycznego cyklu tekstów Joségo Ortegi y Gasseta minęło 90 lat, tymczasem jego spostrzeżenia i przewidywania – w dobie demokratyzacji wiedzy, przyśpieszonej komunikacji i mediatyzacji debaty publicznej– zamiast się dezaktualizować, nabierają coraz większego znaczenia. Bunt człowieka masowego to konsekwencja hermetyczności intelektualnej, baniek informacyjnych, jednoźródłowych informacji, zamknięcia w zbiorze komunałów i toposów, to brak zaufania do instytucji autorytetu, to zakwestionowanie naturalnej dla dotychczasowego systemu wiedzy hierarchii. Bunt mas to generalne wypowiedzenie posłuszeństwa elitom społecznym, ich przywództwu. W tym kontekście niedawne zaskakujące rozstrzygnięcia wyborcze w świecie zachodnim nazywane przez niektórych narastającą falą populizmu to raczej ekspansja Gassetowskiej hiperdemokracji. Znana jest też bardziej współczesna diagnoza narastającego kryzysu pióra Christophera Lascha, przekonującego, że głównym problemem są oderwane od rzeczywistości elity, zrzekające się odpowiedzialności za rzeczone przywództwo, buntujące się przeciwko spłacaniu długu wobec przodków i przyjmowaniu zobowiązań wobec przyszłych pokoleń. To „arystokracja talentu", która nie poczuwa się do idei dobra wspólnego, budowania wspólnoty, wyrażająca się najlepiej w interesie grupowym i arogancji wobec mas. Pytanie zasadnicze to nie tyle kwestia rozstrzygnięcia, która z tych diagnoz jest współcześnie bardziej trafna, ale raczej, czy nie są to dwa bieguny jednego problemu. Jednego kryzysu, którego konsekwencją jest rozpad rzeczywistości społecznej na dwa równoległe światy, nie potrafiące się skomunikować, między którymi coraz bardziej zaczyna brakować buforów. To rzeczywistość bez autorytetów publicznych, intelektualistów, „tłumaczy" – łączących świat wysokiej kultury z masowością, dostarczających intelektualnych produktów pośrednich. To rzeczywistość dwóch różnych przestrzeni: hermetycznej kultury wysokiej i masowej kultury indyferencji; przestrzeni elit, tworzących i działających w poczuciu braku obowiązku i bez specjalnej potrzeby komunikacji z resztą społeczeństwa oraz przestrzeni społecznej

masy, zanurzonej w środkach komunikacji masowej podtrzymujących ich dobre samopoczucie i brak kulturowych aspiracji. W ramach grupy tematycznej proponujemy m. in. następujące zagadnienia do dyskusji:

› My – Oni: kryteria podziałów na elity i masy oraz ich społeczne konsekwencje
› Aktualność „Buntu mas" J. Ortegi y Gasseta
› Od „Czasu plemion" do „Buntu elit" – kryzys przywództwa?
› Populizm czy hiperdemokracja
› Dyskursy antyelitarne i elitarystyczne
› Upadek autorytetów, śmierć intelektualistów – i co dalej?

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.2

Referaty wygłaszane:

Oxana Kozlova (Uniwersytet Szczeciński): *Bunt zagubionych i perspektywy wyjścia z kryzysu przywództwa i podporządkowania*

Bunt mas i bunt elit to dwie strony jednego problemu, wspólnego i dlatego jednakowo wpływającego na rozwój wszystkich światów społecznych, powodującego ich rozpad. Ten problem to lęk przed utopią hamujący wyobraźnię, nie pozwalający zgodzić się z tym, że potrzebne są fundamentalne systemowe reorganizacje. Utopia w XXI wieku straszy tym, że, jak już tyle razy sprawdzono, w procesie realizacji nieuchronnie odwraca się, okazuje się w praktyce antyutopią. I jednocześnie wiadomo, jak pokazał Karl Mannheim, że bez sformułowania utopii (i też ideologii) podświadomość grupowa nie wyprowadzona na poziom świadomości wybucha energią nieskierowaną i dlatego destrukcyjną. Wybuch ten jest treścią buntu, zawsze bezsensownego i bezlitosnego. Po 90 latach słowa Joségo Ortegi y Gasseta o demoralizacji świata, o tymczasowości i gotowości na zniknięcie w nim wszystkiego brzmią bardzo aktualnie. Ale najbardziej istotną jest wizja filozofa określająca tego przyczyny: ludzie i państwa nieotwarte na przyszłość, nie wiedzą w jakim kierunku podążać. Właściwie, nie są w stanie wyobrazić sobie, dokąd zmierzać, jak podkreślił Michel Maffesoli. Ale nawet tworzenie współczesnych wariantów nowoplemion nie prowadzi do schyłku indywidualizmu. A intelektualny, techniczny rozwój ludzkości już nie pozwala utrzymywać podziału na przywódców i podporządkowanych. Transcendentalne nie zanika, powraca jeszcze bardziej niewątpliwe i prawie dotykalne. Etyka poszanowania życia przekształca się w strategię walki ludzkości z samą sobą w sytuacji poszerzającego się w wyniku buntów zagrożenia życia. Następuje instytucjonalizacja mechanizmów obrony życia, realizuje się koncepcja zrównoważonego rozwoju. Jednym z kluczowych założeń jest proces demarginalizacji, walka z wykluczeniem społecznym. Dążenie do elitarności słabnie w miarę adaptacji do sieciowej konstrukcji więzi dyktowanej rozwojem technologicznym.

Jarosław Charchuła SJ (Akademia Ignatianum w Krakowie): *„Hiperdemokracja mas" a kryzys elit. Współczesne odniesienia do społecznej teorii José Ortegi y Gasseta*

José Ortega y Gasset pisał w 1930 roku, że Europa przeżywa głęboki kryzys na poziomie społecznym, narodowym i kulturowym. Jest to konsekwencja tego, że nie nadąża ona za postępem cywilizacyjnym, który sama wygenerowała. Symptomem tego momentu przesilenia jest to, iż charakterystyczną cechą przeciętnego mieszkańca starego kontynentu jest brak dojrzałości społecznej, kulturowej i politycznej, będącej efektem m. in. procesów umasowienia oraz demokratyzacji życia zbiorowego. Kryzys ten przejawia się przede wszystkim na trzech płaszczyznach: intelektualnej, społecznej i politycznej. Ma to swoje konsekwencje w tym, że współczesny Europejczyk nie dba o szeroko rozumianą sferę ducha, co znajduje odzwierciedlenie w jego stosunku względem prawdy, dobra, piękna oraz innych fundamentalnych wartości, takich jak godność, sprawiedliwość i solidarność w relacjach obywatelskich. Najbardziej oczywistym symptomem kryzysu intelektualnego jest rozpowszechniona w społeczeństwie postawa określana przez Ortegę y Gasseta jako hermetyczność „duszy" człowieka masowego. Przy czym z obserwacji życia zbiorowego wynika, iż jest to właściwość ludzka występująca nie tylko w obrębie dolnych szczebli drabiny społecznej, lecz również w kręgach elit władzy czy nauki. Przejawem tego kryzysu jest ostentacyjna deprecjacja wartości i cnót wiążących się z prospołeczną inwencją i postawą obywateli. Opisując polityczny aspekt kryzysu, Ortega y Gasset odnosi się przede wszystkim do postępującej atrofii kultury obywatelskiej oraz zaniku zaangażowania w sprawy państwa i polityki ze strony młodych Europejczyków. Równolegle widoczna jest powszechna deprecjacja większości dotychczasowych politycznych instytucji. Zasadniczym problemem odzwierciedlającym ten wymiar kryzysu jest hiperdemokracja, która łączy się z odrzuceniem wartości jakie niesie ze sobą ustrój demokratyczny oraz obowiązujący w nim system prawa. Dowodem tego jest erozja najważniejszych idei demokracji, takich jak solidarność społeczna czy równość obywateli wobec prawa — wartości te tracą swoją moc regulatywną. Europa uległa desocjalizacji, czyli brak jest obowiązujących zasad współżycia, do których można by się odwołać. Zdaniem Ortegi y Gasseta, zasadnicze systemy normatywne, zapewniające społeczności europejskiej niezbędny zespół wartości,

norm i idei kształtujących tożsamość – nieuchronnie i za ogólnym przyzwoleniem – tracą dawną moc. Ten kryzys obywatelstwa i demokracji należy rozpatrywać zarówno w kontekście kryzysu państwa, jak również i cywilizacji, na gruncie której owe osiągnięcia polityczne się upowszechniły. Diagnoza Ortegi y Gasset, pomimo, że napisana prawie 90 lat temu, obecnie nic nie straciła na swojej aktualności, dlatego stanowi cenny punkt odniesienie przy opisie dynamiki przemian współczesnych procesów społecznych.

Lech Szczegóła (Uniwersytet Zielonogórski): *Socjotechnika czy ideologia? Funkcje schematu my — oni w narracji współczesnego populizmu. Przypadek Polski i Węgier*

Objawem kryzysu demokracji liberalnej towarzyszy współcześnie proces powstawania nowej architektury podziałów socjo-politycznych. W ich diagnozie kluczowe znaczenie pełni dzisiaj formuła „populizm". Jej popularność wymaga kategorii, które pozwalają identyfikować typologiczne różnice występujące między jego odmianami. Ten walor przysługuje rozróżnieniom: populizm „u władzy — odgórny" oraz populizm „aspirujący — oddolny" (Sodaro 2004; Muller 2017). Aplikacja tych kategorii umożliwia pokazanie specyfiki populizmu, który występuje w postkomunistycznej części Europy (Węgry, Polska). Celem referatu jest przedstawienie funkcji jakie w obu tych przypadkach pełni ideologiczna narracja budowana wokół schematu My — Oni, elity — społeczeństwo/naród.

Arkadiusz Jabłoński (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II): *Emmanuela Małyńskiego krytyka polskich elit politycznych po 1918 roku*

Referat dotyczył będzie poglądów polskiego arystokraty, myśliciela i analityka społecznego Emmanuela Małyńskiego. Jest to autor całkowicie nieobecny w polskim dyskursie naukowym. Związane jest to z tym, że większość jego prac została wydana we Francji w języku francuskim. Ponadto jego poglądy były nie do zaakceptowania zarówno przez lewicę, jak i prawicę w ówczesnej Polsce. Podstawą referatu będzie analiza sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej w Polsce po 1918 roku zawarta w pracy „Nowa Polska". Celem referatu będzie przedstawienie głównych założeń filozoficzno-społecznych i metodologicznych jego analiz, które doprowadziły go do stwierdzenia, że polskie elity polityczne po 1918 roku uległy daleko idącej bolszewizacji. Analizy opiera na powiązaniu realnej sytuacji geopolitycznej Polski z założeniami ideologicznymi, które stały u podstaw projektów reform i konkretnych działań elit politycznych. Założenia ideologiczne identyfikuje jako cynicznie wykorzystywane instrumenty propagandowe demoralizujące masy i prowadzące do podważenia prawdziwych interesów ludzi na rzecz wykreowanych wartości wyemancypowanego Ludu. Wskazuje przy tym na deklaracje ideologiczne zarówno lewicowe, jak i prawicowe, które przy różnicach werbalnych prowadzą do realnej bolszewizacji życia społecznego w Polsce.

Aldona Guzik (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Eksperci w serwisach informacyjnych — elity faktyczne czy medialne*

Eksperci od zawsze odgrywali szczególną rolę w społeczeństwie. Odwoływanie się do ich opinii było, i jest jedną z najważniejszych strategii, którą kierują się ludzie przy podejmowaniu decyzji, co często bywa wykorzystywane w celu wywierania wpływu i zapewnienia konformizmu w społeczeństwie. O tym, kto staje się ekspertem, decyduje wiele czynników. Do najważniejszych należały dotychczas: dysponowanie dużą wiedzą, charyzmą, autorytetem lub doświadczeniem. Coraz częściej jednak czynniki te nie są wystarczające, a nawet mogą być zbędne. Dzieje się tak (między innymi) w wyniku rozwoju mediów i ich wpływowi na nasze życie. W dzisiejszym otwartym społeczeństwie coraz mniej liczą się eksperci i ich ekspertyzy, bo przecież każdy ma nieograniczony dostęp do internetu i edukacji. To z kolei powoduje powstawanie tzw. mądrości zbiorowej, która stawiana jest wyżej aniżeli specjalistyczna wiedza ekspertów. Jest to jednak obraz niepełny, gdyż wprawdzie dostęp do wiedzy jest współcześnie nieograniczony, ale z drugiej strony wszechobecne ryzyko powoduje, że ekspert jest kimś kto pozwala je minimalizować. Stąd z drugiej strony już od jakiegoś czasu zauważalny jest wzrost znaczenia roli ekspertów i profesjonalistów. Począwszy od lat 50. XX wieku trend ten stawał się coraz bardziej widoczny i dziś ma ogromny wpływ na to, jak postrzega się elity symboliczne, które na ekranach środków masowego przekazu sprawują władzę nad szerokimi rzeszami odbiorców przy pomocy wiedzy eksperckiej. W tym ujęciu elity symboliczne władające kodami sfery publicznej same stają się przedmiotem społecznie rozproszonej władzy, ale jednocześnie ulegają naciskom instytucji upubliczniających ich głosy (środkom masowego przekazu i ich nadawcom), czy nawet niedyskursywnym praktykom społecznym jakim jest manipulacja ich wypowiedziami w celu uwiarygodnienia przekazu. Jednocześnie powstaje także pytanie, czy współczesny odbiorca ulega socjotechnice powoływania się na autorytety? Dlatego też na podstawie przeprowadzonych badań jakościowych: analiza wypowiedzi ekspertów w trzech opozycyjnych serwisach informacyjnych w telewizji mainstreamowej (TVP 1, TVN i TV Trwam) z okresu 1 miesiąca oraz badań eyetrackingowych zobrazuję: kto jest współcześnie ekspertem w polskich serwisach informacyjnych, ustalę ich typy oraz pokażę jaka jest ich rola w ponowoczesnym, polskim społeczeństwie w tworzeniu sfery publicznej.

Referaty wyłożone:

Piotr Pieńkowski (Uniwersytet Wrocławski): *Zagrożenia bezpieczeństwa narodowego a problem legitymizacji elit*

Jednym z najważniejszych obowiązków elit politycznych jest zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu. Tym samym, bezpieczeństwo narodowe staje się kwestią polityczną, różnicują opinię publiczną, będącą przedmiotem publicznych debat; stanowi istotny punkt odniesienia. Szczególnie widoczne jest to w społeczeństwach które osiągnęły etap modernizacji refleksyjnej, takich, w których konflikty dotyczące bezpieczeństwa zaczynają wypierać tradycyjne konflikty klasowe. Z drugiej strony, sfera bezpieczeństwa posiada znacznie większą autonomię niż inne komponenty sfery publicznej (m.in. sfera ekonomiczna), nie poddając się w pełni demokratycznej kontroli, a także wymuszając konsensus wśród niekiedy radykalnie różniących się oponentów (kwestie bezpieczeństwa jako element racji stanu). Interesującym poznawczo zjawiskiem staje się radykalna zmiana stanu bezpieczeństwa, a także jej społeczne konsekwencje. Może ona zdynamizować istniejące konflikty, poszerzając pole sporu, bądź odwrotnie, w obliczu nowego zagrożenia zwiększa się społeczna integracja. Nakreślone na nowo stają się osie podziałów, odżywają zamrożone konflikty, lub przeciwnie, w obliczu narastającego zagrożenia dotychczasowe problemy stają się co najwyżej drugorzędne. Elity mogą zostać pozbawione swej funkcji jako niefunkcjonalne w dobie kryzysu, bądź jako opatrznościowi mężowie cieszyć się jeszcze większym zakresem władzy. Przykładając powyższy model na płaszczyznę empiryczną, warto rozważyć przemiany ostatnich lat w zakresie bezpieczeństwa narodowego Polski. Kryzys na Ukrainie, w wyniku którego obawiamy się nie tylko o nasze bezpieczeństwo, ale także o suwerenność, rosnące poczucie zagrożenia zamachami terrorystycznymi, pogarszające się relacje z innymi państwami, przy jednoczesnym wzroście bezpieczeństwa ekonomicznego i socjalnego, każą postawić pytanie o konsekwencje tych zmian dla legitymizacji elit. Pytanie jest tym zasadniejsze, iż kolejne kryzysowe zjawiska przecinały się zarówno z kalendarzem wyborczym (wybory krajowe i europejskie), jak i z podlegającą silnym wahaniom obywatelską aktywnością o różnorodnym wektorze (zarówno antyelitystycznym, jak i broniącym określonego status quo). Nałożyć na to trzeba interferencję kryzysów (np. kryzysu ukraińskiego i problemów związanych z migracjami), oraz adaptację dotychczasowych instytucji bezpieczeństwa do nowej sytuacji (ewolucja NATO czy Unii Europejskiej na poziomie ponadnarodowym, dyskusje o powrocie do zasadniczej służby wojskowej na poziomie narodowym). Celem wystąpienia będzie rekonstrukcja procesu zmiany legitymizacji elit w warunkach zmiany w środowisku bezpieczeństwa Polski. Pytania badawcze obejmować będą następujące zagadnienia: identyfikacja czynników sprzyjających wzrostowi lub spadkowi poziomu legitymizacji, strategie antyelitystyczne i antypopulistyczne, stare a nowe konflikty, ciągłość czy zmiana w instytucjach bezpieczeństwa, redefinicja tożsamości aktorów społecznych w sferze bezpieczeństwa, sukces czy porażka inicjatorów zmian, reforma czy rewolucja. Warto również na koniec postawić pytanie o funkcjonalność elit, a także atrybucję odpowiedzialności za kryzys: czy odpowiadają za niego przede wszystkim dysfunkcjonalne elity, czy kierujące się emocjami masy.

Jan Kozubowski (Uniwersytet Warszawski): *„My" i „oni"* — świadomość zideologizowana w ujęciu Karla Mannheima

Karl Mannheim pisał swoje opus magnum — Ideologię i utopię — w czasach kryzysu wywołanego buntem mas oraz w sytuacji upadającej kultury elitarnej. Pragnę pokazać, że jego analiza ówczesnego kryzysu może nam pomóc w zrozumieniu dzisiejszej niepewnej sytuacji społecznej. Referat oprę na mannheimowskiej wizji dialektyki historycznej. Opozycję „my — oni" przedstawię jako wytwór antytetycznej natury ideologii oraz utopii. Różne klasy społeczne różnie interpretują istniejącą rzeczywistość społeczną, co zdaniem Mannheima wynika z faktu, że ich wiedza jest „uwarunkowana bytowo". Swój stosunek do historycznej pozytywności wyrażają w jednej z dwóch form świadomości „transcendentnej wobec bytu": ideologia jest według Mannheima świadomością „klasy dominującej" reprodukującą istniejący ustrój społeczny, zaś utopia odgrywa w historii rolę rewolucyjną, wyraża żądania nowej klasy wchodzącej na arenę dziejów, pozwala więc na dialektyczny rozwój historii. Ideologiczność i utopijność zostają ustalone w walce między elitami a masami, pozwalają na odróżnienie „nas" od „nich": według Mannheima, klasy „rewolucyjne" ideologią nazywają hipokryzję elit, zaś te ostanie utopią określają wszystko, co wykracza poza dany system społeczny. Konsekwencją tego podziału jest stan walki „partykularnych" świadomości, a więc światopoglądów, które danej klasie pozwalają na poznanie tylko części rzeczywistości historycznej. Postaram się pokazać, że jeśli przyjmie się założenie Louisa Althussera, wedle którego ideologia ma charakter materialny, łatwiej będzie można zbadać współczesne formy takiej ideologicznej walki. Będziemy również w stanie stwierdzić, czy po ponad osiemdziesięciu latach od wydania *Ideologii i utopii* nadal mamy do czynienia z dialektyką ideologii i utopii. Mannheim przewidział bowiem jedną z najważniejszych cech ponowoczesności: zanik utopii. Pokażę, że opisany przez J. Ortegę y Gasseta bunt mas, za którego współczesny wyraz uznać można ostatnie zwycięstwa populistów, doprowadził do wytworzenia się nowoczesnej formy ideologii mas, a równocześnie do zanikania politycznej utopii. Ten stan niewyartykułowanych żądań utopijnych jest przyczyną współczesnego kryzysu: elita wytworzyła bowiem pewien system ideologii, zaś masy nie skonstruowały nowej utopii (w mannheimowskim sensie). Pojawia się więc paradoks: w ramach własnej emancypacji masy straciły swoją podmiotowość, która nierozerwalnie łączy się z możliwością sformułowania roszczeń politycznych (Ernesto Laclau).

Zanik buntowniczych utopii postaram się przedstawić jako główny czynnik dzisiejszego kryzysu, nie zaś jako sytuację „naturalną”.

Agata Koprowicz (Uniwersytet Warszawski): *Długie trwanie „polskiego chama”. Analiza dyskursu publicznego dotyczącego wyborców PiS*

W polskim dyskursie publicznym figura „chama” jest jedną z tych o długiej historii. W ostatnich latach określa się nią zarówno wyborców partii Prawo i Sprawiedliwość: „Cham to cham, a idiota to idiota. Będziemy to mówić na przekór lecącemu błotu i ślinie” (Jan Hartman), „Największym problemem po PiS-ie będzie zdjąć aureolę z chama” (Krzysztof Łoziński), „PiS sprawił, że polski cham czuje się dumny ze swojego chamstwa” (Walentyna Rakiel-Czarnecka), jak i samą partię rządzącą: „wszedł cham w zabłoconych gumofilcach do salonu, wypróżnił się i rechocząc mówi „nic mi zrobicie”„ (Włodzimierz Cimoszewicz), „bydło na salonach” (Krzysztof Łoziński). Michel Foucault w „Porządku dyskursu” wskazywał, że dyskurs jest czymś „dla czego i poprzez co walczymy”. Przez wieki chłop uchodził za „innego”, tego, który nie mówi „naszym”, czyli polskiej szlachty, językiem lub którego język to po prostu zwierzęce poszczekiwania. Odwołanie się do „chama” przez elity wyklucza zatem głosującego za PiS-em ze wspólnoty komunikacyjnej. Elitarny dyskurs odmawia ludowi („chamom”) podmiotowości, w tym prawa do zabierania głosu w swoim własnym imieniu. „Podporządkowany inny” nie może przemówić; nie może sam o sobie stanowić, bo to elity wiedzą, co byłoby dla niego najlepsze. Struktura współczesnego dyskursu elit skupiona wokół „chama” przypominać może dyskurs szlachty po rabacji galicyjskiej. Uczestników rewolucji chłopskiej ujmowano jako żądne krwi zwierzęta, w dodatku pijane, prześlepiając ich społeczne motywacje, takie jak chęć zemsty wobec okrutnych panów i sprzeciw wobec systemu gospodarczego, czyli pańszczyzny. Figura „chama” w podobny sposób przysłania systemowe problemy. Jak do „polskiego chama” mają się socjologiczne badania wyborców PiS? Czy klasizm i elitaryzm idzie w parze z demokracją? Jak ma się do „polskiego chama” figura polskiego przedsiębiorstwa jako „folwarku”? Czy „rządy chamstwa” nie mogłyby oznaczać społecznej rewolucji? A w końcu — czy „polski cham” mógłby stać się pozytywnym określeniem? W swoim wystąpieniu przeprowadzę analizę dyskursu publicznego dotyczącego wyborców PiS, skupiając się na długim trwaniu figury „polskiego chama”. Odwoływanie się do „chama” i jemu pokrewnych określeń w kraju, gdzie większość współczesnej polskiej klasy średniej to potomkowie chłopów, wskazuje na fundamentalny problem z pozytywnym obrazem kultury chłopskiej.

G42. CROSS-BORDER REGIONS. IN SEARCH FOR SOCIAL COHESION

Organizers: Joanna Frątczak-Müller, Anna Mielczarek-Żejmo (Uniwersytet Zielonogórski), **Olga Zvyeryeva** (V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine)

Language: English

Contemporary challenges contribute to the growing importance of regions in meeting citizens’ needs and solving local problems. Living conditions in the borderlands take a special form resulting from being influenced by diverse cultural and political systems and the intensity of intercultural contacts. They also require special ways to manage them (efficiency of the public sphere), launch (potentials) and dealing with them (barriers). This is where the special importance of border regions comes from. In the sense adopted here, regions are construed both as territories determined by familiarity and regional identity and as a constructs formulated by elite. Cross-border regions can be seen as contact zones, or socio-cultural space where cultures meet, clash and grapple with each other, often in contexts of highly asymmetrical relations of power. But in this process they are able to make changes in the cultural sphere by removing social barriers and initiating cross-border contacts with representatives from all of their part. In result trust between neighbors increases and their common interests are implemented. The aim of the session is the search for conditions that contribute to the development of social cohesion in borderlands that requires a certain level of functional equality, enabling communication and collaboration and restraining alienation within decision-making processes. Regional communities (having a balanced living standard) may be more oriented to increase their well-being, with behavior based on trust, good communication and organization skills and social sensitivity. Cross-border regions can be seen as a challenge for reformulate the operation of national structures to ensure representation and political coordination. They overcome the horizontal divisions and conflicts between regional political or administrative bodies or within them for involving partners from all sectors on both sides of the border. Their significance is manifested in decrease the distance and mistrust in the vertical relationships between the two levels of governance: national and supranational. The thematic group welcomes papers focusing on, but not limited to, the following aspects:

- Relationships between individual (inhabitants, leaders) and collective (institutions and organizations) actors of cross-border regions
- The scope of cross-border cooperation
- Factors and barriers of cross-border cooperation

- Mechanisms of making public decisions regarding the needs and problems of communities living in the borderlands
- Effects and effectiveness of managing the public sphere in the cross-border regions.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Room: Z3.11

Oral presentations:

Gergely Galovics, Peter Bodor (Eötvös Loránd University): *Between Two Cultures: The Border Regions Seen by the Ethnic Minorities Living in Them*

Border regions are often inhabited by people who in terms of their language and culture rather belong to the nation in the other side of the border, then to the majority nation of their own state. As the lines dividing space, ie. borders moved over the last centuries in Europe several times there are many ethnic groups who „get stuck on the other side" finding themselves in a minority status. In this situation while being influenced by the cultural and political system of the majority nation these ethnic minority groups are still defining themselves as belonging to the culture of their motherland. But how it is realized? For example, how do members of these groups define themselves with regard to spaces? What do they consider to be their home, a local region, their own country, the country where their nation is the majority group? What is the way a space becomes a place for them? And how do they relate these layers of possible place identities to each other? Our contribution relies an approach which can help us to understand the discursive production of identity of ethnic minorities, especially their relation to the region they live. In order to get ecologically valid/naturalistic and at the same time thematically relevant pieces of discourse, but in the meanwhile remain effective in collecting data we have conduct focus groups. Undoubtedly data derived from focus groups are more artificial then everyday discourse, however we believe that by approaching the topic indirectly and with an appropriate associative tasks we can still generate relevant and good quality „semi-everyday discourse". Focus groups in our understanding are a useful method to obtain certain thematically focused discourses that are rich sources of the denotative and connotative meaning of places, and markers of the place-identity as a constituent of group identity (Proshansky). We will show our methodological approach in a research conducted on the members of the Hungarian minority living in Slovakia, where we tried to reconstruct the identity work as it is manifested in and through the participants' discursive acts. According to the social construction of self (given by James and Mead as I and Me) the identity is not given but created partly by self-definition, and partly definition given by others. As the construction process can be taken as a discursive process (Harré), based on meaningful acts thus the identity constructed during a discourse connects persons to their own groups (i.e. theory of social identity — Tajfel and Blackwell). In our paper we will present what kind of place-related discourses and narratives are performed by our participants and how is our discourse oriented method makes possible to identify and explore various voices (Bakhtin) regarding the place identity among Hungarian minority in Slovakia. We are convinced that by reconstructing the complex pattern of the relation of ethnic minorities to the places and region where they live we can get closer to overcome the conflicts created by the different political and administrative bodies and misunderstandings stemming from different cultures.

Sona Nersisyan, Lusine Tanajyan (Department of Diaspora Studies, Institute of Archaeology and Ethnography NAS RA, Yerevan): *Diasporic Identity and Cross Cultural Issues*

Nowadays globalization processes erase cultural borders and promote identity changes. New type of identity is formed at the crossroads of cultures. This phenomenon becomes evident during the interactions on the culture bordering points. Being a transnational, transboundary phenomenon, Diaspora creates a space for the intercultural processes. Different Diaspora organizations or individuals construct Diasporic identity and intercultural environment by formal and non-formal ways. These structures become bridge points between cultures, in the same time drawing boundaries. These borders are not always visible. Depending on various factors (ethnic, religious, linguistic, etc.) identity can be expressed in different ways responding to changes of cross-cultural borders. Armenian Diaspora created a unique mechanisms for identity construction in different cultural environments while not being isolated from the society. They are based on ideas such as intercultural knots, bridges, space of interactions. The aim of the paper is to show the Diasporic identity in the context of cross-cultural borders. We try to point out the above mentioned issues on the case of the Armenian community of Tehran where the intercultural borders are clearly visible. The paper is based on study which was conducted through 3 methods: standardized interview with community members, non-participant observation, in-depth interviews with representatives of community organizations and „key members" of the community.

Olga Zvyeryeva (V.N. Karazin Kharkiv National University): *Changing Borderlands Language Landscape in Times of Conflict: The Case of Ukrainian East*

In the presentation I am going to explore the impact of the conflict on the language landscape of border regions in Ukraine. The present-day Russian-Ukrainian confrontation has intensified the process of de-Russification, which the population of Eastern Ukrainian territories experience, among other, in the language shift. Being contact zones, the Eastern Ukrainian border regions were historically established as bilingual space, where Russian and Ukrainian were both used in parallel and mixed colloquial surzhyk dialects. The Euromaidan and subsequent conflict with Russia shifted the relative statuses of the languages raising, for instance, the status of surzhyk from the colloquial sociolect indicating the lack of education, or culture of the speaker (Harling 1995) to an acceptable transition variation of speakers switching from Russian to Ukrainian (Bernsand 2014). To see how far the language shift reaches, we analyzed language mixing in contemporary borderland poetry. While everyday communication in borderlands features constant and spontaneous language mixing and shifting, poetry has careful composition and editing suggesting more strategic language choice. On the other hand, art and poetry are less inert and are faster to demonstrate changes in the society than official or bureaucratic discourse. Therefore, by the extent of language mixing in it we can judge the different roles Russian, Ukrainian and surzhyk play in the present-day public space. In our study we analyzed Russian- and Ukrainian-language poetry of three border regions: Kharkiv, Luhansk and Donetsk. The focus was on the extent of using surzhyks and the purposeful language mixing. The study has revealed that surzhyk languages have started to penetrate in the contemporary poetry in the works of established poets. While inexperienced authors try to edit their works to fit into the standard language frames, more experience poets use surzhyks as an additional source of language material to introduce notions inexistent in the baseline language and to highlight their borderland background. This proves that the status of surzhyk and the status of borderland culture are seen as more legitimate and acceptable in the national cultural landscape. The second finding was that the younger generation of poets tends to mix Russian/Ukrainian with English that shows Ukraine has increased gravitation to the Western world and strive for Western culture.

Katarzyna Bartnik (Center of European Projects): *Taking Advantage of Borders — Cross-Border Cooperation between the European Union and the Russian Federation*

With the enlargement of the European Union in 2004, cooperation at the external borders with Russia intensified and become more significant. Through subsequent budgetary periods, the European Union allocated funds and launched programmes to support and promote cross-border cooperation with Eastern neighbour. Currently Russia participates in seven ENI CBC programmes (Poland-Russia, Lithuania-Russia, Latvia-Russia, Estonia-Russia, Kolarctic, Karelia and South-East Finland-Russia). The programmes support cooperation of border regions through projects that covers different aspects of common challenges. Joint projects of local authorities, universities and non-governmental organisations bring communities closer to each other and enhance economic and social development on both sides of the border. The main aim of the article is to present the scope of cross-border cooperation between Member States of European Union and the Russian Federation with the emphasis of people-to-people relations and social capital. The purpose is to also demonstrate the learning process of all the participants of programmes that is the most valuable result of the joint action. Cross-border cooperation based on achieving common goals and overcoming challenges requires a wide range of contacts among the parties involved. This fosters both the continuity of cooperation and the quality of long-term partnership.

Victor Sapyrka (Belgorod State University): *Social Networking in the Borderland Public Diplomacy*

In the presentation we are going to share our experience of introduction of social networking in borderland public diplomacy in times of social turbulence. The times of political instability and growing controversies in international relations call for new methods and tools in international cooperation. One of such tools can be public diplomacy, the role of which witnesses constant rise. At the same time, the international policy has so far overlooked the potential of Russian regions as political entities. We believe that active social networking, coupled with public diplomacy methods, can become one of the ways to open up the potential of Russian regions, above all, in the borderlands. Social networking, especially in the framework of public diplomacy in the borderlands, needs to be tackled from the perspective of the social theory that can help us explore a broad range of challenges, determine priorities for future development and develop a system for measuring effectiveness of this social phenomenon. Social networking is known to be flexible, discrete asynchronous, mosaic and cognitive, therefore requiring a variety of social methods to predict its impact on the social reality. Social diagnostics is an important precondition for objective assessment of these processes and will

help estimate the importance of public diplomacy in borderlands social networking. Social networks become increasingly important for development of the community freeing its potential for self-organization and consolidation. On the other hand, the transfer of many tools of influence from the state to the civil society means that public diplomacy need to go beyond the expert field to include a broader public that can directly shape not only social networking models, but international entities as such. In view of this, we need to develop models for social networking in the framework of public diplomacy in border regions that would represent a dynamic complex of interconnected nodes (subjects of public diplomacy network communication) and relations between them that could be divided into one or more centres of network activity and the periphery. Therefore, modeling of social networks as tools of public diplomacy in Russian borderlands can both increase the effectiveness of the national foreign policy and unlock the potential of Russian borderlands as international actors.

Distributed papers:

Dawid Błaszczak (Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej): *Multi-Level Networks Countries and Borderlands in Europe. Implications and Challenges for Poland*

Progressive processes of europeanization, networking and decentralization redefines the way of understanding the state, border and cross-border cooperation. In the analysis of border and borderlands occurs firstly, transition from the theory of the line to the theory of the network; and secondly, the concept of a dynamic border. The analysis base also on on the idea of new power configuration and its main thesis that nation states lose their importance for the network states. The world, including Europe, is seen as a plane of multi-level relations of states and borderlands. Cross-border (supranational) networks of connections that affect the shape and direction of international politics, including cross-border cooperation, are becoming more and more dynamic. The aim of the paper is to show the configuration and dynamics of these structures on the example of Networks of Eastern External Border Regions, (NEEBOR), Association of European Border Regions (AEBR) and specific instruments, such as, for example, European Territorial Cooperation (ETC) or the European Neighborhood Policy (ENP). An important element of the paper will be also the reference to the issues of network of power and network states, understood as the functioning of state and organizations (public and non-public actors) in network structures, often going beyond territorial boundaries, but affecting the functioning of regions, states and borderlands.

Liutauras Labanauskas (Lithuanian Social Research Centre): *Effects of Hate Crime and Discrimination: Experiences of Muslim Persons and Immigrants in Lithuania*

This paper briefly reviews literature concerning the bias and hate speech/crime and their impacts on individual and communities. Then it analyses the main themes emerging from qualitative in-depth interviews conducted with Muslim persons and immigrants in Lithuania who identified themselves as hate crime victims. Until recently little research on the effects of hate crime on Muslim persons and immigrants in Lithuania has been conducted. However, everyday incidents, discrimination, intolerance, hate crime, and hate speech continue to be the issues. This is well exemplified by the bias-motivated incidents sometimes presented in the media. Smaller scale, everyday incidents involving discrimination, intolerance and hate speech are also important and known to take place. To understand the situation, we carried out a study for the project, „Strengthening Response to Hate Crimes and Hate speech in Lithuania" funded by the European Union Program for Rights, Equality and Citizenship (2014-2020), which was commissioned by the Lithuanian Ministry of Interior. The study included in-depth interviews and focus groups with a number of different minority groups Lithuania. Due to the "Chidden" and vulnerable reality in which the Muslim persons and immigrants in Lithuania live their everyday lives our research evolved far beyond the scope of the commissioned project, and our analysis is grounded on additional field work material and depth-interviews conducted with Muslim persons and immigrants in Lithuania who identified themselves as hate crime victims.

Melinda Harlov-Csortan (Hungarian Academy of Sciences): *Heritagizing the Cross-Border Region as a Tool for Social Cohesion?: The Case Study of the Former Iron Curtain Area of Hungary*

Through heritagization both the sites and the local populations usually gain special roles, which are many times retrospectively justified by the reinterpretation of the past and the characteristics of the sites. Memories related to the Cold War period are revived or even (re)created nowadays worldwide by various media and by the creation of numerous visitor centres, museums and memorial events. In fact conflicted heritage attractions along border areas do not disappear, but can change in terms of experiences and dynamics (Mansfield & Korman 2015) by generating selective memory scapes and strategically staged experiences. At the researched region of Hungary this memorization of the Cold War has been realized differently. On one hand the memorization of the circa half century is an ongoing process by the still existing living memories and on the other hand it happens parallel along diverse local, regional, national and even international initiatives and possibilities. These varied methodologies realized by various actors and circumstances, which as among others Lefebvre

emphasizes, unquestionably influence the representation of the given site in the receivers' eyes as well. This complexity by and through the actors makes the case study unique. The proposed paper investigates the Hungarian heritagization of the Cold War period through the exhibited representations at the territory next to the Iron Curtain area between 1989 (the cut of the 'iron curtain' on the researched territory) and 2015 (the memorization of 1989 was acknowledged by the European Heritage Label). The difference between the Hungarian local memory (about the living conditions and restricted lifestyle between 1949 and 1989 at the northwest corner of the country) and its narrowed representation in the dominant historical narratives (focusing only on the heroic and glorious moments in 1956, when thousands of Hungarians left the country through this region, and in 1989, when the Iron Curtain was physically opened here at the first time) is examined through the analysis of the regional state museums, the local private museums and the internationally acknowledged open-air memorial park. Besides the different representational tools and capacities the examination also concentrates on the social engineering processes of emphasizing certain memories and neglecting others during the heritagization process. Among others the usage of the built heritage, their status in the infrastructure of the region and the possibilities of the inheritors are going to be investigated. Normative texts, documentations about specific decision making processes on local and national level (including parliamentary decisions and regional resolutions) as well as visual footages will help to discover the roles and representational statuses. The aim is not to provide a chronological overview of the researched subject but to point out the possible advantages and threats of the phenomenon of heritagization for social cohesion at cross-border region.

G43. CZLOWIEK@SPOLECZENSTWO.COM -INTERNET I ŚRODOWISKO ON-LINE JAKO NARZĘDZIE BADAWCZE, A TAKŻE PODMIOT ORAZ PRZEDMIOT BADANIA

Organizatorki: Marta Bierca (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny), **Katarzyna Archanowicz-Kudelska** (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

Język obrad: polski

Wraz z lawinowym rozwojem technologicznym, rosnącą penetracją Internetu, a także coraz trudniejszym postawieniem granicy pomiędzy światem „realnym" i „wirtualnym" zwiększa się pokusa, by w środowisko on-line przenieść także badania społeczne. Popularność Big Data i tego co cyfrowe, daje podstawy przypuszczać, że Internet będzie tu idealnym rozwiązaniem — szybszym, tańszym, a ponadto bardziej dopasowanym do nowego, „sieciowego" badanego, sam stając się także nowym obszarem badawczym (patrz: netnografia). Wraz z rosnącą dostępnością, nowe technologie komunikacyjne w coraz większym stopniu wpływają na życie prywatne użytkowników czyniąc to w bardziej lub mniej oczywisty sposób – wspomnijmy choćby „digital intimacy" i wpływ internetowych portali randkowych na wyobrażenia społeczne w zakresie nawiązywania i utrzymywania związków intymnych. Zasady współpracy między dostawcami inteligentnych rozwiązań a ich nabywcami także prowokują do coraz poważniejszych dyskusji. Najnowsze rozwiązania technologiczne, prowadząc ciągły nadzór nad ich użytkownikami, redefiniują pojęcia anonimowości czy prywatności, a użytkownik, zyskując szereg udogodnień w codziennym życiu, rzadko ma świadomość kto i w jakim celu gromadzi i analizuje dane na jego temat (patrz: Facebook i Cambridge Analytica). Zakres tematyczny obrad naszej grupy obejmuje między innymi następujące zagadnienia:

- Jak Internet wpływa na nasze życie?
- Czy cyfryzacja pomaga czy przeszkadza badaniom społecznym?
- Czy badania społeczne on-line i off-line mogą dostarczyć tych samych wyników? Czy też Internet jako medium sprawia, że badacz dociera do innych danych?
- Czy nadchodzi zmierzch tradycyjnych badań?
- Czy da się robić badania (także jakościowe) przez Internet? Czy udaje się dostosować znane nam techniki badawcze, przenosząc je w środowisko on-line, czy też potrzeba znaleźć zupełnie inne i nowe? Jak badać dobrze, by technologia pomogła badaczowi znaleźć inną jakość, a sama forma nie przerosła treści?
- Jak badać sam Internet i aktywność badanego w sieci, aby dotrzeć do wartościowych i wiarygodnych danych?
- Jaka jest relacja pomiędzy użytkownikiem i nie-użytkownikiem nowoczesnej technologii? Czy nosi ona znamiona współczesnej gettoizacji?
- Na ile penetracja Internetu i kompetencje cyfrowe użytkowników sieci w Polsce ułatwiają lub utrudniają proces prowadzenia badań w sieci?
- Jak z nową rzeczywistością radzą sobie „analogowi" badacze?
- Na ile jesteśmy w stanie (jako badani i badacze) zrzec się swojej prywatności, aby mieć dostęp do informacji (np. Korzystanie z sieci Wi-Fi), i czym w takim razie stają się anonimowość, prywatność i informacja?

› Czy podając rękę Wielkiemu Bratu wiemy na co się decydujemy? Jednym zdaniem — czy dzisiejszy świat to przyjazny Smart Word czy może już Matrix?

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.21

Referaty wygłaszane:

Radosław Sierocki (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *Od internetu 1.0 do 3.0 — od kultury zaufania do kultury domyślnej nieufności*

Manuel Castells w Galaktyce Internetu zwraca uwagę, że technologie – w tym internet – jako wytwory społeczne są uwarunkowane kulturowo. Przez kulturę rozumie „zbiór wartości i norm warunkujących wzorce zachowania", które – jeśli są powtarzane – prowadzą do pojawiania się zwyczajów egzekwowanych przez instytucje oraz nieformalne organizacje społeczne. Kultura internetu – w swojej genezie – została ufundowana przez cztery warstwy kulturowe: techno-merytokratyczną, hakerską, wirtualno-komunitariańską i przedsiębiorczości. Z tych czterech warstw wywodzi się jeden z mitów założycielskich internetu jako technologii opartej na wysokim zaufaniu społecznym i – w domyśle – generującym wysoki poziom zaufania społecznego. Relację internetu i zaufania społecznego można badać na kilka sposobów, kładąc nacisk na różne aspekty problematyki, np. starając się odpowiedzieć na pytanie, czy i jak zmienia się społeczne zaufanie do internetu jako systemu technologicznego (zaufanie technologiczne), bądź – z drugiej strony – czy i jak zmienia się uogólnione zaufanie społeczne wśród użytkowników internetu. Pierwsze pytanie zwraca uwagę głównie na niezawodność systemu technologicznego. Jeśli jednak przyjąć, że media to nie tylko „technologiczne jądro", ale również (a być może przede wszystkim) cały zestaw społeczno-kulturowych protokołów oplatających technologię (Lisa Gitelman), zaufanie do internetu należy rozpatrywać w planie zaufania do całego systemu technologiczno-społecznego. W drugim pytaniu akcent kładzie się na związek zachodzący między korzystaniem z internetu, a postrzeganiem relacji z innymi ludźmi. George Gerbner prowadził w latach 60., 70. i 80. XX wieku badania na temat wpływu telewizji na postrzeganie rzeczywistości społecznej w Stanach Zjednoczonych. Efektem była teoria kultywacji i wskaźniki „spodlonego świata". Badania ujawniły statystycznie istotny związek między długotrwałym oglądaniem telewizji a niskim zaufaniem społecznym. Wzorowane na badaniach Gerbnera analizy użytkowników internetu i telewizji (np. analiza danych z European Social Survey) pokazują, że w Europie na początku XXI wieku również istnieje statystycznie istotny związek między używaniem określonych mediów a zaufaniem społecznym: częste, długotrwałe oglądanie telewizji wiąże się z nieufnością, zaś częste korzystanie z internetu – z zaufaniem społecznym. Istnieją jednak przesłanki, by podejrzewać, iż korelacja między używaniem internetu a wysokim zaufaniem społecznym zanika. Wiąże się z to, z jednej strony, z ujawnieniem i upowszechnieniem wiedzy o tajnikach działania nowych medialnych gigantów (Facebook, Google, Amazon), z drugiej strony, z radykalizacją debaty publicznej, która znajduje swoją naturalną przestrzeń w internecie i pojawieniem się takich kategorii, jak post-prawda czy fake news. W konsekwencji internet przestaje być narzędziem budującym kulturę zaufania i zaczyna być wiązany z kulturą ograniczonego zaufania albo wręcz domyślnej nieufności. Celem referatu będzie analiza dyskursu eksperckiego – treści głównych portali zajmujących się nowymi technologiami. Postawione zostaną dwa zasadnicze pytania: 1) W jaki sposób internet jest łączony z kategorią „zaufania"? 2) Jak zaufanie (społeczne i technologiczne) jest, z jednej strony, wymazywane z języka służącego do opisu nowych technologii, a – z drugiej strony – pozostaje pojęciem wciąż powracającym w języku refleksyjnej krytyki?

Justyna Pokojska (Uniwersytet Warszawski): *„Digital motherhood", czyli macierzyństwo w czasach ery Web 2.0*

1. Cel i problem badawczy: W dobie postępującej digitalizacji nowe technologie przenikają właściwie wszystkie sfery naszego życia, łącznie z obszarami dotychczas wolnymi od wpływu technologii ICT — sfer bliskich relacji i emocji związanych np. w wejściem w rolę rodzica. Celem prezentacji będzie ukazanie, co oznacza macierzyństwo dla dzisiejszych młodych matek, jak negocjują one zadania i wymagania, które stawia przed nimi wejście w nową rolę społeczną — rolę matki — i w jakim stopniu Internet i media społecznościowe mogą pomóc im w radzeniu sobie z afordancją rodziny, pracy i szeroko pojętego życia społecznego. 2. Podstawy teoretyczne: Digitalizacja i mediatyzacja, rozumiana jako proliferacja technologii cyfrowych i nowych mediów w każdym aspekcie nowoczesnego życia (Krotz, 2007), może być postrzegana jako meta-trend kształtujący współczesne społeczeństwo (Couldry, 2013). Prezentacja odwołuje się do koncepcji „macierzyństwa cyfrowego" (ang. Digital motherhood), zaproponowanej przez Lornę Gibson i Vicki L. Hanson (Gibson & Hanson, 2013). 3. Metody badawcze: analiza zawartości wybranych forów internetowych i platform wymiany ogłoszeń i informacji dla przyszłych/młodych mam, w tym analiza treści publikowanej w ramach grup dedykowanych na portalu społecznościowym Facebook. — Wywiady indywidualne z młodymi (i przyszłymi) matkami. — Ankieta internetowa na ogólnopolskiej próbie młodych (i przyszłych) matek. 4. Rezultaty analiz: W proponowanym wystąpieniu rozpatrzone zostaną różne strategie zarządzania okresem ciąży, połogu i wczesnego macierzyństwa stosowane przez młode matki: — zmiana

wzorca przygotowań do roli macierzyńskiej (cyfryzacja poradnictwa około-macierzyńskiego, zmiana wzorca transmisji wiedzy związanej z odgrywaniem roli matki) — wiedza nie jest już transmitowana w sposób tradycyjny, w obrębie rodziny, lecz jest zapośredniczona przez e-ekspertów; — profesjonalizacja macierzyństwa (wydłużenie procesu planowania i przygotowania do roli matki, macierzyństwo jako „zadanie", „wyzwanie", nie „naturalny" proces rozwoju rodziny; — cyfryzacja (smartfonizacja) okresu ciąży oraz urlopu macierzyńskiego (konsultacje i porady udzielane w ramach portali tematycznych, dzielenie się doświadczeniem z innymi mamami poprzez serwisy on-line); — aktywizacja zawodowa młodych mam, umożliwienie im pracy zdalnej (brak przestoju zawodowego spowodowanego okresem ciąży i urlopu macierzyńskiego) — budowanie wizerunku matki i dziecka poprzez aktywne korzystanie z portali społecznościowych (typu facebook, instagram itd.); — zjawisko „insta_mam" i „insta_dzieci", czyli macierzyństwo jako pomysł i sposób na życie młodych kobiet; — proces „uzewnętrznienia" wstydu poprzez dzielenie się wrażeniami i relacjami z najbardziej intymnych momentów życia młodej (przyszłej) mamy

Aleksandra Sobczak-Kubiak (Uniwersytet Łódzki): *Strategie i techniki kształtowania nowej tożsamości w rozwoju osobistym kobiet stosowane on-line*

W artykule przedstawiona zostanie koncepcja tożsamości G. Simmla oraz E. Ericksona w odniesieniu do praktyki rozwoju osobistego i coachingu. Przedstawione zostaną definicje i założenia rozwoju osobistego oraz przeanalizowane zostaną techniki i strategie podejmowane on-line w celu pożegnania „starej", mniej atrakcyjnej i mniej efektywnej tożsamości, a uzyskania nowej, pożądanej i atrakcyjnej. Przeanalizowane zostaną popularne fun-page coachów oraz mówców motywacyjnych skierowane do kobiet oraz grupy dyskusyjne założone w celu wspierania i umacniania cech pożądanych w tworzeniu nowej tożsamości kobiet. Analiza zostanie przeprowadzona również w kierunku ustalenia, jaka tożsamość promowana jest jako atrakcyjna i umożliwiająca rozwiązywanie problemów a jaka nieefektywna, w stosunku do której należy podjąć kroki w kierunku jej transformacji.

Paweł Matuszewski (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Oddzielanie ziarna od plew — doświadczenia z badań nad zachowaniami politycznymi na Twitterze*

W Polsce Twitter nie jest tak popularny pod względem liczby użytkowników jak Facebook. Ma on jednak dość wyjątkowy charakter. Jest to medium, z którego w dużej mierze korzystają politycy, dziennikarze, eksperci i komentatorzy polityczni. Tym samym interakcje, które tam zachodzą mogą wywierać wpływ na przekonania osób, z których zdaniem zapoznają się miliony polskich obywateli korzystający również z innych mediów. Istotne jest, na ile te obserwowane aktywności są autentycznymi ludzkimi zachowaniami. Szczegółowe pytanie badawcze dotyczy tego, czy istnieją wzorce behawioralne awatarów, które pozwalają na odróżnienie autentycznej działalności ludzkiej od działalności zorganizowanej (podejmowanej przez boty i trolle). Tym samym przyjmuję wprost założenie, że tłumacząc zjawiska na Twitterze należy uwzględnić, że poza aktorami ludzkimi, których działania są autentyczną jednostkową aktywnością istnieją także aktorzy, których konkretne działania są opłacane (płatne trolle), jak też aktorzy pozaludzcy (boty, lub częściowo ludzkie cyborgi). Wydaje się, że perspektywa socjologiczna może być szczególnie użyteczna w identyfikowaniu różnych typów aktywności. Nawet, gdy dane konto jest botem, to należy pamiętać, że zostało stworzone i zaprogramowane przez człowieka w określonym celu. Obserwowane działania powinny zatem wykazywać różnego rodzaju prawidłowości wynikające z odmiennej motywacji i charakterystyczne dla badanych kont. W analizie uwzględnione zostaną również ograniczenia właściwe jednostkom ludzkim (np. liczba pisanych tweetów dziennie, liczba języków, jakim posługuje się konto) jak też podobieństwa między aktywnością różnych kont (tj. te same lub bardzo podobne wzorce działania obserwowane u wielu użytkowników). Analizy zostaną przeprowadzone na losowej próbie 100 000 kont użytkowników Twittera, którzy posługiwali się językiem polskim. Dane zostaną zebrane za pomocą Twitter Rest API od 1 lutego do 30 czerwca 2019 r. a więc uwzględniają okres przed i po wyborach do Parlamentu Europejskiego.

Magdalena Rogacka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Przeprowadzenie badań na temat wykorzystania technologii w procesach nabywania kompetencji cyfrowych przez pracowników za pomocą kolejnego wymiaru badań online*

Internet i nowe (nowoczesne) technologie mają wielkie znaczenie dla rynku pracy, chociaż wpływ zmian technologicznych w firmach nie jest jeszcze wystarczająco poznany. Celem referatu jest przedstawienie wyników badań mających na celu sprawdzenie, jak w czasach transformacji rynku pracy osoby dorosłe nabywają, przetwarzają i implementują kompetencje cyfrowe, biorąc pod uwagę, że to, co ma związek z życiem zawodowym jako społeczną przestrzenią do uczenia się, wiąże się głównie z praktyką w miejscu pracy (Knud 2014). Przedstawione zostaną wyniki badań na temat organizacji pracy oraz wykorzystywania nowych technologii w życiu prywatnym i zawodowym przez pracowników, zajmujących różne stanowiska. Technologie mobilne wykorzystywane są przez osoby z wykształceniem wyższym i pracujące (Diagnoza społeczna 2015) w celu rozrywki, jak również ułatwienia życia codziennego, w pracy, nauce, celach twórczych. W związku z czwartą rewolucją przemysłową (Schwab 2016), w miejscach pracy stosuje się nowoczesne rozwiązania technologiczne, a od współczesnych pracowników wymaga się umiejętności funkcjonowania w pracy anywhere,

anytime (Humphry 2014). Przekłada się to na stopień umiejętności cyfrowych pracowników, ich częstotliwość bycia w sieci i gotowość na kolejne rozwiązania technologiczne. W badaniach zastosowano metodę mix-method. Najpierw przeprowadzono wywiady pogłębione z 20 ekspertami w tematyce kompetencji cyfrowych osób dorosłych. Następnie przeprowadzono badania ilościowe ze 198 respondentami, z tym że 100 z nich odpowiadało na pytania poprzez ankietę online, a 98 poprzez konwersację z chatbotem. Treść pytań i możliwych odpowiedzi w obu przypadkach była ta sama. Obie grupy deklarowały później swój komfort udzielania odpowiedzi za pomocą punktacji 1-5. Biorąc pod uwagę wszystkie wyniki, zauważono dodatnią korelację pomiędzy częstą aktywnością online pracownika a jego poczuciem kompetencji zawodowych (0,61). 68% pracowników zaznaczyło chęć i gotowość do pracy zdalnej, a tylko 53% zadeklarowało konieczność oddzielenia czasu pracy od czasu wolnego. Sięganie po nowości technologiczne wiąże się z otwartością na doświadczenia i chęć nauki (73%), niezależnie od zajmowanego stanowiska. Porównując poziom satysfakcji ze sposobu prowadzenia badań, z rozmowy z chatbotem było zadowolonych o 29% więcej respondentów niż z udziału w badaniu ankietowym. Zapewne wynika to z efektu nowości kolejnego narzędzia do badań. Wkrótce planowane są jeszcze kolejne badania jakościowe – wywiady pogłębione z respondentami na temat ich osobistego odbioru obu technik badawczych oraz dokonanie klasyfikacji współczesnych respondentów online.

Referaty wyłożone:

Andrzej Radomski (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Data Science w nauce. Kształtowanie się nowego paradygmatu badań społecznych*

W ostatnich kilku latach jesteśmy świadkami eksplozji zainteresowania zjawiskiem data science, także w Polsce. Termin ten pojawił w roku 2001, a został spopularyzowany przez Harvard Business Review w roku 2012 Zazwyczaj kojarzy się on z biznesem – chociaż rodowód ma w świecie akademickim. Data scientist to osoba potrafiąca analizować duże zespoły danych, które zazwyczaj są nieuporządkowane. Posługuje się przede wszystkim rachunkiem prawdopodobieństwa i statystyką. Posiada umiejętności programistyczne, obsługi baz danych i wizualizacji, analizuje dane różnego typu: strukturalne, tekstowe, zapisane w języku naturalnym, grafowe sieci społeczne, czy też dane przestrzenne. Zna podstawy uczenia maszynowego. Gwałtowny wzrost popularności tej specjalizacji odzwierciedla zmianę podejścia przedsiębiorstw do tematu zarządzania danymi w dobie big data. Firmy przekonały się, że konieczne jest uwzględnianie w codziennej działalności wszelkich dostępnych danych zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych, ustrukturyzowanych i nieustrukturyzowanych W wystąpieniu autor zamierza argumentować, że również w naukach społecznych czy humanistycznych stoimy przed koniecznością zaimplementowania metod i narzędzi charakterystycznych dla data science. Wspomniana konieczność jest związana z ogromnym przyrostem danych, które mają do dyspozycji badacze (tzw. big data i large data) i wobec których klasyczna metodologia badań jest często bezradna. Nie zrozumiemy współczesnych zjawisk społecznych dziejących się w środowisku wirtualnym (np. portale i fora internetowe) bez uwzględnienia danych tam produkowanych. Udane próby wykorzystania strategii analitycznych charakterystycznych dla data science w odniesieniu do danych społeczno-kulturowych – zwłaszcza generowanych w sieci uzasadniają postawienie tezy, że rodzi się nowy paradygmat badań społecznych, oparty na zupełnie odmiennych podstawach. Jego głównym przedmiotem eksploracji i badań jest Internet. Autor zamierza przedstawić jego cechy charakterystyczne: na wybranych przykładach — także na podstawie doświadczeń wyniesionych z własnej praktyki badawczej

Piotr Paweł Laskowski (Uniwersytet w Białymstoku): *Interfejs i doświadczenie użytkownika (UI, UX) w użyciu nowych technologii dla społeczeństwa*

Interfejs i doświadczenie użytkownika odgrywa niebagatelną rolę w procesach funkcjonowania technologii informatycznych (internetowych). Zadaniem jego jest umożliwienie wymiany sygnałów i łączność z ludzkim umysłem w sposób jak najbardziej intuicyjny dla osoby obsługującej, korzystającej z interfejsu. Technologia poprzez program obsługujący komunikuje się z umysłem wykonując zadania wchodząc w interakcję, która może sprawiać przyjemność lub prowadzić do negatywnych odczuć. Komfort użytkownika jest więc zależny od konstrukcji interfejsów — ich zawiłości, rozplanowania, możliwości poruszania się, graficznej prezentacji itp. Doświadczenie użytkownika będzie pełniło ważną rolę. To co już znamy i widzieliśmy (obsługiwaliśmy) nie powinno nam sprawiać problemów przy ponownej styczności z interfejsem. Chciałbym przyjrzeć się rozmaitym interfejsom oraz aspektom ich funkcjonowania w powiązaniu z doświadczeniem i pamięcią użytkownika, który ma za zadanie je obsłużyć (zostać przez nie obsłużonym). W Internecie środowiskiem interfejsów będą witryny internetowe, ankiety onlinie, aplikacje webowe itp. Sposób ich konstrukcji będzie kluczowy zarówno dla urządzeń, z których będziemy je obsługiwać jak i użytkownika, którego czas będzie poświęcony na ich obsługę.

Marianna Strzelecka, Joanna Tusznio, Sayantani Basak, Małgorzata Grodzińska-Jurczak (Linnaeus University): *Co widzimy w rzekach? Zastosowanie portalu Instagram do oceny wartości krajobrazu kulturowego rzeki San i Dalalven*

Rzeki są szczególnymi miejscami, w których procesy ekologiczne i społeczne wchodzą w interakcje. Przykładowo, mogą być równocześnie źródłem wody pitnej, pożywienia (ryby), miejscem rekreacji (wędkowanie), źródłem różnych zagrożeń (powodzie, niewłaściwe uprawianie sportów), ale też miejscem o walorach estetycznych (unikatowy krajobraz) czy życiowych (siedlisko życia różnych gatunków flory i fauny). Różnorodność funkcji, jakie pełnią naturalne ekosystemy, związanych z nimi praktyk oraz wartości, jakie człowiek przypisuje przyrodzie, opisują koncepcje krajobrazów kulturowych (dla rzek — riverscapes), usług ekosystemowych (ecosystem services) oraz znaczenia przyrody dla ludzi (nature contributions to people). Badanie wartości przyrody w oparciu o te koncepcje ma charakter interdyscyplinarny, z pogranicza nauk przyrodniczych, społecznych i ekonomicznych. Szczególnym wyzwaniem opisywanym w literaturze jest zaangażowanie nauk społecznych w tę tematykę i znalezienie dla nich metod badawczych skutecznych do opisu praktyk i wartości w interdyscyplinarnym środowisku. Celem naszych badań jest analiza praktyk i wartości przypisywanych rzekom na podstawie analizy postów (fotografii, hasztagów oraz komentarzy) zamieszczonych na portalu Instagram, dotyczących dwóch wybranych rzek: Sanu w Polsce oraz Dalalven w Szwecji. Obie rzeki znajdują się w obrębie rezerwatów biosfery UNESCO. Posty do analizy zostały wybrane przy pomocy skryptu w środowisku R, na podstawie hasztagu uwzględniającego nazwę rzeki. Następnie, na podstawie pozostałych hasztagów, zidentyfikowano kategorie praktyk i wartości rzek. Posty z przypisanymi kategoriami wartości zostały zlokalizowane w przestrzeni – przypisane do różnych lokalizacji w korycie rzeki – w Google Earth. Dla każdej kategorii praktyk i wartości wybrano zestaw postów, dla których przeprowadzono jakościową analizę fotografii oraz komentarzy. Badania te pokazują możliwe zastosowanie źródeł internetowych do analizy społecznych aspektów przyrody, tj. związanych z nią praktyk, usług ekosystemowych, znaczenie dla ludzi i wartości nadawanych różnych jej aspektom. W kontekście koncepcji usług ekosystemowych oraz znaczenia przyrody dla ludzi, analizy tego typu mogą istotnie wzbogacać wiedzę o kulturowych zyskach i znaczeniach przypisywanych przyrodzie. Wymiar przestrzenny analizy – możliwość przestrzennej identyfikacji miejsca wykonania zdjęcia – pozwala na wyróżnienie przestrzeni szczególnie istotnych z punktu widzenia pewnych praktyk i wartości oraz zestawienie kategorii wyróżnionych w analizie z przyrodniczymi charakterystykami ekosystemu rzecznego (np. za pomocą Google Earth). Argumentujemy również, że badania wykorzystujące dane z portali społecznościowych otwierają nowe możliwości poznania tych aspektów znaczenia przyrody dla turystów i użytkowników rzek, które są trudne do zbadania tradycyjnymi metodami obserwacji lub wywiadu.

G44. SERVICE DESIGN AND AGEING SOCIETY: ACTIVATION, CO-PRODUCTION AND SOCIAL INCLUSION OF SENIORS

Organizers: Paulina Rojek-Adamek (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie), **Grzegorz Gawron** (Uniwersytet Śląski w Katowicach), **Thomas Watkin** (Universite de Nímiês)

Language: English

Contemporary demographic changes identified mainly with the global aging of societies are frequently one of the most discussed issues in political, cultural and scientific discourse at every organizational level — from local to international. Currently, researchers reject catastrophic visions of the future, replacing them with postulates about the developmental potential of aging generations and the possibilities of its pragmatic use. Emphasizing the multidimensional activity of seniors becomes dominant in the current discourse, creating a broad vision of the role and participation of aging members of society in shaping social reality. As a consequence, the treatment of older people as active, self-sufficient, developing, and fulfilling members of society started to become of gradual importance. It is also reflected in the development and popularity of the concept of *active*, *successful* and *positive ageing*. They refer to the direct use of the potential of seniors by stimulating their *productivity* and encouraging *co-production* activities. Thus, older people are treated not only as consumers or beneficiaries of certain goods and services, but also as dispatchers and creators of valuable contribution to society. A good example is the field of service design, which is including solutions that support the quality of life and applies to the functionality of users. Its aim is to ensure that a solution will be useful and desirable to the client. This practice emphasizes that the most important in service design is participation and involvement of participants and stakeholders because they have valuable knowledge and opinions, have insights and ideas that are equally valuable for each participant who can contribute to decision making. The methodological approach, therefore, implies commitment and cooperation, which also gives a sense of social integration. The latest trends show that it is a very useful approach in activating community, especially the elderly. Therefore, inspired by the approach used in the service design and the general value of this form of design, we want to show how it is possible to act for social inclusion, activating and provoking co-operation and co-production among seniors.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Room: Z3.16

Oral presentations:

Andrzej Klimczuk (Polskie Towarzystwo Gerontologiczne): *The Emergence of the Creative Ageing Movement and Policy: Older People and Co-Production in the Collaborative Policy Design Cycle*

This paper will focus on introducing selected ideas related to the creative ageing movement and policy. It will overview the best practices from the international and national levels. The central thesis of the proposed paper is that the roots of the creative ageing movement and policy are derived mainly from the countries characterised by Anglo-Saxon capitalism and the liberal model of the welfare state. Selected examples of initiatives from the United States, the United Kingdom, the Republic of Ireland, and Australia will be described. The paper will also provide the main findings from a comparison of these practices with cases from the states of the European Union (EU) and the Asia-Pacific region. The first part of the paper will focus on the dilemmas of combining various socioeconomic systems to generate benefits and positive outcomes for ageing populations. Thus, the relations between the silver economy, the creative economy, and the social and solidarity economy will be analysed. Each of these systems uses a different type of capital of older people (respectively: the human capital, the creative and cultural capital, and the social capital) that may be mobilised by the ageing interest groups and movements. The second part of the paper will discuss observed changes in the stages of the policy design cycle of ageing policies. It will be shown that these public policies increasingly include collaborative innovation (e.g., co-production) with relevant stakeholders. Selected examples of older citizens' empowerment will be presented including, among others, shared decision-making, patient self-management, peer support networks, cultural centers, senior centers, community arts organisations, age-friendly cities and communities, intergenerational programs, senior theatres, and Universities of the Third Age. The summary will include recommendations for entities of socioeconomic policy at the EU and national levels and suggestions for future-oriented research directions.

Zofia Szweda-Lewandowska (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Active Ageing of the Oldest Old with Different Health Status*

In 2016, the percentage of people aged 65 and over in the Italian population was 22.4%, while in Germany 21.1%. Their populations, alongside Japan, belong to the oldest in the world. On the other hand, Poland's population is one of the youngest among the oldest and this percentage was 15.6%. However, the aging process will accelerate in the next decades and in the middle of the century Poland is going to have one of the oldest population. According to UN forecasts, in 2060 the expected percentage of people aged 65 in Poland will reach 35.6%. Rapid reduction of mortality among the oldest old is a reason behind the acceleration of the double aging. This process consists from a dynamic increase od the stare of people in the so-called 4th century. As the border of the IV age, in the gerontological literature was most often taken in the age of 80 years. Currently, more often, the age of IV age, due to the extension of life and the duration of life in health, is assumed to be 85 years. Both, gerontologists and social politicians, when considering issues related to double aging of the population, most often focus on matters concerning the state of health and necessity to provide support to those who need it. With the increasing number of older people, ie people aged 65 and more, and especially with the increase of number of people in the oldest age group 85 and more, together with frequent use to the age of 90, 100 and over 100 years should change and adapt public policy, which should no longer focus solely on issues related to providing care, but should be characterized by a comprehensive approach to the subpopulation of the oldest seniors, recognizing their heterogeneity and diversity of needs. Public policy, as a science, as well as public policy being the action of the authorities, ie carried out both at the central and local government level, does not see the appearance of the next phase in the life cycle of a person, which is longevity. Typical descriptions of the course of life seem to be inadequate to describe the course of life of longevous people. As a consequence, longevous people also remain "invisible" to the activation activities carried out by public authorities, and consequently, the specific needs of this group are not addressed and satisfied. The aim of the speech is to indicate possible actions focused on making active the oldest old depending on their health status and the degree of independence. In order to achieve the goal set, it is necessary to examine and indicate the specific needs of this group, as well as barriers and obstacles hindering or preventing their satisfaction. The analysis will be based on available data sources, such as the results of the Social Diagnosis, SHARE, PolSenior.

Grzegorz Dutka (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Inhabitation in an Urban Environment. Needs for Space Adaptation and Opinion About Existing Solutions — From the Perspective of Seniors in Rybnik City*

The demographic process of aging in Polish society requires the diagnosis of the needs of older people not only in the systemic but also spatial aspect, which requires taking into account solutions existing in a specific place of residence. The article is the result of own research conducted among seniors of the city of Rybnik, who are participants of local senior organizations. The research concerned the needs related to the inhabitation of this category of residents in the urban environment, in particular relating to spatial aspects. There was diagnosed: general needs and expectations of seniors in terms of arranging urban space in the center and on inhabited settlements, in the field of public transport, solutions in functional and residential buildings as well as in the spatial availability of services. The research refers to the guidelines included in the Age Friendly City Program, also in the area of creating appropriate conditions for social and professional activity of seniors, internal and intergenerational integration, a sense of security and the concept of aging in place. The respondents — in the questionnaire survey — indicated the level of relevance of specific needs both in relation to their age and existing solutions in the city. They also indicated which needs due to the aging process were strengthening, weakened or remained unchanged. The questionnaire also introduced examples of innovative solutions to assess the openness of seniors for their implementation.

Piotr Salustowicz (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Educational Needs, Social Exclusion and the University of the Third Age*

The main aim of this paper is an exploration of the relations of educational needs, social exclusion and the possible contribution of the university of third age. The target group are people who are retired. The change of the social status from employee to retired person is more and less radical one regarding the agenda of every day life. Indeed, it is, in many cases, a kind of exclusion from the working life system (exclusion in terms of Luhmann), that can result in social exclusion (for instance social isolation) or cultural exclusion as a limited access to the cultural institution, except tv and newspapers. This situation of many retired people has a possible impact either on a degradation of their legitim educational needs or on a feeling to be excluded from social as well cultural life. The University of the Third Age becomes one of the leading institutions providing educational offerings to older adults. It could be acknowledged as an instrument of protecting older adults from social isolation and offering of better quality of life. But the data show that the small part of senior population participates in educational programs offering from the university of the third age. What is it to do, needs a serious debate? The paper will present some recommendations, based on a critical analysis of the diverse concepts of the university of third age and the results of own research project.

Marek Niezabitowski (Politechnika Śląska w Gliwicach): *Organizing Places and Activities for Senior Citizens. Some Remarks Based on Chosen Studies and Practices in Upper Silesia (Poland)*

The basis of the presentation is connected with the conviction that voluntary activities of senior citizens contribute to their independence and life satisfaction. This conviction comes from socio-gerontological theories like e.g.: theory of activity, theory of continuation, theory of competence. These theories are based on empirical evidence that have been gathered for decades. As regards to Polish tradition of socio-gerontological research, some of them proved that activities organized for seniors turned out to be satisfactory and had overall positive impact on their quality of life, if they were voluntary. Some of such studies were typically participatory (action research). The other basis of this presentation is the conviction that organizing satisfactory activities for elderly people is one of the strategies to prevent their isolation from occurring and developing. The aim of the presentation is to show some theoretical, empirical and practical issues of activities organized for senior citizens within institutions and places created for them. As the participation of elderly people in organized voluntary activities can have positive impact on their quality of life, satisfaction coming from this participation will be shown on the example of few chosen nursing homes and day care centers in the metropolitan area of Katowice (Upper Silesia, Poland). One of the thesis of the presentation is that there is a need for the activities that connect nursing homes and their senior residents with local community of the district or town. Hence some practices which contribute to such connections as well as barriers of this connections will be characterized. The House for Retired Priests in Katowice will be described as a model care setting as it organizes activities within numerous local communities outside the setting and provides services opened also for clients from the surroundings. As regards to the creation of housing projects according to the philosophy of universal design special needs of senior residents and their perspective on their habitat will be pointed out in the presentation. The illustration of this perspective is based mostly on two researches in which the author of the presentation participated: sociological-architectural subproject of a nation-wide research PolSenior (2007-2011) and Polish-German project (2011-2012) conducted by architects and sociologists among the inhabitants of three housing estates in Katowice (Upper Silesia, Poland).

Distributed paper:

Aleksandra Prysłopska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Senior-Coaching as a Tool for Activation and Social Inclusion of Senior Citizens*

The aging of population is considered one of the most important demographic processes in the modern world. As Marek Okólski notes, the process of the second demographic transition will be particularly drastic in Poland (Okólski 2010). In 2060 Poland is expected to become the oldest of the EU countries (Marciniak 2015.). While social structure is changing implementing new methods for extending professional activity, encourage social activity or at least increase the sense of influence is worth considering. Coaching, as Piotr Pilipczuk from Izba Coachingu defines it, is a process in which „the main objective is to empower and encourage the client to achieve self-induced change, basing on their own breakthroughs, rationales and resources" (Pilipczuk 2012, p. 143). International research carried out by International Coaching Federation in 2011 and 2015 show wide usage of the method among upper-management individuals (ICF 2016). Despite coaching being relatively new some research already reports its high efficiency in business environment. One of the reports estimates 545% return of investment (ROI) in coaching (McGovern et al. 2001). Published results of Polish and international research on positive ageing, life quality, senior activation (Finogenow 2013; Timoszyk-Tomczak, Bugajska 2013; Paskulin, Córdova, Costa, Vianna 2010; Maniecka-Bryła, Gajewska, Bryła 2010; Brzezińska, Wilowska 2010) may indicate a potential of coaching as a method of managing aging population. Original research, conducted in Poznań in 2019, will reveal professionals' (both coaches' and social workers') thoughts on the subject and their new ideas on how to best adapt and implement the coaching method into a social work and other programmes targeting senior citizens.

G45. DZIECKO I RODZINA JAKO PODMIOTY POLITYK PUBLICZNYCH

Organizatorki: Monika Wiktorowicz-Sosnowska (Uniwersytet Wrocławski), **Magdalena Arczewska** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski

Prezentowane w ramach grupy referaty ogniskują się wokół problematyki dziecka i rodziny jako podmiotów polityk publicznych w szerokim ich rozumieniu (zbiór środków i zasobów, które są używane aby wpływać na rozwój w określonym obszarze życia społecznego oraz aby rozwiązywać problemy w pożądany i zaplanowany sposób (za M. Pawlakiem). Wystąpienia Referentek i Referentów dotyczą analizy aktualnych rozwiązań z zakresu różnych polityk, w tym polityki rodzinnej, polityki socjalnej, polityki rynku pracy, polityki edukacyjnej i polityki zdrowotnej, które warunkują sytuację dziecka i rodziny w wybranych obszarach życia społecznego. Tworzenie polityk publicznych sporadycznie planowane jest jako pewien proces, składający się z sekwencji zamierzonych działań. Zawsze obejmuje on jednak identyfikowanie potrzeb i diagnozowanie problemów, tworzenie i wdrażanie polityki, jej ewaluację oraz wskazywanie rekomendacji. Studia nad politykami publicznymi koncentrują się też na sprawcy działania publicznego i organizacji tego działania, a jego skutki są istotne dla oceny efektywności tychże polityk. Działania publiczne prowadzone w rożnych warunkach społecznych, ekonomicznych i kulturowych przynoszą odmienne rezultaty. Polityki publiczne warunkowane są poprzez typy relacji i więzi społecznych, poziom kompetencji społecznych, doświadczenia zbiorowe czy wartości uznawane w danym społeczeństwie za kluczowe. Zakres analizy pozwoli na odtworzenie i redefiniowanie podmiotowości dziecka i rodziny w treści wybranych polityk z uwzględnieniem wskazanych wyżej czynników. Prezentowane referaty odnosiłyby się zarówno do wniosków z badań jak i analizy teoretycznej prowadzonej w ramach różnych nurtów socjologii, a dotyczyłyby zarówno kategorii dziecka jako zależnego członka rodziny, którego dobro podlega szczególnej ochronie, jak i rodziny jako mikrostruktury społecznej. Proponowana tematyka wpisuje się zatem w ideę Ogólnopolskiego Zjazdu Socjologicznego. Dyskusja w tej grupie tematycznej będzie koncentrować się również wokół tożsamości dziecka i rodziny, analizy problemów oraz stanie się okazją do wymiany refleksji na temat przestrzeni współdziałania podmiotów polityk publicznych w procesie decyzyjnym.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.23

Referaty wygłaszane:

Tadeusz Kamiński (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Strategie inwestowania w rodzinę w wybranych państwach Europy Środkowo-Wschodniej*

Państwa Europy Środkowo-Wschodniej, podobnie jak zdecydowana większość tzw. starych krajów członkowskich UE, borykają się z problemem niżu demograficznego i kryzysu tradycyjnie rozumianej rodziny. Przy podobnych wyzwaniach, państwa różnie rozkładają priorytety w polityce rodzinnej,

cechują się też odmiennym podejściem władz i społeczeństw do samej instytucji rodziny. W referacie poruszony będzie problem wielości możliwych strategii inwestowania w rodzinę na przykładzie polityki rodzinnej Polski, Węgier, Republiki Czeskiej i Słowenii. Kluczowe będzie poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jaki model rodziny chcą wspierać władze publiczne i na ile jest to działanie adekwatne do wyzwań, jakie niosą zachodzące przemiany rodziny.

Izabela Kaźmierczak-Kałużna (Uniwersytet Zielonogórski): *Na trampolinie (za) 500 plus. Dzieci jako podmiot oddziaływania polityki rodzinnej i socjalnej państwa — przypadek ubogich rodzin wielodzietnych*

W referacie podjęta zostanie próba odpowiedzi na pytanie w jakim zakresie dokonany w 2016 roku w Polsce zwrot w polityce rodzinnej i socjalnej państwa (wprowadzenie programu Rodzina 500+) wpływa na funkcjonowanie i kondycję rodzin wielodzietnych, będących w obszarze oddziaływania instytucjonalnej pomocy społecznej? Czy niewątpliwa poprawa sytuacji finansowej tychże rodzin pociąga za sobą zmiany w obrębie wzorów konsumpcji czy strategii radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych? Na ile rzeczywistymi beneficjentami pozyskiwanych świadczeń wychowawczych są dzieci? Innymi słowy, czy nowe narzędzia polityki prorodzinnej państwa skutkują wzrostem poziomu zaspokojenia potrzeb dzieci, w szczególności potrzeb w zakresie edukacji, której mechanizmy w istotny sposób warunkują przezwyciężanie niedostatku i odpowiadają za inkluzję społeczną? Prezentowane w wystąpieniu analizy i wnioski mieszczą się w paradygmacie interpretatywnym. Ich empiryczną podstawę stanowią wywiady pogłębione, zrealizowane z ubogimi, wielodzietnymi matkami w ramach dwóch, powiązanych ze sobą, projektów badawczych: ‚Wielodzietność po polsku' (2013-2014) oraz ‚Wielodzietność — przed i po 500+. Funkcjonowanie ubogich rodzin wielodzietnych w kontekście zmian polityki rodzinnej w Polsce' (2017). Panelowy charakter badań i zastosowanie perspektywy temporalnej dało autorce możliwość wieloaspektowego porównania sytuacji tych rodzin. Mimo bogactwa zebranego materiału, w prezentowanym referacie koncentruje się ona jednak na dzieciach i ich potrzebach. W tym kontekście główną osią prezentowanych analiz jest pytanie czy w dłuższej perspektywie nowo wprowadzone świadczenia mogą wpłynąć na zahamowanie lub osłabienie procesów międzygeneracyjnej transmisji ubóstwa na pokolenie dzieci wychowujących się w tzw. środowiskach defaworyzowanych? Czy program okaże się być dla nich tytułową ‚trampoliną', umożliwiającą społeczny awans?

Agata Zygmunt (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Chcieć dziecko = mieć dziecko? Plany i decyzje prokreacyjne mieszkańców województwa śląskiego wobec oceny skuteczności instrumentów polityki rodzinnej*

Wyniki badań dotyczących planów prokreacyjnych Polaków świadczą o tym, że na ogół liczba dzieci, jaką chcieliby mieć jest wyższa, aniżeli ta, którą aktualnie mają, bądź planują mieć. O ile bowiem sama chęć czy potrzeba posiadania potomstwa miewa wymiar „naturalny" czy też „pierwotny", często warunkowany pojawieniem się instynktu macierzyńskiego czy — szerzej — rodzicielskiego, o tyle już realizacja planów prokreacyjnych jest zależna od licznych uwarunkowań społecznych, kulturowych, instytucjonalnych, ekonomicznych czy biologicznych. W konsekwencji następuje wyraźna rozbieżność miedzy pożądaną i faktycznie posiadaną liczbą dzieci, która pozwala mówić o „niezrealizowanym potencjale dzietności polskich rodzin" oraz o „rezerwie demograficznej"(„rezerwie prokreacyjnej"), którą tworzą osoby rezygnujące z posiadania dziecka/kolejnego dziecka. Uzasadnione zatem wydaje się być pytanie o bariery realizacji planów prokreacyjnych oraz o narzędzia, które mogłyby przyczynić się do bardziej optymalnego niż to ma miejsce obecnie wykorzystania potencjału dzietności. Jednym z ważniejszych czynników warunkujących realizację planów prokreacyjnych jest wsparcie zadań związanych z wychowaniem dzieci przez państwo. Odpowiednio kształtowana i efektywna polityka rodzinna, zakładająca wykorzystanie nie tylko transferów finansowych, ale także rozwiązań ułatwiających rodzicom łączenie pracy zawodowej z życiem rodzinnym, może bowiem przekładać się na wzrost dzietności. Świadczy o tym — między innymi — przykład konsekwentnie prowadzonej polityki rodzinnej we Francji, gdzie kompleksowe rozwiązania prorodzinne skutkują utrzymywaniem się od ponad dekady wartości współczynnika dzietności bliskiej prostej zastępowalności pokoleń. Wystąpienie ma na celu zaprezentowanie wyników badań przeprowadzonych wśród mieszkańców województwa śląskiego uzyskanych w ramach projektu „Uwarunkowania planów i decyzji prokreacyjnych mieszkańców województwa śląskiego". Badania zostały przeprowadzone w roku 2016 na próbie liczącej 1000 osób w wieku 18-39 lat. Zagadnienia, które zostaną zaprezentowane dotyczą zarówno planów prokreacyjnych tych osób, jak i realizacji decyzji prokreacyjnych. Przedstawione zostaną również ich opinie na temat skuteczności różnych instrumentów szeroko rozumianej polityki rodzinnej w kontekście ich planów i decyzji prokreacyjnych. Opinie osób będących w wieku właściwym dla prokreacji dotyczące wsparcia udzielanego rodzinom są o tyle istotne, że to właśnie one są na etapie planowania rodziny oraz wdrażania planów rodzicielskich. Można założyć, że przekonanie tych osób o skuteczności instrumentów polityki rodzinnej przełoży się na realizację ich planów prokreacyjnych.

Katarzyna Górniak (Politechnika Warszawska): *Niedożywienie i dożywianie — opowieść o wędrującym problemie społecznym*

Publiczne programy odnoszące się do wyrównywania deficytów w zakresie dostępu do żywności wśród dzieci wpisują się zarówno w obszar polityki edukacyjnej, jak i polityki socjalnej. Łączą w sobie kwestie edukacji i szeroko rozumianego ubóstwa. Jednak problematyka niedożywienia, pomimo tego że, po pierwsze, jest w jakiejś mierze przedmiotem zainteresowania państwa i jego instytucji, czego przejawem są rządowe programy zajmujące się dożywaniem, a po drugie, co jakiś czas pojawia się w debacie publicznej i wywołuje zazwyczaj silne emocje, to jednak nie jest stale obecna i nie zostaje poddana wieloaspektowej refleksji. Co więcej można zauważyć, że jest w jakimś sensie marginalizowana, a wręcz nieobecna i zastępowana określonymi mitami i tylko w szczególnych sytuacjach wydobywana na światło dzienne, stad też tytułowe określenie wędrującego problemu społecznego. Tym samym interesujące jest, i byłoby to przedmiotem wystąpienia, w jaki sposób kwestia niedożywienia dzieci jest włączana do polityk publicznych (tak na poziomie centralnym, jaki i działań lokalnych) i jak jest problematyzowana (przypisywane role, funkcje, aksjologiczne uzasadnienia), szczególnie w kontekście nieustająco podnoszonej kategorii praw dzieci, dobra dzieci i podnoszenia jakości życia. Poza tym chciałbym pokazać praktyki społeczne/publiczne, które są wobec kwestii niedożywienia dzieci podejmowane i wskazać na ich konsekwencje.

Magdalena Ślusarczyk (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Inkluzja czy iluzja. Pytanie o edukację włączającą?*

Problem powszechności kształcenia oraz równych szans w dostępie do niego jest chyba jednym z najistotniejszych postulatów wszystkich reform oświaty. Współczesne państwa konstytucyjnie gwarantują prawo do nauki wszystkim, stąd istotne jest pytanie, z jakimi dysproporcjami mamy do czynienia. Dotyczy to zarówno wymiaru środowiskowego (miasto-wieś), stratyfikacyjnego, jak i niepełnosprawności, rasy czy narodowości czy nieprzystosowania społecznego. Za rozwiązanie wychodzące naprzeciw omawianym problemom można uznać edukację inkluzyjną (włączającą), aczkolwiek posiada ona zarówno zwolenników jak i przeciwników. W wymiarze niepełnosprawności prowadzi do wspierania postulatu odtwarzania szkół specjalnych (Wornock 2005, Szumski 2014), przy wyzwaniu integracji dzieci o pochodzeniu migracyjnym sugerowanie separacyjnego modelu włączania ich w system edukacji (Todorovska-Sokolovska 2010). W kontekście socjologicznym nie sposób jednak zrezygnować z tego rozwiązania, jak i podkreślania jego znaczenia w konstruowaniu polityk edukacyjnych i kształceniu nauczycieli i opiekunów. Inkluzja porusza kwestie związane z prawem dziecka do uczęszczania do szkoły masowej, w której powinno mu się zapewnić wsparcie niezbędne do prawidłowego rozwoju. Zarazem bardzo często ogranicza się jednak do korygowania i dostosowywania dziecka, by „pasowało" do wymogów stawianych wszystkim i pod tym mogą się kryć także rozbudowane i dobrze przemyślane terapie czy strategie integracyjne, o ile nie idzie za nimi włączanie. Na podstawie prowadzonych w kontekście polskim, włoskim i belgijskim (flamandzkim) badań w projekcie TRACKs: Transitions Children and Kindergarten (Erasmus+) zastanawiam się nad koncepcją włączania w okresie wczesnej edukacji wykraczającą poza model dostosowawczy, dającą potencjał integracji wszystkich uczniów. Oznacza to więc nie tylko identyfikacją problemów czy wyzwań i działania na rzecz ich zmniejszania, ale i budowania sytuacji sprzyjających realizacji potencjału wszystkich dzieci, nie tylko akceptowania, ale i doceniania odmienności.

Referat wyłożony:

Aleksandra Zalewska-Królak (Uniwersytet Warszawski): *Mapa świata dziecka. Kim są znaczący inni w rzeczywistości społecznej dzieci?*

Zgodnie z artykułem 12 Konwencji o Prawach Dziecka, dziecko powinno mieć możliwość wypowiedzenia własnych poglądów i opinii oraz być wysłuchanym w sposób swobodny, w odniesieniu do spraw, które go dotyczą. Nowa socjologia dzieciństwa proponuje podejście badawcze, które pozwala na realizację tego prawa, w swych założeniach uznaje bowiem dziecko za kompetentnego i aktywnego aktora społecznego (James, Prout, 1997), dzieciństwo zaś traktuje jako społeczny konstrukt (Corsaro, 2014; Prout & James 1990). W moich badaniach, dotyczących głosu dzieci rozumianego jako wyraz ich podmiotowości, osadzonych w perspektywie socjologiczno-antropologicznej staram się odpowiedzieć na pytania: W jaki sposób przytoczone powyżej prawo jest realizowane ? Jak odnoszą się do niego różne polityki publiczne ? Jak przekłada się to na relację dorosły-dziecko? Jednym z elementów badań jest stworzenie mapy mentalnej obrazującej świat dziecka. Rzeczywistość dzieci wypełniają miejsca oraz związani z tymi miejscami inni, którzy mogą być znaczącymi innymi (chciałabym to sprawdzić za pomocą inwentarza ja, my, oni). Struktura mapy, która prowadzi od przestrzeni społecznych do przedstawicieli osób pełniących określoną rolę społeczną, ma na celu stworzenie sieci osób, które potencjalnie mogą decydować o tym, czy dziecko traktowane jest jako podmiot, czy jako przedmiot w relacji. Przykładowo jedna z ram mapy rozpoczyna się od miejsca – szkoły, ono zaś prowadzi do nauczycieli, dyrektorów, pedagogów i psychologów szkolnych, na działania wszystkich ma wpływ przede wszystkim polityka edukacyjna nałożona odgórnie. Innym przykładem jest szpital wraz z całym personelem, który, podczas relacji z dzieckiem, często musi kierować się

polityką zdrowotną. Na mapie pojawiają się także miejsca, w których działalność nie jest wpisany jeden dominujący rodzaj polityki publicznej (np.: domy kultury, muzea, teatry, dom, ulica) lecz cała ich konstelacja. Podczas wystąpienia chciałabym zaprezentować, jak wygląda mapa mentalna obrazująca świat dziecka i jak jej użycie oraz stałe weryfikowanie wpływa na proces badawczy. Do tworzenia mapy (jest to bowiem wciąż trwający proces) wykorzystuję różnorodne raporty badawcze, dokumenty administracyjne i prawne, jak również prowadzę konsultacje z dziećmi.

G46. EDUCATION THROUGH DEMOCRACY — ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE CONTEXT OF CHANGES IN CONTEMPORARY SOCIETY

Organizers: **Anna Babicka-Wirkus** (Akademia Pomorska w Słupsku), **Antoni Tort** (University of Vic, Catalunya)

Language: English

Modern society undergoes numerous transformations on various levels of its functioning. One of those changes is the resurgence of nationalistic and populist tendencies that threaten the survival of democratic societies. We argue that one of the key means of dealing with this issue is focusing on education through democracy. Under the section, we would like to examine the role of school in this context; on the one hand, it is an institution where education takes place, but on the other hand, it is a substitute of society, according to John Dewey. The issues of society are concentrated and condensed in school, as in a lens. It is a place where changes through engaged education focused on respecting the equality of its subjects are possible. Realistic democratization of school life, resulting from education focused on making the ideal of equality and participation a reality, entails consequences for civic life as well. Therefore, it is a relevant issue that needs interdisciplinary reflection, especially from the sociological, pedagogical and cultural point of view. We would like to invite practitioners and researchers dealing with the issue of school and its place in society to the international section. As part of all deliberations, our reflection will concentrate on answering the following questions: What objectives should guide modern education? To what extent are we dealing with education through democracy in school environment and to what extent is it education about democracy and its fundamental ideas? How is the democratization process of modern school carried out? What role do individual actors of school life (i.e. students, teachers, parents, and non-pedagogical personnel) play in it? How important is the process of democratization of school reality for fostering citizenship and undertaking actions resulting from civil disobedience? The program includes an interdisciplinary discussion of the above issues with participation of representatives of Polish and foreign scientific institutions.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30

Room: Z0.1

Oral presentations:

Marta Żerkowska-Balas, Michał Wenzel (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Service Learning in the Service of Democracy*

One of the burning problems of contemporary democracies is decreasing turnout related to unequal levels of participation in various strata of social structure. According to the literature the most passive citizens are poor, less educated and young. The latter group seems to be the biggest hope and challenge at the same time. Young voters are passive, alienated and not interested in politics. Despite the fact there are various explanation which justify lower levels of participation among younger voters (e.g. lifecycle effect or cohort effect), their poor political engagement has serious consequences for their future civic performance. Citizens who abstain from the very beginning do not gain political knowledge, party identification and participatory experience, they do not increase the sense of political efficacy and they do not acquire the habit of voting. All these make the young abstainers less prone to vote in future. Early civic education and inclusion into political life seems the only possible solutions for this problem. As formal education fails to form active citizens, service learning seems to be the solution. The main objective of the present paper is to present the effects of evaluation the project „Social and civic activation of young people" addressed to Polish students aged 14-19. The project assumes the development and implementation of a comprehensive education program in the field of civic engagement of young people, based on three practical pillars: conscious electoral participation, involvement in civic activities at school and local community level and the ability to discuss and express opinions. Each of the pillars includes a number of standard and non-standard teaching activities, courses and online platforms, instructional materials, stationary trainings preparing students to realize real life projects on behalf of local community. The main advantage of the project is use of service learning method, which allows to use knowledge and skills acquired in a traditional way to face the authentic problems of their local community. The practical experience gained through engagement in social activities creates unique conditions for learning and personal development. The key objective of the project is to strengthen civic attitudes among young people, to increase their awareness of civic

rights and duties and to encourage them to be more active citizens. We also expect participation in the project will let young people acquire knowledge and skills which will translate into their competitiveness and better functioning at the labour market. The present paper presents the evaluation of the project: its methodology, results, advantages and disadvantages. In order to capture the change of civic competence and transversal skills we used quantitative (two wave panel survey) and qualitative methods. The former enabled us robust measurement of the progress, while the latter (FGI) gave us better insight into students' perception of the project.

Marcin Starnawski, Katarzyna Gawlicz (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu): *Facing "the System": Democratic Schools in Poland in Search of Identity*

In our presentation we will discuss some issues concerning new educational alternatives in present-day Poland, taking as an example the so-called democratic schools. In operation since 2013 and inspired by the 20th-century Western tradition of free schools as well as more contemporary ideas of 'new parenthood' and free development of the child, these schools are typically informal ('outside the system') educational establishments, founded by parents who hold a negative view of both public system of education and traditional pedagogies. The paper will address questions about ideas and social aspects of these schools' emergence and functioning. What are typical circumstances of their founding? How do founders, staff and parents justify the need for creating such schools? How do they identify themselves as communities involved in particular initiatives and as a broader social environment in the context of the demand for such educational alternatives? How do they position themselves vis-à-vis the educational system and prevailing pedagogies? What aspects – organizational, community-related and pedagogical (educational ideologies) – do they emphasize in their public self-image? How do they understand their own agency in educational change and beyond it? Can one see this network of democratic schools as a kind of quasi-social movement? To what extend is it a new consumer niche in educational services or a new educational culture in the making, which might affect the existing ideas and practices in upbringing, teaching and socialization? Based on qualitative analysis, we will present findings of the research conducted between 2015 and 2018 in six schools varying in terms of size (number of children), location, organizational history and pedagogical approach. Our empirical material consists of field observation notes, in-depth interviews with founders, staff and parents, as well as public materials displayed by particular schools, e.g. in social media. Each school was studied by two or more researchers from our team.

Tomasz Kasprzak (Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie): *Teachers' Research and Analysis. An Opportunity for the Democratization of Relations in School or a Ritualized Bureaucratic Procedure?*

Subsequent regulations (among others, on educational supervision from 2009) require that research activities be conducted at school. In simple terms, this means (in light of the education law) that teachers should conduct a diagnosis of students' developmental needs and evaluate their own activities and those of the school (within the framework of the required internal evaluation to be conducted each school year). Conducting research requires certain conditions to be met on the one hand, and ensuring the competences of the persons doing the research on the other.

Questions arise about the exact subject of teachers' research, the methodology used, and finally, the conclusions they reach and whether the results obtained are then used in their teaching work.

One of the accepted research approaches used by teachers is action research. Research conducted with this approach largely pertains to the relationships between the teacher and his/her students, among the students themselves, and among the students, parents and teachers. If this is the case, then does the tool of internal evaluation and diagnosis translate into an increase in the democratization of school relationships (for example, by empowering the main actors of school in the research process)?

I base my analysis on the results of qualitative research (group interviews with teachers conducting research, analysis of the research tools, and analysis of existing data the effects of the research on teachers who participated in FGI and individual interviews with school directors) conducted as part of IBE's MicroResearch Laboratory [Laboratorium Mikrobadań] project. The theoretical framework of my considerations is Niklas Luhmann's theory, in particular, the theory of communication. Following Luhmann, I perceive research in school as a message which comes from the subsystems of politics (as a legal requirement) and science and is transmitted to the subsystem of education, where it is either assimilated or treated as information noise.

Zuzanna Michalska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Teachers as an Actors of Social Change. Motivations and Capitals of Mentors in the Young Explorers Club Program (YEC)*

Since 1945, the education system in Poland has been reforming on average once in a decade, and teachers are one of the most trained and training social groups. Since the 1960s, the changes are justified by the need to "prepare youth for work and life", "adapt teaching content to modern life" and "reduce curriculum". Nevertheless, the organization of the school and didactics remain almost

the same as 200 years ago, and the core curriculum is becoming more and more extensive. Teaching and Learning International Survey (TALIS) – the first international research program focused on researching the learning environment and teachers' working conditions – from 2013 showed that the vast majority of Polish teachers think that the draw conclusions and reasoning is more important than acquisition of abstract knowledge. It follows that they are declaratively constructivists. At the same time, less often than pedagogues from other countries, they use teaching techniques that involve students the most (small group work, projects). In the report by Tomasz Piątek from the quantitative and qualitative study, commissioned by the Copernicus Science Center in 2015: Experience (not) tame. Using the research methods in science lessons, the teachers explained that the discrepancy between declarations and practice results from the lack of time for lessons and overloaded curriculum. Nevertheless, one can observe a group of teachers involved in projects and programs outside the formal education system. This paper aims to answer research questions about: (1) what are the motivations of teachers to work in the interpretive-constructivist paradigm?; and (2) to what extent their activities result from the specific type of capital they possess? The presented analyzes are based on the results of the CAWI survey conducted for the doctoral dissertation carried out at the University SWPS as part of the "Practical PhD" program of the Ministry of Science and Higher Education. Respondents (n = 90) are teachers associated in the international YEC program coordinated by the Copernicus Science Center. The study is the second of three components diagnosing the structure of possibilities for social implementation under the mixed method procedure. The first is to analyze the existing data to describe the reference population, and the third is a qualitative study of an asynchronous nature. In my presentation, I will present a sociological catalog of motivation of teachers running YEC, also indicating their correlation with the socio-demographic characteristics of the surveyed group. I will also show preliminary conclusions regarding capitals – financial, social and cultural. In the summary, I will attempt to answer the question about the profile of the actor of social change transferring practices of constructivist didactics from non-formal to formal education, not only declaratively, but in practice.

Anna Babicka-Wirkus (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Politics of Resistance in the Context of Education in Poland*

The aim of my presentation is to discuss the issue of the politics of resistance on the example of current educational, social, political and cultural changes in Poland. The example of Poland reflects the situation in many other countries where parties holding traditional and conservative values are gaining more and more public support. In the context of these changes, the significance of political resistance emerges; on the one hand, it is in the limits set by the dominant power structures but, on the other hand, it extends beyond them, revealing the existence of other possible realities. In this case, opposition acts lead to the formation and strengthening of social antagonisms, which shows their political character. On this basis, we can distinguish resistance of the ruling party, resistance of the opposition parties, and resistance resulting from social opposition which can take two forms: resistance towards government activities and resistance towards anti-government activities. Current educational situation in Poland shows this spectrum of resistance in a lence. In this aspect of social life, we can also observe different types of resistance: resistance of the Ministry of Education, teachers resistance, and students and parents resistance which can be for or against governmental changes in education.

Distributed papers:

Antoni Tort, Itxaso Tellado, Núria Simó (Univeristy of Vic): *The School as a Democratic Institution. The Role of the Community. A Research from Catalonia*

The concept of democracy and its relation to life and the activities that take place in a school or institute, cannot be left in a simple declaration of intentions or in a mere ideological position. The democracy in the school means the participation of all the actors and sectors (students, families, teachers…) of the educational center. This is governance. This participation is not possible if the conditions are not created so that people feel confident, are treated fairly and feel able to make their voices heard in all the collective spaces in the school. These conditions are what allow a school to become a livable environment, comfortable, that the people who live in it, feel as their own. We are talking about well-being, respect, positive climate. While these two dimensions, governance, and wellness or habitability, are fundamental to strengthen a concept of multidimensional democracy, we believe that this is not enough: a full and quality school democracy incorporates a positive vision of the other, dignifying the maximum any kind of diversity. In other words, a complete democracy contemplates otherness in its entirety. And finally, each of the aforementioned dimensions is put into practice by developing an ethos that is articulated through values and virtues of a humanistic nature. Without them, governance becomes bureaucracy, wellness in accommodation and alterity becomes impossible. In any case, the question of democracy in schools is a complex problem that generates fear in front of the participation and involvement of the educational community in the life of schools. Nor is it easy because it is a pedagogical and cultural proposal that acts as a counterweight in relation to a society dominated by mass individualism or a strong individualization of social life. These issues have been analyzed in the Project „CDemoskole project: democracy, participation and inclusive

education in schools" It is a research project funded by the Ministry of Economy and Competitiveness of Spain, in which researchers from the University of Vic (Barcelona) and the University of Girona have participated. The research has been carried out for three years, in five primary schools and five secondary schools.

Robert Florkowski (Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu): *The Rogerian (Student-Centred) Approach and the Democratisation of Education*

Carl Ransom Rogers devoted his whole life to research and scientifically-based practice, focusing on relational/communicational components that facilitate genuine and meaningful interpersonal interactions. The psychologist tried to determine what kinds of skills and attitudinal components generate the climate of encounter that leads to the development of mutual trust, understanding, and a sense of warmth. More specifically, he wished to define what would happen in any group encounter, including the classroom, if one wanted to create environment that enables growth, significant learning, and well-being. As a result, Rogers distinguished between three cornerstones of the student-centred approach, namely: congruence, empathy, and positive regard. If these constituents are present in the classroom, it is likely that the democratisation of relations within the learning community will happen on its own. One of the modern, albeit known for decades, school approaches is recognised as „Social and Emotional Learning" (SEL). Well-researched, but rather insufficiently propagated, it is strongly affiliated with the „old" Rogerian strand.

G47. ELITA WSPÓŁCZESNEJ POLSKI I EUROPY: TEORIE I BADANIA

Organizatorzy: Jerzy Bartkowski (Uniwersytet Warszawski), **Witold Betkiewicz** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Język obrad: polski

Celem grupy jest dyskusja nad głównymi charakterystykami elit, ich stabilnością i zmianą, rolą i miejscem w społeczeństwie, przedstawionymi w prezentacjach teoretycznych i empirycznych. Propozycja jest skierowana zarówno do badaczy poruszających problematykę elit bezpośrednio, jak również do tych którzy poprzez badanie elit analizują inne procesy i zjawiska, wykorzystujących zróżnicowane perspektywy teoretyczne i empiryczne oraz badających różne elity i różne aspekty ich aktywności. Grupa stworzy okazję do pogłębienia dialogu pomiędzy teorią a empirią, w kontekście wyzwań teoretycznych i aktualnych zjawisk społecznych. Elity to klasyczny obiekt zainteresowania nauk społecznych, perspektywa elitystyczna dostarcza ważnego aparatu pojęciowego pozwalającego badać państwo i społeczeństwo w węzłowych punktach: tam, gdzie zapadają decyzje oraz tam, gdzie kształtowane są poglądy i punkty widzenia. Elity bywają głównym przedmiotem badań, stawiane jest wówczas pytanie np. kto wchodzi w ich skład, czy też jakie procesy następują wewnątrz tej grupy. Z drugiej strony, badanie elit pozwala na poznanie procesów i zjawisk zachodzących w grupach i organizacjach, których elita podlega badaniu. Gdy poprzez badania elity badane są inne zjawiska procesy, organizacje, grupy np. partie polityczne, samorządy terytorialne, polityki publiczne, gospodarka, grupy zawodowe. Tradycyjnie największe jest zainteresowanie elitą polityczną, a jednym z często podnoszonych problemów jest miejsce elity w demokracji. Polska socjologia ma rozbudowaną tradycję badania elit i wykorzystywania badania elit do diagnozowania społeczeństwa. Obecnie zachodzące przyspieszone zmiany w gospodarce (rewolucja cyfrowa), polityce wewnętrznej i międzynarodowej (policentryzacja Świata), nawarstwiające się przekształcenia w strukturze etnicznej związane z migracjami i ich pochodnymi mogą prowadzić do przekształceń w elitach. Jednocześnie wewnątrz państw wzrasta znaczenie sfer niepolitycznych a zatem rośnie również waga ich elit, są to bezpośrednio związane z państwem i jego aparatem — jak elity administracyjnej, elity wojskowej, czy elity sądowniczej. Wzrasta też rola profesjonalistów wykonujących wolne zawody i pozostających w ścisłej symbiozie z państwem np. elity prawniczej. Otwiera to wiele pól badawczych. Szereg problemów tradycyjnie wiązanych z elitami, jak się wydaje, powinno zostać skonfrontowane z empirią. Do zaprezentowania referatów zapraszamy autorów poruszających w badaniach problematykę elit na wszystkich poziomach i obszarach, począwszy od takich klasycznych zagadnień jak reprodukcja i wymiana elity politycznej; rekrutacja do elity – stare i nowe typy zasobów pozwalających na wejście do elity; kariera w obrębie elity; poglądy i opinie elit, działanie elit, interakcje elity - społeczeństwo. Propozycję kierujemy do badaczy różnych odłamów elit, zwłaszcza tych segmentów, o których wiedza jest mniej usystematyzowana, na przykład elity mediów, elity ekonomicznej, lub wymaga uzupełnień np. elita polityczna i biurokratyczna UE.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.10

Referaty wygłaszane:

Jacek Wasilewski (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Teoretyczna ofensywa demokratycznego eliotyzmu*

Na przełomie XIX i XX wieku klasycy teorii elit — Gaetano Mosca i Vilfredo Pareto — marzyli o wyprowadzeniu swojej teorii na wyżyny uniwersalnego paradygmatu nauk społecznych, wypierającego z tej roli ekspansywny marksizm. Nadzieje okazały się płonne. W drugiej dekadzie XXI wieku nadzieje te odżywają (choć już nie marksizm jest głównym konkurentem), co między wierszami deklaruje grono badaczy elit politycznych skupionych wokół Johna Higleya i Heinricha Besta. Teoretyczna ofensywa współczesnej teorii elit, określanej jako „demokratyczny elityzm", lub po prostu „elityzm", przejawia się w ostatnich latach w szeregu paradygmatycznych publikacji tego nurtu, ze sztandarowym „The Palgrave Handbook of Political Elites" (2018) na czele. Bez wątpienia dzisiejszy wzrost zainteresowania elitami politycznymi jest reakcją na wielorakie symptomy kryzysu demokracji, tak w nowych jak starych demokracjach. Nie wchodząc w szczegóły, przejawy tego stanu to rozczarowanie jakością i skutecznością systemu, wiodące do populizmu, poczucia osamotnienia i marginalizacji mas i do nadznaczenia politycznych liderów, odwołujących się do extraordynaryjnych rozwiązań (np. Putin, Maduro, Trump, Orban, Kaczyński etc.), dających masom złudne perspektywy bezpieczeństwa i lepszego życia. Idąc śladem klasyków, demokratyczny elityzm akcentuje rozdział sfery powinnościowej od rzeczywistej. Namawia do realistycznego spojrzenia na struktury władzy i społecznych rozłamów. Należy porzucić wishful thinking, koncentrację na „jak dobrze by było, gdyby było", mówią elityści, na rzecz badania „jak faktycznie jest" i — dodają — „jak inaczej być nie może". Elity polityczne zasługują na krytycyzm, ale to nie oznacza idealizacji mas i trwania przy utopijnych scenariuszach „rządów ludu", jakkolwiek rozumianych. Bez względu na zasłużoną krytykę, elity są niezbędne i kluczowe i bez uwzględnienia ich parametrów nie zdołamy adekwatnie opisać struktury społeczeństwa i władzy. Z elitami jest tak, jak z demokracją u Churchilla, zdają się mówić elityści: „democracy is the worst form of government except for all those other forms that have been tried from time to time". Może demokratyczny elityzm to nie jest idealne rozwiązanie, ale niczego lepszego nie mamy. Referat prezentuje główne twierdzenia demokratycznego elityzmu w kontekście teorii demokracji i globalnych wyzwań współczesnego świata.

Agnieszka Kwiatkowska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Elity, obywatele, demokracja — kadencja 2015-2019*

Badania elit parlamentarnych mają bogatą tradycję, zarówno w krajach Ameryki Północnej i Europy Zachodniej, stanowiących ich kolebkę, jak i w Polsce. Szczególnym uznaniem cieszą się te, które pozwalają na porównanie preferencji parlamentarzystów z poglądami ich wyborców lub też, dzięki spójności pytań, umożliwiają porównania w czasie i przestrzeni (Lerner, Gorden 1969; Klingemann i in. 1991; Miller i in. 1999). W prezentacji przedstawiam porównanie postaw elit parlamentarnych z postawami ogółu społeczeństwa polskiego wyrażonymi w badaniu Polskie Generalne Studium Wyborcze 2015, koncentrując się na postawach wobec demokracji. Pokazuję w jaki sposób posłowie w odmienny niż społeczeństwo sposób definiują demokrację, zwracając uwagę na jej różne części składowe, a także jak oceniają aktualnie funkcjonujący model demokracji w Polsce, również w porównaniu z alternatywnymi ustrojami politycznymi. Rozważam również na ile zaobserwowana w badaniu niechęć do demokracji wynika z ewaluacji jej poszczególnych elementów, a na ile ma immanentny charakter, manifestujący się równolegle w wartościach i przekonaniach parlamentarzystów i obywateli. Zwracam szczególną uwagę na aspekty, gdzie są największe rozbieżności między opiniami posłów poszczególnych klubów parlamentarnych a preferencjami elektoratów ich partii i przedstawiam możliwe wyjaśnienia tych różnic. Referat oparty jest na niepublikowanych dotąd wynikach badania polskich parlamentarzystów, przeprowadzonego w 2018 roku na reprezentatywnej próbie 125 posłów z wszystkich klubów sejmowych. Wyniki badania przedstawione zostaną na tle zebranych wcześniej danych dotyczących postaw elit politycznych w poprzednich kadencjach Sejmu, a także wcześniejszych edycji PGSW.

Adam Gendźwiłł (Uniwersytet Warszawski): *Wybory bez wyboru — o konkurencyjności w demokracjach małej skali*

Jednym z filarów proceduralnego sposobu definiowania demokracji przedstawicielskiej jest konkurencja elit politycznych o władzę. Z perspektywy teorii demokracji wybory, w których brakuje konkurencji, mają liczne wady. Tymczasem niekonkurencyjnych wyborów jest w Polsce całkiem sporo — zdarzają się w wielu gminach, w demokracjach małej skali, w których lokalne elity często nie przedstawiają wyborcom wystarczającej liczby kandydatów. W referacie przedstawię analizy rozpowszechnienia tego zjawiska w Polsce od 2002 r., testując na podstawie oficjalnych danych wyborczych kilka jego wyjaśnień, zarówno w odniesieniu do wyborów organów stanowiących (rad) i wykonawczych (wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). Rozważę również, jakie konsekwencje dla funkcjonowania demokracji lokalnej mogą mieć niekonkurencyjne wybory.

Piotr Mikiewicz (Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu): *Pytanie o rolę edukacji w kształtowaniu elit społecznych*

Okres przełomu XX i XXI wieku to czas bezprecedensowej ekspansji edukacyjnej — masowe kształcenie formalne obejmuje coraz dłuższe okresy biografii. Ekspansja kształcenia na poziomie wyższym (tertiary) powoduje demokratyzację dostępu i jednocześnie skutkuje dewaluacją wartości dyplomu. W zderzeniu z klasycznymi strukturotwórczymi mechanizmami edukacji formalnej, owocuje to zjawiskiem „odroczonej selekcji" (selekcje do różnych warstw społecznych dokonują się na późniejszych etapach) i nowymi formami rekrutacji do elit społecznych. Samo pojęcie elity ulega przeformułowaniu i nie jest dziś oczywiste, kto dziś stanowi elitę społeczną oraz jakie są jej wyznaczniki strukturalne i kulturowe. W swoim wystąpieniu wskażę na klasyczne strukturotwórcze funkcje edukacji, w tym jej znaczenie w procesach rekrutacji do elit. Posłużę się tu koncepcją ruchliwości konkursowej i sponsorowanej (Turner), koncepcją strukturalizmu kulturowego (Bourdieu) oraz charakterystykami neoinstytucjonalnymi (Meyer). Następnie wskażę kluczowe charakterystyki ekspansji edukacyjnej we współczesnej Polsce: umasowienie kształcenia na poziomie wyższym, wokacjonalizacja kształcenia wyższego, edukacjonalizacja procesów społecznych. Na tym tle proponuję dyskusję nad pytaniem o znaczenie edukacji w procesach kształtowania elity we współczesnej Polsce. Tezy główne: 1. Ekspansja edukacyjna powoduje rozmycie klasycznych strukturotwórczych funkcji edukacji, ale ich nie unieważnia 2. Umasowienie i wokacjonalizacja kształcenia wyższego osłabiają znaczenie tego segmentu edukacji w definiowaniu elit społecznych 3. Nowe elity społeczne, cały czas płynne i powoli kształtujące się w strukturze społecznej Polski, kreują nowe formy edukacyjnych ścieżek rekrutacyjnych o charakterze ruchliwości sponsorowanej.

Paweł Śpiewak, Piotr Kulas (Uniwersytet Warszawski): *Długi marsz przez instytucje. Polityka prawicy a wymiana elit w polu kultury*

W naszym wystąpieniu, inspirowanym m.in. perspektywą Antonio Gramsciego, skoncentrujemy się zapowiedziach, realizacjach i konsekwencjach polityki polskiej prawicy, a dokładnie obecnego obozu władzy w odniesieniu do polityki wymiany elit. Projekt wymiany elit realizowany jest przez polską prawicę w każdym obszarze życia społeczno-politycznego. Elity (intelektualne, kulturowe, polityczne) pełnią istotną rolę w konstruowaniu i legitymizowaniu nowego porządku. Jednym z postulatów prawicy wyrażanym w jej zapowiedziach co najmniej od dekady jest odnowa życia społecznego (w tym odnowa moralności, ducha obywatelskiego, sfery publicznej i polityki pojmowanej w duchu służby publicznej itd.). Ma temu służyć promowanie własnych elit rozumiejących logikę zmiany oraz popierających jej kierunek. W wystąpieniu skoncentrujemy się jednak na sferze kultury (dominujących instytucjach, osobach, praktykach). W pierwszej części wystąpienia przeanalizujemy dyskurs dotyczący konieczności wymiany elit, w tym formułowane przez związanych z prawicą intelektualistów — cele, towarzyszące tym celom, argumenty i uzasadnienia. W drugiej części omówimy oraz przeanalizujemy praktyki wymiany elit, na podstawie kilku studiów przypadków (w tym m.in. Muzeum II Wojny Światowej, Muzeum Historii Żydów Polskich „Polin"). Istotnym elementem analizy będzie w tym wypadku także instytucjonalizacja własnych przedsięwzięć z obszaru kultury, w tym nagród literackich i kulturalnych konkurencyjnych wobec „liberalnych"). Wystąpienie zwieńczy podsumowanie, w którym w odniesieniu do perspektyw socjologicznych (m.in. Gaetano Mosca, Vilferdo Pareto, Antonio Gramsci), skomentujemy te tendencje oraz ich możliwą skuteczność w wymianie elit i kreowaniu nowego ładu.

Referat wyłożony:

Tomasz Peciakowski (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II): *Polska elita intelektualna w czasach wirtualizacji społeczeństwa*

Pojęcie elity dostarcza wiele problemów definicyjnych i metodologicznych. Jak się wydaje, jeszcze więcej trudności przy konceptualizacji i operacjonalizacji terminu wiąże się z zagadnieniem elity intelektualnej. Symptomatyczne jest to, że w polskich naukach społecznych i humanistycznych pojęcie to jest bardzo często używane, ale zazwyczaj w stosunku do przeszłości — łatwiej jest więc określić, kto stanowił elitę intelektualną w Polsce już jakiś czas temu niż wskazać, kto należy do niej dzisiaj. Czy dzieje się tak dlatego, że odległy czas pozwala na większy dystans, czy też po prostu umożliwia on zdobycie pewniejszej wiedzy o uwarunkowaniach strukturalnych, zdobytych zasobach, a może przede wszystkim o twórczości i konsekwencjach działania tych, którzy do elity intelektualnej pretendowali? Współcześnie pojęcie elity intelektualnej może się wydawać za szerokie i archaiczne – zbyt wiele różnorodnych środowisk, zbyt trudne do ustalenia kryteria inkluzji, wątpliwość co do jednego z kluczowych kryteriów słownikowych definicji o posiadaniu moralnego autorytetu. Przemiany związane z wirtualizacją systemu komunikacji publicznej, mediatyzacją życia publicznego, celebrytyzacją kultury mogą nasuwać bulwersujący i paradoskalny wniosek, że elita intelektualna nie znajduje się dzisiaj w centrum życia intelektualnego kraju lub też ci, którzy te centrum tworzą trudno nazwać (tradycyjnie rozumianą) elitą intelektualną. Rytualny wymiar publicznej komunikacji jest obecnie skierowany nie w stronę rozszerzenia wiadomości w przestrzeni i przekazywania informacji, lecz w kierunku utrzymania społeczeństwa w czasie, budowania wspólnych przekonań. Mediatyzacja

powoduje wypieranie z głównego obiegu wytworów intelektualnych wysokiej jakości. Podobne konsekwencje rodzi wirtualizacja, której zadaniem jest sprowadzenie społeczeństwa do powtarzalnych i przewidywalnych struktur komunikacyjnych w wymiarze on-line. Powyższe przemiany są wielkim wyzwaniem dla tradycyjnie rozumianych elit intelektualnych, które próbują znaleźć swoje w nich miejsce. Celem referatu będzie ukazanie zasadniczej zmiany w sposobach uczestnictwa w komunikacji publicznej przez elity intelektualne w kontekście wirtualizacji społeczeństwa oraz mediatyzacji życia publicznego. Będzie to poszukiwanie odpowiedzi na pytania o nową ich rolę i o to, jakie miejsce znaleźli sobie we współczesnej polskiej przestrzeni społecznej.

G48. EUROPA ŚRODKOWO-WSCHODNIA. PAMIĘĆ MIEJSCA/MIEJSCE PAMIĘCI

Organizatorki: Izabela Skórzyńska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Marta Cobel-Tokarska** (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie)

Język obrad: polski

Współczesne wyobrażenia na temat Europy Środkowo-Wschodniej zagospodarowują, jak zauważa Miloš Zelenka, trzy mitologie, trzy pamięci fundacyjne, z których żadna nie zdobyła jednak sobie powszechnego uznania. Pierwszy, wywiedziony z XIX-wiecznej historii wybijających się na niepodległość narodów słowiańszczyzny, lokuje nas między Rosją (w międzyczasie ZSRR) i Niemcami. Drugi, promowany tuż po zakończeniu I wojny światowej np. przez Węgrów, tu nazywamy go małą Europą Środkową (minimalistyczny, albo habsburski), lokuje nas w tradycji monarchii austro-węgierskiej (1867-1918). Trzeci, mit, który nazywamy wielkim (maksymalistyczny), określa nas tyleż w sensie terytorialnym, co zwłaszcza kulturowym na obszarze Słowiańszczyzny w jej udokumentowanych związkach z cywilizacją grecko-rzymską wspólną nam i Zachodowi. Wobec braku wspólnego mitu fundacyjnego Europy Środkowo-Wschodniej, zwłaszcza w sprawie jej umiejscowienia (pamięć miejsca), ale także jej miejsc pamięci, ponawiamy dwa zasadnicze pytania to: kto, gdzie i jak dziś umiejscawia Europę Środkowo-Wschodnią? Jak robią to historycy, antropolodzy, socjolodzy, badacze kultury; jak politycy, artyści, pisarze, edukatorzy, jednostki i zbiorowości zaangażowane w polityki pamięci środkowo-wschodnio-europejskiej; czy i jakie są miejsca pamięci Europy Środkowo-Wschodniej, kto za nimi stoi, jak one pracują, jakie wartości i czyje interesy one reprezentują.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.3

Referaty wygłaszane:

Jakub Potulski (Uniwersytet Gdański): *Wyobrażenie Europy Środkowo-Wschodniej w rywalizacji politycznej*

Elity społeczno-polityczne bardzo często wykorzystują różnorodne mity i idee, aby zmobilizować ludzi na rzecz podjęcia działań zmierzających do realizacji porządku społecznego wedle własnej wizji. Kategoria „Europa Środkowo-Wschodnia" może być definiowane w rozmaity sposób i obejmować węższy lub szerszy krąg państw. Nie ma ono swojego jednoznacznego desygnatu, a jego definiowanie w dużym stopniu uzależnione jest od bieżącej sytuacji i interesów, postaw ideologiczno-światopoglądowych. Nie jest to termin ścisły i istnieją wątpliwości, czy może być wykorzystywany jako kategoria analityczna. Pojęcie Europy Środkowo-Wschodniej często było natomiast wykorzystywane jako kategoria polityczna. Wiedza o przestrzeni nie jest wiedzą neutralną ale wiedzą „gorącą" dotyczącą interesów grupowych i często zaangażowaną politycznie. Termin „Europa Środkowa", czy też „Europa Środkowo-Wschodnia" wykorzystywany był w rywalizacji politycznej, a tworzone o niej wyobrażenia często miały służyć interesom politycznym. Widoczne jest to m.in. w pracach z zakresu geografii społecznej Eugeniusza Romera, Josepha Partscha, Stephan Rudnic'kyj, Jovan Cvijic, czy też Viktor Dvorsky. Analiza i porównywanie ich prac ukazuje znaczenie wiedzy geograficznej w kształtowaniu „wyobrażeń przestrzennych" jako ważnego elementu politycznych form aktywności człowieka.

Magdalena Grabowska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Europa Wschodnia: pamięć, emancypacja i „gender studies". Nowe kierunki badań*

W badaniach socjologicznych, politologicznych i kulturoznawczych z zakresu gender studies przestrzeń Europy Wschodniej przedstawiana jest zazwyczaj trojako: jako przestrzeń liminalna (pomiędzy wschodem i zachodem), obszar braku (nieistnienia tradycji emancypacyjnych, przede wszystkim wywodzących się z tradycji liberalnej) (np. Funk 2001), oraz region ograniczony poprzez spuścizny półkolonializmu, imperializmu i komunizmu (Buchowski 2006). Jednocześnie w debatach socjologicznych dotyczących historii ruchów społecznych Europa Wschodnia konceptualizowana jest jako podążająca za zachodnimi procesami równouprawnienia, oraz jako zasadniczo powtarzająca

doświadczenia zachodu w dziedzinie emancypacji (Fuszara 2000, Titkow 1999). W swoim wystąpieniu zaproponuję krytykę tradycyjnych sposobów reprezentacji Europy Wschodniej w krajowych i międzynarodowych badaniach z zakresu gender studies. Przedstawię prowodzone współcześnie badania antropologiczne (Kościańska 2015), historyczne (Fidelis 2016, de Haan 2018, Jarska 2013), socjologiczne (Grabowska 2018) i kulturoznawcze (Artwińska 2016, Mrozik 2016), które odchodzą od istniejących wyobrażeń na temat regionu jako przestrzeni braku, lub/i opóźnienia wobec zachodu. Wskazują one, po pierwsze, na duże wewnętrzne zróżnicowanie projektów i praktyk emancypacyjnych w ramach przestrzeni wschodnioeuropejskiej, postulując ukierunkowanie studiów nad pamięcią historyczną na specyficzne trajektorie emancypacji obecne w regionie. Po drugie studia te sugerują, że Europa Wschodnia powinna stać się ważnym punktem odniesienia dla globalnej historii ruchów emancypacyjnych, przypominając że (szczególnie po roku 1945) procesy równouprawnienia zachodziły w regionie dynamicznie, a często poprzedzały podobne zmiany społeczne w Europie Zachodniej i USA (np. w kwestii pracy zarobkowej kobiet). W oparciu o badania własne (kwerendę archiwalną, wywiady pogłębione) argumentować będę, iż procesy produkcji i cyrkulacji wiedzy, sprzężone z obowiązującym wciąż w naukach społecznych i humanistycznych (także w badaniach z zakresu gender studies) paradygmatem „zimnowojennym" kształtują współczesne sposoby opisu Europy Wschodniej, a także wzmacniają proces „zapominania" o ważnych etapach emancypacji, które następowały w regionie (przede wszystkim po 1945 roku). Skupiając się na przypadku Polski, przeanalizuję wpływ procesów transformacyjnych, po 1989 roku, na konstruowanie pamięci historycznej o powojennej emancypacji, wskazując na kluczową rolę narracji braku i opóźnienia, w kształtowaniu się (nie) pamięci o doświadczeniu równości kobiet w PRL. W ramach podsumowania zaproponuję zastosowanie podejścia genealogicznego, jako alternatywy dla homogenizujących, uogólnionych reprezentacji Europy Wschodniej w ramach studiów nad płcią społeczno-kulturową.

Monika Mazurek (Uniwersytet Gdański): *Zmagania z tożsamością — relacja pomiędzy historią/pamięcią a tożsamością narodową (przykład Polski)*

Europa Środkowa, Europa Środkowo-Wschodnia, miejsce bliżej nie-określone, miejsce <<wyobrażone>>. Jest to obszar w którym ścierają się wyobrażenia dotyczące tego, jakie (i gdzie) to miejsce jest usytuowane. Implikuje to fakt, iż trudno jest wskazać jednoznaczne odniesienia dla tożsamości mieszkańców. W swoim referacie chciałabym na przykładzie Polski ukazać problemy z narracją dotyczącą tożsamości w odniesieniu do historii/pamięci o historii. Interesuje mnie w tym kontekście kwestia jak i dlaczego określona wizja historii jest <<wizją dominującą>> i jaka jest pomiędzy tą wizją relacja z tożsamością (narodową), a także implikacje pomiędzy narracjami o wydarzeniach a zmaganiami z określeniem owej tożsamości. Analizę swą chciałabym zaprezentować z perspektywy długiego trwania, wychodząc z założenia, iż tylko szeroki kontekst pozwala na wskazanie niektórych (w tym przypadku tożsamości narodowej) zjawisk społecznych.

Referaty wyłożone:

Marcin Dębicki (Uniwersytet Wrocławski): *Do tych pagórków zielonych czy na zieloną Ukrainę? Pamięć i zapomnienie Kresów Wschodnich II RP w turystycznych wyborach współczesnych Polaków*

W artykule skoncentruję się na omówieniu turystycznych preferencji współczesnych Polaków w odniesieniu do ziem dawnych Kresów Polski — dzisiejszej Litwy, Białorusi i Ukrainy. Interesować mnie będą czynniki określające potencjał owych ziem, jak również charakter i natężenie tego rodzaju aktywności, ze szczególnym uwzględnieniem okoliczności decydujących o określonych wyborach. Zakładam, że wyjazdy turystyczne Polaków w tych kierunkach są motywowane przede wszystkim przez stosunek do Kresów Wschodnich II RP, które to założenie pozwoli mi na odpowiedź na pytanie, o których z tych ziem pamiętamy, o których zaś — nie. W artykule wykorzystam dane CBOS dotyczące wyjazdów turystycznych Polaków, wyniki badań empirycznych dotyczących polskiego patrzenia na Litwę oraz literaturę pokazującą uwarunkowania polskich wyjazdów na dawne Kresy.

Izabela Skórzyńska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Pracowitość — miejsce pamięci kobiet okresu komunizmu w Europie Środkowo-Wschodniej*

Pamięć pracy kobiet odniesiona do okresu komunizmu pracuje przede wszytkim jako propagandowa wersja ich awansu „na traktory" i tylko w niewielkim stopniu jako ich pracowitość. Tymczasem ówczesny awans kobiet przez pracę, podobnie jak jej pamięć przechowana i poświadczona przez nie same, nosi w sobie wszelkie znamiona zasługi i wyparcia, tego co zapomniane i tego, co domaga się by było pamiętane jako kobieca pracowitość. Poprzez odniesienia do pamięci kobiet z wybranych krajów Europy Środkowo-Wschodniej chcemy się tej silnie obecnej w ich narracjach życia pracowitości przyjrzeć, pytając o to jaka ona jest i jakie ma znaczenie zarówno dla nich samych, jak i dla ich następczyń i spadkobierczyń.

Ryszard Radzik (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Naród szlachty, inteligencji, klasy średniej*

Referat poświęcony będzie związkowi między kształtem struktury społecznej a przebiegiem procesu narodotwórczego. Po pierwsze, ważne jest to, jakie środowiska (stany, warstwy, klasy) inicjują proces formowania się narodu, tzn. określają zakres treściowy ideologii, a następnie upowszechniają ją określonymi metodami (co nie jest bez znaczenia) w społeczeństwa. Po drugie pozostałe segmenty społeczeństwa, przyjmują ideologię narodową i współuczestniczą w budowaniu wspólnotowości, niejako „nasączają" ją swoimi treściami. W ogromnym skrócie można by powiedzieć, że budowany przez szlachtę naród pełnił funkcję wzmacniającą ten stan, integrując go: po pierwsze, przez wzmacnianie procesów jego uniformizacji, po drugie, dodatkowo eksponując jego przewagi moralne i poczucie misji, jaka miał spełniać w społeczeństwie. Budowana przez polską szlachtę wspólnota narodowa miała charakter ponadetniczny, polityczny. Treści narodowe formułowane przez inteligencję musiały być inne niż te, które były tworzone przez szlachtę. Określała je przede wszystkim sytuacja braku polskich struktur państwowych, usytuowanie inteligencji w społeczeństwie jak i przejęcie przez nią części stanowych wartości od swej poprzedniczki. Inteligencka idea narodu różniła się od idei narodu szlacheckiego przede wszystkim tym, iż obejmowała całe społeczeństwo oraz zawężała zakres narodu polskiego wyznaczając jego granice według kategorii języka i wyznania. Z ludem wiązały inteligencję więzi pośrednie, ideologiczne. W przeciwieństwie do ziemian zainteresowanych trwaniem wspólnot terytorialno-gospodarczych – niezależnie od istniejących wewnątrz nich dystansów, podziałów stanowo-klasowych i etnicznych – inteligencja wywoływała i akceptowała podziały społeczne według granic kulturowych. Związany na co dzień ze społecznością chłopską ziemianin odczuwał natychmiast i bezpośrednio negatywne skutki zaistniałego we wspólnocie lokalnej konfliktu narodowego. Natomiast inteligencję tworzyli ludzie jednostkowo anonimowi wobec miejskiego tłumu. Miejski inteligent głoszący idee narodu kulturowego nie musiał spotykać się ze swymi ideowymi, narodowymi przeciwnikami. Wywołane przez niego w społeczności lokalnej podziały nie groziły jego interesom ekonomicznym, a również nie zagrażały jego pozycji społecznej. Wprost przeciwnie. Inteligent jako ich twórca stawał się „przewodnikiem społecznym" tych, którzy jego ideom ulegli. Więzi ideologiczne, jakie łączyły inteligencję z całym społeczeństwem, nie mogły mieć – wobec braku własnych struktur państwowych – wymiaru polityczno-państwowego. Z konieczności kulturowy charakter inteligencji powodował, iż nawet wówczas gdy jej przedstawiciele nie głosili wprost kulturowej (etniczno-językowej) wizji narodu, to eksponując znaczenie kultury (polskojęzycznej) w życiu społeczeństwa, a nie realnie istniejącego państwa, przyczyniali się do upowszechnienia takiej właśnie idei narodu. Realnie integrować naród mogły tylko wartości kulturowe, a inteligencja widziała się w roli warstwy procesem tym kierującej. Ponieważ klasę średnią nie konstytuowała idea narodu, lecz, upraszczając, materia, jest ona w stanie – zgodnie ze swoim klasowym interesem – traktować ją instrumentalnie, poświęcać lub eksponować w imię klasowego przetrwania. O ile inteligencja traktując instrumentalnie ideę narodu, czyni to wzmacniając ją w imię swojej spójności i wysokiego usytuowania w społeczeństwie, to klasa średnia jest zdolna instrumentalizować ją ekonomicznie, tzn. podporządkowywać ją swoim klasowym interesom. Co oczywiste, poszczególne stany (szlachta), warstwy (inteligencja), klasy (klasa średnia) eksponują inne miejsca pamięci wspólnoty, budują odmienne – posługując się dzisiejszą terminologią – polityki historyczne, formują inne historyczne narracje. Inaczej też widzą Europę Środkową (Środkowo-Wschodnią).

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:
Sala: Z3.3

Referaty wygłaszane:

Maria Czaputowicz (Uniwersytet Warszawski): *Kult bohaterów narodowych w Europie Środkowo-Wschodniej. Analiza wybranych Grobów Nieznanego Żołnierza*

Tematem wystąpienia jest kult Nieznanego Żołnierza w wybranych krajach Europy Środkowo-Wschodniej jako egzemplifikacja figury bohatera narodowego. Doświadczenie drugiej wojny światowej i komunizmu przerwało ciągłość państwowych narracji historycznych w krajach regionu, co wpłynęło na bardzo burzliwe dzieje kultu bohaterów narodowych. Za główne źródło historyczne do badań posłużą mi centralne miejsca pamięci — warszawski, budapeszteński i bukareszteński Grób Nieznanego Żołnierza. Analizie poddana zostanie forma samych upamiętnień, dyskusje nad nią, jak również przestrzeń, która upamiętnienia otacza. Prezentowane badania wpisują się zatem w nurt badań nad funkcjonowaniem pamieci społecznej w przestrzeni publicznej. Groby Nieznanego Żołnierza upamiętniają wyobrażenie, ideę, są więc jeszcze bardziej niż pomniki poświęcone konkretnym osobom i wydarzeniom podatne na redefinicję. Tradycyjnie, są one również domeną centralnych aktorów pamięci — władz państwowych. Powstały z myślą o upamiętnieniu żołnierzy bezimiennie poległych w wojnach o granice państw narodowych oraz w pierwszej wojnie światowej. W ostatnim stuleciu ich pierwotne znaczenie było jednak wielokrotnie redefiniowane, wraz ze zmianami aktualnie obowiązujących wersji mitu bohatera narodowego. Komuniści, negując pamięć o żołnierzach uznawanych za bohaterów w dwudziestoleciu międzywojennym, proponowali w ich miejsce własną definicje heroizmu opierającą się na tzw. przyjaźni narodów z ZSRR. Kolejna redefinicja

nastąpiła wraz z transformacją ustrojową na początku lat dziewięćdziesiątych. Władze państw Europy Środkowo-Wschodniej stanęły wtedy przed wyzwaniem zaproponowania nowej wizji bohatera narodowego. W każdym z trzech omawianych państw przyjęto inną strategię. Szerokie ramy czasowe zaproponowane w wystąpieniu pozwolą wydobyć z kultu jego dynamikę oraz prześledzić pamięć społeczną i politykę historyczną zagadnienia w długiej perspektywie. Zestawienie trzech topograficznych miejsc pamięci w case studies pozwoli natomiast na zastanowienie się nad tym co w kulcie Nieznanego Żołnierza jest dla Europy Środkowo-Wschodniej wspólnego, należy do pamięci regionu, co zaś należy do specyfiki poszczególnych narodowych narracji.

Jacek Poniedziałek (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *Tworzenie miejsc pamięci, na przykładzie zmieniającego się w latach 1945-2018 stosunku mieszkańców Warmii i Mazur regionalnego krajobrazu architektonicznego*

W procesie tworzenia miejsc pamięci kluczową rolę architektura. Jest ona nośnikiem znaczenia, nasycona ludzkimi opowieściami o swojskości miejsca ustanawia domenę symboliczną, która staje się podstawowym tworzywem kształtującym mapę mentalną, która w świadomości ludzkiej buduje miejsca pamięci. W zaproponowanym wystąpieniu chciałbym opisać proces tworzenia się regionalnych miejsc pamięci, konkretnie roli jaką odegrał w tym procesie zmieniający się w latach 1945-2018 stosunek mieszkańców Warmii i Mazur do krajobrazu architektonicznego regionu tworzonego jest przez historyczne i współczesne pomniki, cmentarze, zamki i pałace, a także całe założenia urbanistyczne. W 1945 roku południowe powiaty Prus Wschodnich zostały w wyniku ustaleń poczdamskich kończących II wojnę światową przyznane Polsce. Ludność miejscowa, Niemcy, Mazurzy i Warmiacy w większości musieli opuścić swój regionalny heimat, na ich miejsce grupy ludności polskiej i ukraińskiej. Zajęty obszar nasycony architekturą odsyłającą do obcego uniwersum kulturowego stanął na drodze oswajania nowego terytorium, przypominał o jego odmienności, przez co stanowił barierę w procesie tworzenia miejsca w rozumieniu antropologicznym. W pierwszym okresie zamieszkiwania regionu architektura jako przejaw przeszłej przynależności do innej kultury pamięci, została poddana procesom zniszczenia i dewastacji. Proces jej zawłaszczania, przekształcania i niszczenia objawiający się „nienawiścią do pruskiego muru" to pierwszy etap ustanawiania nowej domeny symbolicznej. Drugi etap pojawił się w latach sześćdziesiątych, i trwał do lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku. Wówczas miała miejsce funkcjonalna i symboliczna adaptacja regionalnej architektury do potrzeb nowej regionalne zbiorowości. Poprzez jej użytkową przydatność stawała się oswojona stanowiąc ramy codziennych praktyk, które tworzą pamięć miejsca w którym się żyje. W wymiarze symbolicznym przez polonizację opowieści o przeszłości regionu jej elementy uległy narracyjnemu przesterowaniu. W wielu przypadkach zmianie uległo ich znaczenie i stosunek do nich samych mieszkańców, przykładowo zamek krzyżacki nie tylko uzmysławiał przyszłą przynależność regionu do kultury niemieckiej, ile podkreślał funkcjonujący w ówczesnym dyskursie publicznym mit walki „polskich" Warmiaków i Mazurów z niemiecką „okupacją" regionu. Tym samym tworzyła się kolejna warstwa regionalnego miejsca pamięci. Zmiana przyszła wraz z transformacją ustrojową, czemu towarzyszyło pojawienie się i wejście w dorosłość kolejnych pokoleń mieszkańców, uwolnionych od traumy związanej z zasiedleniem nowego terytorium, niepoddanych komunistycznej propagandzie upowszechniającej mit „wiecznej polskości ziem". Zmienił się też stosunek do regionalnej architektury, oto stare pomniki, cmentarze czy krzyżackie zamki stały się markerami znaczącymi nową regionalną tożsamość mieszkańców. Zaczęto je traktować jako swojskie, budujące pamięć miejsca w wymiarze biograficznym (scenografia przywoływana w momencie wspominania dzieciństwa) i w wymiarze tożsamości zbiorowej (traktowana jest jako znacząca i swoista do regionu, niezależnie od tego w jakim okresie powstała i kto przyczynił się do jej powstania). Proces ów można analizować w trzech wymiarach. Po pierwsze w wymiarze regionalnym: jako proces adaptowania architektury w procesie tworzenia miejsc pamięci na Warmii i Mazurach; w wymiarze krajowym: wskazanie podobieństw mających miejsce na całych Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski; w wymiarze środkowo-europejskim: wskazanie podobieństw mających miejsce w regionach w których doszło do wymiany ludności i zmiany przynależności politycznej i społeczno-kulturowej.

Małgorzata Zawiła (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Nowe dziedzictwo — procesy dziedziczenia na terenach postmigracyjnych Polski*

Czy cmentarze na terenach, które doświadczyły masowych, przymusowych migracji, które zaszły w powojennej Europie Środkowo-Wschodniej można uznać za miejsca pamięci? Zgodnie z dominującym w literaturze rozumieniem procesów pamięci zbiorowej, jako przypisanej danej grupie, której członkowie mogą treści przekazywać z pokolenia na pokolenie, korzystając przy tym między innymi z miejsc pamięci, wpisanie przedwojennych cmentarzy na terenach postmigracyjnych Polski w tę kategorię staje się wątpliwe. Co więcej, po II wojnie światowej wiele z nich funkcjonowało jako (nie)miejsca pamięci lub miejsca niepamięci. Jako takie podlegały likwidacji, niszczeniu bądź zapominaniu. Usuwaniu z pola społecznych praktyk upamiętniających. Na podstawie badań jakościowych przeprowadzonych w środowisku osób indywidualnych i grup działających na rzecz zachowania przedwojennych cmentarzy proponuję, na określenie współczesnych procesów dokonujących się wokół materialnych pozostałości po przedwojennych poprzednikach, wprowadzenie kategorii dziedziczynienia. Referat ma na celu uzasadnienie zastosowania tego neologizmu oraz wyjaśnienie mojego rozumienia tego terminu. W tym celu będę posługiwać się przykładami z badań własnych.

Zaproponuję też zastosowanie proponowanej kategorii wobec innych niż cmentarne elementów krajobrazu kulturowego.

Anna Sarzyńska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Miejsca pamięci w Europie Środkowo-Wschodniej jako przykład kłopotliwego dziedzictwa. Przypadek Czarnobylskiej Strefy Wykluczenia*

Każdy zaludniony obszar geograficzny charakteryzuje się swoistym dziedzictwem kulturowym. Nie inaczej jest w przypadku krajów Europy Środkowo-Wschodniej, które ze względu na swe położenie oraz przeszłość, łączy pewien wspólny historyczny rys. Dziedzictwo wielu z tych państw w dużej mierze oparte jest na traumatycznych przeżyciach, pełnych cierpienia, walki za ojczyznę, a także śmierci. Owe doświadczenia funkcjonują w świadomości społecznej współczesnych pokoleń między innymi dzięki licznym miejscom pamięci, symbolizującym wydarzenia z przeszłości. Przykładem takich miejsc są choćby pola bitew, tereny po byłych obozach koncentracyjnych, czy też cmentarze, na których spoczywają ofiary wojen. Tego typu spuścizna nazywana bywa „kłopotliwym dziedzictwem" ze względu na swój ładunek emocjonalny, znaczenie historyczne, a także kontrowersje, które nierzadko wywołuje bez względu na upływający czas. Owa „kłopotliwość" wynika z faktu, iż w przypadku tego typu miejsc do głosu dochodzą rozmaite kwestie, takie jak ich autentyczność, negocjowanie znaczeń jakie za sobą niosą, czy też problem władzy nad nimi i polityki zarządzania, od której zależy w jakim kierunku potoczy się społeczna pamięć na temat wydarzeń, które symbolizują. Pod względem kłopotliwego dziedzictwa, Europa Środkowo-Wschodnia zdaje się być obszarem szczególnie obfitym, a przez to interesującym. Uwagę na to zwrócili nie tylko badacze, tacy jak historycy czy antropologowie. Wspomniane miejsca przez lata wzbudzały również ciekawość turystów, stając się swojego rodzaju „atrakcją turystyczną" poszczególnych regionów. Tym samym, to właśnie w tej części kontynentu w sposób niezwykle dynamiczny rozwinął się swoisty rodzaj turystyki, a mianowicie tanatoturystyka, którą w prostych słowach zdefiniować można jako „podróżowanie do miejsc związanych ze śmiercią". Zasadniczym celem wystąpienia będzie przybliżenie istoty tanatoturystyki oraz ukazanie najpopularniejszych atrakcji tanatoturystycznych znajdujących się na terenie Europy Środkowo-Wschodniej, a następnie przedstawienie wyników badań własnych, przeprowadzonych w jednym z takich miejsc, a mianowicie w Czarnobylskiej Strefie Wykluczenia. Jest to obszar znajdujący się wokół dawnej elektrowni jądrowej, w której w 1986 roku doszło do przegrzania reaktora, co poskutkowało wybuchem wodoru, pożarem oraz rozprzestrzenieniem się substancji promieniotwórczych. Ewakuowano i przesiedlono wówczas setki tysięcy ludzi, natomiast spory o to, ile osób zginęło w efekcie katastrofy w Czarnobylu trwają do dziś. Zamysłem towarzyszącym projektowaniu oraz realizacji badań własnych była próba odpowiedzi na pytanie: co skłania ludzi do tego, aby łączyć, zdawałoby się przyjemny i beztroski obszar turystyki, z tematem trudnym i poruszającym, jakim jest śmierć? Innymi słowy, na czym polega fenomen tanatoturystyki? Jakie znaczenia przypisują turyści zwiedzaniu obiektów należących do kategorii kłopotliwego dziedzictwa? Co decyduje o tym, że dane miejsce staje się popularną atrakcją tanatoturystyczną? W badaniu zastosowano triangulację metodologiczną. Pierwsza z użytych metod to obserwacja uczestnicząca, przeprowadzona podczas grupowych wycieczek do Strefy. Kolejna z metod to pogłębione wywiady indywidualne, którymi objęte zostały dwie grupy respondentów- turyści biorący udział w tego rodzaju wycieczkach, a także ich piloci, czyli pracownicy przemysłu turystycznego. Dodatkowo, przeprowadzona została analiza materiałów marketingowych promujących tzw. „Czarnobyl Tours", takich jak plakaty, ulotki oraz strony internetowe organizatorów. Teoretyczną podstawę prezentowanych treści stanowić będą natomiast najważniejsze koncepcje badawcze wypracowane na gruncie socjologii turystyki, skupiające się wokół problematyki doświadczenia turystycznego, jego roli w tworzeniu i funkcjonowaniu atrakcji turystycznych, a także społecznych konsekwencji rozwoju przemysłu turystycznego.

Michał Lubicz Miszewski (Akademia Wojsk Lądowych we Wrocławiu): *Miejsca pamięci na dawnych Kresach Wschodnich RP*

Jednym ze skutków II wojny światowej była utrata przez Polskę ziem wschodnich, stanowiących 45,6% obszaru II RP. Jej konsekwencją był „kres Kresów" — zniszczenie dziedzictwa kulturowego dawnych ziem wschodnich, dziedzictwa zarówno polskiego jak i wielokulturowego (Rzeczpospolitej wielu narodów). W artykule zostaną przybliżanie wybrane inicjatywy mające na celu ochronę miejsc pamięci, znajdujących się za współczesną wschodnią granicą Polski. Wspomniane zostaną zarówno działania inicjowane przez instytucje państwowe (m.in. MKiDN, IPN), organizacje pozarządowe (np. Fundację „Wolność i Demokracja", Fundację „Studio Wschód") oraz szereg stowarzyszeń kresowych. Warto podkreślić, iż w „ocalanie od zapomnienia" angażują się nie tylko Kresowianie i ich potomkowie lecz również osoby nie wywodzące swej genealogii z obszarem dawnych Kresów. Istotny jest również fakt, iż realizowana przez te podmioty polityka pamięci nie ogranicza się wyłącznie do dziedzictwa polskiego, ale służy również upamiętnianiu dziedzictwa innych narodów, zamieszkałych w dawnej Rzeczpospolitej.

G50. IDEA SZTUKI SPOŁECZNEJ A WSPÓŁCZESNE PRAKTYKI SPOŁECZNO-ARTYSTYCZNE

Organizatorzy(-rki): **Katarzyna Niziołek** (Uniwersytet w Białymstoku), **Wiesław Smużny** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Język obrad: polski

„Można sobie wyobrazić takie dzieło-działanie, które w oddziaływaniu swoim na wybraną społeczność lokalną pociągnie ją do własnych, indywidualnych i zbiorowych kreacji symbolicznych i instrumentalnych" (Grupa Działania, *Sztuka społeczna jako idea*, 1980). Wśród różnych optyk zainteresowania sztuką (estetycznej, historycznej, kulturowej), socjologów sztuka interesuje jako „ośrodek pewnych stosunków społecznych" tworzących się wokół dzieła sztuki (dziś także działania artystycznego) — przede wszystkim między twórcą i odbiorcą. W ten sposób funkcję sztuki widział we wczesnych latach trzydziestych XX wieku Stanisław Ossowski; polega ona nie tylko na tworzeniu dzieł czy projektowaniu działań, lecz także na wytwarzaniu więzi społecznych (dziś moglibyśmy powiedzieć — kapitału społecznego). Myślenie o sztuce w ten — społeczny czy socjologiczny — sposób ma więc długą tradycję. Różnica między sytuacją opisaną przez Ossowskiego a współczesną polega na innym charakterze stosunków między twórcami a odbiorcami sztuki, co ma związek z bardziej ogólnymi procesami przemian strukturalnych, jakie zaszły od tamtego czasu. Na „zachodzie" proces ten osiągnął swoje apogeum w latach siedemdziesiątych XX wieku i przyniósł rozkwit takich praktyk, jak sztuka publiczna czy sztuka społecznościowa (*community art*). Ich wspólnym mianownikiem jest spłaszczenie czy egalitaryzacja stosunku między twórcą a odbiorcą i w konsekwencji wyłonienie się pomostowych relacji między tymi dwiema grupami. Polska weszła w obręb tych przemian z około dwudziestoletnim opóźnieniem. Tym bardziej interesujące wydają się wyjątki, takie jak Grupa Działania, w której ówczesnej aktywności można dostrzec powinowactwo z „zachodnimi" praktykami. Łącznikiem między nimi jest idea sztuki społecznej, rozwijana także przecież przez Josepha Beuysa w Niemczech czy Suzanne Lacy w Stanach Zjednoczonych. Jakkolwiek każda z tych koncepcji ma charakter autorski i osadzona jest w konkretnych praktykach artystycznych, upodabnia je do siebie poszerzenie rozumienia sztuki oraz orientacja na zaangażowanie nieartystów i ich sprawy. W latach dziewięćdziesiątych kategoria sztuki społecznej pojawia się także na gruncie socjologii, za sprawą Pierre'a Bourdieu i jego pracy pt. „Reguły sztuki", w której przedstawia on pole artystyczne w podziale na cztery, dynamicznie powiązane subpola sztuki: kanonicznej, awangardowej, komercyjnej i — właśnie — społecznej. Dziś koncepcje te znajdują kontynuację w takich „socjologizujących" kategoriach, jak: sztuka partycypacyjna (Claire Bishop), sztuka dialogiczna (Grant H. Kester) czy sztuka oparta na współpracy (Tom Finkelpearl). Ich promotorzy zwracają uwagę na fundujące znaczenie tzw. zwrotu społecznego (*social turn*) w sztuce dla wielu współczesnych praktyk artystycznych, jako sposobu na znaczący kontakt z odbiorcami i zaangażowanie w życie społeczne. Przeorientowanie na aspekty społeczne pociąga za sobą także poszerzenie repertuarów działania współczesnych artystów o struktury, interakcje i sytuacje społeczne traktowane jako formy lub media artystyczne. Obserwowana w ostatnich dwóch dekadach proliferacja praktyk o charakterze sztuki społecznej z jednej strony niesie ze sobą większe zainteresowanie świata sztuki teoriami i koncepcjami socjologicznymi, z drugiej otwiera przed badaczami społecznymi możliwości kooperacji z artystami w ramach uczestniczących, aktywizujących projektów badawczych (tzw. *action research*). Socjologiczne zainteresowanie sztuką nie kończy się już dziś na empirycznych badaniach świata artystycznego i recepcji sztuki, lecz również rozszerza — na tzw. praktyki społeczne, jako przedmiot badań, oraz na niekonwencjonalne, oparte na sztuce metody badawcze (*arts-based research*). Grupa tematyczna, do której chcielibyśmy zaprosić uczestników zjazdu jest efektem spotkania artystów, członków niegdysiejszej Grupy Działania (później Grupy 111) — Bogdana i Witolda Chmielewskich oraz Wiesława Smużnego z socjologiem, badaczką sztuki społecznej Katarzyną Niziołek podczas retrospektywnej wystawy w Galerii Miejskiej bwa w Bydgoszczy w 2018 roku. Dążąc do poszerzenia i konsolidacji grona reprezentantów różnych dyscyplin zainteresowanych praktykami o charakterze społeczno-artystycznym, zarówno w kontekście polskim, jak i globalnym, historycznym, i współczesnym, zapraszamy do prezentacji referatów poświęconych różnym aspektom sztuki społecznej jako praktyki artystycznej i metody badawczej, a także wszelkim teoretycznym i empirycznym poszukiwaniom w tym obszarze.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.26

Referaty wygłaszane:

Monika Weychert (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Grupa Działania / Grupa 111 w Lucimiu i Daniel Rycharski w Kurówku — działania w skali 1:1?*

Po studiach w Krakowie, Rycharski powrócił w swoje rodzinne strony — do wsi Kurówko na Mazowszu. O jego działaniach w przestrzeni wiejskiej, często angażujących lokalną społeczność zrobiło się głośno: w 2016 roku został zwycięzcą Paszportów „Polityki" w dziedzinie sztuki wizualne.

„W Kurówku spełnił się sen o sztuce która działa, zastępuje religijne rytuały, scala lokalne społeczności. Jest tam wszystko to, o czym zawsze marzyliśmy, pracując z radykalnymi artystami-społecznikami: duch partycypacji, odpowiedzialność za wspólnotę, rozmyte autorstwo, przyjemność z bycia razem, sztuka, która rozwija się sama, bez sztucznego podtrzymywania przy życiu przez instytucje" — w rozmowie z Culture.pl mówił Sebastian Cichocki, jeden z kuratorów wystawy „Co widać" w MSN (która wskazała na wątek wiejski w sztuce młodych artystów) w Warszawie. W referacie praktyka artystyczna Daniela Rycharskiego w Kurówku zostanie zestawiona z prekursorskimi praktykami Grupy Działania / Grupy 111 w Lucimiu a obie — opisane w kontekście ‚zwrotu użytkologicznego' Stephena Wrighta.

Katarzyna Wojnicka (University of Gothenburg): *Zgoda buduje, niezgoda rujnuje? Konflikty społeczne wokół queerowych pomników w Nowym Jorku i Warszawie*

Zdaniem badaczy zajmujących się społecznymi funkcjami sztuki w przestrzeni publicznej, queerowy pomnik to „(…) obiekt dziedzictwa, który oficjalnie poświęcony jest upamiętnieniu mniejszości genderowych i seksualnych, takich jak na przykład osoby transseksualne, lesbijki, biseksualistki, geje, osoby queerowe, interseksualne, aseksualne i społeczności 'two-spirit'" (Orangias, Simms, French, 2018: 706). W nawiązaniu do powyższego cytatu, tematem niniejszej prezentacji jest analiza konfliktów społecznych, jakie mają miejsce wokół dwóch queerowych pomników mianowicie, Gay Liberation Monument, usytuowanym w Christopher Park w Nowym Jorku oraz Tęczy z Placu Zbawiciela w Warszawie, która znajdowała się tam w latach 2012-2015. Obie instalacje, od początku swojego istnienia, stały się symbolami lub/i zarzewiami konflików społecznych, zogniskowanych głównie, choć nie jedynie, wokół problematyki (ruchów społecznych) LBGTQ. Podczas gdy część z nich posiada(ła) podobną dymanikę w przypadku obu obiektów (konflikt mieszkańcy versus środowisko skupione wokół ruchu LGBTQ), zdecydowana większość z nich posiada(ła) odmienny charakter, będący odbiciem aktualnej sytuacji społeczno-politycznej w Polsce i USA. Z tego wyględu, prezentacja skupiona będzie na zdefiniowaniu różnego typu konfliktów zaistniałych wokół Tęczy i Gay Liberation Monument, wraz z próba analizy ich wpływu na a) kondycję ruchu LGBTQ w Polsce i USA oraz b) stosunek społeczeństwa do mniejszości seksualnych w obu krajach. Analiza oparta będzie na jakościowych danych zebranych podczas badań terenowych w Nowym Jorku i Warszawie w 2018 roku (63 wywiady pogłębione) będących częścią projektu badawczego „Queerowe pomniki. Seksualna różnorodność i społeczna inkluzja: studium porównawcze" finansowanego przez Arts and Humanities Research Council (AHRC) i realizowanego na Uniwersytecie w Leeds.

Paweł Możdżyński (Uniwersytet Warszawski): *W poszukiwaniu prawicowej sztuki społecznej*

Czy może istnieć prawicowy dyskurs współczesnych sztuk plastycznych/wizualnych? Artyści od XIX wieku stawiają się w pozycji buntowników i krytyków zastanego porządku. Kolejne pokolenia awangardzistów atakowały podstawy i mechanizmy społeczeństwa mieszczańskiego, angażowały się w walkę z reżimami totalitarnymi, brały udział w dekonstruowaniu społecznego tabu, ujawnianiu praktyk wykluczania społecznego. Wieczna transgresja, podważanie konwencji moralnych, egzystencjalnych, estetycznych jest wpisane w dyskurs sztuk plastycznych XX i XXI wieku. Nie trudno skonstatować, że narracje współczesnej sztuki społecznej (zaangażowanej) plasują się w rejestrach ideologii lewicowych lub liberalnych. Można zatem postawić pytanie: czy jest do pomyślenia próba ożenienia sztuk plastycznych z prawicowym dyskursem wyznaczanym przez wartości konserwatyzmu, dogmatycznej religijności, nacjonalizmu etc.? Referat będzie ukierunkowany na analizę wybranych prób konstruowania prawicowej sztuki społecznej dokonywanych we współczesnej Polsce, zarówno w przestrzeni „sztuki prawomocnej", jak i poza zinstytucjonalizowanym obiegiem artystycznym.

Maria Babicka (Uniwersytet Warszawski): *„Nic o nas bez nas" — o postrzeganiu teatru przez młodzież*

W ramach referatu chciałabym podzielić się wynikami badań przeprowadzonych w środowisku warszawskiej młodzieży uczęszczającej do klas o profilu teatralnym, na podstawie których napisałam swoją pracę magisterską (1). Celem pracy była odpowiedź na pytanie jak młodzież postrzega teatr. Dodatkowo, badałam co myślą o teatrze dorośli, którzy są odpowiedzialni za tworzenie programów edukacyjnych. Materiał badawczy zgromadziłam poprzez przeprowadzenie: jakościowych wywiadów indywidualnych z osobami odpowiedzialnymi za tworzenie programów klas, kwestionariuszy, które wypełnili licealiści oraz krótkiego działania animacyjnego w szkołach. Zgromadzony materiał poddałam analizie metodami jakościowymi. Jej główną część stanowiły analizy dwóch pól semantycznych. Ponadto, przeprowadziłam analizy metafor i skojarzeń. Teoretyczne ramy nadały pracy założenia socjologii teatru, społeczne funkcje teatru oraz zagadnienia z obszaru uczestnictwa w kulturze i edukacji. Postrzeganie teatru przez młodzież i dorosłych opisałam w trzech ujęciach — jednostkowym, społecznym i artystycznym. Najsilniejsze różnice zaobserwowałam w perspektywie jednostkowej, w której teatr dla młodych był przestrzenią samorozwoju, a dla nauczycieli byciem w roli prowadzącego oraz w perspektywie społecznej, w której młodzież widzi teatr jako kanał komunikacji, a badani dorośli jako narzędzie edukacji. W obliczu badań opisałam młodych w nowej funkcji „widza - uczestnika", powołując się na koncepcję Marka Krajewskiego (2). Badana młodzież

niejako domagała się uwzględniania ich głosu na każdym poziomie tworzenia teatru z nimi lub dla nich. Postrzegali teatr jako miejsce spotkania i dialogu. Rola uczestnika, za autorem wspomnianej już koncepcji, Markiem Krajewskim i w oparciu o perspektywy, które wynikają z moich badań, polega na byciu współtwórcą teatru równym każdej innej osobie mającej wpływ na tworzenie dzieła scenicznego bez względu na to, czy jest w funkcji twórcy, czy odbiorcy. Nowość polega na ukazaniu wagi oddziaływania na dzieło. Zaangażowanie młodych nadaje samemu dziełu władzę, rozumianą jako sprawczość czynienia zmian. Uczestnik uspołecznia dzieło, nie tylko kreując je, rejestrując, czy objaśniając, ale uczestnicząc we współtworzeniu sytuacji. Takie ujęcie nie oddziela twórców od odbiorców, tych aktywnych od tych biernych. Współuczestnictwo stawia na równi każdą ze stron. Potwierdzają to moje badania, w których młodzi widzą teatr jako miejsce wzrastania ku dorosłości, kanał wzmacniania relacji międzyludzkich, czy miejsce odprężenia lub możliwości spojrzenia na świat inaczej niż przywykliśmy. Odkryta perspektywa nowej generacji wzmacnia potrzebę spojrzenia na teatr jako sztukę społeczną, zachęca do dyskusji o jego zadaniach i możliwym kierunku zmian. Ponadto, badana rzeczywistość szkolna stanowi przykład zastosowania współczesnych praktyk społeczno-artystycznych w edukacji.

Referat wyłożony:

Urszula Abłażewicz-Górnicka, Aleksandra Porankiewicz-Żukowska (Uniwersytet w Białymstoku): *Sztuka w procesie rozwoju podmiotowości. Teatr partycypacyjny i edukacja muzyczna jako narzędzia kształtowania inteligencji emocjonalnej*

Dokonujące się na naszych oczach przemiany systemów społecznych charakterystyczne dla porządku ponowoczesnego, czy też jak woli A. Giddens okresu późnej nowoczesności, powodują, że uczestnicy życia społecznego znajdują się w nowej, dotąd nieznanej sytuacji psychologicznej (Giddens 2006). Definiują ją w szczególności trzy cechy: po pierwsze osłabienie systemów aksjonormatywnych, a więc niejasności w dziedzinie norm, wartości i oczekiwań społecznych (Pawlik 2011); po drugie wciąż wzrastająca liczba wyborów dotyczących zasadniczych dla uczestników życia społecznego kwestii (na przykład konstruowania tożsamości), które jednostki muszą podejmować; po trzecie wzrastające ryzyko towarzyszące im podczas życia (Beck 2002). Ta nowa sytuacja rodzi potrzebę nowych umiejętności: rozwijania świadomości emocjonalnej, umiejętności perswazji, empatii, dbania o właściwą samoocenę, samokontrolę, asertywność, uważność czyli jak chce Daniel Goleman tzw. inteligencji emocjonalnej (Goleman 1997). Nowych narzędzi do działania jednostki poszukują na specjalistycznych kursach, zgłębiając stosowną literaturę; korzystając z usług coachingu; serfując po Internecie, angażując się na portalach społecznościowych. Zakładamy, że obszarem szczególnie związanym z kształtowaniem wymienionych kompetencji jest szeroko rozumiana aktywność artystyczna Czy narzędziem kształtowania inteligencji emocjonalnej może być teatr partycypacyjny? Jaką rolę w jej rozwijaniu może pełnić edukacja muzyczna? Jakie są możliwości i bariery wykorzystania praktyk teatralnych i muzycznych w kształtowaniu inteligencji emocjonalnej w różnych kategoriach wiekowych i kontekstach społecznych? Referat stanowi próbę odpowiedzi na te pytania w oparciu o analizę wybranych działań teatralnych i różnych modeli edukacji muzycznej.

G51. INNOWACJE TECHNOLOGICZNE I BADACZE SPOŁECZNI: MIĘDZY KRYTYKĄ A ZAANGAŻOWANIEM

Organizatorzy: Jacek Gądecki (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), **Krzysztof Pietrowicz** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Język obrad: polski

Innowacje technologiczne od dość dawna stanowią obiekt zainteresowania nauk społecznych. Początkowo zainteresowanie to miało wymiar przede wszystkim opisowy: były to próby uchwycenia znaczenia innowacji dla społeczeństwa. Niemniej, już w latach 80. i 90. XX wieku dostrzec można było transfer badaczy społecznych do sektora biznesu: wspomagali oni projektowanie produktów, usług, interfejsów etc. Obecnie również obserwujemy tendencję do włączania badaczy społecznych w prace nad nowymi, niekiedy obciążonymi ryzykiem, technologiami. Widoczne jest to na przykład w sektorze innowacji energetycznych (gaz łupkowy, energetyka jądrowa i termojądrowa). Zadaniem badaczy społecznych jest – przynajmniej według oficjalnych narracji – wprowadzenie perspektywy społecznej i kulturowej do prac inżynieryjnych. Pojawiają się jednak głosy krytyki sugerujące, że rola socjologii i antropologii często zostaje zredukowana do tłumienia lęków obywateli i torowania drogi kolejnym, często kontrowersyjnym, technologiom. W każdym razie nauki społeczne coraz częściej splatają się ze światem innowacji technologicznych, a czołowe firmy z branży nowoczesnych technologii posiadają własne zespoły badaczy społecznych. Inaczej rzecz ujmując: do pewnego momentu socjologowie zajmujący się technologiami innowacyjnymi i środowiskami innowatorów mieli możliwość przyjęcia jedynie perspektywy trzecioosobowej: mogli obserwować, opisywać, krytykować czy też ostrzegać. Współcześnie coraz częściej mogą przyjąć perspektywę pierwszoosobową: a zatem projektują, ukierunkowują, legitymizują, obserwują procesy i środowiska innowacji „od środka". Nasza sesja ma na celu otwarcie dyskusji na temat roli i miejsca socjologii oraz socjologów (ale

też szerzej: badaczy społecznych) w procesach wytwarzania i wdrażania innowacji technologicznych. W trakcie sesji chcemy stworzyć okazję do wymiany doświadczeń między teoretycznie oraz empirycznie zorientowanymi badaczami i badaczkami innowacji, a także osobami zaangażowanymi osobiście w kształtowanie innowacji. Zachęcamy do zgłaszania wystąpień z zakresu metodologii badań nad technologiami/środowiskami innowacyjnymi, teoretycznej refleksji nad innowacjami technologicznymi i ich konsekwencjami, empirycznych studiów przypadków (poświęconych konkretnym inicjatywom, lub środowiskom innowacji), refleksji nad rolą socjologa i wiedzy socjologicznej w realizacji konkretnych innowacji technologicznych.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.22

Referaty wygłaszane:

Piotr Stankiewicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Gra w atom. O przyczynach nieskuteczności podejścia partycypacyjno-deliberacyjnego w rozwoju energetyki jądrowej w Polsce*

Jedną z częściej spotykanych i popularnych form angażowania się socjologów w praktykę zarządzania innowacjami technologicznymi jest wykorzystywanie podejścia partycypacyjno-dialogowego. Jednakże skuteczność tego typu aktywności wciąż pozostawia dużo do życzenia, a działalność socjologów bądź ogranicza się do kontestowania wdrażanych rozwiązań, bądź odgrywania roli listka figowego. Celem tej prezentacji, opartej na kilkuletnich badaniach udziału społeczeństwa w rozwoju energetyki jądrowej w Polsce jest zastanowienie się, co powoduje, że oparte na modelu partycypacyjno-deliberacyjnym społeczne zarządzanie technologią jest w tak niewielkim stopniu wykorzystywane w Polsce? Jakie są bariery utrudniające wdrażanie tego typu sposobów podejmowania decyzji? Odpowiedzi na te pytania formułuję w języku teorii grup interesów, wskazujących na rolę nieformalnych, zakulisowych działań podejmowanych — częstokroć intencjonalnie — w celu zablokowania lub zmarginalizowania i osłabienia udziału aktorów obywatelskich w procesie decyzyjnym dotyczącym energetyki jądrowej. Uzasadnienie tej tezy odbywa się dwuetapowo. Najpierw dokonuję rekonstrukcji warunków komunikacyjnych, które muszą zostać spełnione, by pojawiło się miejsce dla partycypacji i deliberacji. Posiłkuję się przy tym klasycznymi założeniami J. Habermasa dotyczącymi idealnej sytuacji komunikacyjnej. Następnie dokonuję weryfikacji, czy i w jakim stopniu w obszarze zarządzania energetyką jądrową warunki te zostały zapewnione. W efekcie możliwe stało się wykazanie na konkretnym materiale empirycznym, iż aktorzy obywatelscy uczestniczący w polu gry o elektrownię atomową (stąd „Gra w atom") mają utrudniony dostęp do przestrzeni komunikacji, a jeśli nawet są dopuszczeni do dialogu, to ich pozycja jest dużo słabsza, w efekcie czego mają też mniejsze możliwości dostępu do informacji. W tej części analizy posługuję się konceptualizacjami odwołującymi się do pojęcia grup interesu i społecznego pola gry. Przy ich pomocy interpretuję wyniki ilościowej analizy treści dyskursu medialnego oraz uczestnictwa w wydarzeniach komunikacyjnych związanych z energetyką, które następnie zestawiam z rezultatami przeprowadzonego warsztatu z udziałem interesariuszy. Próbuję także zidentyfikować mechanizmy, które przyczyniły się do niespełnienia trzech podstawowych warunków komunikacji. Pokazuję w nim, że ograniczenia udziału społeczeństwa w debacie publicznej są nie tylko pochodną uwarunkowań strukturalnych, szeroko opisywanych w polskich naukach społecznych, ale także w dużym stopniu efektem intencjonalnych, podmiotowych działań określonych aktorów społecznych. Zarysowana perspektywa nieformalnych grup interesów stanowi propozycję zastosowania nowej heurystyki do analizy barier dla rozwoju podejścia partycypacyjnego w odniesieniu do kontrowersyjnych innowacji społeczno-technologicznych. Pozwala ona pójść krok dalej poza formułowane do tej pory wyjaśnienia, odwołujące się przede wszystkim do systemowych cech polskiego ładu demokratycznego. Do jej podstawowych zalet należy umożliwienie analizy ograniczeń dla udziału społeczeństwa w kategoriach relacji władzy, zarówno tej jawnej (widocznej), jak i ukrytej (niejawnej — klasyfikacja Johna Gaventy). Spojrzenie z perspektywy nieformalnych grup interesów pozwala również na zwrócenie uwagi na podmiotowy, a często intencjonalny wymiar kształtowania przestrzeni dialogu publicznego przez zajmujące uprzywilejowane pozycje grupy interesów. Prezentowane wyniki oparte są na rezultatach grantu badawczego z konkursu NCN OPUS 2 pt. „Zarządzanie innowacjami technologicznymi — interesy w deliberacji, deliberacja o interesach" realizowanego w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w latach 2012-2016 i będącej jego efektem książki „Gra w atom. Społeczne zarządzanie technologią w procesie rozwoju energetyki jądrowej w Polsce" Toruń, Wyd. UMK 2017.

Joanna Suchomska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Między społeczeństwem a nauką: budowanie technologicznych rozwiązań w zarządzaniu środowiskiem na poziomie lokalnym*

Sprostanie globalnym wyzwaniom związanym ze zmianami klimatycznymi i środowiskowymi wymaga innego niż dotychczas podejścia do zarządzania środowiskiem na poziomie lokalnym: włączającego różnych aktorów, uwzględniającego nowe narzędzia i procesy podejmowania decyzji. Taki sposób zarządzania wiąże się coraz częściej z tworzeniem i wykorzystywaniem nowych technologicznych rozwiązań, takich jak internetowe platformy komunikacji i wymiany wiedzy. Wykorzystywana infrastruktura może potencjalnie wspomóc proces zarządzania na poziomie lokalnym: współtworzenia

(koprodukcji) lokalnej wiedzy, współpracy międzyinstytucjonalnej i partycypacji obywateli w zarządzaniu środowiskiem na poziomie lokalnym. Wystąpienie poświęcone będzie wykorzystaniu metodologii żywych laboratoriów (Urban Living Lab) w procesie budowania infrastruktury (narzędzia IT) służącej do zbierania danych i wiedzy w obszarze zarządzania wodą, energią i żywnością na poziomie lokalnym oraz współpracy między różnymi aktorami. Urban Living Lab mają na celu wypracowanie innowacyjnych rozwiązań dla zjawisk i problemów występujących w społecznościach i ich otoczeniu. Oparte są na szerokim zaangażowaniu różnych interesariuszy sektora publicznego, społecznego i prywatnego, integrując procesy badawcze (pozyskiwania i gromadzenia wiedzy) z projektowaniem z użytkownikami (design thinking) (ENOLL, 2013). Opowieść dotyczyć będzie przede wszystkim procesu realizowanego w Słupsku, w ramach którego mieszkańcy, urzędnicy i eksperci przygotowują właśnie narzędzia do zbierania danych dotyczących zaopatrzenia placówek edukacyjnych w lokalną żywność oraz ich związków z zarządzaniem wodą, energią i żywnością na poziomie miasta. Podczas wystąpienia podejmę próbę pokazania czy i w jaki sposób metodologia powstawania rozwiązań technologicznych jak i same te rozwiązania mogą wpływać na budowanie lokalnej wiedzy i jej wymianę między różnymi aktorami oraz budowanie świadomości i zainteresowania kwestiami związanymi z zarządzaniem środowiskowym na poziomie lokalnym. Doświadczenia, o których opowiem opierają się na realizowanym przez Instytutu Socjologii UMK projekcie badawczym „Tworząc interfejsy: budując kompetencje dla zintegrowanego zarządzania danymi w obszarach funkcjonowania miasta w zakresie żywność - energia - woda". Projekt jest realizowany w ramach programu SUGI (Sustainable Urbanisation Global Initiative) prowadzonego przez Belmont Forum i JPI Urban Europe (jeden z instrumentów ERA). Liderem projektu jest EIFER (European Institute for Energy Research). Konsorcjum projektu tworzą podmioty z Niemiec, Szwecji, Rumunii, USA, Wielkiej Brytanii.

Magdalena Andrejczuk (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Wyzwania w badaniach empirycznych środowiska startupów*

Rozwój gospodarki cyfrowej jest skorelowany z powstaniem startupów — przedsięwzięć, które poszukując modelu biznesowego, prowadzą innowacyjną działalność związanej z wykorzystywaniem nowych technologii. Startupy przyciągają uwagę biznesu, polityki i mediów, są również tematem badań i opracowań naukowych. Większość literatury przedmiotu ma charakter poradnikowy, a jej autorami i odbiorcami są głównie założyciele startupów. Opracowania te pełnią tym samym funkcje przewodników dla osób rozpoczynających taką działalność. Pomimo podejmowanych prób opisywania i określenia warunków brzegowych powstawania takich przedsiębiorstw, nie powstała uniwersalna definicja, która posłużyłaby jako punkt wyjścia do badań empirycznych. Nie sprzyja temu również efemeryczna forma startupów oraz dynamika ich działalności związana z mobilnością oraz nieustanną zmianą w tym środowisku. Jednocześnie środowisko startupów wykształciło własny język, wprowadzając pojęcia, określające charakterystyczne dla tych podmiotów kategorie (np. ekosystem, pivot, pitchowanie). Podjęcie próby badawczej tego środowiska jest wyzwaniem metodologicznym, jednocześnie zaś szansą na interesującą analizę dyskursu wokół startupów. Celem wystąpienia będzie próba określenia możliwości badawczych oraz barier w zakresie studiów na fenomenem startupów. Zaproponowane i poddane dyskusji zostaną metody oraz scenariusze badawcze służące rzetelnej i krytycznej analizie tego typu przedsięwzięć. Przedstawione wnioski z prowadzonych badań empirycznych wśród założycieli startupów, oraz przedstawicieli ekosystemu startupów posłużą zaś jako punkt wyjścia do rozważań na temat kierunków badań nad tymi przedsięwzięciami.

Slaviana Holc (Polskie Towarzystwo Socjologiczne): *Kulturowo-etyczne aspekty oprogramowań*

Współczesne technologie informatyczne inicjują logikę organizacji społecznej i transmitują wartości swoich twórców (programistów) poprzez rodzaj stosowanego kodu programistycznego. Dystynktywna funkcja kodu oprogramowań esencjonalnie przejawia się w ukształtowaniu się nowego etosu pracy informatyków. Na podstawie wyników autorskiego badania grupy zawodowej informatyków, staram się nie tylko zrewitalizować i unowocześnić pojęcie etosu pracy w kontekście społeczeństwa informacyjnego, a również wskazać na integralność różnych warstw społeczno-kulturowych. Ich synteza to pojęcie nowego etosu pracy, który staje się swoistym kluczem kodowym do zrozumienia większości dylematów społecznych płynnej nowoczesności. Postęp informatyczny potęguje ludzkie możliwości, ale równocześnie zwiększa ryzyko społeczne. Odejściem od katastroficznych wersji rozwoju współczesnego świata jest skoncentrowanie uwagi badawczej i społecznej na skutkach ubocznych postępu informatycznego. Staje się to możliwe, gdy definiujemy postęp technologiczny przez pryzmat etyki.

Maria Dymitruk (Uniwersytet Wrocławski): *Sztuczna inteligencja w wymiarze sprawiedliwości z perspektywy socjologicznej*

W przygotowywanej przeze mnie rozprawie doktorskiej z zakresu prawa pt. „Wykorzystanie sztucznej inteligencji w postępowaniu cywilnym" analizuję dopuszczalność zastosowania metod sztucznej inteligencji (ang. artificial intelligence, AI) w celu stworzenia systemu automatyzującego proces orzekania w sprawach cywilnych. Wspomnianą dopuszczalność badam z perspektywy prawnej, weryfikując zgodności funkcjonowania potencjalnego systemu „elektronicznego sędziego" z podstawowymi zasadami postępowania cywilnego (takimi jak: zasada sądowego wymiaru sprawiedliwości, zasada prawa do sądu, zasada jawności, zasada równości czy zasada swobodnej oceny dowodów).

Warto już na początku podkreślić, że idea wykorzystania sztucznej inteligencji w sądownictwie nie ogranicza się do przypadków pełnej automatyzacji postępowań sądowych (tj. samodzielnego rozstrzygnięcia konkretnej sprawy przez system AI, a tym samym zastąpienia ludzkiego sędziego), ale obejmuje również przypadki zastosowania narzędzi sztucznej inteligencji jako systemów wsparcia sędziego. W toku prowadzonych przeze mnie prac szybko zorientowałam się, że kompleksowej analizy dopuszczalności wykorzystania sztucznej inteligencji w postępowaniach sądowych nie da się przeprowadzić z pominięciem aspektów socjologicznych. Trudno bowiem wyobrazić sobie wprowadzenie sztucznej inteligencji do sfery prawnej bez sprawdzenia społecznych uwarunkowań takiej transformacji, możliwych konsekwencji, potencjalnych zagrożeń i szans. Pamiętać przy tym należy, że zastosowania sztucznej inteligencji w sądownictwie posiadają w sobie potencjał zrewolucjonizowania funkcjonowania polskiego wymiaru sprawiedliwości (cierpiącego na liczne bolączki, w tym negatywny stosunek części społeczeństwa do jakości i szybkości postępowań sądowych): mogą one przyczynić się do przyspieszenia postępowań sądowych, ujednolicenia orzecznictwa, upowszechnienia dostępu do sądu czy znaczącego zmniejszenia kosztów sądowych. Jednocześnie nie można zapominać, że wymiar sprawiedliwości jest bardzo wrażliwą sferą życia społecznego i pełni w nim niezwykle istotną rolę — ma za zadanie regulować stosunki społeczne, rozstrzygać powstające w społeczeństwie spory i zapewniać ochronę jednostkom pokrzywdzonym w przypadku naruszenia lub zagrożenia ich interesów prawnych. Nowy sposób myślenia o informatyzacji sądownictwa, nie zadowalający się jedynie analizą prawną i technologiczną, ale uwzględniający także kontekst społeczny dokonywanych zmian, pozostaje szansą na lepsze dopasowanie wymiaru sprawiedliwości do oczekiwań i potrzeb społecznych oraz uniknięcie pochopnych i nieprzemyślanych transformacji wymiaru sprawiedliwości. Przykładowo, nie sposób zweryfikować możliwość zapewnienia obywatelom konstytucyjnego prawa dostępu do sądu bez udzielenia odpowiedzi na pytanie, czy będzie istnieć społeczne przyzwolenie na powierzenie sztucznej inteligencji sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Zarzuty dotyczące dehumanizacji sądownictwa czy brak zrozumienia mechanizmów leżących u podstaw automatycznie generowanych rozstrzygnięć mogą poskutkować oporem społecznym wobec wprowadzanych zmian, a tym samym przekreślić szansę na obranie obiecującego kierunku ewolucji sądownictwa. Z drugiej strony, bezrefleksyjne wdrażanie do postępowań sądowych coraz to nowszych rozwiązań technologicznych czy pochopne stawianie kontrowersyjnych tez o nieuchronnym i bliskim w czasie zastąpieniu prawników przez sztuczną inteligencję, przeprowadzone bez wnikliwej analizy kompatybilności proponowanych rozwiązań zarówno z polskim porządkiem prawnym, jak i społecznym przyzwoleniem na tego typu zmiany, pozostaje zupełnie bezcelowe. Przedmiotem mojego wystąpienia będzie spojrzenie na automatyzację sądowego procesu stosowania prawa z perspektywy socjologicznej. Referat nie będzie dotyczył tylko postępowania cywilnego, ale ogółu postępowań sądowych. Obejmie on przedstawienie praktycznych przykładów wykorzystania sztucznej inteligencji w wymiarach sprawiedliwości różnych państw oraz konsekwencji społecznych, jakie one wywołały. Akcent położony zostanie na analizę potencjalnych korzyści i zagrożeń, jakimi skutkować może obranie tego kierunku ewolucji sądownictwa w Polsce.

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.22

Referaty wygłaszane:

Katarzyna Iwińska (Collegium Civitas w Warszawie), **Aleksandra Lis, Krzysztof Mączka** (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Rola socjologów we wdrażaniu monitoringu partycypacyjnego na przykładzie wdrażania CCS i gazu łupkowego w ramach projektu SECURE*

Obecnie wobec upowszechniającej się idei uczestnictwa (partycypacji w badaniach, w podejmowaniu decyzji, konsultacji społecznych przy realizacji inwestycji) — rola socjologów także przekształca się w rolę „działacza" lub badacza: „specjalisty od kwestii ludzkich". Badania w działaniu, zasady współpracy w społecznościach lokalnych lub też relacje z podmiotami badania są coraz częściej uznawane za istotne, szczególnie w przypadku prac zespołowych, wielodyscyplinarnych lub/i międzynarodowych. Projekty unijne od niedawna wymagają we wszystkich swoich konkursach oddzielnego opisu etyki badań oraz wyzwań (lub konsekwencji) społecznych. Celem referatu jest przedstawienie projektu pt. „SECURe — Subsurface Evaluation of Carbon capture and storage and Unconventional risks", w którym zespoły interdyscyplinarne złożone z geologów, specjalistów z zakresu zarządzania środowiskiem i energią oraz nauk społecznych zmagają się nie tylko z projektowymi zadaniami, ale również z tworzeniem porozumienia między członkami konsorcjum i otoczeniem lokalnym/regionalnym (tzw. interesariuszami). Korzystając z przykładów, które są przedmiotem analiz w projekcie SECURe (Polska, Wielka Brytania, Norwegia) przedstawimy ideę monitoringu partycypacyjnego oraz zaprezentujemy wyzwania przed jakimi stają członkowie zespołu: 1) ocena specyfiki danego obszaru badawczego, 2) opracowanie tzw. metodologii szytej na miarę, 3) przeprowadzenie badań z wykorzystaniem monitoringu partycypacyjnego oraz 4) ewaluacji/oceny i wypracowania tzw. dobrych praktyk. Wielodyscyplinarność (cross-, multi-, inter-, trans-) projektu dotyczącego metod sekwestracji dwutlenku węgla oraz wydobywaniu gazu łupkowego stanowi dla nas przypadek, na którym pokażemy zarówno różnice w podejściach grup badaczy jak i kulturowe i finansowe bariery w realizacji

działań (monitoringów). Referat jest efektem doświadczenia autorów z pracy w projekcie, ale również opisem badania w działaniu z pracy z zespołem, który przyjmuje różne definicje sytuacji oraz zobowiązania wobec istotnych grup odniesienia. Szczegółowe pytania, jakie sobie stawiamy to: 1. Jaki jest odbiór badaczy społecznych w projektach technicznych (lub interdyscyplinarnych)? 2. Jakie są szanse i zagrożenia takiej współpracy? 3. Jakie są możliwe i etyczne role socjologów, realizujących badania w projektach interdyscyplinarnych?

Łukasz Afeltowicz (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Brain rape, konsulting, partnerstwo: wykorzystanie kompetencji badaczy społecznych w IT i zdrowiu publicznym*

Praktyczne kompetencje socjologów i antropologów społecznych zostały już dawno dostrzeżone i docenione w rozmaitych obszarach życia społecznego i gospodarki. Architekci, specjaliści od planowania przestrzennego, decydenci, projektanci produktów i usług IT, lekarze, epidemiolodzy, inżynierzy morscy: w różnych momentach przedstawiciele tych i innych profesji doceniali kompetencje badaczy społecznych, ich metody i techniki. Wartość, jaką może wnieść socjolog lub antropolog do danego obszaru nie czyni go jednak automatycznie partnerem dla lekarza, inżyniera czy menadżera w korporacji: relacje badaczy społecznych z przedstawicielami obszarów, w których dokonywali interwencji mogą być skomplikowane na różne sposoby. Nawiązując współprace z praktykami badacz społeczny staje wobec szeregu wyzwań, których istotna część wynika z relatywnie niskiego prestiżu oraz generalnie słabego rozpoznania czym zajmują się socjologia i antropologia. Obie dyscypliny kojarzone są jako wyjątkowo akademickie, a zatem mało praktyczne. Badacz nie tylko musi walczyć z tego typu etykietą, ale również krzywdzącymi dystynkcjami typu umiejętności twarde (rzadkie, trudne do opanowania, reprezentowane przez chirurga lub inżyniera oprogramowani) i miękki (reprezentowane przez badacza, ale postrzegane jako coś do opanowania w krótkim czasie). W efekcie jego praktyka może być bagatelizowany jako pseudopraca. Może być zmuszany do dowodzenia użyteczności i unikalności jego wkładu. Niekiedy może być zmuszony przyjmować rolę konsultanta: ma odnaleźć się w wąsko zakrojonym obszarze zadaniowym, dać proste, szybkie rozwiązanie trudnego problemu, bez możliwości kwestionowania lub zaproponowania jego alternatywnego sformułowania. Czasami jednak udaje się stworzyć warunki brzegowe, w których badacz społeczny uzyskuje swobodę, może wnieść do danej dziedziny praktyki dużo, niekiedy nawet z korzyścią dla teorii naukowej. Skończyć może się to jednak przechwyceniem przez daną dziedzinę kompetencji socjologicznych lub antropologicznych: to, że antropologia lub socjologia pozostają obecne w jakimś obszarze, nie oznacza to automatycznie zaangażowania socjologów lub antropologów. W swoim wystąpieniu pomijam patologiczne sytuacje, gdy badacz społeczny angażowany jest tylko po to, by dostarczyć raport-podkładkę pod z góry założoną tezę. Skupiam się na tych sytuacjach, gdy socjologowie i antropolodzy wnosili unikalny wkład przyczyniając się do rozwiązania palących problemów. Ograniczam się do studiów przypadków z dwóch obszarów, w których angażowanie badaczy społecznych było bardzo widoczne: (1) wykorzystanie metod jakościowych w projektowaniu usług i produktów IT (począwszy od doświadczeń Xerox PARC do współczesnych badań UX oraz metod typu design thinking); (2) wykorzystanie antropologii i STS w modernizowaniu systemów zdrowia publicznego w krajach rozwiniętych i rozwijających się. Celem jest zaproponowanie typologii modeli relacji badacz społeczny - praktyk oraz omówienie najczęstszych wyzwań, w obliczu których staje badacz.

Anna Kęsicka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Rola badaczy społecznych w tworzeniu serwisu internetowego*

Celem niniejszego referatu jest analiza roli badaczy społecznych w tworzeniu i prowadzeniu serwisu internetowego na przykładzie serwisu https://zdrowie.tvn.pl/. Jednocześnie referat ma na celu zastanowienie się nad rolą socjologów we współtworzeniu innowacji technologicznej na rynku internetowym w sytuacji kiedy serwis internetowy jest tworzony nie tylko z myślą o użytkownikach - jednostkach ludzkich, ale też o botach. Z jednej strony serwis ten był tworzony w tradycyjny sposób z wykorzystaniem badań społecznych mających na celu oszacowanie grupy potencjalnych użytkowników serwisu, profilowanie określonego użytkownika a także prognozowanie treści jakie mogą być atrakcyjne dla danych grup użytkowników. Badacze prowadzili zaawansowane badania dotyczące zachowań jednostek i estymowali je na całe grupy. Takie podejście nie gwarantowało sukcesu przedsięwzięcia ze względu na zachowania użytkowników, które często dalej są trudne do przewidzenia na podstawie badań. Wyzwaniem przy tworzeniu serwisu była także potrzeba stworzenia usługi, która odniesie sukces w sytuacji, kiedy następują istotne zmiany technologiczne. Dominująca pozycja google.com doprowadziła do nowej sytuacji - budowania serwisów, które mają skutecznie współpracować z botami wyszukiwarek internetowych. Dlatego też istotnym elementem tworzenia serwisu było połączenie tradycyjnego modelu profilowania użytkownika z modelem tworzenia serwisu biorącym pod uwagę rolę botów wyszukiwarek. Moja analiza uwzględnia proces współpracy badaczy społecznych pracujących przy tworzeniu serwisu ze specjalistami IT od pierwszej fazy koncepcyjnej analizującej potencjał tekstów o tematyce zdrowotnej poprzez dobór mechanizmów i narzędzi SEO (search engine optimazation) aż po finalną wersję serwisu uwzględniającą profil użytkownika. Na podstawie danych wygenerowanych z narzędzi używanych do tworzenia i obsługi serwisu wskażę, na jakie problemy napotykają twórcy serwisów skierowanych jednocześnie do ludzi i do botów. Dzięki temu moje studium przypadku może posłużyć także refleksji nad tym, jak może wyglądać rola badaczy

społecznych w tworzeniu innowacji na rynku internetowym w sytuacji, kiedy dana usługa ma być jednocześnie skierowana do ludzi i maszyn.

Anna Kuczyńska (Uniwersytet Warszawski): *Zaangażowanie czy neutralność? Doświadczenia z programu polska cyfrowa równych szans*

Choć internet dla wielu jest codziennością, nadal istnieją osoby, które z niego nie korzystają i dla których jego pojawienie się byłoby innowacją. Obecnie z internetu nie korzysta 34% Polaków (CBOS), a gdy startował program Polska Cyfrowa Równych Szans (PCRS), którego celem było wprowadzanie w świat komunikacji cyfrowej oraz usług i treści dostępnych w internecie dorosłych Polaków, na 13 mln Polaków mających 50 lat i więcej 10 mln nie korzystało z internetu. Czy socjologowie powinni angażować się w działania w tego typu programach? To jedno z fundamentalnych zagadnień nauki - kwestia zaangażowania i neutralności (Elias). Internet stwarza wiele możliwości, powoli staje się wymogiem cywilizacyjnym, a przez to przyczynia się do powstawania kolejnych nierówności, jak cyfrowe wykluczenie i cyfrowy podział. Gdy nierówności nie są już niezrozumiałe, a coraz częściej są wyzwaniem i przeszkodą do pokonania (Harari), pojawia się pytanie o to, czy badacze powinni korzystać ze swojej wiedzy na ich temat, aby aktywnie im przeciwdziałać? Czy namawiać do włączania w cyfrowy świat niekorzystających, gdy uznajemy wiele zalet internetu, jednak widzimy również jego wady? Warto również zastanowić się, czy socjologia powinna co najwyżej dostarczać argumentów do działań (np. za podejmowaniem aktywności na rzecz przeciwdziałania cyfrowemu wykluczeniu), czy może badacze powinni się również w nie włączać, stając na straży takich wartości, jak równość? Czy wtedy nadal pozostaje się badaczem, czy może występuje się jedynie w roli obywatela? Wystąpienie skupia się na przemyśleniach i obserwacjach z bycia członkinią zespołu badawczego programu PCRS realizowanego przez Stowarzyszenie Miasta w Internecie oraz Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji w latach 2011-2015, gdy pojawiła się możliwość, aby nie tylko obserwować i opisywać działania na rzecz przeciwdziałania cyfrowemu wykluczeniu i rozwijania cyfrowych umiejętności, ale również, aby takie działania projektować i współtworzyć. Doświadczenia z projektu posłużą jako głos w dyskusji o roli badaczy w procesach wytwarzania i wdrażania innowacji technologicznych. Czy do tego typu projektów da się wnieść coś więcej niż jedynie wiedzę, jak tłumić lęk przed innowacją, aby utorować jej drogę? Zwłaszcza, że w przypadku dojrzałych Polaków korzystanie z internetu nie jest jedynie kwestią dostępu do technologii. Wielu mówi, że internet nie jest im potrzebny. Czy socjologowie powinni jedynie zastanawiać się, co kryje się za tą deklaracją, czy może również tworzyć warunki, które przekonają dorosłych do internetu? Czy w tego typu programach jest miejsce na to, aby prezentować technologie umożliwiające wspieranie rozwoju niezależnie od wieku, zgodnie z potrzebami i oczekiwaniami poszczególnych osób oraz ich otoczenia społecznego?

Kalina Kukiełko-Rogozińska (Uniwersytet Szczeciński): *Marshall McLuhan i maszyna żakardowa. Rzecz o przedłużeniach człowieka i ich społecznych konsekwencjach*

Choć powiązania między tradycyjną kulturą włókienniczą a mediami cyfrowymi, mogą wydawać się odległe, w rzeczywistości łatwo je dostrzec, chociażby w warstwie językowej. Dyskurs, który towarzyszy zarówno nowoczesnym środkom komunikacji, jak i sposobom przetwarzania informacji, przesiąknięty jest bowiem tekstylnymi metaforami wywodzącymi się wprost z procesów związanych z wytwarzaniem i łączeniem tkanin. Cyfrowe obrazy mogą być zszyte (stiched) lub przepikowane (quilted) w panoramę, programiści tkają (weave) kody z wątków (threads), użytkownicy Internetu tworzą sieć (web) z dyskusji i linków (links), a do usunięcia lub naprawienia błędów w programach stosuje się łatki (patches). Co więcej, historia współczesnej informatyki w istocie rozpoczyna się wraz z powstaniem urządzenia tkackiego skonstruowanego przez Josepha Marie Jacquarda w 1805 roku. Opowieść o tym szczególnym krośnie do produkcji jedwabiu i jego wpływie na późniejsze wynalazki związane z obliczeniami i programowaniem, stała się już stałym elementem mitologii kultury cyfrowej. Mechanizm, który na część swojego twórcy, zwany jest maszyną żakardową, nie tylko zrewolucjonizował wytwórstwo bogato zdobionych tkanin, ale uznawany jest również za pierwszy przykład kodowania (do sterowania nitkami osnowy służą w nim bowiem odpowiednio perforowane karty). Krosno Jacquarda odegrało więc fundamentalną rolę w m.in. konceptualizacji maszyn liczących i tym samym, stanowi inspirujący przykład tego, jak jedna technologia wpływa na projektowanie i konstruowanie następnej. Celem proponowanego wystąpienia jest przyjrzenie się powyższym zagadnieniom z perspektywy teorii mediów Marshalla McLuhana. Wprawdzie jest to myśliciel, który bardziej kojarzy się z przeszłością niż XXI wiekiem, ale zaproponowany przez niego sposób badania efektów wynalezienia i upowszechnienia nowego medium (mianem tym określał wszystkie ludzkie wytwory, niezależnie od ich przeznaczenia) wydaje mi się zaskakująco aktualny. Szczególnie interesujący jest w tym kontekście, wątek oddziaływania kolejnego wynalazku na jego społeczne i kulturowe otoczenie. McLuhan jako przedstawiciel tzw. determinizmu technologicznego, był bowiem przekonany, że wynalezienie i wdrożenie do użytku kolejnej techniki prowadzi nie tylko do zmian w stosunkach międzyludzkich, ale powoduje również powstanie odpowiedniego rodzaju towarzyszącej mu kultury. Na przykładzie maszyny żakardowej oraz jej roli w kształtowaniu otoczenia społecznego, chciałabym przedstawić sformułowaną przez McLuhana koncepcję przedłużeń ciała, ze szczególnym naciskiem na możliwość jej zastosowania we współczesnych analizach innowacji technologicznych.

G52. INSTYTUCJONALNE PRZEMIANY W NAUCE I SZKOLNICTWIE WYŻSZYM

Organizatorzy(-rki): **Agnieszka Dziedziczak-Foltyn** (Uniwersytet Łódzki), **Ireneusz Sadowski** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Język obrad: polski

Nauka i szkolnictwo wyższe, zarówno w Polsce, jak w Europie znajduje się w okresie dynamicznych. Znakiem tych przemian są procesy konwergencji instytucjonalnej, dotyczące m.in. struktury procesu kształcenia (proces boloński) oraz procesy optymalizacji działalności naukowej, dotyczące aktywności badawczej i publikacyjnej naukowców (w tym nieformalnych lub jedynie częściowo sformalizowanych norm aktywności naukowej typu „publikuj albo giń"). W tym kontekście jako szczególnie interesująca dla proponowanego tematu jawi się problematyka modernizowania krajowych i lokalnych struktur instytucjonalnych związanych z nauką i szkolnictwem wyższym na tle rodzimych tradycji akademickich. W Polsce najbardziej uchwytnym przejawem wspomnianych procesów jest seria reform, której początek sięga przynajmniej 2007 roku, a jej najnowszym epizodem było uchwalenie tzw. Ustawy 2.0. Każde nowe regulacje rozpoczynają złożony proces dostosowań, który dotyczy zarówno całych uniwersytetów i PAN, autonomicznych jednostek wchodzących w ich skład, jak też poszczególnych pracowników nauki i szkolnictwa. Właśnie o tych przemianach formalnych instytucji oraz strategiach adaptacyjnych – zarówno w odniesieniu do Polski, jak i w szerszym kontekście międzynarodowym – chcielibyśmy dyskutować w ramach zgłaszanej grupy tematycznej. Wśród interesujących nas problemów znajdują się:

- trendy globalizacyjne i specyfiki lokalne przemian nauki i szkolnictwa wyższego,
- ocena polityki naukowej i polityki szkolnictwa wyższego,
- zmiany celów i funkcji uniwersytetu,
- dominacja jednej czy konkurencja wielu logik w polu nauki,
- struktura organizacyjna - w tym hierarchie akademickie i zmiany pokoleniowe w nauce,
- zagadnienia parametryzacji i bibliometrii,
- relacje między polem akademickim a innymi (m.in. biznesem, polityką, kulturą),
- kwestia innowacyjności (w tym pozornej),
- negatywne zjawiska czy wręcz patologie pola nauki i szkolnictwa wyższego, takie jak „punktoza", „drapieżnictwo" czy inflacja dyplomów.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.17

Referaty wygłaszane:

Przemysław Hensel (Uniwersytet Warszawski): *Tenure czyli brakująca instytucja ustawy 2.0 — o niebezpieczeństwie częściowego izomorfizmu*

Zmiany w polskim systemie nauki i szkolnictwa wyższego w dużym stopniu oparte są na naśladownictwie rozwiązań instytucjonalnych stosowanych w państwach wysokorozwiniętych. O ile szczegółowe rozwiązania są zapożyczane z europejskich systemów zarządzania nauką, o tyle istota modelu zarządzania wynikami (performance management), opartego na zasadzie „publish or perish" jednoznacznie wynika z tradycji anglosaskiej. Jednak proces naśladownictwa polegający na filtrowaniu Zachodnich wzorców instytucjonalnych przez pryzmat lokalnych uwarunkowań, doświadczeń i skryptów poznawczych jest fragmentaryczny, co prowadzi do stworzenia systemu o zachwianej równowadze. Argumentuję, że zarówno dotychczasowe, jak i obecnie wprowadzane zmiany w systemie zarządzania nauką pomijają fundamentalną dla modelu amerykańskiego instytucję „tenure", to jest doemerytalnego zatrudnienia, które może być zakończone tylko w przypadku wystąpienia nadzwyczajnych okoliczności. Ten fragmentaryczny transfer instytucji wprowadza nieusuwalny brak równowagi w systemie nauki i szkolnictwa wyższego. System amerykański, wymagając od młodych adeptów nauki udziału w brutalnym wyścigu szczurów, obiecuje zwycięzcy wysoce atrakcyjną nagrodę w postaci bezpieczeństwa doemerytalnego zatrudnienia połączonego z wysokim (a w przypadku najlepszych uniwersytetów bardzo wysokim) wynagrodzeniem. System polski, oferuje pierwszą część tego równania, ale nie drugą. Jest to system, który każe brać udział w niekończącym się wyścigu szczurów, jednocześnie oferując jedynie minimalne nagrody za „etapowe" zwycięstwo. Przyczyn tego fragmentarycznego naśladownictwa można doszukiwać się w różnicy logik europejskiego (kontynentalnego) i amerykańskiego systemu prawa. Instytucja tenure nie jest zadekretowana w ustawodawstwie amerykańskim, lecz raczej stanowi emergentny wytwór amerykańskiego środowiska

naukowego, sformalizowany na poziomie regulacji uniwersyteckich i kontraktualnych relacji między uniwersytetem a naukowcem (co jest zgodne z logiką systemów common law). Zatem w sposób naturalny znika z pola widzenia polskich legislatorów, którzy wychowani w tradycji prawa stanowionego przywiązują znacznie większą wagę do aktów prawnych na poziomie państwa, niż do regulacji prywatnych. Zarazem szansa na to, że wspomniana instytucja zostanie wytworzona na poziomie poszczególnych polskich uniwersytetów co teoretycznie jest możliwe w ramach Ustawy 2.0 jest niewielka. W państwach przynależących do tradycji prawa stanowionego regulacje na poziomie organizacyjnym raczej podążają w kierunku odczytywania woli ustawodawcy, niż celują w utworzenie własnych rozwiązań. Jednocześnie należy podkreślić, że pominięcie instytucji tenure w nowym systemie może prowadzić do licznych negatywnych konsekwencji. Po pierwsze, możemy obserwować negatywną selekcję do zawodu niewielu młodych ludzi zdecyduje się na pracę wymagającą wysiłku podobnego do pracy w korporacji, jednak za znacznie niższe wynagrodzenie, które nie jest kompensowane trwałością zatrudnienia. Po drugie, brak instytucji doemerytalnego zatrudnienia negatywnie wpływa na możliwość wolnego uprawiania nauki, prowadzenia badań i formułowania sądów niezgodnych z preferencjami władz uniwersyteckich i państwowych oraz sprzecznych z obowiązującym w środowisku naukowym Zeitgeist. Po trzecie, niekończący się wymóg publikowania może doprowadzić do natężenia stosowania wątpliwych praktyk badawczych (questionable research practices), takich jak naciąganie wyników (HARKing i p-hacking), czy nawet ich fałszowanie w celu uzyskania publikacji za wszelką cenę.

Kazimierz Musiał (Uniwersytet Gdański), **Agnieszka Dziedziczak-Foltyn** (Uniwersytet Łódzki): *Dyskursy i praktyka „autonomii" i „kolegialności" w kształtowaniu systemów szkolnictwa wyższego i nauki na przykładzie reform w Polsce i w Szwecji*

W naszym referacie wychodzimy od opisu wpływu trendów globalizacyjnych na reformowanie nauki i szkolnictwa wyższego krajów skandynawskich (traktowanych w Polsce często jako pożądany wzorzec rozwoju społeczno-gospodarczego). Na tym tle omawiamy historię rodzimych reform, które w sektorze nauki i edukacji wyższej od ponad dekady wprowadzają neoliberalne zasady funkcjonowania typowe dla instytucji sektora publicznego w duchu nowego zarządzania publicznego (NPM). Głośna reforma Barbary Kudryckiej zwieńczona ustawą w 2011 r. wdrożyła tego typu nowe mechanizmy finansowania i zarządzania, co już w fazie przygotowywania ustawy spotykało się z krytyką części środowiska akademickiego. Uchwalona w październiku 2018 r. Ustawa 2.0 (nazywana przez MNiSW i Jarosława Gowina „Konstytucją dla nauki"), jest poniekąd kontynuacją reform Kudryckiej. Zakłada ona uwolnienie potencjału polskiej nauki poprzez deregulację systemową i wprowadza nowy model zarządzania uczelniami polegający na zwiększeniu autonomii uczelni (zwiększeniu władzy rektora kosztem ciał kolegialnych), co w rezultacie doprowadzić ma do radykalnych zmian na poziomie instytucjonalnym. Już w trakcie prac nad tą ustawą doszło do największego w historii reform szkolnictwa wyższego w Polsce protestu ze strony części środowiska akademickiego, przede wszystkim humanistów. Wśród krytyków Ustawy 2.0 pojawiły się m.in argumenty wskazujące na szwedzkie doświadczenia w reformowaniu uczelni, jako przykładu na możliwość zmiany lub wręcz odwrócenia kierunku zachodzących w polskim szkolnictwie wyższym zmian. Celem naszego referatu jest zweryfikowanie tej argumentacji przede wszystkim w odniesieniu do kwestii autonomii i kolegialności (rozpatrywanej zarówno na poziomie systemowym, jak i instytucjonalnym). W zależności od ujęcia teoretycznego (funkcjonalistycznego, interpretatywno-symbolicznego, krytycznego, postmodernistycznego) kolegialność władzy może być postrzegana w kategoriach skrajności (Sułkowski 2016) – jako immanentna cecha kultury akademickiej i przejaw demokratyzacji albo jako ograniczająca sprawne funkcjonowanie instytucji i przejaw oligarchizacji. W referacie chcemy skonfrontować polskie reformy (ich kierunek, przebieg i odbiór) z reformami przeprowadzonymi w ostatnich latach w Szwecji. Stawiamy tezę, że w Szwecji mamy do czynienia z delikatnie bardziej przyjaznym interesariuszowi wewnętrznemu wariantem ogólnoeuropejskiego trendu do urynkowienia zarządzania w duchu NPM. Dla szwedzkich reform sektora publicznego charakterystyczna jest bowiem lepsza niż w Polsce formuła dialogu, wynikającego z tradycji deliberacji i wspólnotowości państwa opiekuńczego. Spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, dlaczego wprowadzane zmiany w zarządzaniu uczelniami spotkały się w Polsce z takim odzewem i jakie lekcje płyną dla polskich reform z porównania z systemem/uczelniami szwedzkim.

Barbara Kowalczyk, Marzena Feldy, Marta Czarnocka-Cieciura (Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie): *W co grają polscy naukowcy? — strategie publikacyjne w obliczu oceny parametrycznej 2017–2020*

Reformy polskiego systemu nauki, które miały miejsce w ostatnich latach, kładą nacisk na zwiększanie roli badawczej oraz aktywności polskich naukowców na arenie międzynarodowej. Zapewnienie optymalnej alokacji środków na rzecz tworzenia nowej wiedzy z uwzględnieniem potrzeb środowiska naukowego stanowi jedno z aktualnych zadań polityki naukowej w Polsce. Duży udział publicznego finansowania badań oraz wysoki poziom nasycenia wiedzą sprawiają, że kryterium efektywności liczy się coraz bardziej (Białecki 2014), a to implikuje ściślejszy nadzór nad inwestycjami w naukę (Szadkowski 2015). W konsekwencji, jednostki stają wobec konieczności oceny produktywności swoich pracowników, postrzeganej coraz częściej przez pryzmat osiągnięć publikacyjnych. Celem prezentacji jest przedstawienie wzorów publikacyjnych polskich naukowców na tle

działalności projektowej i praktycznej rozumianej jako sprzedaż praw do wykorzystania wyników badań. Przedstawiane wyniki pochodzą z ewaluacji jednostek naukowych za lata 2013-2016 i zostały opracowane na podstawie danych z końcowej karty oceny (przed procesem odwoławczym jednostek). Przedmiotem analizy są osiągnięcia 885 jednorodnych jednostek zakwalifikowanych w procesie oceny do czterech grup nauk: ścisłe i inżynieryjne, o życiu, humanistyczne i społeczne, o sztuce i twórczości artystycznej. Zastosowanie metody hierarchicznej klasteryzacji pozwoliło wyodrębnić trzy specjalizacje jednostek naukowych. Jednostki w klastrze 1 charakteryzują się wysoką średnią liczbą punktów przyznanych w ocenie za publikacje w formie monografii i rozdziałów w monografiach, podczas gdy jednostki w klastrze 2 wyróżnia wysoka średnia liczba punktów przyznanych w ocenie za publikacje w czasopismach. Z kolei jednostki w klastrze 3 wykazują najwięcej efektów praktycznych (patenty, wzory przemysłowe), odnoszą także znaczące sukcesy w obszarze wdrożeń i realizacji projektów badawczych. Klaster 1 tworzą w przeważającej większości jednostki z nauk humanistycznych i społecznych oraz o sztuce i twórczości artystycznej. Klaster 2 obejmuje zaś głównie jednostki reprezentujące nauki ścisłe i inżynieryjne oraz nauki o życiu. Z kolei w klastrze 3 przeważają jednostki z nauk ścisłych i inżynieryjnych. Przeprowadzona analiza działalności publikacyjnej w punktowanych czasopismach naukowych potwierdza dodatnią zależność między ilością a jakością publikacji. Jednakże w przypadku monografii - ilość nie przekłada się na jakość. Tymczasem perspektywa jakościowa nabiera szczególnego znaczenia w obliczu zbliżającej się oceny parametrycznej za lata 2017-2020. Kryterium jakości będzie najistotniejszym miernikiem dorobku naukowego, a liczba publikacji podlegających ocenie zostanie ograniczona do czterech na pracownika naukowego. W dobie nadchodzących przemian jednostki naukowe będą zmuszone do opracowania nowych strategii publikacyjnych. Pytanie, na ile przystosują się do zmian propagujących jakość i selektywny sposób oceny dorobku naukowego.

Anna Kola (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Studia doktoranckie w Polsce - wyzwanie czy stracona szansa?*

Studia doktoranckie w Polsce od czasu zmiany ustrojowej przechodzą proces nieustannych reform. Ostatnią, w założeniach - projakościową zmianę do modelu kształcenia doktorantów wprowadza Ustawa 2.0, proponująca uczelniom powołanie nowej formy edukacji, tj. kolegiów doktorskich. Jakie jest uzasadnienie tych reform i jaki kierunek zmian? Wystąpienie bazuje nie tylko na analizie obserwowanych faktów, ale też znajdzie się w nim odwołanie do badań, jakie autorka przeprowadziła w środowisku doktorantów, pytając m.in. o ich orientacje życiowe i cele zawodowe.

Piotr Drygas (Uniwersytet Warszawski): *Czekając na katastrofę? Horyzont skutków reformy szkolnictwa wyższego i nauki: najważniejsze trendy, spory i zagrożenia*

Nowa ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z lipca 2018 r. nadaje nowe tempo zmian w szkolnictwie wyższym. Pod wieloma względami jest ona kontynuacją logiki reformy Kudryckiej z 2007 roku, z drugiej strony wprowadza nowe zagadnienia: zmiana w strukturze autonomii uczelni, nowy model kształcenia doktorantów czy większa presję na umiędzynarodowienie. Jednym z pytań, jakie stawiali komentatorzy, jak również środowiska protestujące przeciwko kształtowi reformy, było to czy ustawa, dająca bardzo krótki czas środowisku na przystosowanie się do nowych wymogów, nie przyniesie w bliższym czasie chaosu, a w dalszej perspektywie przyniesie negatywne skutki dla uczelni regionalnych, starszych profesorów, studentów czy przedstawicielek nauk humanistycznych i społecznych. Niemal pół roku po wejściu ustawy w życie możemy, na podstawie: dostępnej legislacji, w szczególności uchwalonych rozporządzeń (i tych w fazie projektowania), dotychczasowych prac nad statutami największych uczelni wyższych, rozlicznymi analizami poprzedzającymi i towarzyszącymi reformie (diagnozy postawione w trzech konkursowych projektach założeń do Ustawy 2.0, raport Komisji Europejskiej z 2017 r., czy chociażby niedawnym studium przygotowanym przez Polish Business Society, porównującym uniwersytety polskie i brytyjskie), określić najważniejsze trendy, jakie czekają polską akademię. Chciałbym w moim wystąpieniu przyjrzeć się tym, które dotyczą najważniejszych aktorów szkolnictwa wyższego - studentów, doktorantów, pracowników naukowych (zarówno tych samodzielnych, jak i tych w drodze), ale również instytucje władzy (kolegialnej, jak i zarządczej). Sproblematyzuję następujące trendy i przestrzenie sporu: 1. Marginalizacja instytucji kolegialnych na uczelniach wyższych, przy zachowaniu części dotychczasowej charakterystyki „feudalizmu" na uczelniach wyższych; 2. Zmniejszenie się realnej autonomii badań naukowych i potencjalna „brukselizacja" umiędzynarodowienia nauki w Polsce; 3. Wprowadzenie dla nauk humanistycznych i społecznych dwóch prędkości - redukcji albo instrumentalizacji; 4. Zmniejszenie się dostępności do publicznego (nieodpłatnego) szkolnictwa wyższego dla młodych ludzi. Każdy z tych trendów będzie omówiony na dwóch płaszczyznach. Pierwsza, prawno-instytucjonalna, skupi się na istniejących przepisach w Ustawie 2.0, treść rozporządzeń MNiSW (również tych obecnie w fazie projektowania), analizach ustaw budżetowych, projektach statutów uczelni wyższych, analizach działalności naukowej polskich akademików i działalności instytucji i programów, takich jak NCN czy NPRH. Druga, dyskursywno-ideowa, skonfrontuje dostępne dane z wypowiedziami najważniejszych decydentów i komentatorów (m.in. ministrów, rektorów, ekspertów czy przewodniczących komitetów PAN-owskich i towarzystw naukowych) w celu dookreślenia, na ile możliwe do przewidzenia skutki ustawy pokrywają się z celami deklarowanymi przez ustawodawcę i obóz jego sprzymierzeńców, a na ile realne są scenariusze realnych szkód dla części akademii. Swoje

wystąpienie chciałbym zakończyć propozycją metodologii dalszego badania skutków reformy dla uniwersytetów, naukowców i dydaktyków, jak również studentów i licealistów. Postaram się przekonać zgromadzonych, dlaczego zbieranie i opracowywanie takich danych jest konieczne dla pełnego zobrazowania skutków reformy, jak również dla myślenia o przyszłości polskiej nauki i szkolnictwa wyższego. O autorze: Magister Filozofii w ramach Międzyobszarowych Indywidualnych Studiów Humanistycznych i Społecznych na Uniwersytecie Warszawskim. Kontynuuje studia z kulturoznawstwa i socjologii. Jeden z organizatorów protestów czerwcowych przeciwko Ustawie 2.0, tzw. „protestów balkonowych". Obecnie Senator Uniwersytetu Warszawskiego, aktywnie biorący udział we wdrażaniu ustawy na jego Alma Mater. Jego główne zainteresowania naukowe to: filozofia i socjologia polityki (ze szczególnym uwzględnieniem problemu pracy, obywatelstwa i instytucji władzy polityczno-ekonomicznej), instytucje szkolnictwa wyższego, samorządność i aktywizm akademicki.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.17

Referaty wygłaszane:

Dominika Czerniawska (University of Manchester): *Płeć sieci społecznych? Wyjaśnienie różnic produktywności akademickiej poprzez płeć i struktury indywidualnych sieci współpracy*

Obecność i znaczenie kobiet w życiu akademickim widocznie się zmieniło. Już ponad połowa stopni doktora nadawanych jest w Polsce kobietom, a w przypadku stopni doktora habilitowanego i tytułu profesora różnice w liczbach pomiędzy mężczyznami i kobietami zmniejsza się systematycznie. Wiele pozycji w nauce jest jednak dla kobiet niedostępnych, szczególnie tych pozycji, które związane są z władzą i kształtowaniem akademickiej rzeczywistości. Wskazać można wiele wyjaśnień tych nierówności. Przedstawione tutaj wyniki zwracają uwagę na znaczenie sieci społecznych dla odniesienia sukcesu. Lazega (2008) czy Bellotti (2012) przekonują, że to właśnie struktura sieci społecznych ma znaczenie w odniesieniu sukcesu w nauce. Struktury sieci społecznych wyjaśniane są często poprzez cechy indywiduów, w tym również przez ich płeć. Wskazuje się, że za nierówną dystrybucją nagród i prestiżu w akademii pomiędzy płciami odpowiada interakcja tych zmiennych. Jest to z jednej strony homofilia sieci społecznych, tzw. 'klub starych kolegów' („old boys' club"). Wśród mężczyzn jednolite pod względem płci sieci personalne są źródłem sukcesu jednostek i grup. Ta sama zasada nie obowiązuje wśród kobiet. Kobiety w nauce zyskują jeśli rozwijają sieci zróżnicowane pod względem płci. Z drugiej strony opisać można różny związek pomiędzy strukturą sieci współpracy a płcią. Burt (1998) wskazał, że kobiety odnoszą większe sukcesy, jeśli budują trwałe relacje i gęste indywidualne sieci współpracy. Mężczyźni z kolei odnoszą większe sukcesy pośrednicząc pomiędzy grupami i budując sieci personalne bogate w luki strukturalne. W prezentacji przedstawiam różnice pomiędzy strukturami sieci współpracy kobiet i mężczyzn oraz wyjaśniam różnice w produktywności poprzez interakcję zmiennych płeć i struktura sieci współpracy. W analizie wykorzystuję dane bibliograficzne z Polskiej Bibliografii Naukowej z lat 2015-16.

Agnieszka Kretek-Kamińska (Uniwersytet Łódzki): *Struktura sieci społecznych w ramach dyscypliny naukowej — przykład socjologii*

Dynamiczne zmiany zachodzące w ostatnich kilkudziesięciu latach w nauce polskiej, związane są z szeregiem zmian systemowych i kulturowych wykraczających zarówno poza uwarunkowania lokalne, jak i poza pole samej nauki. W kontekście tej ostatniej warto jednak zwrócić uwagę przede wszystkim na rosnące znaczenie procesów globalizacyjnych i ideologii neoliberalnych, wraz z towarzyszącymi im ideami gospodarki i społeczeństwa opartych na wiedzy i konkurencyjności. Narzucają one bowiem jednostkom i instytucjom - także naukowym - szereg wymogów (przedsiębiorczości, samozaradności, kreatywności, innowacyjności, elastyczności), przystosowujących je do stałego współzawodnictwa o ograniczone zasoby. W połączeniu ze sposobem organizacji i finansowania współczesnej nauki - szczególnie krótkoterminowością wynikającą z logiki projektowej - kształtują także specyficzną strukturę i charakter relacji między różnymi grupami pracowników naukowych. Uzasadniana koniecznością zwiększenia efektywności pracy naukowej - związanej coraz częściej z wykonaniem konkretnych zadań w określonych terminach - przelotność i przygodność kontaktów między różnymi pokoleniami naukowców powoduje, że najbardziej racjonalnymi formami współpracy wydają się albo zespoły projektowe - niekoniecznie złożone z przedstawicieli jednego ośrodka - powołane dla realizacji doraźnych celów, albo mini wspólnoty oparte na silnych więziach o charakterze nieformalnym, znoszących część kosztów ponoszonych w trakcie dzielenia się pomysłami i osiągnięciami badawczymi. Co za tym idzie, pozycje zajmowane przez graczy pola nauki (jednostki, grupy, instytucje), bardzo silnie wiążą się sieciami relacji, zarówno formalnych, jak i pozaformalnych, które są oni w stanie zbudować. Po pierwsze, w ramach sieci dokonuje się przepływ zasobów zarówno materialnych, jak i symbolicznych, w tym także cyrkulacja tzw. „wiedzy milczącej", pozwalającej na względnie adekwatną interpretację struktury pola, jego reguł i rang uczestników oraz zasobów

„operacyjnych", umożliwiających wykorzystanie tej wiedzy w praktyce. Po drugie zatem, są one źródłem legitymizacji kompetencji jednostki do funkcjonowania w polu. Po trzecie, sieci społeczne wytwarzane w polu nauki stanowią przestrzeń aktualizacji instytucjonalnych ram pola tj. tworzenia i odtwarzania określonych procedur i sposobów postępowania, powstawania nowych wzorów działania i zestalania się rutynowych praktyk. Przedmiotem badań stanowiących podstawę referatu są powiązania między ośrodkami akademickimi, prowadzącymi studia na kierunku socjologia i uczonymi w nich zatrudnionymi, związane z ich pracą naukową i dydaktyczną (podejmowaniem zatrudnienia, uczestnictwem w projektach badawczych, zdobywaniem stopni naukowych, promowaniem i recenzowaniem prac doktorskich i habilitacyjnych, współtworzeniem publikacji). Celem prowadzonych analiz sieciowych jest, po pierwsze, zobrazowanie struktury pola współczesnej polskiej socjologii - odtworzenie istniejących w nim hierarchii i układów pozycji opartych na relacjach między aktorami (ośrodkami, grupami i pojedynczymi naukowcami) - oraz przeobrażeń w niej zachodzących na przestrzeni ostatniego dwudziestolecia. Po drugie, jest nim próba opisania mechanizmów prowadzących do wytwarzania zidentyfikowanych struktur i wzorców współpracy w polu dyscypliny naukowej oraz odniesienia ich do procesów i przemian zachodzących w ramach innych pól instytucjonalnych. Dane empiryczne zostały zaczerpnięte z baz Ośrodka Przetwarzania Informacji - Państwowego Instytutu Badawczego https://nauka-polska.pl oraz baz Pol-on (zintegrowanego systemu informacji o nauce i szkolnictwie wyższym https://polon.nauka.gov.pl/polon/system).

Krzysztof Wasielewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *W pogoni za dodatkowymi kredencjałami? Społeczne zróżnicowanie strategii studiowania*

Współczesne społeczeństwo polskie (w tym wyższe uczelnie) podlegają od początku transformacji ustrojowej zmianom mającym charakter fundamentalny. W ich konsekwencji edukacja i potwierdzane - zazwyczaj przez stosowny dyplom - kwalifikacje, zaczęły być postrzegane jako kluczowy element zasobów społeczno-ekonomicznych jednostki. Wiele wskazuje na to, że o sukcesie studentów - poza predyspozycjami jednostkowymi - decydują: cel, który skierował ich na studia, wybór konkretnej uczelni, kierunku studiów oraz styl studiowania związany z podejmowanymi w ich trakcie decyzjami (m.in. zawodowymi czy osobistymi). Oznacza to, że szczególnego znaczenia nabiera konieczność umiejętnego poprowadzenia/skonstruowania własnej kariery (w tym edukacyjnej i zawodowej). Wydaje się, że coraz ważniejsze staje się świadome studiowanie, elementem którego są indywidualne decyzje związane z przebiegiem studiów, np. wybór konkretnych przedmiotów (podążanie za łatwością zaliczenia bądź za konkretnymi kompetencjami), postawy wobec uczelni i studiowania (aktywna czy pasywna), motywacje do podjęcia studiów i stosunek do nich (instrumentalna czy autoteliczna), ilość czasu poświęconego nauce i pracy (postawa prouczelniana czy prorynkowa) i wiele innych. Każda z tych decyzji wiąże się z określonymi kosztami, zarówno społeczno-psychologicznymi, organizacyjnymi, jak i stricte ekonomicznymi. Przedmiotem referatu będą podejmowane przez studentów aktywności, których celem może być uzyskanie „dodatkowych zaświadczeń" (extra-credentials), a które sąosadzone w określonym kontekście społecznym. Czy tego typu formy aktywności studentów warunkowane są społeczno-środowiskowym pochodzeniem, typem uczelni i jej usytuowaniem regionalnym czy kierunkiem studiów? Referat odwołuje się do badań własnych zrealizowanych na kilku wyższych uczelniach w 2019 roku.

Andrzej Stawicki (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Współpraca uniwersytetu z otoczeniem społeczno-gospodarczym w opinii praktyków*

Współczesne przemiany instytucji uniwersytetu zmierzają w dużym stopniu do otwarcia na otoczenie społeczno-gospodarcze. Pod hasłem społecznej odpowiedzialności uniwersytetu mieści się szereg działań wykraczających poza tradycyjne funkcje akademii, jakimi są badania naukowe oraz kształcenie studentów. W swoim referacie pragnę zaprezentować wyniki badań empirycznych dotyczących współpracy naukowców z szeroko rozumianym otoczeniem społeczno-gospodarczym w dziedzinie prowadzonych przez nich badań. Wnioski opierają się o szereg wywiadów pogłębionych z przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych. Wyniki pozwalają zaobserwować główne tendencje jakie zachodzą w tej dziedzinie, bariery napotykane przez naukowców chcących wykroczyć w swojej działalności poza tradycyjnie rozumianą rolę uczonego, a także pozwalają poznać sposoby rozumienie kategorii użyteczności badań naukowych. W badaniu zwrócono również uwagę na to, jak współpraca z otoczeniem wpływa na role społeczne uczonych oraz ich usytuowanie w strukturze społecznej akademii.

Beata Bielska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), **Kamil Łuczaj, Olga Kurek-Ochmańska** (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie): *Jak badać zagranicznych naukowców? Krążenie umysłów w Polsce w warunkach umiędzynarodowienia szkolnictwa wyższego*

Zagraniczni uczeni stanowią szczególną kategorię wysoko wykwalifikowanych migrantów (highly skilled migrants - HSM). Niektórzy naukowcy przemieszczają się nie dla korzyści materialnych, ale dla rozwoju naukowego. W Polsce jest takich osób nadal niewiele - według danych MNiSW około trzech tysięcy. Doświadczenia tej grupy przebadaliśmy w projekcie „Zagraniczni uczeni w Polsce. Motywacje, trajektorie życiowe oraz potencjał naukowy". Przeprowadziliśmy indywidualne wywiady

pogłębione w języku polskim i angielskim z setką osób ze zróżnicowanych dyscyplin, ośrodków i krajów. Wnioski metodologiczne z tego badania chcemy przedstawić w referacie. Omówione zostaną dylematy związane m. in. z dostępem do aktualnych danych statystycznych nt. populacji i ich jakością, definiowaniem „zagraniczności" i reakcji badanych na tę definicję, specyficznym efektem ankieterskim i zaufaniem do badań (związanych z realizowaniem badania przez osoby z nauk społecznych oraz badania finansowanego ze środków ministerialnych), a także nieprzystawalnością doświadczeń osób reprezentujących różne dyscypliny naukowe, która wymaga wiele ostrożności na etapie zadawania pytań i analizy danych.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30

Referaty wygłaszane:

Aleksandra Lis, Radosław Rybkowski (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Wyzwania definicyjne kultury akademickiej w Polsce*

Pytanie o to, czym jest kultura akademicka, nurtuje badaczy od lat, a w ostatnim czasie dociekania te są nasilone. Czas przemian w szkolnictwie wyższym, który ma miejsce teraz w Polsce, jest wynikiem dłuższego już procesu, w którym status quo ładu akademickiego było powszechnie kwestionowane (Kwiek, 2015). W okresie przemian czynnik kulturowy zyskuje na znaczeniu (Hofstede & Hofstede, 2007), tym bardziej wyzwanie czym jest, a czy nie jest kultura akademicka oraz jakie elementy wchodzą w jej skład staje się aktualnym i bardzo ważnym wyzwaniem badaczy szkolnictwa wyższego. Według Piotra Sztompki kultura akademicka to „ramy ideowe i normatywne wyznaczające pole aktywności społeczności uniwersyteckiej" (Sztompka, 2014, s. 7) Ma ona swoją genezę ma zarówno w historycznych uwarunkowaniach powstania i rozwoju, jak również w szeroko pojętym kontekście funkcjonowania uczelni. Jak przekonuje Sztompka, na kulturę akademicką ma wpływ kontekst „(…) legislacyjny, polityczny, ekonomiczny, a w szczególności regulacje prawne czy administracyjne odgórnie wymuszające organizację życia uniwersyteckiego." (Sztompka, 2014, s. 8) Łukasz Sułkowski z kolei twierdzi, że „kultura uniwersytetu, mimo swojej głębokiej ewolucji na przestrzeni ponad 800 lat, stanowi jedną z najgłębiej zakorzenionych instytucji społecznych, której funkcja niezmiennie odnosi się do nauki i kształcenia." (Sułkowski,2014) Nie ma wątpliwości, co do tego, że fenomen kultury uniwersytetu istnieje i jest godny zainteresowania badaczy, nie ma jednak ani jasności definicyjnych co do tego, czym jest ów fenomen, ani zgody co do tego, jakie są elementy konstytutywne kultury akademickiej. Najważniejsze pytania, jakie stawiamy, i na jakie brak odpowiedzi w dotychczasowych opracowaniach to: jakie jest miejsce studentów w kulturze akademickiej? Czy, i jakie jest miejsce kadry nie akademickiej uniwersytetów w kulturze akademickiej? (czy bibliotekarka uniwersytecka jest częścią tej kultury czy kultura ta ogranicza się do nauczycieli akademickich?) Wreszcie jaka jest rola kultury akademickiej w symbolicznym sporze o władzę? Celem referatu jest prezentacja zidentyfikowanej luki badawczej, którą przynajmniej częściowo mają zapełnić badania realizowane w ramach przygotowywanej dysertacji.

Anna Baczko-Dombi (Uniwersytet Warszawski): *Budowanie samowiedzy uczelni i co dalej? Potencjał i wyzwania instytucjonalnych badań szkolnictwa wyższego na przykładzie Uniwersytetu Warszawskiego*

Uczelnie wyższe mają unikalny status instytucjonalny. Łączą w sobie wiele funkcji - m.in. nauczania, produkcji wiedzy czy bycia pracodawcami. Przy obecnej powszechności wyboru studiów wyższych są niezwykle ważnym łącznikiem między systemem kształcenia powszechnego a rynkiem pracy. Jako sektor ma rosnące znaczenie gospodarcze i polityczne. W Polsce od końca lat 80. XX w. można mówić o ciągłym procesie zmian w tym sektorze, wynikających z przemian demograficznych, gospodarczych i politycznych. W tej zmieniającej się dynamicznie mnogości funkcji i zależności niezwykle ważne jest by uczelnie wiedziały jak najwięcej na swój temat, ale też równie istotne jest kumulowanie wiedzy pozwalającej na całościowy opis porównawczej na temat całego sektora. Badania związane ze szkolnictwem wyższym są polem zróżnicowanym i pełnym sprzeczności. Z jednej strony bardzo cenione jest podejście interdyscyplinarne i porównania międzykrajowe, z drugiej zaś prowadzonym badaniom zarzuca się zbytnią lokalność. Stan badań w poszczególnych krajach zależy od uwarunkowań instytucjonalnych i historycznych. Widoczny jest rozdźwięk między badaniami stricte naukowymi a stosowanymi, typowymi dla sfery ewaluacji i przygotowywanymi na potrzeby budowania samowiedzy uczelni lub tworzenia polityk publicznych. W prezentacji będę opierała się na wnioskach z artykułu opublikowanego w kwartalniku „Edukacja" (4(2017)), którego podstawą merytorytczną był przegląd badań związanych z szeroko rozumianą ewaluacją kształcenia przygotowany w ramach prac Centrum Badań i Innowacji Edukacyjnych (UW I PAFW). Omówię wybrane aspekty funkcjonowania takich badań w praktyce i w szerszym kontekście zastosowania dla budowania wiedzy naukowej na temat szkolnictwem wyższego i tworzenia polityk publicznych a także niektóre wyzwania i bariery związane z realizacją takich celów.

Rafał Wierzchosławski (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Kondycja post-prawdziwościowa, nauka protestancka, wobec akademickiego Cezara, alias Steve'a Fullera ogląd przemian i wyzwań stojących przed nauką i edukacją akademicką*

Przemiany instytucjonalne współczesnej nauki zależne są w niemałej części od uwarunkowań zewnętrznych (społecznych, politycznych, czy też ekonomicznych). Samorządna Gelertherepublik, w której kultywowano ideały sformułowane przez naukoznawców z generacji Roberta K. Mertona odchodzi (niestety) w niebyt. Nauka instytucjonalna staje się zależna od partnerstwa publiczno-prywatnego, od interesariuszy społecznych, od ekonomizacji itp., wyznaczników charakteryzujących jej neo-liberalne otoczenie. Współczesna socjologia wiedzy, a zwłaszcza wiedzy naukowej (np. Nico Stehr, Reiner Grundaman, Hary Collins, Robert Evans, Stephen P. Turner, Philip Mirowski, Frank Fischer, Mark R. Brown) zwracają uwagę na pogłębiające się zróżnicowanie znaczeniowe tego terminu. Mamy wiedzę uniwersalną i lokalną, wiedzę ekspertów i ich odbiorców, wiedzę możnych i wiedzę bezsilnych. Wiedzę reprezentujące różne interesy i opcje ideologiczne. Jednocześnie mamy wiedzę pozorną, zafałszowaną czy też post-prawdę, która stała się synonimem manipulacji i zwodzenia przez polityków i ideologów. Jednak dla niektórych badaczy, termin post-truth nie jest bynajmniej anatemą rzucaną na prawicowych populistów, lecz uchwyceniem współczesnych uwarunkowań funkcjonowania wiedzy (w tym i naukowej). W tym kontekście chcę zwrócić uwagę na wymiar instytucjonalny funkcjonowania instytucji naukowych (w tym i edukacyjnych) oraz ludzi nauki (by przywołać Znanieckiego ideę społecznych ról uczonych) jaki został zaproponowany w ostatnich publikacjach Steva Fullera (The Governance of Science 2000, Knowledge Management Foundations 2002, the intelectual 2005, Science, The Art. of Living 2014, The Academic Caesar: University Leadership is Hard 2016, Post-Truth: Knowledge as a Power Game 2018). Wspomniane prace próbują uchwycić pewne istotne przemiany dotyczące samego rozumienia nauki oraz jej społecznego otoczenia. Wszak autor jest jednym z pionierów epistemologii społecznej i STS, które mogą mieć istotne znaczenie dla omawianych w ramach grupy tematycznej kwestii przemian w nauce i szkolnictwie wyższym.

Marta Warat, Paulina Sekuła, Ewelina Ciaputa (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Społeczności praktyków na rzecz równości płci w instytucjach naukowych i badawczych - wymiana wiedzy wyzwaniem dla status quo w akademii*

Pomimo, iż kobiety stanowią większość wśród osób studiujących na polskich uczelniach, ich udział na najwyższych szczeblach kariery naukowej oraz w naukowych ciałach decyzyjny jest niski. Stan ten przypisuje się wielu czynnikom, w tym działaniom o charakterze dyskryminacyjnym. W celu jego przezwyciężenia coraz częściej wprowadza się specjalnie zaprojektowane narzędzia i programy działania nastawione na wyrównywanie proporcji mężczyzn i kobiet w instytucjach naukowych i badawczych. Niemniej jednak, instytucje te często charakteryzuje brak wiedzy i ekspertyzy w zakresie wyrównywanie szans kobiet i mężczyzn w ich miejscu pracy, co z kolei wymaga zapewnienia instytucjonalnych sposobów wymiany dobrych praktyk w tym zakresie. Potencjał zmiany owej sytuacji leży w tworzeniu i stymulowaniu grup praktyków (tzw. Społeczności praktyków), które podzielając wspólny cel i ucząc się od siebie nawzajem zwiększają skuteczność podejmowanych przez siebie działań w zakresie równości kobiet i mężczyzn. Proponowane przez nas wystąpienie ma na celu analizę potencjału Społeczności praktyków, tj. ich możliwości wpływania na wzrost zaangażowania w zmianę instytucjonalną i jakość efektów prowadzonych działań w zakresie równości płci. Bazując na wynikach przeprowadzonego w ramach projektu ACT (Horyzont 2020) sondażu wśród praktyków, badaczy i osób zajmujących się polityką kadrową w instytucjach finansujących i realizujących badania naukowe oraz skupiając się w szczególności na przypadku Polski, jako kraju, gdzie konserwatyzm i nacjonalizm wskazywane są jako główne przeszkody przy wprowadzaniu rozwiązań na rzecz równości płci, postaramy się przedstawić istniejące sieci współpracy między polskimi instytucjami badawczymi, zidentyfikować ich aktualne potrzeby, sukcesy oraz bariery, jakie pojawiają się przy wdrażaniu rozwiązań na rzecz równości płci w nauce. Zanalizujemy również działania i narzędzia rozwijane w instytucjach naukowych i badawczych mające na celu poprawę sytuacji pod względem równości płci oraz wewnętrzne i zewnętrzne czynniki uważane za niezbędne do poprawy równości płci w owych instytucjach.

G53. KOBIETY W MATEMATYCE, TECHNOLOGII I INŻYNIERII. OD EDUKACJI DO RYNKU PRACY

Organizatorki: **Alicja Zawistowska** (Uniwersytet w Białymstoku), **Anna Baczko-Dombi** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski

W ostatnich kilku dekadach obserwować można wzrost zainteresowania badaczy kwestią zróżnicowanego dostępu kobiet i mężczyzn do dziedzin związanych z technologią, inżynierią i matematyką. Dotychczas przeprowadzone badania wskazują, że kobiety stanowią mniejszość wśród studentów tych kierunków studiów, a w konsekwencji jest ich mniej w innowacyjnych sektorach gospodarki. Wśród rozmaitych przyczyn istnienia tej dysproporcji wskazuje się „wyciek" kompetentnych kobiet w okresie nauki szkolnej – niektóre badania sugerują, że następuje to już na pierwszym etapie

edukacji. Szczególne znaczenie przypisuje się tu edukacji matematycznej, ponieważ przedmiot ten stanowi istotny filtr do dalszej nauki i kariery zawodowej w technologii i inżynierii. Co więcej, ze względu na specyfikę tego przedmiotu, decyzje podejmowane na wcześniejszych etapach edukacji (np. dotyczące wyboru klasy profilowanej w szkole średniej) są niezwykle trudne do zmiany na etapie wyboru studiów. Lukę płciową w matematyce potęguje też oddziaływanie środowiska społecznego – w literaturze przedmiotu zwraca się uwagę między innymi na: efekty stereotypów i przekazywania ich poprzez środowisko rodzinne, rówieśnicze, ale też nauczycieli; postawy wobec przedmiotów ścisłych i autoetykietyzację uczniów (np. ocenę własnych umiejętności matematycznych, poczucie skuteczności), a także rolę sieci społecznych w zachęcaniu/zniechęcaniu kobiet do wyboru ścieżek związanych z nauką. Grupa tematyczna *Kobiety w matematyce, technologii i inżynierii* zaprasza badaczki i badaczy do nadsyłania propozycji referatów, które rzucą więcej światła na przyczyny i społeczne konsekwencje rezygnacji kompetentnych dziewcząt i kobiet ze ścieżek kariery związanej ze zmatematyzowanymi dziedzinami. Wśród interesujących nas problemów znajdują się m.in.:

- zróżnicowania w wynikach szkolnych i egzaminach zewnętrznych w matematyce
- czynniki wpływające na wybór kierunków ścisłych, technicznych i inżynieryjnych oraz mechanizmach auto(segregacji)
- rola stereotypów i atrybucji w kształtowaniu postaw dziewcząt wobec matematyki, w tym lęku przed matematyką, poczucia własnej skuteczności, oceny własnych zdolności matematycznych, wiary w sukces
- wpływ mikrootoczenia społecznego uczniów i uczennic (m.in. rodziny i nauczycieli) na ich późniejsze decyzje edukacyjne
- rekonstrukcja przyczyn wypadania dziewcząt z matematyki na etapie podstawowym i ponadpodstawowym
- kwestie płci a specyfika kierunków ścisłych oraz branży technologicznej i inżynieryjnej zawodowe losy absolwentów i absolwentek kierunków technicznych i inżynieryjnych: funkcjonowanie na rynku pracy i zróżnicowanie dochodów

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.19

Referaty wygłaszane:

Krzysztof Bulkowski (Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie): *Matematyka i nauki przyrodnicze. Uwarunkowania nabywania umiejętności i kształtowania postaw w trakcie trzech etapów edukacyjnych*

Edukacja szkolna, w tym otoczenie, w jakim realizowany jest proces edukacyjny dzieci i młodzieży (nauczyciele, rówieśnicy, rodzice), ma wpływ nie tylko na umiejętności uczniów, ale także na ich wyobrażenia o samym sobie, swoich umiejętnościach, swoich możliwościach. Przekłada się to m.in. na motywacje do kontynuowania nauki w ramach wybranych dziedzin, jak również na późniejsze wybory związane z pracą zawodową. Pewne przejawy tego wpływu związanego ze szkołą możemy zaobserwować w wynikach ilościowych badań przeprowadzanych w trakcie nauki szkolnej. Dzięki monitorowaniu uczniów na różnych etapach edukacyjnych możemy wnioskować o społecznych aspektach związanych z nabywaniem umiejętności w wybranych dziedzinach, jak również z kształtowaniem postaw uczniów wobec tych dziedzin. Celem wystąpienia jest przybliżenie podobieństw i różnic między uczniami i uczennicami, które obserwowane są w kilku wymiarach: w poziomie umiejętności matematycznych i przyrodniczych, w ocenie związanych z tymi umiejętnościami przedmiotów szkolnych, a także w opiniach uczniów dotyczących postrzegania siebie w kontekście tych dziedzin. Do zobrazowania tych podobieństw i różnic posłużą wyniki największych reprezentatywnych badan edukacyjnych przeprowadzanych w Polsce: TIMSS (II etap edukacyjny), PISA (III etap edukacyjny), Laboratorium Myślenia - diagnoza nauczania przedmiotów przyrodniczych (IV etap edukacyjny). Na podstawie przedstawionych wyników można wnioskować o porównywalnym poziomie polskich uczennic i uczniów w zakresie ogólnie definiowanych umiejętności matematycznych i przyrodniczych na II etapie edukacyjnym. Dzięki możliwości porównań międzynarodowych widać, że wynik polskich uczniów nie jest specyficzny - w większości krajów takich różnic się nie obserwuje. W wystąpieniu zaprezentowane zostaną wyjątki, czyli grupy krajów, w których występuje wyraźna przewaga którejś z płci w mierzonych umiejętnościach. Pokazane zostaną również bardziej szczegółowe aspekty umiejętności w ramach każdej dziedziny oraz zróżnicowanie wyników w ramach grup, gdzie różnice można już zaobserwować nawet wśród dziesięciolatków. Następnie przywołane zostaną specyficzne wyniki badania PISA 2012, w których jednymi ze znaczących źródeł dobrego wyniku polskich piętnastolatków (na tle międzynarodowym) jest względnie wysoki poziom najsłabszych

uczniów oraz niewielkie różnice umiejętności między chłopcami a dziewczętami. Skonfrontowanie tych wyników z edycją badania z roku 2015, w której zarówno w matematyce jak i w naukach przyrodniczych ujawnia się przewaga umiejętności chłopców nad dziewczętami, pozwoli na omówienie możliwych przyczyn ciekawego wyniku z roku 2012. Na podstawie badania realizowanego w Polsce na początku IV etapu edukacyjnego (Laboratorium Myślenia) zostanie pokazane, że poszczególne szkolne przedmioty zaliczane do dziedziny nauk przyrodniczych charakteryzują się odmiennymi tendencjami przy analizie uwzględniającej płeć: wyraźną przewagą dziewcząt w biologii i chemii, wyraźną przewagą chłopców w fizyce oraz nieco mniej wyraźnymi różnicami między płciami w geografii. Uwaga zostanie również poświęcona dużo większemu zróżnicowaniu wyników wśród chłopców niż wśród dziewcząt w każdej z analizowanych dziedzin. By uchwycić aspekt społeczny zaobserwowanych zależności w pomiarze umiejętności, omówione zostaną również podobieństwa i różnice między płciami w wymiarach związanych z motywacjami i postawami uczniów wobec dziedzin i lekcji. Przedstawiona analiza dotycząca społecznego charakteru nabywania takich przekonań, a także ujęcie jej w perspektywie trzech etapów edukacyjnych może być przyczynkiem do wyjaśnień różnic między kobietami i mężczyznami widocznych w późniejszych wyborach edukacyjnych i zawodowych.

Michał Sitek, Artur Pokropek, Henryk Domański (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Uwarunkowania nierówności w uczestnictwie kobiet i mężczyzn w kształceniu STEM na poziomie średnim i wyższym w Polsce*

W proponowanym referacie przedstawimy nowe wyniki analiz danych z projektu From school to work: indywidualne i instytucjonalne wyznaczniki kształtowania się ścieżek karier edukacyjno-zawodowych młodych Polaków (UMO-2012/06/A/HS6/00323), którym zgromadzono informacje o sytuacji edukacyjnej 15 i 16 latków uczestniczących w badaniu PISA 2009 w okresie 6 lat po ukończeniu gimnazjum. Wcześniejsze analizy tych danych i inne polskie publikacje, pokazały znaczącą rolę wyborów edukacyjnych szkoły średniej, w których obok wyników edukacyjnych czy pochodzenia społecznego, ważną rolę odgrywa też płeć (Sitek 2016, Domański i in 2016). Widoczna jest także różnica ze względu na płeć w wynikach egzaminu maturalnego z języka polskiego i matematyki (Domański 2017). W referacie odpowiemy na pytania badawcze odnoszące się do znaczenia płci w różnicowaniu dostępu do kształcenia STEM na poziomie szkolnictwa zawodowego (zawodów szkolnych) oraz na poziomie szkolnictwa wyższego (kierunków studiów). Na obu poziomach obserwujemy w Polsce nadreprezentację mężczyzn. Wyjaśniając te różnice odwołamy się do znaczenia różnego rodzaju społecznych i instytucjonalnych uwarunkowań wyborów edukacyjnych (umiejętności poznawcze, pochodzenie społeczne, oferta edukacyjna). Ocenimy też w jakim stopniu nierówności w dostępie kobiet do STEM na poziomie wyższym jest warunkowana przez wcześniejsze wybory edukacyjne i różnice w dostępnej ofercie edukacyjnej. Unikalność wyników i wykorzystywanych danych w stosunku do dotychczasowych analiz tej problematyki w Polsce polega na możliwości uwzględnienia zmiennych dotyczących pochodzenia społecznego i kontekstu rodzinnego, danych poznawczych (umiejętności kluczowych mierzonych w badaniu PISA) oraz zróżnicowania geograficznego oferty edukacyjnej. Daje to możliwość bardziej pogłębionego wglądu w mechanizmy selekcji i wynikające z nich różnice w obserwowanych różnicach szans mężczyzn i kobiet w zdobywaniu kwalifikacji związanych ze STEM, które są kluczowe dla późniejszych zróżnicowań wyborów zawodowych i nierówności ze względu na płeć.

Mikołaj Jasiński, Marek Bożykowski, **Tomasz Zając** (Uniwersytet Warszawski), **Agnieszka Chłoń-Domińczak** (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Równość we wszystkim oprócz płac? Luka płacowa według płci wśród studentów i absolwentów studiów I, II i III stopnia*

Luka płacowa według płci (gender pay gap) jest dobrze znanym zjawiskiem społecznym, które w ostatnich latach przyciąga coraz więcej uwagi. Zjawisko to stało się ważną częścią dyskursu publicznego. Przykładem tej prawidłowości jest nałożony na brytyjskie firmy obowiązek raportowania danych o luce płacowej ich pracowników. Luka płacowa w Polsce jest relatywnie mała w porównaniu do innych państw zachodnich, jednak nie została ona dostatecznie dobrze przebadana. W ostatnim czasie na nośności zyskuje także temat dysproporcji płci na kierunkach należących do kategorii STEM, a także odmiennego funkcjonowania absolwentów i absolwentek tych kierunków na rynku pracy. Podnoszone jest zagadnienie znaczenia stereotypów płciowych utrzymujących ten stan rzeczy. W swojej prezentacji zademonstrujemy wyniki analiz luki płacowej studentów i absolwentów studiów I, II i III stopnia w Polsce, w tym w szczególności studiów z dziedziny nauk matematycznych i technicznych. Analizy oparte są na danych pochodzących z Ogólnopolskiego Systemu Monitorowania Ekonomicznych Losów Absolwentów Szkół Wyższych (systemu ELA). ELA zawiera połączone dane z systemu POL-on i rejestrów Zakładu Ubezpieczeń Społecznych dotyczące całej populacji studentów i absolwentów w Polsce. Prezentacja nie będzie ograniczać się do przedstawienia poziomu luki płacowej według płci. Dotychczasowe badania sugerują, że część opisywanych różnic może być powiązana z różnicami strukturalnymi, nie zaś być rezultatem dyskryminacji. W swojej analizie skupiamy się na cechach studentów i absolwentów powiązanych z poziomem różnic między płciami w wynikach osiąganych na rynku pracy. Szczególny nacisk będzie położony na dziedzinę studiów oraz branżę zatrudnienia. Umożliwi to zestawienie poziomu luki płacowej według płci wśród

studentów i absolwentów nauk matematycznych i technicznych z pozostałymi kierunkami, a także porównanie luki płacowej w przemyśle z pozostałymi branżami gospodarki.

Marta Bojko, Anna Knapińska, Aldona Tomczyńska (Ośrodek Przetwarzania Informacji — Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie): *Naukowczynie z obszaru STEM w nowym systemie nauki — czy nadal zwyciężczynie pośród przegranych?*

Renata Siemieńska (2000) uznała na początku dwudziestego wieku kobiety zajmujące się nauką w Polsce za zwyciężczynie wśród przegranych - ich względnie korzystna sytuacja w porównaniu z państwami Zachodu spowodowana była niedofinansowaniem nauki w Polsce. Ponieważ mężczyźni preferowali pracę w innych sektorach gospodarki, procentowy udział kobiet w nauce był stosunkowo wysoki. Tak jest do pewnego stopnia również obecnie - w 2016 roku w Polsce wśród badaczy kobiety stanowiły 37%, podczas gdy średnia dla 28 państw Unii Europejskiej wynosiła 33% (Eurostat 2019). W ostatniej dekadzie starania twórców krajowej polityki naukowej zmierzają w kierunku uczynienia z nauki sektora zdolnego do konkurowania w wymiarze globalnym oraz wnoszącego znaczący wkład do gospodarki. Dwoma podstawowymi celami wprowadzanej w Polsce w październiku 2018 roku reformy nauki i szkolnictwa wyższego są: umiędzynarodowienie badań i zwiększenie skali współpracy nauki z biznesem. W obu przypadkach uwaga decydentów politycznych i środowiska naukowego skupia się na dziedzinach określanym akronimem STEM (science, technology, engineering, mathematics). W tych obszarach możliwości komercjalizacji badań są szczególnie duże, a uczestnictwo badaczy w międzynarodowym obiegu wiedzy uważane jest za najważniejszy wyznacznik jakości pracy naukowej. W związku z tym zastanawia nas, jak najnowsza reforma może wpłynąć na sytuację kobiet zajmujących się STEM w sektorze nauki. Odpowiedzi na to pytanie udzielamy poprzez wskazanie różnic w zakresie umiędzynarodowienia i współpracy z biznesem pomiędzy naukowczyniami i naukowcami w STEM. Podstawą naszego wnioskowania jest badanie ilościowe przeprowadzone w 2017 roku na reprezentatywnej próbie 811 naukowców z Polski, uzupełnione dziewięcioma wywiadami pogłębionymi z renomowanymi badaczami. W przeprowadzonej analizie nacisk położony został na różnice w aktywności międzynarodowej i biznesowej naukowców, w poglądach na współpracę z biznesem i umiędzynarodowienie oraz w poziomie kapitału społecznego, rozumianego jako sieć kontaktów w świecie nauki. Aby uwzględnić różnicę pomiędzy rozkładem płci względem stopni i tytułów naukowych, w badaniu porównano również kobiety i mężczyzn znajdujących się na początkowym etapie kariery (magistrzy i doktorzy) oraz na etapie samodzielności naukowej (doktorzy habilitowani i profesorowie). Porównania rozkładów wskaźników aktywności sugerują, że kobiety charakteryzuje niższy poziom współpracy z biznesem niż mężczyzn. Wynik ten jest przede wszystkim istotny w przypadku naukowczyń na wczesnym etapie kariery. Brak różnic pomiędzy płciami zaobserwowano natomiast w zakresie poziomu umiędzynarodowienia badań. Aktywność w badanych obszarach okazała się być skorelowana z częstotliwością kontaktów z przedsiębiorstwami (w przypadku współpracy z biznesem) oraz z zagranicznymi naukowcami (w przypadku efektów o charakterze międzynarodowym). Podczas gdy nie występują różnice między płciami w zakresie kontaktów ze środowiskiem międzynarodowym, mniejsza aktywność kobiet w kooperacji nauka-biznes może się wiązać z ich niższym biznesowym kapitałem społecznym. Nasze badanie sugeruje, że w nowym systemie nauki, w którym kariera naukowców zależeć będzie nie tylko od ich czysto naukowej produktywności, ale również, w większym niż obecnie stopniu, od podejmowania współpracy z sektorem biznesu, nierównowaga struktury płciowej może się powiększyć.

Aleksandra Derra (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Długie trwanie efektu Matyldy, czyli o systemowych sposobach przeciwdziałania marginalizacji kobiet w nauce*

W późnych latach sześćdziesiątych XX wieku słynny socjolog Robert Merton zauważył, że system nauki i instytucje naukowe funkcjonują w przedziwny sposób. Zasługi znacznie częściej przypisuje się już uznanym naukowcom, ich prace są powszechniej i liczniej cytowane, a każde ich badanie uznaje się za wybitne i wyjątkowe. Opisywane zjawisko nazwał on „efektem Mateusza" i opisał jego dobroczynne działanie dla systemu nauki. Ponad dwadzieścia lat później amerykańska socjolożka i historyczka nauki Margaret Rossiter zauważyła, że dystrybucja uznania za osiągnięcia naukowe jest zróżnicowana ze względu na płeć. Jak zauważyła, kobiety naukowczynie są często ignorowane, odmawia się im uznania, ich badania są przemilczane, a czasami zupełnie zapomniane. Zjawisko to nazwała „efektem Matyldy" na cześć sufrażystki i krytyczki feministycznej Matyldy J. Cage. Przywołując dostępne dane statystyczne chcę pokazać, że skutki działania efektu Matyldy są widoczne również dzisiaj, efektywnie utrudniając kobietom uprawianie nauki w ten sam sposób, co mężczyźni. W swoim wystąpieniu omawiam najważniejsze czynniki i mechanizmy, które prowadzą do marginalizacji kobiet w nauce, skutkujące ich niską reprezentacją na najwyższych stanowiskach akademickich i badawczych. Biorę tutaj pod uwagę dynamikę rozwoju kariery naukowej kobiet, procesy podejmowania decyzji i zarządzania na uniwersytetach i w placówkach badawczych oraz rolę czynnika płciowego w obszarze badań naukowych. Wskazuję także na podstawowe instytucjonalne i systemowe sposoby na przywrócenie równości płciowej na uczelniach wyższych i w placówkach badawczych opracowane przez Europejski Instytut ds. Równości Kobiet i Mężczyzn (tzw. GEAR tools) oraz rolę wdrażania tak zwanych „Planów równości płciowej „(Gender Equality Plans). Zastanawiam się przy tym, na ile proponowane rozwiązania mogą dać się realnie zastosować w polskich instytucjach naukowych.

G54. KULTURA OBYWATELSKA — TEORIE I PRAKTYKI

Organizatorki: **Mariola Kuszyk-Bytniewska, Agnieszka Ziętek** (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

Język obrad: polski

Jedną z kategorii służących do opisu współczesnej rzeczywistości społecznej jest pojęcie kultury obywatelskiej. W ujęciu klasycznym („civic culture") jest ona definiowana jako swojego rodzaju kombinacja trzech podstawowych typów kultury politycznej (parafialnej, poddańczej i uczestniczącej), ale także, co podkreśla m.in. Jerzy Wiatr, jako takie połączenie tych trzech typów kultury politycznej, w którym prymat wiedzie tzw. *kultura uczestnicząca:* „Kultura obywatelska (ang. civic culture) to kultura uczestnicząca, w której elementy parafialnej kultury politycznej i poddańczej kultury politycznej nie zostały całkowicie usunięte, ale włączone w kulturę polityczną. Obywatele zachowują bardziej tradycyjne ich cechy. Jest najbardziej charakterystyczna dla systemów demokratycznych." Kultura obywatelska jest także określana mianem „wspólnoty obywatelskiej" - „civic community", „cnót obywatelskich" - „civic virtues" lub też „cnót liberalnych"- „liberal virtues". Można wskazywać także na kulturę obywatelską jako stanowiącą atrybut przypisany jednostkom (m.in. Parsons, Habermas) lub nowoczesnemu państwu (Sommers). Niezależnie od sposobu definiowana istotne staje się ustalenie relacji pomiędzy kulturą obywatelską a *kulturą polityczną*, która, w zależności od przyjętej perspektywy, może przyjmować pozycję nadrzędną lub podrzędną w stosunku do kategorii *kultury obywatelskiej*. We wspomnianym już, klasycznym ujęciu Almonda i Verby, *kultura obywatelska* stanowi obszar usytuowany na styku trzech typów kultury politycznej, ma zatem wobec nich charakter podrzędny. Na odmienny charakter tej relacji wskazuje z kolei Wnuk-Lipiński, dla którego kultura obywatelska jest kategorią skupiającą w sobie „zarówno polityczne jak i apolityczne aktywności obywatela." Jest to zatem perspektywa uwzględniająca zarówno działania stricte polityczne (udział w wyborach powszechnych, demonstrowanie poglądów i „sympatii"politycznych, inicjatywa obywatelska oraz wszelkie inne działania realizowane w obszarze polityki), jak też aktywności związane z tzw. „rolą obywatelską" (działalność w wolontariacie, organizacjach pozarządowych, czy szeroko rozumiany aktywizm społeczny).Jednocześnie, uwzględniając w dalszym ciągu perspektywę zaproponowaną przez Wnuka-Lipińskiego, *kulturę obywatelską* tworzyć będą takie elementy jak społeczne zaufanie, sieć wzajemnych powiązań między jednostkami, otwartość i tolerancja, zainteresowanie sprawami rozgrywającymi się w szeroko rozumianej przestrzeni publicznej. Poziom i natężenie tych elementów stanowić będą o występowaniu *niskiej* lub *wysokiej kultury obywatelskiej*. Im wyższy poziom zaufania pomiędzy jednostkami, tym bardziej rozbudowana sieć wzajemnych relacji i powiązań prowadząca i jednocześnie wzmacniająca współpracę oraz zaangażowanie obywatelskie. Z kolei na „niską kulturę obywatelską składa się partykularyzm, wzajemny brak zaufania w społeczeństwie, wykorzystywanie innych i ucieczka w prywatność – co może spowodować stagnację społeczną i ekonomiczną". W ramach proponowanej grupy tematycznej chcemy przyjrzeć się zarówno teoretycznym, jak też praktycznym wymiarom *kultury obywatelskiej*. W związku z tym interesować będą nas takie kwestie jak: współczesne sposoby definiowania kultury obywatelskiej, jej nawiązania do innych kategorii i koncepcji, takich jak partycypacja obywatelska/społeczna, aktywizm, sfera publiczna, lokalność itp.; deskryptywna i egzemplifikacyjna siła tej kategorii, a zatem jej możliwości nie tylko opisywania, ale również „tłumaczenia" współczesnej, „niestabilnej" rzeczywistości społeczno-politycznej; analityczna użyteczność tej kategorii do badań empirycznych (np. pod względem możliwości operacjonalizacji, określania wskaźników i zakresu badań); warunki sprzyjające wzmacnianiu i rozwijaniu wartości i kompetencji przypisywanych kulturze obywatelskiej. Do udziału zapraszamy zarówno teoretyków, jak również badaczy i praktyków podejmujących powyższą tematykę.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
AULA 3.6

Referaty wygłaszane:

Anna Radiukiewicz (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Obywatelska kultura polityczna w służbie tożsamości — przypadek Komitetu Obrony Demokracji*

Ugruntowana w naukach społecznych przez Almoda i Verbę (1963) koncepcja kultury politycznej, opiera się na założeniu o zgodności typów tej kultury z systemem politycznym. Autorzy ci mieli na myśli relację między postawami jednostek a systemami, w których one żyją. Tak więc, aby mówić o demokracji nie wystarczą procedury demokratyczne. Potrzebni są też obywatele o szczególnych atrybutach, składających się, jak ją określili Almond i Verba, na obywatelską kulturę polityczną. Badaczki i badacze, przyjmujący taką perspektywę, charakteryzując obywateli w systemie demokratycznym zwykli zwracać uwagę na takie ich cechy, jak np. zainteresowanie polityką, duże zaufanie do współobywateli i instytucji, tolerancja wobec innych poglądów i racji, skłonność do kooperacji w dążeniu do wspólnych celów. Jest tu więc mowa o pewnym wyobrażeniu idealnych obywatelki i obywatela, których wyróżnia świadomość, aktywność polityczna i/lub społeczna oraz troska

o dobro wspólne (Wnuk-Lipiński 2005). Obywatelskość kultury decyduje, rzec można, o „jakości" demokracji. Analizy tego obszaru polegają zatem na badaniu różnych formy aktywności obywateli, ich poglądów i opinii, by na tej podstawie oszacować poziom ich obywatelskości (Czapiński, Sułek 2011). Bywa też, że obywatelskość jest analizowana jako pojęcie, które funkcjonuje w ramach dyskursów społecznych. Pozwala to na zdiagnozowanie znaczeń, nadawanych obywatelskiej kulturze politycznej przez różnych aktorów społecznych, a także sposobom wykorzystywania tego pojęcia. Jeśliby z tej perspektywy badać obywatelskość, to stwierdzić można m.in. że jako pojęcie odegrała ona szczególną rolę w okresie transformacji. Sięgali po tę kategorię zarówno socjolodzy, opisujący społeczeństwo polskie po 1989 roku (Sztompka 1993), jak i np. politycy czy dziennikarze. Szukając powodów tej nagłej popularności obywatelskości, autorki i autorzy zajmujący się tą tematyką podkreślają rolę, jaką odegrało powiązanie tej idei z ideą rozwoju i jej zaprzęgnięcie do legitymizacji wprowadzonych w okresie transformacji przemian (Załęski 2001, Iłowiecka-Tańska 2011). Są i tacy, którzy zwracają uwagę, że charakteryzowanie się lub też bycie charakteryzowanym jako jednostka o obywatelskiej lub nie-obywatelskiej kulturze politycznej stało się cechą dystynktywną, pozwalającą odróżnić pionierów przemian od maruderów (Czyżewski 2008, Jaccobsen, Korolczuk 2015). Uruchamianie trybu binarnego łączyło się z praktykami dyscyplinowania niedojrzałych obywateli (Starego 2010) i pozwalało aktorom społecznym na strategiczne zarządzanie obywatelskością. Do dziś praktyka ta, polegająca na swoistym porządkowaniu świata: motywów, relacji, instytucji poprzez przypisywanie jednym chlubnych cech kodu obywatelskiego, a innym szkodliwych cech kodu antyobywatelskiego (Czyżewski 2008), jest szczególnie wyraźna w sytuacjach ostrego konfliktu politycznego. W referacie, poza refleksją nad funkcjonowaniem obywatelskiej kultury politycznej w polskim dyskursie publicznym, przyjrzę się zatem jej współczesnemu wykorzystywaniu. Materiał empiryczny, który posłuży mi do egzemplifikacji takich zastosowań, pochodzić będzie z badań dotyczących Komitetu Obrony Demokracji. W moich analizach zwrócę uwagę na stosowanie przez uczestników KOD-u obywatelskości (lub wskazywane jej braku) w procesie określania tożsamości zbiorowej tego ruchu społecznego.

Katarzyna Staszyńska-Zagórska (Akademia Leona Koźmińskiego w Warszawie): *Społeczne pojmowanie państwa, narodu i społeczności lokalnych a szanse i zagrożenia rozwoju kultury obywatelskiej w Polsce*

Przedmiotem referatu będzie rekonstrukcja znaczeń nadawanych społecznie trzem konstruktom o wspólnotowym charakterze: państwu, narodowi i społecznościom lokalnym oraz próba określenia, w jakim zakresie społeczne pojmowanie tych wspólnot sprzyja lub zagraża kształtowaniu się wysokiej kultury obywatelskiej i społeczeństwa aktywnego w wymiarze obywatelskim oraz jakie są ich korelaty. Rekonstrukcja znaczeń przypisywanych tym wspólnotom wskazywać będzie na zakres ich spójności z głównym nurtami filozofii politycznej (konserwatyzmem, republikanizmem, katolicką nauką społeczną, liberalizmiem i socjalizmem). Sposób pojmowania wspólnot oraz wzajemnych relacji między nimi a jednostkami ma istotny, jeśli nie zasadniczy wpływ na kształtowanie się kultury obywatelskiej i społeczeństwa obywatelskiego. Świadomość i wiedza o tych wspólnotach oraz wzajemnych powinnościach wspólnot i jednostek warunkuje bowiem zakres podmiotowości obywateli, a zatem decyduje o ich zdolności do wyrażania swoich potrzeb i preferencji, gotowości do partycypacji społecznej i politycznej, zdolności do krytycznej oceny działań rządzących; w ostatecznym rezultacie decyduje o jakości systemu społecznego. W referacie wykorzystane będą wyniki projektu badawczego „Doktryna Polaków", na który składały się obszerne badania jakościowe (24 zogniskowane wywiady grupowe) oraz reprezentatywne badanie ankietowe na reprezentatywnej losowo dobranej próbie dorosłych Polaków liczącej 934 osoby.

Szymon Wójcik (Uniwersytet Warszawski): *Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze jako przejaw partycypacji obywatelskiej i działanie komunikacyjne*

Mechanizm obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej funkcjonuje w polskim systemie prawnym od 20 lat. Został wprowadzony do Konstytucji RP w 1997 r., a przepisy umożliwiające jej realne zastosowanie znalazły się w ustawie o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli z 1999 r. Od tej pory z możliwości zgłoszenie własnych propozycji legislacyjnych skorzystało ponad sto różnych grup obywatelskich. Pod ich projektami podpisy złożyło miliony Polaków. Popularność praktykowania tej formy demokracji w ostatnich latach wzrasta. Instytucja inicjatywy obywatelskiej nie doczekała się jednak w polskiej nauce pogłębionej analizy. W referacie przedstawione zostaną wyniki badań własnych, które stanowiły socjologiczną analizę funkcjonowania instytucji obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej w Polsce. Obywatelskie inicjatywy ustawodawcze potraktowano jako przejawy działania społecznego w rozumieniu Maksa Webera. Do ich analizy zastosowano teorię działania komunikacyjnego Jürgena Habermasa, wyodrębniając aspekty działania strategicznego, regulowanego przez normy, dramaturgicznego i komunikacyjnego. To ostatnie uznano za Habermasem za konstytutywne dla udziału obywateli w życiu publicznym, a więc także dla prawidłowo funkcjonującej demokracji. Badanie miało charakter jakościowy; zastosowano metodę studiów przypadków. Analizie jakościowej poddano sześć zakończonych obywatelskich inicjatyw ustawodawczych z lat 2008-2014, dobranych pod kątem zróżnicowania formalnego wyniku (uchwalenie, odrzucenie, dyskontynuacja), charakteru propozycji legislacyjnej (nowelizacja lub nowa ustawa) oraz zróżnicowania tematycznego. Jako materiału badawczego użyto różnych typów źródeł, tak aby poprzez

proces triangulacji uzyskać jak najpełniejszy obraz badanych przypadków. Wśród zastosowanych metod i technik badawczych była analiza materiałów niewywołanych, takich jak uzasadnienia projektów, stenogramy debat sejmowych, materiały promocyjne inicjatorów itp. oraz pogłębione wywiady indywidualne z osobami zaangażowanymi w daną inicjatywę, w tym z liderami komitetów organizujących inicjatywy. W rezultacie zrekonstruowano poszczególne inicjatywy pod kątem ich przebiegu, ale także kontekstów społeczno-politycznych, motywacji, używanych taktyk i strategii oraz metod komunikacji z opinią publiczną i z parlamentarzystami. Pozwoliło to na odpowiedź na pytania o czynniki wzmacniające oraz hamujące osiąganie sukcesu przez grupy obywateli oraz o rolę mechanizmu obywatelskiej inicjatywy ustawodawczej dla partycypacji obywatelskie i szerzej dla demokracji. Teoria działania komunikacyjnego zastosowana do analizy obywatelskich inicjatyw ustawodawczych pozwoliła ukazać złożoność stojących za nimi działań społecznych. Dzięki tej ramie teoretycznej możliwe było wyodrębnienie różnych aspektów działania: strategicznego, regulowanego przez normy, dramaturgicznego i komunikacyjnego. Szczególnie przebieg tego ostatniego decydował w znacznym stopniu o sukcesie bądź porażce danej inicjatywy. Pokazuje to, że zgodnie z koncepcją Habermasa prawdziwy udział obywateli w demokracji nie jest możliwy bez podjęcia wysiłku działania zorientowanego na porozumienie.

Agnieszka Ziętek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Ruchy nieformalne jako egzemplifikacja asertywnej kultury obywatelskiej? Przypadek oddolnych ruchów społecznych w Polsce*

W ostatnich latach obserwować możemy rosnącą aktywność oddolnych ruchów społecznych, coraz częściej rezygnujących z możliwości nadania swojej działalności ram formalno-prawnych (np. w postaci organizacji tzw. „trzeciego sektora"). Dotyczy to zarówno działań na poziomie lokalnym (oddolne, nieformalne ruchy społeczne dla których impulsem powstania były bieżące istotne kwestie lokalne, jak chociażby eksploatacja i niszczenie terenów zielonych, sprzeciw wobec realizowania planów prywatnych inwestorów kosztem dobra wspólnego mieszkańców, krytyka działań realizowanych przez władze lokalne itp.), jak również szerszym, krajowym (np. sprzeciw wobec planowanych zmian w zakresie prawnych). Zjawisko to zostało opisane m.in. przez takich badaczy Offe (1985), Castells (2012), Mikuś (2015), czy na gruncie krajowym: Martela (2011), Herbst (2013), Mergler, Pobłocki, Wudarski (2013), Makowski (2014), Chimiak (2014), Troszyński (2014), Polańska (2015, 2016, 2018), Kowalewski (2016), czy Ziętek (2018). Równolegle do tego procesu mamy także do czynienia z próbami redefinicji kategorii kultury obywatelskiej. W „klasycznym" ujęciu modelu kultury obywatelskiej zaproponowanej w latach 60tych przez Almonda i Verbę była ona definiowana jako swoista „wypadkowa" trzech podstawowych rodzajów kultury politycznej - parafialnej, poddańczej oraz kultury uczestniczącej oraz charakteryzowała się m.in. wysokim poziomem społecznego zaufania oraz wiarą w mechanizmy i praktyki demokratyczne. Swoistą przeciwwagę dla tego „klasycznego" modelu zaproponowali Dalton i Welzel. Asertywna kultura obywatelska charakteryzuje się wg tych autorów m.in. niskim poziomem zaufania (zarówno w wymiarze jednostkowym, jak też instytucjonalnym), a także silnym poparciem dla zasad demokracji przy jednoczesnym niskimi poziomie akceptacji dla sposobów urzeczywistniania jej postulatów (Dalton, Welzel 2014). Proponowane wystąpienie stanowić będzie próbę odpowiedzi na pytanie o analityczny i eksplanacyjny potencjał zredefiniowanego pojęcia kultury obywatelskiej, czyli asertywnej kultury obywatelskiej zaproponowanej przez Daltona i Welzela. Empiryczny punkt odniesienia stanowić będą jakościowe badania terenowe (indywidualne wywiady pogłębione z przedstawicielami ruchów nieformalnych) realizowane w Polsce w 2019 roku.

Katarzyna Niziołek (Uniwersytet w Białymstoku): *Teatr partycypacyjny jako środek ekspresji i badania kultury obywatelskiej*

Teatr partycypacyjny to zespół różnorodnych praktyk, które z jednej strony, są wyrazem demokratyzacji w sferze kultury (stwarzają konteksty sprzyjające twórczości artystycznej nieprofesjonalistów), z drugiej, stanowią przedpole aktywności o charakterze obywatelskim (wytwarzają sytuacje i przestrzenie publiczne). Jednocześnie praktyki te pozwalają - niejako w zminiaturyzowanej skali - na obserwację i zrozumienie procesów właściwych życiu publicznemu, widzianych z perspektywy fenomenologicznej, interakcjonistycznej czy humanistycznej, oraz na konstruowanie opisów i teorii znaczących nie tylko dla badaczy, ale też (a nawet przede wszystkim) dla uczestników przedstawianej rzeczywistości. W referacie, opierając się na spektaklach partycypacyjnych, które współtworzyłam (Metoda ustawień narodowych, Modlitwa. Teatr powszechny, Bieżenki) i charakterystycznych dla nich rolach uczestników (protagonisty, użytkownika/gracza, współtwórcy), postaram się zarysować koncepcję teatru partycypacyjnego nie tylko jako środka ekspresji obywateli, ale także jako metody badania dynamiki przestrzeni publicznej, którą Hannah Arendt opisywała jako przestrzeń pojawiania się, oraz rozwijania - zarówno w uczestnikach, jak i widzach - wyobraźni socjologicznej, w której Charles Wright Mills widział warunek społeczeństwa obywatelskiego i najbardziej obiecujący rezultat obywatelskiego zaangażowania socjologa.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
AULA 3.6

Referaty wygłaszane:

Magdalena Muszel, Grzegorz Piotrowski (Europejskie Centrum Solidarności w Gdańsku, International Centre for Research and Analysis): *Praktyki obywatelskie aktywistek w małych miastach*

Jak to jest być aktywistką w małym lub prowincjonalnym miasteczku? Czy wyzwania strukturalne, jakie stoją przed aktywistkami z małych miast są jakie same jak ich odpowiedniki z dużych miast, które zwykle są studiowane i opisywane w literaturze naukowej? Jeśli środowisko jest inne, to czy małomiasteczkowi aktywiści i aktywistki przyjmują inne praktyki, aby poradzić sobie z wyzwaniami wynikającymi z różnych kontekstów, w których działają? W referacie staramy się odpowiedzieć na niektóre z tych pytań, spoglądając na organizatorki Czarnych Protestów w prowincjonalnych miastach Polski w 2016 roku i później. Protesty te, zorganizowane w celu przeciwstawienia się planowany zmianom w już i tak represyjnej ustawie antyaborcyjnej nie tylko zaskoczyły wszystkich swoją skalą i intensywnością, ale także ich dystrybucją, ponieważ większość protestów miała miejsce w małych i prowincjonalnych miastach w Polsce. Referat ma na celu wypełnienie luki w wiedzy na temat ruchów społecznych między analizą aktywizmu w dużych miastach (na których buduje się większość teorii) a aktywizmem na wsi, a oparty jest o 24 pogłębione wywiady przeprowadzone w sierpniu 2018. Celem referatu jest przedstawienie społecznego, politycznego i kulturowego środowiska małych miasteczek i ich wpływu na działalność obywatelską. Pomimo rosnącej literatury na temat Czarnych protestów (często wywodzącej się od działaczy, vide Korolczuk 2016; Murawska i Włodarczyk 2016; Król i Pustułka 2018; Chmielewska i in. 2017; Czarnacka 2016, 2018; Kowalska i in. glin. 2018), ich znaczenia dla ożywienia polskiego ruchu feministycznego, istnieje ogromna i zaskakująca luka w literaturze ruchów społecznych, która dotyczy aktywizmu małomiasteczkowego. Analizując środowisko, w którym działacze w małych miastach organizowali protesty w 2016 r. i sposób, w jaki ich zaangażowanie trwało i rozwijało się z czasem (np udział w kampanii wyborczej przed wyborami samorządowymi w 2018 r.), chcemy tę lukę wypełnić. Literatura ruchów społecznych, skoncentrowana jest na temacie aktywizmu w dużych miastach i ewentualnie aktywizmu wiejskiego. Nasze założenie jest takie, że aktywizm w prowincjonalnych miastach jest różny niż w metropoliach, dlatego jednym z kluczowych celów tego referatu jest zdefiniowanie i charakterystyka tego aktywizmu i prowincjonalnych małych miast jako areny tego aktywizmu. Ponadto, dostarczając materiału empirycznego, chcemy przyczynić się do bardziej ogólnego obrazu i lepszego zrozumienia ruchów polskich kobiet i feministek w ostatnich latach.

Klaudia Jankowska (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Relacja obywatel-samorząd na poziomie niewielkich społeczności lokalnych — konstruktywna współpraca czy obojętne informowanie?*

Budowanie i kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego (a co za tym idzie kultury obywatelskiej) jest procesem złożonym i długotrwałym. Wypracowanie dobrych praktyk udziału obywateli w życiu publicznym oraz wytworzenie w nich poczucia odpowiedzialności i chęci aktywnego działania w decydowaniu wymaga nie tylko długiej ilości czasu, ale również dobrej woli ze strony obu stron: władzy i ludzi. Szczególnie istotną przestrzenią społeczeństwa obywatelskiego jest jego kształt w społecznościach lokalnych. Ze względu na poziom decentralizacji Polski bardzo duża liczba zadań spoczywa w rękach gmin. To właśnie z władzami tego samorządu obywatele nawiązują swoje pierwsze relacje z władzami państwowymi. Zrównoważony kontakt między obiema stronami, który nie sprowadza się do szczątkowej informacji ze strony władz gminy odnośnie niektórych tylko swoich decyzji, sprawia, że społeczność lokalna rozwija się sprawniej a potrzeby miejscowej ludności są spełniane efektywniej. Poziom i kształt relacji na poziomie gminnym jest również bardzo ważny dla relacji obywatel a władza centralna. Doświadczenie osobistego kontaktu z samorządem bardzo często jest podstawą do określonych postaw i opinii w stosunku do najważniejszych władz państwowych i procesów z nimi związanych - np. jest czynnikiem wpływającym na frekwencję wyborczą. Celem referatu będzie przedstawienie praktyki kontaktu z obywatelem władz samorządowych gmin powiatu jarocińskiego (południowa część województwa wielkopolskiego): dwóch gmin miejsko-wiejskich (Jarocin, Żerków) oraz dwóch gmin wiejskich (Jaraczewo, Kotlin). Opisane zostaną sposoby informowania i decydowania o ważnych kwestiach w każdej ze społeczności. Poruszony zostanie także temat propozycji i pomysłów, co do uaktywnienia społecznego obywateli oraz diagnoza szans i barier istniejących we wspomnianych „małych ojczyznach" pod względem relacji na linii: obywatel-władza samorządowa. Uzyskane wnioski mogą posłużyć analizie i porównaniu z danymi uzyskanymi w innych małych społecznościach lokalnych, nie tylko na terenie województwa wielkopolskiego. Mają szansę stać się również podstawą do przeprowadzenia na terenie wymienionych wyżej czterech gmin badania wśród mieszkańców i pozwolić na skonfrontowanie opinii i propozycji na ten temat

obu grup: obywateli i władz samorządowych. Bazą empiryczną dla referatu będzie przeprowadzone przeze mnie indywidualne wywiady (IDI) z władzami samorządowymi wszystkich czterech gmin powiatu jarocińskiego: burmistrzami, wójtami, sekretarzami, przewodniczącymi Rad Gmin oraz wybranymi sołtysami na temat relacji między samorządami gmin a ich obywatelami.

Beata Biel (Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie): *Homo sovieticus w społeczeństwie obywatelskim. Obywatelskość w ujęciu „Nowych Dróg" oraz w literackich i prasowych polemikach*

Współczesny świat postkomunistycznych demokracji jest bez wątpienia światem zmagającym się z piętnem minionego systemu społecznego. Kształtowana przez komunistycznych ideologów mentalność jednostki oraz koncepcja ładu społecznego opartego na teorii leninowskiej świadomości wnoszonej z zewnątrz, przyczyniły się do wypaczenia pojmowania idei społeczeństwa obywatelskiego. Przybliżenie głównych zasad socjalistycznego porządku społecznego w oparciu o czasopismo „Nowe Drogi" oraz przedstawienie prasowych dyskusji i sporów z pierwszego dziesięciolecia III Rzeczypospolitej pozwoli wskazać nie tylko na zasadność tych obaw, ale podkreślić te cechy kolektywistycznego ładu, które przyczyniły się do nieprzystosowania człowieka komunizmu by współdziałać w ramach społeczeństwa obywatelskiego. Jednostki społeczeństwa socjalistycznego, w którym interakcje jednostkowe i grupowe oparte były na kolektywnych normach etycznych, urzeczywistniały twierdzenie Czesława Miłosza ze „Zniewolonego umysłu": „…harpun został rzucony i trafił. Dokądkolwiek się skierują, będą nieśli w sobie ostrze" (Miłosz 1989: 29.). W obliczu problemów społeczeństwa polskiego borykającego się z komunistycznymi wzorami kultury obywatelskiej nader ważne i aktualne pozostają literackie diagnozy Homo sovieticusa. Diagnozy te, choć są literackim przedstawieniem, to jednak nie można ich określić mianem fikcji, ponieważ ich autorzy, jak choćby Aleksander Zinowiew czy ks. Józef Tischner, to niekonwencjonalni pisarze z warsztatem badawczym z zakresu filozofii, socjologii czy też politologii. Ich błyskotliwe i zarazem zaskakujące twierdzenia mogą wiele wnieść do analiz podejmowanych nad społeczeństwem obywatelskim w postkomunistycznych krajach Europy środkowowschodniej. Tischner wskazywał na nieprzystosowanie postkomunistycznej jednostki do wolności i związanej z nią odpowiedzialnością; był to człowiek, który jak zinowiewowski bohater powieści „My" czuł się bezpiecznie w zorganizowanej „nie-wolności". Z kolei Edmund Wnuk-Lipiński pisał o tzw. „wyuczonej bezradności" deformującej życie polityczne i społeczne. Wszystkie te obrazy pokazują jak silnie w demokracjach krajów Europy Środkowej i Wschodniej zakorzenione są mity stworzone przez komunizm, mity które rzutują na kulturę obywatelską.

G55. KWESTIE ETYCZNE W BADANIACH SPOŁECZNYCH

Organizatorki: Sylwia Męcfal, Izabela Ślęzak (Uniwersytet Łódzki), **Adrianna Surmiak** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski

Etyka stanowi jeden z filarów współczesnej praktyki prowadzenia badań społecznych, zwłaszcza jakościowych. Stawia się ją na równi z warsztatem metodologicznym czy podstawami teoretycznymi projektowanych i prowadzonych badań. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest stale rosnąca liczba publikacji poświęconych zarówno kwestiom teoretycznym jak i praktycznym, które dotyczą między innymi wyzwań czy dylematów, jakich badacze doświadczają podczas eksploracji różnych środowisk i obszarów badawczych. Z drugiej strony zwiększa się także kontrola formalna nad etycznymi decyzjami badaczy (np. poprzez komisje etyczne), co wprowadza nowy kontekst dla badań prowadzonych w naszym kraju. Do dyskusji w ramach grupy tematycznej zapraszamy badaczy oraz teoretyków, którzy zainteresowani są tym, jak kwestie etyczne wpływają na współczesne praktyki badawcze w naukach społecznych. Zakres podejmowanych zagadnień będzie obejmował między innymi:

- Podejścia metodologiczne, teorie etyczne a praktyka badawcza. Jak różne podejścia metodologiczne kształtują etykę badań? Jakie teorie etyczne mają zastosowanie w praktyce badawczej?
- Dobre i złe praktyki w badaniach społecznych. Na przykład: jak etycznie reprezentować dane? W jaki sposób chronić badanych przed wykorzystaniem? Czy płacenie uczestnikom badań za udział w badaniach jest dobrą czy złą praktyką badawczą?
- Etyka w badaniach „tematów trudnych", jednostek (grup, społeczności) „marginalizowanych", „wykluczonych", „podatnych na zranienie" (*vulnerable*). Na przykład: Jakie dylematy, problemy i wyzwania etyczne wiążą się z prowadzeniem tego typu badań?
- Dylematy i problemy etyczne w badaniach prowadzonych poza akademią
- Wyzwania dla etyki badań, zwłaszcza w kontekście zastosowania nowych technologii.
- Etyka zasad i ocena etyczności badań. Czy potrzebne są kodeksy dla badaczy społecznych? Jak ewaluować etyczność projektów badawczych? Czy warto czy nie warto powoływać komisje etyczne w badaniach społecznych?
- Nauczanie etyki badań. Jak skutecznie uczyć? Czego należy uczyć a czego nie uczyć?
- Odpowiedzialność badacza. Za co i za kogo badacz jest odpowiedzialny na różnych etapach procesu badawczego? Co oznacza taka odpowiedzialność w praktyce badawczej? Jak się przejawia?

- Etyka badacza, etyka badań a etyka badanych. Na przykład: Jak na siebie wzajmnie wpływa etyka badacza, etyka badań i etyka badanych w praktyce badawczej? W jakim stopniu badacz powinien dostosowywać swoje postępowanie w terenie do etyki badanych?
- Strategie ochrony i reprezentacji danych wrażliwych. Jak postępować z wrażliwymi danymi na różnych etapach procesu badawczego? Jak pisać w sposób etyczny?
- Miejsce etyki w badaniach społecznych. Jaka jest granica między etycznością a „moralizatorstwem"? Jakie znaczenie ma lub powinna mieć etyka w badaniach społecznych?
- Strukturalne, psychologiczne, społeczne, ekonomiczne i inne uwarunkowania etyki badań społecznych w teorii i praktyce badawczej. Jak różne czynniki wpływają na etykę w praktyce badawczej?
- System grantowy, prekaryzacja a etyka. Na przykład: jakie są konsekwencje rosnącej rywalizacji o środki grantowe na badania dla etyki badań?
- Nadużycia badawcze i naruszenia etyki zawodowej.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.4

Referaty wygłaszane:

Ewa Maciejewska-Mroczek (Uniwersytet Warszawski): *Dzieci i dorośli w badaniach społecznych — wymiar etyczny*

W ostatnich latach coraz uwagi poświęca się badaniu światów dzieci. W ramach intensywnie rozwijanego nurtu new childhood studies nie tylko eksplorowane są rozmaite obszary tematyczne, lecz także rozwijana jest refleksja nad metodologią badań oraz ich wymiarem etycznym. Poznanie i reprezentacja dziecięcych głosów są bowiem zadaniami niełatwymi ze względu na specyficzne relacje władzy. Razem ze współpracowniczkami z Interdyscyplinarnego Zespołu Badań nad Dzieciństwem UW również staramy się podejmować refleksję na ten temat z uwzględnieniem lokalnego kontekstu, czego efektem jest m.in. stworzenie Kodeksu dobrych praktyk w badaniach z dziećmi (Maciejewska-Mroczek, Reimann 2017). Refleksja etyczna jest tutaj traktowana jako szczególne zobowiązanie z powodu usytuowania społecznego badanych podmiotów. W moim wystąpieniu, bazując na prowadzonych własnych badaniach w obszarze childhood studies, przyjrzę się dylematom etycznym, które mogą pojawić się w procesie badawczym z udziałem dzieci - w szczególności dotyczącym tematów wrażliwych, takich jak zdrowie czy trudne historie rodzinne. Jako punkt wyjścia przyjmę postać odźwiernego, gatekeepera, którym w badaniach z dziećmi jest dorosły, zwykle rodzic i dalej zastanowię się szerzej nad relacjami władzy tworzącymi się w tym kontekście, a dotyczącymi triady dziecko-rodzic-badaczka. Zastanowię się się nad wiedzą i jej źródłami: czym jest dla dziecka, a czym dla dorosłych aktorów? Kto ma władzę nad informacją, zarówno przed badaniem, w jego trakcie, jak i po nim? Dorośli miewają wiedzę, którą dzielą się z badaczami, ale ukrywają ją przed dziećmi (np. wiedzę dotyczącą ich przeszłości). Stawiam sobie w tym kontekście pytanie: czy może być tak, że wiemy o podmiocie naszych badań za dużo? Rodzice mogą też, przeciwnie, obawiać się, że to dziecko za wiele powie badaczce. Głosy dziecięce, w badaniu i poza nim, często bywają bowiem traktowane jako podejrzane: niepewne, zmienne, niedojrzałe, wymagające kontroli. Jednocześnie, jak będę dowodzić, dzieci nie należy traktować jako podmiotów biernych czy bezbronnych w sytuacji badawczej - dysponują one środkami, by wpływać na tę sytuację na swoich prawach. Dzieląc się swoimi wnioskami i wątpliwościami na temat badań z udziałem dzieci, chciałabym przyczynić się do rozwoju dyskusji na ten temat, w szczególności w lokalnym kontekście.

Małgorzata Rajtar (Polska Akademia Nauk w Warszawie, University of Helsinki): *Badania etnograficzne wśród osób z chorobami rzadkimi - wyzwania etyczne i komisje etyczne*

Od lat 90-tych XX wieku choroby rzadkie zaczęły zyskiwać specjalny status w polityce zdrowotnej Unii Europejskiej (UE). Zgodnie z prawodawstwem UE pacjenci cierpiący na choroby rzadkie, których liczbę w całej UE szacuje się na 27-36 milionów, powinni mieć prawo do takiej samej jakości leczenia, jak i inni pacjenci. W dokumencie z 2009r. Rada UE zaleciła między innymi opracowanie i wprowadzenie narodowych programów dla chorób rzadkich w celu poprawy leczenia i zapewnienia odpowiedniej opieki socjalnej pacjentom i ich rodzinom. Polska jest jednym z ostatnich krajów w UE, który nadal nie doczekał się wprowadzenia takiego planu w życie. Sytuacja i doświadczenia osób cierpiących na choroby rzadkie i ich rodzin pozostaje wciąż zagadnieniem, które wymyka się szereszym badaniom antropologicznym i socjologicznym. Jednocześnie jest to bardzo zróżnicowana choć liczna grupa osób (w Polsce liczbę pacjentów szacuje się na 2,5-3 miliony), którą w szczególny sposób i na różnych poziomach można określić jako vulnarable (podatną na zranienie). W niniejszym referacie, który opiera się na prowadzonych od 2016 porównawczych (Finlandia i Polska) badaniach antropologicznych wśród chorych na rzadkie choroby metaboliczne, ich rodzin i przedstawicieli medycyny, poruszę kwestie związane z etyką szczególnie w dwóch kontekstach. Po pierwsze

w kontekście wyzwań etycznych, które stoją przed badaczami prowadzącymi badania wśród grup „podatnych na zranienie" takich jak chorzy na choroby rzadkie oraz ich opiekunowie. Po drugie w kontekście problemów, które pojawiają się na etapie przygotowania i składania wniosków do komisji etycznych wydających zgodę na prowadzenia badań etnograficznych z członkami tychże grup. Odwołam się tutaj do doświadczeń moich i mojego zespołu w trakcie składania wniosków do komisji etycznych w Finlandii i Szwecji.

Grzegorz Całek (Uniwersytet Warszawski): *Problemy i dylematy etyczne w badaniach rodzin dzieci z niepełnosprawnościami*

„Socjologowie powinni być świadomi, że w toku badania wchodzą w relacje z różnymi osobami i grupami społecznymi oraz że stosunki te mają wymiar etyczny" oraz „Socjologowie mają obowiązek zapewnić, by prowadzone badania nie miały negatywnego wpływu na stan fizyczny, społeczny i psychiczny ich uczestników. Powinni dążyć do ochrony praw badanych, ich interesów, wrażliwości i prywatności, nawet, jeśli wyważenie sprzecznych interesów może okazać się trudne" - te dwie zasady zaczerpnięte z Kodeksu Etyki Socjologa PTS stanowią punkt wyjścia do refleksji, które przedstawię w swoim referacie, a które są istotne dla badaczy prowadzących badania rodzin dzieci z niepełnosprawnością. Jakie relacje można nawiązać z rodzicem dziecka z niepełnosprawnością? Gdzie przebiega granica pomiędzy rolą badacza, a innymi rolami (konsultanta, osoby wspierającej, mediatora czy terapeuty)? Czy (i ew. w jakim zakresie) można wykroczyć poza rolę badacza? Jeśli tak, czy wolno zatem badaczowi w jakimkolwiek stopniu wpłynąć na zmianę biografii osoby badanej? Jeśli nie, czy to etyczne, gdy wiemy, że jesteśmy w stanie pomóc dziecku z niepełnosprawnością i jego rodzinie? Czy badania rodzin dzieci z niepełnosprawnościami powinni przeprowadzać badacze „czyści", bez „wrażeń" własnych, ale przez to otwarci na osoby badane? Czy raczej osoby mające osobisty stosunek do badanej tematyki, znające ją, wprawdzie zagrożone przez to narzucaniem swojego oglądu rzeczywistości, ale jednocześnie „wiedzące, o co pytać"? Czy i jedni, i drudzy mogą prowadzić takie badania bez przygotowania na niespodziewane reakcje osób doświadczonych trudnymi do wyobrażenia problemami codzienności życia z dzieckiem z niepełnosprawnością? Ale czy to znaczy, że takie badania powinni prowadzić jedynie socjologowie, będący jednocześnie psychologami czy terapeutami? Czy w ogóle można na niespodziewane sytuacje w rozmowie z rodzicami dzieci niepełnosprawnych się przygotować? Które elementy biografii rodzin z dziećmi z niepełnosprawnością są „uniwersalne", a które na tyle indywidualne, że jest zagrożona anonimowość uczestnika badań? Podczas swojego wystąpienia poszukam odpowiedzi na powyższe i inne pytania, korzystając z siedmioletnich doświadczeń badań i innych działań prowadzonych z rodzinami dzieci z zespołem Aspergera przez Polskie Towarzystwo Zespołu Aspergera. Nie zaprezentuję jednak prostych odpowiedzi, ponieważ nie jest to możliwe - wskażę natomiast argumenty za przedstawionymi stanowiskami. Konkluzja wystąpienia będzie jednak jednoznaczna: prowadzenie takich badań wymaga od badacza niesłychanego, indywidualnego wyczucia, dużych kompetencji etycznych, a także zwykłej, ludzkiej pokory.

Jan Frydrych (Uniwersytet Warszawski): *Problemy metodologiczne i etyczne prowadzenia badań jakościowych w hospicjum*

Wystąpienie ma na celu zarysowanie podstawowych problemów etycznych i metodologicznych, z jakim boryka się badacz prowadzący badania w hospicjum. Pierwsza część wystąpienia poświęcona będzie uzasadnieniu, dlaczego warto zajmować się tematyką śmierci, a także prowadzić badania w hospicjach. Mimo ciągle rosnącej liczby pozycji tanatologicznych, praktyki związane z opieką nad umierającym w dalszym ciągu pozostają na marginesie obszaru zainteresowań nauk humanistycznych. Kompleksowych badań nad tą tematyką jest w Polsce bardzo mało. Autor wystąpienia uważa, że to, w jaki sposób konstruowana i dyskursyfikowana jest instytucjonalna opieka nad umierającym, daje wgląd nie tylko w same procesy trajektorii umierania, ale może być również odbiciem kulturowych tendencji i zachodzących zmian w opiece nad bliską osobą, strukturze rodziny, podejściu do choroby i medykalizacji obszarów związanych z umieraniem. Zajmowanie się tą tematyką z perspektywy badań jakościowych jest trudne. Pierwszą przeszkodą, pojawiającą na każdym etapie badań jest tabuizacja umierania. Problem zauważyć można nawet podczas przedstawiania tematyki badań w gronie pracowników naukowych. Jak rozmawiać o umieraniu? Jak o nim opowiadać? Jest to szczególnie problematyczne, jeśli dotyczy zanurzonego w cierpieniu osobistego doświadczenia umierających bądź ich rodzin. Kolejną trudnością jest etyczno-moralny dylemat samej decyzji o zajmowaniu się tą tematyką. Fakt, że już na poziomie rozmowy wśród osób niezaangażowanych budzi ona emocje, wskazywać może na to, z jak dużym ładunkiem emocjonalnym wiąże się u aktorów bezpośrednio zaangażowanych w tę problematykę. Prowadzi to do prostej wątpliwości - czy badacz ma prawo ingerować w tak delikatną materię? Czy ma prawo rozmawiać z osobami, którym zostało kilka dni życia, z ich rodzinami albo z pracownikami opieki, którzy sami wkładają duży wysiłek w racjonalizowanie swojej pracy? To nie jedyne problemy etyczne, z jakimi można zetknąć się badając praktyki opieki nad umierającym. Jak zachować się w obliczu działań, które nie mieszczą się w standardach opieki paliatywnej czy założeń ruchu hospicyjnego? Czy rozmawiając z osobą umierającą, która desperacko potrzebuje kontaktu, po skończonym wywiadzie wrócić do domu, czy z nią zostać? Innymi słowy, czy można badać hospicja bez aktywnego udziału w praktykach opieki? Czy pozycję opiekuna można wykorzystać do prowadzenia badań? Jeśli tak, to jak konstruować równowagę

między rolą badacza a rolą opiekuna? Ostatnim elementem wystąpienia będzie próba zarysowania problemów metodologicznych. Klasyczna teoria etapów umierania Elisabeth Kübler-Ross staje się w tym kontekście istotnym zagadnieniem problematyzującym kontakt z chorym i strukturę wywiadu. Bezpośredni kontakt z cierpieniem drugiego człowieka ma potencjał rozsadzający konstrukcje teoretyczne służące do jego analizy. Czy (i jak) prowadzić rozmowę z osobą skrajnie wyczerpaną chorobą? Sam teren hospicjum również może mieć wpływ na przebieg wywiadu. Czteroosobowe pokoje i brak mobilności chorych sprawia, że w wywiadzie w pewien sposób uczestniczą na raz wszyscy chorzy z pokoju. Jak rozwiązać problem braku możliwości autoryzacji wywiadów? To tylko część pytań, na które należy odpowiedzieć, chcąc prowadzić badania w hospicjach. Opieka nad osobami umierającymi to dalej mało poznane, ale bardzo ważne zagadnienie. Jego zgłębienie wymaga odpowiedniej postawy, dostosowanej metodologii oraz namysłu etycznego. Refleksja nad właściwymi narzędziami jest w dalszym ciągu mało pogłębiona.

Patrycja Knast (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Etyka w badaniach nad grupami opartymi o program 12 Kroków i 12 Tradycji*

W swoim wystąpieniu chciałabym przyjąć i obronić tezę, że tradycja 12 ADZ (brzmi ona: „Anonimowość stanowi duchową podstawę wszystkich naszych Tradycji, przypominając nam zawsze o pierwszeństwie zasad przed osobistymi ambicjami" (http://www.przystan-m.pl/index.php/stowarzyszenie-przystan-m/wspolnota-adz) jako zasada postępowania etycznego grupy podatnej na zranienie jest zbieżna z zasadami anonimowości i poufności w badaniach jakościowych, dzięki czemu może być włączona w refleksję i praktykę etyczną badacza społecznego. Przede wszystkim zwrócę uwagę na obszary anonimizacji (dane osobowe, relacje rodzinne, wszelkie dane ułatwiające identyfikację), ochronę informacji oraz sposób ich udostępniania. We wstępie swojego referatu zamierzam także zarysować podobieństwa i różnice pomiędzy Ruchem AA a 12-krokowymi grupami wsparcia organizowanymi przez Stowarzyszenie Przystań M. SPM zajmuje się prowadzeniem grup wsparcia dla kobiet. Oparte są one o program 12 kroków oraz stanowią przedmiot moich badań. Grupy tego stowarzyszenia nie posiadają tak sformalizowanej struktury, jaką ma ruch AA-owski. A co za tym idzie, poszczególne grupy nie mają swoich formalnych rzeczników (czyli osób reprezentujących je na zewnątrz), co znacznie utrudnia dotarcie i eksplorację terenu, przy czym tak samo, jak w innych grupach, mają tutaj znaczenie Tradycje i Kroki. Toteż jak pisze Ireneusz Kaczmarczyk (I. Kaczmarczyk (2008), Wspólnota Anonimowych Alkoholików w Polsce. Alkoholowe dno i co to znaczy trzeźwieć, s. 90) uczestnicy mitingów rozmawiając z badaczami/osobami z zewnątrz odwołują się do tradycji, co praktycznie uniemożliwia badania. Działają one podobnie jak anonimizacja danych w badaniach jakościowych, pozwalając uchronić uczestników mitingów od stygmatyzacji społecznej związanej z pracą z programem 12 kroków. Tradycja 12 programu pozwoliła wypracować zbliżoną w swym zakresie ochronę, jaką daje respondentom zasada anonimowości i poufność. Dlatego też budując swoje uzasadnienie odwołam się do nadawanego im wewnątrz i na zewnątrz ochronnego znaczenia. A przede wszystkim do doświadczenia bycia wewnątrz grupy, w której przeprowadzę badania. Gdyż to właśnie wewnętrzna perspektywa pozwoliła mi dostrzec ową zbieżność i włączyć ją w uniwersalne zasady etyczne socjologów.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.4

Referaty wygłaszane:

Iwona Oliwińska (Uniwersytet Warszawski): *„Trudna" etyka w badaniach trudnych tematów i środowisk*

W swoim wystąpieniu chciałabym się odnieść do badań zrealizowanych w trudnych środowiskach (osoby działające w szarej strefie, w sferze pozaprawnej, pozostające na marginesie życia społecznego). Istotnymi kwestiami, w badaniach które zrealizowałam, były zarówno relacje z badanymi i sam status badacza, ale także sposoby zbierania danych, ich selekcjonowania, a wreszcie opracowywania i publikowania. Każdy z tych etapów wywołuje różne dylematy i wątpliwości. Choćby takie: jak zapobiegać zaprzyjaźnianiu się z badanymi, jak radzić sobie z wyjściem z terenu, z wygaszaniem kontaktów. Trudniejsze dla mnie było znalezienie odpowiedzi na pytanie: co zrobić z posiadaną wiedzą na temat działalności badanych? Gdzie kończy się (jeśli się kończy) rola badacza a zaczyna zwykłego uczestnika życia społecznego? Co robić z materiałami, informacjami wykraczającymi poza temat badawczy? Czy interweniować? Jeszcze innym dość ważnym problemem było zderzenie etyk zawodowych: badacza socjologa i badanych prostytutek, przestępców. Na wyżej wymienione pytania postaram się udzielić odpowiedzi w swoim referacie.

Aneta Uss-Lik (Uniwersytet Wrocławski): *Metodologiczno-etyczne problemy badania grup przemytniczych na pograniczu polsko-białoruskim*

W przypadku badań socjologicznych można zauważyć, że niosą one za sobą wiele obciążeń, głównie ze względu na przedmiot badania. To, co tak naprawdę interesuje badaczy, to właśnie perspektywa kulturowo-strukturalna mająca wpływ na cały kapitał społeczny, jaki niesie ze sobą respondent. Badani są „nośnikami" zdarzeń, zmian, sytuacji polityczno-kulturowej przestrzeni społecznej, w której się znaleźli. „Tematy trudne" dotyczą najczęściej sytuacji, w których badacz sięga często po bardzo intymne doświadczenia respondenta, bądź inne, które w wyniku różnych zdarzeń życiowych są trudne dla badanego. Celem wystąpienia, będzie rekonstrukcja problemów z którymi zmierzyłam się jako badacz-socjolog, badając członków grup przestępczych na przykładzie grup przemytniczych działających na pograniczu wschodnim. Pierwszym aspektem z jakim zmierzyłam się w swojej pracy był problem metodologiczny, związany z kontrolowaniem sytuacji społecznej. Problem dotyczy granicy między opisywaniem sytuacji społecznej, w której znalazł się badacz, a wejściem w proces kreowania badanej sytuacji społecznej. Tak może się stać wtedy, gdy to sam badacz staje się niejako inicjatorem niektórych wydarzeń, czy też prowadząc wywiad, stworzy sytuację, w której respondent poczuje więź z badaczem i przez to stanie się bardziej otwarty w swoich wypowiedziach. Kolejny to bezpieczeństwo zarówno badacza, jak i samych respondentów. Respondenci ujawniając wiele informacji o sobie, udostępniają wiedzę, którą często ukrywają ze względu na bezpieczeństwo nie tylko swoje, i swoich bliskich. Sama sytuacja badawcza może być groźna dla badacza, ponieważ w przypadku badania zjawisk trudnych często ma on kontakt z przestępcami bądź osobami świadomie łamiącymi prawo. Problemem pojawiającym się w takim przypadku jest sytuacja badawcza, w której badacz, wchodząc w nowe, nieznane dotychczas trudne środowisko społeczne, może sprowadzić na siebie sytuacje zagrażające jego bezpieczeństwu czy nawet życiu. Powodem takiej sytuacji może być nie tylko przebywanie wśród osób, których zachowania są uważane za niebezpiecznie społecznie, ale też często ze względu na informacje, do jakich dociera badacz. Paweł Moczydłowski w jednym z artykułów opisuje taki typ interakcji, w których osoby biorące udział w tego rodzaju relacji nie chcą przyznawać się do jej istnienia z różnych przyczyn. Ten typ kontaktu nazywa interakcją sekretną, ponieważ jej uczestnicy mogą stosować wobec siebie sankcje negatywne na wypadek złamania tajemnicy kontaktu. Trzeci aspekt to badacz prowadzący badania zwłaszcza wśród grup przestępczych, żeby dotrzeć o respondentów, często może być przymuszany do uczestnictwa w działaniach przestępczych; traktowane jest to wtedy przez grupę jako element inicjacyjny (przypadek amerykańskich gangów motocyklowych). Dodatkowo badacz może być również traktowany jako członek grupy przestępczej. Ostatnim punktem, który zechcę poruszyć to sytuacja, kiedy kończy się proces badawczy. Tak naprawdę badania prowadzone nad wybranym zagadnieniem pozostają nie tylko w formie opublikowanych wyników, ale też na długo w pamięci samego badacza. Dotyczy to zwłaszcza badań zjawisk trudnych, kiedy to styka się on z bardzo skomplikowanymi sytuacjami życiowymi, w jakich znaleźli się badani, mianowicie z biedą, przemocą, nałogami, przestępczością, i nie jest to jednorazowy kontakt, ale często taka relacja wciąż trwa.

Andrzej Kacprzak (Uniwersytet Łódzki): *Dylematy etyczne i kwestie metodologiczne w badaniach biograficznych byłych i aktualnych więźniów*

Metoda biograficzna jest podejściem o ugruntowanej pozycji w socjologii. W kryminologii natomiast status badań biograficznych oraz ich możliwości aplikacyjne są kwestionowane. Badania z jej zastosowaniem pojawiają się relatywnie rzadko, mimo że w analizach problematyki jest obecna już od blisko stu lat i pomimo znaczącego wkładu socjologów w rozwój nauk o przestępczości. Problemy charakterystyczne dla metody biograficznej i jednocześnie zarzuty stawiane przez środowisko badaczy zajmujących się problematyką przestępczości obejmują szerokie spektrum barier i dylematów badawczych, związanych m.in. z kwestiami: rzetelności danych (np. zawodność i selektywność pamięci biograficznej), dostępu do świata narratorów z perspektywy świata akademickiego czy też prawa badacza do wglądu w mniej lub bardziej delikatne (również z prawnego punktu widzenia) doświadczenia biograficzne badanych. Z drugiej strony jednak, analizy biografii byłych i aktualnych więźniów są w ostatnich latach przedmiotem rosnącego zainteresowania badawczego. Zdają się rzucać więcej światła na przemiany tożsamościowe w przebiegu kariery przestępczej, „kulisy" stawania się przestępcą (criminal onset), kontynuowania działalności przestępczej (persistence in crime), jak również „zerwania z przestępczością" (desistance from crime). Celem wystąpienia jest zwrócenie uwagi na niektóre z najtrudniejszych barier metodologicznych i dylematów etycznych towarzyszących badaniom biografii byłych więźniów (na podstawie badań własnych, ale też znanych z literatury przedmiotu trudności pojawiających się w badaniach innych autorów) oraz dyskusja na temat statusu badań biograficznych w kryminologii i ich roli w rozumieniu zachowań przestępczych.

Kamil Miszewski (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Dylematy etyczne w badaniach trudno dostępnych terenów badawczych. Casus więzienia*

W swoim wystąpieniu chciałbym poruszyć kwestię dylematów etycznych podczas badania trudno dostępnych „terenów badawczych", jakimi są instytucje zamknięte, a konkretnie więzienia. Odmienność świata badacza i świata badanych sprawia, że badacz często zupełnie nie wie, jak się w tym „terenie" poruszać. Tradycyjna pozytywistyczna „wyższość" nad badanymi, nad którymi przeprowadza

się badania, tutaj nie ma i nie może mieć miejsca - to badacz jest niejako „poddanym" uczestników badań, wydanym na łaskę tego, jak i ile zechcą oni mu ze swego świata odsłonić. On tej zdobytej wiedzy często nawet nie ma z czym porównać. Co robić, gdy badacz podejrzewa, że jest obiektem manipulacji ze strony badanych? Że zaprezentowany przez nich świat jest tylko kłamliwą autokreacją? Czy wobec niskiej etyki badanych badacz ma także prawo obniżyć swoje standardy etyczne? Czy te standardy znowu, zapisane w badawczych kodeksach etycznych, na pewno nadążają za rzeczywistością, a nie wiążą jedynie badaczowi rąk, ładnie przy tym wyglądając? Czy badacz na pewno nie ma prawa zaszkodzić badanym, jeśli jego studium będzie przeprowadzone rzetelnie, a taki właśnie obraz (marny) uczestników się z niego w sposób naturalny wyłoni? Czy w takim przypadku nieetyczne właśnie byłoby „podkoloryzowanie" rzeczywistości, by przedstawić ich w lepszym świetle? Na te i na podobne pytania będę się starał znaleźć odpowiedź.

Aneta Urbaniak (Uniwersytet Wrocławski): *Dylematy etyczne i wyzwania metodologiczne badacza na przykładzie badań prowadzonych wśród rodzin osób zaginionych*

Celem wystąpienia będzie omówienie kilku istotnych łączących się ze sobą aspektów badań natury etycznej i metodologicznej. Generują one bowiem problemy towarzyszące młodemu badaczowi podczas całego procesu badawczego, począwszy od sposobów na skompletowanie zbioru wyselekcjonowanych przypadków, poprzez uzyskiwanie zgody na badania, na relacji badacz-badany skończywszy. Przedstawione w referacie rozważania przybiorą formę refleksji opartej na własnych doświadczeniach z realizowanych badań jakościowych w środowisku rodzin osób zaginionych. Badania koncentrują się na społecznym kontekście doświadczenia zaginięcia bliskiej osoby i opisie unikatowego, społecznego świata bliskich osób zaginionych długotrwale. Już samo podjęcie problemu zaginięć osób w perspektywie jednostek im najbliższych generuje ryzyko przekroczenia granic etycznych podczas realizowanego przedsięwzięcia badawczego. Doświadczenie zaginięcia bliskiej osoby należy bowiem do doświadczeń trudnych, wysoce traumatycznych i niekoniecznie skłania doświadczającego do biograficznych opowieści. Podjęte w wystąpieniu zagadnienia odnosić się będą przede wszystkim do takich aspektów, jak: pozyskiwanie uczestników badań (populacja ukryta), zdobywanie zaufania przez badacza w środowisku badanej kategorii socjologicznej, emocjonalny kontekst prowadzonych badań, wpływ badanego środowiska na badacza (a co za tym idzie konieczność wypracowania adekwatnej strategii bezstronności, obiektywności, radzenia sobie z przeciążeniem informacją oraz zachowania dystansu), niechęć badanych do ujawniania zbyt wielu informacji dotyczących ich życia indywidualnego i rodzinnego, koncentracja na osobie zaginionej i samym zdarzeniu zaginięcia, niezrozumienie roli badacza i obarczanie go oczekiwaniami bezpośredniej użyteczności badań w poszukiwaniach zaginionych osób. Podczas wystąpienia zaprezentuję swoiste kontinuum podejścia badanych do uczestnictwa w projekcie oraz iteracyjny charakter procedury dobierania poszczególnych przypadków (narratorów). Istotnym wyzwaniem etycznym jest także anonimizacja badanych. Niektórzy z nich bowiem stali się postaciami (w mniejszym lub większym stopniu) rozpoznawalnymi, nagłaśniając w mediach masowych zaginięcie członka swojej rodziny. Przedstawienie ich historii wymaga zatem szczególnej troski badacza w nieujawnieniu ich uczestnictwa w badaniach.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.4

Referaty wygłaszane:

Aleksandra Rzepkowska (Uniwersytet Łódzki): *Podejście transdyscyplinarne jako wybór etyczny (na podstawie doświadczeń własnych)*

We współczesnej refleksji humanistycznej i społecznej wyraźnie zaznacza się tendencja do postrzegania człowieka w sposób integralny, a więc uwzględniający rozmaite wymiary jego egzystencji. Sprawia to, że w podejmowanych projektach badawczych coraz chętniej wykorzystuje się podejście transdyscyplinarne, polegające na rozpatrywaniu i analizowaniu wybranych problemów z wielu perspektyw poznawczych. Podejście to staram się także stosować w swoich badaniach dotyczących spraw zdrowia i choroby. Co ważne, jego konstrukcja nie następuje w efekcie prostego scalania poszczególnych elementów (przesłanek ontologicznych, epistemologicznych, aksjologicznych czy kategorii pojęciowych właściwych danym dyscyplinom), lecz w wyniku takiego łączenia, które ma na celu tworzenie jedności w różnorodności. Wykorzystanie wspomnianego sposobu oglądu rzeczywistości społeczno-kulturowej wydaje się niezwykle kuszące i płodne badawczo, jednak w moim przypadku za jego wyborem stoją nie tylko względy metodologiczne, ale i etyczne. Sądzę bowiem, że podejście transdyscyplinarne pomaga w zachowywaniu i pielęgnowaniu takich wartości, jak: odpowiedzialność naukowa, szacunek do drugiego człowieka oraz uwrażliwienie na etyczne aspekty opisu i języka. O swoich doświadczeniach w tej sferze opowiem odwołując się do konkretnych sytuacji i przykładów z badań własnych.

Alicja Łaska-Formejster, Beata Pawłowska (Uniwersytet Łódzki): *Dane badawcze jako źródło refleksji etycznych w terenowych badaniach jakościowych*

Jak piszą Geraldine Lee-Treweek i Stephanie Linkogle (2000) wyjście w teren badawczy oznacza kontakt z obcością, z niespodziewanymi problemami społecznymi i nagromadzeniem sytuacji, na które badacze nie byli przygotowani i do których będą musieli się ustosunkować. W literaturze traktującej o problemach etycznych badań, zwłaszcza badań terenowych dużo miejsca poświęca się zagadnieniom dotyczącym kontaktu badacza z badanymi, w tym emocjonalnego ryzyka podejmowanego przez badacza. W niniejszym wystąpieniu chciałybyśmy poruszyć, naszym zdaniem w niewystarczającym dotychczas wymiarze opisany problem pracy z danymi, jako źródłem etycznych dylematów badacza. Dane definiujemy jako informacje zdobywane w terenie, w trakcie procesu badawczego. Mogą być to zarówno dane zastane (sprawozdania, opracowania, statystyki, dokumenty pisane, itp.), jak i dane uzyskiwane podczas realizacji badań technikami eksperymentu internetowego, obserwacji i/lub wywiadów pogłębionych. Należy wspomnieć, że przecież niemal na każdym etapie procesu badawczego mogą/ a może powinny pojawić się w refleksji badacza - dylematy etyczne, od rozstrzygnięcia których zależy często wykładnia analizy i rzetelność formułowanych wniosków. Pragniemy wskazać pewne obszary tej refleksji. Po pierwsze interesuje nas problem dotarcia do źródła danych oraz pozyskania ich. Na ile upublicznione, otrzymywane od badanych (lub wskazywane przez nich) dane zastane mogą być źródłem rzetelnej informacji dla badacza. Na ile przefiltrowane, często wybiórczo komponowane dane (statystki, dokumenty) powinny stanowić wykładnię dokonywanych analiz i formułowanych wniosków bez wskazania etycznych i metodologicznych wątpliwości. Po drugie prześledzimy proces pracy z danymi przy odwoływaniu się do różnych podjeść teoretycznych. Inaczej mówiąc spróbujemy odpowiedzieć na pytanie, jak zastosowanie konkretnego paradygmatu interpretacyjnego wpływa na pracę z danymi i ich eliminację. Po krótce odwołamy się także do zagadnień związanych z odpowiedzialnością badacza w praktyce badawczej, w tym głównie w kontekście dostępu do danych. Całość rozważań oparta zostanie na przykładzie badań prowadzonych w dwóch odmiennych środowiskach, tj. w środowisku medycznym i oświatowym. W obu środowiskach pojawiły się u badaczek etyczne refleksje dotyczące zdobywanych w toku badań danych i ich dalszej analizy oraz procedur wnioskowania.

Katarzyna Kalinowska (Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie): *Metodologia wrażliwa na afekt jako stanowisko etyczne w badaniach emocji*

Po zwrocie afektywnym, obserwowanym w naukach społecznych od lat 70. XX wieku, socjologowie i antropologowie badający fenomeny emocjonalne rozszerzają tradycyjny zestaw metod i technik badawczych o nowe podejścia, które uwzględniają niedyskursywne, ucieleśnione ścieżki poznania i wytwarzania intersubiektywności. Rozwijają oni metodologie doświadczeniowe, autoetnograficzne, wielozmysłowe, kontemplatywne, performatywne - takie, które poddają rekonceptualizacji standardy naukowości, wprowadzają nowe metafory do opisu świata społecznego, uruchamiają poznawcze możliwości ciała w procesie badawczym, koncentrują się na osobistym, bezpośrednim doświadczeniu tak badanych, jak i badaczy. Te zmiany generują także nowe rodzaje wątpliwości etycznych. Metodologia wrażliwa na afekt, której zarys przedstawię, wpisuje się w nurt poszerzania pola naukowego wglądu. To strategia badawcza nastawiona na dotarcie do form emocjonalnego bycia-w-świecie i uchwycenie ich w opisie. Gdy badacz emocji staje wobec sytuacji etycznie problematycznych, wówczas - ze względu na charakter badanych zjawisk i rodzaj zaangażowania badacza w proces naukowego poznania - rozwiązywanie dylematów etycznych wymaga nie tylko kierowania się wartościami i etykami normatywnymi, ale także zaangażowania wrażliwości i odwołania do etyk afektywnych oraz sytuacyjnych. Metodologia wrażliwa na afekt jest zarazem stanowiskiem etycznym. Rozwiązania metodologiczne i decyzje teoretyczne mają tu wymiar etyczny, a etyka działań badawczych dostarcza tropów interpretacyjnych i wpływa na kształtowanie się metodologii. W referacie opowiem o wybranych dylematach etycznych w badaniach emocji miłosnych w praktykach flirtu i podrywu. Poruszę kwestie: nieopresyjnej obecności badacza w społecznościach zawiązanych wokół wspólnej zabawy; korzyści i kosztów, jakie ponoszą osoby uczestniczące w „emocjonujących" interakcjach badawczych; poufności i anonimowości badaczy w autoetnograficznych badaniach miłości; wartościowań normatywnych i emocjonalnych dokonywanych podczas terenowych spotkań; oraz etycznych wymiarów konstruowania poetyk afektywnych w opisie naukowym. W dalszej części wystąpienia nawiążę do wyników badań dotyczących metod uczenia rzetelności naukowej i etyki badawczej na uniwersytetach. Badania prowadzone są w ramach międzynarodowego projektu Path2Integrity (Horyzont 2020). Przedstawię i krótko omówię mapę metod dialogowych wykorzystywanych przez nauczycieli akademickich do kształtowania etycznych postaw u studentów.

Ewa Michna (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Katarzyna Warmińska** (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie): *Dystans - zaangażowanie — uwikłanie. Badacz wobec społeczności mniejszościowych*

Autorki tego referatu postanowiły przyjrzeć się obszarom problematycznym czy dylematom, które wyłoniły się podczas badań nad mniejszościami etnicznymi w Polsce, które prowadziły na przestrzeni trzech dekad. W konsekwencji uwaga została skupiona na trzech podstawowych wymiarach, które zostały nazwane jako zaangażowanie, dystansowanie i uwikłanie. Dwa pierwsze nawiązują do możliwych postaw przyjmowanych przez badaczy wobec grup mniejszościowych (zaangażowanie i dystansowanie). Trzeci natomiast ma uzmysłowić zależności, w jakie zostaje on uwikłany, bez względu na podejmowany przez siebie wybór, gdyż on sam, jak i jego prace mogą być i są w różny sposób wykorzystywane przez aktorów społecznych dla ich własnych, odmiennie definiowanych celów. Dlatego w centrum zainteresowania leżą te kwestie, które wiążą się z szeroko rozumianą praktyką antropologiczną na różnych jej etapach, usytuowaniem badacza wobec badanej grupy i jej członków oraz w kontekście szerszych społecznych układów, a także różnorodnych dylematów etycznych, które wyłaniają się w pracy w terenie. Przedstawione zostaną w związku z tym takie zagadnienia jak: wybór tematu, praca at home, relacje z badanymi w terenie, przenikanie się dyskursu naukowego z etnicznym oraz relacje między wiedza a władzą.

Katarzyna Archanowicz-Kudelska (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Etyka w badaniach na zlecenie — ktokolwiek widział, ktokolwiek wie…*

W jakimkolwiek badaniu społecznym, kwestie etyczne powinny być dokładnie rozważane, jako że „obiektami badanymi" są ludzie, a często ich prywatna i skrywana strona. Czy zawsze warunek ten jest spełniony? Gdy zawęzimy rozważania do komercyjnych badań - społecznych i marketingowych, okazuje się, że dylematów etycznych przybywa, a to dlatego, że są one prowadzone na zlecenie konkretnych podmiotów - wytwórców dóbr i usług i przez nich finansowane. Badania komercyjne mają odpowiedzieć na konkretne potrzeby zleceniodawców i to oni decydują, jakie problemy należy zbadać, jakie badanie przeprowadzić, a często także mają znaczący wpływ na wybór konkretnej metodologii. Sam badacz ma tu stosunkowo małe pole manewru. Dodatkowo, przeprowadzone już badania, analizy i ich wyniki stają się wyłączną własnością zamawiających, produkowana jest tutaj tak zwana wiedza „ukryta", prywatna i dostępna jedynie dla konkretnego klienta, który za nią zapłacił. Dalsze losy wyników badania, sposób i cel ich wykorzystania i interpretacji, nie są zwykle badaczom znane, ani tym bardziej przez nich kontrolowane. Badania komercyjne same zatem stają się produktem i podlegają prawom rynku takim jak prawo popytu czy podaży. Badacz staje się zaś usługodawcą, którego zadaniem jest jak najlepsze spełnienie oczekiwań zamawiającego (i zarazem płatnika). Nad wszystkimi zaś ciąży widmo produktywności i chęć wyróżnienia się na rynku. W badaniach komercyjnych, prowadzonych na zlecenie, możemy wyróżnić kilka zaangażowanych stron, skupionych wokół projektu badawczego: badaczy (zarówno pojedynczych osób jak i instytucji odpowiedzialnych za dane badanie), osoby badane klientów - osoby lub firmy zamawiające badania, (a także, w momencie zaistnienia wyników w przestrzeni publicznej), także tzw. opinii publicznej. Na liniach styku pomiędzy tymi stronami opiszę istniejące dylematy etyczne, próbując odpowiedzieć na pytanie, w jakim stopniu badania na zlecenie mogą być w dzisiejszej Polsce etyczne. Wystąpienie będzie oparte na analizach do, obrobionej w roku 2017, pracy doktorskiej na temat karier zawodowych badaczy opinii i rynku, oraz własnym wieloletnim doświadczeniu pracy w badaniach komercyjnych.

Referat wyłożony:

Magdalena Bielińska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Deontologia powrotów badawczych. Problemy etyczne w reanalizach i rewizytach na gruncie jakościowych badań społecznych*

Rewizyty i reanalizy w naukach społecznych od ponad pół wieku cieszą się rosnącym zainteresowaniem badaczy (Burawoy 1979). Z kolei badania międzygeneracyjne stanowią ciekawą perspektywę ich wykorzystania dla badania dynamiki procesów społecznych. Jednakże w polskiej socjologii refleksja nad metodologicznymi i deontologicznymi uwarunkowaniami tego typu badań jest wciąż niewystarczająca (Karkowska, Bielińska 2019). Przedmiotem referatu są problemy etyczne pojawiające się na gruncie jakościowych badań opartych o rewizyty lub reanalizy i międzygeneracyjnych badań porównawczych. Zainspirowana pierwszą częścią zjazdowego hasła, tj. „Ja, My, Oni", chcę je wpisać w kontekst sytuacji badawczej, która zakłada powrót do tych samych osób badanych lub materiałów empirycznych na gruncie metod badań jakościowych oraz badanie członków rodzin z różnych pokoleń. Kanwą dla rozważań dotyczących etyki prowadzenia tego rodzaju badań będzie realizowany przez mnie autorski projekt badawczy (grant NCN nr 2018/29/N/HS6/00958), w którym śledzę dalsze losy badanych biorących udział w projekcie realizowanym 20 lat temu w IFiS PAN pod kierownictwem prof. Hanny Palskiej pn. „Przemiany stylów życia Polaków". Plan moich badań zakłada reanalizy „starych" wywiadów, jak również rewizyty do „starych" badanych oraz wywiady z ich dziećmi. W wymiarze problematyki badawczej interesują mnie procesy konsolidacji tzw. klasy średniej z perspektywy przemian stylów życia.Branżowe kodeksy etyczne w moim przekonaniu nie są wystarczające, by rozstrzygać problemy etyczne dotyczące konkretnych praktyk postępowania

z danymi, związanych z szeroko rozumianymi powrotami badawczymi. W referacie poddam refleksji wątki dot. problemów etycznych związanych m.in. z: 1) konstrukcją narzędzi badawczych; 2) realizacją i przebiegiem wywiadów; 3) archiwizowaniem; 4) analizą i reanalizą materiału empirycznego.

G56. MACIERZYŃSTWO W PERSPEKTYWIE SPOŁECZNEJ. WYZWANIA. PRAKTYKI. APORIE

Organizatorki: Natalia Krzyżanowska (Örebro University), **Aleksandra Nowakowska-Kutra** (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy)

Język obrad: polski

Macierzyństwo, rozumiane jako instytucja (*motherhood*) i praktyka (*mothering*), wydaje się jedną z centralnych kategorii życia społecznego, istotną zarówno w wymiarze osobistym (wymiar tożsamościowy stawania się matką, relacje z matką), społecznym (w kontekście rodziny, łączenia ról i związanych z tym napięć, pracy zawodowej, gospodarowania), politycznym (polityka społeczna, ruchy społeczne) i dyskursywnym (dyskurs mediów tradycyjnych i społecznościowych). Jednocześnie rozumienie macierzyństwa w danym społeczeństwie, jego zmieniające się w czasie znaczenie oraz normatywne wzorce dotyczące pożądanych praktyk macierzyńskich łączone bywa z założeniem, iż rola ta jest centralną i definiującą cechą społecznej organizacji płci kulturowej oraz znaczącym elementem reprodukującym społeczną nierówność płci. Dodatkowo badania skupiające się na macierzyństwie zdają się ogniskować wielość wątków decydujących o skomplikowaniu tego, co nazywane jest doświadczeniem kobiet, w którym macierzyństwo - jako specyficzny zestaw wyzwań i oczekiwań społecznych formułowanych *tylko* wobec kobiet - zajmuje w polskiej refleksji emancypacyjnej poczesne miejsce. W polu zainteresowań obrad grupy chcemy umiejscowić zarówno badania doświadczeń kobiet, związanych ze wczesnym macierzyństwem (doświadczeniem ciąży, porodu, karmieniem piersią, emocjonalny proces stawania się matką ale także poronienie, otwierające kwestie związane z byciem matką dziecka, które nie zdołało zaistnieć samodzielnie) jak i badania zajmujące się późniejszymi jego etapami, praktykami matek (opieka, żywienie, blogi, sposoby wzajemnego wspierania się matek czy wzajemnego piętnowania, tzw. *wojny matek*). Ważnymi obszarami rozważań chciałybyśmy uczynić sposoby społecznego konstruowania macierzyństwa w dyskursach medialnych, artystycznych, politycznych czy medycznych a także relacje różnorako rozumianego macierzyństwa w odniesieniu do komodyfikacji czy jego upolitycznienia. Jednocześnie w przestrzeni zainteresowania obrad grupy znajdują się również zagadnienia związane z macierzyństwem nienormatywnym, przekraczającym ograniczenia wynikające z optyki nakierowanej jedynie na doświadczanie kobiet niezależnych, pełnosprawnych czy heteroseksualnych.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45

Sala: Z3.5

Referaty wygłaszane:

Aneta Krzyworzeka-Jelinowska (Uniwersytet Warszawski): *Społeczne konstruowanie macierzyństwa, między Francją a Polską*

Wspomniane w tytule dwa państwa w kwestii macierzyństwa sytuują się po przeciwległych stronach osi współrzędnych. Niewielka stosunkowo odległość geograficzna nie odzwierciedla dystansów, które ich dzielą w obszarze obyczajów oraz społecznej konstrukcji macierzyństwa. Prezentując sprzeczności w obszarze społecznego konstruowania macierzyństwa, referująca zamierza przedstawić zarówno własne doświadczenia biograficzne w tym obszarze, jak i francuską myśl socjologiczną. Yvonne Knibiehler, prekursorka badań nad macierzyństwem konstatuje następująco funkcja macierzyństwa u gatunku ludzkiego nie ma nic wspólnego z naturą; jest zawsze i wszędzie konstruktem społecznym, zdefiniowanym i zorganizowanym według norm, potrzeb danej populacji, konkretnej epoki i jej Historii (Knibiehler, 2001). Elisabeth Badinter ostrzega przed przejęciem społecznego konstruowania macierzyństwa przez ruchy naturalistyczne, zawłaszczające przestrzeń wywalczoną przez feministki drugiej fali. Sama Badinter spotkała się z szeroką krytyką swoich tez zawartych w swojej książce Le conflit:la femme et la mére (2006), to jednak nie można jej odmówić walki o nie kulpabilizowanie matek oraz „promowanie" macierzyństwa nie perfekcyjnego. Gdy we Francji przyrost naturalny pozostaje wysoki i stabilny, w Polsce tymczasem nie wzrasta, a rozrastające się kluby mamy legitymizują przeświadczenie, iż wartością nadrzędną kobiety i matki jest zapewnieniu dziecku najwyższego dobra, nawet kosztem swojego zdrowia i związku. W swojej już kultowej książce Bogusława Budrowska metodycznie przedstawiła całą gamę wyzwań i konfliktów z jaką zmagają się kobiety w kontekście macierzyństwa i stwierdza iż w naszym kręgu kulturowym osobowość młodej dziewczyny kształtowana jest w taki sposób, że staje się ona bardziej niż chłopiec zależna, konformistyczna, pasywna i ma większą trudność w uwolnieniu się od wymogów kontekstu społecznego (Budrowska, 2000). W kraju takim jak Polska, katolickim, zanurzonym głęboko w swojej mitologii i przeświadczonym o swojej misyjnej roli, kontekst społeczny jest decydujący a próba zerwania z nim rodzi ogromny stres i poczucie izolacji. Referat będzie prezentował wynikach obserwacji

uczestniczącej samej referującej. Jej francuskie doświadczenia naukowe (socjologiczne) splotły się z tam, czyli we Francji z dwukrotnym doświadczeniem okresu opieki nad ciężarną oraz wczesnego macierzyństwa do 3 roku życia dziecka. Zatopienie się w tamtejszej kulturze oraz inkorporacja tam panujących zasad, uniemożliwiło odnalezienie się w polskich realiach, które trwa do dzisiaj. Instytucjonalne wsparcie kobiet oraz w tym mieszczące się jednostkowe wsparcie osób reprezentujących te instytucje uniemożliwia jakiekolwiek porównania między nimi. Opieka nad matką i dzieckiem (a nie odwrotnie) we Francji nie odbiera młodym matkom poczucia sprawczości, asertywności, zdrowego rozsądku oraz własnego zdrowia.

Agata Frankowska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Zdrowie i wybory medyczne kobiet w Etiopii*

Etiopia w ostatnich latach przeszła dramatyczne zmiany niemal we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego. Do tych obszarów zalicza się między innymi zdrowie matek. Dzięki silnej woli politycznej na poziomie rządowym i zaangażowaniu donorów, nastąpił wzrost dostępności ośrodków zdrowia, jak również kadry pracowników medycznych. Pomimo znacznych wysiłków ze strony państwa, wskaźnik urodzeń w asyście lekarza jest wciąż relatywnie niski. Pojawia się pytanie, w jaki sposób kobiety podejmują decyzje medyczne w sprawie porodu? Kto im w tym pomaga? Jakie inne czynniki wpływają na ich wybory? Przedmiotem pracy są wybory medyczne kobiet w ciąży zamieszkujących dwie miejscowości w Etiopii. Moim zamiarem jest przedyskutowanie (1) jak oficjalny dyskurs biomedyczny konstruuje ‘prawidłową’ opiekę medyczną nad kobietami w ciąży (2) wpływu sieci społecznych kobiet na ich wybory medyczne (3) sprawczości kobiet w procesie dokonywania wyborów medycznych. Badanie opierało się na 60 wywiadach przeprowadzonych z kobietami w ciąży w dwóch regionach w Etiopii, jak równiez z bazy danych projektu Ethiopia WIDE (www.ethiopiawide.net).

Antonina Doroszewska (Warszawski Uniwersytet Medyczny), **Barbara Baranowska** (Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego w Warszawie): *Między wyobrażeniem a doświadczeniem — dobry poród w opinii kobiet*

Wprowadzenie: doświadczenie porodu jest wydarzeniem, które niekiedy formuje kobietę w roli matki, ale też może wzmacniać bądź osłabiać podmiotowość samej kobiety. Coraz powszechniejsza edukacja przedporodowa, dostępność informacji o porodzie czy macierzyństwie sprawia, że wiele kobiet zaczyna wyobrażać sobie, w jaki sposób chciałyby przeżyć poród. Tych oczekiwań jest coraz więcej, są one z resztą coraz bardziej zróżnicowane. W odpowiedzi na tę różnorodność pojawia się wiele możliwości — porody domowe, porody naturalne w szpitalnych domach narodzin, cesarskie cięcia, które w rzeczywistości (choć nieformalnie) nierzadko są wykonywane na życzenie kobiety. Rodzącym towarzyszyć też może szereg osób — zarówno bliskich, jak i profesjonalistów (położna, lekarz, doula). Współcześnie kobiety coraz częściej definiują swoje indywidualne wyobrażenia na temat porodu, zgodne z własnymi przekonaniami, co jest najlepsze dla nich i ich dziecka. Pojawia się w związku z tym pytanie, czym dla kobiet jest dobry poród i jak postrzegają poród, którego doświadczyły. W prezentacji będziemy starały się poszukać odpowiedzi na te pytania. Materiał i metody: Materiał badawczy stanowią odpowiedzi kobiet, które rodziły w ciągu ostatnich dwóch lat. Badanie przeprowadzono za pomocą ankiety internetowej udostępnianej przez Fundację Rodzić po Ludzku. Analizie zostaną poddane odpowiedzi ponad 20000 kobiet. Analiza wyników pozwoli zdefiniować cechy dobrego porodu w opinii kobiet, a także pokaże, w jakim stopniu poród, którego doświadczyły spełniał wskazane przez respondentki kryteria. Podsumowanie: w podejściu do macierzyństwa obserwuje się coraz większą indywidualizację potrzeb i podejmowanych wyborów. Znajduje to odzwierciedlenie w profesjonalizacji opieki nad kobietą ciężarną i rodzącą, ale też w dynamicznie zachodzących procesach medykalizacji i demedykalizacji. Przeobrażenia te ukazują kontekst opieki okołoporodowej. Wnioski z badań zakotwiczą rozważania w szczegółowej kwestii wyobrażeń i doświadczeń związanych z porodem we współczesnej Polsce.

Magdalena Radkowska-Walkowicz (Uniwersytet Warszawski): *Być matką z zespołem Turnera? Między pracą nadziei a urealnianiem życiowych scenariuszy*

Zespół Turnera jest zbiorem cech zewnętrznych i pewnych wad wrodzonych spowodowanych brakiem lub uszkodzeniem drugiego chromosomu X. Występuje u jednej na 2500 osób płci żeńskiej. Na świecie, jak się szacuje, żyje ok 2,5-3,5 miliona dziewcząt i kobiet z zespołem Turnera. Jedną z jego cech jest dysgenezja gonad, która wiąże się z późniejszym dojrzewaniem, zazwyczaj koniecznością podawania żeńskich hormonów płciowych i w zdecydowanej większości bezpłodnością lub niepłodnością (5-7 proc. kobiet z zespołem Turnera ma szanse zajść naturalnie w ciążę). Zespół Turnera prowokuje pytania o kobiecość i społeczne role kobiet. W centrum jego problematyki, ale często też doświadczenia codzienności osób z taką diagnozą, leżą pytania związane z atrakcyjnością, rolami płciowymi, płodnością. Bycie matką, teraz lub w przyszłości, to silny element narracji tożsamościowej znacznej części kobiet w naszej kulturze. Jeśli diagnoza zostaje postawiona w dzieciństwie, dziewczynki z zespołem Turnera mają mniejsze szanse budowania, jak wiele ich rówieśniczek, swoich strategii tożsamościowych na fakcie bycia w przyszłości matką — co może być postrzegane jako emancypacja od narzuconych ról, ale dla wielu z nich jest ograniczeniem ich życiowych szans.

Niemniej w niektórych przypadkach w realizacji planów macierzyńskich może pomóc medycyna reprodukcyjna, w innych można rozważyć adopcję społeczną lub świadomą bezdzietność (rozumianą także jako wybór reprodukcyjny). Jednocześnie jednak odbywa się cały szereg działań, które mają zniechęcić kobiety z zespołem Turnera do bycia matkami. To zniechęcanie odbywa się na różnych poziomach przez różnych aktorów społecznych, w tym lekarzy i rodziców. Możemy więc widzieć silne napięcie między wpisaną w struktury kultury koniecznością myślenia kobiety o sobie jako matce a procesami zniechęcania do tego kobiet z zespołem Turnera. Są one zniechęcane oczywiście przez samo ciało i jego biologiczne dyspozycje, ale też to zniechęcenia odbywa się przez różne zachowania ludzi wokół czy pomijanie tematu macierzyństwa w rozmowach z lekarzami czy materiałach informacyjnych dystrybuowanych do rodziców dziewcząt z zespołem Turnera i do samych kobiet. W swojej prezentacji przedstawię zatem możliwości reprodukcyjne kobiet z zespołem Turnera, związane z tym ograniczenia i problemy. Na podstawie zebranych materiałów etnograficznych pokażę także, jak osoby z zespołem Turnera, a także rodzice dziewczynek z zespołem, podchodzą do kwestii macierzyństwa. Jak w ich narracjach uwidacznia się praca nadziei i jak, z drugiej strony, przygotowują się na pozamacierzyńskie role życiowe. Opierać się będę przede wszystkim na etnograficznych wywiadach pogłębionych prowadzonych z dziewczynami i kobietami z zespołem Turnera, ich rodzicami, a także lekarzami. Wywiady były prowadzone przez Interdyscyplinarny Zespół Badań nad Dzieciństwem UW w ramach projektu badawczego Zespół Turnera. Wzory socjalizacji i zarządzanie cielesności w sytuacji choroby przewlekłej. Ujęcie interdyscyplinarne.

Emilia Garncarek (Uniwersytet Łódzki): Żałując macierzyństwa — *o odczarowywaniu praktyk macierzyńskich w polskim dyskursie internetowym*

Coraz częściej słychać głosy kobiet-matek, które przyznają się do tego, że nie lubią zajmować się swoimi dziećmi i/lub nie lubią/nie kochają ich. Jak zaznacza Orna Donath, chciałyby pozostać niczyją matką (Donath 2017). Zjawisko to można rozpatrywać w kontekście szerszych procesów dziejących się we współczesnych społeczeństwach z kręgu kultury zachodniej, w tym także w Polsce, m.in. indywidualizacji, upodmiotowienia jednostek, osobistych, psycho-społecznych uwarunkowań i wyborów. Należy podkreślić, że współcześnie zdecydowanej zmianie uległ także sposób traktowania dziecka i wartość mu przypisywana. Dziecko stało się wartością autoteliczną, lecz relatywną, zostało także włączone w świat konsumpcji i wyborów (m.in. Slany, Szczepaniak-Wiecha 2003, Jaguś 2005, Garncarek 2011, 2014, 2019, Wacławik 2012, Kwak 2014). Pomimo wspomnianych przemian, kobiety nadal postrzegane są przez pryzmat roli macierzyńskiej, jest ona elementem społecznych oczekiwań wobec nich (Budrowska 2000), te zaś, które przyznają się do tego, iż nie mają ochoty zajmować się swoimi dziećmi, nie lubią i/lub nie kochają ich, spotykają się z ostracyzmem i stygmatyzacją. Ten wymóg wzmacniany jest w procesie socjalizacji jednostek, niebagatelną rolę odgrywa tu także szeroko pojęty dyskurs publiczny. Przeżycia kobiet-matek jednak w różnym stopniu przystają do wzorca zachowań oczekiwanych przez społeczeństwo. Ich osobiste doświadczenia są bardziej zróżnicowane i pokazują wiele oblicz macierzyństwa. W wystąpieniu zostaną przedstawiane wyniki z analiz internetowego dyskursu na temat negatywnych postaw wobec macierzyństwa i/lub potomstwa. Powstało ono na podstawie realizowanych przez autorkę badań nad problematyką żałowania macierzyństwa (Garncarek 2018, 2019). Wystąpienie bazuje na jakościowej analizie treści/wpisów na blogach, m.in. nieperfekcyjnie.pl, matkawygodna.pl, mamwatpliwosc.pl, forum Żałuję rodzicielstwa. Zostaną przedstawione społeczno-kulturowe konteksty mające wpływ na sposoby wyrażania emocji i uczuć przez kobiety-matki oraz powody i typy żałowania macierzyństwa.

Referaty wyłożone:

Aleksandra Nowakowska-Kutra (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy): *Instytucjonalne i niemedyczne wsparcie w laktacji. Perspektywa socjologiczna*

Laktacja jest to złożony proces fizjologiczny, charakterystyczny dla wszystkich ssaków, w tym ludzi. Proces produkcji mleka jest integralną częścią procesu rozrodczego (Ślizień-Kuczapska, Nehring-Gugulska 2017: 68). Rozpoczyna się już w ciąży, dynamicznie rozwija się po porodzie, czyli z punktu widzenia fizjologii, jest nieodłącznym elementem procesu stawania się matką. Karmienie piersią rozumiane jest także jako społeczne doświadczenie właściwe wyłącznie matkom, niejednokrotnie definiujące macierzyństwo w wymiarze tożsamościowym. Jednocześnie karmienie piersią, traktowane jako praktyka społeczna, wzorzec normatywny, wychowawczy i zdrowotny, jest niezwykle interesującym zjawiskiem z punktu widzenia socjologicznego, które wzbudza wiele emocji, dyskusji, kontrowersji, a nawet konfliktów społecznych. Liczne publikacje z zakresu medycyny, nauk o zdrowiu, biologii, biochemii, psychologii, wskazują na znaczące korzyści wynikające z karmienia piersią zarówno dla matki jak i dziecka. Jest to zatem zagadnienie o fundamentalnym znaczeniu z punktu widzenia zdrowia publicznego. Odsetek matek karmiących piersią w społeczeństwach zachodnich jest jednak niewielki z różnych przyczyn. Między innymi wskazać można: brak wiedzy kobiet na temat fizjologii laktacji i zalet karmienia piersią, funkcjonujące w społeczeństwie liczne mity oraz intensywne działania przemysłu zajmującego się produkcją produktów zastępujących mleko kobiece, negatywne reakcje społeczne, czy decyzje samych matek. Wydaje się jednak, że szczególne znaczenie ma brak odpowiedniego wsparcia. Celem wystąpienia jest prezentacja wyników badań prowadzonych wokół

problemu instytucjonalnego i niemedycznego wsparcia w laktacji. Przeanalizowane zostały systemowe rozwiązania w tym zakresie, ich społeczno-polityczno-ekonomiczne podłoże, a także liczne inicjatywy z zakresu niemedycznego wsparcia w karmieniu piersią. Zastosowano metodę desk research oraz obserwację uczestniczącą.

Marta Buler, Paula Pustułka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Antycypacja tranzycji do macierzyństwa w trzech pokoleniach Polek*

Zostanie matką bez wątpienia było i jest punktem zwrotnym w życiu kobiety. Niemniej obserwuje się, że współcześnie proces ten rozpoczyna się jeszcze przed urodzeniem dziecka, jako faza przygotowawcza w trakcie ciąży. Nowe doświadczenia antycypacji tranzycji wiąże się z wieloma czynnikami. Z jednej strony będzie to na pewno postęp technologii w medycynie, który umożliwia — szczególnie w trakcie ciąży — stały wgląd w stan zdrowia matki i dziecka. Z drugiej strony kultura intensywnego rodzicielstwa oraz działania marketingowe nakierowane na kobiety w ciąży sprawiają, że doświadczenie, które samo w sobie niesie dużą zmianę, nabiera jeszcze większej intensywności. W projekcie GEMTRA badamy nie tylko kobiety w ciąży, ale również ich matki i babcie. Umożliwia to uzyskanie wiedzy o antycypacji tranzycji do macierzyństwa w soczewce pokoleniowej. Zastosowanie ujęcia temporalnego i pokoleniowego pozwala na przyjrzenie się oczekiwaniom i doświadczeniom przyszłych polskich matek, które zestawiamy z retrospektywnie zebranymi historiami ich mam i babć. Koncentrujemy się na relacji pomiędzy sprawstwem (agency), oczekiwaniami, a także otoczeniem społecznym, wydarzeniami historycznymi, a także dyskursem obecnym w Polsce na przestrzeni ostatniego półwiecza. Bazując na 45 częściowo ustrukturyzowanych wywiadach jakościowych proponujemy typologię fazy antycypacyjnej w tranzycjach do macierzyństwa.

G57. PAMIĘĆ I PRACA: REWIZYTA POSTSOCJALISTYCZNEJ TRANSFORMACJI » MEMORY AND LABOUR. POSTSOCIALIST TRANSFORMATION REVISITED

Organizatorki » Organizers: Joanna Wawrzyniak (Uniwersytet Warszawski), **Veronika Pehe** (Czech Academy of Sciences)

Język obrad: polski i angielski **» Language:** Polish and English

Zarówno socjologowie, jak i badacze z dyscyplin pokrewnych poświęcili dużo uwagi burzliwemu okresowi transformacji w Europie Centralnej i Wschodniej. Badania te spotkały się później z krytyką zawartych w nich normatywnych i linearnych koncepcji rozwoju w kierunku wolnego rynku i liberalnej demokracji. Ostatnio latami dziewięćdziesiątymi zajęli się także historycy przyjmując, że jest to okres należący już do przeszłości, mimo że wiele społecznych i politycznych wydarzeń tej dekady nadal wpływa na naszą teraźniejszość. Nawet jednak z takiego dystansu niewiele prac poświęcono temu, jak głęboki wpływ przemian gospodarczych na świat pracy, jego organizację i codzienne praktyki został utrwalony w pamięci społecznej. To właśnie pytanie zadaje sobie niniejszy panel, który zajmie się zarówno mitami i meta-opowieściami dotyczącymi transformacji gospodarczej, funkcjonującymi w dyskursie publicznym, jak również pamięcią o transformacji w różnych grupach zawodowych. Organizatorki oczekują wystąpień dotyczących pracy i pamięci w Polsce oraz innych krajach Europy Centralnej i Wschodniej. W szczególności zachęcają do zgłaszania referatów zajmujących się następującymi zagadnieniami: Jakie były mity założycielskie transformacji i powiązania z nimi oficjalna polityka pamięci w odniesieniu do świata pracy? Jaka jest potoczna pamięć socjalizmu i transformacji w grupach społecznych i zawodowych, które brały udział w przemianach gospodarczych (np. związkowców, menadżerów, robotników, rolników, pracowników sektora prywatnego, bezrobotnych, samozatrudnionych, migrantów zarobkowych). W jakie relacje wchodzi pamięć potoczna z jednej strony z mitami założycielskimi transformacji, a z drugiej coraz bardziej krytycznym postrzeganiem lat transformacji.

The turbulent period of transformation in Central and Eastern Europe after 1989/1991 has garnered much attention from sociologists as well as scholars of related disciplines. This scholarship was later challenged for implying a prescriptive linear development toward a free market and liberal democracy. More recently, historians have also begun to turn to the 1990s as a time that is decidedly in the past, even if many social and political processes of this decade still affect our present. Yet even with

this critical distance, it has been less explored how the economic changes and their profound effects on labor, its organization and everyday practices, have been remembered. It is this particular question that this panel wishes to address, exploring both the myths and metanarratives that have underlined the transformation public discourse, as well as the memory of transformation processes embodied by specific occupational groups. In particular, the panel organizers invite presentations on labor and memory in Poland and in other countries of Central and Eastern Europe. Presentations covering one or more of the following questions and topics are especially welcome: What were the transformation's founding myths and memory politics in relation to labor? What kinds of vernacular memories of socialism and transformation have been articulated by different social and occupational groups taking part in economic transformations (e.g. trade unions members, workers, managers, farmers, private entrepreneurs, unemployed, self-employed, migrant workers)? How have these vernacular memories interacted with both the transformation founding myths and the increasingly critical public perception of the transformation years?

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala » Room: Z3.14

Referaty wygłaszane » Oral presentations:

Marta Karkowska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Transformacja oczami jej twórców*

Wystąpienie dotyczyć będzie ciągłości i zmian pamięci o transformacji i sytuacji gospodarczej (zarówno przed jak i po 1989 roku) prezentowanych przez specyficzną grupę rozmówców jakimi są polscy politycy. Przedstawione analizy opierać się będą głównie na materiałach tworzących kolekcję „Kanon kultury narodowej nowej elity politycznej (badania Joanny Kurczewskiej z lat 1994-1995)", zgromadzonych w ADJ przy IFiS PAN oraz materiałach, zebranych w ramach rewizyty metodologiczno-badawczej tego projektu „Patriotyzmy polskich polityków — wczoraj i dziś. Interpretacje — rewizyty — nowe rekonstrukcje i konstrukcje" (IFiS PAN, POR/2017/S/12). W obu przypadkach rdzeniem zebranych danych jest kilkadziesiąt wywiadów jakościowych przeprowadzonych przez różne zespoły badawcze z politykami wybranych partii (zarówno rządzących jak i opozycyjnych), zebranych w odstępie ponad 20 lat, dotyczących m.in. postrzegania przeszłości, interpretacji pojęć takich jak naród czy patriotyzm, ale też opinii na temat pozycji Polski w Europie. Choć tematyka obu badań i prowadzonych rozmów nie dotyczyła bezpośrednio kwestii gospodarczych, zebrany materiał jest „nadmiarowy" i dzięki temu pozwala na analizę i porównanie m.in. wypowiedzi na temat: sposobu postrzegania polskiej transformacji w obu momentach czasowych, wizji i ocen zmian gospodarczych zachodzących na przestrzeni kilkudziesięciu lat (np. różnic i podobieństw socjalizmu i kapitalizmu), tematów związanych z postrzeganiem wybranych grup zawodowych (ich sytuacji i roli), ale też wartości pracy i stosunku do niej zarówno we własnym środowisku jak i innych. Wyniki analiz oparte na tych podstawach pozwalają pokazać nie tylko zmiany zachodzące w postrzeganiu okresu transformacji przez przedstawicieli różnych opcji politycznych, ale też wskazać na „żywotność" lub „nietrwałość" wybranych mitów związanych z postrzeganiem i pamięcią o transformacji ustrojowej, mającej miejsce w Polsce. Pozwalają też (w odniesieniu do poruszanego tematu) uwypuklić zalety i trudności związane z odczytaniem i pracą nad materiałami powstałymi w dwóch różnych momentach czasowych, w różnych kontekstach, w różnych sytuacjach badawczych.

Karol Franczak (Uniwersytet Łódzki): *Kreatywność import — eksport. Mitologia przemysłów kultury w krajach Europy Środkowo-Wschodniej*

W okresie ostatnich dwóch dekad idea gospodarki kreatywnej stała się w Europie Środkowo-Wschodniej filarem narracji modernizacyjnej wiązanej z kategoriami „przemysłów kultury", „innowacji", „społeczeństwa wiedzy" czy „uczenia się przez całe życie". Ideę tę można rozumieć jako element jednego z typowych dla regionu projektów rozwojowych, komplementarnych wobec dominującej od początku transformacji społeczno-gospodarczej strategii naśladowania Zachodu, ale jednocześnie alternatywnego wobec identyfikacji z dominującą wcześniej narracją skupioną wokół neoliberalizmu i akcesji do Unii Europejskiej. W konkurencyjnym dyskursie podstawą myślenia o rozwoju jest dwutorowa instrumentalizacja kultury. Po pierwsze, kulturę postrzega się przez pryzmat twórczego aktywizowania możliwie dużej części społeczeństwa, rozwoju i komercjalizacji nauki. Kultura ma wspomagać rozwój gospodarczy i modernizację mentalnościową uczestników życia gospodarczego. Po drugie, kultura ma pomóc w wytworzeniu poczucia zbiorowej integracji, traktuje się ją m.in. jako narzędzie walki z nierównościami i dyskryminacją. W takiej optyce kultura pełni rolę narzędzia usamodzielnienia i wzmacniania społecznych kompetencji — ma zwalczać ubóstwo, stwarzać nowe perspektywy kształcenia oraz pomagać uzyskać dostęp do głównego nurtu życia społecznego i wyższych pozycji statusowych. Retorykę „kreatywnej gospodarki" łatwo połączyć z możliwymi pułapkami strategii imitacji — naśladowania ideologii obszarów definiowanych w danym momencie jako „centrum". Dyskurs modernizacyjny oparty na instrumentalizacji i optymalizacji kultury ma bowiem w dużym stopniu — podobnie jak inne formułowane po 1989 roku narracje transformacyjne — charakter epigoński. Hipertrofia retoryki „przemysłów kultury", innowacjonizmu i „kreatywności" to echo idei, działań i rozwiązań instytucjonalnych wdrażanych na świecie

przynajmniej od drugiej połowy lat 90. ubiegłego wieku. Ich pasem transmisyjnym były zarówno wpływowe polityki publiczne (w tym działania brytyjskich laburzystów, którzy z kreatywności uczynili jeden z atrybutów „trzeciej drogi"), jak i nośne koncepcje intelektualne (na czele z „klasą kreatywną" Richarda Floridy). Poważniejszym wyzwaniem — i głównym celem wystąpienia — jest postawienie pytania o sens implementacji dyskursu kreatywności w Europie Środkowo-Wschodniej, a także skonfrontowanie mitologii „przemysłów kultury" z realnym kontekstem społecznym krajów regionu (m.in. Polski, Rumunii i Estonii). Choć dyskurs kreatywności, wspomagany coraz liczniejszym towarzystwem projektów infrastrukturalnych, rości sobie władzę do performatywnego powoływania do życia rzeczywistości, którą retorycznie uzasadnia, jego „realność" pozostaje wciąż pod dużym znakiem zapytania. Na uwagę zasługuje nie tylko różnica między oryginalnym kontekstem gospodarki kreatywnej i kontekstem krajów postsocjalistycznych („kompatybilnością" takiej gospodarki z określonym typem społeczeństwa i modernizacji), ale także autokolonizacyjny wymiar bezkrytycznej implementacji dyskursów i praktyk definiowanych jako wskaźnik postępu. W tym drugim znaczeniu rozwój gospodarki kreatywnej traktuje się m.in. jako remedium na „braki" społeczeństwa postsocjalistycznego i syndrom jego cywilizacyjnego rozwoju.

Magdalena Rek-Woźniak (Uniwersytet Łódzki): *Polityka pamięci, polityka amnezji. PRL jako punkt odniesienia w łódzkich dyskursach modernizacyjnych okresu transformacji*

W II połowie XIX wieku gwałtownie rozwijająca się Łódź stanowiła wyspę industrialnej nowoczesności w rolniczym społeczeństwie. Zarówno polaryzacja struktury społecznej, jak i siła ruchu robotniczego przyczyniły się do nadawania Łodzi rozmaitych etykiet: „Manchesteru Wschodu" czy „czerwonego" miasta. W okresie PRL, pomimo licznych przejawów modernizacji, takich jak powstawanie instytucji szkolnictwa wyższego czy placówek kulturalnych o ponadlokalnym zasięgu, Łódź zachowała charakter miasta robotniczego charakteryzującego się relatywnie niskim poziomem wykształcenia mieszkańców i niską jakością życia. Pierwsze lata transformacji przyniosły z kolei masowe bezrobocie i intensyfikację problemów społecznych. Jednocześnie po 1989 roku lokalne elity angażowały się w gwałtowne poszukiwania nowej tożsamości dla miasta. W ostatniej dekadzie dominujące w mieście dyskursy modernizacyjne są oparte z jednej strony na próbach adaptacji globalnych idei „przemysłów i miast kreatywnych" i miejskich megaprojektów jako czynników stymulujących lokalny rozwój, z drugiej zaś-na symbolicznym powrocie do „złotego wieku" XIX. Etykieta współczesnej Łodzi jako „Ziemi obiecanej" stała się powtarzalnym motywem wypowiedzi i oficjalnych dokumentów publikowanych przez władze miasta. Okres powojenny stał się z kolei przedmiotem instytucjonalnego „zapominania" obejmującego przede wszystkim tematy związane ze społeczną emancypacją. Celem proponowanego wystąpienia będzie próba rekonstrukcji odniesień do PRL w dyskursach łódzkich elit politycznych, kulturalnych i ekonomicznych po 1989 roku. Empiryczną podstawę referatu będą stanowić wybrane wyniki trwającego projektu badawczego poświęconego polityce klasowej w mieście poprzemysłowym, opartego na następujących założeniach: 1. Klasy społeczne angażują się w procesy stratyfikacyjne zarówno poprzez codzienną rywalizację o zasoby, udział w redystrybucji i w debacie społecznej. 2. Konflikty wokół polityk realizowanych na poziomie lokalnym pozwalają analizować relacyjne aspekty struktury społecznej. Studia przypadków można więc traktować jako uzupełnienie klasycznych badań ilościowych realizowanych na próbach ogólnokrajowych. W wystąpieniu zostaną zaprezentowane wyniki analizy danych zastanych: dokumentów urzędowych, strategii rozwoju miasta, materiałów promocyjne, wywiadów prasowe i publikacji naukowych.

Karolina Izdebska (Uniwersytet Szczeciński): *Robotnicy sztuki dla robotników z Ursusa — znaczenie praktyk artystycznych w ocalaniu pamięci miejsca*

„Manifest Robotników Sztuki" autorstwa Jaśminy Wójcik powstał jako programowa podstawa i łącznik różnorodnych działań w ramach sztuki zaangażowanej. W 2011 roku wspomniana artystka rozpoczęła wieloletnią pracę z pracownikami upadłej fabryki ZPC Ursus stając się tym samym ważnym aktorem w refleksji nad pamięcią o upadłym zakładzie. W swoich kolejnych akcjach wcielała się w rozmaite role społeczne (badacza, słuchacza, mediatora, terapeuty, rzecznika) zbierając wywiady o przeszłości fabryki, która okazuje się być miejscem ważnym dla lokalnej historii i tożsamości i tym samym cennym dla zbiorowej pamięci. Opowieści byłych pracowników z Ursusa tworzą specyficzny i dość spójny obraz miejsca pracy, którego próbę rekonstrukcji zaprezentuję w referacie. Ujawnia się w nim szereg aspektów dotyczących relacji z konkretnym miejscem (fabryką), z którym to bohaterowie działania artystycznego wciąż czują się związani i do którego w danym momencie po latach wracają. Miejsce to ma kilka wymiarów. Składają się na nie inni ludzie (współpracownicy, współmieszkańcy, bliscy, przyjaciele itp.), atmosfera społeczna oraz otoczenie materialne w postaci starych budynków, maszyn, traktorów. Warto nadmienić, że z jednej strony doświadczenia i wspomnienia związane z fabryką mają charakter subiektywny. Jednak z drugiej, odnoszą się one do przestrzeni uwarunkowanej kulturowo, która jest też częścią obiektywnej rzeczywistości społecznej. W związku z tym, że podmiotem tej pamięci jest określona zbiorowość, odtwarzane przez artystkę jednostkowe pamięci składają się na pamięć określaną przez Olicka (1999) jako kolektywną. Dotyczy ona ludzi, którzy pracowali w jednym miejscu i mieli podobne doświadczenia. Jak twierdzi B. Szacka (2006) pamięć zbiorowa nie tyle zatem odnosi się do indywidualnych doświadczeń biograficznych, ile właśnie bazuje na istniejącym w danej zbiorowości zespole wyobrażeń o przeszłości.

Aleksandra Leyk (Uniwersytet Warszawski): *Pamiętanie transformacji przez pracowników przemysłu*

Celem wystąpienia jest przedstawienie sposobów konstruowania pamięci o pracy w socjalizmie i w latach transformacji gospodarczej przez pracowników przedsiębiorstw prywatyzowanych w latach 90., z uwzględnieniem zróżnicowania wynikającego z różnych pozycji zajmowanych w strukturze organizacji, przynależności klasowej, tożsamości zawodowej, a także odmienności lokalnych i historycznych kontekstów funkcjonowania badanych przedsiębiorstw. Empiryczną podstawą wystąpienia są narracyjne wywiady biograficzne — opowieści o życiu pracowników dwunastu przedsiębiorstw przemysłowych (polskich), które zostały sprywatyzowane z udziałem kapitału zagranicznego i podlegały restrukturyzacji oraz przemianom kultury organizacyjnej według globalnych wzorców. Doświadczenia pracowników, ich pamięć o nich, a także dające się zrekonstruować strategie radzenia sobie ze zmianą skłaniają do polemiki z neoliberalnym dyskursem długo dominującym w języku debaty publicznej i głównym nurcie nauk społecznych. Odsłaniają przesłonięte przez ten dyskurs: język, interpretacje, emocje i wartości zwykłych uczestników transformacji. W narracji o przeszłości wyraża się także stosunek do współczesności globalnego kapitalizmu oraz leżące u podstaw tego stosunku doświadczenia, wartości, emocje, dyskursywne zasoby i własne interpretacje rzeczywistości.

Referat wyłożony » Distributed paper:

Veronika Pehe (Czech Academy of Sciences): *"A Time When Anything was Possible": The Student Generation of 1989 and the Memory of Entrepreneurship in 1990s Czech Republic*

Based on a unique longitudinal oral history project conducted between 2017-2019 that interviewed one hundred former Czech students active during the „Velvet Revolution" of 1989, this talk will examine the memories of the 1990s and the systemic transformation in the Czech Republic expressed by members of the generation that came of age and entered adulthood just as the socialist regime collapsed. Armed with a university education and the social and moral capital gained through their engagement in the Velvet Revolution, this group was well positioned to take advantage of the opportunities offered by the new system. The key word for the majority of the respondents that defined this period was „freedom", understood, I suggest, by many as principally freedom of the market. This talk will focus on how the former student activists remember their work environments and in particular, setting up their own business and entrepreneurship. Many respondents evinced positive memories of the unregulated nature of the market in the 1990s, which they contrast with perceived increased state intervention today, painting an at times almost nostalgic picture of the „wild nineties". This presentation will ask whether just as we speak about post-socialist nostalgia, we can now conceptualize a „transformation nostalgia". The paper will trace the object of positive memories of entrepreneurship expressed by narrators in the context of their awareness of the increasingly critical public reception of the post-socialist democratic transformation. The longitudinal nature of the project, which re-interviewed the same respondents who had already participated in a similar project twenty years ago, allows us to follow changes both in individual and collective memory and to examine the development of the vocabularies used to speak about the transformation. I suggest that while this group today narrates their experience of the transformation in the language of individualism, the interviews demonstrate that this individualistic value orientation was not present in the original interviews conducted in the 1990s appears to only have emerged retrospectively among the studied group.

G58. METODY ILOŚCIOWE: NOWE WYZWANIA I NOWE TECHNIKI

Organizatorzy: Henryk Domański (Polska Akademia Nauk w Warszawie)**, Piotr Jabkowski** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Język obrad: polski

Narastająca liczba i pogłębiająca się różnorodność badań (zarówno akademickich, jak i tych realizowanych w sektorze komercyjnym) skłaniają do podejmowania metodologicznej refleksji nad tymi badaniami i prowadzenia analiz dotyczących różnych aspektów procesu badawczego. Proponujemy, aby rozpatrywane problemy koncentrowały się wokół różnych aspektów dotyczących doskonalenia metodologii pomiaru i obejmowały zarówno etap realizacji badań terenowych, jak i opracowania danych:

- Techniki badawcze wobec zmieniającej się rzeczywistości społecznej – wykorzystanie nowoczesnych technologii w procesie gromadzenia danych – techniki wspomagane komputerowo.
- Znaczeniowy aspekt sytuacji wywiadu, kwestionariusza, rozumienia przez badanych zadawanych pytań i udzielanych odpowiedzi.
- Błędy i efekty pomiaru w badaniach sondażowych – wartość uzyskiwanych danych.

- Problemy i wyzwania w badaniach sondażowych – jak pozyskiwać respondentów i zwiększyć poziom realizowalności próby, panele internetowe, konwertowanie odmów, stosowanie gratyfikacji, wykorzystanie „mieszanych" technik realizacji wywiadu, itp.
- Opracowanie danych – wybór technik „ważenia", itp.
- Procedury i techniki analityczne – prezentacja wybranych technik analizy statystycznej.
- Możliwości pozyskiwania informacji z komplementarnych baz danych.
- Międzynarodowe badania porównawcze – standaryzacja procedur a kontekst społeczny i uwarunkowania kulturowe.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.9

Referaty wygłaszane:

Zbigniew Sawiński (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Błędy w pomiarze zawodu — ich specyfika i konsekwencje*

W badaniach sondażowych nie da się całkowicie uniknąć błędów pomiaru. Pytanie, czy rozkładają się one w sposób losowy? Bez spełnienia tego warunku trudno o zaufanie do wniosków z badania. Dotyczy to między innymi informacji na temat zawodu, uznawanego za kluczowy wskaźnik położenia w systemie stratyfikacji. Odwołanie do rezultatów Polskiego Badania Panelowego POLPAN nie pozostawia wątpliwości, że błędy pomiaru zawodów nie rozkładają się równomiernie, lecz pojawiają się częściej w niektórych obszarach przestrzeni społecznej. Najwięcej błędów dotyczy zawodów na styku wyższego i niższego segmentu pracowników umysłowych. Niewiele mniej błędów dotyczy podziału robotników na wykwalifikowanych i niewykwalifikowanych. Koncentracja błędów w dwóch wspomnianych obszarach może mieć znaczący wpływ na poprawność oceny rozmiarów i kierunków ruchliwości zawodowej. Dane POLPAN ilustrują też fakt, że błędy związane z przypisaniem na podstawie zawodu punktacji statusu społeczno-ekonomicznego są największe wśród osób zajmujących wysokie pozycje w hierarchii społecznej, zaś im bardziej przesuwamy się w dół hierarchii, tym status badanego jest szacowany z mniejszym błędem. Stwierdzona prawidłowość ma trudny do przewidzenia wpływ na wnioski dotyczące położenia w systemie stratyfikacji, jak też związków pozycji zawodowej z dochodami, czy stylem życia. Ustalenia z badania POLPAN uzasadniają potrzebę modyfikacji sposobu pytania o zawód. O zawody sprawiające największe trudności należałoby pytać bardziej szczegółowo, zadając dodatkowe, specyficzne pytania, pozwalające na odróżnienie danego zawodu od innych, podobnych.

Katarzyna Grzeszkiewicz-Radulska (Uniwersytet Łódzki): *Wartość danych w ankiecie internetowej z wideo-ankieterem*

Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników badania nad ankietą internetową wykorzystującą film z ankieterem odczytującym pytania (video-enhanced Web survey). Jest to technika pośrednia między ankietą i wywiadem, wprowadza bowiem wideo-ankietera, a więc erzac żywej osoby, który symuluje obecność rzeczywistego rozmówcy, imitując w ten sposób wywiad f-t-f. Warunki badania, w których respondent poddany jest oddziaływaniu wybstrahowanych w wyniku technologicznej obróbki ludzkich cech ankietera mogą, z jednej strony, wywoływać u respondenta poczucie społecznej obecności drugiego człowieka (social presence), a także powodować, jak głosi teza Media Equation autorstwa B. Reevesa i C. Nassa, że interakcja człowiek-komputer będzie nabierała cech interakcji człowiek-człowiek. Z drugiej strony można argumentować, że efekt ten będzie u respondenta hamowany przez świadomość prowadzenia interakcji z zaprogramowaną maszyną, która nie ma zdolności myślenia, swobodnego reagowania oraz nie potrafi oceniać deklarowanych zachowań czy wyrażanych opinii. Na gruncie metodologicznym problem ten przekształcono w pytanie, czy wypowiedzi pochodzące z ankiety z wideo-ankieterem w porównaniu z danymi uzyskanymi w wywiadzie f-t-f są mniej narażone na efekt społecznej poprawności i efekt ankieterski, a także czy w porównaniu z danymi pochodzącymi z tekstowej ankiety internetowej wypowiedzi uzyskane w wyniku komunikacji w wideo-ankieterem będą mniej narażone na występującą u respondenta tendencję do minimalizowania wysiłku poznawczego w trakcie udzielania odpowiedzi (satisficing). W celu uzyskania odpowiedzi na te pytania przeprowadzono eksperyment sondażowy pozwalający porównać wartość danych zebranych za pomocą ankiety z wideo-ankieterem z techniką ankiety tekstowej oraz wywiadem CAPI. Zastosowany schemat eksperymentu odróżnia się od schematów wykorzystanych w innych, nielicznych zresztą, badaniach nad tą techniką tym dodatkowo, że przewidywał on zaangażowanie większej liczby ankieterów, a sam czynnik ANKIETER został w analizie wariancji ujęty jako czynnik losowy, a nie stały. Oprócz czynnika TECHNIKA (czynnik stały o 4 poziomach), oraz czynnika ANKIETER (10 poziomów), w planie eksperymentu przewidziano czynniki PŁEĆ ANKIETERA

i PŁEĆ RESPONDENTA (czynniki stałe, o 2 poziomach każdy). Dobór respondentów (studentów UŁ, n=800) do grup eksperymentalnych przeprowadzono za pomocą randomizacji.

Sławomir Bartnicki, Maciej Alimowski (Uniwersytet w Białymstoku): *Pomiary bodźca i jego zakłóceń przy użyciu metody quasi-eksperymentalnej (RDD) na dużych strumieniach danych*

W wystąpieniu zaprezentowane zostaną możliwości regresji nieciągłej (Regression Discontinuity Design — RDD) tak w zakresie szacowania wielkości bodźca (np. interwencji społecznej realizowanej na dużych zbiorowościach) jak i jego zakłóceń. W tym celu wykorzystane zostaną dane charakteryzujące starty wyborcze w wyborach bezpośrednich do organu wykonawczego gmin w Polsce (wybory: 2002, 2006, 2010, 2014 i 2018) opisane szerokim zestawem cech charakteryzujących kandydatów i gminy (np. staż na stanowisku, wiek, płeć, wpisy na wniosek do rejestru wyborców, odsetki głosów nieważnych w tych wyborach, frekwencja, itp.) oraz dane uwzględniające częstości urodzeń w Polsce (w okresie 2000-2018, strumień dziennych rekordów PESEL) opisane cechami demograficznymi populacji (np. udziały kohort demograficznych w populacji). W pierwszym przypadku bodźcem jest sukces wyborczy a w drugim interwencja społeczna w postaci rządowego programu „Rodzina 500+". Skutki bodźca, jeżeli jest skuteczny, powinny uwidaczniać się w czasie t+n, co w pierwszym przypadku oznacza wpływ na wyniki kolejnych wyborów a w drugim, wpływ na częstości urodzeń w okresie >=8,5 miesiąca od akceleracji bodźca (kwiecień 2016). Jednak, tak jak w eksperymentach laboratoryjnych, wartość efektu w czasie t+n nie musi wynikać z oddziaływania zakładanego bodźca, ale może być skutkiem „zanieczyszczenia", czyli wpływu innych zmiennych charakteryzujących jednostki pomiarowe. Drugie źródło zakłóceń bodźca skutkuje niemożliwością odczytu prawdziwej wartości efektu, który ma powodować bodziec. Przyczynę stanowi tu brak randomizacji w szerokim płaszczu danych charakteryzujących jednostki znajdujące się względnie blisko punktu podziału, co jednocześnie stanowi podstawę do stwierdzenia, że jednostki pomiarowe są w stanie zmieniać zaszeregowanie do grupy (analogicznie jak w eksperymentach laboratoryjnych badani bez wiedzy eksperymentatora mogą w pewnych przypadkach przechodzić z grupy kontrolnej do eksperymentalnej). RDD oprócz swojej „podstawowej" funkcji, czyli określania wielkości efektu wywoływanego bodźcem, jest w stanie wychwycić wszystkie te zakłócenia. W Polsce RDD do tej pory nie była stosowana (za wyjątkiem Bieszk-Stolorz 2015).

Michał Lutostański (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Gamification jako metoda poprawy jakości danych w badaniach ilościowych*

Gamification jest to wykorzystywanie elementów i zasad znanych z gier w innych praktykach jak np. szkolenia, biznes czy właśnie narzędzia badawcze. Granie jest bardzo popularną rozrywką, ponieważ powoduje powstawanie pętli dopaminowej wyzwanie-osiągnięcie-nagroda(przyjemność)-wyzwanie. Wykorzystując elementy znane z gier w praktyce badawczej możemy wpłynąć na wiele wskaźników: zwiększyć response rate, zmniejszyć drop-out, zwiększyć survival rate, spowodować, że respondenci będą poświęcali więcej czasu na odpowiedzi. Elementami gier wykorzystywanymi w grywalizacji jest narracja, kontekst, wyzwanie, feedback oraz rywalizacja. Pomijając ostatni element, który ewidentnie mógłby wpłynąć na wyniki badań możemy zastosować pozostałe cztery. W tym wypadku należy jednak zrezygnować z polskiej nazwy „Grywalizacja" i powrócić do angielskiego „Gamification", które bliższe jest temu co chce osiągnąć badacz stosując zasady znane z gier. Konstruując narzędzia badawcze, szczególnie te przeznaczone do środowiska internetowego warto po pierwsze zwrócić uwagę na jej wygląd oraz język. Nazywane jest to „Surveytainment" czyli zlepką angielskich słów „badanie" oraz „przyjemność. Chodzi o dostosowywanie języka ankiety do tego, którym na co dzień posługuje się respondent, atrakcyjne prezentowanie pytań i zbliżenie procesu wypełniania ankiety do codziennych doświadczeń użytkownika internetu. Drugim krokiem jest stosowanie elementów z gier, czyli kontekstu (np. badanie jako rozmowa z wirtualną postacią, która jest odpowiednio dostosowana do tematyki badania i wieku respondenta), presonalizację pytań tak, aby przypominała rozmowę, stosowanie wyzwań, wzmocnienia słowne podczas rozmowy oraz nagrodę na zakończenie badania (nie chodzi tutaj o nagrodę materialną, ale np. wyniki psychotestu — czyli nagrody zwiększające motywację wewnętrzną a nie zewnętrzną). Wystąpienie będzie miało na celu przedstawienie dostępnych metod i wykorzystywanych już w Polsce i na świecie elementów gamification w badaniach ankietowych. Poza przykładami z literatury zostaną zaprezentowane wyniki testu porównawczego na dwóch osobnych podpróbach (każda N=300) zrealizowanych w Internecie metodą Real Time Sample. Badanie porównywało ankietę wykorzystującą metody gamification oraz bardziej tradycyjne wersji. Eksperyment pokazał, że zastosowanie nowego podejścia umożliwia zwiększenie czasu na udzielanie odpowiedzi przez respondentów o blisko ź, znaczące zmniejszenie procenta osób wyklikujących ankiety — tzw. Straight lining, zwiększenie o ponad połowę treści w pytaniach otwartych oraz zwiększenie o 4% wskaźnika survival rate, czyli stosunku osób które rozpoczęły uzupełnianie ankiety do tych które je zakończyły. Testy porównawcze wykazały, że stosowanie elementów gamification nie zaburza wyników, a pozwala na wzbudzenie u respondentów większego zaangażowania. Dzięki temu otrzymujemy więcej i lepszych jakościowo informacji. Wszystko to przekłada się na szybsze i efektywniejsze badania, przy równoczesnym wzroście jakości zbieranych danych.

Maria Halamska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Modele struktury społecznej wsi: inspiracje, opracowanie, użyteczność*

Badania struktury społecznej wsi mają w Polsce ponad stuletnią tradycję i przez długi czas opisywały strukturę społeczną wiosek, gdzie ludność rolnicza przeciwstawiono nierolniczej a sama rolniczą stratyfikowano wg ilości posiadanej ziemi. Badana obecnie struktura społeczna według powszechnie obowiązujących kryteriów ukazuje znaczenie innych podziałów. Połowa aktywnych mieszkańców wsi wykonuje zawody robotnicze a po około jednej czwartej stanowią rolnicy i przedstawiciele klasy średniej. Te proporcje są jednak odmienne w różnych typach regionów i zależą — między innymi — od jego przeszłości, poziomu i profilu rozwoju. Ale też sama struktura społeczna jest czynnikiem różnicującym obszary wiejskie. Zainspirowani koncepcją les espaces sociaux localisés Gilles'a Laferté (2014) i korzystając z obszernej bazy danych Diagnozy społecznej, drogą analizy statystycznej z zastosowaniem indeksów dynamiki przestrzennej oraz metody analizy taksonomicznej opartej na algorytmie k-średnich i iteracyjnej metodzie Chmur Dynamicznych Didaya, wyróżniono cztery typy struktury społeczno-zawodowej wsi: typ mieszany, inteligencko-robotniczy, robotniczy oraz rolniczy. Różnią się one udziałem trzech wyróżnionych wyżej segmentów struktury społecznej: robotników, rolników i klasy średniej.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.9

Referaty wygłaszane:

Artur Pokropek (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Eldad Davidov** (Justus Liebig University Giessen), **Peter Schmidt** (University of Cologne): *Niezmienność pomiarowa a modelowanie wielopoziomowe*

Relacje między jednostkami a społeczeństwem znajdują się w centrum badań nauk społecznych. Głównym narzędziem do badania relacji między zjawiskami kontekstowymi (makro) a procesami indywidualnymi (mikro) jest modelowanie wielopoziomowe (MW). Heising, Schaeffer i Giesecke (2017) pokazali, że ponad 20% artykułów w trzech wiodących czasopismach socjologicznych (American Journal of Sociology, American Sociological Review i European Sociological Review) w latach 2011-2014 wykorzystywało MW jako narzędzie do testowania różnych hipotez. Jednak praktycznie żaden z tych artykułów nie analizował kluczowego założenia MW: porównywalność zmiennych między krajami (lub grupami) używanych w analizie (inaczej określanego jako niezmienność pomiaru / równoważności pomiaru). Ta luka jest niefortunna, ponieważ literatura metodologiczna w ostatnich dziesięcioleciach wykazała, że pełna porównywalność między krajami jest bardzo rzadko wspierana przez dane z badań międzynarodowych (Davidov i in., 2014). Brak niezmienności pomiaru może prowadzić do błędnych wniosków, gdy szacowane parametry porównywane są między kulturami (van de Vijver, 2011). Jednak niewiele wiadomo na temat tego, czy i w jakim stopniu brak niezmienniczości pomiaru może również prowadzić do stronniczych oszacowań parametrów i błędnych wniosków w MW. W prezentacji przedstawione zostaną wyniki symulacji Monte Carlo, w których badane jest, w jaki sposób różne typy niezmienności pomiaru wpływają na wyniki MW. Wyniki sugerują, że w wielu sytuacjach brak niezmienności pomiaru w MW stanowi poważne zagrożenie dla trafności wniosków wyprowadzonych na podstawie modelowania łamiącego założenia niezmienności pomiaru.

Magdalena Poteralska, Jolanta Perek-Białas (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Wykorzystanie wag w modelowaniu równań strukturalnych*

W referacie zostaną przedstawione wyniki prac badawczych, których celem była diagnoza i ocena możliwości jak i ograniczeń stosowania wag w modelowaniu równań strukturalnych SEM (Structural Equation Modelling). Analizy prowadzono na przykładzie modelowania satysfakcji i zaufania z wykorzystaniem danych Europejskiego Sondażu Społecznego (ESS) z czterech rund badania (tj. 2010, 2012, 2014, 2016) dla Polski i Niemiec. Analizy prowadzono ze szczególnym uwzględnieniem różnic w wynikach generowanych w zależności od decyzji analitycznych dotyczących wag oraz z wykorzystaniem dorobku dyskusji na temat zalet i wad niektórych podejść do kwestii ważenia (design, post-stratification weights). Wyniki analiz wskazują na wiele obszarów, które powinny być przedmiotem szerszej dyskusji nie tylko w zakresie decyzji o odpowiednim stosowaniu wag w tego typu analizach, ale i w ocenie różnic w wynikach uzyskanych w zależności od programów oferujących SEM.

Adam Rybak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Metaanaliza wpływu cech konstrukcji badania sondażowego na jakość uzyskanych wyników na podstawie danych z porównawczych projektów międzykrajowych*

Sondaże od lat trzydziestych XX wieku pełnią istotną rolę jako narzędzie zbierania danych na licznych polach, do których zaliczają się również badania socjologiczne. Ważną datą w ich rozwoju był rok 1959, gdy Almond i Verba przeprowadzili pierwszy w historii solidny pod względem metodologicznym i teoretycznym międzykrajowy sondaż porównawczy. Ta kategoria sondaży, ze względu na skalę, konieczność zachowania ścisłej porównywalności i bardzo wysokie koszty, które wymuszają utrzymanie odpowiedniego rygoru realizacji, tworzy najwyższej jakości dane i najlepszą dokumentację. Wśród licznych problemów związanych z surveyami za podstawowe dla proponowanych przeze mnie analiz są po pierwsze błąd braku odpowiedzi i błąd pomiaru, które obniżają jakość uzyskiwanych danych. Po drugie niewykorzystany potencjał tkwiący w olbrzymich ilościach danych, które nie zostały poddane analizie. Dotychczasowe analizy dotyczące związku pomiędzy cechami konstrukcji badania sondażowego a jakością otrzymywanych danych (w szczególności reprezentatywnością zrealizowanej próby i jakością uzyskiwanych odpowiedzi) cechowały się fragmentarycznością i niewielką skalą. Sprawę pogarsza fakt, że w poszukiwaniu ostatecznych rozstrzygnięć na podstawie badań stosowano zazwyczaj metodę narracyjnej analizy literatury. Metoda ta prowadzi do wrażenia subiektywności i niekonkluzywności wyników. Dlatego też propozycja moja opiera się na zastosowaniu metaanalizy, która umożliwia zbadanie istotności efektów zastosowania konkretnych cech konstrukcji sondażu. W sytuacji nadmiaru dostępnych danych dotyczących metodologii i wyników przeszłych badań planowanie nowych eksperymentów metodologicznych wydaje się niewskazane. Dlatego też proponowana przeze mnie analiza opierać się będzie na analizie dostępnej w otwartych repozytoriach informacji. Projekt, jaki pragnę przedstawić, dotyczył będzie analizy wpływu cech konstrukcji sondażu na jakość jego realizacji. Dane do analizy pochodzą z otwartych, darmowych, dostępnych w języku angielskim dokumentacji metodologicznych, oraz z baz wynikowych międzykrajowych sondaży porównawczych z lat 1959-2017. Ten wybór związany jest ze spodziewaną w takich badaniach jakością dokumentacji, oraz wynikającą z założeń takich badań wysoką porównywalnością ich konstrukcji i wyników. Zmiennymi, których związek planuję zbadać, będą z jednej strony cechy sondażu zgrupowane w trzy kategorie — fieldwork effort, operaty i schematy losowania, oraz stosowane techniki. Z drugiej — miary jakości realizacji i reprezentatywności, jak response rate, wewnętrzne kryteria zaproponowane przez Kohlera, zewnętrzne kryteria zaproponowane przez Grovesa, oraz item non-response jako wskaźnik satisficingu. Proponowaną przez mnie techniką analizy statystycznej są modele metaanalizy random-effects. Mój projekt znajduje się we wstępnej fazie realizacji, dlatego przedstawię przede wszystkim szczegółowy plan analiz, dokładny zakres i pochodzenie poddanych analizie danych, schematy hipotetycznych zależności, oraz przykładowe zastosowanie technik analizy na dotychczas zebranych danych. Skala i znaczenie wyników, które mogą być efektem projektu dla rozwoju metodologii badań sondażowych sugeruje zasadność przedstawienia go szerszemu gronu, także w celu możliwości uzyskania krytycznych uwag ze strony specjalistów tej dyscypliny.

Przemysław Kisiel (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie): *Współczesna partycypacja kulturalna jako wyzwanie metodologiczne*

Celem wystąpienia jest refleksja nad wyzwaniami metodologicznymi związanymi z pomiarem współczesnych form partycypacji kulturalnej. Wydaje się bowiem, że dotychczas stosowane formuły badania całościowej aktywności kulturalnej wymagają refleksji i zmiany, m.in. na poziomie sytuacji badawczej, a w konsekwencji konieczna staję się modyfikacja w zakresie stosowanych technik wykorzystywanych do zbierania materiału empirycznego. Badania aktywności kulturalnej to chyba jeden z najstarszych obszarów badań społecznych a ich historia sięga już niemalże wieku. Mimo bardzo bogatego dorobku badawczego zarówno ilościowego jak i jakościowego (polskiego i światowego), można mieć wrażenie, że współczesne uczestnictwo w kulturze, ujmowane całościowo, jako szczególna forma aktywności społecznej, nadal jednak wymyka się badaczom. O ile bowiem realizowane obecnie badania pozwalają uzyskać rzetelny obraz aktywności w ramach poszczególnych pól produkcji kulturalnej oraz wyznaczać tendencje w obszarach autonomicznych (jak np. w zakresie czytelnictwa, uczestnictwa w polu filmowym czy muzycznym), to nadal jednak perspektywa całościowa wobec partycypacji kulturalnej jest zdecydowanie niedoskonała, zarówno na poziomie refleksji teoretycznej jak i metodologicznej. We współczesnych czasach bowiem badania, zarówno oparte na modelu partycypacji kulturalnej P.Bourdieu, zakładającym homogeniczność praktyk kulturalnych, jak też oparte na modelu R.A.Petersona uwzględniającym „wszystkożerność" konsumentów kultury, nie dostarczają adekwatnej diagnozy. Dzieje się tak przede wszystkim dlatego, iż współczesne formy aktywności kulturalnej ulegają znaczącej przemianie: wyraźnie wykraczają one poza ramy instytucji kultury, obserwujemy również indywidualizację i odmiejscowienie praktyk kulturalnych, zanika odrębność aktywności kulturalnej i społecznej, a poza tym pojawia się wiele nowych form aktywności, które pełnią funkcje aktywności kulturalnych, co jest konsekwencją poszerzania się pól uczestnictwa w kulturze. Nowa formuła badania partycypacji kulturalnej wymaga jednak nie tylko nowego modelu teoretycznego uczestnictwa ale także modyfikacji technik zbierania materiału empirycznego. Stosowane dotychczas, w zakresie analiz ilościowych, techniki standaryzowane okazują się coraz mniej skuteczne w identyfikowaniu zindywidualizowanych aktywności kulturalnych, a to sprzyja

błędnym interpretacjom badanych zachowań, zjawisk i procesów. Jednym z możliwych rozwiązań tych problemów jest opracowanie nowych formuł zbierania danych empirycznych, które pozwolą uchwycić nie tylko dynamiczne i otwarte różnicowanie się obszarów i form aktywności kulturalnej, ale również powiązać je z ważnością, głębokością oraz częstotliwością doświadczeń kulturalnych. Wymaga to jednak ponownego skupienia na samej sytuacji badania i w efekcie skłania do jej ponownego zdefiniowania, uwzględniającego hybrydyzację sytuacji wywiadu standaryzowanego oraz wywiadu pogłębionego, czego efektem może być np. konkluzywny wywiad pogłębiony, którego charakterystyka zostanie przedstawiona w prezentacji.

Grzegorz Humenny, **Paweł Grygiel** (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Pozytywny i negatywny wymiar sieci społecznych w kontekście poczucia społecznej izolacji — implementacja syntetycznej miary PN (Positive-Negative) Everetta i Borgattiego*

Pozycja w sieciach rówieśniczych ma wiele wymiarów (Lease, Musgrove, & Axelrod, 2002). Najczęściej wyodrębnia się dwa aspekty: lubienie oraz nielubienie — sieć o charakterze pozytywnym i negatywnym (Bukowski, Sippola, Hoza, & Newcomb, 2000; Maassen, Akkermans, & Van Der Linden, 1996). Wymiary te są w znaczącej części niezależne, o czym świadczą niezbyt wysokie korelacje. Przykładowo, wśród adolescentów wynoszą od -.06 do -.54 (Andrei, Mancini, Mazzoni, Russo, & Baldaro, 2015; Berger & Dijkstra, 2013; London, Downey, Bonica, & Paltin, 2007; Parkhurst & Asher, 1992; Véronneau, Vitaro, Brendgen, Dishion, & Tremblay, 2010). O ich niezależności świadczą także różnice w korelacjach z szeregiem zjawisk: zachowaniami problemowymi (Parkhurst & Asher, 1992), inteligencją (Andrei et al., 2015), osiągnięciami szkolnymi (Andrei et al., 2015; Véronneau et al., 2010), zaangażowaniem szkolnym (Ladd, Birch, & Buhs, 1999), otwartością i sumiennością (Andrei et al., 2015), asertywnością i nieśmiałością (Parkhurst & Asher, 1992), popularnością (Berger & Dijkstra, 2013) oraz samotnością (Cassidy & Asher, 1992; Jobe-Shields, Cohen, & Parra, 2011; London et al., 2007; Pedersen, Vitaro, Barker, & Borge, 2007). Dodatkowo oba typy sieci wykazują odmienne właściwości „socjometryczne". Przykładowo, sieci pozytywne są znacznie gęstsze i charakteryzują się wyższym poziomem scentralizowania opartym na liczbie wskazań (in- oraz outdegree) oraz niższym poziomem scentralizowania opartym na pośredniczości (network centralization of betweenness) niż sieci negatywne (Csaba & Pál, 2010). Zagadnieniem, które w kontekście analiz sieciowych jest niezwykle ważne, a stosunkowo rzadko poruszane, jest dobór odpowiednich miar pozycji w sieci. W praktyce badawczej wykorzystywana jest najczęściej liczba wskazań danej osoby przez członków grupy podzielona przez liczebność grupy, czyli stopień centralności (in-deree centrality) (Freeman, 1978). W jej konstrukcji wykorzystywana jest jednak jedynie informacja lokalna, tzn. tylko o tych członkach grupy, którzy wskazują daną jednostkę (Iyer, Killingback, Sundaram, & Wang, 2013; Latora & Marchiori, 2004). Nie pozwala to na określenie jaka jest pozycja danej jednostki w całej grupie. Ograniczenie to przełamują miary globalne, spośród których najczęściej (Borgatti, 1995) wykorzystywane to pośredniczenie/przechodniość (betweenness), bliskość (closness) i wektor własny (eigenvector). Nie wszystkie z tych miar mogą być jednak stosowane w sieciach negatywnych (Bonacich & Lloyd, 2004). Jak wskazują prowadzone analizy w sieciach, w których nie można mówić o przepływie (takie sieci to na przykład negatywne wskazania afektywne) nie można sensownie zinterpretować takich miar jak pośredniość czy bliskość. Jednakże, w niewielkim stopniu modyfikując interpretację wyników można wykorzystywać stopień centralności, czy też wektor własny. Powstały również miary o charakterystyce podobnej do wektora własnego, które można wykorzystywać do jednoczesnej analizy danych płynących z odpowiadających sobie sieci pozytywnych i negatywnych (np. lubienia i nielubienia). Przykładowo miara PN — Positive-Negative (Everett & Borgatti, 2014) pozwala obliczyć centralność jednostki w sieci zakładając nie tylko, że lepiej mieć pozytywne relacje z jednostkami ważnymi w grupie niż z jednostkami nieistotnymi, ale także, że lepiej mieć negatywne relacje z jednostkami peryferyjnymi niż centralnymi. Wspomniana miara uwzględnia więc zarówno pozycję zajmowaną w sieciach pozytywnych, jak negatywnych. W ramach wystąpienia przedstawione zostaną założenia teoretyczne leżące u podstaw konstrukcji omawianej miary, przykłady możliwości jej zastosowania w analizach sieci rówieśniczych (w oparciu o badania dotyczące poczucia społecznej izolacji) oraz występujące ograniczenia.

G59. MŁODZI SPREKARYZOWANI W POLSCE I NA ŚWIECIE

Organizatorzy(-rki): Jacek Burski (Uniwersytet Łódzki), **Agata Krasowska** (Uniwersytet Wrocławski)

Język obrad: polski

Wątkiem przewodnim zaproszenia do grupy tematycznej jest problematyka prekaryzacji pracy, czyli upowszechniania się niestabilnych warunków zatrudnienia, niskich płac, umów czasowych oraz umów cywilno-prawnych w ostatnich trzech dekadach. Pojęcie to określa przede wszystkim tych, którzy muszą utrzymać siebie i rodzinę z prac niepewnych, tymczasowych, często bez perspektyw awansu, bez zabezpieczeń, ale i bez umowy. Szczególną uwagę zwracamy na kontekst doświadczania tego mechanizmu przez młodych ludzi w Polsce i na świecie. Mając na uwadze inflację tematów

związanych z tak zwanym prekariatem, chcielibyśmy zaprosić do zgłaszania się badaczki i badaczy zajmujących się tą tematyką i kwestiami pokrewnymi. Otóż interesują nas różne aspekty wskazanego zagadnienia – od analiz o charakterze biograficznym, dyskursywnym, antropologicznym czy prawnym, po ilościowe interwencje badawcze zajmujące się np. konsekwencjami ekonomicznymi przemian rynku pracy, czy wpływem na kształt struktury społecznej. W tym sensie, zapraszamy zarówno badaczy posługujących się metodologią jakościową, jak i ilościową. Mile widziane będą projekty o charakterze mieszanym, stosujące metodę triangulacji. Szczególną uwagę chcielibyśmy poświęcić zagadnieniom związanym ze znaczeniem pracy jako źródła życiowej stabilizacji młodych ludzi, elementu wchodzenia w dorosłość, ale jednocześnie podnieść wątki odnoszące się do kwestii relacji między doświadczeniem pracy a innymi sferami życia (rodziną, edukacją, związkami intymnymi, życiem poza pracą, *work-life-balance* itp.), przemianami wartości, recepcji płci oraz ruchami społecznymi. Istotnym elementem naszego zaproszenia jest także problematyka istnienia w świadomości społecznej klas społecznych i ich związków z prekariatem, ponieważ powołując się na sławną książkę G. Standinga nurtuje nas kwestia zmian w strukturze klasowej oraz potencjał protestacyjny. Interesuje nas ponad to aspekt doświadczania prekarności jako elementu cyklu życia i związanych z tym procesów normalizacyjnych.

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.14

Referaty wygłaszane:

Adam Mrozowicki (Uniwersytet Wrocławski), **Vera Trappmann** (Leeds University Business School): *Prekarność jako problem biograficzny? Sposoby radzenia sobie z prekaryjnością wśród młodych pracowników w Polsce i w Niemczech*

W niniejszym referacie podejmujemy problem zróżnicowanych sposobów radzenia sobie z prekaryjnością przez młodych Polaków i Niemców w kontekście toczonych w literaturze przedmiotu debat nad subiektywnym znaczeniem prekaryjnego zatrudnienia. Empiryczną podstawą analiz jest 121 biograficznych wywiadów narracyjnych z młodymi ludźmi w obu krajach, którzy zatrudnieni byli w tymczasowych, niskopłatnych pracach, byli czasowo bezrobotni lub odbywali niskopłatne / nieodpłatne staże zawodowe. Przeprowadzone badania sugerują, że zróżnicowane sposoby radzenia sobie z prekaryjnością odzwierciedlają odmienne orientacje wobec pracy, znaczenia przypisywane prekaryjnemu zatrudnieniu oraz zasoby posiadane przez narratorów, w szczególności ich kapitał kulturowy, społeczny i ekonomiczny. W oparciu o zrealizowane badania twierdzimy, że pomimo różnic instytucjonalnych między badanymi krajami, sposoby radzenia sobie z sytuacją na rynku pracy przez badanych przez naszych polskich i niemieckich rozmówców są podobne. Wyrażają one tendencje do „znoszenia" / „normalizacji" prekaryjności oraz radzenia sobie z nią za pomocą strategii indywidualnych. Zarazem jednak, tendencje do kwestionowania prekaryjności jako normalnego stanu rzeczy były bardziej typowe dla młodych Polaków niż młodych Niemców. Wskazane różnice między krajami wyjaśniamy przez odwołanie do odmiennych mechanizmów wsparcia instytucjonalnego dla młodych pracowników oraz silniejszego przywiązania do idei merytokracji wśród naszych niemieckich rozmówców.

Piotr Czakon (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Zagadnienie pracy prekarnej w doświadczeniu młodzieży studiującej z wybranych ośrodków akademickich Polski, Czech i Słowacji*

Często informowani jesteśmy o pomyślnej kondycji gospodarczej w krajach obszaru Europy Środkowej w zakresie rynku pracy, o czym ma świadczyć ma rekordowo niska stopa bezrobocia, niedobór kandydatów do zatrudnienia, wzrost wysokości przeciętnego wynagrodzenia. Dokładniejszy wgląd w sytuację na rynku pracy prowadzi do zrewidowania tej jednoznacznie pozytywnej opinii. Istnieje przecież zróżnicowanie stopy bezrobocia w poszczególnych kategoriach społeczno-ekonomicznych, zjawisko niepełnego zatrudnienia, występowanie obszaru niskich wynagrodzeń. Jeszcze inne zagrożenia związane są z postępującą automatyzacją i informatyzacją pracy. W świetle tych tendencji swoje dalsze uzasadnienie znajduje jeden ze standardowych sposobów podziału świata pracy, który sprowadza się do dychotomicznego zestawienia pierwszoplanowego („porządnego") i drugoplanowego („byle jakiego") segmentu rynku zatrudnienia. Jak się okazuje, reprezentanci kategorii młodych dorosłych (szeroko ujmowani jako osoby od 20-23 do 33-35 lat) są w szczególnie trudnej sytuacji, jeśli chodzi o zdobycie i utrzymanie stabilnego zatrudnienia. W przeciwieństwie do osób ze starszych kategorii wiekowych, w najmniejszym stopniu są oni powiązani ze światem pracy, siłą rzeczy nie funkcjonują oni w ramach ciał reprezentacji pracowniczej oraz nie posiadają wieloletniej praktyki. Za literaturą przedmiotu przyjąć można, że studenci stanowią szczególną kategorię społeczną. Ich sytuacja jest definiowana poprzez pojęcie strukturalnego „zawieszenia": 1) pomiędzy pozycją społeczną swoich rodziców a własną pozycją społeczną; 2) pomiędzy pozycją społeczną, do której aspirują, a pozycją społeczną, którą uda się im uzyskać; 3) pomiędzy wyższymi pozycjami w społeczeństwie, które stanowić mają swego rodzaju zwrot z tytułu pobierania uniwersyteckiego wykształcenia, a prekariatem, jako pozycją będącą skutkiem niezrealizowania aspiracji życiowych. Wychodząc z założenia o centralności problemu pracy oraz aktualności powiązanych z pracą

problemów autor referatu podjął badanie, którego celem było określenie, do jakiego stopnia doświadczenie pracy młodzieży studiującej z wybranych krajów naznaczone jest piętnem niepewności. Takie sformułowanie problemu wiązało się z kilkoma przybliżeniami. Po pierwsze, badaną zbiorowość zawężono do kategorii młodzieży studiującej — kategorii słabo osadzonej w realiach pracy i podatnej na zawirowania na rynku zatrudnienia. Po drugie, w celach porównawczych, projektem badawczym objęto reprezentantów wybranych ośrodków z Polski, Czech i Słowacji (GOP, Ołomuniec, Ostrawa, Nitra). Po trzecie, studenckie doświadczenia rozpatrywane były z perspektywy prekaryzacji pracy. Oznaczało to oparcie analizy na zaadaptowanych elementach Guy'a Standinga koncepcji prekariatu (prekaryzacja jako sytuacja niepełnego zatrudnienia, skupienie się na niedoborach bezpieczeństwa związanego z pracą). W fazie empirycznej w trzech krajach zrealizowano łącznie 1 tys. ankiet (technika audytoryjna) i przeprowadzono blisko 40 krótkich wywiadów wśród studentów zróżnicowanych dyscyplin naukowych (nauki: społeczne, humanistyczne, ekonomiczne, inżynieryjne, medyczne). Uzyskane wyniki wskazują na występowanie daleko idącej rozbieżności między czterema aspektami: 1) definicji pracy; 2) dotychczasowego doświadczenia pracy; 3) wizji przyszłej kariery; 4) zasobów umożliwiających realizację wizji. Chociaż studenci definiują pracę w odwołaniu do „klasycznych" jej definicyjnych płaszczyzn (źródło środków ekonomicznych, możliwość samorealizacji, stabilizacja pozycji), to wykonywane przez nich zajęcia w znakomitej większości spełniają kryteria pracy prekarnej (są krótkookresowe, nisko wynagradzane, nie korespondują z wykształceniem, nie wiążą się z perspektywami awansu i doskonalenia). Pomimo dotychczasowego zakotwiczenia w obrębie segmentu prac drugoplanowych, studenci w większości oczekują znalezienia stabilnej pracy zgodnej z własnym wykształceniem. Przejście z rynku prac drugoplanowych do pierwszoplanowych może być jednak utrudnione w obliczu szczupłości społecznych i kulturowych zasobów znajdujących się w dyspozycji studentów.

Dominika Winogrodzka (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Migracja płynna a prekaryzacja pracy. Przykłady doświadczeń zawodowych młodych migrantów z wybranych miast średniej wielkości w Polsce*

Celem wystąpienia jest przedstawienie relacji między migracją zagraniczną, a zjawiskiem prekaryzacji pracy młodych migrantów z wybranych miast średniej wielkości w Polsce. Autorka analizuje, na ile migracja pozwala na zmianę, a na ile utrwala prekarne warunki pracy, którym młodzi ludzie próbują sprostać, wyjeżdżając ze swoich społeczności lokalnych. Współczesna migracja przybiera charakter „migracji płynnej" opartej na tymczasowości, elastyczności i nieprzewidywalności trajektorii życiowych (Engbersen i Snel 2013, King 2018). W kontekście zawodowym „migranci płynni" muszą adaptować się do elastycznego, zderegulowanego i coraz bardziej transnarodowego rynku pracy (Eade i in. 2007), co wiąże się z określonymi wyzwaniami. Jednym z nich jest postępująca prekaryzacja pracy (Rodgers 1989, Kalleberg 2009, Trappmann 2011, Dörre 2014, Standing 2014), która związana jest z ciągłym stanem niepewności zawodowej wynikającej z braku stabilnego zatrudnienia, okresowym brakiem pracy lub ze specyfiką formy zatrudnienia. W oparciu o materiał empiryczny pochodzący z projektu „Przejścia młodych z edukacji na rodzimy i zagraniczny rynek pracy: rola lokalności, grupy rówieśniczej i nowych mediów" (Grabowska i in. 2017), autorka poszukuje odpowiedzi na pytanie, jaką rolę w procesie prekaryzacji pracy ludzi młodych — zarówno w ujęciu obiektywnym, jak i subiektywnym — pełni doświadczenie migracji zagranicznej. Jak wynika z przeprowadzonych analiz, migracja zagraniczna sprzyja odchodzeniu od tradycyjnego modelu zatrudnienia. Wyjazd za granicę bardzo często pociąga za sobą elastyczność zatrudnienia, a także dynamizuje przebieg ścieżek zawodowych młodych ludzi. Doświadczenie migracji tymczasowej, podejmowanej często pod wpływem spontanicznej decyzji, predysponuje młodych ludzi do współczesnego niestabilnego rynku pracy. Empiryczne prześledzenie ścieżek zawodowych osób z doświadczeniem migracji sezonowej oraz powrotnej wykazało, że prace podejmowane za granicą cechuje prekarność, zarówno w wymiarze obiektywnym, oznaczającym między innymi niekorzystne warunki pracy, jak i subiektywnym związanym z poczuciem relatywnej deprywacji i gorszym traktowaniem ze strony innych (por. Dörre 2014). Pomimo wyraźnie prekarnego charakteru podejmowanej pracy, migranci bardzo często nie traktują swojej sytuacji w kategoriach niepewności, co stanowi przejaw normalizacji pracy za granicą w nieprzewidywalnych i trudnych warunkach (por. Mrozowicki 2016). „Brak pewności, stałości i stabilności" (Sowa 2011: 108), który towarzyszy podejmowaniu prac w sektorze '6D' (por. Anderson 2000) uważany jest przez migrantów za oczywisty. Zebrany materiał empiryczny nie pozwolił jednoznacznie stwierdzić relacji między współczesną migracją płynną a prekarnością zatrudnienia na dalszych etapach ścieżki zawodowej, na rodzimym rynku pracy. Analizowane trajektorie zawodowe osób z doświadczeniem migracji sezonowej oraz powrotnej wskazały na prekarne zatrudnienie za granicą, sytuacja respondentów różniła się jednak po powrocie do kraju.

Anna Kiersztyn (Uniwersytet Warszawski): *Dynamika niepewności zatrudnienia młodych: determinanty i konsekwencje prekaryjnych karier zawodowych*

W ciągu ostatnich dziesięcioleci w wielu krajach miał miejsce wzrost zainteresowania socjologów i ekonomistów problematyką niepewności na rynku pracy, co ma związek ze wzrostem popularności tzw. niestandardowych form zatrudnienia: umów czasowych oraz umów cywilno-prawnych. Zdaniem wielu badaczy, powyższa zmiana przyczyniła się do znaczącego obniżenia jakości miejsc pracy poprzez spadek poczucia bezpieczeństwa i ograniczenie przywilejów pracowniczych. Często

interpretowano ją również jako oznakę zmierzchu modelu stabilnego zatrudnienia na pełnym etacie, zapewniającego bezpieczeństwo ekonomiczne pracownikom i ich rodzinom. Podobne obawy znalazły swój wyraz w rozważaniach Guya Standinga dotyczących przemian struktury klasowej i wyłaniającego się w niej prekariatu, do którego Standing zalicza osoby zatrudnione na tymczasowych kontraktach, o niskich dochodach i bez dostępu do systemu świadczeń socjalnych, dotknięte niepewnością ekonomiczną i poczuciem tymczasowości. Mimo dość powszechnych wskazań na wagę problemu niepewności na rynku pracy i jego potencjalnie dalekosiężne skutki dla społeczeństwa, badacze wciąż jednak napotykają trudności związane z jasnym zdefiniowaniem zjawiska prekaryjnego zatrudnienia i jego systematyczną, ilościową analizą. W szczególności, niestandardowe formy zatrudnienia bądź zatrudnienie niskopłatne obserwowane w danym momencie nie zawsze świadczą o prekaryzacji, ponieważ dla części młodych ludzi w stanowić mogą jedynie etap przejściowy — wstęp do stabilnego zatrudnienia. W swoim wystąpieniu przedstawię pierwsze wyniki analiz ilościowych niepewności zatrudnienia osób młodych w Polsce, wykorzystujące najnowsze dane z Polskiego Badania Panelowego POLPAN 1988-2018. Aby przezwyciężyć ograniczenia dotychczasowych badań niestandardowych form zatrudnienia i niepewności na rynku pracy, proponuję konceptualizację prekaryjnego zatrudnienia jako sekwencji karier, na które składają się okresy powtarzającego się zatrudnienia na czas określony przeplatane okresami bezrobocia, w połączeniu z niskimi i/lub niestabilnymi dochodami. Badanie POLPAN to jedyne dostępne w Polsce źródło danych ilościowych pozwalających na analizę pełnych sekwencji karier zawodowych na reprezentatywnej próbie osób w wieku 21-35 lat. Dane zbierane są co pięć lat za pomocą wywiadów kwestionariuszowych, obejmujących szczegółowe pytania dotyczące wszystkich prac wykonywanych przez respondentów od początku ich kariery, przebiegu ich historii edukacyjnych, poziomu dochodów i składu gospodarstwa domowego, jak również partycypacji politycznej, samooceny stanu zdrowia i samopoczucia psychicznego. Celem analiz jest charakterystyka sekwencji karier zawodowych wśród różnych kategorii młodych pracowników oraz identyfikacja czynników kształtujących dynamikę niepewności zatrudnienia i jej społeczno-ekonomiczne konsekwencje. W tym kontekście szczególnie ważne jest pytanie o to, jak rozmaite charakterystyki respondentów i ich pozycja zawodowa wpływają na doświadczane przez nich trajektorie karier lub łagodzą negatywne skutki niestabilności w pierwszych latach po wejściu na rynek pracy.

Jan Czarzasty (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Młodzi Polacy o reprezentacji interesów pracowniczych*

W referacie przedstawione są wyniki wstępnych analiz danych zebranych w 2018 r. w badaniu „Młodzi na rynku pracy województwa mazowieckiego", zrealizowanego metodą osobistego wywiadu ankietowego (PAPI) na próbie kwotowej osób w wieku 18-30 lat (N=1000) z użyciem rozbudowanego, wielomodułowego kwestionariusza. W kwestionariuszu poruszono wątki m.in. poglądów na politykę i gospodarkę, położenie respondenta na rynku pracy, postrzegane zróżnicowania klasowe, stosunek do zorganizowanej reprezentacji pracowniczej, stosunek do UE i plany migracyjne, kapitał społeczny czy styl życia w kontekście postaw i zachowań wpływających na stan zdrowia. Referat koncentruje się na wybranym aspekcie badań: stosunkowi wobec zorganizowanej reprezentacji pracowniczej, ze szczególnym uwzględnieniem związków zawodowych. Wobec głębokich zmian strukturalnych gospodarki wpływających na rynek pracy i stosunki pracy poprzez prekaryzację zatrudnienia, stawiane są pytania o funkcjonalną adekwatność tradycyjnych (w kategoriach właściwych dla późnego społeczeństwa przemysłowego) instytucji przedstawicielstwa pracowniczego. Utrzymujące się w świecie rozwiniętym tendencje deunionizacyjne, „starzenie się" związków zawodowych i erozja rokowań zbiorowych jako mechanizmu regulacji stosunków pracy sugerują, że związkom zawodowym jako najważniejszej formie organizacyjnej reprezentacji interesów pracowniczych grozi dalsza marginalizacja, a w dalszej perspektywie nawet zanik. To czy zagrożenia te znajdują potwierdzenie w świetle danych empirycznych pokazujących stosunek do instytucji przedstawicielstwa pracowniczego i poglądy na stosunki pracy ludzi młodych (ze strategicznej perspektywy, najważniejszej grupy docelowej związków zawodowych i innych instytucji przedstawicielskich) stanowi przedmiot niniejszego referatu.

Referat wyłożony:

Magda Prokopczuk (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *„Przedsiębiorca siebie". O życiu i pracy mobilnych pracowników w dobie projektyzacji*

Współcześnie obserwujemy wiele procesów i zjawisk mających wpływ na redefinicję relacji między pracą a życiem jednostki. Te dwie sfery zaczynają się łączyć i mieszać, przejmując od siebie cechy niegdyś tylko dla nich charakterystyczne. Analiza materiałów z przeprowadzonych eksploracyjnych badań jakościowych pokazuje, że praca staje się coraz bardziej afektywna i abstrakcyjna. Miejsce jej świadczenia często przenosi się do domu lub przestrzeni niegdyś zarezerwowanych na odpoczynek, co dla jednych oznacza spełnienie snu o wolności i niezależności, dla innych stanowi jarzmo

prekaryjnej egzystencji. Jednocześnie, życie jednostki przenika korporacyjna retoryka. Relacje międzyludzkie przybierają coraz bardziej projektowy charakter, zakładający celowość kontaktów, użyteczność wykorzystywanych narzędzi, określony harmonogram i strukturę działań. Podczas referatu zaprezentowane zostaną przykłady praktyk produkcji „przedsiębiorstwa siebie" przez mobilnych pracowników, ukazując m.in. ich sposoby organizacji przestrzeni pracy, zarządzania czasem, wytwarzania kultury pracy i specyficznych stosunków społecznych. Referat stanie się punktem wyjścia do dyskusji nad społeczno-kulturowymi konsekwencjami projektowej orientacji rynku pracy.

G60. „MY" I „ONI". „INNI" CZY TACY SAMI JAK MY — BADACZE JAKOŚCIOWI WOBEC ZBIOROWOŚCI MARGINALIZOWANYCH. PROFESOR ELŻBIECIE TARKOWSKIEJ IN MEMORIAM

Organizatorki: Agnieszka Golczyńska-Grondas (Uniwersytet Łódzki), **Katarzyna Górniak** (Politechnika Warszawska)

Język obrad: polski

Badania z udziałem zbiorowości zagrożonych dezintegracją społeczną czy też społeczną ekskluzją, obecne w socjologii od czasów szkoły chicagowskiej, mają ugruntowaną pozycję również w Polsce. Jednym z przykładów są badania nad ubóstwem, których wybitną przedstawicielką była zmarła w roku 2016 Profesor Elżbieta Tarkowska. Polskie badania wykluczenia i marginalizacji społecznej mają charakter wieloaspektowy, a sami badacze stosują w swoich analizach różnorodne perspektywy: od ekonomiczno-statystycznych do jakościowych, w których istotne jest doświadczanie marginalizacji oraz jej relacyjny wymiar. Pytania o charakterze metodologiczno-etycznym, odnoszące się do samego procesu badawczego obejmujące stosunek, nastawienia, czy też postawy wobec badanych osób i zbiorowości, nieustająco nastręczają wiele kłopotów i – mimo wielu tekstów podejmujących wspomniane kwestie – są stale aktualne. W centrum naszego zainteresowania stawiamy zatem relacje między badaczami a respondentami/narratorami/informatorami wywodzącymi się ze zbiorowości zagrożonych wykluczeniem społecznym. Zagadnienie to postrzegamy szeroko i wieloaspektowo. Z jednej strony, chcemy uwzględnić kwestie metodologii badań, poczynając od etapu ich konceptualizacji (jak definiowany jest przedmiot i cele badań, w tym cele aplikacyjne – do czego dążymy jako badacze empiryczni, w jaki sposób myślimy o badaniach i o badanych, jakie perspektywy teoretyczne stosujemy?), poprzez etap realizacji (postawy, jakie przyjmujemy wobec badanych, role, jakie im przypisujemy, warianty ról badacza ujawniające się w bezpośredniej interakcji z respondentami/narratorami), aż po etap prezentacji i rozpowszechniania wyników badań (jak piszemy i mówimy o badanych, jak interpretujemy rezultaty, czy i w jaki sposób działamy na rzecz badanych społeczności?). Z drugiej strony, biorąc pod uwagę przeciwstawne poglądy na temat zbiorowości zagrożonych wykluczeniem społecznym, uwidaczniające się w naukach społecznych (np. konceptualizacja *underclass* autorstwa Ch. Murraya vs *action research* R. Lister), proponujemy uczestnikom grupy refleksję i autorefleksję dotyczącą postaw badaczy z uwzględnieniem osi takich jak: podmiotowość – przedmiotowe traktowanie, uznanie wiedzy i doświadczeń badanych – brak takiego uznania, równość pozycji – zakwestionowanie równości i *othering*, zaangażowanie – brak zaangażowania. Proponujemy także podjęcie dyskusji o wpływie postaw badaczy na metodologię, etykę i wyniki badań, oraz na sytuację życiową badanych.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.9

Referaty wygłaszane:

Adrianna Surmiak (Uniwersytet Warszawski): *Świadoma zgoda w badaniach jakościowych z osobami marginalizowanymi i zagrożonymi marginalizacją. Doświadczenia badaczy*

Uzyskanie świadomej i dobrowolnej zgody na udział w badaniach jest jedną z głównych zasad etycznych w badaniach społecznych. W literaturze przyjmuje się, że jest to kwestia szczególnie wrażliwa w przypadku badań z osobami podatnymi na zranienie (vulnerable), w tym marginalizowanymi i zagrożonymi marginalizacją, ponieważ zwykle są to osoby podatne również na manipulację i wykorzystanie. W anglosaskich naukach społecznych wzorem badań biomedycznych coraz większy nacisk kładzie się na rygorystyczną regulację i kontrolę tego etapu badań (głównie poprzez komisje etyczne). W związku z tym w swoim wystąpieniu chciałabym przyjrzeć się kilku kwestiom. Po pierwsze, jak polscy socjolodzy i antropolodzy uzyskują zgodę na badania, czyli na przykład podanie jakich informacji uznają za wystarczające by zgodę uznać za świadomą i dobrowolną. Po drugie, jakich doświadczają przy tym problemów i dylematów etycznych. I w końcu, czy większa regulacja i kontrola nad tym etapem badań, w świetle doświadczeń badaczy, jest dobrą praktyką w przypadku badań z osobami marginalizowanymi i zagrożonymi marginalizacją. Swoje wystąpienie oprę na wywiadach swobodnych, które przeprowadziłam z 46 socjologami i antropologami społeczno-kulturowymi

z różnych ośrodków naukowych w Polsce, którzy prowadzili badania jakościowe z udziałem osób ze środowisk marginalizowanych i zagrożonych marginalizacją.

Maja Perlińska (Uniwersytet Łódzki): *Z miłości do zbrodniarzy. O kobietach i ich wyborach*

Każdy człowiek dąży do znalezienia w życiu swoistego sacrum emocjonalnego. Jest to pewnego rodzaju cel istnienia ludzkiego. Tak człowiek został zaprogramowany aby instynktownie znaleźć partnera zakochać się, założyć rodzinę wydać na świat potomstwo, troszczyć się i zapewnić bezpieczeństwo rodzinie. Jak podają statystyki Służby Więziennej w polskich zakładach karnych przebywa 76 tysięcy skazanych. Mimo trudnej sytuacji życiowej większość z osadzonych pozostawiło swoje partnerki poza murami więzienia. Kobiety opuszczone przez swoich mężczyzn czekają, tęsknią, kochają i trwają w związku, który wymaga od nich dużego poświęcenia. Czym charakteryzuje się uczucie między dwojgiem ludzi, których dzieli mur Zakładu Karnego? Jak wyglądają związki, w których miłość przyjmuje nietuzinkowy wymiar, w którym relacje są poddane wielu próbom i ograniczeniom wynikającym z miłości na odległość? Jak funkcjonują takie związki, co motywuje partnerów do utrzymywania tej trudnej relacji? Czy związki te spotykają się z wykluczeniem? Czy związek z osadzonym jest społecznie akceptowany? Postaram się odpowiedzieć na pytania, analizując forum dyskusyjne takie jak: kafeteria.pl, netkoniety.pl, wizaz.pl, na których kobiety zwierzają się, dzielą swoimi problemami, historiami związków, poszukują wsparcia i pomocy. Wielu badaczy takich jak Johna Lee, Bogdan Wojciszke, Zbigniew Lew-Starowicz, Ulrich i Eisabeth Beck to nieliczni badacze problematyki emocji, w tym szeroko rozumianej miłości. Czy miłość opisywana przez autorów dalece odbiega od obrazu miłości wykreowanej przez „forumowiczki"? W literaturze niewiele jest dostępnych źródeł poruszających analizowane zagadnienie. W Polsce, jako jedna z nielicznych, R. Szczepanik podjęła analizie problematykę kobiet, partnerek recydywistów. Badaczka dokonała typologii kobiet, które świadomie angażują się w relację ze skazanymi. Tworzenie związku z mężczyzną pozbawionym wolności to nie tylko niecodzienny obraz związku i uczucia jakim darzy się dwójka ludzi. Kobiety pozostają z wieloma problemami same, często są to kobiety zagubione, które doświadczyły w przeszłości traumatycznych przeżyć. Mimo wszystko trwają w relacji i pogłębiają uczucie do partnera. Celem mojego wystąpienia będzie wskazanie prawidłowości jakimi rządzą się związki między kobietami a mężczyznami odbywającymi kary pozbawienia wolności.

Grzegorz Kubiński (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Osoby z niepełnosprawnościami fizycznymi w przestrzeni publicznej jako przykład redefiniowania kategorii odmienności*

Proponowany referat dotyczy sposobu postrzegania i rozumienia osób z niepełnosprawnością fizyczną (niepełnosprawność ruchowa/rzadkie choroby gentyczne) w kategoriach „Innego". Główną ideą tekstu jest refleksja nad pojęciem fizycznej niepełnosprawności jako elementu współcześnie interpretowanego jako społecznie ambiwalentny. Z jednej strony przedstawiciele disability studies podkreślają konieczność traktowania wszystkich ciał jako potencjalne niepełnosprawnych, z drugiej strony antropologia oraz socjologia wyraźnie wskazują stygmatyzację czy etykietowanie jako podstawowe procesy wyznaczające społeczną miejsce „innego". W tradycyjnych społecznościach rola „innego" jako osoby z niepełnosprawnościami była często wpisywana w strukturę liminalną lub wręcz marginalną, a nienormatywna cielesność definiowała jednostkę jako „odmieńca". Współcześnie fizyczna „odmienność" zmienia swoją rolę w społeczeństwie, stając się jego integralną częścią. Referat skupia się na wskazaniu sposobów i narzędzi służących do zmiany społecznego postrzegania osób z niepełnosprawnością fizyczną oraz zmian postrzegania tejże fizyczności poprzez takie osoby. Jako najważniejszą formę dla tego typu zmian w kreowaniu obrazu „inności" proponowane są media społecznościowe, lecz uwzględnione zostaną także działania w przestrzeni pozamedialnej jak wystawy czy publikacje książkowe. Osoby z niepełnosprawnościami poprzez tego typu praktyki wkraczają w obszar normatywnego społeczeństwa i redefiniują klasyczną strukturę „my-oni". Istotnym wydaje się fakt, iż praktyki prezentowane przez osoby z niepełnosprawnościami odnoszą się do działań w przestrzeni codzienności i dotyczą przede wszystkim ekspresji tych osób w zachowaniach wcześniej uznawanych dla nich za niedostępne jak moda, sport czy seksualność. Powstaje pytanie czy te, często wręcz afirmatywne działania, są trendem prowadzącym do faktycznej i stałej zmiany obrazu osób z niepełnosprawnościami fizycznymi w społeczeństwie czy tylko elementem przejściowym. Choć trudno jednoznacznie odpowiedzieć na to pytanie, w referacie proponuję aby postrzegać coraz częstsze pojawianie się osób z niepełnosprawnościami w przestrzeni społecznej jako pozytywny trend, mający związek nie tylko z kwestiami czysto medycznymi, ale także z głębszymi i wieloaspektowymi zmianami w świadomości członków społeczeństwa. Referat opiera się na badaniach wybranych grup internetowych skupiających osoby z niepełnosprawnościami, analizie wybranych profili internetowych, fragmentach wywiadów pogłębionych oraz literaturze teoretycznej.

Elżbieta Murias (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Ja — Ozdrowieniec, my — społeczeństwo remisji, oni — zdrowi/chorzy? — analiza codzienności osób, które uzyskały remisję nowotworu złośliwego*

Przedmiotem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników badań, których celem była szczegółowa eksploracja i interpretacja doświadczenia życia codziennego (po-rakowej codzienności) osób, które uzyskały remisję choroby nowotworowej. Główne pytanie badawcze brzmiało: jak osoby, u których choroba nowotworowa jest w stanie remisji, „radzą sobie" ze swoją codziennością. Duży nacisk w badaniach położyłam na: ceremonie zdrowienia i momenty przełomowe w karierze Ozdrowieńca, charakterystykę własną byłych chorych, „oswajanie choroby" — przepracowanie pochorobowej traumy, problemy z jednoznacznym odnalezieniem się w kategoriach: „zdrowie", „choroba", ozdrowieńczą codzienność, czyli to jak wygląda życie po raku (m.in. dieta, aktywność fizyczna, lecznictwo niemedyczne, relacje z personelem medycznym, aktywność zawodowa i pasje, społeczna codzienność i relacje z innymi). Ważnym obszarem badawczym była relacja Ozdrowieńca z otoczeniem społecznym, którą możemy ująć według schematu: ja-Ozdrowieniec, my-społeczeństwo remisji (remission society), oni-zdrowi/chorzy. Metody: W latach 2015-2018 przeprowadziłam badania jakościowe z wykorzystaniem wywiadów pogłębionych, technik projekcyjnych, elementów autoetnografii i obserwacji. Inspirowałam się głównie fenomenologią i teorią ugruntowaną. W próbie badawczej znalazło się 20 osób: 16 kobiet i 4 mężczyzn. Wniosek z badań: Dla Ozdrowieńców przewlekła choroba staje się elementem życia codziennego. Istnieją momenty przełomowe w karierze chorego, które wyznaczają życie po raku. Są one związane m.in. z a) relacjami z medycyną, b) zmianami wizerunkowymi, c) przestrzenią i przedmiotami, d) ciałem, e) powrotem do codziennych aktywności, f) relacjami społecznymi. Codzienność po chorobie nowotworowej, mimo że tak wyczekiwana w trakcie leczenia, może okazać się trudna i zupełnie inna niż przed chorobą. Byli chorzy mierzą się z powrotem do „normalności" i z problemami wynikającymi z zawieszenia pomiędzy zdrowiem a chorobą. Rodzina i bliscy często nie rozumieją unikalnych doświadczeń Ozdrowieńca. Po zakończeniu leczenia chcą powrócić do „normalności", czyli takiego życia jak przed chorobą. Dla Ozdrowieńców „normalność" może już oznaczać zupełnie inne rzeczy. Pojawiają się problemy komunikacyjne na linii Ozdrowieniec-zdrowy, które wynikają z tego, że były chory nie jest w stanie przekazać za pomocą słów wszystkich swoich emocji, obaw, doświadczeń. Jest pewien element nieprzekazywalny i niezrozumiały dla osób, które nie doświadczyły zagrażającej życiu choroby. Innym nie jest osoba z innej szerokości geograficznej, a osoba, z którą byłego chorego nie łączy wspólnota doświadczeń. Ozdrowieńcy zrozumienia szukają wśród byłych chorych, którzy przynależą do społeczeństwa remisji. W narracjach badanych wyraźnie pojawia się podział na ja-my-oni. Wśród osób, które przeszły chorobę nowotworową możemy wyróżnić kilka grup: a) pseudo-zdrowych, którzy definitywnie odcinają się od choroby, b) pasjonatów choroby, którzy kurczowo trzymają się choroby, utożsamiają się z nią, c) społeczeństwo remisji — byłych chorych, którzy mają trudności z jednoznacznym zakwalifikowaniem się do świata zdrowia i choroby, doświadczają całej złożoności życia w remisji. W języku polskim brakuje określeń, słów, które oddają taką sytuację. Życie w remisji to życie pełne sprzeczności. To mieszanina różnych stanów, uczuć, myśli — często najbardziej skrajnych, wydawać by się mogło, że nie do pogodzenia. Członkowie społeczeństwa remisji akceptują to, że płacą pewną cenę za skuteczność terapii i przetrwanie. Kurczowe trzymanie się świata zdrowych lub chorych, które można zaobserwować wśród części polskich Ozdrowieńców, jest pewnym wariantem życia z remisją, ale nie życiem w społeczeństwie remisji.

Kinga Lendzion (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Dwa światy w życiu codziennym malgaskich uczniów*

Na Madagaskarze, tak jak i w innych krajach frankofońskich Afryki Subsaharyjskiej, nauczanie od poziomu gimnazjum prowadzone jest w języku francuskim. Język ten, obok języka malgaskiego, jest językiem oficjalnym kraju. Jest to również język świata polityki, gospodarki i kultury. Pomimo jednak obecności języka francuskiego na wyspie od ponad 100 lat poziom jego znajomości wśród uczniów jest niski. Ich kontakt z językiem obcym ogranicza się najczęściej tylko do środowiska szkolnego. W środowisku rodzinnym komunikują się prawie wyłącznie w rodzimym języku malgaskim. Posługiwanie się przez uczniów w życiu codziennym naprzemiennie dwoma językami, w zależności od środowiska językiem rodzimym w domu, a obcym w szkole, doprowadziło do wykreowania przez nich dwóch rożnych światów — świata malgaskiego i francuskiego. Dwa światy — świat malgaski i świat francuski — to skonstruowane przez uczniów wokół dwóch języków, ich wyobrażenia o dwóch odmiennych światach. Każdy z nich ma własną dynamikę. Świat malgaski to świat oswojony, w który zostali włączeni w procesie socjalizacji pierwotnej. Świat francuski to świat, do którego aspirują. Pierwszy związany jest przede wszystkim ze środowiskiem rodzinnym, sąsiedzkim, drugi — ze sferą edukacji i pracy. Świat malgaski zakorzenia ich w rodzimej kulturze, stanowi o ich tożsamości narodowej, daje poczucie kontynuacji. W jego ramach podtrzymywana jest komunikacja z Malgaszami, zarówno z najbliższymi członkami rodziny i z przyjaciółmi, jak i z resztą społeczeństwa. Świat francuski pozwala natomiast wyjść dalej, poza znany im świat i tym samym mieć poczucie łączności ze społecznością międzynarodową, uczestniczyć w procesie globalizacji. Umożliwia on kontakt z obcymi — z obcokrajowcami. Tylko w jego ramach możliwy jest awans społeczny — sukces zawodowy. Świat malgaski to świat, w którym realizowane są cechy wspólnoty, w świecie francuskim — cechy stowarzyszenia. Te dwa światy funkcjonują równolegle. Przedstawiony opis

dwóch światów — francuskiego i malgaskiego — jest efektem analizy zebranego materiału w trakcie powadzonych badań terenowych w 2016 i w 2018 r. na Madagaskarze. W badaniach wykorzystano zarówno jakościowe, jak i ilościowe techniki zbierania danych. Między innymi przeprowadzono badania ankietowe, jak i wywiady pogłębione z malgaskimi maturzystami uczęszczającymi do liceów w mieście powiatowym w Miandrivazo.

G62. MY I ONI NA UCZELNI. NAJNOWSZE PRZEMIANY SYSTEMÓW SZKOLNICTWA WYŻSZEGO W EUROPIE ŚRODKOWO-WSCHODNIEJ

Organizatorzy(-rki): Beata Bielska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), **Olga Kurek-Ochmańska, Kamil Łuczaj** (Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie)

Język obrad: polski

Umiędzynarodowienie szkół wyższych, mierzone liczbą wykładowców pochodzących z zagranicy, studentów-obcokrajowców, osób studiujących w językach obcych, międzynarodowych programów badawczych, publikacji tworzonych we współpracy z zagranicznym współautorem czy wielokulturowością środowiska akademickiego, jest jednym z priorytetów polityki zarządzania szkolnictwem wyższym w Europie. Wartości tych wskaźników w przypadku krajów Europy Środkowo-Wschodniej odbiegają znacząco od wyników krajów „starej" Unii Europejskiej. Jednocześnie podejmuje się różne próby stymulowania współpracy międzynarodowej za pomocą środków prawnych (reformy), instytucjonalnych (powołanie Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej) oraz symbolicznych (debata na temat szkolnictwa wyższego). Wiele emocji budzi ciągle system finansowania nauki oparty na grantach i konkursach, a także przemiany profesji nauczyciela akademickiego, która, w dobie parametryzacji, ewaluacji i standaryzacji, coraz mniej przypomina weberowskie „powołanie", a coraz bardziej pracę najemną w przedsiębiorstwie. Na najnowsze przemiany systemów szkolnictwa wyższego w Europie Środkowo-Wschodniej nakłada się ponadto drugi czynnik: populizm polityczny obserwowany, między innymi, w tej części świata. System polityczny, mówiąc językiem Niklasa Luhmanna, odciska piętno na systemie nauki, czego przykładem mogą być zawirowania wokół budapeszteńskiego Central European University lub niektóre wątki reformy polskiego systemu szkolnictwa wyższego. Okoliczności te powodują, że w obrębie środkowoeuropejskich uczelni i instytutów badawczych powstają nowe sieci grup interesów, a opozycja „My-Oni" staje się wyraźniejsza niż kiedykolwiek przedtem. „My" mogą być to uczeni lokalni, „Oni" napływowi. „My" to zwolennicy uczelni autonomicznych z akademickim programem i kadrą, „Oni" – przygotowywania studentów przede wszystkim do rynku pracy. „My" bronimy racji istnienia lokalnego obiegu naukowego, „Oni" dążą do marginalizacji czasopism krajowych. „My" chcemy, żeby pracownik akademicki był przede wszystkim badaczem-pedagogiem, „Oni" sprawnym managerem. Opozycje te można oczywiście mnożyć w nieskończoność i odwracać kierunki zależności. Głównym celem grupy jest stworzenie płaszczyzny dialogu wokół zagadnień, które wiążą się z problemami szkolnictwa wyższego w dobie przemian. Do dyskusji zapraszamy badaczki i badaczy zainteresowanych problematyką umiędzynarodowienia nauki (migracje akademickie, wymiana studentów, badania bibliometryczne), komercjalizacji badań naukowych i edukacji, a także osoby zainteresowana tematyką z pogranicza studiów politycznych i badań nad szkolnictwem wyższym.

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.17

Referaty wygłaszane:

Aldona Pikul (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *My — „nasi absolwenci" i oni — „studenci z zewnątrz"? O mobilności studentów wewnątrz polskiego systemu szkolnictwa wyższego*

Konsekwencją procesu bolońskiego, która bodaj najsilniej wpłynęła na organizację studiów wyższych w uczelniach, było wprowadzenie formuły studiów podzielonych na stopnie: pierwszy (studia licencjackie), drugi (studia magisterskie) i trzeci (studia doktoranckie). Odejście od modelu jednolitych studiów magisterskich, zachowanego jedynie w przypadku wybranych kierunków studiów, takich jak medycyna czy architektura, stanowiło wyzwanie dla pracowników uczelni odpowiedzialnych za przygotowanie nowych programów studiów. Studentom z kolei dała ta zmiana możliwość bezprecedensowej mobilności: z jednej strony, ułatwiając zmianę uczelni, również na uczelnię zagraniczną, między kolejnymi stopniami kształcenia; z drugiej strony, pozwalając studentom zmierzającym do uzyskania tytułu magistra na zmianę kierunku studiów w trakcie okresu kształcenia. W proponowanym wystąpieniu chcę przyjrzeć się tej drugiej sytuacji: mobilności studentów w ramach polskiego systemu kształcenia między pierwszym a drugim stopniem studiów. Na podstawie danych o zasadach i wynikach rekrutacji na studia w Uniwersytecie Jagiellońskim pokażę, jakie możliwości zmiany kierunku studiów mają studenci, jak często decydują się na zmianę kierunku studiów, wybierając studia magisterskie i jak przebiegają ścieżki mobilności. Szczególną uwagę poświęcę kierunkom

z dziedziny nauk społecznych, w tym socjologii, która jest popularnym wyborem studiów magisterskich przez osoby nieposiadające wykształcenia socjologicznego na poziomie studiów licencjackich. W oparciu o te dane opowiem o wyzwaniach, z jakimi mierzą się zmieniający kierunek studiów studenci i wykładowcy uczestniczący w procesie kształcenia na studiach drugiego stopnia oraz omówię dobre praktyki w tworzeniu programów studiów i sylabusów zajęć z uwzględnieniem różnorodnego wykształcenia przyjmowanych na studia magisterskie kandydatów. Szczególną uwagę chcę zwrócić na różnice dzielące studentów o różnym wykształceniu i na strategie radzenia sobie z nimi: zarówno z perspektywy studentów, jak i prowadzących zajęcia i tworzących programy studiów.

Helena Jędrzejczak (Instytut Badań Edukacyjnych w Warszawie): *Potwierdzanie efektów wcześniejszego uczenia się w polskich szkołach wyższych — dobre praktyki i ślepe zaułki, biznes, idee i uczenie się przez całe życie. Wnioski z badania eksploracyjnego*

Ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym z 2005 r. wprowadziła możliwość rekrutacji studentów na podstawie potwierdzenia efektów wcześniejszego uczenia się (dalej: PEUs), rozumianego jako „formalny proces weryfikacji posiadanych efektów uczenia się zorganizowanego instytucjonalnie poza systemem studiów oraz uczenia się niezorganizowanego instytucjonalnie, realizowanego w sposób i metodami zwiększającymi zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych (…)". Rozwiązanie to ma sprzyjać uczeniu się przez całe życie (LLL), otwarciu uczelni na nowe grupy studentów i pozwalać na podjęcie studiów osobom posiadającym doświadczenie zawodowe. Uczelnie zostały zobowiązane do przyjęcia uchwał senatów dotyczących PEUs do 30.06.2015 r. Instytut Badań Edukacyjnych prowadzi obecnie eksploracyjne badanie jakościowe i analizy dot. wdrożenia rozwiązań z zakresu PEUs w polskich szkołach wyższych. Jego głównym celem jest uzyskanie wiedzy na temat stosowanych przez polskie uczelnie formalnych procesów potwierdzania efektów uczenia się zdobytych w ramach uczenia się pozaformalnego i nieformalnego. Co prawda istnieje szereg opracowań teoretycznych dotyczących tej problematyki, brakuje jednak ujęcia empirycznego, w tym zwłaszcza pozwalającego na poznanie i zrozumienie procesów i trudności związanych z tym nowym dla polskiego szkolnictwa wyższego rozwiązaniem. W szczególności badanie pozwala uzyskać wiedzę na temat regulacji i procedur dot. PEUs, ich wdrożenia na poziomie uczelni i ich jednostek, kształtu i przebiegu procesów potwierdzania efektów uczenia się przy rekrutacji na studia I i II stopnia, zapewniania jakości tych procesów i motywacji do prowadzenia PEUs. Badanie obejmuje 10 uczelni różnego typu (m.in. uniwersytet, politechnika, PWSZ, szkoła artystyczna, szkoła niepubliczna), w których co najmniej 1 student został przyjęty na studia w wyniku PEUs i podjął edukację; w każdej z nich realizowane jest ok. 5 wywiadów pogłębionych (w sumie 50 IDI). Część terenowa badania zakończy się w maju br. Podczas referatu przedstawię wstępne wnioski z analizy uzyskanego materiału badawczego, w tym w szczególności: zaobserwowane dobre praktyki i ciekawe rozwiązania funkcjonujące na uczelniach prowadzących PEUs (rozwiązania instytucjonalne, sposoby organizacji PEUs, metody pracy nad procedurami, stosowane metody walidacji efektów uczenia się); „ślepe zaułki", czyli pomysły na prowadzenie PEUs, które zdaniem przedstawicieli uczelni nie zdały egzaminu (rozwiązania instytucjonalne i organizacyjne, które wydawały się dobre, ale okazały się niefunkcjonalne); problemy i trudności, które sygnalizują uczelnie w związku z PEUs; motywacje, które sprawiły, że uczelnie zdecydowały się na prowadzenie PEUs (ideowe — w różnych wymiarach, biznesowe, finansowe czy związane z prestiżem uczelni); wyniki poprzedzającej badanie analizy desk-research dot. informowania o PEUs na stronach uczelni. Referat umożliwi — mam nadzieję — poznanie praktyk związanych z PEUs w polskich szkołach wyższych i, w dalszej perspektywie, podjęcie refleksji dotyczącej kontynuacji i rozwoju tych rozwiązań.

Agnieszka Anielska, Anna Mielczarek-Taica (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Niewidoczni i niebędący — rzecz o podmiotowości pracowników administracji uczelni*

W ostatnich latach ukazało się wiele prac poświęconych efektywności pracy (w wymiarze naukowym i dydaktycznym), ścieżkom kariery, a także rozwojowi kompetencji kadry naukowo-dydaktycznej szkół wyższych, (zob. np. Dziedziczak-Fołtyn 2017, Kulczycki i in. 2018, Kwiek 2015, Wolszczak-Derlacz 2015). Z tej perspektywy najczęściej dyskutowane były również wszelkie zmiany zachodzące w sektorze szkolnictwa wyższego. Natomiast studia poświęcone pracownikom administracyjnym uczelni wciąż należą do rzadkości. W 2017 roku zostało zainicjowane ogólnopolskie badanie pracowników dziekanatów (Górak-Sosnowska i in. 2018), które stanowiło pierwszą, „rozpoznawczą" próbę diagnozy różnych aspektów pracy osób zatrudnionych na wybranych stanowiskach administracyjnych w strukturach uczelni. Obszar ten, jak dotąd marginalizowany, wydaje się szczególnie aktualny zwłaszcza dzisiaj, gdy w sektorze szkolnictwa wyższego zachodzą daleko idące zmiany (Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dn. 20 lipca 2018 roku). W tym kontekście należy zwrócić uwagę na rolę, jaką w rozwoju i codziennym funkcjonowaniu uczelni odgrywa grupa pracowników administracyjnych, a także ich udział w realizacji polityki doskonałości naukowej. Wprawdzie pracownicy różnych szczebli uczelnianej administracji nie odpowiadają za merytoryczny aspekt realizowanych badań, jednak ich wiedza, umiejętności i kompetencje, motywacja i satysfakcja z pracy, a także model relacji z pracownikami naukowo-dydaktycznymi w istotny sposób wpływają na jakość procesów wewnątrz instytucji jaką jest szkoła wyższa. W konsekwencji również pracownicy administracji mają pośredni wpływ na jakość realizacji procesu badawczego i jego ostateczne efekty. W zgłaszanym referacie autorki chcą „oddać głos" istotnej, choć rzadziej słyszanej, części społeczności akademickiej.

Dostrzegają kategoryzowanie pracowników uczelni („my" i „oni") poprzez wykluczające definiowanie pracowników administracji w nomenklaturze prawnej („niebędących nauczycielami akademickimi"), co lokuje tę grupę niejako w kategorii osób „niewidzialnych", a nawet „nieistotnych" z punktu widzenia instytucji szkolnictwa wyższego. Zauważają jednocześnie, że odpowiednia motywacja, budująca nie tylko poczucie wspólnoty, ale i świadomość istotnej roli w uczelnianej rzeczywistości, w istotny sposób może przełożyć się na poziom zaangażowania i wyniki pracy pracowników administracji, jak również na jakość ich relacji z pracownikami naukowymi. Osią referatu będzie próba spojrzenia na uczelnię z punktu widzenia pracowników administracji. Autorki (doktorantka i kierowniczka dziekanatu) zaprezentują wyniki pilotażowych badań poświęconych pracownikom różnych szczebli uczelnianej administracji (dziekanatów, sekretariatów, jednostek administracji centralnej). Na bazie indywidualnych wywiadów pogłębionych spróbujemy odpowiedzieć na pytania o (1) ich autoidentyfikację (2) rolę w strukturze uczelni, (3) modele współpracy z pracownikami naukowo-dydaktycznymi, a także (4) poziom satysfakcji z pracy i ścieżki rozwoju zawodowego. Na tej podstawie zaprezentujemy również zbiór rekomendacji w zakresie zarządzania i organizacji pracy administracji w strukturach szkoły wyższej.

Kinga Ciereszko, Ewa Rozkosz, Marek Hołowiecki, Franciszek Krawczyk, Emanuel Kulczycki (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Pomiędzy autonomią a rozliczalnością. Ocena pracownicza naukowców w Polsce*

Nasze badanie ma na celu wskazanie, w jaki sposób napięcie pomiędzy autonomią a rozliczalnością rezonuje z przepisami wewnętrznymi używanymi przez wydziały i instytuty badawcze do oceny pracowniczej indywidualnych naukowców w latach 2009-2016. Kontekstem naszego badania są dwa obszary oceny jakości szkolnictwa wyższego: instytucjonalny oraz indywidualny. Obszar analizy na poziomie instytucjonalnym dotyczy kategoryzacji podstawowych jednostek naukowych. Zasady tego rodzaju ewaluacji regulowane były przez Ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki, a konieczność przeprowadzania kategoryzacji podstawowych jednostek organizacyjnych wynikała m.in. z potrzeby zaimplementowania kryterium rozliczalności środków publicznych w sektorze nauki i szkolnictwa wyższego. Ocena indywidualna jakości pracy naukowców w podstawowych jednostkach organizacyjnych przebiega zgodnie z zasadami wyznaczanymi autonomicznie przez każdą z jednostek. Obowiązek przeprowadzania przez podstawowe jednostki organizacyjne tego typu oceny wynika z Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, która wskazuje dodatkowo, że ocena ta dotyczyć ma działalności naukowców w trzech obszarach, tj. działalności naukowej, dydaktycznej oraz organizacyjnej. Aby zrealizować nasz cel badawczy, przeanalizowaliśmy 611 dokumentów, które są używane do oceny pracowniczej przez 113 podstawowych jednostek organizacyjnych (głównie wydziałów uczelni wyższych) z obszaru nauk humanistycznych i społecznych. Analizując dokumenty, szczególną uwagę przywiązywaliśmy do zjawiska kopiowania regulacji dotyczących ewaluacji podstawowych jednostek organizacyjnych na dokumenty służące do okresowej oceny indywidualnej naukowców. Nasze badanie pozwoliło pokazać w jaki sposób stosowanie kryteriów rozliczalności na poziomie instytucjonalnym ograniczyło autonomię jednostek w zakresie projektowania zasad oceny pracowniczej indywidualnych naukowców. Wyniki wskazują, że pomimo tego, że jednostki naukowe mogą autonomicznie dobierać kryteria ewaluacji zatrudnionych w nich naukowców, to nie korzystają z tej autonomii, a decydują się kopiować zasady ewaluacji podstawowych jednostek naukowych do oceny indywidualnej naukowców (na przykład działalność badawczą naukowców ocenia się za pomocą wskaźników bibliometrycznych takich jak tzw. punkty ministerialne). Uważamy, że wykorzystanie przepisów zaprojektowanych na potrzeby ewaluacji jednostek naukowych do oceny indywidualnych naukowców jest wynikiem wielowymiarowych napięć, które ścierają się w obszarze polityki naukowej.

G64. NOWE TECHNOLOGIE KOMUNIKACYJNE — NOWE WYMIARY LOKALNOŚCI

Organizatorzy: Piotr Siuda (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), **Krzysztof Stachura** (Uniwersytet Gdański)

Język obrad: polski

Problematyka lokalności cieszy się dużym zainteresowaniem ze strony badaczy społecznych od wielu lat. Socjologowie starają się wyjaśniać skomplikowaną mechanikę życia społecznego przez pryzmat tego, co lokalne, redefiniując jednocześnie sensy nadawane temu pojęciu. Lokalność nie jest więc analizowana wyłącznie w sensie geograficznym, w odniesieniu do wyodrębnionego terytorium określonej społeczności. W czasach wzmożonej mobilności społecznej, sieciowych powiązań oraz prymatu komunikacji zapośredniczonej lokalność często opisuje się z wykorzystaniem innych kategorii, co pozwala na stopniową de/re-konstrukcję hermetycznej siatki znaczeniowej tradycyjnie przypisywanej temu, co lokalne. Z tego też powodu należy doceniać rangę lokalności jako narzędzia tożsamościowego, kulturowego czy ekonomicznego. Kluczowe znaczenie dla rekonstruowania znaczeń przypisywanych lokalności mają nowe technologie komunikacyjne. Celem dyskusji w ramach proponowanej grupy jest pobudzenie refleksji nad rosnącym znaczeniem i zmianami charakteru lokalności właśnie w kontekście ewolucji narzędzi do komunikowania z wykorzystaniem nowych

technologii. Interesuje nas w szczególności to, w jaki sposób poszczególne platformy komunikacyjne wpływają na umiejscowienie lokalności w szerszym kontekście życia społecznego. Nowe technologie komunikacyjne nie tyle znoszą sensy wpisane w lokalność, co nadają tej kategorii nowe wymiary. W trakcie dyskusji grupowej chcielibyśmy wspólnie z innymi uczestnikami zastanowić się nad zmianą sposobów rozumienia lokalności pod wpływem nowych technologii komunikacyjnych. Zależy nam na dyskusji, która pokaże wielowymiarowość, hybrydowość i paradoksalność relacji na styku lokalność-technologie. Mile widziane będą propozycje referatów przede wszystkim ze wskazanych poniżej obszarów:

- Teoretyczne aspekty roli technologii komunikacyjnych dla współczesnego rozumienia lokalności.
- Technologie komunikacyjne i lokalności – deterytorializacja czy wzrastająca rola przestrzeni?
- Wewnątrz społeczności lokalnych: wpływ na ich kondycję nowych technologii komunikacyjnych (dynamika zachowań członków, więzi, gęstość sieci społecznych).
- Aktywność członków społeczności lokalnych a kompetencje w zakresie używania nowych technologii komunikacyjnych.
- Znaczenie tożsamości lokalnych a nowe technologie komunikacyjne.
- Lokalności i nowe technologie komunikacyjne w kontekście aktywności ekonomicznych.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.22

Referaty wygłaszane:

Jakub Bandoch (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Czy technologia wywiera wpływ na społeczeństwo, czy społeczeństwo nadaje znaczenie technologii? Porównanie funkcjonowania smartfonów w Polsce i Zambii*

Analiza wpływu nowych technologii na społeczeństwo jest często zawężana do perspektywy społeczeństwa zachodniego. Przyzwyczailiśmy się też patrzeć na zmiany stosunków społecznych, wywołanych postępem technologicznym, jako na coś oczywistego. Problemy takie, jak postępująca alienacja w różnych grupach społecznych, czy uzależnienie od smartfonów dzieci i młodzieży, stale goszczą w dyskusjach naukowych i publicystycznych. Sprawia to, że temat ten wydaje się być już oswojony, a kierunki analizy do pewnego stopnia przewidywalne. W swoim wystąpieniu chcę wyjść poza tego rodzaju standardowy opis relacji technologia - społeczeństwo. Głównym celem mojego referatu będzie przedstawienie nieoczywistych wątków, które są obecne w temacie wpływu najnowszych technologii na społeczności lokalne, poprzez porównanie ze sobą sposobu funkcjonowania smartfonów w dwóch radykalnie kulturowo i społecznie odmiennych kontekstach: w Polsce i Zambii. Moje wystąpienie zostanie oparte w dużej części na własnej obserwacji sposobu funkcjonowania smartfonów w zambijskiej wiosce misyjnej Kasisi. Materiał badawczy został uzupełniony danymi zastanymi oraz informacjami uzyskanymi od misjonarzy mieszkających w Zambii od kilkunastu i kilkudziesięciu lat. Z tego względu kontekst Polski również został zredukowany do wątku smartfonów. Zebrane dane pozwoliły na sproblematyzowanie i postawienie roboczych odpowiedzi odnośnie kilku zagadnień. Czy społeczeństwa odmienne kulturowo od cywilizacji zachodniej mogą nadać technologiom komunikacyjnym inne znaczenie niż to, które obmyślił producent? Jeżeli tak, to jakie te znaczenia są i który aspekt kulturowo-społeczny tak naprawdę ma decydujący wpływ na ich definiowanie? Czy smartfony mogą pełnić w różnych społecznościach lokalnych radykalnie odmienne funkcje? Na wątek afrykański składają się kwestie nie tylko kultury, ale i ekonomii (sprawa skrajnej biedy i zadziwiający wobec niej fakt względnej powszechności smartfonów), która dodatkowo wzmacnia odmienność kontekstów Polski i Zambii. Zebrawszy wszystko razem okazuje się, że coś niby „wspólnego" (jednakowa technologia), w kontekście odmiennej społeczności lokalnej może stać się czymś tak „innym".

Paulina Skorupińska (Uniwersytet Warszawski): *Budują wspólnotę globalną, czyli definiowanie wspólnoty przez twórców serwisów społecznościowych*

W 2017 roku Mark Zuckerberg opublikował tekst „Building Global Community", który przedstawia wizję rozwoju Facebooka. Serwis społecznościowy posiada obecnie największą liczbę użytkowników a prowadzone przez niego działania wpływają na sposób rozumienia wspólnoty wirtualnej oraz wpływają na sferę publiczną. Celem wystąpienia będzie ukazanie sposobu rozumienia wspólnoty globalnej przez Zuckerberga przy pomocy analizy pola semantycznego słowa wspólnota (community), w odniesieniu do podejmowanych działań podejmowanych działań przez założyciela Facebooka promujących Facebooka jako globalny serwis i ukierunkowanych na podtrzymanie dominującej pozycji tego serwisu na rynku usług internetowych.

Paweł Starzec (Uniwersytet Warszawski)*: Nowe ikonografie. Obrazy szczególne w perspektywie socjologicznej*

Od samego początku istnienia fotografii jest ona — a wraz z nią fotografki i fotografowie — zainteresowana unaocznianiem konfliktów. Ale dopiero pojawienie się stałego połączenia pomiędzy fotografią i przemysłem informacyjnym na wielką skalę spowodowało ukonstytuowanie się paradygmatu odpowiedzialnego za zbiorową pamięć o wydarzeniach. Z tego powodu, nasza kolektywna pamięć — podstawa integralności danej grupy — jest konstruowana na bieżąco za pośrednictwem obrazów o szczególnym znaczeniu, pełniących funkcję symboli, których znaczenie jest intersubiektywnie komunikowalne niezależnie od kontekstu ich osadzenia. Jednakże, wraz z przejściem od nowoczesności do późnej nowoczesności zarówno konflikty, jak i masowe media uległy transformacji; stabilny spadek znaczenia drukowanej prasy i pojawienie się opartego na udziale szeregowych użytkowników standardu komunikacji Web 2.0 sukcesywnie pozbawiły roli desygnatorów foto/reporterów — nieliczne jednostki przekształcające swój subiektywny ogląd w komunikat o masowym zasięgu. W ich miejsce pojawiły się nowe elementy, zależne od demokratycznych sieci komunikowania opartego o obrazy. Kto więc desygnuje nowe ikony, i od czego zależy potencjalny status danego obrazu szczególnego? Jaka jest obecnie rola spełniana przez te obrazy, i w jaki sposób wchodzą one w interakcje ze zbiorową świadomością? W jaki sposób mem może stać się narzędziem werbunkowym terrorystów, a zdjęcie na Instagramie dowodem w sprawie międzynarodowego konfliktu? W swoim referacie, opartym o powstającą na ISNS UW rozprawę doktorską, zajmuję się przedstawieniem funkcjonalnej analizy nowych ikonografii — zbiorów obrazów o szczególnym znaczeniu powstających w dobie późnonowoczesnego rozmycia się wspólnoty miejsca i czasu w ramach wyodrębniających się kultur, skupiając się na jednym z mechanizmów odpowiedzialnych za integralność ich tożsamości pomimo rozproszenia. Prezentując ramy procesów ikonografizacji danych obrazów i analizując przypadki nowych ikonografii o wyjątkowym zasięgu — sztucznie nadanych ikonografii instytucjonalnych, czy też obrazów stanowiących element kultury o zamkniętym charakterze — staram się zaprezentować mechanizmy stanowiące o niezwykle istotnym znaczeniu obrazów w konstruowaniu — a więc także w rozumieniu i opisywaniu — późnonowoczesnego świata rozproszonych wspólnot.

Rafał Lange, Filip Konopczyński (Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie): *Ile prywatności, ile bezpieczeństwa? Polscy uczniowie a wyzwania społeczeństwa informacyjnego Czwartej Rewolucji Przemysłowej. Prezentacja wybranych aspektów badania „Nastolatki 3.0” 2019*

Naukowa i Akademicka Sieć Komputerowa Państwowy Instytut Badawczy po raz trzeci przeprowadziła ogólnopolskie i reprezentatywne badania kompleksowo badające: praktyki, podstawy, opinie, lęki i nadzieje polskich uczniów związane z internetem. Badanie „Nastolatki 3.0” w najnowszej edycji zostało zrealizowane w 55 szkołach na próbie 1173 uczniów. W tym roku po raz pierwszy objęto nim także nauczycieli i rodziców. W wystąpieniu po raz pierwszy na konferencji naukowej zaprezentowane zostaną szczegółowe wyniki badania w aspektach odnoszących się do zagadnień związanych z subiektywnym odczuwaniem prywatności, oczekiwaniami w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa oraz świadomości zagrożeń takich jak agresja słowna, cyberataki czy cyfrowe wykluczenie. W szczególności udzielone zostaną odpowiedzi na pytania: Jaką wagę przywiązują uczniowie do kategorii prywatności w Internecie i jak definiują tę kategorię? Jakie zachowania w sieci najbardziej według uczniów narażają na utratę prywatności? Co robią, aby chronić swoją prywatność? Jaki jest stosunek uczniów do modelu ekonomicznego opartego na pozyskiwaniu, wymianie i wykorzystaniu danych prywatnych? Czy według nastolatków walka z mową nienawiści uzasadnia praktyki cenzorskie? Na kim według według uczniów spoczywa obowiązek ochrony prywatności i bezpieczeństwa? Dzięki rozszerzeniu najnowszej edycji badania o rodziców i opiekunów oraz nauczycieli możliwe będzie także porównanie świadomości, postaw i praktyk przedstawicieli kluczowych dla edukacji i wychowania grup socjodemograficznych.

G65. OD SOCJOLOGII WOJSKA I WOJNY DO SOCJOLOGII GRUP DYSPOZYCYJNYCH I BEZPIECZEŃSTWA

Organizatorzy: **Jan Maciejewski, Piotr Pieńkowski** (Uniwersytet Wrocławski), **Adam Kołodziejczyk** (Wojskowa Akademia Techniczna im. J. Dąbrowskiego w Warszawie)

Język obrad: polski

Zmiany zachodzące we współczesnych społeczeństwach stanowią wyzwanie nie tylko dla jednostek, które muszą mierzyć się z nimi w swym codziennym życiu, ale także dla socjologów – badawczy i interpretatorów rzeczywistości społecznej. Dlatego też socjolodzy jako obserwatorzy i uczestnicy zachodzących przeobrażeń podejmują próby ich opisania, wyjaśniania i przewidywania tendencji

rozwoju. Realizując powyższe cele socjologowie okrywają nowe kategorie oraz problemy badawcze, które do tej pory nie były przez innych badaczy społecznych dostrzegane. Dzięki temu kładą podwaliny pod nowe koncepcje teoretyczne i metodologiczne oraz wyznaczają nowe kierunki badań, które mogą stanowić inspirację nie tylko dla środowiska nauk społecznych lecz także dla praktyków zainteresowanych sprawami szeroko rozumianego bezpieczeństwa ludzkiego. Współczesne zmiany w sferze bezpieczeństwa ludzkiego determinują przeobrażenia dyscyplin je badających, w tym zwłaszcza socjologii. Klarowny podział na stan wojny i pokoju ulega dziś rozmyciu na rzecz ujmowania ich jako stopniowalnego stanu bezpieczeństwa. Prymarna dawniej rola bezpieczeństwa militarnego, dziś równoważona jest wzrastającym znaczeniem bezpieczeństwa politycznego, ekonomicznego, społecznego, technologicznego czy nawet ekologicznego i prawnego. W konsekwencji, socjologowie koncentrują się już nie tylko na wojsku jako fundamencie bezpieczeństwa militarnego, ale także na różnorodnych grupach mundurowych i czy — szerzej rzecz ujmując — grupach dyspozycyjnych, w tym pomijanych dotychczas grupach niemundurowych, działających na rzecz rewitalizacji bezpieczeństwa i ładu społecznego, takich jak organizacje pozarządowe czy proobronne ruchy społeczne. Zarówno klasyczne ujęcia socjologii wojska i wojny, jak i wyrosłe z nich nowe paradygmaty badań w postaci socjologii grup dyspozycyjnych i socjologii bezpieczeństwa, stoją dziś przed zadaniem nie tylko rozwijania już wypracowanych stanowisk, ale także włączenia w swoje pole badawcze nowych problemów. W 100-lecie niepodległości Polski głównym celem niniejszej grupy tematycznej będzie analiza porównawcza doświadczeń minionych i współczesnych badaczy, reprezentujących różne podejścia teoretyczne i strategie badawcze oraz środowiska akademickie w takich kwestiach, jak:

- Socjologia wojska w okresie międzywojennym i w czasach PRL.
- Ewolucja badań i instytucjonalizacja polskiej socjologii wojska.
- Reorientacja socjologii wojska i wojny – ku socjologii grup dyspozycyjnych i bezpieczeństwa.
- Rozwój nowoczesnych technologii wojskowych i ich społeczne konsekwencje.
- Wojny epoki globalizacji — ich przyczyny, istota i społeczne skutki.

Jako organizatorzy grupy otwarci jesteśmy również na inne, niewymienione powyżej zagadnienia, wpisujące się jednak w przyjęty nurt rozważań. Chcielibyśmy, aby obrady w grupie stały się inspirującym forum wymiany różnych perspektyw teoretycznych i strategii badawczych a także wyników analiz i badań oraz formułowania stanowisk krytycznych.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.25

Referaty wygłaszane:

Aneta Baranowska (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy): *Polska socjologia wojska — osobliwości narodzin i kształtowanie się subdyscypliny*

Socjologia wojska w Polsce, ze względu na szczególny splot czynników wynikających z osobliwej sytuacji politycznej Polski na początku XX wieku, ma powojenną tradycję. Chociaż analizy i studia socjologiczne różnych aspektów funkcjonowania sił zbrojnych wyprzedziły instytucjonalne wyodrębnienie socjologii wojska, to jednak za jej początek, przyjęło się uważać rok 1957. W tymże roku w Wojskowej Akademii Politycznej im. F. Dzierżyńskiego (dalej: WAP) powołano do życia Katedrę Socjologii Ogólnej i Wojskowej (Ciupiński 1986: 41, Klementowski 1966: 197). Wspomniana data stanowi swoistą cenzurę w procesie instytucjonalizacji tej subdyscypliny w Polsce. Pomimo tego, że polska socjologia wojska rozwijała się w zbliżonym tempie do innych ośrodków badawczych, posiadała jednak cechy wyróżniające ją w stosunku do socjologii wojska uprawianej na Zachodzie Europy i w Stanach Zjednoczonych. Było to konsekwencją sytuacji politycznej panującej w Polsce i całym bloku wschodnim. Niedemokratyczna forma rządów jak i niejawność wszelkich działań związanych z armią powodowały trudności w dostępie do przedmiotu badań. Adam Kołodziejczyk (2001: 20) zauważa, iż w związku z bipolarnym podziałem świata i ogromnym zakresem spraw włączonych do socjologii wojska powstały dwie szkoły badawcze: amerykańska — inspirowana ideologią liberalizmu i czerpiąca z dorobku różnych szkół socjologicznych oraz marksistowska rozwijana w niektórych krajach realnego socjalizmu (zwłaszcza w Polsce i Jugosławii) w ramach socjologii marksistowskiej i/lub materializmu historycznego. Jerzy J. Wiatr (2017: 119) pisze, iż w modelu amerykańskim badania nad wojskiem były realizowane w cywilnych ośrodkach badawczych (z reguły w ramach uniwersytetów), polska socjologia wojska powstała i rozwijała się w ramach uczelni wojskowej i uprawiana była głównie przez oficerów służby czynnej zdobywających w tej dyscyplinie stopnie naukowe. Zarazem polski model socjologii wojska zakładał ścisłą współpracę z cywilnymi uczonymi i placówkami naukowymi. Marek J. Tomczak (1996: 262) podkreśla, iż koncentracja całości badań nad wojskiem w obrębie placówek naukowych podległych resortowi obrony narodowej było

zasadą bezwzględnie stosowaną we wszystkich krajach socjalistycznych. Moje wystąpienie stanowi refleksję nad poznawczą tożsamością i przedmiotem badań polskiej socjologii wojska w pierwszym okresie jej rozwoju ze szczególnym zwróceniem uwagi na zmiany w tym zakresie, które dokonały się w toku jej historycznego rozwoju. Zarówno w perspektywie samowiedzy subdyscypliny, jak i ciekawości poznawczej będzie ono próbą odpowiedzi na następujące pytania: Co polska socjologia uczyniła dotąd w zakresie badań nad wojskiem? W jakich warunkach doszło do jej narodzin? Skąd czerpała swoje główne inspiracje, zaplecze teoretyczne, koncepcje badawcze? Czy można mówić o polskim model uprawiania socjologii wojska?

Marcin Gacek (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Socjologia wojny w myśli Raymonda Arona. Penser La Guerre, Clausewitz*

Raymond Aron był i pozostał ikoną socjologicznej analizy rzeczywistości politycznej. Jego dzieła naukowe jak i komentarze są do dzisiaj przykładami mistrzowskiej oceny społeczno-politycznej we Francji, Europie i na poziomie stosunków międzynarodowych. Jego analiza socjologiczna „Penser la guerre Clausewitz" — obok fundamentalnego działa „Pokój i wojna między narodami" — jest również ważnym elementem socjologii stosunków międzynarodowych. Tym bardziej warto zanalizować wymienione dzieło w ujęciu socjologii wojny. W dobie kryzysu i upadku systemu bezpieczeństwa post-zimnowojennego oraz tworzenia się nowego układu sił na geopolitycznej scenie, naukowy dorobek francuskiego socjologa pozostaje aktualny. Z perspektywy niespełna czterdziestu lat od jego śmierci dopiero współcześnie można docenić walor trafności spostrzeżeń naukowych tego naukowca - intelektualisty.

Danuta Walczak-Duraj (Uniwersytet Łódzki): *Ograniczenia i wyzwania badawcze socjologii grup dyspozycyjnych*

Przedmiotem rozważań zawartych w referacie będą podstawowe ograniczenia i wyzwania badawcze dotyczące rozwoju socjologii grup dyspozycyjnych. Punktem wyjścia do rozważań będzie dość prosta konstatacja, iż w obrębie wielu kategorii zawodowych, zaliczanych do grup dyspozycyjnych (mundurowych) idea służby połączona ze ściśle określonymi procedurami w zakresie podporządkowania służbowego, wbrew pozorom, stawia badaczy - socjologów przed wieloma dodatkowymi wyzwaniami, zarówno natury metodologicznej jak i etycznej. Stąd też podejmując próbę dokonania swoistej enumeracji wiodących ograniczeń przed jakimi staje badacz chcący w realizacji podjętego tematu zastosować zróżnicowany repertuar ilościowych i jakościowych metod i technik badawczych, referentka skłaniać się będzie ku uzasadnieniu tezy, iż wyzwania przed jakimi staje taka subdyscyplina socjologii jaką jest socjologia grup dyspozycyjnych są niewspółmiernie większe, niż w przypadku wielu innych subdyscyplin i wiodących dla nich obszarów badawczych. Szczególna uwaga zostanie przy tym zwrócona na wyzwania, jakie dla socjologa zajmującego się grupami dyspozycyjnymi stanowi rozwój Big Data i Data Science.

Magdalena Fiternicka-Gorzko (Akademia Pomorska w Słupsku): *Przydatność perspektywy biograficznej w badaniu grup dyspozycyjnych*

Celem referatu jest ocena przydatności perspektywy biograficznej w analizie społecznych uwarunkowań funkcjonowania grup dyspozycyjnych. Przyjmowane jest założenie, że zdarzenie życiowe jest podstawowym sposobem doświadczania przez jednostkę zmiany społecznej i analiza jednostkowych zdarzeń życiowych pozwala rzucić światło na zmiany struktur, w których jednostka funkcjonuje oraz które wpływają na sposób jej działania. Perspektywa biograficzna oznacza z przyjęcie podejścia diachronicznego. Przedmiotem referatu będą główne wnioski z analizy wywiadów prowadzonych metodą oral history z przedstawicielami różnych grup dyspozycyjnych i dotyczących okresu szybkich i radykalnych zmian społecznych (okres transformacji systemowej w Polsce) oraz ocena tych wniosków pod kątem ich przydatności do szerszej, wykraczającej poza badany okres historyczny analizy specyfiki funkcjonowania grup dyspozycyjnych.

Eugeniusz Moczuk (Politechnika Rzeszowska): *Czy istnieje socjologia bezpieczeństwa?*

Socjologia bezpieczeństwa, będąc częścią socjologii grup dyspozycyjnych, a pośrednio socjologii wojska i wojny, syntetyzuje zjawiska, które są związane ze współczesnym bezpieczeństwem jednostek, grup społecznych i zbiorowości. Przedmiotem socjologii bezpieczeństwa jest analiza instytucji zajmujących się ochroną bezpieczeństwa, grup dyspozycyjnych i osób zajmujących określone miejsce w strukturze bezpieczeństwa, a oddziaływania badawcze zmierzają do ustalenia determinantów kształtowania bezpieczeństwa w danym społeczeństwie, zgodnego z jego systemem prawnym i kulturowym, poszukiwania wzorców bezpiecznego społeczeństwa, a także przypisywania tym obszarom znaczenia instrumentalnego lub autotelicznego w sferze bezpieczeństwa. Analiza bezpieczeństwa na gruncie różnych kierunków socjologicznych pozwala stwierdzić, że na gruncie socjologii funkcjonalnej, podstawowym pytaniem badawczym jest to, jaką rolę pełni bezpieczeństwo w stosunku do społeczeństwa, jakie są postawy wobec bezpieczeństwa, a także, czy bezpieczeństwo w pełni zaspokaja określone potrzeby społeczne. Na gruncie teorii konfliktowej, pojawia się zagadnienie jaki jest zakres pojęciowy bezpieczeństwa, a też jakie są postawy wobec bezpieczeństwa osób, których zadaniem

jest strzec bezpieczeństwa. Na gruncie teorii wymiany pojawiają się pytanie, które aspekty bezpieczeństwa mają charakter nagród, a które kar. Na gruncie teorii interakcjonistycznej, podstawowym pytaniem jest to, jaka jest rola komunikowania się społecznego w procesie powstawania poczucia bezpieczeństwa. Na gruncie teorii fenomenologicznej, pojawia się pytanie, jakie są doświadczenia społeczne w zakresie bezpieczeństwa, na tle doświadczania wspólnego świata.

Referat wyłożony:

Mariusz Busiło (Polska Izba Informatyki i Telekomunikacji w Warszawie): *Cyfrowa wojna informacyjna na przykładzie protestów przeciwko sieciom łączności 5G — wybrane aspekty*

Polska, w ślad za Europą i resztą świata, stoi przed wdrożeniem kolejnego etapu rozwoju sieci telekomunikacyjnych — generacji piątej, tzw. 5G. Zestandaryzowana międzynarodowo technologia przechodzi do fazy wdrożenia i komeracjalizacji — w pierwszej kolejności w usługach dla biznesu (B2B), a w dalszej dla konsumentów (B2C). Piąta generacja technologii sieci łączności stanowić ma podstawę do innowacji w szeregu innych dziedzin przemysłu, od automatyki produkcji, poprzez sterowanie autonomicznymi pojazdami, inteligentne domy i miasta czy Internet Rzeczy, aż do tak odległych od siebie zagadnień jak telemedycyna czy rolnictwo. Produkty i usługi, które maja powstać dzięki wdrożeniu technologii 5G, będą dopiero wymyślane. Równolegle z rozpoczęciem dyskusji o wprowadzaniu nowej technologii, analogicznie do historycznego wprowadzania innych nowych technologii (np. wodociągi i kanalizacja w Warszawie) pojawiają się protesty społeczne, nawołujące do całkowitego zakazu wprowadzania tej technologii. Komunikacja przeciwników technologii 5G zmierza do wywoływania strachu przez odwołania do zagrożenia zdrowia, środowiska czy życia. Komunikacja ta opiera się na braku specjalistycznej wiedzy adresatów i powielaniu fałszywych informacji (fake news). W radykalnych wariantach pojawiają się odwołania do nacjonalizmów, totalitaryzmów i antysemityzmu. Konteksty komunikacyjne często łączą 5G z ruchem antyszczepionkowym, spiskiem światowym czy tajnymi broniami (szerokie spektrum teorii spiskowych) Protesty te mają charakter koordynowany, ich źródło jest zewnętrzne (inspirowane) i że stanowią one element rosyjskiej wojny informacyjnej mającej na celu spowalnianie rozwoju społeczeństw zachodnich — USA, Kanady, Europy Zachodniej, w tym Polski. Równocześnie, są one wykorzystywane przez pojedynczych interesariuszy do rozmaitej działalności komercyjnej, od zarabianiu na receptach adresujących tak wywołane społeczne lęki, poprzez walkę konkurencyjną dostawców technologii.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.25

Referaty wygłaszane:

Jadwiga Mazur (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Wykluczenie społeczne jako potencjalna przyczyna zagrożenia bezpieczeństwa*

Celem prezentacji jest wskazanie na procesy związane z marginalizacją, wykluczeniem społecznym i ekskluzją, które pośrednio mogą wpływać na pojawienie się nowych zagrożeń lub zdynamizowanie już istniejących. Chociaż te terminy opisują ten sam obszar, niemniej z różnych perspektyw wskazują na skomplikowany mechanizm powstawania zjawisk społecznych, których skutkiem jest poczucie zagrożenia jednostek i grup. To poczucie zagrożenia może towarzyszyć zarówno osobom i grupom zmarginalizowanym jak i tym, w obrębie których funkcjonują. Minimalizacja poczucia zagrożenia bezpieczeństwa wymaga dogłębnego poznania mechanizmów ich powstawania, dobrej diagnozy wykluczanych grup w określonej społeczności jak i usprawnienie systemu wsparcia i pomocniczości.

Urszula Soler (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II): *Legia Akademicka przykładem studenckich rezerw czasu wojny*

W wystąpieniu podjęty zostanie temat jednego z elementów systemu bezpieczeństwa Rzeczypospolitej, który tworzą młodzieżowe organizacje proobronne. Ich historia sięga czasów zaborów, zaś szczególny rozkwit nastąpił po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Wtedy też, w okresie dwudziestolecia międzywojennego, organizowanie się społeczeństwa w osobnych strukturach, których celem było krzewienie patriotyzmu i pomoc w tworzeniu społeczeństwa obywatelskiego, było niezwykle ważne i popularne. Młodzieżowe organizacje proobronne coraz częściej stają się przedmiotem dociekań badaczy różnych dyscyplin naukowych. Powodem tego jest nie tylko widoczne już od wielu lat zainteresowanie młodzieżą, ale przede wszystkim szeroko ujętą obronnością. Popularności tej sferze ludzkiej działalności przysporzyły niewątpliwie ostatnie światowe konflikty, w których także polscy żołnierze, jako część wojsk stabilizujących, biorą udział. Także toczące się w ostatnich

miesiącach dyskusje poświęcone sytuacji na Ukrainie stały się przyczynkiem do refleksji na temat bezpieczeństwa.

Kamil Dziwanowski (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie): *Wojsko jako instytucja totalna — rozważania o aktualności teorii Goffman'a*

„Instytucja totalna" to zdefiniowane ponad 50 lat temu przez Goffman'a pojęcie dotyczyło głównie więzień oraz szpitali psychiatrycznych. Jednak socjolog ten podejmował się również w tym kontekście problematyki armii oraz koszar wojskowych. Jak zauważa Łukasz Posłuszny (2017) z perspektywy czasu definicja instytucji totalnej stała się niejasna, rozmyta oraz narosło wokół niej wiele nieporozumień. 50 lat to również czas szeregu zmian jakie zaszły w Wojsku Polskim: odejście od służby zasadniczej, modernizacja sprzętu i profesjonalizacja żołnierzy sprawiły, że odeszło się od przedmiotowego i „falowego" traktowania młodszych stopniem wojskowych. Armia stała się lepiej przygotowana do reagowania na aktualne i przewidywane zagrożenia militarne i niemilitarne przy poszanowaniu godności wszystkich żołnierzy. W świetle tych zmian warto zastanowić się nad tym, w jakim stopniu definicja instytucji totalnej Goffman'a jest dalej aktualna w stosunku do wojska. Użycia koncepcji instytucji totalnych w badaniach społecznych na temat wojska podejmowało się wielu autorów: Baranowska (2013), Liberacki (2010), Higate (2001) i Segal (1986). Punktem wyjściowym do mojej polemiki na ten temat będą wyniki badań przeprowadzonych wśród podchorążych jednej z polskich uczelni wojskowych. Zostaną one wzbogacone o komentarz powstały z obserwacji uczestniczącej autora oraz o dyskusję z już istniejącymi pracami na ten temat. Ponadto zostaną również zaprezentowane funkcje i cechy jakie posiadają instytucje totalne z zaakcentowaniem odniesień do rzeczywistości współczesnej armii.

Tomasz Kołodziej (Uniwersytet Zielonogórski): *Policja jako grupa dyspozycyjna i gwarant bezpieczeństwa — ujęcie neoinstytucjonalne*

Rola Policji we współczesnym państwie prawa jakim jest Polska, jest jasno określona w podstawowym dokumencie regulującym jej działanie- Ustawie o Policji. 1. Już w pierwszym artykule ustawy zaznaczono, że Policja utworzona została w celu „ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego". 2. W odróżnieniu od Sił Zbrojnych, których podstawowym zadaniem jest ochrona kraju przed zagrożeniem zewnętrznym. 3. Policja jest najważniejszą i największą grupą dyspozycyjną, która ma być gwarantem bezpieczeństwa i ładu wewnętrznego państwa. Koncepcja grup dyspozycyjnych będąca efektem rozwoju socjologii wojska wydaje się być szczególnie istotna obecnie, gdy znaczenie tych grup rośnie wprost proporcjonalnie do zagrożenia tak zewnętrznego jak i wewnętrznego bezpieczeństwa państwa. Proponowane wystąpienie skupiać się będzie na analizie Policji jako paramilitarnej grupy dyspozycyjnej i roli jaką odgrywa ona w zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego. Wskazane zostaną strukturalne uwarunkowania funkcjonowania Policji oraz bariery realizacji jej najważniejszych celów. Przyjęta neoinstytucjonalna perspektywa teoretyczna pozwala na definiowanie Policji w kategoriach instytucji ale również jako sieci organizacji. Umożliwia to prowadzenie analiz na wszystkich trzech poziomach funkcjonowania tej grupy dyspozycyjnej- makro, mezo i mikrospołecznej. Rozróżnienie to jest szczególnie istotne przy uwzględnieniu, wskazanego przez Jana Maciejewskiego, szerokiego i wąskiego zakresu pojęcia dyspozycyjności oraz rosnącej roli procesów rekrutacji nowych członków. 4. Zaprezentowane podejście ma na celu zaproponowanie nowego podejścia teoretycznego umożliwiającego kompleksową analizę grup dyspozycyjnych przy uwzględnieniu ich specyfiki. W wystąpieniu wykorzystane zostaną wyniki analiz dokumentów dotyczących organizacji i funkcjonowania Policji oraz wyniki badań własnych zrealizowanych w Komendzie Miejskiej Policji w Tarnowie (oraz trzech podległych jej komisariatach). Badania realizowane były w formie pogłębionych wywiadów indywidualnych i przeprowadzone zostały na potrzeby rozprawy doktorskiej. Proponowane wystąpienie może stanowić głos w dyskusji o rozwoju, najważniejszej na gruncie polskiej socjologii grup dyspozycyjnych, zaproponowanej przez Jana Maciejewskiego typologii grup dyspozycyjnych

Daniel Wicenty (Uniwersytet Gdański, Instytut Pamięci Narodowej): *Środowisko służby bezpieczeństwa: dyspozycyjność i funkcjonalność pod koniec PRL i u początków III RP*

Służba Bezpieczeństwa jest organizacją dobrze opisaną w polskim dyskursie historiograficznym. Znane są jej struktury, kadry, procedury i środki działania. Rzadkie są jednak próby analiz socjologicznych, wskazujących chociażby na funkcje społeczne pełnione przez SB lub też na codzienne życie organizacji od wewnątrz pod kątem jej efektywności. Mówimy tu bowiem o tajnej policji politycznej, a zatem organizacji, która w modelowym uniwersum ustrojowym stanowiła jeden z filarów trwania państw komunistycznych. Proponuję zatem przyjrzeć się Służbie Bezpieczeństwa w trzech wymiarach. Po pierwsze, wskażę na te jej cechy, które sytuują ją pośród klasycznych grup dyspozycyjnych: oczekiwania funkcjonalne i ideologiczne ze strony politycznego mocodawcy (tu: PZPR) oraz kwestia lojalności, podporządkowania i sprostania tym oczekiwaniom ze strony funkcjonariuszy SB. Po drugie, przybliżę indywidualne taktyki działania różnych funkcjonariuszy, którzy wskutek zachodzących procesów gospodarczych (pojawienie się w latach osiemdziesiątych ub. wieku tzw. koncesjonowanego kapitalizmu), politycznych (zainicjowanie rozmów między obozem władzy a częścią środowisk opozycyjnych) oraz organizacyjnych (m.in. stopniowa pauperyzacja funkcjonariuszy SB)

opuszczali resort spraw wewnętrznych jeszcze przed rozwiązaniem SB w 1990 roku szukając dla siebie nowych ścieżek zawodowych. Dla taktyk tych ważnych elementem byli też członkowie rodzin funkcjonariuszy SB. Stąd w tytule referatu wskazuję na środowisko jako byt społeczny szerszy niż pełniący służbę grupa funkcjonariuszy, obejmujący także byłych funkcjonariuszy, ich rodziny, jak również inne środowiska społeczne tworzące u końca lat osiemdziesiątych mniej lub bardziej rozległe „brudne wspólnoty" (w rozumieniu Adama Podgóreckiego). Po trzecie, chcę przynajmniej zarysować te rozpoznane aspekty środowiska SB w odniesieniu do rzeczywistości po 1990 roku, stawiając pytania o ich wpływ na tworzenie się Urzędu Ochrony Państwa, jak również o ich udział w różnych segmentach życia publicznego.

Referat wyłożony:

Damian Duda (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Stowarzyszenie Legia Akademicka): *Ochotnicze formacje wojskowe: od walki po umiejscowienie w społeczeństwie*

Przedmiotem niniejszego wystąpienia jest próba zbadania działalności ukraińskich batalionów ochotniczych w wojnie hybrydowej w Donbasie. Analizą objęte zostało szerokie spektrum zagadnień, w szczególności kwestie samej istoty konfliktu hybrydowego, determinantów powstania ochotniczych formacji wojskowych, ich organizacja i struktura, funkcjonowanie w obszarze konfliktu, ale również w społeczności krajowej i międzynarodowej. Podstawowym celem rozprawy jest wieloaspektowa analiza działalności ukraińskich ochotniczych batalionów, walczących w konflikcie hybrydowym na wschodniej Ukrainie. Celem badań jest dokonanie charakterystki batalionów od początku ich powstania, aż do aktualnego stanu rzeczy, co umożliwi ukazanie ewolucji zjawiska z wieloma jego pochodnymi.

G66. PARA W UJĘCIU SOCJOLOGICZNYM

Organizatorki: Joanna Mizielińska (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Magdalena Żadkowska** (Uniwersytet Gdański)

Język obrad: polski

Przedmiotem proponowanej grupy tematycznej jest para intymna rozumiana jako związek dwojga ludzi, tej samej lub odmiennej płci, zazwyczaj wspólnie zamieszkujących oraz refleksja nad tą istotną formą relacji społecznych oraz dynamicznie rozwijającymi się badaniami par. Para stanowi jedną z podstawowych form społecznych (Simmel). Jest prototypem wymiany, interakcji, komunikacji i intymności, stawiając w centrum kwestię zachowania odrębności poszczególnych jej członków. Cechuje ją wysoka spójność, współzależność i współodpowiedzialność za dalsze trwanie, bo inaczej niż w przypadku większych form społecznych wyjście jednej z osób z pary unicestwia całość. Pomimo tego socjologia stosunkowo rzadko badała pary, za skalę analizy przyjmując częściej z jednej strony jednostki, a z drugiej rodziny lub większe zbiorowości. I w naukowej, i w popularnej wyobraźni para została zawłaszczona przez psychologię bliskich związków. Dopiero w ostatnich latach możemy mówić o względnym dowartościowaniu pary jako przedmiotu badań właściwego dla socjologii: przemian intymności i miłości (Giddens, Beck i Beck-Gernsheim, Bauman, Illouz), kultur życia codziennego (Kaufmann, Swidler), płci i seksualności (Connell, Gabb, Jamieson) czy władzy i kontroli społecznej (Rose, Vogler). W polskiej socjologii również mamy do czynienia ze wzrostem zainteresowania refleksją badawczą nad parą (Gądecki, Halawa, Jasińska, Mizielińska, Olcoń-Kubicka, Schmidt, Skowrońska, Stasińska, Żadkowska). Celem proponowanej grupy tematycznej jest zatem usystematyzowanie dotychczasowych ustaleń teoretycznych, prezentacja wyników badań empirycznych i wytyczenie spójnego programu badawczego na przyszłość. Bliskie są nam ujęcia pary w kategoriach teorii praktyk społecznych (Schatzki, Reckwitz) i praktyk relacyjnych i intymnych (nowe brytyjskie studia nad rodziną, Morgan, Gabb, Jamieson, Smart): jako dynamicznej formy uspołecznienia, która wyłania się z interakcji między członkami pary, innymi ludźmi, rzeczami i technologiami oraz repertuarami wzorów, norm i technik udanego „bycia razem", a także z perspektywy intersekcjonalnej. Praktyki tworzą porządek społeczny i jego kształt (Sikorska 2018), a obserwacja praktyk daje szansę na jego odczytanie. W proponowanej grupie tematycznej spróbujemy odpowiedzieć między innymi na następujące pytania:

- Na czym polega socjologiczna analiza kształtu i dynamiki par intymnych i jak ma się do tradycyjnych nurtów refleksji, takich jak socjologia rodziny?
- Jak mieszkające razem pary budują i podtrzymują swój związek i jak ich społeczne otoczenie wpływa na te praktyki?
- W jaki sposób współczesne makrospołeczne przemiany gospodarki, obyczajów i stylów życia przekształcają mikroświaty par?
- Czy mamy do czynienia z wyłanianiem się historycznie nowych kategorii par?

Innym celem panelu jest również próba pokazania różnorodności polskich przedsięwzięć badawczych w zakresie studiów nad parą, często marginalizowanych w dominującym dyskursie publicznym i naukowym, koncentrującym się na tradycyjnej rodzinie. Zależy nam na integracji środowiska

akademickiego zajmującego się takimi studiami. Panel ten będzie więc okazją zarówno do wymiany myśli i doświadczeń, jak i szerszego spojrzenia na stan badań dotyczących socjologii pary i może przyczynić się do rozwoju interdyscyplinarnych projektów badawczych w tej dziedzinie.

Przykładowe szczegółowe obszary teoretyczne panelu:

- Socjologia pary a inne subdyscypliny socjologii; socjologia pary a socjologia rodziny.
- Bieg życia par. Kluczowe momenty życia par.
- (Nie)normatywne praktyki par.
- Wyzwania metodologiczne i etyczne badań nad parą.
- Modele par: para jako norma i bycie poza normą.
- Codzienne i zwyczajne praktyki życia w parze. Para na co dzień i od święta. Prezentacje pary.
- Materialność życia pary.
- Para a praktyki cielesne.
- Od „ja" do „my"- ontologiczne rozważania nad parą.
- Wpływ dziecka na funkcjonowanie par.
- Para widziana intersekcjonalnie; rola klasy, wieku, wykształcenia, seksualności, płci, miejsca zamieszkania, religii, etc. w funkcjonowaniu par.
- Potrzeby i oczekiwania (wobec) par. Para a znaczący inni.
- Para a makrospołeczne przemiany.

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.23

Referaty wygłaszane:

Iza Desperak (Uniwersytet Łódzki): *Równość czy związek? Dylematy*

Wystąpienie dotyczy sprzeczności między potrzebą lub nakazem bycia w związku a ideą równości, pozostających najczęściej w konflikcie i prowadzącym do dylematów rozstrzyganych przez jednostki na różne sposoby. Obejmuje teoretyczne koncepcje równości kobiet i mężczyzn i ich propozycje dotyczące związków lub ich braku, od Platona do koncepcji feministycznych, oraz praktyczne rozwiązania, często inspirowane owymi teoriami, praktykowanymi przez jednostki i pary. Praktyki te kolejno: decyzja o celibacie, niewchodzenia w trwałe związki, niewchodzenia w związki heteroseksualne, wchodzenie w związki nieformalne, zakładanie związków z założenia równościowych (jak małżeństwa koleżeńskie), związki i małżeństwa z założenia bezdzietne, związki bez wspólnego zamieszkania (LAT), związki i małżeństwa otwarte oraz związki z założenia nie ograniczające się do pary (poliamoria). Analiza tychże praktyk opiera się na analizie poszczególnych par i nie-par, opartych na materiałach biograficznych, w tym Simone de Beauvoir i Jean Paul Sartre'a, Marii i Stanisława Ossowskich, Kazimiery i Odona Bujwidów, Janiny i Władysława Broniewskich i innych.

Katarzyna Walentynowicz-Moryl (Uniwersytet Zielonogórski): *Para a doświadczenie niepłodności*

Proponowane wystąpienie chciałaby poświęcić heteroseksualnym parom intymnym, które w trakcie wspólnego funkcjonowania doświadczyły problemu niepłodności. Podstawą do rozważań czynionych w ramach wystąpienia będę wyniki wieloletnich badań własnych na temat doświadczenia niepłodności, zarówno z perspektywy kobiet, jak i mężczyzn oraz w szczególności pary (wywiady indywidualne z kobietami i mężczyznami z danej pary). Pary, które w swojej biografii prokreacyjnej doświadczyły niepłodności znalazły się w specyficznej sytuacji: 1) funkcjonowały już określony czas w związku intymnym, przygotowując się do podjęcia decyzji o posiadaniu dziecka, 2) zakładały, że ich biografia prokreacyjna będzie przebiegać zgodnie ze „standardowym scenariuszem" — decyzja o ciąży — ciąża — pojawianie się dziecka na świecie, 3) jednak w ich przypadku rzeczywistość sfalsyfikowała ich założenia. Bieg życia tych par został „zakłócony", a ich biografia prokreacyjna „wstrzymana". W przypadku tych par już same działania ukierunkowane na potrzebę realizacji pragnienia posiadanie dziecka miały istotny wpływ na ich wspólny sposób funkcjonowania. Warto przyjrzeć się w jaki sposób sytuacja, w której znalazły się te pary warunkowała to, co dzieje się „w parze" i „z parą". W ramach wystąpienia chciałabym odpowiedzieć m.in. na następujące pytania: 1. Jak przebiegają interakcje pomiędzy partnerami w okresie diagnostycznym i po diagnozie niepłodności? Kto z kim chce/nie chce się komunikować? 2. W jaki sposób pary negocjują strategie działania? Czy te strategie są strategiami kobiety, mężczyzny czy wspólnymi? 3. Czy możemy mówić o doświadczeniu niepłodności pary? Czy jednak o doświadczeniu kobiet i doświadczeniu mężczyzn? 4. Czy doświadczenie niepłodności zbliża do siebie pary, czy jednak oddala je od siebie? Na zakończenie wystąpienia chciałabym zaprezentować próbę typologii par doświadczających niepłodności. Centralną figurą orientacji w tej typologii byłby sposoby radzenia sobie pary z wyzwaniami związanymi z doświadczeniem niepłodności.

Magdalena Gajewska (Uniwersytet Gdański): *Poza-erotyzmem. Para w jeździectwie jako związek międzygatunkowy*

Są takie pary, których być może nie wypada nazywać parami, bo jak określić związki międzygatunkowe oparte na głębokiej więzi, współpracy, intymności i ugruntowanym kodzie komunikacyjnym, którego nie jest w stanie odczytać nikt z zewnątrz. Są takie pary, w których ciała dwóch gatunków spotykają się ze sobą, ocierając, działając na siebie i pozostają w erotycznym cieniu społecznego podtekstu. W trakcie wspólnego działania w związkach tych dochodzi do konfliktów, modyfikacji znaczeń, gry dominacji (Daspher 2017, Coulter 2018). Relacje przebiegają od podporządkowanych do partnerskich wzorów i są powiązane z ontologicznym paradygmatem. Koń jest „czymś" ale też „kimś" jednocześnie. Antropomorfizowany staje się partnerem, dzieckiem, najbliższym przyjacielem, podopiecznym, sensem życia (Birke 2008, Davis 2016). W moim referacie chcę się odnieść do intymnego związku człowieka i konia, w którym spotykają się dwa kody gatunkowe, siła i przewaga fizyczna konia z kruchością cielesną ludzkiego ciała, zdolność przewidywania przyszłości człowieka z instynktem ucieczki i podporządkowania konia. Para w jeździectwie jest niezwykłym międzygatunkowym tworem, uwikłanym w przemiany strukturalno- społeczne takie jak feminizacja jeździectwa. Powoduje to otwarcie relacji, wyjście z paradygmatu dominacji i poszukiwanie nowych form dla współbycia (Davis 2013, Birke 2010). Opisując ten mikroświat będę odonsiła się zarówno do wywiadów, jak i badań etnograficznych. Koń i człowiek, rzadko mieszkają razem, natomiast mają wspólną przestrzeń jaką jest stajnia. W stajni znajdują się sfery, w których związek podejmuje się współdziałania (trening), opieki (myjka, stanowisko do zabiegów), czułości (głaskanie). Związki te przechodzą przez trudności (konflikty w relacjach, choroby, niepowodzenia, kłopoty finansowe, rozstania), oraz posiadają przewidywalne trajektorie rozwoju (ona poznaje innego a on/ona idzie na łąkę). Związek człowieka i konia jest tylko przykładem, którym chcę nawiązać do marginalizowaną przez socjologię sferę ludzkiego życia jaką są relacje intymne z innymi gatunkami, z którymi tworzymy międzygatunkowe rodziny (Konecki 2008).

Patryk Barszcz (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Znaleźć miłość w telewizji — alternatywne sposoby poszukiwania partnera życiowego w dobie społeczeństwa ponowoczesnego. Casus telewizyjnych programów randkowych*

W niniejszym referacie zostanie przedstawiony casus zyskujących w ostatnim czasie na popularności alternatywnych metod poszukiwania partnera życiowego za pośrednictwem uczestnictwa w programach randkowych w telewizji. Współcześnie żyjemy w czasach, gdzie cyfrowa rewolucja przenika praktycznie do każdej sfery ludzkiego życia, w tym także do relacji interpersonalnych, miłosnych i intymnych. Z roku na rok rośnie odsetek osób żyjących w pojedynkę tzw. singli. Zjawisko to dotyczy zarówno singli w skutek świadomego i wolnego wyboru, którzy wybrali taki styl życia jak i osób, które egzystują samotnie na podstawie nieszczęśliwych okoliczności losowych tj. najczęściej śmierci partnera życiowego, ale także coraz częściej rozwodu. Coraz więcej praktyk dnia codziennego w różnych sferach życia przenosi się z rzeczywistości realnej do wirtualnej. Zmiany te nie ominęły także nawiązywania bliskich, miłosnych relacji interpersonalnych. Nie powinno zatem dziwić, że coraz większy odsetek singli, nie mogących znaleźć szczęścia w miłości w tzw. rzeczywistości realnej poszukuje miłości za pośrednictwem telewizyjnych programów rozrywkowych o tematyce matrymonialnej. Autor postara się ukazać kontekst zmian zachodzących w nawiązywaniu relacji miłosnych pomiędzy ludźmi. W przeszłości, pary były kojarzone na zasadzie tradycyjnych metod, podczas wieczorków zapoznawczych czy innych spotkań towarzyskich jak np. wspólne imprezy. Dzisiaj, coraz więcej osób uważa, że szansą na znalezienie miłości życia i przy okazji wypromowania się w telewizji jest zgłoszenie się do programów telewizyjnych o tematyce matrymonialnej. Przedstawiony problem badawczy dotyczy poszukiwania miłości i partnera życiowego dzięki uczestnictwu w rozrywkowych programach telewizyjnych o tematyce randkowej i oscyluje na pograniczu socjologii rodziny i codzienności. Celem pracy jest ukazanie genezy telewizyjnych programów randkowych, przedstawienie zasad ich funkcjonowania, ich analiza oraz próba wyjaśnienia ich społecznego fenomenu. Analizie medialnej zostaną poddane następujące programy: „Randka w ciemno", „ Pierwsza randka", „Ślub od pierwszego wejrzenia", „Rolnik szuka żony" „Chłopaki do wzięcia", „ Sanatorium miłości".

Agata Stasińska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Queerowe pocałunki, heteronormatywne przestrzenie. O miejscu par nieheteroseksualnych w przestrzeni społecznej*

Tematem mojego wystąpienia jest intymność w związkach nieheteroseksualnych. W swojej pracy przyglądam się praktykom intymnym i temu, jak są one realizowane w określonym kontekście społeczno-kulturowym współczesnej Polski. Społeczności osób nieheteroseksualnych w Polsce są dyskryminowane, zarówno prawnie, jak i społecznie, co wpływa w znaczącym stopniu na ich życie codzienne i rodzinne, co manifestuje się to również w ich życiu intymnym. Jak zatem osoby nieheteroseksualne żyjące we współczesnej Polsce rozumieją i praktykują życie intymne? Jaki związek ma z tym ich seksualność? Jak na życie intymne osób nieheteroseksualnych wpływają współczesne przemiany intymności? I czy kontekst społeczno-kulturowy współczesnej Polski ma znaczenie dla tego jak budują swoje relacje intymne? Na te pytania postaram się odpowiedzieć w swoim wystąpieniu odwołując się do teorii i badań z nurtu socjologii intymności, socjologii seksualności

i socjologii codzienności posiłkując się perspektywę badawczą, zainspirowaną studiami gender i queer. Zaprezentowana analiza opierać się będzie na materiale badawczym zebranym w ramach projektu badawczego Rodziny z wyboru w Polsce prowadzonego pod kierownictwem prof. dr hab. Joanny Mizielińskiej w Instytucie Psychologii, Polskiej Akademii Nauk w latach 2013-2016 dotyczącego rodzin nieheteroseksualnych podczas 53 indywidualnych wywiadów biograficznych oraz badania etnograficznego opierającego się o miesięczną intensywną obserwację uczestniczącą 21 rodzin i przeprowadzonych w tym czasie 125 pogłębionych wywiadach tematycznych. Podczas swojego wystąpienia skoncentruje się na kwestii strategii okazywania uczuć w przestrzeni publicznej przez pary jednopłciowe. Wiele osób nieheteroseksualnych nie okazuje partnerowi/partnerce uczuć w miejscach publicznych w obawie przed homofobią społeczną. Dla tych, którzy okazują uczucia w przestrzeni publicznej swobodniej, jest to postrzegane jako strategia emancypacyjna lub strategia ujawnienia konkurencyjna wobec werbalnego coming outu. Bez względu na ich stosunek do swobody w tym zakresie, w narracjach widoczne jest deprecjonowanie aktów przemocy oraz hiperbolizowania nawet najmniejszych aktów czułości takich jak na przykład trzymanie się za ręce, świadczące o dużej sile dyskursu homofobicznego. Tym i innym aspektom zjawiska okazywania uczuć publicznie chciałabym przyjrzeć się w swoim wystąpieniu.

Referat wyłożony:

Mateusz Szast (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Instytucja narzeczeństwa w opinii młodzieży studiującej*

Narzeczeństwo jako stan pomiędzy zaręczynami (moment podjęcia decyzji małżeńskiej) a ceremonią zaślubin swoje korzenione czerpnie z norm i zwyczajów współżycia społecznego, wiary i kultury. Stanowi ono szczególny okres w życiu narzeczonego i narzeczonej w którym to okresie podejmują się oni wnikliwej analizie własną sytuację życiową oraz podejmują dalsze decyzje co do formy i kształtu wspólnego pożycia. Należy zaznaczyć, iż zaręczyny jak również narzeczeństwo to aspekty słabo opisane w literaturze socjologicznej i prawniczej. Wynikać to może z kilku przesłanek. Po pierwsze nie odnotowywano stanu narzeczeństwa jako zmiennej w oficjalnych statystykach. Po drugie jest to intymny przejaw życia pary i dotyczy prywatnych oraz ważnych dla nich kwestii. Po trzecie nie było potrzeby opisu narzeczeństwa, gdyż wiedza o roli narzeczonego i narzeczonej pochodziła głównie z tradycji oraz norm współżycia społecznego w danym państwie obowiązujących. Obecnie wobec przemian cywilizacyjnych oraz alternatywnych form życia małżeńsko-rodzinnego rodzi się pytanie, czy narzeczeństwo jest nadal postrzegane tak samo jak kilka dekad temu, jakie oczekiwania mają współcześni narzeczeni wobec siebie oraz jakie oczekiwania mają oni względem instytucji zaręczyn? Czy współcześni młodzi ludzie dostrzegają zmiany w obrębie narzeczeństwa, czy stanowi ono nadal ważny okres poprzedzający małżeństwo czy raczej stanowi luźną formę „poważniejszego chodzenia" by w dalszym etapie decydować o wspólnym pożyciu lub chociażby zamieszkaniu? Czy współczesne narzeczeństwo ma postać działania fasadowego? Czy narzeczeństwo w ogóle jest potrzebne? Są to pytania ważne na które odpowiedzi udzielali respondenci w badaniu ilościowym. Pomimo tego, iż wiek nie ogranicza w żadnym względzie możliwości przyrzeczenia małżeństwa, nie deprecjonuje go, w opisanym badaniu skupiono szczególną uwagę na ludzi młodych, studentów, którzy charakteryzują się, co do zasady, większą aktywnością w tym obszarze. Uzyskanie opinii ludzi młodych (studentów) może okazać się istotne z tego względu, że to właśnie w tym wieku notuje się największą aktywność w zakresie podęcia decyzji o formalizacji związków uczuciowych — narzeczeństwo stanowi pierwszą formę (pierwszy krok) tego procesu. Nie oznacza to, iż osoby samotne czy zdeklarowane jako żyjące w pojedynkę nie mogą wziąć udziału w badaniu, ich opinie w tej kwestii mogą także okazać się pomocne. Celem prelekcji jest zatem ukazanie opinii młodzieży studiującej w Uniwersytecie Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie na temat instytucji narzeczeństwa. Koncepcję pracy zbudowano w oparciu literaturę z zakresu socjologii rodziny jak również prawa rodzinnego o problematyce narzeczeństwa oraz zaręczyn. Próbę dobrano celowo zaś przeprowadzone badania obejmowały osoby studiujące w ramach Uniwersytetu (studia stacjonarne jak również niestacjonarne) w wieku 19-26 lat.

G68. RIGHT-WING POPULISM AND ITS DISCONTENTS. SOCIAL MOVEMENT PERSPECTIVES ON THE RISE OF POPULISM IN CONTEMPORARY POLAND AND BEYOND

Organizers: **Elżbieta Korolczuk** (School of Culture and Education, Södertörn University in Stockholm), **Jan Kubik** (Rutgers University, University College London)

Language: English

The rise of right-wing populism in contemporary world and the effects of this phenomenon have become recurrent themes in public and professional debates. While there are many definitions of what constitutes a populist party or a social movement, most scholars agree that populism is characterized by an affirmation of "the people", vilification of national and global elites, and the use of affective

politics: employing anger, pride and shame in media communication and collective identity building. Political power of populist leaders and parties rests in their ability to mobilize large parts of the population and to shape public discourse by skillfully employing emotions and offering simple solutions to complex societal problems. While there is a lack of agreement as to whether populism is just a part of democratic system or the development highly dangerous for the stability of democracy, it is clear that the current rise of right-wing populism has detrimental effects, which include deepening social polarization, decay of democratic institutions, and brutalization of public debate. Agably, there are also some positive effects, such as including marginalized sections of society, bringing back the conflicting dimension of democracy and mass mobilization of those who oppose right-wing populist forces. This panel aims to discuss the rise of right-wing populism and mobilization of its challengers in contemporary Poland and beyond, from a perspective of the social movement theory. We invite analyses that are based on up-to-date empirical studies and offer new theoretical perspectives on social movements and social activism in contemporary Poland and beyond. We are interested in the rise of both right-wing populism and its challengers on the left and in the political center. The questions we aim to discuss include: How can we explain the emergence and dynamics of populism in specific socio-political context of contemporary Poland and other countries? Who are the actors involved both in right-wing populist movements and those involved in counter-movements? What are their goals and strategies? What are the organizational forms and framing strategies these actors employ? What are the political, social and cultural effects of these mobilizations?

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Room: Z0.1

Oral presentations:

Tadeusz Szawiel (Uniwersytet Warszawski): *The Populist Right Parties Voter: Who and Why Votes for Populist Right Parties in Poland and EU Countries*

The paper will follow up three problems: elucidation of the „populism" concept (H. Kitschelt - 2002; P.C. Schmitter - 2006; Bertelsmann Foundation Report - 2018), the social characteristics of voters who identify themselves as „far-right" and vote for radical right (populist) parties. Thirdly, the factors that are conducive (or are good predictors) to voting for radical right populist parties in distinction to all others. Beginning with H. Kitschelt's (1997) and P. Norris' (2005) seminal works we know that social bases, i.e. changes in social structure and economy are not sufficient conditions for the appearance and stability of populist right parties. The analyses in this paper will concentrate on 5 types of factors. In designing different models of logistic regression, it will be shown to what degree 1) social and demographic factors, 2) attitudes toward immigration, 3) attitudes toward EU, 4) satisfaction with institutional performance, and 5) ideological factors, contribute to casting a vote for populist right parties. The analysis will include 11 Western European democracies (Austria, Sweden Finland, Norway, Netherland, Denmark, Belgium, United Kingdom, France, Switzerland, Italy) and 3 Central European countries (Czech Republic, Hungary and Poland). The analyses will be based on the two cumulative ESS data sets (2010-2012 and 2016), which enables to trace possible dynamics. A more detailed analysis of the Polish case will include mainstream right party (PiS — Law and Justice) and: Congress of the New Right (J. Korwin-Mikke), which got 7,2% of votes in 2014 EP election (data: April-December 2014, CBOS); Kukiz '15 movement, which got 9% of votes in 2015 national election; J. Korwin-Mikke Freedom party (2016-2018); and prospectively — the „Confederation KORWiN Braun Liroy Narodowcy", a coalition of several radical right parties formed to compete in EU parliamentary election in May 2019. The analysis will be based on cumulative data sets from recent national surveys (CBOS: 2015-2016, 2016-2018, 2019).

Justyna Kajta (Uniwersytet Wrocławski): *Discourses of the Radical (Nationalist) Right in Central and Eastern Europe*

The aim of the paper is to explore the main discursive frames presented by radical nationalist parties in four Central Eastern European countries: Poland (National Movement), Hungary (Jobbik), Czech Republic (The Workers' Party of Social Justice) and Slovakia (People's Party Our Slovakia). The parties have different electoral successes and hence, positions in the political scene, but all of them have been preparing for forthcoming European Parliament elections. Moreover, all of them emerged as the political parties on the basis of social movements and extra-parliamentary radical (nationalist) right-wing organizations. As the radical nationalist milieus cooperate across the national boundaries and support each other (e.g. during the Independence Day March in Warsaw), it is pretty interesting to reconstruct their common discursive space and distinguish main discursive frames shared by the organizations as well as these which make them different. The analysis shows that they construct their discourses around such diagnostic frames as (1) corrupt and selfish political class, (2) enslaved state with unfair international position (dependent on the EU and the West), (3) unjust (for natives) system, (4) endangered (traditional, moral) values, (5) weak state defensive potential and (6) endangered native land and capital. Based on such narrative, the parties present themselves as anti-system, conscious defenders offering a chance for a necessary and real change. Generally, they also point out similar actors to blame (e.g. political class, EU, foreign corporations, migrants, liberals). The analysis brings us to another question: who is the potential recipient of that discourse? The number of research which focuses on the electorate of the organizations is rather limited. However, surveys show that the parties tend to attract rather young, relatively educated men, so a popular claim about the working class basis of support for radical nationalist right seems to be misleading. Based on the analysis and other author's research the paper states that the common themes in the party programmes on the national and international level refer rather to cultural and political-driven agenda. It seems that they construct the image of 'the people' as cultural (based on traditional values and history) communities rather than economically defined class categories.

Jarosław Flis, Michał Kotnarowski (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Tug of War — on Factors Driving Emergence of Radical Political Parties*

In our speech, we will present a theoretical model explaining the conditions conducive to the emergence of radical political parties, known as populist ones. We propose an approach based on the analysis of the party system and in particular the analysis of the structure of political competition from the perspective of the spatial theory of voting (Downs 1957; Merrill and Grofman 1999). We assume that the space of political competition is spread over two ideological dimensions, one of which corresponds to issues related to the economic policies and the other to values and cultural issues (Kitschelt and Hellemans 1990; Hooghe, Marks, and Wilson 2002). According to the proposed model, the emergence of radical political parties in the political system is facilitated by the presence of a significant group of voters in a space not attracted by the existing and established political parties. If existing political parties can regroup their positions in a space of political competition to represent significant segments of the electorate, then the possibilities of radical social movements to become vital political force are limited. In our approach to understanding the anti-systematic nature of radical parties, we use a metaphor of tug of war. The rope can only be pulled in one axis, and anyone who wants to pull the rope in another direction is necessarily excluded from the game. A player who cannot take part in the game undermines its basic rules or the credibility of the actors taking part in it. The main axis of a country's political rivalry corresponds in this model to the direction in which a line is drawn between the current ruling camp and the previous ruling camp. In this way, parties whose agenda is placed outside the axis of political competition will tend to negate this axis, e.g. by undermining the credibility of their rival political actors. Theoretical considerations are verified empirically using data from the Chapel Hill Expert Survey (CHES), in which experts determined the positions of political parties in ideological dimensions corresponding to the economic and cultural dimensions of party competition. The CHES data, according to the adopted theoretical perspective, allow explaining, among others, the relatively high significance of such radical political groups as the French National Front or La France Insoumise and why their situation is different in comparison to the AfD case in Germany. On the other hand, our model shows the sources of the relative weakness of radical groups in Poland. The planned presentation does not refer to the research of social movements as such, but it aims to understand the mechanisms that favour or limit the political success of radical political movements. We will also refer to analyses of the relationship between ideological orientation and the tendency to take part in political protests (Kostelka and Rovny 2019).

Daniel Płatek (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Network Structure of the Radical Right Social Movement in Poland*

In many countries, an increasing intensity of radical right-wing activities can be observed in the last two decades. While the radical right terrorism in Germany and Italy in the 1970s had produced thousands of casualties, and the street extreme right actions in Poland in the 1990s had produced hundreds of victims, the „third wave" (from the year 2000 till today) of radical right mobilization in many European countries has still serious, but more limited consequences in terms of „body count".

This characteristic of the „third wave" might explain why so much social science attention has been devoted to the analysis of these radical right parties. Less developed has been research on the social movement side of the radical right. In my previous analyses I have observed that in a favorable socio-political environment the radical right movement was not only able to formalize its structures (create a political party on the parliamentary level), but also institutionalize its repertoire of contention (favor conventional forms of action and reduce the proportion of heavy violence repertoire). Now I want to take a step forward and find how social movement in general and the Polish radical right movement in particular, when having a chance to build a strong political party in the parliament, coordinates its actions trying to distance itself not only from heavy violence, but also from specific targets and actors that could be regarded as most controversial. Aggregative approaches used in analysis of the radical right social movement focus mainly on specific actors and other elements such as events often reflected in means and percentages. I argue that such a reductionist view of the social movement structure, as a sum of the properties of its discrete components, limits our understanding of the relational and interactive nature of collective action process. My project seeks to develop a more inclusive analytical framework by exploring the concept of strategic action field (SAFs, proposed by McAdam and Fligstein) which will be used to analyze structural relationships between targets, types of actors and repertoires of action of the radical right movement in Poland. To address this issue I employ a quantitative research technique of social network analysis (SNA). Social network analysis will be based on links between radical right organizations, its targets and repertoires of actions. By analyzing the network of the radical right I want to answer two specific research questions: 1) Which types of organization (e.g. formal/informal, political party or political movement) occupy a central position in the radical right field of actions and which are more peripheral? 2) Which types of targets forms the cluster relations with specified types actors and actions? 3) What kind of repertoire is the most central for specific actors in relation to repertoires of actions? I think that social network analysis enables the researcher to emphasize the meso level of social analysis, filling the gap between structure and action.

Jan Kubik (Rutgers University & University College London): *How to Think about Right-Wing Populism and Its (Liberal and Centrist) Rivals? What are the Cultural Preconditions of Populism's Successes?*

The rise of right-wing populism in contemporary world and the effects of this phenomenon have become recurrent themes in public debates. While there are many definitions of what constitutes a populist party or a social movement, most scholars agree that populism is characterized by an affirmation of „the people," vilification of national and global elites, and the use affective politics: employing anger, pride and shame in media communication and collective identity building. Political power of populist leaders and parties rests in their ability to mobilize large parts of the population and to shape public discourse, skillfully employing emotions and offering simple solutions to complex societal problems. While there is lack of agreement as to whether populism is just a part of democratic system or a development highly dangerous for the stability of democracy, it is clear that the current rise of right-wing populism has detrimental effects, which include deepening social polarization, decay of democratic institutions and brutalization of public debate. Arguably, there are also some positive effects, such as including marginalized sections of society, bringing back the conflicting dimension of democracy and mass mobilization of right-wing populism discontents. This presentation that sets up the tone for the panel I co-organized, aims to discuss the main political and cultural features of right-wing populism and its rivals. I will reflect on conceptual issues behind the main questions of the panel: How can we explain the emergence and dynamics of populism in specific socio-political context and environment of contemporary Poland and other countries? Who are the actors involved in right-wing populist movements and those involved in countermovements; what are their goals and strategies? What are organizational forms and framing strategies these actors employ? What are the political, social and cultural preconditions and effects of these mobilizations? What are the main forms of counter-mobilization? What organizational and cultural resources they rely on?

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Room: Z0.1

Oral presentations:

Agnieszka Pasieka (University of Vienna): *'A Misplaced Wokeness?' On the Reluctance of Studying Far-Right Social Movements*

In my paper, I would like to engage with the session's main theme by asking why has the social movements perspective been so far rarely used in the study of radical right-wing phenomena. More specifically, I would like to address the question of the intellectual and scholarly biases which the research on far-right actors demonstrates, including the commonly asked question: should one talk to 'those' people and give them a floor? Recent socio-political developments have made it clear that numerous

radical right-wing actors and right-wing populist politicians managed to gain power thanks to the civic activism they engaged with, and the civil society organizations and social movements they established. Nonetheless, the idea of a 'far-right' civil society still sounds like an oxymoron to many. Some scholars go as far as to propose to distinguish between particularist civility and democratic civility, the first one being a characteristic of 'bad civil society.' I would like to problematize such dichotomies, demonstrating the necessity of taking into account multiple actors' perspective: far-right activists and leaders but also people who are most affected by their activism, be it the beneficiaries of their charity works, the students finding a space for self-realization, or the people who, for whatever reason, feel 'left behind.' Most scholarship on social movements studies left-leaning actors and takes their causes as self-evident. What requires more attention are the movements on the right, the focus on which simultaneously means a necessary shift the question from how to why such movements act. In order to illustrate this issues, I'm going to draw on the ethnographic fieldwork carried among far-right youth movements in Italy, Poland, and Slovakia. The paper's title refers to the exchange between the historian Mark Lilla and his critics, regarding his attempts to understand (unreasonably, to some) the French far right social movements.

Piotr Kocyba (Chemnitz University of Technology), **Małgorzata Łukianow** (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Right-Wing Populist Demonstrators in Poland and Eastern Germany — Who is Joining and Why?*

The success of right-wing populist parties cannot be sufficiently explained by looking only at the level of high politics. Broader social mobilization at the grassroot level accompanies the rise of those political forces that make use of anti-elite, xenophobic, regressive etc. sentiments. This applies both in cases where 'illiberal' social-activism was initiated as a top-down process and in cases where we are observing a bottom-up mobilization. Poland and Germany can serve as examples for these two different types of right-wing populist movements: Pegida, a precursor of the AfD, which despite of the close ideological relations kept its independence from the party system (the AfD officially even forbids a cooperation); PiS on the contrary mobilized potential political supports through the Kluby Gazety Polskiej or the Miesięcznice Smoleńskie and tried to take last year's March of Independence over. And while civil activism, especially in the post-communist context and beyond the so-called progressive movements, covers a broad variety of collective actions this paper will focus on the most visible form of contentious politics, namely demonstrations. Based on protest-survey data collected at Pegida demonstrations (5 teams generated in total 11 samples), the 8th anniversary of the Smoleńsk plane crash and the March of Independence for the 100th anniversary of Poland's independence we will show who is joining right-wing populists on the streets and why. In doing so we will examine assumptions about the citizens attracted by the offer of affective politics (such as: Are we really dealing with socially marginalized people?). Also, we can compare the data between two post-socialist societies which — despite the very different frame of democratic institutions and political culture — seem to be quite similar, at least when it comes to the affirmation of right-wing populism on the streets and corresponding political parties. Moreover, a comparison with data collected among progressive demonstrators in East and West will help to understand how the sociodemographic background, ways of mobilization, ideological inclinations etc. differ on the right political spectrum.

Małgorzata Głowania, Wojciech Ogrodnik (Uniwersytet Warszawski): *Polarisation and Populism: On Some Social Movements in Poland*

On the basis of empirical up-to-date research of social movements in Poland, we would like to present some results concerning movements which both play an important role in the whole kaleidoscope of Polish social movements nowadays, and, at the same time, gather positive and negative public reactions. The research, carried out under the leadership of professor Ireneusz Krzemiński, was funded by the University of Warsaw. It encompassed four significant social movements and was rather of pilot and preliminary kind of research than a wide-scope study of the chosen movements. Although not large, we tried to differentiated the subject of the research as far as possible, thus we decided to concentrate on two movements with a clear right-wing orientation and two left-wing, pro-civic movements. With the members of all four movements we conducted both individual-in-depth interviews (IDIs), as well as focus group interviews (FGIs). Additionally, we carried out a content analysis of the movements' self-presentations on the internet. In our presentation, we will present preliminary results of our research and will try to address the key and basic questions, posed by us at the launch of the research project. We will talk about the social (and local) situations of movements' members which played a role for members, while becoming active. Additionally, we will try to look into the motivations, both in case of the initiators of the movements and people joining in later. Also, within the questions which formed a baseline for our conceptualisation of this research, we were striving for grasping some spurs of insights into the elaborate issues related to the emergence of populism. We endeavoured both the look behind the curtains of the right-wing organisations and tried also to track ways, in which left-wing social movements respond (or: fail to respond) to the matters of populism. In studying the preliminary results we came to conclusion that some of these matters are intertwined with deep feeling of sense and the conviction of being involved in a good cause. Apart from some results we gained in relation to the means how the community feeling and collective identities were developed and which frames were applied in the movements, we also had a chance to look into some

(less obvious to us) issues. These considered manifestations of polarisation not only between right and left wing, but also within these wings, accompanied by the consciousness of participating in a struggle, which results in strong «us and them»-categorizations. At the same time, some of the movements experience quite a significant concentration of members' attention on the leaders (both as meaningful initiators and providers of answers concerning key political, social and even existential questions). This phenomenon, in certain respects, can also be linked to populism and polarisation issues.

Marta Rawłuszko (Uniwersytet Warszawski): *And if Gender Ideology Opponents are Right? Gender Politics, Europeanization and Anti-Colonialism*

The aim of the presentation is to explain the strength of right-wing populism in Poland, driven by opposition to „gender ideology", by the tools provided by framing analysis: categories of frame's empirical credibility and narrative/cultural fidelity. I will use both concepts to explain political wins of „anti-genderist" populist discourse. In order to do so I will use two sets of data. Firstly, I will present a qualitative analysis of anti-gender discourse, focusing on the manner in which the examined discourse frames the way „genderism" is being introduced and promoted. I will answer the question of how „genderism" has operated and interacted with the state according to the narrative of its adversaries. Secondly, I will match the results of the frame analysis with the examination of the chronologies of institutional development of specific gender equality policies in Poland which, at one hand, were effects of elite-driven and technocratic processes of Europeanization, and, at second hand, led to the emergency of „Equality kindergartens". The latter marked the peak of the anti-gender rise as they were used as eventual and tangible proof of both: progressing „genderism" and Polish state slipping away from citizens' control. I want to argue that populists depict modern democracies as becoming more and more undemocratic, and extensively employ the image of political structures where decisions that have a direct impact on people's everyday lives are taken elsewhere without citizens being informed or consulted in the process. My contention is that these parts of anti-gender discourse remain relevant and compatible with facts, and, what is more, stay consistent with contemporary critical reflections over modern democracies and gender politics, provided by, inter alia, feminist scholars. Political power of populists rest not only in employing emotions and „deceiving" people, but also in referring to actual political processes. In case of Poland we can trace the empirical link between gender equality projects and their fierce opposition, and this direct connection may serve as plausible explanation of local successes of populist and anti-gender campaigns.

Elżbieta Korolczuk (School of Culture and Education, Södertörn University in Stockholm): *How to Explain the Populist Ttrend? Gendering Right-Wing Populism*

What is the relation between right-wing populism and gender? Available research appears inconclusive. Some studies suggest that populist actors' position towards gender and sexual equality is not a defining feature of populism, but rather depends on the local cultural and social context (Mudde and Kaltwasser 2015). At the same time, many researchers observed a consistent gender gap in voting behavior: radical right-wing populist parties usually attract a considerably higher number of male than female voters: '"in all countries men are overrepresented in the rightist electorate with a 60-40 to 70-30 margin." (Kitschelt and McGann 1995). Similar pattern is visible also in Poland, where age and gender tend to overlap — as a result, young men are the most likely to support radical right-wing parties, whereas young women are the most likely to support left-wing parties, comparing to voting preferences in population as a whole. Moreover, the ruling Law and Justice consistently builds its political agenda on opposition to LGBT rights, reproductive rights and gender equality. This paper analyses the relation between right-wing populism and gender, by focusing on the cooperation between the right-wing populist actors and the anti-gender movements in the Polish context. This relation if conceptualized as an „opportunistic affinity" that plays out on two distinct levels: ideological/discursive and strategic/organizational. Since populism is a thin ideology (Mudde 2005) it feeds on anti-gender ideology, whereas the actors behind anti-gender campaigns use the organizational resources that right-wing groups offer, especially in the contexts such as Poland where the latter came to power. This shows that the relation between populism and „gender" is highly dependent on the national context. In countries, where gender equality is a widely accepted norm, or even a part of national identity such as Sweden or the Netherlands, populist right-wing parties declare their support for equality and often employ homo-nationalistic and femo-nationalitic discourses. The situation in Central-Eastern Europe is quite different. In countries such as Poland right-wing populists readily subscribe to patriarchal and socially conservative views on gender and sexual equality responding to and strengthening mainstream views on feminism and homosexuality.

Distributed paper:

Aleksandra Sygnowska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Populism and Women*

This paper focuses on the crucial issues sparking between nationalism and gender in the current Polish political debate. It aims to challenge the existing theoretical framework for analysing the centrality of gender equality in anti-immigration agendas as well as the mainstream discourse on the

backlash against emancipatory politics. The main assumption of this paper is that different narratives on nationalism and gender interact with, fuel and reproduce each other and, in consequence, influence the social imaginary. Given that nationalism and gender are equally powerful sites of discourse creation, this paper intends to examine the political role women themselves play in the ongoing populist surge. For this purpose, I analyse the narrative strategy applied by Polish far-right female politicians in their anti-Muslim crusades as well as the rhetoric used by female activists during the Black Protest that took place in October 2016. Firstly, I investigate the ideological paradigms that lead far-right female politicians to legitimate discriminatory politics. I explore how gender equality is mobilised to reinforce racist sentiments and, thereby, consolidate nationalist projects. I scrutinise the emancipatory tropes included in their narratives and juxtapose them with the antifeminist policies they support. I claim that, on the one hand, right-wing female politicians eagerly benefit from the feminist legacy, and, on the other, as right-wing representatives with traditionally antifeminist agenda, they significantly contribute to the radicalisation of politics. Secondly, I attempt to challenge the role of Polish feminism in confronting and deconstructing the dominant narrative as regards anti-gender and anti-refugee attitudes. I argue that specific feminist activities may easily embellish the nationalist revival and, thereby, contribute to the normalisation of the politics of oppression. I contend that many Polish feminists, instead of questioning the dominant discourse, not only help categorise women as a separate social and political being but also reinforce the mainstream narratives of Polishness as an exclusionary category. All of the above, I argue, clarifies the political responsibility women themselves bear in the face of rising populism and shows an urgent need for critical reflection on feminism as a powerful site of discourse creation that can mobilise resistance against anti-gender and anti-refugee politics.

BLOK III

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Room: Z0.1

Oral presentations:

Wojciech Woźniak (Uniwersytet Łódzki), **Radosław Kossakowski** (Uniwersytet Gdański), **Przemysław Nosal** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Right Wing Ideology and Political Mobilization of the Football Fandom in Poland. Nationalist Resurgence or Business as Usual?*

The data collected by Kossakowski (2016, 2018) in the largest quantitative surveys of the most devoted Polish football fans, confirms that their political attitudes are skewed towards the far right. Approximately one quarter of the respondents declared no political preferences, while more than half supports three radical anti-establishment parties (Kukiz'15, the National Movement (Ruch Narodowy) and KORWIN (Coalition for the Renewal of the Republic). The support for the Law and Justice was of a one digit figure. Polish football fandom is therefore an unique example of ideological coherence. Left-wing ideology, contrary to many other European countries, is virtually non-existent at Polish football terraces. The increase in anti-establishment attitudes was accompanied with the growth of nationalist ideology at the terraces, what is very much in line with memory politics as developed by current right-wing government of Poland. Popular explanation claims that the radicalization of right-wing parties, particularly anti-migrant rhetoric gave a new momentum to chauvinism and xenophobia refuelling nationalism and right-wing extremism in Poland. The paper claims that this is more complicated and ambiguous process in the context of football fandom and that observations of the political atmosphere at the stands proved this a good predictor of the tendencies in the national politics: demise of left-wing parties and conservative turn among younger generation, confirmed subsequently by the voting behaviours. Nevertheless of its ideological stance, Polish fandom remains independent from the interferences of institutionalized politics, although it is definitely getting more organized and professionalized and sometimes engaged in direct political activities aligning with political bodies from different sides of the political spectrum. The aims of this paper are: firstly, to provide a thorough description of Polish fans' political engagement and attitudes. Secondly, to explain the interrelations between the socio-political context and political specificity of football fandom in Poland. Thirdly,

to approach the issue of politicization of fandom in Poland and its synergy with political processes occurring in Polish society over the last decade of post-communist transformation. The empirical basis of the paper is quantitative and qualitative data on football fandom in Poland gathered within several ongoing research projects conducted by the authors. The paper follows previous works on the growing ideologization and institutionalization of the football fandom in Poland as summarized in the book which is under preparation and contracted by the Routledge titled: Politics, Ideology and Football Fandom: The Transformation of Modern Poland.

Mateusz Grodecki (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Occasional Nationalists*

This paper present the results of a study on national ideology (nationalism) of ultras culture in Poland. The aims of the study were (1) to reveal and characterise the elements of the national ideology (nationalism) of the ultras and (2) to show the mechanisms of its reproduction in stadium discourse. The study was based on the analysis of national discourse at the stadiums. The main source of data about the discourse in question was the print fanzine devoted to football fandom culture in Poland called To My Kibice (Us, the Fans). The analysed material consisted of reports and pictures from all Ekstraklasa games in 2018 (288) and from 13 matches of Polish clubs in European cups, published in issues of the magazine from February 2018 to January 2019. The results of the study indicate that the nationalism of ultras culture presented in stadium discourse can be characterised as 'occasional' and 'banal'. It also contains such elements of national ideology as permanent war of nations, nationalisation of locality, glorification of war national heroes and anti-communism.

Barbara Markowska (Collegium Civitas w Warszawie): *We the Heroes… Polish Identity in the Narration of Museum of IIWW*

Populism, as a category of political analysis, confronts us with very specific problems. Ernesto Laclau in his book about the populist reason (2005) considered the nature and logics of the formation of collective identities. From the point of view of the discourse analysis collective identity is always a question of symbolic representation. It's something which does not exist otherwise than in an articulation (a part of some symbolic order). The most knowing articulation of this collective subject is a famous and paradigmatic announcement from the Preamble to the United States Constitution: we the people. Needless to say that this phrase is a source of populism if it is juxtaposed with strong affects directed against the elites. Thus, for me, populism is mainly a rhetorical mechanism of creating and empowering the social bonds on libidinal level. According to Laclau populism has no one reference but it's rather a logic whose effects cut across many phenomena. This logic is the main way of constructing the political (there is no politics without collective subjects or 'community' which is only an empty signifier). Thus, every political articulation of group identity collects multiply demands and could not be stable in time. It is an effect of more or less political negotiations. Nowadays in Poland we observe symbolic struggle for a right to the naming and creating Polish identity. I interpret this cultural war or wars as a part or a symptom of increasing neo-nationalism. The main issue of my presentation will be focus on the image of Poles in the narration of Museum of II WW. The institution established in 2008 and opened in 2017 is one of the most spectacular element of Polish historical policy. We can find there a various discursive strategies constructing the national identity representation on many different levels: intellectual, affective, sensual. I would like to analyse the transition from the victimisation to building heroic ethos of Poles as a subject of war history. After a number of changes in the permanent exhibition we can notice the process of collective re-identification. Now, we have to put a question about its political and symbolical stake.

Mateusz Mazzini (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *An Anti-Communist Uprising of the Working-Class? The Mnemonic Narrative of „Solidarność" as Tool of Populist Policymaking and Mobilization under Law and Justice Governance*

1989 marks a year of paramount importance for both Polish collective memory landscape and its political balance of power. Not only does it encompass five major anniversaries — of the Roundtable Talks, EU and NATO accession, first post-communist partially free elections and the first papal pilgrimage of John Paul II to the country — but will also include both European Parliament and general elections. In contemporary Poland, both dimensions are perennially intertwined, given that under the governance of the Law and Justice (PiS) cabinet (2015-present), memory returned atop the policymaking agenda. The common denominator of all five anniversaries is the „Solidarność" movement, which evolved from a trade union to a society-wide phenomenon of pro-democratic mobilization. Thus, drawing on the paramount role of memory in PiS's framework of governance, it is possible to advance a thesis that the party-introduced narrative concerning the memory of „Solidarność" will play a major role in activating the electorate ahead of the autumn general ballot. Within the cosmology of PiS, however, the memory of „Solidarność" has been reduced to the anti-systemic aspects of its activity, namely, regime change. PiS rejects its working-class origins and initial postulates. Instead, the dominant memory narrative is centered on anti-communism, extending it onto the totality of „Solidarność" heritage. This mnemonic reductionism carries a profoundly populist inclination, as it reinforces the dichotomous perception of the society, typical for populist incumbents. Therefore,

drawing on Cas Mudde's definition of populism as „an ideology that considers society to be ultimately separated into two homogeneous and antagonistic groups, 'the pure people' versus 'the corrupt elite' (2004:543), as well Jan-Werner Mueller's (2017) identification of populism as a variation of identity politics, which requires constant societal conflict to justify its political postulates, this paper argues that the memory of „Solidarność" is re-written under PiS governance to omit its conciliatory potential and exacerbate the existing socio-political conflict. The mnemonic interpretation of a phenomenon which eventually resulted in a non-violent compromise between political adversaries, now acts as catalyst of deepening social cleavages. This is possible due to the methods and aims with which PiS uses memory in policymaking. Using the frameworks developed by Yerushalmi and Rieff (2012: 66), this paper argues that for populist incumbents mnemonic policies serve no purpose of commemoration, but a purpose of recreation. By re-narrating the story of „Solidarność" as an anti-communist-only movement, the party aims to recreate the socio-political conditions in which the movement originally existed. It then portrays itself as the rightful and exclusive, democratic voice of the people, while its political opponents — as anti-democratic agents and foreign rule. Consequently, the conflict between PiS and opposition becomes synonymous to „Solidarność" clashing with communist authorities of the 1980s. Evidence in support of this argument will come from the existing body of literature on the topic (namely Terlecki 2018, Śpiewak 2009, Kubik and Bernhard, 2014, Leszczyński (ed.) 2019, and others) and own fieldwork (ethnography, discourse analysis and elite interviews) in Poland in 2015-2019.

David Ost (Hobart and William Smith Colleges in New York): *Populism as Left Fascism: Why Workers Turn from Left to Right*

Countless observers and journalists have pointed out the links between today's new radical „populist" right and fascism. They note the right's aggressive nationalism, its bellicose language against minorities and „leftist elites," its rejection of political liberalism, its treatment of political opponents as traitors, and the violence wished on enemies. Social scientists largely agree that fascism includes all these features, but tend to reject the fascist comparison because today's populism lacks the mass violence and rejection of democracy that characterized fascism. The problem with both characterizations is that they make it difficult to understand what has been the most confounding yet most significant element of yesterday's fascism and today's right populism: their ability to attract considerable support from working class groups that traditionally supported the left. The paper argues that in order to understand this, we must conceptualize fascism as the left-wing of the radical right, and see populism as a way to revive this association in new conditions. Using recent scholarship demonstrating that workers (and not just the middle class) constituted a strong social base of fascism, and the extensive evidence from Europe and the United States today showing a sizeable drift among the dominant-ethnicity working class from social democratic to right-wing populist parties, we argue that what drives working class support for the radical right is not its anti-democratic features but its anti-capitalist elements. Fascism appealed to working class groups not via violence and the rejection of democracy but by promising to undo the economic exclusions of liberalism which democracy sanctioned, just as today's populism promises to address the exclusionary practices of neoliberalism that recent liberal democracy has endorsed. Fascism and right-wing populism are decidedly right-wing political movements, but they gain crucial public support to the extent that they promise historically left-wing policies, not for all but for dominant-ethnicity workers. That left-wing parties in the two periods no longer succeeded in organizing working class anger is explained by the left's paradoxical association with a consensus politics that seemed to protect capital, turning the radical right into the only apparent anti-systemic actor. The theoretical argument is illustrated with evidence from interwar Europe and from various countries dealing with right-wing populist pressure today, such as Poland and the United States.

G69. SĄDOWNICTWO. MOJE, NASZE, ICH? OBYWATELE W POLSKIM WYMIARZE SPRAWIEDLIWOŚCI: WSPÓŁTWÓRCY CZY PETENCI I WIDZOWIE

Organizatorzy(-rki): Adriana Bartnik (Politechnika Warszawska), **Piotr W. Juchacz** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Język obrad: polski

Procesy poszerzania możliwości udziału obywateli w procesach demokratycznego stanowienia prawa oraz procesach demokratycznego podejmowania decyzji stanowią nie tylko postulat deliberatywnych i partycypacyjnych teorii demokracji, ale szeroko obserwowalne i różnorodne zjawisko społeczne w wysoko rozwiniętych demokracjach, znajdujące powoli swoje odzwierciedlenie również w Polsce (nowe formy konsultacji obywateli, budżety partycypacyjne itd.). Na tym tle poszerzanie udziału obywateli w sprawowania wymiaru sprawiedliwości obserwowane w wybranych krajach (np. Japonia), nie znajduje odpowiednika w Polsce, gdzie w okresie minionych trzech dekad udział ten był stopniowo ograniczany, a kategorie spraw, w których obywatele orzekali zawężany, szczególnie radykalnie reformą KPK i KPC z 2007 roku w efekcie której liczba ławników spadła o kilkaset procent

do ok. 14.000 (z 55.000 w II połowie lat 90-tych). Równocześnie badania pokazują proces stopniowego pogłębiania się kryzysu legitymizacji i zaufania do sądów wśród obywateli (chociaż brak badań wskazujących jednoznaczną korelację tych zjawisk). Chociaż udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości gwarantuje art. 182 Konstytucji RP, to już jego zakres i forma pozostają kwestią uregulowań ustawowych (TK 119/10/A/2005). W ramach grupy tematycznej proponujemy dyskusję na czterech płaszczyznach:

- Empirycznej: na temat funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości w Polsce zarówno w perspektywie pytań o kondycję udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości, jak i szerzej relacji obywatele – sądy, w szczególności w kontekście kryzysu zaufania do instytucji sądowych i sędziów.
- Normatywnej: na temat pożądanych wzorców i zakresu tegoż udziału i relacji, w tym nowych form udziału obywateli, jako np. sędziów pokoju i nowych obszarów, jak np. sądy gospodarcze.
- Etycznej: na temat istniejących (zasady postępowania) i pożądanych (kodeks etyczny) norm postępowania i kompetencji moralnych sędziów społecznych.
- Preskryptywnej: na temat możliwych pożądanych zmian wynikających z postulatów interesariuszy (np. ławników, sędziów, środowiska naukowego, organizacji społecznych).

Ponadto pragnęlibyśmy również podjąć metateoretyczną refleksję nad metodologią i stanem badań nad udziałem obywateli w wymiarze sprawiedliwości i relacji obywatele – sądy.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.20

Referaty wygłaszane:

Piotr W. Juchacz (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Multinormatywność a udział obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości*

Pojęcie multinormatywności (multinormativität; multinormativity) wprowadzone do dyskursu naukowego przez M. Veca (2009) w kontekście badań nad historią prawa wydaje się stanowić użyteczne narzędzie heurystyczne również w obszarze socjologii i filozofii prawa. W pierwszej, analitycznej części wystąpienia, udzielona zostanie (wstępna) odpowiedź na pytanie o to, co nowego może wnieść pojęcie multinormatywności do badań nad różnorodnością porządków normatywnych w kontekście dotychczasowych rozważań prowadzonych w nurcie pluralizmu prawnego. W drugiej części wystąpienia pojęcie multinormatywności zostanie wykorzystane w praktyce badawczej do podjęcia próby trafniejszego opisu (hipoteza) instytucji udziału obywateli w sprawowaniu wymiaru sprawiedliwości.

Bartosz Pilitowski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Sędziowie pokoju w Polsce — szanse i zagrożenia z perspektywy socjologicznej*

Wyodrębnienie się profesjonalnego sądownictwa i wykształcenie profesji prawniczych reprezentujących strony w postępowaniach przed profesjonalnymi sądami stanowi zarówno błogosławieństwo i przekleństwo współczesnych społeczeństw demokratycznych. Z jednej strony gwarantują one realizację prawa do sądu na wysokim poziomie, ale z drugiej strony profesjonalne sądy odbierają konflikty ich „właścicielom", czyli stronom i uczestnikom (nawiązanie do art. Nilsa Christie z 1977 „Conflict as Property"). Profesjonalizacja rozwiązywania konfliktów skutkuje alienacją i brakiem utożsamiania się ogółu społeczeństwa z rozstrzygnięciami sądów i w konsekwencji ich delegitymizacją. Bierze się to z emancypacji języka prawniczego od języka potocznego, elitaryzmu zawodów prawniczych oraz formalizacji i biurokratyzacji procedur sądowych. Najważniejszym czynnikiem alienującym profesjonalne sądownictwo jest jednak to, że sprawiedliwość nie jest wymierzana przez osoby równe podsądnym (tak jak przewidywał to Monsteskiusz), ale przez posiadających uprzywilejowany status

i nadrzędną pozycję w hierarchii społecznej elitarnych profesjonalistów i/lub urzędników państwa. Instytucja sędziów pokoju jest obecna w jurysdykcjach wielu krajów. Instytucja ta funkcjonowała także w Polsce. Opiera się ona na założeniu, że w pierwszej kolejności rozstrzyganie sporów i wymierzanie sprawiedliwości powinno być oddane w ręce samych obywateli, instytucji sądowniczych maksymalnie uspołecznionych i bliskich osobom, których dotyczy sprawa. Obecnie coraz częściej kompetencje sędziów pokoju są przekazywane w ręce sędziów zawodowych. Są jednak jurysdykcje, gdzie idea orzekania przez osoby bez formalnego wykształcenia prawniczego ma się dobrze. Przykładem takiego kraju jest Wielka Brytania, gdzie ponad 90% spraw karnych i wykroczeniowych, a także gros spraw z zakresu opieki nad dziećmi, jest załatwianych przez sądy, w których składzie nie zasiadają sędziowie zawodowi.Artykuł analizuje przykłady udziału sędziów niezawodowych w wybranych współczesnych systemach prawnych oraz szanse i zagrożenia wprowadzenia podobnej instytucji w Polsce.

Jan Winczorek, Karol Muszyński (Uniwersytet Warszawski): *Mali i średni przedsiębiorcy o wymiarze sprawiedliwości*

Referat ma na celu przybliżenie wstępnych wyników badania empirycznego zrealizowanego w pierwszej połowie 2018 r., dotyczącego dostępu do prawa wśród małych i średnich przedsiębiorców (badanie ilościowe z użyciem ankiety kwestionariuszowej na ponad 7200 właścicielach i menadżerach firm oraz badanie jakościowe — 101 wywiadów pogłębionych). Badanie skoncentrowane było na posiadanych przez przedsiębiorców problemach, przede wszystkim — problemach prawnych, oraz strategiach radzenia sobie z nimi. Referat zaprezentuje część badania w zakresie dotyczącym powszechnie obowiązujących regulacji oraz kontaktów z administracją państwową. Podstawę teoretyczną analizy stanowi teoria systemów, socjologia ryzyka i niepewności oraz paradygmat ‘paths to justice’ w badaniach nad dostępem do prawa. Posiadane przez nas dane pozwalają na wyodrębnienie różnych strategii przyjmowanych przez MSP zarówno względem prawa, jak i kontaktów z administracją — od bardziej proaktywnych i kreatywnych, przez buntownicze strategie odrzucenia i walki, aż po postawy pasywne i fatalistyczne. Badanie zdaje się potwierdzać tezę o zasadniczo fatalistycznym podejściu do prawa i kontaktów z administracją wśród MSP. Zdecydowana większość MSP traktuje prawo i kontakty z urzędnikami jako element inherentnie niepoddający się kontroli oraz generujący trudności (nie zaś pomagający w ich rozwiązywaniu). Interpretacja roli regulacji oraz poczucie własnej sprawczości względem regulacji oraz urzędników zależy jednak od licznych czynników, przede wszystkim posiadanych zasobów (wiedzy, zasobów materialnych, doświadczeń). Referat odniesie się także do zjawiska antyprawnego i antybiurokratycznego ‘populizmu’ wśród małych i średnich przedsiębiorców, które szeroko ujawniło się w jakościowej części badania.

Agnieszka Karlińska (Uniwersytet Warszawski): *Obywatel (nie)poczytalny: uzgadnianie języka prawa z językiem psychiatrii w polskim wymiarze sprawiedliwości*

Celem mojego wystąpienia będzie analiza stosunku między prawnymi a psychiatrycznymi interpretacjami tych samych faktów oraz mechanizmów uzgadniania języka medyczno-psychologicznego z językiem prawnym w polskim wymiarze sprawiedliwości. Pokażę, jak definiowana jest rola psychiatrów w obrębie procedur sądowych. Zrekonstruuję także proces instytucjonalnego konstruowania podmiotowości, którego głównym elementem jest orzeczenie o (nie)poczytalności oskarżonego. Niepoczytalność oraz poczytalność ograniczona to kluczowe pojęcia kodeksu karnego, które mają decydujące znaczenie w kwestii odpowiedzialności karnej. Chociaż mają one charakter prawny (niepoczytalność ani nie jest stanem psychopatologicznym, ani rozpoznaniem medycznym) są jednocześnie ściśle związane z wiedzą psychiatryczną. W rezultacie w procesie sądowym dochodzi do zderzenia dwóch rywalizujących ze sobą systemów kategoryzacji, prawnego i psychiatrycznego. Psychiatria wkracza w proces stosowania prawa. Rolą biegłego jest nie tylko diagnoza opiniowanego, ale także interpretacja czynu i wysuwanie wniosków dotyczących jego kwalifikacji. Zasady prawne trudno jest pogodzić z możliwościami diagnostycznymi współczesnej psychiatrii. Prawo precyzuje oczekiwania wobec biegłych, jednak wiedza psychiatryczna nie zawsze umożliwia udzielenie jednoznacznych odpowiedzi. Trudności w zakresie precyzyjnego zdefiniowania kryteriów niepoczytalności są przyczyną różnic w opiniach wydawanych w tej samej sprawie. Ten sam opiniowany może być oceniony jako bliski i niepoczytalności, i poczytalności ograniczonej, a nawet poczytalności. Co istotne, w Polsce nie ma jednego, obowiązującego modelu opinii sądowo-psychiatrycznej. Każdy biegły tworzy własny aparat pojęciowy, łącząc język medyczny, psychologiczny, socjologiczny i pedagogiczny. Do analizy włączę opinie sądowo-psychiatryczne wydane w sprawach karnych i cywilnych prowadzonych przez sądy okręgowe w Warszawie zakończonych prawomocnym wyrokiem lub umorzonych w latach 2009-2018, w których powołano więcej niż jeden zespół biegłych psychiatrów. Tym samym w badaniu uwzględnione zostaną przypadki szczególnie kontrowersyjne i trudne do jednoznacznej oceny. Łącznie oceną objętych zostanie ok. 150 opinii. Przedmiotem mojego zainteresowania będą przede wszystkim ich formy dyskursywne i językowe. Analiza składać się będzie z dwóch etapów, w których połączę metody ilościowe i jakościowe, stosując podejście określane jako multi-strategy lub mixed methods. Po pierwsze, zbadam słownictwo oraz struktury gramatyczne i językowe opinii. Przeprowadzę analizę stylometryczną i modelowanie tematyczne, wykorzystując narzędzia udostępnione przez CLARIN-PL LTC (LEM, TermoPL, WebSty). Na tej postawię dokonam charakterystyki

gatunku polskich opinii sądowo-psychiatrycznych. Po drugie, porównam opinie wydawane w sprawach karnych i cywilnych oraz opinie wydawane przez różne zespoły biegłych w tej samej sprawie i zrekonstruuję stosowane przez psychiatrów strategie dyskursywne. Kategoria (nie)poczytalności oraz status biegłych psychiatrów w procesie sądowym rzadko poddawane są refleksji socjologicznej. Brakuje prac empirycznych odnoszących się do współczesnych praktyk opiniowania sądowo-psychiatrycznego. Wyniki przeprowadzonych przeze mnie analiz, z jednej strony, pozwolą wypełnić tę lukę, z drugiej — stanowić będą przyczynek do dyskusji na temat relacji obywatele-sądy.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.20

Referaty wygłaszane:

Paweł Mazur (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Uwagi o niezawisłości sędziów społecznych w polskim systemie prawnym*

Zgodnie z art. 169 par. 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych z dnia 27 lipca 2001 ławnicy są niezawiśli i podlegają tylko Konstytucji i ustawom. Na płaszczyźnie normatywnej sędziowie społeczni (ławnicy) są niezawiśli, podlegają ustawom i Konstytucji. Nie są w żaden sposób podporządkowani sędziom zawodowym. Równość ławników oznacza, że mają kompetencje orzecznicze jak sędziowie zawodowi (Kosonoga 2017: 78). Niezawisłość jest pojęciem wieloznacznym. Można ją postrzegać jako zespół warunków umożliwiających sędziemu rozstrzyganie na podstawie prawa, składające się na sytuację, w której działa. Wedle innego ujęcia niezawisłość stanowi cnotę polegającą na stałej dyspozycji do samodzielnego rozstrzygania spraw, a związanej z takim cnotami jak: odwaga, czy uczciwość (zob. Skuczyński: 159-160). Takie ujęcia niezawisłości zostaną przyjęte w wystąpieniu. Referat podejmie następujące problemy: relacje między niezawisłością sędziów zawodowych a niezawisłością sędziów społecznych; efektywność realną norm wyznaczających sytuację sędziego społecznego w kontekście ich niezawisłości; zagrożenia dla niezawisłości sędziów społecznych.

Paweł Skuczyński (Uniwersytet Warszawski): *Formy udziału obywateli w pokryzysowej legitymizacji sądownictwa w Polsce*

Jednym z aspektów kryzysu konstytucyjnego w Polsce jest ujawnienie słabości lub osłabienie legitymizacji sądownictwa jako władzy publicznej. Jeśli wyjdzie się z założenia, że trwałe zakończenie każdego kryzysu musi opierać się na usunięciu warunków jego możliwości, to w naszych warunkach niezbędne staje się poszukiwanie nowych formuł legitymizacji dla władzy sprawowanej przez sędziów. W ramach referatu zostaną porównane trzy modele takiej legitymizacji, które poszukują uprawomocnienia w relacji władzy sądowniczej i obywateli. Pierwszy z nich zakłada bezpośrednie włączenie tych ostatnich do sprawowania wymiaru sprawiedliwości lub do kontrolowania działalności instytucji sądowych i okołosądowych. Drugi zmierza do zwiększenia refleksyjności owych instytucji i zbliżenie ich do obywateli, lecz bez bezpośredniego ich włączania. Trzeci wreszcie zakłada uczestnictwo obywateli w kreowaniu nowego ładu instytucji sądowych poprzez mechanizmy dialogu społecznego.

Mateusz Stępień (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Zadowolony świadek. Wyniki badań empirycznych prowadzonych w krakowskim Sądzie Rejonowym*

Korzystając z przeformułowanej koncepcji dystansu władzy G. Hofstedego w 2018 roku zostały przeprowadzone badania empiryczne w krakowskim Sądzie Rejonowym. Dla odpowiedzi na pytanie, czy poziom dystansu władzy na sali sądowej wpływa na zadowolenie świadków, sięgnięto do innowacyjnego połączenia technik badawczych. Jedna osoba z zespołu badawczego obserwowała rozprawę i wypełniała przygotowany wcześniej kwestionariusz pozwalający na pomiar dystansu władzy (zwłaszcza w aspekcie relacji sędziego i świadka). Druga osoba z zespołu badawczego po wyjściu świadka z sali sądowej przeprowadzała z nim wywiad pogłębiony na podstawie przegotowanych wcześniej pytań. Takie połączenie technik pozwala na zestawienie ze sobą wyników zastosowania obu tych narzędzi. W ten sposób wypowiedzi świadków dotyczące ich satysfakcji z procesu słuchania przez sędziego mogły zostać poddane szerszej interpretacji. Podstawowy wniosek z przeprowadzonych badań mówi o, co do zasady, bardzo wysokich ocenach satysfakcji świadków ze słuchania, niezależnie od tego, co rzeczywiście działo się na sali sądowej. Taki wyniki wymaga szerokiej interpretacji biorącej pod uwagę czynniki metodologiczne oraz psychospołeczne aspekty związane z byciem świadkiem. Referat zawiera przedstawienie założeń, metodologii i wyników badań oraz ich szerokie omówienie z naciskiem na próbę wyjaśnienia fenomenu ‘zadowolonego świadka’. Przedstawione rozważania mają wpływ na szersze pytania związane z tym, jak kształtują się wyobrażenia społeczne dotyczące sądownictwa w Polsce.

Marta Zuzanna Huk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Aktywność społeczna i polityczna sędziów społecznych w świetle teorii demokracji deliberatywnej Jane J. Masnbridge*

Teoria demokracji deliberatywnej nie tylko dostarcza szerokich ram interpretacyjnych, lecz także wyznacza zakres aktywności publicznej sędziów społecznych. Jedna z najistotniejszych przedstawicielek tegoż nurtu, Jane J. Mansbridge, charakteryzując trzecią, tak zwaną systemową fazę rozwoju teorii zwraca szczególną uwagę na trzy funkcje systemu deliberatywnego: (a) epistemiczną, która służy dostarczaniu systemowi deliberatywnemu informacji dotyczących preferencji, opinii oraz decyzji obywateli, które są uświadomione, logiczne oraz wynikają z ważnych racji, a zatem takich, na których opiera się argumentacja wytwarzająca uzasadnienia publiczne; (b) etyczną, która oznacza promowanie wzajemnego szacunku pośród uczestników deliberacji; oraz (c) demokratyczną, która będąc silnie powiązana z poprzednimi, oznacza, że inkluzja wielu głosów, punktów widzenia, interesów, przedmiotów zainteresowania na gruncie uznania wzajemnej równości nie jest jedynie etycznym dodatkiem do teorii demokracji, lecz istotą systemowego ujęcia demokracji deliberatywnej. Funkcje wyznaczają nie tylko standardy samego procesu deliberacji, lecz także szeroko rozumianej partycypacji deliberatywnych instytucji oraz obywateli w sferze publicznej. Celem niniejszego referatu jest wskazanie pożądanych przejawów publicznej, a zatem zarówno społecznej, jak i politycznej aktywności sędziów społecznych zakorzenionej teoretycznie w założeniach demokracji deliberatywnej.

G70. SOCIOLOGY AND THE HOLOCAUST

Organizers: Dariusz Brzeziński (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Jack Palmer** (University of Leeds)

Language: English

August 2019 will mark the 30th anniversary of Zygmunt Bauman's monumental book *Modernity and the Holocaust*. The Holocaust, the late sociologist famously argued, was not the polar opposite of modernity or a pathological deviation from modernisation processes. Rather, it was a possibility of modernity, 'born and executed in our modern rational society, at the high stage of our civilization and at the peak of human cultural achievement'. The panel will evaluate the continuing importance of *Modernity and the Holocaust* in the context of the present 'crisis of humanity'. Its primary aim, however, is to tackle the key challenge that Bauman posed specifically to sociologists and the discipline of sociology. 'The Holocaust', Bauman stated, 'has more to say about the state of sociology than sociology in its present shape is able to add to our knowledge of the Holocaust'. Much has changed in the years since these words were uttered, but on the occasion of its 30th anniversary, the panel will consider this statement via a confrontation with the following pressing questions:

- Have sociologists adequately responded to Bauman's challenge?
- What can sociology contribute to our understanding of the Holocaust and other genocides?
- Do the 'modernist' foundations of sociology prevent us from reckoning with mass violence?
- What are the new interpretations of the Holocaust within sociology?
- Do the ethical lessons taken by Bauman from the analysis of the Holocaust remain valid this days?
- How can revisiting *Modernity and the Holocaust* contribute to understanding new and emerging threats to humanity in the 21st century?

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Room: W3.26

Oral presentations:

Roma Sendyka (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Non-Memory. Approaching Middle-Ground between Memory and Forgetting in Holocaust Studies*

The paper focuses on the concept of „non-memory," as proposed by Hirszowicz and Neyman (2001). Hirszowicz and Neyman consider memory discourse as complex phenomenon, multi-layered, drawing attention to the fragility of the vernacular layer and processes of contradictory vectors: at once supporting and blocking memory about a given event. These contradictory phenomena are called „non-memory." „Non-memory" differs from forgetting in that it does not privilege verbal contact as the norm in memory transfer. It combines dismantled means that are symbolic (mythologized narratives, stuttered pronouncements, broken sentences) and extra-symbolic (non-verbal elements of speech) with somatic actions (gestures) and performative acts (interactions with the sites and people). It can be assumed that it is experienced by traumatized persons, as well as post-violence societies or post-Holocaust communities. The incoherent and polarized features of „non-memory" call for new interdisciplinary methodologies allowing a closer look at the intermediary realm of the non-determined phenomena occurring between memory and amnesia, repression and communication. The following concepts will be tested to address „non-memory": Carol Kidron's ethnographic work on non-pathologic silent memory transfers; her proposal to look closer on „tacit knowledge" (after:

Polyani), „forbearance of speech" and embodied communication via usage of a body but also of material objects (2009). Christopher Bollas' post-Freudian idea of the „unthought known" (1980) referring to „experiences in some way known to the individual, but about which the individual is unable to think". Ann Stoler's work on post-colonial „aphasia": on „what it means to know and not know something simultaneously, about what is implicit because it goes without saying, or because it cannot be thought, or because it can be thought and is known but cannot be said."(2011) Arthur Kleinman and Joan Kleinman's work on the intersection between medical anthropology and memory studies. In their work they ask what are the interactive processes through which societies remember? How does societal memory tangibly work? (How Bodies Remember - 1994) The main question of the paper will be focused on how to address and research the transmission of an experience of the past that has yet to be determined, that is not yet ready to be pronounced and that is more emotional and corporeal then communicative and cultural.

Anna Maria Orla-Bukowska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Winter in Modernity*

On the one hand, it is remarkable that three decades have already passed since the publication of the first sociological investigation into the Holocaust. On the other hand, it is just as remarkable that it has been only thirty years. How could sociology have failed to notice and to comment earlier on the issues raised by the Shoah? Even more to the point, how could a renowned Polish Jewish sociologist have missed this? In fact, it is to Janina Bauman that the social sciences and Holocaust studies owe a profound debt — one recognized by Zygmunt Bauman himself in the first words of his 1989 classic. Their distinct wartime biographies had predisposed the former to reenter and reexamine what the latter knew as a „world which was not mine." Yet Janina Bauman and her book roused Zygmunt Bauman: „Having read Janina's book, I began to think just how much I did not know — or rather, did not think about properly." If not for Winter in the Morning there would not have been Modernity and the Holocaust — certainly not emerging in the 1980s and not presenting the unique and novel perspective the later volume adopted. By fortuitous chance, that productive confluence coincided as well with my own journey into that same world as a sociologist and social anthropologist, as a Holocaust scholar and lecturer. Moreover, all three of us would meet in 2001 at a Dublin conference on representations of the Shoah for the 21st century. This paper will explore the intersections of time (the 1980s), place (the West, the UK, and Poland), and subject matter (the Holocaust, genocide, and (post)modernity). More specifically, it will trace the impact of a Holocaust memoir (Winter in the Morning) on Holocaust theorization (Modernity and the Holocaust) and, consequentially, on Holocaust education (Janina Bauman's as well as my own work).

Maria Ferenc-Piotrowska (Uniwersytet Warszawski): *Warsaw Jews in the Face of the Holocaust. Sociological Regard*

In my paper, I would like to demonstrate how sociology can contribute to the study of the Holocaust and to our understanding of the behavior of Shoah victims. My current research focuses on information in Warsaw ghetto: its gathering, processing, dissemination and its social meanings. I am assuming that information is always, and it was even more so during the Holocaust, a critically significant resource that enables interpretations of current events and predictions for the future. One of the most important research questions of my project concerns reactions of ghetto's inhabitants to first news about executions in other towns and about death camps. What were psychological and social mechanisms that were triggered by such information and by premonition of the Holocaust? In my paper, I would like to address this question by looking at reactions of Warsaw Jews to first news of executions in Kresy, Łódź and Lublin regions, and later to deportations from Warsaw — according to German propaganda Jews were being deported 'to the East for work', while in reality they were murdered in Treblinka death camp. I am particularly interested in how 'ordinary' people, who did not have access to additional information, responded to first news and rumors about it. To interpret this phenomenon, I will refer to theoretical approaches from the social sciences (e.g. awareness context theory and symbolic interactionism theory) — I want to demonstrate the potential of using them in Holocaust research. I will also stress the impact of the existential experience of Shoah victims on their ability to accept the news of mass murder. An additional factor was the terrifying, improbable, and unacceptable nature of the news about the Holocaust. Special attention will be paid to the process of pushing aside thoughts about the possibility of one's own death.

Jack Palmer (University of Leeds): *Genocide and the Multiplicity of Modernity*

This paper will explore and elucidate the hitherto untapped contributions to Holocaust and genocide studies in the work of Schmuel Noah Eisenstadt, a major figure in comparative historical sociology during the 20th and early 21st centuries. Specifically, it highlights the potential of the paradigm of 'multiple modernities', developed in the latter stages of his career, and focuses in particular on an unduly neglected aspect of the paradigm: the possibility for specifically modern forms of 'barbarism' in the multiple forms of modernity, including genocide. His work is placed in relation to the renowned thesis of Zygmunt Bauman, presented in Modernity and the Holocaust (1989). For illustrative purposes, the argument draws on the case of the 1994 Rwandan genocide, which Eisenstadt understood as a 'trauma of modernity'. Most significantly, 'multiple modernities' is presented as a paradigm that allows for the relationship between modernity and genocide to be analysed in non-Eurocentric ways.

Piotr Filipkowski (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Sociologies of Concentration Camps as Cases of What?*

Zygmunt Bauman's influential book Modernity and the Holocaust is not the only, and not the first sociological analysis, that tries to confront the question of the meaning of the Holocaust. The latter word referring here not only to the extermination of the European Jews by the Nazis, but all other (?) extreme forms of mass violence in the modern world. Among these forms, concentration camps occupy a very special place. Being (sometimes) the last stage before murdering — and places, where it took place — they were also, and mainly, organised social systems, where humans lived their lives under extraordinary, extreme conditions — before they were killed, released or liberated. Complex and long lasting enough to give insight into varieties of human behaviour, form of lives, if not „societies" on one hand; and isolated and reduced enough to be treated as „natural" social laboratories, concentration camps became objects of sociological (or sociologizing) anylyses. It is particularly true for their „clearest" forms organized in the Nazi ruled Third Reich, that have been studied sociologically, already during or short after World War II. I want to give short overview of (some of) these studies from the earliest to the most recent — including important Polish examples — not so much to tell the history of the discipline, but rather to consider what do these sociologies of the concentration camps try to tell us. Not only about their direct objects of analysis, historically existing particular camps, but also (if not primarily) about us humans, our nature and our modern societies. And maybe also — as Zygmunt Bauman wanted — about sociology.

G71. SOCIOLOGY OF MASCULINITIES: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL IMPLICATIONS

Organizers: Katarzyna Wojnicka (University of Gothenburg), **Julia Kubisa** (University of Warsaw)

Language: English

In 2018 it has been exactly 30 years since the publication of Pierre Bourdieu's *La Domination Masculine*, one of the most significant theoretical contributions to analysis of the social phenomenon of masculinity. Bourdieu introduced the concept of *male habitus* and became one of the European pioneers of critical men and masculinities studies. Furthermore, another pivotal publication, dealing with the same issue is also more than thirty years old, namely *Masculinities* by Raewyn Connell, within which she develops *hegemonic masculinity* theory. A countless number of empirical investigations in the field of sociology of masculinities have been conducted worldwide in the last three decades worldwide and in the last two decades, in Poland and other Central Eastern European countries. Finally, in recent years one has witnessed a large number of scholarly works focused on the theoretical dimension of critical men and masculinities, with significant representation of sociological standpoints, where theories dealing with men and masculinities phenomena are collected, (critically) analyzed, elaborated or/and developed. It is therefore timely to channel more in-depth meta-discussion on the theoretical implication of sociological analyses of masculinities phenomena. This is especially important in the context of Central and Eastern European academia, which is relatively rich in research. This has been proved by, for example, the results of the last men and masculinity oriented group discussion that took place during the Polish Sociological Association congress in Gdansk. In the same time, Central Eastern European academia seems to lack consistent theoretical contribution to the field. Hence, we invite all scholars to join our group, whose main aim is to develop further discussion on the sociological theories of masculinities. When theories are discussed however, new forms and challenges of methodologies linked to men and masculinities studies should be also taken under consideration. Thus we also invite papers on methodological dimensions of sociological analysis of men and masculinities phenomena, such as power relations, positioning of researchers and participants; gender relations, postcolonial approaches, feminist/ „masculist" methodology etc.

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Room: Z3.5

Oral presentations:

Paweł Bagiński (Uniwersytet Warszawski): *The Critical Inquiry into Constructivist Approach in Sociology of Masculinities. Toward Material-Discursive Analysis of Men and Masculinity*

My aim is to discuss the scope and limits of the constructivist approach in the studies of men and masculinities. Until recently, masculinity studies in Poland have been dominated by the analysis of cultural representations and their „transformations". This resulted in many studies on constructs of masculinities, whereas not much attention was given to practices of men. Referring to Connell's view on masculinity as a configuration of practice structured by gender relations, I would argue for the primary role of „being men" for studying gender relations, as Jeff Hearn pointed it out in „From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men". I plan to reconsider the methodology of my empirical research on male feminists identity and refer to other examples from Polish masculinity

studies in order to show the limitation of social constructivism in explaining the hegemony of men. I would like to ask why the research of narrative and identity may be not sufficient enough to grasp the gendered practice of surveyed men. The main point of my address will consider the materiality of „being men" and attempt for a more materialist framework in gender studies, in contrast to analysing masculinity as an identity project. Irigaray's notion of „sexual difference" will be useful for questioning constructivist methodology in sociology of masculinities, as with the discursive aspect of the performative theories of gender. The gender/sex dichotomy played a crucial role in problematizing masculinity in public discourse. On the other hand, it allowed to neglect the study of material-discursive practices of men, which are not limited to the „cultural" or „biological" sphere. CSMM showed the need for a more nuanced analysis of „being men" and masculinity, outside of the sex/gender dichotomy. Bearing this in mind, I will proceed with some sort of the 'new materialist' approach toward men and masculinity.

Magdalena Żadkowska, Radosław Kossakowski (Uniwersytet Gdański): *Precariousness of Manhood. Interdisciplinary and Intercultural Approach*

Our presentation would focus on notion of masculinity. Having possibility to be a part of project called 'Toward Gender Harmony — Understanding the Relationship between Masculinity Threat and Gender Equality Across Cultures', (exploring the issue of the universality of the precariousness of manhood across cultural contexts, and the factors that threaten manhood) we arranged the series of Focus Group Interviews to reflect upon manhood. Our goal was to explore which gender role violations lead to manhood threats within different cultural contexts, and if and how men react to it. As number of psychological studies show manhood is easily threatened and can lead to a number of compensatory behaviors including increased aggression (Bosson, Vandello, Burnaford, Weaver, & Wasti, 2009; Macmillan & Gartner, 2009), harassment of women (Maass, Cadinu, Guarnieri, & Grasselli, 2003), financial risk-taking (Weaver, Vandello, & Bosson, 2013), avoidance of housework (Brines, 1994), and avoidance of feminine traits and behaviors (Bosson & Michniewicz, 2013; Bosson, Prewitt-Freilino, & Taylor, 2005; Kosakowska-Berezecka, 2012; Rudman & Mescher, 2013). In sociological perspective the social order of gender was chosen to analyze the FGI outcomes (Connel 1995). The analysis of data shed the light on mechanisms that led men to achieve position among subordinated forms of masculinity and to form attitudes towards hegemonic masculinity. In our presentation, we would like to answer following research questions: As masculinity threat is psychological phenomena does it work under the frame of social control mechanism? Do men around the world, no matter the age, feel pressure of stereotypical male-box? Is masculinity more or less precarious along with age? Collected data come from several FGI conducted in Poland, USA and Japan to start discussion about challenges for men in XXI. We have invited men from two age cohort: 1965-1975 (possible father of young adult men) and 1995-2000 — young adult men. The goal of qualitative study was to prepare quantitative psychological study to explore which gender role violations lead to manhood threats within different cultural contexts, and if and how men react to it using experimental techniques. The study will be organized in 2020 in 6 countries among 600 participants.

Urszula Kluczyńska (Collegium Da Vinci w Poznaniu): *How Male Nurses Construct Masculinity and Care: A Qualitative Study*

The modern model of nursing, developed in the 19th century by Florence Nightingale, contributed to this profession being associated with femininity, which prevented men from entering it. On average, one person in ten working in nursing is a man, but in Poland men constitute only 1.8% of the nursing staff. The aim of the presentation is to describe how male nurse define masculinities in the context of care. The analysis is based on individual, semi-structured, in-depth interviews. The study included 24 licensed male nurses working in the profession for at least 2 years. Data were collected between January 2014 and December 2015 in Poznan, Poland. The analysis allowed to describe some crucial aspects of definig care by male nurses. They percieved care as inherent aspect of work and life, defined care as care for and care about, but also undrelined emotional labour. Masculinities were defined in the context of care. My research emerged five descripsions. Two of them were defined in context of negation: in first masculinity was defined in oposition to feminity, and in second caring is treated as a non-masculinity. Next two description of masculinity were conetcted with certainty: sens of realization hegemonic masulinity, and acceptance of caring masculinity. The last way of describing masculinity was linked with suspending gender in context of care. My presentation allow me to describe in more detail those way of defining masculinity by male nurse in context of care, but also relates my analysis to current masculinities theories.

Katarzyna Słaby (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Mascu-Liminality: Contextualized Masculinity in the Prostate Cancer Narratives Among Men in the Support Group in Poland*

I would like to discuss some of the preliminary findings from my ongoing comparative study on breast and prostate cancer support groups (BCSGs and PCSGs, in Poland — „Amazonki" and „Gladiatorzy") in the mid-sized city in Poland, where I am investigating embodied narratives on cancer and its remission. Embodiment refers to the process in which experience is articulated through cultural categories (Howson 1998). Thus, narratives, understood both as told and performed can reveal not only

the personal lived experience but also cultural underpinnings. I want to outline mostly the ways in which men are embodying cancer experience in their personal his-tories, in the publicly performed narratives and in the support group model. Prostate cancer is the second most commonly diagnosed male cancer in Poland and develops mainly in older population. Due to the early screenings and successful treatment men in this „field of aged masculinity" (Coles 2008, Bourdieu 1993) become part of the growing „remission society" (Frank 1995). This state may enable a sense of multiple liminality: being technically cured but in state of chronic illness with routine check-ups and the potentiality of relapse of cancer in a relatively old age. It calls certainly for an active response towards ideal of hegemonic masculinity in order to not feel marginalized or subordinated, including negotiations with familiar masculine performances, social roles and body image — mostly referring to sexuality (due to the prostatectomy) and aging. Support groups are playing important role in adaption to disease and promoting certain health behaviours. Consequently, PCSGs are preserving given design of patienhood and survivorship, not infrequently accepting assumptions consistent with Western biomedicine. Biomedicine itself reinforces language of detachment, mechanical metaphors or scientific discourse (Gray at all 2002) rather that promotes self-disclosing and personal communication (Oliffe 2007). Studies in Canada (Gray at all 1996) have shown that biomedically informed communication, advocacy and task orientation are being organizational pattern for PSGs more often than for breast cancer groups, focused on emotional support and bonding. Polish context is now being explored. Given that, negotiated masculinities are incorporated in the threefold realm: public narratives on prostate cancer experience during open events, semi-public narratives between members in group meetings and personal accounts (during interviews, conversations). Studying closely all those narratives helps to understand how those men are integrating cancer experience into their lives in terms of their sense of masculinity, how do they perform it publicly and on daily basis, and how this private/public division operates within the support group agenda. Both private/public split and closeness to biomedical context are not neutral but deeply entangled in a web of other oppositions which may support or challenge the concept of hegemonic masculinity. Problematization of contextualization of chosen masculinity modalities seems to be required especially when considering Gladiators' motto: „For genuine men only". What does „genuine" stand for in this peculiar liminality? Which components of hegemonic masculinity it supports and which are actually negotiated? How this „genuineness" is being promoted in cancer support group and embodied in members themselves in their everyday lives?

G72. SOCJOLOGIA (NIE)BEZPIECZEŃSTWA. PRZEPRACOW(Y)ANIE TROSK O BEZPIECZEŃSTWO W SPOŁECZEŃSTWIE MORFOGENETYCZNYM.

Organizatorzy(-rki): **Felicjan Bylok** (Politechnika Częstochowska), **Aneta Baranowska** (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), **Małgorzata Stochmal** (Uniwersytet Wrocławski)

Język obrad: polski

Wytwarzanie stanu (względnego) bezpieczeństwa wymaga ciągłego przepracow(yw)ania trosk o nie w celu wytworzenia potencjału zdolnego do zapobiegania i likwidowania zagrożeń ujawniających się w coraz to nowych obszarach życia społecznego. Wśród wielu wyobrażonych konfiguracji trosk, te odnoszące się właśnie do bezpieczeństwa sytuują się najmocniej, wytwarzając 'podszewkę' naszego poczucia ciągłości trwania. Socjologiczne ślady zainteresowania bezpieczeństwem odnajdujemy zarówno w durkheimowskiej myśli, wskazującej na rozliczne *niepokoje* mogące destabilizować ład społeczny, jak i w focaultowskim dyskursie bezpieczeństwa, wyrosłego na zgliszczach terytorium i populacji. Problematyka bezpieczeństwa bezpośrednio lub pośrednio zawsze była więc przedmiotem zainteresowania socjologii. W ujęciu pośrednim przyjmowała postać stabilności lub niestabilności systemów społecznych, przy czym niestabilności te w ujęciu A.W. Gouldner'a wyrażane były w postaci różnego rodzaju zagrożeń. Bezpieczeństwo rozumieć tu będziemy, jako szczególnego rodzaju *troskę skłaniającą jednostki, jak i zorganizowane zbiorowości do zaangażowania na rzecz jego zapewniania*. Na najniższym poziomie społeczeństwa osobiste troski o bezpieczeństwo skłaniają jednostki do podejmowania podmiotowych działań wyrażanych, jako zdolność do czynienia tego, co służy jego zapewnieniu. Czynią to rozmyślnie w określonych kontekstach kulturowych, wytwarzając tym samym formy zbiorowego działania na rzecz bezpieczeństwa, jako dobra wspólnego. Na wyższym poziomie zorganizowania nowoczesnych państw narodowych systemy bezpieczeństwa stały się centralnym mechanizmem efektywnego zapewniania obrony i ochrony. Spośród wielości socjologicznych szkół i wielości dróg naukowego poszukiwania wybieramy perspektywę próbującą przezwyciężyć opozycję struktury społecznej i podmiotowego sprawstwa. Nieredukowalność tych aspektów społecznej rzeczywistości wyraża kompromis równoważnego postrzegania ich roli, dokonując rozmyślnego zabiegu ich wzajemnego montażu. Przyjęcie metateoretycznych założeń realizmu krytycznego stanowi swoiste podłoże kształtujące socjologiczną perspektywę oglądu obserwowanych zjawisk i poszukiwania w terminologii R.C. Smith'a 'przyczynami przyczyn'. W związku z tym, zainteresowani jesteśmy następującą kwestią: *Jakie generatywne mechanizmy (oraz ich siły przyczynowe) uaktywniają, podtrzymują i transformują zmiany lokujące się w środowisku (nie)bezpieczeństwa?*

Zapraszamy Państwa do udziału w grupie tematycznej poprzez prezentacje dorobku naukowego lub badawczego. Wśród ważniejszych obszarów tematycznych pragniemy wyodrębnić:

- socjogeneza środowiska (nie)bezpieczeństwa;
- wyjaśnienie złożoności problemów z obszaru bezpieczeństwa;
- refleksyjność w odniesieniu do kształtowania poczucia bezpieczeństwa;
- wyjaśnianie form organizacji społecznej w obszarze bezpieczeństwa;
- strukturalne warunkowanie stanowienia bezpieczeństwa;
- działania sprawcze, zamierzona bezczynność, jak i działania całkowicie nieistotne dla stanowienia bezpieczeństwa;
- zagrożenia, jako radykalne zdarzenia przekształcające porządek społeczny;
- ograniczenia i możliwości organizacji podmiotów odpowiedzialnych za sektorowe bezpieczeństwo;
- inne zagadnienia wpisujące się w problematykę.

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.16

Referaty wygłaszane:

Marek Gorzko (Akademia Pomorska w Słupsku): *Poczucie bezpieczeństwa publicznego w świetle inspiracji Goffmanowskich*

Referat poświęcony jest możliwościom wykorzystania niektórych koncepcji E. Goffmana do wzbogacenia sposobów badania poczucia bezpieczeństwa publicznego. Empiryczne badania, których celem jest pomiar poczucia bezpieczeństwa przedstawicieli różnych zbiorowości terytorialnych zazwyczaj opierają się na zdroworozsądkowych założeniach rzadko uzasadnionych teoretycznie. Ich wynikiem jest prezentacja rozkładów opinii respondentów o występowaniu zagrożeń porządku publicznego w najbliższym otoczeniu, skali odczuwanych obaw czy ocen funkcjonowania różnych służb. Niekiedy prowadzone są analizy korelacyjne. W pracach E. Goffmana dotyczących zachowań i relacji w przestrzeni publicznej można znaleźć analizy dotyczące złożonych procesów (interakcyjnych, poznawczych, emocjonalnych) prowadzących do konstrukcji poczucia bezpieczeństwa publicznego. Gofffmanowskie dociekania struktury Umweltów jednostek pokazują lokalizacje źródeł zakłócenia poczucia bezpieczeństwa. Zasadniczym celem referatu jest ocena przydatności perspektywy i kategorii zaproponowanych przez E. Goffmana w empirycznych badaniach dotyczących poczucia bezpieczeństwa publicznego oraz warunków, od których ono zależy.

Małgorzata Stochmal (Uniwersytet Wrocławski): *Konstruowanie wymiarów podmiotowości prospołecznej członków Ochotniczych Straży Pożarnych poprzez dobrodziejstwo daru troski i ofiarności w służbie na rzecz bezpieczeństwa publicznego*

W referacie podejmuję eksplorację podmiotowości prospołecznej, jako cechy latentnej określającej katalog dyspozycji czynionych przez jednostkę w stosunku do drugiego człowieka lub w kierunku szerszego otoczenia społecznego. Dyspozycje te są wyzwalane w praktyce w postaci zróżnicowanych form społecznego działania na rzecz dobra wspólnego i kształtowane są w specyficznych kontekstach sytuacyjnych. Podmiotowość prospołeczną postrzegam tutaj jako kształtujący się bądź ukształtowany konstrukt predyspozycji podmiotu refleksyjnie działającego na rzecz dobra wspólnego. Konstrukt podmiotowości jest formowany przez zewnętrzne wpływy społeczne osadzone w wymiarze kulturowym. Podmiot przyjmuje rolę twórczego oddziaływania na zastany kontekst sytuacyjny, przezwyciężając niejednokrotnie ograniczenia strukturalne dzięki sile refleksyjności. Znamienne jest tutaj podkreślenie roli świadomości jednostki, posiadającej moc sprawczą na rzecz otoczenia, w którym jest ona ulokowana, a nawet zakorzeniona. Podejmuje ona aktywności związane z przekształceniem otoczenia społecznego, reprodukowaniem zasobów istotnych dla jego tkanki społecznej, wykazuje się zaangażowaniem na jego rzecz, współkształtowaniem zmian czy realizacji oddolnych inicjatyw. Przez dyspozycje prospołeczne rozumiem tutaj skłonność jednostki do podejmowania czynów ofiarnych, u źródeł których odnajdziemy zaangażowanie skłaniające ją do takiego, a nie innego wzoru postępowania. Czyny te są swoistymi wyznacznikami postaw, jakie określić należy mianem prospołecznych. W toku operacjonalizacji wyłoniłam cztery typu podmiotowego sprawstwa w zakresie działań prospołecznych mających na celu obdarowanie innych darem troski i ofiarności. Wyodrębnione typy podmiotowego sprawstwa odzwierciedlają repertuar nastawień do realizacji (lub ich braku) czynów prospołecznych, jako szczególnego rodzaju darów dla innych. Niezależnie od poczynionych generalizacji, są to dary ofiarowywane drugiemu człowiekowi, sprzyjające — a zarazem również demonstrujące — specyficznych form solidarności społecznej.

Adam Kołodziejczyk (Wojskowa Akademia Techniczna im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie): *Deontologia zawodowa w firmach ochrony osób i mienia*

Wystąpienie jest poświęcone deontologii zawodowej jednej z nowopowstałych po zmianie ustrojowej grup zawodowych czyli tzw. „ochroniarzom". Oprócz informacji wprowadzających dotyczących procesu kształtowania się tej grupy zawodowej i towarzyszących temu zmian w regulacjach formalno-prawnych autorzy referatu przedstawiają dane z badań empirycznych przeprowadzonych wśród ochroniarzy w drugiej połowie 2018 roku. W wyniku tych badań uzyskano odpowiedzi na szereg ważnych pytań dotyczących deontologii zawodowej tej grupy dyspozycyjnej. W referacie przedstawione będą odpowiedzi na następujące pytania badawcze: Czy w firmach ochrony osób i mienia istnieją kodeksy deontologii zawodowej? Jaka jest użyteczność obowiązujących norm deontologii zawodowej w tego typu firmach? Czy normy deontologii zawodowej w firmach ochrony osób i mienia są przestrzegane? Czy prywatyzacja sektora ochrony osób i mienia ma wpływ na poziom usług securitalnych? Celem prezentacji jest ukazanie stanu deontologii zawodowej w firmach ochrony osób i mienia w Polsce i tym sposobem przyczynienie się do zracjonalizowania dyskusji na temat ich funkcjonowania po zamachu na Prezydenta Gdańska. Słowa kluczowe: deontologia zawodowa, bezpieczeństwo, ochrona osób i mienia.

Jarosław Stelmach (Safety Project, Wrocław): *Bezpieczeństwo społeczności miejskich w obliczu zagrożenia współczesnym terroryzmem*

Celem referatu jest przedstawienie wieloaspektowego wątku niebezpieczeństw i wyzwań stojących przed społecznościami miejskimi w obliczu zagrożenia współczesnym terroryzmem. Wystąpienie zawiera zagadnienia bezpieczeństwa obiektów, środków komunikacji, zgromadzeń oraz imprez masowych w środowisku miejskim. Podjęte zostaną ich aspekty prawne, organizacyjne i techniczne, w odniesieniu do poczucia zagrożenia społeczności lokalnych.

Magdalena Baran-Wojtachnio (Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej w Warszawie, SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Praktyki dowódcze w ujęciu strukturacyjnym. Przykład pododdziałów Wojska Polskiego szczebla plutonu*

Praktyki dowódcze szczebla plutonu, których nośnikiem jest zróżnicowanie społeczne żołnierzy, są przykładem strukturacyjnych działań w różnym stopniu uwzględniających wiedzę o podwładnych. Refleksyjne traktowanie różnic społecznych jako właściwości strukturalnych systemu wojska sprzyja „dowodzeniu kompetentnemu", tj. dowodzeniu poprzez uczenie się. Świadomość występowania różnic społecznych nie warunkuje w każdym przypadku podejmowania działań kształtujących strukturę na nowo. Poza wysokim poziomem refleksyjności potrzebne jest również poczucie sprawstwa. Tam, gdzie jest ono niskie występuje dowodzenie „zachowawcze". Wśród praktyk dowódczych zdefiniowano również te, które odtwarzają zastaną strukturę wojska. Należy do nich „dowodzenie rutynowe", cechujące się niskim poziomem refleksyjności. Jako czwarty typ dowodzenia wyróżniono „dowodzenie przypadkowe". Typologia egzemplifikuje styl dowodzenia w dwóch, kluczowych i wzajemnie nierozłącznych w teorii strukturacji, wymiarach rzeczywistości, tj. refleksyjności oraz działań. Powstała ona przy założeniu, że refleksyjność aktorów społecznych jest ich kompetencją, dzięki której dysponują wiedzą (dyskursywną i praktyczną) o warunkach, w jakich podejmują działania, ale również są w stanie je monitorować oraz racjonalizować. Narracje dowódców analizowano pod kątem tego, jaką mają wiedzę na temat zróżnicowania społecznego podległych im żołnierzy (czy tylko tę niezbędną, ogólnie dostępną, związaną z zawodowymi wymaganiami, czy też szerszą, pozwalającą bliżej poznać żołnierza jako człowieka w jego strukturze możliwości) oraz na temat szerszego kontekstu dowodzenia (świadomość współzależności, poczucie sprawstwa, odpowiedzialności wynikającej z pełnionej roli w pododdziale i na rzecz społeczeństwa). Typologia powstała na podstawie wyników badania zrealizowanego w ramach rozprawy doktorskiej, osadzonej w ontologii Anthony Giddensa.

Referaty wyłożone:

Maciej Gurtowski (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie): *Cyfrowy wyścig zbrojeń, jako brakujące ogniwo koncepcji ‚kapitalizmu nadzoru' Shoshany Zuboff*

Amerykańska psycholog społeczna Shoshana Zuboff w swojej najnowszej książce „The Age of Surveillance Capitalism" nakreśliła kompleksową teorię tłumaczącą przemiany współczesnego kapitalizmu. Nazwała go „kapitalizmem nadzoru" wskazując na kluczową rolę przemian w zakresie narzędzi kontroli społecznej. W koncepcji Zuboff pojawia się nowa kategoria zasobów przesądzająca o sile wpływu — jest nią „nadwyżka z kontroli zachowań" (behavioral surplus). Pełni ona podobne funkcje, jak nadwyżka z produkcji w klasycznej koncepcji kapitalizmu Marksa, pozwalając wybranym aktorom na odnoszenie nadzwyczajnych korzyści poprzez przechwytywanie wartości dodanej wytworzonej przez innych aktorów. Celem niniejszego referatu jest uzupełnienie koncepcji „kapitalizmu nadzoru" o wymiar wpływu opisywanych przez Zuboff procesów na sferę bezpieczeństwa. Rozważona zostanie hipoteza, że tak jak kapitalizm przemysłowy określał warunki brzegowe dla zimnowojennego wyścigu zbrojeń, tak samo kapitalizm nadzoru z koncepcji Zuboff tworzy warunki

kształtujące proces cyfrowego wyścigu zbrojeń. Zaś ten ostatni jawi się jako jedna z głównych sił kształtujących współczesne globalne środowisko bezpieczeństwa.

Sławomir Wilk (Uniwersytet Rzeszowski): *Pracownik socjalny w systemie (nie)bezpieczeństwa społeczności lokalnych*

Kwestie związane z bezpieczeństwem społeczności lokalnych są ważnym problemem społecznym.W Polsce co roku kilka tysięcy osób doświadcza sytuacji kryzysowej wywołanej warunkami atmosferycznymi, chociaż nie są one tak tragiczne jak powodzie z 1997 r. czy też 2010 r. Do sytuacji-kryzysowych zaliczyć można także wybuchy gazu czy pożary. Z roku na rok wzrasta liczba zakładanych procedur Niebieskie Karty, świadczących o występowaniu przemocy domowej (Sprawozdanie z Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2017 r.). Z doniesień medialnych słyszymy o odbieranych dzieciach z rodzin patologicznych. Wszystkie te sytuacje są wyzwaniem nie tylko dla osób poszkodowanych/ potrzebujących zapewnienia bezpieczeństwa, ale także dla pracowników grup dyspozycyjnych (Maciejewski 2014). Jedną z instytucji, która znajduje się najbliżej społeczności lokalnej jest ośrodek pomocy społecznej(OPS), zatrudniający pracowników socjalnych. To właśnie pracownicy socjalni dbają o poczucie bezpieczeństwa wspólnoty lokalnej i interweniują w sytuacjach zagrożenia zdrowia i życia. Katalog kryteriów wsparcia dla obywateli określa Ustawa o pomocy społecznej w artykule 7 (Dz.U. 2004 nr 64 poz. 593 z późn. zm.). W wystąpieniu zaprezentowane zostaną działania świadczone przez pracowników socjalnych, które dotyczą bezpieczeństwa obywateli, w sytuacji: - przemocy w rodzinie, - odebranie dziecka, - zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej, - klęski żywiołowej lub ekologicznej, Dodatkowo należy zaznaczyć, że pracownicy socjalni sami podczas pełnienia swoich obowiązków zawodowych narażeni są jako jednostki ludzkiej oraz jako przedstawicieli instytucji społecznej, w imieniu której wspierają innych potrzebujących członków społeczeństwa funkcjonujących na różnego rodzaju niebezpieczeństwa. Podczas wystąpienia zostaną przedstawione informację dotyczące form łamania norm w stosunku do funkcjonariuszy publicznych zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej. W trakcie wystąpienia zostaną zaprezentowane badania własne autora przeprowadzone z pracownikami socjalnymi oraz pierwsze wyniki z badań prowadzonych w 2019 r. (oczekiwanie na decyzję NCN)

G73. SOCJOLOGIA MORSKA – MORZE JAKO PRZESTRZEŃ SPOŁECZNA

Organizatorki: Agnieszka Kołodziej-Durnaś (Uniwersytet Szczeciński), **Iwona Królikowska** (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni)

Język obrad: polski

Od lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku prof. Ludwik Janiszewski wraz ze współpracownikami oraz socjologami z innych ośrodków akademickich w ramach socjologii morskiej przeprowadzili wiele projektów badawczych. W okresie tego półwiecza badacze koncentrowali się na kategoriach zawodowych ludzi morza, specyfice pracy na statku jako instytucji zamkniętej, funkcjonowaniu społeczności morskich na lądzie, a także na rodzinach marynarzy i rybaków. Tematyka morska została wprowadzona na konferencje European Sociological Association (sesje Maritime Sociology w Lizbonie 2009, Genewie 2011, Turynie 2013 i Pradze 2015), do programu Ogólnopolskiego Zjazdu PTS w Szczecinie (2013) i w Gdańsku (2016), zjazdu niemieckiego towarzystwa socjologicznego w Trewirze (2014). Sesja socjologii morskiej pojawiła się również na nordyckim kongresie socjologicznym w Reykjaviku (2012) czy na międzynarodowej konferencji Gdynia International Conference on Seafarers and Seafaring Careers w Akademii Marynarki Wojennej (2018). Prowadzone współcześnie badania wskazują na nowe, niezbadane obszary socjologii morskiej. Zmiany związane z procesami późnej nowoczesności i globalizacji spowodowały, że przeobrażaniu ulega sposób uprawiania żeglugi. Umiędzynarodowienie handlu, automatyzacja i mechanizacja pracy wpłynęły na wymagania dotyczące poziomu kształcenia marynarzy i warunków ich zatrudniania. Uwagę zwraca także większy nacisk kładziony na bezpieczeństwo pracy i podróży morskich kontrastujący z pojawianiem się nowych zagrożeń związanych ze zmianami gospodarczymi (dumping cenowy, rywalizacja na rynku pracy), politycznymi (migranci na Morzu Śródziemnym) i bezpieczeństwem morskim (ataki pirackie u wybrzeży Afryki). Pojawiły się także badania dotyczące funkcjonowania marynarzy, rybaków czy pracowników platform wiertniczych (oraz np. stoczniowców) w zupełnie nowych wielokulturowych warunkach pracowniczych. Dzisiejsze środowisko pracy na morzu obejmuje funkcjonowanie załóg, których członkowie różnią się pod względem narodowości, wieku, płci czy orientacji seksualnej. To warunki pracy charakteryzujące się ciągłą zmiennością opisywaną w kategoriach poczucia obcości i swojskości, problemów związanych z tożsamościowymi podziałami ja – my – oni. Tak duże zróżnicowanie przenosi się także na ląd do biur armatorów, firm crewingowych, ale też do domów rodzinnych marynarzy. Analiza procesów zachodzących w załogach wielokulturowych staje się źródłem informacji na temat tendencji występujących w badanych zbiorowościach. W szerszym wymiarze,

może być próbą uchwycenia ogólnych trendów występujących podczas tworzenia wspólnych płaszczyzn w społecznościach bez wspólnych korzeni, zaś w wymiarze praktycznym może się przyczynić do lepszego modelowania stosunków w miejscu pracy, dając wskazówki dotyczące kształcenia marynarzy pracujących właśnie w takich warunkach. Zapraszamy wszystkich badaczy zajmujących się morzem jako przestrzenią społeczną do zgłaszania referatów, które mogą obejmować zagadnienia pracy na morzu, funkcjonowania przedsiębiorstw gospodarki morskiej, społeczności nadmorskich i przymorskich, miast portowych, wychowania morskiego, Bałtyku w kontekście zrównoważonego rozwoju, bezpieczeństwa militarnego i energetycznego.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.14

Referaty wygłaszane:

Władysław Misiak (Uniwersytet Warszawski): *Gdańsk jako miasto portowe w ujęciu socjologii morskiej*

Socjologia morska zyskała status instytucjonalny dzięki afiliacji w Polskim Towarzystwie Socjologicznym. Oprócz statusu instytucjonalnego dysponuje własnym specjalistycznym czasopismem naukowym „Rocznik Socjologii Morskiej" a także spotkała się z uznaniem szeroko pojętego środowiska naukowego. Faktem najistotniejszym z punktu widzenia niniejszego opracowania jest założenie orzekające, iż socjologia morska zdołała już wypracować własny paradygmat postępowania koncepcyjno-teoretycznego i empirycznego. Stworzone zatem zostały ramy postępowania analitycznego (modus operandi) ujmowania koncepcyjnego i empirycznego złożonej problematyki tej subdyscypliny socjologii ogólnej. Najistotniejszym celem poznawczym niniejszego opracowania jest konkretne udowodnienie przydatności zastosowania zasad badawczych socjologii morskiej do analizy przypadku Gdańska jako miasta portowego. W sposób bardziej szczegółowy można nakreślić najistotniejsze problemy, które winny występować w sposób powiązany (systemowy), a nie stosowanie indywidualnie potraktowanych segmentów. Miasta portowe traktować należy zgodnie z założeniami socjologii morskiej jako złożone systemy czynników i działań podsystemów ekonomicznego, społecznego i kulturowego. Biorąc pod uwagę szerszą skalę ananlizy systemowej należy nanalizować czynniki lokalne (wpływ portu na miasto) oraz globalne wynikające z międzynarodowych kontaktów i wpływów. Nektórzy badacze ananlizują szerokie kręgi problemów zmierzając do ostatecznie sformułowanego przedmiotu socjologii morskiej. Celem niniejszego ujęcia jest inne zupełnie potraktowanie zagadnienia przedmiotu socjologii morskiej. Istotnym elementem postępowania badawczego miast portowych jest określenie ich struktury przestrzennej. W przypadku Gdańska zanalizowany zostanie i obliczony rozmiar przestrzeni ściśle zwązanej z funkcjonowaniem portu (harbour area) oraz otwartej ogólnie dostępnej przestrzeni nadbrzeżnej — promenady, parki, skwery (patrz opracowana mapa). Niezwykle istotnym aspektem proponowanego modelu badawczego jest specyfika struktury mieszkańców miasta portowego (rozmiary zatrudnienia związane z funkcjonowaniem portu). Na przykładzie Gdańska ukazana zostanie struktura zawodowa z uwzględnieniem czterech kategorii: zawodowych marynarzy zamieszkałych w Gdańsku, portowców, stoczniowców i rybaków. Wśród mieszkańców Gdańska można zaobserwować istnienie elementów tożsamości zbiorowej jako wynik identyfikacji z miastem portowym. Aspekt kulturowy uwzględnić winien specyfikę miasta, ośrodki kultury, edukacja na poziomie wyższym, instytuty badawcze a także architektura, zabytki historyczne tworzące genius loci Gdańska. Badanie w koncepcji socjologii morskiej miast portowych uwzględnić powinno aspekty sytuacji i rozwoju politycznego. W odniesieniu do Gdańska z całą oczywistością należy wskazać, iż nie jest przypadkiem, że właśnie w tym mieście zrodził się ruch społeczno-polityczny Solidarność. Ujęcie wypracowane przez socjologię miasta uwzględnia stopniowanie miast portowych w oparciu o kryterium stopnia udziału poszczególnych miast portowych w globalnym systemie gospodarczo-finansowym. Zmierzając do konkludującego podsumowania należy sformułować następujące syntezujące wnioski i postulaty. Przedstawiony model postępowania badawczego w świetle zasad socjologii morskiej, jeżeli uzna się jego miarodajność poznawczą i aplikacyjną, może okazać się przydatny do zastosowania badawczego innych miast portowych, nie tylko polskich. Naszkicowany model nie jest oparty w sposób ostateczny lecz jest na tyle elastyczny, że może być ciągle korygowany i uzupełniany w miarę dalszego rozwoju subdyscypliny socjologii morskiej. Wykorzystując teorię woli powszechnej, o której to „woli powszechnej" Kenneth Minogue, warto zbadać na przykład wykrozystując sondaże, na ile mieszkańcy miast portowych dostrzegają korzyści i ograniczenia wynikające z funkcji jakie spełnia miasto portowe.

Andrzej Michalak (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *Przemiany społeczno-zawodowe w gospodarce morskiej po roku 1945*

Uzyskanie dostępu do morza długości ponad 500 km. spowodowało olbrzymie przemiany społeczne w skali całego kraju. Przesunięcie granic na Odrze i Nysie Łużyckiej spowodowało, iż w obrębie państwa polskiego znalazło się szereg miast i miasteczek obszarów przymorskich takich jak: Elbląg, Gdańsk, Ustka, Kołobrzeg, Darłowo, Świnoujście oraz Szczecin. Migracja ludności na ziemie zachodnie i północne Polski wywarły olbrzymie znaczenie na kształt struktury zawodowej mieszkańców

zasiedlanych miejscowości. rozwój przemysłów związanych z gospodarką morską ten proces zdynamizował w latach późniejszych. Obraz społeczny tych przemian jest przedmiotem referatu

Arkadiusz Kołodziej (Uniwersytet Szczeciński): *Zawód marynarza floty transportowej w świetle badań nad strukturą społeczną*

W referacie przedstawię socjologiczną charakterystykę zawodu marynarza floty transportowej. Realia pracy na morzu ulegają ciągłym i stosunkowo dynamicznym zmianom. Zjawiskom tym towarzyszą przekształcenia warunków pracy na morzu oraz zmiany poziomu jej atrakcyjności. Ocena atrakcyjności pracy na morzu modyfikowana jest także przez kontekst zewnętrzny; szereg zmian społecznych, ekonomicznych i kulturowych rzuca nowe światło na pracę na morzu, co stawia pytanie o gotowość podjęcia się trudu pracy w środowisku nautycznym. W referacie przedstawię zarówno zewnętrzną (społeczną) jak i wewnętrzną (samych ludzi morza) ocenę pracy na morzu. Będzie to zatem odpowiedź na pytanie jak dzisiaj postrzega się pracę w zawodzie marynarza. Wyróżniona w tytule wystąpienia kategoria zawodu stanowi podstawę badań nad strukturą społeczną. Pojęcie struktury społecznej będzie wyznaczać kontekst teoretyczny prezentowanych rozważań. W prezentacji przedstawię wyniki badań własnych oraz przegląd współczesnych opracowań naukowych poświęconych problematyce pracy na morzu.

Roland Dobrzeniecki-Łukasiewicz (Wyższa Szkoła Menedżerska w Warszawie): *Rodziny marynarzy w okresie przemian ustrojowych i dziś — problematyka bezdomności*

Miasto portowe przed 1989 rokiem było charakterystyczną enklawą traktowaną z różnych względów jako okno na świat. Tutaj można było odnaleźć wielokulturowość, zazębianie się różnych norm społecznych i poczuć „powiew innego świata", traktowanego przez wielu jako świat wolny. W analizach socjologicznych wskazuje się specyficzny wpływ morza będący czasowym procesem oddziaływania na rzeczywistość społeczną i tym środowisku funkcjonowały rodziny marynarzy będące specyficznym łącznikiem dwóch światów, tego wolnego zasłyszanego, częściowo przeżytego i codzienności socrealizmu. Szczególną cechą tych rodzin był fakt pracy jednego z małżonków (najczęściej mężczyzny) na statku morskim. Przedstawiony materiał jest konsekwencją badań nad rodzinami marynarzy, realizowanych pod kątem sytuacji ekonomiczno-społecznej zmieniającej się wraz z sytuacją geopolityczną i w konsekwencji wpływającej na obecną kondycję, a także stan bezdomności. Sytuacja rodzin marynarzy najczęściej przedstawiała się następująco: głowa rodziny, pracująca na statku utrzymywała rodzinę korzystając z dwóch źródeł zarobkowych. Pierwsze z nich było stałą pensją wypłacaną comiesięcznie (pensja stosunkowo niska w relacji z innymi zarobkami). Drugie to „walory zagraniczne", najczęściej wypłacane w dolarach, stanowiące dodatek do pensji za pracę za granicą (pokaźny zastrzyk pieniędzy przy wymianie dolar-złoty). W momencie załamania się gospodarki morskiej w okresie transformacji sytuacja rodzin stawała się coraz gorsza. Brak pracy obojga małżonków, brak pracy głowy rodziny, trudności w przekwalifikowaniu (marynarze to bardzo specyficzny zawód-szczególnie osoby pracujące na produkcji rybnej). W konsekwencji tych zmian, z dnia na dzień, całe rodziny stanęły na krawędzi egzystencjalnej, nierzadko stawały się także bezdomne. Badania nad tą tematyką realizowane były za pomocą wywiadów oraz badań biograficznych osób doświadczonych bezdomnością w wyniku wspomnianych zmian. William I. Thomas i Florian Znaniecki, badając rodziny chłopskie w szerokim kontekście społecznym, dowodzili o strukturze rodziny, procesach, jej dezorganizacji, czynnikach jej reorganizacji, oraz adaptacji rodzin do nowych warunków bytowania, rodziny marynarzy także mieszczą się w tym kontekście i są przedmiotem mojej uwagi.

Iwona Królikowska (Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni): *Narracja własnych osiągnięć i niepowodzeń kobiet — marynarzy w kontekście edukacji morskiej, pracy oraz służby na morzu*

W referacie poruszam zagadnienie nierówności pod względem płci w kontekście zatrudnienia i służby na morzu. Przedstawione analizy obejmować będą m. in. diagnozę problemów, jakie napotykają kobiety podejmując pracę na statkach i pełniące służbę na okrętach, w kontekście ich kulturowych i społecznych uwarunkowań. Referat jest rezultatem badań realizowanych w ramach międzynarodowego projektu MENTORESS — Maritime Education Network to Orient and Retain Women for Efficient Seagoing Services, w ramach programu Erasmus+, Cooperation for Innovation and the Exchange of Good Practices and Strategic Partnerships for higher education. Rezultaty badania wskazują na występowanie wielu form dyskryminacji w stosunku do kobiet. Dzięki ich analizie możliwe jest wskazanie rozwiązań mających na celu ich przezwyciężenie poczynając od do wskazania pożądanych zmian w zakresie edukacji wyższej adresowanej do kształcenia marynarzy, poprzez zalecenia dla firm crewingowych oraz armatorów. Podjęcie takich działań mogłoby w przyszłości przyczynić się do łatwiejszego wchodzenia przez kobiety na morski rynek pracy, ustabilizować ich status jako równoprawnych pracowników na morzu oraz pomóc w stabilnej realizacji ich zawodowych karier.

G74. SOCJOLOGIA PŁCI: NOWE KIERUNKI BADAŃ

Organizatorki: Marta Rawłuszko (Uniwersytet Warszawski), **Magdalena Grabowska** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Język obrad: polski

Studia na płcią społeczno-kulturową są jednym z najbardziej dynamicznie rozwijających się obszarów współczesnej socjologii. Socjologia płci podejmuje tematy związane z podmiotowością, przynależnością płciową, w tym nad procesami konstytuowania się tożsamości płciowych i seksualnych oraz historycznymi i dyskursywnymi przekształceniami struktur społecznych i struktur władzy związanych z płcią. Badacze i badaczki pracujący w nurcie socjologii płci analizują współczesne mobilizacje i ruchy społeczne na rzecz równości i emancypacji, podejmują badania nad genealogią ruchów emancypacyjnych, nowymi modalnościami mobilizacji na rzecz równości, strategiami i kierunkami rozwoju ruchów społecznych. Ważnym nurtem w badaniach społecznych nad płcią są również badania intersekcjonalne, koncentrujące się na zagadnieniach związanych z przenikaniem się różnych kategorii społecznych i rodzajów dyskryminacji, w tym związanych z płcią, seksualnością, etnicznością, klasą, wiekiem, sprawnością czy wyznaniem. Wzrastająca liczba i pogłębiająca się różnorodność badań (zarówno akademickich, jak i tych realizowanych w sektorze pozarządowym) skłaniają do podejmowania metodologicznej refleksji dotyczącej różnych aspektów procesu badawczego. Przedmiotem namysłu badaczek i badaczy jest kwestia użyteczności kategorii analitycznych takich jak *gender* w badaniach społecznych, pozycja badaczek i badaczy wobec badanych i problemu badawczego, oraz status samej dziedziny *gender studies* w ramach istniejących dyscyplin naukowych. Za tego typu rozważaniami stoją ważne pytania dotyczące założeń epistemologicznych, podejść metodologicznych i zasadności używania poszczególnym narzędzi badawczych w studiach z zakresu płci i seksualności w Polsce. Proponowana grupa tematyczna ma być okazją do spojrzenia na dynamikę badań społecznych związanych z zagadnieniami odnoszącymi się do szeroko rozumianej płcią społeczno-kulturowej i seksualności, które powadzone są w Polsce. Do udziału w sesji zapraszamy badaczki i badaczy prowadzących współcześnie badania empiryczne dotyczące płci i seksualności. Mile widziane są studia realizujące podejścia intersekcjonalne, badania z pogranicza różnych dyscyplin naukowych, badania zaangażowane, badania wykorzystujące różne podejścia i techniki badawcze, w tym wykorzystujące nowoczesne technologie w procesie gromadzenia danych. Proponujemy refleksję nad następującymi kwestiami: Jaki jest polityczny kontekst współczesnych polskich badań nad płcią i seksualnością? Czy stanowią one odpowiedź na dynamiczną, zmieniającą się rzeczywistość społeczną, w tym aktywizm na rzecz tożsamości wychodzących poza binarny porządek płci, oraz mobilizacje na rzecz praw kobiet i innych grup społecznych? W jakim stopniu współczesne polskie badania nad płcią społeczno-kulturową stanowią kontynuację prowadzonych wcześniej badań w ramach istniejących dyscyplin, a w jakim stopniu stanowią ujęcia nowe? W jakim stopniu i w jaki sposób wiążą się one z osobistym zaangażowaniem badaczek i badaczy oraz aktywizmem na rzecz zmian społecznych? Czy polska socjologia płci ma charakter zaangażowany? Z jakimi wyzwaniami metodologicznymi i etycznymi wiążę się współcześnie prowadzeniem badań wykorzystujących kategorię gender? W jakim sposób badania te podejmują problematykę intersekcjonalności, odnosząc się do innych wymiarów tożsamości i nierówności społecznych?

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: Z3.13

Referaty wygłaszane:

Małgorzata Fuszara (Uniwersytet Warszawski): *Stary paradygmat jako nowy kierunek badań*

Zarzutem, który wysuwany jest w ramach women studies i gender studies pod adresem tradycyjnie uprawianej nauki, ale także pod adresem dziedzin życia, które są badane (np. polityki, rynku pracy itd.) jest nieobecność kobiet i brak refleksji nad znaczeniem tej nieobecności, nad skutkami braku perspektywy i doświadczeń kobiet. Łączy się z tym zarzut o zacieranie zróżnicowania między ludźmi, nawet tak oczywistego i fundamentalnego jak zróżnicowanie płci. Wydawać by się mogło, że obecnie brak kobiet i brak perspektywy płci to już przeszłość. A jednak wiele danych pochodzących z analiz i badań pokazuje, że problem ten jest nadal aktualny. Obecność gmin, w których we władzach nie ma żadnej kobiety, zespoły ocen naukowych, w których nie ma żadnej kobiety, rady uczelni, w których kobiet nie ma albo są wyraźnie niedoreprezentowane to tylko niektóre przykłady utrzymującej się nierównowagi Genderowej. Ta nierównowaga niejednokrotnie nie jest (albo nie tylko jest) wynikiem dyskryminacji wprost, często bowiem jest efektem utrzymywania się starych paradygmatów odbierających wagę i znaczenie obecności/nieobecności kobiet, posługujących się uniwersalizowaniem mężczyzn i ich doświadczenia jako wystarczającego do reprezentowania społeczności, do tworzenia nauki i podejmowania decyzji dotyczycących wszystkich — a więc i kobiet i mężczyzn. Dotychczasowe badania i analizy koncentrowały się przede wszystkim na dwóch biegunach

— działaniach i uzasadnieniach działań prorównościowych, a z drugiej strony — na backlashu. Moja propozycja odwołuje się do takich działań i ich uzasadnień, które utrzymują się w starym paradygmacie, posługującym się argumentacją przyjmującą nierównowagę genderową jako oczywistą i nieważną, a także skutkami odwoływania się do takich uzasadnień.

Weronika Boruc, Nika Palaguta, Ilona Wysmułek (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Płeć w międzynarodowych badaniach sondażowych: trendy w czasie i zróżnicowania krajowe*

Zmieniający się kontekst społeczny i rosnąca świadomość różnorodności związanej z postrzeganiem płci kulturowej stawiają nowe wyzwania przed twórcami badań społecznych. Pojawia się coraz więcej postulatów doskonalenia narzędzi badawczych, tak aby obejmowały szerszy obraz społeczeństwa (Bauer i in. 2017, Fraser 2018). Jednocześnie, pomimo rozwoju metodologicznego, w większości badań socjologicznych kwestia pytań o płeć wydaje się być traktowana jako konieczna oczywistość, której nie warto poświęcać zbyt wiele uwagi w dokumentacji badania. Pytanie o płeć rzadko jest zadawane respondentowi, a kodowane odpowiedzi zazwyczaj nie wychodzą poza binarny porządek płci. Nieliczne analizy łączące współczesne badania nad socjologią płci z metodologią badań sondażowych wskazują, że kwestionariusze używane w sondażach nie są genderowo neutralne (Westbrook, Saperstein 2015). Celem naszej prezentacji jest przedstawienie wyników analiz danych na temat płci respondenta w 3715 narodowych sondażach z 24 międzynarodowych projektów sondażowych, prowadzonych w latach 1966-2017 w 142 krajach z całego świata (np. World Value Survey, International Social Survey Programme, European Social Survey, Arab Barometer, Asia Europe Survey, i wiele innych). W analizowanych przez nas danych płeć respondenta jest zakodowania dla prawie 5 milionów osób. W oparciu o ten obszerny materiał badawczy chcemy zobaczyć w jakim stopniu kodowanie informacji związanych z płcią w międzynarodowych badaniach sondażowych wychodzi poza binarny porządek płci oraz jakie czynniki wyjaśniają owe zróżnicowanie kodowania płci. Geneza naszego zainteresowania badawczego bierze się z prac nad harmonizacją zmiennych demograficznych, którą wykonujemy w ramach projektu „Survey Data Recycling (SDR): New Analytic Framework, Integrated Database, and Tools for Cross-national Social, Behavioral and Economic Research" (www.dataharmonization.org). Dla celów harmonizacyjnych projektu SDR, opracowujemy dokumentację i metadane znanych międzynarodowych projektów sondażowych. Zauważyłyśmy zróżnicowany sposób podejścia do kodowania płci respondenta (m.in. subiektywne kodowanie dokonywane przez ankietera vs pytanie zadawane wprost respondentowi), oraz to, że w niektórych sondażach na poziomie krajowym zebrane dane na temat płci wychodzą poza porządek binarny. Interesującą kwestią są również braki danych dla zmiennej 'płeć' pojawiające się w niektórych sondażach. Na potrzeby naszych analiz stworzyłyśmy komplementarny do SDR zestaw danych, w którym najmniejszą jednostką analiz są sondaże na poziomie krajowym (N = 3715), umiejscowione w kontekście kraju, roku zbierania danych, ramowego projektu międzynarodowego i jego długości trwania (ilości edycji). Dane te łączymy z charakterystykami kodowania płci w badaniach sondażowych, żeby odpowiedzieć na następujące pytania: (1) w jakim stopniu różnice w kodowaniu płci można wyjaśnić przez standardy projektów międzynarodowych, w ramach których organizowane są sondaże narodowe? (2) czy możemy zaobserwować zależności pomiędzy sposobem kodowania płci a krajem, niezależnie od organizacji realizujących badania? (3) czy na przestrzeni 51 lat (od roku 1966 do 2017) zmieniało się podejście do kodowania płci w sondażach socjologicznych, a jeśli tak, to jakie trendy możemy zaobserwować? (4) jakie makro czynniki są pomocne w wyjaśnieniu zaobserwowanych tendencji? Chcemy, aby zaprezentowane przez nas wyniki analiz empirycznych posłużyły do dyskusji na temat kwestii płci w badaniach sondażowych w Polsce, praktycznych możliwości zmian metodologicznych w myśl współczesnych badań nad socjologią płci, oraz potencjalnych zalet i wyzwań dla wykorzystywania danych sondażowych w badaniach nad płcią.

Krystyna Dzwonkowska-Godula (Uniwersytet Łódzki), **Agata Ignaciuk** (Uniwersytet Warszawski): *Sprawiedliwość reprodukcyjna jako perspektywa badawcza i wyzwanie metodologiczne*

Proponowane wystąpienie jest poświęcone refleksji nad naukową użytecznością koncepcji sprawiedliwości reprodukcyjnej. Koncepcja ta została zaproponowana przez grupę czarnoskórych mieszkanek Stanów Zjednoczonych, działających na rzecz praw reprodukcyjnych marginalizowanych kategorii społecznych (m.in. kobiet z mniejszości etnicznych, o niskiej pozycji społecznej, osób transpłciowych). Sprawiedliwość reprodukcyjna, łącząca idee praw reprodukcyjnych i sprawiedliwości społecznej, została przez nie określona jako prawo i posiadanie odpowiednich warunków do tego, aby móc: mieć dzieci, nie mieć dzieci, mieć kontrolę nad warunkami porodu i opiekować się posiadanym potomstwem. Celem wystąpienia jest dyskusja nad zastosowaniem koncepcji sprawiedliwości reprodukcyjnej w badaniu rzeczywistości społecznej, także w badaniach historycznych. Wydaje się, że można dyskutować o kilku różnych wymiarach jej naukowej użyteczności. Po pierwsze, wskazuje ona na prawa reprodukcyjne jako znaczące dla statusu społecznego jednostek. Skłania do stawiania pytań o to komu, jakie prawa reprodukcyjne przysługują i jakie społeczne konsekwencje ma posiadanie/nieposiadanie tych praw dla jednostek i całych kategorii społecznych. Po drugie, jako podejście intersekcjonalne inspiruje do analizy nierówności społecznych i praktyk dyskryminacyjnych w zakresie praw reprodukcyjnych, do badania wpływu różnych cech społecznych jednostek na ich dostęp do tych praw. Po trzecie, koncepcja ta skłania do podjęcia badania nad społecznymi, kulturowymi,

politycznymi a także gospodarczymi uwarunkowaniami sprawiedliwości/niesprawiedliwości społecznej, także w globalnym wymiarze (badanie społecznych nierówności w obszarze praw reprodukcyjnych nie tylko w ramach jednego społeczeństwa, ale w skali międzykulturowej, globalnej) oraz w perspektywie historycznej. Po czwarte i przecież nie ostatnie, wskazując na problem uprzywilejowania i dyskryminacji w wymiarze reprodukcji koncepcja ta inspiruje do stawiania pytań o to kto, dlaczego i w jaki sposób tworzy te społeczne podziały, komu służy reprodukcyjna niesprawiedliwość. Koncepcja sprawiedliwości reprodukcyjnej, otwierająca nowe obszary badań, stanowi wyzwanie metodologiczne. Badaczki i badacze zmagają się m. in. z problemem doboru i dostępu do materiałów badawczych, sposobu ich zbierania, z ograniczeniami natury instytucjonalnej, a także etycznej. W wystąpieniu, odwołując się do własnych doświadczeń badawczych, Autorki wskażą możliwości i trudności w badaniu sprawiedliwości reprodukcyjnej w polskim społeczeństwie, zarówno w badaniach nad obecnym stanem rzeczy, jak i w badaniach historycznych.

Sonia Malawska (Uniwersytet Warszawski): *Krytyczna analiza dyskursu jako interesująca zaangażowana metoda badawcza*

Celem wystąpienia ma być pokazanie, w jaki sposób Krytyczna Analiza Dyskursu może wykazać jak kształtowane są wypowiedzi aktorów społecznych, jakie są ich podstawy i jak taka wiedza może przyczynić się do tworzenia efektywnej strategii grup aktywistycznych. Krytyczna Analiza Dyskursu jest podejściem wytworzonym na styku lingwistyki oraz socjologii i postrzega dyskurs, jako kluczowy czynnik organizacji społeczeństwa, posiadający siłę sprawczą. W przeciwieństwie do czysto lingwistycznych metod analizy dyskursu, KAD nie jest jedynie deskryptywnym narzędziem. Jest zbiorem metod analizy dyskursu, które kładą nacisk na polityczność słów i społecznych sposobów postrzegania zjawisk oraz chcą pokazywać, jak struktury językowe pokrywają się ze strukturami społecznymi. Jest to podejście społecznie zaangażowane, często mające na celu zmianę społecznego status quo. Często związane z „ujawnieniem się" badacza, wykazaniem w tekście swoich, „prywatnych" poglądów. Przy pomocy Krytycznej Analizy Dyskursu przeanalizowałam dyskurs dotyczący tematu aborcji pojawiający się na łamach Gazety Wyborczej od września 2015 do marca 2018 roku. Szczegółowe badanie tego tematu umożliwiło mi nie tylko wykazanie, jakimi argumentami posługują się osoby publikowane na łamach Gazety Wyborczej, ale również m.in. jakie są regularności w dyskursie Gazety, czyli jakie akceptowane sposoby wypowiadania się na temat aborcji, a nawet jakie sposoby są „niesłyszalne", „niewypowiadalne" w obrębie tego dyskursu. Dzięki dogłębnej analizie wypowiedzi prasowych, zawierających błędy zarówno merytoryczne, jak i logiczne, udało mi się, z pewną dozą prawdopodobieństwa, ustalić ogólne podstawy i postawy wobec aborcji, które reprezentuje większość osób wypowiadających się w gazecie. Ponadto dzięki swojemu społecznemu, aktywistycznemu zaangażowaniu w temat dostępu do aborcji, jak i wybranej metodzie badawczej, udało mi się nakreślić punkty zapalne w przypadku ewentualnej legalizacji prawa aborcyjnego w Polsce, jak i udało mi się wychwycić „przemilczanie", „niesłyszalność" lub „niewypowiadalność" argumentów zwracających uwagę np. na to, że obecne prawo jest de facto, dyskryminacją kobiet, które nie mają wystarczającego kapitału ekonomicznego czy społecznego. Na podstawie swojego doświadczenia używania Krytycznej Analizy Dyskursu, jak i działalności aktywistycznej, chciałabym opowiedzieć jakie możliwości niesie ze sobą stosowanie tego rodzaju metod analizy dyskursu dla badań z zakresu socjologii płci i jak takie badania mogą nakreślić ułatwić nakreślenie efektywnej strategii działalności skoncentrowanej na zmianę obecnego status quo.

Jennifer Ramme (Europejski Uniwersytet Viadrina), **Claudia Snochowska-Gonzalez** (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Działaczki Ogólnopolskiego Strajku Kobiet. Kontekst teoretyczny, wyzwania badawcze i wnioski dla analizy aktywności społeczno-politycznej kobiet*

Pół roku po ogólnopolskiej mobilizacji przeciwko zaostrzeniu ustawy antyaborcyjnej rozpoczęłyśmy badania poświęcone organizatorkom strajków kobiet z października 2016 roku. Chciałyśmy sprawdzić, kim są osoby, którym udało się zmobilizować tysiące kobiet i zmusić rząd do wycofania się z prac nad ustawą, oraz co sądzą na temat przypisywanej im łatki „zwykłych kobiet". W naszym badaniu zapytałyśmy respondentki, co rozumieją pod pojęciem „zwykłych kobiet", zastanawiając się, czy to właśnie przypisana im „zwykłość" wpłynęła na ich sukces, a także, co wpływa na aktywność polityczną kobiet w ogóle. W naszym wystąpieniu chcemy się skupić na opisaniu wykonanej przez nas pracy nad właściwym zdefiniowaniem szerokiego kontekstu, który należy uwzględnić przy analizie wyników badań. Posiłkowałyśmy się przy tym ustaleniami poczynionymi w ramach kontekstowych analiz relacji centro-peryferyjnych oraz refleksją na temat elityzacji życia społecznego. Jako narzędzie ułatwiające analizę wyników naszych badań, wykorzystałyśmy dychotomie: metropolie — małe miejscowości, osoby wykształcone — niewykształcone, aktywne politycznie — nieaktywne politycznie, mężczyźni - kobiety, w których ramach następnie próbowałyśmy umiejscowić „zwykłe kobiety" z Ogólnopolskiego Strajku Kobiet. Poddając refleksji teoretyczne zaplecze naszych badań dążyłyśmy do uchwycenia zakresu, w jakim uwzględnienie wymiaru genderowego komplikuje dostępne analizy uczestnictwa w życiu społeczno-politycznym w Polsce. Wnioski, jakie wyciągnęłyśmy, mogą zostać wykorzystane w dalszej dyskusji na temat prowadzenia badań nad aktywnością społeczno-polityczną kobiet i osób spoza metropolii oraz — szerzej — na temat społecznego znaczenia różnic w ramach ruchów społecznych.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.13

Referaty wygłaszane:

Paulina Świątek-Młynarska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Stara kobiecość? Tożsamości płciowe starszych kobiet w Polsce*

Planowane wystąpienie stanowi podsumowanie projektu badawczego, którego głównym celem było odkrycie sposobów konstruowania własnej tożsamości płciowej przez starsze kobiety i starszych mężczyzn w Polsce, a następnie sporządzenie ich kompleksowej analizy. Inspirację dla sformułowania hipotezy i materiał porównawczy do analizy spodziewanych wyników stanowiła rekonstrukcja i analiza sposobu przedstawiania seniorek i seniorów w takich tekstach kultury popularnej, jak seriale telewizyjne, dzięki czemu możliwe było skonfrontowanie rzeczywistych wzorów konstruowania własnej tożsamości płciowej w starszym wieku z modelami funkcjonującymi w świadomości zbiorowej i podtrzymywanymi przez środki masowego przekazu. Zasadniczym celem przeprowadzonych badań było wypełnienie owej luki i przedstawienie empirycznego (choć inspirowanego teorią społeczną) studium stanowiącego kompleksową analizę sposobów konstruowania własnej tożsamości płciowej przez seniorki i seniorów. Celem analitycznym było wskazanie, w jaki sposób i za pomocą jakich atrybutów starsze kobiety i starsi mężczyźni definiują własną kobiecość bądź męskość. Celami eksploracyjnymi były natomiast po pierwsze odkrycie, jakie czynniki warunkują sposób definiowania i przeżywania własnej płci w okresie starości, po drugie zaś uchwycenie dynamiki zmian indywidualnych tożsamości płciowych, dokonywanych pod wpływem doświadczenia procesu starzenia się. Cele te zostały osiągnięte dzięki przeprowadzeniu 60 wywiadów narracyjno-biograficznych z seniorkami i seniorami. Podstawowy problemem badawczy, jaki rozwiązać miały badania wyrażają trzy pytania: Czy istnieją dające się wyróżnić wzory przeżywania własnej kobiecości i męskości w starszym wieku, a jeśli tak, to jakie? Czy zmieniają się one pod wpływem procesu starzenia się? Jeśli tak, to w jaki sposób i pod wpływem jakich czynników? Główna hipoteza badawcza, opierająca się na założeniu, że sposób definiowania własnej kobiecości i męskości zmienia się poważnie pod wpływem procesu starzenia się przewiduje, że czynniki decydujące o tym są zróżnicowane ze względu na płeć w taki sposób, że starsze kobiety dokonują redefinicji własnej kobiecości w oparciu o pełnione przez nie nowe role rodzinne i społeczne, podczas gdy mężczyźni utrzymują dotychczasową definicję własnej męskości. Taki zaś sposób (re)konstruowania własnej tożsamości płciowej jest zbieżny z analizowanymi przekazami kulturowymi. Odpowiedź na postawione powyżej pytania badawcze była możliwa dzięki przeprowadzeniu wywiadów narracyjno-biograficznych z 60 osobami starszymi (odpowiednio po 30 kobiet i mężczyzn), mieszkającymi na terenie różnych miejscowości w ramach kontinuum miejsko-wiejskiego w województwie śląskim. Próba została podzielona ze względu na wiek na osoby w tzw. trzecim wieku (60-74 lata) oraz czwartym wieku (75 lat i więcej). Badania terenowe poprzedzone zostały analizą treści przekazów medialnych (seriali). Przeprowadzone badania uzupełniają ważną lukę w badaniach nad tożsamością płciową oraz osobami starszymi. Pozwalają odpowiedzieć na pytanie, jaka jest dynamika przemian tożsamości płciowej w okresie starzenia się. Dostarczają ważnych perspektyw porównawczych: pozwalają porównać ze sobą kobiety i mężczyzn, a realne identyfikacje skonfrontować z przekazami kulturowymi. Projekt ma również ważny aspekt społeczny — jest istotny w kontekście dynamicznego starzenia się polskiego społeczeństwa, a także zagrożenia osób starszych wykluczeniem społecznym (którego szczególnie silnie doświadczają starsze kobiety).

Magdalena Muter (London School of Economics and Political Science): *Dziecko jako czynnik zmiany. Negocjacje partnerów w obliczu nowych obowiązków — aspekty ekonomiczne a płeć*

Narodziny dziecka, zwłaszcza pierwszego dziecka, wiele zmieniają w życiu rodziny. Zwiększa się zakres obowiązków domowych, wzrastają także potrzeby finansowe. W konsekwencji istnieje potrzeba ustalenia nowego podziału obowiązków w gospodarstwie domowym oraz na rynku pracy. Dotychczasowe badania, bazujące głównie na danych z krajów zachodnich, pokazują że po narodzinach dziecka rodziny – statystycznie rzecz ujmując – skłaniają się ku bardziej tradycyjnemu podziałowi obowiązków, z kobietą poświęcającą więcej czasu czynnościom wykonywanym w domu oraz mężczyzną skupiającym się na pracy zarobkowej. Kraje Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polska, są w tych badaniach niedoreprezentowane, mimo że długa masowa obecność kobiet na rynku pracy kontrastuje z tradycyjnymi wartościami wyznawanymi przez większość społeczeństwa. Te cechy składają się na unikalny rys instytucjonalny, który wpływa na wybory poszczególnych rodzin. W swoich badaniach staram się uwzględnić nie tylko tę lukę geograficzną, ale także dowiedzieć się więcej o sposobach podejmowania decyzji o nowym podziale obowiązków po narodzinach dziecka. W ciągu pół roku przeprowadzone zostaną półustrukturyzowane wywiady z około trzydziestoma parami wychowującymi dzieci w Polsce (obecnie zakończyłam badania pilotażowe), ze szczególnym uwzględnieniem rodzin, w których najstarsze dziecko ma między 1,5 a 6 lat oraz oboje rodzice pracują zawodowo. Poza wpływem czynników kulturowych, szczególną uwagę poświęcę kwestiom

ekonomicznym, ponieważ zarówno dochód całej rodziny, jak i różnice dochodu między partnerami mogą wpływać na decyzje dotyczące podziału obowiązków rodzinnych. W szczególności wydaje się, że czynniki instytucjonalne mogą w większym stopniu determinować wybory rodzin mniej zamożnych, na przykład gdy konkretne zachowania są „nagradzane" przez państwo poprzez ulgi podatkowe lub transfery pieniężne. W końcowym etapie badań zamierzam rozmawiać z parami o nietypowym podziale zadań, w których mężczyzna w większym stopniu niż kobieta zajmuje się obowiązkami domowymi, w tym opieką nad dzieckiem/dziećmi. Dzięki temu uzyskam informacje o kombinacjach czynników, które mogą prowadzić do przełamania istniejących schematów płciowych. Dzięki wykorzystaniu badań jakościowych możliwe będzie dokładniejsze przyjrzenie się nie tylko zmianom, które zachodzą w życiu partnerów po narodzinach dziecka, ale także odczuwanej satysfakcji z tych zmian czy sposobach „mediowania" zwiększonej liczby obowiązków. W szczególności interesować mnie będzie sposób podejmowania decyzji o podziale obowiązków w rodzinie. Czy partnerzy ze sobą „negocjują"? Czy podejmują wspólnie decyzję o tym kto i ile czasu spędzać będzie na pracy zarobkowej a ile na zajmowaniu się gospodarstwem domowym? A może decyzje o podziale obowiązków zapadają w inny sposób, stają się „naturalną" odpowiedzią na nowe wyzwania, z którymi stykają się młodzi rodzice? Czy podział obowiązków istniał już wcześniej, a został jedynie wzmocniony przy narodzinach dziecka? Czy partnerzy są zadowoleni z podziału obowiązków między siebie? Czy jeżeli nie są usatysfakcjonowani, to podejmują dyskusję, starają się coś zmienić, czy może są przekonani, że z jakiś powodów nie ma nadziei na zmianę? Czy pojawiają się konflikty? W jaki sposób są rozwiązywane? Jakie czynniki indywidualne, strukturalne i instytucjonalne wpływają na ich decyzje? Podsumowanie wywiadów zostanie przedstawione na tle danych liczbowych z badań budżetu czasu przeprowadzanych przez GUS w 2003/2004 i 2013 roku. W szczególności porównane zostaną dane dotyczące użytkowania czasu przez partnerów bez dzieci oraz partnerów z dziećmi (z zachowaniem podobnej struktury demograficznej).

Weronika Urban (Uniwersytet Warszawski): *Niejednoznaczna kreacja płciowa — dekonstrukcja czy rekonstrukcja kategorii płci na poziomie codziennej świadomości*

Codzienne życie publiczne nie toleruje odchyleń, niepowodzeń, elementów nie na swoim miejscu, tak zwanego brudu, ponieważ podważają jego status quo, czynią widocznym zasady budujące codzienność. Czy taką funkcję może pełnić osoba o niejednoznacznej ekspresji seksualnej? W jaki sposób będzie postrzegana obecność osoby, która tworzy siebie za pomocą atrybutów seksualnych innej płci? Jakie znaczenie dla przebiegu codziennych, publicznych bezpośrednich interakcji ma niejednoznaczna tj. łamiąca kulturowe schematy płciowe ekspresja płciowa. W mojej pracy badawczej chcę zestawiać ze sobą to, co oswojone, znane, ponieważ oparte na binarności płciowej z tym, co obce, znosząc istniejące podziały płciowe. W tym celu wykorzystuję zainscenizowane sytuacje codzienne z udziałem osób, które wyrażają swoją koncepcję płciowości wychodząc poza granice przyjętego schematu kulturowego, traktując płeć jako kategorię otwartej praktyki tożsamościowej. Wprowadzając w obręb codziennej rutyny interakcyjnej osoby burzące, poprzez własną kreację, porządek płciowy zamierzam sprawdzić jakie znaczenie dla codziennej interakcji face-to-face ma płeć współaktora, czy też możliwość jej zdefiniowania. Chodzi mi o wpływ na sam przebieg interakcji jak i o zachowanie współuczestnika tj. ekspedienta w sklepie. Zakładam, iż obecność osoby zaburzającej binarny wizerunek spowoduje zmiany w interakcji, zaburzy jej rutynowy charakter, przede wszystkim zmusi współaktora do większego wysiłku związanego z pozostaniem w roli ekspedienta, przyjęciem „doraźnej zgody" dotyczącej definicji sytuacji czy też zarządzaniem dostępnymi rekwizytami roli. Jednocześnie obecność takiej osoby ujawni ograniczenia językowe, behawioralne narzucone przez myślenie o płci w kategorii dwubiegunowej. Wytrącenie z poczucia bezpieczeństwa wywołane wprowadzeniem inności płciowej ma na celu uzyskanie odpowiedzi na zasadnicze dla mnie pytanie. W jaki kontekst świadomościowy, na poziomie codzienności, wpisywane są niejednoznaczne kreacje płciowe. To znaczy, czy w sferze codziennej świadomości inny sposób definiowania swojej tożsamości płciowej będzie odebrane jako poszerzenie istniejących kategorii męskości i płciowości, poprzez wypełnienie ich innymi zawartościami (postpłciowość), czy też potraktowane w kategorii dekonstrukcji, porzucenia tradycyjnych kategorii na drodze ich zniszczenia. W codziennych sytuacjach patrzymy na inną osobę, oceniamy, kim on jest, na podstawie tego, jak wygląda: chodzi tu zarówno o wygląd anatomiczny, jak i o atrybuty płci kulturowej dostosowane do kulturowych oczekiwań danego społeczeństwa. Ten prosty schemat mentalny, reżim konstrukcji bipolarnej płci, ułatwia codzienne interakcje. Co jednak, jeśli myślenie 0-1 nie ma zastosowania. Konieczność porzucenia binarizmu, rozbicia „bezpiecznych" uczonych wzorców, zmusza nas do porzucenia schematu działania i myślenia o ludzkiej seksualności.

Katarzyna Warmuz (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Alkoholizm kobiet w świetle krytycznych badań nad polską transformacją*

Nie ulega wątpliwości, że choroba alkoholowa jest jednym z poważniejszych problemów społecznych, a osoby uzależnione lub leczące się z alkoholizmu są często stygmatyzowane. Powstają co prawda kolejne kampanie społeczne, które mają na celu ograniczenie nadmiernego picia alkoholu, ale za sprawą prewencyjnych programów i operowania statystykami obraz osób uzależnionych od alkoholu nie ulega zmianie. Stereotypy dotyczące alkoholików, także tych trzeźwiejących, są dosyć trywialne: uważa się zwykle, że są to osoby niewykształcone, które nie potrafią kontrolować ilości

wypijanego alkoholu i najprawdopodobniej pochodzą z klasy ludowej. Prosta dekonstrukcja uproszczonych wyobrażeń społecznych nie jest jednak tym, co interesowało by mnie szczególnie. O wiele bardziej intrygujące wydaje mi się to, w jaki sposób obrazy wykreowane przez liberalną elitę oraz usłużne jej środki masowego przekazu wpływają na życie kobiet uzależnionych i na ogólny, społeczny stosunek do nich. Po wnioskach na temat doprowadzenia do skonstruowania niebezpiecznej tautologii (tj. klasa ludowa to w większości alkoholicy, alkoholicy pochodzą z klasy ludowej), przystąpię do omówienia różnic genderowych. Nie ulega wątpliwości, że takie kwestie jak styl picia, podejście do osób uzależnionych od alkoholu niuansuje się pod względem płci: alkoholizm wśród mężczyzn jest powszechnie znany. Natomiast, w przypadku kobiet jest odwrotnie. W społeczeństwie panuje mniejsze przyzwolenie na to, aby kobiety się upijały. Warto jednak zaznaczyć, że spożycie alkoholu rośnie wśród kobiet z wyższym wykształceniem. Dostrzec można również zmianę w przypadku dojrzewających dziewcząt, których styl picia upodabnia się do spożywania alkoholu przez ich męskich rówieśników. Puntem referatem, który będzie kluczowym elementem dla dalszego wywodu będzie teza na temat zwiększającego się spożycia alkoholu wśród kobiet z wyższym wykształceniem. Zarówno Bożena Kłos, jak i Jacek Moskalewicz zauważają, że po roku 1989 specyficznie rozumiana emancypacja kobiet (w duchu liberalnej ideologii) spowodowała znaczący wzrost niekontrolowanego picia wśród wykształconych przedstawicielek płci żeńskiej. Według statystyk to właśnie kobiety z klasy średniej sięgają po alkohol częściej niż kobiety o niższym statusie społecznym (np. z wykształceniem podstawowym, na nisko płatnych stanowiskach). Obecnie, gdy media lub organizacje pożytku publicznego podejmują próby uwidocznienia problemu alkoholizmu wśród kobiet, do głosu dochodzą aktywistki i dziennikarki, które temat choroby alkoholowej wykorzystują do powierzchownej i dość bezproduktywnej walki z patriarchatem (m.in. Książek, Czarnacka, Staśko, Dzieciuchowicz). Na podstawie materiałów pochodzących z mainstreamowych mediów wzbogaconych o literaturę socjologiczną i kulturoznawczą (m.in. Bourdieu, Buchowski, Bobako, Jones), postaram się wskazać na właściwe źródła i na funkcjonalność niektórych stereotypów, podkreślając przy tym przyczyny natury ekonomicznej, które wpłynęły na rozwój alkoholizmu po transformacji w Polsce. Natomiast wypowiedzi alkoholiczek przedstawią w jaki sposób stereotypy wpłynęły na ich postrzeganie osób uzależnionych, na swoją chorobę i na proces trzeźwienia. Co więcej, postaram się wykazać, że wzrost picia wśród kobiet z wyższym wykształconych jest pokłosiem emancypacji poprowadzonej w duchu liberalnego feminizmu oraz poprowadzeniem walk feministycznych w kierunku polityki tożsamościowej, aniżeli klasowego dyskursu.

Natalia Broniarczyk (Uniwersytet Warszawski): *Samoobsługa aborcyjna i wpływ tego zjawiska na podejmowane strategie działań*

Badanie samoobsługi aborcyjnej jest tematem nowym w polskiej socjologii płci. Chociaż wywoływanie aborcji jest praktykowane przez kobiety od zawsze, to zmienia się w ostatnich latach dzięki zwiększonemu dostępowi do środków farmakologicznych. Dopiero od 2006 roku kobiety w Polsce będące w niechcianej ciąży zaczęły mieć dostęp do środków poronnych sprzedawanych przez Internet. W Internecie od 12 lat prężnie funkcjonuje forum Kobiety w sieci świadczące pomoc przez telefon zaufania osobom, które są w trakcie samodzielnie sprowokowanego poronienia. Członkinie Kobiet w sieci to osoby, które same mają doświadczenie samodzielnej aborcji i wykorzystują je niosąc pomoc innym kobietom. Badania prowadzę od grudnia 2018 roku, w specyficznym kontekście politycznym. 7 stycznia 1993 roku Sejm uchwalił ustawę o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz.U. 1993 nr 17 poz. 78). Jej przepisy są jednymi z najbardziej restrykcyjnych w Europie. W swoich badaniach analizuję indywidualne strategie przerywania niechcianej ciąży przez kobiety w kraju, w którym obowiązuje restrykcyjne prawo antyaborcyjne. Przyglądam się zjawisku samoobsługi aborcyjnej, które ma miejsce gdy osoba decyduje się wykonać własną aborcję poza placówką medyczną, najczęściej w domu przy pomocy członkiń grupy Kobiety w Sieci. Analizę opieram o wstępne wyniki badań przeprowadzonych metodą indywidualnych wywiadów pogłębionych z członkiniami grupy Kobiety w Sieci. Moje badania wnoszą wkład w polską socjologię płci i wiążą się z wieloma wyzwaniami. Badam zjawisko społeczne, które funkcjonuje w Polsce dopiero od 13 lat, a które nie zostało do tej pory opisane w literaturze przedmiotu. Badam obszar praw człowieka, których egzekucja w Polsce podlega kryminalizacji, a środowisko prze-ciwne aborcji od lat prowadzi kampanię na rzecz przemian kulturowych zmierzających do dalszej stygmatyzacji aborcji. Kontekst badań wymaga zbudowania szczególnej więzi i zaufania między badaczką a badanymi oraz zapewnienia bezpieczeństwa rozmówczyń. Prowadzone przeze mnie badania mają też charakter badań zaangażowanych. Sama jestem aktywistką na rzecz zwiększenia dostępu do aborcji i mam nadzieję, że wyniki moich badań wpłynął na dyskurs wokół aborcji i przyczynią się do jej normalizacji. Łączenie aktywizmu z pracą badawczą wiąże się jednak z dodatkowymi wyzwaniami – kwestią braku dystansu do tematu badań oraz ryzykiem oskarżeń o brak obiektywizmu („going native”) wywodzące się z obowiązującego paradygmatu w polskiej socjologii. Badania nad podziemiem zorganizowanym głównie online opartym na samopomocy i wiedzy praktycznej, w obszarze, w którym jestem osobiście zaangażowana politycznie wiąże się więc z wyzwaniami na poziomie etycznym i metodologicznym, ale też politycznym i prawnym.

Referat wyłożony:

Marcin Grudzień (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie):
Męskie kręgi jako przykład grup wsparcia dla mężczyzn

Zmiany zachodzące w społeczeństwach rozwijających się, jakim jest społeczeństwo polskie stawiają przed mężczyznami nowe wyzwania związane z pełnieniem przez nich różnego rodzaju ról społecznych. Jedną z kwestii zasługujących na rozpoznanie badaczy są przyczyny powstawania, motywacje mężczyzn do udziału, tematyka i specyfika działalności oraz korzyści związane z funkcjonowaniem męskich ruchów społecznych a wśród nich męskich kręgów. Prezentowane badanie pozwoliło przygotować zestawienie męskich grup wsparcia w Polsce. Zróżnicowane w spojrzeniu na kondycję mężczyzny, światopoglądowo odmienne i aktywizujące mężczyzn różnymi metodami męskie kręgi opisywane są przy pomocy teoretycznych koncepcji nowych ruchów społecznych (Tourein, Offe). Jednym z celów badania było przygotowanie typologii męskich postaw w stosunku do zjawiska tzw. kryzysu męskości oraz koncepcji „nowego mężczyzny". Męskie kręgi nawiązując do tradycji dawnych kultur, które celebrowały święta, inicjacje, polowania i wojny, w których męska solidarność okazywała siłę, jednocześnie stawiają sobie za cel kształtowanie w relacjach męskości empatycznej i wrażliwej, poszukującej bliskości i partnerstwa z płcią przeciwną i własną. Zarówno w teorii leżącej u podstaw działania jak i praktyce męskich spotkań odwołują się np. zarówno do modelu patriarchalnego postrzegania relacji społecznych, jak indiańskiej i buddyjskiej duchowości czy różnego rodzaju koncepcji rozwoju osobistego człowieka. Posiadają określoną rytualizację spotkań i sposobów na budowanie męskich relacji. Można o nich mówić w dwóch wymiarach. Po pierwsze, w wymiarze praktycznym – chodzi w nich o wspólne spędzanie czasu, rytuały i działania w gronie mężczyzn, które przyczyniają się do budowania trwałych relacji oraz podnoszenia kompetencji, w takich obszarach życia, jak relacje z kobietami czy ojcostwo. Po drugie zaś, w wymiarach filozoficznym i symbolicznym – celem jest refleksja nad problemami mężczyzn związanymi z samotnością oraz re/de konstrukcją tożsamości. Męskie kręgi stanowią stosunkowo nowy wkład w koncepcje socjologiczne nowych ruchów społecznych. Są widocznym faktem refleksji podejmowanej przez mężczyzn w obszarze własnej tożsamości. Niekiedy wśród badaczy stawiane są pytania, w jakim stopniu można w przypadku tych męskich inicjatyw mówić o kształtowaniu się nowego oblicza męskości a na ile jest to tęsknota za tradycyjnym jej modelem.

G75. SOCJOLOGICZNE STUDIA NAD MĘŻCZYZNAMI I MĘSKOŚCIAMI W POLSCE. RÓŻNORODNOŚĆ, PRZYNALEŻNOŚĆ I (RE)DEFINIOWANIE

Organizatorki: Urszula Kluczyńska (Collegium Da Vinci w Poznaniu), **Katarzyna Suwada** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Język obrad: polski

Krytyczne studia nad mężczyznami i męskościami funkcjonują na świecie jako odrębna subdyscyplina socjologiczna od ponad trzydziestu lat. Ich celem jest krytyczna refleksja nad zmieniającymi się modelami męskości oraz mężczyznami jako upłciowionymi jednostkami. Choć krytyczne studia nad męskościami i mężczyznami bazują w dużym stopniu na zachodnich analizach i konceptach teoretycznych, to jednak w polskiej myśli społecznej problematyka męskości stanowi coraz częściej podejmowany obszar badawczy. Choć płeć jest jednym z głównych wymiarów organizujących życie społeczne, to jednak ciągle nie jest dla nas oczywisty opis mężczyzn i ich sytuacji z genderowej perspektywy. Tymczasem nierówności płciowe dotyczą nie tylko relacji pomiędzy kobietami i mężczyznami, ale również relacji pomiędzy różnymi grupami mężczyzn. Badania jednoznacznie pokazują, że mężczyźni nie są jednolitą grupą. Poczucie przynależności do grupy mężczyzn deklarują różni mężczyźni, charakteryzujący się różnymi cechami społeczno-demograficznymi. W analizach socjologicznych jesteśmy uwrażliwieni na dostrzeganie różnic, przecięć i uwikłań. Studia nad mężczyznami i męskościami pokazują, jak poszczególne kategorie społeczne wzajemnie na siebie nachodzą, zazębiają się, krzyżują i jak wpływają na opis różnych mężczyzn, relacje pomiędzy nimi i sposoby definiowania męskości. Takimi kategoriami są między innymi wyznanie, rasa, wiek, klasa społeczna, miejsce zamieszkania, poziom sprawności fizycznej, różnicuje również kwestia seksualności, więzi rodzinnych, stosunek do równości, ciała, czy realizacji opieki. To oczywiście tylko kilka wymiarów, które wzajemnie na siebie nachodzą i się przecinają. W obrębie tych różnic i podobieństw znajduje się mężczyzna, który definiuje swoją tożsamość i męskość. Badacze i badaczki podejmujący studia nad mężczyznami i męskościami zwracają uwagę, że wzorce męskości ulegają zmianie i proponują nowe ujęcia teoretyczne problemu. W konsekwencji mamy dzisiaj całą siatkę pojęciową pozwalającą opisać i analizować relacje pomiędzy mężczyznami, jak również pomiędzy mężczyznami i kobietami, począwszy od klasycznej już koncepcji męskości hegemonicznej zaproponowanej przez Raewyn Connell, poprzez teorie męskości inkluzywnych i ortodoksyjnych, męskości opiekuńczych, czy męskości hybrydowych. Analizy te pozwalają zrozumieć współczesne zmieniające się społeczeństwa, zwłaszcza w kontekście ciągle utrzymujących się nierówności płciowych, a także innych nierówności

społecznych. Skupiając się na tematyce męskości chcemy odejść od uproszczeń i skupić się na różnorodności i różnych głosach mężczyzn. Niezbędna jest w tym celu krytyczna analiza istniejących teorii, a także danie przestrzeni umożliwiającej sproblematyzowanie męskości. Celem tej grupy jest zatem zarówno odniesienie się do istniejących teorii, jak również dyskusja nad nowymi koncepcjami teoretycznymi uwzględniającymi różne wymiary życia społecznego, które prowadzą do socjologicznego opisu męskości. Teoria jednak rzadko powstaje w oderwaniu od empirii, więc interesują nas również badania socjologiczne, które podejmują problem z różnych perspektyw i mogą wzbogacić coraz dynamiczniej rozwijające się w Polsce studia nad mężczyznami i męskościami. Tematyka tej grupy wpisuje się w obszar analiz nowo powołanej Sekcji Socjologii Płci.

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.5

Referaty wygłaszane:

Radosław Kossakowski (Uniwersytet Gdański), **Honorata Jakubowska** (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), **Dominik Antonowicz** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Reprodukowanie hegemonicznej męskości w kulturze kibiców. Analiza performansów polskich kibiców ultras*

Pomimo zwiększającej się tolerancji dla różnych typów męskości w sporcie (Anderson 2011), stadiony piłkarskie w Polsce pozostają przestrzeniami, w których ‚hegemoniczna męskość' (Connell 1987) i ‚homospołeczne więzi' (Lipman-Blumen 1976) są silnie obecne, wzmacniane i reprodukowane w drodze licznych okołomeczowych praktyk, zawierających między innymi performanse ultras (przede wszystkim w formie wielkoformatowych choreografii). Prezentacja skupia się na takich performansach, które odgrywają znaczącą rolę w budowaniu tożsamości kibiców i kształtują kulturę ultras w Polsce (podobnie jak w innych krajach; Kossakowski i in. 2018; Doidge and Lieser, 2018). Celem prezentacji jest analiza choreografii, flag przygotowanych przez kibiców ultras (kibiców odpowiedzialnych za performatywny wymiar kibicowania), w kontekście reprodukowania homospołecznych więzi i specyficznych typów męskości dominujących w tej kulturze. Struktura prezentacji jest następująca. Na początku przybliżony będzie szerszy społeczno-kulturowy kontekst transformacji kibicowania w Polsce, który jest kluczowy dla zrozumienia treści kibicowskiej kultury, także w kontekście wytwarzania się specyficznych form męskości dominujących w jej ramach. Następnie, przybliżona będzie metodologia badań, która dedykowana jest analizie treści czasopisma o kibicowskiej tematyce. Natomiast, główna część prezentacji dotyczy prezentacji i analizy pięciu typów męskości manifestujących się w performatywnej formie. Analiza performansów ultras jest oparta na materiałach opublikowanych w magazynie o tematyce kibicowskiej: „To My Kibice", najważniejszego pisma w tym zakresie, dostępnego w szerokiej dystrybucji w Polsce. Pismo publikuje bardzo bogaty materiał wizualny, który stanowi kluczową część zawartości pisma. Okres wzięty pod uwagę obejmował lata 2006-2016 i zawierał 131 numerów pisma. Analiza obrazów dostępnych w piśmie umożliwiła wyodrębnienie sześć dominujących motywów odnoszących się do reprodukowania i wzmacniania hegemonicznej męskości polskich kibiców. Zidentyfikowane motywy to: a) „muskularni fighterzy"; b) „bezprawie"; c) „rycerskość", d) „braterstwo"; e) „patriotyczni bohaterowie"; natomiast szósty motyw odnosi się do treści o tematyce homoseksualnej, używanej przede wszystkim do poniżenia kibiców innych drużyn. Performanse ultras, jako nośniki najważniejszych wartości kultury kibicowskiej, nakreślają bardzo charakterystyczny obraz męskości. Wpisuje się ona w ramy konceptu ‘hegemonicznej męskości' — opiera się na kulcie siły fizycznej, deprecjonowaniu „słabych" typów męskości (np. homoseksualnych; słabszych fizycznie), promowaniu tradycyjnych powinności mężczyzny (patriotyzm i militaryzm) oraz podkreślaniu „braterskiego" charaktery wspólnoty. Charakterystyka wzorców męskości dominujących na piłkarskich trybunach wpisuje się w szerszą dyskusję na temat męskiej tożsamości kształtowanej w różnych kulturowych niszach i subkulturach.

Katarzyna Leszczyńska (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Praktyki reprodukowania męskości hegemonicznej w organizacjach religijnych. Retradycjonalizacja i militaryzacja męskości w doświadczeniach polskich migrantów w Polskiej Misji Katolickiej w Anglii*

Celem wystąpienia jest analiza procesów retradycjonalizacji i militaryzacji męskości w środowiskach polskich migrantów, aktywnych w organizacjach religijnych Polskiej Misji Katolickiej w Anglii. W prezentacji przedstawiam wyniki badań przeprowadzonych w projekcie badawczym w latach 2017-2019 (finansowanie Narodowe Centrum Nauki w Polsce), szczególnie zaś wywiadów pogłębionych z religijnymi polskimi mężczyznami oraz kobietami migrującymi do Anglii, oraz obserwacji uczestniczących. Gender rozumiem w kategoriach instytucji społecznej, konstytuowanej przez rekursywne relacje między praktykami społecznymi i społecznymi regułami. Męskość, w tym ujęciu, jako zinstytucjonalizowane praktyki społeczne, może być reprodukowana zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety. Polskie Misje Katolickie to organizacje religijno-migracyjne działające w transnarodowych kontekstach krajów wysyłających i przyjmujących. PMK działają w społeczeństwach migracyjnych i pełnią wobec Polek i Polaków funkcje religijne, społeczne i kulturowe. Transnarodowe środowisko wpływa na sposoby działania w obrębie PMK, w tym na praktykowane wzory płci w przestrzeniach

organizacji PMK. Jednym z wzorów płciowych, który jest powszechnie praktykowany i reprodukowany w obrębie organizacji PMK jest wzór hegemonicznej męskości. Wzór ten realizuje się różnorodnych praktykach społecznych. Jedne z kluczowych praktyk, które służą podtrzymywaniu oraz mobilizowaniu tego wzoru, to retradycjonalizacja męskości oraz militaryzacja. Retradycjonalizacja oznacza przywoływanie i odtwarzanie w działaniach (zbiorowych i indywidualnych) mitycznej, przeszłej i utraconej męskości, militaryzacja natomiast osadza działania społeczne w ramach kulturowej wojny, walki, konfrontacji. Praktyki te, jak pokazują badania, odnoszą się do kontekstu kulturowo-społecznego społeczeństwa angielskiego, w którym żyją polscy migranci. Szczególnie ważne są tu cztery wymiary kontekstu, wobec których mężczyźni podejmują praktyki konfrontacyjne. Pierwszym z nich jest islam i wielokulturowość; jak pokazują badania, konfrontacja polskich religijnych mężczyzn z islamem staje się symboliczną areną, w której dochodzi do próby męskich sił i zmagań o dominację nad kontrolą społecznego porządku. Pozostałe konteksty, do których przede wszystkim odwołują się moi badani w praktykach hegemonicznej męskości to: naród polski i tożsamość narodowa, sekularyzacja oraz lokalne Kościoły (katolicki w Anglii i anglikański), które są krytykowane i dezawuowane.

Aleksandra Drabina-Różewicz (Uniwersytet Wrocławski): *Oblicza współczesnej męskości w warunkach prekaryzacji pracy i kruchości życia*

Kobiecość i męskość mogą być współcześnie niezwykle istotnymi wymiarami postrzegania, opisywania i społecznego doświadczania przemian zachodzących na rynku pracy, w tym zjawiska prekaryzacji pracy i postępującej wraz z nią kruchości życia (Butler, 2004) oraz radzenia sobie z nimi. Jak wskazuje Silvia Federici (2006), jednym z głównych zarzutów wobec teorii prekaryzacji pracy jest prezentowanie jej założeń jako ślepych na płeć, co zauważa i opisuje także polska badawcza Ewa Majewska (2015). Zarówno kobiety jak i mężczyźni mogą odczuwać koszty przystosowania się do elastycznego modelu zatrudnienia, nie tylko w postaci konfliktów charakteru i doświadczenia ale również problemów z nadawaniem swojej tożsamości formy narracji (Sennett 2006). Standing (2014) twierdzi, że postępująca w gospodarce kapitalistycznej prekaryzacja powoduje kryzys roli i tożsamości mężczyzn dotychczas cieszących się niezłomną dominacją. Męskość wydaje się znajdować w stanie swoistego kryzysu, jednak o właściwościach daleko wybiegających poza te, które wskazywał Zbyszko Melosik (2006), pisząc o kryzysie męskości. Wobec tego, że prekaryzacja na dobre zmienia stosunki zatrudnienia i tożsamość pracowniczą, a praca najemna nadal pozostaje centralną kategorią identyfikacji młodych mężczyzn i tradycyjne wzorce są nadal reprodukowane (Trapmann, 2012), można przypuszczać, że męskość doświadcza pewnego rodzaju zagubienia i niedopasowania, które mogą poważnie naruszać fundamenty ich identyfikacji. Mężczyźni stoją dziś przed wyzwaniem, aby odnaleźć i zdefiniować swoją tożsamość oraz poczucie wartości, które będą wykraczać poza sferę jedynie pracy zarobkowej (Lee, Owens, 2002). Referat będzie próbą odpowiedzi na wskazane powyżej potrzeby redefinicji i poszukiwania współczesnych wymiarów męskiej tożsamości, które ulegają niezwykle dynamicznym przemianom. Postaram się wykazać, jak ważne jest, aby sięgać głęboko do biografii mężczyzn, aby móc zrozumieć przemiany, jakie dotyczą doświadczeń współczesnej męskości. Wystąpienie oprę na wynikach finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki oraz Deutsche Forschungsgemeinschaft projektu PREWORK („Młodzi pracownicy prekaryjni w Polsce i Niemczech: socjologiczne studium porównawcze warunków pracy i życia, świadomości społecznej i aktywności obywatelskiej”) nr umowy NCN: UMO-2014/15/G/HS4/04476, DFG: TR1378/1-1”„. Zamierzam zaprezentować rozważania na temat relacji między płcią a prekaryjnością, jakie są rezultatem przeprowadzonych analiz w ramach pracy zespołowej przy module jakościowym projektu PREWORK oraz przygotowywania powstającej pracy doktorskiej pod tytułem: „Kobiecość i męskość w narracjach biograficznych młodych pracowników”. Przedstawię je za pomocą studium biografii dwóch mężczyzn, w których będę poszukiwać męskich sposobów doświadczania zjawisk osadzonych w problematyce budowania tożsamości płciowej w warunkach prekaryzacji pracy i życia. Przy studium dwóch wybranych spośród zrealizowanych w ramach projektu narracyjnych wywiadów biograficznych będę skupiać się na analizie procesów jakie ujawniają się w narracjach i poszukiwać momentów przełomowych, potencjału trajektoryjnego oraz przemian tożsamościowych w biografiach za pomocą wskazówek analitycznych Fritza Schuetze (Schuetze, 2012). Postaram się przyjrzeć dwóm kwestiom. Po pierwsze zastanowię się nad tym, w jaki sposób kształtują się relacje między warunkami na rynku pracy, jakich doświadczają badani oraz konstruowaniem męskiej tożsamości w obliczu strategii radzenia sobie z problemami. Po drugie na tle struktur narracji biograficznej w obu przypadkach, postaram się naświetlić procesy budowania męskości poprzez poszukiwania odniesień szczególnie do konstruowania życia rodzinnego, zawodowego oraz wkraczania w związane z tymi sferami role społeczne.

Marta Gospodarczyk (Uniwersytet Warszawski): *Rolnicy, kowboje, nieudacznicy — konstrukty wiejskich męskości i sposoby ich badań*

Wiejscy mężczyźni są grupą, która w powszechnych wyobrażeniach składa się z roszczeniowych rolników, bądź nieudaczników. W polskich naukach społecznych zajmujących się wsią mężczyźni są niemalże niewidoczni. Co to znaczy być mężczyzną na wsi? Czy męskość wiejska musi być tradycyjna? Czy wieś polska to zagłębie patriarchatu? Referat ma na celu analizę koncepcji, kierunków i perspektyw badawczych, za pomocą których opisywani są w naukach społecznych wiejscy mężczyźni

i wiejskie męskości. Systematyczne rozpoznanie mapy naukowego dyskursu na styku wiejskości i męskości pozwoliło na wytypowanie czterech kategorii, wokół których definiowane są cechy wspólne, jak i zróżnicowanie wiejskich męskości. Należą do nich: rolnictwo i jego znaczenie w konstruowaniu figury rolnika/farmera jako symbolu męskości wiejskiej; alkohol i publiczne odgrywanie męskości; seksualność i erotyczne obrazy wsi; małżeństwo heteroseksualne i praktyki rodzicielskie. Udało się też wyodrębnić konteksty społeczne, które wyznaczają główne obszary wytwarzania, ale też przemiany znaczeń związanych z wiejskimi męskościami. Analiza powstała w oparciu o korpus najważniejszych publikacji poświęconych relacjom między gender a wsią w społeczeństwach szeroko pojętego Zachodu (Stanów Zjednoczonych, Norwegii, Francji, Wielkiej Brytanii, Australii, Nowej Zelandii) publikowanych w ostatnich dwóch dekadach. Jej zadaniem jest zwrócenie uwagi na obszar mało odkryty w polskiej socjologii i stworzenie swoistej mapy pojęciowo-teoretycznej mogącej stanowić inspirację dla przyszłych badań.

Wojciech Śmieja (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Męskość i nostalgia w polskiej prozie współczesnej*

Referat stanowi próbę opisu tego, co przydarzyło się pierwszemu pokoleniu mężczyzn socjalizowanych w warunkach półperyferyjnego kapitalizmu ŕ la manière polonaise. Mężczyzn dojrzewających u „końca pokoleń podległości" (termin Jarosława Kuisza); mężczyzn, którzy nie mogli łatwo identyfikować się z pokoleniem ojców, pokoleniem ukształtowanym — na dobre i złe — w innym systemie gospodarczym i politycznym Polski Ludowej. Mężczyźni z tego pokolenia to moi plus/minus rówieśnicy. Mają mniej więcej czterdzieści lat, właśnie osiągnęli apogeum swojej produktywności i, jeśli można się tak wyrazić, społecznej przydatności — kiedy mieli dwadzieścia lat, być może, jak ja, słuchali Midlife Crisis w wykonaniu Faith No More w błogim przekonaniu, że zjawisko ich nie dotyczy. Dziś tytułowy kryzys ich dopada, ale ta wpisana w psychiczny i biologiczny rozwój sytuacja przeżywana jest w momencie kryzysu formacji gospodarczej (kapitalizm) i politycznej (demokracja liberalna), w ramach której byli socjalizowani. Należący do tej mniej więcej generacji pisarze w ostatnich kilku latach opublikowali książki, które na różne sposoby, czasem niebezpośrednio, dokumentują kondycję tego pokolenia mężczyzn. Według zaproponowanego klucza „męskości" czytam m.in.: *Dziewięćdziesiąte* Sławomira Shutego, *Wymazane* Michała Witkowskiego, *Wzgórze psów* Jakuba Żulczyka, *Fajrant* Andrzeja Muszyńskiego, *Dżender domowy* Huberta Klimko-Dobrzanieckiego, *Inną duszę* Łukasza Orbitowskiego, *Siwy dym* Ziemowita Szczerka, *Mikrotyki* Pawła Sołtysa, *Rzeczy, których nie wyrzuciłem* Marcina Wichy, *Echo słońca* Waldemara Bawołka. Syntetyzując ten rozproszony obraz męskości pokolenia, które przeżywało młodość wraz z wolnorynkową obietnicą nieskończonego przepływu i konsumpcji, nieograniczonej wolności dostrzegamy, że w dwadzieścia lat później już wie, że obietnice były formułowane na wyrost i zamiast transnacjonalizacyjnej globalności skazane jest na peryferyjność, zamknięcie, przeżucie przez rynek (wszyscy bohaterowie współczesnej prozy wracają na prowincję). Mężczyzn ścigają demony własnych rodziców, giddensowska „czysta relacyjność" związków wypala emocjonalnie, alienacyjne siły rynku izolują (stąd pojawiające się w tej prozie nostalgiczne narracje „kumplostwa"), a ojcostwo, jeśli w ogóle doświadczane, pozostaje poza sferą jakiejkolwiek werbalizacji.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.5

Referaty wygłaszane:

Anna Wójtewicz (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Praktyki kulturowe odnoszące się do ciała w życiu codziennym czterech pokoleń polskich mężczyzn*

Problematyka męskich praktyk odnoszących się do ciała jest od kilku dekad przedmiotem zainteresowania nauk społecznych, szczególnie zachodnich (Bordo 2000, Connell & Woods 2005; Howson 2005; Coffey 2016). Na mężczyzn jest wywierana coraz większa kulturowa presja, by bardziej angażowali się oni w praktyki cielesne. Badacze koncentrują się na zagadnieniach ogólnych, na praktykach młodych mężczyzn, albo na wybranych praktykach, dotyczących np. znaczenia muskulatury. Niewiele jest badań poświęconych ciałom starszych mężczyzn. Brakuje też badań porównujących praktyki mężczyzn reprezentujących różne grupy wiekowe (Tuna, Cowling & Hamington et. al. 2002; Jackson 2016; Lefkowich, Oliffie, Clarke & Hannan-Leith 2017). W Polsce problematyka ta nabrała szczególnego znaczenia wraz z transformacją ustrojową i rozwojem stylów życia opartych na konsumpcji, której ciało, tak kobiece, jak i męskie jest przedmiotem (Melosik 2006; Wojnicka, Ciaputa 2011). Referat będzie uwzględniał znaczenie, jakie ciało ma dla mężczyzn w kontekście codziennych praktyk z nim związanych, perspektywę pokoleniową charakterystyczną dla polskiego społeczeństwa, dominujące przekazy kulturowe oddziałujące na praktyki cielesne mężczyzn w różnych okolicznościach społeczno-politycznych oraz symptomy zmiany społecznej generowanej przez ewoluujące praktyki cielesne. Dane wykorzystane w referacie będą pochodziły z analizy danych

zastanych oraz analizy jakościowej danych z wywiadów pogłębionych z elementami wywiadu biograficznego z przedstawicielami czterech pokoleń mężczyzn (od Baby Boomers po tzw. pokolenie X). W analizie praktyk nie chodzi o spektakularne działania, ale rutynowe, czasem intymne czynności mające na celu sprostanie kulturowo narzucanym normom wyglądu męskiego ciała. Związek miedzy praktykami a porządkiem społecznym wyraża się przez: (1) zrozumiałość, czyli nadawanie temu co się robi w ramach praktyk wspólnego sensu; (2) przez fakt, że praktyki są „miejscem" w czasie i przestrzeni, gdzie spotyka się wielu aktorów by działać oraz ustanawiać role, przynależność do grup oraz znaczenia; (3) przez wpływanie na relacje między jednostkami a infrastrukturą oraz (4) rutynizację i odtwarzanie ładu społecznego za pomocą powtarzalnych działań, co wiąże się także z kwestią sprawowania władzy i wpływania na praktyki innych (Schatzki 1996; Nicolini 2012; Reckwitz 2002; Shove, Panzar, Watson 2012). Praktyki cielesne mężczyzn zaczynają przypominać praktyki kobiet. Przedstawicielom obu płci towarzyszą podobne lęki, a ciało jest jednym z niewielu obszarów sprawowania kontroli. Badacze wiążą ten fakt z presją ekonomiczną wywieraną na mężczyzn przy jednoczesnej emancypacji społeczno-ekonomicznej kobiet. Oznacza to, że mężczyźni, podobnie jak kobiety, muszą znajdować czas na praktyki cielesne, zarządzać swoim ucieleśnionym wizerunkiem i opanować techniczne aspekty dbania o ciało. Zmienia to strukturę czasu wolnego, konfigurację pełnionej roli społecznej, jak i wyobrażenie o sobie w relacji do innych (Bordo 2000; Dewing & Foster 2007). Poprzez męskie praktyki można przyglądać się przebiegowi podziałów społecznych, stylom życia i przemianom związanym z definiowaniem ról płciowych. W tym kontekście istotny jest także klasowy wymiar męskich praktyk cielesnych. Dotychczasowe studia koncentrują się na praktykach cielesnych klasy średniej i wyższej. Podejście przedstawicieli klas ludowych jest niedoreprezentowane. Należy się zastanowić, czy np. korzystanie z siłowni jest tak samo traktowane przez tzw. białe kołnierzyki i mężczyzn pracujących fizycznie. Istotne jest nie tylko jakie są podobieństwa i różnice w praktykach reprezentantów różnych klas, ale także czy wzory praktyk w dłuższej perspektywie czasowej przechodzą między klasami (Klimczak-Ziółek 2014; Olko 2018).

Oleksandra Ptychkina (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Przemiany procesu konstruowania dojrzałej męskości w Polsce*

Referat jest raportem z badań jakościowych nad procesami konstruowania dojrzałej męskości we współczesnej Polsce. Od lat 70. w teoriach socjologicznych zakładano, że męskość nie jest monolitem, lecz czymś dynamicznym, konstruktem, który zależy od dyskursu i kontekstu społecznego. Posiadanie męskiego ciała nie jest wystarczające, by uznać, że osoba jest mężczyzną – istnieją pewne normy kulturowe (cechy charakteru, zachowanie, porządane role społeczne). W większości kultur tradycyjnych istniały szczególne obrzędy, które miały ważne znaczenie dla jednostki i społeczeństwa i dotyczyły męskiego dorastania symbolicznego. Te rytuały przejścia łączyły funkcje obrzędu i mitu: odzwierciadlały rzeczywistość, wyznaczały formy zachowania człowieka w relacjach z sacrum oraz proces przekazywania tradycyjnych norm i wartości nowym pokoleniom. Przez inicjacje człowiek nabywał wiedzę dotyczącą organizacji, mitów i tradycji plemienia, swojej roli społecznej. Niemniej jednak, te obrzędy też są obecne we współczesnym społeczeństwie. Wraz z wieloma procesami i zjawiskami w życiu społecznym, takimi jak industrializacja, technologizacja, ruchy feministyczne zmienił się nie tylko dyskurs społeczny, ale i postrzeganie męskości (spotykamy takie zwroty jak „kryzys męskości" albo „przemiany męskości"). Problem odnalezienia swojej tożsamości, w tym płciowo-męskiej jest bardzo istotny, bo jednostka w czasach dzisiejszych nierzadko jest pozbawiona zinstytucjonalizowanych drogowskazów i samodzielne buduje swoją tożsamość. Proces stawania się mężczyzną też odzwierciedla podstawowe wartości kultury, które były wynikiem warunków jej historii, pomaga nam zobaczyć ich sens. Co za tym idzie, zbadanie przemian procesów konstruowania męskości jest szczególnie ważną sprawą, odzwierciedlającą zmiany, zachodzące w społeczeństwie. Głównym problemem badawczym więc było pytanie o to, jakie praktyki inicjacyjne w drodze do osiągnięcia dojrzałej męskości są podejmowane przez mężczyzn w kulturze współczesnej, ale też jak przebiega ta inicjacja, czym się charakteryzują etapy tego procesu (od przedliminalnego do postliminalnego), jaką rolę gra otoczenie mężczyzny i jakie punkty przełomowe można spotkać na tej drodze w porównaniu z sytuacją w społeczeństwie tradycyjnym.

Marta Sałkowska (Collegium Civitas w Warszawie): *Być ojcem osoby z niepełnosprawnością w Polsce. Analiza wywiadów z mężczyznami*

Celem referatu jest prezentacja doświadczeń mężczyzn, którzy mają dzieci z niepełnosprawnościami. Doświadczenia te rzadko stają się przedmiotem badań socjologicznych. Dlatego też wiedza, zarówno ekspercka, jak i potoczna na ten temat jest niezwykle uboga oraz zdominowana przez stereotyp ojca, który odchodzi od rodziny z niepełnosprawnym dzieckiem. Tymczasem społeczna rola ojca jest współcześnie definiowana na nowo, zmieniają się społeczne oczekiwania z nią związane. Czy i w jakim stopniu zmiany te dotyczą również ojców dzieci z niepełnosprawnością? Czy w ogóle można wyróżnić społeczną rolę ojca osoby z niepełnosprawnością? Główną teoretyczną perspektywą analityczną jest perspektywa symbolicznego interakcjonizmu i koncepcja Herberta Blumera dotycząca nadawania znaczeń obiektom. Zrekonstruowane zostaną subiektywne znaczenia nadawane przez ojców niepełnosprawności ich dzieci (niepełnosprawności postrzeganej jako obiekt), konsekwencje niepełnosprawności dziecka dla mężczyzn oraz dla sposobu definiowania i wypełniania roli ojca. Podjęta zostanie próba udzielenia odpowiedzi na pytanie: co to znaczy być ojcem osoby

z niepełnosprawnością w Polsce? Materiał empiryczny stanowią wywiady z ojcami (osobami publicznymi) osób z niepełnosprawnościami opublikowane w dwóch tomach „Listy obecności" (2011 i 2017) przez Stowarzyszenie Bardziej Kochani.

Michał Bomastyk (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Ontologia tego, co męskie. Reprezentacja męskości w przestrzeni medialnej*

Celem referatu jest analiza ontologii męskości w perspektywie filozoficznej jak również ukazanie jej reprezentacji w przestrzeni medialnej, na przykładzie wytworów kultury popularnej: reklam, teledysków i seriali. Ontologię męskości określam jako usytuowanie tego, co męskie w świecie wraz z przymiotami i egzystencjalnymi możliwościami mającymi znaczący wpływ na konstrukcję męskiej podmiotowości w kulturze zachodnioeuropejskiej. Na ontologię składają się procesy socjalizacji, ujarzmiania, kształtowanie się ontologicznego bezpieczeństwa, etc. Opisując proponowane zagadnienie wykorzystuję aparaturę pojęciową znaną przede wszystkim filozofii. Osadzenie jej jednak w szerszym kontekście empirycznym pozwala spojrzeć na prezentowane w tym referacie zagadnienie z socjologicznej perspektywy. Opisując ontologię tego, co męskie prezentuję różne typy męskości, aby pokazać, że męskość nie jest pojęciem homogenicznym i mieści w sobie wiele strategii tożsamościowych i możliwości dla konstruowania podmiotowości. Podkreślam konieczność poszerzania perspektywy w myśleniu o męskości, tak aby ta nie wyczerpywała się najpełniej w realizacji wzorca hegemonicznego. W tym celu odwołuję się do rozważań podejmowanych przez Donnę Haraway i Judith Butler. Jest to zasadne i potrzebne, aby pokazać konieczność realizowana modelu polityki solidarnej oraz wdrażania społecznego modelu unisex. Prezentacja wytworów kultury popularnej pozwala zobrazować ową konieczność.

Rafał Majka (Wyższa Szkoła Europejska im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie): *Seks po PrEPie*

Pojawienie się Truvady, a z czasem i jej tańszych generycznych odpowiedników, funkcjonujących pod nazwą PrEP, zrewolucjonizowało relacje seksualne w społecznościach gejowskich. Z relacji mężczyzn przyjmujących PrEP, czyli tabletki blokujące procesy kopiowania się wirusa HIV, wynika, że PrEP pozbawił ich lęku przed kontaktami homoseksualnymi, pozwolił odzyskać przyjemność z seksu, który został historycznie (na początku epidemii HIV/AIDS) powiązany z ryzykiem i potencjalną stygmatyzacją społeczną (mężczyzn seropozytywnych). Moje wystąpienie chciałbym oprzeć na wywiadach z mężczyznami przyjmującymi PrEP, mieszkającymi w Polsce.

G76. ŚWIAT ORGANIZACJI SPOŁECZNYCH — W POSZUKIWANIU TOŻSAMOŚCI I PODMIOTOWOŚCI, CZYLI POKOLENIE X, Y, Z NA WSPÓŁCZESNYM RYNKU PRACY W POLSCE

Organizatorzy(-rki): **Beata Pawłowska** (Uniwersytet Łódzki), **Wojciech Pawnik** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)

Język obrad: polski

Problematyka pokolenia X, Y, Z stała się jedną z wiodących w analizach socjologicznych związanych z aktywnością ekonomiczną pokoleń występujących i wstępujących na rynek pracy w XXI wieku. Przedmiotem zainteresowań socjologii organizacji i zarządzania są przede wszystkim społeczne uwarunkowania funkcjonowania organizacji i procesów zarządzania nimi, w tym dynamika procesów zachodzących w tychże organizacjach. Współczesne korporacje chcąc sprawnie funkcjonować na rynku w warunkach rosnącej konkurencji, chcąc utrzymać pozycje liderów, przy jednoczesnym zatrzymaniu najlepszych pracowników, muszą rozwiązać dylematy, które pojawiają się wraz ze zmianą warunków polityczno-gospodarczych. Odpowiadając na tytuł zjazdu proponujemy zastanowić się:

- Czy funkcjonowanie na obecnym rynku pracy trzech pokoleń rodzi problemy natury tożsamościowej i podmiotowej.
- Czy współcześni pracownicy dostrzegają różnice pokoleniowe i czy zaznacza się wyraźna zasada odrębności wyrażana w sformułowaniu – ja, my, oni?
- Co konstytuuje tożsamość współczesnego pracownika?
- Jak rozumie on przynależność do organizacji na rzecz, której świadczy usługi?
- Jak pracodawcy oceniają kompetencje społeczne aktualnych i potencjalnych pracowników w Polsce?
- Jak kadra menadżerska zarządza pracownikami trzech pokoleń?
- Jaką role w procesie zarządzania odgrywają emocje pracodawcy i pracobiorcy?
- Jak wymiar emocjonalny, w tym samoocena pracowników, wpływa na oczekiwania stawiane pracodawcom i pracobiorcom?

Propozycja zgłaszanej przez nas grupy wyrasta z korzeni przedmiotu socjologii pracy, jakim zawsze był człowiek w sytuacji pracy. Proponujemy refleksję nad bieżącymi problemami osób funkcjonujących na rynku pracy oraz prześledzenie tego jak zmieniają się pracownicy, ale także współczesne organizacje, bez zawężania tematyki do konkretnych grup pracowników. Tematy poruszane podczas prac Grupy będą oscylować wokół następujących zagadnień:

- teoretycznych i metodologicznych aspektów afektywnego paradygmatu socjologii organizacji i socjologii pracy,
- konstruowania tożsamości i podmiotowości aktorów korporacyjnych,
- działania organizacji w zmiennych warunkach otoczenia,
- kulturowych aspektów działań organizacyjnych,
- podmiotowości a uprzedmiotowienia pracownika,
- człowieka we współczesnej organizacji pracy (jego osobowość, tożsamość, adaptację do środowiska, uczestnictwo w rytuałach organizacyjnych),
- rytualizmu życia korporacyjnego,
- ekspresji emocji w życiu społecznym organizacji i ich społecznej kontroli,
- kierowania emocjami w organizacjach formalnych,
- definiowania kategorii pokolenia na rynku pracy jako egzystencjalnego faktu,
- kompetencji społecznych oczekiwanych na współczesnym rynku pracy.

Proponujemy wielowymiarowe spojrzenie na problemy pracy, organizacji i kompetencji pracowniczych. Mile widziane będą pogłębione analizy teoretyczne i empiryczne, zawierające propozycje możliwych kierunków badań oraz prezentacje wyników badań uwzględniających jakościowy i/lub ilościowy paradygmat analizy socjologicznej. Prace proponowanej grupy tematycznej będą kontynuacją problematyki poruszanej przez nas na kolejnych Zjazdach Socjologicznych (Zielona Góra, Szczecin). Ponadto prace Grupy umożliwią dalszą wymianę doświadczeń środowiska naukowego, którego w obszarze zainteresowań znalazła się socjologia pracy, organizacji oraz socjologia emocji.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.24

Referaty wygłaszane:

Sławomir Banaszak (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Menedżerowie przedsiębiorstw. Pierwsza praca a edukacja i kapitał społeczny*

Autor porusza problem pierwszej pracy w doświadczeniach respondentów badania menedżerskiego zrealizowanego na 24 zarządcach przedsiębiorstw reprezentujących najwyższy szczebel zarządzania. Wywiady pogłębione ukazują różnorodne trajektorie zawodowego awansu, a także zróżnicowane relacje w ramach struktur społecznego kapitału. Opinie wypowiadane przez respondentów uprawniają do stwierdzenia, że w czasie, gdy rozpoczynali pracę zawodową (lata dziewięćdziesiąte) doświadczali raczej konkurencyjnej ruchliwości społecznej a nie ruchliwości sponsorowanej (Turner). Jednakże, w każdym modelu rozpatrywanego makrospołecznie awansu, badani podkreślają istotne znaczenie pierwszej pracy dla dalszego rozwoju osobistego oraz rozwoju kariery. Autor rozpatruje także relacje dróg edukacyjnych respondentów oraz ich doświadczeń edukacyjnych do pierwszej pracy oraz do kolejnych miejsc zatrudnienia.

Mateusz Konieczny (Uniwersytet Warszawski): *Pokolenie ryzyka?*

Myśląc o młodych ludziach i rynku pracy warto odnieść się do czterech celów edukacji - kształcenia, socjalizacji, rozwoju indywidualnego i zmiany społecznej. Dla młodzieży najczęściej to właśnie szkoła jest miejscem, w którym uczą się kierować własnym rozwojem, aż do pełnego przejęcia odpowiedzialności za ten proces. Działanie to jest powiązane z odpowiednimi krokami wychowawczymi, sposobami kształcenia, udziałem rodziny czy posiadanymi kompetencjami. Po zakończeniu nauki młodzież rozpoczyna w swoim życiu kolejny etap, wkracza na rynek pracy i podejmuje zawodową aktywność. Okazuje się, że w Polsce 51% pracodawców ma trudności w pozyskiwaniu pracowników, w tym 75% dużych firm zatrudniających powyżej 250 osób. Największy niedobór talentów występuje w grupie wykwalifikowanych pracowników fizycznych (m.in. mechanicy, elektrycy, spawacze), kierowców oraz operatorów produkcji i maszyn (‚Niedobór talentów 2018’, ManpowerGroup).

Analizując sytuację młodzieży, przygotowującej się do wejścia na rynek pracy, należy odpowiedzieć na kilka pytań: W jakim stopniu młodzi ludzie czują się przygotowani do wejścia na rynek pracy? Jakimi kompetencjami dysponuje młodzież, a jakich kompetencji oczekują pracodawcy? Czy wyobrażenia pokolenia Z na temat przyszłego miejsca pracy są zbieżne z możliwościami rynku i ofertami ich przyszłych pracodawców? W jakim stopniu świat młodych (przyszłych pracowników) jest tożsamy z wizją ‚społeczeństwa ryzyka' przedstawionego przez Ulricha Becka? Jak wygląda wymarzone miejsce pracy młodych Polaków? W trakcie wystąpienia zostaną przedstawione wyniki i wnioski płynące z przeprowadzonych wśród uczniów szkół ponadpodstawowych warsztatów projekcyjnych (luty-marzec 2018 oraz maj-czerwiec 2019). Poprzez zestawienie wizji i oczekiwań uczniów z aktualnymi raportami i analizami dotyczącymi przyszłości zawodowej, możliwe będzie wypracowanie rekomendacji dotyczących przygotowania młodzieży do aktywności zawodowej oraz otwierania się pracodawców na przyszłych pracowników. Ponadto zebrane dane posłużą do opracowania obrazu idealnego przedsiębiorstwa, w którym chciałby pracować młody Polak.

Agnieszka Kołodziej-Durnaś (Uniwersytet Szczeciński): *Wartości młodych dorosłych a ich wyobrażenia o pracy przyszłości*

Wyobrażenia młodych dorosłych o pracy będą oddziaływać na kształt przyszłego rynku pracy. Wyobrażenia jako przedmiot badań zarówno np. psychologii procesów poznawczych jak i socjologii wiedzy są do jakiegoś stopnia odzwierciedleniem wartości. W niniejszym studium przedstawione są wyniki badania ilościowego nad wartościami młodych Polaków (z wykorzystaniem skali Rokeacha) oraz badania jakościowego (wywiady pogłębione z technikami projekcyjnymi), którego tematyka była poświęcona automatyzacji i innym cechom właściwym przyszłemu środowisku pracy (wielokulturowość zespołów/załóg, praca w izolacji, praca z robotami).

Jordan Klimek (Uniwersytet Szczeciński): *Tożsamość korporacyjna? Trwałość więzi z organizacją w kontekście współczesnego problemu poszukiwania własnej tożsamości*

Współczesna rzeczywistość społeczno-gospodarcza charakteryzuje się szeregiem procesów, związanych ze zjawiskiem globalizacji, w tym przede wszystkim wysokim poziomem mobilności, upowszechnieniem nowoczesnych narzędzi komunikacyjnych, itd. Dynamicznie rozwijające się i powszechnie dostępne efekty postępu technologicznego (środki transportu indywidualnego i zbiorowego, narzędzia komunikacyjne, aplikacje mobilne, itp.) wpływają istotnie nie tylko na sposób funkcjonowania poszczególnych jednostek, ale także organizacji i relacji w nich panujących. Stawiane przed zespołem pracowników cele i oczekiwania zorientowane są bowiem w głównej mierze na efektywność realizowanych zadań, co wymaga nabycia przez nich kompetencji o charakterze m.in. wielozadaniowości, czy też dyspozycyjności. Sprostanie tym wyzwaniom powoduje, że obowiązki i zadania zawodowe wykonywane są niemal nieustannie, przez co trudno jest odnaleźć granicę pomiędzy czasem pracy i czasem wolnym. W świetle powyższych uwarunkowań, jednoznaczna odpowiedź na pytanie kim jestem, lub kim chciałbym być pozostaje coraz częściej wyzwaniem. Budowanie własnej tożsamości wobec współczesnego świata społeczno-gospodarczego jest problemem, z którym mierzy się znaczna część społeczeństwa. Zadania tego nie ułatwiają duże organizacje, które w niemal doskonały sposób potrafią przystosować się do aktualnych warunków rzeczywistości. Pracownicy dużych przedsiębiorstw o charakterze korporacyjnym są otoczeni bardzo wysokim poziomem „komfortu" w miejscu pracy. Dostępność stołówki pracowniczej, pomieszczeń, w których można odpocząć i się „zresetować", napojów, „energetycznych snacków", itd. ma za zadanie zatrzymać pracownika przez cały dzień w miejscu realizacji swoich obowiązków zawodowych, odciągnąć go od innych „atrakcji" współczesnego świata, zniechęcić do powrotu do domu. Tym samym traktuje się pracownika jak niewolnika, który w zamian za niewiele warte dodatki jest w stanie pracować ponad uzgodnioną ze swoimi przełożonymi normę. W związku z powyższym, zasadne poznawczo wydaje się być pytanie, czy wskazane działania przedsiębiorstw korporacyjnych wpływają na pracowników w taki sposób, że wytwarzane jest u nich poczucie więzi z organizacją? W jakim stopniu jest to trwała relacja? Czy kultura organizacji współczesnych korporacji kształtuje tożsamość swoich pracowników? Artykuł prezentuje oryginalne wyniki badań zrealizowanych na próbie reprezentatywnej przedsiębiorstw województwa zachodniopomorskiego.

Rafał Muster (Uniwersytet Śląski w Katowicach): *Pokoleniowe zróżnicowanie osób bezrobotnych — na przykładzie lokalnego rynku pracy w Rudzie Śląskiej*

W referacie zostaną przedstawione wyniki projektu badawczego dotyczącego problematyki zarządzania pokoleniami na lokalnym rynku pracy w Rudzie Śląskiej. Projekt badawczy finansowany był przez Powiatowy Urząd Pracy w Rudzie Śląskiej i swoim zasięgiem obejmował trzy kategorie respondentów: osoby pracujące (N=310), osoby bezrobotne (N=430) i pracodawców (trzy sesje fokusowe). Autor referatu pełnił funkcję kierownika i koordynatora merytorycznego badań. Rozważania teoretyczne i badania empiryczne odnoszące się do problematyki zarządzania pokoleniami na rynku pracy w głównej mierze dotyczą osób aktywnych zawodowo. Dlatego też ze względu na rzadko podejmowany problem empirycznej eksploracji pokoleniowego zróżnicowania osób bezrobotnych, w referacie poruszone zostaną właśnie zagadnienia odnoszące się do tego problemu. Badania wśród bezrobotnych zostały zrealizowane za pośrednictwem standaryzowanego kwestionariusza wywiadu,

a próba miała charakter reprezentatywny i została dobrana w oparciu o dobór kwotowy, z uwzględnieniem takich zmiennych, jak: wiek, płeć, wykształcenie oraz czas pozostawania bez pracy. W zrealizowanych badaniach kluczową zmienną różnicującą bezrobotnych respondentów był ich wiek, a uzyskane wyniki agregowano osobno dla czterech pokoleń: „Baby boomers" (urodzeni przed 1965r.), „X" (urodzeni w latach 1965-1979), „Y" (urodzeni w latach 1980-1989) i „Z" (urodzeni po 1989r.). Badania pozwoliły ukazać pokoleniowe zróżnicowanie osób bezrobotnych m.in. w zakresie: - aktywności i sposobów poszukiwania pracy, - powodów ewentualnej rezygnacji z pracy, - gotowości do podjęcia pracy, - posiadanych kompetencji cywilizacyjnych (umiejętność obsługi komputera, korzystanie z Internetu, podnoszenie kwalifikacji zawodowych, posiadanie prawa jazdy kat. B, znajomość języka obcego, mobilność przestrzenna), - oczekiwań wobec pracodawców (warunki pracy, oczekiwania płacowe). Ze względu na reprezentatywność próby badawczej, wyniki zrealizowanych analiz można ekstrapolować na szerszą populację osób pozostających bez pracy. Wyniki badań mają także wymiar aplikacyjny i mogą zostać wykorzystane w kreowaniu polityki aktywizacji zawodowej bezrobotnych, uwzględniając ich pokoleniowe zróżnicowanie. Dedykowanie usług i instrumentów aktywizacji zawodowej osobom bezrobotnym z uwzględnieniem kryterium wieku powinno implikować wzrostem wskaźników efektywnego wykorzystania środków publicznych na tego typu działania.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.24

Referaty wygłaszane:

Jowita Radzińska (SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny): *Zarządzanie zmianą poprzez współpracę i solidarność: dobra praktyka czy fikcja?*

Proaktywna postawa oraz rozwój i nauka są możliwą strategią przetrwania na współczesnym rynku pracy w Polsce, zarówno dla pracownika, pracodawcy, jak i samej firmy. Efektywność zmiany związanej z nauką i rozwojem zależy od wielu czynników, a jednym z nich jest jakość współpracy związana z solidarnością. Zmiana osiągnęła dynamikę nieznaną do tej pory, a rynek pracy konsumuje i generuje te przemiany. Turkusowe organizacje, nowe modele przywództwa, stały transfer wiedzy to tylko przykłady; zmienia się praktycznie wszystko, od zasad wynagrodzeń i zatrudniania, poprzez organizację czasu pracy, aż do podziału obowiązków i samych relacji (Richard Smith, Ranjit Sidhu). Kiedy pewne aspekty pracy, jak komunikacja, zmieniają się bezproblemowo; inne, jak hierarchiczność, z oporem albo wcale. Nie bez znaczenia jest funkcjonowanie na rynku pokoleń X, Y, Z; o tak różnych doświadczeniach i różnych postawach wobec dynamiki i kierunku zmian. W jaki sposób organizacje próbują odpowiedzieć na zmieniające się realia i potrzeby zarządzając rozwojem i wspierając współpracę? W ramach wystąpienia zostaną zaprezentowane wyniki badania jakościowego opartego na obserwacji w trzech programach rozwojowych: firmy wprowadzające zmianę w organizacji i/lub zarządzaniu: 1) duża firma, 2) mała firma, 3) rozwojowe warsztaty otwarte oraz pogłębionych wywiadach indywidualnych z pracodawcami, pracownikami i trenerami (N=20). Głównym pytaniem badania było: Jakie elementy wpływają na jakość współpracy i wartości, w tym szczególnie solidarność w procesach zmiany i rozwoju? Łączyło się z nim szereg kwestii, które również zostaną omówione: 1. Jakie wartości ujawniają się w procesach zmiany i rozwoju? Które są świadomie wspierane, a które generowane spontanicznie? W jaki sposób kategoria solidarności spełnia funkcję poznawczą, porządkującą, motywującą? 2. Czy i jak pracownicy uczą się od siebie nawzajem? Czy występują różnice między pokoleniami X, Y, Z? Jak współdziałają osoby z różnych pokoleń? 3. W jakim stopniu kategorie charakterystyczne dla solidarności: partnerstwo, dobrowolność, współodpowiedzialność, potencjalna wzajemność ujawniają się w procesach zmiany i rozwoju? W jaki sposób są skorelowane z sukcesem tych procesów? Koncepcja łańcuchów rytuałów interakcyjnych Collinsa Randalla stanowi ramy teoretyczne tego projektu, ponieważ najtrafniej opisuje mechanizmy powstawania solidarności w wyniku wzajemnego oddziaływania — bliskości przestrzennej i zadaniowej, wzajemnego skupienia uwagi, uwspólniania nastroju oraz wyzwalania energii emocjonalnej. Ta ostatnia może przybrać dowolny odcień, od emocjonalnego uczucia siły, zaufania, inicjatywy do słabości, bierności, depresji, co jest związane z jednej strony z kulturą organizacyjną, a z drugiej stanowi specyficzną cechę każdej jednostki ludzkiej; jednocześnie jest obszarem możliwym do zarządzania. Pytania stawiane w badaniu, dotyczą: gotowości do świadomego zwrócenia uwagi na rolę i znaczenie emocji, umiejętności i możliwości zarządzania emocjami i ich adekwatnej ekspresji w życiu społecznym organizacji. Miejsce emocjonalności człowieka, świadomość empatii i psychologicznych dyspozycji pracownika jest atrybutem kultury organizacyjnej i nowoczesnego zarządzania. Socjologia emocji (Jan Stets, Jonathan Turner, Thomas Scheff, Theodore Kemper) oraz teorie zarządzania (Peter Senge, Peter Drucker, Andrzej Blikle) uzupełniają teoretyczną podstawę projektu. Organizacje dążą do budowania warunków do stałej wymiany wiedzy i doświadczeń, chcą budować tzw. samouczące się organizacje. Czy możliwe jest skuteczne uczenie się osób dorosłych bez solidarności jako zasady

organizującej współpracę?. Co więcej, podmiotowość, sprawstwo, partnerstwo i dobra współpraca to nie tylko warunki wpływające na jakość pracy, ale i zyski organizacji.

Karolina Rąb-Kettler (Politechnika Śląska w Gliwicach): *Millennial organisations*

Millennials, the age cohort born between 1980-1996, is by far the most educated generation that history has ever known. They are as well the largest group in the workplace. Research shows that Generation Y also works differently than their older colleagues, and they shape how today's organisations are designed and managed. According to the research conducted by Gallup, for Millennials „job is more than just a pay-check". When submitting their job applications, not only do they think about their future income, but they consider the following factors as equally important: opportunities to learn and grow „quality of manager" „quality of management" „interest in the type of work" „opportunities for advancement". Richard Florida, in his famous „The Rise of the Creative Class", describes a similar phenomenon. According to this American urban studies theorist, creative specialists, who play the predominant role it the modern economy, are most of all guided by values in their professional choices. In his study, he presents, among others, these principles, which are significant for the creative class in a working environment: „continuous development" „flexibility" working with the interesting technological stack. Organisations, even if managed by the Baby Boomers, need to adapt to its largest workforce. The fastest in this process, and the most flexible in changes are, of course, startups, predominantly tech ones. However, also big corporations implement new organisation models in order to attract millennial specialists. The most interesting, in the author's opinion, and currently very popular, are the following ones: „agile management" „holocracy" „squad model". In this paper, the author will have a closer look at these managerial models and will present their practical implementation based on two case studies (one Polish and one German tech startup). Among others, we will analyse employees' engagement and satisfaction in these companies. According to Gallup's recent study, only 10% of adult full-time employees are satisfied with their job. Also, the same number of working people are engaged in what they do. Most of them fulfil the orders with no mental nor emotional engagement in their tasks. This will help us answer these fundamental questions: Are these new managerial models reflection of Millennials' identity, or, on the contrary, do the companies instrumentalise the Generation Y values and these organisations offer nothing more than what David Graeber called „bullshit jobs".

Paweł Filipowicz (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Epifania technologiczna jako źródło innowacji radykalnej*

Charakterystyka roli klienta w procesie innowacyjnym na przykładzie innowacji radykalnej. Charakterystyka aktualnych segmentacji rynku w świetle partycypacji klienta w identyfikacji i kształtowaniu innowacji radykalnej oraz jego zachowanie jako okoliczność sprzyjająca epifanii technologicznej. Jej istota i charakterystyka traktowana jako źródło innowacji radykalnej bazującej na nowych technologiach. Próba racjonalizacji tego fenomenu i wstępnego określenia czynników inicjujących epifanię oraz identyfikacji jej miejsca w procesie zarządzania innowacjami.

Wojciech Pawnik (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie): *Wątpliwości wobec poznawczej i eksplanacyjnej mocy kategorii pokolenia X, Y, Z w warunkach polskich*

Referat podnosi znaczenie fundamentalnego dla perspektywy socjologicznej pytania o możliwość porównywania rzeczy i zjawisk nieporównywalnych. Koncepcje pokolenia X, Y, Z marginalizują znaczenie kontekstu kulturowego oraz — w kontekście paradygmatu indywidualizmu — deformują pojęcie zbiorowości. Jeśli przyjmiemy, iż przynależność do pokolenia kształtuje się na gruncie przeżycia pokoleniowego (rite de passage), które wpływa na późniejsze postrzeganie świata, trudno znaleźć jakiekolwiek podobieństwa między tzw. pokoleniami Baby Boomers oraz X, Y, Z ukształtowanymi w USA a jego polskimi odpowiednikami. Przyjmowane milcząco założenie o uniwersalności kategorii pojęciowych w świecie globalnych przepływów w rzeczywistości przybiera postać sądów wartościujących przedstawianych jako fakty. Tym samym paradygmat pozytywistyczny zdominował perspektywę właściwą badaniom interpretatywnym uwzględniającym kontekst historyczno-kulturowy.

G77. ŚWIAT SPOŁECZNY RODZINY WIEJSKIEJ

Organizatorki: Małgorzata Dziekanowska (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), **Barbara Szczepańska** (Uniwersytet Wrocławski)

Język obrad: polski

Od wielu lat wieś polska podlega intensywnym przemianom o różnorodnym charakterze i zasięgu w efekcie których, traci swój tradycyjny, rolniczy wizerunek stając się coraz bardziej zróżnicowana zawodowo. Transformacji podlegają systemy wartości ludności wiejskiej, obyczaje i wzory zachowań. Zmieniają się style konsumpcji i aspiracje życiowe mieszkańców wsi. Przeobrażeniom uległ krajobraz kulturowy, materialny i społeczny obszarów wiejskich. Soczewką, w której skupiają się i wzajemnie

przenikają różnorodne aspekty wspomnianych przemian jest rodzina wiejska. Proponujemy zatem refleksję nad stanem i kierunkami jej przekształceń w kontekście jej funkcji i struktury oraz sposobu działania w układzie lokalnym oraz ponadlokalnym. Zakładamy, że nasza dyskusja pozwoli nam, możliwie kompletnie, zrekonstruować świat społeczny współczesnej rodziny wiejskiej. Jako obszary rozważań szczegółowych proponujemy następujące zagadnienia:

- tożsamość rodziny wiejskiej;
- przemiany systemów wartości rodzin wiejskich;
- więzi międzygeneracyjne, rola seniorów i dzieci w rodzinach wiejskich;
- transformacja więzi krewniaczej, w tym również powiązania rodzin wiejskich z krewnymi mieszkającymi w miastach;
- system ról we współczesnych rodzinach wiejskich;
- uniformizacja wzorów konsumpcji pod wpływem miejskich stylów życia;
- przemiany funkcji rodziny wiejskiej;
- strategie pracy i adaptacji w rodzinach wiejskich;
- ewolucja relacji międzysąsiedzkich;
- kapitał społeczny rodzin wiejskich;
- wymiary upodmiotowienia kobiety w rodzinie i społeczności lokalnej;
- aktywność zawodowa i społeczna kobiet wiejskich;
- wpływ organizacji wiejskich na funkcjonowanie rodzin;
- instytucje w procesach wspierania rodziny wiejskiej.

Mamy również nadzieję, na wspólne poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak bardzo i pod jakimi względami zmieniła się współczesna rodzina wiejska, i co w niej pozostało najcenniejszego.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.27

Referaty wygłaszane:

Hanna Podedworna (Państwowa Szkoła Wyższa w Białej Podlaskiej): *Dezagraryzacja wsi w Polsce a przemiany funkcji rodziny wiejskiej*

Proces dezagararyzacji zmienia zasadniczo strukturę społeczną wsi i modyfikuje relacje między jej elementami. Rodzina wiejska, w przeszłości silnie powiązana z gospodarstwem rolnym, podlega emancypacji. Przemiany, które można dostrzec analizując pełnione przez nią funkcje są związane z procesem dezagraryzacji, ale także ze zmianami społecznymi na wsi. Pytanie, które będzie osią analizy, dotyczy tego, czy można mówić o redukcji funkcji rodziny wiejskiej czy też raczej kształtowaniu się nowych, związanych ze sferą konsumpcji i stylu życia. Zakładając, że dezagraryzacja powoduje ograniczenie funkcji produkcyjnych rodziny wiejskiej zasadne jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jakie nowe funkcje realizuje rodzina wiejska w Polsce. Materiał empiryczny będą stanowiły dane zastane, raporty badawcze, statystyki GUS i wyniki innych badań socjologicznych.

Zbigniew Drąg, Krzysztof Gorlach (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Schyłek tradycyjnej rodziny rolniczej?*

Odwołując się do badań reprezentacyjnych nad rodzinnymi gospodarstwami rodzinnymi w Polsce w roku 2017 (wielkość próby 3551 przypadków), autorzy stawiają tezę, że można zaobserwować schyłek tradycyjnej rodziny rolniczej, dominującej w poprzednich dekadach na wsi polskiej. Tezę tę formułują na podstawie analizy rozmaitych cech badanych rodzin, w tym: a) liczebności poszczególnych rodzin, b) kształtu pokoleniowego rodzin zamieszkujących we wspólnym gospodarstwie domowym, c) ogólnej sytuacji materialnej badanych rodzin, d) cech społecznych członków badanych rodzin (wykształcenie, znajomość języków obcych, umiejętność korzystania z komputera i internetu, itp.), e) rodzajów zatrudnienia członków badanych rodzin. Istotnym elementem analizy są ponadto kwestie tożsamości związanej z posiadaniem gospodarstwa rolnego, poczucia marginalizacji społecznej oraz realizowanych stylów życia. Style życia analizowane są w kontekście wzorów spędzania czasu wolnego, kontaktów towarzyskich i sąsiedzkich, dbałości o zdrowie i wzorów jedzenia, a także wzorów konsumpcji kulturalnej. Autorzy podejmują próbę analizy na ile na owe style życia wpływają

ogólne tendencje cywilizacyjne i globalizacyjne, a także na ile współczesna rodzina rolnicza upodabnia się do rodziny miejskiej.

Stanisław Witold Kłopot (Uniwersytet Wrocławski): *Przemiany funkcji niezbywalnych w rodzinach wiejskich*

Analiza literatury przedmiotu referującej wyniki badań empirycznych dotyczących różnych aspektów życia rodzinnego upoważnia do stwierdzenia, że rodzina patriarchalna tak w środowisku wielkomiejskim jak też i w mniejszych układach osadniczych posiada wyjątkową zdolność przystosowania się do zmieniających się realiów ekonomicznych i socjokulturowych. Można zaryzykować tezę, że gospodarka rynkowa w spowolniła i tak bardzo powolne przemiany rodzin, a nawet wzmocniła pozycję i władzę mężczyzny w rodzinie. Tyle że władza mężczyzny, męża/ ojca w rodzinie jest realizowana obecnie bardziej delikatnie, subtelnie. Jak można wnioskować z badań, nie istnieje już sztywny podział obowiązków pomiędzy małżonkami. Paradoksalnie to zacieranie się różnic pomiędzy tym co męskie a tym co kobiece w rodzinie w istocie rzeczy oznacza poszerzanie zakresu obowiązków żony/ matki w wielu obszarach życia rodzinnego. Dowodzą tego przemiany w funkcjach niezbywalnych rodziny: prokreacyjno-seksualnej, opiekuńczo-zabezpieczającej, socjalizacyjnej oraz ekspresyjno-emocjonalnej. Spektrum prac, zajęć i spraw którymi zawiaduje, zajmuje się kobieta oczywiście jest inne niż w tradycyjnej rodzinie patriarchalnej, tyle tylko że jest to konsekwencją rozwoju cywilizacyjnego społeczeństwa. Jak można sądzić najszybsze zmiany nastąpiły w sferze ideologii rodziny, w której aprobowanym i deklarowanym modelem rodziny jest rodzina równo partnerska, w którym to modelu ład wewnątrzrodzinny (rozumiany tu jako zakres uprawnień i obowiązków) negocjowany jest pomiędzy małżonkami a presja środowiska; rodzin pochodzenia nie determinuje sposobu organizacji życia rodzinnego.

Konrad Burdyka (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *(A)moralny familizm? Wpływ więzi rodzinnych na spójność organizacyjną Ochotniczych Straży Pożarnych*

Ochotnicze Straże Pożarne uznać wypada za rezyduum wiejskiego społeczeństwa obywatelskiego, czyli historycznie stabilną, naturalną przestrzeń aktywności społecznej (ukierunkowanej na budowę tożsamości wspólnotowej i ochronę dobra wspólnego) mieszkańców polskiej wsi. Silne zakorzenienie jednostek OSP w społecznościach wiejskich, ilustrowane chociażby odpornością na przemiany systemu polityczno-gospodarczego, każe zastanowić się nad mechanizmami niwelacji kryzysów, jakie z natury rzeczy muszą dotykać regularnie działającą, stworzoną oddolnie organizację pozarządową. Autor za jeden z kluczowych w tym względzie czynników uznaje specyfikę członkostwa w OSP. Celem wystąpienia będzie przybliżenie konsekwencji, jakie dla instytucji o ambiwalentnej strukturze formalnej niesie fakt obecności w jej szeregach osób pozostających w relacjach rodzinnych i zamieszkujących tę samą miejscowość. Autor — bazując na realizowanym przez siebie projekcie badawczym — podejmie próbę odpowiedzi na następujące pytania: 1) w jaki sposób tradycje rodzinne wpływają na trajektorie członkostwa i sposób wyłaniania liderów w OSP? 2) w jaki sposób powiązania rodzinne wśród strażaków wpływają na kapitał społecznych jednostki OSP i czy generują koszty po stronie społeczności lokalnej? 3) czy przenoszenie relacji rodzinnych na płaszczyznę OSP nieuchronnie skutkuje zawłaszczaniem organizacji? 4) czy i jakie wartości obecne w ethosie strażackim przenikają w sferę życia rodzinnego członków OSP? Referat stanowił będzie również głos w dyskusji nad przyszłością najliczniejszego podmiotu trzeciego sektora w Polsce. Ochotnicze Straże Pożarne z racji postępującej depopulacji obszarów wiejskich, starzenia się ludności, zmian w procesie socjalizacji młodzieży, przeobrażeń struktury społecznej polskiej wsi, wkrótce stanąć mogą przed bezprecedensowym wyzwaniem podtrzymania ciągłości swych działań. W tym względzie poznanie relacji między rodziną wiejską (również zmieniającą się pod wpływem ww. zjawisk) a instytucją formalnie angażującą jej członków wydaje się kluczowe dla wszelkich predykcji.

Referat wyłożony:

Ewa Bichta (Uniwersytet Warszawski): *Rytuały pogrzebowe jako szczególny przejaw integracji wspólnoty wiejskiej*

Rytuały związane z uroczystościami rodzinnymi i kościelnymi w tradycyjnych społecznościach wiejskich były nie tylko elementem folkloru, ale także szczególnymi momentami sacrum dla wspólnoty, na co wskazywali m.in. Durkheim czy Tönnies. Polscy etnografowie, np. Adam Fischer czy Jan Stanisław Bystroń, zwrócili uwagę na niezwykle bogate i różnorodne rytuały pogrzebowe, które funkcjonowały w polskich wsiach. Współcześnie mogłoby się wydawać, że procesy migracyjne, zmiany na lokalnych rynkach pracy i modernizacje gospodarstw zaszły na tyle daleko, że trudno byłoby wskazać cechy, które wiążą tereny wiejskie z dawnymi, tradycyjnymi wspólnotami. Tymczasem autorka uważa, że warto przyjrzeć się lokalnym przypadkom, aby dowiedzieć się, czy pewne elementy z przeszłości nadal są istotne dla poczucia integracji sąsiedzkiej. Obecnie większość dawnych rytuałów pogrzebowych zanikła, a te, które zostały, można nazwać skomercjalizowanymi, ponieważ zwykle zajmują się nimi domy pogrzebowe lub restauracje. Jednak w trakcie badań jakościowych udało się znaleźć miejsca, w których mieszkańcy nadal przywiązują uwagę do szczególnego pożegnania

zmarłego sąsiada. To sprawiło, że część rytuałów z przeszłości przetrwała — np. kilkudniowe czuwanie przy trumnie, prowadzenie śpiewów i modlitw przez zorganizowaną grupę, odprowadzanie trumny do kościoła lub na cmentarz. Zatem skoro można mówić o współczesnej kultywacji tradycyjnych zwyczajów pogrzebowych, to czy nadal są one jednym z czynników, który pozwala wspólnocie wiejskiej na mówienie o sobie „My"? Powyższe refleksje pokierowały autorkę do 5 wsi w regionach Suwalszczyzny i Lubelszczyzny. W pogłębionych wywiadach indywidualnych i w parach oraz z grupą udało się uzyskać opis rytuałów z przeszłości i w teraźniejszości. Historie mieszkańców nie były wyłącznie sprawozdaniem z tego, jakie zwyczaje przetrwały, ponieważ wyłaniał się z nich również obraz relacji sąsiedzkich. Poziom zachowania zwyczajów zdaje się wiązać z odległością od miasta lub gminy. Bornus i Turowski brali ten czynnik pod uwagę w ocenie stopnia zmodernizowania terenów wiejskich, przekonując, że im dalej od miasta tym gorzej z modernizacją, ale tym lepiej z oddolną organizacją wiejskich społeczności. Jedna ze wsi, wskazana przez puławskich badaczy, znalazła się wśród miejsc odwiedzonych przez autorkę. Współczesne dane, prezentowane np. w Monitoringu Rozwoju Obszarów Wiejskich, pozwalają zestawić gminy peryferyjne, oddalone od centrów, z poziomem aktywności społecznej w organizacjach III sektora. Jednak dane te pomijają nieformalne działania, które mogą być istotne dla poczucia wspólnoty, bez przynależności do jakiegokolwiek koła czy stowarzyszenia. Biorąc pod uwagę te wątpliwości i inspiracje oraz dotychczasowe refleksje, autorka zaprezentuje również projekt kolejnych badań, które mogą uzupełnić to, czego nie możemy dostrzec z danych ilościowych, ponieważ to frapujące, dlaczego w niektórych wsiach rytuały pogrzebowe przetrwały, a w innych mało kto o nich pamięta.

G78. TECHNOLOGIE INFORMACYJNE JAKO NARZĘDZIA NADZORU

Organizatorzy(-rki): **Michał Kotnarowski** (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Alicja Palęcka** (Uniwersytet Warszawski)

Język obrad: polski

Intensywny rozwój technologii informacyjnych (IT) – narzędzi służących pozyskiwaniu, analizie, gromadzeniu i upowszechnianiu danych, często opierających się na algorytmach – poszerza dostęp do wiedzy, ułatwia i kształtuje komunikację. IT umożliwiają dostęp do zróżnicowanych informacji, rozbijając przy tym monopol wielkich koncernów medialnych, a niekiedy nawet autorytarnych rządów. Jest jednak druga strona medalu: jednym z efektów rozwoju technologii informacyjnych jest poszerzenie możliwości nadzoru nad obywatelami, klientami, pracownikami. Umożliwiają one pozyskiwanie niedostępnych jeszcze do niedawna informacji oraz przetwarzanie wielkich zbiorów danych. Niepostrzeżenie zwiększają możliwości kontroli nad jednostkami i populacjami i są wykorzystywane do dyscyplinowania. Podczas panelu technologie informacyjne zostaną ujęte jako narzędzia nadzoru. Przedmiotem zainteresowania będą sposoby ich wykorzystania do sprawowania kontroli nad jednostkami w różnych obszarach – pracy, polityce, biznesie, etc. Po pierwsze, technologia zwiększa widoczność naszych działań – praca w określonych systemach IT, monitoring wizyjny, korzystanie z Internetu generują informacje, które mogą być wykorzystane do dyscyplinowania nas przez przełożonych czy też wpływania na nasze wybory poprzez targetowanie przekazu reklamowego lub politycznego. Po drugie technologie informacyjne – dzięki zbieraniu i przetwarzaniu dużej liczby danych – umożliwiają publicznym i prywatnym organizacjom szybkie i szeroko zakrojone „sortowanie" ludzi na bardziej i mniej groźnych lub przydatnych, lepszych i gorszych pracowników, konsumentów lub odbiorców usług publicznych. Służą temu systemy scoringowe, profilowanie czy też micro-targeting. Konsekwencją ich stosowania często jest wzmacnianie nierówności społecznych. Interesować nas będą różnorodne podejścia teoretyczne do kwestii nadzoru. W ujęciu teorii aktora-sieci analizie podlegać może sprawstwo poszczególnych technologii. Zajmować nas będzie przebieg interakcji między ludźmi a środkami nadzoru. W duchu Foucaultowskim obserwować możemy sposoby wytwarzania podmiotów przez algorytmy służące do profilowania i kategoryzowania ludzi. Z kolei perspektywa instytucjonalna każe przyjrzeć się nie deklarowanym, a rzeczywistym efektom wykorzystania technologii informacyjnych: czy sprzyjają one racjonalizacji i sprawiedliwości organizacyjnej, czy raczej wzmacniają dotychczasowe nierówności i służą ukryciu mechanizmów wykluczenia? Wreszcie podejście studiów nad nadzorem (*surveillance studies*) każe przyglądać się jego związkom z władzą i realizacją interesów. Do udziału w panelu zapraszamy przede wszystkim badaczy i badaczki prezentujących empiryczne analizy porównawcze oraz studia przypadków. Propozycje teoretycznych ujęć zagadnienia będą ważnym wkładem w dyskusję, jeśli zostaną osadzone w obserwacjach empirycznych. Koncepcja grupy tematycznej powstała w ramach prac nad grantem *Technologie informacyjne w polityce publicznej. Krytyczna analiza profilowania bezrobotnych* w Polsce kierowanego przez K. Sztandar-Sztanderską, finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (nr 2016/23/B/HS5/00889).

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: W3.20

Referaty wygłaszane:

Jan Waszewski (Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie): *Chińskie systemy masowego nadzoru z perspektywy surveillance studiem*

Referat koncentruje się na dwóch aspektach chińskich systemów nadzoru. Po pierwsze, na wdrażanym na podstawie decyzji Komunistycznej Partii Chin od 2014 roku Social Credit System (shehuixinyong zhidu), powszechnym systemie, którego celem jest wzmacnianie zaufania. Po drugie, na rozwiązaniach wprowadzanych na obszarach zamieszkiwanych przez wyznających Islam Ujgurów. Przyjęte przeze mnie perspektywy teoretyczne, to ustalenia z zakresu surveillance studies (badań nad nadzorem) oraz „pomocniczo" teoria aktora-sieci. Wykorzystana metoda badawcza to analiza treści dokumentów zastanych. Zostały jej poddane uregulowania prawne dotyczące SCS, opisy rozwiązań technicznych, analizy specjalizujących się w Dalekim Wschodzie think tanków, a w końcu relacje medialne i świadectwa osób wystawionych na działanie chińskich systemów nadzoru. Duży nacisk położony zostanie na krytykę źródeł. Celem prowadzonej analizy jest oddzielenie tego, co już wiadomo, od tego, czego możemy się domyślać. Nadal istnieje bowiem wiele sfer niepewności, jeśli chodzi o stopień zaawansowania i samo działanie tworzonych systemów. W referacie, oprócz przedstawienia stanu rzeczy odnośnie SCS, stawiam dwa istotne pytania badawcze. Czy chińskie systemy nadzoru będą miały wpływ na społeczeństwa zachodnie? Czy analizy zachodniego „kapitalizmu nadzoru" (np. autorstwa Shoshany Zuboff) prowadzą do jakościowo innych wniosków niż analizy chińskich systemów nadzoru?

Mateusz Pietryka (Uniwersytet Warszawski): *Biopolityczne zastosowania dronów wojskowych i ich znaczenie dla demokracji liberalnych*

Drony zaczęły być powszechnie wykorzystywane w wojskowości wraz z pojawieniem się amerykańskiej doktryny „Wojny z terroryzmem". Początkowo były stosowane jako pomocnicze narzędzia obserwacji, by wkrótce zyskać inteligentne uzbrojenie i przerodzić się w sztandarowe oręże armii Stanów Zjednoczonych. Wojna dronowa drugiej dekady XXI wieku to rozbudowany, globalny system nadzoru, gromadzący i przetwarzający w czasie rzeczywistym dane o całych populacjach. Są one analizowane przez autonomiczne algorytmy komputerowe, wytwarzające na ich podstawie tzw. „patterns of life" — zestawy praktyk, relacji i właściwości jednostek, na podstawie których można wywnioskować stopień stwarzanego przez nie zagrożenia, a jeśli jest odpowiednio wysoki, prewencyjnie je uśmiercić za pomocą ataku dronowego. Z tego powodu zmilitaryzowane drony to nie tylko przełomowa technologia, pozwalająca na uzyskanie niespotykanej dotychczas przewagi na polu bitwy. Należy raczej mówić o wielowymiarowej taktyce wojennej, która prowadzi do fundamentalnych przekształceń w zakresie rozumienia konfliktu zbrojnego, znaczenia praworządności, a wreszcie w długofalowej perspektywie może stanowić wyzwanie dla demokracji jako takiej. Funkcjonowanie szeroko zakrojonej sieci inwigilacji i wydawanie pozasądowych wyroków na jednostki uznane za wrogów państwa, wymaga utrzymywania permanentnego stanu wyjątkowego, zawieszającego prawo i demokratyczne procedury kontroli, co też analizuję za pomocą teologii politycznej Carla Schmitta, rozbudowanej o Agambenowską koncepcję Homo Sacer. Jak ostrzega Agamen, wraz z uczynieniem polityki bezpieczeństwa główną doktryną państwa, podejrzanym staje się każdy obywatel i obywatelka, a strach służy za podstawowe narzędzie socjopolitycznej administracji. Mechanizmy działania tego modelu administrowania społeczeństwem rozpatruję w kategoriach teorii biopolitycznej Michela Foucaulta. Na przykładzie zmilitaryzowanych dronów pokazuję wzajemne transfery technologii i dyskursów pomiędzy wojskiem a zarządzaniem publicznym oraz prywatnymi korporacjami (przypadek mediów społecznościowych i aparatów profilowania). Postaram się wykazać, jakiego typu zagrożenia dla modelu ustrojowego państw zachodnich stwarzają te zjawiska oraz w jakim kierunku zmierzają obecne przekształcenia systemowe. Referat będzie jednocześnie prezentacją kilku lat badań przeprowadzonych w ramach powstającej na Uniwersytecie Warszawskim rozprawy doktorskiej z pogranicza socjologii, politologii i prawa, zatytułowanej „Śmierć skalkulowana. Wykorzystywanie dronów wojskowych i jego społeczne konsekwencje dla demokracji liberalnych."

Michał Kotnarowski (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Karolina Sztandar-Sztanderska, Marianna Zieleńska** (Uniwersytet Warszawski): *Iluzja obiektywności. O arbitralnych założeniach technologii profilowania bezrobotnych*

Narzędzia IT stosowane w polityce publicznej są zazwyczaj przedstawiane jako neutralne i obiektywne metody podnoszące efektywność działania instytucji publicznych. Taka argumentacja pojawiła się również w przypadku technologii profilowania osób bezrobotnych, która wprowadzona została w polskich urzędach pracy w 2014. Narzędzie miało nie tylko podnieść efektywność działania urzędów pracy, ale także wprowadzić standaryzację i zminimalizować uznaniowość oceny dokonywanej przez pracownika służb zatrudnienia przy dobieraniu instrumentów wsparcia dla osób bezrobotnych. W naszym artykule analizujemy narzędzie profilowania i algorytm zastosowany w narzędziu, pokazując

problematyczność tezy o neutralności i obiektywności tego narzędzia. Zawracamy uwagę arbitralność założeń na jakich oparty został mechanizm przydzielnia osób bezrobotnych do poszczególnych profili, z którymi powiązane zostały możliwe do zastosowania instrumenty wsparcia. Wskazujemy także na znaczący błąd pomiaru, którym obarczone jest narzędzie. Konstrukcję algorytmu profilowania oparto na klasycznej teorii testu. Podejście to wiąże się z szeregiem założeń dotyczących analizowanych danych. W naszych analizach przedstawiamy w jaki sposób założenia te determinują sposób działania algorytmu, a w konsekwencji wynik profilowania. W artykule wskazujemy także na pewne uproszczenia i brak konsekwencji w stosowaniu podejścia opartego klasycznej teorii testu. W efekcie wprowadzonych uproszczeń, wynik profilowania, nawet jeżeli założenia klasycznej teorii testu są spełnione, może być wypaczony. Osobnym wątkiem prowadzonych analiz jest arbitralność techniki podziału respondentów na profile. Wprowadzony podział nie jest oparty na naturalnych skupiskach osób poddanych profilowaniu. W zamian za to, podział ustalono w ramach arbitralnie wyznaczonych przedziałów punktowych, w taki sposób, aby spełnić wcześniej przyjęte założenie o wielkości poszczególnych profili. Odsłanianie arbitralnych założeń narzędzia profilowania ma tym większe znaczenie, że w efekcie jego zastosowania duża grupa obywateli zostaje wykluczona z dostępu do usług rynku pracy. Osobom zaklasyfikowanym na podstawie profilowania jako mające najniższy „potencjał zatrudnieniowy" (profil III) w praktyce nie przysługują prawie żadne instrumenty wsparcia. Tym samym zasady dostępu do usług publicznych nie zostają zapisane w prawie, ale w algorytmie, który ma wykluczający charakter i może przyczyniać się do reprodukcji nierówności społecznych.

Krzysztof Tomanek (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *AI vs Human*

W dobie dominacji sztucznej inteligencji (AI), aplikowanej do różnorodnych procesów, w których uwikłane są działania ludzkie powstaje pytanie o akuteczność AI wobec działań/analiz wykonywanych przez ludzi. Celem wystąpienia jest wykazanie różnic, jakie pojawiają się w procesie rekrutacji pomiędzy rekomendajcą kandydata, która prezentowana jest przez zautomatyzwany system AI, a analizą wykonywaną przez człowieka CZŁ (rekrutera z krwi i kości). Zaprezentowany zostanie system rekomendacji oferowany przez AI oraz ten weryfikowany przez CZŁ. Wyniki analizowego porównania wyzwolą (w mniemaniu autora) dyskusję nad dylematami związanymi z zastoswaniem AI w obszarze ZZL.

Anna Turner (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Ekonomiczne, polityczne i społeczne makro determinanty zainteresowania opinii publicznej tematyką inwigilacji w internecie. Google Big Data w socjologii porównawczej*

Kiedy w czerwcu 2013 roku Edward Snowden, analityk komputerowy i informator ujawnił dokumenty dotyczące ściśle tajnego globalnego programu szpiegowskiego PRISM, stworzonego i kierowanego przez amerykańską Agencję Bezpieczeństwa Krajowego (NSA), okazało się, że między innymi Google, Facebook, Microsoft czy Apple od 2007 roku udostępniały NSA bez wiedzy i zgody swoich użytkowników wszystkie ich dane, takie jak: adresy IP, loginy, hasła, treść wysyłanych wiadomości, zdjęcia, posty czy video. Rewelacje Snowdena szeroko komentowane w mediach — także społecznościowych — wywołały debatę o globalnym zasięgu inwigilacji, a dodatkowe materiały opublikowane w późniejszym czasie przez WikiLeaks tylko potwierdzały wagę problemu — prawo do prywatności w internecie nie jest przestrzegane. Mimo rosnących i potwierdzonych zagrożeń dotyczących inwigilacji, a więc praktyk kojarzonych do tej pory raczej z reżimem totalitarnym niż z demokracją, ilość danych, którymi dzielimy się w Internecie stale rośnie. Wszechobecne technologie — za cenę korzystania z nich, wymuszają na nas dzielenie się danymi, a korporacje i rządy wielu państw chętnie to wykorzystują, obiecując w zamian różnorakie korzyści lub tłumacząc się względami bezpieczeństwa. Doniesienia te potwierdziły także, że mamy dosyć złudne poczucie kontroli nad naszymi danymi, oraz że nie mają nad nimi kontroli także ci, którym je w dobrej wierze powierzamy. Dlatego niezwykle ważnym jest monitorowanie zainteresowania tą tematyką, w tym także poznanie roli determinantów je warunkujących. Przedstawione zostaną wyniki badań, których celem było sprawdzenie w jakim stopniu polityczne, ekonomiczne i społeczne czynniki, mierzone na poziomie krajów — różnicują zainteresowanie opinii publicznej tematyką inwigilacji. Poziom zainteresowania opinii publicznej zbadano, ustalając ilość wyszukiwań dla zapytań związanych z inwigilacją w wyszukiwarce Google, w 26 krajach UE, w których następnie przeprowadzono analizy porównawcze. Została zweryfikowana hipoteza, iż w krajach o wyższym poziomie rozwoju ekonomicznego i bardziej demokratycznych jest większe zainteresowanie opinii publicznej sprawami inwigilacji niż w pozostałych krajach, przy czym część wpływu zmiennych politycznych i ekonomicznych odbywa się poprzez ogólne i utrwalone zainteresowanie polityką.

Referat wyłożony:

Marta Juza (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie): *Postawy polskich użytkowników internetu względem nadzoru obecnego w Internecie*

W ostatnich latach w debacie publicznej poświęca się wiele uwagi kwestiom związanym z wykorzystywaniem internetu w celu zbierania danych różnych osób (nie tylko użytkowników), zarówno w sposób jawny i legalny, jak i niejawny i nielegalny. Tego typu działania można nazwać internetową inwigilacją, bądź — używając języka Michela Foucaulta — internetowym nadzorem. Nadzór ten może być prowadzony przez różne podmioty prywatne i publiczne, w różny sposób i w różnych celach. Zbierane są dane, które użytkownicy sami ujawniają podczas korzystania z internetu, oraz takie, których ujawniania, a nawet istnienia, użytkownicy nie są świadomi. Z tymi praktykami wiąże się wiele zagrożeń dla samych użytkowników (zwłaszcza dla ich wolności), ale także dla pozostałych członków społeczeństwa oraz dla porządku publicznego. Pojawiają się w tym miejscu pytania o to, jakie postawy względem tych zjawisk mają sami użytkownicy Internetu. Badania na ten temat przeprowadziłam w 2017 roku (techniką ankiety internetowej na reprezentatywnej próbie 500 osób), a ich wyniki opublikowałam w wydanej niedawno książce „Między wolnością a nadzorem. Internet w zmieniającym się społeczeństwie". Badani byli pytani m.in. o to, jakie informacje o sobie sami ujawniają podczas korzystania z internetu, czy wiedzą o tym, że ich dane są zbierane, a jeśli tak, to, czy orientują się, jakim celom może to służyć, i co sądzą na ten temat. Badania ujawniły dość dużą skłonność respondentów do ujawniania w internecie informacji o sobie, niezbyt powszechną świadomość istnienia internetowego nadzoru oraz raczej negatywny (pełen lęku i złości) stosunek do tego zjawiska. W 2019 roku zostanie przeprowadzona druga edycja tych badań (to samo narzędzie, taka sama liczebność i skład społeczny próby), a ich wyniki zostaną porównane z wynikami wcześniejszych badań. Zostanie zweryfikowana m.in. hipotezy, że ankietowani są bardziej świadomi istnienia internetowego nadzoru, oraz że ich stosunek do tego zjawiska stał się jeszcze bardziej negatywny. Pomiędzy obiema edycjami tych badań miały bowiem miejsce związane z internetowym nadzorem afery (np. wyciek danych z Facebooka na początku 2018 roku) omawiane szeroko w debacie publicznej. W swoim referacie chciałabym zaprezentować wyniki tych badań.

G79. TEORIE PRAKTYK SPOŁECZNYCH WE WSPÓŁCZESNEJ SOCJOLOGII: INSPIRACJE I ZASTOSOWANIA

Organizatorzy(-rki): Andrzej Bukowski, Marta Smagacz-Poziemska (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie), **Seweryn Rudnicki** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie)

Język obrad: polski

Tematem proponowanej sesji jest zyskujący w ostatnich latach na znaczeniu dorobek badawczy teorii praktyk społecznych (*practice theories)*. W ramach tego podejścia postuluje się przyjęcie ontologii zjawisk społecznych kontrastującej z tymi paradygmatami, które uprzywilejowują jednostkę, inter(akcje), język, systemy znaczeń, świat życia, instytucje, role, struktury czy systemy. Zakłada się, że wszystkie te zjawiska powinny być rozpatrywane jedynie w kontekście określonego pola praktyk społecznych, które Theodore Schatzki, jeden z klasyków podejścia, określa jako: *ucieleśnione, materialnie zapośredniczone wiązki ludzkiej aktywności zorganizowane wokół podzielanych, praktycznych rozumień*. Kategoria praktyk społecznych wywodzi się od Wittgensteinowskiej i Heideggerowskiej rewizji kartezjańsko-kantowskiego modelu poznania. Drugą falę rozwoju teoretycznego w obrębie omawianego nurtu tworzyli tacy m.in. myśliciele jak: Pierre Bourdieu, Anthony Giddens, Marshall Sahlins, Michael Foucault, Francois Lyotard, Harold Garfinkel, Charles Taylor czy Judith Butler. Z nazwiskami tymi łączy się trwający niemal przez całą drugą połowę XX wieku proces systematycznej rewizji podstawowych aporii targających naukami społecznymi jak np. napięcie pomiędzy działaniem (*agency*) a strukturą, realizmem a idealizmem, holizmem a indywidualizmem czy naturalizmem a konstruktywizmem. Poprzez konsekwentne sytuowanie uwagi badawczej na praktykach społecznych wymienieni autorzy przygotowali grunt pod trzecią, obecną fazę rozwoju teorii praktyk, czyli „zwrot ku praktykom". W książce pod takim właśnie tytułem Schatzki określił praktyki rdzeniem naukowej analizy porządku społecznego i jednostkowych zachowań, a „pole praktyk" (*field of practicies*) – istotą świata społecznego i społeczeństwa jako takiego. Teorie praktyk społecznych są dziś przedmiotem gorącej dyskusji w wielu dyscyplinach i obszarach badań, dając silny impuls do rewizji obowiązujących w tych dziedzinach ujęć i paradygmatów. Wśród pól badawczych, gdzie wpływ ten jest coraz bardziej widoczny, można wymienić m.in. studia nad organizacją i zarządzaniem, geografię gospodarczą, badania nad konsumpcją, badania nad zrównoważoną gospodarką i przemianami technologicznymi, studia miejskie, socjologię i antropologię życia codziennego czy też badania z zakresu filozofii i socjologii nauki.Powołanie grupy tematycznej ma kilka celów. Po pierwsze i najważniejsze: zebrać i skonfrontować dorobek różnych osób prowadzących badania socjologiczne w tym

podejściu, w Polsce wciąż jeszcze dość świeżym i słabo eksplorowanym. Na ostatniej konferencji Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego w Atenach teoriom praktyk społecznych poświęcono odrębną sesję – czas, by i w Polsce zacząć konsolidować przedstawicieli tego nurtu. Drugim celem jest rozpoznanie obszarów i tematów badawczych, w obrębie których stosuje się teorie praktyk społecznych w Polsce, oraz próba osadzenia polskiego dorobku na tle światowych dokonań w tej dziedzinie. Trzecim, ściśle powiązanym z poprzednimi, jest zapoczątkowanie pogłębionej debaty nad zaletami i ograniczeniami, związanymi z zastosowaniem warsztatu teorii praktyk społecznych oraz dalszymi kierunkami rozwoju badań w ramach tego podejścia.

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.4

Referaty wygłaszane:

Joanna Zalewska (Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie): *Technologie w praktykach codzienności*

Perspektywa teorii praktyk społecznych pozwala uchwycić zachodzące zmiany społeczne. Stosuję ją jako narzędzie analityczne do zrozumienia przemian życia codziennego w Polsce, badanych za pomocą etnograficznych badań terenowych oraz socjologicznych badań jakościowych. Przedmiotem badań jest rola udomowienia technologii w przemianach codziennych praktyk, która jest podstawowym regulatorem postępowania w kulturze konsumpcyjnej. W swoich badaniach używam łatwej do operacjonalizacji definicji praktyk społecznych Martina Handa i Elizabeth Shove, wedle których na praktyki składają się trzy elementy: 1) obiekty materialne, które zapośredniczają/zakotwiczają praktyki (w tym technologie i infrastruktura materialna); 2) nawykowe umiejętności (ponieważ praktyki zostają ucieleśnione); 3) podzielane znaczenia praktyk. Jest to definicja bazująca na najbardziej ogólnej definicja Theodore'a Schatzkiego, który praktyki określał jako „ucieleśnione, materialnie zapośredniczone wiązki ludzkiej aktywności zorganizowane wokół podzielanego praktycznego rozumienia". Wyniki badań wstępnych opartych na wywiadach pogłębionych i obserwacji uczestniczącej z udziałem 18 osób urodzonych w latach 1918-42 mieszkańców Warszawy pokazują, jak element praktyki społecznej, gdy ulegnie zmianie, wpływa na zmiany pozostałych elementów. Na przykładzie prania pokazuję, że nowe obiekty materialne (w pełni zautomatyzowana pralka) i nowe umiejętności konieczne do ich obsługi (brak konieczności pracy fizycznej) prowadzą do zmiany znaczenia praktyk. Pranie z pracy zgodnie z obyczajem należącej do sfery aktywności kobiecych zmieniło się w praktykę indywidualnego dbania o siebie w życiu codziennym. Obecnie wraz ze współpracownikami prowadzę socjologiczne badania jakościowe na temat roli technologii w przemianach praktyk codzienności: 30 wywiadów z diadami (małżeństwami i związkami nieformalnymi) w Warszawie i Poznaniu. Rozmówcy należą do pięciu pokoleń historycznych i są zróżnicowani pod względem położenia klasowego. Praktyczne znaczenia podzielane przez przedstawicieli różnych pokoleń na temat domowych technologii różnią się, inne technologie uważają za najważniejsze dla przemian życia codziennego, mówią o nich innym językiem: postęp, nowości, innowacje. Niezależnie od badań empirycznych, zajmuję się teoretyczną refleksją i rewizją teorii praktyk społecznych. Interesuje mnie przemiana mechanizmu generowania praktyk społecznych w przejściu od społeczeństw tradycyjnych, poprzez nowoczesne, do współczesnego. W refleksji teoretycznej odwołuję się do teorii praktyk Pierre'a Bourdieu. Proponuję koncepcję metanawyku (odwołując się do koncepcji przejścia od nawyków do metanawyków Mirosławy Marody i Anny Gizy-Poleszczuk), który współcześnie uzupełnia działanie habitusu jako źródła praktyk społecznych i mechanizmu umożliwiającego utrzymanie bądź zmianę pozycji w polu. Habitus umożliwia generowanie praktyk na podstawie wcielonych dyspozycji, czyli jest wcieleniem pamięci społecznej w jednostkę, jak zauważa Jean Claude Kaufmann. Natomiast metanawyk jest dyspozycją do otwartości na kontekst sytuacyjny, umożliwia zachodzące bez udziału świadomości, bezrefleksyjne nabywanie nowych praktyk na podstawie obserwacji otoczenia. Proces internalizacji praktyk we współczesnym społeczeństwie francuskim jest badany przez Kaufmanna. Natomiast nie interesuje się on społecznym biegunem metanawyku. Na podstawie krytycznej analizy literatury socjologicznej stawiam hipotezę, że przejmowane są praktyki osób należących do społeczności symbolicznych, z którymi jednostka się identyfikuje. Metanawyk jest odpowiedzialny za reprodukcję ładu społecznego, gdy przestrzeń społeczna zmienia się bardzo dynamicznie, czyli we współczesnej przestrzeni społecznej, która składa się z ogromnej liczby pól powiązanych ze sobą na poziomie globalnym. W dalszych krokach zamierzam zweryfikować teorię metanawyku empirycznie, a także sprawdzić zastosowanie teorii przemian mechanizmu generowania praktyk w badaniach nad rolą technologii w przemianach codziennych praktyk.

Kamil Filipek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie): *Dzielenie się online jako forma uspołecznienia. Przykład mediów społecznościowych w Polsce*

Dzielenie się jest elementarną formą uspołecznienia. Wpływa na rozwój kultury, gospodarki, na uczestnictwo obywateli w szeroko rozumianym życiu publicznym. Sprawia, że ludzie wchodzą ze sobą w interakcje, tworzą mniej lub bardziej trwałe formy życia zbiorowego. Zdaniem Castellsa (2009) nowoczesne społeczeństwa korzystają z protokołów komunikacji opartych na kulturze

dzielenia się. Rainie i Wellman (2012) uważają, że ludzie dzielą się po to, aby uczestniczyć w różnych sieciach społecznych. Van Dijck (2013) podkreśla, że dzielenie się zasobami pozwala promować globalnie istotne kwestie publiczne. Analizując kontekst Web 2.0, Nicholas John (2012) zwraca uwagę na trzy istotne cechy współczesnego dzielenia się (2.0): (1) przedmiot dzielenia się w mediach społecznościowych został rozmyty („nasze życie"), (2) termin „dzielenie się" zaczął funkcjonować samodzielnie, bez wskazania zasobu (np. misja Facebooka do 2018 roku), (3) wiele zasobów, którymi nikt dotąd się nie dzielił, stało się przedmiotem dzielenia się (prywatność). Zmieniają się zatem formy, podmioty, zasoby, wartości, kontekst, w którym praktyki dzielenia się są obecne, a także język będący częścią wspomnianych praktyk (np. „polubienie", „udostępnienie", „selfie"). Fuchs (2015) oraz Meikle (2016) podkreślają, że sukces platform społecznościowych jest funkcją szeroko rozumianych praktyk dzielenia się. Oznacza to, że dzielenie się koonstytuuje media społecznościowe, tj. umożliwia: (1) spotkanie oraz uwspólnianie działań wielu kategorii aktorów, (2) rozumienie różnych układów (jednostek, przedmiotów, wydarzeń) i przypisanych do nich znaczeń (Schatzky, 1997). Z drugiej strony, przy pomocy różnorodnych affordancji, platformy społecznościowe stymulują, ale i rutynizują (Reckwitz, 2002) dzielenie się zasobami materialnymi oraz symbolicznymi. Mediacja platform online sprawia, że praktyki dzielenia się stają się obserwowalnymi sposobami działania jednostek i zbiorowości (Bourdieu, 1977), które mogą być przenoszone między sytuacjami i domenami (Swidler, 2001). Na gruncie Giddensa teorii strukturacji (1979, 1984), platformy społecznościowe można analizować również jako struktury składające się z określonych zasad oraz zasobów stymulujących działania jednostek i organizujących praktyki. W efekcie, w środowisku nowych technologii komunikacyjnych dochodzi do reprodukcji porządku społecznego, formatowania i odtwarzania relacji oraz form społecznych. Celem badań była próba udzielenia odpowiedzi na następujące pytania: — Jakie formy oraz strategie dzielenia się można zidentyfikować wśród użytkowników mediów społecznościowych? Jakie jest podzielane rozumienie (Schatzki, 2010), które formatuje wspomniane praktyki w mediach społecznościowych? W jaki sposób elementy praktyk dzielenia się są powiązane ze sobą i w jaki sposób są powiązane z innymi praktykami (Swidler, 2001)? Jakie cechy infrastruktury materialnej (Schatzki, 2010, 2012) mediów społecznościowych stymulują praktyki dzielenia się? Wyniki badań wskazują na pięć głównych strategii dzielenia się w mediach społecznościowych: altruizm, sprzedaż, socjalizacja, uzależnienie, ang. connective action. Dzielenie się online jest mocno obciążone wartościami utylitarnymi i celami komercyjnymi, choć współczesne rozumienie tego pojęcia łączy w sobie wiele sprzecznych logik i celów. Praktyki dzielenia się są głęboko powiązane z towarzyskością, pomocniczością oraz autopromocją. W płaszczyźnie infrastruktury trzy affordancje: „wywołana obecność", „sprawdzanie tożsamości", „rekomendacje użytkowników" stymulują różne formy dzielenia się w mediach społecznościowych. Materiał empiryczny został zgromadzony w drodze badań ilościowych (dwa ogólnopolskie badania na próbach celowych) oraz jakościowych (siedemnaście wywiadów pogłębionych z polskimi emigrantami, użytkownikami mediów społecznościowych w Wielkiej Brytanii i Niemczech) zrealizowanych w ramach projektu NCN: 2014/12/S/HS6/00390.

Danuta Zalewska (Uniwersytet Wrocławski): *Społeczne działania antycypacyjne w tworzeniu ładu postinformatycznego*

W koncepcjach praktyk społecznych a również działań społecznych, społeczne działania antycypacyjne nie znajdują swojej konceptualizacji. Owszem, są one powszechnie praktykowane, instytucjonalizowane, ale namysł teoretyczny w socjologii jest marginalny. Problematyka ta jest analizowana i stosowana w zarządzaniu. Epoka postinformatyczna, która rozpoczęła się wraz z powstaniem i postępującym upowszechnieniem komunikacji sensorycznej i holograficzne, rozwojem techniki zmiany DNA oraz nałożeniem ograniczeń na racjonalność człowieka przez technologie IT, wywołuje pytania o społeczne działania antycypacyjne. W neurobiologii pojawiły się, bowiem istotne informacje o znaczeniu antycypacji w zachowaniach człowieka. Z drugiej strony powszechność zastosowania algorytmów, na które składają się też antycypacje, w znaczącym zakresie regulujących zachowania społeczne w wielu sferach, stawia pytanie o granice działań społecznych, praktyk społecznych. Człowiek musi znaleźć płaszczyzny porozumienia z robotami, i jak się wydaje, najbardziej wrażliwym i koniecznym obszarem będzie antycypacja. Efekty stosowania algorytmów, szczególnie te odległe w czasie jak np. dyskryminacja pewnych kategorii społecznych, stawiają socjologa wobec pytań o specyfikę społecznego działania antycypacyjnego, jego znaczenia w tworzeniu ładu społecznego i udziału w nim partnerstwa człowiek-program.

G80. THE PERSISTENCE OF OLD AND THE EMERGENCE OF NEW SOCIAL INEQUALITIES IN THE TIMES OF ACCELERATED SOCIAL CHANGE. A SESSION IN MEMORIAM JAAP DRONKERS

Organizers: Tomasz Drabowicz (Uniwersytet Łódzki), **Rafał Smoczyński** (Polska Akademia Nauk w Warszawie)

Language: English

Jaap Dronkers (1945-2016) was a Dutch sociologist and an international scholar affiliated with universities and research centers in the Netherlands, Italy, Japan, UK, and US. He was honorary doctor at the University of Turku (Finland), a member of the Royal Holland Society of Sciences, and honorary member of the Dutch Sociological Association. He was an active member of the International Sociological Association Research Committee 28 on Social Stratification and Mobility. A great friend of Poland, he helped, supervised, and collaborated with Polish sociologists. Although he himself was a quantitative sociologist, he was a methodological pluralist *par excellence* convinced about the importance of rigorous, empirical qualitative research and the need for combining quantitative and qualitative approaches in the pursuit of sound knowledge about society. In his research, he focused his attention on educational inequalities and their links with broader social inequalities. His research, however, was not limited to one area of studies only. Dronkers moved between diverse topics, publishing on the causes and consequences of unequal educational and occupational attainment, changes in educational opportunities, effect-differences between public and religious schools, the educational and occupational achievement of migrants from different origins and in various countries of destination, the linkages between school and the labor market, the effects of parental divorce on children, cross-national differences in causes of divorce, education of Dutch elites, and European nobility. He was also a public intellectual who wrote opinion pieces and participated in public debates on topics related to his research. The aim of this session is to celebrate Jaap Dronkers's memory by creating the space where researchers could advance sociological state-of-the-art by discussing their empirical work on the subjects which were (close to) his research interests. Biographical contributions discussing Jaap Dronkers's role as scholar, or more precisely as researcher, teacher, and public intellectual are also welcome.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Room: Z3.16

Oral presentations:

Marie-Christine Fregin, Mark Levels, Rolf van der Velden (ROA Maastricht University): *The Future is Now. Cross-country Evidence on Mismatches in Digital Problem-Solving Skills and Wage Inequalities*

In all industrialised countries, the increasing adaptation of digital technologies at workplaces leads to a profound and persistent transformation of work and skill requirements of jobs. New production chains and service delivery routines require new and ever more knowledge in information-processing computer technologies. However, an assessment of individual skill-to-job matches, and particularly shortages, in those skills is largely missing in the academic discourse. Our article investigates mismatches in digital problem-solving skills and their association with wages, thereby systematically assessing new forms of social inequalities. Drawing on micro data from the Programme for the International Assessment of Adult Competencies (PIAAC), our research is based on objective skills measurements for representative samples of employees in 26 industrial countries. We build a skill matching model to show that skill mismatches matter for wages: shortages are damaging, while a skills surplus is profitable. The digital (skills) divide translates into groups-specific wage inequalities — while, at the same time, digital skills have the potential to narrow the social class divide.

Ilona Wysmułek (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Corruption in the Public Schools of Europe: Comparative Analysis of Education System Factors*

Researchers have long theorized that characteristics of education systems can explain cross-national variation in bribe-giving experiences and perceived corruption in public schools. However, due to insufficient cross-national survey data and unassembled, yet publicly available, institutional data, there are few empirical tests of this theory. In this presentation, I use a newly constructed harmonized dataset for 30 countries in Europe that overcomes methodological limitations and provides the rare direct test of the relationship between corruption in European public schools and four main

education system factors: government expenditure on education, education staff compensation, policy on centralized external examinations, and pupil-teacher ratio. It features multi-level analysis with harmonized micro-level survey data of Life in Transition Survey, Global Corruption Barometer and Quality of Government Survey, and macro-level education system characteristics from World Bank Education Statistics and UNESCO Institute of Statistics Education Indicators, among other sources. Controlling for national economic factors and individual characteristics, results suggest partial support for the theory that specific institutional characteristics of education systems impact corruption in the public schools of Europe. Specifically, the theorized institutional factors have different effects that depend on whether we examine corruption experience or corruption perception. Bribe-giving experience is weakly related to government expenditure on education, a policy of centralized external examinations, and pupil-teacher ratio. As expected, however, low levels of education staff compensation increase the probability of bribe-giving. For corruption perception, low levels of government expenditure on education and a lopsided pupil-teacher ratio (too few teachers per student) increase the probability that people view corruption as prevalent. The paper aims to awoke discussion on how Jaap Dronkers' empirical works on comparative studies of the quality of education institutions can help in interpreting the observed tendencies.

Daniel Škobla, Richard Filčák (Slovak Academy of Sciences): *Towards Racialized Workfare. Labor Activation and Roma in Slovakia*

This paper critically assesses concept and social practices associated with labour activation in Slovakia. Based on the statistical evidence and the findings from ethnographic field research it explores the positioning of vulnerable ethnic Roma in the system of social assistance. It is argued that so called mandatory activation introduced with the 2014 social system reform, proved uncertain in its results and failed to reach its target — that is integration of the long-term unemployed into the labour market. After participating in labour activation, only rarely people find standard jobs, especially in eastern Slovakian regions with a high concentration of poverty. The paper suggests that 'mandatory activation' as a precondition for payment of basic social benefits, in fact increased inequalities and became a tool for disciplining and controlling the poor. Moreover, labor activation has become considerably racialized, in a sense of the extension of racial connotations to a previously unclassified social practice, since Roma have become the predominant targets and victims of the reform. While non-Roma clients in the social assistance system either exited the system, or had been allowed to choose alternative strategies, which made them eligible for basic social benefits (such as sick leave, or enrolment in further education and training), visible and stigmatizing outdoor menial activation works continued mostly with local Roma.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Room: Z3.16

Oral presentations:

Marek Minakowski (Dr Minakowski Publikacje Elektroniczne): *Flow of Bourdieu's Capitals over Recent 250 Years in Polish Society*

In the middle of 18th century position of Polish aristocracy in vast areas of contemporary Belarus, Lithuania, Poland, Lativa and Ukraine was indisputable. They were rich, famous and in full control of political power. What happened to their capitals: were they able to convert economic and political position to cultural and social capital? Were they able to capitalize on it, or maybe they let it disappear? Thanks to unprecedented reconstruction of family network of elites of former Polish-Lithuanian Commonwealth (almost a million people, spanning from 10th to 21st century) I was able to present a reconstruction of the flow of their social and cultural capital: in which areas of the social network there are more representatives of 19th- or 20th-century elites in politics, academia, art, culture. I marked their in the databases of university students, civil and military officers, politicians, actors etc. etc. The results are analyzed in the paradigms of mass genealogy and social network science. Now it is time to look closer: what are differences between paternal and maternal lines? How about intermarriage? What patterns describe the inheritance? And in what conditions the society needs people from 'old elites' even if the society does not know who belongs to them or not? Some of the questions can already be answered while another need for cooperation (which is welcome).

Wiktor Marzec (Uniwersytet Warszawski): *What Bears Witness to the Failed Revolution? Economic Elites Facing Mass Politics in Late Russian Borderlands. Political Fields of Poland, Finland and Latvia 1907-1921*

In the turn f the 19th and 20th centuries many regions in Europe experienced accelerated social change and a rapid transformation of their political fields. In the age of mass politics new groups of people took active part in politics, hence party landscapes and leading political cleavages changed. What Carl Schorske dubbed the politics in a new kay, in different registers affected also regions where political reality was far from any form of parliamentarism. In the late Russian empire it was the 1905 Revolution which shook the political fields of the ethnically diversified borderlands. While it did not cause any easily graspable transformation of social structures, it powerfully shifted political landscapes and political affiliation of the economic elites. As widely documented in recent literature in comparative politics, the attitude of the economic elite to the ongoing democratization, its political choices and early adaptation to electoral politics secured stable democratization (Ziblatt, 2017). Against this backdrop I want to ask how political fields of different borderland regions had transformed after 1905, which later affected the state crafting processes unfolding during the 1917-1921 revolutionary conjuncture. I am interested in the choices of the economic elites (aristocracy, landed gentry, bourgeoisie) in the age of rising nationalist politics, following the experience of revolutionary destabilization. Did the old type aristocratic parties prevailed? How did new, catch-all nationalist parties, succeed in mobilizing/nationalizing the elites? What were the political identities assumed by groups significantly different from the local popular classes (as Baltic Germans)? What were the choices made by the commercial bourgeoisie? Finally, what kind of impact had these shifts for the state crafting, emerging polities and durability of democratic arrangements in countries as Poland, Finland and Latvia?

Rafał Miśta (Uniwersytet Warszawski): *Who Can Join the National pantheon? Analysis of Fraves of "Meritorious" People at The Powązki Cemetery in Warsaw*

From the end of the 19th century, the Powązki Cemetery in Warsaw became more and more a "national pantheon", intended to commemorate "outstanding" and "meritorious" people. Graveyard fees were increasing, new forms of emphasizing buried individuals, who were worthy of special memory, appeared. The Old Powązki began to acquire an elitist character: on the one hand, due to the difficult access to the possession of a grave within its area, and on the other, because of the creation of cultural memory about some of those buried as "special" people.Based on public lists of people buried in Powązki and various public lists of individuals of particular merit ("whose graves are worth visiting") — including stone tablets at the gate of St. Honorata and Wikipedia lists – I am going to analyse (in a quantitative way) the structure, dynamics of creation and topography of the "graves of outstanding people". The main question is what attributes of individuals placed in the distinguished graves gave them this kind of prestige. Confronting the symbolic hierarchy of the deceased people with information about their consanguinity (based on the Minakowski's Great Genealogy) I would like to reflect on the role of Powązki Cemetery in the accumulation of symbolic capital of Polish elites.

Andrzej Turkowski (Uniwersytet Warszawski): *The Polish Space of Opinion on Russia: Origins and Structures*

In my paper I present research about the influence of the 1989 transformation on the heterogeneous community of experts on Russia and the polish-russian relations. By raising the issue of the Polish intelligentsia elite, the paper refers to the research of Jaap Dronkers. I attempt to answer the question, how the post-communist Poland organized its infrastructure for a production of expertise on this crucial issue. I also attempt to analyze how the post-1989 „balance of power" between major intellectual traditions in Polish thinking about polish-russian relations was settled. Focusing on a relatively small and specialized part of the Polish elite, I try to gain an insight into a wider process of transformation of different social fields, including media, academia or think tanks. My paper is located within the tradition of Pierre Bourdieu's field analysis, with its emphasis on relationality, reconstruction of structures and historical developments. Given, that the social space I study does not possess enough autonomy to be seen as a „field", I use the concept of a „space of opinion", developed by Eleanor Townsley and Ronald N. Jacobs. I'm also inspired by works of Tomasz Zarycki concerning adaptation of Bourdieu's research (about the „field of power") to Polish, (semi)peripheral conditions. For the historical part I rely mainly on analysis of the existing literature from fields of sociology, history and political science. Additionally, for a empirically-based reconstruction of structure of the post-1989 space of opinion on Russia, I conducted over 50 interviews with actors from political field, academia, media and think tanks. My research makes several contributions to the field to East European studies as well as more general to sociology of politics. Firstly, it provides detailed, and empirically-based, insight into the process of elites struggles related to the 1989 transformation. Secondly, it explains foundations of the Polish policy towards Russia (from the point of view of expertise and debates). Finally, it provides a model for an analysis of social space, which does not form an autonomous field. The model can be used in various studies concerning public opinion sphere.

Bogdan Zawadewicz (Ludwig-Maximilians University of Munich): *The Field of Think Tanks in a Semi-Peripheral Context — the Case of Serbia*

The aim of the paper is to reconstruct the field of think tanks in Serbia by applying Pierre Bourdieu's relational method. The country is picked as a case study due to its semi-peripheral position in a world-system and the mechanisms through which the existing global hierarchies structure the local field of think tanks. First, I analyze the context and origins of this sector in Serbia by showing how the violent break-up of Yugoslavia as well as „delayed transition" determined the path of its development. After the collapse of communism and the experience of war and authoritarian politics in the 90s Serbia as well as the whole Balkan region became the laboratory for international assistance in almost all spheres of social and political life. It was the period when the involvement of Western actors (state development agencies, international NGOs, international organizations, private institutions, global think tanks etc.) was systematically increasing and focusing on such issues as „good governance", human rights, minority protection, transitional justice, civil society and free market economy. Think tanks along with other non-state actors started receiving the financial support from abroad in order to promote ideas that could legitimize „minimal state" and/or programs that could promote changes within the state. Secondly, In order to better comprehend the logics that structures the field of think tanks in Serbia and its relation to the state, I employ the concept of comprador sector service (Drahokoupil, 2008) which, to a very large extent, refers to think tank experts. I show how these agents of change helped to translate the structural power of transnational capital into tactical forms of power within national social formations. By operating within or beyond the state and its institutions the think tanks are able not only to legitimize certain policies but also influence the legislation process and create public policies. This also shows the high structural dependency that finds its reflection in the international strategies of local actors who seek to use foreign capital, such as economic resources, degrees, contacts, legitimacy, and knowledge to build their power at home. Following the rules of field theory (Medvetz/Bourdieu) I reconstruct local doxa (think tank field) along with relations between the think tanks and the other state or non-state actors. The critical part of analysis is to reconstruct the position of policy exerts' field in relation to the peripheral field of power (political field). Subsequently, I sketch the interdependencies between think tanks and the local fields of academia, business, politics, media and by analyzing three biographies of think tanks' experts I show how the boundaries between various fields got blurred. The research findings rely on 25 in-depth, semi-structured interviews which I conducted with the representatives of the think tanks, international donors and governmental agencies; the analysis of think tanks' activities such as publications and research projects; critical discourse analysis; reconstruction of personal connections and identification of the funding sources which the local think tanks have at the disposal.

Distributed paper:

Rafał Smoczyński (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Tomasz Zarycki** (Uniwersytet Warszawski): *Linking an European Research on Today Nobility with the Case of the Polish Aristocratic Milieu*

The contemporary European nobility has recently attracted some attention in the sociology of elites, with arguably best-analysed case of nobility in the Netherlands. Jaap Dronkers and his collaborators examined carefully the social reproduction processes of the Dutch nobility and one of their major findings suggests that the very possibility of keeping the continued social relevance of this group contradicts selected intuitive assumptions of the modernisation theory. For instance, the Dutch nobility instead of gradually experiencing the decomposition of its kin networks and adjusting to the structural position of modern nuclear family units uphold their post-feudal networks functioning as an indispensable social environment not only for the primordial socialization of their offspring but also for practising homogamy. Also, members of the Dutch nobility successfully use their specific cultural capital resources that are being accumulated within kin networks to facilitate their competitiveness for highly esteemed jobs. Even though Eastern European nobility's land properties were confiscated after 1944 and a noble milieu suffered prosecutions what apparently led to its disappearance in the communist bloc, nevertheless, as our recent work demonstrated post-feudal elites, mainly of aristocratic descent, managed to sustain comprehensive family bonds and expressive social rituals. This paper, in explaining reasons for their continued relevance argues that the vitality of the former-feudal elites in Poland should be attributed to the rich cultural and social capital resources that have been accumulated within this milieu.

G81. TOŻSAMOŚĆ HOMO ACADEMICUS I ROLA NAUKI W PÓŹNEJ NOWOCZESNOŚCI

Organizatorzy(-rki): Barbara Markowska (Collegium Civitas w Warszawie), **Jacek Bieliński** (Ośrodek Przetwarzania Informacji Państwowy Instytut Badawczy)

Język obrad: polski

W warunkach późnej nowoczesności, czy inaczej kapitalizmu kognitywnego, wiedza naukowa podlega rynkowym prawom utowarowienia, a proces jej produkcji przebiega często według typowo biznesowych reguł zarządzania. Urynkowienie zasad gry w ramach systemu nauki sprawia, że kapitał symboliczny mobilizowany w jej polu z łatwością przekłada się na kapitał ekonomiczny, czy władzę polityczną. W tym kontekście interesujące wydaje się zadanie pytań o specyfikę uprawiania nauki jako zawodu oraz o społeczne warunki rozwoju wiedzy naukowej w Polsce i na świecie. Odwołując się do koncepcji Pierre'a Bourdieu oraz czerpiąc z tradycji klasycznej socjologii nauki Roberta K. Mertona, pole nauki można zdefiniowane dwojako. Z jednej strony jest ono areną, na której toczy się gra o dominujące wartości i reguły postępowania obowiązujące ludzi nauki. W tej optyce stawką w grze jest typ etosu organizującego działania naukowców i definiującego kapitały w polu nauki. Współczesne badania sugerują głębokie zróżnicowanie struktury normatywnej nauki, wykraczające poza Mertonowski zespół wartości i norm. Można już mówić o konstytuowaniu się (obok etosu akademickiego) alternatywnych etosów, m.in. industrialnego i post-akademickiego. Konsekwencją gry o wartości jest pogłębiająca się utrata autonomii nauki i podporządkowanie jej prawom rynku i regułom gry politycznej, adaptacja naukowców do nowych warunków w postaci postępującej marketyzacji etosu lub wycofania i postaw oportunistycznych. Z drugiej strony, wiedza produkowana przez pole naukowe jest specyficznym rodzajem towaru. Nauka nastawiona jest na walkę o monopol na kompetencję naukową. Gra toczy się również o to, jakie kryteria stosujemy do oceny owej kompetencji. Wypowiadane w sferze publicznej słowa naukowca, odgrywającego rolę eksperta, mają moc faktów społecznych. Kryje się za nimi „niepodważalny" autorytet nauki. Jednocześnie jesteśmy świadkami powszechnego kryzysu zaufania wobec wiedzy eksperckiej, między innymi dzięki jej polityczno-biznesowym uwikłaniom. Perspektywa Bourdieu wyklucza idealistyczne spojrzenie na wspólnotę naukowców, wyznających „wspólne" wartości. Wręcz przeciwnie, nauka jest dla niego polem walki o władzę symboliczną oraz o związany z nią kapitał: możliwość realizacji swoich badań, wzmacnianie sprawczości, budowanie długoterminowej ścieżki kariery. Zyskiem jest tutaj samo bycie w grze i dostęp do autorytetu naukowego, który umożliwia sprzężenie zwrotne kariery naukowej, biznesowej i politycznej. Powyższe zagadnienia skłaniają nas do sformułowania m. in. następujących pytań:

- jakie są konsekwencje urynkowienia reguł gry w polu nauki?
- jakie są mechanizmy wytwarzania tożsamości *homo academicus* i problemy z nią związane? Do jakich wartości się odnosi?
- jakie są strategie adaptacyjne naukowców do reguł rynkowych?
- na czym wiedza ekspercka buduje swój autorytet i kapitał symboliczny w sytuacji gdy podlega logice rynkowej i zasadzie ekonomicznej konkurencji?
- co oznacza efektywność i na czym polega autonomia nauki w czasach kapitalizmu kognitywnego?
- jaka jest rola państwa jako meta-kapitału w legitymizowaniu pola nauki?

sobota » Saturday 14.09, 9:15-11:30

Sala: Z3.17

Referaty wygłaszane:

Katarzyna Tamborska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): *Centra nauki jako przestrzenie reprodukcji prestiżu nauki*

W kontekście szerokich konsekwencji podporządkowania nauki regułom rynkowym coraz istotniejsze wydaje się rozumienie kierunków i metod działań naukowców przez resztę społeczeństwa. Ważne zadanie wydają się mieć więc podmioty zaangażowane w popularyzację nauki. W ostatnich kilkunastu latach w Polsce powstało wiele placówek określanych jako centra nauki, których sztandarowym przykładem jest Centrum Nauki Kopernik w Warszawie. W najbliższej przyszłości planuje się budowę kolejnych (m. in. w Krakowie, Olsztynie, Szczecinie czy w Rzeszowie), w rezultacie czego niemal każde miasto wojewódzkie będzie dysponować własnym ośrodkiem tego typu. Jest to rodzaj atrakcyjnej pod wieloma względami inwestycji, której towarzyszy ogólny entuzjazm władz i środowisk lokalnych. Centra nauki mają w swoich zespołach lub są kierowane przez ludzi związanych z nauką i podejmują współpracę z aktywnymi badaczami. Z reguły instytucje te nie prowadzą jednak własnych badań, ale prezentują klasyczne zagadnienia nauki i wybrane osiągnięcia techniczne. W trakcie realizowanych przeze mnie badań, pracownicy centrów nauki wskazywali, że ich placówki mają być „platformą" lub „pomostem", na którym spotyka się społeczeństwo i nauka. W swej podstawowej formie działalności, jaką jest prowadzenie wystawy interaktywnej dla dużych grup zwiedzających, muszą jednak często rezygnować z prezentowania aktualnych, żywych problemów naukowych, przedstawiania kontrowersji związanych z badaniami czy odtwarzania realiów pracy badaczy. Wydaje się zatem, że paradoksalnie mamy do czynienia z tworzeniem nie „pomostów" a „pomników" nauki, które stabilizują jej elitarny charakter. Innymi słowy, centra nauki można opisać jako miejsca reprodukcji tradycyjnego obrazu nauki. W warunkach kapitalizmu kognitywnego są przestrzeniami, które dobrze wpisują się w realia rynkowe (i procesy makdonaldyzacji), ale jednocześnie przedstawiają idealny obraz nauki wyłączonej z rynku i codzienności. W wystąpieniu przygotowanym na

bazie własnych badań, przeprowadzonych w latach 2017 2019, scharakteryzuję zasoby i główne formuły działania stosunkowo nowych placówek popularyzujących naukę. Przedstawię czynniki, które mogą utrudniać tym placówkom pełnienie roli kanału komunikacyjnego pomiędzy nauką a społeczeństwem. Zlokalizuję również centra nauki na mapie miejsc odwiedzanych przez rodziny o wysokim kapitale kulturowym z zamiarem zaznaczania swojego statusu społecznego lub kierunkowania zainteresowań młodego pokolenia.

Łukasz Remisiewicz (Uniwersytet Gdański): *Obrona granic symbolicznych nauki w negatywnych recenzjach z postępowań habilitacyjnych*

Nauka może być z pewnego punktu widzenia ujęta jako system obiegu idei w ramach interakcji (Collins 1998, 2011). Interakcje te rządzą się pewnymi prawami, podlegają także ogólnie przyjętym przez środowisko naukowe normom (Merton, Storer 1998). Osoba aspirująca do funkcjonowania w tym środowisku, a także już w nim funkcjonująca, ale pragnąca uzyskać wyższy prestiż oraz uprawnienia, musi przyswoić te reguły i normy, aby móc według nich działać, lub choćby w granicach dopuszczalności je kontestować (Bourdieu, Passeron (1970) 2006; Bourdieu (1984) 2008). Istnieją bowiem sposoby, aby ich internalizację i reprodukcję kontrolować. Szczególnym sposobem jest systematyczne recenzowanie pracy naukowej jednego naukowca przez innych naukowców czyli tak zwanym ocenom koleżeńskim (peer review). Recenzje w postępowaniach habilitacyjnych są jednym z głównych instrumentów oceny, które bardzo często (choć nie zawsze) decydują o tym, czy kandydat do stopnia doktora habilitowanego otrzyma go. Wraz z jego otrzymaniem, dostaje też formalne uprawnienia w rodzaju możliwości promowania doktorów, a także pełnienia funkcji recenzenta w przewodach doktorskich oraz postępowaniach habilitacyjnych, zasiadania w radach naukowych, czy też bycia zatrudnionym na stanowisku profesora nadzwyczajnego. Doktor habilitowany nie tylko więc może uprawiać działalność naukową, ale także realnie wpływać na kształtowanie środowiska naukowego samemu promując doktorów oraz recenzując prace na stopień naukowy. Postępowanie habilitacyjne służy więc temu, by osoby z wewnątrz instytucji oceniły, czy uważają za słuszne nadanie innej osobie tego samego statusu, który sami posiadają. Selekcjonując zaś osoby, selekcjonują także idee, metody i sposoby myślenia, które w przypadku negatywnej oceny koleżeńskiej (peer review), otrzymują automatycznie niższą rangę. W niniejszym referacie pragnę przedstawić wyniki badania przeprowadzonego na próbie 100 negatywnych recenzji habilitacyjnych z różnych dziedzin nauki. Pragnę skupić się na tym, jakie techniki narracyjne oraz jakie heurystyki i sposoby myślenia wykorzystują recenzenci w celu swoistej „obrony” granic symbolicznych nauki przed osobami, które wydają się niepowołane by otrzymać uprawnienia samodzielnego pracownika nauki oraz ideami, które jawią się jako „nienaukowe”, „nie do końca naukowe”, „błędne” czy „niepoprawne”.

Marcelina Zuber (Uniwersytet Wrocławski): *Homo academicus — gracz na polu naukowym czy element Sieci?*

W swoim wystąpieniu zajmę się analizą konsekwencji urynkowienia reguł funkcjonującym na polu nauki w perspektywie koncepcji pola naukowego Pierre’a Bourdieu i teorii Aktora-Sieci (ANT) Brunona Latoura. Postępujące urynkowienie mechanizmów funkcjonowania społeczności naukowych, sygnalizowane już przez Roberta Mertona i coraz wyraźniej obecne współcześnie na świecie i w Polsce stawia przed uczonymi wyzwania, którym trudno jest sprostać, odwołując się do klasycznych zasad etosu uczonych. Badacze funkcjonujący w ramach modeli zawodowego (korporacyjnego) czy post-akademickiego, korzystając z funduszy trudnodostępnych w świecie akademickim, zmagają się z ograniczeniami możliwości publikacji wyników swoich prac, mają też mniejszą swobodę wyboru tematu badawczego. Urynkowienie nauki pociąga za sobą szersze konsekwencje społeczne: przedmiotem badań stają się zagadnienia istotne z punku widzenia strategii konkurencyjnych korporacji, a nie zawsze te, które mogą pomóc w rozwiązaniu najważniejszych problemów świata współczesnego, a naukowcy, poprzez swoje powiązania ze światem biznesu, stają się mniej wiarygodni w roli niezależnych ekspertów. Urynkowienie nauki może również zagrażać autonomii uczelni, a także prowadzić do zjawisk patologicznych, co sygnalizują w swoich pracach między innymi John Ziman czy Sheldon Krimsky. W prezentacji będę się starała odpowiedzieć na pytanie, jak w ramach koncepcji Pierre’a Bourdieu i Brunona Latoura można analizować strategie adaptacyjne naukowców do reguł rynkowych oraz strategie przedstawicieli społeczeństwa wobec postępującego urynkowienia nauki. Ujęcie Pierre’a Bourdieu, przedstawiające uczonych jako graczy walczących na polu naukowym o podporządkowanie sobie jak największego obszaru tego pola i oznaczenie go własnym nazwiskiem, pozwala na analizowanie konsekwencji urynkowienia świata nauki w perspektywie jednostkowej. Bruno Latour natomiast, już na wczesnych etapach kształtowania swojej koncepcji, postrzegał uczonego jako element większych całości. Latour zajmował się problemem tradycyjnie przedstawianym jako uwarunkowania społeczne i ekonomiczne pracy badacza na początkowym etapie swojej twórczości, krytykując tzw. „Wielki Podział”, nakazujący wyodrębnianie czynników zewnętrznych i wewnętrznych w procesie badawczym. Później, w klasycznej już pracy, napisanej wspólnie ze Stevem Woolgarem, Laboratory Life porównał badaczy do przedsiębiorców działającym na rynku konkurencyjnym, tworząc koncepcję tzw. cyklu wiarygodności. W teorii Aktora-Sieci, wyjaśniającej w sposób holistyczny procesy funkcjonowania natury/kultury/nauki/technologii i społeczeństwa, badacze funkcjonują w ramach sieci powiązań, nie będąc w niej jedynymi aktorami, ponieważ sprawstwo (agency)

wykazują nie tylko ludzie(humans), ale i czynniki pozaludzkie (non-humans), wśród których istotną rolę odgrywają zjawiska związane z urynkowieniem nauki. Przykłady tych holistycznych analiz możemy znaleźć między innymi w książce Latoura Polityka natury (w oryginale Politiques de la nature). Porównanie koncepcji Bourdieu i Latoura wydaje się interesujące również w kontekście możliwości diagnozy i analizy potencjalnych zagrożeń związanych z urynkowieniem nauki.

Aneta Krzewińska (Uniwersytet Łódzki): *Naukowiec-wiedza-odbiorca czy producent-produkt-użytkownik?*

W swoim wystąpieniu chciałabym poruszyć trzy zasadnicze zagadnienia związane z wiedzą naukową będącą produktem działalności podejmowanej przez badaczy/naukowców na uniwersytetach, w ośrodkach i instytutach badawczych. Po pierwsze, interesuje mnie do kogo przede wszystkim kierowane są przekazy o charakterze naukowym, kto jest ich głównym odbiorcą. Po drugie, na ile funkcje wiedzy wyróżnione i opisane kilkadziesiąt lat temu przez Jana Lutyńskiego (naukowa, praktyczno-użytkowa i humanistyczno-obywatelska) są nadal aktualne. I po trzecie, co dzieje się z wiedzą naukową w czasach post-prawdy, kiedy przyszło jej konkurować ze zmyślonymi, ale „gorącymi" i przykuwającymi uwagę newsami, kiedy naukowość komunikatów nie jest gwarancją monopolizacji przekazów o danej tematyce. Jeśli tak opisane wątpliwości rozstrzygniemy w sposób niepomyślny dla nauki, to musimy podjąć refleksję nad tym, jaką rolę powinni odegrać sami naukowcy. Wszak obowiązujący jeszcze nie tak dawno system wartości, który wyznaczał możliwe ścieżki badawczej działalności, zdaje się zupełnie nie przystawać do obecnych czasów, w których wiedza naukowa zyskuje cechy przypisywane towarom i jak one podlega procesom rynkowym. Jak zatem komunikować wiedzę naukową, która konkuruje z pseudo-naukowymi i silnie zideologizowanymi wiadomościami? Na ile pomocni mogą być sami naukowcy występujący w mediach w roli ekspertów, a w jaki sposób wykorzystać potencjał tkwiący w nowych środkach przekazu? Podstawą empiryczną do sformułowania odpowiedzi na wyżej postawione pytania będą materiały zbierane w ramach projektu badawczego CONCISE (Communication role on perception and beliefs of EU Citizens about Science — Rola komunikacji w percepcji i przekonaniach na temat nauki wśród obywateli Unii Europejskiej) finansowanego ze środków programu Horyzont 2020. W ramach tego projektu prowadzone będą konsultacje, w trakcie których o wiedzy naukowej, jej źródłach i sposobach wykorzystania będą deliberować mieszkańcy pięciu europejskich krajów.

G82. W STRONĘ PODMIOTOWOŚCI I NIEZALEŻNOŚCI. KONSTRUOWANIE TOŻSAMOŚCI MNIEJSZOŚCIOWYCH

Organizatorki: Anna Kłonkowska (Uniwersytet Gdański), **Małgorzata Bieńkowska** (Uniwersytet w Białymstoku)

Język obrad: polski

Od wielu lat toczą się w socjologii dyskusje dotyczące zróżnicowania struktur społeczeństw, wyróżniania grup mniejszościowych oraz ich percepcji społecznej. Dyskusje te i badania koncentrują się głównie na relacji grupy dominującej w stosunku do mniejszości, a także sytuacji społecznej członków i członkiń grup mniejszościowych. Rzadziej odwraca się perspektywę analizy i skupia uwagę na postrzeganiu większości z perspektywy tych, których i które włącza się do kategorii mniejszości. Związana z przynależnością mniejszościową kategoria *Innego* również ma długą tradycję badawczą. Fenomenem jest jednak, że pojęcie to stale podlega aktualizacji, gdyż wraz z rozwojem społeczeństwa – ideologii i dyskursów, jakie w nim w danym czasie dominują — pojęcie *Innego* zmienia swój zakres, ulega zawężeniu, bądź poszerzeniu oraz w różnym czasie obejmuje różne grupy społeczne. W proponowanej grupie tematycznej interesować nas będą następujące zagadnienia:

- autoidentyfikacja z *Innym*: czynniki kształtujące poczucie przynależności do grupy mniejszościowej;
- proces kształtowania tożsamości mniejszościowych w sytuacji postrzegania własnej identyfikacji w kategoriach czynnika potencjalnie dyskredytującego;
- świadome ogniskowanie własnej tożsamości wokół danej grupy mniejszościowej i celowe podkreślanie przynależności do niej;
- czynniki mające wpływ na kształtowanie się danych postaw w stosunku do własnej przynależności do określonej grupy mniejszościowej;
- przyjmowanie perspektywy zewnątrzgrupowej vs. wewnątrzgrupowej w percepcji własnej grupy mniejszościowej;
- postrzeganie grup większościowych z perspektywy mniejszości;
- zjawisko separacji względem grup większościowych;
- odzyskiwanie podmiotowości przez grupy mniejszościowe i postawa *pride*;
- potrzeba identyfikacji z grupami mniejszościowymi (posiadania tożsamości mniejszościowych);
- perspektywa wewnątrz- i zewnątrzgrupowa w badaniach (własnych) grup mniejszościowych;

› dylematy etyczne i metodologiczne w badaniach procesów kształtowania się tożsamości mniejszościowych.

BLOK I

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.27

Referaty wygłaszane:

Stefan Marcinkiewicz (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie): *Być Mazurem/Niemcem i ewangelikiem po wojnie…" Procesy marginalizacji społecznej i akulturacji na podstawie materiałów biograficznych z powiatu ełckiego*

Celem referatu jest ukazanie procesów marginalizacji społecznej i akulturacji ludności mazurskiej po drugiej wojnie światowej w powiecie ełckim. Wyniki badań zostaną przedstawione w oparciu o wywiady biograficzne, literaturę wspomnieniową oraz dokumenty archiwalne. Po drugiej wojnie światowej na Ziemiach Północnych i Zachodnich doszło do radykalnej zmiany przestrzeni społecznej i kulturowej. Na skutek przesunięcia granic państwowych, na terenie dawnego powiatu ełckiego na Mazurach doszło do wymiany ludności. W momencie wkroczenia Armii Czerwonej 24 stycznia 1945 r. w Ełku pozostało 1 tys. mieszkańców (ponad 16 tys. w 1939 r.) a w całym powiecie 4 tys. (ponad 56 tys. w 1939 r.) ludzi. Dopiero po przejściu frontu wielu z uciekinierów próbowało wracać do rodzinnych wsi czy miast, które często zasiedlone już były przez polskich przybyszów. Powojenna ludność mazurska powiecie ełckim stanowiły głównie kobiety, dzieci i starcy. Doświadczyli oni frontowej i pofrontowej przemocy: rabunków, gwałtów i mordów. W 1945 r. pracowali przymusowo na rzecz Armii Czerwonej, a niektórzy zostali uprowadzeni w głąb ZSRR. Nowa, polska administracja wykorzystywała ludność autochtoniczną do sprzątania gruzów z placów, mieszkań, budynków i innych prac. Na skutek tzw. „repolonizacji" zmuszano ich do przyjęcia obywatelstwa polskiego. Osoby oporne zmuszano do wyjazdów, choć duża część ludności wyjeżdżała dobrowolnie, nie widząc możliwości życia we wrogim otoczeniu. Po wojnie powszechne było poczucie zagrożenia. Meldunki Milicji Obywatelskiej z lat 1945-1947 r. pokazują, że autochtoni byli głównymi celami ataków maruderów Armii Czerwonej, złodziei i bandytów. Po tym okresie stali się dyskryminowaną grupą mniejszościową wyraźnie różniącą się od innych mieszkańców: językiem (mazurska gwara/język niemiecki) i religią (protestantyzm). Dominującą rolę odgrywali osadnicy i przesiedleńcy — Polacy, wyznania katolickiego. Okrutna wojna doprowadziła do demoralizacji społecznej i znaczącej radykalizacji nastrojów ksenofobicznych. Znacząco zwiększyły się dystanse społeczne, wyostrzyły konflikty etniczne i religijne. „Niemiec" stał się stereotypową figurą wszelkiego „zła", a komunistyczna propaganda straszyła „niemieckim imperializmem". Mimo zapewnień władz o polskich korzeniach ludności mazurskiej polska „większość" uważała ich za Niemców. W dużym stopniu pokrywało się to z ich subiektywnie odczuwaną tożsamością narodową. W początkowym okresie Mazurzy/Niemcy stanowili grupę stygmatyzowaną i dyskryminowaną. Początkowym nabożeństwom, w przydzielonym ewangelikom kościele, towarzyszył brzęk bitych kamieniami szyb. Nabożeństwa musiały być odprawiane tylko w języku polskim. Mazurskie dzieci nie były posyłane do szkoły, gdyż spotykały się tam z szykanami ze strony polskich dzieci. Zdarzały się pobicia. Większość Mazurów/Niemców nastawiona była na wyjazd do Niemiec. Okresowo sprzyjała polityka PRL ukierunkowana na eliminację wszelkiej odmienności etnicznej czy wyznaniowej. Polska miała się stać jednorodna etnicznie i wyznaniowo. Mazurzy/Niemcy wyjeżdżali w różnych okresach „odwilży" do Niemiec wschodnich i zachodnich. Część z nich przyjęła polską tożsamość, wchodząc najczęściej w związki małżeńskie z polskimi mieszkańcami. Przyjęcie polskiej tożsamości wiązało się ze spolszczeniem imienia, czasem imienia i nazwiska, zmianą wyznawanej religii i rezygnacją z języka niemieckiego.

Piotr Madajczyk (Polska Akademia Nauk w Warszawie), **Jonda Bernadette** (Johannes Gutenberg Universität Mainz), **Magdalena Lemańczyk** (Instytut Kaszubski w Gdańsku): *Tożsamość narodowa dzieci z mieszanych małżeństw polsko-niemieckich*

Przedstawiona zostanie koncepcja interdyscyplinarnego projektu badawczego i wstępne wyniki pretestu dotyczącego procesu kształtowania się tożsamości narodowej i identyfikacji u dzieci z małżeństw mieszanych polsko-niemieckich, w Niemczech i w Polsce. Jak dotychczas jest to zagadnienie rzadziej podejmowane w badaniach nad małżeństwami mieszanymi, których liczebność w Niemczech jest znacząca, tj. ok. 120 tys. małżeństw, w tym zdecydowana większość to związki Polek z Niemcami. W Polsce zawarto 9516 małżeństw mieszanych, z czego 8777 Polek poślubiło Niemców (dane GUS za okres 1996-2014). W prezentowanym projekcie badawczym uwzględniamy szeroki zakres czynników wpływających na identyfikacje narodowe respondentów oraz asymetrie ich położenia w strukturze społecznej m. in.: kwestie powojennych fal migracyjnych osób o zróżnicowanym stopniu autoidentyfikacji narodowej, wyjściowy i nabyty kapitał kulturowy, społeczny i ekonomiczny, przemiany norm prawnych i społeczno-kulturowych w Polsce i Niemczech oraz norm i wartości w obrębie rodzin, zagadnienie dwu- lub wielojęzyczności badanych i ich otoczenia społecznego, strategie

konstruowania tożsamości i identyfikacji narodowej itd. Pierwsza część prezentacji obejmie analizę historyczno-politologiczną polityki państw polskich i niemieckich w stosunku do małżeństw polsko-niemieckich, ich różnych wariantów, liczebności, osadzenia prawnego i kontekstu migracyjnego (fale migracji). W drugiej części omówione zostaną wstępne wyniki pretestu.

Justyna Pilarska (Uniwersytet Wrocławski): *Romowie rumuńscy z Wrocławia — raport z przeprowadzonych badan nad tożsamością kulturowa i aspiracjami edukacyjnymi*

Osią poznawczą wystąpienia jest analiza wyników badań zrealizowanych wśród grupie Romów rumuńskich z Wrocławia objętych programem mieszkań treningowych. Rozwiązanie to, poprzedzone likwidacją nielegalnego koczowiska na terenie Wrocławia, miało poprawić warunki bytowe tej grupy mniejszościowej, umożliwić dostęp do edukacji dzieciom w wieku szkolnym, do służby zdrowia, a w dalszej perspektywie prowadzić do aktywizacji zawodowej oraz usamodzielnienia (głównie rozumianego jako uniezależnienie od systemu pomocy socjalnej i stałej asystentury). Jako że przeprowadzka mieszkańców koczowiska do nowych miejsc zamieszkania implikowała rozproszenie tej grupy, zmianie uległa struktura relacji społecznych, dynamika (i wzorce) życia rodzinnego oraz więzów w obrębie pokrewieństwa. Referat przybliża wyniki badań nad tymi zmianami, które w sposób znaczący jak się wydaje wpłynęły na obraz tożsamości społecznej i indywidualnej tej grupy. Jednakowoż, refleksje w sposób znaczący poruszać będą zagadnienia metodologicznie związane z perspektywą wewnątrz- i zewnątrzgrupową w badaniach grup mniejszościowych i wnioski płynące ze zrealizowanego projektu dla metodologii badań społecznych.

Katarzyna Lewandowska (Uniwersytet Wrocławski): *„Gwar jest dużo, a my mamy język". O roli języka regionalnego w konstruowaniu tożsamości etnicznej Kaszubów*

Społeczność kaszubska stanowi w Polsce interesujący przypadek grupy etnicznej. Dzieje się tak przede wszystkim za sprawą oficjalnego statusu, jaki zyskała na mocy ustawy z 2005 roku (Dz. U. 2005 nr 17 poz. 142). Zgodnie z zapisami prawnymi, Kaszubi nie są „mniejszością", ale „społecznością posługującą się językiem regionalnym". Oznacza to, że język grupy stanowi nie tylko istotną z punktu widzenia jej członków wartość kulturową, ale spełnia również rolę jej instytucjonalnej wizytówki, nadaje podmiotowość w sensie formalno-prawnym. Oznacza to, że ochronie podlega nie tyle kultura kaszubska jako taka, ile nosiciele języka regionalnego. Wybór języka na podstawowe kryterium wyróżniające Kaszubów zwraca uwagę na jego znaczenie w konstruowaniu tożsamości etnicznej członków tej społeczności. Nie był to oczywiście jedyny powód, a możliwość oficjalnego uznania grupy stała się przedmiotem debaty publicznej, niemniej jednak uczynienie z kaszubskiego „języka regionalnego" pozwoliło rozszerzyć działania skierowane na podtrzymanie odrębności kulturowej tej grupy. Przyczyniło się także do kształtowania pozytywnych postaw identyfikacji wewnątrzgrupowych. Problematykę (re)konstruowania kaszubskiej tożsamości etnicznej, przejawiającej się w społecznych praktykach językowych, przedstawię w oparciu o wyniki socjologicznych badań terenowych. W latach 2014-2018, wraz z zespołem, prowadziłam indywidualne wywiady pogłębione z mieszkańcami Kaszub Środkowych i Północnych. Chociaż mogłoby się wydawać, że instytucjonalizacja wesprze dotychczasowe, językowe praktyki Kaszubów (przekaz domowy), zrealizowane badanie wykazało, że tak się nie stało. Coraz bardziej widoczne i sprawniejsze planowanie funkcjonowania języka kaszubskiego w sferze publicznej, jego wejście do instytucji, spowodowało znaczące ograniczenie jego stosowalności w sferze domowo-sąsiedzkiej. Jeszcze nie tak dawno to właśnie rodzina stanowiła „ostoję kaszubskości", a język etniczny był w niej językiem codziennej komunikacji. Nabywanie zdolności językowych odbywało się w sposób naturalny, a kluczową rolę w tym procesie odgrywał przekaz pokoleniowy. Tym samym kształtowanie kaszubskiej tożsamości etnicznej miało charakter automatyczny i trwały. W ostatnich latach język kaszubski był skutecznie promowany i rozwijany, co przyczyniło się do oficjalnego podniesienia jego rangi. Dzięki tym zabiegom — również na poziomie lokalnym — stał się obecny w sferze publicznej, w której do tej pory nie funkcjonował w aż takim stopniu. Analiza zgromadzonego materiału empirycznego wskazuje, że skuteczne akcentowanie publicznego wymiaru języka kaszubskiego przyczyniło się jednak do niekorzystnej zmiany, jaką jest stopniowe zanikanie podtrzymywania kaszubskich praktyk językowych w rodzinie. Świadomość istnienia zaplecza instytucjonalnego, głównie możliwości nauki standaryzowanej (a nie lokalnej) wersji języka w szkołach, spowodowała, że obowiązek przekazywania i kształtowania etniczności mniej lub bardziej intencjonalnie zrzucono właśnie na instytucje. Te natomiast zdają się nie mieć aż takich możliwości, aby to zadanie skutecznie wypełniać. Przekazywanie języka, a w raz z nim poczucia przynależności etnicznej, zaczęło być planowanym projektem. Zinstytucjonalizowanie sposobów nabywania kompetencji językowych (ale nie komunikacyjnych) każe zastanowić się na ile taka strategia jest skuteczna w podtrzymywaniu kaszubskiej tożsamości etnicznej. To natomiast implikuje pytanie o to, kiedy działania promowane przez sferę publiczną (instytucjonalną) przekształcają się w sferę społecznych praktyk, w tym przypadku praktyk językowych Kaszubów (behawioralne kryterium tożsamości).

Tetyana Ouerghi (Uniwersytet Warszawski): *Inkluzja społeczna nowo pokoleniowej mniejszości narodowej: pytanie o tożsamość*

Głównym obszarem niniejszego referatu jest pojęcie tożsamości przede wszystkim człowieka młodego, u którego tożsamość podlega intensywnym przemianom. Podczas procesu formowania własnej tożsamości młoda osoba określa cele własnego życia, przekonania, ustala wartości i hierarchię celów, do których chce dążyć. Proces ten jest także związany z rozwojem samooceny i aspiracji życiowych. Ogromne znaczenie ma również społeczny wymiar procesu socjalizacji. Społeczna tożsamość jednostki jest formowana przez kontekst społeczno-kulturowy, a więc między innymi różnego rodzaju przekonania obecne w kulturze, dotyczące tego, co dla określonych grup jest „właściwe", a co „niewłaściwe". Młody człowiek w tym okresie ma za zadanie określić grupę, do której chce należeć, z którą się identyfikuje i o której akceptację zabiega. Sferą, która została poddana szczegółowej analizie jest mniejszość narodowa jako zjawisko życia społecznego, które coraz bardziej się ujawnia w XXI wieku i z coraz większym rozmachem determinuje codzienne życie i funkcjonowanie społeczeństwa. U młodego człowieka pochodzącego z mniejszości narodowej oprócz standardowego pytania „Kim jestem?" pojawia się też pytanie o własne kulturowe „zakorzenienie, zakotwiczenie, osadzenie" tożsamości jednostki. Tożsamość kształtuje się w kontekście co najmniej dwu-kulturowości, pojmowanej jako sytuacja współbycia jednostek reprezentujących odmienne kultury, odmienne systemy przekonań o charakterze światopoglądowym, obyczajowym, etycznym, estetycznym. Jest to uświadomiona alternatywa ciągle modyfikowanego „ja". Tematyka mniejszości narodowych jest społecznie drażliwa, politycznie delikatna i prawnie skomplikowana. Równolegle z debatą na temat migracji wywołuje dyskusję dotyczącą roli jaką pełnią, mogą i powinny pełnić mniejszości etniczne i narodowe zamieszkujące państwa Unii Europejskiej. Jest ona niezmiernie ważna, szczególnie w krajach, w których do przełomu lat 80/90. XX wieku zjawisko wielokulturowości było marginalizowane, a mniejszości traktowane były jako zagrożenie dla suwerenności państwa narodowego. Obecnie politykę wobec mniejszości narodowych reguluje Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym. Art. 2 ust. 2 ustawy wskazuje, które z mniejszości uważa się za mniejszości narodowe w rozumieniu tej ustawy, a mianowicie: białoruską, czeską, litewską, niemiecką, ormiańską, rosyjską, słowacką, ukraińską i żydowską. W Narodowym Spisie Powszechnym z 2011 roku narodowość polską zadeklarowało 97,09% ankietowanych (wliczając osoby deklarujące również drugą narodowość). 871,5 tys. osób (2,26%) zadeklarowało dwie narodowości — polską i niepolską, w tym 788 tys. (2,05%) polską jako pierwszą, a 83 tys. (0,22%) polską jako drugą. 596 tys. osób (1,55%) zadeklarowało wyłącznie niepolską narodowość, z czego 46 tys. osób (0,12%) zadeklarowało dwie niepolskie narodowości. Mimo to, że prawie milion ludzi w Polsce identyfikuje się z inną niż polska narodowością, mniejszości narodowe są w Polsce zjawiskiem regionalnym. Ich problemy, poza środowiskiem lokalnym, są na ogół kompletnie nieznane. Polacy nie stykają się na co dzień z mniejszościami narodowymi, wiele o nich wiedzą i błędnie szacują ich liczbę, znacznie ją zaniżając. Pytania o narodowość i język narodowy zadane w czasie ostatniego spisu wywołały dużo kontrowersji, uruchamiając stereotypy, uprzedzenia, obawy nierównego traktowania, a nawet konflikty etniczne.

BLOK II

czwartek » Thursday 12.09, 12:00-14:15
Sala: W3.27

Referaty wygłaszane:

Mariola Bieńko (Uniwersytet Warszawski): *Kategoria innego w procesie konstruowania tożsamości mniejszościowych: „pedał" i „lesba" jako społeczne pojęcia życia codziennego*

Przez ostatnie dwie dekady byliśmy świadkami nieznacznego wzrostu liczby publikacji na temat języka opisującego mniejszości seksualne (Kulick 2000). Według socjolingwistycznych założeń istnieje konieczność analiz grup społecznych, opisywanych zazwyczaj na tle grupy większościowej, czyli dominującej lub będących w opozycji do innych grup o podobnym w świetle socjolingwistyki statusie subkultur (np. socjolekt gejów). Określenia „pedał" i „lesba" to swoisty marker wykluczenia kogoś z grupy lub podkreślenia jego odmienności (Smith, Murib, Motta, Callaghan, Theys 2018), pomimo funkcjonującego w kulturze zachodniej fag discourse (Pascoe 2005). Celem wystąpienia jest przedstawienie wyników badań jakościowych opartych na indywidualnych wywiadach przeprowadzonych w 2018 roku. Analiza wypowiedzi 36 heteroseksualnych kobiet i mężczyzn w wieku od 13 do 75 lat oraz 16 homoseksualnych kobiet i mężczyzn w wieku od 20 do 30 lat pozwoliła na przegląd językowej różnorodności znaczeń i form odnoszących się do homoseksualności. Z badań wynika, że językowe reprezentacje lesbijek i gejów w heteroseksualnych oraz homoseksualnych aktach mowy sytuują się pomiędzy eufemizmami, niewybrednymi kolokwializmami i wulgaryzmami, które pełnią funkcję etykiet, znajdujących zastosowanie w różnych kontekstach społecznych. W zebranym zasobie znanego i używanego słownictwa, zróżnicowanego ze względu na płeć i wiek, widoczny jest proces kształtowania tożsamości mniejszościowych w sytuacji postrzegania własnej identyfikacji

w kategoriach czynnika potencjalnie dyskredytującego. W wypowiedziach osób homoseksualnych ujawniają się czynniki mające wpływ na kształtowanie postaw w stosunku do własnej przynależności do grupy mniejszościowej. Należy jednak zauważyć, że celem prezentowanego badania nie było rozpatrywanie wspólnoty osób heteroseksualnych i homoseksualnych jako użytkowników odrębnego języka. Jest to raczej konceptualne ujęcie rozumienia kategorii Innego w zmieniającej się rzeczywistości społecznej. Bez względu na to, jakie wzory zastosujemy, interpretując homoseksualność, będą one nieustannie modyfikowane przez ciągłą, zróżnicowaną i trudno dostrzegalną wymianę subiektywnych znaczeń (Berger, Luckmann 1983: 63). W procesie społecznego konstruowania rzeczywistości mamy do czynienia z różnymi interpretacjami, a zarazem negocjacjami sensów świata społecznego. W tym kontekście różnice płciowe, władza i podmiotowość są wyrażane poprzez zestaw dyskursów i praktyk, które tym samym oddziałują dalej na nasze zachowania językowe.

Michał Sobczak (Uniwersytet Warszawski): *Kto nas reprezentuje? Poczucie reprezentacji osób nieheteronormatywnych przez organizacje LGBT*

W referacie omówione zostaną wyniki badania przeprowadzonego w lutym-marcu 2019 r. Celem badania było sprawdzenie, w jakim stopniu osoby nieheteronormatywne czują się reprezentowane przez organizacje LGBT. Badanie przeprowadzono na próbie celowej, obejmującej osoby nieheteronormatywne, nienależące do żadnej organizacji, zarazem uczestniczące w życiu społeczności LGBT jako goście klubów rozpoznawanych jako miejsca, które adresują swoją ofertę do tej społeczności. W badaniu ankietowym pytano o znajomość organizacji (wiedzę o ich istnieniu, podejmowanych działaniach, organizowanych wydarzeniach i spotkaniach), a także proszono o wskazanie organizacji, którą respondenci i respondentki uznają za reprezentującą ich interesy, aspiracje, poglądy. Badania przedstawiają zaskakujący obraz społeczności LGBT. Prawie połowa badanych nie jest w stanie wskazać żadnej organizacji LGBT, jakkolwiek deklaruje, że działania takich organizacji są potrzebne. Większość badanych nie czuje się reprezentowana przez żadną z organizacji oraz nie ma poczucia, że którakolwiek „wyraża ich głos". Zdecydowana większość badanych rozpoznaje nie więcej niż jedno wydarzenie lub działanie społeczne, skierowane do społeczności LGBT. Zarazem większość badanych wskazuje miejsca w przestrzeni miejskiej i portale internetowe jako te, które dają im możliwość zaistnienia w sferze publicznej.

Renata Ziemińska (Uniwersytet Szczeciński): *Niebinarne tożsamości płci*

Referat definiuje niebinarne tożsamości płciowe jako te, które wypadają z podziału na męskie i żeńskie. Tożsamości niebinarne mają przynajmniej trzy warianty: posiadanie trwałej tożsamości ani męskiej, ani żeńskiej, posiadanie płynnej tożsamości, która raz jest męska, raz żeńska, brak identyfikacji płciowej (Christina Richards). Następnie przedstawiam nowe legislacje w Australii i Niemczech, które wprowadzają trzecią kategorię płciową, płeć niebinarną jako opcję w dokumentach tożsamości. Legislacje te były głównie motywowane sytuacją noworodków interpłciowych ale spotkały się z krytyką organizacji osób interpłciowych. Zarazem legislacje te wykluczają osoby nieinterpłciowe (endopłciowe, endo-sexed) z tożsamością niebinarną, które często należą do ruchu osób transpłciowych. Próbuję to wyjaśnić pomieszaniem przez ustawodawców tożsamości płciowej z innymi cechami płciowymi. Cechy płciowe rozpadają się na wiele warstw, niekiedy niezgodnych, a jest tylko jedna płeć w sensie prawnym. Na koniec referuję dyskusję czy potrzebna jest jedna kategoria tożsamość niebinarna, czy raczej pluralizm tożsamości płciowych (Surya Monro) lub brak tożsamości płciowych (Lucy Nicholas).

Izabela Ślęzak (Uniwersytet Łódzki): *„Ja jestem inna" versus „wszystkie jedziemy na tym samym wózku". Auto-praca nad tożsamością kobiet świadczących usługi seksualne*

Celem wystąpienia będzie analiza procesu auto-pracy kobiet świadczących usługi seksualne nad tożsamością w jednym z jej wymiarów, to jest relacji do innych osób zaangażowanych w prostytucję, jako działanie potencjalnie dyskredytujące społecznie. Odwołując się do wyników badań własnych analizie poddane zostaną dwa subprocesy. Po pierwsze proces dystansowania i odróżniania się kobiet świadczących usługi seksualne od innych kobiet, pracujących w ten sam sposób. Jest on związany z procesem konstruowania i rekonstruowania podgrup w ramach społecznego świata pracy seksualnej i przypisywania im różnych cech, pozwalających na ich wartościowanie i hierarchiczne uporządkowanie, a następnie dystansowanie się od nich. Po drugie subproces zbliżania się i szukania tego, co wspólne z innymi uczestniczkami tego świata, co w rezultacie pozwala na tworzenie spójnej tożsamości mniejszościowej. Subprocesy te są więc związane z budowaniem poczucia przynależności do kategorii kobiet pracujących seksualnie lub też negowania własnego w niej uczestnictwa. Analizie poddane zostaną warunki interweniujące w to, który z tych procesów dominuje w auto-pracy nad tożsamością uczestniczek badań. Referat będzie bazował na analizie wywiadów swobodnych z kobietami świadczącymi usługi seksualne w różnego typu lokalach (agencje, mieszkaniówki, samodzielna działalność). Podstawą metodologiczną analizy będą procedury metodologii teorii ugruntowanej.

Aleksandra Herman (Uniwersytet Warszawski): *Polska polityka kulturalna wobec mniejszości a problemy reprodukcji kulturowej*

Kluczowym problemem mniejszości narodowych jest podtrzymywanie i reprodukcja tożsamości zbiorowej i indywidualnych w warunkach stałego zagrożenia ze strony obcej kultury dominującej. Mniejszości są także zależne od państwowego finansowania zamieszkiwanego kraju i dysponującej nim administracji, co jest istotne zwłaszcza w obszarze kultury zorganizowanej. W referacie przedstawię problematykę reprodukcji kulturowej w sferze kultury zorganizowanej, odnosząc ją do przykładu mniejszości ukraińskiej w Polsce, która nie jest finansowo wspierana przez macierz. Kluczowym omawianym zagadnieniem będzie konflikt między potrzebami tożsamościowymi Ukrainek i Ukraińców z mniejszości a ograniczeniami ich realizacji w ramach publicznego systemu finansowania mniejszości. Organy władzy publicznej są ustawowo obowiązane podejmować odpowiednie środki w celu ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości, w szczególności przez dotacje. Jednak z prowadzonych dotąd przeze mnie badań wynika, że przy decydowaniu o przydziale środków na finansowanie konkretnych projektów, istotną rolę odgrywają urzędnicze strategie — nie konsultowane z mniejszością i niepoparte dostatecznymi kompetencjami z zakresu polityki kulturalnej. Preferują one określone formy reprodukcji kulturowej, która w przypadku mniejszości ukraińskiej faworyzuje ludowość, utrwalając skansenizację. Tymczasem zmiana kulturowa i pokoleniowa wymaga innowacyjnego podejścia do tradycji, aby stale reaktualizować jej znaczenie i podtrzymywać jej atrakcyjność dla młodego pokolenia. W efekcie, sposób finansowania ma wpływ na kształt i trwanie kultury mniejszości nie tylko przez stały niedobór środków wobec realnych potrzeb, ale także przez selekcję przy ich przyznawaniu. Nieadekwatność oferty kulturalnej wobec potrzeb ukraińskiej zagraża podmiotowości mniejszości i grozi jej przyspieszoną polonizacją.

G83. INSTYTUCJE, AKTORZY I INTERESY W POLITYKACH PUBLICZNYCH

Organizatorka: Urszula Kurczewska (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie)

Język obrad: polski

Celem grupy tematycznej jest dyskusja na temat formalnych i nieformalnych instytucji i aktorów, zróżnicowanych interesów i podziałów w procesach formułowania polityk publicznych w Polsce oraz w Unii Europejskiej, a także możliwości ich rekonstrukcji, opisu i analizy. Refleksji poddane zostaną zarówno kwestie związane z procesem formułowania i wdrażania polityk publicznych, jak również rola i wpływ poszczególnych instytucji, organizacji, grup interesów, społeczeństwa obywatelskiego i innych interesariuszy w procesie kształtowania tego typu polityk. Dyskusja będzie zmierzała do wyjaśnienia jak wygląda proces tworzenia i wdrażania polityk publicznych w Polsce i w UE, co jest jego specyfiką, jakie są jego uwarunkowania, a także jakie są powiązania i relacje interesów różnych aktorów społecznych w tym procesie. Proponujemy przyjęcie perspektywy neoinstytucjonalnej, tj. koncentrowania się w badaniach na analizie formalnych i nieformalnych reguł, aktorów, instytucji oraz norm kształtujących sferę publiczną ze szczególnym uwzględnieniem zmian zachodzących w tym obszarze życia społecznego w ostatnich latach. Dla sprecyzowania zasadniczego przedmiotu obrad grupy tematycznej sugerujemy podjęcie następujących zagadnień i pytań badawczych:

- Miejsce reprezentacji interesów w nauce o politykach publicznych
- Koncepcje teoretyczne charakteryzujące aktorów polityk publicznych
- *Differentia specifica* polityk publicznych w Polsce i w UE
- Kto i w jakim zakresie decyduje o kształcie polityk publicznych?
- Czy demokratyzacja procesu formułowania polityk publicznych sprzyja zwiększeniu ich efektywności?
- W jaki sposób zmiany polityczne wynikające z kryzysu liberalnej demokracji rekonfigurują matryce interesów gospodarczych i społecznych w państwach członkowskich oraz w UE?
- Rola reprezentacji interesów w formowaniu polityk publicznych
- W jaki sposób procesy europeizacji lub deeuropeizacji zmieniają siłę oddziaływania aktorów polityk publicznych?
- Czy grupy interesu stały się remedium na „deficyt demokracji" w UE?
- Jaki wpływ mają zorganizowane interesy na proces stanowienia prawa w Polsce?
- Rodzaje wpływu reprezentacji interesów na formowanie i efekty polityk publicznych
- Które interesy mają charakter dominujący, a które są marginalizowane?
- Jakie są formalne i niesformalizowane relacje między interesariuszami a instytucjami publicznymi lub partiami politycznymi?
- Na czym polegają wpływy ekspertów i grup doradczych?
- Jaka jest rola i miejsce organizacji pozarządowych jako aktora polityk publicznych?

środa » Wednesday 11.09, 15:30-17:45
Sala: W3.21

Referaty wygłaszane:

Grzegorz Makowski (Collegium Civitas w Warszawie): *Jawność kontra prywatność i inne wartości. Aksjologiczne i praktyczne dylematy regulowania partycypacji w podejmowaniu decyzji publicznych*

W 1766 roku, z inicjatywy prowincjonalnego duchownego Andersa Chydeniusa, królestwo Szwecji, jako pierwsze państwo na świecie uregulowało prawnie dostęp do informacji publicznej. Musiało upłynąć kolejnych 200 lat zanim w USA przyjęto ustawodawstwo przewyższające swoim zakresem i kompleksowością szwedzkie rozwiązania. Ale dopiero w późnych latach 90-tych XX wieku, wraz pojawieniem się globalnej organizacji Transparency International, przejrzystość życia publicznego stała się paradygmatem podług, którego ocenia się dojrzałość państw pod względem demokracji i ich zdolność do przeciwdziałania korupcji, tworzenia sprawnych rządów i włączania obywateli w podejmowanie decyzji publicznych. Prawo dostępu do informacji publicznej stało się globalnym standardem. Jednocześnie, w 2013 roku, w wywiadzie dla Krytyki Politycznej, światowej sławy filozof i politolog, Ivan Krystew, postawił tezę, że przejrzystość zabija demokrację. Czy zatem paradygmat przejrzystość jest niepodważalny? Czy możemy znaleźć jakieś empiryczne dowody na poparcie tezy Krystewa lub jej zaprzeczenie? Autor będzie starał się odpowiedzieć na te pytania w swoim referacie.

Agnieszka Vetulani-Cęgiel (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu): *Lobbing polskich interesariuszy w obszarze prawa autorskiego: specyfika, problemy, wyzwania*

Problematyka podjęta w referacie dotyczy wpływu polskich interesariuszy na kształtowanie polskiej i unijnej polityki publicznej w zakresie prawa autorskiego. Uwzględniając teoretyczne podejścia do lobbingu i reprezentacji interesów, a także stosowane w literaturze definicje oraz terminologię, stawiamy sobie za cel omówienie specyfiki reprezentacji interesów oraz praktyki lobbingu w wybranym obszarze prawa. Pragniemy też naświetlić funkcjonujące obecnie mechanizmy wpływu na podstawie obserwacji przyjmowanych strategii działań przez interesariuszy (zarówno w ramach lobbingu bezpośredniego, jak i pośredniego) oraz analizy praktyk prowadzenia przez ustawodawcę dialogu z zainteresowanymi stronami. Celem referatu jest ponadto nakreślenie ogólnych problemów i wyzwań, przed jakimi stają polskie podmioty zainteresowane uczestnictwem w formułowaniu sektorowych polityk publicznych oraz przepisów prawnych zarówno w Polsce, jak i na szczeblu Unii Europejskiej. W głównej mierze wyzwania te dotyczą problemów, z jakimi borykają się interesariusze, chcąc skutecznie prowadzić działania lobbingowe, które wynikają zarówno z uwarunkowań leżących po ich stronie (np. problemy społeczne lub finansowe), jak i z uwarunkowań ustrojowych (instytucjonalno-prawnych). Szczególnie ważne są mechanizmy instytucjonalno-prawne, ponieważ mają one zasadniczy wpływ na kształtowanie się społecznych wzorców lobbingu, który jest jedną z form partycypacji politycznej przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego. Zostaną poddane analizie regulacje prawne dotyczące lobbingu, a także procedury prowadzenia dialogu obywatelskiego w Polsce na szczeblu Unii Europejskiej (analiza prawna i porównawcza). Badania oparte są ponadto na monitoringu legislacyjnym przeprowadzonym w odniesieniu do procesów dotyczących projektów ustaw prawno-autorskich implementujących przepisy unijne w Polsce w latach 2013-2018 oraz na wywiadach pogłębionych przeprowadzonych z wybranymi aktorami (przedstawicielami grup interesu i ministerstwa). Badania, o których mowa, są prowadzone w ramach grantu NCN 2014/12/S/HS5/00006.

Marek Józefiak, Ilona Jędrasik (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Polskie partie parlamentarne wobec transformacji energetycznej w latach 2015-2019*

Prezentacja przedstawia stanowiska polskich klubów poselskich prezentowane przed głosowaniami w sprawie kluczowych regulacji dotyczących sektora energetycznego (obejmującego produkcję energii elektrycznej i cieplnej oraz transport). Analiza dotyczy VIII kadencji Sejmu, tj. lat 2015-2019 (do lipca 2019 r.) i obejmuje m.in. akty legislacyjne dotyczące pomocy publicznej dla sektora energetycznego, odnawialnych źródeł energii oraz norm jakości paliw stałych. Partie parlamentarne często deklarują, że powołują się na vox populi. Autorzy referatu zestawiają te opinie z wynikami dostępnych badań opinii publicznej. Transformacja energetyczna jest ważnym i szeroko dyskutowanym na forum krajowym i międzynarodowym zagadnieniem na styku ochrony środowiska, bezpieczeństwa energetycznego, spraw społecznych i gospodarczych.

Emilia Piotrowska (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie): *Wpływ organizacji pacjentów na kształtowanie polityki ochrony zdrowia w Polsce i Unii Europejskiej — „koszmar partycypacji" czy remedium na „deficyt demokracji"?*

Organizacje pozarządowe, w tym organizacje pacjentów, mają coraz większy wpływ na formułowanie agendy w polityce ochrony zdrowia na szczeblu unijnym. W ostatnich latach głos pacjentów uległ istotnemu wzmocnieniu także w Polsce. Fundacje i stowarzyszenia oraz mniej sformalizowane grupy

nacisku biorą aktywny udział w procesie legislacyjnym, tworzą narrację wokół kluczowych zagadnień ochrony zdrowia, wpływając na opinię publiczną, odgrywają też niebagatelną rolę przy wydawaniu decyzji administracyjnych dotyczących refundacji technologii lekowych. Czy rzeczywiście jednak możemy mówić o zwrocie pacjentocentrycznym w polskim systemie ochrony zdrowia? Czy mamy do czynienia z odpowiedzią na „deficyt demokracji" czy raczej „koszmarem partycypacji", o którym pisał Markus Miessen? I wreszcie czy postępująca profesjonalizacja organizacji pacjentów przekłada się w Polsce na ich realną sprawczość? Podczas wystąpienia przedstawione zostaną wyniki autorskich badań opartych na wywiadach pogłębionych z wybranymi interesariuszami w ochronie zdrowia na temat ich wpływu na proces decyzyjny dotyczący m.in. zwiększenia finansowania sektora ochrony zdrowia w Polsce.

Michał Nowosielski, Witold Nowak (Uniwersytet Warszawski): *Organizacje imigranckie — nieoczywisty aktor polityk publicznych*

Organizacje imigranckie stanowią interesujący przykład aktorów polityk publicznych bowiem są obecne w transnarodowej przestrzeni instytucjonalnej tworzonej przez uwarunkowania nie tylko krajów pochodzenia i pobytu, ale również relacje międzynarodowe pomiędzy tymi państwami. Dlatego proponowane wystąpienie skupia się właśnie na perspektywie tego rodzaju organizacji pozarządowych, które definiujemy jako stowarzyszenia tworzone przez daną grupę etniczną i dla niej w celu dostarczanie usług jej członkom lub prowadzenia działań na jej rzecz. Celem referatu jest podjęcie dyskusji na temat wpływu polityk integracyjnych kraju pobytu i polityki diasporycznej kraju pochodzenia na organizacje imigranckie. Zaprezentowane zostaną wyniki analiz przeprowadzonych w trzech zasadniczych obszarach. Po pierwsze, omówiona zostanie pozycja stowarzyszeń imigrantów w systemach integracyjnych wybranych państw europejskich. Po drugie, przedstawione zostaną rezultaty analizy polityki diasporycznej kraju pochodzenia oraz działań podejmowanych przez instytucje zaangażowane w jej realizację. Po trzecie, zostanie zrekonstruowany mechanizm wpływu powyższych czynników na organizacje imigranckie. Prezentowane analizy opierają się na wynikach badań terenowych przeprowadzonych w wybranych krajach europejskich (Niemcy, Francja, Wielka Brytania, Irlandia, Norwegia, Szwecja, Holandia, Włochy, Hiszpania i Polska). Prace badawcze prowadzone były zarówno w podejściu ilościowym — sondaż instytucjonalny wśród polskich organizacji imigranckich (N=185) i sondaż internetowy wśród Polaków zamieszkujących wybrane kraje (N=5000), jak i jakościowym — studia przypadku polskich organizacji imigranckich (N=45), wywiady z przedstawicielami instytucji państwa pochodzenia (N=25) i państw zamieszkania (N=63) oraz ekspertami (N=63).

Referaty wyłożone:

Monika Strupiechowska (Uniwersytet Warszawski)*: Udział panik moralnych w procesie lobbowania i kształtowania polityk publicznych*

Celem referatu jest udzielenie odpowiedzi na pytanie o zakres udziału zjawiska paniki moralnej w procesie formowania polskich polityk publicznych w kwestiach będących przedmiotem wzmożonej debaty publicznej. Proces kształtowania polityk publicznych zwykło się w naukach społecznych postrzegać jako mniej lub bardziej harmonijne godzenie interesów poszczególnych grup, mających realny wpływ na sprawowanie władzy w zakresie będącym przedmiotem zmian. Idealny model tworzenia instytucjonalnych rozwiązań zdaje się pomijać skutki wyjścia poza zwykły tryb procedowania w ramach konfliktu interesów, a więc istnienie nieproporcjonalnego do realnego zagrożenia wzrostu niepokoju społecznego, nazywanego w socjologii paniką moralną. Zjawisko to, wprowadzając społeczeństwo w atmosferę zawieszenia, niejako wymusza na decydentach jak najszybsze podjęcie kroków mających na celu wyeliminowanie (pozornie) szkodliwych aspektów sytuacji lub przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się „dewiacji" (częściej charakteryzowanej w ten sposób na potrzeby paniki i polityki zarządzania strachem niż faktycznego zjawiska wyczerpującego definicję dewiacji). Działania podejmowanie w ramach paniki moralnej, nawet jeśli budzą wątpliwości etyczne i prawne, tłumaczone są obroną wyższego dobra. To z kolei usprawiedliwia podejmowane decyzje, które w warunkach braku zaniepokojenia zostałyby poddane dyskusji. Działania takie sprzyjają realizacji jawnych i ukrytych interesów rozmaitych grup, zaangażowanych w wywoływanie panik, prowadząc niekiedy do tworzenia polityk sprzecznych z szeroko pojętym dobrem publicznym. W politykach publicznych tworzonych na zasadzie konsensusu lub konfliktu, problemy będące przedmiotem procedowanych zmian najczęściej są istotne z perspektywy harmonizowania i regulowania życia społecznego, tym samym znajdują poparcie w raportach i wynikach badań społecznych. Inaczej ma to miejsce w przypadku problemów rozwiązywanych w trakcie trwania panik — najczęściej ich definicja, a tym samym ważność i zasadność zajęcia się określoną kwestią jest sztucznie wzbudzana przez grupy interesu i media. W badaniu będącym podstawą empiryczną referatu zauważono, że uzasadnienia budowane są na podstawie wyrażanych w sondażach wahań opinii, będących efektem samego wzbudzania atmosfery społecznego zaniepokojenia. Z drugiej strony postulowane zmiany nie zawsze odnoszą się do opinii wyrażanej przez ogół społeczeństwa, które może wyrażać akceptację dla obecnego stanu i brak potrzeby jego zmiany. W ramach polityki zarządzania strachem forsowane są rozwiązania, które w czasie nieobjętym paniką nie miały szansy powodzenia bądź stałyby się przedmiotem społecznego oporu z uwagi na konflikt zmian ze wspomnianym dobrem publicznym i nastrojami społecznymi. Metodą lobbowania za nadaniem ważności w dyskursie publicznym czy wręcz

wprowadzania określonych zmian na poziomie administracyjnym jest również wzbudzanie wrogości wobec grup lub zjawisk m.in. poprzez przesadzone działania medialne i działania elit symbolicznych. W referacie zaprezentowane zostaną wnioski z krytycznej analizy dyskursu publicznego i analizy danych zastanych w kwestiach związanych ze sprzecznym interesem Kościoła oraz środowisk lewicowych i liberalnych: aborcji, praw mniejszości seksualnych oraz pedofilii. Użycie w analizowanych przypadkach argumentu „dobra i bezpieczeństwa dzieci" pozwala na umieszczenie problemów w publicznej agendzie spraw ważnych, tym samym opracowywanie ich rozwiązań.

Iwona Młoźniak (Uniwersytet Warszawski, Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie): *Różni aktorzy jedno podejście? „Aktywne starzenie się" jako element polityk publicznych różnych aktorów*

Termin „aktywne starzenie się" wszedł już na stałe do języka zarówno mediów, jak i polityk publicznych. W tym drugim przypadku możemy nawet mówić o swego rodzaju „przebrzmiewaniu" już tego, wciąż jeszcze stosunkowo nowego, pojęcia. Weszło ono do użycia z gerontologii najpierw w dokumentach Światowej Organizacji Zdrowia, następnie Organizacji Narodów Zjednoczonych, Unii Europejskiej, a od ok. 2012 r. również Polski. Jest ono o tyle istotne, że „aktywne starzenie się" wprost lub jako inspiracja stanowi podstawę polityk senioralnych zarówno w Polsce jak i instytucjach międzynarodowych. W referacie skupię się na tym jak pojecie „aktywnego starzenia się" jest definiowane w zależności od instytucji — międzynarodowa, rządowa, lokalna — w której stanowi ono podstawę projektowanych polityk publicznych. W analizie punktem wyjścia będą uchwytne „na pierwszy rzut oka" różnice pomiędzy wymienionymi aktorami (organizacje międzynarodowe vs państwo, organizacje skupione na zdrowiu populacji, współpracy gospodarczo-społecznej, rozwoju itp.). Natomiast w drugiej części wystąpienia zostaną przedstawione elementy wspólne dla „aktywnego starzenia się" w różnorakim rozumieniu. W konkluzji postaram się odpowiedzieć na pytanie, na ile podobieństwa i różnice, a również sama popularność pojęcia, są wynikiem jego wręcz paradygmatycznej konstrukcji dla neoliberalnej polityki społecznej.

Katarzyna Kuczkowska-Golińska (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu): Światło zza sceny. Badania zakulisowych wymiarów funkcjonowania instytucji teatru publicznego w Polsce — *perspektywa grup interesu*

W topografii polskich badań teatralnych zaszły w ostatnim czasie istotne zmiany, które objęły zarówno sferę ich organizacji, jak i mapę subdyscyplin, metodologii i pól badawczych. Nadal jednak trudno mówić o socjologii teatru jako oddzielnej subdyscyplinie. Prowadzone badania nad teatrem nie wpisują się w listę zadań, jakie stoją przed socjologią teatru. Zdominowana przez strukturalizm i semiotykę teatrologia odżegnuje się od socjologii, nie dostrzegając punktów stycznych. Społeczeństwo funkcjonuje w badaniach teatrologicznych jako pojęcie z innego dyskursu, jest usunięte z pola badań, gdyż treść bada się kosztem kontekstu. Społeczny charakter i źródła tekstów oraz przedstawień pozostają wtórne wobec analizy konstytutywnych elementów tekstów i przedstawień. Dualizmu nie przezwyciężają także badania teatru w kontekście społecznym, gdyż tu z kolei na pierwszy plan wysuwa się element społeczny, pomijany jest zaś teatr jako teatr. Treść teatralna i kontekst społeczny funkcjonują w nich obok siebie, nie przenikają się i nie dopełniają. Socjologia teatru patrzy na teatry jak na instytucje społeczne, a na przedstawienia jak na wytwarzane kulturowo procesy. Uzasadnia z perspektywy socjologicznej powstawanie teatralnych mód, nurtów i trendów, mówi o ich wpływie (lub jego braku) na rzeczywistość, o zbiorowej dynamice oraz funkcji i wkładzie teatru działającego w określonym czasie społecznym na struktury społeczne. Aby uchwycić, pojąc i opisać świat teatru trzeba być w nim w szczególny sposób i doświadczyć go pełniej niż tylko poprzez procedury badawcze. Podejmując się badania teatru publicznego w Polsce z perspektywy grup interesu wchodziłam na mało znany i w niewielkim stopniu poznany badawczo grunt. Wchodziłam jednak w świat dobrze mi znany i z perspektywy widza i z perspektywy realizatora, osoby zza kulis. Przeprowadziłam badanie jakościowe będące połączeniem różnych strategii (studia przypadków) i technik: indywidualnych wywiadów pogłębionych częściowo ustrukturyzowanych (IDI) — zrealizowałam kilkadziesiąt takich wywiadów, analiz danych zastanych i elementów etnografii. Moja kilkunastoletnia obecność w środowisku teatralnym — od pracy w redakcji kultury dużego dziennika, poprzez asystowanie reżyserom teatralnym, współpraca z ludźmi teatru — ogólnie rzecz ujmując, bycie za kulisami, w znaczący sposób przyczyniło się do wyboru technik i metod badawczych w badaniu, które przeprowadziłam na potrzeby pracy doktorskiej. Moje doświadczenie oraz wiedza w istotny sposób przyczyniło się do pozyskania kluczowych respondentów, możliwości dotarcia za kulisy i poruszania w wywiadach tematów tabu, pomogło również w analizie i interpretacji uzyskanych danych. W ramach badań podjęłam też obserwację uczestniczącą poprzez zaangażowanie się jako realizator (dramaturg) w proces powstawania spektaklu teatralnego.

G84. PODMIOTOWOŚĆ I SPRAWCZOŚĆ BADAŃ GENDEROWYCH

Organizatorki: Justyna Struzik, Marta Warat, Anna Szwed (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie)**, Katarzyna Leszczyńska** (Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie), **Agata Chełstowska** (Uniwersytet Warszawski)**, Krystyna Dzwonkowska-Godula** (Uniwersytet Łódzki)

Sekcja PTS: Sekcja Socjologii Płci

Język obrad: polski

Badania społeczne włączające perspektywę genderową lub skupiające się na różnych wymiarach płci społeczno-kulturowej w społeczeństwie w ciągu ostatnich dekad znacząco wzbogaciły wiedzę i warsztat socjologiczny na całym świecie. W polskiej socjologii badania i koncepcje pokazujące, w jaki sposób kategoria płci organizuje życie społeczne, od lat przyczyniają się do rozwoju dyscypliny i wiedzy o współczesnym społeczeństwie. Równocześnie, niezwykle ważnym elementem świata społecznego jest emancypacja samych kobiet oraz rozwój ruchów feministycznych i ruchów LGBT, stanowiące często kluczową inspirację dla nowych teorii, metod i badań socjologicznych. Studia genderowe, głęboko zakorzenione w historii ruchów emancypacyjnych, przyczyniają się z kolei do wielu istotnych zmian społecznych niwelujących lub osłabiających nierówności. Powstanie Sekcji Socjologii Płci stanowi m.in. odpowiedź na próby podważenia naukowego wymiaru badań socjologicznych nad płcią społeczno-kulturową, mających miejsce w debacie publicznej, a tym samym jest działaniem chroniącym wolność badań naukowych. Powstanie sekcji jest także dobrą okazją do wspólnego namysłu nad miejscem i rolą badań genderowych w socjologii i współczesnych społeczeństwach, a przede wszystkim społeczeństwie polskim. Podczas okrągłego stołu, do udziału w którym zapraszamy badaczy i badaczki włączających wymiar gederowy do prowadzonych badań, chcemy nie tylko podzielić się refleksjami płynącymi z terenu badań, ale także przedyskutować stanowiska dotyczące roli krytycznych badań nad płcią społeczno-kulturową w kształtowaniu debat publicznych na temat (nie)równości społecznych, w mobilizacji społecznej, w rozwoju polityk społecznych i antydyskryminacyjnych. Podczas okrągłego stołu chcemy przedyskutować następujące zagadnienia:

- W jaki sposób próby podważenia naukowości *gender studies* i studiów feministycznych wpływają na proces badawczy, pozycję/miejsce badaczki/badacza w badaniach i produkcję wiedzy?
- W jakim stopniu kwestionowanie przynależności *gender studies* do kanonu współczesnej myśli socjologicznej tworzy podziały „my” i „oni” w ramach samej dyscypliny?
- W jaki sposób poprzez prowadzenie badań z uwzględnieniem kategorii płci możemy odpowiadać na rosnącą niechęć wobec obecności studiów genderowych w obrębie akademii? W jaki sposób możemy przeciwstawiać się tej niechęci?
- W jaki sposób badania nad płcią wykorzystują swój potencjał publiczny, kształtując potrzebne i pilne odpowiedzi na seksizm, rasizm, homofobię, ablizm czy klasizm? Do jakiego stopnia w polskiej socjologii ten publiczny i krytyczny potencjał jest wykorzystywany? Jakich badań czy postaw w środowiskach akademickich brakuje?
- Na czym polega „polityczność” *gender studies*? W jaki sposób można wykorzystać wykrzystać polityczne zaangażowanie *gender studies*?
- Z jakimi wyzwaniami na poziomie dydaktyki spotykają się socjolożki i socjologowie, którzy uwzględniają perspektywę genderową? Jak zapewnić trwałość i ciągłość wiedzy odnoszącej się do perspektywy genderowej w systemie edukacji wyższej?

BLOK I

piątek » Friday 13.09, 9:15-11:30
Sala: Z3.13

Referaty wygłaszane:

Sylwia Michalska (Polska Akademia Nauk w Warszawie): *Kiedy badacz/ka staje się badaczem genderowym?*

Zagadnienia, na które chciałabym zwrócić uwagę w trakcie obrad okrągłego stołu dotyczą tego, kiedy badacz może uznać się za osobę stosującą perspektywę genderową w realizowanych badaniach? — Czy dla uznania, że się ją stosuje wystarczy uwzględnianie zróżnicowania ze względu na płeć badanych przy analizowaniu i interpretowaniu wyników? Czy świadczy o niej specjalne traktowanie i wyróżnianie problematyki kobiecej, czy szerzej — związanej z płcią, czy wreszcie stać musi za nią pewien system wartości, w którym znajduje się przekonanie o niedoreprezentowaniu czy nawet pomijaniu pytań o uwarunkowania związane z kulturowymi normami dotyczącymi tego, co związane z płcią (niekoniecznie z kobiecością czy feminizmem). Problemem, który chciałabym przedyskutować jest to, w jaki sposób wprowadzać perspektywę gender na pole istniejącej od dawna

subdyscypliny — w moim przypadku socjologii wsi. W jaki sposób połączyć — bez straty dla jasności przekazu — języki obu podejść. Czy wprowadzenie perpektywy gender do badania i opisu podstawowych kategorii stosowanych w socjologii wsi: rodziny, gospodarstwa rolnego zmienia sposób opisu tych instytucji i wnosi nową wiedzę o ich funkcjonowaniu? Czy publikacje, poświęcone sprawom kobiet i uwzględniające ich szczególne położenie i specyfikę w środowisku o silnie patriarchalnych cechach, które powstały zanim termin gender zaczął być stosowany można uznać za genderowe? Na gruncie socjologii wsi mamy przykłady badaczy (np. profesor Barbara Tryfan) jak i działań badawczych (np. gromadzenie pamiętników i wspomnień kobiet wiejskich) które wydawały się wyprzedzać koncepcję podejścia gender. Kolejnym wątkiem, który wydaje mi się warty poruszenia jest to, w jaki sposób mówić o badaniach uwzględniających perspektywę gender w środowiskach tradycyjnych - naukowych i pozanaukowych. Jak radzić sobie z niechęcią odbiorców o często mocno tradycyjnych systemach wartości i przekonaniu, że nowy język, którym mówi się o problemach, będący odbiciem innego spojrzenia na sprawy związane z płcią, nie jest efektem braku „poważnych" kompetencji naukowych i ucieczką od badania „prawdziwych" problemów. Jak używanie przez badacza/kę przymiotnika „genderowy" wpływa na jego/jej odbiór w środowisku naukowym? Czy, wreszcie, mówienie o problemach kobiet wiejskich nowym językiem, może realnie wpłynąć na zmianę warunków w jakich żyją i zwrócić uwagę — na przykład polityków czy opinii publicznej — na ich sytuację?

Mateusz Malarczyk (Uniwersytet Warszawski): *Religijność osób homoseksualnych a dyskurs Kościoła*

W swoim wystąpieniu chciałbym poruszyć temat religijności osób homoseksualnych identyfikujących się jako katolicy/katoliczki. Na początku skupię na oficjalnym stanowisku Kościoła powszechnego dotyczącym homoseksualizmu zawartym w Katechizmie Kościoła Katolickiego oraz na wypowiedziach i działaniach hierarchów z innych krajów, które skonfrontuję z kontekstem polskiego katolicyzmu. Na postawie przeprowadzonych wywiadów biograficzno-narracyjnych krótko scharakteryzuję religijność (wg koncepcji Glocka i Starka) badanych przeze mnie osób homoseksualnych. Zwrócę również uwagę na rolę spowiedzi jako pewnego mechanizmu władzy w seminarium jako instytucji totalnej, w którym przebywał jeden z moich respondentów, a także jako mechanizmu, który konstytuuje tzw. wstydliwą tożsamość gejowską.

Filip Flisowski (Uniwersytet Warszawski): *Ruch na rzecz zwiększenia roli kobiet w Kościele rzymskokatolickim*

Referat stanowi analizę ruchów społecznych i organizacji nawołujących do zwiększenia roli kobiet wewnątrz Kościoła ze szczególnym uwzględnieniem działalności fundacji Voices of Faith oraz innych instytucji i projektów o charakterze globalnym, wywierających wpływ wielopoziomowy (od pozytywistycznej działalności w parafiach po duże kampanie marketingowe i od rozmowy z szeregowymi wiernymi po próbę dialogu z purpuratami), także na społeczność katolików w Polsce. Referat, który obejmuje charakterystykę głównych oznak dyskryminacji ze względu na płeć, zostanie poszerzony o przedstawienie strategii zmierzenia się z tym problemem przez poszczególne wewnątrzkościelne środowiska i wspólnoty, a także uwzględni reakcje na próby emancypacji i zwiększenia świadomości. Opracowanie ma także na celu zobrazowanie wpływu organizacji na przedstawicieli hierarchii kościelnej, a także świadomość szeregowych świeckich katolików. Istotna w referacie będzie próba odpowiedzi na pytanie, jakie są współczesne przyczyny utrzymywania dyskryminacyjnego status quo, co poparte zostanie zagadnieniami teoretycznymi i empirycznymi. Podczas referatu zostaną zaprezentowane wyniki ostatnich globalnych, ale przeprowadzonych również w Polsce, akcji społecznych, których celem było zwiększenie świadomości istniejącego problemu. Celem prezentacji będzie wskazanie na słabe i mocne punkty dotychczasowych praktyk, a także próba oszacowania szans powodzenia konkretnych strategii działania.

Monika Wilga (Uniwersytet Warszawski): *Wielopokoleniowy ideał żony. Męskie wybory matrymonialne jako odzwierciedlenie uznawanych wartości społecznych*

Referat odnosi się do preferencji matrymonialnych polskich mężczyzn i prezentuje wielopokoleniowy ideał żony, który wyłonił się na podstawie przeprowadzonej analizy porównawczej badań z początków lat 60. XX wieku oraz badań współczesnych. Określenie — wielopokoleniowy ideał — oznacza tutaj wspólny dla badanych mężczyzn obraz pożądanych cech i atrybutów żony. Analizy męskich wyborów matrymonialnych dokonałam na podstawie wyników badań Barbary Łobodzińskiej (1963) oraz współczesnych zrealizowanych przez TNS Polska w 2012 roku i danych jednego z portali randkowych z 2016 roku. Badania różnią się między innymi metodologią, metodyką, liczebnością przebadanej populacji. Łączy je wspólny przedmiot i pytanie — jakiej kobiety szukają mężczyźni kiedy szukają żony? W referacie odniosę się również do czynników społeczno-kulturowych, które determinują męskie wybory matrymonialne. Skupię się na zagadnieniach podwójnego standardu moralnego oraz „przemocy symbolicznej" w ujęciu Pierre'a Bourdieu, które obrazują pewne okoliczności wyjaśniające mechanizm męskich wyborów matrymonialnych. W kontekście relacji damsko-męskich

podwójny standard moralny ma długą tradycję historyczną oraz definiuje uznany społecznie dychotomiczny podział na męskie i kobiece role społeczne. Pojęcie „przemocy symbolicznej" odnośni się do zagadnień związanych ze społecznie sankcjonowanym stosunkiem uległości kobiet i dominacji mężczyzn w relacjach wzajemnych.

BLOK II

piątek » Friday 13.09, 12:00-14:15
Sala: Z3.13

Referaty wygłaszane:

Aleksandra Mecinska (University of Cumbria): *Karmienie piersią jako praca — dylematy konceptualizacji w badaniach (i w życiu)*

Jeśli praca jest „działaniem wymagającym wysiłku umysłowego lub fizycznego w celu osiągnięcia celu lub rezultatu", karmienie piersią należy rozumieć jako pracę. Karmienie piersią wymaga również wydatkowania energii, jest produktywną działalnością, której widocznym rezultatem jest rosnące dziecko lub odciągnięte mleko. To także dzialanie angażujące kobietę karmiącą piersią w relacje społeczne — nie tylko na poziomie karmicielskiej diady — a to znowu jest cechą pracy. Jednak nawet pobieżne wyszukiwanie artykułów związanych z „karmieniem piersią" i „pracą" wskazuje, że ogromna większość zajmuje się problemami związanymi z „godzeniem" karmienia piersią i życia zawodowego. To „zarządzanie", samo w sobie, jest jednak rodzajem pracy. Być może zniknięcie z kulturowego krajobrazu mamki, jako odpłatnej „specjalistki od karmienia piersią", przyczynił się do utrudnienia postrzegania pracy związanej z karmieniem piersią; i zmienił status mleka kobiecego z towaru na „błogosławioną substancję" (Golden 1996). Dlatego nawet jeśli metafory produkcji, podaży i popytu są wszechobecne w dyskursie medycznym i często używane przez matki mówiące o karmieniu piersią (por. Dykes 2006), praca związana z karmieniem nadal będzie rozumiana jako „praca (z) miłości" (Federici 1973). Jednocześnie w części prac pojawia się argumentacja, że karmienie piersią ma wymierną wartość i że produkcja mleka ludzkiego spełnia wszystkie kryteria włączenia do PKB, a ponadto, że pominięcie tego obszaru produkcji jest stronnicze i zakłóca priorytety polityki społeczno-zdrowotnej (Smith & Ingham 2008). Jako socjolożka, feministka i badaczka karmienia piersią, w referacie zmagam się ze sposobami, w jakie karmienie piersią można by konceptualizować jako pracę.

Agata Chełstowska (Uniwersytet Warszawski): *„Stałam się roszczeniowa" — przecięcie miłości, ekonomii i opieki w zagadnieniu alimentów na dzieci*

„Stałam się taka roszczeniowa. Zawsze starałam się być ponad to"— powiedziała jedna z uczestniczek moich badań na temat alimentów na dzieci. W ramach badań do pracy doktorskiej rozmawiałam z matkami (i innymi opiekunami) dzieci nieotrzymujących alimentów. Wiele matek wyrażało przekonanie, że mówienie o sprawach finansowych jest trywialne a nawet upokarzające. Z drugiej strony wykonywały one większość pracy utrzymania i wychowania swoich dzieci. Jednym z głównych pytań badawczych było: co pozwala matkom przełamać te negatywne przekonania (stereotyp „pazernej byłej żony") i artykułować swoje postulaty w związku z tematem brakujących alimentów i samodzielnego/samotnego wykonywania obowiązków rodzicielskich? Artykułowanie trudności w utrzymaniu lub wychowaniu dzieci przez samotną matkę jest problematyczne, ponieważ dzieje się na skrzyżowaniu kilku sfer, które jako społeczeństwo traktujemy jako rozłączne: sfer finansów, miłości i opieki. Samotną opiekę i utrzymanie dzieci można określić jako pracę intymną — dziejącą się w ramach rodziny, którą dominujące teorie ekonomiczne przedstawiają jako sferę bezinteresowności, jedności, pozbawioną konfliktów jednostkę społeczną. Tymczasem zagadnienie niepłacenia alimentów ukazuje szereg konfliktów, konieczności i postaw, które nie mieszczą się w tych teoriach. Aby zgłębić problem niepłacenia alimentów i jego konsekwencje, proponuję nową ramę teoretyczną dla problemu niepłaconych alimentów: założenia feministycznej ekonomii, a w szczególności dorobek Antonelli Picchio, włoskiej filozofki i badaczki społecznej. W tym ujęciu teoretycznym główną rolę grają pojęcia pracy produkcyjnej i reprodukcyjnej oraz pojęcie pracy opiekuńczej. Przyglądam się kluczowej roli pracy opiekuńczej w rodzicielstwie oraz sytuacji rozpadu związku rodziców, która pozostawia głównie matki w sytuacji przejęcia całości pracy produkcyjnej i opiekuńczej na rzecz dzieci (badam sytuację niepłacenia alimentów). Zadaję też pytania: w jaki sposób zastosowanie założeń feministycznej ekonomii może zmienić nasze spojrzenie na problem alimentów? Jak można by było rozwiązać kwestię utrzymania i wychowywania dzieci w utopijnym świecie, w którym opieka jest priorytetem?

Marta Luty-Michalak (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie): *Polscy ojcowie pomiędzy pracą a domem — work-life balance czy work-life conflict?*

Współcześnie truizmem jest już stwierdzenie, że zmiany w zakresie struktury zatrudnienia polegające na większym uczestnictwie kobiet w rynku pracy, wpłynęły na zmiany w zakresie życia pozazawodowego jednostek, zwłaszcza życia rodzinnego. Te dwie sfery są podstawowymi obszarami życia człowieka, w których jego aktywność jest największa. Zachowanie równowagi pomiędzy tymi dwiema sferami życia stało się współcześnie jednym z najważniejszych dylematów pracujących rodziców, w tym także ojców. Do niedawna większość badań koncentrowała się na analizie tych dwóch dziedzin wyłącznie w życiu kobiet. Nie można jednak zapominać, że obszar życia zawodowego oraz życia rodzinnego jest niezwykle istotny także w życiu mężczyzn. Jednakże rozwój kariery zawodowej może kolidować z pełnieniem ról rodzinnych, zwłaszcza roli męża i ojca. Pracodawcy postrzegają mężczyzn jako osoby w pełni dyspozycyjne, które w odróżnieniu od kobiet mogą całkowicie poświęcić się pracy zawodowej. Tradycyjny model rodziny oparty jest na założeniu, że mężczyzna — głowa rodziny odpowiedzialny jest za utrzymanie rodziny i domu, a kobieta za jego prowadzenie oraz wychowanie dzieci. Współcześnie jednak model ten coraz częściej zastępowany jest przez model partnerski, który opiera się na zasadzie egalitaryzmu w związku. W takich rodzinach zarówno mężczyzna jak i kobieta pracują zawodowo i w równym stopniu (przynajmniej teoretycznie) angażują się w wykonywanie obowiązków domowych i wychowywanie dzieci. Jednakże polscy ojcowie nadal postrzegają się jako główni żywiciele swoich rodzin. Presja społeczna zapewnienia rodzinie wyższego standardu życia oraz realizowania ambicji zawodowych prowadzi do znacznego zaangażowania w pracę. To w konsekwencji ogranicza możliwości wypełniania obowiązków domowych oraz wychowywania dzieci. Ojcowie, którzy chcą w równym stopniu angażować się w życie swojej rodziny doświadczają znanego szeroko w literaturze problemu godzenia życia zawodowego z obowiązkami rodzinnymi. Celem wystąpienia będzie przedstawienie wyników socjologicznego badania jakościowego pt: „Ojciec współczesny — na skrzyżowaniu oczekiwań i rzeczywistości", w zakresie godzenia przez ojców obowiązków zawodowych z obowiązkami domowymi i rodzicielskimi. Badanie zostało zrealizowane przez zespół socjologów z Instytutu Socjologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prezentowane wyniki stanowią fragment badania eksploracyjnego stanowiącego pierwszy etap szerszego projektu badawczego. W trakcie badania przeprowadzono pogłębione wywiady indywidualne (IDI) z warszawskimi ojcami mieszkającymi z dzieckiem (dziećmi) oraz żoną (partnerką) na tematy związane z pracą zawodową oraz życiem rodzinnym. Badanie przeprowadzono w okresie w okresie od kwietnia do czerwca 2017 roku.

Edyta Tobiasiewicz (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie): *Gender w innowacjach, innowacje w gender? Teoretyczno-metodologiczna propozycja badań płci w startu pach*

Celem mojego referatu jest omówienie głównych kierunków badań nad intersekcjonalnie rozumianą relacją płci społeczno-kulturowej oraz zinstytucjonalizowanych innowacji społecznych. Mając na uwadze fakt, że tematyka innowacji jest niezwykle szeroka, w moim wystąpieniu skupię się na genderowym zróżnicowaniu innowacyjnych struktur organizacyjnych, którymi są startupy. Referat będzie miał z jednej strony charakter teoretycznej analizy, z drugiej zaś będzie propozycją metodologiczną badań nad związkami występującymi pomiędzy kategorią płci społeczno-kulturalnej, a innowacyjnymi strukturami zawodowymi. Głównym wątkiem mojego wystąpienia będzie analiza relacji między płcią społeczno-kulturową (rozumianą w kategoriach praktyk i tożsamości społecznych) a strukturą organizacji startupów. Podstawą mojego wystąpienia będzie meta-analiza danych, zebranych w badaniach światowych nad upłciowieniem instytucji i organizacji innowacyjnych. Przeanalizuję badania publikowane m.in. w czasopismach takich jak (m.in.): Management Decision, International Journal of Gender and Entrepreneurship, Journalism: Theory, Practice & Criticism. Na podstawie analizy danych zastanych (desk research) pokażę pod jakim kątem płeć społeczno-kulturowa bywa najczęściej badana w obrębie środowisk startupowych, a także które obszary działań i doświadczeń, w świetle badań różnicuje ona najsilniej, i w jaki sposób. Co więcej, w planowanym wystąpieniu chciałabym zwrócić uwagę na to, w jaki sposób płeć bywa (najczęściej) definiowana i opisywana przez badaczki i badaczy społecznych, koncentrujących się na społecznych wymiarach struktur startupowych. W kolejnej części wystąpienia mam zamiar przedstawić najważniejsze ustalenia dotyczące roli gender w środowiskach startupowych, traktujące o zagadnieniu w sposób jakościowy. W swoim referacie chciałabym też pokrótce zarysować w jaki sposób i poprzez jakie wyznaczniki/elementy definiowane są same startupy przez badaczy zagranicznych. W wystąpieniu chciałabym również zasygnalizować, jak w polskich raportach dotyczących środowisk startupowych w Polsce przedstawia się zagadnienie genderowego zróżnicowania. W tym miejscu pragnę jednak podkreślić, że znacząca ilość badań osadzonych w tym obszarze, powstała na prywatne zlecenie poszczególnych firm, lub też z inicjatywy organizacji pozarządowych. Powstające na przestrzeni ostatnich lat raporty, opisują startupy zwykle w sposób statystyczny, ilościowy, stosunkowo rzadko poruszając przy tym tematykę genderową. Z uwagi na to, że systematyczne analizy naukowe w obszarze gender i innowacji prowadzone są niezwykle rzadko, w referacie chciałbym zarysować założenia i ramy heurystyczne prowadzonych przeze mnie badań nad gender jako kategorią różnicującą polskie startupy. Podstawę teoretyczną moich badań stanowi koncepcja autorstwa Petera Burke Identity Control Theory (dalej ICT). W prezentacji mam zamiar przedstawić główne założenia i kluczowe z perspektywy badań pojęcia (takie jak: struktura społeczna, tożsamość, innowacje w obrębie struktur) zdefiniowane w ICT, a także omówić ich przydatność w studiach nad gender.

GRUPA AD HOC 1. MIGRATION WITHIN, TO AND FROM THE CENTRAL AND EASTERN EUROPE IN THE SHADOW OF BREXIT — DEBATE

Organizers: Aneta Piekut, Kamila Fiałkowska (University of Sheffield, Uniwersytet Warszawski)

Language: English

The so called 'Brexit referendum' in the UK of June 23rd, 2016, was preceded with years of campaigning against the freedom of movement within the European Union (EU). Gradually, we have observed the change in the perception of fellow EU citizens from 'cheap' and 'in demand' Eastern European workers to *Eurovillains* (Lafleur, Mescoli 2018). Yet, there have been more complex processes operating in the shadow of Brexit, like the austerity being an aftermath of economic crises, rising divisions and inequalities. Both the *Brexit* and *Euroepticism* tie in with the rise of nationalisms and xenophobia exemplified in the responses to so-called 'refugee crisis' on a larger European scale.

The recent unprecedented increase in immigration from other EU and non-EU countries (mostly Ukraine) to Poland has changed the immigration landscape too. The question arises – are there any parallels between the Polish and the British cases in how newcomers are received? The demand for and growing numbers of 'affordable workforce' (the Ukrainian migrants) living in Lower Silesia and Wroclaw itself and the contested and problematized presence of small number of the Romanian Roma (EU citizens) reveal the paradoxes built into the migration regimes, where the economic logic and demand for 'cheap' workers clashes with xenophobic fears and nationalist revival. Moreover, othering and racialisation of the Roma – the biggest EU ethnic minority, who exercise their right to freedom of movement – puts them under constant risk of evictions and criminalization in many places of the EU (including Wroclaw). The proposed debate seeks to deepen our understanding of how are these things connected – is there a similar logic behind them? What are the implications of Brexit for mobility to/from and within CEE and can we draw a lesson from it regarding future of (labour) migration to Poland? What else lies in the shadow of Brexit? Wroclaw and the Polish Sociological Congress offer a perfect setting to discuss these issues with renowned researchers and specialists who can offer their insights both from the local and international perspectives on emigration of Poles to the UK, immigration and presence of Ukrainians in the Lower Silesian labour market as well as on the presence of Romanian Roma – citizens of the EU in the capitol of Lower Silesia.

The debate will bring together Polish and British specialist – both academic and stakeholders – in discussing the implications of Brexit for mobility to/from and within CEE. We will be asking — what else lies in the shadow of Brexit? Wroclaw offers a perfect setting to discuss these considering the increasing immigration from Ukrainian, as well as on the presence of Romanian Roma.

czwartek » Thursday 12.09, 18:00-20:15
AULA 3.6

Chair: **Paweł Kaczmarczyk** (University of Warsaw)

Olga Chrebor – city's plenipotentiary for Ukrainians living in Wroclaw appointed by the Mayor of Wrocław

Krzysztof Jaskułowski (SWPS University) – historian and sociologist: *The Reception of the 'Migration Crisis' in Poland, and Highly Skilled Migration in Lower Silesia Region*

Majella Kilkey (University of Sheffield) – social policy scientist specialising in UK migration policy: *Studying Changes to UK Migration Regime Post-Brexit, and Potential Implications for CEE Migration to UK*

Maciej Mandelt (activist at Nomada organisation): *NGO Providing Support for Romanian Roma Living in Wroclaw*

Louise Ryan (University of Sheffield) – sociologist studying Polish migration to UK

WYDARZENIA TOWARZYSZĄCE
» ADDITIONAL EVENTS

środa, 11 września 2019

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
Wystawa *Socjologiczne reminiscencje* » Exhibition *Sociological reminiscences*	Stadion Wrocław, Poziom Zachód 0 » Wrocław Stadium, West 0	—
Socjologia rodziny – Ja, My, Oni (Sociologie de la Famille – Moi, Nous et Eux). Wykład i spotkanie z profesorem François de Singlym Tłumaczenie francusko-polskie » Sociology of Family - Me, Us, Them (Sociologie de la Famille - Moi, Nous et Eux). Lecture by and Meeting with Prof. François de Singlym French-Polish translation	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.11	17:30–19:00
Żywa Biblioteka » Living Library	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sale » Rooms: Z3.14, Z3.15	18:00–19:00
W zdrowym ciele zdrowy duch. Zajęcia nordic walking oraz gra w boule Zgłoszenia na adres: monika.wiktorowicz-sosnowska@uwr.edu.pl » *A Sound Mind in a Sound Body.* Meeting of a Recreational-Integrative Type (Nordic Walking) and a Piece of Boule Game Enrolment: monika.wiktorowicz-sosnowska@uwr.edu.pl	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium	18:00–19:30

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
CAQDAS, Big Data i nowe technologie w polu badań jakościowych — seminarium i prezentacja publikacji » *CAQDAS, Big Data and New Technologies in Qualitative Research* — Seminar and Publication Presentation	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.9	17:30–19:30
Prezentacja Sekcji Rekonstrukcji Historycznej Akademii Wojsk Lądowych » Presentation of the Section of Historical Reconstruction of the Military University of Land Forces	Początek: teren przed Stadionem, potem Aula 0.2 » Beginning: outside the Stadium, later – Aula 0.2	17:45-18:45

czwartek, 12 września 2019

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
Wystawa *Socjologiczne reminiscencje* » Exhibition *Sociological reminiscences*	Stadion Wrocław, Poziom Zachód 0 » Wrocław Stadium, West 0	—
Praktyczne aspekty publikowania książek w międzynarodowych wydawnictwach naukowych — warsztat » Workshop — *Practical Aspects of Publishing Books at International Publishing Houses*	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.10	17:45–19:15
Polskie Badanie Panelowe POLPAN 1988-2018 — prezentacja Zapisy na adres mailowy: dzyczynska-ciolek@ifispan.waw.pl » *Polish Panel Research POLPAN 1988-2018* — Presentation Enrolment: dzyczynska-ciolek@ifispan.waw.pl	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.9	17:00–19:00
Wszystko to projekt. Praktyczny warsztat zarządzania projektami kulturalnymi Zapisy na warsztat: karolina.marciniak@zajezdnia.org » *It is All Project.* A Practical Workshop on the Management of the Cultural Projects Enrolment: karolina.marciniak@zajezdnia.org	Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Centre, Grabiszyńska 184	17:45–19:45
Spotkanie autorskie z prof. Wandą Patrzałek. Prezentacja książki *Dekonsumpcja. Cele, motywy, funkcje* » Presentation of the Book *Dekonsumpcja. Cele, motywy, funkcje* and Meeting with the Author, Prof. Wanda Patrzałek	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.2	18:00–19:00
Strajk 88. Nie ma wolności bez Solidarności. Pokaz filmu i dyskusja » *Strike 88. There is no Freedom without Solidarity.* Movie Screening and Discussion	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Z3.8	17:45–19:30

piątek, 13 września 2019

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
Wystawa *Socjologiczne reminiscencje* » Exhibition *Sociological reminiscences*	Stadion Wrocław, Poziom Zachód 0 » Wrocław Stadium, West 0	—
Archiwum Danych Jakościowych przy IFiS PAN. Prezentacja » Qualitative Data Archive at the Institute of Philosophy and Sociology of the Polish Academy of Sciences – Presentation	Stadion Wrocław, Stanowisko wydawnicze » Wrocław Stadium, Publishers' Stand	16:30–17:30
Pokaz filmu dokumentalnego *Eldorado* w reżyserii Markusa Imhoofa (2018) Zapisy do 3 września 2019 na adres: elzbieta.opilowska@uwr.edu.pl » Documentary Screening *Eldorado*, directed by Markus Imhoof (2018) Enrolment by September 3rd: elzbieta.opilowska@uwr.edu.pl	Dolnośląskie Centrum Filmowe » Lower Silesian Film Centre, Piłsudskiego 64a	20:00–21:30

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
Pokaz filmu *Bitwa wrocławska* Zapisy: piotr.malolepszy@zajezdnia.org » Movie screening *Bitwa wrocławska* Enrolment: piotr.malolepszy@zajezdnia.org	Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Centre, Grabiszyńska 184	20:00–21:45
Podziemie drukuje. Warsztat sitodruku » *Underground Prints*. Screen Printing Workshop	Centrum Historii Zajezdnia » Depot History Centre, Grabiszyńska 184	15:30–17:30
Dyskusja wokół książki *Kontrrewolucja u bram* wydanej przez Europejskie Centrum Solidarności » Book Discussion *Counter-Revolution at the Gates* published by European Solidarity Centre	Stadion Wrocław » Wrocław Stadium Sala » Room: Aula 3.6	15:30–16:30

sobota, 14 września 2019

Wydarzenie	Miejsce	Czas trwania
Wystawa *Socjologiczne reminiscencje* » Exhibition *Sociological reminiscences*	Stadion Wrocław, Poziom Zachód 0 » Wrocław Stadium, West 0	—

ZEBRANIA SEKCJI PTS

» THE MEETINGS OF THE PSA SECTIONS

Nazwa Sekcji PTS	Tytuł wydarzenia i opis	Miejsce, Data, Czas, Wstęp
Sekcja Antropologii Społecznej PTS	Spotkanie członków Sekcji Antropologii Społecznej PTS Korzystając z obecności wielu członków i sympatyków SAS na Zjeździe chcemy spotkać się, podzielić informacjami o działalności Sekcji oraz organizowanych przez nią corocznych sympozjach i edycjach konkursu Badanie Antropologiczne Roku, a także zebrać uwagi i życzenia członków SAS na przyszłość, i wspólnie opracować kierunki i strategie działania	Stadion Wrocław, Aula 0.2 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Badań Biograficznych PTS	Walne Zebranie Sekcji Badań Biograficznych PTS Celem będzie podsumowania trzyletniej działalności sekcji i wybór nowego Zarządu	Stadion Wrocław, Sala: Z3.10 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Metodologii Badań Społecznych	Zebranie wyborcze Sekcji Metodologii Badań Społecznych Celem spotkania jest przeprowadzenie wyborów do Zarządu Sekcji	Stadion Wrocław, Sala: Z3.4 13.09.2019, 15:30-16:30 wstęp: członkowie i członkinie SMBS
Sekcja Pracy Socjalnej PTS	Spotkanie Sekcji Pracy Socjalnej PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związany z funkcjonowaniem sekcji	Stadion Wrocław, Sala: Z3.16 13.09.2019, 15.30–17.00 wstęp: wolny
Sekcja Socjologicznych Problemów Bezpieczeństwa Narodowego PTS	Zebranie wyborcze Sekcji Socjologicznych Problemów Bezpieczeństwa Narodowego PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związanych z funkcjonowaniem sekcji, a także wyłonienie nowego zarządu	Stadion Wrocław, Sala: Z3.3 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny

Sekcja Socjologii Ciała PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Ciała Pierwsze zebranie nowo założonej Sekcji Socjologii Ciała zostanie poświęcone organizacji sekcji i jej pracy w najbliższym czasie. Sekcja została utworzona w maju 2019 roku. Wszystkich zainteresowanych członkostwem i pracą w sekcji, ale również socjologią ciała, zapraszamy na zebranie założycielskie, które odbędzie się w ramach wydarzeń towarzyszących na XVII Ogólnopolskim Zjeździe Socjologicznym we Wrocławiu.	Stadion Wrocław, Sala: W3.25 13.09.2019, 15:30-16:30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Etniczności PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Etniczności PTS Celem zebrania jest podjęcie refleksji nad kierunkiem, w którym Sekcja będzie się rozwijać, oraz wybory Zarządu SSE.	Stadion Wrocław, Sala: Z3.11 13.09.2019, 15:30-16:30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Ekonomicznej PTS	O socjologii ekonomicznej. Zebranie Sekcji Socjologii Ekonomicznej PTS Spotkanie jest kierowane do członków i osób zainteresowanych czynnym członkostwem w Sekcji Socjologii Ekonomicznej. We wstępnej części spotkania przedstawimy sprawozdanie zarządu Sekcji Socjologii Ekonomicznej za okres 2016-2019. W kolejnej części odbędą się wybory zarządu Sekcji Socjologii Ekonomicznej na następną kadencję (2019-2022). Na zakończenie nakreślimy plany działania Sekcji Socjologii Ekonomicznej PTS na najbliższe lata.	Stadion Wrocław, Sala: Z3.2 13.09.2019, 15:30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu PTS	Zebranie sprawozdawczo-wyborcze Sekcji Socjologii Jakościowej i Symbolicznego Interakcjonizmu PTS Podczas spotkania Zarządu Sekcji z jej członkami i członkiniami planujemy podsumować okres minionych trzech lat a także dokonać wyboru nowego zarządu Sekcji.	Stadion Wrocław, Sala: Z3.9 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: członkowie Sekcji SJSI
Sekcja Socjologii Miasta PTS	Zebranie organizacyjne członków Sekcji Socjologii Miasta PTS Zebranie będzie miało charakter spotkania stowarzyszeniowego: przedstawimy dotychczasowe rezultaty aktywności i plan działań na kolejne lata oraz przeprowadzimy wybory do zarządu SSM.	Stadion Wrocław, Aula 3.12 13.09.2019, 15.30–17.00 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Młodzieży i Edukacji PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji PTS Zebranie informacyjno-wyborcze Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji. Celem spotkania jest przekazanie informacji członkom Sekcji o podejmowanych w ostatnich trzech latach (od poprzedniego Zjazdu) działaniach (konferencjach, publikacjach, projektach). Podczas spotkania odbędą się wybory władz sekcji oraz podjęta zostanie dyskusja o planach na przyszłość.	Stadion Wrocław, Sala: Z3.8 13.09.2019, 15.30–17.00 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Nauki PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Nauki PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związany z funkcjonowaniem sekcji	Stadion Wrocław, Sala: W3.22 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Niepełnosprawności PTS	Zebranie członków Sekcji Socjologii Niepełnosprawności PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związany z funkcjonowaniem sekcji oraz wspólnie wypracowanie jej planu działania na najbliższy rok.	Stadion Wrocław, Aula 0.3 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny, prosimy o wcześniejsze powiadomienie drogą mailową na adres sekcji: sekcjasnpts@gmail.com
Sekcja Socjologii Płci PTS	Spotkanie Sekcji Socjologii Płci PTS Celem spotkania SSP PTS jest zapoznanie się Zarządu z członkami i członkiniami sekcji. Jako, że SSP została powoła niedawno do życia, będzie to jedna z pierwszych okazji do spotkania się w szerszym gronie, poznania się i przedyskutowania planów dalszej działalności sekcji	Stadion Wrocław, Sala: Z3.13 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny dla członków i członkiń i wszystkich, którzy chcą do nas dołączyć

Sekcja Socjologii Pracy PTS	Problemy podmiotowości i tożsamości socjologów i socjolożek pracy. Zebranie sprawozdawczo – wyborcze Sekcji Socjologii Pracy PTS Spotkanie adresowane jest do członków Sekcji Socjologii Pracy PTS, a także do jej sympatyków i osób zainteresowanych członkostwem. W pierwszej części spotkania przedstawione zostanie sprawozdanie z działalności Zarządu SSP PTS za 2016-2019. W drugiej odbędą się wybory do Zarządu SSP PTS na lata 2019-2022. W ostatniej części spotkania omówione zostaną plany działalności SSP PTS, w tym cykl konferencji „Społeczne granice pracy" oraz projekt „Nestorzy socjologii pracy".	Stadion Wrocław, Sala: Z3.7 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Prawa PTS	Zebranie sprawozdawczo–wyborcze Sekcji Socjologii Prawa PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związany z funkcjonowaniem sekcji	Stadion Wrocław, Sala: W3.21 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Religii PTS	Zebranie sprawozdawczo-wyborcze Sekcji Socjologii Religii PTS Wydarzenie ma charakter cykliczny i jest związane z organizacją życia Sekcji. Zebranie sprawozdawczo-wyborcze ma miejsce co trzy lata i towarzyszy dużym imprezom socjologicznym.	Stadion Wrocław, Sala: W3.28 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny dla członków sekcji
Sekcja Socjologii Rodziny PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Rodziny PTS W ramach spotkania odbędą się wybory Zarządu oraz dyskusja nad kierunkami działania Sekcji	Stadion Wrocław, Sala: W3.24 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Sportu PTS	Spotkanie Sekcji Socjologii Sportu PTS Spotkanie organizacyjne, związane z planowaniem seminarium naukowego sekcji, które odbędzie się późną jesienią 2019	Stadion Wrocław, Sala: Z3.1 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Sztuki PTS	Spotkanie Sekcji Socjologii Sztuki PTS Sprawozdanie z działalności Sekcji Socjologii Sztuki w obecnej kadencji, wybory Zarządu na nową kadencję, dyskusja programowa	Stadion Wrocław, Sala: W3.26 13.09.2019, 15.30–16.30 wstęp: członkowie i sympatycy Sekcji Socjologii Sztuki
Sekcja Socjologii Środowiska PTS	Spotkanie Sekcji Socjologii Środowiska PTS Spotkanie ma służyć omówieniu działań Sekcji oraz planowaniu kolejnych wydarzeń.	Stadion Wrocław, Sala: W3.19 13.09.2019, 15.30–17.00 wstęp: wolny
Sekcji Socjologii Wsi i Rolnictwa PTS	Zebranie Sekcji Socjologii Wsi i Rolnictwa PTS Celem jest wybór nowego Zarządu Sekcji	Stadion Wrocław, Sala: W3.27 12.09.2019, 17.45–18.45 wstęp: wolny
Sekcja Socjologii Zdrowia i Medycyny PTS	Spotkanie Członków Sekcji Socjologii Zdrowia i Medycyny PTS Celem spotkania jest przedyskutowanie najważniejszych kwestii związany z funkcjonowaniem sekcji	Stadion Wrocław, Sala Z3.14 13.09.2019, 15.30–17.00 wstęp: wolny